તે વેળાના નવાબના કાનપર એવી વાત આણી કે,–રૂપાના સિક્કામાં અખો બીજી ધાતુનો ભેગ કરે છે. બાદશાહે તત્કાળ જ અખાને પકડાવી મગાવ્યો ને કેદમાં નાંખ્યો. પછી તપાસ કીધી, પણ તેમાંથી અખાનો કોઈ જાતનો પ્રપંચ માલમ પડ્યો નહિ. એટલે બાદશાહે એને છોડી દીધો. પણ એના અંતરમાં આ બનાવથી અતિ ઉગ્ર પરિતાપ થવા લાગ્યો ને પછી વૈરાગ્ય તરફ મનોવૃત્તિ દોરાયાથી સોનીના ધંધાનાં સઘળાં ઓજારો કૂવામાં નાંખી દીધાં. તુરત જ એણે સંસારત્યાગ કરવાનો વિચાર કીધો, ને પોતાની સર્વ માલમતા હતી, તે વેચીને એકલો પૈસો ગાંઠે કીધો અને પછી સદ્ગુરુની શોધમાં નિકળ્યો. પ્રથમ એણે અમદાવાદમાં સદ્ગુરુની ઘણી શોધ કીધી, પણ ત્યાંથી કોઈ નહિ મળવાથી કાશી પ્રયાગ જવાનો નિશ્ચય કરી, તે એ નગર છોડી નિકળ્યો. માર્ગમાં તે જેપુર ગયો કહેવાય છે. ત્યાંના ગોસાંઈના બાળકને શરણે જઈ રહ્યો. અખા પાસે પુષ્કળ દ્રવ્ય હોવાથી મહારાજે તેનો ઘણો સારો સત્કાર કર્યો. ત્યાં રોજના જમવાનાં સારાં મિષ્ટાન્નો, ઠોર, ખુર્મા, મલાઈ વગેરે પદાર્થો તેને રોજના જમવાના મળતા હતા, પણ ઉપદેશની તો વાત જ મળે નહિ. એટલે એણે મહારાજને નમસ્કાર કીધા અને ભેટ દક્ષિણા આપી વિદાય થયો. અખો એ પછી ગોકુળ મથુરામાં પણ ગયેલો જણાય છે, કેમકે કોઈ કોઈ સ્થળે તીર્થમાં થતા અધર્મ કર્મ માટે એણે ઘણા સખત ચાબકા મારેલા છે. કોઈ સ્થળે સદ્ગુરુ નહિ મળવાથી તે અંતે કાશી ગયો.

કાશી એ સપ્ત મુક્તિપુરીમાંની એક છે. તથાપિ તે માટે એવી કહેવત ચાલે છે કે, 'રાંડ, સાંઢ ને સંન્યાસી, ને તેથી વસી છે કાશી,' અર્થાત્ ત્યાં આ ત્રણ જાતનું ઘણું જોર છે. કાશીમાં કોઈ સદ્ગુરુ મળશે એવી આશામાં અખાએ ઘણા ઘણા સંતોનો સમાગમ કીધો, પણ સ્ત્રી તથા દ્રવ્યથી ન ચળે તેવો તેને કોઇપણ મળ્યો નહિ,–જોકે કેટલાક પ્રકારના વાચાળ જ્ઞાની તો મળ્યા ખરા. સત્પુરુષની શોધમાં તે રાત્રિ ને દિવસ ફર્યા કરતો હતો, તેટલામાં મણિકર્ણિકાના ઘાટની નજીક એક ઝુંપડીમાં કોઈ સત્પુરુષ પોતાના એક શિષ્યને વેદાંત જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરતો હતો, તે એના જોવામાં આવ્યો. આ સંન્યાસીનું નામ બ્રહ્માનંદ હતું. તે અખાએ પોતાના પહેલા જ ગ્રંથ, અખેગીતામાં 'ચિદ્ શક્તિ બ્રહ્માનંદની' એમ તેની પ્રાર્થના પણ કીધી છે, તેપરથી જણાય છે. આ સંન્યાસી પાસે એક જ ચેલો, કથા સાંભળવાને બેસતો હતો, ને તેને તે પંચદશીમાંથી વેદાંતનો ઉપદેશ આપતો હતો. આ ઉપદેશ આ મુમુક્ષુ કવિને રુચ્યો ને તે મઠની પછીતમાં ભરાઈને રોજ રોજ કથા સાંભળવા લાગ્યો. ઘણો વખત કથા સાંભળતાં વીતી ગયો, ને અખાની ખાત્રી થઈ કે, આ સત્પુરુષ ને પૂર્ણ જ્ઞાતા છે, અને એના શિષ્ય થવું એ યોગ્ય છે. પણ દ્રવ્યથી એ ચળે છે કે નહિ, તેની પરીક્ષાના હેતુથી દિવસના તેની પાસે જઈને દ્રવ્યાદિકનો મોહ લગાડ્યો, પણ તે સંત પુરુષ યત્કિંચિત્ પણ લલચાયો નહિ, ને એની આસ્થા તેનાપર દૃઢપણે ચોંટી.

આ સંન્યાસીની કથા સાંભળતાં એક વર્ષ વીતી ગયું. એવામાં એક દિવસે સાંભળનાર સંન્યાસીને ઉંઘનું ઝોકું આવ્યું ને કથા પ્રસંગમાં હોકારો દેવાયો નહિ, એટલે પછીતપરથી અખાએ હોકારો દીધો. તે સાંભળતાં બ્રહ્માનંદને શક પડ્યો, ને તપાસ કીધી તો અખો જણાયો. તુરત સંન્યાસીએ પૂછ્યું, 'અલ્યા તું કોણ ને અહિં કયાંથી ?' અખાએ કહ્યું, 'મહારાજ ! તમારે શરણે આવ્યો છું, હવે તમો મારો અનુગ્રહ કરો !' તેપરથી બ્રહ્માનંદે કહ્યું કે, 'કેટલો વખત થયાં કથા સાંભળે છે ?' અખાએ તેના જવાબમાં જણાવ્યું કે, એક વરસ થઈ ગયું છે. તે પછી જ્યાંથી કથા સાંભળી હતી, ત્યાંથી સર્વ કથા પ્રસંગ કહી સંભળાવ્યો. બ્રહ્માનંદને તે મુમુક્ષુ જણાયો, ને તેને કથા સાંભળવા બેસવા દીધો. કાશીમાં ત્રણેક વર્ષ વાસ કીધો હતો. ત્યાં રહીને પંચદશી, અધ્યાત્મ રામાયણ, ભગવદ્‌ગીતા, યોગવાસિષ્ઠ રામાયણ આદિ કેટલાક વેદાંતના ઉત્તમ પ્રતિના ગ્રંથો સત્પુરુષથી સાંભળ્યા જણાય છે.

કાશીમાં ઘણો વખત રહેવા પછી એ પાછો અમદાવાદ આવીને રહ્યો જણાય છે. અમદાવાદ આવતાં માર્ગમાંથી એ પાછો જેપુર ગયો હતો, ને ત્યાં ગોકુળનાથજી નામના ગોસાંઇજીના બાળકના મંદિરમાં જઈ, તેની પરીક્ષા કરવાની ઇચ્છા કરી. આ વખતનો એનો વેષ તદ્દન બદલાઈ ગયો હતો. જ્ઞાનનું તેજ એના મોઢાપર પ્રકાશી નિકળેલું હતું, ને તેથી એણે માયિક આડંબરનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કીધો હતો. મદિરના દરવાને આવા વિલક્ષણ વેષધારીને મંદિરમાં પ્રવેશ કરાવવાને માટે ના પાડી, ત્યારે એણે કહ્યું કે, "હું તો અખો શેઠ છું." દરવાને કહ્યું કે "અખો શેઠ તો બડો પૈસાદાર હતો, ને તું તો ફકીર છે, તે અખો શેઠ કયાંથી થઈ પડ્યો ? " આ પ્રમાણે દરવાજાપર ગડબડ થતી હતી, તે સાંભળીને મેડીપરથી બારીમાં મહારાજે ડોકું કર્યું ને અખાને બરાબર પીછાણ્યો, તે છતાં તેનો તિરસ્કાર કીધો. ત્યારે અખાને ઘણું દુઃખ લાગ્યું હતું. તેણે કહ્યું કે 'આ અસાર સંસારમાં જો કોઈ સાર વસ્તુ આ અધર્મીઓને માટે હોય તો તે માત્ર દ્રવ્ય જ છે! એ સધળા દ્રવ્યના સગા છે, પણ નિર્ધનના સાથી નથી. ધિક્ ધિક્ !' આ પ્રસંગના સ્મરણાર્થે એક સાખી એણે લખી છેઃ—

'ગુરુ કીધા મેં ગોકુળનાથ, ઘરડા બળદને ઘાલી નાથ;
ધન હરે ધોકો ન હરે, એ ગુરુ કલ્યાણ શું કરે ?'

પછી મહારાજ તથા એના સેવકોનો અત્યંત તિરસ્કાર કરીને એ વિદાય થયો હતો, ને ત્યાંથી સિદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં ગયો હતો.

સત્યની શોધખોળ કરવામાં એ ઘણું આથડ્યો છે, ને ઘણાં ઘણાં સંકટો પણ એણે વેઠેલાં જણાય છે. એણે પહેલો ગ્રંથ અખેગીતાનો કીધો છે. તેમાં

રસની છાપ મારી છે તે સંવત્ ૧૭૦૫ના ચૈત્ર શુદિ ૯ ને સોમવારની છે. એ ગ્રંથના અનુભવી લખાણપરથી ધારી શકાય છે કે, એ વખતે એની ઉમ્મર કમમાં કમ ૩૦–૩૫ વર્ષની હોવી જોઇયે, એટલે એનો જન્મ સંવત ૧૬૭૦ થી ૭૫ સુધીમાં હુવો જોઇયે. અખેગીતાનો ગ્રંથ કીધા પછી એણે બીજા ગ્રથો કીધા છે. તે કરવા માટે એને ઓછામાં ઓછાં ૧૫–૨૦ વર્ષ લાગ્યાં હોય તો એનું મૃત્યુ સંવત્ ૧૭૩૦–૩૫ માં થયું હોવું જોઇયે. જેટલું જ્ઞાન, એના ગ્રંથો પૂર્ણપણાથી બતાવે છે, તેટલું જ્ઞાન મેળવતાં એણે અનેક સત્પુરુષોનો સમાગમ કીધેલો હોવો જોઇયે, ને તેમાં એનો બહુ કાળ વીતી ગયો હશે. જે શ્રીમાળી સોની પાસથી અમે યત્કિંચિત્ વૃત્તાંત પણ, આ સોની કવિ સંબંધી મેળવી શક્યા છીએ, તેના કહેવાપરથી એમ માલુમ પડે છે કે, એનું મૃત્યુ અમદાવાદમાં નહિ, પણ જેતલપુરમાં થયું છે.

સત્ય શોધવામાટે, સત્પુરુષની પ્રાપ્તિમાટે એણે અથાક શ્રમ વેઠ્યો છે ને એણે સત્ય ને સત્પુરુષની પ્રાપ્તિ પણ થઈ છે. આ પોતાને મળેલી અલભ્ય વસ્તુનો લાભ લોકોને એણે ઘણા ઉમળકાથી આપેલો જણાયછે. જે છપ્પા એણે બનાવ્યા છે તે છપ્પાઓ જ કહી આપે છે કે, એ સઘળા એને લોકોને ઉદ્દેશીને લખ્યા છે ને એ લખતી વેળાએ લોકો નિંદો કે વંદો, તેની કશી પણ તમા રાખી નથી. લોકોને, પંથવાળાઓને, ધર્મના ઢોંગીઓને, માયામાં મસ્ત થયેલા સાધુસંતોને સજ્જડ ફટકા માર્યા છે, ને દ્રવ્ય, સ્ત્રી, પુત્ર, ચાકર નફર, મિત્ર ને સ્નેહી સઘળાં, કોઈ કોઇનાં નથી, પણ માત્ર એક પરબ્રહ્મ જ સદાનો સાથી છે, એમ અનેક દૃષ્ટાંતોથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે.

એના પોતાના સંબંધી આટલી હકીકત શિવાય વિશેષ મળી શકતી નથી. હવે એના ગ્રન્થ ને જ્ઞાન માટે જરાતરા બોલીશું. એના બનાવેલા આટલા ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ છેઃ—અખેગીતા, ચિત્તવિચારસંવાદ, પંચીકરણ, ગુરુશિષ્ય સંવાદ, અનુભવબિંદુ, કૈવલ્યગીતા, બ્રહ્મલીલા (હિંદુસ્તાની), ૭૪૬ છપ્પા, ૬૦ પદો, તેમ જ એણે પરમપદપ્રાપ્તિ અને પંચદશી તાત્પર્ય, એ નાના બે ગ્રંથો કીધેલા પણ કહેવાય છે, જે દેશ વિદેશ ફરતા સાધુઓ પાસથી મળે તેમ છે.*

* સંવત્ ૧૯૩૦ ના ચાતુર્માસમાં સુરતમાં ગોવિન્દાશ્રમ સ્વામી પધાર્યા હતા. તેઓએ લાલ-વાડે પોતાનો મુકામ કીધો હતો. તેમણે ભગવદ્ગીતાની કથા કીધી હતી; તેમની પાસે સુરત ...ડવા ટાંણે **પરમપદ પ્રાપ્તિ** ગ્રન્થ વાસ્તે લેવામાં આવ્યો. એ ગ્રન્થમાં પરમાત્માનો સમાગમ ...ા પ્રકારે થાય, તેનું વર્ણન સાખીઓમાં કીધું છે. ગ્રન્થ ઘણો સરસ છે, પણ મને તે વેળાએ ...ની કંઈપણ કદર નહિ જણાયાથી તેપર ઝાઝું લક્ષ આપ્યું નહિ, તથાપિ એટલું છે કે, કૈવલ્ય-...તાને ભૂલાવી દે, તેવો તે ગ્રન્થ છે. સાખીઓ આશરે ૧૫૦ હશે.

આ સંસાર અસાર છે, એટલું એના ધ્યાનમાં આવ્યા પછી એણે એટલો જ નિશ્ચય કીધો કે, યજ્ઞ, જપ, તપ, તીર્થ, વ્રત, ધર્મ,કર્મ, પૂજાઅર્ચા એબધું કંઇજ નથી, પણ માત્ર દંભ છે; મોટા આડંબરથી ટીલાંટપકાં કરવાં, એ દુનિયાંને છેતરવાનું મુખ્ય સાધન છે; માત્ર એક જ સત્ય વસ્તુ છે ને તે પરબ્રહ્મનું નામ જ છે. આ સંસારમાં જ્ઞાન અને સતસમાગમ વગર સર્વ મિથ્યા છે. એમ જણાય છે કે, એના જ્ઞાનનો મુખ્ય આધાર શ્રીશંકરાચાર્યના જ્ઞાન અને સિદ્ધાંતપર છે ને તે જ જ્ઞાનનો એણે ઉપદેશ કીધો છે. મોક્ષનું જે મુખ્ય સાધન એના લક્ષમાં આવ્યું છે, તે માત્ર "અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ," પણ તે હાલના વેદાન્તીઓ જેમ માની બેઠા છે તેમ નહિ, પણ ખરા જ્ઞાનના હેતુ સમજ્યા પછી. અનુભવ બિંદુમાં એ પોતે લખે છે કે:-

"સાધન સર્વે વિચાર, બુદ્ધિથી જોને શોધી,
હું નહિ તું નહિ તેહ, નહી ધરમુક વિરોધી,
ગુરુથા તારો તુંજ,નથી કોઈબીજો ભજવા,
બાહ્ય સુરતને ટાળ્ય, વાળ્ય અંતરમાં સેવા."

એનો મુખ્ય હેતુ એટલો જ જણાય છે કે, તું તારા પોતાને–પોતાના અંતરાત્માને–પ્રપંચના રહસ્યને. પરિણામને સારી રીતે જો. તે અન્ય સ્થળે નહિ, પણ તારા પોતાનામાં શોધ. જેમ અંગ્રેજીમાં પોપ કવિએ કહ્યું છે કે 'man know thyself' તેમ જ તારા પોતાને જ તું પીછાણ,એટલે અહંતા મમતા સઘળી પરિ થશે. આ જ વિચાર સત્ય પણ છે. જ્યાં સૂધી પોતામાં કોણ છે, પોતે કોણ છે,એ સર્વ રીતિ યથાર્થ જાણવામાં આવે નહિ, ત્યાં સૂધી યથાર્થ જ્ઞાન તત્ત્વ પ્રાપ્તિ થાય જ નહિ. માયાનું આવરણ મોંઢા આગળ હોય ત્યાં સૂધી પરબ્રહ્મનું જ્ઞાન થતું મુશ્કેલ છે, તેથી તે આવરણ દૂર કરવા માટે બુદ્ધિથી સત્ય શોધવાની ને પડને જોવાની ઘણી જરૂર છે.

એ કવિની કવિતા અતિ કડક ભાષામાં, ગંભીર ને અસરકારક છે. વેદાંત વિષયના છપ્પાઓ તો તોપના ગોળાની પેઠે સોંસરા હૃદયમાં પેસે તેવા છે. છપ્પામાં મેળવેલા જ્ઞાનનો ને સ્વાત્માનુભવનો ખરો ચિતાર છે. એણે સંસાર અને પંથો સારી રીતે જોયા છે ! તે પછી જ સદ્દગુરુની પ્રાપ્તિ થઈ જણાય છે. એણે બીજા ગુરુઓને માટે બેધડક લખ્યું કે 'ગુરુ થઇ બેઠા હોંસે કરી, કઠ પહાણ શકે કેમ તરી,' અર્થાત્ ગુરુ પોતે જ અજ્ઞાની ને મોટા માયારૂપી પહાણ જેને કઠે વળગેલો, તેને પોતાને તરવાના સાંસા, તો પછી બીજાને કેમ જ તારી શકશે ? અને તેવા જ વિચારથી એનો સ્વાભાવિક ઉપદેશ છે. એ એમ માનતો જણાય છે કે, સત્પુરુષને શોધ્યાવિના કદીપણ યથાર્થ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવાની નથી. ધર્મ કર્મ આદિ સાધનોને એણે જૂઠાં ને દંભનાં કારણો કહ્યાં છે, ને તીર્થ આદિક કરવાને માટે ના પાડી છે. પણ હરિ ને હરિજનને સેવવાનો ઉપદેશ કરવાને એ

ચૂકયો નથી. 'તીર્થ કોટી હરિજનને ચરણ,' એમ કહીને હરિજનનો પક્ષ સબળ કર્યો છે. જીવ ઈશ્વરની ઐકયતા, એને પૂર્ણ જ્ઞાન થયાથી સારી પેઠે સમજાઈ છે, ને એ વિષયમાં એટલું બધું તો એ સમજેલો જણાય છે કે, મોટા મોટા વેદાંતીઓ પણ કેટલીક વેળાએ તેમાં ગોથાં ખાય છે. એ પૂર્ણ જ્ઞાન થયાનું યથાર્થ લક્ષણ છપ્પાના પ્રતીતિ અંગના પ્રારંભમાં જણાય છે કે, 'હરિ પામવા સૌ તપ કરે, અખો હરિમાં મેલે ફરે.' આ એના પૂર્ણ સંતોષી ને પૂર્ણ જ્ઞાનની લીટીઓ છે, કે જે સ્વરૂપાનંદમાં સહજ જ વેલસતો હોય ! એ વેળાએ તન, મન ને ધન તથા આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિ એ સર્વથી એ મુક્ત થયેલો હોવો જોઈએ.

એની કવિતા એના જ કાળમાં થોડી ઘણી પસરેલી હોય, તેમ પણ જણાય છે. વેદાંતના સંસ્કૃતાભિમાની જ્ઞાનીઓને, એ સંસ્કૃતને બદલે પ્રાકૃતમાં કવિતા, અર્થાત્ વેદાંતનો બોધ કરતો, તે રુચેલો હોય તેમ જણાતું નથી. તેઓએ એને મોંઢે નિંદા કરી હશે, ને તેથી એને તેનાપર પુષ્કળ ઠોક માર્યો છે; અને કહ્યું છે કે 'ભાષાને શું વળગે ભૂર, જે રણમાં જિતે તે શૂર.' આ એના ગુમાનનું પણ વાક્ય ગણાય. આજે પણ શાસ્ત્રી ને પંડિતો પોતાના મતાભિમાનમાં મસ્ત રહે છે, તો તે વેળાના શાસ્ત્રી પંડિતો નહિ રહ્યા હોય, તેમ હોય જ નહિ. પંથવાળાઓ સાથે એને હાડવેર બંધાયલું ને તેથી પંથવાળાઓની એણે જ્યાં ત્યાં ભોદણી કીધી છે, ને એ નિંદાથી આજે પણ ઘણાક પંથવાળાઓ એના ગ્રંથથી કોપાયમાન થાય છે. છતાં પંથના સાધુસંતો ને ઉપદેશકો એનાં આપેલાં દૃષ્ટાંતો વારંવાર કથા પ્રસંગોમાં આપે છે. 'ભાષાને શું વળગે ભૂર;' 'નિસનૈમિત્તિક સાથે પડ્યાં;' 'ઉંડો કૂવો ને ફાટી બોખ, શિખવ્યું સાંભળ્યું સઘળું ફોક;' 'ઓછું પાત્ર ને અદકું ભણ્યો, ને વઢકણી વહુએ દીકરો જણ્યો,' 'મારકણો સાંઢ ને ચોમાસું માહાલ્યો ને કરડકણા કુત્રાને હડકવા હાલ્યો;' 'મરકટ ને વળી મદિરા પીધું અખા એથી સૌ કો બીહે;' 'કથા સુણી સુણી ફુટ્યા કાન, તોએ ન આવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન;' 'પથર તેટલા પૂજે દેવ;' 'કહ્યું કંઇ ને સમજ્યું કસું, આંખનું કાજળ ગાલે ઘસ્યું' ઇત્યાદિ વાક્યો લોક વ્યવહારમાં સાધારણ રીતે પ્રચલિત થયાં છે, ને એ જ બતાવે છે કે, એની દૃષ્ટાંત આપવાની રીત ઘણી સરસ છે, માટે જ તે વચનો કહેતીરૂપ સુદ્ધાં થઈ પડ્યાં છે. તેમ એનાં દૃષ્ટાંત તો હૃદયપર અચ્છી ને ઉંડી છાપ મારે છે. કવિતાથી જ્ઞાન આપનારો એના જેવો બીજો જ્ઞાની કવિ થયો નથી—જો કે એ પોતે પોતાની ગણત્રી કવિમાં કરતો જ નથી. "જ્ઞાનીને કવિમાં ન ગણીશ" કવિ નર્મદાશંકર એના જ્ઞાન અને એની કવિતા માટે આ પ્રમાણે લખે છેઃ—

સામળ ... આ પુસ્તકના બે ભાગ થઈ શકે છે—પાખંડીમત તથા આચાર વેલાઈએ વિષે છપ્પા ને
વિદ્યા ... છપ્પામાં મર્દાની રીતે લોકમાં ચાલતા દાખલાઓથી ઠગબાજીને અને ધરમ વેલાઇને

હસી નાંખી-હસવામાં નિંદા કરી, લોકને શિખામણ દીધી છે. એણે જે દાખલાઓ મૂક્યા છે
ખરેખર અસર કરે તેવા છે. કદાપિ એમ લાગે કે, એક વાતના બોધને માટે જૂદાં જૂદાં ઠેકાણાંન
પ્રસંગોને પ્રમાણરૂપ સાથે મૂકવામાં તેને ઘણી મહેનત પડી હશે, તોપણ તેની લખવાની છ
ઉપરથી સાફ જણાય છે કે, તેણે બહુ જોયલું, બહુ સાંભળેલું અને બહુ વેઠેલુ, તેથી તેનાથી સહ
લખાયા છે ને એ જ તેની કવિ દાખલ ખૂબી છે. એના છપ્પા પિંગળ રીતના નથી, પણ છ ચરણન
ચોપાઇઓ છે મૂર્ખાઇનું હાસ્ય કરી શિખામણ આપવામા અને ગુજરાતી ભાષામાં વેદાંતના શાસ્ત્રી
ગ્રંથ લખવામાં અખા જેવો હજી સુધી કોઈ થયો નથી અખાએ જે વેદાંત લખ્યો છે, તે વેદાંત કવિ
લખવાના વિષયને યોગ્ય નથી, તેમા કવિતા રસ થોડોક છે ને અખો પોતે પણ કહે છે કે, ' જ્ઞાની
કવિમા ન ગણીશ, કિરણ સૂર્યનાં કેમ વરણીશ' શાસ્ત્રીય ગ્રંથોની અલકારની મેળવણીથી જેટલો રસ
ઉત્પન્ન થાય તેટલો રસ હોય છે ગભીર વિષયને અનુકૂળ ભાષા ઘડાયલી નહિ તેથી, અખાની ભા
સ્વચ્છ નથી, પણ ક્લિષ્ટ જેવી લાગે છે. અખાને જ્ઞાની દાખલ ઘણુ માન છે, પણ કવિ દાખલ તો
બીજા વર્ગમાં આવે છે ને એની કવિતા બોધક છે તેમાં હાસ્યરસ શિવાય બીજો મોટો રસ નથી"

કવિના આ વિચારો ઘણાખરા ખરા છે. એને માટે આટલું મત તો પ્રજામાં દ
થયેલું છે કે, એ કવિ નહિ, પણ જ્ઞાની કવિ હતો, બહુ અભ્યાસી ન છતાં બહુશ્રુ
હતો. એણે સત્ય શોધવા પાછળ બહુ મથન કરી, જપતપ ઇત્યાદિને હસી કાઢી
તેમની નિંદા કરીને મોક્ષનું પરમ સાધન જે પરબ્રહ્મ તેનું યથાર્થ જ્ઞાન, તેને જ મુખ
ગણ્યું છે. એની કવિતામાં કવિત્વ ઘણું થોડું છે, પણ વિચારો અતિ ઘણા ગહન, અ
પ્રૌઢ અને મોટ મોટા વેદાંતીઓને પણ માન્ય રાખવા પડે તેવા છે. એની કવિત
સમજતાં ઘણાને ગોથાં ખવડાવે તેવી છે. એણે કવિ થવાનો કોડ લેશ માત્ર પણ
હતો, ને એણે જ્ઞાનીને કવિ ગણ્યો પણ નથી. એને શંકરાચાર્યના કેવલ અદ્વૈત મત
સારુ જ્ઞાન હતું, ને તેના દશ ઉપનિષદ્ ઉપરના ભાષ્યોનો સારો શ્રવણ અભ્યાસ
કીધેલો જણાય છે. બોધને માટે, એણે પાખંડ ધર્મનો ઘણો ધ્વંસ પણ કીધા છે
અને નિડરતાથી તે કાળના દંભી મતપ્રવર્તકો અને પંથવાળાઓના -ળીએ, મેળવેલ
પ્રહાર કીધા છે. એ સોની છતે આટલો મોટો જ્ઞાની થયો ને આ
પંડિત વર્ગમાં માન્ય થાય છે, એ એનો મોટો જય અને જશ જોય
નહિ, તોપણ જ્ઞાની તરીકે માન્ય રહે છે, એ વળી વધારે આશ્ચર્ય બતાવે, કે લખ્

સાંકળીયું.

મનોહરસ્વામી.

મનહર કાવ્ય.

[illegible]ીરો.

[illegible]ક્તિ પદ સંગ્રહ.

હરીભટ.

બાપુ.

જ્ઞાનભક્તિનાં પદો

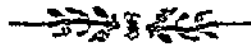
બૃહત્

કાવ્ય દોહન.

ગ્રંથ ૩ જો.

નરસિંહ મેહેતો.

એ ભકત કવિના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ—ગોવિંદ ગમન, ચાતુરી ષોડશી,
ચાતુરી છત્રીસી, સામળદાસનો વિવાદ, બાળલીલા, દાણલીલા,
રાસલીલા, હારમાળા, ઘડપણ વિષે, સુરત સંગ્રામ,
સહસ્રપદી રાસ, શૃંગાર, ભકિત ને જ્ઞાનપર પુષ્કળ પદો.

ચાતુરી છત્રીસી.

ચાતુરી ૧લી–રાગ દેશાખ.

ી પુરુષોત્તમને કરું પ્રણામજી; રંગ સલુણડું અદ્દભુત નામજી. ૧
ખનું શિખર ગુણનું ધામજી; ખેદ નિવારણ અતિ અભિરામજી. ૨
નેહશિખર રસ પૂરણ કામજી; મન વચ સાધન ચાતુરી ઠામજી. ૩

ઢાળ.

મન વચને સાધન ચાતુરી, અને અગમ અગોચર જેહ છે;
અપાર નિર્ગોધ છે તેને, સમજવી તે કેણુ છે. ૪
એવો જ્યોતિર છે નિધાન પ્રભુનો, નિગમે નિરગુણ ભાખીએ;
નેદ લિલા વિધિભેદ આપે, દયાનિધિ હરી દાખીએ. ૫
સ્નેહ કારણ મર્યાદાસિ ગોકળ, શ્રીરંગ અંગે અગમ્યો;
તેજ તનયા તારણીશું, રૂપ રંગે શું રમ્યો. ૬
તારણી કોટિક તેજ રસમાં, પ્રપંચ મહામુનિ પરસરે;
સહેજ કર્તવ્ય કામ બેહે, કારજ કારણ નવ લહે. ૭
નવ પલ્લવ જોબન શ્રીવૃંદાવન, તેની શોભા વરણે ન સમાય;
સંસારમાં સનમુખ કહું તો, સ્તુતિ ટળી નિંદા થાય. ૮
સુકુમાર રસ શુક સનકાદિ માણે, અને શિવ સમાધિએ લહ્યો;
તેની પેરેશુંગ ઓળખવાને, નરસૈંયો લોભી રહ્યો. ૯

ચાતુરી ૨ જી—રાગ દેશાખ.

આજ મેં તમારી ચાતુરી જાણીજી; મારગે બેઠા છો થઈને દાણીજી. ૧
નથી હું એકલડી સાથે સહિયર સમાણીજી, કરી દધિ પડીમાં પાણીજી. ૨

ઢાળ.

સહિયર સમાણી મારી જાણી, કોણ કહેશે આ ધર્મની;
નયણે તે લોભ્યો વાલમો, તે વાત કહું વિધ મર્મની. ૩
તમો અમારે ને અમો તમારે, ચિંતા કરો મોહ કર્મની;
કોણ ઈંદ્રાણી ને કોણ બ્રહ્માણી, કોણ સખી સમજે એ મર્મની. ૪
આધાં પધારો શીર ભાર ઉતારું, કુંજસદન સેજ પાથરી;
રઢી પેરે જાણો નહીં તો, જુવો ગોવાળાની ચાતુરી. ૫

વલણ.

વચન સુણીને ધીરજ ટળીયુંજી; તનમન મારું તે વહાલાજીશું મળીયુંજી. ૬
દધિનું પાત્ર તે શિરથી ઢળીયુંજી; હરિ કિંકણી ને નીલાંબર ચળીયુંજી. ૭

ઢાળ.

ખસ્યું વસ્ત્ર શુધિ સ્નેહભર, ભાવ વિહ્વલ સુંદરી;
સખી સર્વ આશ્ચર્ય પામી, ખસી ગઈ સરવે પરી. ૮

પધરાવ્યા સેજાયે, હરખે તે હસીઆ શ્રીહરી;
ન લેઇને ઉરજ સરસી, ચાંપી બાહુ દૃઢ બાથે ભરી. ૯
રા મુગટ મણિમાં, નેપૂર ધુન સુણી નરહરી;
। રસ મધ્ય ઝીલે, તે કળિકાળે વિસ્તરી. ૧૦

ચાતુરી ૩ જી–રાગ દેશાખ.

આજ મારે હઇડે હરખ ન માયજી;
અંગોઅંગ શોભા તે કહી નવ જાયજી;
નીરખતાં નયણાં તૃપ્ત ન થાયજી. ૧

ઢાળ.

તૃપ્ત ન થાયે નયણાં મોરાં, નીરખી મોહ પામી સખી;
વિસરી સુધબુધ સર્વ સજની, જાણે ચિત્રામણ આલખી. ૨
કમલ વદન વિશાળ લોચન, તિલક રેખા સોહામણી;
મસ્તક મુગટ ઉર હાર લહેકે, કટિતટ સોહે કિંકણી. ૩

વલણ.

રૂપે સુંદરવર એ શામળીઓજી;
કંઠ બાંહેડલી ધરી ઉર મળીઓજી;
આલિગન લેતાં અંતર ગળીઓજી. ૪

ઢાળ.

અંતર ગળાયો આલિગન લેતાં, અધરામૃત પીધું ઘણું;
શ્રમજળ માંહે નીલાંબર ભીનું, ધીરજ નવ રહ્યું અમતણું. ૫
મનતણા મનોરથ પોહોત્યાં, અને ભવસાગરનો ભય ટળ્યો;
એવી સુખની સીમા શી કહું સજની, નરસહીંયાનો સ્વામી મળ્યો. ૬

ચાતુરી ૪ થી–રાગ દેશાખ.

આજ મને હઇડે હર્ષ અપારજી;
મારગમાં મળીયા નંદકુમારજી;
કુંજભુવનમાં કીધા વિહારજી. ૧

ઢાળ.

કુંજભુવનમાં વિહાર કીધા, ત્યાં હંસ સારસ શુક ઘણા;
નવપલ્લવ ત્યાં લતા તરુવર, પુષ્પ નાનાવિધતણાં. ૨

ત્રિવિધ મંદ સમીર શીતલ, તરણિ તનયા તીર;
ત્યાં મહામનોહર સેજ સુંદર, રચી હલધર વીર. ૩

વલણ.

હરજીનું રૂપ તે કોટિક મયણજી;
મુખથી બોલે તે અમૃત વયણજી;
મન હરી લીધું તે ચચલ નયણજી. ૪

ઢાળ.

મન હરી લીધું ચંચળ નયણે, સુખની સીમા શી કહું;
એવી વિચિત્ર લીલા મારા નાથજીની, સજની તૂને તે શી કહું. ૫
પ્રથમ સમાગમે એ વર પામી, કીધા વિવિધ વિહાર;
નરસહીંયાચો સ્વામિ ભલે મળીયો, અબળાનો આધાર. ૬

ચાતુરી ૫ મી–રાગ દેશાખ–ઢાળ બીજો.

વિલસીને ચાલીજી; રતિરસ મહાલીજી.

ઢાળ.

રતિરસ મહાલી ને સુખ પામી, સ્વામી કેરે સંગ;
નિશાયે નિમેષ ન લાગી, કોહોને જોનારા મનરંગ. ૨
અંગરંગ તરંગ જોઈ જોઈ, નવ ચાલે શશિ સુખ પામતો;
તે શશિ કીરણ સંકોચ ઉદ્યો, તે હાંકે રથ વિશ્રામતો. ૩

વલણ.

અર્ધમિચેલે નયણેજી; ખંડિત વયણેજી.

ઢાળ.

ખંડિત વયણે ઘાતકરતી, પુષ્પ ખરતી પદમની;
સુખ મકરંદે ભુવન ભરતી, તે વાટ ભૂલી સદમની. ૫
નરસૈંયે તિહાં આવી કરીને, સેજ કરીને પધરાવીયા;
શું કીજે ગુરુજન સંકોચે, કણમણ નાદે આવીયા. ૬

ચાતુરી ૬ ઠ્ઠી–રાગ દેશાખ.

આજની રજનીજી; સાંભળ સજનીજી. ૧

ઢાળ.

રંગે રમતાં રજની વીતી, સાંભળ સખી તુજને કહું;
મારા નાથ સાથે વિલસતાં, ત્યારે મેં જાણ્યું ધન્ય ધન્ય હું. ૨
વહાલો અનેક પેરે અનુભવી જાણે, શરાતણાં સુખ શાં કહું;
તું મારે પ્રાણજીવન સજની તુને કહ્યા વિના કયમ રહું. ૩

વલણ.

સહિયર સમાણીજી; રજની વિહાણીજી. ૪

ઢાળ.

સહિયર સમાણી એમ વાત કરતી, ધન્ય ધન્ય એ સુંદરી;
ભાગ્ય જોજો સુંદરીનાં, જેણે કામવશ કીધા હરી ૫
બ્રહ્મા શંભૂ સુર મહામુનિ, તે પામે નહીં ધ્યાને ધરી;
નરસહીયાચા નાથને, એમ (લાડ) લડાવે વ્રજસુંદરી. ૬

ચાતુરી ૭ મી—રાગ દેશાખ, બિહાગડાની દેશી.

એક વાત અનોપમ આજની, મારો નાથ નિર્લજ હું લાજની;
એવી અકળ કળા મહારાજની, ધન્ય ધન્ય ઘડી મારી આજની. ૧
સખી હું માહારે મંદીરીએ હતી, વાહાલે પ્રેમ કરીને મોકલી હતી;
હું પ્રેમ આનંદ કરતી હતી, અંગોઅંગે આભ્રણ સજતી હતી. ૨
દૂતી સામું જોઈ પાછી વળી, જઈ કપટ કરીને પીઉને મળી;
ત્યારે નિશા હતી અંધિયારી, મારે મંદિરીએ આવ્યા મોરારી. ૩
મેં તો આવતો હરી નવ જાણીયો, કપટ કરીને પાલવ મારો તાણીયો;
ફરી જોઉં તો દીઠો કંથ કામી, હુંતો સુખ જોઈને લજ્જા પામી. ૪
ત્યારે દીપક પાલવે સંભવ્યો, સખી અંધકાર તહાં અતિ હવો;
ત્યારે મણી મોહનજીએ કર ધર્યો, તે લઈને મેં મુખમાં ધર્યો. ૫
એવો મર્મ મોહનજીએ જાણીયો, શેષનાગ જગાડીને આણિયો;
તેને સહસ્ર ફણી જળહળે, તેનું તેજ જોઈ તિમિર ટળે. ૬
એવું જોઈને મનમાં થરથરી, તિહાં કૃષ્ણજીને કંઠ લાગી ઉગરી;
હું તો અતિ આનંદ પ્રેમે ભરી, બ્હિક સઘળી મનથી થઈ પરી. ૭
કામકળા કરી કામને જગાડીયો, અતિહર્ષથી વાહાલાને હસાડીયો;
સુખ કરીને સેજે રમાડીયો, મારા વાહાલાજીને આનંદ પમાડીયો. ૮

હું તો ભય પામીને ઊરપર લાગી, મારી કામ વાંછના એમ ભાગી;
મરા મન તણી વાહાલે પૂરી આશ, તેનો સાખી રહ્યો નરસિંહદાસ. ૯

ચાતુરી ૮ મી-રાગ બિહાગડાની દેશી. ચોપાઇ.

સાચું બોલેને શામળીઆરે, સાધૂ સરખા થઈ કાં નીસરીયારે;
કૃત્ય કીધું તે મોંહે મનાવ્યું રે, મુજ સખીને સર્વ જણાવ્યુંરે. ૧
વાત ગોકૂળમાં ગવરાવુંરે, તું તો જાણે છે જે છૂપાવુંરે;
અડવડતો મનશું કોપેરે, તે તો ઉત્તર કાંઇએ ન આપેરે. ૨
તું તો જાણે છે કોઈ નવ જાણેરે, તું તો નિત્ય નવી પરમાણેરે;
વાહાલો ઉત્તર કોયે ન વાળેરે, નયણાંની ચાલ જોઇને ચાલેરે. ૩
તુને નૌતમ નારી ભાવેરે, તું તો અણુતેડયો ઘેર આવેરે;
સુંદરીનાં રૂપગુણ વયણેરે, નરસઈંયાચો સ્વામી નમ્યો નયણેરે. ૪

ચાતુરી ૯ મી-રાગ બિહાગડાની—ચાલ ધોળની.

સખી તહાં લગી મન નથી માનતું, નથી મળ્યો નિરંકુશ નાથરે;
તું તો જાણે છે નંદજીનો લાડલો, નહીં છત્રપતિ ગજપતિ રાજરે. ૧
ત્યારે બોલી સામાની સાહેલડીરે, તું મા બોલીશ મોટા બોલરે;
ત્રિભુવન સુંદર મારી સુંદરી, હરી નહીં તારે સમતોલરે. ૨
કય્હાંરે હુતો તારો કૃષ્ણજી, જોગેશ્વરને ધ્યાને નાવે કોયરે;
મારી પ્રેમદાની પ્રીતે પ્રગટયો, હવે સર્વકોમાં મોટો તે હોયરે. ૩
ત્યારે બોલી શ્રીકૃષ્ણની સાહેલડી, તું તો મનમાં ધરીશ અભિમાનરે;
કમલનયન મારા કૃષ્ણજી, એ તો અખિલભુવન પતિ જાણરે. ૪
એનો પ્રેમ તે અઢળક ઢળિયો, પછી પ્રીતિમાં લગાડે તાનરે;
સામો મળે સુખ ઉપજે, અંગો અંગ ટાઢકનું માનરે. ૫
વાહાલાજીને અંગોઅંગ અનંગ રમી રહ્યો, જેમ જળમાં મીનરે;
તે દેખી શોભા તારૂણી, ત્યારે તે થાશે લીનરે. ૬
એમ ઝગડો લાગ્યો બેહુ સખી, હરીણાક્ષીને હસવું ન માયરે;
હસવે તે માન જ વીસર્યું, વારંવારે સનમુખ થાયરે. ૭
સખિ શુંરે કહોછો તે કરું, ટાણું તમ બેહુની વઢવાડરે;
હું તો કહું જે સજ થઈને ચાલો, વહાલાજી શું સજની રાડરે. ૮
તિહાં ચાલી મદ ભરી માનુની, સુંદિરવર સુખડાને કાજરે;
નરસઈયાને તહાં આનંદ થયો, જાણે રંક બેસાર્યો રાજરે. ૯

ચાતુરી ૧૦ મી—રાગ દેશાખ ભૂપાલ.

દૂતી. તહાં આવીજી, સુંદરીને લાવીજી;
તે તો ભલી ભાવીજી, સેજે પધરાવીજી. ૧

ઢાળ.

સેજે પધરાવી સુંદરી, ને સર્વરી સુખ આપીયું;
એહ રંગરાતી સુજસ માતી, જનમ દુરિત કાપીયું. ૨
કોટિકકામ વિલાસ વિવિધ, બેહુ સમોવડ શોભી રહ્યાં;
એવો પુષ્ટિ મારગ અનુભવ્યો રસ, નરસઈયો દૂતો તિહાં. ૩

ચાતુરી ૧૧ મી—રાગ બિહાગડાની દેશી.

મારી વિનતડી અવિધાર, નારી નીહાળીરે;
મારા નાથ તણો અપરાધ, મ જોશો વાળીરે. ૧
તું તો હસીને ઘુંઘટડો છોડ, વદન રસાળીરે;
અંગોઅંગે અમૃત સીંચે છે, વર વનમાળીરે. ૨
શરણ નહીં શામળીયો કોને, સર્વાંગે તુજ ટાળીરે;
તું તો જઈને સેજ્યાએ પોઢ, હરિ આપીશ સભાળીરે. ૩

વલણ.

હરિ આપિશ જમણો હાથ, જાણે તેમ કરજેરે;
તારા મનના હોયે મોદ, તેમ ઊર ધરજેરે. ૪
નૈં દુભાવ નાથ લગાર, તેમ આચરજેરે;
તુજ પાસેથી ક્યાંહી ન જાય, એમ અનુસરજેરે. ૫
ભણે નરસૈયો સકળ સાહેલડી, હરખે હૈડાં ભરજેરે;
પ્રભુ અંતરજામી નાથસંગ, પ્રેમે તે રંગે રમજેરે. ૬

ચાતુરી ૧૨ મી—રાગ દેશાખ ભૂપાલ.

માજ મુને મેહે વ્યાપો અપારજી; હવે કેમ મળશે પ્રાણ આધારજી. ૧

ઢાળ.

પ્રાણજીવનનો પંથ નીહાળું, ઉભી મંદિર દ્વાર;
સ્નેહી મારો હજી ન આવ્યો, કાણે લોભાવ્યો નિરધાર. ૨

વલણ.

નિરધાર ન આવીયોરે નાથ, આજ કહીં પામ્યો નવો સાથ. ૩

ઢાળ.

સાથ સંગમ વિલસતાં હું, વિસરી છું મન;
પૂરણ પ્રીતે પીઉજી મારો, મોહી રહ્યો મોહન. ૪

વલણ.

મોહિ રહ્યો મોહન આજ, તેનાં સાર્યાં સઘળાં કાજ. ૫

ઢાળ.

કાજ કામની કેલ કરતાં, અતિ વાધીયો છે રંગ;
નાના ભાવ કરીને રાખ્યો, સ્યામળડો તે સંગ. ૬

વલણ.

સંગ ઘણો સ્યામને સ્નેહેજી; તેને કેમ કરી દીજે છેહજી. ૭

ઢાળ.

છેહ કેમ કરે કૃષ્ણજી, સુખ પામીયો છે સેજ;
કાંઇક રદીયામાં રોપ આણ્યો, તન્યું અમશું હેજ. ૮

વલણ.

હેજ ધરીને આવ્યા આધારજી; આતુર જાણી કહીં તે નારજી. ૯

ઢાળ.

નાર આતુર અતિ જાણી, વાહાલો બોલે વચન પ્રકાશ;
નરસહીયો પાછળ જઈ ઉભો, સુણ્યો પરસ્પર હાસ. ૧૦

ચાતુરી ૧૩ મી–રાગ દેશાખ.

સુણોજી અલબેલડા આધાર; નિશાએ કીહાં કીધેરે વિહાર. ૧

ઢાળ.

વિહાર નિશાએ કીહાં કીધો, અતિસકુમાર અંગે કેમ ખમાય;
જુવતી અતિ બળવંત સાથે, કહોજી રંગે કેમ રમાય. ૨
કહેશો તો રળિયાત થાશું, નહીં કરૂં રીસ લગાર;
જો કહેતાં સંકોચશો તો, વઢવાડનો વિસ્તાર. ૩

વલણ.

સુણોજી સલુણડારે કંથ, શી પેરે આવીયા આંણે પંથ. ૪

ઢાળ.

પંથ શી પેરે આવીયા, ઉજાગરા આણી ચોળ;
ભરવિલાસમાં હશો તિહાં, સીદ પાડિયો ભેળ. ૫
તેડી ચાલો સાથ આવું, જોવું જુગત અપાર;
જેને તમને દેખુ લડાવતી, તેને આપું હૈડાનો હાર. ૬

વલણ.

સ્યામાજી સાંભળો એક વાત, જાણો કહાં થયું છે પરભાત. ૭

ઢાળ.

પ્રાત: નહીં પણ રાત પહેલી, નિરમળ શશિયર શોભતો;
ઉંચું જૂવો મૃગાલોચની, કાંહાં કરો મનમાં ક્ષોભ તો. ૮
હું સર્વ છાંડીને ધાઇયો, મુખ નીરખવા નીજ નાર;
મારે તું સર્વસ્વ સુંદરી, મારા લોચનનો તું શણગાર. ૯

વલણ.

સ્યામાજીએ ન કીધો ઉચ્ચાર, પીઉ વાણી સાંભળી અતિસાર. ૧૦

ઢાળ.

સાર વાણી સાંભળી, સ્યામાસ્યામ નિધિ તુરંગ;
લેહેરી લોચન ઝીલીયાં, સુખ પામ્યાં અંગોઅંગ. ૧૧
શશિયર વદની સંચરી, તેનાં લોચન કમળ સમાન;
નરસહીંયાચો સ્વામી રુદે લીધો, તજી માન અભિમાન. ૧૨

ચાતુરી ૧૪ મી–દેશાખ.

તારાં કૃત્ય હું શાં કહું, જોઉં પ્રાણ આધાર;
નિત્ય ઊઠી અમને શું ખીજવો, મર્યાદા નહીં લગાર. ૧
અરુણ પ્રગટયો પ્રાચી દિશાએ, અને નિશા નહિરે લગાર;
અધર મધુરમય થયો ત્યાં, ભમર કરે રે ગુંજાર. ૨
તારાં નયણાં તંબોળરસ જસાં, મસ્તક મુગટ ચોભાર;
મારા મંદિરમાં બાધા નથી, બાહારે લોક કરે રે વિચાર. ૩
વાહાલા માનો નહિ તો જઈ સાંભળો, જશ પ્રગટીયો વિસ્તાર;
ભૂતલે નરસહીંયો ઓચરે, સુણશે તે સકલ સંસાર. ૪

ઢાળ.

સાથ સંગમ વિલસતાં હું, વિસરી છું મન;
પૂરણ પ્રીતે પીઉજી મારો, મોહી રહ્યો મોહન. ૪

વલણ.

મોહિ રહ્યો મોહન આજ, તેનાં સાર્યાં સઘળાં કાજ. ૫

ઢાળ.

કાજ કામની કેલ કરતાં, અતિ વાધીયો છે રંગ;
નાના ભાવ કરીને રાખ્યો, શ્યામળડો તે સંગ. ૬

વલણ.

સંગ ઘણો સ્યામને સ્નેહેજી; તેને કેમ કરી દીજે છેહજી. ૭

ઢાળ.

છેહ કેમ્ર કરે કૃષ્ણજી, સુખ પામીયો છે સેજ;
કાંઇક રદીયામાં રોષ આણ્યો, તજ્યું અમશું હેજ. ૮

વલણ.

હેજ ધરીને આવ્યા આધારજી; આતુર જાણી કહીં તે નારજી. ૯

ઢાળ.

નાર આતુર અતિ જાણી, વાહાલો બોલે વચન પ્રકાશ;
નરસહીંયો પાછળ જઈ ઉભો, સુણ્યો પરસ્પર હાસ. ૧૦

ચાતુરી ૧૩ મી–રાગ દેશાખ.

સુણોજી અલબેલડા આધાર; નિશાએ કીહાં કીધારે વિહાર. ૧

ઢાળ.

વિહાર નિશાએ કીહાં કીધો, અતિસકુમાર અંગે કેમ ખમાય;
જુવતી અતિ બળવત સાથે, કહોજી રંગે કેમ રમાય. ૨
કહેશો તો રળિયાત થાશું, નહીં કરું રીસ લગાર;
જો કહેતાં સંકોચશો તો, વઢવાડનો વિસ્તાર. ૩

વલણ.

સુણોજી સલુણડારે કંથ, શી પેરે આવીયા આંણે પંથ. ૪

ઢાળ.

પંથ શી પેરે આવીયા, ઉજાગરા આણી વેળ;
ભરવિલાસમાં હશો તિહાં, સીદ પાડિયો ભેળ. ૫
તેડી ચાલો સાથ આવું, જોવું જુગત અપાર;
જેને તમને દેખું લડાવતી, તેને આપું હૈડાનો હાર. ૬

વલણ.

સ્યામાજી સાંભળો એક વાત, જાણો કહાં થયું છે પરભાત. ૭

ઢાળ.

પ્રાતઃ નહીં પણ રાત પહેલી, નિરમળ શશિયર શોભતો;
ઉંચું જૂવો મૃગાલોચની, કાંહાં કરો મનમાં ક્ષોભ તો. ૮
હું સર્વ છાંડીને ધાઇયો, મુખ નીરખવા નીજ નાર;
મારે તું સર્વસ્વ સુંદરી, મારા લોચનનો તું શણગાર. ૯

વલણ.

સ્યામાજીએ ન કીધો ઉચ્ચાર, પીઉ વાણી સાંભળી અતિસાર. ૧૦

ઢાળ.

સાર વાણી સાંભળી, સ્યામાસ્યામ નિધિ તુરંગ;
લેહેરી લોચન ઝીલીયાં, સુખ પામ્યાં અંગોઅંગ. ૧૧
શશિયર વદની સંચરી, તેનાં લોચન કમળ સમાન;
નરસહીંયાચો સ્વામી રુદે લીધો. તજી માન અભિમાન. ૧૨

ચાતુરી ૧૪ મી–દેશાખ.

તારાં કૃત્ય હું શાં કહું, જોઉં પ્રાણ આધાર;
નિત્ય ઊઠી અમને શું પીજવો, મર્યાદા નહીં લગાર. ૧
અરુણ પ્રગટયો પ્રાચી દિશાએ, અને નિશા નહિરે લગાર;
અધર મધુરમય થયો ત્યાં, ભમર કરે રે ગુંજાર. ૨
તારાં નયણાં તંબોળરસ જસાં, મસ્તક મુગટ ચોભાર;
મારા મંદિરમાં બાધા નથી, બાહારે લોક કરે રે વિચાર. ૩
વાહાલા માનો નહિ તો જઈ સાંભળો, જશ પ્રગટીયો વિસ્તાર;
ભૂતલે નરસહીયો આચરે, સુણશે તે સકલ સસાર. ૪

ચાતુરી ૧૫ મી-રાગ દેશાખ.

ભલે પધારીઆ આણી વાર; ભાવે ભોગવો જે નાર. ૧

ઢાળ.

ભોગવી જે ધન્ય નારી, સફળ જીવત તેહતણું;
પધારો પિઉજી હું પાય લાગું, જિહાં મન માન્યું તમતણું. ૨

વલણ.

સખિ મન માન્યું તારે રે સંગ; મ કરીશ ગર્વ ઘેલી રે અંગ. ૩

ઢાળ.

અંગે મ કરીશ ગર્વ ઘેલી, નિશ્ચે કરીને જાણજે;
સ્નેહ તુજસેં અતિ ઘણો છે, હું કહું તે વચન માનજે. ૪

વલણ.

મન ધરી માનીશું મહારાજ; અમારે તમારું છે કાજ. ૫

ઢાળ.

કાજ અમારે તમારૂં છે, તમો મોટા મન જાણો નહીં;
સેજ રચીને પંથ નીહાળું, જાગતાં જામિનિ વહી ગઇ. ૬

વલણ.

નથી ગઈ જામિની રે લગાર; હવે હઠ કસીરે સ્યામા નાર. ૭

ઢાળ.

નાર તું નિરાધાર જાણે, રસરૂપ રજની છે હજી;
ઉઘાડ બારને વિલસ મુજશું, શોક સઘળો મન ત્યજી. ૮

વલણ.

શોચ શેરે મારે તું માન; સાંભળોજી સ્યામળારે કાન. ૯

ઢાળ.

કાહાના સુણીએ વાત મોરી, તારાં નયણ છે નિદ્રાભર્યાં;
પ્રગટ અંગોઅંગ માંહે, ચિહ્નત તો દીસે ખરાં. ૧૦

વલણ.

કંઠે મુક્તાફળનો હાર; એથકો આવીઓ તારે દ્વાર. ૧૧

ઢાળ.

દ્વારકેરો સ્પર્શ ક રતાં, ખૂચીયાં મોરે તન;
તેણે કરીને પ્રગટ દીસે, અગ માંગ ચિહ્ન. ૧૨

વલણ.

હરિ હસી ભીડીયા ઊરમાંય; વાલાજીને વારણેરે સ્વામિની જાય. ૧૩

ઢાળ.

વારણે જાયે પ્રભુજીને, સર્વસ્વ સોંપ્યું શ્રી હરી;
ભણે નરસહીયો આનંદ વાધ્યો, રસ મોહ પામી સુંદરી. ૧૪

ચાતુરી ૧૬ મી–રાગ દેશાખ.

વિલસતી હરિ સંગ હો વ્રજનારીજી; સુખનો સાગર કુંજવિહારીજી. ૧
નાગર નટવર ગિરિવરધારીજી; સકલ શિરોમણિ મંગળકારીજી. ૨

ઢાળ.

મંગળકારી મહામનોહર, સદા સુખનું ધામ;
સ્નેહે આવી નીવારીઓ, પૂર્યા મનોરથ કામ. ૩
કામ મનોરથ પૂરણ કીધા, અને સુખ પામી સુંદરી;
. રતિવિલાસ વિનોદ કરતાં, વાહાલે વિનતિ ઊરધરી. ૪

વલણ.

ઊર ધરી આનંદ કીધો, ગઇ સુખમાં સર્વરી;
નરસૈયો નીરખે નિત્ય લીલા, પ્રાતઃકાળ થયો ફરી. ૫

ચાતુરી ૧૭ મી–ચાલ તેજ.

સાંભળ વહાલા વીનતી મારીજી;
જૂઠું બોલ્યાની ટેવ તમારીજી;
એ ન ઘટે તુજને વ્રજવિહારીજી. ૧

ઢાળ.

વ્રજવિહારી સાંભળો, સાચી કહું એક . વાત;
મુજ સંગાથે દષ્ટ કરીને, આવીઆ પ્રભાત. ૨
રજની સુખ માને ગમી, જોઈ રહી છું વાટ;
મુજ વચન દીધું વીઠલા, કોઇ શું કીધો ઠાઠ. ૩
સાચું બોલો પ્રસન્ન છું, મન રીસ નહીં લગાર;
કાંહાં સુખ પામ્યા શ્યામજી, તે કહોને પ્રાણાધાર. ૪

નીચુ ઢાળીને નંદસુત, તવ વદે મુખથી વાણ્ય;
નિદ્રા આવી નવ લહુ, ને એ તે તું સત્ય માન. ૫
આ ચિહ્‌ન નિદ્રાતણાં ન હોય, અને શીથલ દીસે ગાત્ર.
પ્રકટ જોજો પારખુ, પાગ ઠરે નહીં પળ માત્ર ૬
શુ કહુ સત્યમાનને, મારા પ્રાણના આધાર,
એમ ન કીજે નાથ મારા, વારુ વારંવાર. ૭
ચતુરને શુ દાખવુ, મૂરખની શી ગોઠ,
વાહાલપણાની વાતડી, તે અતરની ન હોય હોઠ. ૮
હસ્યા હરજી પ્રીતઆણી, અને બીડી ભામિનિ અંગ,
દુખ સર્વે વીસર્યું ને, રમ્યા એહુ જણ રંગ ૯
સકળ મનોરથ પૂરણ કીધા, પોહોંતી મનની આશ;
નિકટ ઊભો નરસૈયો તે, જૂએ કૌતુક હાસ. ૧૦

ચાતુરી ૧૮ મી–દેશાખ–ચાલ બીજી.

શુ કહુ સજની રજનીનો રંગજી, અનંગ ઉધરકયો મારે અંગજી,
ક્રીડા કીધી કાનજીને સંગજી, રમતા વાધ્યો લલિત ત્રિભંગજી ૧

ઢાળ.

લલિત ત્રિભંગી સ્યામળો, મુજ અધમ કીધુ પતન,
કુચ પળ કોમળ કર ગહ્યા, ત્યારે ગઈ સુધબુધ સાન ૨

વલણ.

ચેવી મુને કીધી સુધબુધ ભૂલીજી, આલિંગન દેતાં મુખને ફૂલીજી ૩

ઢાળ.

ફૂલી મુખને થઈ તત્પર, મિટ મેળાવો મેં કર્યો;
મદગલિત માતંગ મહાબળ, કામી મદ પૂરણ ભર્યો ૪
પ્રૂજ ઉપની અંગ મારે, હરિ હઇડામા ધરી,
અતરજામી નાથ નરસિંહનો, કામિની તરપત કરી. ૫

ચાતુરી ૧૯ મી–ચાલ તેજ.

સુણને સજની મારાં વેણજી, કામણગારા કાનજીનાં નેણજી,
કહીંએ ન દેખુ એના કેહેણજી, ડગર બતાવે નેત્રની સેણજી. ૧

ઢાળ.

સૈન બતાવે ડગરની, હું ગઈ ઘેલી તાંહી;
આસપાસ દૃષ્ટિ દૃઢ કીધી, ગ્રહી મારી બાંહી. ૨
બાંહી ગ્રહીને બાથ ભીડી, બોલી ન શકી બોલ;
અધર ચુંબન પાન કીધું, હાથ દીધા કોલ. ૩
તુજવિના કહીં વિલસું નહીં, આજથી મારે પોણ;
તું મુજને વાહાલી ઘણી, ઘેરઘેર ભટકે કોણ. ૪
આગ્રહ કીધા અતિઘણો, પ્રસન્ન થઈ પ્રેમદા મળી;
નાટક દેખી નદસુતનું, નરસૈંયાંની સુધ ટળી. ૫

ચાતુરી ૨૦ મી–ચાલ તેજ.

જુઠડા બોલા સૂણો નાથજી; વચન શે દીધું મારે હાથજી;
કહોને શું કહીને ભીડી બાથજી; કહો કેમ રમીયા બીજીની સાથજી. ૧

ઢાળ.

સાથ બીજી શું રમ્યા, કયાં પાળ્યો કામી કોલ;
જે કહો તે સર્વ ખોટું, શાને દીધા બોલ. ૨
બોલ દીધા બીરદ હાર્યાં, વિઠલ વાર્યા કેમ રહો;
હવે ન માનું સાચું તારું, કોટી સમ કરી કહો. ૩
લંપટ ધૂરત હોય એવા, કામી કૌતુક બહુ કરે;
પાશ નાંખી પ્રેમદાને, મન પરાઇનું હરે. ૪
તવ કરગરી કહે કહાનજી, તમે રખે રાખો રોષ,
હું તમ કારણ અવતર્યો, મારો મા આણશો દોષ. ૫
સકલ વ્રજમાં હું રહું, મુને વાહાલો વ્રજનો સાથ;
ચારું ગઊ તમ કારણે, ને ખમું તમારું હાસ્ય. ૬
દુઃખ મા માનો નાથજી, મુજ અબળા કેરા બોલ;
પ્રાણપેં મુને અતિ વાહાલા, નહિકો તમ સમતોલ. ૭
મારા જીવનનું જીવન નાથજી, હું કિંકર તારી દાસ;
આનંદ પામ્યો નરસૈંયો, જોઈ શ્યામ શ્યામાનું હાસ્ય. ૮

ચાતુરી ૨૧ મી–ચાલ તેજ.

વાહાલા છોજી વિઠલ શું કહું વાણીજી; જાણોછો અંતરની સારિંગપાણીજી;
તમારા તનની મેં સહુ જાણીજી; મળવા ઇચ્છું છું તે નિરવાણીજી. ૧

ઢાળ.

નિર્વાણ મળવા મન ઘણું, મેં જાણ્યું નંદવરાય;
ઉપાય કરો છો અતિ ઘણા, પણ તેણે કહો શું થાય. ૨
સારું દેખો શામળા, તેને એહેવાની મત કરો;
પાશ નાંખી પાતળા, તેનું તનમન જોબન નિશ્ચે હરો. ૩
તે જતન કરે બહુ આપનું, તેનું ધીરજ તમ દીઠે ટળે;
મળવા કારણ માવજી તુજને, પતિ પરિવારથી તે ચળે. ૪
સકળ અંગે તમો વ્યાપ્યા, અવર બીજો નવ ગમે;
તેહતણા મનોરથ પૂર્યાં, અવર મન કહીં નવ ભમે. ૫
હું માગું મોહન આજથી, મુને તમારી કરી થાપીએ;
નરસહીંયાને કરો કરણા, ભવસાગરનો ભય કાપીએ. ૬

ચાતુરી ૨૨ મી—ચાલ તેજ.

હસીને હરિ બોલીયા વાણીજી; મારે નથી કોય તુજ સમાણીજી;
સ્નેહ તમારે હું બાંધ્યો તાણીજી; આપ બંધાણા એ હેત જાણીજી. ૧

ઢાળ.

એવું હેત જાણી આપ બંધાણો, મોટમ નવ આણી મન વિખે;
ગુણ તમારા કાહાનજી, તે તો બ્રહ્માદિક પુસ્તક લીખે. ૨
ભાગ્ય મારું બોલી જોતાં, નેહ હૈડે મુજને આપથી;
મોટમ વાધી મુજ તણી, તે તો તમ ચરણ પ્રતાપથી. ૩
મુને વ્રજ વહાલું અતિ ઘણું, શ્રી વૃંદાવનનો વાસ;
મુજ નિરગુણીયાં ને ગુણીયલ કીધાં, રજની રમ્યાં ખટ માસ. ૪
સબળ સુખને આપીયું, અબળા તણે આધીન;
કામિની વિના ક્યાંઈ નવ ગમે, જેમ ઓછા જળમાં મીન. ૫
એવા નિપુણ થઈને નાથજી, કર જોડીને માગે માન;
એહ લીલા નરસૈંયો જાણે, જેને અમૃત રસનું ધ્યાન. ૬

ચાતુરી ૨૩ મી-ચાલ તેજ.

સુણને સજની તું અમૃત વાણીજી; હું શ્રી યમુના તીરે ગઈતી પાણીજી;
કાનુડો માન ધરી થયો માનીજી; મારગ રોકીને ઉભેલો દાણીજી. ૧

ઢાળ.

દાણી ઉભેલો દયામણો, મુને જોઈ જાદવરાય;
મળવા તે કારણ મન ઘણું, પણ મુખે કેમ કહેવાય. ૨
કહેવાય કહો કેમ મુખ થકી, શું કરે શામલ વર્ણ;
મુજ ચરણ સ્થંભ થાલી રહ્યો, જેમ નાદે મોહ્યું હર્ણ. ૩

વલણ.

હરણ મનનો ચોરજી, નારી નગ તણો એ મોરજી. ૪

ઢાળ.

મોર નારી નગ તણો, માનિની મન ઉલ્હાય;
જીવન જળમાં જઈ ભળ્યું તો, અંગ શીતળ થાય. ૫
શીતળે તરપત પામું, નમુ તુજને શીશ;
લજ્જા મૂકી તુજને કહું છું, રખે ચડાવો રીશ. ૬
રીશ તુજને કેમ કરું, હું પ્રવિણ ચતુર સુજાણ;
મુજને થયું તે તુજને કહું, તું છું મારો પ્રાણ. ૭
પ્રાણજીવનને મળવું છે, તું ધીરજ મનમાં રાખ;
લાવું તને સજની કરી, તુ, વિવિધ રસને ચાખ. ૮
જાવામાન કરે છે માનુની, એવે આવ્યા અંતરજામી;
લીલાલહેર અંતર માંહે, પૂર્યાં મનોરથ કામી. ૯
સકળ મનોરથ પૂરણ કીધા, પામી મન આનંદ;
નરસૈંયો આનંદ પામ્યો, જોઈ રસનો કંદ. ૧૦

ચાતુરી ૨૪ મી.—ચાલ તેજ.

વાહાલાજીને સ્નેહે થઇ હું ઘેલીજી, મળવા ઇચ્છુ મોહનને પેહેલીજી;
મેળવ મુજને સુણ સાહેલીજી; ચઢ તું વાહારે વેહેલીજી. ૧

ઢાળ.

વાહારે ચઢ તું વેહેલી વેહેલી, નહિ તો તન થાશે તાજ;
સાંભળરે તું સજની મારી, સ્હાજે પાલવ ને સાજ. ૨
તું મેળવ મુજને વાલમો, તે વિના ઘણું ન સોહાય;
સુખ સરવે વીસર્યું, ને દુઃખે દેહી અવટાય. ૩
તે વાત જાણી વીઠલે, અંતરની અવિનાશ;
સ્નેહ વેદનાને ચૂર કરવા, આવીયા તવ પાસ. ૪

કામિની કહે કામ વશથી, ભૂદરજીને ભાવ;
તાપ તનના કોણ હરે, તુજવિના મીઠા મહાવ. ૫
મહાવ મુજને દાન દીધું, જીવન જાયું આજ;
કોડ મનોરથ પૂરીએ, સીઝે તે માહારું કાજ. ૬

વલણ.

વહાલા તુજને આ તન આપ્યુંજી, સ્થાનક તારું એ મેં સ્થિર કરી સ્થાપ્યુંજી.

ઢાળ.

સ્થાપ્યું સ્થાનક સ્થિર કરી તે, પાછું કોણે નવ થાય;
માન્યું મન તુજ માહેરું, તહાં કોણે કાંહી ન કહેવાય. ૮
ગોઠે નહીં તુજ વિના મુજને, વિલસીએ દિનરાત;
એ રસ જાણે કો નહીં, એક નરસૈંયાની જાત. ૯

ચાતુરી ૨૫ મી.-ચાલ ઘોળની.

ઓરા આવોને મારા નાથ, નિશાએ કયાં ભાવ્યાજી;
એવી કુણ સોહાગણ નાર, જેણે લડાવ્યાજી. ૧
તમે શાને કરો સંકોચ, સંગ ન લાવ્યાજી;
કેમ નવલ નારનો નેહ, મેલીને આવ્યાજી. ૨
તારે માહાવર લાગ્યું છે ભાલ, ચિહ્ન ચરણ તણુંજી;
એવાં અંજન મધુર રસાળ, અધિક શોભે ઘણુંજી. ૩
એવા સુંદર સુભગ કપોલ, ડખ દીસે ઘણાજી;
એવા ગુણ વિના હૈડે હાર, નખશિખ નહીં મણાજી. ૪
એવી કંકણ કેરી ભાત, વાંસે સોર પડીજી;
એવાં ગાઢ આલિંગન લીધ, ચતુર ચંપે ચઢીજી. ૫
એમ જાણો ત્રિભોવન નાથ, રાજ ત્રિયાતણુંજી;
હવે શાને કરો છો સંકોચ, આજ અતિ ઘણુંજી. ૬
જે થયું તે ભલે થયું કાજ, હું થઈ રાજી ઘણીજી;
હવે કહોને વિસ્તારી વાત, રાત રમણ તણીજી. ૭

ઢાળ.

વાત રાત રમણ તણી, મુજને તે કહો નિરધાર;
એવી કોણ બળવંત સુંદરી, કોણે મનાવી હાર. ૮

એવાં મર્મવાયક માનનીનાં, સાંભળ્યાં અતિસાર;
વળતા તે વાહાલો એમ વદે, તું જીવન પ્રાણઆધાર. ९
તુજ વિના મારે કો નહીં, તું સત્ય વચન કરી માન;
હું શરણ તારે સુંદરી, દીજીએ ચુંબન દાન. १०
એવાં વચન વાહાલાનાં સુણી, સુંદરીએ કર્યું સનમાન;
નરસૈંયાચો સ્વામી રુદે લીધો, તજી માનુની મન અભિમાન. ११

ચાતુરી २६ મી–રાગ ધોળ.

સેજડીએ રમે સુંદરી રે, વાધ્યો રંગ અપાર;
મનમાન્યુંરે માનનીનું, મોહ્યા દેવ મોરાર. સેજ० १
ચોળી ચીર બેહેક ઘણું, પેહેર્યો નવસર હાર;
શ્રવણે ઝાલ ઝબૂકતી, પાયે નેપુરનો ઝણકાર. સે० २
રાખડલી રતને જડી, ગોફણો ફરકે અંગ;
વેણી ગુંથી ફુલતણી, સેંથો પુરીને સંગ. સે० ३
આલિંગન અબળા લીએ, ઊરમાંહે રાખ્યો નાથ;
અધર અમૃત પ્રેમે પાયે, કામની કંઠે હાથ. સે० ४
વિલસીને બેહુ જણાય રસ ભર્યાં, પીઉને ખવરાવે પાન;
અતિ આનંદ વિનોદશું, દેતાં તે ચુંબન દાન. સે० ५
પ્રેમદાની પ્રીતે કરીને, પ્રસન્ન થયા મહારાજ;
નરસૈંયાચો સ્વામિ ભોગવ્યો, સુખસાગર તરવા કાજ. સે० ६

ચાતુરી २७ મી–રાગ દેશાખ.

અભિનવી વિધા હરજીની જાણીજી;
યમુના કાંઠે જાતાં પાણીજી;
પાલવ ગ્રહીને હરજીએ તાણીજી. १

ઢાળ.

પાલવ ગ્રહીને હરજીએ તાણી, ત્યારે હું મન લાજી ઘણું;
હરખે ચુંબન લઈ આલિંગન, કારજ સરીયું મુજ તણું. २

વલણ.

કારજ સરીયું એનું ને મારુંજી, વાહાલાજીનું મુખડું મેં ત્યાં નિહાળ્યુંજી;
વહાલાજીએ મુને હૈડામાં ચાંપીજી, રસ નિરધાર ઘણો મુને આપીજી. ३

ઢાળ.

નિરધાર રતિ છે રસ ઘણો, તમો જાણ્યો હોય તે જાણજો;
નરસૈયાચા સ્વામી સંગ રમતાં, માણી શકો તે માણજો. ૪

ચાતુરી ૨૮ મી-રાગ દેશાખ.

સાંભળોરે સાહેલડી, જોબન મદમાતી નારરે;
ભજને સુંદર શ્યામજો, તારે સ્નેહ છે અપાર રે. ૧
માનની માન ન કીજીએ, શ્યામલડી કર શણગારરે;
વિલસતી વનમાં આવીને, સેજડીએ સુંદર નારરે. ૨
વળતી વનિતા એમ વીનવે, દૂતી સુણ કહું એક વાતરે;
મારા મંદિરમાં બાધા નથી, બહારે લોક કરે છે વાતરે. ૩
મારી સહિયર સમાણી સાંભળો, દુરીજન બોલે માનરે;
જેને બ્રહ્માદિક પામે નહીં, મોટા મુનિવરને નાવે ધ્યાનરે. ૪
તે તુજસું રંગે રમે વાહાલો, પરમરૂપ નિધાનરે;
મહિલાંએ મનમાં ધર્યું, મૂકી હૈડાનું ગુમાનરે. ૫
ભૂધર સાથે ભાવશું, તું મળીને અંતર ટાળરે;
નરસૈયાચા સ્વામી વિના, તુંને કોણ લડાવે લાડ રે. ૬

ચાતુરી ૨૯ મી-રાગ દેશાખ.

દૂતી તહાં આવીજી, સુંદરીને લાવીજી. ૧
ચાતુરી ગવરાવીજી, મધ્ય મધ્ય નિશાણ વજડાવોજી. ૨
ધવળ મંગળ ગાયોજી,શ્રીજીએ મન ઉછાયોજી. ૩

ઢાળ.

ધરણીએ ચંદન ઢળાવીયો, સોહાવીયો સુરત વીતાન;
ત્યાં પધરાવો પદમની, સુખ કરે તે અમૃત પાન. ૪
એણે સુભટ જીત્યો શામળો, તે ધરી હૈડામાં ધ્યાન;
સાહેલડી આનંદ પામી, દીધું કુંવરીને દાન. ૫

વલણ.

વહાલાજીને ઇહાં પધરાવોજી; સ્તુત્ય કરતાં આગળ આવોજી. ૬

ઢાળ.

સ્તુત્ય કરતાં આગળ આવો, ને લાવો નવલા ભોગ;
સજ થઈ નાથને રીઝવો, ફરી કરાવો જોગ. ૭

હર્ષ્યો જદુપતિ એણી વેળાએ, હવે થયાં બહુ સનમાન;
સુંદરી શ્રીનાથ પ્રત્યે, મદમાતી દીસે માન. ૮

વલણ.

મળી સખી મોરલીએ રમાડોજી;
માંહોમાંહે ભંભેરીને ભમાડોજી;
લેહેરે મળ્યા મહાસુખ પમાડોજી. ૯

ઢાળ.

સેહેરે મળી ને મળી મહા સુહાગણુ, નિત્ય બોલતી અમૃત વેણુ;
સુખ લેતાં અમૃત ઝેકારી, તેને ઉધરતાં કરણુ મેણ. ૧૦
ધન્ય ધન્ય નરસૈયાચો સ્વામિ, ધન્ય ધન્ય સખિ સમવેણુ;
ધન્ય ધન્ય ભૂમિ જ્યાં પ્રભૂ વિલસ્યા, ધન્ય ધન્ય દિન ને રેણ. ૧૧

ચાતુરી ૩૦ મી–રાગ દેશાખ.

પીઉજી પધરાવીયા ઘર માંય, એ સુખ કહ્યુંરે નવ જાય. ૧

ઢાળ.

જાય જામની રસ ભરી, રમણુ કરતાં રંગ;
વદન નિહાળ્યું વાહાલાકેરું, ફૂલ્યું અંગોઅંગ. ૨

વલણ.

અંગે આનંદ ઘણો થાય; વાહાલાજીને ભીડી હ્રદયામાંય. ૩

ઢાળ.

ભીડીયો મેં ભાવ આણી, ભૂષણુ અંગે સારીયાં;
સેજ રચીરે સોહામણી, નાનાં કુસુમ મેં આણીયાં. ૪

વલણ.

આણીયાં મેં કુસુમ અપાર, વાહાલાજી શું કરશુંરે વિહાર. ૫

ઢાળ.

વિહાર કરશું કંઠ લાગી, એહે ટાળશે કહાન;
સુરતસંગ્રામે સ્યામળાશું, મૂકી મન અભિમાન. ૬

વલણ.

અભિમાન તજુંરે આજ, વાહાલાજીશુંરે લોપી સઘળી લાજ. ૭

ઢાળ.

લાજ લોપી કાજ સરશે, વાહાલોજી ઊરપર માહાલશે;
અધરે અમૃત પાન કરીને, અમશું અંતર ટાળશે. ૮

વલણ.

અંતર ટાળશેરે નાથ, પ્રેમે ધરીને ભરશું બાથ. ૯

ઢાળ.

બાથ ભરશો નાથ સાથે, થાશે રજની રળિયામણી;
પૂરણ પ્રીતે પીઉજી મારો, મનસા પૂરે અમતણી. ૧૦

વલણ.

મનસા પૂરણ વિલાસ, વાહાલાજી શો કર્યોરે હાસ. ૧૧

ઢાળ.

હાસ્ય કરતાં હેત વાધ્યું, પિઉ સેજ્યએ પધરાવીયો;
નરસૈંયાચા સ્વામિ સંગ રમતાં, મારે અંગોઅંગ સોહાવીયો. ૧૨

ચાતુરી ૩૧ મી–રાગ દેશાખ.

શ્યામળો સેજડીએરે સોહાય; સ્યામાજી ઉલટ અંગ ન માય. ૧

ઢાળ.

ઉલટ અંગે અતીઘણી, ચર્ણે તે શીશ નમાવીયું;
વિનય કરીને વિલસીયાં તે, વાહાલાને મન ભાવીયું. ૨

વલણ.

ભાવીયું વાહાલાજીને મન, તેં મુને કીધલો પ્રસન્ન. ૩

ઢાળ.

પ્રસન્ન પ્રેમદા પ્રેમ તારો, એમ બોલિયા રે મોરાર;
તેં મુને વશ આણીયો, તે જાણજે નિરધાર. ૪

વલણ.

રસ ભરી રઝીયાં નરનાર, રેણી કીધલો રે વિહાર. ૫

ઢાળ.

વિહાર કીધા મેહે ભાગ્યો, નયણે નયણ બહુ ઠર્યાં;
શ્યામ ને સ્વામિનીજીનાં, રંગે રમતાં હૈડાં ગર્યાં. ૬

વલણ.

વાલાજી હું તમારી દાસ, તમે તો પૂરી અમારી આશ. ૭

ઢાળ.

આશ પૂરી પ્રગટ પ્રીતે, એ સુખ કહ્યું નવ જાય;
બોલ અમારા મનમાંહે, આણજો જદુરાય. ૮

વલણ.

એમ કરતાં ઉદયોરે ભાણ, વાલાજી તમે અમારા પ્રાણ. ૯

ઢાળ.

પ્રાણ અમારા તમો પ્રભૂજી, માન માગું કહાન;
નરસૈયાચા સ્વામિ સદા સુજને, રહેજો તમારૂં ધ્યાન. ૧૦

ચાતુરી ૩૨ મી—રાગ દેશાખ.

સફળ સુહાગીરે નાથ, વાલાજીએ સાહ્યો મારો હાથ. ૧

ઢાળ.

હાથ ગ્રહીને હૃદયમાં; ભીડી અંગો અંગ;
નયણે નયણ તુરંગ વાધ્યો, શામળાને સંગ. ૨

વલણ.

સંગ સોહામણી રે રાત, વહાલોજી વિલસેરે નાના ભાત. ૩

ઢાળ.

ભાત ભલીએરે વિલસીયો, સુર અતિ સંગ્રામ;
અધર અમૃત પાન કરીને, રંગે રમ્યો ચારે જામ. ૪

વલણ.

સખિરે રસીયો યાદવરાય, એનું મુખ નીરખતાં સુખ થાય. ૫

ઢાળ.

સુખ થાય સાગર ઝીલતાં, વાલો વિલસિયો સુખ ધામ;
સેજમું રમી રંગી શામળો, તેણે કીધાં પૂરણ કામ. ૬

વલણ.

સખિરે કામકેલ વિલાસ, વાલાજીએ કીધાં વિવિધ પેરે દાસ. ૭

ઢાળ.

હાસ્ય કરીને હર્યું સર્વસ્વ, સોંપ્યું તન મન ધન;
અવર કો વાહાલું નહીં, તમ વિના પ્રાણજીવન. ૮

વલણ.

ચાલ સખિરે જીવન મારું કહાન, રંગભર રમી તજી અભિમાન. ૯

ઢાળ.

માન તજીને માંણીયો, સજી પુરણ શણગાર;
સખિરૂપે નરસૈયો નીરખે, તે કૃષ્ણજીનો વિહાર. ૧૦

ચાતુરી ૩૩ મી–રાગ ધન્યાશ્રી.

હરી ઊર લીધલારે, પીધલો રસ ચારે જામ;
સ્નેહ ધરી વાલો સંગમ આવ્યો, હું વિલસી સુંદરશ્યામ. હરી. ૧
સુણ સખિરે મારા બોલ, સેજડીએ થયોરે ઝાકમઝોલ;
પ્રાણ પીઉસું પ્રીત બાંધી, મેં કીધલોરે રંગ કલોલ. હરી. ૨
અધરે ધરી કીધા પાન, તેણે ગયું મારું માન;
અંતર ટાળી એક જ કીધું, પામી વર હું કહાન. હરી. ૩
એ ધન્ય ધન્ય મારો નાથ, અમને કીધલાં સનાથ;
નરસૈંયે રંગની રેલમાં દીધી, હરી તાલી લીધી હાથ. હરી. ૪

ચાતુરી ૩૪ મી–રાગ દેશાખ.

આવોજી આવો ભલે પધાર્યાજી; બહુ શ્રમ કરીને હાર્યાજી. ૧
સકલ લોકને તાર્યાજી; સહુ કોયના તાપ સમાવ્યાજી. ૨
ચર્ણ પખાળી ચર્ણોદક લીજેજી; પૂજા કરીને દંડવત કીજેજી. ૩
અંગ સોહામણું સુખ દીજેજી; કાંયક જે જે અમથી સીજેજી. ૪
બોલેછે મરડની વાતજી; અમારે તમ વિના નથી કો નાથજી. ૫
હું સર્વે તજીને શરણે આવ્યોજી; કાંઈ મનમાંહે જે જે ભાવ્યોજી. ૬
શું કહું શામાજીનો મચકોજી; બોલ્યાં તાં બેહુ જણ લચકોજી. ૭
આજ પછી ન કરે કોયે ખચકોજી; નરસૈયો નાંખે નેહનો ભચકોજી. ૮

ચાતુરી ૩૫ મી–રાગ દેશાખ.

સાંભળ સખી તારા નવલ રંગ, વાલોજી વિલસીયો રજની રમતાં રંગ. ૧

ઢાળ.

પરગટ દીસે પદમની, તારે ચંદન અંગોઅંગ;
તારાં મદભર્યાં લોચન દીસે, મુખ બોલ વયણુ તુરંગ. ૨

વલણ.

સુરત સંગ્રામનારે નયણ; વશ્ય કીધો મહા મયણુ. ૩
તારાં હસી રહ્યારે કપોલ; તારું વદન કોમલ શશિતોલ. ૪

ઢાળ.

સખી તણાં વચન સુણીને, હઇડે હરખ અપાર;
નરસૈયાચો નાથ મળીયો, કીધલો વિવિધ વિહાર. ૫

ચાતુરી ૩૬ મી–રાગ બિહાગડો.

સેજડીએ સોહાવતીરે, રમતી વાલાજીને સંગ;
ભાવે ભજતીરે, મન વાધ્યો છે બહુ રંગ. ૧
કંચુકી કસણ બહુ કસકસેરે, ઊરપર લેહેકે છે હાર;
હારમાં પુષ્પ અમૂલ્ય છે રે, જે સુગંધ આપે અપાર, ૨
પિઉ સંગ વિલસતીરે, વદન નીરખી કરે અમૃત પાન;
ભૂજ બળ ભીડીનેરે, ઊરપર લીધલો કાહાન. ૩
હાસ્ય કરતી ઉમંગી અબળારે, સબળ સનમુખ સ્યામ;
કોય કોય નવ ઓસરેરે, રંગ વાધ્યો અતિ સંગ્રામ. ૪
ધન્ય ધન્ય કૃષ્ણનેરે, ધન્ય ધન્ય નારી વિલાસ;
ધન્યધન્યનરસહિંયો નિરખતોરે,હરખતાં પોહોતી મનનીઆશ. ૫

ચાતુરી છત્રીસી સમાપ્ત.

ગોવિંદ ગમન.

રાગ સામેરી.

અવર્ણિય છો અવિનાશ, કૃષ્ણ કૃપાળ દયાળ રે;
તોય દાસાનુદાસ ગુણ ગાય, હોઇએ વર્ણિય વિશ્વપાળ રે. કૃષ્ણ.
ઋષિપત્ની ઋષિ વચન પાળવા, મધુપુરમાં અવતરિયા રે;
મેદિની મારણ મામા ભયથી, ગોકુળમાં જઈ ઠરિયા રે. કૃષ્ણ.
બક બકી ત્રણાવત કાલિ મર્દન, અગાસુર કેશી માર્યા રે;
પુરંદર પરમેષ્ટિ ગર્વ ટાળિયો, જદુરાએ સંકટ નિવાર્યા રે. કૃષ્ણ.
બાળલીલા દાણલીલા લાલે, રાસલીલા જળલીલા કીધી રે;
ગોકુળ કાર્જ પૂરું થયેથી, મામાને અવળી મત દીધી રે. કૃષ્ણ.
જગન મખાંતર મામાએ કાઢી, અક્રૂર ગોકુળ મેલ્યા રે;
નિશાએ નંદ ઘરે રથ છોડી, કૃષ્ણને મળિયા વેહેલા રે. કૃષ્ણ.
તેણે કૃષ્ણનું ગમન કરાવ્યું, તે પ્રાકૃત માંય કરિયે રે;
ભકત કવિ રખે એક જાણો, જેમ તેમ નરસઈ તરિયે રે. કૃષ્ણ.

પદ ૧ લું—રાગ મારુ.

જવ અક્રૂર આવ્યા વ્રજમાં, જુએ ગોપ ગોપીનાં ઘેલાં;
કૃષ્ણ મુખ નિરખ્યા કરે, જેનાં મન નથી મેલાં. જુએ.
સુતાં બેસતાં ઊઠતાં, રમતાં જમતાં કરે કૃષ્ણ;
બાળ રુએ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહી, ન મટે કોની તૃષ્ણ. જુએ.
નંદ જશોદા નંદન વિના, ન લે અન્યનું નામ;
ઠામ કામ ધામ કૃષ્ણજી, અલશેષે નામ રામ. જુએ.
એ વિધ વાટે નિરખતાં, અક્રૂર ભવને રે આવ્યા;
રથે રેવંત રુડા જોડીયા, અક્રૂર ક્રૂર સંદેશો લાવ્યા. જુએ.
ગોપિયોએ જઈ નંદને કહ્યું, મહારાજ કો રાજ પધાર્યા;
અક્રૂરને નંદે ઓળખ્યા, સામા લેવા સધાર્યા. જુએ.
માન પાન સનમાનશું, અર્ધપાદ્યેરે પૂજ્યા;
નરસંઘ્યાના નાથે નિરખિયા, નિશ્ચે કાકા નહિ દૂજા. જુએ.

પદ ૨ જું-રાગ સિંધુડો.

અક્રૂર જે આવિયા, નંદને ભાવિયા, હરિ ભલે આવ્યા કહી હાથ જોડયા;
કામ મુજ રેક શું, કોહોજી નિઃશંકશું, પ્રભુ પધારી મુજ પાપ છોડયાં. ટેક.
કૃષ્ણને સાન કરી, પાગ લાગો હરિ, કિંકર એમના કૃષ્ણ ભાયા;
લહીભકત જદુરાઈ, તેણે સમે ત્યાંજઈ, માબાપના દેખતાં ચરણ સાહ્યા. અ.
તેજજળાહળથઈ, અક્રૂરની શુદ્ધ ગઈ, જેમ તેમ મન વશ કરી આશીશ દીધી;
ક્ષેમકુશળ પૂછિયું, સારું સુણી રૂચિયું, પછે પોતા તણી વાત કીધી. અ.
રાયે જગ્ન આરંભિયો, માટે હું આવિયો, દહીં દૂધ કૃષ્ણ લઈ ત્યાંય ચાલો;
નરસંઈનો નાથ જે, લેઝો તમે સાથ તે, કાલને કાલ નંદરાય હાલો. અ.

પદ ૩ જું-રાગ ધનાશ્રી.

કૃષ્ણ જવાનું સાંભળ્યું ગોપિયોએ જ્યારેજી;
વાઘ દેખી અજા જેવી, તેમ થઈ સ્ત્રિયો ત્યારેજી. ટેક.
કોના સસરા સ્વામી પિતા ભ્રાતા હુતાજી;
માટે "ગળે ઝલાઈ" ગઈ,* ત્યાંથી સૌકો દુહિતાજી. કૃષ્ણ.
વળી ત્યાં ગોપ સખાએ સુણ્યું ગમનજી;
તિણે તો અક્રૂર મારવાનું કીધું મનજી. કૃષ્ણ.
ચેત્યા ચતુર્ભુજ ગોપ ચિત્ત જેહજી;
પુર પડો વજડાવી કહ્યું કે'ણ નેહજી.* કૃષ્ણ.
એમ કરતાં કરતાં થઇ મધરાતજી;
અક્રૂર જોઈ દંગ થાય, નેહ* નાતજી. કૃષ્ણ.
નેહીને વોળાવી વિઠ્ઠલ આવ્યાજી;
નરસંઈના સ્વામીને માયે પોઢાવ્યાજી. કૃષ્ણ.

પદ ૪ થું-રાગ કાનડો.

ગોપને શાંતિ થઇ પણ, ગોપિયો મન દુઃખ ધરે;
ચપળ ચપળા મધુપુરની, વશ વિઠ્ઠલને તો કરે. ટેક.
લાજ મરજાદા મૂકીયે પણ, હરિ ન જાવા દીજિયે;
એમ રંગ તરગ કરે ઘણા, રમાનાથ વિણ કેમ રીઝિયે. ગો૦
જુવતિયો ને વાતો કરતાં, મધરાત્ય વીતી છે;
સાસુ નણંદી ગાળ ભણતી, વહુવારુ કેરી શું રીતી છે? ગો૦

---

* સગપણ. ૨ પ્રેમ.

જ્યવ વોણું ખોળિયાં તે, ખીજી ખીજી ઘરે લઈ ગઈ;
રાઈ રાધા ચંદ્રભાગા, ત્યાંની ત્યાં બેશી રહી. ગો૦
ઘરે ગઈ ગોપિયો સર્વે, પણ નિદ્રા કો કરતી નથી;
સ્વામી મારે આંખડલી કાઢે, પણ ડરાવી ડરતી નથી. ગો૦
કોઈ બીકથી કોઈ લાજથી, ઘડી એક બેતો સૂઈ રહી;
સ્વામી નરસંઇનો વસ્યો મનમાં, ચટપટી ચિત્તનિ નવે ગઈ. ગો૦

પદ ૫ મું–રાગ આશાવરી.

મા બાપ ભરતાને ભૂલાવવા, સ્વલ્પ સૂઈ રહી બાળી રે;
વલુણાં ખીંચવા ઉઠી શામા, મધરાત્રિ જ્વ કાળી રે. ટેક
કોઇ એક દિવસનું વલુવે, તેને સાસુ લઢવા ધાતી રે;
કો બગબગે વાસીદું કરવું, તે મધરાતે કરવા જાતી રે. સ્વ.
કોઈ વહાણું વાયે ગાય દોવી, તે રાત્યમાં જઈ દોતી રે;
તેમાં વચ્છ સાટે ગાય છોડી, કૃષ્ણ વિરહે રોતી રે. સ્વ.
કો સેલે સ્વપાગ બાંધી, નિજ[illegible]કુચને દોતી રે;
કો ભાજન અવળાં મૂકી, સેડ સામું નવ જોતી રે; સ્વ.
કો વાસીદામાં મુશળું લઈ, જઈને બાહેર નાખે રે;
મારો મારો અક્રૂરને બાઈ, ક્રૂરપણું જે દાખે રે. સ્વ.
કૃષ્ણ કૃષ્ણ એમ કેહેતી ઊઠે, તિમિર સોપાને પડતી રે;
કો પ્રભાત ગાયે મધ્યરાતે, ગમે તેમ બડબડતી રે. સ્વ.
આણી વિગતે પ્રભાત ગાતી, તે સુણીએ સહુ શ્રોતા રે;
સ્વામી નરસંઈ પ્રેમ નિરખે, ટગટગ ટશે જોતા રે. સ્વ.

પદ ૬ ઠું–રાગ પ્રભાત

વલુણાં વલોવતી હરણિયું નિરખતિ, પદ્મની આપ પ્રભાત ગાતી;
રાત પડી માસની શકે ખટમાસની, કેમે કરી નથી રાત જાતી. વ૦
રાત્રિને કાઢવા પ્રભાતને ભાળવા, કૃષ્ણ ચરિત્ર સહુ ગાય બાળી;
કપટી છે કાહાનડો ધાવતાં પ્રાણ જ હર્યો, શકટાસુર ત્રાડિયો પાદ વાળી. વ૦
આપણે પકડતી ત્યાંથી એ નાસતો, વળી કૂપ ત્રઠે બહુ મર્મ ભાખે;
વાછરુ ચારતાં વચ્છાસુર મારિયો, જેને નિગમ કિંચિત્ કહી ન દાખે. વ૦
કાલિ–મર્દન કરી આપણાં વસ્ત્ર હરી; કદમ ઊપર એહ ચઢીય બેઠા;
બ્રહ્માનો ગર્વ મહાવાનો મદ મનથી હર્યો, આંજણિયા વૃક્ષથી નવ નેઠા. વ૦

ગુણ ગણ એહના કુણ કહે દેહના, નિગમ જેવા નેતિ નેતિ બોલે;
નરસૈના સ્વામીને નિરખિ દુઃખ વામિયે, એહ ગુણ ઊપમા એહ તોલે. ૧૦

પદ ૭ મું–રાગ પ્રભાત.

ચંદ્રભાગા વચન–

સૂણ સાહેલડી, થઇ સહુ ઘેલડી, કો તણો બોધ મનમાં ન લાગ્યો;
પુત્ર પતિ પરહરી ધરી હૃદયે હરી, કાત્યાયની પાસથી એજ માગ્યો. સૂણ૦ટેક-
કૃષ્ણ જ્યાં જાય ત્યાં મિષ કંઈ કાઢીને, ગોતવાને સહુ જાઇએ ગોરી;
પૂઠે ફરિયે બાઈ આબરુ સર્વ ગઈ, શાસ્ત્ર પરાં કરી કરોયે ચોરી. સૂણ૦
એક દેહ એહની નિરખિયે નેહથી; ધારી ગુડ શર્કરા પિયુષ ભારી;
વશ કરી ગોપિયો સર્વને એ વિધે, જીણે શુંનકાર દશ દીશ ધારી. સૂણ૦
ગારુડી વશ કરે ગરુડના ભક્ષને, મૃગ સુણી ગાન તેમ ગોપી હુઈ;
કૃષ્ણજી કૃષ્ણજી વદનથી ભાખિયે, વાસના ગોપીની અન્ય મુઈ. સૂણ૦
ડર નહીં કંસનો તેમ મા બાપનો, નિંદ્ય અતિ થઈ પતિને ન ગણિયે;
આપણ જેમ થઈ વૃજ સૃષ્ટિ સહુ તેમ થઈ, કહો પછે કોતણો વાંક ભણિયે. સૂણ૦
તરણ છોકરડાં ધરડેરાં વશ કર્યાં, જડ ચૈતન્ય વળી દેહધારી;
નરસંઇયો ચિત્ત ધરે શી વલે તો થશે, સલિલ વિણ સૂકશે વેલ પ્યારી. સૂણ૦

પદ ૮ મું.–રાગ પ્રભાત.

રાધા વચન–

સાહેલિયો માહરી, વાત કરું જાહરી, તે તમે સહુ મનમાંય ધરજો;
નંદનંદન આવિયો મુને ઘણું ભાવિયો, વચનથી બાંધી કહ્યું મુને વરજો. સા૦ ટેક-
વચન આપી ગયો વિસરી કંઈક રહ્યો, મેં પણ ચિહ્નથી ચોર પકડયો;
વિવિધ પેર પૂછિયું પણ એ છટકે ઝટ, મેં પણ આ વિધે ખૂબ ઝકડયો. સાહે૦
વદને કાજળ કશું, હાર વિણ હાર જશું, તાંબુલ લાગિયાં કંથ મારા;
આંખે ઊજાગરા, અંગ આળસ ભર્યાં, તો કહે ગયો જ્યાં હુતા જ વારા. સાહે૦
એ શબ્દ સૂણી મન માંહ્ય ધૂણી ઘણી, એ સાથ બોલ્યાનાં નીમ લીધાં;
માંડમાંડ એમ કર્યું એણે નક્કી ધર્યું, મુને મનાવાતણા ફંદ કીધા. સાહે૦
હાવ ભાવ કટાક્ષ મુરલી ઘણી વાઇવળી, સખિની સાથ મુને કહેણ કહાવ્યાં;
મેં કંઈ નવ ધર્યું ગમતું મન વશ કર્યું, ફંદીના ફંદ બાઈ કંઈ ન ફાવ્યા. સાહે૦
એક દી નીસર્યાં માટ માથે ધર્યાં, દાવ જોઈ એણે કુંજે રોકયાં;
કુંજ ગલિ માંહિ સતાઈ હું સસુંદરી, જે થકી ઇણે નવ અવલોકયાં. સાહે૦

રહી, સંતાઇ જહીં કેતકી કેવડા તહીં, એકલો આવિયો છાનોમાનો;
પોકાર પૂંઠે રહી કરિયો આણી વિધે, મેં નહીં ઓળખ્યો એજ કાહાનો. સ
કેવડા ઉપર કાલી જશો સર્પ એ, અલિ અલિ સર્પ એમ શબ્દ સુણિયો;
અંગ ધ્રૂજી ગયું કેશ વિખરઈ ગયા, શરિર સારે પરસ્વેદ વળિયો. સ
નાસતાં નાસતાં હુ પડું આખડું, ત્રાસ પામી ઘણું મંન માંહી;
વડાઇને વિસરી હે કૃષ્ણ! કૃષ્ણ! ઊચરી, ગોપીનો નાથ મેં નિરખ્યોં ત્યાંહી. સ
વાલો દડબડ ધ્રોડિયો મુજને આલિંગિયો, ડર નહીં ડર નહીં એમ ભાખ્યુ;
નરસંઇના નાથનું કપટ કળી ગઈ, તોય બાઈ હેત એનું એ જ રાખ્યું. સ

પદ ૯ સું.–રાગ રામગ્રી.

આ વિધે કૃષ્ણ ચરિત્રનાં, ગાય મધરાતે પ્રભાત;
વિરહે કૃષ્ણ કૃષ્ણ ઉચરતી, જુએ વ્હાણું વાયાની વાટ. આ૦ ટેક.
જો કો સામાન્ય સ્ત્રિઓ ગાયતો, મધ્યરાતે પ્રભાત;
ત્રાસનાં માર્યાં ઉઠે પંખીડાં, રાધા. સ્વરની શી વાત. આ૦
વૃંદાવનનાં વિહંગમ વિલાસિયાં, નિૅત રુડાં સુણતાં ચરિત્ર;
તે શબ્દ સુણી કેમ શાંત રેહે, થયેલાં અંગ સર્વ પવિત્ર. આ૦
પંખી માત્ર નહિ પણ પશુ જાગિયાં, સુણી સ્વામિની મુખવાણ;
ત્યાં સ્થિર જમુના લાગી ડોલવા, સ્વર થયો જળચરને જાણ. આ૦
સ્વર સુણિયો સૂરજ દેવતા, પાળા ધાયા કરવા અકાશ!
સ્વર સુણિ રે કમળ ખીલિયાં, ઉપન્યો પોયણીને ત્રાસ. આ૦
ઘુવડ રે ગભરાઈ નાશિયા, નાઠી નાથ પ્રથમ ખાનાર;
ચામાચિડિયાં ચીબડી નાશી ગઈ, પંખીયે મૂકયા ગૌજવા બાર. આ૦
શિયાળીએ શબ્દ છોડિયા, મીંદડાએ મૂકી શીકાર;
સૂર્પ વિણ સિંહ નાશી ગયા, ગયાં વાઘ વરુ તેણી વાર. આ૦
માંકડ ચાંચડ રે ભૂખ્યા રહ્યા, મૂકિયો મચ્છરે શોર;
આ વિરહી પ્રાણી રે જાગ્યાં ઉઠયાં, ન જાગ્યા જાણી નંદ કિશોર. આ૦
હરિ જગાડવા આવી ગોપિયો, પૂછ્યો રાધાને સમાચાર;
બાઈ તુજને હરિ મળ્યા હશે, તારા પ્યારા નંદકુમાર. આ૦
રાધા કહે હું પણ બાઈ તમ જશી, નપટ નથી દીઠા નંદલાલ;
સખી નિશ્ચે હવે તો ઉતારિયાં, નરસંઇના સ્વામીએ વ્હાલ. આ૦

પદ ૧૦ મું.–રાગ ગોડી.

પ્રભાત જાણી પંખીડાંરે ઉઠ્યાં, કાક કરે ત્યાં કાકા રે;
પપૈયા તો પિયુ પિયુ ઝંખે, શુકા કૈ કૈ કરે વડ શાખારે. પ્ર૦ટેક.
મોર ટૌકાર કળા કરે સુંદર, આંસુ વહે ઢેલ વીણે રે;
પલાશપર રુડા પોપટ બોલે, કોયલડી ટહુકે સ્વર ઝીણે રે. પ્રભાત.
ચકચક કરતી ચકલિયું આવે, જાણે વિયોગ તો ભાગે રે;
ખુશ ખુશ ખુશ ખીશકોલી કહેછે, રાધાને રુડુ ન લાગે રે. પ્રભાત.
વાછરુ ભાં ભાં શબ્દ જ ભણતાં, ગાયો બાંબાં શબ્દ બોલેરે;
શીતળ મંદ પવન સુવાસિત, વામાવસ્ત્ર ઉડાડી ડોલેરે. પ્રભાત.
તે ટાણે તો જાગિયા અક્રૂર, જાણે ભઈ ગયો ભોર રે;
નરસંઈયાના સ્વામિ વિણુ ન જાણે, કે છે ગોપિયોનો શોર રે. પ્રભાત.

પદ ૧૧ મું.–રાગ ગોડી.

અક્રૂર ચિંતા કરતા જાગ્યા રે, હરિ દર્શને તાપ તો ભાગ્યા રે;
શોર બકોર અતિ સુણિયોરે, જાણે વેદપાઠની લાગી ધુનિયો રે.
નક્કી પ્રાતઃકર્મ તો ચૂકુંરે, કેમ આળસ જતું નથી મૂક્યું રે;
શોર બકોર તો રુડો થાયરે, કેમ અજવાળું ન જણાય રે:
એમ વિચારી ઉઠી ફાંફાં મારે રે, ઝીણો શબ્દ સુણ્યો તેવારે રે;
હે કૃષ્ણ! કૃષ્ણ! તમે ઊંઠો રે, અમો અબળાપર કાં રૂઠો રે.
એમ વારા ફરતી ભણતી રે, સાસુ સસરાની લજ્જા ન ગણતી રે;
વળી એક કહે કૃષ્ણ જો આવે રે, તો આપણાં ધાર્યાં ફાવે રે.
એમ વિચારી દ્વારમાં જોતી રે, વળી તઈડ જોઈ સંશય ખોતી રે;
બીતે જાળીને, માટે મરો મોતી રે, તઈડો મોટી નહીં, કહી રોતીરે.
એવે અક્રૂરજી તો આવ્યા રે, પડ્યા પડ્યા ગોપીને ભાવ્યા રે;
આવી દ્વાર ધકેલ્યું અક્રૂરે રે, નરસંઈ સખિયે જાણ્યો સુરતશૂર રે.

પદ ૧૨ મું.–રાગ દેશાખ.

અક્રૂરે દ્વાર ઉઘાડિયું રે, સ્ત્રિયોએ જાણ્યા સુંદરસ્યામ;
બાર દ્વાર રોકી વળીરે, શકે સંતાયા ઘનસ્યામ. અ.ટેક
અક્રૂર આંખ્યો ચોળતારે, નીકળિયા દ્વારની બાહાર;
અંધારાની બાધી બે ભણી રે, મહિયારીએ જાણ્યા મોરાર. અ.

અસંખ્ય વૃંદ ગોપી તણાં રે, તેણે ધરિયા શૂર અક્રૂર;
ગોપી કહે હરિ આવ્યા હાવે રે, લીજીએ રસ હવે ભરપૂર. અ.
એમ બોલી મનમાં ડોલી રે, અક્રૂર પકડિયા તેણિ વાર;
સ્પર્શ સુખ માટે ઝાલ્યા રે, હાથ પગ શીર કેશ અપાર. અ.
જ્યમ કીડિયો કીટને પકડે રે, તેમ અક્રૂર વીંટી લીધા;
કુંજમાં લઈ જઈએ ચાલો રે, હવે મનોરથ સીધ્યા. અ.
અક્રૂર કેહે નોય નોય કૃષ્ણ રે, અઅક્રૂ રરરર રે બોલાય;
શકે હશે સર્વ પિશાચણી રે, એથી ભક્તને દુઃખ ન થાય. અ.
શું હશે સ્ત્રિયોનાં વૃંદ આ રે, મહીં કૃષ્ણ કૃષ્ણ સંભળાય;
મથુરાં માંહે મેં સુણિયું રે, કૃષ્ણની સખી ગોપિકા થાય. અ.
અરે જો કદી એમ હશે રે, તો નિશ્ચે તજીશ હું પ્રાણ;
ભગવાન ભોગ જે ગોપી રે, તિને કેમ પરસે પાપી પ્રાણ! અ.
એમ ધડભાંજ તો કરતા રે, દીનપણે મૂકો મૂકો ભાખે;
કિંકરનો કિંકર હું કૃષ્ણનો રે, થઇ મૂકી વળગો કાં શાખે. અ.
ગોપી કહે છેલછબીલા જાણું રે, પછે હમે કિમ ચૂકું;
નરસંઇયાના સ્વામી તમને રે, જાવા મરતાં લગ નહિ મૂકું. અ.

પદ ૬૩ મું.—રાગ સિંધુડો.

બાઈ હું હરિ નથી, કહું છું તમને કથી, મથી મરો શીદ તમે તોય મથી;
મૂકો મૂકો સુને, પીયુષ નહિ ગરલ છું, ઇચ્છો હરિને પણ હું છું પંથી!
ગોપિયો કહે મુખે ગરલ છો રહ્યું સુખે, દુઃખે પી રીઝિયે શીવ રીઝયા;
પ્રભુનું કામ નહિ પંથ દેખાડશે, વારી મથિયે તેમાં શીદ ખીજ્યા.
અક્રૂર બોલે ઘણું, નવ કો સુણે તે તણું, બણ્યું દીન રૂપ હરિભક્ત કેરું;
સ્હાય મારી હરિ, કરો નહિતો નિશ્ચે મરું, હુને ઊગારો તમે થઇને હેરું.
બરકેલું બંસીધરે સુણિયું રાધાવરે, કરે રખે દેહ મુજ ભકત તાંજ;
નિદ્રાને પરહરી જાવું મારે તહીં, બાંધી આવું પાણી પહેલી પાજ.
ભક્ત દુઃખ મન ધરી સંકટ કાપ્યું હરિ, કરી કૃષ્ણની દેહ અક્રૂર બદલી;
અક્રૂર જઈ સૂઇયા ભવન નદજ તણે, કુજર રૂપ થઈ મરદી કદલી.
હરખી તવ ગોપિયો હરિ અક લઈ આપિયો, રોપિયું બીજ પછે પ્રેમ કેરું;
નરસૈંનાનાથ કહે વેહેલા વેહેલા આવશું, વચન દીધું અમો નહિ જ ફેરું.

પદ ૧૪-રાગ સારંગ.

ગોપિયો કહે ઓળખીએ ભગવાન, ન કો ભાગ સાચો આખે વાન;
મૂજો જીભ ચ મૈની તમારી, હરિ નિશ્ચે કયમ થાય અમારી.
તમારે હાસ હમારે હરિ ત્રાસ, જાઓ અમ મારી કરો ત્યાં વાસ;
જો કથન નહિ માનો કમળા કંથ, તો સયમનીનો ઉઘાડો પંથ.
મૂકો મધુપુર માધવ જાવું, તમે અહિં બેસો અમે કંઈ કહાવું;
અમ મૂર્ખની ચાતુરી નરખો, એવું કહાવું જે હરિ હૈડે હરખો.
ન લાગે નંદને કંઈ ખોટું, અક્રૂર માને તમારું વચન મોટું;
જાવું એવો હોય દઢાવ, કરીએ જમપુરીમાં પડાવ.
કૃષ્ણ કહે એક દિમાં અમે આવું, અશુભ મા બોલશો તમે આવું;
જવ મરજી નહીં તવ નહિ જઇયે, એક દિ જવાદ્યો તો કરગરી કહિયે.
મેં મધુપુર નથી નિરખિયું, માયિક વચન સુણીને મન ફરિયું;
જાવ જીવણ વેહેલા આવજો, આણી વિધે ત્યાંથી લાવજો.
સાડિયો કટોરિયો મોળિયાં મંગાવે, કસો કાંસકિ કુમકુમ જેને જે ભાવે;
લાવજો કાજળ રખે કરતા કાણું, અમે ગોરસ મિષે આવી ભાણું.
કૃષ્ણ કહે સર્વ લઈ અમે આવું, હવે જવા દ્યો થયું અજવાળું;
ગોપી કહે 'જાઓ' એમ ન બોલાય, હરિકહે એમને એમ જાવુંશી ચિતાય.
સ્ત્રીયો કહે શાણપણું અમે જાણું, કહો તમ વિરહે ધીર કયમ આણું;
હરિયે વિચાર્યું અહિંથી ન જવાય, કરું કંઈક હું રુડો દાય.
હળવે રહી ગોપીકાને કહ્યું, પેલા નંદજી આવે તમે લહ્યું?
નંદ નામ સુણી ચોદિશ જોતી, નહિ નહિ કહી વળી સંશય ખોતી.
હરિ કહે આવે નક્કી મમ તાત, ભૂલી ગોપી માની ખરી વાત;
સ્ત્રીએ નંદ માની લજ્જા ધરી, નરસહીંનો સ્વામિ નાઠો મુઠિયો કરી.

પદ ૧૫ મું.-રાગ મારુ.

ભોર ભયો જાણી ભગવંત નાઠા, તે ગોપિયોએ જાણ્યું રે;
એ રસિયો કેમ રસ મૂકી આવે, વૃથા બોલે શાણું શાણું રે. ભો.ટેક.
ચાલો આપણ ઘેર જઇયે, નહિ તો વળી અરિડાં પીડે રે;
રાધા કહે બાઈ વહેલાં સર્વઆવો, વાટ રોકિયે ધીરે ધીરે રે. ભો.
એક દિવસ જો સર્વ દુઃખ સાંખો, તો પછે અતિ સુખ થાશે રે;
થોડાં દઈશું તો જાશે ભૂલાવી, બાઈ કપટી વિઠલો વ્હાશે રે. ભો.

જળ ભરવા જઇએ એમ કરી આવો, બેડાં સાથે વરેડું લાવો રે;
વધુ કરશે તો સહુ મળી બાંધું, વેહેલી આવ્યે બહુ ભાવો રે. ભો.
આ આવી કહી ચાલી ગોપિયો, જોઈ સાસુ લઢવા ધાતી રે;
ભર્યું પાણી વૃથા ઢોળી વહુવર, સુણ્યું ન સુણ્યું કરી જાતી રે. ભો.
હેવે નંદે ગામમાં સાદ દેવડાવ્યો, મધુપુર જાવા સહુ હાલો રે;
ભોર ભઈ ગયો રાજા રીસાશે, સજ અક્રૂર ઉભા ભાળો રે. ભો.
શકટ બાંધી રથી સજ કરિયાં, સર્વે થયા તૈયાર રે;
રામ કૃષ્ણને કહે થાઓ વેહેલા, તો કહે હાં શી વાર રે. ભો.
હરિ માયા બળ અતિ અગાધ છે, અક્રૂર રાતનું ગયા ભૂલી રે;
માધવ માયામાં મોટા મુનિવર ભૂલે, નરસૈંઇકહે જુવો ગોપી ઝૂલી રે. ભો.

પદ ૧૬ મું.—રાગ કાનડો.

ધરહેરા ગોપ સજ થઈ આવ્યા, આવ્યા બાળક વરણાગી કરતારે;
સુંદર પટકાએ કમરો રે બાંધી, ગાંઠયો વાળી છોગાં ધરતા. ટેક.
માથાં માંહે તેલ લગાવ્યાં, પછે વાંકી શીખા વાળે રે;
કડિયો પેહેરી શીરપેચ બાંધી, કેવો દીસું કહી નિજને ભાળે. ધર૦
કરણે કુસુમ વિધ વિધ ઘાલે, શીર માંહે ઘણાં ખોસે રે;
ગેડિયો હસ્તે ચાલે વાંકા રસ્તે, જોઈ રાધા ભરાય રોષે. ધર૦
એક એકથી અતિ વાંકા ચાલે, વળી ચાલતાં અંગ તપાસે રે;
મનમાં જાણે હું સૌથી રુડો, ઘણું હરખાય ફુલડાની વાસે. ધર૦
ચમ ચમ ચમ મોજડિયું બોલે, ઊંચે મૂકેલાં છોગાં રે;
વિન માતા એમ મન ધારે, ક્યાંથી મધુપુરમાં આવાં લોગાં. ધર૦
દ ઉપનંદ વૃષભાણ આવ્યા, વૃદ્ધનાં આવ્યાં મળિ ટોળાં રે;
ધા રાણી કહે મેહેતાનો સ્વામી, ઠગે વૃજ વાસી ભોળાં. ધર૦

પદ ૧૭ મું—રાગ ધનાશ્રી.

ચાલો વેહેલા થાઓ વેહેલા થાઓ, એવા શબ્દ સંભળાયજી;
એ શબ્દ સુણી શ્રવણ રંધ્ર ફૂટ્યાં, રાધા રાણી અતિ કચવાયજી. ટેક.
શું કરવું તે નિશ્ચે ના સૂઝે, લજ્જા મૂકી કયમ મળાયજી;
ર્વેને નિશ્ચે મનમાં એવું, ન મળતાં ભૂલાવી જાયજી. ચાલો.
ાપાળો પણ એ સખી નિશ્ચે, જો કદી એ વાહાયજી;
એને અરથે તજવી કાયજી. ચાલો.

એક કહે અલિ ખબર કરો કે, અમને મળજો વ્રજરાયજી;
જો ન મળો તો લજ્જા છોડું, વળી નકી નહિ રેહેવાયજી. ચાલો.
રાધા કેહે લાવ એને જણાવું, પણ લખાય કે ન લખાયજી;
સર્વાનુમતે લખવું નિશ્ચે, રાધા લખે ગોપી હરખાયજી. ચાલો.
કમળ પત્રપર સ્વામિની લખે, ત્યાં ગોપિકા દોત સ્હાયજી;
પત્ર લઈ જનાર ન કોઈ, ત્યાં નરસઈ સખી સજ થાયજી. ચાલો.

પદ ૧૮ મું–રાગ રામગ્રી.

નરસંઈ સખી સજ થઈ નીસરી, હસ્તે ધરિયો છે પત્ર;
જઈ તે મળી જદુનાથને, વાટ જુએ ઉભી સર્વત્ર. ટેક.
કૃષ્ણ રામ બે સજ થયા, મધુપુર જાવાને કાજ;
એવે દૂતીએ લાવી આપિયું, પત્ર લીજીએ મહારાજ. નર૦
કમળે કમળ પત્ર હરિયે ધર્યું, વાંચવા માંડયું શ્યામ;
પૂજ્ય સ્વામી નવ વીસરું, એક ઘડી તમ નામ. નર૦
અમો અબુધ અબળા શું લખું, છો સર્વજ્ઞ ઘનસ્યામ;
કરગરી લખીએ કિંકરી, જાઉં જમડાને ધામ. નર૦
વળી નિશ્ચે મનમાં કર્યું, આવું જાઓ તે ગામ;
વધુ લખું શું રે વિઠ્ઠલા, સુઆ હાથ ન કરે કામ. નર૦
થોડે ઘણું કરી માનજો, રખે ધારો ખોટો દમામ;
નરસઇને સાથે લઈ આવશું, જ્યાંહાં કરગો વિશ્રામ. નર૦

પદ ૧૯ મું–રાગ બિહાગડો.

દૂતીને દયાળે મોકલી, જાઓ અમારે મળશું;
ઘરેરા ઘરેરે જરો, અમો કુંજની વાટે વળશું. ટેક.
દૂતીએ જઈને ત્યાં કહ્યું, પણ કહે વિશ્વાસ ન ધરિયે;
ઘરેડનો મારગ રોકીએ, હરિ પીલી જાય તો મરિયે. દૂતી.
અવિનાશે ઉંચા ચઢી નિરાખયું, ત્યાં દીઠી વ્યૂહ રચના;
જાણે તૃષાર્થી પંથી ઉભીઆં, ક્ષુધાર્થી ઉભાં અશના. દૂતી.
એવે નંદરાયે કહાવિયું, ભાઈ રથમાં બિરાજો;
ગાંડલ્લી રથમાં ધરી, બેહ્ના બેહ્ના રે સાજો. દૂતી.
કહાન કહે પિતા વાર નહીં, માતાને મળી આવું;
ધીમે ધીમે ચાલતા થાઓ, અમે ઝટપટ આવું. દૂતી.

ચાલતાં વાર થાય વૃદ્ધને, ચાલતા થાઓ તાત;
નરસંઈના સ્વામીને નંદજી કહે, વેહેલા આવો બે ભ્રાત. દૂતી.

પદ ૨૦ મું–રાગ દેશાંખ.

હરિયે પિતાને વળાવિયા રે, જઈ માતાને મળિયા નાથ;
એક હસ્ત હસ્તે ગ્રહી રે, બોલ્યાં જશોમતી હરિની સાથ. ટેક.
લાડકડા વેહેલા પધારજો રે, ઉછંકળ નવ થાશો રે દયાળ;
નહિ રાજ તહીં આપણું રે, વહાલા નવ ભણિયે કોને ગાળ. હરિ.
મુખ મયંક નિરખ્યા વિનારે, હુંતો ઘેલી થઇશ મોરાર;
હરિ વેહેલા વેહેલા આવજોરે, મારા પ્રાણજીવન આધાર. હરિ.
શુભ કામે જાઓ હરિરે, તોય હુને થાય અપશુકન;
મુજ નિર્ધનને એક દિકરો રે, મારું જીવન જગજીવન. હરિ.
મિટ મેળાવો ક્યારે થશે રે, ક્યારે નરખીશું રે વદન;
કાલે નંદ રહે તોય આવજોરે, મારું દુઃખડું જાણી સદન. હરિ.
કાજળ ટપકું રખે ભુંસતા રે, તેમાં લાંછન નહિ અવિનાશ;
એમ કહી જનની ભેટિયારે, હદે લઈ કીધું મંદ મંદ હાસ. હરિ.
જશોમતી કેહે બળરામને રે, કરજે કૃષ્ણ તણું તું જતંન;
એમ કહી આંખલડી ભરે રે, જાળવજો રકતણું રતંન. હરિ.
શ્યામળા તું મુખે કહે રે, ક્યારે આવીશ મારા પ્રાણ;
સમય ગયે નિશ્ચે મરું રે, તુજને બરકી બરકી જાણ. હરિ.
હરિ કેહે વેહેલા આવું અમેરે, તમે ચિંતા ન કરશો માય;
ભક્ત નરસંઇયો એમ ભણે રે, ઠગી માને ચાલ્યા વ્રજરાય. હરિ.

પદ ૨૧ મું.–રાગ સારંગ.

આઉના ભાર વાળી ગાયો રે, મોટા ખૂંટાએ હરિ શર્ણુ સાયેરે;
ગાયોએ જાવાનું જાણ્યું જ્યારે રે, મોટા હિસારવ કીધા તારે રે.
તોડી વરેડું ગૌશાળા ફોડી રે, નીકળી ગાયોની ઘણી જોડી રે;
ધેનુ પ્રેમ નિરખિયો નાથે રે, પેઠા ગૌશાળામાં અક્રૂર સાથે રે.
આવી ગાયોએ ગોવિંદ ઘેરયારે, હરિયે વારા ફરતી કર ફેર્યારે;
ચક્ષુથી ચોધારે અશ્રુ ખરતાં રે, બાંબાં શબ્દ વાછરું કરતારે,
જાણે ગાયો તેમજ ભણતી રે, લેઇ જાવાના શબ્દો સુણતીરે;
ન જાવા દેવા એવું દીસેરે, હિસારવ કરી માંહો માંહે હિસેરે.

હરિએ જનનીને ત્યાં બોલાવીરે, જશોમતી વ્હેલી વ્હેલી આવી રે;
બોલિયા હરિ મુખથી હસીરે, આવી જોઈ લેઓ ગાયો જશીરે.
કાળી કાબરી ખોડી બોડીરે, ધોળી પીળીની રૂડી જોડીરે;
હંસલી બગલી પોયણી રાતીરે, ગોમતી ટીલવી રખે કંઇ જાતીરે.
તેનાં વાછરુ સઘળાં જોજોરે, ગાયને કેહે કાલે ન આવું તો રોજોરે;
કમળ કર પીઠ ઉપર ધરીરે, ગાયો રીઝી નીકળ્યા હરિરે.
ઉંચી ડોક કરી કરી ભાળેરે, હરિને જોતાં ગાયો ન્યાળેરે;
અદર્શ થયા જયારે દયાળરે, નિરાશી પડી ગાયો તતકાળરે.
રામ કૃષ્ણને જાતા નિરખીરે, રોહિણી બોલ્યાં રામ શું હરખીરે;
વસુદેવને મળજો વીરારે, ધીરા રહી આમ કેજો હીરારે.
મારી માતા છે ત્યાં સુખીરે, અહિં રહું તમારી હોય સ્વીરે;
એમ બોલી દુઃખ હૃદે ધરતીરે, સ્વામી દુઃખ સંભારી ઘણું રડતીરે.
મેહેતાનો સ્વામી બોલ્યો તે વારરે, અમે દુઃખ કેડીશું નિરધારરે.

પદ ૨૨ મું–રાગ ગોડી.

માતાની આજ્ઞા માગી પળિયાં, ન નિરખ્યા કે સૌ ધરણે ઢળિયાં;
અક્રૂર જોઈ જોઈ વિસ્મે થાય, આતો પ્રેમ કેવો કહેવાય.
પશુ પંખી નર ને નારી, ઇચ્છે હરિને ઝાડ પાન વારી;
ધન્ય ગોપ ગોપીને સર્વત્ર, બાળ પ્રેમ બધ દીસે અત્ર.
જેવા લોક તેવી હરિચેષ્ટા, છે બે બાળ ઉપર રૂડી નિષ્ટા;
હશે એ બાળક કે હશે હરિ, એમ ભ્રાંતિ અક્રૂરે ધરી.
રથ જોઇ વ્રજવાસી હરખાય, ગુપ્ત થાય કે સહુ મુંઝાય;
સંદેશા સાંઈ કરતા કરતા હરિ, ચાર ઘડીયે નગરી પરહરી.
ભાગોળે ગયા જ્યારે ભગવાન, કાળી ગોરી નારી બીજે વાન;
વ્યૂહ રચના રચી સહુ ઊભી, જેણે માત સાસુને ઘણી દૂભી.
બે કોશ લગ આડી સાત હાર, કાછડાવાળી ઉભી લારો લાર;
હરિ દેખી ખુશી ઘણી થઈ, રાધા ઊભી જેની આળસ ગઈ.
તારા માંહે જેવી ચંદ્રકાન્તિ, ચપળા ઉજાસી રહિત જેવી શાન્તિ;
અક્રૂરને પૂછે નરસંઈના સ્વામી, શાની હાર દીસે કાકા સામી.

પદ ૨૩ મું–રાગ કાલેરો.

અક્રૂર કહે હું નવ જાણું પણ, બિંબો જેવું કંઇ દીસે;
ટકટક જોઇ રહી આપણુ સામી, જોઈ જોઇને ઘણું હીસે. ૨

કૃષ્ણ કહે સુણો કાકા મારા, લૂટવા સર્વે ઊભી;
ધન નહિ પણ તન મન લૂટે, તમે જોજો કાકા ખૂબી. અ૦
રથ હાંકવામાં કુશળ ગુણિયા, તેહ ખરું કે ખોટું;
આ લૂટથી ઉગારો કાકા તો, ન જોઉં તમારું જોટું. અ૦
અક્રૂર કેહે હરિ શું ઈમાં મોહું, જોત જોતાં રથ લઈ જઈયે;
અક્રૂર પણ સારથીએ ક્રૂર છું, વખાણ વધુ શું કહિયે. અ૦
હરિ કહે ચતુરાઈ દાખવો, જોજો રખે કોઈને લાગે;
ક્ષેમકુશળથી રથ લઈ જાઓ, સ્ત્રીહત્યા નવ લાગે. અ૦
અમારે ગોકુળમાં વસવું, દહાડો રાત ઇમની સાથે;
માટે વાગ્યા ભાગા બીહું, ઈમ છેતર્યાં મેહેતાને નાથે. અ૦

પદ ૨૪ મું-રાગ મારુ.

અક્રૂર કે ઉની આંચ ન આવે, ને જાય જીવણજી રથ;
પળ વિપળમાં પેલી પાર ઉતારું, તો જાણો સારથી સમરથ. ટેક.
રાશજ ખેંચી ચાબક મારી, ઘોડાને સજ કરિયા;
ચક્રાકારે રથ ફેરવ્યો રે, ઘોડા ઘણું ચકર ફરિયા. અ૦
ઘોડા પાછળ ગોપી ફરીરિ, દશ વિશ તેમાં ચેતી;
તે હાર વળી ઉભી સર્વે, પોશે પોશે ઉરાડે રેતી. અ૦
ચતુર સારથી રેવત તેવા, રેતી થકી કેમ ઊભે;
ભકતો ભાળો ભૂધરજીને, સતને વિધ વિધ દૂભે. અ૦
મહાસાગરને મળવા જેવી નદિ, પૂર્ણ ત્વરાએ ચાલે;
ઉડતો પવન વેગે હારે તેને, અબળા ગોપી શું ખાળે. અ૦
પાછળ મૂકી જાણે અબળી, અક્રૂર હરિ પ્રતે ભાખે;
અબળા સબળા થવા ઇચ્છે, પણ તે બળ શું દાખે. અ૦
હરિ કહે તમે રથ હાંકો, જુઓ દોડતી આવે;
નારિયોથી મૂકાવી લેઈ જાઓ, તો. સારથીપણું ભાવે. અ૦
મહા વેગમાં રથ ચાલ્યો જાએ, અક્રૂર મંન ફુલાએ;
વીશ સખી દોડેને ભાખે, અલિ હરજી શું હુલાએ. અ૦
જીવ જાય તો જાય ભલે પણ, જીવણ ન જાવા દઈયે;
મુખ્ય સ્વામિની આગે દોડે, તેની ત્વરાને શું કહીએ. અ૦
દોડતાં રેતી જે ઉડતી તે, દોડ્યા આગળ પાછી પડતી;
કાકીની ઘોડી જોડી કરું કેમ, વેગે તાજણ કંઈ આથડતી. અ૦

પકડો પકડો કહેતાં પકડ્યો, કોયે રાશ પરોણો ને હાથ;
તોય રથનો વેગ ન મટિયો, હરિ કહે હાંકી લ્યો એમને સાથ. અ૦
એવે રાધાને એક મત સુઝી, તણાતાં ચક્રની ખીલી કાઢી;
ચક્ર પડયે રથ સારથી પડયો, હરખી બોલી વીશ જણી ત્રાડી. અ૦
અક્રૂરને મારો બાંધો પછાડો, બે વીર કુંજે લીજે;
અબળાએ બળવંતા પકડ્યા, નરસહિંયો ઘણું રીઝે. અ૦

પદ ૨૫ મું-રાગ નદીની દેશી.

મારો બાંધો શબ્દ કરતી, પાંચ સાત ગોપી ધાઈ;
રથની ઊધે રાશે બાંધ્યા, વસુદેવના જે ભાઈ. ટેક.
પછે મધપુડાને મક્ષિ વીંટે, તેમજ બંને વીંટ્યા;
મરુ પણ જાવા ન દેઉં, કો ન દીઠા હુદેના ધીટ્યા. મારો.
રથ દોડાવી જાવા ધાર્યું, પણ કેમ જાવા દીજે;
મારીને જાવું હોય તો જાજો, પ્રાણ દાન તો હરજી લીજે. મારો.
કૃષ્ણ કહે તમે દુઃખ દ્યો છો, પણ અમે કાલે આવું;
હમણાં નિશ્ચે જાવા દીજે, વાર થયે પિતાને ન ભાવું. મારો.
ગોપી કહે જીવ જાયે તો જાયે, પણ જાવા ન દેઉં;
કુંવરજી કુંજમાં લેઇ જાઊં, રંભન ચુંબન અધરામૃત લેઊં! મારો.
કૃષ્ણ કહે રથમાંથી પડયો, તેથી પગે મુજને વાગ્યું;
અહીંથી ઉઠાય નહિ મારાથી, જુઓ આ પગે લાગ્યું. મારો.
ગોપી કહે કોહો તે વાહન લાવું, પણ તમને લઈ જાવું;
મેહેતાનો સ્વામી વિચારી બોલ્યો, હાથી હોય તો આવું. મારો.

પદ ૨૬ મું-રાગ સામેરી.

ગોપીયો કહે હાથીજ જોઇએ, લ્યો હરિ આ રહ્યો હાથી રે;
રાધાએ રચના કરી સુંદર, હાથી કીધો સખી જે સાથીરે. ટેક.
ચાર સખી ચાર પાદ થઈ, બે ઉદર ઠામે સૂતી રે;
પેટ પોલ કરવા બબે બાજુ, એમ એક એક તો ખૂતી રે. ગો૦
પૃષ્ટ ભાગને પૂછડું થઈ, ચંદભાગા જે નારી રે;
હરિને કહે હસ્તી હુઓ, બિરાજીએ મુરલી ધારી રે. ગો૦
કૃષ્ણ કેહે નાસા રહિત ગજ, એનાં દરશન વદન કીયાં રે;
કુંભસ્થળ રહિત ગજ નિરખી, પ્રસન્ન કેમ થાય હિયાં રે. ગો૦

રાધા કેહે · એવો ગજ આણું, પછે રખે વાંકું કાઢો રે;
ગજ માગો તો ગજ કરું હાજર, ન ઝીતું જ્યારે વાંકુ પાડો રે. ગો૦
એમ કહી રાધા ગઈ ઉપર, ખાલી જગાએ સૂતી ચતી રે;
છૂટી વેણી શૂંઢાકાર બની રહી, અર્ધ હસ્ત દંતુશળવતી રે. ગો૦
ચૂડા રુડા દાંત ચૂડ દીસંતા, સ્વવદન તે મુખનું મૂળ રે;
કુંભસ્થલને સ્થાનક કુચ બે, હસ્તી ગંડસ્થલથી અતિ સ્થૂળ રે. ગો૦
રાધા કહે · હરિ બિરાજો એ, હસ્તી સજ થઈ ઉભો રે;
કૃષ્ણ કેહે અંકુશ વિણ ન બેસુ, રાધા કેહે હરિ કાં દુભો રે. ગો૦
હરિ અંકુશ આપું અમે આણિ, પછે તમે કંઈ માગો રે;
કાહાન કહે પછે કાંઈ ન જોઈએ, અંકુશ વિણ મનસ્વિ ભાગો રે. ગો૦
કઠિણમાં કઠિણ મૃદુમાં મૃદુ, એવો અંકુશ કીધો રે;
સર્વ પ્રેમ ભેગો કરી ઘડિયો, પછે અંકુશ હરિને દીધો રે. ગો૦
ગોપી મન મનાવા કારણ, છેલવેલું સુખ દેવા રે;
પ્રેમાંકુશ પકડી ગજે ચઢિયા, નરખે હરખે સ્વર્ગે દેવા રે. ગો૦
હરિ ન નાસે માટે કરી રચના, પ્રેમ ભાલા સખી કર દીધા રે;
નરસંઈયાના સ્વામીનો હસ્તી, ગાયો સુણ્યો તેનાં કાર્જ સીધ્યાં રે. ગો૦

પદ ૨૭ મું–રાગ મેઘ મલાર.

હરિ જે હસ્તી પર બેઠા, તેની શોભા શી કહીયે;
પખી પેરે સાગરમાંથી, જળ લઈ સુખી થઈયે. ટેક.
ઉજ્વળ ઐરાવતપર શોભે, સુંદર મેઘશ્યામ;
ચપળા રંગ બેરંગી ચમકે, વેહેલી વાદળી જાય તમામ. હરિ.
તેમ ગૌર નારી કુંજપર શોભે, મેઘસ્યામ વત ઘનસ્યામ;
ભાલા વાળી વિજળિયો જાવા, ઉતાવળો વાદળી ઠામ. હરિ.
મનુષ્ય રૂપ રમાપતિ કેરું, માટે ઇંદ્રોપમા રે અપાય;
નહિ તો બ્રહ્મા, શિવ, કિંકર, જેના, પછે બીજા, મુગ્ધ કેહેવાય. હરિ.
વાયુવત્ત તે હસ્તી ચાલ્યો, ઉભો કુંજની માંય;
હરિ ઉતારી અંક લીધા, થેઈ થેઈ મચિ રહી ત્યાંય. હરિ.
કમળા સુખ આપે કમળાવર, મધુપુરની મેલો આશ;
એવા રમો હરિ અમ સાથે, જે ગુણ ગાય નરસંઈયો દાસ. હરિ.

પદ ૨૮ મું—રાગ મેવાડો.

હરિ કહે સુણિયેરે, મારી વિનતિરે, તમને નમી નમી કહું એક વાત,
મુને જાવા દીજેરે, સર્વે સુંદરીરિ, માત્ર આજની એકજ રાત ટેક
ગોપી કેહે ન મૂકુ રે, મારા કથજી રે, બરક્યુ બધુ અવરયા જાય,
હરિ કેહે વેહેલા આવુંરે, સત્ય કહું સુંદરીરે, હવે રસ્તો કાઢોને રાણી રાધાય હરિ.
રાધા બોલ્યા રે, સુણિયે નાથજી રે, રમો રાસને વળતી જાવ,
બાપના સમ ખાઓરે, કે કાલે આવશુંરે, વળી તહીં નહીં કરિને કુભાવ. હરિ
મારગ નવં લહ્યો રે, ત્યારે હા કહી રે, પછી આરંભ્યો ત્યા રાસ,
જળ થળ લીનારે, તે હરિયે કરી રે, કાઢ્યો હૃદયથી કામનો વાસ હરિ.
તે નરસંઇયે ગાઈરે, વિવિધ વિલાસમાંરે, નામ તેનુ સહસ્રપદનો રાસ,
તે અહીં વાચ્યોરે, જેને ઇચ્છા વમેરે, પુનિપુનિ કહે નરસઈ દાસ હરિ

પદ ૨૯ મું—રાગ વેરાડી.

રસ અપરમિત રાસનો જામ્યો, કામ તાપ ત્રિયાનો વામ્યો,
ગોપી શિથિલ થઇ ઘણુ જ્યારે, બરક્યા હરિ મુખે ત્યા ત્યારે.
નારી મુજને જાના દીજે, વધુ વાર થિને નંદ ખીજે,
અમે કાલ નિશ્ચે આવુ, ફરિ કો દિ હવે નવ જાઉં
ગોપી કહે મૂકો આશ, એ શબ્દે ન દીજે ત્રાસ,
કાહાન કેહે તમે શુ ભાખો, નંદ ગયા પછે કેમ રાખો
કહે નંદને કાહાનનું કામ, ગોપી થઇ જાઓ કૃષ્ણ ને રામ,
પણ તમને ન જાવા દીજે, પિતા ખીજે તો છો ખીજે
મહિયર સાસરામા દુઃખ પામુ વળી અગ્નિ મસ્તક નાખુ,
નિત્યે અમે કષ્ટજ ખમિયે, તો હરિ અમ માટે દેહ દમિયે
કૃષ્ણ કહે સુંદરી કહું, જાવા દીજે સુખી રહું,
નરસંઇના સ્વામી બોલ્યા મુખે, રીઝી ન જાવાદ્યો તો જઉં દુઃખે

પદ ૩૦ મુ—રાગ ધનાશ્રી.

ગોપિયોએ જાણ્યુ હરિ જાશે, ન દીજે હવે ત્રાસ જી,
કહો સ્વામી કેમ જાવ કહું, હરિ ગયે થાશે નાશ જી ટેક
કૃષ્ણ કહે કાલે અમે આવુ, તમે રહો વિશ્વાસે જી;
ગોપી કેહે તેમાં અમે જીવુ, એક આવ્યા કેરી આશે જી ગો૦

કહે કૃષ્ણ હવે વાર થાયે, તમે મુજને મૂકો જી;
ચતુર છો ચિત્તમાં વિચારો, ડાહ્યાં થઇ કેમ ચૂકો જી. ગો૦
ગમે તેમ જાવા કેરું, હરિયે મન કરિયું જી;
કપટ સમજ્યાં રાધા રાણી, જાવા દેવા ધરિયું જી. ગો૦
હે હરિ ધ્વજ કમળ અંકુશ, વજ્ર યવ વાટે નવ નરખું જી;
પગલાં આવી વેહેલાં દેખાડો, તો તો હઈડે હરખું જી. ગો૦
વેહેલા આવજો, વેહેલા આવજો, એમ ગોપી ભણતી જી;
નરસૈંયાનો સ્વામી તો ચાલ્યો, ગોપીયો ડગલાં ગણતી જી. ગો૦

પદ ૩૨ મું–રાગ દેશાખ.

અરે હરિ ચાલિયા રે, અરે રે પેલી પુંઠ દેખાય;
મોટે બોલી એમ કહેરે, વેહેલા પધારો વ્રજરાય. ટેક.
હરિ રજા લેઇ છૂટિયા રે, કે લિધું પવનકેરું રૂપ;
ઓ ગયા ગયા કેહેતામાં ગયા રે, દોઈ અદર્શ થયા ત્યાં ભૂપ. અરે.
જહિં દીઠા નહિં નાથજી રે, કે ગોપી ચઢી ઝાડની ડાળ;
જઇ અક્રૂર છોડિયા રે, રથારૂઢ થયા દીનદયાળ. અરે.
શીખ દિઉં કાકાને મળી રે, મળિયા જઇને નંદરાય;
અક્રૂર કહે અમે મેળવું રે, વેહેલા પોહોચાડું વ્રજરાય. અરે.
રથ વેગે વાજે ઘણો રે, તે ગોપી ટકટક જોય;
અરે સખિ હરિ તો ગયા રે, શી વલે આપણી હોય. અરે.
જેવા તેવા હરિ દીસશેરે, ચાલો ચઢિયે ઉંચી ડાળ;
જેમ જેમ હરિ જાય છેરે, તેમ તેમ ઉંચી ચઢતી બાળ. અરે.
પછે હરિ દિસતા રહ્યો રે, એક રથ દેખે સહુકો નાર;
ઓ રથ દિસતો રહ્યો રે, ટક ટક ધજ જોઈ રહી નિરધાર. અરે.
ધજ પણ છૂપી ગયો રે, તહીં રજ જોતી તે કાળ;
તે જવ નવ લહી રે, તાડ ચઢી કીર્તિની બાળ. અરે.
તાડથી દીસતા રહ્યા રે, કે વૃક્ષથી પડી થઈ નિરાશ;
ત્રાસ ત્રાસ વરતાઈ રહ્યો રે, રાધા જીવ્યાની મૂકી આશ. અરે.
લોથ્યો પડી એક એક પરી રે, કોઈ નવ લીએ તપાસ;
માધવને શું કહીયે રે, પ્રભુએ ઘણો કર્યો વિનાશ. અરે.
એન માયા લેપે નહીં રે, પણ માયિક જીવના શા હાલ;
જેવાં ગોપી મૂકિયાં રે, મૂક્યા વસુદેવ નંદલાલ. અરે.

દોષ કુણ એને દિયે રે, જે ગુણ, દોષ તણો માબાપ;
હરિ રુચે તે કરે રે, નરસંઈ મિથ્યા બાંધે પાપ. અરે.

પદ ૩૨ મું–રાગ બિહાગડો.

પરીક્ષિત્ રાયે પૂછિયું; શુકદેવને તેણી વાર;
કંસ દુષ્ટ માટે મારિયો, પ્રેમી લહી દુઃખ દીધું મોરાર. ટેક.
વાત્સલ્ય ભાવે માબાપને, સ્નેહે સખાને જાણ;
અક્રૂર જેવા ભક્ત બંધાવ્યા, એનું કારણ કહીએ સુજાણ. પરી.
શુક કહે અક્રૂરે ધાર્યું કે, હશે બાળ કે ભગવાન;
રામ કૃષ્ણ બાળ વિચાર્યાં, માટે બંધાયું વાન. પરી.
રાય કહે પ્રભુ સંશય મટિયો, પછે કેમ થયું ત્યાંય;
શુકદેવ કહે હરિ ચાલિયા, તે ઉતર્યાં જમુના માંય. પરી.
કાકાને ઓળખ દીધી, પછે કુબડી સમારી;
હાથી મલ્લને મામો મારી, નંદને દુઃખ દીધું ભારી. પરી.
વિદ્યા ભણિયા ઉપવિત ધરિયાં, પછે મથુરાંથી નાહા;
છેલ્લે જાદવાસ્થલિ કીધી, કોઇએ ન કાઢયા લાહા. પરી.

પદ ૩૪ મું–રાગ સામેરી.

પરીક્ષિત્ રાજા તમે સુણજો, એ છે સર્વેનો કરતારે;
મોહ માયા એને નવ ભેદે, પળમાં કરતા પળમાં હરતારે. ટેક.
ઉપરથી હરિ દુખડાં દેખાડે, પણ અંતે સુખ દાતારે;
ભક્તને ભૂધર નવ વિસરે, વેદ પુરાણ વદાતા રે. પરી.
વચનપર રહે વિશ્વાસે, તેની આશા એ પૂરે રે;
દુઃખ સુખ વેઠી હાર ભાખે, તે પછે નહિ અધૂરે રે. પરી.
હું ગાતાં ગાતાં વૃદ્ધ થયો, એક અંશ ગુણ ન ગાયારે;
આજ કાલ કરતાં જરા આવી, નથી મુકાતી મામારે. પરી.
મરું તેવારે માયા મુકાયે, બળતે બકાય તે બકુ રે;
અવસર ગયો ફરી નાહ આવે, માટે સમય નહિ ચૂકુરે. પરી.
એમ ધારી ગોવિંદ ગુણ ગાયા, ગોવિંદ ગમનમાં નહાયારે;
હરિ ગુણમાં કો દોષ ન ભાળો, દોષ ભર્યા જે જાયારે. પરી.
વળિયાં પળિયાં પડિયાં અંગે, ત્યારે તો મેં લખિયુંરે;
નરસંઈને ગુણ ગાવા નિશ્ચે, તેથી એ દશામાં ભાખ્યું રે. પરી.

ગોવિંદ ગમન સમાપ્ત.

સામળદાસનો વિવાહ.

પદ ૧ લું-રાગ કેદારો.

મરમ વચન કહ્યાં મુજને ભાભીએ, તે મારા મનમાં રહ્યાં વલુધી;
શિવજી આગળ જઈ એક મનોરથ, સ્તુત કીધી દિવસ સાત સૂધી. મ૦
હરજીએ ધરી, દીન જાણી કરી, પ્રગટ દરશણ દીધું શૂલપાણી;
તારી ભક્તિ ઉપર હું જ પ્રસન્ન થયો, માગરે માગ મુખે વદત વાણી. મ૦
ગદ ગદ કંઠે હું બોલી શકું નહીં, મસ્તક કર ધર્યો મુગ્ધ જાણી;
અચેત ચેતન થયો ભવતણો અઘ ગયો, સ્તુતિ ઉઠી માહરી આદવાણી. મ૦
તમને જે વલ્લભ હોય જે દુર્લભ, આપોરે પ્રભુજી મુને દયા રે આણી;
ગોપનાથે મુને અભેપદ આપીયું, નરસૈં હરિરસ રહ્યો વખાણી. મ૦

પદ ૨ જું.

ઊમીયાધીશની મુજને કૃપા હવી, જો જોરે માહેરું ભાગ્ય મોટું;
કીડી હુતો તે કુંજર થઈને ઉઠ્યો, પૂરણ બ્રહ્મશું ધ્યાન ચોહોટ્યું. ઊ૦
હાથ ઝાલ્યો મારો પારવતી પતે, મુક્તિ દરશન મુને સઘળી દેખાડી;
કનકની ભોમ વિદ્રુમના થાંભલા, રતન જડીત તાંહાં મોહોલ મેડી. ઊ૦
ધર્મસભા જહાં, ઊગ્રસેન તહાં, સકરપણજી સંગ બેઠા;
તાંહાં વસુદેવ ને દેવકીનંદન, રાજરાજેશ્વર કૃષ્ણ બેઠા. ઊ૦
અક્રૂર ઓધવ વિદુર ને અરજુન, શીઘ્ર ઊભા થયા હરને જાણી;
સોળ સહસ્ર સત આઠ પટરાણીઓ, મધ્ય આવ્યા તાંહાં શૂલપાણી. ઊ૦
ધાઇને જઈ મળ્યા આસનેથી ચળ્યા, કર જોડીને કૃષ્ણે સનમાન દીધું;
બેસો કહી આસને જોગ્યપતિને મળી, આજ કારજ મારું સકળ સીધ્યું. ઊ૦
ભકત આધીન તમો છોસદા ત્રીકમા, પ્રસન્ન થઈને શીવ બોલ્યા વાણી;
ભકત હમારો ભૂતલ લોકથી આવીયો, કરો તેને કૃપા દીન જાણી. ઊ૦ ૧
ભક્ત ઉપર હવે દષ્ટ કરણા કરો, નરસૈંયાને નીજ દાસ થાપો;
તેજવેળા શ્રીહરીએ મુજને કરુણા કરી, હસ્ત કમલ મારે શીશ ચાંપ્યો. ઊ૦ ૧

પદ ૩ જું.

શીખ માગી પછી હરીહર બેહુ મળ્યા, મુજને શ્રીદ્વારકાં માંહે રાખ્યો;
અંતરપુરમાં મુજને તેડી ગયા, વૈભવ કૃષ્ણનો સરવ દાખ્યો. શી ૧

શરદ પૂનમતણો દિવસ તહાં આવીયો, રાસ મરયાદનો વેણુ વાધ્યો;
રુકમણી આદિ સહુ નારિ ટોળે મળી, નરસહીંએ તહાં તાલ સાધ્યો શી. ૧૩
પુરુષ પુરુષારથ લીન થયુ માહરું, સખી રૂપે થયો ગીત ગાવા;
દેહ દિશા સૌ ટળી ગોપિમાં ગયો મળી,દુતિ થયો માનનીને મનાવા. શી. ૧૪
હેવે મેં ભાવ રસભેદના જાણીઆ, અનુભવના રસબસ થાતા;
પ્રેમે પીતામ્બર આપીયુ શ્રીહરી, રીઝીયા કૃષ્ણજી તાલ વાહાતાં. શી. ૧૫
વ્રજતણી લીલાનુ આદ્ય દરશણ હતું, અરણ ઉદે શખનાદ કીધો,
રુકમણી આદિ સહુ નારી ત્રપત થઈ, રામાએ કંઠથી હાર દીધો શી. ૧૬
ધન્ય તું ધન્ય તુ એમ કહે શ્રીકૃષ્ણજી, નરસહીં ભગત મુજ તોલ જાણ્યો,
વ્રજતણી નારી જે ભાવશુ ભોગવે, તેહને પ્રેમ શું સહેજ માણ્યો. શી ૧૭

પદ ૪ થું.

નગરશ્રી દ્વારકાં રાય રણછોડજી, નિત નવા શુભ શણગાર સાજે,
તાંહાં વસુદેવ ને અક્રૂર ઉદ્ધવ, ભકતવત્સલ જાહાં બીરદ ગાજે ન૦ ૧૮
કોટી પ્રકાશનુ તેજ વ્યાપી રહ્યુ, રવિ શશી જોત ઉદ્યોત ભાસે;
દધિસુત અર્ક તે કોણ તાહાં બાપડા, કોટી રવિ કાંતિ નખ મણી પ્રકાશે. ન૦ ૧૯
માસ વીતી ગયો જાણીએ પળ થયો, કીધી મેં પ્રાર્થના શીશ નામી,
જે રસ અનુભવ્યો ગાઉં તે નિત નવો, પ્રગટ ભૂતળ કરું અંતરજામી ન૦ ૨૦
ધન્ય તુ ધન્ય તુ એમ કહે શ્રીહરી, ધન્ય તું નરસહીંયા ભકત મારો;
હું તુ એ મધ્યમાં ભેદ નહિ નાગરા, શ્રી મુખે શુ કહુ ગુણ તારો. ન૦ ૨૧
જે રસ ગુપ્ત બ્રહ્માદિક નવ લહે, પ્રગટ ગાજે તુ હુને વચન દીધું,
નિશ્ચે રાખી નિરભય થઈ માનજે, દાસને અતિ સનમાન દીધું ન૦ ૨૨
ભૂતળમાંહે જે પાપણિ માનવી, સુણે ભણે અનુભવે ભાવ આણી.
તે પદ દુર્લભ વઇકુંઠ પામશે, માન માહરુ કહુ વેદ વાણી. ન૦ ૨૩
તારી નિંદા તેણે મારી નિંદા કીધી, નરકના જીવ તે નરક વેહેશે;
પુન્યના જીવ તે ધન્ય જાણી કરી, નરસહીંયાનાં પદ પ્રેમે ગ્રેહેશે. ન૦ ૨૪
ગોમતી સ્નાન દરશન શ્રીકૃષ્ણનુ, કોટિ અઘ ત્યાય તો સદ્ય નાસે,
હેત શુ રાખીયો નરસહીંયાને તાહા, અક્રુર ઉદ્ધવ દાસ પાસે. ન૦ ૨૫

પદ ૫ મું.

શીખ દીયો હુને શામળા શ્રીહરી, પરોક્ષ ભજન હુ કરુ તમારું,
સેવક સ્વામિનો ધરમ પણ એહ છે, તે થકી કાર્ય સરશે મારુ. શી૦ ૨૬

નયણે આંસુ ભર્યાં જદુપતિજાદવે, દીઉં શીખ મુજ પ્રાણ વાહાલા,
રુકમણી પાસે તેડી ગયા ભુવનમાં, હસ્તે કમળીયે મારા હાથ ઝાલ્યા. શી૦ ૨૭
દાસ ચચલ થયો, ઘર ભણી ચાલવા, જો તમે આગના દીઓ શામા;
કિમ કહું મુખથી વાણી પોહોચે નહીં, રાખજો સ્નેહ એમ વદતિ રામા. શી૦ ૨૮
હેતશું રુકમણી બોલીયાં મુજ ભણી, સુણ એક વાત હું કહું રે તમને;
પુત્રનું પગરણ કરી તેડજો સંગ હરી, ભુતળલોક જોવાતણી હોંશ અમને. શી૦ ૨૯
પાળિશ વચન માતાજી તમતણું, નિશ્ચે જાણી સોના ગાંઠ બાંધી;
શીશ નમાવીને ત્યાં થકી નીસર્યો, પૂરણબ્રહ્મ શું પ્રીત સાધી. શી૦ ૩૦
સંકરષણ અક્રૂર ને ઉદ્ધવ, પારથ ભેટીયો હેત આણી;
મુહુર્ત એકમાં ભૂતલ આવીયો, ભાભિ આવ્યાં નરસહીંયો; જાણી. શી૦ ૩૧

પદ ૬ ઠું.

ધન્ય ભાભી તમે ધન્ય માતા પિતા, કષ્ટ જાણી મને દયારે કીધી;
તમારી કૃપાથકી હરીહર ભેટીયા, કૃષ્ણજીએ મારી સાર લીધી. ધ૦ ૩૨
સ્તુતિ કીધી ઘણી સમરીયા શ્રીહરી, ગૃહસ્થના ધરમ મરમ આણી;
મંદિર લીધું જહાં નાત છે નાગરી, સુખ દુઃખ કરમચા ભોગ જાણી. ધ૦ ૩૩
લક્ષ્મી નાથની નિત્ય સેવા કરું, સાધુનો સાથ જહાં આવે ધાઈ;
આણી દયા મન ભાવ શું વીનવું, લેય પ્રસાદ કિરતંન ગાઈ. ધ૦ ૩૪
પુષ્પ આપ્યું હુંને નાથ લક્ષ્મીતણે, સાચું સુપન મેંહે દ્રષ્ટ દીઠું;
લક્ષ સેવાતણાં નામ કિરતન કરો, નરસહીંયાને મન લાગ્યું મીઠું. ધ૦ ૩૫

પદ ૭ મું.

હરિ ગુણ ગાયને ન મળે ખાવા તાંહાં, હરિની ઇચ્છાનો સંતોષ લાવી;
કરમચા ભોગ દેહે ભોગવે છૂટકો, નીપજે સરવથા હોય ભાવી. હ૦ ૩૬
ઘેર દારા એક સુંદર સાધવી, હરિ અંશ તો એને અધિક વાહાલો;
નહીં કાંઈ યેગ વિચાર મનમાં ધરે, ન લહે પરપંચ સ્ત્રીનો ચાળો. હ૦ ૩૭
એક છે પુત્રને એક પુત્રી થઈ, તેનું મામેરુ પુર્યું લક્ષ્મીનાથે;
સુતતણું નામ તે દાસ સામળ ધર્યું, વિવાહમાં કૃષ્ણજી રહેશે સાથે. હ૦ ૩૮
દ્વાદશ વરશ વીતી ગયાં કુંવરને, કામની આવીને ઊભી પાસે;
આપણું ઘર તો આદી મોટું ઘણું, નિરધન વિવાહ તે કેમ થાશે. હ૦ ૩૯
દુખ મકર કામની, વાત સુણ ભામિની, પુરશે મનોરથ કૃષ્ણ કામી;
ધ્યાન ધર કૃષ્ણનું રાખ મન કૃષ્ણ શું, સાર કરશે નરસહીંયાચો સ્વામી. હ૦ ૪૦

પદ ૮ મું.

મદન મેહેતો વડનગરમાં રહે, અધિપતી રાયનો કહાવે નામી;
નાતના અવર જે કોટિ આવી મળે, થાય સામો ઉભો માન પામી. મ૦ ૪૧
ઘેર તેને એક નારી છે પતિવ્રતા, આગન્યા સ્વામિની નિત્ય પાળે;
કરમચા વેહેવારને ધરમમાં નિત્ય રહે, નાગરી નાતની રીતે ચાલે. મ૦ ૪૨
એક સુતા તેને વલ્લભ અતિઘણું, નિત્ય પ્રત્યે બોલતી મધુરું મીઠું;
આઠ વરસ તવ વહી ગયાં બાળાને, રૂપ કન્યાતણું તો તે દીઠું. મ૦ ૪૩
ધાઇને તેડીયા દિક્ષિત ગોરને, સાંભળો સ્વામિ એક વાત માહારી;
કન્યા સમય વહી જાય પુત્રીતણો, ખોળી લાવો વર, જોગ નારી. મ૦ ૪૪
નગર મધ્યે નથી જોગ કન્યાતણો, છરણુગઢ તમે જાવો ચાલી;
વેહેલમાં બેસીને સંગ સેવક લીયો, રુડી પેરે રહેજો હાલીચાલી. મ૦ ૪૫
સગપણ શોધજો એક ગોત્રજ વિના, હોય ઘટતું તહાં વાત કરજો;
મોટેરું ઘર ન હોય શમોવડી કુળનો, આચાર હોય તાંહાં સ્નેહ ધરજો. મ૦ ૪૬
ભણ્યો ગણ્યો વર ચતુર ને શોભતો, સામુદ્રિક લક્ષણ હોય જેને;
ગોર પિતા વચે ભેદ નવ આણીયે, મન વસે સહી કરજો તેને. મ૦ ૪૭
કીધા વીદાય તહાં દિક્ષિત ગોરને, ચાલીયા શીઘ્ર તે ઘડ આવ્યા;
નાગરી નાતના સરવ આવી મળ્યા, નરસૈયાને મન ભલારે ભાવ્યા. મ૦ ૪૮

પદ ૯ મું.

આવ્યા છે દિક્ષિત વાત ચાલી તહાં, વર જોવાતણી ખાંત માટે;
એમ જાણી સહુ હેત રાખે બહુ, તેડી લાવે ને બેસાડે પાટે. આ૦ ૪૯
ખટરસ ભોજન નિત્ય કરે નવાં તહાં, એક બીજા માંહે તાણાતાણી;
તેડીને રિદ્ધ દેખાડતા ઘર તણી, નાગરી નાતમાં રહ્યા છે રે માણી. આ૦ ૫૦
વર શણગાર તે નિત્ય નવલા ધરે, નવલ આભૂષણ અંગ પેહેરે;
ગોર પાસે જઈ સરવે ટોળે મળે, કામનીયો જેમ કંથ હેરે. આ૦ ૫૧
ધનવંત ત્યાંહાં કુલાચાર દેખે નહીં, નિરધન તે કુલવંત કહાવે;
સામુદ્રિક પણ નહીં તે પુરુષમાં, કોહોજી દિક્ષિત મન કેમ આવે. આ૦ ૫૨
પાછા વળી તતખર થયા ચાલવા, બેસવા વાહન સજ્જ કીધું;
નષ્ટ ત્યાંહાં નાગરી કીધી ત્યાંહાં ઠેકડી, નરસહીયાનું નામ પ્રસિદ્ધ લીધું. આ૦ ૫૩

પદ ૧૦ મું.

સાંભળો દિક્ષિત કહું એક વીનતી, મેહેતાજી નામ પ્રસિદ્ધ જાણે;
કુળપાવન સદા મોટપણું તહાં, ધર્મ આચાર ને ચતુર જાણે. સાં૦ ૫૪

ઘેર તેને એક સુંદરી તારણી, સાધવી નારી કુળવંત કહાવે;
જાત નાગરથકી રહે ઘણું વેગળો, ભગત ઊપર ઘણો ભાવ લાવે. સાં૦ ૫
રાખે વેહેવાર સાચા કરી સરવથું, લીધે દીધે નવ ભાજે કોડી;
જોઇયે તે સહુ લાવી દીયે રોકડું, રાખે છે દ્રવ્ય ઘર માંહે જોડી. સાં૦ ૫
મેહેતાજી છે ભનો બાંધશે પોટલો, પુરશે મનોરથ સરવ કેરો;
જુઓ વિચારી તપાસીને વારતા, સફળ થાય જેમ ગોર ફેરો. સાં૦ ૫
એક પુત્રી તેનું નામ તે કુંવરી કહે, પુત્ર પણ એક છે રતન તોલે;
ભણ્યો ગણ્યો ને ગુણવત કીશોરવય, તાતને દુર્લભ મધુર બોલે. સાં૦ ૫
નાત નાગરતણી ઘડમાહે છે ઘણી, પાછા વળી કેમ દઇયેર જાવા;
દિક્ષિત મન લલચાવીયું નાગરે, ધાઇ મેહેતાતણે ઘેર લાવ્યા. સાં૦ ૫
એઠા હુતા તે સઘળા ઊભા થયા, ભલે આવ્યા કહી માન દીધું;
નરસહીંયા તમે કરો કૃતારથ, આપી આસન ચર્ણોદક લીધું. સાં૦ ૬

પદ ૧૧ મું.

દિક્ષિત મન પ્રસંન થયા ઘણું, સાંભળી મેહેતા તણી ભગતી જાણી;
એવડો માહાતમ નવ લહ્યો તમતણો, મેહેતાજી મદિરના આવ્યા તાણી. દિ૦ ૬૧
ભલે નાગરે ભાળ કહી તમતણી, હરિજન નિરખતાં મન રીઝે;
શીઘ્ર તેડો તમો તમપુત્ર જોઇએ અમો, જેથકી સૌ એક કાર્ય સીજે. દિ૦ ૬૨
સુતને તેડાવીયો આવી ઊભો રહ્યો, વદનની કાંતિ તે અધિક શોભે;
દીસે વીચીક્ષણ, સામુદ્રિક લક્ષણ, જોઈ દિક્ષિત તણું મંન લોભે. દિ૦ ૬૩
ધન્ય મેહેતા તમો કૂળ પાવન કર્યું, નાગરી નાતમાં રાખ્યું હેઠું;
મ્હારુ ને ત્હારુમાં જગત બૂડી રહ્યું, હરિ વિના વાત તે સૂન ઓછું. દિ૦ ૬૪
ભગત મહીમા કહ્યો ભાગવતમાં રહ્યો, પુરાણગીતા સુણી વેદ વાણી;
વિષ્ણુના ભગત તે અમલ હોયે સદા, સંગ કીધે શુદ્ધ થાય પ્રાણી. દિ૦ ૬૫
ભવનાં કારજ કૃષ્ણ બેઠા કરે, કષ્ટ પડે ત્યાંહાં આવે ધાય;
અષ્ટ મહા સિદ્ધ તે ઘેર બેહા ભરે, ભવતણા ભયથી એમ અભય થાય. દિ૦ ૬૬
મદન મેહેતો વડનગર માંહે વસે, વજીર છે રાયના સુણો રે વાત;
પુત્રિ તેની ઘણી રતન છે સુંદર, તેને વિવાહતણી ઝાઝી ખાંત. દિ૦ ૬૭
જોગ કન્યા, વર દ્રષ્ટીમાં બેસીયો, શ્રીફળ આપીશું આજે તમને;
મેહેતાજી હા ભણો આજ દિન શુભ ઘડો, મુખ મીઠું કરાવોની અમને. દિ૦ ૬૮
સુણી ગદ ગદ કંઠ થયો નરસહીંયો, પાળ્યું વચન જે દીધું રામા;
ઘર બેઠે જોની વરનાં માગાં કરે, પૂરશે કોડ તે વચન શામા. દિ૦ ૬૯

પદ ૧૨ મું.

મેહેતાજી કહે સુણો તમો દિક્ષિત, હા ભણવી કાંઈ નથી રે કામ;
અમો છું રંકને રાયજી છો તમો, વિવાહ દીસે રુડો ખરચે દામ. મે૦ ૭૦
તેની મુને લવ લેશ ચિંતા નથી, જેને માથે લક્ષ્મીનાથ ગાજે;
આવે અવસર અવસર નહીં ચૂકશે, કારજ કરશે પોતાની લાજે. મે૦ ૭૧
હા ભણ્યા મેહેતાજી તેજ વેળા તહાં, મનમાં હરખ પામ્યાં છે મેહેતી;
પહનોતું પગરણ કારમું આવીયું, જો જો ઇચ્છા હરી એમ કેહેતી. મે૦ ૭૨
તેડવું કુટુંબને જાન સહુ બહુ, આવી મળીયું સહુ ટોળે ટોળી;
તેલ ફુલેલને અતરનાં છાંટણાં, કેશર કુંકમ રહ્યાં છે રે ઘોળી. મે૦ ૭૩
શ્રીફળ લઇને આપ્યું છે રે હાથમાં, માનનીઓ મંગળ રે ગાય.
વાજે વાજિંત્ર ને રંગ જામ્યો ઘણું, હરી જનને મન હરખ થાય. મે૦ ૭૪
વસ્ત્ર આસંન કીધું મેહેતાજીએ, અમને મોટા તમે આજ કીધા;
નરસહીયો મનમાં હરખ પામી રહ્યો, શ્રીફળ પાન વેહેંચીને દીધાં. મે૦ ૭૫

પદ ૧૩ મું.

શીખ માગી તવ દિક્ષિતજી વળ્યા, વડનગરમાં જઇને પોહોંચ્યા;
મદન મેહેતાને દીધી વધામણી, નાગરી નાતમાં થયા સમોતા. શી૦ ૭૬
પુછે મેહેતાજી મેહેતી મળી ભુવનમાં, કોહોજી દિક્ષિત વરનું શું નામ;
માત પિતા કુટુંબ વરજીતણું, કેહેજો જથારથ કેવું ધામ. શી૦ ૭૭
નાગરી નાતમાં આદ મોટું ઘર, કૂળ પાવંન ને સરવ જાણે;
કૂળ પાવંનને ઉજ્વળતા અતિઘણી, મેહેતાજી નિત્ય આનંદ માણે. શી૦ ૭૮
ઘેર અબળા તેનું નામ માણક વદે, પુત્રી કુંવરબાઈ કહી બોલે;
સામળદાસ છે નામ કુંવરતણું, જોડ જોતાં કોઇ ના આવે તોલે. શી૦ ૭૯
ભણ્યોગણ્યો વર ગુણવંત કીશોર વયે, શોભતું સારું મધુરું બોલે;
ચતુર વિચક્ષણ સામુદ્રિક લક્ષણ, મુખ તણી કાંતિ તે શશિને તોલે. શી૦ ૮૦
કુટુંબ આવી મળ્યું સરવે વાંચે ભલું, જોઈ તપાસીને કામ કીધું;
મેળ મળ્યા પછી જોશિ તેડ્યા તહાં, મેહેતાજીને શ્રીફલ હાથ દીધું. શી૦ ૮૧
નરસહીં મેહેતા છે દાસ વિષ્ણુતણો, રાખે વેહેવાર ને બોલે સાચું;
જે જોઇએ તે પૂરે પુર્ણાનંદ, હરિજનનું મન નથી રે કાચું. શી૦ ૮૨

પદ ૧૪ મું.

વાત કેહેતાં નરનારી ધરણી ઢળ્યાં, સાંભળી ચટકો ચિત્ત લાગ્યો;
કાંરે હે દૈવ તેં દુઃખ અમને કર્યું, ગોર માબાપ થઈ કીધો ઠાગો. વા. ૮૩

લોક માંહે હવે થાશે હસારથ, નાગરી નાતમાં થાશે રે મેહેણું;
રંક પાસે કેમ રાયજી બેસશે, કોડી સાટે થયું રતન ચેણું. વા. ૮૪
સામી સુણો એક વીનતી મુજતણી, નારી નયણાં ભરી એમ બોલી;
દિક્ષિત મોકલી ફોક વિવાહ કરો, આપનુ રતન તે ગુંજ તોળી. વા. ૮૫
તાળ કૂટે મળી સાધુ કિર્તન કરે, નાગરી નાતમાં થાય હાંસી;
ટાળો વિવાહ કાંઇ ખોટ લાંછન નથી, પુત્રી દીધાતણી કઠ ફાંસી. વા. ૮૬
દિક્ષિત મનમાં રોષ ભર્યા વદે, લવલવાટ કરો તો હું ફાંસું;
મેળ્યો વિવાહ તાંહાં ના સરવે કહી, ફરી કહેતાં હવે થાય હાંસું. વા. ૮૭
મેહેલી વિવાદને સુન બેસી રહો, કીધો વિવાહ હવે કેમ ફોક થાશે;
વાત સાચી કહું મિથ્યા હું નવ લહું, ગોર દિક્ષિતતણા પ્રાણ જાશે. વા. ૮૮
શિવની કૃપા થકી વઇકુંઠ ભાળીઉં, હરજીએ મસ્તક હાથ મેહેલ્યો;
દુરિજન લોક તે તેની નિંદા કરે, કોટિ ડાહપણ છે નથી એ ઘેલો. વા. ૮૯
નરસૈયાને સમતોલ કોઈ છે નહીં, નાગરી નાતમાં જોતાં જોડે;
મદન મેહેતો પણ કોણ તાંહાં બાપડો, એહ સરખા પણ નાવે જોડે. વા. ૯૦

પદ ૧૫ મું.

મદન મેહેતો તવ વારે છૌ તારુણી, જ્ઞાન સુણી મન શાંત કીધું;
દિક્ષિત ગોરને શીશ નમાવીયું, તમે કીધુ તે અમો શીશ લીધું. મ૦ ૯૧
અમતણાં ભાગ્ય જે સારો સગો મળ્યો, વૈષ્ણવનો હવે સગ થાશે;
જનમનાં કોટિ સચીત પાતક હશે, ભગતને ભેટતાં દૂર થાશે. મ૦ ૯૨
થાવો ઉતાવળા તેડો નાગર ભલા, જોડી તેડો શુભ લગન મોટો;
લખો કંકોતરી તેડાવો વેહેવાઇને, લાવશે જાન સામાન ગોટો. મ૦ ૯૩
તેડયું કુટુંબ વિચાર કીધો મળી, પોહોચશું લગન નીરધાર થાપો;
વિપ્ર એક નાતનો શીઘ તેડી કહ્યું, જઈ જુનાગઢ હવે લગન આપો. મ૦ ૯૪
કંકોતરી જઇ હાથમાં આપજો, નરસહીં મેહેતાજી નામ જેહેનું;
જાનમાં આવે તે સરવને લાવજો, કૃષ્ણજી અડચુ નહીં રાખે કેહેનું. મ૦ ૯૫

પદ ૧૬ મું.

સ્વસ્તશ્રી શુભસ્થાન જીરણગઢી, શ્રી દામોદર રાયજી કેરું ધામ;
જેતણા ચરણની રેણ દરશન કરે, સિદ્ધ થાયે સકળ અર્થ કામ. સ્વ. ૯૬
અરચના આન ઉપમા નહીં ભગતને, તેથકી અધિકતા શું રે આપું;
હરિજન હરિ તણી એક છે ઊપમા, ઇંદ્ર અજ ઇશથી અધિક થાપું. સ્વ. ૯૭
તમો ઊત્તમોત્તમ છોજી રૂડી નાતમાં, તમ ઉજ્વળતા હું શી વખાણું;

હરિતણા જન તે છે સદા નિર્મળ, અડસઠ તીરથ કેમ જોડ આણ. સ્વ. ૯૮
પરમપૂજ્યા જોગ છો જગતમા, ધન્ય મમ ભાગ્ય છે પુન્ય કહાવો,
સરવ શ્રી ઉપમા જોગ કમળાપતિ, મમ વચન કરમગત ધ્યાન લાવો સ્વ ૯૯
મેહેતાજી શ્રી પાચની ઉપમા શી લખુ, નામ નરસહીંયો શિષ્ટ ગાજે,
લખીતગ મેનક દાસ મદનજી, વડનગરમાહે નીવાસ છાજે. સ્વ. ૧૦૦
મીટી પરણામ સાષ્ટાંગ અવિધારજો, તુને પોતાતણો દાસ જાણો,
સમાચાર દિક્ષિતજીએ કહ્યા, સાભળી મન સતોષ આણો સ્વ ૧૦૧
અહીંઆ છે કુશળતા તમારી કૃપાથકી, એમ કુશળતા હુ નિત્ય વાચુ,
નાથ વિધાતરાએ તમશુ સગપણુ કર્યું, ત્યારનો મનમા મહદ રાચુ સ્વ ૧૦૨
અટીને લગન લીધુ છે ઉનાવણુ, માસ દિન ચાર રહ્યા છે આડા,
જાનમા તેડીને સરવને આવજો, લગન આડા કાઈ નથીગે દહાડા સ્વ. ૧૦૩
વઈશાખ સુદ દિન શુભ છે પચમી, વાર ગુરુ લગ્ન નિરધાર કીધુ,
વાચી કોતરી કુટુબ તેડી કરી, મેહેતાએ વિપ્રને માન દીધુ સ્વ ૧૦૪
લીધો પરસાદ મહારાજ મનભાવતો, શીખ આપી રજીયાત કીધો,
પત્ર પડો અતર લખી મોકલ્યો, તે લઈ વીપ્રને હાથ દીધો સ્વ ૧૦૫
વિપ્ર પોહોચ્યા જુનાગઢમા જઈ, મદન મેહેતાએ ઘેર વાત જાણી,
પત્ર આપી પાછો વળ્યો ઘર ભણી, નરસહીંએ સમર્યા સારંગપાણી સ્વ ૧૦૬

પદ ૧૭ મું.

મેહેતાજી પ્રત્યે તવ ગોનીયા કામની, વિવાહ આવ્યો હવે દિવસ થોડે
ઘરનીમાહે હુ તો કાઈ દેખુ નહીં, આવે સગા રહ્યા મુખ મોડે. મે ૧૦૭
કુકુમ નાડા સોપારી ને શ્રીફળ, નથી હજી કાઇ નિરધાર શોધ્યો,
નામ રમો હરી આળસ પરહરી, કા બેગી રહ્યા બુદ્ધિ બાંધો મે ૧૦૮
મેં રો. ધાર્યો એક વૈષ્ણવજનને, લીધા દીધાનો વેહેવાર સાધ્યો,
અડયુ રહેગે નહીં કામ વિવાહતણુ, તેણે ચચન થઈ કેડ બાંધો મે ૧૦૯
શેઠ મમ સામળો સરવથી છે ભલો, રાખ વિશ્વાસ તે દેશે આણી,
નરસહીંયો નાગર રક છે બાપડો, કરશે સભાળ પોતાનો જાણી મે ૧૧૦

પદ ૧૮ મુ.

સાભળો સ્વામિ હું દીન વાણી કહુ, કૃષ્ણે જે કાજ કીધા છે કાહાના,
કહી દાખો જેણે ધીરજ રહે મુને, નામ મનોરથ કીધા તેટેના સા ૧૧૧
વેદ પુરાણથી મન સાચે લહો, પતિતપાવન એવુ નામ જાણે,

ગ્રાહે ગ્રહ્યો ગજરાજ મૂકાવીયો, ભક્તવત્સલ પ્રભુ આવ્યો ટાંણે. સાં. ૧૧૨
ભક્ત પ્રહલાદનાં કષ્ટ નિવારીયાં, રૂપ નરસિંહ થઇ સાદ દીધો;
શ્રાપ દુર્વાસાથી અમરિખ રાખીયો, ભગતને કાજ અવતાર લીધો. સાં. ૧૧૩
વીપ ટાળી વીખીયા કરી વીષ્ણએ, દાસ ચંદ્રહાસને સદ્ય ઉગાર્યો;
વિપ્ર અજામીલ તે ઘેર ગુણકા રહે, નામ લેતાં તેને ટપક તાર્યો. સાં. ૧૧૪
રાજકુંવર હુતો પાંચ વરસતણો, માનાં વચને હરી ધ્યાન કીધું;
વઇકુંઠ નાથ વેગે તહાં આવીયા, અવિચલ રાજ તેનેરે દીધું. સાં. ૧૧૫*
ભીલડી વ્યાધ અધમ ઓધારીયાં, ભક્તવત્સલતણું બરદ જાણી;
હજી પરતીત આવતી નથી તૂજને, ભણે નરસહીયો તે વેદવાણી. સાં. ૧૧૬

પદ ૧૯ મું.

રાખ વિશ્વાસ તું મન વિષે તારુણી, જાઉ દુવારીકાં શ્રી કૃષ્ણ પાસે;
શીખ મુજને દીયો ચાલવા સજ થયો, માહરે મંન આનંદ થાશે. રા. ૧૧૭
ધન્ય તે ભાગ્ય જે ધાઈ ભેટે જઈ, રાયરણછોડજીને શીશ નામી;
દુર્લભ ભગતને સુલભ થઈ મળ્યો, વાંછિત ફળ દીયો અંતરજામી. રા. ૧૧૮
ચાલતાં સનમુખ મુક્તપુરી જહાં, પદેપદે કીલમીશ કોટિ નાહાસે;
ગોમતી સ્નાન જેણે કર્યું પ્રેમશું, યમતણા કિંકરા સઘળા નાહાસે. રા. ૧૧૯
ભાગ્ય મોટું જોજો મૂરખાં માનવી, શ્રીકૃષ્ણ ધામ જાયે છે ચાલી;
જીવન મુક્ત તે થઈ રહે સર્વદા, હરીને ભજે પરપંચ ટાળી. રા. ૧૨૦
દીઠું છે શીખર દેહેરાતણું દૂરથી, નરસહીયાને મન આનંદ વાધ્યો;
નાહી શ્રી ગોમતી નિરખવા શ્રી જદુપતિ, પૂરણ બ્રહ્મશું પ્રેમ સાધ્યો. રા. ૧૨૧

પદ ૨૦ મું.

અંતરજામીએ જાણી છે વારતા, આવીયો દાસ નિજ ભક્ત ચાલી;
ઊઠીને ધાયા છે ભગતને ભેટવા, હાથ ઝાલી તેડ્યો મંદીર ચાલી. અં. ૧૨૨
પ્રેમ શું મૂજને પાટ પધરાવિયો, ગદગદ કંઠે હું અચરજ પામું;
કનક આસનપર મુજને બેસાડિયો, પાણ જોડી રહ્યો શીશ નામું. અં. ૧૨૩

---

* માત્ર એક જ પ્રતમાં આ નિચેની બે કડી છેઃ—

ભગત ત્રૈલોચન ઘેર કાવડ ભરી, નાઇનું કામ કીધું છે હાથે;
પાંડવનાં બહુ કષ્ટ નિવારીવાં, દ્રૌપદી ચીર પૂર્યાં છે નાથે. સાં. ૧૧૫
પારથ સારથી થઈ રથ ખેડીયા, નામાનું છાપરું દીધું છાઈ;
ભગતને કાજ સુવે સુખે નહિ, કૃષ્ણજી દાસનાં કામ કીધાં છે ધાઈ. સાં. ૧૧૬

હરિતણા ચરણની રેણુ મુસ્તક ધરુ, કાણ (રંક ગણુઠાડ જોડે,
ભૂકતવત્સલ પ્રભૂ ભકત આધીન છો, ભકતના પૂર્યા છે કોડ કોડે અ ૧૨૪
રુક્મણી આદિને ચરણ કમળે નમ્યો, શ્રીમુખથી બોલીયા મધુરી વાણી,
અમ સરખુ કાંઈ કારજ ઊચરે, એમ આવ્યા ફરી પ્રેમ આણી અ ૧૨૫
દાસના પુત્રનું પગરણ આવીયુ, વિવાહ ીધો વડનગર માંહે,
આવી કંકોતરી નાતને નોતોતરી, દિવસ થોડા રહ્યા જાવુ ત્યાંહે અ ૧૨૬
વચન આપ્યુ કમલાપતિ મુજને, તે હરી અવસર આજ પાળો,
લક્ષ્મીજી સહિત તહા નાથ પધારીને, દાસ નરસૈંયાની સાથ ચાલો અ ૧૨૭

પદ ૨૧ મું.

રુકમણી સાભળો દાસની વીનતી, મુખથી કહો તેવુ કામ કીજે,
ભગતની ભીડમા (ે મુઆઈ રહ્યો, જે કહો તે અમો શીશ લીજે રુ ૧૨૮
અતરજામી પ્રભુ સરવ તમો લહો, કામ કીધા ઘણા સત સારે,
ધાઈ ઊઠ્યા પરિયકને પરહરી, ધ્રુવ પ્રહલાદ ગજરાજ માટે રુ. ૧૨૯
ભક્તને કાજ પ્રભુ ઉદક કાવડ ભરી, નામાનુ છાપરુ છાઈ દીધુ
પારથ સારથ થઈ રથ ખેડીયો, નાઇનુ કામ વળુ પૂછે કીધુ રુ ૧૩૦
વારી વાયુ થકી ગોકુળ રાખીયુ, વેદ નામ થકી રાખી મુને,
રાજસદી વિખે નીચ કારજ કર્યું, ત્યારે પૂછ્યુ નહીં આવી (ને રુ ૧૩૧
ભગત તમારા ને છો તમે ભગતના, ભગત વિના પ્રપચ ખોટો,
ભગત નરસહીંયાની ભીડ ભાજો જઈ, નાગરી નાતમા થાય મોટો રુ ૧૩૨

પદ ૨૨ મું.

શ્રી કૃષ્ણજી કહે ધન્ય રામા તમો, ધન્ય છે ભાગ્ય જે ભક્ત માનો,
ભકતને તોલે કોઈ નથી ભામિની, તનમન પ્રાણથકી અધિક જાણો શ્રી ૧૩૩
ભકતને કષ્ટ તે અમારે કષ્ટ છે, સત જાએ તહા અમારે જાવુ
બોલ દીધો હરી નિશ્ચે કીધો ફરી, લક્ષ્મી સહીત (સગ આવુ શ્રી. ૧૩૪
જાન જોડી તમો ગઢ થકી ચાલજો, શીઘ્ર આવુ અમો દાસ તોલે,
ચઉદ ભોવનતણો નાથ શ્રી કૃષ્ણજી, ભકત આધીન થઈ એમ બોલે. શ્રી ૧૩૫
રેતે ઉઠાડીઓ દીન હું દાસને, તેલ ફૂલેલ મર્દન કીધુ,
પ્રેમોદક લઈ સ્નાન કરાવીયુ, પિતાબર પેહરવા આપી દીધુ શ્રી ૧૩૬
કનકની પાઘડી રતન હીરે જડી, મોડી, મોહ લીને દાસ રહ્યા છે અગાગા,
છપ્પન ભોગ શ્રી કૃષ્ણ આરોગીયા, જમનાએ કોટિક સ્વાદ વગવ્યા શ્રી ૧૩૭

હેતશું રુકમણી પ્રીછે છે મૂજને, મહાપ્રસાદ હું રહ્યો ચાખુ;
ચૌદ ભોવનતણું સુખ તહાં શું લહું, કૃષ્ણનો વૈભવ સર્વ દાખું. શ્રી.
આચમન લેઇને શીઘ્ર ઉભો ત્યહાં, મુખનું તંબોલ શ્રી કૃષ્ણે આપ્યું;
ધન્ય મમ ભાગ્ય ભૂત લોકચુ માનવી, રંકને લઈ જ્યમ રાજ થાપ્યું. શ્રી.
પર્યંક ઉપર મુજને પોઢાડીયો, શ્રીકૃષ્ણ વીજણો લઇને કરે રે સેવા;
ભણે નરસહીયો એની સ્તુત્ય હુ શું કરુ, ભક્તવત્સલ એહેનેજ કેહેવા. શ્રી.

પદ ૨૩ મું.

ઊઠી ઊભો થયો પાણ જોડી રહ્યો, શીખ આપો પ્રભૂ ઘેર જાવા;
ચત્રભુજ ચાર સેવક લઈ આપીયા, દાસ મનોરથ પુરણ થાવા. ઊ. ૧
એક અનપૂરણા ઇચ્છા ભોજન દીયે, વસ્ત્ર વાહન દીયે એક બીજો;
રત્ન હીરા હેમ ચોથો તે આપશે, રીધ સીધનો પતિ છેરે ત્રીજો. ઊ. ૧
સુંદર રથ એક શ્રીહરી સામળે, ભક્તને બેસવા સજ્જ કીધો;
વસ્ત્ર પ્રસાદિ શ્રી અંગનું આપીયું, તુલસીની માલ પ્રસાદ દીધો. ઊ. ૧
અંત્રીક્ષ મારગે અમો પણ આવશું, સદ્ય ચાલો એમ કહ્યું હીયાંથી;
ગદગદ કંઠને દાસ વળાવીયો, સેવક સંગ દીધા છે ત્યાંથી. ઊ. ૧
મુહુરત એકમાં આવીયો ઘર ભણી, કામની કંથની વાટ જૂએ;
મંનમાં ફૂલીને હર્ષ પામી રહી, તારણી તંનના તાપ ખૂએ. ઊ. ૧
નવલ સ્થાનક હરિદાસ ઊતારીયા, નરસહીંએ અતિ સનમાન દીધું;
શીખ દીધી રથ સારથી લઈ વળ્યો, શ્રી લક્ષ્મીનાથને જાણ કીધું. ઊ. ૧

પદ ૨૪ મું.

સ્વજન કુટુંબને નાત તેડી સહુ, મંડપ રચનાના ઠાઠ સાંધ્યા;
ચંદરવા વિવિધ પ્રકારના શોભતા, લળકતાં તોરણ બહાર બાંધ્યાં. સ્વ. ૧
ગાલીચા જાજમ તકિયા શકલાદના, મંડપ સુગંધના બેહેક છાજે;
માનની મંગળ ગાય ટોળે મળી, વાજિંત્રના નાદ બહુ ઘોર ગાજે. સ્વ. ૧
કંસાર ખાજાં જલેબી ને ઘેબર, વિવિધ પરકાર પકવાન કીધાં;
સેવૈયા મોતઈયા દળીઆ લાડુવા, ભાવતાં ઘૃત ને ખાંડ પીધાં. સ્વ. ૧
મિષ્ટાન્ન ભોજન કુટુંબ સારુ કરે, દુરીજન લોક આશ્ચર્ય થાય;
જેહ જોઇએ તે સર્વ લાવી દીયે, જેને શિર છત્ર વઇકુંઠરાય. સ્વ. ૧
કાલ સ્વામિ છે ગ્રહે દધિ શાંતિક દિન, ચોથે દિને સજ થાશેરે જાન;
નાત મહાજનને ઘેર તેડાં કરો, પ્રાણીપતથી તે બહુ દેઇને માન. સ્વ. ૧

વણિક વેહેવારીયા સીમ ગરાસીયા, જાને ચાલ્યાની છેરે ખાંત;
વસ્ત્ર વાહન જેને જોઇએ તે મળે, નરસઇયો સમરે શ્રીલક્ષ્મીકાંત. સ્વ. ૧૫૨

પદ ૨૫ મું.

કેશર અગર સુગંધનાં છાંટણાં, મંડપ રચના કહી નવ જાય;
નગરનું લોક તે સજ થયું જાનમાં, કોણ નરનારી ને રંક રાય. કે. ૧૫૩
અશ્વ સુખપાલ ને રથ મેગળ પુરી, વસ્ત્ર વાસણ લઇ ગાડે કસીયાં;
સુખડી મેવા પકવાન વિધવિધતણાં, ડેહેરા તંબૂ કનાત તણીયાં. કે. ૧૫૪
સુગંધ તીલક કરી વરજી નવરાવિયા, વિવિધ આભૂષણ અંગ કીધાં;
તેજી ભલો તેને ઘુઘરા ઘમઘમે, શ્રીફળ લેઇને હાથ દીધાં. કે. ૧૫૫
શ્રી લક્ષ્મીનાથને ચર્ણે જઈ નમ્યો, આજ્ઞા માગીને તે અશ્વ બેઠો;
શીશ નમાવીયું તાત નરસહીયાને, સ્વજન કુટુંબને નમ્યોરે હેઠો. કે. ૧૫૬

પદ ૨૬ મું.

સમય વિના શું સુઈ રહ્યા શ્રીહરી, નથી રેણી ને મધ્યાન કહાવી;
પાછલો દિવસ તે ખટઘડી નમી ગયો, લીધી નથી કાંઈ ભગત ભાવી. સ. ૧૫૭
જાન જોઈ રહી નગરના દ્વારમાં, સરવ મળી મારી વાટ જૂએ,
તમ વિના દાસના પ્રાણ તે કયમ રહે, ભક્તાપત જાતે કેમ ખૂએ. સ ૧૫૮
અમો છું રંક તમો રાય રણછોડજી, પ્રીત સમોવડ ચાલી જાય.
વિપ્ર હું દુરબળ લોક લજામણો, જોડો જગજીવન હાંસી થાય. સ. ૧૫૯
ભુવન દસ ચારના ઈશ છો ત્રીકમા, નિધ સિધ મુકિત જાંહાં ઘેર દાસ;
લક્ષ્મીના કાંતને પૂરણ બ્રહ્મ તમો, અજઅમર સુરપતિ ઈશ આશ. સ. ૧૬૦
પ્રહલાદ નારદ સનક સનકાદિક, ઓધવ અરજુન ભગત સારા;
રંક જાણી પ્રભૂ લાજો છો આવતા, નિરધન તોયપણ ભગત તારા. સ. ૧૬૧
તું ત્રિભુવન ધણી ભકત ચિંતામણી, આદ્ય તું અંત્ય તું સરવ કરતા;
તમ થકી વેગળા આસુરીમાં ભળ્યા, શરણ આવ્યાતણું દુઃખ હરતા. સ. ૧૬૨
માહરે સામળા શેઠ સમરથ ભલા, પ્રાણજીવન પ્રભૂ ધન્ય સારુ;
કરમના લેખ તે સહી મીટે તમથકી, નવ લહે બિરદ ગોપાલ તારું. સ. ૧૬૩
માત તું તાત તું નાથ નારાયણ, સ્વજન તું સામળા સરવ માહારે;
પુત્રનું પાગરણ કૃષ્ણ તમથી થયું, લાડ લડાવીયાં હાથ તાહારે. મ. ૧૬૪
મિત્ર તું માધવા કંથ કમલાવર, તુજવિના નાથજી કોહોને જાચું;
કરમચા ભોગતે ભોગવે છુટીએ, કૃષ્ણ કરણાવડે મોદ માચ્યું. સ. ૧૬૫

તવ હરી ધાઈ સેજ્જા થકી ઊઠીયા, દારુક દારુક વદત વાણી,
ચાલ ચતુરા મુખ ચતુરભુજ એમ કહે, દુ ખ ધરે દાસ તે દોહેલુ જાણી સ ૧૬૬
કનક જડિત મણી રથ આગળ કર્યો, અશ્વ જોડી હરી પાસ લાવે,
રુકમણી સહિત પધારીઆ શ્રી હરી, મુનિવર જોગીને ધ્યાન નાવે સ ૧૬૭
અનીક્ષ મારગે પલકમા પરવર્યાં, રથ તણી ગર્જના સર્વે જાણી,
અવર બીજુ કોઈ દ્રષ્ટે દેખે નહીં, નરસહીયો નિરખે સારગપાણી સ ૧૬૮

પદ ૨૭ મું.

શીઘ્ર સુખપાલ મેહેતોજી વેગે ચડી, વરજી શણગારીને અગ્ર કીધા,
જાન જોડી કરી ઘરથકી નીસર્યાં, દુદુભીના તવ ઘોષ દીધા શી ૧૬૯
પ્રથમ સમાગમ શુભ શુકન હવા, દાસના પુત્રની જાન જાય,
ખાન ને પાન પકવાન મોદક ઘણા, ખટસર ભોજન વાટે થાય. શી ૧૭૦
બાર દિવસ થયા જાનને ચાલતા, આવી પહોંચી વડનગર પાસે,
મદન મેહેતાને વધામણીએ કહ્યુ, જાન આવી એક રાત વાસે. શી ૧૭૧
તવ હસી બોલીયા મદન મેહેતોજી ત્યા, જાનની જુગતી તે કેવી ભાસે,
જોયુ નીહાળીને સત્ય કહો વારતા, હાહ કેવો રચ્યો વિષ્ણુદાસે શી ૧૭
નવ કહું અનરથ કહું છુ જથારથ, રાજ પુત્રીતણુ ભાગ્ય મોટૂ,
તમ થકી વૈભવ અધિક દીઠો ઘણો, પૂરણ પૂન્ય આવીને ચોહોટયૂ. શી ૧૭૩
મલપતા કુંજર મસ્ત ચાલે તાહા, નવરંગ હોદ્દા નીશાન ફરકે,
શત સુખપાલ તે રતન કાડે જડી, માતા મારીન તુરી ચારુ ધરકે શી ૧૭૪
ત્રણુસેં તીસ રેવત ત્યા પાખર્યાં, વીશ તો ખારના રથ જોડ્યા,
નીલા પીળા વળી લાલ કસૂંબીયા, એક બીજા ઉપર પરદા ઓઢયા શી ૧૭૫
ઘુઘરુ ઘમઘમે ટોકરા ટમટમે, રમ ઝમ ધમ ધમ ધમ શબ્દ ઊઠે,
ભલે ઘોડે ચડ્યા ગોભ સુભટ ઘણા, સ્વાર પાળા તણી ફોજ છૂટે શી ૧૭૬
જોડા નગારાની ઊંટ ઊપર ધરી, અશ્વની જોડ ત્યા ઝાઝ વાજે,
તાળ મરદંગ સારંગી મોહામણી, જાનની જુગત તે સબળ છાજે શી. ૧૭૭
નગરનુ લોક તે કોઇક રહ્યુ હશે, વણિક વેહેવારીયા લીધા ગોતી,
હાટ બેઠા ભરી શેહેરની શેરીયે, સહુ મળે વસ્તુ જે હોય જોતી શી ૧૭૮
આજ સુંની નથી સાભળ્યુ શ્રવણેથકી, જુગતી જગતમા જાન જોડી,
ઇંદ્રના વૈભવથી વૈભવ અતિ ઘણો, મળો વેહેવાઇને જાઓ દોડી શી. ૧૭૯
સાભળી વિપ્ર મન માન દીધા ઘણા, હરખીઆ મન સતોષ પામી,
નાતના અધિપતિ સરવ તેડાવીયા, તેડીયા રાયજી શીશ નામી શી ૧૮૦

નગર વેહેવારીયા અવર ગરાસીયા, ચમરધર સુભટ સહુ સંગ લીધા;
કેસર કુંકુમ ને અત્તરના કળસીઆ, ફોફળપાન કર દાસ દીધાં. શી. ૧૮૧
માનનીઓ નવલ સરવ ટોળે મળી, મંગળ ગાય છે રથ બેઠાં;
ગડગડે દુંદુભિ સામૈયું સજ થયું, ખાય તંબોળ મુખ બોલે મીઠાં. શી. ૧૮૨
આવી પોહોંચ્યા ત્યાંહાં જાન શોભે જહાં, મદન મેહેતો મનમાંહે હરખ્યા;
ધાઈ ચર્ણે નમ્યા વેહેવાઈ મન ગમ્યા, નરસહી મેહેતો દિઠા સિદ્ધ સરખા. શી.૧૮૩

પદ ૨૮ મું.

કરજોડી મદન મેહેતો કરે વીનતી, સ્વામિ સ્વામિ હું સેવક તમારો;
દુર્વચન હસી મુખથી કીધાં હશે, તે ક્ષમા કરીને અપરાધ મારો. ક. ૧૮૪
સ્તુતિ કીધી ઘણી, પ્રાર્થના પેરતણી, મેહેતાએ નમીને દીધું છે માન;
જેમ ઘટે તેમ મળ્યા અવર સહુ સાથને, હેતશું આપ્યાં ફોફળપાન. ક. ૧૮૫
કરી પ્રણીપત નગરમાં આવીયા, લોક જોવા મળ્યા ટોળે ટોળે;
જોઈ શોભા હરિદાસની એમ વદે, મદન મેહેતો નથી એહેની તોલે. ક. ૧૮૬
અંત્રીક્ષ મારગે હરી મળ્યા ભાવતા, મેહેતોજી જાણે છે તેજ મર્મ;
*દુરીજન લોક તે સહુ લહે વારતા, આડી અંતરાઇના બંધ કર્મ. ક. ૧૮૭
સુંદર રથથી ઉતારી છે જાનને, મદન મેહેતે તાંહાં શીખ માગી;
વાહાણું વાશે ત્યારે લગનનો દિવસ છે, જાન મોહોટી તેની બીક લાગી. ક. ૧૮૮
રાખશે શરમ ને ધરમ આહું થશે, હરિતણા દાસની સેવા કરતો;
જે જોઇએ તે સર્વ વસ્તુ આણી દીયે, મદન મેહેતો રહ્યો ફેરા ફરતો. ક. ૧૮૯
પ્રેમે પૂજા કરી લક્ષ્મીના નાથની, નવલ મંદિર પધાર્યાં અહેકો;
ગદ ગદ કંઠે નરખીયો નરસહીયો, કનક સિંહાસને કૃષ્ણ બેઠા. ક. ૧૯૦

પદ ૨૯ મું.

તું મારો પ્રાણજીવન ધન શ્યામળા, લક્ષ્મીના નાથ શિર નાથ માહારા;
ભકતથી કાંઈ અધિક નથી તાહરે, દાસને અધિક છે ગુણ તાહારા. તૂં. ૧૯૧
વધકુંડ ધામમાં સાદ શ્રવણે સુણી, દ્રુપદ સુતાતણી લાજ રાખી;
ભગત ત્રિલોચન ઘેર કાવડ ભરી, વ્યાધ તાર્યો તેનો વેદ સાખી. તૂં. ૧૯૨
ભકત કારણ પર્યંકને પરહરી, ગજ ઊગારીયો હાથ ઝાલી;
દાસ જાણી પ્રભૂ આ કળીકાળમાં, લક્ષ્મી સહીત ત્યાં આવ્યા ચાલી. તૂં. ૧૯૩
પાદર જમણ કીધું તાંહાં અતિ ભલું, રાવને રક ત્યાંહાં સર્વ આવ્યું;
લાડુ પકવાન જલેબી વિવિધતણી, શ્રી લક્ષ્મીનાથને મંન ભાવ્યૂં. તૂં. ૧૯૪

દીન દયાળ કરું એક વીનતી, દાસનો દાસ વરઘોડે ચડશે;
રુકમણી સહિત ત્યાં સંગે પધારીયે, શ્રીમુખ સમરતાં કાજ થાશે. તૂં. ૧૯૫
પુત્ર આવ્યો ત્યાંહાં અગ્ર શ્રીકૃષ્ણનો, કોટિકંદર્પ લાવણ્ય દેહી;
ગદગદ કંઠ મુર્ચ્છાગત થઈ રહ્યો, મદનમોહન તણે રૂપ ગેહી. તૂં. ૧૯૬
મુસ્તક હાથ મેહેલ્યો મધુસૂદને, પાણ જોડી રહ્યો સ્તુતિ કરવા;
પ્રદ્યુમ્ને અગનાં આભ્રણ આપીયાં, મકરાકૃત કુંડલ કાન ધરવા. તૂં. ૧૯૭
માણેક મેહેતી તાંહાં આવી ઇચ્છા થકી, ધન્ય મમભાગ્ય ધન્યધન્ય સ્વામી;
દેહ દીશા તવ નવ રહી નિરખતાં, ચરણ કમળે રહી શીશ નામી. તૂં. ૧૯૮
દંપતિ કર લહી મસ્તકપર ધર્યાં, ત્રિવિધના તાપ તે ગયારે નામી;
રુકમણી હાર શણગાર સહુ આપીયા, રૂપ શોભા જાણે દેવદાસી. તૂં. ૧૯૯
આજ્ઞા લીધી છે રાય રણછોડની, ગદગદ કંઠે હું મોદ પામી;
કૃષ્ણે આભૂષણ આપ્યાં નરસહીંયાને, અટળક ઢળીઓ અંતરજામી. તૂં. ૨૦૦

પદ ૩૦ મું.

આજ લગન તણો દિવસ સોહામણો, મંડપમાં માનુની ગીત ગાયે;
મદન મેહેતો ગ્રહશાંતિકે બેસીઆ, મેહેતીને મન આનંદ થાયે. આ. ૨૦૧
કલુવો કરવો નવલ વરરાયને, નાગરી નાતની રીત જાણી;
મેહેતાને મંદિર મંડપમાં માનની, ગાય છે ગીત સહુ પક્ષ તાણી. આ. ૨૦૨
વરઘોડા વેળા વરને થઈ તે સમે, નાત માહાજન સહુ લીધા સાથે;
અસ્તદશ ઘડી ઉદીયાત દિનકર સમે, જોશી ઘડી માંડી તે નીજ હાથે. આ. ૨૦૩
આજ્ઞા લીધી મેં લક્ષ્મીના નાથની, ગદગદ કંઠ હું ઊભો ત્યાંહે;
પ્રેમ ભરાણો હુંને બોલી તે નવ શકું, હાથ સાહી મારો રદીયા માંહે. આ. ૨૦૪
હું તારા પ્રેમને વશ થયો નાગરા, વઇકુંઠમાં નથી તોલે તારે;
ભક્તને કષ્ટ તે મૂજને કષ્ટ છે, તું સમોવડ નહીં કોઈ મારે. આ. ૨૦૫
બોલ મીઠા સુણી નરસહીંયો રાચીઓ, ધન્ય શ્રીકૃષ્ણની અચળ વાણી;
ભકતવત્સલ પ્રભૂ બરદ રાખો સદા, સંતને સુત પોતાનો જાણી. આ. ૨૦૬

પદ ૩૧ મું.

નવલ વરરાયજી નવલ ઘોડે ચડ્યા, કુંકુમ રોલને અતર મેહેકે;
સોધા. ચૂવા મોગરેલ ફૂલેલ ત્યાંહાં, પુષ્પ સુગંધના હાર બેહેકે. ન. ૨૦૭
શ્રીફળ ફોફળ પાન કુંકુમે સહી, વરજીના હાથમાં દીધાં આણી;
તેજી ભલો તેને અધિક શણગારીયો, પાખર જરકસી મેહેલ્યાં તાણી. ન. ૨૦૮

ભૂષણ વસ્ત્રની શી કે શોભા કહું, લક્ષ્મી કાંત મમ છત્ર માથે,
વદન જોતા મહીપતિ શોભે નહીં, સામેલા પાચસેં પાય સાથે ન ૨૦૯
ચારસેં રથ ગ્વત મેગલ તુરી, નવન નીશાનની જોડ ફરુકે,
નાત માહાજન ને નાત છે નાગરી, ગડગડ દુદુભી નાદ ધરુકે ન ૨૧૦
મસ્તક મોહોડ તે મેહેતીએ ધર્યો, ક્રાંતિ રામા તણી દાસી જાણે,
મદન મેહેતા તણે ભીડ મડપ ઘણી, તોરણુ માટે એક વરને દાણે ન ૨૧૧
ચાર સોહાસણો સગ શોભે ભની મદન મેહેતી ત્યા આવ્યા ચોકે,
ઘાટ ઘાલી નીચા નમીયા લેશ તે, નાક સાહ્યુ હસ્યા મડપ લોકે ન ૨૧૨
ભાવસુ પોખીને વિધિગત કરે ત્યાહા, માહેરે વરજીને પોખી લીધા
વેદના શબ્દ વિપ્ર તે મુખથી વદે, લગન સમે કન્યાદાન દીધા ન ૨૧૩
અતરપટ દઈ પાણુનટ હમે, વાજે દુદુભી દેવ નાદે
પુષ્પની વૃષ્ટિ અત્રીક્ષથી સુર કરે, ગુણીજન ગાય છે મધુર સાદે ન ૨૧૪
મધુપર્ક સમય તવ થયો તે સમે, વેવાઈ વેહેવાણુ તેત્યા સજોડે,
મદન મેહેતો કર કનક ઝારી લઈ, પગ પખાળે છે મનુ કોડ કોડે ન ૨૧૫
વર વધૂ દંપતી જોડ શોભે ઘણુ અવર પામે નહીં જન કોય
કન્યાને સ્વસ્તિ ભણાવતા તે સમે, નરસઈયો ચતુરભૂજ રૂપ જોય. ન ૨૧૬

પદ ૩૨ મુ

મોરના પીછનો મુગટ મણિમય જડ્યો, મકરાકૃત કુડલ શ્રવણુ ઝળકે,
કૌસ્તુભ મણિ શિવલાછન ઉર કર્યુ વૈજયંતિ મોતી માળ લળકે મો ૨૧૭
પિતામ્બર પટ કટિપર મેખળા કચન નેપૂર કર ખળકે
કોટિ કદર્પ લાવણ્ય જોઈ રૂપ ને, મુનીવર જોગીના મન સળકે મો ૨૧૮
શખ ચક્ર ગદા પદ્મ આયુધ ધર્યા, પરિબ્રહ્મ દેવ છે નામ જેહેનુ
કોટિ સુરજ શશિજ્યોતી નવ ચદ્રમા, કોટિ બ્રહ્માડ એક રોમ જેહેનુ મો ૨૧૯
મેહેતીનું રૂપ દીઠુ કમળાતણુ વદન જોતા કોઈ નથીન જોડે
ઈંદ્ર રાણી બ્રહ્માણી ને રુદ્રાણી, નિરખતા નિરખતા હાથ જોડે મો ૨૨૦
ચાર ભુજને ચપળ છે ચાતુરી, નવલ તતનતા શર શોભાવે,
નિમિશ કટાક્ષમા જગત મોહિત થયુ વદન જાણે વચકુડ નામ મહાવે મો ૨૨૧
વરતણુ વદન તે પ્રદ્યુમન નિરખીયા, કુવરીનું રૂપ તે રતિનુ દીઠુ,
દેવચક્ષુએ નરસઈયો રવિ નિરખીયો, રુપ સુદર જોઈ લાગુ મીઠુ મો ૨૨૨
જોઈ લીલા પ્રદ્યુમ્ન વિસ્મય થયા પાણુ જોડી બેઉ ચરણે નમીયા,
ગદગદ કઠ થયા વાણી ચાલે નહીં, કથ કમળાતણે મન ગમીયા મો ૨૨૩

ત્રિભુવનપતિ તવ પ્રસન્ન થઈ બોલીયા, એક હું મેહેતાજી તોલ થાશે;
મસ્તક કર ધરી અંતર્ધ્યાન થયા શ્રી હરી, મદન મેહેતો રહ્યા મન વિમાસે. મો. ૨૨૪
જોયા તાંહાં મેહેતાજી બેઠા છે એકલા, મદન મેહેતો જઈ ચરણે વળગ્યા;
ધન્ય મમ ભાગ્ય જે કૂળ પાવન કર્યું, નરસઈયે સ્નેહ શું કીધા આળગા. મો. ૨૨૫

પદ ૩૩ મું.

બહુ મોહોજોણું સરવે લાવે તાંહાં, મદન મેહેતાનો ગયો છે ગર્વ;
મેહેતાજી મંદિર નાર ટોળે મળી, મુખ જોઈ આપે શણુગાર સર્વ. બ. ૨૨૬
વિપ્ર વદે તમો સરવ ચોહોરી રચો, મંગળ શુભ વરતોને ચાર;
દંપતી હરખે કંસાર આરોગીયાં, સાસુજી પીરસે છે ધૃત ખાંડ. બ. ૨૨૭
માનુની ગાય મંગળ ટોળે મળી, વિવાહનાં ધોળ બોલે છે વાણી;
જય જય શબ્દ મંડપ મંડળ વિષે, વર વહુ બેઉ રહ્યાં છે પરણી. બ. ૨૨૮
અશ્વ ભલા રથ રેવંત પાલખી, મદન મેહેતો તાંહાં દે છે દાન;
સોળ શણગાર બેહુ દંપતી આપીઆં, જરકસી વસ્ત્ર દઈ આપે માન. બ. ૨૨૯
સસરાજીને દીધાં જામો ને પાઘડી, કુંવરબાઈને સુંદર સાડી;
જ્યાં જોઈએ ત્યાં તેવી કીધી પેહેરામણી, દીએ વાણોતર ટીપ માંડી. બ. ૨૩૦
ગઉ વિધિગતે દાન દીધાં ઘણાં, મહીપ આપી છેરે દૂધ પીવા;
સાત દિવસ તે લગન માંહે રહ્યાં, લોક જાણે તે નિત નિત વિવા. બ. ૨૩૧
શીખ દીધી પછી જાન તતપર થઈ, ખટરસ ભોજન સરવે લીધાં;
વાગ્યાં નીશાન ને જાન ચાલી ત્યાંહાં, સ્વજન કુટુંબને વીદાય કીધાં. બ. ૨૩૨
ચાર જોજન લગી રાયજી આવીયા, મદન મેહેતે તાંહાં શીખ માગી;
પુત્રી વિજોગથી નીર નયણે ભર્યાં, વેહેવાઈ નાંખે છે રંગ રાજી. બ. ૨૩૩
તેર દિવસ થયા પછી પૂરણ, જાન જુનાગઢ બાહાર આવી;
ચૂરી પૂરી પકવાન ભોજન કર્યાં, નરસહીંયાને મન સઘ ભાવી. બ. ૨૩૪

પદ ૩૪ મું.

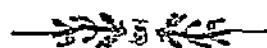
સહસ્ર પાંચ મશાલ ઉજ્વલ કરી, ગાજતે વાજતે જાન ચાલી;
નગરના લોક તે ટોળે ટોળે મળ્યા, નિરખે છે વરજીને મીટ ઘાલી. સ. ૨૩૫
માનની હરખથી ગાય ટોળે મળી, સરવને શ્રીફળ પાન દીધાં;
વરજીને પોંખીને ઘરમાં પધરાવીયા, શ્રી લક્ષ્મીનાથનાં નામ લીધાં. સ. ૨૩૬
અંતરીક્ષ મારગે અંતરજામી વળ્યા, નરસૈંયો રહ્યો તે પાણ જોડે;
સેવક ચાર વળાવીયા હેતશું, પૂરી રહ્યા દાસના કોડ કોડે. સ. ૨૩૭

સામળદાસનો વિવાહ સમાપ્ત.

પ્રેમાનંદ ભટ્ટ.

એના રચેલા ગ્રંથોઃ-મહાભારત, દશમસ્કંધ, સપ્તમસ્કંધ, અષ્ટમસ્કંધ, રામાયણ, વલ્લભ ઝગડો, દ્રૌપદી વસ્ત્રહરણ, ડાંગવાખ્યાન, સુભદ્રાહરણ, ઋષ્યશૃંગ આખ્યાન, હારમાળા, મામેરૂ, શ્રાદ્ધ, હુંડી, સામળદાસનો વિવાહ, નળાખ્યાન, ઓખાહરણ, દાણલીલા, લક્ષ્મણાહરણ, રણયજ્ઞ, ચંદ્રહાસ આખ્યાન, બભ્રુવાહન આખ્યાન, વિવેક વણજારો, નરકાસુર આખ્યાન, કર્ણચરિત્ર, ભીષ્મ ચરિત્ર, સુદામા ચરિત્ર, ત્રણ નાટક, મદાલસા આખ્યાન, અભિમન્યુ આખ્યાન, વામન કથા, સુધન્વા આખ્યાન, રેવા આખ્યાન, અશ્વમેધ, ગજવેલ, પ્રહ્લાદાખ્યાન, સ્વર્ગનિસરણી ને શ્રીમદ્ભાગવત.

સુધન્વા આખ્યાન.

કડવું ૧ લું-રાગ કેદારો.

શ્રીગુરુચર્ણે શીશનામું, મન વાંછિત ફળપામું;
વેગે વામું સંસારની વિષમ વેદનારે.

ઢાળ.

વિષમ વેદના વામૂં, પામૂ વાણી વેદ રસાળ;
શીશ નામૂ સરસ્વતી, વળી સમરુ શ્રીગોપાળ.
કથા શ્રીમહાભારત કેરી, અશ્વમેધ પાવંન;
વ્યાસ શિષ્ય સંજય જૈમિનિ, કવિતા લીલા જુગજીવન.

દમધ્વજસુત ભક્ત શિરોમણી, જેને વાહાલા શ્રી ભગવાન,
પ્રાકૃત કથા પ્રબંધ કરૂં છું, સુધન્વાનું આખ્યાન ૪
કૌરવ ગયુ નિકંદન કીધા, કહ્યા પાંડવરાય,
નિર્ભે રાજ કરે કુંતાસુત, સામગ્રીયાની મહાય ૫
વિલાપ કરે કૌરવની નારી, રાત દિવસ ઘરમાંય
તે સાભળી મહાદુઃખ પામે, પોતે યુધિષ્ઠિર રાય ૬
રાજભુવનથી મન નિવર્ત્યું, થયુ ઉદાસ અંતઃકરણ
તપ કરવાને વનમા જાઉં, અથવા પામુ મરણ ૭
તીવ્ર વૈરાગ્ય થયો રાજાને, સભા કરી નવ બેસે,
ભય મૂક્યો અર્થ લોભતણો, કો કેમ વાયક કહેશે ૮
બીમસેન અર્જુન માદ્રીસુત, કહીને આવ્યા વાજ,
શિક્ષા કોની રાય ન માને, નિશ્ચે ન કરવુ રાજ ૯
એવે અકસ્માત તહાં આવ્યા, કવિવર વેદવ્યાસ,
આસન આપી પૂજા કીધી, રહ્યા ઊભા પાંડવ દાસ ૧૦
યુધિષ્ઠિર ઘરમાંથી આવીને, નમ્યા વ્યાસને પાસે,
પારાશરી પૂછે રાજાને, કાં સનમના છો રાયે ૧૧
ગાંધારી તન કરી નિકંદન, પામ્યા નિજ રાજધાની,
શ્રીકૃષ્ણ સરખા સાહે તમારે, હવે ચિંતા છે શાની ૧૨
ગદગદ કંઠે કહે યુધિષ્ઠિર, નથી રાજનો ભોગ,
પિતામહ હું કેમ ભોગવુ, આ રુધિર ખરડ્યો રોગ ૧૩
ભિષ્મ દ્રોણ શકુની દુઃશાસન, કર્ણ સરીખા ભાઈ,
મેં ગોત્ર સર્વ નિકંદન કીધુ, નવ જોઈ પ્રીત સગાઈ ૧૪
થોડા એક જીવ્યાને કાજે, મેં કીધુ દારુણ પાપ,
વળી મારાથી નથી સભળાતા, કુળવધૂ કેરા વિલાપ ૧૫
વ્યાસ કહે સત્યવાદી રાજા, ના આણો મનમા ખેદ,
ઉપાય કહુ એક પાપ ગયાનો, આરંભો અશ્વમેધ ૧૬
યજ્ઞ વિધિ ભાળ કહી અશ્વની, પછી થયા અંતર્ધ્યાન
વ્યાસ ગયા પૂઠે દ્વારિકાથી, આવ્યા શ્રી ભગવાન ૧૭
પાંડુપુત્રને ભેટ્યા ભૂધર, પછી કીધુ અશ્વાસન,
યૌવનાશ્વ હતી અશ્વ આણો, બીમસેન ભડજન. ૧૮

દિક્ષા લઈ યુધિષ્ઠિર બેઠા, કીધો યજ્ઞ આરંભ;
ધરમ ધ્વજા ધરમે બંધાવી, રોપાવીયા વારિસ્થંભ. ૧૯
અશ્વ મુક્યો પછી પૂજા કરીને, ગયા રક્ષાને અર્જુન;
યૌવનાશ્વ અનુસાલવ સંઘાતે, અનિરૂદ્ધ ને પ્રદ્યુમ્ન. ૨૦
મેઘવર્ણ ને ધૃષ્ટકેતૂ, એક અક્ષોહિણી સૈન્ય સાથ;
અશ્વરક્ષાને અર્જુન ચાલ્યા, સમસ્યા વૈકુંઠનાથ. ૨૧

વલણ.

સમસ્યા વૈકુંઠનાથને, અર્જુન અશ્વ પુઠે પળે;
દેશે દેશના મહિપતિ, અર્જુનને આવી મળે. ૨૨

કડવું ૨ જું–રાગ મેવાડાની ચાલ.

જૈમિની કહે સાંભળરાય, પૂર્વજ તારાનો મહિમાય;
સ્વેચ્છાયે ઘોડો સંચરે, અર્જુન પુઠે રક્ષા કરે. ૧
કનક પત્ર બાંધ્યું લેલાટે, અશ્વ આવ્યો નર્મદા ઘાટે;
માહેશ્વરી નગરીનો રાય, નીલધ્વજ રાજા . કહેવાય. ૨
અર્જુને ત્યાંહાં જય કીધો, રાય નીલધ્વજ સાથે લીધો;
અવલચંડીને આધાર, ચંપકપૂર ચાલ્યો તોખાર. ૩
તે સ્વર્ગ સરિખું શોભે ગામ, હંસધ્વજ એવું રાયનું નામ;
વૈષ્ણવ રાજા ઘણું ધર્મિષ્ટ, પ્રજા પુત્રપર સમતા દ્રષ્ટ. ૪
છે ભક્તિજીવન મન રાજાતણું, તે હરિ દર્શનને ઇચ્છે છે ઘણું;
સભામાંહિ બેઠા છે રાય, તાંડવ હરિનાં કીર્ત્તન થાય. ૫
ત્રણ મિત્રને પાંચ કુમાર, સુભટ બળિયા અન્ય અપાર;
એવે અનુચર સાસ ભર્યા આવીઆ, સમાચાર કંઇંક લાવીઆ. ૬
પ્રેમ સહિત પૂછે ભૂપતિ, બોલ્યો સેવક કરી વીનતી;
સ્વામિ સેના આવી સોહામણી, શોભા મુખે નવ જાયે ભણી. ૭
હસ્તિનાપુરનો છે રાજંન, નામ તેનું વીર અર્જુન;
યૌવનાશ્વ નીલધ્વજ રાજંન, કૃષ્ણ પુત્ર છે પ્રદ્યુમન. ૮
અનુસાલવ વૃષકેતુ મેઘવર્ણ, દલ દીઠે નાઠું જાય મરણ;
અશ્વમેધનો અશ્વ આગળે, આ દળ આવ્યું આપણી ભાગળે. ૯
ચંદન ચર્ચિત છે તોખાર, દિવ્ય પુષ્પના કંઠે હાર;
અગર ધૂપ આગળ ધૂમાય, વાજિત્રમાં ઘણા હરિ ગુણ ગાય. ૧૦

વચન સાંભળી સેવકતણું, હંસધ્વજ મન હરખ્યો ઘણું;
એક પ્રધાન પ્રત્યે બોલ્યો ભુપ, છે નર નારાયણ એક સ્વરૂપ. ૧૧
આજ કુંતા પુત્રે કરણા કરી, અર્જુન આવે આવ્યા શ્રી હરી;
પાંડવને જહાં પીડા થાય, ત્યાં વિશ્વભર વારે ધાય. ૧૨
એ નિશ્ચે બાંધવો તોખાર, એણે મર્મે આવશે વિશ્વાધાર;
થયો વૃદ્ધ આયુ વૃથા ગયું, મુને કૃષ્ણ દરશન નવ થયું. ૧૩
મોદ જુગત બોલ્યા મહારાજ, આપણો સ્નેહ જાણાશે આજ;
મારી સભાના નાયક હોય જેહ, સાવધાન થઈ ઊઠો તેહ. ૧૪
ત્યારે રાજાનાં વાયક સાભળી, સેના સર્વે મુખે હુકળી;
સત્તર નાયક સેના તણા, તેણે ગુંભ રચ્યા આપણા. ૧૫
એકવિશ સહસ્ર હસ્તી મદગલ નરા, સતાવિશ સહસ્ર રથે જોતર્યાં;
એક લક્ષ ઘોડા અસ્વાર, પાળા યોદ્ધા તણો નહીં પાર. ૧૬
એટલી સેનાનો સમુદાય, એક એકની પૂઠે પળાય;
સત્તર સેના એવા સચરી, અર્જુનનો હય લીધો હરી. ૧૭
રણસ્થભ રોપાવ્યો રાય, વજ્યા ડંકા નીશાને ધાય;
ચંદ્રકેતુ ચંદ્રસેન ધીમાન, ચંદ્રદેવ આદી પરધાન. ૧૮
પચ પુત્ર છે પ્રદ્યુમન, સુરથ સમ કુસુમ દરશંન;
સુબલ સુધન્વા પાંચેનાં નામ, એક કનિષ્ટ પુત્ર છે આત્મારામ. ૧૯
સાવધાન સહુ યોદ્ધા થાય, ત્યારે સુધન્વા સેવામાં જાય;
નીમ કરતાં થાયછે એક જામ, નહીં હરિ સેવાથી મોટું કામ. ૨૦
રાજાને છે ઉતાવળ ઘણી, ત્યા સાંભરી ભક્તિ સુધન્વા તણી;
ઢોલ હસ્તીપર ચઢાવી કરી, પડો પુરમાં વજડાવ્યો ફરી. ૨૧
સુભટ સર્વે બહાર નીસરો, પળનો વિલબ રખે કોઈ કરો;
પડો સાંભળી તત્પર થાય, પુર પોળે સેના નવ માય. ૨૨
કવચ કુંડલ સજ્યા તહાં ટોપ, લોચન રાતાં ને મનમાં કોપ;
ચંદને ચર્ચિત પુષ્પની માળ, ઘણું શોભે છે ક્ષત્રિના બાળ. ૨૩
પ્રાસાદે ગોખ ચડી સુંદરી, નિજ પતિને જુવે નેત્ર ભરી;
એક કહે તુ જો રે સખી, લે સ્વામિને જાતાં ઓળખી. ૨૪
આ શોભે સેનાની ઘટા માંય, આ અલબેલો જુધ કરવા જાય;
જો પ્રીત હોય તો તેડી લેય, એકાંતે કહેવું હોય તે કહેય. ૨૫

કુલ વધૂ અતિઉત્તર વદે, મળવાને તો ઇચ્છે ઘણુ રદે,
સસરા જેઠની લજ્જા કરી, નથી પ્રગટ બોલાતુ સુદરી ૨૬

વલણ

સુદરી નરખે નાથને, સુણ જનમેજય રાય રે,
ઉભય દલના શૂરવીર તે, સગ્રામમા શુ થાય રે ૨૭

કડવું ૩ જું–રાગ આશાવરી.

જૈમિની કહે સાભળીયે રાયરે, હવે વૈષ્ણવનો કહુ મહિમાયરે,
પછી શુ થાય હસ્ધ્વજના પુર વિષેરે. ૧

ઢાળ.

હસ્ધ્વજના પુરવિષેથી, નીકળ્યા સર્વે ધીર,
પુરોહિત રાજાતણા છે, શંખ લિખિત બે વીર ૨
તે દભી સાધૂ થઇને વરતે, વળી હસ્ધ્વજને વાહાયે,
નાના ધર્મના મત દેખાડે, તે સાચુ માને રાયે ૩
રાજાને નિત્યે કહે એમ જ, અમને વાહાલો છે વનવાસ,
તુ સાધૂ સરખો જ્ઞાની માટે, રહુ તમારી પાસ ૪
જે દિવસે તમો સત્ય મૂકશો, સાભળજો તમો રાય,
તે દિવસે અમો અહિં નહિ રહિયે, સત સત થઇશુ વિદાય ૫
માટે હસ્ધ્વજ બીહીતો રહે, રખે ઋષેશ્વર દુભાય,
અતકરણમા એમ જાણે, માટે તે કરે તે થાય ૬
સુધન્વાને વૈષ્ણવપણુ, તે દભીને નવ માને,
કોઈ સાધૂ પિતા પ્રીછે નહીં, એ મૂરખ રાખ્યા શાને ૭
વેદભ્રશ કુકર્મ આચરે, અને દેહ પૂજાવે આપ,
તે પ્રગટ કોઈ પ્રીછે નહીં, જેમ જપે મેલા જાપ ૮
સુધન્વા' વૈષ્ણવને મળીને, ભિનમારગ કીધા ફોક,
શખ લિખિતને માને નહીં, વૈષ્ણવ થયા સહુ લોક ૯
તિલક તુલસી માળા કઠે, હરિ સેવા 'ઘેર ઘેર,
તે માટે સુધન્વા સાથે, છે શખ લિખિતને વેર. ૧૦
સમો જોઇને રાજા પ્રત્યે, બોલીયા બે પરધાન,
ભય વિના ભડ નહીં નીસરે, કઇપણ કરો ગજાન. ૧૧
મરણ ભયને કુટુબ માયા, નહીં મૂકે કો નિજધામ,

સેના વિના કેમ માંડશો, બળિયા સાથે સંગ્રામ. ૧૨
રાજા કહે ગુરુ કહો તમો, જેમ આપણું શુભ થાય;
કહણ પણ તમો કરો, કો રહે નહીં પુરમાંય. ૧૩
કઢા એક સો મણ તેલની, ઉકાળીએ અત્યંત;
પુરોહિતનો શીખવ્યો, બોલ્યો તે રાજા સંત. ૧૪
જે સુભટ મારા નગ્રમાંના, પુત્ર મિત્ર ને ભાયે;
એક પોહોરમાં નહીં નીસરે, તેને નાંખીશ પેણામાંયે. ૧૫
જો ન તળું હું તેલમાં તો, પડું કુંભીપાક;
એવું કહી પડો વજડાવીયો, પુરમાં તે વાગી હાક. ૧૬
વિશ્વાસ છે શંખ લિખિતને, સત્ય નહીં મૂકે મહારાજ;
વિલંબ લાગશે સુધન્વાને, નિશ્ચે તળજો આજ. ૧૭

વલણ.

આજ કારજ થયું આપણું, પછી પુરોહિત હરખ્યા ઘણું;
જૈમિની કહે ભૂપને, કહું કારણ તે વૈષ્ણવતણું. ૧૮

કડવું ૪ થુ-રાગ રામગ્રી.

પડો વજડાવ્યો નગ્રમોઝારજી, છે હરિ સેવામાં રાજકુમારજી;
પણ પેણાનું સાંભળ્યું કાનજી, તોહે સુધન્વા ન મૂકે ધ્યાનજી. ૧

ઢાળ.

ધ્યાન શ્રીભગવાનનું, મૂકે નહીં પળ માત્ર;
સામળીયાનું સ્મરણ કરીયું, સુખે તળજો ગાત્ર. ૨
નિત્ય કર્મ પૂરાં કરીને, ધર્યાં વસ્ત્ર આયુધ;
આજ્ઞા તે માગી માતની, હું જાઉં છું કરવા જૂધ. ૩
ત્યારે પ્રસંન થઇને કહે છે માતા, ધન્ય ધન્ય સુત સમર્થ;
સંગ્રામમાં તું નામ કાઢીશ, ને જીતશો પારથ. ૪
વૈષ્ણવને યુદ્ધ જઈ કરવું, એ જુક્ત નથી જદીપ;
પણ દર્શન આપશે સ્વામી સેહેજે, જે જદુકૂલનો દીપ. ૫
નારદ મુનિના મુખમાંથી, મેં સાંભળ્યું છે ઘરમાંહે;
પાંડવને જ્યાં ભીડ પડે ત્યાં, વિઠ્ઠલ વહારે ધાયે. ૬
જો યુદ્ધ કરતાં અર્જુનને, તું જીતીશ મૂહૂરત માત્ર;
ત્યારે પાર્થવીરની પક્ષ કરવાને, આવશે શ્યામલ ગાત્ર. ૭

તારા પિતાના ભુજ બળે, બહુ જીત્યા પૃથ્વીનાથ;
કંસ કેરો મારનારો, ના ચડયો હંસધ્વજને હાથ. ૮
જે યજ્ઞ જપ તપ તીર્થ વ્રત દાને, મળે નહિં અવિનાશ;
તે સહજમાં દર્શન પામીએ, હરિભક્ત કેરી પાસ. ૯
ભકતનું પરિપાલન કરવા, છે તુષ્ટ પુષ્ટ સદાય;
આપત્કાળે ધાય વાહારે, વત્સને જેમ ગાય. ૧૦
જન્મ સફળ થાયે હમારો, જો પામું હરી દર્શન;
કૃષ્ણને ઘેર લેઇ આવજો અથવા, કરજો રણમાં શયન. ૧૧
એ વાતે મુને હર્ષ છે, રખે આવો નિર્બળ થઈ;
દીયર વર મુને હાસ્ય કરશે, જે સતિની શોભા ગઈ. ૧૨
કૃતાંજલિ કરી સુધન્વાયે, હરી દર્શન થાશે માત;
મરવું અથવા જીવવું એ, દૈવને વશ્ય છે વાત. ૧૩
માતાની આશીષ લઇને ચાલ્યો, કુંવર કરીને પ્રણામ;
પુજાપો લેઇને બેહેન આવી, કુવલયા જેનું નામ. ૧૪
ચંદન અક્ષત પુષ્પ માળા, આરોપી દે આશીષ;
જીતજો વીર તમો ધનંજયને, મળજો શ્રી જુગદીશ. ૧૫
શૂરવીરની હું બેહેન કહાવું, એવો કરજો સંગ્રામ;
જો પલાયન કરશો વીર મારા, તો સાસરે નથી મુજ ઠામ. ૧૬
જેઠ જમ છે દીયર દારુણ, બોલશે વજ્ર વચન;
તે સહેવાશે નહીં શબ્દ દુઃખના, તવ બોલ્યો વૈષ્ણવજન. ૧૭
જો જય થશે તો હું ફરી આવીશ, અથવા સુઇશ રણમોઝાર;
એવું કહીને સંચર્યો, ત્યારે આગળ ઊભી છે નાર. ૧૮

વળણ.

નાર ઊભી બારણે, લઈ પૂજાના ઉપહારરે;
પધારો પિયુ મંદિર વિષે, પછી કર ગ્રહી ઊભી નારરે. ૧૯

કડવું ૫ મું.—રાગ મારુની ચોપાઈ.

તવ સુધન્વાને થઈ ચ્રોચના, દીઠી તારણી સુલોચના;
શણગાર વસ્ત્ર વપુ ચારુ, નેપૂરના શબ્દ થાયે ચારુ. ૧
અંગો અંગ તે અગ્ની પીડી, સ્વામીની તે સનમુખ હીંડી;
ચારુ ચંદન ચર્ચ્યું અંગ, મુક્તામાળા વહે જેમ ગંગ. ૨

કુચ કઠિણ તે યુગમ બિરાજે, ચક્રવાકનું જોડું લાજે;
ચીર ચોળી તે. કસમસ થાય, ઉર ભારે તે નમતી જાય. ૩
કટીમેખળા ક્ષુદ્રઘંટાળી, રક્ત અધર બિંબ પરવાળી;
ચારુ લોચન મૃગયા નેણી, શોભે અદ્ભુત કેશની વેણી. ૪
કરણ કુંડલ ફૂલ અમૂલ, ગલુબંધ સેંથે શીશ ફૂલ;
નથ નાકે મોતી લળકે, ચારુ ચંદન ચૂડી ખળકે. ૫
દિવ્યાંબર છે ઝાકઝમાળ, કંઠે શોભે ચંપકની માળ;
હસ્તે ગ્રહી કનકની થાળી, માંહે મૂક્યો દિપક અજુવાળી. ૬
તિલક અક્ષત દુર્વા યુક્ત, પુષ્પ રાગ આવ્યો છે જુક્ત;
પિયુ પાસે પ્રેમદા આવી, રહી ઊભી તે શીશ નમાવી. ૭
કીધી પૂજા આરોપ્યો હાર, લીધો લોચનમાં ભરથાર;
ભ્રુવં ચાપ કપોલ કંપાવ્યું, રતિ રણમાં મન ઝંપાવ્યું. ૮
શકે નેત્ર બાણ તહાં ચઢિયાં, રતિ સંગ્રામે જાણે લઢિયાં;
મંદ હાસ્ય કરી કહે નારી, મુકો જુધ શણગાર ઉતારી. ૯
કૃષ્ણ દરશનના અભિલાખી, નારી કેમ જીવે પ્રભુ પાખી;
બોલે ક્ષત્રિને જુધ ઉત્તમ, રણ જાતાં હૂં રાખું ક્યમ. ૧૦
સ્વામિ કહું છું લજ્જા મૂકી, રખે જાણો જે બાલે છે ચૂકી;
આજ સોળ થયા મુને દિન, ઘણું આવે છે ઘોર સ્વપંન. ૧૧
કેમ કહું તે વાત વિસ્તારી, ચોદિશા જુવોરે વિચારી;
વિયોગ તરુ મમ રુદે રોપી, મુને કોને જાઓ છો સોંપી. ૧૨
ઉંચી સગાઈ પિતાએ કીધી, સુખ પામવા તમને દીધી;
ઘણું માઠું અયુક્ત આચરવું, યુદ્ધે દોહેલું હોય ઉગરવું. ૧૩
જેનો સ્વામિ છે વૈષ્ણવ જંન, તેની નારી તે કમલા સમાંન;
જેનો મૃત્યુ પામ્યો ભરથાર, તે સ્ત્રી રાક્ષસીનો અવતાર. ૧૪
મૂને સોળ થયા છે દિન, ઋતુધર્મ ન પામી સ્વામીન;
પામૂં તમથી - એક સંતાન, પ્રભુ આપો મુને ઋતૂદાન. ૧૫
ત્યારે સુધન્વા કહે હે નારી, ધિક્ક આ સમે યાચના તારી;
દિવસે મૈથુનનો મહા દોષ, રવિ દેવ ભરાયે રોષ. ૧૬
યુદ્ધે જાતાં સંભોગે અર્ક, પામે તે તો દંપતિ નર્ક;
યુદ્ધે મળશે અંતરજામી, થાશે ભક્ત સુભટમાં નામી. ૧૭
મૂને કરતાં લાગશે ખામી, ઋતુ ધર્મ નાથ હું પામી;

મૂને સોળ થયા દિન આજ, માગું સંગ મુકીને લાજ. ૧૮
સુણી સુધન્વાની દેહ કાંપી, બોલ્યો જીવ્હા દંતશું ચાંપી;
તમો કહાવો શુદ્ધ ક્ષત્રાણી, શું મુખે બોલો અયુક્ત વાણી. ૧૯
જેહ નગ્ન થઈ નર નાહે, તે તો રૌરવ નરકમાં જાયે;
કરે દાતણ જે રવિ સામો, જાણો નરક ધામ તે પામ્યો. ૨૦
દિવસે ભોગવશે નર નારી, કુંભિપાક તણા અધિકારી;
દિવસે મૈથુનનું મહાપાપ, સતિ જૂઓ વિચારીને આપ. ૨૧
જાતી વેળા તે માન શુકન, છે વિલાસતણા બહુ દિન;
એમ કહીને ચાલ્યો નાથ, નારીએ ગ્રહી રાખ્યો હાથ. ૨૨
સ્વામિ સાંભળો વીનતી મારી, ઋતુ ધર્મ પામી સતિ નારી;
કામાતુર તે કામની થાય, નિજ નાથ ઉવેખીને જાય. ૨૩
વિરહ વહ્નિ દેહ પ્રજાળે, તોયે તે અન્ય નાથ ન ભાળે;
સ્વામી નષ્ટ થઈ મૂકી જાય, ધર્મ એ કહ્યા પુસ્તક માંય. ૨૪
મૂને ઉત્તર આપો સ્વામી, રહ્યો સુધન્વા તે શિર નામી;
સુલોચના કામે ભરાઈ, સ્વામિને કંઠે કર નાંખ્યો ધાઈ. ૨૫
અળગી નવ થાયે પળ મેલી, જેમ ચંપક પુંઠે વેલી;
ભૂજ ભીડી આલિંગન દીધું, મન નાથનું વિહ્વલ કીધું. ૨૬
પાણ પંકજ પિયુનો ઝાલી, લેઈ રંગભોવનમાં ચાલી;
પુષ્પ પલંગ શય્યા શણગારી, રત્ન ખંભ રચ્યા શોભા ભારી. ૨૭
ટોપ કવચ આયુધ ઉતારી, સ્ત્રીજીત થયો બલ ધારી;
આપ્યું અબળાને ઋતુદાન, થયું સ્ત્રીને ગર્ભાધાન. ૨૮
કીધું સુધન્વાએ પછે સ્નાન, કર્યાં શસ્ત્ર વસ્ત્ર પરિધાન;
એમ વિલંબ થાય ઘરમાંય, પણ સૈનામાં શું થાય. ૨૯

વલણ.

સૈનામાં શું થાય છે, લાગી વૈષ્ણવને વારરે;
હંસધ્વજ પૂછે ઋષિને કહો, કોણ ના આવ્યા ક્ષત્રિ કુમારરે. ૩૦

કડવું ૯ મું–રાગ સામેરી.

બોલ્યો હંસધ્વજ સત્યવાદી, મારા પુરમાં કોણ અમર્યાદી;
જુઓ સૈના સઘળા સભાળી, કોણે આજ્ઞા ન પાળી મારી. ૧

ઢાળ.

આજ્ઞા ન પાળી માહરી, જુઓ કોણ નર નગ્રમાં રહ્યા;
વચન એવાં સાંભળી, પછી શંખ લિખિત ઉભા થયા. ૨
મહારાજ આજ પ્રતાપ તમારો, સૈના સહુ તતપર થઈ;
એક સુધન્વા આવ્યો નથી, રાય તેને તમો હણુશો નહીં. ૩
પુરોહિતની વાણી સાંભળી, હંસધ્વજ કોપ્યો ઘણું;
જાઓ સુધન્વાને બાંધી લાવો, વચન લોપીયું મુજતણું. ૪
છે તિલકધારી દુરાચારી, નારીની સંગે રહ્યો;
ના જોવું મુખડું એહનું, એ વધવા જોગ મારે થયો. ૫
કહેતામાં દૂત ગયા કાલ સરખા, સુભટ સોએક સચર્યા;
જાણે હોય જમના ભાઈ એવા, ક્રોધે પૂરણ પરવર્યા. ૬
ભુજ માંહિ છે લોહદંડ ભારે, ભયાનક ભાખે મૂખે;
પ્રતિહારને તાડણ કરીને, ચાલી ગયા મંદિર વિખે. ૭
વિદાય થયા ત્યાં સ્ત્રી કહે છે, શીઘ્ર આવજે સ્વામીન;
વાત કરતાં દૂત આવ્યા, ઘરમાં ગઈ સ્ત્રી જંન. ૮
સુધન્વાને કહે સેવક, કરી બહુ તિરસ્કાર;
તેં પિતાની આજ્ઞા ના માની, સ્ત્રીજીત તુને ધિક્કાર. ૯
ઘણા રાયજી રોષે ચડયા છે, નાંખશે પેણા માંહે;
જે સંગાથે વિલાસ કીધો, તે નહિ કરે તારી સાહે. ૧૦
કડકડતી તેલ કઢા વિષે, તારૂં તળવું છે તંન;
કેશ ગ્રહીને તાણવા કેરું, અમારે છે ઘણું મંન. ૧૧
સુધન્વાએ સાંભળીને, સમરયા શ્રી જુગદીશ;
અયુકત સેવક બોલીયા, પણ મન નવ આણી રીશ. ૧૨
હાસ્ય કરી હરિ દાસ ચાલ્યો, પિતાજીની પાસ;
ચિંતા મનમાં વ્યાપી ઘણી, ત્યારે જપતો શ્રી અવિનાશ. ૧૩
નગ્ર મહિ હાકજ વાગી જે, હંસધ્વજ પણ રાખશે;
ચાલો જઇએ જોવા સારુ, પૂત્ર પેણે કેમ નાંખશે! ૧૪
સૈના માંહે પ્રજા, આવી, કુલાહલ બહૂ થાય;
કહી વાત અર્જુન આગળે, હંસધ્વજનોં સત્ય મહિમાય. ૧૫
આશ્ચર્ય એવું સાંભળી, કહે કેમ મનાય એવી વાત;
સત્ય માટે પૂત્રને કેમ, વધ કરે વળી તાત. ૧૬

તહાં ગુપ્ત સેવક મોકલ્યા, અરજુને જોવા કાજ;
જુઓ સુધન્વાને કેમ તળે છે, હંસધ્વજ મહારાજ. ૧૭

વલણ.

મહારાજ કેરું સત્ય જોવા, અર્જુનના જન સંચરે;
સુધન્વા આવ્યો રાજા પાસે, પછી તાત ક્રોધે શું કરે. ૧૮

કડવું ૭ મું.–રાગ સારંગની ચોપાઈ.

જૈમિની કહે સાંભળીયે રાય, સત્યવાદીનો કહું મહિમાય;
રથ મૂકી ચાલ્યો હરિદાસ, સુધન્વા આવ્યો પિતાની પાસ. ૧
જઇ જનકને નમાવ્યું શીશ, બોલ્યો રાજા કરી બહુ રીશ;
કાં અલ્યા વાર લાગી આવડી, ના જાણી તપ્તતેલ તાવડી? ૨
વાક્ય ઉલ્લંઘન મારું કર્યું, તેં શું નિર્ભય છત્ર માથે ધર્યું?
કો વારાંગના સેવી તારુણી, કે પેટ ભરી પીધી વારુણી? ૩
કો નીચ પુરુષનો કીધો સંગ, કે ઘરણી શું લાગ્યો રંગ?
કે વઢવું જાણીને કંપ્યું તન, કે આવતાં થયાં માનશુકન? ૪
કહે મુજને સાચું પાપીષ્ટ, આજરે માથે આવ્યું અરીષ્ટ;
તાત વચન ભયાનક સાંભળી, બોલ્યો સુધન્વા કરી કૃતાંજલી. ૫
નથી અપરાધે હું ખોટી થયો, ધર્મ રાખવા એક મુહૂર્ત રહ્યો;
તમારી વધુને આપવા ઋતુદાન, એવું સાંભળી કોપ્યો રાજાન. ૬
ભોગાસક્ત ભુવનમાં રહ્યો, કામાસક્ત થઈ અંધજ થયો;
સ્ત્રીજીત થયો કામે અંધ, તારે મારે શાનો સંબંધ? ૭
સ્ત્રી સ્વભાવ છે ચંચલ ઘણું, તુમ મન થાય નહિ સ્ત્રીતણું;
તેં લોપી આજ્ઞા લોકાચાર, ઋતુધર્મ તારાને ધિક્કાર. ૮
છતી અર્જુન તેડાવ્યા છે હરી, તે વારતા શું ગયો વીસરી;
કૃષ્ણ મળવાનો ભેદ નવ લહ્યો, તું વિમુખ ઈશ્વરથી થયો. ૯
હું ચલાવીશ તુજ પુત્ર પાખી, એમ કહી સેવક પ્રત્યે વાણી ભાખી;
એ પાપી પુત્રને લેઇને સંચરો, જઈ પેણા પાસે ઊભો કરો. ૧૦
એક પ્રધાન પ્રત્યે બોલ્યો રાય, શંખ લિખિતને પૂછો જઈ ન્યાય;
પુરોહિત પાસે મંત્રી ગયો, સમાચાર જઈ પુત્રનો કહ્યો. ૧૧
ઘટે તો પેણામાં નાંખીએ, ઘટે તો એને જીવતો રાખીએ;
ધર્મશાસ્ત્રનું જોયું પુસ્તક, શંખલિખિત ધુણાવ્યું મસ્તક. ૧૨

જઈ રાજાને તું કહે પ્રધાન, એને દર્શને ઉપજે સ્નાન;
શીઘ્રે થઇ નાંખો વેળા વટે શાસ્ત્રમાંહે તો હણવો ઘટે. ૧૩
પછી પોતાનું છે સંતાન, ફાવે તેમ કરો રાજાન;
પોતાનું પણ તમો રાખશો, અમો જાણું છું નિશ્ચે નાખશો. ૧૪
સત્યવાદી જે સાચું ભણે, સત્યથી શ્રેષ્ઠ પુત્ર નહિ ગણે;
જો હરિશ્ચંદ્રે રાખ્યું સત્ય, ત્યારે ધરણી ધરા થઈ અગત્ય. ૧૫
સ્મશાને વસ્ત્ર સૂતનું લીધું, તો વૈકુંઠ દાન હરિયે દીધું;
માબાપનું પાળવા વચંન, શ્રી રામે વેઠયું દારુણ વંન. ૧૬
રુકમાંગદે છેદું પુત્રનું શીશ, પણ રાખ્યું તો પામ્યો જુગદીશ;
જો કપોત માટે કંપ્યો દેહ, સદ્ય પામ્યો નારાયણ તેહ. ૧૭
સત્યવાદી હતા પાંડવ વીર, તો પાંચાલીનાં પૂર્યાં ચીર;
જો હંસધ્વજ એવું જાણશો, તો પુત્ર હેત શાને આણશો? ૧૮
રખે મંત્રી શિક્ષા વિસારતા, જઈ રાજાને કહો વારતા;
સેવક આવ્યો ભૂપત ભણી, વાત કહી બે બ્રાહ્મણતણી. ૧૯
ધર્મશાસ્ત્રમાં એ નીસર્યું, સત્ય વાક્ય સંપાદન કર્યું;
સુધન્વા તેડાવ્યો મહારાજ, તેં મર્ણ માગીને લીધું આજ. ૨૦
જે શંખ લિખિતે કીધો ન્યાય, તુને તે નાંખવો પેણામાંય;
સુધન્વા કહે કાં નહીં તાત, રુડા બ્રાહ્મણને પૂછી વાત. ૨૧
વાક્ય તમારું મારે પાળવું, એ પુરોહિતનું દુઃખ ટાળવું;
એક સાલ મારા રુદયામાં રહ્યું, અર્જુન સાથે યુદ્ધ ન થયું. ૨૨
તમો ભાગ્યવાન પિતા છો ઘણું, જે દર્શન કરશો કેશવતણું;
મુને ના થયાં માધવનાં દરશંન, એવું કહીને ભર્યાં લોચંન. ૨૩
ત્યારે કંઇએક દયા રાજાને થઇ, સેવકને શિક્ષા કરી સહી;
હું જાઉં યુદ્ધે આવું જય કરી, અર્જુન સાથે લાવું શ્રીહરી. ૨૪

વલણ.

હરી દર્શન એ કરે, પછી નાંખો પેણા માંયરે;
રાખ્યાની વાત સાંભળી, શંખ લિખિત રીસાવી જાયરે. ૨૫

કડવું ૮ મું.—રાગ અંડોલ.

સ્વામી બેઉ ઋષી રીસાવી જાયરે, કંઇ રાયજી મનાવા પૂંઠે ધાયરે;
સ્વામિ શા માટે કરોછો ક્રોધરે, સુધન્વાને મારવો સઘરે. ૧

ઢાળ.

મારવો સુધન્વા સરવથી, નહીં વિલંબ કરૂં પળમાત્ર;
પાપી પુત્રને શું કરૂં, જેથી રીસાવે સદપાત્ર. ૨
વિપ્ર વળતું બોલીયા, અમને જવા દ્યો રાજંન;
સત્ય થયું તમને અળખામણું, વાહાલો થયો તુને તંન. ૩
રાય અમો તો સત્યના સાથી, ઉન મારગ પામ્યા શાંત;
અમારૂં એક તમો સાંભળો, જે કહું કથા વ્રતાંત. ૪
આ લિખિત બાંધવ માહરો, એણે કીધો એક અન્યાય;
મુને આપ્યા વિના મૂકિયું, એક બદીફલ મુખમાંય. ૫
ભક્ષ કર્યા પુંઠે સાંભળ્યું, એ લાગ્યો મારે પાય;
કહે ભ્રાત મુજને દંડ દીજે, મેં થયો છે અન્યાય. ૬
ત્યારે મેં ધર્મ શાસ્ત્ર જોયું, બીજાં શાસ્ત્ર સમસ્ત;
પુસ્તક પ્રમાણે ન્યાય કીધો, છેદીયો ભ્રાતનો હસ્ત. ૭
કર છેદતાં સત્ય દીઠું, ત્રૂઠ્યા વૈકુંઠનાથ;
હરી કૃપાએ સદ્ય સંધાયો, સાજો થયો તે હાથ. ૮
જહાં સત્ય છે ત્યાં વિષ્ણુ છે, રાય રાખિયે વિશ્વાસ;
આજ તમારૂં સત્ય નાઠું, અમો જાઉં છું વનવાસ. ૯
ત્યારે હંસધ્વજ વિનતી કરે, ફરી પધારો ઋષિ દેવ;
મારે સુધન્વાનો હોમ કરવો, તાતા તેલમાં તતખેવ. ૧૦
પછી ઋષેશ્વરને તેડી લાવ્યા, સેના મધ્યે રાય;
આજ્ઞા તે આપી દાસને, નાંખો પુત્ર પેણા માંય. ૧૧
સેવક આવ્યા કુંવર પાસે, નેત્રે તે જળની ધાર;
સ્વામિ આજ્ઞા છે રાજા તણી, અમને સોંપિયો અધિકાર. ૧૨
ત્યારે સુધન્વા કેહે દાસને, ભાઈઓ તમારો શો વાંક;
પિતા પુરોહિત શું કરે, જે લખ્યા વિધાતા આંક. ૧૩

વલણ.

આંક લખ્યા લિલાટ પત્રે, અધિક ન્યૂન એમાં કોઈ નવ કરે;
સ્નાન કરી દિવ્યાંબર પેહેરી, પછિ ધ્યાન શ્રી હરિનું ધરે. ૧૪

કડવું ૯ મું.–રાગ ગોડી.

સુધન્વા ધ્યાન ધરે હરીનું, મનમાં નહીં મર્ણનો શોક;
વિષમ વેળા વૈષ્ણવની જાણી, ધાઈ આવ્યા તે પુરના લોક. ૧

ચારે વર્ણ જે ચર્ણે ચાવે, પ્રજા જોવા સરવ આવી;
લોક સહુ જોતામાં ભય પામ્યાં, દીઠી તેલ કઢારે ચડાવી. ૨
સ્નાન કરી સુધન્વા ઉભો, તપ્ત તેલમાં પડવા;
હાહાકાર થયો સૈનામાં, પ્રજા લાગી સૌ રડવા. ૩
આક્રંદ સ્ત્રીઓનાં વૃંદ કરે છે, શું કાલજ નાંખીયે કાપી;
હે પરમેશ્વર સુધન્વા ઉગરજો, મરજો પુરોહિત પાપી. ૪
વળી સખી પ્રત્યે સખિ કહે છે, ચાલો રાજા પાસે જઇએ;
શું શંખલિખિતનું કહ્યું કરોછો, આપણે એમ હાંકીને કહીયે. ૫
એક કહે આ દારણ દેખી, મારુ રુદયા ફાટે;
જો સુધન્વાને રાજા રાખે તો, નાંખુ મારા પુત્રને સાટે. ૬
એક કહે શું પૂરમાં રહીએ, ચાલો અહીંથી જઇએ;
નિર્દય રાજા થયો આપણો, એ નગ્રમાંહે શું રહીએ. ૭
એક કહે કેમ જ્વાળા સહેશે, કોમલ એ મૃગ નેણો;
એ તન તળવા સારુ જુવોની, પિતાએ ચઢાવ્યો છે પેણો. ૮
એક કહે બાઈ કેમ રહેવાશે, રુડા વૈષ્ણવ પાખી;
પુરોહિત અન્યાય કરે છે, દ્વેશ અંતરમાં રાખી. ૯
એક કહે હરિ સેવામાંહે, સુધન્વા ·તતપર હુતો;
બાઈ ભકતી કરી શું નિષ્ફલ· જાશે, પરમેશ્વર શું સુતો. ૧૦
વાંક વિના વૈષ્ણવને બાળે, તમો વિઠ્ઠલ ચઢજો વાહારે;
આજ રાજપુત્રને ભીડ પડી છે, જેમ પોપટ ઘેર્યો માંજારે. ૧૧
હવે પ્રજા આવી સર્વ રાજા પાસે, કુલાહલ બહુ કરતી;
પુરોહિત પાપીને પાપે, રસાતલ જાશે ધરતી. ૧૨
આ કોણ સત્ય રાય તમારું, જે પુત્રને પ્રજ્વાળો;
તે કોને ઉત્તર નવ આલ્યો, રાયે કર્યો મુખ ટાળો. ૧૩
રાજભુવનમાં વાત ગઇ, રાય કરે છે ઉત્પાત;
કષ્ટ સાંભળી સુધન્વાનું, રુવે સત્યવતી માત. ૧૪
સત્યવાદી એ સ્વામી મારો, સુત તે નિશ્ચે નાંખે;
સામળિયા સાચવજો સુધન્વાને, તમવિન બળતાં કોણ રાખે. ૧૫
ગોકુલરાય તું વાહારે ચઢજે, સાહે સુતની કરવા;
ભક્તવત્સલ તુજ બરદ જશે, જો દેશો સુધન્વા બળવા. ૧૬
કંઇ સુધન્વાનો વાંક નથી, મેં પાપણીએ કીધો ખોટી;

અર્જુનને જીતીને હરી મળવાની, આશા હતી એની મોટી. ૧૭
તે અભિલાખ રહ્યો મનમાંહે, એમ કરતી રાણી વિલાપ;
આ તપ્ત તેલનું કોણ ગજાું છે, હરી નામે જાય ત્રિવિધી તાપ. ૧૮

વલણ.

એમ સત્યવતીએ શામળિયાને, સોંપીયો નીજ તંનરે;
કુવલયા નામે બહેન કરે છે, શ્રી હરીકેરું સ્તવનરે. ૧૯

કડવું ૧૦ મું–રાગ મારુની દેશી.

બહેન કુવલયા કહે કૃષ્ણને, સ્વામી કરજો સહાય;
સુધન્વા છે દાસ તમારો, જાણો છો જદુરાય–
વીરાજીને રાખજોરે, ભક્તાવત્સલ હલધરભ્રાત. ટેક. ૧
ભકતવત્સલનું બરદ જાશે, જો બળશે પેણામાંહે વીર;
તપ્ત તેલને ટાઢું કરજો, જેમ નાહે ગંગા નીર. વી૰ ૨
રખે વાર કરો ઘડી એકની, જાગ્રત છો જાદવેંદ;
શંખલિખિત રાહુ કેતુ મળ્યા છે, ગ્રહ્યો સુધન્વા ચંદ. વી૰ ૩
છો દાસરક્ષણના ઉદ્યમી, નથી કરતા આળસ પ્રમાદ;
એક પલકમાં ઊઠી ધાયા, સુણી દ્રૌપદીનો સાદ. વી૰ ૪
વાર વિશ્વંભર કાં કરો, તમો ધાજો વાદો વાદ;
સુધન્વાને ઉગારજો, જેમ બચાવ્યો પ્રહલાદ. વી૰ ૫
નરક કુંડથી ગુણકા રાખી, કીર ભણાવ્યો રામ;
અજામીલ જમથી મુકાવ્યો, લેતાં સુતનું નામ.– વી૰ ૬
શું ગણાવું સામળા તારાં, કોટિ કલપનાં કામ;
લીલાએ પર્વત ધરી રાખ્યો, રેલાતું રાખ્યું ગોકુળગામ.– વી૰ ૭
રુદે કમળની વારતા, તમો જાણોછો રણછોડ;
રથમાં પારથ તમો સારથી, સબળ જુદ્ધનો જોડ.– વી૰ ૮
કૃષ્ણજી અર્જુનને જીતવાનો, હુતો સુધન્વાને કોડ;
શંખલિખિત એ વેરી એના, મુજ ભ્રાતમાં કંઈ નથી ખોડ.' વી૰ ૯
મેં પાપણીએ માઠું કીધું, કહ્યાં વજ્રવચંન;
જાતી વેળા વીરાજીને મેં, કીધાં માનશુકંન. વી૰ ૧૦
તે ફળ મારે માથે પડજો, એમ કહીને ભર્યાં લોચન;
નમિ નમિને વિનતી કરું, તમે જીવાડો જગજીવંન. વી૰ ૧૧

વલણ.

વીરાજીને રાખજો, ભક્ત વત્સલ હલધર ભ્રાતરે;
બેહેન કુવલયા કહે કૃષ્ણને, સ્વામી ઉગારજો ધાતરે. ૧૨

કડવું ૧૧ મું-રાગ પરજીયો ત્રિપદબંધ.

રોતો દેખી પ્રજાનો સાથરે, પ્રભાવતી ઘસે છે હાથરે;
કેમ પેણામાં પડશો નાથ, વિધાતાએ શું લખ્યુંરે-વિ૦ ૧
વારે ચડજો દેવમોરારરે, રુવે સુધન્વાની નારરે;
જાય ઘરમાં ને આવે બહાર, ભુલી જેમ મરઘલીરે-ભુ૦ ૨
સાધુને મેં દેવાઇ ગાળરે, ભાંગી સરોવર કેરી પાળરે;
કોનાં ઘર ભાંગી અંત્રીયાળ, હું છું પાપણીરે-હું૦ ૩
આવતી ઉનાળાની વેલરે, ચાલતી પરસેવાની રેલરે;
તે કેમ સેહેશો તાતું તેલ, કોમલ કયજી રે-કો૦ ૪
અંતરજામી જુગજીવંનરે, દયા સાગર દેવકી તંનરે;
મારું રાખજો હેવાતણુ, સુંદર સ્યામળારે-સું૦ ૫
પ્રભુ જાતા હુતા સંગ્રામ, મુને વ્યાપો તે પાપી કામરે;
મેં ખોટી કીધા ક્ષણ સ્વામ, ગ્રેહે વેહેરી થયોરે-વે૦ ૬
શંખલિખિત સાથે શું વેરરે, મારે સસરે તે માંડ્યો કેહેરરે;
સ્વામિ કેમ આવે ફરીને ઘેર, એ આશા ફોગટીરે-એ૦ ૭
ઊઠો સાહેલી મમ દાસરે, જાઓ પ્રભુજી કેરી પાસરે;
શીઘ્રે લેઇ આવોની તપાસ, સ્વામી તહાં શું કરેરે-સ્વા૦ ૮
હુતી હરી જોવાની ક્ષુધરે, એમનાં એળે ગયાં આયુધરે;
ન થયું અર્જુન સાથે યુદ્ધ, બળીયા નાથજીરે-બ૦ ૯

વલણ.

નાથે નાથ દીઠા નહી, એ અવસર એળે જાયરે;
એમ પ્રભાવતી રુદન કરે છે, પણ સ્વામીને શું થાયરે. ૧૦

કડવું ૧૨ મું.-રાગ ગોડી હીમચઢી. (ત્રિપદબંધ)

નગ્ર લોકને કહે સુધન્વા, રુવો છો શા માટે,
હરી ચરણનો મારગ ઝાલો, જાશો મા અવળી વાટે,
સામળીયાનું સમરણ કરતાં, મુકાઇયે ધાટેરે. હી૦ ૧
ગુણ સામળીયાના ગાઇએરે, હીમ ચઢી,

ન્હી સ્નાન કરીને તિલક કીધું, માળા કંઠે ધરતો,
હાથે તાળી પગે નાચે, મુખે હરી ઉચ્ચરતો,
તેલ કઢાની ચારે પાસે, વૈષ્ણવ ફેરા ફરતોરે. હી૦ ૨
રામ ગોવિંદા બાલ મુકુંદા, સામળીયા સુખકારી,
જહાં જહાં ભીડ પડે સેવકને, ધાઇ આવો દેવ મોરારી,
આજ આળસ કેમ થયું આવડું, શી ચૂક પડી છે મારીરે. હી૦ ૩
એમાં પુરોહિતનો વાંક નથી, હું લેવાયે મારે પાપે,
કંદ મૂળની પેઠે તળવા, આજ્ઞા આપી બાપે,
આ જ્વાળાથી ઊગરીયો, હરી નામ તણે પ્રતાપેરે. હી૦ ૪
દેવકી નંદન કંસ નિકંદન, વાસુદેવ વનમાળી,
હિરણ્યકશ્યપને સંહાર્યો, પ્રહ્લાદની પીડા ટાળી,
રાજ સભામાં લજ્જા રાખી, ઉગારી પાંચાળીરે. હી૦ ૫
કુંભાળકને બીહીતો જાણી, થયા સામળીયો સાથી,
સીતાજીની સાહે કરી, માર્યો રાવણ કાલ ભાથી,
તેમ મુને મૂકાવો સ્વામી, જેમ મુકાવ્યો હાથીરે. હી૦ ૬
અજામીલ નામે મૂકાવ્યો, જમને કાઆ મારી,
પોપટને ભણાવ્યો માટે, તારી ગુણકા નારી,
શ્રાપથકી સેહેજે મૂકાવી, અહલ્યાને ઉદ્ધારીરે. હી૦ ૭
ગિરિધારી ગોકુળ ઊગાર્યું, વેળા જાણી વાંકી,
પાંડવ ઉગાર્યાં કૌરવ માર્યાં, જે અવ્યાતા હાંકી,
ખાંડવ વનમાં પક્ષી રાખ્યા, ગજની ઘંટા ઢાંકીરે. હી૦ ૮
લાખાગ્રહથી પાંડવ રાખ્યા, કર્યાં અમૃત વિષના લાડુ,
અમરિષની તમો વાહારે ધાયા, દુઃખ જાણીને ધાડું,
તેમ તમો મારી વારે ચઢજો, તેલને કરજો ટાઢુંરે. હી૦ ૯
છે રામ નામનો મહિમા મોટો, ના આવડે બુદ્ધિ માકી,
શુક સનકાદિક મહિમા જાણે, સહસ્ર નામના પાડી,
પુત્રને ભાવે રામ કહ્યા, દશરથ હત્યા નાડી રે. હી૦ ૧૦
જય વામન વૈરાટ વિશ્વંભર, વ્યાપક બાલ મુકુંદા,
પુરુષોત્તમ સર્વોત્તમ સ્વામી, દયાળ દેવકીનંદા,
અંતરજામી ગરુડાગામી, ગોપીવર ગોવિંદા રે. હી૦ ૧૧
જય નંદનંદન કંસનિકંદન, નાથ નરક નિવારી,

કમળાપતિ કરુણામય કેશવ, શ્રીકૃષ્ણ કુંજબિહારી,
ગુણ ગાઉં ગોકુળના સ્વામી, લીલાએ ગોવર્ધનધારી રે. હી૦ ૧૨
જય લક્ષ્મીવર જય લીલાધર, લટકે કાઢ્યો કાળી,
કુબ્જાને રૂપ કમળા શું દીધું, વાચા પોતાની પાળી,
મોરલીધર માધવ મધુસૂદન, બંસીધર વનમાળી રે. હી૦ ૧૩
અજાનબાહુ જાનકી જીવન, તમો છો ધનુર ધીર,
મરજાદા સર્વોત્તમ સ્વામી, કેશવ સત્ય શરીર,
રાજીવલોચન દુઃખબંધ મોચન, રામચંદ્ર રઘુવીર રે. હી૦ ૧૪
માધવ માત પિતા પરમેશ્વર, ભૂધરજી છો ભાઇ,
કુટુંબ કેશવ ને સખા શામળીયા, બીજી શેક સગાઇ,
એવું જાણી સારંગપાણી, વાહારે આવો ધાઇ રે. હી૦ ૧૫
સ્તવન કીધું સુધન્વાએ, ના કરે કોઈ એહેવું,
સાત વાર પ્રદક્ષિણા કરીને, કર્યું કઢાનું ઝાલે તેવું,
હરિપ્રતાપે તેલ થયું શીતળ, જેમ ગંગાજળ જેવું રે. હી૦ ૧૬
સરોવર માંહે કમળ ભાંગવા, જેમ પડે માતંગ,
જેમ દીપકની જ્વાળા માંહે, ઝંપાવે પતંગ,
તેમ દોટ મૂકીને પેણા માંહે, હરિદાસે હોમ્યું અંગ રે. હી૦ ૧૭
ત્યારે હાહાકાર થયો બેઉ સેનામાં, પ્રજા તે વ્યાકુલ થાય,
તેલ સાગરમાં નાહે સુધન્વા, શામળિયાની સહાય,
કડકડતી કઢા છે તેમાં, ટાઢ વૈષ્ણવને વાય રે. હી૦ ૧૮
ડબકી ખાયે બહાર નીસરે, કઢાની કોરે આવે,
જય જયકાર પ્રજા સહુ કરતી, દૂર રહી બોલાવે,
અમર અંગના અંત્રીક્ષ આવી, પુષ્પે કરીને વધાવે રે. હી૦ ૧૯

વલણ.

પુષ્પ મુક્તા ફળે કરી, દેવે વૈષ્ણવને વધાવીયા રે;
અદ્‌ભુત વારતા સાંભળી, શંખલિખિત જોવા ગયા રે. ૨૦

કડવું ૧૩ મું–રાગ મેવાડાની દેશી.

શંખ લિખિત બે જોવા ચાલ્યા, ધાયા હંસધ્વજ તાંહેજી;
રાજપુત્રને તરતો દીઠો, તેલ સાગરની માંહેજી. ૧
પદ્મ પત્ર જેમ પવને હાલે તેમ, હરિનામે અધુર તહાં થાયજી;

ચંદ્ર ચાલે જેમ મેઘ ઘટામાં, તેમ વૈષ્ણવ તેલમાં નાહાયજી. ૨
કરે કોગળા તેલ ઉછાળે, ગાજી કહે ગોપાળજી;
દશ વાંસ વેગળું સરવડું, ઉડે અગ્નીની જ્વાળજી. ૩
તે જોઇ પુરોહિત વિસ્મય પામ્યા, અગ્ની ઉદક સમાનજી;
સુધન્વા બ્રાહ્મણને કહે છે, આવો કરિએ સ્નાનજી. ૪
હરી ચરણથી વેગળો તેને, પીડે ત્રિવિધી તાપજી;
આ તપ્ત તેલમાં હું નાહું છું, હરી નામતણે પ્રતાપજી, ૫
શત્રુનું ઇચ્છયું કંઇ નવ થાય, જો શામળિયો હોય શીશજી;
જુઓ આવી અન્ત્રીક્ષ ઊભા છે, મારી રક્ષાએ જુગદીશજી. ૬
વાયક સાંભળી સુધન્વાનું, પુરોહિત બોલ્યા આડુંજી;
લાવો નાળીયેર પરિક્ષા કીજે, તેલ દિસે છે ટાઢુંજી. ૭
સુભટ સહુને ત્યારે માઠું લાગ્યું, દુઃખીયો થયો ભૂપાળજી;
ધિક્ક પુરોહિત ધિક્ક પુરોહિત, પ્રજા પાડે પસ્તાળજી. ૮
આ જ્વાળાના ધુમ્ર થકી તો, દેવ દૂરથી દાઝેજી;
તે તેલને શીતળ કહે છે, ભુંડા બ્રાહ્મણ નવ લાજેજી. ૯
સેવકે આણીને શ્રીફળ આપ્યું, તે રાજા પ્રજાયે દાખ્યુંજી;
શીત ઉષ્ણની પરિક્ષા કરવા, લેઇ શંખે શ્રીફળ નાંખ્યુંજી. ૧૦
તપ્ત તેલની જ્વાળા લાગી, શ્રીફળ ફુટયું ફડાકજી;
ઊડયાં કાચલાં પેણામાંથી, બે ભાઇને વાગ્યાં તડાકજી. ૧૧
શંખ લિખિતનાં કપોળ ફાટ્યાં, ચાલી શોણિત ધારજી;
પ્રજા રાજાદિ સહુ આનંદ પામ્યાં, વરતો જયજયકારજી. ૧૨
કુડાને કપાળે ઘા ઘટે, રુડું કર્યું શ્રી રઘુનાથજી;
ભલું થયું કહી સ્ત્રીયો હસે, તાળી દેઈ દેઈ હાથજી. ૧૩
ત્યારે પ્રધાન બંન્યો લજ્યા પામ્યા, સમજ્યા માંહોમાંહે વાતજી;
પછી શંખ લિખિતે પેણામાંહે, કરિયું ઝંપાપાતજી. ૧૪
પાવકનો પરિતાપ ન લાગ્યો, પુરોહિતને અંગેજી;
પાપી બેઉ પેણામાંહે ઝીલે, સુધન્વાની સંગેજી. ૧૫
ઓશીયાળો થઇ હંસધ્વજ બોલ્યો, નયણે આંસુધારજી;
સાધુ દિકરા કુળઅજવાળ્યું, હવે નીકળો બહારજી. ૧૬
તેલ ક્રીડા કરી બ્રાહ્મણ સાથે, સંસારનો ભય ભાગ્યોજી;
શુભ સુધન્વા બાહેર નીસર્યો, જઇ પિતાને પાયે લાગ્યોજી. ૧૭

શંખ લિખિતને પાયે લાગ્યો, બોલ્યો વૈષ્ણવ જનજી;
તેલ તર્યો હરિ દર્શન પામ્યો, તે મુનિ તમારું પુણ્યજી. ૧૮
તવ કહે ગદગદ કંઠે પુરોહિત, અમને છે ધિક્કારજી;
હવે જાણ્યો વૈષ્ણવનો મહિમા, ચર્ણું વંદે વારંવારજી. ૧૯
હંસધ્વજ કહે સુધન્વાને, મેં દીધું દારણ દુઃખજી;
ગોઝારો હું શું દેખાડું, શ્યામ થયું મુજ મુખજી. ૨૦
પુત્ર કહે પિતાજી મારા, સમરો સીતા રામજી;
અતિ કાલ થાય છે આજ્ઞા આપો, હું જઈ કરું સંગ્રામજી. ૨૧
જેણે મુને પેણા માંહે રાખ્યો, તેનું કરાવું દરશનજી;
અર્જુનને જીતી હરિને તેડું, તો હું સત્યવતીનો તંનજી. ૨૨

વલણ.

તન હું સત્યવતી તણો, જો જીતું પારથ રાય રે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સંગ્રામ કેવો થાય રે. ૨૩

કડવું ૧૪ મું–રાગ મેવાડાની દેશી.

જમિનિ કહે ભૂપતિ સાંભળો, છે સુધન્વાનો જશ નિર્મળો;
તેલ સાગર તે તરી નીસર્યો, તે સમાચાર મંદિર સંચર્યો. ૧
માત ભગિની સ્ત્રી હરખ્યાં ઘણું, દેવીને મોકલ્યું વધામણું;
પ્રભાવતી સુખ બહુ પામી, મૃત્યુ મુખમાંથી ઉગર્યો સ્વામી. ૨
સુધન્વા સંતનાં દર્શન કરી, પ્રજા સૌ મંગળ ગાતી ફરી;
અનુચર જોઈ વિસ્મય થયા, સેવક અર્જુન પાસે ગયા. ૩
જઈ સુધન્વાની વારતા કહી, અર્જુન વિચારેછે વિસ્મે થઈ;
સત્ય માટે પુત્ર તેલમાં તળ્યો, તે કુશળક્ષેમ પાછો નીકળ્યો. ૪
વળી સેવક બોલ્યો કરી પ્રણામ, તે સુધન્વા ચઢ્યો કરવા સંગ્રામ;
તેને શી ઉપમા દીજે સ્વામિન, શત્રુનું કેમ કરું વર્ણન. ૫
એવું જાણી તત્પર થાય, સુધન્વા ઝીલ્યો ત્યાં નવ જાય;
વિપરીત વચન સેવકનાં સુણી, અર્જુને જોયું સર્વ જોદ્ધાભણી. ૬
ત્યારે શૂન્યકાર થઈ રહ્યો, કો હોકારી બેઠો નવ થયો;
ત્યારે ક્રોધ કરી બોલ્યા અર્જુન, છે કો ક્ષત્રાણીનો તંન. ૭
જે સુધન્વા સામો જાય, સેનાપતિ કો મારો થાય;
જેમ પુંછે ચાંપ્યો કરડે નાગ, જેમ હાક્યો હુકી ઉઠે વાઘ. ૮

તેમ ઉઠયો વ્રષકેત બળવાન, રીસે લોચન અગ્નિ સમાન;
આવી કાકાને કર્યો પ્રણામ, સ્વામી મારે કરવો સંગ્રામ. ૯
ધન્ય ધન્ય ધનંજય ભાંખે, બીજું કોણ લે કર્ણાત્મ પાખે;
જાઓ બાપજી જીતી આવજો, નામ કર્ણનું દીપાવજો. ૧૦
ધરી આયુધ મુખે ગડગડયો, વ્રષકેતૂ રથ ઉપર ચડ્યો;
અર્જુનરાયની આજ્ઞા થાય, વ્રષકેતૂની કરજો રક્ષાય. ૧૧
અનુસાલ્વ · વ્રષકેતૂ રાજંન, અનિરુદ્ધ ને પ્રદ્યુમંન;
મેઘવર્ણ રાજા યૌવનાશ્વ, રહેજો કર્ણ કુંવરની પાસ. ૧૨
- અર્જુનનાં વાયક સાંભળી, સેના સર્વ તે પૂંઠે પળી;
ચતુરંગણી સેના ધરી, ભાથા લીધા જોદ્ધાએ કસી. ૧૩
ફરસી શક્તી બિહામણી, ચળકે બહુ ભાલાની અણી;
ગદા ભોગળ ભારે પર્મ, ગુર્જ ગૂપ ને કરમાં ચર્મ. ૧૪
ખાંડા ખપુવા પરીધ ને પ્રાસ, ત્રીશૂલ દીઠે ઉપજે ત્રાસ;
નાલ ગોળા ને ભીંડમાલ, ચક્રદંડ દિસે વિકરાળ. ૧૫
મુશળ શકિત ધરી કરમાંહે, શૂર ધસે સંગ્રામમાં તાંહે;
રણસ્થંભ રોપાવ્યો વૃષકેત, સંગ્રામ સ્થાન કીધું સંકેત. ૧૬
જ્યારે કર્ણ કુંવર ગાજ્યો બળપૂર, ત્યારે ચઢિ આવ્યો સુધન્વા શૂર;
આજ્ઞા લઇ હંસધ્વજતણી, સાથે સેના ચતુરંગણી. ૧૭
હય હસ્તી રથી પાળા ઘણા, દીસે બખતર પેહેર્યાં બીહામણાં;
કવચ ટોપ સજે જીવરખી, ન જણાય જતાં ઓળખી. ૧૮
સત્તર નાયક આગળ થયા, શંખ લિખિત બે પૂંઠળ રહ્યા;
વળી ચાર ભ્રાત પુંઠળથી જાય, ત્યારે ચઢી ચાલ્યો હંસધ્વજરાય. ૧૯
સુધન્વાએ હેઠા ઉતરી, રણસ્થંભની પૂજા કરી;
પછી રથે ચઢીને કીધો સિંહનાદ, થયા ઉદ્યમી ગયા પ્રમાદ. ૨૦
ધનુષ ટંકારવ બહુ થાય, જેમ મેઘ બારે ધુધવાય;
જેમ સાગર બે આવી મળે, અથવા પર્વત બે આફળે. ૨૧
તેમ સેના બે આવી મળી, જેમ આકાશ અવની બે ભળી;
રથ ચક્ર તહાં ખડખડે, ધ્વજા પતાકા બહુ ફરફડે. ૨૨
હલકે હસ્તી ઘોડા હંણહણે, મુખે મારો યોદ્ધા ભણે;
રણ યુદ્ધ તે ·દારુણ પડ્યું, વાહન સામું વાહન અડ્યું. ૨૩
હાથીએ હાથી ને રથે રથ, શૂરે શૂર થયા લથબથ;

અશ્વે અશ્વ અડ્યા અસ્વાર, પાળા જોદ્ધા તણો નહીં પાર. ૨૪
દારણ યુદ્ધ તે દેવતા જુએ, વછુટે બાણ ને સાંગ સૂસવે;
ભોગળ ગદા ફરે ભીંડમાલ, અગ્ન્યાસ્ત્ર કેરી ઊડે જ્વાળ. ૨૫
સેના દેખાય છે લોહી વર્ણ, ઘણા રાણી જાયા પામ્યા મર્ણ;
પડી લોથો ઉપર મૂકી પાય, ધસી બારે શત્રુને ધાય. ૨૬
ઘોડા ઘાયલ પાખર પડી, કવચ કપાયાં ને તૂટી કડી;
મનુષમાત્રનાં થયાં રાતાં નેત્ર, શૂરવીર ઝુઝે રણક્ષેત્ર. ૨૭
કોનાં મુસ્તક અર્ધ ઊડી ગયાં, શરીર રકત સરીખાં થયાં,
ખાંડાં સહિત પડયા છે હાથ, પ્રાણવિના સુતા નર સાથ. ૨૮
પડ્યાં મુગટ વેરાયાં રતંન, કો ભ્રાત પુત્રનાં કરે જતંન;
કુંડલ સહિત પડયા છે કર્ણ, મુખ નિરખતાં પંકજ વર્ણ. ૨૯
રણભોમી ગાજે ઉત્પાત, શર આયુધનો વરસે વરસાદ;
હાહા શબ્દ કુલાહલ થાય, કો મારુ રાગ અલાપીને ગાય. ૩૦
ભાગ્યા રથ પડયા બળવત, નાસે કુંજર છેદાયા દંત;
પાખર સહિત અંબાડી પડી, ધ્વજા આવીને પાછળ અડી. ૩૧
સાત સહસ્ર પડ્યા તહાં શૂર, વહી શોણિત સરિતા પૂર;
શૂકર સિંચાણા કાગ અપાર, ગીધ પક્ષીનો ચાલ્યો અહાર. ૩૨
કૃત્યા યોગણી ને જાંબુકાળ, નિશાચરીને ભોજન રસાળ;
શોણિતની સરિતા મોટી વહી, રુધિરે પૃથ્વી પૂરણ થઇ. ૩૩
જે રાજકુંવર રાણી જાયા, તે તો રુધિર માંહે તણાયા;
એ દ્વંદ્વ યુદ્ધ સંક્ષેપે કહ્યું, હવે વીર યુદ્ધ તે કેવું થયું. ૩૪
હંસધ્વજ નીલધ્વજ રાય, તે આથડયા બે રણની માંય;
અનુસાલવ સામો સુરથ, રથે રથ આવ્યા લથબથ. ૩૫
ગયા સુબલ સામા પ્રદ્યમન, આવ્યો અનિરુધ સામો સુદરશન;
સુવેગ સમક બે આવી અડ્યા, સુધન્વા મેઘવર્ણ ગરગડ્યા. ૩૬
ત્રણ ત્રણ રથ ઉપર ચડ્યા, જાણે રાક્ષસ તૂટી પડ્યા;
સુધન્વા સામો વૃષકેત, ઉરાડે રથ સારથી સમેત. ૩૭
ધનુષ થાય છે મડલાકાર, પડે પડછંદા હાહાકાર;
ગુર્જ ગદા ને સાંગ સુસવે, ગોફણના ગોળા ધૂંધવે, ૩૮
જીત પાંડવંની થઈ છે. ઘણી, નાઠી સેના હંસધ્વજતણી;
હય હસ્તી થયા ધમધાણ, નાસે વીર પાડે બુમાણ. ૩૯

સબળાં વાંસે વાગે.' બાણ, તે તાણી કાઢતાં જાય પ્રાણ;
જ્યારે હંસધ્વજ થયો જાજરી, તે શર ના સાંધે પાછો ફરી. ૪૦
સુબળ સમકુળ સુદરશંન, વાહન વોણા નાઠા તંન;
અર્જુનનાં વાગ્યાં નીશાન, રિપુ દલમાં પડ્યું ભંગાણ. ૪૧
વૃષકેતુ મુખે ગરગડ્યો, સુધન્વા તવ કોપે ચડ્યો;
જેમ પરવણીએ વાધે સમુદ્ર, જેમ અસુર ઉપર કોપે ઇંદ્ર. ૪૨
જેમ ઘૃતે સીંચ્યો હુતાશન, પ્રલય કાળનો જેવો પવન;
ગજ જુથ્થ ઉપર કેસરી, તેમ સુધન્વા ધાયો બળ કરી. ૪૩
પંચ બાણ પાડ્યો અનિરુદ્ધ, નાઠો નીલધ્વજ મુકી યુદ્ધ;
સાત બાણે પાડ્યો યૌવનાશ્વ, પછી આવ્યો કૃષ્ણ કુંવરની પાસ. ૪૪
આવ્યો વૈષ્ણવજન પાવંન, હરિ ભક્તને છે ધન્ય ધન્ય;
દશ બાણે પાડ્યો પ્રદ્યુમંન, મેઘ વર્ણનું ભેદ્યુ તંન. ૪૫

વલણ.

તન ભેદ્યાં સરવ જોદ્ધાનાં, ઘીર થયા અચેતરે;
પછી સુધન્વા સામો આવ્યો, હોકારી વૃષકેતરે. ૪૬

કડવું ૧૫ મું–રાગ રામગ્રી.

કહે સારથીને કર્ણ કુમારજી, સુધન્વા સામો હાંક તો ખારજી;
ઘટા સેનામાં હાંક્યો રથજી, ગાજ્યો કર્ણ કુંવર સમર્થજી. ૧

ઢાળ.

સમર્થ જે સંગ્રામ કામે, ગાજ્યો સુધન્વા સનમુખ;
તિષ્ટ તિષ્ટ નર તાતે તુજને, સબલ દીધું દુઃખ ૨
તુને તેલમાં તાતે તળ્યો, ભલાં કીધાં તીલક ભાલ;
પેણાની પ્રાસી હતી, એવા પિતા તુજ દયાળ. ૩
તે પિતાની પક્ષ કરતાં, લાજે નહીં અજ્ઞાન;
જો શરણ આવે અર્જુનને, તો આપું જીવતદાન. ૪
એવાં વજ્ર વાયક સાંભળી, તે બોલ્યો વૈષ્ણવજન;
શરણ અર્જુનનું નથી, મારું, જો જડે જુગજીવંન. ૫
શ્રી કૃષ્ણ અર્જુન એક છે, એમ વદે સરવ પુરાણ;
તુંથી ભક્તિ મારગ વેગળો, શું ગર્વ કરે છે અજાણ. ૬
જેણે કર્ણ મરણ પમાડીયો, જે શત્રુ પાંડુ કુમાર;

તે શત્રુની સેવા કરે, તારી બુદ્ધિને ધિક્કાર. ૭
એવાં વજ્ર વાયક સાંભળીને, બોલ્યો કર્ણ કુમાર;
અમો કશ્યપકુળના તંન છું, તું શું કરે અહંકાર. ૮
પિતામહ મારા વિશ્વ પ્રકાશી, કરતા હરતા સુરજ;
હું યુધિષ્ઠિરનો આજ્ઞાકારી, અર્જુનનો ભતરીજ. ૯
હે નૃપાત્મજ રખે નાસતો, મારાં બાણ જાણીને વીજ;
તું વૈર સુચવવા સુધન્વા, શું મુકે વિષનાં બીજ. ૧૦
તવ સુધન્વારે બોલીયો, તું શું કરે આપ વખાણ;
રણમાં પરાક્રમ જે કરીશ, તે જાણશે નિર્વાંણ; ૧૧
અમો સુરજવંશી શુદ્ધ ક્ષત્રી, પાણું અગ્ની હોત્ર;
હું હંસધ્વજનો પુત્ર છું, મધુસૂત્ર મારું ગોત્ર. ૧૨
પણ શર મારું પેખજે, જીતું તુને પળમાત્ર;
એવું કહી શરવૃષ્ટી કીધી, ભેદ્યું કર્ણ કુંવરનું ગાત્ર. ૧૩
ત્યારે વૃષકેતૂ કોપે ચડ્યો, કર્યું ધનુષ મંડલાકાર;
અસ્ત્ર મૂક્યાં તેથી અભ્ર ઢાંક્યો, રવિ થયો અંધકાર. ૧૪
એક એકનાં કવચ છેદે, હય સારથી થાય નાશ;
વીરને અંગે અસ્ત્ર ચોંટ્યાં, દિસે પુષ્પિત જેમ પલાશ. ૧૫
મહા ક્રોધિત થયા બન્યો, ઘણું જુદ્ધ લાગ્યું ધીર;
ઉભય દળ સહુ ત્રાસ પામ્યું, કરથી શસ્ત્ર પડીયાં વીર. ૧૬
કર્ણ કુંવરના અંગ માંહે, મર્મસ્થ માર્યાં બાણ;
ત્યારે મૂર્છા થઇ વૃષકેતુને, પડ્યું સેનામાં ભંગાણ. ૧૭
જ્યારે સુભટ સર્વ શિથીલ દીઠા, કરતા પાછા પ્રયાણ;
ત્યારે રથ હંકાવ્યો પારથે, ગ્રહ્યું ગાંડીવ પાણ. ૧૮
સુધન્વા સનમૂખ આવ્યો, સાચો તે ઉનમત્ત;
ધનુષ પ્રતિચા આપ ચડાવી, પુર્યા શંખ તે દેવદત્ત. ૧૯
તે સ્વર્ગ લોકે શબ્દ પોહોંચ્યો, ખળભળ્યાં સપ્ત પાતાળ;
શું પાવક પ્રગટ્યો પ્રલેનો, એમ અર્જુન ક્રોધની જ્વાળ. ૨૦
તે શંખ નાદને સાંભળી, ને આવ્યા કપિ હનુમાન;
પારથ વીરની ધ્વજાએ બેઠા, જેમ ગિરિ ઊપર ભાણ. ૨૧

વલણ.

ભાનુવત્ છે કાંતિ જેની, સોહીયે સીતાપતિનો દાસ રે;
અર્જુનનું આવવું દેખીને, સેના પામી ત્રાસ રે. ૨૨

કડવું ૧૬ મું–રાગ મારુની દેશી.

નાસે મેના કરતી વાત, રે અર્જુન આવ્યો રે;
જેનું વીર નામ વિખ્યાત, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૧
જેને સખા શ્રી ભગવાન, રે અર્જુન આવ્યો રે;
જેની ધ્વજાએ કપિ હનુમાન, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૨
જેની નૃપતિ કરે સહુ સેવ, રે અર્જુન આવ્યો રે,
જેણે યુદ્ધે સતોષ્યા મહાદેવ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૩
જેણે ઇંદ્રનો ઉતાર્યો અહમેવ, રે અર્જુન આવ્યો રે;
જેણે જીત્યા દ્રોણ ગાંગેવ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૪
જેનો પ્રતાપ પાવક સમાન, રે અર્જુન આવ્યો રે;
તેજે કરીને શું બીજો ભાણ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૫
સીતલતાએ જેવો ચંદ્ર, રે અર્જુન આવ્યો રે,
ગભીરતાએ બીજો સમુદ્ર, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૬
હરીશ્ચંદ્રના સરખુ સત્ય, રે અર્જુન આવ્યો રે;
ગુણે કરી બીજો ગણપત્ય, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૭
જેવો રૂપે બીજો કામ, રે અર્જુન આવ્યો રે,
ધનુષધારી બીજો રામ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૮
કૃપાએ શિવ સરખો દયાળ, રે અર્જુન આવ્યો રે;
ક્રોધે કરીને બીજો કાળ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૯
અચળ જુદ્ધે જેવો મેર, રે અર્જુન આવ્યો રે;
ધને જીત્યો યક્ષ કુબેર, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૧૦
અક્ષય ભાથાએ ભગીરથ, રે અર્જુન આવ્યો રે;
નથી જીતવા કો સમરથ, ઓ અર્જુન આવ્યો રે. ૧૧

વલણ.

સમરથ જીતવા કો નથી, એમ કહેતાં નાસે વીર રે;
ઉભા રાખે છે સુધન્વા, આપે નીજ બળથી ધીર રે. ૧૨

કડવું ૧૭ મું–રાગ કાફી.

ધીરજ આપી સુધન્વાયે, સૈન્ય સઘળું વાળિયું;
ભ્રગુટી ધનુષાકાર કરીને, અર્જુન સામુ ભાળિયું. ૧
સમસ્યા સારથી ને કીધી, કોપે રથ હંકાવ્યો;

ઊત્તરમાં ઊનાઇ જેમ આવે, તેમ અર્જુન સામો આવ્યો. ૨
જેમ ઇંદ્રજીતના સામા આવે, લક્ષ્મણજી બળવંત;
જેમ શંકર સામા યુદ્ધ કરવા, આવે શ્રીભગવંત. ૩
સુધન્વા તે રીતે આવ્યો, અર્જુન ને રે હકારી;
સમર તારા સારથીને તો, ઉગરે ગાંડીવધારી. ૪
ઘણે ઠામે તું જીત્યો અર્જુન, સામળીયાની સહાય;
માટે શીઘ્ર તેડ તારા સારથીને, તો અનુકુળ કઇએક થાય. ૫
ત્યારે અહંકાર કરી અર્જુન બોલિયો, સામળિયો કાં સંભારું;
હું ભુજબળે જીતું શત્રુને, નથી સામળીયા સારું. ૬
રથ હાંકવો કુરુક્ષેત્રમાં, હરિયે રણુગણુતી વાટે;
સારથી શ્રીકૃષ્ણ થયા, કંઈ જુદ્ધ શીખવા માટે. ૭
ભીષ્માદિક સરવને જીત્યા, મૂકાવી વૈરાટ ઘેર ગાય;
તે દહાડે શું સારથી હુતા, મારે જાદવ રાય. ૮
ભીલ રૂપે થઈ વનમાં આવ્યા, જુદ્ધે પતિ કૈલાસ;
તે દહાડે શું સામળીયાજી, હુતા માહરી પાસ. ૯
નિવાદકવચ કપોત મેં માર્યો, ને રાખ્યું ઇંદ્રાસન;
તે દહાડે શું સારથી હુતા, મારે દેવકી તંન. ૧૦
એવું અર્જુનનું અભિમાન સાંભળી, બોલ્યો રાજકુમાર;
વિશ્વંભર વિશ્વ વ્યાપક છે, નથી વેગળો એ લગાર. ૧૧
તમો ભક્ત થઇ બોલતાં ચુકો છો, પણ અમો સત્ય ન ચૂકું;
અર્જુન કૃષ્ણ આવ્યા વિના, તુને જીવતો નહીં મૂકું. ૧૨
હંસધ્વજ તણો બાળકો હું, સતિ તણો સુત કહાવું;
તો તુજ પાસે ત્રીકમજીને, ત્રાહેત્રાહે કરી તેડાવું. ૧૩
એવું કહીને ધનુષ તાણ્યું, સામી તે ક્રોધની મીટ;
ત્યારે દ્વિગુણી ક્રોધ કંઇ તેને વ્યાપ્યો, વૈષ્ણવનું બલ દીઠ. ૧૪
ધનુષ મંડલાકાર કરીને, ટંકારવ બહુ કીધો;
રીશ ભરાયો શૂર પૂર તે; શર ભાથેથી લીધો. ૧૫
શત સહસ્ર અયુત ધારી, લક્ષ કોટિ અપાર;
પરસ્પરે શરધારા વરસે, કો નવ પામે ઓસાર. ૧૬
એક એકનાં કવચ કાપે, ધનુષ પ્રતિંચા છેદે;
એક એકના સારથી પાડે, હૃદય કમલને ભેદે. ૧૭

ત્યારે અસ્ત્રવિદ્યા અર્જુને સાધી, મૂક્યો હુતાશંન;
સુધન્વાએ મંત્ર બળે કરીને, વરસાવ્યો પર્જન્ય. ૧૮
ત્યારે પારથે પન્નગાસ્ત્રી મૂક્યું, સુધન્વાએ સર્પ;
સમાન ઉતરવા શસ્ત્ર વિદ્યાએ, સુભટ બન્યો નૃપ. ૧૯
લઘુલાઘવી વિદ્યા કીધી, સુધન્વા સમર્થ;
ઘોડા વિંધી સારથી પાડ્યો, પારથ કીધો વિરથ. ૨૦

વલણ.

વિરથ કીધો અર્જુનને, એ અભિમાને શું નવ થાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, કેમ કીધી સામળીયે સહાયરે. ૨૧

કડવું ૧૮ મું–રાગ કાફીની દેશી.

તું તો તેડ તારા ત્રીકમને, સમર સહાય કરે ભગવાન;
અલ્યા ગર્વ કરી ભુલે કાં કૃષ્ણને, હું ઉતારું તારું અભિમાન. ટેક. ૧
બોલ્યો સુધન્વા સમરંથ, ચેત હવે મારીરે પારથ;
બળ જશ તેં ખોયું અભિમાને, સમર સાહે કરે ભગવાન. તું૦ ૨
એવું કહીને છેદ્યો રેથ દંડ, કવચ કાપી કીધું શત ખંડ;
ધનુષ પ્રતિચા છેદન કરી, આ માર્યો અર્જુન સમરરે હરી. તું૦ ૩
ઘોડા ચાર પાડ્યા મહારથી, મૃત્યુ તુલ્ય કીધો સારથી;
ધ્વજાએથી પાડ્યો, હનુમાન, આ માર્યો અર્જુન તેડ ભગવાન. તું૦ ૪
સાંધી પ્રતિચા કર્યો ટંકાર, બેઠો સારથી લીધા તોખાર;
ગાજ્યો અર્જુન ક્રોધજ કરી, સુધન્વાએ વિરથ કીધો ફરી. તું૦ ૫
સવ્ય સાચીનું ભેદ્યું રુદે, રુધીર ધારા થઈ છે ઉદે;
અકળાવ્યો અર્જુન અતિઘણું, ત્યારે સ્મર્ણ કીધું કેશવજીતણું. તું૦ ૬
સામળીયા મારી કરજે સહાય, પળમાત્રમાં આવ્યા શ્રીજદુરાય;
હરી બેઠા ગ્રહી પરાણો ને રાશ, એવા સ્વામી છે અવિનાશ. તું૦ ૭
આવ્યા ઓચીંતા વનમાળી, પિતાંબરની પલવટ વાળી;
પાર્થને કહે સ્યામ શરીર, થા વેહેલો તું વડહથ વીર. તું૦ ૮
ત્યારે વિસ્મે પામ્યો પાંડુ કુમાર, અંત્રીક્ષ દેવ કરે જય જયકાર;
સુધન્વાએ દીઠા સુંદર સ્યામ, ધનુષ મૂકી કર્યોરે પ્રણામ. તું૦ ૯

વલણ.

પ્રણામ કીધો કૃષ્ણને, ત્યારે રીઝ્યા વૈકુંઠરાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સંગ્રામ કેવો થાયરે. ૧૦

કડવું ૧૯ મું-રાગ સામેરી.

ત્યારે અર્જુન આશ્ચર્ય ધરતો, સ્તુતિ સામળીયાની કરતો;
પછી બોલ્યા મેઘ વર્ણ ગાત્ર, તુંથી હું અળગો નથી પળમાત્ર. ૧

ઢાળ.

પળ માત્ર હું અળગો નથી, છે સૂક્ષ્મ પ્રીતનો પંથજી;
જીત સુધન્વાને સત્ય સાચી, એમ બોલ્યા કમલાકંથજી. ૨
ત્યારે નૃપાત્મજને કહે અરજુન, લે ધનુષ કર સગ્રામજી.
ભય પામ્યો દેખી ભગવાનને, શું કરે છે પ્રણામજી. ૩
ત્યારે અર્જુનને કહે સુધન્વા, પધાર્યા સુંદર શ્યામજી;
પ્રતિજ્ઞા મારી પાળી હરીએ, હવે યુદ્ધનું શું કામજી. ૪
માત તાત ને ભ્રાત ભગની, રંક પુરના જનજી;
સરવે પ્રાણી સંતુષ્ટ થાશે, કરી હરિ દરશનજી. ૫
ત્યારે પાર્થ કહે જો કાયર હતો, ત્યારે શાને ધર્યાં આયુધજી;
અશ્વ આપીને પાયે લાગો, અથવા કરોની યુદ્ધજી. ૬
ત્યારે સુધન્વા કહે જુધ કરવું, થા શીઘે પાંડુકુમારજી;
હરિને જોઇને સંસાર જુએ, તેની બુદ્ધિને ધિક્કારજી. ૭
એવું કહીને ચાપ લીધું, કીધું મર્ણનું મનજી;
સામળીયાનું શરણ પામું, છુટું આવાગમનજી. ૮
ત્યારે સુધન્વાને કહે અર્જુન, ક્રોધ અંતર માંહેજી;
તારું મુસ્તક ત્રણ બાણે છેદું નહીં તો, ચંદ્રવંશી નરકે જાયેજી. ૯
અકસ્માત એમ અણવિચારે, પ્રતિજ્ઞા પારથે કીધજી;
રે અહંકારી કહી હસ્ત બે ઘશીયા, ધુણાવ્યું હરિયે શીશજી. ૧૦
ત્યારે સુધન્વા બોલીયો, હરી ચર્ણ રુદે અહું હુયજી;
સુર્યવંશી ફરી મારા નરકે જાયે, જો ત્રણે બાણ છેદુ ન હુંયજી. ૧૧
થઇ દઢ પ્રતિજ્ઞા બેહુની, પૂર્વજ વ્યાકુળ થાયજી;
સોમવંશી સુરજવંશી આવી, અંત્રીક્ષ ઊભા ત્યાંયજી ૧૨
સૂરજવંશી સ્તવે હરિને, સુધન્વા જીતાવોજી;
ચંદ્રવંશી સ્તવે હરિને; અર્જુનને દીપાવોજી. ૧૩
ત્યારે મુસ્તક ધુણાવી અર્જુન પ્રત્યે, બોલ્યા ક્રોધે શ્રીહરીજી;
આટલે જુદ્ધે નવ પડ્યો તે કેમ, મરશે ત્રણ બાણે કરીજી. ૧૪

ત્યારે અર્જુન કહે મુને ક્રોધ વ્યોપ્યો, માટે બોલતાં ચુક્યો મહારાજજી;
હુંથી સુધન્વા નવ મરે, પ્રભુ રાખો માહારી લાજજી. ૧૫
ધર્મ સંકટ પડ્યું કૃષ્ણને, હવે પક્ષ કોહોની કરુંજી;
કોના નાંખું નરકમાં, કોના પિત્રીને ઉગારુજી. ૧૬
સુધન્વા કરે સ્મર્ણ હરિનું, અર્જુન લાગે પાયજી;
સૂર્ય ચંદ્રને વાદ લાગ્યા, હરિ કરશે કોની સહાયજી. ૧૭
અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણ કહે, હવે શોચનાએ શું થાયજી;
મુકની ત્રણ બાણ તાહરાં, જે થનાર હોય તે થાયજી. ૧૮
ત્યારે કાલ ચંદ્ર કાલાગ્ની સરખો, કીધો શર સંધાણજી;
સુધન્વાને હંકારીને, અર્જુને મુક્યું બાણજી. ૧૯
ચલકે પૂંઠે ઝલકે મુખે, તેજ વ્યોમે વ્યાપીયુ;
ત્રણ બાણ મુકી સુધન્વાએ, આવતું તે કાપીયુ. ૨૦
નપુંસકની સ્ત્રી તણો જેમ, કામ મિથ્યા થાયજી;
તેમ બાણ મિથ્યા થઇ ગયું, પારથ વ્યાકુલ થાયજી. ૨૧
આનંદ પામ્યા સુરજવંશી, અંત્રીક્ષ આવી રહ્યાજી,
જે ચંદ્રવશી પારથના, તે રૂપે ઝાંખા થયાજી. ૨૨
શ્રી કૃષ્ણ કહે હો સવ્યસાચી, બાણ બીજું લીજેજી;
અર્જુન કહે મુને શકતી નથી તો, શર ધરી શું કીજેજી. ૨૩
એમ કહી બીજું બાણ લીધું, શ્રી કૃષ્ણે મોંડું પણ કર્યુંજી,
પરશુરામ અવતારનું પુણ્યુ, લઇ બાણને અગ્રે ધર્યુંજી. ૨૪
પેહેલાં બાણ મુક્યું હતુ છાનું, પુન્ય કૃષ્ણાવતારનું;
તે બાણ તો મિથ્યા થઈ ગયું, તું જોજે બળ આ વારનું. ૨૫
વચન સાંભળી સામળીયાનું, ધનંજય મન હરખીયું;
કપીધ્વજ કહે, ચેત સુધન્વા, ધનુષ ગાંડીવ આકર્ષીયું. ૨૬
પારથ પ્રત્યે કહે સુધન્વા, ધન્ય ધન્ય પાંડુ કુમારજી;
તુજ અર્થે પુણ્ય પોતાતણું, શરમાં મૂકે વિશ્વાધારજી. ૨૭
ફરશુરામે નક્ષત્રી કરી, કશ્યપને આપી ધરાજી;
આ બાણમાં તે કૃષ્ણે મૂક્યા, પુણ્યના મંત્ર આકરાજી. ૨૮

વલણ.

આકરા મંત્ર ફરશુરામના, આ બાણ માંહે મુક્યા સહી;
પણ બ્રહ્મ હત્યાનું પાપ મુજને, જો એ બાણ હું છેદું નહીં. ૨૯

કડવું ૨૦ મું–રાગ વેરાડીની ચોપાઈ.

એમ ઉગ્ર પ્રતિજ્ઞા કુંવરે કરી, ચેત અર્જુન શિક્ષા દે હરી;
પિત્રી દેવને વિમાસણ થાય, ફરશુરામ મંત્ર કેમ મિથ્યા થાય. ૧
છે ઘોર પાપ બ્રહ્મહત્યાતણું, આ સમે સુધન્વા ચૂકયો ઘણું;
ગાજ્યો અર્જુન મહા બળવંત, તાણી પ્રતિચા કર્ણ પર્યંત. ૨
અતુલ ભુજ બે પૂરણ ભરી, મુકયો શર મહા ક્રોધજ કરી;
ફરશુરામ પુણ્યના ઓઘ અપાર, ગાજે ચળકે અર્કાકાર. ૩
શું વિષધર છૂટ્યો ક્રોધે ભર્યો, તેમ સુધન્વા ઉપર સંચર્યો;
ચળક ચલક ચલકારા થાય, સુભટ સર્વને હણતો જાય. ૪
તે કાલવત દીઠો આવતો, બ્રહ્માંડ ત્રણે દીપાવતો;
અગ્ર ભાગ જોતાં હંસ હરે, નાના શબ્દ પુઠે પરહરે. ૫
દારણ શર જે અર્જુન તણો, સર્વે જાણ્યું સુધન્વા હણ્યો;
નૃપનંદન ધરે હરિનું ધ્યાન, ધનુષે શર કીધો સંધાન. ૬
ક્રોધથી શર મૂક્યો ફરી, દિપ્તમાન દિશા સર્વ કરી;
સુસવાટ કરી સામો સંચર્યો, અર્જુનનો શર બે કટકા કર્યો. ૭
નિર્ધનના મનોર્થ મિથ્યા થાય, તેમ બાણ મિથ્યા થયું પળમાંય;
ત્યારે ધન્યધન્ય (સહુએ) સુધન્વા કહ્યો, ધનંજય ત્યાં ઝાંખો થયો. ૮
હસ્ત ઉછાળતો દીઠો અર્જુન, ધીરજ દે બોલ્યા જગજીવન.
તું કાઢ કીરિટી ત્રીજું બાણ, એથી સુધન્વા પડશે નિર્વાણ. ૯
અર્જુન કહે મુને નથી વિશ્વાસ, તો હવે શું કરું જીત્યાની આશ;
એવું કહી કાઢયું એક બાણ, તે કરમાં લીધું પુરુષ પુરાણ. ૧૦
મંત્ર કલ્પના કરી ગોપાળ, શર મધ્યે સ્થાપ્યા અતિકાળ;
શર પૂંઠે સ્થાપ્યા કમલાસન, શરમુખે સ્થાપ્યા પંચવદન. ૧૧
રામાવતારમાં જે પુણ્ય કર્યું, તે બાણમાંહે લેઇને ધર્યું;
બીજી કલ્પના માત્ર જે કરી, અર્જુનને શર આપ્યો શ્રીહરી. ૧૨
મુક બાણ આ અર્જુનરાય, એ સર્વથા નહીં નિષ્ફળ થાય;
સવ્યસાચીએ શર તે ધર્યો, ત્યારે સુધન્વા વાણી ઉચર્યો. ૧૩
હે અર્જુન રખે કરે અહમેવ, શ્રીકૃષ્ણે સ્થાપ્યા છે ત્રણ દેવ;
રામાવતારનું મૂકયું પુણ્ય, મારું મરણ વિચાર્યું મંન. ૧૪
પણ શ્રીકૃષ્ણ અયુકત આચરે નહીં, (મુને) મુક્તિ આપવાની ઇચ્છા થઇ;
જો આપ્તી થઇ પરમેશ્વરતણી, તો જીવત ઇચ્છા અળખામણી. ૧૫

આવો સામો નવ આવે ફરી, નિજપદ મુજને આપે શ્રીહરી;
હરિ જોઇને ફરી જોવો સંસાર, તેની બુદ્ધિ ભક્તિ ને ધિક્કાર. ૧૬
મર્ણભય મનમાં નવ ધરું, પારથવીર પ્રતિજ્ઞા કરું;
તારું પણ પાળે છે જેહ, પ્રતિજ્ઞા મારી પાળશે તેહ. ૧૭
મિત્રદ્રોહ સ્વામીદ્રોહ કરે, ગુરુદ્રોહનું કર્મ આચરે;
જે મિથ્યા બોલે નિર્વાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદું બાણ. ૧૮
છલવિદ્યા સાધુ સંગાથે રમે, ભરથાર પેહેલી નારી જમે;
ઉજાડે ગામ ભાંગે નવાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદું બાણ. ૧૯
જે પરસ્ત્રીને દે આલિંગન, કે દાવાનલ લગાડે વન;
જે મારગમાં રોકિ લે દાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદું બાણ. ૨૦
વિશ્વાસ આપી કરેજે ઘાત, તજે સ્ત્રી પિતા ગુરુમાત;
કપટે જળમાં બોળે વહાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદું બાણ. ૨૧
જે વેચે કન્યા પૃથ્વી ને ગાય, સ્ત્રી વા પુરુષ નગ્ન થઇને નહાય;
આપી ધન કરે આપ વખાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદુ બાણ. ૨૨
પૂર્વજ મારા નર્કમાં જાય, લાંછન પિતામહ સૂર્યને થાય;
કરે સ્નાન રજસ્વળા રુધિરે પ્રમાણ, તે પાપ મુને જો ના છેદું બાણ. ૨૩
એમ ઉગ્ર પ્રતિજ્ઞા કુંવરે કરી, ગાજ્યો સૂર્યવંશી મહાબળ ધરી;
સાંભળી વાણી સુધન્વાતણી, ત્યારે અર્જુન જોયું ભૂધર ભણી. ૨૪
ત્યારે કૃષ્ણ કહે કાં થાય છે વ્યગ્ર, મૂક બાણ તું થાની શીઘ્ર;
સ્નેહ વચન શ્રીહરિનાં સાંભળી, સિંહનાદ કીધો મહાબળી. ૨૫
નાગ ઉત્તમ બળે આકર્ષ્યું ચાપ, મૂક્યું બાણ શ્રીકૃષ્ણ પ્રતાપ;
પ્રલય સમે જેમ કોપે કાળ, મુકે ત્રિશૂળ જેમ શ્રીપશુપાળ. ૨૬
જાણે બાણ વરસતો અંગાર, જેમ આકાશથી તૂટી પડે તાર;
સુમેરુગિરિનું શૃંગ તોડશે, અથવા ગગન ગોલોક ફોડશે. ૨૭
સમુદ્ર સાતેને શોષશે, કે દશે દિશાઓ શું એ લોપશે?
શું પાતાળ સપ્તનાં પડ ફાડશે, કે ઇંદ્રાસન ઉખેડી નાંખશે? ૨૮
એ પ્રલય બ્રહ્માંડને કરશે, તો સુધન્વા કેમ ઊગરશે;
સુરજ ચંદ્ર વિસ્મય થાય, ઉગરે કોણ નરકે કોણ જાય. ૨૮
ઘોર શબ્દ કરતું જાય બાણ, સુધન્વાએ શર કીધો સંધાણ;
શ્રીકૃષ્ણ રૂપ રૂદયામાં નરખી, સામું બાણ મુક્યું આકર્ષી. ૩૦
જેમ અંધની સ્ત્રીનો મિથ્યા શણગાર, જેમ કૃતઘ્ની ઉપર ઉપકાર;

નિર્ધનના મનોરથ મિથ્યા જાય, તેમ નર મિથ્યા ક્રિયા પરમાંય. ૩૧
ત્યારે અર્જુનનું મિથ્યા ગયું બાણ, નાઠા સહદેવીના પ્રાણ.
સુધન્વાનો શર સમર્થ ભર્યો, અર્જુનનો શર બે કટકા કર્યો ૩૨
તે જોઈને પાર્થને મૂર્છા વળી, રથ મંડળ દેહ આવ્યું ગળી.
ત્યારે ઉભા પૂર્વજ શ્રી ઇંદ્ર આદ, ગુર્જરથી ગાજે ઘન નાદ ૩૩
બ્રહ્માદિક પિત્રી ખેદ પામતા, વિધુમંડળ પામ્યું શામતા,
હાહાકાર વાગ્યો વ્યોમમાં થાય, જે ચક્રવર્તી નરક જાય. ૩૪
રવિનંદનના વાગ્યા નિશાન, પણ બેઉ પર ગાજ્યો પુરુષપ્રાણ
અર્જુનનું જે ત્રીજું બાણ, મુખે થાપ્યા છે પીનાક પાણ ૩૫
પછાડ બાણ અરણીપર પડ્યો, અમ બાણ આકાશે ચડ્યો,
અર્ધ બાણ અર્ધ ચડાકાર, સુધન્વાને કંઠે કીધો પ્રહાર. ૩૬
મુકુટકુંડળ કુંડળ લોલ, વદે રામ કૃષ્ણ વાણી નિર્મળ,
એવું સુધન્વાનું છેદ્યું શીશ, બન્યો પક્ષ ગણી જુગદીશ ૩૭
કબંધ જે સુધન્વાતણું, મસ્તક વિના ઝૂઝે અતિઘણું,
ઉછાળ્યા અર્જુનને હસ્તે કરી, શિરવિણ કબંધ દેખાડે શ્રીહરી ૩૮
ત્યારે હરખ્યો પાર્થ લાગ્યો પાય, ચરણમાં જય જય થાય,
ભણતું રામકૃષ્ણ જુગદીશ, આવ્યું કૃષ્ણકને વૈષ્ણવ વીર. ૩૯
લટકે કુંડળ ઝળકે કળા, છુટા કેશ ગોમે મોકળા,
જય કંસ નિકંદન મદનકામી, વીઠ્ઠલ વાસુદેવ વનમાળી ૪૦
જય સીતાપતિ અંતરજામી, ગોપીનાથ ગરુડગામી,
મુરારી સુખ હરી આપો મુજને, એમ કહેતું આવ્યું કેશવને ૪૧
શ્રીહરીએ હાથમાં મસ્તક ગ્રહ્યું, આ જો અર્જુન, ભગવાને કહ્યું,
તુજ માટે મેં કીધો ઉત્પાત, એમ કહી રોયા જુગના તાત ૪૨
જોતા દેવ પિત્રી સેન્યા સમસ્ત, મસ્તક ઉપર મેલ્યો હસ્ત,
નીસર્યું તેજ મુખમાંથી બહાર, તે તેજ પીધું દેવ મોરાર ૪૩
જોઈ દેવ કર્યા જય જયકાર, સુધન્વા પામ્યો ઉદ્ધાર
કૃષ્ણે મસ્તક ઉછાળ્યું આકાશ, આવ્યું હંસધ્વજની પાસ. ૪૪

વલણ.

પિતા પાસે આવી પડ્યું, મસ્તક જે સુધન્વાતણું,
રામ કૃષ્ણ મુખે બોલતું, શશિવત સોહામણું. ૪૫

કડવું ૨૧ મું-રાગ પરેજિયો.

મુસ્તક સુધન્વાતણું, જઈ પડ્યું ખોળા માંહેજી;
તન વદન નિકંદન દેખી, ધરણી ઢળીયો રાયેજી. ૧
મંત્રીએ મહિપતિને બેઠા કીધા, દેઈ જ્ઞાન પ્રતિબોધજી;
વૈષ્ણવરાય વિલાપ ના કરીએ, જદુપતિને પામ્યો જોધજી. ૨
સાધન જેણે નવ થયું હોય, તેનો એળે ગયો અવતારજી;
આધીન થયો હોય જમરાયને, તેને રુદનતણો અધિકારજી. ૩
સાયુજ્યમુક્તિ એને થઇ ને, એ પામ્યો હરીનાં ચર્ણજી;
તે મુંઠળ મંગળ વગડાવીયે, તજી માયાનું આવર્ણજી. ૪
ચંદ્ર દેવ પ્રધાનનાં એવાં, સાંભળી ગુહ્ય વચનજી;
ફરી મત્રી પ્રત્યે બોલીયો, હંસધ્વજ રાજનજી. ૫
માયા પીડે છે પાપીણી, જોઇ સુધન્વાનું મુખજી,
એ પુત્રને નાંખ્યો પેણામાં, મેં પાપીયે દીધું દુઃખજી. ૬
મુખની કળામાં કલંક નહીં, એના ખોટલીયાળા કેશજી;
પદ્મ પત્રશા જો અધર હાલે, બોલે શ્રી હૃષીકેશજી. ૭
શું દુભાવે દીકરા, મુને ઉત્તર દે એક વારજી;
મેં તેલમાં તુજને તળ્યો, હું પિતાને ધિક્કારજી. ૮
વૃદ્ધ તે હું વિકલ થયો, તે માટે રીશ ન કરીએ પુત્રજી;
તું જાતાં હું જોગી થયો. મારુ ઉજડ થયું ઘર સૂત્રજી. ૯
તું નામ ભણે ભગવાનનું, પણ ન કરે મુજશું વાતજી;
હું ઘેર જઈ શો ઉત્તર આપીશ, પુછશે તારી માતજી. ૧૦
ત્યારે પાટોધર પુત્ર સુરથ નામે, તે બોલ્યો કરીને પ્રણામજી,
એ માયા મૂકો તાતજી, બટ્ટો લાગે જ્ઞાનને આમજી. ૧૧
ત્યારે રાય કહે માયા નથી, મારું દુઃખે પીડાયું આપજી;
મુસ્તક મુજપાસે આવ્યું હરિ તજીને, શું સુધન્વાનું પાપજી. ૧૨
હરિથી વિમુખ માટે પાતકી એ, જેણે ભોગવ્યા અજોગ ભોગજી;
પણ વૈષ્ણવ જનને નવ ઘટે, હરિ ચર્ણતણો વિયોગજી. ૧૩

વલણ.

વિયોગ ન ઘટે હરિ ચર્ણનો, પછી મુસ્તક ઉછાળ્યું આકાશરે;
રામકૃષ્ણ કહેતું ફરી આવ્યું, કૃષ્ણ અર્જુનની પાસરે. ૧૪

કડવું ૨૨ મું–રાગ સારંગ.

મુસ્તક હરી ગુણ ગાતું હો, આવ્યું પ્રભુજીની પાસજી;
શ્રી કૃષ્ણે કરમાં ગ્રહી હો, ઉછાળ્યું આકાશજી. ૧
તે કીધું અંતર્ધ્યાન હો, રાખ્યું અંત્રીક્ષમાંયજી;
તું અર્જુન થા સાવધાન હો, બોલ્યા વૈંકુંઠરાયજી. ૨
આવશે સુધન્વાનો ભ્રાત હો, છે સુરથ એવું નામજી;
આપણે સજ્જને રહીએ હો, બીજા જોધ કરશે સંગ્રામજી. ૩
સાત્વિકી નીલધ્વજ રાય હો, અનિરુદ્ધ ને પ્રદ્યુમનજી;
મેઘવર્ણ વૃષકેતુ હો, અનુસાલ્વ રાજનજી. ૪
સુવેગરાય યૌવનાશ્વ હો, સૌ તેડ્યા સુંદર સ્યામજી;
સુરથને રાખો ઘડી બે ચાર હો, સૌ મળી કરો સંગ્રામજી. ૫
ઘણો શ્રમ છે અર્જુનને હો, મુહુર્ત એક થાય વિરામજી;
સેનાની પશ્ચિમ દીશે હો, રહ્યા અર્જુન આત્મારામજી. ૬
નવ મહારથી રણધીર હો, રહ્યા રણને દ્વારજી;
પણે બોલ્યો સુરથ વીર હો, કરી પિતાને નમસ્કારજી. ૭
હું કરવા જાઉં છું યુદ્ધ હો, વેર ભ્રાતનું લેવાજી;
બાણ અંજલીયે નીરધાર હો, કરું સામળિયાની સેવાજી. ૮
અર્જુનને કરું નિપાત હો, વેર વીરનું વાળુંજી;
અથવા જાઉં હું સ્વર્ગ હો, વિયોગ ભ્રાતનો ટાળુંજી. ૯
એમ કહી ચાલ્યો બળવંત હો, છે અપાર સેના સાથેજી;
સુરથ રથ ઉપર ગાજ્યો હો, શર કાઢી ગ્રહ્યો હાથેજી. ૧૦
પાંડવના જે યોદ્ધા હો, સુરથપર તૂટી પડીયાજી;
નવ મહારથી બળના સાગર હો, શું કહણ નવે ગ્રહ નડિયાજી. ૧૧
મહા દારુણ થયો સંગ્રામ હો, સુરથ લીધો ઘેરીજી;
દૂરથી દીન દયાળ હો, જુવે અર્જુન સાથે શ્રી હરીજી. ૧૨
વિસ્મય પામ્યો પાંડુ કુમાર હો, જોઇ સુરથનો સંગ્રામજી;
નવરથી નાઠા નવ વાટે હો, મુકી સરનું માનજી. ૧૩
સપ્ત શરે પાડ્યો વૃષકેત હો, પાંચ બાણે પ્રદ્યુમ્નજી;
પાડ્યો સાત્વિકી દશ બાણે હો, શત બાણે શલ્ય રાજનજી. ૧૪
વિરથ કીધા સર્વે વીર હો, સેના પમાડી નાશજી;
શોધતો સુરથ વીર હો, આવ્યો કૃષ્ણ અર્જુનની પાસજી. ૧૫

તિષ્ટ તિષ્ટ પાંડુ કુંમાર હો, તું તિષ્ટ સુંદર સ્યામજી;
કરી સુધન્વાનો નાશ હો, હવે નોહે નાઠાનું કામજી. ૧૬

વલણ.

કામ નોહે નાઠાતણું, પારથને બોલ કહ્યા કહ્યા;
સુરથ સાથે યુદ્ધ કરવાને, કૃષ્ણ અર્જુન સામા થયા. ૧૭

કડવું ૨૩:મું–રાગ ચોપાઈ.

જૈમિનિ કહે સાંભળ રાજંન, ઉગ્ર કથા કહું આણી મંન:
સુરથ ગયો કૃષ્ણ અર્જુન પાસ, સેનામાંહે પડીયો ત્રાસ. ૧
શંખ વજાડયો પોતાતણો, ક્રોધ કર્યો અર્જુને અતિ ઘણો;
હાથ ધનુષ દિસે વિકરાલ, ક્રોધે એને ચઢીયો કાલ. ૨
અર્જુન પ્રત્યે કહે નૃપતન, રણમાં ઊભો રહે અર્જુન;
સુધન્વા રણ માર્યો વીર, પુણ્ય વિના થયા સ્યામ શરીર. ૩
બાળક રમત કરી નિરધાર, ખોયું પુણ્ય તમો તે સાર;
કોઈએક મોતી આપે સાર, બદ્રિફલનો કરવા અહાર. ૪
તેમ કીધું હરીએ નિર્વાણ, પુણ્ય સમર્પ્યું સારિંગપાણ;
થોડે કામે હાની ઘણી, એમ સમર્થ થયા એને હણી. ૫
જુગમાં જિતિ ગયો મારો વીર, પુણ્ય વિના થયા સ્યામશરીર;
હવે કરો મુજ સાથે યુદ્ધ, ભ્રાત વેર માટે ધર્યાં આયુધ. ૬
બળ દેખાડો પાંડુતંન, જેવા ઈચ્છે છે મારુ મંન;
જો અર્જુન મારાં બાણ બળવત્ત, હવડાં તારો આણું અંત. ૭
જો પાંડુતન મારું પ્રાક્રમ, એમ કહી માંડ્યો સંગ્રામ;
સુરથ વૃષકેતૂ બળવાન, પાછા આવ્યા રણભોમી સ્થાન. ૮
બીજા યોદ્ધા અષ્ટ સુજાણ, શરે સાંધ્યા શત્રુના પ્રાણ;
સુરથે શર મૂક્યા અપાર, યોદ્ધા માત્ર પમાડયા હાર. ૯
વેદવાણી નીલધ્વજ રાય, પારથ સુણો રણની વારતાય;
યોદ્ધા માત્ર પાછા પરવરે, સુરથ બળ અતીશે કરે. ૧૦
ત્યારે કપિધ્વજ વાણી ઓચરે, બળ તમો આગળ એ શું કરે;
વૃષકેતું કરણનો તંન, ધર્મ કર્મ પાળે રાજંન. ૧૧
ત્યાં તમને નૃપત ન શું કરે, બર્જ કરતાં આપણીએ મરે;
કૃષ્ણ કહે સાચું અર્જુન, પુણ્યવંત છે એ નૃપતંન. ૧૨

તે નરનો જશ સહુ કહે, ધર્મ ભણી દૃષ્ટિ સદા રહે;
ધર્મ થકી જશ પામે લોક, ધર્મ થકી નાસે સર્વ શોક. ૧૩
ધર્મ વાદીને લક્ષ્મી ઘણી, મુક્તાફલ પામે બહુ મણી;
અશ્વ ઘણા પામે નિજ હાથ, ધર્મ સર્વથા રહેછે સાથ. ૧૪
તે માટે તુજને કહું અર્જુન, ધર્મે વાધે નરપત તંન;
પરદારાને જાણે માત, જૂઠી કંઇએ નવ વદતો વાત. ૧૫
સંધ્યા કર્મ કરે આદરી, કાલ નવ ચૂકે સેવે હરી;
માતપિતાની સેવા કરે, તીર્થ વ્રત નિત્યે આચરે. ૧૬
શ્રેષ્ઠપણું જો ના આણે મન, તો એ સરખો કો નહીં પાવન;
વળતો અર્જુન કહે મુખવાણ, ભલું કહ્યું તમો સારીંગપાણ. ૧૭
વળતો સુરથ બોલ્યો રણમાંયે, નથી દીસતો વ્યંડલરાયે;
રણ છોડી શું નાઠો ધીર, તેણે માર્યો મારો વીર. ૧૮
વિષ્ણુ ભક્ત શિરોમણી સાર, એ કેમ હણાવ્યો જુગદાધાર;
ભ્રાત હણી કયાં નાશી જશો, હું ઉભો કેમ સુખીયા થશો. ૧૯
જહાં જઇને રહેશો તમો દુર્મતિ, તહાં સધળે ગયાની મારી ગતી;
વાણી સુણીને પ્રદ્યુમન વદે, સાંભળ નૃપ સુત વાણી રુદે. ૨૦
સેનાપતિ પાડવના જેહ, આગળ ઉભા તારી તેહ;
તેને જીતીને બોલો રાય, પછી ભાંખજો નિજ મહિમાય. ૨૧
શ્રવણે એવું સુણીને વચંન, ક્રોધે અગ્ની થયો નૃપતંન;
કર્ણલગી આકર્ષ્યું ચાપ, શર મૂકયો જાણે છૂટયો સાપ. ૨૨
વળતો વીર મુકે બહુ બાણ, કાયરના ત્યાં કંપે પ્રાણ;
મારી ગજ ભૂતળ પાથર્યાં, અશ્વ હણીને વાળ્યા સાથરા. ૨૩
પાંડવ સેનાનો આણ્યો અંત, સુરથ ગાજ્યો રણ બળવંત;
વીર આવે મુખ આગળ જેહ, પડ્યા દીસે ભૂતળમાં તેહ. ૨૪
શોણિતની સરિતા સંચરે, હાહાકાર પડ્યા જન કરે;
મદ ઝરતા હસ્તી શોભે ત્યાંહિ, જાણે પર્વત પડ્યા રણમાંહિ. ૨૫
કાપ્યાં કવચ વીરનાં ઘણાં, ફરે કરવિણા જોદ્ધા ઘણા;
શોણિતનો સ્પર્શ સહુને થાય, નરપતની આગળ ન જવાય. ૨૬
બાણ મૂકે ને કરડે દંત, માર્યું રણ કરે કલપાંત;
પશુ પેરે માર્યાં બહુ જોધ, કીધા રણું સેનાપતિ રોધ. ૨૭

યોજન ત્રણ પડ્યું ભંગાણ, સુરથે મરણ પમાડ્યું જાણ;
રથ હકાવ્યો પારથ ભણી, દીઠા તહાં ત્રિભોવન ધણી. ૨૮

વલણ.

ત્રિભુવન ધણી દષ્ટે પડ્યા, કંઇ પડીયા પારથ રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ શું આચરે, શું કહેતો સુરથ તહાંયરે. ૨૯

કડવું ૨૪ મું-રાગ મારુની ચોપાઇ.

તું ધન્ય ત્રિભોવનના સ્વામી, એમ સુરથ બોલ્યો મુસ્તક નામી;
અહરનિશ સમર્યા અંતરયામી, હંસધ્વજ ધણી શોભા પામી. ૧
જેણે સંસાર ભોગ વિસાર્યો, વિષય વિલાસ માયાથીરે હાર્યો;
જે તેલ કઢા તળતો તાર્યો, લાડ લડાવી અંતે શુ માર્યો. ૨
અમો તમારી મૈત્રી જોઈ, હરી નવ બેઠી કુંતા રોઈ;
પાંડવે દહાડા નાંખ્યા રોઈ, દાસી થઇને પાંચાળી વગોઈ. ૩
તમો સુદામાને વિપત્તિ પાડી, શું પૂજા કીધી પાટ બેસાડી;
જદપિ નવનીધી ઘેર પોચાડી, ઘરમાંથી મૂક્યો હાલો કાહાડી. ૪
હરિશ્ચંદ્રે સમર્યા સારગપાણી, વગોવી તારાલોચના રાણી;
સતિ ગુણકા ઘેર વેચાણી, રાજાએ ભર્યું નીચ ઘેર પાણી. ૫
સત્યવાદી નૈષધનો સ્વામી, અપમિત પીડા તેણે પામી;
રઝળી દમયંતી તે ગજગામી, તેં શું સુખ દીધું અંતરયામી. ૬
જશોમતીનું પય તમો પીધું, અંતે સુખ તેને શું દીધું;
વ્રજ નારીનું સર્વસ્વ લીધું, કૃતઘ્ની કરે તે તમો કીધું. ૭
કર્ણ વીર દાતાર જે કહાવ્યો, હરી ચર્ણે મનસા જે લાવ્યો;
જેણે સહોદર સંહાર કરાવ્યો, તમો અર્જુન પાસે મરાવ્યો. ૮
તમારા ગુણના તે ગુણ શા વિસ્તારું, હું તો જાણુંછું ચરિત્ર તમારું;
હવે જુઓ પરાક્રમ મારું, અર્જુનનું અભિમાન ઊતારું. ૯

વલણ.

ઉતારું ગર્વ ધનજયનો, ગાજ્યો સુરથ રાય રે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સંગ્રામ કેવો ત્યાં થાય રે. ૧૦

કડવું ૨૫ મું-રાગ રામગ્રી.

સુરથ પારથ સામા આવ્યાજી, શામળીયા સારથીએ અશ્વ નચાવ્યાજી;
ધનુષ ટંકાર તે ધન શું ગાજેજી, ધ્વજા ઉપર કપી બિરાજેજી. ૧

ઢાળ.

બિરાજે ધ્વજાએ હનુમાન હાથી, હૂકે મારે હાંક;
કપિ કુંજરના નાદથી, રણ ભોમી ચઢી છે ચાક. ૨
સુરથ પ્રત્યે કહે પારથ, કર તું પ્રતિજ્ઞા આંહે;
તારું મુક્તક છેદુ નહીં તો, પડું રૈરવ નરકની માંહે. ૩
સુરથ વળતુ બોલીયો, તુને રાખે અશરણશરણે;
ભાઈ હું પ્રતિજ્ઞા શું કરું, જો તુંથી પરે નાઠું મરણે. ૪
એક પ્રતિજ્ઞા માહારી, તે જો પાળે વૈકુંઠરાય;
બ્રહ્મહત્યાદિક પાપ મુજને, જો ન પાડું પૃથ્વી માય. ૫
અર્જુને તવ બાણ મૂક્યાં, વિરથ કીધો સુરથ;
ત્રણ બાણ સુરથે મૂકીને, ભેદ્યા કૃષ્ણ પારથ. ૬
વળી સો સુરથે મૂક્યાં તે, કીધાં પારથે ભગન;
રથ, શરના પ્રહારથી, ઊડવા લાગ્યો ગગન. ૭
ત્યારે અભગ રથ સારથી લાવ્યો, લોહમય વજ્ર સમાન;
તે રથ ઉપર સુરથ બેઠો, કર્યું ધનુષ સધાન. ૮
મત્ર ભણી બ્રહ્માસ્ત્ર મૂક્યું, બાણ તે અરજુન;
તહાંથી રથ સુરથનો તે, ઊરાડ્યો ત્રણ જોજન. ૯
હેલામાં ફરી સુરથ આવ્યો, મુક્યાં ગાંધર્વ જાતીનાં બાણ,
દશ ધનુષે અર્જુનનો ઠેલ્યો રથ, ધન્યધન્ય કહે સારીંગપાણ. ૧૦
પારથ પુછે પરમેશ્વરને, એક સંદેહ મુજને થાય;
ત્રણ યોજન રથ મેં ભમાવ્યો, ત્યારે બોલ્યા નહીં જદુરાય. ૧૨
સુરથે દશ કદમ ઠેલ્યો, તેના કરો છો વખાણ;
એવું અર્જુનનું પ્રશ્ન સાંભળીને, બોલ્યા પુરુષપુરાણ. ૧૨
તારા રથ ઊપર હું બેઠો અર્જુન, લઈ ચૌદ ભુવનનો ભાર;
હું ન હોત તો તારો રથ પારથ, ઊડી જાત સમુદ્રની પાર. ૧૩
ત્યારે લજ્જા પામીને રહ્યો અર્જુન, ના પુછી ફરિને વાત;
મારુતાસ્ત્ર બાણે રથ ચૂરણ કીધો, હયસારથી કીધા નિપાત. ૧૪
ત્યારે સુરથવીર પૃથ્વી પડ્યો, ફરી ઊઠ્યો આણી રીશ;
નવ બાણે હનુમાન છેદ્યો, પાંચે પાર્થ, દશે જુગદીશ. ૧૫
ત્યારે અર્જુને ક્રોધ કર્યો, વ્યાકુલ શરયુક્ત જોઈ જદુનાથ;
સુરથવીરનો ગદા સાથે, છેદ્યો તે જમણો હાથ. ૧૬

ત્યારે ગદા એક ઝાલી વામ હસ્તે, મનમાં ધરીને ક્રોધ;
અર્જુનની સેના વિષે ધાયો, સુરથ સમર્થ જોધ. ૧૭
એક સહસ્ર ગજ દ્વિસહસ્ર રથ, અયુત એક તોખાર;
વીશ સહસ્ર યોદ્ધા પાંડવતણા, એટલું સૈન્ય કર્યું સંહાર. ૧૮
એકદંતો ગજ જેમ ફરે, તેમ ફર્યો રાજકુમાર;
સેના નાયક જાય નાસતા, રંપે કરે ગદાનો પ્રહાર. ૧૯
લઘુલાઘવી વિદ્યા કરી, અર્જુને મૂકયાં બાણ;
સુરથ વીરનો ગદા સાથે, છેદ્યો બીજો પાણ. ૨૦
ત્યારે હાહાકાર થયો સૈનામાં, બોલ્યો કુંવર કરીને હોકાર;
હું હાથ વિનાનું પરાક્રમ જોજે, તુને તીષ્ઠ પાંડુ કુમાર. ૨૧
નવ અર્જુને ચાર બાણ મૂકયાં, કરી અંતરમાં રીશ;
પ ચર્ણ કાપી રુદે બેહું, છેદ્યુ કુંવરનું શીશ. ૨૨
હાથ પગ મુસ્તક વિનાનું, કબંધ સામું ધાય;
અર્જુનના રુદે વિષે વાગ્યું, પડયો પૃથ્વીમાંય. ૨૩
રામકૃષ્ણ વાણી મુખે ભણતું, મુસ્તક આવ્યું પ્રભુ પાસ;
બેહુ હસ્તે શીશ કરમાં ગ્રહીને, કહે પારથને અવિનાશ. ૨૪
ઊઠ પારથ થયું કૌતુક, આ વદન અંબુજ વર્ણ;
સુરથે પ્રતિજ્ઞા કેવી પાળી, તું પણ પડીયો ધર્ણ. ૨૫
રથ ઊપર જઈ પારથ બેઠા, બોલ્યો પાંડુકુમાર;
હરિ મુસ્તક તમો હાથે ધર્યું, એના ભાગ્યનો નહીં પાર. ૨૬

વલણ.

પાર ના આવે પુણ્યનો, સમરયો ગરુડ ગોકુલરાયરે;
ગરુડને આપી આજ્ઞા, મુસ્તક નાંખો ગંગા માંયરે. ૨૭

કડવું ૨૬ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

ગરુડને કહેછે શ્રી હરિરાયજી, મુસ્તક નાંખો પ્રયાગ કુંડમાંયજી;
ત્યારે પક્ષી ચાલ્યો તતખેવજી, તે વાત જાણી શ્રીમહાદેવજી. ૧

ઢાળ.

મહાદેવે તે સત્ય જાણ્યું, કહે નંદીને શિવરાય;
ગરુડ પાસેથી લાવ મુસ્તક, આરોપું કંઠમાંય. ૨
પ્રથમ સુધન્વાનું શીષ હરીએ, અંત્રીક્ષ વાયુને સોંપીયું;

તે પવન પાસેથી માંગીને, મેં માળામાં આરોપીયું. ૩
હરીભક્ત સુરથતણું મુસ્તક, લાવની વેગે કરી;
નંદી ગયો ગરુડની પાસે, વિનય વાણી ઓચરી. ૪
રુદ્રમાળામાં આરોપવા, ઇચ્છા ઇશ્વરને થઈ;
આજ્ઞા નથી મને કૃષ્ણની, ગરુડ કહે હું આપું નહીં. ૫
નંદી ગરુડને વાદ લાગ્યો, થયું યુદ્ધ અપાર;
નાઠો નંદી હાર પામ્યો, કીધા પખના પ્રહાર. ૬
રુધીર ગળતો નંદી આવ્યો, કહ્યું કરમ પક્ષીતણું;
સ્વામિ મુસ્તક તો આપ્યું નહીં, ગરુડે હું માર્યો ઘણું. ૭
। પારવતી બોલીયાં, ઉપહાસ શંકરને કરી;
કાં રવિ ને કાંહાં આગીયો, કહાં જોગી ને કહાં શ્રી હરી. ૮
પન ક્રોડ તેત્રીશ કોટી, હરીને દશ દિગપાળ;
ો તું જો તારા સ્વામિનું, સૈન્ય ભૂત પ્રેત વૈતાળ. ૯
ણને નગરી સોનાતણી, શિવને વસવું સ્મશાન;
પુરણ ભોગી ને આ કેવળ જોગી, શી વાતનું અભિમાન. ૧૦
ર પિતાંબર મણી મુકુટ માથે, મણી હીરા જડીયા લાખ;
ગચર્મ કેથા કંથજીને, જટામાં ભરી બહુ રાખ. ૧૧
લ માળા કૌસ્તુભ મણી, કૃષ્ણને શુભ શણગાર;
ને રુંદમાળા રુધીર ગળતી, સર્પના વળી હાર. ૧૨
વિશ્વંભર વિશ્વને પોષે, ત્રણભોવનનો પ્રતિપાળ;
હાદેવ ઘેર ઘેર ભિક્ષા માગે, ગ્રહી બ્રહ્મકપાલ. ૧૩
ળ સહસ્ત્ર તેને સુંદરી, ગુણવંત રસની ભોગણી;
લ સુતા હું સદાશિવને, એક સાંપડી જોગણી. ૧૪
રિને વાહન ગરુડ સરખું, જેણે ઇંદ્રજીતને વશ કર્યો;
પભ દુર્બલ સદાશિવને, મક્ષિકા બગાઈએ ભર્યો. ૧૫
ળીઆ સાથે બાથ ભરવી, અજ્ઞાનતાની ટેવ;
મયાનાં વાયક સાંભળી, કોપે ચડ્યા મહાદેવ. ૧૬
ળ આપ્યું ગરુડથી દશગણું, વૃષભનો વાંસો થાબડ્યો;
મેષ માત્રમાં નંદી પોહોંતો, ગરુડ સામો ગરગડ્યો. ૧૭
દીના મુખની જ્વાળા લાગી, ગરુડ ઉડ્યો જાય;
રતો ફરતો ગરુડ આવ્યો, મુસ્તક નાંખ્યું કુંડમાંય. ૧૮

નંદીયે પડતું ગ્રહ્યું, શંકરને આપ્યું જઈ;
બેહુ વાહનનાં પણ રાખ્યાં, તે રણમાં વારતા થઈ. ૧૯
તે હસધ્વજે સાંભળ્યું, આવી લાગ્યો પ્રભુને પાય;
મારા પુત્રને તમો ભકતી આપી, ધન્ય ધન્ય ગોકુળરાય. ૨૦
કૃષ્ણ અર્જુન રાયને ભેટ્યા, પધાર્યા પુરમાંહે;
ત્યારે દર્શન કીધાં નગ્ર લોકે, હરી થયા વિદાય. ૨૧
કથા એ ભકત સુધન્વા તણી, જે ભણે પ્રીતે સાંભળે;
તેનાં કોટિક પાતક પ્રજ્વળે, અડસઠ તીરથ ફળ સેહજે મળે. ૨૨
વીરક્ષેત્ર વડોદરું, ગુજરાત મધ્યે છે ગામ;
ચતુરવંશી ગ્નાતે બ્રાહ્મણ, ભટ્ટ પ્રેમાનંદ નામ. ૨૩
ઉદર નિમિત્ત પરદેશ વેઠ્યો, સેવ્યુ નંદ દરબાર;
નંદીપુરમાં પદબંધ કીધો, જથા બુધ વિસ્તાર. ૨૪
સવત સત્તર ચાળીશ વરસે, કાર્તિક શુક્લ નવમી બ્રગુવાર;
કથા સંપૂર્ણ થઈ, લીલા તે શ્રી જુગદાધાર. ૨૫

વલણ.

લીલા જુગદાધારની, એમ ઓધાર્યો હરિદાસરે;
કહે પ્રેમાનંદ ગોવિંદ ભજો, તો હોય વૈકુંઠ વાસરે. ૨૬

સુધન્વા આખ્યાન સમાપ્ત.

રણયજ્ઞ.

રાગ—કેદારો.

શ્રી ગણપતિ શિર નામીરે, સમરું સીતા સ્વામીરે;
બહુ નામીરે, નારાયણ ગુણ વર્ણવુંરે. ૧

ઢાળ.

વર્ણવું લીલા રઘુપતિની, વિમળ વાલ્મિક વાણી;
ભણે સુણે ભાવે સહિત જે, ધન્ય ધન્ય તે પ્રાણી. ૨
હરિ કથા રસ પ્રેમે ન પીધા, તો દેહ ધર્યો શું કરવા;
એળે જનમ ખોયો અપરાધી, આવ્યો માતનું વિત્ત હરવા. ૩
છે રામનામનો મોટો મહિમા, શકર સમ્યક જાણે;
તારક મંત્ર તારે ભવસિંધુ, મહિમા વેદ વખાણે. ૪
તપ તીર્થ યોગ યજ્ઞ જપ, સ્નાન દાન સાધંન;
સકળ પદાર્થ રામ નામમાં, સમરો દશરથ તંન. ૫
નવ ભક્તિ કહી વેદ પુરાણે, ધ્યાવા વૈકુંઠરાય;
શ્રવણ ભક્તિ છે સર્વ શિરોમણી, અલભ્ય લાભ ત્યાં થાય ૬
ભારદ્વાજ સનકાદિક શંકર, શેષ પરીક્ષિતરાય;
જન્મેજય આદે રસ પીધો, ભક્તિ ભલી સુખદાય. ૭
કળિયુગ માંહે સદા ફળ થાએ, ભક્તિ કરે જે ભાવે;
જે જન જાનકીનાથને ધ્યાએ, તે જનુની જઠર ન આવે. ૮
અઢાર પુરાણે અનંત "કથા" છે, કવિ વાણીનો વિસ્તાર;
શ્રી ભાગવત ને રામ કથા, એ બે સર્વનું સાર. ૯

વલણ.

સાર શાસ્ત્ર પુરાણનું, શ્રી ભાગવત રામ ચરિત્રરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામ નામે, થાયે દેહ પવિત્રરે. ૧૦

કડવું ૧ લું—રાગ વેરાડી.

શત કોટી રામાયણ લીલા, માંહેથી સાર ગ્રહુ થોડું;
યુદ્ધકાંડમાંથી સંક્ષેપે, રણયજ્ઞ . તે જુગતે જોડું. ૧

માત પિતાનું વચન પાળવા, રાજ્ય તજ્યું રઘુનાથે;
જટા વધારીને વનમાં ચાલ્યા, લક્ષ્મણ સીતા સાથે. ૨
ગોદાવરી ત્રટ પંચવટીમાં, રહ્યા વાસો અશરણ શરણ;
લંકાપતિ રાવણે કીધું, સીતાજીનું હરણ. ૩
સુગ્રીવ સાથે મૈત્રી કીધી, મળ્યા વાનર પદ્મ અઢાર;
સમુદ્ર પાજ બાંધી શ્રી રામે, સેના ઉતારી પાર. ૪
અંગદ સાથે વિષ્ટી કહાવી, મળ્યાની વાત ન બાંધી;
રામ કને ફરી અંગદ આવ્યો, કલેશ વારતા વાધી. ૫
રણસ્થંભ શ્રી રામે રોપ્યો, કરવા દૈવનું કાર્ય;
રણભૂમીની વેદી કીધી, રામ થયા આચાર્ય. ૬
વિભીષણને દિક્ષિત કીધા, હનુમાન લાવ્યો ઉપહાર;
બાણ રૂપી સરવે હોમ્યો, રાક્ષસનો પરિવાર. ૭
બેતાળીસ કોટી મંત્રી હોમ્યા, કંદ મૂળને ઠામ;
બાણું લાખ દીકરા હોમ્યા, તિલ જવનું લઇ નામ. ૮
મોટા મહિપને સ્થાનક હોમ્યો, કુંભકર્ણ જે રાય;
અજાને સ્થાનક લઇ હોમ્યો, રાજપુત્ર અતિકાય. ૯
બત્રીશ લક્ષણો પુરુષ હોમ્યો, ઇંદ્રજીત બડ ભાગ્ય;
રાવણ શ્રીફળ પુર્ણાહુતી, મહ પૂરણ કીધો યાગ. ૧૦
ક્રોધ અગ્નિ જાનકી જ્વાળા, પવન લક્ષ્મણ વીર;
રણયજ્ઞ શ્રીરામે કીધો, સમુદ્ર પેલે તીર. ૧૧

વલણ.

સમુદ્ર પેલે તીરરે જઇ, યુદ્ધ કીધું શ્રી રામરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, રણયજ્ઞ ધરિયું નામરે. ૧૨

કડવું ૨ જું—રાગ ચોપાઇ.

સેના ઉતારી સાગર પાર, છે વાનર યોદ્ધા પદ્મ અઢાર;
સેનાપતિ કીધો નલ કંપી, ક્રોધે શરિર રહ્યાં છે તપી. ૧
બોલ્યા વાનર કરી વીનતી, યુદ્ધ આગ્ના દીજે રઘુપતિ;
નલ નીલ અંગદ સુગ્રીવ શૂર, છે સગ્રામ કરવા આતૂર. ૨
લક્ષ્મણ કહે સુણો શ્રીરંગ, લોહ સાંકળે બાંધ્યા માતંગ;
તેમ અમારી મર્યાદ સાંકળે, કપિ કુંજર બાંધ્યા છે બળે. ૩

છૂટયા હસ્તિ વન ભાજે જેમ, છૂટયા વાનર લંકા લેશે તેમ;
યુદ્ધ આજ્ઞા દીજે રઘુરાય, વિયોગ સીતાજીનો જાય. ૪
સાંભળી લક્ષ્મણનો પ્રતિ બોધ, રામચંદ્રજીને દીપ્યો ક્રોધ;
કીધો ધનુષ્યતણો ટંકાર, તે શબ્દે ઉધડકયો સંસાર. ૫
ડોલ્યા દિગ્ગજ ને દિગપાળ, ખળભળિયાં સાતે પાતાળ;
રાવણનું ડોલ્યું સિંહાસન, ધ્વજા છત્ર થયાં બે પતન. ૬
રાક્ષસીના થયા ગર્ભપાત, દારુણ વાયુ રુધિર વરસાત;
માનશુકન લંકામાં થાય, રોષે ભરાયા શ્રી રઘુરાય. ૭
પનગ પ્રત્યે બોલ્યા શ્રી રામ, ચોપાસે ઘેરો લંકા ગામ;
વચન રાઘવનાં સાંભળી, ઉતપત્યા વાનર દૂકળી. ૮
ચારે પોળ ઘેરી વાંદરે, ચઢી બેઠા કોટને કાંગરે;
સેના રાઘવની હવે ઝોકી, ઉડાડી રાવણની ચોકી. ૯
પાડયા કાંગરા કોટાકોટ, કૂદે વાનર ને મૂકે દોટ;
પુંછ પછાડે વાજે ગાલ, રુએ રાક્ષસી બીહે બાળ. ૧૦
જે હાથે ચઢે તેને ત્રાડે, છજાં ઝરુખાં ત્રોડી પાડે;
તરુવર બહુ નાખે પાષાણ, લંકામાંહે પડયું ભંગાણ. ૧૧
નાસે લોક કરે બુંબાણ, થયું સભામાં રાવણને જાણ;
ઉઠી મંત્રી જોડી બે હસ્ત, રાવણ પ્રત્યે બોલ્યો પ્રહસ્ત. ૧૨
સ્વામી કપિ આવ્યા સમગ્ર ચોપાસે ઘેર્યું લંકા નગ્ર;
સિંહના ઘરપર આવે શિયાળ, તેમ વાનર આવ્યા ભૂપાળ. ૧૩
સાંભળી મંત્રી તણાં વચંન, ક્રોધ કરી બોલ્યો રાજંન;
કર સેના મારી સાવધાન, ઉતારું માનવનું અભિમાન. ૧૪

વલણ.

માન ઉતારું રામ તણું, વાળુ વાનરનો ઘાણરે;
દશસ્કંધ કોપે ચઢયો, પછે ગડગડયાં નિશાનરે. ૧૫

કડવું ૩ જું–રાગ સામેરી.

રાય રાવણે કવચ પહેર્યું, શિશ ધર્યાં દશ ટોપરે;
કરી વિશે લોચન રાતડાં, રુદે આણી દારુણ કોપરે. ૧
જાવા ન પામે જીવતા, ભાઈ વાનર માનવ કાયરે;
બહુ ઢોલ દદામા ગડગડે, ત્યાં શબ્દ કુતોહલ હોયરે. ૨

જે જે સુભટ લંકા વિષે, મુખ આગળ નિસરે આજરે;
રાણી જાયા રાક્ષસ વીરનો, મોહોલો લે મહારાજરે. ૩
કો રથ ચડયા કો ગજ ચડયા, કો ઉંટ ઉપર અસ્વારરે;
કો મહિષપર કો ગરધવ ઉપર, બેઠા સાહી હથિયારરે. ૪
કોઇ ઘોડા ઉપર ઘુમતા, કરતા વારણી પાનરે;
છે ભ્રકુટી ઉપર મોળીયાં, કો-ગૌર ભીને વાનરે. ૫
નવ મણી કુંડલ લળકતાં, ઢળકતી મુક્તા માળરે;
માદળિયાં તોરા નવધરાં, થઈ કલગી ઝાકઝમાળરે. ૬
બાજુબંધ ને પોંચી વિંટિયો, દુગદુગી સાંકળી સારરે;
કભાય પટકા પાયજામા, ઉપરણી મૂલ અપારરે. ૭
જરકશી વાગા જળહળે, શું અર્ક કીર્ણ સમાનરે;
કેશરી વાગે શોભતા, ધરે યૌવનનાં અભિમાનરે. ૮
કર ધનુષ ભાથા ભીડિયા, કટારી તલવારરે;
સાંગ ભાલા શલ ફરશી, પરિઘ વાંકી ધારરે. ૯
ગદા ગુરજ ને મુશળ મુગદળ, ભુંગળ ને ભિંડમાળરે;
નાગ પાસ ને વરુણ પાસ ધર્યાં, ચક્ર ગદા વિકરાળરે. ૧૦
પાખર બખ્તર ટોપ ટાટર, ફરસી ને શૂળ પાણરે;
અંગરખી ને જીવ રખી એ, શોભે પરમ નિધાનરે. ૧૧
સુર સૈનાને લજાવે એવો, સ્વરૂપ સાગર શૂરરે;
એ રૂપવંત વખાણીઆ, હવે કહું રાક્ષસ ક્રૂરરે. ૧૨
મહિષ બેઠા ઊંટ ઉપરે, જે થયા છે અસ્વારરે;
તે કાળા ક્રૂર બિહામણા, લોહડંડનાં હથિયારરે. ૧૩
શ્વાનમુખા કો ખરમુખા, પિશાચમુખા પાપિષ્ટરે;
લંબગ્રીવા કો લંબકર્ણા, જેને જોઈ ઉપજે રિષ્ટરે. ૧૪
લંબ અધરા દીર્ઘ દંતા, છે ત્રીશીરા બળવંતરે;
શ્યામવર્ણા કો રક્તવર્ણા, બાહુક ઉંચા અનંતરે. ૧૫
ભિહાલા પીહાલા પાપી, અધર્મીના નહિ પારરે;
હાથ માંહે જે શસ્ત્ર ગ્રહ્યાં છે, ત ચાલે કરતા અહારરે. ૧૬
રુધિર ગળતાં ચર્મ પેહેર્યા, કંઠ આંતરડાંની માળરે;
જીભ સળકે સર્પ સરખી, વદન છે વિકરાળરે. ૧૭
શત કોટિ રાક્ષસ ભયાનક, તે યુધ તત્પર થાયરે;
મુખ આગળ સેના શોભતી, જોઈ રીઝયો રાવણ રાયરે. ૧૮

વલણ.

રીઝયો રાવણરાય જોઇ, કટક પોતાતણુંરે;
કોણ સુભટ રાયને નમે, નામ તેનાં વર્ણુંરે. ૧૯

કડવું ૪ થું–રાગ મેવાડો.

કોણ કોણ સેનાના નાયક, નમે રાયને પાયજી;
નામ તે સર્વે રાજ કુંવરનાં, પ્રહસ્ત કહેતો જાયજી. ૧
આદ્ય દેવતણો જીતનારો, દેવાંતક એવું નામજી;
નરાંતક બંધવ સગાથે, કરેછે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૨
સકળ શાસ્ત્ર વિદ્યાનો પાઠી, શુકસારણ એવું નામજી;
ત્રણ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૩
જેણે વરુણ બાંધીને આણ્યો, પ્રધસ્વ મંત્રી નામજી;
શત કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૪
સપ્ત સમુદ્ર જીતી વશ કીધા, મહોદર એવું નામજી;
ત્રીશ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૫
જેણે બ્રહ્મ લોક જીતી વશ કીધા, બ્રહ્મકોપ એવું નામજી;
છત્રીશ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૬
જેણે નવકુળ નાગ બાંધીને આણ્યા, મણિભદ્ર એવું નામજી;
ચાલિસ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરેછે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૭
જેણે તીર્થ માત્ર પૃથ્વીનાં ભાન્યાં, સર્વદમન એવું નામજી,
પચાશ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૮
જેણે યજ્ઞ ભાગ દેવતાના ટાળ્યા, યજ્ઞકોપ એવું નામજી;
શત કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૯
જેણે ગણપતિ બાંધીને આણ્યા, વક્રરાક્ષસ એવું નામજી;
પચીસ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૦
જેણે ગાંધર્વ ને જક્ષ કિન્નર જીત્યા, છે વિદ્યુન્માલી નામજી;
ત્રણ પદ્મ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૧
યુગ્મ યુગ્મ લોચન છે જેને, યૂપાક્ષ એવું નામજી;
પચાસ કોટી યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૨
વાંકી દ્રષ્ટ ભયાનક ભાળે, વિકટાક્ષ એવું નામજી;
એક પદ્મ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૩

કુંભકરણ રાજાના સુત એ, કુંભ નિકુંભ એવું નામજી;
સોળ પદ્મ યોદ્ધાના સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૪
મંદોદરી સુત કંદર્પ કોટી, અતિકાય એવું નામજી;
વીશ પદ્મ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૫
સુમાલીના સુત બે, કંપન, અતિકંપન એવું નામજી;
જમ રાયને જેણે બાંધીને આણ્યો, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૬
નવગ્રહ જેણે જીતીને આણ્યા, મકરાક્ષ એવું નામજી;
સોળ પદ્મ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૭
માતુલ બેઉ તમારા સ્વામી, મહાપાસ સુપાસ એવું નામજી;
ત્રીશ પદ્મ યોદ્ધાના સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૮
મકરકેતુ ને ચંદ્રકેતુ, સુલોચના એવું નામજી;
અતિબળ મહાબળ કહિએ, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૧૯
વજ્રનાભી સુનાભી દશ એ, આદે બીજા નામજી;
શત લાખ જમાઈ તમારા, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૨૦
ઇંદ્રરાય જેણે રણમાં જીત્યા, ઇંદ્રજીત એવું નામજી;
પાટોધર પુત્ર તમારો, કરે છે દડ પ્રણામ રાયજી. ૨૧
ઇંદ્રજીત પૂંઠે ઉભા છે, રાજકુંવર બહુ નામજી;
આણુ લાખ પુત્ર તમારા, કરે છે દંડ પ્રણામ રાયજી. ૨૨
લક્ષ કોટી રાક્ષસી દાસી, કરી જાણે ઘોર સંગ્રામજી;
તે નર વાનર ખાવા તત્પર, લીજે તેના પ્રણામ રાયજી. ૨૩

વલણ.

પ્રણામ લીધા સૌ શૂરના, રીઝ્યો રાવણ રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે વાહનની શોભાયરે. ૨૪

કડવું ૫ મું.—રાગ રામગ્રી.

પ્રબળ દળ જોઇ રીઝ્યો રાયજી, ગર્વે ઘેલડો હર્ષ ન માયજી;
તેડ્યો મશાણી મહોદર નામજી, તત્ક્ષણ આવી કીધો પ્રણામજી. ૧

ઢાળ.

પ્રણામ કરીને કામ માગ્યું, કંઇ આજ્ઞા સ્વામીન;
વાહનપતિને કહે રાવણ, વહેચી આપો વાહન. ૨
મહોદરને કહે રાવણ, જાઓ જુઓ ઘોડાર;
બાંધ્યા ચરે છે અશ્વ મારા, તે આજ કાઢો બ્હાર. ૩

વચન સાંભળી રાયનાં, તોખાર તત્પર થાય;
મુખ આગળ હયની હાર લાગી, રાવણ જોતો જાય. ૪
ચપળ ચર્ણા હંસવર્ણા, પંચવર્ણા જાત;
ઉડણ અરબી ને અઢાણા, અબલખ પટોળા ભાત. ૫
કલંકી કોરંગ ઘણા કાળા, કાબરા ને કુમેદ;
આભ ઉડણ ને પંખાળા, ખગને પમાડે ખેદ. ૬
વાનરિયા વિકરાળ વાજી, વિજળિયા વૈતાળ;
પાખરિયા પનંગા પોપટા, વાયણ પરમ શોભાળ. ૭
માતંગા મોતીસરા, માણક મોઘા મૂલ્ય;
યશવંત દશાવંત વાજી, વાયુવેગા અતુલ્ય. ૮
પિરોઝા પીલા પદારથ, પાણીપંથા જાત પતંગ;
ઉજ્વળ આબુ સોરઠીઆ, રંગીત લીલા રંગ. ૯
ગંગાજળિયા ગોરટા, ભુખરા સુદ્ધ અભંગ;
મહિપમુખા મુલતાનિયા, વાંકડા તરલ તુરગ. ૧૦
તેજી કચ્છી ઘુમતા છે, ઘુટણે ઘાલી ઘુઘરમાળ;
કેશરી વંકા ચિત્ર લંકા, હરણપે દે ફાળ. ૧૧
નારંગવર્ણા હેમવર્ણા, કેશરી કુમેદ અપાર;
કપોત જાતી કબુતરા, હીંડે હારોહાર. ૧૨
મરેઠા તિલંગા તેજી, ગુજરિયા ' ગુણવંત;
લોચન ચળકે અણીઆળાં, ડુંગરા સમ બળવંત. ૧૩
ખંધારના ગાંધરના, સિંધુ દેશના શ્રીકાર;
પંખાળના પંચાળના, મદ્રદેશના ઝુંઝાર. ૧૪
રીંછ જાતી ' વિંછિયા, કો ' વજ્રદંતા વિકરાળ;
જાય અરિદળમાં સોંસરા, જેની કંઇ ન લાગે ભાળ. ૧૫
પિશાચમુખા ગર્ધવમુખા, ત્રિનેત્ર અગ્નીવર્ણ;
ઉચ્ચૈઃશ્રવાની જાતિના છે, ' ઉભા સુંદર કર્ણ. ૧૬
મનવેગી પવનવેગી, ગુણ ' રુડા જાતિ જોર;
ચમકતા ચાલે ચક્રવર્તી, દોડવા કરે શોહોર. ૧૭
મોહોરડા મખિયારડાં, માણેક જડ્યાં બહુ મૂલ્ય;
મોતી ઝાલર લેહેકયા કરે, જરકશી ઉપર ઝૂલ. ૧૮
કેથવાળી ફુમતે ગુંથી, હીર દોરા લેહેકે;
હાર તોરા લચમકે, સુઆ ચંદન બેહેકે. ૧૯

કટાવ કલકી ઘુંઘટ ઉપર, પીંછ ફરહર થાય;
ઝવેર જડિયાં ઝિણાં વાંસે, તિમિર તેજે જાય. ૨૦

વલણ.

જાય તિમિર તેજ નગથી, એવા અશ્વ કોટી અપારરે;
પુત્ર ભત્રિજા દોહિત્રને, રાય વેહેંચી આપે તુખારરે. ૨૧

કડવું ૬ ઠ્ઠું–રાગ મેઘમલાર.

પ્રહસ્ત પ્રત્યે રાવણ બોલ્યો, કરી મોટું મંન મંત્રી;
હું કહું તેને આપો વહેંચી, રથ હસ્તી વાહન મંત્રી. ૧
વજ્ર થકી જે અશ્વ ઉપન્યા, ઈંદ્રે આપ્યા જેહ મંત્રી;
પાંચસેં ઘોડા લઈને આપો, ઈંદ્રજીતને તેહ મંત્રી. ૨
મહિપપુખ્યા તુરી સાત સહસ્ત્ર, ભેટ કીધા જમરાય મંત્રી;
તે ઘોડા અતિકાયને આપો, અકાળ મૃત્યુ ન થાય મંત્રી. ૩
ગાંધર્વ જાતિના વિશ્વકર્માએ, આપ્યા સોળ હજાર મંત્રી;
તે કુંભકર્ણ ઘેર મોકલો, વહે અયુત મણ ભાર મંત્રી. ૪
બે કોટી ઘોડા બળિરાજાના, ચાલે માયાની ચાલ મંત્રી;
અંતરધ્યાનની વિદ્યા જાણે, તે જમાઈઓને આલ મંત્રી. ૫
પાંચ કોટી જે પાણી પંથા, વરુણવાળા વીર મંત્રી;
તે મોકલી દો દાસ સંગાથે, દોહિત્રને મંદીર મંત્રી. ૬
આઠ કોટિ અગ્નીના આપ્યા, ન દાઝે પાવકમાંય મંત્રી;
તે બાણું લાખને વહેંચી આપો, જુદ્ધે સંગ લૈ જાય મંત્રી. ૭
નવ કોટી નવ નાગે આપ્યા, મૂકે વિષની જ્વાળ મંત્રી;
ભાણેજઓને તે વહેંચી આપો, નર વાનરના કાળ મંત્રી. ૮
સમુદ્રના આપ્યા સસ કોટી, જોતાં જળ રૂપ થાય મંત્રી;
તે સૌ પુત્રના પુત્રને આપો, લાડવાયા યુદ્ધે જાય મંત્રી. ૯
ત્રણ કોટી હીમાચળવાળી, મેરુવાળા કોટિ તેર મંત્રી;
એક કોટી ઝવેર ઝરે છે, કરી ગયા ભેટ કુબેર મંત્રી. ૧૦
બાર કોટી મયદાનવવાળા, જે માયાવી અપાર મંત્રી;
ત્રીશ કોટિ બ્રહ્માએ આપ્યા, જે કરે પવનનો અહાર મંત્રી. ૧૧
પંચાશ કોટિ સૂરજના આપ્યા, તેજતણો ભંડાર મંત્રી;
બેતાળીશ કોટિ મંત્રીને આપો, બે બે વહેંચી તુખાર મંત્રી. ૧૨

ચૌદ સહસ્ર અગ્નીના આપ્યા, કરે અગ્નીમાંય પ્રવેશ મંત્રી;
તે કુંભકર્ણના સુતને આપો, બોલ્યા રાય લંકેશ મંત્રી. ૧૩
એક લક્ષ ગણપતિના આપ્યા, જેથી પહોંચે અભિલાખ મંત્રી;
દીવીદાર આશા રાખે છે, વેહેંચી આપો લાખ મંત્રી. ૧૪
ચાર સહસ્ર ચંદ્રાવળી વાજી, તાપ જે દીઠે જાય મંત્રી;
મારા રથને તે જોડાવો, બોલ્યા રાવણરાય મંત્રી. ૧૫
મનુષ્યરાજા જે પૃથ્વીના, જીત્યા રાજકુમાર મંત્રી;
સાત કોટી જે સપ્તદ્વીપના, આપો સેવકને તુખાર મંત્રી. ૧૬
મહાદેવે પંચ લક્ષ મોકલ્યા, નંદી લાવ્યો કાલ મંત્રી;
યોગીના મુને ઘટે નહીં તે, દદામીને આલ મંત્રી. ૧૭
વાયુના આપ્યા વાયુ વેગી, ઉડી જાણે આકાશ મંત્રી;
તે બ્રાહ્મણને સૌ વહેંચી આપો, છે સહસ્ર પંચાશ મંત્રી. ૧૮
ત્રણ લાખ સાંઢ પવનવેગી, ઘડિયે શત જોજન જાય મંત્રી;
તે રાક્ષસીઓને વેહેંચી આપો, જે યુદ્ધ કરે રણમાંય મંત્રી. ૧૯
પ્રાણજોતિક દેશતણા જે, સોળ સહસ્ર માતગ મંત્રી;
મગધ દેશના એક લક્ષ છે, ગિરિવર સરખાં અંગ મંત્રી. ૨૦
સિંગલદીપના સાત લક્ષ છે, તેને સજાવો શણગાર મંત્રી;
નેજાં નગારાં ઢોલ ચઢાવો, સુંઢે બાંધી હથિયાર મંત્રી. ૨૧
ભદ્ર જાતિના ખાસ હસ્તી, ઐરાવત કુળના જેહ મંત્રી;
વીસ સહસ્ર હારમાં ચાલે છે, ઉજ્વળ જેની દેહ મંત્રી. ૨૨
દશ લક્ષ રથ વિશ્વકર્માના, અશ્વ જોતર્યા ચાર મંત્રી;
અંગરખા સેવકને આપો, આયુધ સહિત શૃંગાર મંત્રી. ૨૩
બીજા રથ મહારથીને આપો, અતિરથને માતંગ મત્રી;
ધ્વજા કળશ અંકુશ અંબાડી, ઘમકે ઘંટા ચંગ મંત્રી. ૨૪

વલણ.

ચંગ મૃદંગ વાજીત્ર વાજે, બિરાજે રાક્ષસ રાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, કેમ સેના યુદ્ધે જાયરે. ૨૫

કડવું ૭ મું-દુહો.

રાક્ષસ કટક સૌ સજ થયું, વળ્યા નિશાને ઘાય;
બોલ્યાં રાણી મંદોદરી, કરી વિનતી રાવણ રાય. ૧

રાગ મેવાડો.

ા દાહાડો લાગે ધુંધળો, દીસે ઝાંખો દિનકર દેવ, હેરાણાજી;
ઃ નાથ ના દુભીએ, જેની બ્રહ્મા શંકર કરે સેવ, હેરાણાજી. આ. ૧
ચારે દીસે ધુંધળી, કાંઈ શુકન માઠેરાં થાય, હેરાણાજી;
ાલુ બોલેર બિહામણી, રુએ વાયસં શ્વાન ને ગાય, હેરાણાજી. આ. ૨
તે સ્વપ્ન મેં પામિયું, દીઠું દારણ કહ્યું કયમ જાય, હેરાણાજી;
સુકા રુધિર સરિતા ભરી, લંકામાં લાગી છે લાય, હેરાણાજી. આ. ૩
લાખ રાણી તમારડી, બીજો વહુ બેટીનો સાથ, હેરાણાજી;
વેના દીઠી મુસ્તક બોડલાં, ચુડલા વિના દીઠા હાથ, હેરાણાજી. આ. ૪
તમે કાળાં પટકુળ પેરિયાં, કંઠે કરેણાના હાર, હેરાણાજી;
દિશાએ તમે સંચર્યા, ઉંટ ઉપર થઈ અશ્વાર, હેરાણાજી. આ. ૫
પાધરે નવગ્રહ પાધરા, રામજી વાંકે વાંકો સંસાર, હેરાણાજી;
બિભિષણ જો તે વાંકો થયો, આજ ગઈ તમારી સહુ વાહાર, હેરાણાજી. આ. ૬
વાંકા તેત્રીસ કોટિ દેવતા, લીધા વાનરના અવતાર, હેરાણાજી;
વાંકો લક્ષ્મણ કોપિયો, છે ધરાધર બળભંડાર, હેરાણાજી. આ. ૭
વાંકો રઘુપતિ આવિયો, તોડ્યું ત્રંબક તરણા સમાન, હેરાણાજી;
વાંકોરે મરીચિ મારિયો, ફરશુરામનું ઉતાર્યું માન, હેરાણાજી. આ. ૮
વાંકા સપ્ત તાડ વેધિયા, માર્યો વાંકો વાનર વાલ, હેરાણાજી;
ને બાંધ્યોરે સમુદ્ર રામે, તમે બાંધી પાણી પ્હેલી પાળ, હેરાણાજી. આ. ૯
ે અંગદ આંહાં આવિયો, ક્રોધી બળબુધનો ધામ, હેરાણાજી;
વાંકોરે હનુમંત હાથિયો, લટકે લગાડ્યું લંકાગામ, હેરાણાજી. આ. ૧૦
છત્ર તમારું છેદીઉં, વાંકાં છે રામજીનાં બાણ, હેરાણાજી;
મૂછો રાણા ન મરોડીએ, નવ કીજે પોતાનાં વિખાણ, હેરાણાજી. આ. ૧૧
વેળારે વ્હાલું કો નથી, સૌ સુખસમે સાથી થાય, હેરાણાજી;
મૂકીને આપો જાનકી, નમો જઈ રામજીને પાય, હેરાણાજી. આ. ૧૨

વલણ.

પાય લાગો શ્રી રામજીને, આવ્યું મૃત્યુ પાછું જાયરે;
વચન સુણી સતિ નારનું, શું બોલ્યો રાવણ રાયરે. ૧૩

કડવું ૮ મું—રાગ વસંત.

કયમ નમું હું નર વાનરને, લાજે મેઘાડંબર છત્રઃ
મેં દેવ દાનવ જક્ષ કિન્નર જીત્યા, શું કરશે નર વાનર. કયમ. ૧

પાવક પાક નિપાવે મારે, પવન બહારે દ્વાર;
જળ ઝોલો ગણપતિ લઈ આલે, રવિ ચંદ્ર દીવીદાર. ક્યમ. ૨
બારે મેઘ ભરે ઘર પાણી, સ્તવે બધી ચાર;
નારદ સરસ્વતી નાચે નટવર, જેર કીધો સંસાર. કયમ. ૩
છડીદાર જમ રાજા પોતે, વિધિ ભણે આશિર્વચન;
વાર તિથિ બૃહસ્પતિ કહી જાએ, કુબેર સાચવે ધન. ક્યમ. ૪
ઇંદ્ર સમુદ્ર મહારુદ્ર વશ કીધા, ત્રિભુવન મારું નામ;
કુંભકર્ણ સરખા બાંધવ મારે, કોણ માત્ર લક્ષ્મણ રામ. કયમ. ૫
એમ કહી રાણી સમજાવી, રાયે વધાર્યો વિરોધ;
ઘણા યોદ્ધ પડ્યા રણમાંહે, થયું દારણ યુદ્ધ. ક્યમ. ૬
પાંચ કોટી મંત્રી મુઆ, બહુ પુત્ર પામ્યા મર્ણ;
પછે રાવણને ચિંતા થઈ, જઈ જગાડું કુંભકર્ણ. કયમ. ૭

વલણ.

કુંભકર્ણને જગાડવાને, દોડ્યા રાક્ષસ અનેક;
રાવણ વિનવે બંધુને, રાખવા દુષ્ટજ ટેક. ૮

કડવું ૯ મું—રાગકાલેરો.

જાગો ભાઇ ભીડ પડી છે, કરે વિનંતિ રાવણરાય;
નર વાનરે લંકા ઘેરી, તુને નિદ્રા કયમ સોહાય. જા૦ ૧
શત સેવક તેડાવ્યા રાયે, કહ્યું જગાડો કુંભકર્ણ;
લક્ષ જોધા વળગી ઢંઢોળે, જાણે શું પામ્યો મર્ણ. જા૦ ૨
જળ છાંટે નવ જાગે યોદ્ધો, તાપણાં કીધાં ચોફેર;
રુદે ઉપર શીલા પડ મૂક્યાં, કાનમાં ફૂંકે મદન ભેર. જા૦ ૩
કપાળ ઉપર દુંદભી વાજે, શર્ણાઈ નફેરી ઢોલ;
કો મેઘ સ્વરે સાદ કરે પણ, રાણો ન આપે બોલ. જા૦ ૪
સુંઠ મરી નાસિકામાં ફૂંક્યાં, અજા ચલાવ્યાં નાસામાંય;
પાછો શ્વાસ મૂકે નિદ્રામાંહે, અજા મીઢ ઉડ્યાં જાય. જા૦ ૫
રદયા ઉપર અશ્વ દોડાવ્યા, વઢાવ્યા મહિષ માતંગ;
કુભકર્ણ સૂતો નવ જાગે,. સાણસે ત્રોડાવ્યું અંગ. જા૦ ૬
નાના ઔષધ અંજન કીધાં, પાછાડ્યો ઉચળી વાર બે ચાર;
પણ અઘોરીની ઉંઘ ન ઉડે, કીધો ઘુંટણિયાંનો પ્રહાર. જા૦ ૭

વળી નાસિકા માંહે સર્પ ચલાવ્યા, વાયુ બધાવ્યો લંકા રાય;
કપોળ માંહે સર્પ અકળાયા, તે શ્રવણ મારગે નિસરી જાય. જા૦ ૮
વાજ આવ્યો રાવણ રાજા, ન લાગ્યો એકે ઉપાય;
કુંભકર્ણની રાણી આવી, રાયને લાગી પાય. જા૦ ૯
કષ્ટ દીધે મારો કંથ ન જાગે, એને વહાલા શંકર ભગવાન;
જાગશે સ્વામી મુહૂર્ત માત્રમાં, યુક્તે કરાવો સંગીત ગાન. જા૦ ૧૦
ભક્ષ ભોજન કરાવી રાખો, નહિં તો કરશે સૌનો અહાર;
રાવણે મદ્ય માંસ અણાવ્યાં, અન્નતણો કીધો અંબાર. જા૦ ૧૧
અપસરા પાસે નૃત્ય કરાવે, ગાન તાન વાજે વાજિંત્ર;
કુંભકર્ણ ડોલ્યો જ્યમ મણિધર, સાંભળતાં ગોવિંદ ચરિત્ર. જા૦ ૧૨
ઉઠીને સર્વે અન્ન આરોગ્યાં, પૂછ્યો પછે સમાચાર;
મુને કાચી નિદ્રાએ કેમ જગાડ્યો, શા વાનરના થાય હોકાર. જા૦ ૧૩
રાવણે વાત કહી વિસ્તારી, જે રીતે દુભાવ્યા શ્રી રામ;
અગત્યના કામ માટે ઉઠાડ્યો, તું વિના કોણ કરે સંગ્રામ. જા૦ ૧૪

વલણ.

સગ્રામ કરો શ્રી રામ સંગાથે, કપી પમાડો મર્ણરે;
એ વચન સાંભળી વીરનાં, પછે શું બોલ્યો કુંભકર્ણરે. ૧૫

કડવું ૧૦ મું-રાગ પરજીઓ.

કર ઘસી કુંભકર્ણ બોલ્યો, ધુણી પોતાનું શીશ;
ઘર ઘાલ્યું ભાઇ ઘેલડા, તેં દુભવ્યા શ્રી જગદીશ વીરા.
બળિયા સાથે બાથ વીરા; કાં દુભ્યા શ્રી રઘુનાથ વીરા. ૧
ત્ર્યંબક લેતાં તાહરારે, ચંપાણા વીશ હાથ;
કાઢી મૂકયો તુને રાઘવજીએ, થયો કૃતઘ્ની લંકાનાથ વીરા.
બળિયા સાથે બાથ વીરા; કાં દુભ્યા. ૨
સાયર જળ જેણે બાંધિયુંરે, સલ્યા તારી પુષ્પ સમાન;
મેઘાડંબર સહેજે છેદિયું, તોય તુને ન આવી સાન વીરા.
બળિયા. કાં દુભ્યા. ૩
લક્ષ ઘરુણી ઘેર તાહરે, જેનાં દર્શન ઇચ્છે દેવ;
તો સીતાને શું લાવિયોરે, થયો વૃદ્ધ ને ન ગઇ કુટેવ વીરા.
બળિયા. કાં દુભ્યા. ૪

જગત જીતી તેં જોર કીધું પણ, ન જીત્યા ક્રોધ ને કામ;
સામ કેશ ઉજ્જ્વળ થયારે, તોય મન રહ્યું તારું સામ વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૫

ચંદ્ર વિના જેવી જામનીરે, દીપ વિના જેમ ધામ;
તેમ બિભિષણ બાંધવ વિના, દિસે ઉજ્જડ લંકા ગામ વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૬

પરનારી જેવી પાવક જ્વાળા, સાપણ વિખની વેલ;
જીવ લેશે તારા કુટુંબ સાથે, જઇ રામ ચરણે શિશ મેલ વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૭

હું મર્ણથકી બીહીતો નથી, પણ તું વેળાસર ચેત;
નહીં માને શીખ માહરી, જાશો જમપુર સ્વજન સમેત વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૮

જો વાડીમાં બેસાડી જાનકી તો, લેઇ આવ્યો કોણ કામ;
તુંથી સીતા જીતાતી નથી તો, કેમ જીતાશે રામ વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૯

રાવણ કહે કુંભકર્ણનેરે, સાંભળ દુઃખની વાત;
જ્યારે દેખું સતી જાનકી, જાણે હોય આપણી માત વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૧૦

જો ત્યાગ કરું ચિત્ત સીતાથી, તો તે બળશે રામને સંગ;
હાવે કેમ નમું રિપુ રામને, મુખે લાગે કાળો રંગ વીરા.
બળિયા. કાં ડુબ્યા. ૧૧

વલણ.

લાગે કાલક મુખ વિષે, જો નમું રિપુને પાયરે;
કુંભકર્ણ કહે ધન્ય તું, તારું મન જોયું મેં ભાઇરે.

કડવું ૧૧ મું–રાગ મારુના દુહા.

છે રામ ચરિત્ર અપાર પણ, સાર લઇ પદબંધ કરું;
ચતુર ગ્રહજો હરિનું નામ, ન જોશો ખોટું ને ખરું. ૧
કુંભકર્ણ રણમાં ચડ્યો, (પડ્યો) પછે ચડ્યો મેઘનાદ;
પણ યુદ્ધ થોડામાં કહું, કો રસિયા લેજો સ્વાદ. ૨

રાજા રાવણ રણ ચડ્યો, વજ્યા નિશાને ધાય;
ફરી આવી રાણી મંદોદરી, કંઈ યાચ્યો રાવણ રાય. ૩

રાગ મેવાડો.

કહે મંદોદરી માંગી માન, હોરે હઠીલાં રાણા;
આપો અહેવાતનનું દાન, હોરે હઠીલા રાણા. ૧
એ તો બળીયા સાથે બાથ. હોરે. છે રામજી ત્રિભુવન નાથ હોરે. ૨
એણે લીધું નરસિંહ રૂપ. હોરે. હણ્યો હિરણ્યકશિપુ મહાભૂપ. હોરે. ૩
એ છે લક્ષ્મીનો અવતાર. હોરે. જેને હરિ લાવ્યા ભરથાર. હોરે. ૪
છે લક્ષ્મણજી શેષ નાગ. હોરે. નથી જુધ કરવાનો લાગ. હોરે. ૫
બ્રહ્મા રૂપ છે જાંબુવંત. હોરે. મહાદેવ કપી હનુમંત. હોરે. ૬
છે સૂરજ સુગ્રીવ ભૂપ. હોરે. નલ વાનર અગ્ની રૂપ. હોરે. ૭
છે અંગદ ઈંદ્રનો અંશ. હોરે. જેણે દીપાવ્યો કપિનો વંશ. હોરે. ૮
નીલ વિશ્વકર્મા મહારાજ. હોરે. જેણે સાયર બાંધી પાજ. હોરે. ૯
બીજાવાનર સઘળા દેવ. હોરે. નવ કીજે અતિ અહમેવ. હોરે. ૧૦
આપણ જીવને એ ભગવાન.હોરે.આપણ આગીઆં ને એ ભાણ.હોરે. ૧૧
શું ફૂલો જોઇ કુંભકર્ણ હોરે. આવ્યું લંકાની પોળે મર્ણ. હોરે. ૧૨
નહિ જીતાડે ઈંદ્રજીત. હોરે. મારી શિખ માનો તમો ચીત. હોરે. ૧૩
એક લાખ તમારી નાર. હોરે. દશ સહસ્ર છે દેવ કુમાર. હોરે. ૧૪
નવ સહસ્ર છે નાગ કન્યાય. હોરે. મુખડાં દીઠે દુખડાં જાય. હોરે. ૧૫
વિદ્યાધરી છે સહસ્ર સાત. હોરે. તેના પ્રણામ લીજે નાથ. હોરે. ૧૬
પાંચ સહસ્ર કિન્નરી જાત. હોરે. કંઇ કરવા ઇચ્છે છે વાત. હોરે. ૧૭
યક્ષ કન્યા તે તેર હજાર. હોરે. લીજે રાંકડીઓના જુહાર. હોરે. ૧૮
ગંધર્વી નારી ગુણવત. હોરે. આઠ સહસ્ર નમે છે કંથ. હોરે. ૧૯
અપસરા છે સહસ્ર વીશ. હોરે. રહી પડદે નામે શીશ. હોરે. ૨૦
બે સહસ્ર નારી દાનવી. હોરે. એક સહસ્ર નારી માનવી. હોરે. ૨૧
પાંચ સહસ્ર પિશાચી નાર. હોરે. રાક્ષસીઓ તે વીશ હજાર. હોરે. ૨૨
એ નારી તમારી લાખ. હોરે. તેના પૂરીએ મન અભિલાખ. હોરે. ૨૩
બાણું લાખ વહુવરનો વૃંદ. હોરે. તે બિચારી કરે આક્રંદ. હોરે. ૨૪
સત્તર લાખ દિકરિયોનો સાથ. હોરે. તેને માથે કોણ ફેરવે હાથ. હોરે. ૨૫
સાહેલી દાસી દશ ક્રોડ. હોરે. તમને નમે છે બેઉ કરજોડ. હોરે. ૨૬
સહુ મળીને માગે છે માન. હોરે. યુદ્ધ રહેવા દો રાજાન. હોરે. ૨૭

આપો ફરી સીતાને રાય. હોરે. નર વાનર અહીંથી જાય. હોરે. ૨૮
ઘણા થાય છે માનશુકન. હોરે. મારું ફરકે છે જમણું લોચન હોરે. ૨૯
મોતીના આપણી ત્રુટે છે હાર. હોરે. ડાબી આંખે આંસુની ધાર. હોરે. ૩૦
હઠ મૂકો હઠીલા રાય. હોરે. જઈ નમો રામજીને પાય. હોરે. ૩૧

વલણ.

પાયે નમો પરિબ્રહ્મને, જે વિઘ્ન સઘળાં જાયરે;
વચન સુણી સતિ નારનાં, શું બોલ્યો રાવણ રાયરે. ૩૨

કડવું ૧૨ મું–ચાલ છંદની (ભુજંગી.)

મહારાજ લંકા તણો એમ ભાખે, નથી મર્ણ થાતું લખ્યા લેખ પાખે;
તારે મન હું સુંદરી નાથ ઘેલો, કિધો જ્ઞાન વિચાર મેં સર્વ પેહેલો. ૧
પરિબ્રહ્મ એ રામ આનંદકારી, મુને મારવા માનુષી દેહ ધારી;
જાણી જોઈને જાનકી હર્ણ કીધું, ઘેલી નાર મેં મર્ણ માંગીને લીધું. ૨
એને પામવા કોઈ સો જોગ સાધે, ખટ દર્શનો માંહિ ખોળ્યો ન લાધે;
તપ તીર્થ વ્રત જપ જાગ દાને, ન આવે રામ વૈરાગ સ્વપ્ન ધ્યાને. ૩
ન પામે એનો પાર દાનવ દેવે, એને પામવા શિવ સ્મશાન સેવે;
ધર્યું માનવીરૂપ તે મુજ માટે, આવી ઊતર્યા રામ સમુદ્ર ઘાટે. ૪
ધન્ય તાત મારો ધન્ય માત મારી, મુજ કારણે અવતર્યા શ્રી મોરારી;
ઘણું ખાધું પીધું ઘણા ભોગ કીધા, જીતી રાવ રાણાકને દંડ લીધા. ૫
તને નાર મંદોદરી વાત પૂછું, મારા ભોગ વિલાસમાં શું છે ઓછું;
હવે રાજના સુખથી મંન ભાગ્યું, રઘુનાથને હાથ હું મર્ણ માગું. ૬
સુણી કંથના મુખની જ્ઞાન વાણી, ઘણું રીઝ પામી નમી પાય રાણી;
ધરી કવચ મહારાજ મહા ટોપ ધરિયા, બાંધી ખડ્ગ ભાથા બહુ બાણ ભરિયા. ૭
ધરી ધનુષ ભાથા શલ્ય ત્રિશૂલ ભરિયાં, છત્રીશ હથિયાર મહારાજે ધરિયાં;
ઝલકે કુંડલ સોળ સૂરજ ઇંદુ, પૂજે કુમકુમે નાર લેલાટ બિંદુ. ૮
ધાય ધૂપ ને દીપ ત્યાં અગ્ન દાઝે, કપૂરે કરે આરતી ઘંટ વાજે;
ચરચે ચંદને કેશરી પુષ્પ માળા, ગાયે મંગળ ગીત સૌભાગ્યબાળા. ૯
સંતર લાખ પુત્રી પિતા પાસ આવે, લેઈ ઓવારણાં મોતી કરણે વધાવે;
આશ દેછે વૃદ્ધ માત મહિલા, જીતી રામને રાય આવજો વેહેલા. ૧૦
માંર્યાં મહિષ અજા ઘણા ભોગ દીધા, લેઈ રુધીર ચાંદલા કપોળ કીધા;
મંદોદરી માતને પાય લાગી, રથ ચડ્યો ઇંદ્રજીત આશીશ માગી. ૧૧

અતિકાયને જોઇને મોહી માતા, વખાણે ભલી ભાત ધન ધન વિધાતા;
કોણ યત્નથી આવાં રત્ન ઘડિયાં, હું રાંકડી માતને પેટ પડિયાં. ૧૨
શ્રી રામ સામો તે સગ્રામ લેવો, ન જાણું સમાચાર આવશે કેવો;
કહે પુત્રને માવડી શીખ છાની, રખે બાપ મારા કરો પાછી પાની. ૧૩
રઘુનાથ સાથે રુડું યુદ્ધ કરવું, ધરી દેહ તેને એક વાર મરવું;
પ્રસૂતા તણી શીખ માથે ચઢાવી, અતિકાય બેઠો નિજ રથ આવી. ૧૪
વાયુ વેગી તોખાર તે સાથ જોડ્યા, કરે ઊડવા મન આકાશ ઘોડા;
દેખી છાંય પોતા તણી અશ્વ ચમકે, ગળે હેમ સાંકળ ઘુઘરમાળ ઘમકે. ૧૫
જુધે જાય અતિકાય માતંગ મહાલે, જયમ અભ્ર આકાશમાં ચંદ્ર ચાલે;
કિધો હોમ નિકુંભનાં ચર્ણ સેવી, થયાં પ્રસન્ન પૂજાથકી માત દેવી. ૧૬
રથ આપિયો એક અખીલ માતે, અગ્નિકુંડથી નિકળ્યો અશ્વ સાથે;
હથીઆર બાંધી તેણે રથ ચડિયો, ઇંદ્રજીત ચાલ્યો દેવી પાય પડિયો. ૧૭
ઉન્માદ મેઘનાથને મન વ્યાપ્યો, પામ્યો રથ અભંગ અબાએ આપ્યો;
નવ નીર બોળે નવ હીમ ગાળે, ન છેદાય શસ્ત્રે નવ અગ્નિ બાળે. ૧૮
પેસે સપ્ત પાતાળ આકાશ ઊડે, ઇંદ્રજીત બેઠો એવે રથ રુડે;
રાય રાવણે પાટવી પુત્ર નિરખ્યો, દિસે શૂર સોહામણો સૂર્ય સરખો. ૧૯
એવો વર્ણવ્યો ઇંદ્રજીત સ્વરૂપ, વખાણું હવે રાય કુંભકર્ણ ભૂપ;
જોજન દોઢનો રથ લાંબો ને પ્હોળો, અધકોશ ઉંચો અધકોશ ચોડો. ૨૦
મુખ આગળે કેશરી સોળ જોડવા, તાણે ત્રેલિયાં ત્રણસે ધુટ ઘોડા:
ખર જાતના સાતસેં બેહુ પાસ, કંહિ જુજવા સારથી હેમ રાશ. ૨૧
હકારે વકારે બહુ નાદ ઊઠે, રથ ઠેલવા હાથી પંચાશ પૂઠે;
ગ્રહી વાંસલા વીંધણા લેઇ હાથે, શત એક સુતાર છે રથ સાથે. ૨૨
ગદા ત્રણસેં પરિઘ પંચાશ ધરિયાં, ભાથા પાંચસેં માંહે બહુ બાણ ભરિયાં;
વળી ધનુષ ખાંડાંની ગણના ન થાય, છત્રીશ જાતનાં આયુધ ભર્યાં રથમાંહ્ય. ૨૩
બહુ અન્ન પકવાન મદ્ય માંસ સાથે, લાગે રાયને ભૂખ સગ્રામ થાતે;
લોહ કવચ પહેર્યું ધર્યો ટોપ માથે, ઇંદ્ર ચાપ જેવું ધનુષ સાહ્યુ હાથે. ૨૪
નમ્યો ભૂપને ભાઇ મહાકાળ ભાથી, રથ ઉપર બેઠો કુંભકર્ણ હાથી;
કિધી ગર્જના ક્રોધની મીટ માંડી, નાઠાં વાંદરાં પોળ લંકાની છાંડી. ૨૫
રૂડું રૂપ તેનુ કવિ શું વખાણે, ચાલ્યો કુંભકર્ણ ગિરિ શૃંગ જાણે;
લંકામાંહ્યથી મુસ્તકે ટોપ જોઈ, નાઠાં વાનરાં લોચને નીર લોહી. ૨૬
વિભીષણ પ્રત્યે રઘુનાથ પૂછે, મારું સૈન નાઠું તે કારણ શું છે;

ચંદ્રમાનો અવતાર કપિવર, અંગદ એવું નામજી;
પાંચ પદ્મ જોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૧૮
શ્વેતાચળ પર્વતનો વાસી, ગજ કપિ એવું નામજી;
ત્રણ પદ્મ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૧૯
લંકાપતિ વૈષ્ણવ મણિ યોદ્ધો, વિભીષણ એવું નામજી;
સુભટ ચાર પ્રધાન સંગાથે, કરે છે દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૨૦
હું ચર્ણ સેવક શ્રી રામ તમારો, સુગ્રીવ એવું નામજી;
અરાઢ પદ્મ યોદ્ધા સંગાથે, કરુ છું દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૨૧
હેમાચળ પર્વતનો વાસી, સુનાભ એવું નામજી;
સાત લાખ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દડ પ્રણામ રાઘવજી. ૨૨
ત્રિકુટાચળ પર્વતનો વાસી, મહાબળ એવું નામજી;
ચૌદ લાખ યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૨૩
સૈલાચળ પર્વતનો વાસી, રિપુમર્દન એવું નામજી;
બત્રીશ સહસ્ર યોદ્ધાનો સ્વામી, કરે છે દંડ પ્રણામ રાઘવજી. ૨૪
અન્ય સુભટ શત સહસ્ર મળ્યા છે, કરિ જાણે ઘોર સંગ્રામજી;
ચારે પાસે અવલોકન કીજે, લીજે વિનય પ્રણામ રાઘવજી. ૨૫

વલણ.

પ્રણામ લીધા સૌ યોદ્ધાના, રણ ચઢ્યા રઘુરાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, સંગ્રામ કેવો થાયરે. ૨૬

કડવું ૧૪ મું.—રાગ સારંગની ચોપાઈ.

સુભટ સર્વના લેઈ પ્રણામ, લક્ષ્મણ પ્રત્યે કહે શ્રીરામ;
જુઓ પરમાર્થે વાનર ઉદ્યમી, યુદ્ધ કરવા રહ્યા ટમટમી. ૧
વીરા વિલંબ યુદ્ધને થાય, જઇ ગાજો તમો સેના માંય;
ગઇ સીતા બાંહબળે વાળીએ, આજ ધનુર વિદ્યા સંભાળીએ. ૨
હું ગાજું છું બાંધવ તુજ વડે, આજ ગઇ જાનકી નિશ્ચે જડે;
લક્ષ્મણ કહે વંદીને પાય, આજ જીતવો રાવણ રાય. ૩
એવું કહી મુખે ગડગડ્યો, હનુમાન ઉપર લક્ષ્મણ ચઢ્યો;
જેનાં દર્શને શત્રુ પીડીઆ, અર્ધું ધનુષ ભાથા બીડીઆ. ૪
વરણતણાં આવ્યાં વાજિત્ર, વજાડે વાનર ગાય ચરિત્ર;
પ્રથમ મુખ વાજે રણતૂર, વજાડે ગાલ કપિવર સૂર. ૫

ઢોલ નગારાં નોબત ખાસી, મદનભેર ત્રંબાળુ કાંસી;
શિંગી શરણાઇ ભેર નફેરી, તે શબ્દે શત્રુ લીધા ઘેરી. ૬
કીકીઆરા શબ્દ પડે તાળી, વાંકાં પૂંછ શું મણિધર કાળી;
અણ્યાં ગિરિ તરુવર આયુધ, મળી સેના મડાયું યુદ્ધ. ૭
સનમુખ આવી લાગ્યા સૂર, ઉભય દળ થાએ ચકચૂર;
હુકે વાનર મૂકે દોટ, ઘેરી લંકા પાડ્યો કોટ. ૮
રાક્ષસ વાનર એકાકાર, શકે ફરી થાશે સંસાર;
દૃઢ યુદ્ધનું કરુ વખાણ, રામચંદ્રનાં છૂટ્યાં બાણ. ૯
વીરે વીર થયા લથબથ, પડે અંબાડી ભાગે રથ;
અશ્વ ગજ રથ ઉંટ અપાર, વિમાન વાહનનો સંહાર. ૧૦
ધ્વજા પતાકા અંકુશ છત્ર, મુગટ ટોપ પડ્યા સર્વત્ર;
તોમર ત્રિશુળ શક્તિ મહાકાળ, ગુર્જ ગદા ભુંગળ ભીડમાળ. ૧૧
કાતી ગુપ્તી પરીઘ પટ્ટીશ, પડે હસ્ત પદ છેદાય શીશ;
કર્ણ નાસીકા રુદયા નેત્ર, ભયાનક દીસે રણક્ષેત્ર. ૧૨
મસ્તક વેણા વઢે કબંધ, ઉડે રેણુ ઉઠ્યો મહાધંધ;
દારણ વાત ન જાએ વદી, ભયાનક વહે શોણિત નદી. ૧૩
વપુધારા વરસે પ્રસ્વેદની, ચર્ણ પ્રહારે કંપે મેદની;
લોહદંત દારુણ કરકડે, પછાડે પુંછ કપિ ગડગડે. ૧૪
હનુમત વીરની વાગે હાક, ક્ષત્રી અમર શું ચઢિયા ચાક ?
બાઝ્યા સુગ્રીવ ને કુંભકરણ, ગજ ગવાક્ષ ને શુકસારણ. ૧૫
પ્રહસ્ત સાથે નીલ વાંદર, મયંદ કપિ ને મહોદર;
બાઝ્યા અંગદ ને અતિકાય, દેવાંતક ને વિભિષણ રાય. ૧૬
ઇંદ્રજીત ને યોદ્ધા લક્ષ્મણ, નળ સામો આવ્યો અગ્નિવર્ણ;
કુંભ નિકુંભ કપિ હનુમાન, સુપાક્ષ યોદ્ધો ને જાંબુવાન. ૧૭
કંપન અતિકંપન બેહુ ભ્રાત, બાઝ્યા રૂક્ષભ કપિને સાથ;
સુષેણ વિરૂપાક્ષ ભડ જંત, દધિમુખ સામો ધુમ્રલોચંન. ૧૮
મહાપાર્શ્વ ને ગંધમાદન, વિનત વાંદર ચક્રવદન;
પનસ કપિ વિદ્યુન્માલી, બાઝ્યા ત્યાં શૂર જાંબુમાળી. ૧૯
શતબળી સામો સર્વદમન, પિંગલાક્ષ સામો સુદર્શન;
મણીભદ્ર સામો કેશરી, સરખી જોડને લેછે વરી. ૨૦
પોષ સુદ સપ્તમી રવિવાર, યુદ્ધ મુહૂર્ત કીધું જુગદાધાર;

સાત દિવસ કિધો સંગ્રામ, ધનુષ ધારી કોપ્યા શ્રી રામ. ૨૧
રાક્ષસ સેના પરાજ્ય કરી, દુર્મતિ નાઠા પાછા ફરી;
વાધ્યા યુદ્ધે કપી, રામચંદ, પર્વણીએ જ્યમ વાધે સમુદ્ર. ૨૨
જ્યમ પ્રલ્લે સમે કોપે મહારુદ્ર, ત્યમ સંગ્રામે કોપ્યા રામચંદ્ર;
લક્ષ્મણ અંગદ ને હનુમાન, જુદ્ધે દીપે તે ઇંદ્ર સમાન. ૨૩
રાક્ષસ કોટી માર્યાં દળી, રાવણરાય બોલ્યો પરજળી;
કો મારા સૈન્યમાં યોદ્ધો નથી, તવ ઇંદ્રજીત બોલ્યો મહારથી. ૨૪
જુઓ પરાક્રમ પિતા મુજતણું, નર વાનરને હેલામાં હણું;
અરિનો ઉતારું ઉનમાદ, એમ કહી ચાલ્યો મેઘનાદ. ૨૫
રથ હાંકયો અંતરિક્ષ મારગે, ગયો ઉંચો સૂર્ય મડળ લગે;
રાક્ષસી માયા કરી અપાર, થયો વાનરસેનામાં અંધકાર. ૨૬
ક્રોધી બાણ વૃષ્ટી વિપરીત, કાળરૂપ કોપ્યો ઇંદ્રજીત;
દુષ્ટતણું યુદ્ધ નવ સહ્યું જાય, ઘણું પીડયા ત્યાંહાં રઘુરાય. ૨૭
વરસે વૃક્ષ શિલા વરસાત, રાક્ષસ માત્ર થયા રળિયાત;
નાઠા વાનર પડયું ભંગાણ, મેઘનાદે મુકયું મોહબાણ. ૨૮
મોહ વ્યાકુળ પદ્મ અઢાર, સુતા વાનર ભોમ મોઝાર;
ચોસટ કોટી કપિ મહારથી, તેને મોહ સંભવતો નથી. ૨૯
નાગપાશ મુકી ભડજન, ચોસટ કોટી કર્યાં બંધન;
બાંધ્યા સુગ્રીવ ને જાંબુવાન, બાંધ્યા અંગદ ને હનુમાન ૩૦
બાંધ્યા સતબળ ગજ કેસરી, કડાજુડ ન શકે નીસરી;
બાંધ્યા દધિમુખ ને નળનીલ, સર્પ વિંટાણા કપિને દીલ. ૩૧
બાંધ્યા વિભીષણ બળધામ, બાંધ્યા સુષેણ લક્ષ્મણ રામ;
સર્વ સુભટને બંધન કરી, તે રાવણ પાસે આવ્યો ફરી. ૩૨
નર વાનર બાંધ્યા સાંભળી, ગાજ્યો લંકાપતિ મહાબળિ;
ઇંદ્રજીતનું કરી વખાણ, પછે મત્રી પ્રત્યે બોલ્યો વાણ. ૩૩
જાઓ અશોક વનમાં વેગે કરી, જ્યાં માનુષી સીતા સુંદરી;
બેસાડો વિમાને સીતા નાર, રણ જોવા લાવો ગગન મોઝાર. ૩૪
જુએ રામને બાંધ્યા પાશ, સીતા જીવ્યાની મુકે આશ;
રાવણનાં વાયક સાંભળી, બેસાડી વિમાને મૈથલી. ૩૫
સંગાતે દાસી લક્ષ રાક્ષસી, સીતાને મન ચિંતા વસી;
પુષ્પક આણ્યું સેના ઉપરે, સીતા સૈન્ય અવલોકન કરે. ૩૬

રાક્ષસી દાસી મંત્રી જન, જાનકી પ્રત્યે વદે વચંન;
જુઓ બળ રાવણુનું સંગ્રામ, પશુની પેરે બાંધ્યા રામ. ૩૭
સુગ્રીવ આદે બાંધ્યા વાંદરા, મોહ્યો લક્ષ્મણુ પીધી મદીરા;
પરાક્રમ રામનું તજ માનુષી, ભજ મહારાજા જે દશમુખી. ૩૮
પડ્યા યોદ્ધા દીઠા રણક્ષેત્ર, સજળ થયાં સીતાનાં નેત્ર;
રુએ વિલાપ જાનકી કરે, ત્રિજટા ગુપ્ત વાણી ઉચરે. ૩૯
માતા મૈથલી મૂકો શોક, ન હારે રામ મળે ત્રિલોક;
એકાતીતને નાવે મરણુ, અબાધ સ્વામી અશરણુશરણુ. ૪૦
એ અજીત જીત્યો નવ જાય, કરે માનુષી ચેષ્ટા રઘુરાય;
સખિ સ્યામાની શીખ સાંભળી, ચિંતા કંઈ એક થઈ વેગળી. ૪૧
નિવારવા સીતાનું દુઃખ, રામે હાસ્ય કીધુ નિજ મુખ;
સમાધાન સીતાનું કર્યું, પુષ્પક વિમાન પાછું ફર્યું. ૪૨
ગયાં જાનકી વાડી માંય, નિરભે સૂતો રાવણુ ત્યાંય;
ઇંદ્રાદિ દેવને ચિંતા ઘણી, નારદ મોકલ્યા રાઘવ ભણી. ૪૩
શુભ સ્તવન ગાયા ગુણુ આમ, નારદે જઈ જગાડ્યા રામ;
છો પૂર્ણ બ્રહ્મ વિષ્ણુ સ્વામીન, ત્રિગુણાતિતને શું બંધન. ૪૪
વાહનનું સ્મરણુ કીધુ રઘુદેવ, ગરુડ પક્ષી આવ્યો તતખેવ;
તે દેખી નાઠા છે નાગ, છૂટ્યા નર વાનર મહા ભાગ. ૪૫
ગયા નારદ કરી પ્રણામ, વાનરે લગાડ્યું લંકા ગામ;
રાવણે પ્રેર્યો પરજન્ય, સદ્ય હોલવ્યો હુતાશન. ૪૬
મોકલ્યા યુદ્ધ શૂર સમસ્ત, નીલ વાનરે હણ્યો પ્રહસ્ત;
કોટિક મંત્રી બીજા પડ્યા, જીત થઈ વાનર ગડગડ્યા. ૪૭
બે યોદ્ધા મંત્રી શુકસારણુ, રામે બેઉ પમાડ્યા મરણુ;
રાવણુનું દાઝ્યું અંતઃકરણુ, તે જોઈ ગયો યુદ્ધે કુંભકર્ણ. ૪૮
જેમ રાહુ આભલા માંહે જાય, કુંભકર્ણ ગયો કપિમાંય;
ભયાનક ભૂમિ ભાસે વિકરાળ, શું અઢાર પદ્મનો આવ્યો કાળ. ૪૯
સો પચાશને કરમાં સાહે, કુંભકર્ણ મુકે મુખ માંહે;
કરડે મરડે મચરડે ભૂર, શત સહસ્ત્ર વાનર કીધા ચૂર. ૫૦
તાડે પછાડે ઉડાડે ગ્રહી, કરમાં આવ્યો તે છૂટે નહીં;
રુએ વાનરા પાડે રીર, કાળજું કાઢી પીએ રુધીર. ૫૧
કોને કક્ષા પટમાં ગ્રહી રાખે, કોને સમુદ્રમાં લેઇ નાખે;

વાટે ડાટે ચર્ણે કરી, બહુ હંસ કપિના લીધા હરી. ૫૨
માર્યા વાનર મરકટ રીંછ, પગ્મા ઉગર્યાની ના પડે પ્રીછ;
વાનરની કાઢે નસ જાળ, ગળે ઘાલે આંતરડાંની માળ. ૫૩
ચુસે કંઠ ને ઘુંટડા ભરે, મુખે રુધિરના રેલા ઉતરે;
એમ સેનાનો વાળ્યો સંહાર, રામચંદ્રને થયો ઉચાટ. ૫૪
દૃષ્ટિ ઓળખી રાઘવતણી, સુગ્રીવ ધાયો રાક્ષસ ભણી;
કુંભકર્ણ અકળાવ્યો ઘણું, બળ વાધ્યું રાય સુગ્રીવતણું. ૫૫
માર્યો સારથી મહાપ્રચંડ, પાડ્યું છત્ર ભાગ્યો ધ્વજ દંડ;
કુંભકર્ણ કીધો વિણુ રથ, જય પામ્યો સુગ્રીવ સમર્થ. ૫૬
વાનરમાં થયો જે જે કાર, કુંભકર્ણ કોપ્યો છે અપાર;
ધાયો રાક્ષસ પાળો પાયે, સહસ્ર કપિ મૂક્યા મુખમાંયે. ૫૭
પેટમાં વાનર ફેરા ફરે, ઉછળે કૂદે હોકારા કરે;
જઠરાગ્નિની પીડા હોય, ન પામે નિસરવા કોય. ૫૮
કપિનું દુઃખ જાણી બળવાન, પાપીને હાથ ચઢ્યો હનુમાન;
જોઇ કુંભકર્ણ બળવંત, મુખ માંહે મુકયો હનુમંત. ૫૯
થયો સેનામાં હાહાકાર, ગ્રહ્યો દેખીને પવન કુમાર;
રાક્ષસ સાથ ગાજીને હસ્યો, ભાઈ વાડીવાળો રાયે ગ્રસ્યો. ૬૦
વાલ્મિકજી વાણી ઊચરે, હનુમંત વીર શું પરાક્રમ કરે;
કુંભકર્ણની કૂખ મુઝાર, પડ્યો આવીને પવન કુમાર. ૬૧
માંહો માંહે વાનર અફળાય, નામ ઠામ પૂછે કપિરાય;
દુર્ગંધ વાસના મોટું પેટ, શેવાળ ભર્યો શું સાગર બેટ. ૬૨
ઝંખ જાળ આંતરડાં તણી, વિંટાય વાનરને પાગ ઘણી;
બીજા કપિને ગળતો જાય, ઉદરમાં ભીડ ઘણેરી થાય. ૬૩
ટાળવા કપિવરનું દુઃખ, નખે હનુમાને ફાડી કુખ;
ઉદર માંહે આજવાળું થયું, નદિની પેરે શોણિત વહ્યું. ૬૪
જ્યમ મોટા ઘરનું બારી છજુ, ત્યમ કુંભકર્ણની કુખે ભન્યું;
તે વાટે વાનર નાસી જાય, તે નથી જાણતો રાક્ષસ રાય. ૬૫
અંતે નીસર્યો વાયુ કુમાર, થયો વાનરમાં જે જે કાર;
કુંભકર્ણ ધાયો રણુ માંય, જુધ કરતાં ચાલ્યો સુગ્રીવ ત્યાંય. ૬૬
જેમ કુંજરને સાહે કેશરી, ત્યમ રાક્ષસ ચાલ્યો પાછો ફરી;
સૌ વાનર સેના પૂઠે થઇ, પડે માર પણુ મૂકે નહીં. ૬૭

લઘુ લાઘવી વિદ્યા કરી, સુગ્રિવ રાય નાઠો નીસરી;
બેઠો મસ્તક ઉપર દેઈ હાક, કુંભકર્ણનું કરડ્યું નાક. ૬૮
કરે કરી ખુંટ્યા બેહુ કાન, નાઠો વાનર પતિ બળવાન;
કરૂપો કપિયે રાજા કર્યો, તે લજ્જા પામી પાછો ફર્યો. ૬૯
રુધિર ધાર ભયાનક અતિ, જાણે ધાતુ ઝરતો ગિરિપતિ;
ઘણા કપિ મૂકયા મુખ માંય, કાન નાકને છિદ્રે નાસી જાય. ૭૦
દશ લક્ષ કપિ કીધા નિપાત, પછે સન્મુખ આવ્યા રઘુનાથ;
ઘણું યુદ્ધ કીધું શ્રી હરિ, પદબંધ કરું સંક્ષેપે કરી. ૭૧
કુંભકર્ણનો જોઈ અહમેવ, ગુપ્ત રામને સ્તવતા દેવ;
પ્રલય રૂપ કીધું રઘુનાથ, કુંભકર્ણના છેદ્યા હાથ. ૭૨
પાડુ મારવા ધાયો રાય, ત્યારે રામે છેદ્યા બેહુ પાય;
છેદ્યું મસ્તક મૂકી બાણ, રાક્ષસ માંહે પડયું ભંગાણ. ૭૩
મસ્તક પડતાં કંપી ધરા, લંકા કોટ પડ્યા કાંગરા;
કંપન અતિ કંપન બળવંત, હનુમાને તેનો આણ્યો અંત. ૭૪
રાક્ષસનો વાળ્યો બહુ ઘાણ, મારયા મોટા મોટા બળવાન;
લક્ષ્મણે મારયો ત્યાં અતિકાય, મહોદર મારયો મંત્રી રાય. ૭૫

વલણ.

મંત્રી મહોદર પડયો, થયો રાવણ વિઘે ચીતરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, પછે યુદ્ધે ચઢ્યો ઈંદ્રજીતરે. ૭૬

કડવું ૧૫ મું—રાગ રામગ્રી.

ચઢ્યો યુદ્ધે સુત મેઘનાદજી, કયાં રાઘવ ક્યાં કરતો સાદજી;
સૈન્ય ઘટામાંઆવ્યો બળવંતજી, રાક્ષસી માયા કરતો અનંતજી. ૭૭

ઢાળ.

અનંત માયા પ્રગટ કીધી, થયો બહુ અંધકાર;
દળદળાય રાઘવતણું, કહેતાં ન આવે પાર. ૧
લક્ષ્મણ અંગદ સુગ્રીવ સાથે, સર્વ પમાડ્યા હાર;
ઈંદ્રજીતે માયા તણી, કીધી સતિ સીતા નાર. ૨
કેશે ગ્રહી છે કામની તે, કરે વિવિધ વિલાપ;
સ્વરૂપ જોઈ સીતાપણું, રઘુનાથ ભૂલ્યા આપ. ૩

તે માયા સ્ત્રી કહે રામને, તમો મુકાવો રઘુનાથ;
આ પતિત મુજને મારશે, ઓ ખડ્ગ લીધું હાથ. ૪
દુઃખદીન પરાધિન વાણી, દીન ભાખી રોય;
નર વાનર વ્યાકુળ થયા, એ સત્ય સીતા હોય. ૫
ઈંદ્રજીત કહે રામને, તેં હણ્યો કુંભકર્ણ;
તે વેર લેઉં કાકાતણું, સીતા પમાડું મર્ણ. ૬
એવું કહિને ખડ્ગ નાંખ્યું, છેદ્યું સ્ત્રીનું શીશ;
હનુમંતને મુર્છા હવી, મોહ પામ્યા શ્રી જુગદીશ. ૭
રાય વિભીષણે ભેદ ભાંન્યો, સમજાવ્યા શ્રી રામ;
કૃત્રીમ જાણી જાનકી, ફરી આરંભ્યો સંગ્રામ. ૮
શત સહસ્ર રાક્ષસ મારિયા, એ બેને પહોત્યો સ્વાદ;
બળ દેખી વાનરતણું, ફરી આવિયો મેઘનાદ. ૯
દશ કોટી વાનર મારિયા, મોહાસ્ત્ર મૂકી બાણ;
સૈના સર્વ મોહવંત થઈ, મોહ્યા પુરુષપુરાણ. ૧૦
સુષેણ વૈદ્ય વાનરતણો, તેણે મોકલ્યા હનુમાન;
વાયુનંદન લાવ્યો ઔષધી, તેણે ઉઠ્યા શ્રી ભગવાન. ૧૧
ફરી યુદ્ધ માંડ્યું વાનરે, રામ કોપ્યા અંતર માંય;
એકવાર સંગ્રામ કરતાં, નાઠો રાવણ રાય. ૧૨
વિસ્તાર તેનો છે ઘણો, સંક્ષેપે કરું પદબંધ;
કહું કથા થોડામાં ઘણી, જે રચાવ્યો દ્વંદ. ૧૩
જવ રાવણ ભાગ્યો રણ થકી, ગયો ઈંદ્રજીતની પાસ;
ક્ષીણ પ્રતાપ જોઈ પિતાતણો, ઈંદ્રજીત ઉડ્યો આકાશ. ૧૪
સૂર્ય મંડળ લગે જઈને, માંડિયો સંગ્રામ;
શર વૃષ્ટિ કીધી પાપિયે, તેણે પિડીયા શ્રી રામ. ૧૫
રીંછ વાનર મર્કટને ત્યાં, ગુપ્ત થાયે ઘાત;
મેઘનાદના મારથી, શત સહસ્ર થયા નિપાત. ૧૬
દુષ્ટને દેખે કો નહિ, છે દૂર લક્ષ યોજન;
હાથ ઘસી સુગ્રીવશું, બોલિયા જુગજીવન. ૧૭
આજ કપિ પાછા ફરો, જાઓ જીવતા ધામ;
યુદ્ધે જાનકી જડવી નથી, કહે મામ મૂકી રામ. ૧૮
હનુમાન કહે શ્રી રામને, એ શું બોલ્યા અવિનાશ;

જો લક્ષ્મણ બેસે હું ઉપરે, તો ઉડું હું આકાશ. ૧૯
શ્રી રામ કહે ધન્ય વીર મારા, ઉઠો લક્ષ્મણ બાપ;
જઈ જીતો ઇંદ્રજીતને, હનુમંત તણે પ્રતાપ. ૨૦
ચર્ણ વંદી શ્રી રામનાં, આરૂઢ થયા બલવંત;
ઈંદ્રજીત ઉપર જઇ રહ્યા, પાંચ જોજન હનુમંત. ૨૧
લક્ષ્મણ કેરા પ્રહારથી, રાક્ષસ થયો ભયભીત;
હાંકયો રથ પૃથ્વી તળે, નાસી ગયો ઇંદ્રજીત. ૨૨
હનુમાન લક્ષ્મણ ફરી આવ્યા, રીઝ્યા શ્રી રઘુનાથ,
મોહાસ્ત્ર મૂકી ઈંદ્રજીતે, વળી પાડ્યો વાનર સાથ. ૨૩

વલણ.

પાડ્યો વાનર સાથ, કપિ ઔષધી લાવ્યો ફરી;
સાથ સૌ બેઠો થયો, સાહ્ય હનુમંતે કરી. ૨૪

કડવું ૧૬ મું–રાગ સોરઠી.

મળી બેઠા કપિ સૌ સાથરે, મધ્યે બેઠા શ્રી રઘુનાથ રે;
વિભીષણને પુછે રઘુરાયરે, ઇંદ્રજીત માર્યાનો શો ઉપાય રે. ૧
મેઘનાદે આણ્યા વાજરે, નથી રહેવી આપણી લાજરે;
સ્ત્રીની આશા મૂકો આજરે, સાયર મિથ્યા બાંધી પાજરે. ૨
વદી સીતાપતિના પાયરે, ત્યાં બોલ્યા વિભીષણ રાયરે;
મેઘનાદ મારયો કેમ જાયરે, કહું કઠણ છે એક ઉપાયરે. ૩
જે નરે પાળ્યો હશે સંન્યાસરે, બાર વર્ષ કર્યો વનવાસરે;
અન્ન ઉદક તજ્યું ખટ માસરે, તેથી ઈંદ્રજીત થાશે નાશરે. ૪
રહ્યો દ્વાદશ વર્ષ બ્રહ્મચારીરે, બાર વર્ષ નિદ્રા વિસારીરે;
હોય ગુરુજન આજ્ઞાકારીરે, તેથી ઈંદ્રજીત મરે સુરારીરે. ૫
સુણી વિભીષણની ત્યાં વાણીરે, મુસ્તક ધુણી હસ્યા બેઉ પાણિરે;
બોલ્યા બ્રમ થઈ રઘુનાથરે, તમો સાંભળો વાનર સાથરે. ૬
હવે કોણ જીતે એ જોદ્ધરે, રદે કરી જુઓ પરિશોધરે;
થયો સંગ્રામ મિથ્યા વિરોધરે, ત્યારે બોલ્યા લક્ષ્મણ પ્રતિબોધરે. ૭
સુણો રાઘવ અશરણશર્ણરે, દ્રઢ રાખો અંતઃકર્ણરે;
ક્યાં તે મેં કિધાં આચર્ણરે, હું પમાડું પાપીને મર્ણરે. ૮
જે જેકાર કપીએ કીધોરે, હવે અર્થ આપણો સીધોરે;
રામે લક્ષ્મણ રુદયાશું લીધોરે, મેઘનાદ સાગર તેં પીધોરે. ૯

કોણ સમે તેં એ વ્રત કીધુંરે, અંન ખટમાસ ક્યારે ન કીધુંરે;
ક્યારે નિદ્રા સુખ મૂકી દીધુંરે, ક્યારે કાયા કષ્ટ તેં કીધુંરે. ૧૦
બ્રહ્મચર્ય વીરા ક્યમ પાળ્યુંરે, એવે દુઃખે આપ પ્રજાળ્યુંરે;
ઇંદ્રિજીત રૂપી સાલ ટાળ્યુંરે, આજ સીતા ગયું રત્ન વાળ્યુંરે. ૧૧

વલણ.

સીતા રત્ન ફરી વાળિયું, કાજ આજ મારાં સરયાં;
શ્રી રામ પૂછે ફરી ફરી, એ કઠિણ વ્રત તમે ક્યાં કર્યાં ૧૨

કડવું ૧૭ મું–રાગ વેરાડી.

નાસા લોચન ટપકે નીર, લક્ષ્મણને પૂછે રઘુવીર;
હો સહોદર મત્રી બાપ, વ્રત કરી ક્યમ કષ્ટયું આપ. ૧
તવ કરજોડી લક્ષ્મણ ઓચર્યાં, આપણ અયોધ્યાથી નીસર્યાં;
ચિત્રકૂટથી આગળ ગયા, મારગમાં તમો તરસ્યા થયા. ૨
જળ ભરવા ગયો નદી માંય, મુજને જળની થઇ ઇચ્છાય;
તમો તરસ્યા શ્રી ભગવાન, મેં પાપીએ કીધું જળપાન. ૩
પછે પાત્ર મેં જળનું ભર્યું, તે સમે મુને સત્ય સાંભર્યું;
તૃષિત સીતા વ્યાકુળ હરિ, મેં જળ પીધું ભ્રાંતિયે કરી. ૪
જ્યેષ્ટ ભ્રાત વિના જળપાન, કનિષ્ટને મળ મૂત્ર સમાન;
ખટમાસ પર્યંત રઘુવીર, તે દાડેથી મેં તજ્યું નીર. ૫
માસેક પૂઠે જુગદાધાર, ફળ લેવા ગયો એકવાર;
તમને સમર્પ્યાં વિના રઘુરાય, મેં બદરી ફળ મૂક્યું મુખ માંય. ૬
વળતી મુજને સ્મૃતિ ત્યાં થઈ, મુસ્તક ધુણી દંત જિવ્હા ગ્રહી;
જ્યેષ્ટ ભ્રાત વિના કરે ભોજન, કનિષ્ટને તે અખાદ્ય અન્ન. ૭
તેનું પ્રાયશ્ચિત સમજી કર્યું, ખટમાસ ભોજન પરહર્યું;
નિદ્રા તજ્યાનો કહું વિસ્તાર, આપણ વનમાં સુતા એકવાર. ૮
દક્ષિણમાં હું મધ્યે અવિનાશ, સીતા સૂતાં ડાબી પાસ;
ગઇ અર્ધરાત્ર નિદ્રામાં ભર્યો, મારો હાથ તમ ઉપર પડ્યો. ૯
આજાનબાહુ લાંબો અત્યંત, જઇ પહોતો સીતા પર્યંત;
તમો જાગતા હુંતા સીતાનાથ, મારો હળવે ઉચળી મુક્યો હાથ. ૧૦
ભુજ લેતાં હું જાગૃત થયો, મ વિવેક તમારો લહ્યો;
થયો તમારા મનમાં વિચાર, રખે જાગતી સીતા નાર. ૧૧
સ્રીનું મન હોય ચંચળ ઘણું, કપટ ધરશે લક્ષ્મણ તણું;

જો જાનકી જાણશે સંદેહ, તો લક્ષ્મણ તજશે નિશ્ચે દેહ. ૧૨
એવો વિવેક હૃદેમાં અહી, પ્રભુ મુજને જણાવ્યું નહીં;
પછે મેં મનમાં કીધો વિચાર, એ સંસર્ગ પાતિક થયુ અપાર. ૧૩
સુમિત્રા સરખી સીતા માત, નિદ્રાવશ પડ્યો ઊપર હાથ;
મેં તેનું પ્રાયશ્ચિત કીધું સહી, બાર વર્ષ નિદ્રા કરું નહીં. ૧૪

વલણ.

નિદ્રા તજી તે કારણે, બ્રહ્મચર્ય તો સેજે થયુંરે;
એ વ્રત કીધાનું કારણ, જેમ છે તેમ તમને કહ્યુંરે. ૧૫

કડવું ૧૮ મું—રાગ મેવાડો.

લક્ષ્મની વાણી સાંભળી, વાનર સૌ ગાજ્યા હુકળી;
મેઘનાદ હવે નિશ્ચે મરે, લક્ષ્મણની સૌ પ્રશંસા કરે. ૧
કષ્ટ સાંભળી બાંધવતણું, રામચંદ્ર દુઃખ પામ્યા ઘણું;
મુજ નિમિત પીડા ઘણી સહી, રોયા રઘુપતિ એવું કહી. ૨
પછે વિભીષણને પૂછે રાય, જોતાં ઉત્તમ મળ્યો ઉપાય;
મેં તમને સોંપ્યો લક્ષ્મણ ભ્રાત, ઇંદ્રજીતને કરો નિપાત. ૩
રાય વિભીષણ કરે વિનતિ, સાંભળો સ્વામી લક્ષ્મણ જતિ;
મુજ સાથે આવો મહારથી,, મેઘનાદ મરશે સર્વથી. ૪
ઉઠ્યા લક્ષ્મણ માગી વિદાય, ચાલ્યા નમી રઘુપતિને પાય;
પંચવીશ કોટી કપિવર સાથ, વિદાય કીધા શ્રી રઘુનાથ. ૫
હનુમાન ઉપર બેઠા લક્ષ્મણ, ચાલ્યા રાઘવનાં વંદી ચર્ણ;
ગયા વાડીમાં પાછલી રાતે, તે જઇ પહોત્યા વહાણું વાતે. ૬
બેઠો છે ઇંદ્રજીત બળવાન, રકત વસ્ત્ર કરી પરિધાન;
વિભીષણ કહે લક્ષ્મણ રાય, ઇંદ્રજીત છે વાડી માંય. ૭
એક ગુફા છે આણે સ્થાન, તેમાં બેસી ઇંદ્રજીત ધરે ધ્યાન;
નિકુંભના નામે ઇશ્વરી, તે ઇષ્ટદેવી મેઘનાદે કરી. ૮
અજા મહિષ મેદ મદ્યપાન, ખગ મૃગ બકનાં બલિદાન;
અડદ સરસવ રાઈ મઘર, હોમે છે કુંડ માંહે અસૂર. ૯
જો પૂર્ણ ધ્યાન વ્રત એ કરશે, તો કુંડ માહેથી રથ નિસરશે;
જો તે રથ ઉપર ચડશે, જઇ, મેઘનાદ પછે મરશે નહીં. ૧૦
માટે ધ્યાનભંગ કરો જ્યમ ત્યમ, પછે વાનરે માંડ્યો ઉદ્યમ;

ધસી ગુફામાં પેઠા બળવંત, નળ નીલ અંગદ હનુમંત. ૧૧
ઇંદ્રજીત બેઠો ધરી ધ્યાન, દૃઢ આસન મન મેરુ સમાન;
રાવણ નંદન દમ્યો અપાર, વાનર કરે નખ પદના પ્રહાર. ૧૨
ચઢે સ્કંધે ઢંઢોળે શીશ, કાનમાં કપિ પાડે ચીસ;
મસ્તક ઊપર બેસે ચઢી, દારુણ દુઃખ દીધું બે ઘડી. ૧૩
વણસાડ્યા પૂજાના ઉપહાર, હુતદ્રવ્યનો ત્યાં કીધો આહાર;
છોડ્યા અગ્નિકુંડમાં કરી, ધુળ નાંખી માંહે પોસો ભરી ૧૪
જુએ આંખ ઉઘાડે હાથે ગ્રહી, કો ગુદ દેખાડે અવળા રહી;
ઓલવી હુતાશનની જ્વાળ, જઈ ત્રોડી સ્મરણની માળ. ૧૫
લક્ષ ગાળ દીધી ગ્રહી કાન, મેઘનાદ ન મૂકે ધ્યાન;
કરડે તાણે નામી જાય, મુખ ઉપર મૂકે કપિ પાય. ૧૬
કુંડ માહે કીધી લઘનીત, તવ ક્રોધ કરી ઉઠ્યો ઇંદ્રજીત;
ગુફાથી કપિ નાસી નિકળે, ઇંદ્રજીત તવ ધાયો પુઠળે. ૧૭
જેવે બાર નિસર્યો રાજકુમાર, જઈ વાનરે ઘેર્યું ગુફાનું દ્વાર;
ગુફા વિભીષણે રોકી જઇ, ઇંદ્રજીતે પેસાયું નહીં. ૧૮
જોઇ કાકાતણું કપટ, જઇ રથ પર બેઠો સુભટ;
હનુમાન ઉપર લક્ષ્મણ ચડ્યા, ઉભય વીર સનમુખ ગડગડ્યા. ૧૯
ઘોર યુદ્ધ માંડ્યું તે સમે, પદ પ્રહારે ધરા ધમધમે;
અનંત રાક્ષસી સેના હણી, રહ્યા વાનર આખી અણી. ૨૦
વરસે ગિરિ તરુ વરસાત, વાનર વીર વઢે ઉત્પાત;
કોપ્યો ઇંદ્રજીત બળવાન, કિધા મુર્છા નળ જાંબુવાન. ૨૧
પડ્યો વિભીષણ અંગદ યુદ્ધપતિ, મુર્છા પામી લક્ષ્મણ જતિ;
અનંત કપિ પડ્યા બળવંત, તે સમે રણ રાખ્યું હનુમંત. ૨૨
એક વૃક્ષનો કીધો પ્રહાર, મુર્છા પામ્યો રાવણ કુમાર;
ઇંદ્રજીત ઉઠ્યો પછે ફરી, લક્ષ્મણે યુદ્ધ માંડ્યું બળ કરી. ૨૩
મેઘનાદે મુક્યો હુતાશન, લક્ષ્મણે પ્રેર્યો પરજન્ય;
વાયુ પ્રેર્યો રાક્ષસ નૃપ, લક્ષ્મણે મૂક્યા બહુ સર્પ. ૨૪
મેઘનાદે પ્રગટ્યા કોટી ગરુડ, લક્ષ્મણે શિલા ચલાવી પ્રૌઢ;
વજ્રાસ્ત્ર બાણ મુક્યુ રાક્ષસે, ગિરિ કાપી નાખ્યા ચાર દીશે. ૨૫
બ્રહ્માસ્ત્ર બાણ મુક્યું લક્ષ્મણે, રુદ્રાસ્ત્ર મુક્યુ સુત રાવણે;
વિષ્ણવાસ્ત્ર મૂક્યું લક્ષ્મણ વીર, મર્યાદા છોડી સાગર નીર. ૨૬

કંપ્યા દેવ ડોલ્યા દિગપાળ, ખળભળીયાં સાતે પાતાળ;
પૃથ્વી તળ થયું કંપાયમાન, ચળ્યા ચંદ્ર નક્ષત્ર ભાણ. ૨૭
દશરથી યોદ્ધા રાવણ ભણી, મૂકે બાણ મંત્ર ભણી ભણી;
બાણ એક મુકયું બળ ભરી, લક્ષ્મણે લઘુ લાઘવી કરી. ૨૮
સારથીનું મસ્તક છેદીયું, ધ્વજ છત્ર છેદી પાડીયું:
કવચ કાપીને હણ્યા તોખાર, નખ શિખ કિધા શરના પ્રહાર. ૨૯
પુષ્પ વૃષ્ટિ લક્ષ્મણ પર થાય, અમર ગુણ હરિના ગાય;
ધન્ય ધન્ય લક્ષ્મણ ધીર મન, સ્તુતિ કરે દેવ રાજન. ૩૦
કાકુસ્થ કુળદીપ તું ચંદ્ર, પર્વણીએ વાધે જેમ સમુદ્ર;
ઈંદ્રજીત અકળાયો ઘણું, કો પાસે ન દીઠું પોતાતણું. ૩૧
પાડ્યો મુગટ છેદ્યાં હથિયાર, કાળરૂપ શર કાઢ્યો માર;
ઈંદ્રજીતનો કંઠ નિરખી, મુકયું બાણ ધનુષ્ય આકર્ષી. ૩૨
છુટાં બાણ મૂકે મહાબળી, ધાર જાણે ચમકે વિજળી;
જાણે મેરુ શિખર ત્રુટી પડશે, કે પૃથ્વી બ્રહ્માંડે અડશે. ૩૩
કુંડળ લોલ કપોળ વિશાળ, મુખ સોળ કળા શશિ ભાળ;
ઈંદ્રજીતનું છેદ્યું શીશ, જઈ પડિયું જ્યાં લંકાનો ધીશ. ૩૪
મસ્તક પડયું જઈ ખોળા માંય, મુર્છા પામ્યો રાવણ ત્યાંય;
વિલાપે સુલોચના સુંદરી, આક્રંદ કરે ત્યાં મંદોદરી. ૩૫
હાહાકાર કરે લોક સમસ્ત, ભાઈ લંકા દીનકર પામ્યો અસ્ત;
ફરી સેના ગઈ જ્યાં રાઘવ રાય, લક્ષ્મણ નમ્યા જઈ રામને પાય. ૩૬
પછે પ્રીતે દિધાં આલિંગન, વખાણે બાંધવ કપિ રાજન;
રામચંદ્ર પૂછે ફરી ફરી, ઈંદ્રજીત જીતિ આવ્યો કેમ તરી. ૩૭
આજ પ્રાપ્તિ સીતાની થઈ, મેઘનાદ માર્યો ચિંતા ગઈ;
જેજેકાર કપિ દળમાં થયો, એક પાપી રાવણ હણવો રહ્યો. ૩૮

વલણ.

રહ્યો રાવણ મારવો, કપિ રામના ગુણ ગાયરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, હવે લંકામાં શું થાયરે.

કડવું ૧૯ મું–રાગ વેરાડી.

વાલ્મિક કહે સાંભળો રુષિરાય, શું નિપન્યું પછે લંકા માંય;
હાહાકાર નગરીમાં થયો, તોલ જશ રાવણનો ગયો. ૧

આવી મંદોદરી નાથ કને, કાં દૈવ વાંઝણી કીધી મને;
ઇંદ્રજીત અક્ષય અતિકાય, ત્રણે પુત્ર મરાવ્યા રાય.
ઉજડ લંકા દિસે સમશાન, ઘર ઘાલ્યું દુભ્યા ભગવાન;
એવું કહી તે પડી સુંદરી, સુતના ગુણ ગાયે ફરી ફરી.
મારા જુગ જાણીતા સુત જોદ્ધ, હું દુખણી માતને દો પ્રતિબોધ;
ઇંદ્રરાયનું બંધન કરી, મારો મેઘનાદ આવ્યો ફરી.
આવો અતિકાય લાડ ઘેલડા, આવો અક્ષય કુંવર અલબેલડા;
પય પાન દેઈ મેં ઉછેર્યા, ગુણવતા કાળે કેમ ઘેર્યા.
મારી વહુવર ત્રણે લુટાણી, કુમુદની પેરે કરમાણી;
તે નિર્ભય કોથી નવ બીતા, મારા ત્રણે કુંવર જાણીતા.
રાવણને કહે મંદોદરી, ફળ લીધું પર નારી હરી;
મેં વાર્યા તમને વારોવાર, બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થયા ભરથાર.
ન સીતા સાથ માંડ્યું ઘરસુત્ર, ખોયા ભાઈ જમાઈને પુત્ર;
હજી છત્ર ધરતાં નથી લાજતા, કોટ કાંગરે કપિ ગાજતા.
તવ ઉઠ્યો રાવણ ક્રોધ કરી, સાંગ વાસવી કરમાં ધરી;
જે પર નાંખે તેના હંસ હરે, તે શક્તિ કોથી પાછી ન ફરે.
ઘનનાદે દશાનન ગડગડે, જઈ વાનર દળમાં ત્રુટી પડે;
છે પુત્રનું વેર લેવાની હામ, દશગ્રીવે માંડ્યો સંગ્રામ. ૧
શતબળ મહાબળના ધામ, સુગ્રીવ વિભીષણ લક્ષ્મણ રામ;
અંગદ હનુમાન મુખે ગડગડ્યા, જઈ રાવણ ઉપર ત્રુટી પડ્યા. ૧
દારણ યુદ્ધ થયું તે સમે, સળકે શેષ ધરા ધમધમે;
શિલા શિખર પડે બહુ વૃક્ષ, છુટે બાણ ત્યહાં લક્ષોલક્ષ. ૧
ઉડે રેણુ કરે નાદ અનેક, શું અવની આભ થાશે એક?
શોણીત સરિતા દારુણ વહી, સમુદ્ર થયો શોણીતમય સહી. ૧
પ્રલય અનળ જેવો જાજુલ, રાવણ રૂપ થયું તદ તુલ્ય;
છેદે વેધે ભેદે વપુ, પ્રબળ વાનર દળનો રિપુ. ૧
ઇંદ્રજીતનું દુઃખ મન ધરી, રાય ઘણું પીડે સેના વાનરી;
સુગ્રીવ વિભીષણ નાઠા જાય, મુર્છા પામ્યા શ્રી રઘુરાય. ૧
નળ નીલ જાંબુવાન હનુમાન, પડ્યા ભૂતલે મૃત્યુ સમાન;
દધિમુખ મયંદ ગવાક્ષ સુષેણ, શર પ્રહારે ઉડ્યા જેમ રેણુ. ૧
પણુજ કેશરી સતબળ તાર, તે પડ્યા ઘાયલ કરે પોકાર;

રીંછ મર્કટ દેહવટ વાનરા, રુધિર માંસ યુક્ત થઇ ધરા. ૧૭
સકળ સાથ અનાથવત્ થયો, તવ લક્ષ્મણ યોદ્ધા સન્મુખ રહ્યો;
ક્રોધાયમાન ચિતમાં ચટપટી, શર જાળમાં રાય કીધો લટપટી. ૧૮
કિધો રાવણ વ્યાકુળ મહારથી, છેદ્યું છત્ર માર્યો સારથી;
કાપ્યું કવચ છેદ્યો ધ્વજ દંડ, રથ ઘોડા કીધા શતખંડ. ૧૯
પુષ્પ વૃષ્ટી અમર ગણ કરે, ધન્ય સૌમિત્રી સર્વે ઉચરે;
સાંગ વાસવી કરમાં ગ્રહી, ધસ્યો રાવણ પાળો થઇ. ૨૦
માર્યું કપિદળ પગે દળી, જ્યમ કુંજર મરદે કદળી;
સઘળું દળ કંપાવ્યું પગ વડે, સાત પાતાળે પરછંદા પડે. ૨૧
થયો રુદ્ર કોપ તામસ ભર્યો, શ્યામ વર્ણ આધો સચર્યો;
મુકી સાંગ લક્ષ્મણ ઉપરે, ઘુઘવાડા જાતી તે કરે. ૨૨
ઘમકે ઘંટા ઘુઘરમાળ, જેને અગ્રે વસી રહ્યો કાળ;
ત્રાહ ત્રાહ દેવ વાણી વદે, તે જઈ બેઠી લક્ષ્મણને રુદે. ૨૩
જ્યમ દરમાં પેસે સાપણી, સમ કાળજામાં પેઠી પાપણી;
લક્ષ્મણ જોદ્ધાનો કરી નાશ, ગઇ સાંગ તે વાસુકી પાસ. ૨૪
સૌમિત્રી જવ ધરણે ઢળ્યો, રાવણ પાપી પાછો વળ્યો;
તે પેઠો પુરમાં દેઈ નિશાણ, થયું વાનરને લક્ષ્મણનું જાણ. ૨૫
આવ્યા રીંછ મરકટ ટોળે થઈ, પણ લક્ષ્મણ ઉત્તર આપે નહીં;
શીતળ પદ નાસિકા કર્ણ, પડ્યો જોદ્ધ પામીને મર્ણ. ૨૬
શું થયું એમ કહે રઘુનાથ, દીઠો પ્રાણ વોણો લક્ષ્મણ ભ્રાત;
હાહાકાર કરે વાનરા, પડ્યા રામ મુર્છા ખાઇ ધરા. ૨૭
વિભીષણ ને સુગ્રીવ રાજન, કરે રામને આશ્વાસન;
વિલપે રાઘવ બેઠા થઇ, લક્ષ્મણ મસ્તક ખોળે લઇ. ૨૮
બોલો સત શિરોમણ સાધ, ક્ષમા કરો મારો અપરાધ;
કરો વિચાર સગપણ સ્નેહ, હું દુખિયાને નવ દિજે છેહ. ૨૯
હું તારે આશ્રે વન નિસર્યો, તો પરિત્યાગ મારો કાં કર્યો;
મારા કર્મના શા કહું ભોગ, ગયું રાજ ને મેં લીધો જોગ. ૩૦
મુજ માટે થયું પિતાનું મરણ, વળી સીતાજીનું થયું હરણ;
વળી તું મુજને મૂકી ગયો, હું ઘોઝારો દુ:ખ જોવા રહ્યો. ૩૧
હોય કાષ્ટથેં કઠિણ પાષાણ, પાષાણથેં કઠિણ લોહ નિર્વાણ;
લોહથેં કઠણ વજ્ર લોક વદે, પણ વજ્રથેં કઠણ મુજ રુદે. ૩૨

જે આવે દુઃખે ફાટતું નથી, એવું કહીને રુએ રઘુપતિ;
એ શરીર નિર્ગુણ જાણવું સહી, કીધા ગુણ કાંઇ જાણે નહીં. ૩૩
પણ એક ગુણ મોટો પ્રભુ કહે, જે જે દુઃખ પડે તે સહે;
મુને આગળથી પાતો જળ, મુને સમર્પીને લેતો ફળ. ૩૪
મુને આગળ કરી પુઠે આવતો, કમંડળ લઈ આગળ ચાલતો;
તો આજ કેમ અધર્મી થયો, મુજ પેહેલો કયમ સ્વર્ગે ગયો. ૩૫
હજી મૈથિલી નથી મુકાવી, તો તુને નિદ્રા કેમ આવી;
ઉઠો ઉદ્યમી કરો સંગ્રામ, એમ કહી કહી રુએ રામ. ૩૬
ભરત શત્રુઘ્ન અયોધ્યા રહ્યા, પિતાજી તો સ્વર્ગે ગયા;
જનક સુતા તો પરવશ પડી, અરે દૈવ આવી કોણ ઘડી. ૩૭
અહો દશરથ અયોધ્યા પતિ, લક્ષ્મણને ભેટજો મારી વતી;
તમો પુછજો છાનું કાન માંહે, તરછોડ્યા કાં રામને વનમાંહે. ૩૮
એવા વિલાપ રાઘવના સાંભળી, કપિની સેના રોઇ સઘળી;
રુએ દેવ ગાંધર્વ ને યક્ષ, રુએ પર્વત વનનાં વૃક્ષ. ૩૯
રુએ સમુદ્ર નદી જલ જંત, પશુ પક્ષી રુએ અનંત;
છે વૈદ વાનરનો અવતાર, સુષેણ બોલ્યા કરી નમસ્કાર. ૪૦
સુણો વિનતિ શ્રી રઘુનાથ, કહું લક્ષ્મણ જીવ્યાની વાત;
દ્રોણાચળ પુઠે ગંધમાદન, તે પર્વત ઉપર દ્રુમવેલી વન. ૪૧
છે સલા વિશલા એવું નામ, તે ઔષધી જો આવે રામ;
પણ જાવું આંહાંથી લખ જોજન, પ્રભાત પેહેલી આવે સ્વામીન. ૪૨
મૃતસજીવની લાવે કોય, સુણી રામ જોદ્ધા ભણી જોય;
ઉત્તર અપાય ન કોની વતી, બોલ્યા હનુમાન કરી વીનતિ. ૪૩
હું જાવા હામ કરું રઘુરાય, લાવું ઔષધી પ્રાતઃ ન થાય;
છે લક્ષ જોજન એક કોસ સમાન, કહી મનવેગી ચાલ્યો હનુમાન. ૪૪
શ્રી વાલ્મિકજી એણીપેરે ભણે, ત્યાં છળ કીધા રાય રાવણે;
રાક્ષસ કાળનેમી એવું નામ, રાવણે તેને સોંપ્યું કામ. ૪૫
કપિને રાખો મારગ માંહે, ન જીવે જો લક્ષ્મણ વાહાણું વાયે;
ત્રણ લક્ષ રાક્ષસ યોગી થઈ, તે પર્વત પાસે બેઠા જઈ. ૪૬
તેણે માયા ભેદ કીધા ઘણા, પણ હનુમાને એ પાપી હણ્યા;
ગયો દ્રોણાચળ પુઠે કપિ વીર, ત્યાં ત્રણ કોટિ છે વિદ્યા ધીર. ૪૭
તે ત્રણ કોટિનો કરી સંહાર, આગળ ચાલિયો પવન કુમાર;

કંઈએક કપિ સંગ્રામે ખોટી થાય, એવે કાળનેમી આગળથી જાય. ૪૮
વિસલ કરણુ તહાં હુતી એક, રાક્ષસે તેવી કીધી અનેક;
માયા કીધી ત્યાંહાં સઘળે, પત્રે પત્રે ત્યાં દીવા બળે. ૪૯
છે કોટયાન કોટી વનનાં વૃક્ષ, તે વૃક્ષે દીવા બળે લક્ષે લક્ષ;
હનુમાને આણ્યો મન વિવેક, સુષેણે મુને કહ્યું વૃક્ષ એક. ૫૦
આ ઔષધીની સંખ્યા નહીં, કંઈ માયાની રચના એ સહી;
ઔષધી વિના ક્યમ જાઉં ફરી, કહેશે રામ શું આવ્યો કરી. ૫૧
ઓળખ્યા વિના વૃક્ષ લઉં કયું, હું તો સેવક ધર્મથી બીઉં;
માટે લેઈ જાઉં આખો પહાડ, સુષેણુ ઓળખી લેશે તત્કાળ. ૫૨
પૂંછ વધાર્યું કપિ હનુમંત, ગિરિ પૂંઠે વીંટયો બળવંત;
સમુળો મરડી કાઢયો ગિરિ, કુદ્યો જોદ્ધ મસ્તકપર ધરી. ૫૩
દશ યોજન પોહોળો લંબો ત્રીશ, તે પર્વત કપિએ લીધો શીશ;
વળી રાક્ષસે ખાળ્યો કપિ જંન, ચાલ્યો કાળનીમીન કરી નિધન. ૫૪
રાત પાછલી ઘટિકા ચાર, લાવ્યો ઔષધી પવન કુમાર;
પર્વત મૂકીને કર્યો પ્રણામ, ધન્ય ધન્ય કહી ભેટ્યા શ્રી રામ. ૫૫
કીધો પર્વત રામે અવલોકન, થઈ રાક્ષસી માયા વિસર્જન;
રહી વેલી એક દીપક તણી, સુષેણે અહી સજીવન મણી. ૫૬
રસ કાઢી છાંટયો શરીર, તત્ક્ષણુ ઉઠ્યા લક્ષ્મણુ વીર;
જેજેકાર કરે કપિ સાથ, ભેટ્યા લક્ષમણુને રઘુનાથ. ૫૭
અનેક કપિ પડ્યા સંગ્રામ, સર્વે જીવતા કીધા રામ;
પર્વત ઉપરે ચડ્યા શ્રી હરી, દ્રુમવેલીની પૂજા કરી. ૫૮

વલણ.

સલ્ય વિસલ્યા ઔષધીની, શ્રી રામે પૂજા કરી;
તે પર્વત મૂકી સ્થાનકે, હનુમાનજી આવ્યા ફરી રે. ૫૯

કડવું ૨૦ મું–રાગ છંદ ભુજંગની ચાલ.

ઉઠયા લક્ષ્મણુ બીજા સર્વ સાથી, જીવતદાન આપ્યું હનુમાન હાથી;
કોપ્યા રઘુનાથ ધર્યું ચાપ મોડે, લંકારાય નાઠો ધાર્યાં બાણુ પૂઠે. ૧
દશ મુખ ફરીને નવ મુખ મોડે, શ્રીરામનાં બાણુ ક્યમ કેડ છોડે;
લે પતીતની પૂઠ જમદૂત જેવા, લંકાનાથ પુઠે ધાયાં બાણુ તેવાં. ૨
સભાસ્થાન રાજાન ઉદાન માંય, ફરે નાસતો ત્રાસતો લંક રાય;
ગુફા ભોંયરાં કોટડી માળ મેડી, ચડે ઊતરે નાસતો ચર્ણે ખેડી. ૩

ભર્યો શ્વાસને મૂખ નિશ્વાસ નાંખે, મુને રામનાં બાણથી કોણ રાખે;
લખ સુંદરી દીકરી વધુ દાસી, ભીડે બારણાં સર્વકો જાય નાસી. ૪
નીજ પુત્ર ભત્રીજ ને નીજ સ્નેહી, દેખી રાયને જાય મુખ ટાળો દેઇ;
જોયાં સપ્ત પાતાળ ને સપ્ત દીપ, જ્યહાં જાય ત્યાં બાણ દેખે સમીપ. ૫
થયો ભ્રમીત રાય ત્રીલોક ફરતાં, ધાયે બાણ પુઠળ ઘુઘવાટ કરતાં;
આવ્યો માન મૂકી જ્યહાં શ્રેષ્ઠનારી, મુને રાખ મંદોદરી, કહે અહંકારી. ૬
સન્માન દીધું નમી પાય રાણી, રહ્યાં બારણે બાણ મર્યાદ આણી;
કરી સ્તવન શરને પ્રણામ કરિયા, સતી નારના વેણથી બાણ ફરિયાં. ૭
નીજ નાથ પ્રત્યે કહે હાથ જોડી, કરું વિનતિ નાથ મુને બુદ્ધિ થોડી;
લાગ્યા બોલ કડવા જે પ્રથમ મીઠા, આજ જાનકી નાથના હાથ દીઠા. ૮
ન માનો કહ્યું કથ રીસાળ રગિયા, કયમ સૂર્યથી દીપે કોટિ અગિયા;
ક્યમ હરણ જીતે વઢે વાઘ સાથે, કુંજર જીત્યો કદિ સુણ્યો સિંહ સાથે? ૯
ક્યાં મેરુ કાંકરા ક્યાં સમુદ્ર ખાડી, યુદ્ધે નાથ નાસી ભલી લાજ કાઢી;
દેવી મૈથિલી માતશું મન મોહ્યું, પુજા સદ્ય પામ્યા સુખરાજ ખોયું. ૧૦
ઇંદ્રજીત અક્ષય અતિકાય બળિયા, કિધી વાંઝણી મુજને પુત્ર પળિયા;
બહુદળ દળિયું કુંભકર્ણ માર્યાં, પુત્ર પૌત્ર સંબંધી સર્વે સહાર્યાં. ૧૧
વધુ પુત્રી તણાં એવાતન ઉતાર્યાં, સુખ ખોઇ રાણા તમો દુખ વધાર્યાં;
લાડવાયા ભાણેજ સઉ ધરણ લોટ્યા, સતર લાખ જમાઇ બાણું લાખ બેટા. ૧૨
બેતાળીશ કોટી પ્રધાન હુતા, કરી દીર્ઘ નિદ્રાવશ સેજ સૂતા;
નથી ઉગર્યો યોદ્ધ કો સમ ખાવા, નથી દાસ ખવાસ કો નીર પાવા. ૧૩
થયા રથં વિરથ ઘોડા ને હાથી, નથી દોહલે કાળ કો કાળ ભાથી;
આવ્યા હાંફતા કાંપતા શ્વાસભરિયા, દિસે મૂખ વિકરાળ કહો કેમ ફરિયા? ૧૪
પડ્યા ખડગ કટારના બંધ ત્રૂટી, દિસે પાઘડી લટપટી પેચ છૂટી;
સર્વાંગે શર ઘા શોણીત ધારા, સમાચાર શા પુછિયે કેથ મારા. ૧૫
લાજ્યો ભૂપ તે ખેદ મનમાંહિ આણી, કરુ જુદ્ધ તે બોલતો ગર્વ વાણી;
રહી શેષ સેના સરવ સાથ જઇ, ચઢ્યો રાય સંગ્રામ નિશાણ દેઈ. ૧૬
રુડો દેહ મૂકી જ્યમ જીવ જાય, ત્યમ લંક મૂકી ચાલ્યો લંક રાય;
વાજે ભેર રણતુર ગોમૂખ સારાં, ત્રંબાલુય કાંસી નફેરી નગારાં. ૧૭
સિંહ નાદ સીંગી બહુ નાદ બોલે, ભુંગળ વાજે શેષ નાગ ડોલે;
ડોલીઆ દિગ્ગજ દિક્પાળ ચારે, ત્રિલોક કાંપ્યું ચઢ્યો રાય જ્યારે. ૧૮
દળ વાદળ ઉલટ્યું મેઘ જાણે, વજ્યા ઘાય ડંકે નોબત ને નિશાણે;
ચઢ્યું રાક્ષસ સૈન્ય ભયાનક ભાસે, શું રાવણ કોપથી પ્રલ્લે થાશે. ૧૯

મંદોદરી નારિએ બોલ માર્યો, જાણે ઘૃત હોમી અગ્નિ વધાર્યો,
વિકાળ રાજા જાણે કાળ આવ્યો, રઘુનાથનો સાથ જોતા બીહાવ્યો. ૨૦
શત સહસ્ર અયુત ને લક્ષ કોટ, સૈન રાક્ષસી ગણતા આવે ન ખોટ;
રથ અશ્વ ને ગજ વૈમાન પાળા, અજા ઉંટ ખર વાઘ છે મહિષકાળા ૨૧
બહુ શ્વાન માજાર ને સાઢ સરકે, વાજે ચગ ધટા વળી ધુમત ધ્રૂરકે,
પુર બાર આવી બહુ જુથ મળતા, ઓઢ્યા ઉંટનાચર્મ શોણીત ગળતા ૨૨
ધર્યાં ટોપ ટાટર બખતરવાળા, કો માકડા ભુખરા શ્વેત કાળા,
લોહ દત બિહામણા રગ લીલા, કો ધૂમતા ઝુમતા છે હઠીલા ૨૩
અણભાવતા આવતા ડોટ દેતા, કપી શૂરને સગ સગ્રામ લેતા,
ઝુઝાર વીરે રણસ્થભ રોપ્યો, દશગ્રીવ મહારાજ સગ્રામે કોપ્યો ૨૪
કોપ્યુ રાવણ ભૂપનુ મૂખ જોતા, અમર નારના વદન અત્રિક્ષ રોતા,
શુ પ્રલે કરવા શિવે કોપ કીધો, શકે રાવણે કાળનો વેશ લીધો ૨૫
વપુ ક્રોધની કાને બ્રાત ધરતુ, મેઘાડબર અબર શૂરે ફરતુ,
ઉઠયો નેત્ર દાવાનળ ક્રોધ જ્વાળા, મુછે કેશ શોભે જાણે સર્પ કાળા ૨૬
દશ શૃગનો રાય પર્વત ભાસે, ગુફા મૂખ જેવા દશે મુખ વિકાશે,
મુખે ગરગડે વારણી પાન કરતો, છત્રિશે મહારાજ આયુધ ધરતો ૨૭

વલણ.

ધરતો આયુધ ગાજતો, મુખ માગતો સગ્રામરે,
જોઈ હકાર્યું દળ આપણુ, યુદ્ધે ચઢ્યા શ્રી રામરે ૨૮

કડવું ૨૧ મું–રાગ ભુજગી–ત્રીતાળો.

શ્રીરામ લક્ષ્મણ સગ્રામે સોઢ્યા, મળી વીર મહાધીર કપિવર દોડ્યા,
ભુજા ડડ તે મહાપ્રચડ ધરતા, છત્ર ધરી અપાર મહારાજ ચઢતા ૧
મહાબળ પ્રચડ શૂર ચકચૂર થાયે, મુછાળા પુછાળા શુરા પુરા ધાયે
વઢે મલ્લ કો શસ્ત્ર સુભલ્લ ભેદે, પડે ચીસ કો રીસ કરી શીશ છેદે ૨
લથ બથ ઉન્મત સમર્થ શૂરા, પડે ઘાય છેદાય ને થાય પૂરા,
અસ્તી ચૂરે વલૂરે ઝુગે મદ કરતા, ભરે શ્વાસ ચોપાસ તે ત્રાસ ફરતા ૩
ઝગે ધાર તરવાર માર માર ભાખે, ફરે આમ સગ્રામ તો નામ રાખે,
ભચરડે ઉતરડે કોઈ દત કરડે, પડે આખડે કોઈ આખ તરડે. ૪
રુંઢ મુઢ કર ડડ મહા મૂઢ પડિયા, રાક્ષસ જુથ આવે લાહા અતિ અડિયા,
નાસા કર્ણ ને ચર્ણ બહુ ઘર્ણ ઢળિયા, મહા રુધિરની સરિતા નીર મળિયા ૫

હકારે વકારે કોઈ ત્યાં ખોખારે, પોકારે હોકારે મારે ખડગ ધારે;
પડે ઝીક પદ ઢીક હૈયે હીક આવે, આણે અંત બળવંત ગ્રહી દંત ચાવે. ૬
યંત્ર મંત્ર સર્વત્ર બહુ છત્ર પડિયાં, પાખર બખ્તર કવચની ત્રૂટી કડિયાં;
પડ્યા સુભટ સુભટ દોહોવટ જાય, બળપૂર મહાશૂર ચકચૂર થાય. ૭
કો સટકે અટકે લટકે પુકારે, હટકે પટકે કોઈ ઝટકે મારે;
પડે હળ મુશળ ભુંગળ ભારે, મદગળ તોમર શિર પર મારે. ૮
છુટે બાણ લે પ્રાણ શરણે ધસિયા, દેતા ફાળ વિકાળ કાળચંદ્ર ધસિયા;
પડે ધ્વજ હય ગજ એકજ થાય, ભગાણ ભુબાણ લંબાણ જાય. ૯
પડે ધાય છેદાય ભેદાય ભાલા, કો ભુપ અનુપ લઘુરૂપ લાલા;
શોભે વેપ લંકેશ સર્વેશ સામો, મહા યોદ્ધ વિરોધથી ક્રોધ પામ્યો. ૧૦
દશમુખ ધનુપ દુઃખદાઈ તાણે, સેના વાનરી જાજરી કીધી રાણે.

વલણ.

'વાજ આણે અતિ ઘણો, તે જોઈ કોપ્યા શ્રીરામરે;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કથા, રાવણ રામ તણો સંગ્રામરે. ૧૧

કડવું ૨૨ મું-રાગ સામેરી.

અમળ બળ જોઇ રાક્ષસનું, ને કોપ્યા શ્રી રઘુનાથ;
સંધાર મંત્ર મુખે ભણીને, ધનુપ લીધું હાથ. ૧
કોદંડના ટંકારથી, બ્રહ્માંડ ત્રણે ગડગડ્યાં;
ધરા કાંપી દિગ્ગજ ડોલ્યા, ગિરિ શૃંગ ત્રુટી પડ્યાં. ૨
બહુ રેણુ અંધકારે કરી, છાયો અભ્રમાં માર્તંડ;
રાવણતણું ત્યાં છત્ર રામે, કર્યું છે શત ખંડ. ૩
ધ્વજ ડંડ પાડી કવચ કુંડલ, હણ્યા સારથી તોખાર;
દશ મુગટ પાડ્યા રાયના, તવ હવો હાહાકાર. ૪
દેવ વધાવે કુસુમ વૃષ્ટી, સ્તવે ભારતી વેદ;
જ્યમ મુગટ છેદ્યા નાથજી, ત્યમ કરો મસ્તક છેદ. ૫
એમ નિર્ઝર વાયક સાંભળી, રાવણે પાડી રીર;
એક બાણ માર્યું રુદય માંહે, તેણે પડ્યા શ્રી રઘુવીર. ૬
નલ નીલ અગદ વિભીષણ, સુષેણ સુગ્રીવ રાય;
ગજ ગવાક્ષ આદે પડ્યા ભૂતળ, બાણ કેરે ધાય. ૭
જ્યમ પ્રલય કરવા વિશ્વનો, મહા રુદ્ર ધરે સ્વરૂપ;
ત્યમ વાનરને સધારવાને, કોપ્યો લંકા ભૂપ. ૮

દશ મુખે કરતો ગર્જના, ક્ષિતિ ચક્ર ચડાવ્યું ચાક;
તેહ સમે ત્યાં સન્મુખ થઈ, હનુમાન મારે હાક. ૯
અતુલ બળથી સકળ વાનર, શિથિલ વ્યાકુળ થાય;
સંગ્રામ રાયને આમ મૂકી, કપિ નાઠા જાય. ૧૦
શત સહસ્ર વાનર નાસતાં, રામે કીધા નાશ;
કો મરડી નાંખ્યા નદીમાં, કો ઉશડયા આકાશ. ૧૧
રગદોળી રોળી મરડી કરડી, વાળ્યો કપિનો ઘાણ;
ઇંદ્રાદિક દેવ સ્તવન કરે, તમો જાગો પુરુષ પુરાણ. ૧૨
તેવારે પ્રલે પાવક ક્રોધ જ્વાળા, ક્રૂર દૃષ્ટિ રામે કરી;
શત સહસ્ર બાણની જાળ માંહે, લીધો રાવણ આવરી. ૧૩
નિમિષ માત્રમાં રામજીએ, વિરથ કીધો રાય;
ભયભીત થઇ લંકેશ નાઠો, ગયો લંકા માંય. ૧૪
ધ્યાન ધરવા નિકુંભનાનું, બેઠો વાડીમાં જઇ;
અગ્નિ કુંડમાં હોમ માંડ્યો, વાનર કો પ્રીછે નહીં. ૧૫
વનચર અનુચર થઇ ફરે, પણ જડે નહીં લંકાપતિ;
વિભીષણને પુછે રાઘવ, કયાં ગયો એ દુર્મતિ. ૧૬
વિભીષણ કહે રામજી એ, અંબેનું સાધન કરે;
નિકુંભના રથ આપશે, તો પછે માર્યો નહિ મરે. ૧૭
નળ નીલ જાબુવાન અંગદ, હનુમાન આદિ સજ થયા;
લઇ આજ્ઞા શ્રી રઘુનાથની, વ્રત ભંગ કરવાને ગયા. ૧૮

વલણ.

વ્રત ભંગ કરવા ગયા વનચર, વિભીષણે દેખાડ્યું સ્થળ જઇ;
સાડનો ઘા થયો સહોદર, એવું કોય કરે નહીં. ૧૯

કડવું ૨૩ મું–રાગ વેરાડી.

વિભીષણે સ્થાનક દેખાડ્યું, જ્યાં બેઠો છે રાય;
નિકુંભનાનું સ્મરણ કરે છે, માળા ધરી કરમાંય. ૧
રક્ત વસ્ત્ર પેહેર્યાં લંકાપતિયે, કંઠે મસ્તકનો હાર;
મધ માંસ શોણિત ઘટ ભરિયા, દારુણ સર્વ ઉપહાર. ૨
વનચર જોદ્ધા ધસી પેઠા, સેવક કાઢ્યા મારી;
ધ્યાન ભંગનો ઉદ્યમ માંડ્યો, કો ન શકે ત્યાં વારી. ૩

ચંચળ ચેષ્ટા કરે કૌતક, મુખ સામું શુદ્ર માંડે;
મસ્તક ઉપર બેસી નીચે, રાવણ ધ્યાન ન છાંડે. ૪
ક્ષુદ્ર વચન અપરાધ પ્રકાશે, મૂછ ગ્રહીને તાણે;
રેણુ રાખ છાંટે રાવણને, નાના ભાત રંજાડે. ૫
અગ્નિ ઓલવ્યો કરી લઘુશંકા, કુંડ માંહે કપિ વીર;
ઢોળી નાંખે ભુંડુ ભાખે પણ, ભૂપ ન મૂકે ધીર. ૬
વાનર વીર પ્રત્યે કહે અંગદ, ઉઠ્યો નહીં અહંકારી;
કેશ ગ્રહીને લાવું અહિયાં, એની મંદોદરી નારી. ૭
એવું કહેતાં ગયો અંગદ, જ્યહાં રાક્ષસની રાણી;
આહા કહેતાં કેશ ગ્રહીને, સતી તાણી આણી. ૮
સહચરી વૃંદ આક્રંદ કરે છે, બુંબારવ બહુ થાય;
વાડી માંહે અંગદ લઇ આવ્યો, જ્યાં બેઠો ધ્યાની રાય.
પાલવ પાડ્યો ભૂમિ બહારે, છે અર્ધ ઉઘાડી કાયા;
મંદોદરી આક્રંદ કરે છે, કેશ વાનરે સાહ્
વદન વીલું વ્યાકુળ વિનતા, રુવે મેઘનાદની માત
રાવણની રાણી કપિ તાણે, શું સુતો આજ વિધાત
સહચરિયો અતિ રોષે ભરિયો, રુદન કરે દુઃખ સાં
અબળાથી અબળા ક્યમ છૂટે, કપિ પ્રત્યે કંઇ નવ ચાલે
શ્રવણે સાંભળે નયને નિરખે,શું મહિપતિની મતિ બૂડી
મુખ આગળ મંદોદરી વિલપે, જયમ ટળવળે ટિટૂડી
વિવિધ વિલાપ સતિનો સુણતાં, શેષ સરીખો ડોલે;
શત્રુ સરખા સુરગણ રોયા, પણ રાવણ રાય ન બોલે. ૧
મંદોદરી કહે સ્વામી મારા, જુઓ આંખ ઉઘાડી;
આ સસા મૃગા તાપસના સેવક, મુને લાવ્યા ઘેરથી કાહાડી. ૧૫
જીવતા વાઘની ત્વચા નિસરે, તે ગતિ થાય મારી;
તે ધ્યાન તમારું ધિક્ પડો, જીવતાં તણાએ નારી. ૧૬
ધન્ય રામ રઘુકુળનો ઇંદુ, એ સ્ત્રી માટે વઢે આમ;
તું પ્રત્યક્ષ દેખે ને નવ બોલે, નિર્બળ શઠ થયો સ્વામ. ૧૭
અંગદ કહે સાંભળરે તસ્કર, તુને જગત્ કરે તિરસ્કાર;
એક મસ્તકના ધણીને ધન્ય છે, દશ મસ્તકને ધિક્કાર. ૧૮
મંદોદરીને હું લઈ જઈશ, કરી રાખીશ ઘર ધણિયાણી;

બીજા કપિ કહે અમો પરણીશું, તાણી સઘળે રાણી. ૧૯
પટરાણી પરમ પીડા પામી, વાનરે વલુર્યું અંગ;
ક્રોધ કરી તવ ઊઠ્યો રાવણ, હવો તપનો ભંગ. ૨૦
વાનર વિનતા મૂકી નાઠા, ફરી આવ્યા જ્યાં શ્રીરામ;
રઘુવીર પ્રત્યે કહે કપિવર, કરી આવ્યા અમો કામ. ૨૧
મંદોદરીને ઘેર વળાવી, ને ચઢ્યો જુદ્ધે રાય;
ત્રીજીવાર સંગ્રામે આવ્યો, જાવા જમપુરમાંય. ૨૨

વલણ.

જાવા જમપુર માંયરે, રાય આવ્યો મૂઢ મતિ;
રામ બાણુથી પ્રાણ જાશે, ફરી લંકામાં જાવું નથી. ૨૩

કડવું ૨૪ મું—રાગ સામેરી.

સંગ્રામ કરવા રામ સાથે, રાય આવ્યો ત્રીજી વારરે;
સજી શસ્ત્ર અસ્ત્ર ને કવચ પેહેરી, વાહને અસ્વારરે. ૧
દશ ચાપ મંડલાકાર કીધાં, વરસતાં બહુ બાણરે;
ઘનસ્યામ સંગ્રામે શોભે, ધનુષ્ય ધરિયું પાણરે. ૨
તવ ઈંદ્ર રાયે સમો જોઇને, મોકલ્યો નિજ રથરે;
માતલી સારથી સદ્ય લાવ્યો, સાંધવા સુરનો અર્થરે. ૩
દશ સહસ્ર ઘોડા રથે જોડ્યા, છે મન પવનનો વેગરે;
રથ ચક્ર અતિશે ગાજતાં, જયમ ગગન ગાજે મેઘરે. ૪
શત ધ્વજા ફરકે પ્રથમ રંગે, દશ કળશ પચ છત્રરે;
જાણે એકીવારે કોટિ આદિત, પ્રગટ થયા છે તત્રરે. ૫
પચરંગા પટવાળી ગાદી, સિંહાસન શ્રીકારરે;
શુભ તકિયા ચમર વીંજણા, મોગરે મોતી હારરે. ૬
ભમર ભમરી હંસ હીરા, છે કોરે બહુ ચિત્રરે;
ભર્યાં અસ્ત્ર વસ્ત્ર આભુપણ માંય, જાત ભાત વિચિત્રરે. ૭
ફેરવતાં ઘુઘરા ઘમકે, મોરડે મોતી દોરરે;
નવરંગ અંગ તુરંગ ત્રેકે, કરે હીસારા હય સોરરે. ૮
રવિ મંડળ વા ચંદ્ર મંડળ, અગ્નિ વાયુ ખગ વિમાનરે;
એવો રથ અવની ઉતર્યો, જોઇ રિઝયા શ્રી ભગવાનરે. ૯
ઉભય દળ વિસ્મય થયું, રાવણ ભરાણો રોષરે;
ક્રૂર દૃષ્ટે ઉંચું જોયું, ઈંદ્રનો જાણી દોષરે. ૧૦

અસુરેશ અતિ રોષે બોલિયો, સાંભળો સૌ સુર વર્ગરે;
નર વાનરને કરી પ્રાજે, પછે ઉજાડું સ્વર્ગરે. ૧૧
માતલી રથથી ઉતરીને, નમ્યો રામને પાયરે;
આ શ્રીજીની સેવા વિષે, રથ મોકલ્યો સુરરાયરે. ૧૨
પ્રભુજીની પદરજ થકી, એ રથ પાવન થાયરે;
હોય સકળ શોભા શક્તને, યશ પ્રાપ્તિ પુરદર રાયરે. ૧૩
સ્નેહયુક્ત વાયક સાંભળીને, રથે ચઢ્યા રઘુનાથરે;
કોપ્યા રામ ક્રોધજ કરી, ધનુપબાણ લીધાં હાથરે. ૧૪
સિંહનાદ કરી ગંભીર સાદે, કીધો ધનુપ ટંકારરે;
તે શબ્દે વ્યાકુળ થઈને, ખળભળ્યો સૌ સંસારરે. ૧૫
કરી સ્મરણ વિશ્વામિત્રનું, ભણે મંત્ર પ્રયોગરે;
અસ્ત્ર વિદ્યા પ્રકટ કીધી, ત્યાં મળ્યા સઘળા યોગરે. ૧૬
એક નિકુંભનાનું ધ્યાન ભાગ્યું, બીજું શિવના અશ્વ રાખ્યા નહિરે;
ત્રીજો શાપ છે નંદીતણો, તેણે શુદ્ધ રાજાની ગઈરે. ૧૭
ચોથું બાણ રવિઅગસ્તનું, પાંચમો શાપ છે સીતા તણોરે;
છઠ્ઠો યોગ થયો સંધ્યા સમે, દેવ સાથે ઈર્ષે પામ્યો ઘણોરે. ૧૮
સાતમો યોગ રથ ઉતર્યો, સ્વર્ગથી પૃથ્વી માંયરે;
આઠમો યોગ એ મનુપ રૂપે, મળ્યા શ્રી રઘુરાયરે. ૧૯
એ અષ્ટ યોગ અરિષ્ટ ઉપન્યું, સૃષ્ટિનું જાશે કષ્ટરે;
શ્રીરામચંદ્રે રાવણ હણવા, કરી ક્રોધની દૃષ્ટરે. ૨૦
યદ્યપિ યુદ્ધ દારણ કીધું, રાવણે બળ પ્રાણરે;
બળ શક્તિ વિદ્યા નાશ પામી, ભેદ્યાં મર્મે બાણરે. ૨૧
અંતકાળ જાણી આપણો, ચિતમાં ચેત્યો ભૂપરે;
વીશ લોચને કરી રામજીનું, રુદે આણ્યું રૂપરે. ૨૨
સર્વના હિતને કારણે, કોપે ચઢ્યા જગદીશરે;
એક બાણ માર્યું કંઠ માંહે, ત્રણ છેદ્યાં શીશરે. ૨૩
બીજે બાણે ખટ છેદ્યાં, રહ્યું મસ્તક એકરે;
નવ મસ્તક પડયાં પૃથ્વી, તોય ન મૂકે ટેકરે. ૨૪
જ્યમ ડોલે મદગળ એક દંતો, સમ એક શીશે ધીશરે;
જાણે એક શૃંગગિરિ ઝરતો, કરે રુધિર ગળતાં રીશરે. ૨૫
અમર વર્ગ કુસુમે વધાવે, હવો જેજે કારરે;

એક હસ્ત અવની ઉંચી આવી, ટળ્યો ભૂમી ભારરે. ૨૬
નારદ શારદ ધરી વીણા, રામના ગુણ ગાયરે;
અપ્સરા કિન્નર યક્ષ વિદ્યાધર, નાચે વેણા વાયરે. ૨૭
હરખ્યા ગણ ગાંધર્વ સર્વે, ઈંદ્ર ચંદ સવિતા નક્ષત્રરે;
મેઘસ્યામ પ્રતાપથી સુખ, હવું હરખે સર્વત્રરે. ૨૮
એક મસ્તક ઉભો રાવણ, સંપુટ કરી વીશ હાથરે;
અંતકાળે સ્તવન કીધું, ઓળખ્યા શ્રી રઘુનાથરે. ૨૯
રુદે માંહે ધ્યાન ધરિયું, નખ શીખ નિરખ્યા રામરે;
મુને આવાગમનથી છોડવો, હરિ આપો મુક્તિ ઠામરે. ૩૦
એવું સ્મરણ જાણી દાસનું, રીઝ્યા શ્રી જગદીશરે;
અગસ્ત રુષિનું બાણ મુકી, છેદિયું દશમું શીશરે. ૩૧
જ્યમ ગ્રહ સંગાતે પડે સવિતા, જ્યમ મૂળમાંથી મેરરે;
તે રીતે પડ્યો લકાપતિ, શબ્દ થયો ચોફેરરે. ૩૨
નાસે ત્રાસે રાક્ષસ યોદ્ધા, રણ માંહે પડ્યું ભંગાણરે;
હાહાકાર થયો લંકામાંહે, અંતઃપુરમાં થયું જાણરે. ૩૩
રણ માંહે આવી રાણિયો, કરે વિવિધ વિલાપરે;
મંદોદરી વિલપે ઘણું, વળી અંગ પછાડે આપરે. ૩૪
શ્રી રામે કરી આશ્વાસના, ઘેર મોકલ્યો શ્રી સાથરે;
વિભીષણે સંસ્કાર કર્યો, પ્રજાળ્યો લંકા નાથરે. ૩૫
કુંભકર્ણ ઇંદ્રજીત આદે, દહ્યા સૌના દેહરે;
વાનર સર્વ જીવતા થયા, વરસ્યો અમૃત મેહરે. ૩૬
પછે દ્વિજ કરાવ્યું જાનકીને, પુરી સાક્ષ દશરથ રાયરે;
કૈકેઇજીનો શાપ મૂકાવી, નિર્મળ સીતા થાયરે. ૩૭
વિભીષણને રાજ આપ્યું, કિધા વાનર રીંછ વિદાયરે;
અગિયાર સહસ કપિ રાખિયા, શ્રી રામ તત્પર થાયરે. ૩૮

વલણ.

તત્પર થયા શ્રી રામજી, બેસી પુષ્પ વિમાનરે;
ચૌદ વર્ષ થયાં વળ્યા, વિજય કરી ભગવાનરે. ૩૯

કડવું ૨૫ મું–રાગ ધવળ ધન્યાશ્રી.

અગિયાર સહસ યોદ્ધા સંગાતે, વૈમાન બેઠા રઘુરાયજી;
અંગદ વિભીષણ સર્વે સાથી, મિત્ર વળાવા જાયજી. ૧

પાજ ખંડન કીધી શ્રી રામે, કો લંકામાં ન કરે ગમનજી;
શ્વેતબિંદુ રામેશ્વર સ્થાપ્યા, પૂજા કરી એક મનજી. ૨
સીતાજીને શ્રીરામ દેખાડે, આ અયોધ્યાની વાટજી;
આદ્ય શંભુનું સ્થાપન કીધું, ગોદાવરીને ઘાટજી. ૩
આ પંચવટી વન નાશિક ત્ર્યંબક, જટાયુ આશ્રમ નારીજી;
આ અગસ્ત સુતીક્ષણ અત્રિ, જુઓ આશ્રમ રાજકુમારીજી. ૪
આ ચિત્રકૂટ ગંગા ત્રટ વેણી, આ ગોહિલ નગ્ર કહેવાયજી;
આ ગંગા કેરું આવાગમન, જ્યાં આપણે કીધું પાયજી. ૫
આ રવિના આશ્રમ અતિ ઘણા તે, આપણે દીઠા આંહીજી;
આ આશ્રમે આપણ વસિયાં, વળતાં પહોત્યાં ત્યાંહીજી. ૬
આ સર્યુ ત્રટ અટક્યાં આપણ, સર્વ કીધું વિદાયજી;
આ જૂઓ જનકની તનયા, મળ્યા રાણા ને રાયજી. ૭
સાથ સૌને સ્થિર રાખી અયોધ્યે, વધામણી મોકલાયજી;
રઘુપતિને ચર્ણે લાગી, હનુમાન વધામણિયો જાયજી. ૮
વધામણી હનુમાને ખાધી, ભર્થ શત્રુઘ્ન છે અન્યજી;
ભાવ સહિત ત્યાં ભર્થને કહેછે, એ આવ્યા સ્વામીનજી. ૯
નગર લોક સઉ હાટ સમારે, ઉલટ મનમાં ધરતાજી;
ચૌટાં ચોક પોળ સમરાવી, સામગ્રી સજ કરતાજી. ૧૦
તરિયા તોરણ ધામ સમારે, નાટક નૌતમ થાયજી;
પૂજાની સામગ્રી લઇને, સૌકો સામા જાયજી. ૧૧
રાજ સામગ્રી સાથે આવ્યા, ભર્થ શત્રુઘન સામાજી;
ચરણે લાગ્યા રામચંદ્રને, સિતાને જોઈ સુખ પામ્યાજી. ૧૨
લક્ષ્મણને આલિંગ્યા બન્ને, ભાઈ પુન્ય પવિત્રજી;
હર્ષ ભર્યાં આવીને મળિયા, સખા સજન સૌ મીત્રજી. ૧૩
ભર્થ શત્રુઘન જોડે કોડે, કટક સંગાથે નમીયાજી;
દીઠા મીઠા વીર પોતાના, રાઘવજીને ગમિયાજી. ૧૪
ચર્ણે લાગે ભ્રાતને માગે, પુછે કુશળ પરસ્પરજી;
ચૌદ વરસનો યોગ ઉતારી, શ્રી રામ પધાર્યા ઘેરજી. ૧૫
શૃગાર સજે ને દુંદભી બાજે, સીતા સંગ પરવરિયાજી;
નગર લોક નિરખે મન હરખે, વરસે કુસુમ જય કરિયાજી. ૧૬
કૈકેઈ માતાને હાથ જોડીને, રામજી ચરણે લાગેજી;

માતાએ વરદાન જ માંગ્યું જે, અપવાદ શિરનો ભાગેજી. ૧૭
કૌશલ્યા આદે જે જનુની, તેને મળ્યા શ્રી રામજી;
બ્રહ્મા આદે સર્વ દેવતા, આવ્યા જ્યાં શ્રીપતિનું ધામજી. ૧૮
સર્વ મળી છત્ર રામને દીધું, વરત્યો જેજેકારજી;
રામનું રાજ ભૂતળે શોભ્યું તે, વર્ષ સહસ્ર અગિયારજી. ૧૯
સ્વધામે પધાર્યા પુર લોકને તેડી, એ રણયજ્ઞ થયો પૂરોજી;
રાઘવના ગુણને જે ચિત ધરશે, તેનાં અઘ થાય ચૂરોજી. ૨૦
કડવાં છવિશ પદ પુરણ સાતસેં, બાર રાગ દશ દેશીજી;
કથા ગ્રહે વિસ્તારી લીલા, શ્રી રામની ઉત્તમ દેશીજી. ૨૧
સંવત સત્તર એકતાળિશ વર્ષે, ચૈતર શુદી બીજજી;
રવિવારે કથા થઈ પૂરણ, રશિયા જનની રીજજી. ૨૨
દેસાઈ મેહેતા શંકરદાસે, મુને આજ્ઞા આપીજી;
ગુજરાત મધ્યે દિશા પૂર્વમાં, વડોદરાની ખ્યાતીજી. ૨૩
જ્યાં વૈષ્ણવજન ઉદે છે વાસી, વહાલા છે શ્રીરામજી;
ચતુર્વિંશી જ્ઞાતિ બ્રાહ્મણ, ભટ પ્રેમાનંદ નામજી. ૨૪
ભણે સાંભળે નર નારી જન, કોટી તીરથ ફળ થાયજી;
બ્રહ્મહત્યાદિક પાતક નાસે, તેનાં ભવ દુઃખ જાયજી. ૨૫
શુભમસ્તુ ને કલ્યાણકારી, મંગળ હરિનાં નામજી;
ભટ પ્રેમાનંદ કહે કર જોડી, રાખો શ્રીહરિ રામજી. ૨૬
તે માટે મન ધરી સાંભળો, સીતાજીનું હરણજી;
તેને કૃપા કરી શ્રી રામે, ત્યમ તમને રાખે શરણજી. ૨૭
ગામ વડોદરું ગુજરાત મધ્યે, કવિ પ્રેમાનંદ નામજી;
શ્રોતાજન સરવે ગાજીને, વદને વદો શ્રીરામજી. ૨૮

વલણ.

રામ સત્ય છે કહો સર્વ ગાજી, આવાગમનનું દુઃખ ટાળશે;
ભવ બુડતાં ભૂધરોજી, ભુજ ગ્રહીને કાડશે. ૨૯

રણયજ્ઞ સમાપ્ત.

લક્ષ્મણા હરણ.

કડવું ૧ લું–રાગ કેદારાની દેશી.

દુંદાળો દુઃખ ભંજનો, સદાય બાળે વેશ;
પ્રથમ પહેલો પુજીએ, ગૌરી પુત્ર ગણેશ.
સમરતાં લક્ષ લાભ દે, તેને કહે તન ગિરિજેશ;
તેથી પ્રથમ પૂજીએ, ગૌરી પુત્ર ગણેશ.
માતા જેની પાર્વતી ને, પિતા શકર દેવ;
શુભ કામે વાણી આપે, સમરતાં તતખેવ.
સુદ્ધિ બુદ્ધિ બે તારુણી, લક્ષ લાભ બે તન;
રિદ્ધિ સિદ્ધિ વસે ઘેર તારે, માટે વર્ણન કરું મન.
અહો સરસ્વતિ સહાય કરજો, હું છું મહા અજ્ઞાન;
ચંચુ વડે ચિત્તમાં ધરું, સમુદ્ર કરવા પાન.
દીન જાણો દયા આણો, હું છું દુર્મતિ મૂઢ;
અજ્ઞાન બાળક શર્ણું આવ્યો, આપ્ય વાણી ગૂઢ.
તુજતણી કૃપાએ કરીને, કરું હરિ ગુણ વખાણ;
દશમ કથા પાવન સુંદર, કૃષ્ણ ચરિત્ર શુભ જાણ.
તે ગાવા ઇચ્છા થઈ છે, વિદ્યા વાણી આપ્ય;
મોટા કવિજન આગળ થયા, આઇ તે તારો પ્રતાપ.
વ્યાસ મુનિ પરાશર સરખા, પ્રલ્હાદ વિભીષણ સાર;
નૃસિંહ મેહેતો વિપ્ર વિષ્ણુદાસ, કોઈનવ પામ્યા પાર.
હું તુચ્છ કવિ કાંઈ ન જાણું, અલ્પ બુદ્ધિ મારી;
જથારથ મુખેથી ભાખું, આઈ કૃપા સર્વે તારી.
સર્વ મુનિ દેવ ને કવિશ્વર, તેનાં વંદુ ચરણ;
સર્વતણી કૃપાએ કરીને, કહું લક્ષ્મણા હરણ.

વલણ.

કહું લક્ષ્મણા હરણ જે, પુત્રી- દુર્યોધન મણીરે;
હસ્તિનાપુરમાં સ્વયંવર રચ્યો, વાત કહું તેની વર્ણીરે.

કડવું ૨ જું-રાગ મારુ.

સુંદર હસ્તિનાપુર સાર, રાય દુર્યોધનનો બહુ ભાર;
ધૃતરાષ્ટ્રનો એ તન, જેને ભીમે કર્યો નિધન.
શત ભ્રાત છે સમરથ, દુર્મતિ દુઃશાસન બળરથ;
શત ભ્રાત તણી છે જોડ, પૂર્ણ રાજ્યતણાં છે કોડ.
ભીષ્મપિતા મહા બળવાન, જીત્યા દેશ દેશતણા રાજાન;
દ્રોણાચાર્ય ગુરુ મહા મુન્ય, અશ્વત્થામા છે અતિ પુન્ય.
કૃપાચાર્ય ને રાય કર્ણ, શકુનિ મામો ને વિધર્ણ;
છે સાત સહસ્ર પ્રધાન, રાયને દે છે અતિ માન.
મોટા મહારથી બળવાન, સહુ બેઠા ચાવે પાન;
ચંદ્રવંશ તણા જાણે ચંદ્ર, બુદ્ધિએ ભરીઆ જાણે સમુદ્ર.
કોની બીક નથી ગણતા, ધર્મ માટે અધર્મ હણતા;
એક સમે દુર્યોધન રાય, મનમાં ચિંતાતુર બહુ થાય.
વિચાર કરે મન ત્યાંય, બેઠો છે રંગમેહેલ માંય;
આ કન્યા બાર વર્ષની થઇ, એને પરણાવું હું કહીં.
સુંદર વર જોઇએ ઘર ગામ, કન્યાનું રુડું લક્ષ્મણા નામ;
પુછ્યું ગુરુને તેડી ઘેર, કહી માંડીને સહુ પેર.
સર્વ સભાને વિચારું, શકુનિ કર્ણને ભારે મારું;
એવે થયો પ્રાતઃકાળ, ઉઠ્યાં વૃદ્ધ યૌવન બાળ.
દંતધાવન કરી સહુ કોય, સ્નાન ધર્મ જે ક્ષત્રીના હોય;
સવાપહોર દિવસ ચઢ્યો જ્યારે, રાયે સભા ભરી છે ત્યારે.
સહુને પુછ્યું રાયે કરવું કેમ, લગ્નનું કરીએ કહો તેમ;
મોટો મારે મન ઉચ્ચાટ, નથી લગ્નનો સુઝતો ઘાટ.
નથી કન્યા જેવો વર, ઘર ગોત્ર અને વળી જર,
કન્યા રૂપ છે પરમ નિધાન, ઇંદ્રાણી બ્રહ્માણી મૂકે માન.
હવે વિચાર શો કરાવો, ગુરુ કર્ણ કહો મન ભાવો;
કર્ણ બોલ્યો કરી વિચાર, રચો સ્વયંવર શરનો સાર.
તેડાવો દેશ દેશના રાય, ઇચ્છા વર વરે કન્યાય;
હાથે એને આપો વરમાળ, નાંખે ઇચ્છે જે ભૂપાળ.
એવો વિચાર કર્યો પ્રાતઃકાળ, વરે કન્યા ધાવે વરમાળ.

વલણ.

ધાલે કન્યા વરમાળ જેને, એવો વિચાર કરયો સહુ કોઇરિ;
મંડપ રચના રુડી રચાવો, ઉત્તમ દહાડો જોઇરિ.

કડવું ૩ જું–રાગ વેરાડી.

શ્રી શુકદેવ વાણી ઓચરે, તું સાંભળ પરીક્ષિત રાય;
મુહૂર્ત જોવા દ્રોણ ગુરુને, તેડે દુર્યાધન ત્યાંય. હો ગુરુજી સુણિયે.
દ્રોણ ગુરુને તેડી લાવ્યા, સભા માંહે તે વાર;
દુર્યોધન તો પાયે લાગ્યો, પૂછે ગુરુને સાર. હો ગુ.
ગણેશ ગોત્ર સ્થાપન કરવું, તે બતાવો મૂન્ય;
સ્વયંવર કરવો મારે રુડો, તે સર્વ તમારું પૂન્ય. હો ગુ.
જડિત્ર સ્વચ્છ આસન કરી, બેસાડ્યા મુનિજંન;
અર્ઘ પાદ્ય ચંદન પુષ્પશું, પૂજા કરી રાજંન. હો ગુ.
લક્ષ્મણાના ગ્રહ જોયા, પુષ્ય નક્ષત્ર મીન;
માર્ગશીર્ષ શુદ બીજને દિવસે, રચ્યો સ્વયંવર તે દીન. હો ગુ.
સર્વ સંયોગ સારો મળ્યો છે, શુભ નક્ષત્ર શુભ યોગ;
પરમેશ્વર તો કરતા હરતા, તે ટાળશે રોગ દોગ. હો ગુ.
દુર્મતિ દુર્યોધન રાજા, કોને કહેતાં રખે ભૂલો;
વિસરશો કોઇ કૃષ્ણ સરખો, તો દેહ સુધાં ડૂલો. હો રાયજી સુણિયે.
માર્ગશીષ શુદી બીજને દિવસે, મુહૂર્ત મંડપ કીધું;
ગણેશ સ્થાપન ગોત્રજ પૂજા, વિપ્રને દાન દીધું. હો રા.
સોની સુથાર ને ચિતારા, જડિયા સલાટની જોડ;
મીનાકારી મંડપ કીધો, કામ કીધું મોડા મોડ. હો રા.
પોતાની બેઠક મધ્યે કીધી, ઉત્તમ હીરે જડાવ;
જાદવનું જડિત્ર આસન, તેનો લોહ્યો દાવ. હો રા.
સૂર્યવંશીની બેઠક કીધી, પૂર્વની દિશાએ;
ચંદ્રવંશીની બેઠક કીધી, પશ્ચિમની દિશાએ. હો રા.
દક્ષિણ ભાગે દેસ રાજા, ઉત્તરે યાદવ ભૂપ;
ત્રૈલોક્ય તે પાર ન પામે, દેવતણાં છે રૂપ. હો રા.
દેશે દેશના રાજાઓને, કંકોતરી લખાય;
ઘરના ગોર લેઈ કરીને, દક્ષણા અર્થે જાય. હો રા.

પ્રધાન કંકોતરી લખે છે, જેને દુર્યોધનની સહાય;
દેશ વિદેશ બ્રાહ્મણને આપી, પોતે કરે વિદાય. હો ૨ા.

વલણ.

વિદાય કરવા બ્રાહ્મણને, કંકોતરી લખે તતખેવરે;
દેશ દેશે કીર્તિ ચાલી, સ્વયંવર માંડ્યો અશ્વમેવરે.

કડવું ૪ થું-રાગ કેદારાની-બીજી દેશી.

દેશ દેશે કંકોતરી લખાયરે, લખે તે તો વિપ્ર લેઈ જાયરે;
પ્રથમ મચ્છદેશ લખાયરે, મદ્રરાય ના વિસરાયરે.
મદ્રદેશના સગા થાયરે, લખો લખો તે કાશી રાયરે;
વૈરાટને લખો રુડી પેરરે, દ્રુપદ આવે આપણે ઘેરરે.
લખો કચ્છદેશનો રાયરે, સિંધુદેશ રખે રહી જાયરે;
દંતવક્ત્ર શિશુપાળ શૂરરે, જરાસંધ જે બળ તણો પૂરરે.
લખ્યા તેરે દેશના રાયરે, લખ્યા ચોરાશી નાયરે;
લખ્યા જાદવ છપ્પન ક્રોડરે, દેશમાં હીંડે મોડા મોડરે.
દૈત્યનો ભય તો નથી ધારતારે, જેને છે વિશ્વંભર ભરતારે;
માર્ગશીર્ષ શુદનો જોગ નિર્ધારરે, રુડું મુહૂર્ત શુભ રવિવારરે.
સોમવારે જજો દ્વારકાં ગામરે, વાત વાડવને કહી તે ઠામરે;
જાદવ નીચ કુળ છે તે સારુરે, કન્યા આપવા મન નહીં મારુરે.
જાદવ કામ તણો અવતારરે, રૂપ જોઇ નાંખે કદી વરમાળરે;
એવું સુણી વિપ્ર થયો વિદાયરે, દેશ વિદેશે કહેતો જાયરે.
દેશ દેશે કંકોતરી વંચાયરે, સ્વયંવર રચ્યો દુર્યોધન રાયરે;
કન્યા સુંદર રૂપ નિધાનરે, કો મહાભાગી લેશે કન્યાદાનરે.
જેને વરમાળ ઘાલે બાઇરે, તેને કરે દુર્યોધન જમાઇરે;
નર માત્રને નિરખવા મનરે, તજી નિદ્રા સોંપ્યાં તનરે.
દેશ દેશના આવ્યા રાયરે, ભરી પૂરીને બેઠા સભાયરે;
લઘુ વૃધ્ધને જોબન વેષરે, માથે ધોળા કાળા કેશરે.
લીલા પીળા વાગા અંગે ધરિયારે, રુડાં ઘોતિયાં પોતિયાં પહેરયાંરે;
હીરા મણિ રત્ન જડાવરે, માંહે સોનાના દાગીના સાવરે.
બેઠા આપ આપણે ઠામરે, પોત પોતાનું વાંચી નામરે;
એટલામાં કૌતુક હવુંરે, શુકદેવ કહે તુજને કવુંરે.

પ્રભુને પટરાણી છે આઠરે, તેમાં જાંબુવતીનો કહું ઠાઠરે;
મૂળ રીંછડીની થઇ નારીરે, તેથી રાખે ઠાઠ માઠ ભારીરે.
પટરાણીમાં પામે માનરે, વળી રુડું એક સંતાનરે;
તેનું નામ છે જાદવ સાંબરે, રૂપે જાણે કોટિક કામરે.
તે મૃગયાને ગયો વનરે, નાઠો મૃગને તપ્યું તનરે;
હય હરણની પુઠે ખેડયોરે, થાકયો અશ્વ ત્યાં વાંસો ઉફેડ્યોરે.
નાસે વન ગુફામાં કુરગરે, નાવ્યું હાથને થયો મન ભંગરે;
ચિંતા ચિત્તથી કાઢી નાંખીરે, અશ્વને ગાળ ઘણેરી ભાખીરે.
થાકી તોખાર તરફડિયોરે, સાંબને ધાયો કાઢી હડીયોરે;
એવે સારંગ સાંકડે આવ્યુંરે, સાંબને શર મારતાં ફાવ્યુંરે.
બાણ પ્રહારે ગયા તેના પ્રાણરે, ત્યારે હરખ્યો ઘણું સુજાણરે;
દ્રુમ તળે વિસામો ખાવારે, બેઠો સાંબ તે શાંત થાવારે.
રથ લેઇ આવ્યા સેવકજનરે, દેખી રથને રીઝયું મનરે;
સ્વસ્થ થઈ બેઠો રથ માંયરે, ગિરિ તરુ ઓળંગતો રથ જાયરે.
રથે બેશી આવ્યો ગંગા તીરરે, જે છે મન તણો ગંભીરરે;
તેણે સુણી ઓચિંતી વાતરે, માગવા જાએ ચારણ ભાટરે.
પૂછ્યું ક્યાં જાઓ રુડે વાગેરે, તે કે જાશું દુર્યોધનને જાગેરે;
લક્ષણવતી લક્ષ્મણા નારીરે, આજ વરશે કો ભાગ્યશાળીરે.
સ્વયંવરમાં જેનું પાંદડું ફરશેરે, તે તો લક્ષ્મણાને વરશેરે;
એવું સુણી ચાલ્યો તેણે ઠામરે, આવ્યો હસ્તિનાપુર ગામરે.
ત્યાં કોઇએ ન દીધું માનરે, મનમાં કોપ્યો જાદવ સાંબરે;
નવ દીઠો જાદવ કોઇ ત્યાંયરે, આશ્ચર્ય લાગ્યું ઘણું મન માંયરે.
જાણે ભાસ્કર પ્રગટ્યો સાંબરે, રખે રાખે પિતાનું નામરે;
જાદવની બેઠક જોઇરે, વિવિધ રચનાની ત્યાં સોઇરે.
.જઇ બેઠો જાદવ જોદરે, વાધ્યો મનમાં મોટો ક્રોધરે;
જોઇએ અહીં તો શું થાયરે, કન્યા લેઉં પડે મારો દાયરે.
હું તો જાંબુવંતીનો પુત્રરે, લક્ષ્મણા સાથ માંડું ઘર સૂત્રરે;
દુર્યોધન સાથે કરું જુદ્ધરે, કન્યા લેઉં લાતે મારી શુદ્ધરે.
જે મુજ પિતા જગજીવનરે, તેને સાંઠ લાખ છે તનરે;
કદાપિ જુદ્ધ કરતાં મરિયેરે, એક ઓછો થયે ન ઓસરિયેરે.
એવો વિચાર કરી મનરે, બેઠો છે જાદવ તનરે.

વલણ.

તન બેઠો જાદવ તણો, સભા સહુ વિસ્મે થઈરે;
દીસંતો અકળ સ્વરૂપ, જોતામાં તો શુધ ગઈરે.

કડવું ૫ મું–રાગ સામેરી.

કન્યા મંડપ માંહે આવે, સુંદર રૂપ નિધાન;
ઇંદ્રાણી બ્રહ્માણી રુદ્રાણીનું, મૂકાવે તે માન.
રૂપ કળા ગુણ ચાતુરી, તેજ તણો અંબાર;
બત્રીશ લક્ષણી શોભતી, રોમાવળી ભાર અઢાર.
ચિન્હ ઉજ્વળ નખ કેરાં, દાડમ કળીશા દંત;
પગ પાની ઉર શોભી રહ્યું, કેડ કેસરી લંક.
કપોળ ચંદ્રમા પૂર્ણ જાણે, ભુજ દંડ શુંડાકાર;
વેણુ વાસુકી ફેણ શોભે, તેજ તણો અંબાર.
નેન કમળ છે મીન જેવાં, કીકી તેમાં શ્યામ;
સોળ કળાએ શશિવર ઉગ્યો, જાણે પ્રગટ્યો કામ.
અધર બિંબની શોભા ઘણી, જેવી માણુક જ્યોત;
નાક વાસુકી કીરની શોભા, જેવી દીવા કેરી જોત.
વસ્ત્ર સુંદર સ્ત્રીએ પહેર્યાં, ચર્ણો ચોળી કસ કસે;
રૂપ જોઈ માનની કેરું, કામી પુરુષનું મન હસે.
ઝાંઝર લંગર પાયે વાજે, હાર મુક્તાફળ કોટે;
કાને ફરફરિયાં શોભતાં, હીરા જડિત્ર વેસર હોઠે.
ચૂડો રુડો હાથે શોભે, આંગળિયે વીશે વીંટી;
મૃગમદની ટીલડી ચોડી, માંહે મીનાકારી લીટી.
વરમાળ કરમાં શોભતી, આવી સભામાં વિબુધ;
રૂપ જોઈ રંભા સરખું, સઉની ગઈ છે શુદ્ધ.
રાય સહુને નિરખતી, ચોકસ જોતી ત્યાંય;
જાદવ પુત્રે વિચાર્યું, બેઠે બેઠે મન માંય.
કોણ જાણે કોને નાંખશે, વરમાળ કન્યા તેહ;
કદાચિત રહી જાઇશ, એકલો હું જેહ.
એવું વિચારીને પલવટ કીધો, ગ્રહું એનો હાથ;
ઝાલીને રથ માંહે નાંખું, બીડી અંગશું બાથ.

વલણ.

બાથ બીડી રથમાં નાંખું, મન જાણ્યું પણ એકલોરે;
ફરી કન્યા એવી નહિ મળે, મુજ ભાત હતો ક્યાં બેકલોરે!

કડવું ૬ ઠું–રાગ સોરઠી.

એવો વિચાર કીધો સાંબ, મનમાં સમર્યા કૃષ્ણ ને રામ;
જે કરે ત્રિભોવન નાથ, બીડી કન્યાને અગઝું બાથ.
ગ્રહી તાણીને નાંખી રથ, ઉપર બેઠો ત્યાં સમરથ;
હાંકયો રથ તે વેગે કરી, જોતાં જોતાંમાં કન્યા હરી.
હાંકી રથ ને આવ્યો બાહાર, સહુ રાય કરે વિચાર;
ભાઇઓ આ તો થયો અધર્મ, નહીં સ્વયંવરનો ધર્મ.
નવ જાણ્યો જાદવનો પુત્ર, આ તો કામ નહીં કંઈ સુત્ર;
એવું વિમાસે સર્વ કોય, વળી ઉંચી દ્રષ્ટે જોય.
કોઈ દીસે છે મતિમંદ, છે કામમાં થએલો અંધ;
આવું કામ કોઇએ ન થાય, જરાસંધ શિશુપાળ પુઠે ધાય.
વાત સુણી દુર્યોધન રાય, ખટ મહારથી રોષે ભરાય;
કર્ણ આદે દુઃશાસન તાંહી, શત કૌરવ સર્વે ભાઈ.
ભીષ્મ દ્રોણ ને કૃપાચાર્ય, અશ્વત્થામાએ સુણ્યું આશ્ચર્ય;
ચઢ્યા ખટરથી મહા શૂર, વળી બીજા મંદમતિ અસૂર.
પેહેર્યા ટોપ ટાટર બખતર, ધનુષ્ય ચાપ ને રુડાં શર;
દળ ચઢ્યું તે સાગર પૂર, વાજે ત્રંબાળુ રણતૂર.
દેઈ દદામું તૈયાર થયા, ધજા નેજા ફરફરી રહ્યા;
તું ઉભો રહે કોણ છે શૂર, મારી કરશું તને ચકચૂર.
ત્યારે બોલ્યો જાદવ વાણી, નથી જાણતા મતિ અજાણી;
અમો જાદવના કુમાર, અમ ઘેર ઝાઝેરી નાર.
વઢું ભડું તમારી સાથ, કન્યા નહીં આવે તમ હાથ;
સુણતામાં દુર્યોધન કોપ્યો, મારી ચુરીને લજ્જા લોપો.

વલણ.

ચુરી મારીને લાજ લોપો, એમ બોલ્યો દુર્યોધન રાયરે;
શુકદેવ કહે સુણ્ય રાયજી, પછે યુદ્ધ કેવું થાયરે.

કડવું ૭ મું–રાગ મારુ.

જુદ્ધ કરવાને ઇચ્છે મન, જે જાંબુવંતીનો તંન;
દીસતો મહા બળવંત, જેનો પિતા છે જગજીવંન.
એવાં કરતા આવ્યા કામ, બીજો કોઈ ન ઘાલે હામ;
એ છે જાદવ કુળની રીત, તેથી મનમાં થઇ સુને પ્રીત.
પદ્યુમને એમજ કીધું, રતિના હાથનું પાણી પીધું;
ઓખાએ ઇચ્છી એવી વાત, માળીએ મળ્યો અનિરુદ્ધ નાથ.
કીધું બાણુની સાથે જુદ્ધ, છપ્પન કોટિ જાદવ શુદ્ધ;
સહસ્ર હાથ કાપ્યા મહારાજે, લાવ્યા ઓખા અનિરુદ્ધ કાજે.
મુજ પિતા લાવ્યા રુકિમણી, એવી વાતો શું કહું ગણી;
સોળ હજાર લાવ્યા રાણી, નરકાસુરને હાથે હણી.
ચાલ્યું આવ્યું કુળ અમારે, યુદ્ધ કરતાં દોષ કુણ ગણે;
સમર્યા બાણ કવચ ને રોપ, આવતાં કર્યા અંગે આરોપ.
હેલામાત્રમાં આજે કરું, કન્યા લેઈ દ્વારકાં પરવરું;
એવું મન રાખી દૃઢ, પછે કોપ કર્યો આરૂઢ.
મૂકે બાણ તે લક્ષો લક્ષ, કાઢે હસ્તી ઘોડામાં ચક્ષ;
પાડે માતંગ મોટા મદગળે, શૂરવીર વાધ્યો બળે.
બીજા રાય કરે જે જુદ્ધ, તેમણે વિચારી બુદ્ધ;
એકઠા થઇ સહુકો મારો, એ બાળક શું કરનારો.
એવું કેહેતામાં શિશુપાળ આવ્યો, જાદવના મનમાં ભાવ્યો;
તે દૈત્ય તણો છે કુમાર, એને ભુજબળનો અહંકાર.
એ તો મહામતિ મંદ, દારુણ યુદ્ધ કરે છે દ્વંદ;
જેમ અભ્રમંડળમાં ચંદ્ર, જાણે અસુરે વીંટયો ઇંદ્ર.
જેમ રવિ ધસે વાદળમાં, એમ જાદવ પેઠો દળમાં;
પ્રાતઃકાળનો રવિ જેમ, જાદવ શોભે દળમાં તેમ.
શિશુપાળને મારી લાતે, ગદા ઝુંટી લીધી હાથે;
મારી ગદા તે તતખેવ, ધરણી પડ્યો ને વળ્યો પ્રસેવ.
બે ઘડી મૂર્છાગત રહ્યો, પછે જયમ ત્યમ બેઠો થયો;
હાર્યો શિશુપાળ મહા શૂર, નાઠી સેના જે ભરપૂર.
ત્યારે આવ્યો રાજા શલ્ય, જાણે દીસે મોટો મલ્લ;
મારી ગદા જ્યારે જાદવને, વાગી રુદેમાં નંદન માધવને.

જાણ્યું ખંડિત થયું રત્ન, તેથી કન્યા કરે છે જત્ન;
વા નાખે ને બેઠો કરે, નાર રખે તું ચિંતા ધરે.
માર્યાં બાણ તે કોટ્યાન કોટ, કાપ્યો શલ્ય રાજાનો ચોટ;
માથેથી મુકુટ પડિયો, બે ઘડી ભોમ તરફડિયો.
ઉઠ્યો શલ્ય ને ખાધી હાર, જુદ્ધ જુએ છે બેઠી નાર;
આયુધ ઝુંટાવી લે વીર, મારે જોદ્ધાને રણધીર.
હાકે મારે પછાડે અંગ, સહુ જોધ કર્યાં મતિભંગ;
કોને મારે મુષ્ટિ લાત, કોના ભાગી નાંખ્યા હાથ.
કોને ભાલા ખુંચી મારે ભચ, કોનાં નાક કાપે કચ;
કો ખડ્ગે માર્યાં શૂર, કોને ચક્રે કર્યાં ચકચૂર.
કોને ઉડાડ્યા પગની ઠેસ, વૃદ્ધ જોબન બાળેવેશ;
એમ સહુને કરયા લથબથ, મુએ સારથી નાર ખેડે રથ.
એવું યુદ્ધ થયું ત્યાં ક્રૂર, મારી ભોમી પધાર્યા શૂર;
યુદ્ધ કરે દેવ નિરીક્ષ, અપ્સરા આવી અંતરીક્ષ.
મહદ્ કર્મ જાદવે કીધું, વેર વાળી સર્વે દીધું;
જાદવે લીધો રુડો ભાગ, વળી પિતાનો વાળ્યો લાગ.
રણ સહુ કોઇ ધરણે ઢળિયું, કન્યા કહે રત્ન જ મળિયું;
મેં આવું નહોતું જાણ્યું, મારી વિધિયે રત્ન જ આણ્યું.
કોણ પુન્યથી વર પામી, મારે જાદવ સરખો સ્વામી;
પિતાનું ફળ્યું કપટ, સહુ જોધ કર્યાં ચપટ.
લેતાં જાદવનું આસન, સામું દુઃખ થયું રાજન;
મારયા જોદ્ધ હારયા સહુ કોય, વળી વળી ઉંચી દૃષ્ટે જોય.
પકડો જાદવ દરાયો ઢોર, હણો એને એ છે ચોર;
એણે સભાની લાજ લોપી, હવે શિક્ષા દેવી મોટી.
એકઠા થઈને મારો, એ છે નિર્બળ શું કરનારો;
એમ વાદો વાદીએ આવ્યા, જોદ્ધા જાદવને મન ભાવ્યા.
આજ એને કરો શિક્ષાય, ફરિ નહિ આવે આવો દાય;
આજ સહુને દેઉં શિક્ષાય, શિશુપાળ આદે જે રાય.
એવું કહી સેનામાં ધસ્યો, અજામાં શાર્દુલ જસ્યો;
કરે બાણ તણો વરસાત, કોના પાડે નાક ને હાથ.
કોના પગ નાંખે કાપી, સઘળે બાણ રહ્યાં છે વ્યાપી;

સામાં બાણ આવતાં ભાગે, એને અંગે એક ન વાગે.
એ કામ છે હરિને ગમતું, એને બાણ વાગે નહિ દમતું;
હારયા જેમન વૃદ્ધને બાળા, કરવા નાહા કેરા ચાળા.
સૌમાં કોની રહી નહિ હામ, ચાલો જઇએ આપણે ગામ.

વલણ.

ચાલો ગામ જઇએ આપણે, વળો પાછા મોડા મોડરે;
હરિ છે જે કરતા હરતા, માથે જાદવ છપ્પન ક્રોડરે.

કડવું ૮ મું-રાગ ગોડી.

છે જાદવ છપ્પન ક્રોડ, સહુને માથે છે મોડામોડ;
(રાય) કેહે યુદ્ધ કરું એની જોડ, પૂરું સહુનાં મનનાં કોડ.
જે હીંડે છે મોડા મોડ, વળી ફરે છે સોડા સોડ;
કોણ કરે મારી કન્યા હર્ણ, નથી સાંભળ્યો કોઇ કર્ણ.
રામ કૃષ્ણ બાંધવની જોડ, બે ભાઇની ભાગું ખોડ;
નથી અવતર્યો કોઇ ધર્ણ, એને માથે ભમે છે મર્ણ.
એવે બોલ્યો તે રાજા કર્ણ, દુર્યોધન શકુનિ વર્ણ;
જોધો છે જે મહાવિકર્ણ, પદ પ્રહારે કંપાવે છે ધર્ણ.
સહુ ધાઈ આવ્યા સુસવાટ, રોકી બાંધ્યા ચારે ઘાટ;
જુઓ કૌરવ કેરા ઠાઠ, રોકી દશે દિશાની વાટ.
કરે બાણ તણો વરસાત, વર્ષી રહ્યા અગ્નિ સાક્ષાત;
ત્રિલોકમાં વાગી હાક, ચઢી મેદિની સહુ ચાક.
અશ્વત્થામા છે બળપૂર, જે ધનુર્વિદ્યામાં શૂર;
તે સામા આવ્યા જુદ્ધે જ્યારે, સામો આવ્યો જાદવ ત્યારે.
પહેલે બાણે ભાગ્યો રથ, બીજે રથે બેઠા મુનિ સમર્થ;
ફરી મારી બાણ ખોઇ પત, મુનિ કીધા તે વિરથ.
એક પાડ્યો ધ્વજનો ડંડ, બીજે પતાકા કરી શતખંડ;
ચાર બાણે ભાગ્યાં ચક્ર, એકે સારથી કીધો વક્ર.
બે બાણે ભાગ્યું છત્ર, એક બાણે ભાગી પિંજત્ર;
મુનિ વ્યાકુળ કીધા અત્ર, બીજે રથે બેઠા તત્ર.
મુનિયે મૂક્યાં બાણ કરી રીસ, જાદવે સમર્યા જગદીશ;
બાણ સુસવાટા દે સાંપ, આવ્યા જાદવ જોદ્ધો જ્યાંપ.

એવે સાંગે માર્યા સાઠ, તેણે વાળ્યો સૈનાનો ડાટ;
બીજા મૂક્યાં સહસ્રજ સાત, વરસે અગ્નિ તણો વરસાત.
સૈનામાં પડ્યું ભગાણુ, જોદ્ધા કરે છે ભુખાણુ;
સૈના દોહશ નાઠી જાય, હાહાકાર સૈનામાં થાય.
ત્યારે આવ્યો શકુનિ મામો, જાદવ જોદ્ધાના સામો;
બાણુ માર્યાં એક હજાર, ત્યારે બોલ્યાં લક્ષ્મણા નાર.
મામા વચન કહુ જોડી હાથ, મોટી મારા મનમાં વાત;
સ્વામીની ના કરો ઘાત, ઇચ્છા વર વરી સાક્ષાત.
બીજા વરને નહીં વરુ, ગોવિંદે ગોઠવું કરવું;
ત્યારે શકુનિ સમઝ્યો મન, કાચ ખોળતાં મળ્યું રતન.
એવી ના મળે જુગમાં જોડ, વેહેવાઇ છપ્પન ક્રોડ;
બીજા સર્વે વેહેવાઇ વાટ, જાદવ છે સબળો સાથ.

વલણ.

જાદવ સબળ સાથ છે, શકુનિ સમઝ્યો મનરે;
બાણુ થોથાં મારી પાછો ફર્યો, છે દુર્યોધન અધ તનરે.

કડવું ૯ મું–રાગ મારુ.

ધાયા અશ્વત્થામા વિકર્ણ, જે જોતાં છે બ્રાહ્મણ વર્ણ;
આવ્યા જુધ કરવા મન હુંસ, જાદવ સમજી મન થયું ખુશ.
એ બ્રાહ્મણને નવ મારું, છે અન્ન તણો ભીખારુ;
શસ્ત્ર બાંધે તો શું થાય, માર ખાધે નાશી જાય.
નથી ક્ષત્રી કેરો તન, જે યુદ્ધમાં થાય પતન;
વઢે મારે પુઠ ન કરે, મુઆ થકી ના ઓસરે.
એ બ્રાહ્મણ તણો નહિ ધર્મ, કરો સંધ્યા સ્નાન એ કર્મ;
એમ બોલ્યો જાદવ મુખે, કરી વ્રત ને મરો ભૂખે.
તમારા માંહે નહિ જોર, માગી ભીખ થઈ રહ્યો ગોર;
રાજ ગુરુ તમારો તાત, માટે સજો શસ્ત્રનો સાથ.
એવું કામ કરો તમે ગોર, થયા પરમેશ્વરના ચોર;
દ્રોણુ સમજે છે મન માંય, માટે નવ આવ્યા તે અહાંય.
એવું સુણતામાં ચઢી રીસ, પગથી જ્વાળા લાગી શીશ;
તારા તાતને મંગાવું ભીખ, તને મારીને દેઉં શીખ.

મુનિયે બાણ માર્યાં સોય, જાદવ ઊભો ઊભો જોય;
બાંણ મૂક્યાં એક હજાર, મારી પગ તણી પેંજાર.
ત્યારે કોપ્યો જાદવ ભૂપ, કીધું કાળ તણું નિજ રૂપ;
થાય પ્રલયે કાળના મેઘ, એમ નાખ્યાં બાણ અનેક.
વળી માર્યાં બાણ સાર, એક મૂકે સોળ હજાર;
ત્યારે વારે પોતાની નાર, એ તો બ્રાહ્મણના કુમાર.
એમને નવ વાગે બાણ, એમની પૂજા કરવી પ્રમાણ;
એમને પૂજી લાગીએ પાય, ગુરુ કરે આપણી સ્હાય.
ત્યારે બાણ મૂક્યાં એક હજાર, એના બળ તણો નહિ પાર;
રથ સહિત ઉચક્યા સાર, નાંખ્યા હસ્તિનાપુર મોઝાર.
ત્યારે દુર્યોધન કરે વિચાર, કહિયે દ્રોણ ગુરુને સાર;
મહારાજ બાળક બળીઆ, આવો કાને નથી સાંભળીઆ.
એ તો કરે સર્વને દુઃખી, માટે શું કરિયે કહો રુખિ;
ત્યારે દ્રોણ કહે થઇ રુષ્ટ, લાગો તમે દુર્યોધન દુષ્ટ.
તારા મનમાં કપટ રાજન, ટાળવું જાદવનું આસન;
જે છે કરતા હરતા દેવ, જેની સુરનર મુનિ કરે સેવ.
ધરે અવતાર વારે ધારે, હરિજનનું દુઃખ ટાળવા માટે;
જેમને નારાયણનું નૂર, જેણે માર્યા બહુ અસૂર.

વલણ.

માર્યા બહુ અસૂર જેણે, તે અવિચળ પદ પામિયારે;
અનેક જન ઉદ્ધારિયા, જે ભવનાં દુઃખ વામિયારે.

કડવું ૧૦ મું–રાગ મેરાઠી

દ્રોણ નાઠા ધર્મ જાણી, બાળક સાથે શું યુદ્ધ;
જાણે ઇશ્વર કરતા હરતા, જેની અગમ નિગમ બુદ્ધ.
દુર્યોધનને કહે ગુરુજી, જુગમાં મોટો અન્યાય;
બાળક સાથે જુદ્ધ કરતાં, ઉત્તમ શું પોસાય.
જીતીશું તો જશ નથી, હારીશું તો વિપરીત;
ભીષ્મપિતા ઘેર છે, તે તો દેશે શીખ.
ત્યારે રાય વિમાસી બોલિયો, હવે શો ઉપાય;
કર્ણને હું મોકલું, જે, જુદ્ધ કરવા જાય.

કર્ણ પાસે આવિયો, રાય દુર્યોધન;
ભાઇ સાંભળો જો. મારું, તો તારું બળ ધન ધન.
રાય સર્વે હાર પામ્યા, નાઠા લઇને પ્રાણ;
રવિનો વિશ્વાસ શો, માગે ભીખ નિર્વાણ.
ત્યારે કર્ણ બોલિયો, હસીને મુખ વાણ;
બાળક સાથે યુદ્ધ કરું, મારું શું કરે વખાણ.
ભાઇ કામ એ છે તાહરું, બીજાથી નવ થાય;
એને બાંધી ઘેર લાવો, જ્યમ ત્યમ કરીને દાય.
સુણી વચન રાય કર્ણ આવ્યો, હકારી નિજ વીર;
ઉભો રહે તું રણ વિષે, કોણ બળ પરાક્રમ ધીર.
કર્ણ કર્ણે સાંભળ્યો છે, દીઠો છે કોઇ વાર;
યુદ્ધ વેળા ઘણો દોહેલો, સહેવો શત્રુનો માર.
એવું કહીને બાણ મૂક્યાં, તેણે તે વળી સાર;
જાદવ કુંવર ઉપરે, ત્યાં મૂક્યાં તે શર ચાર.
તેહ કાપ્યાં કામણગારે, જોતામાં તે સાર;
ત્યારે કર્ણે સાત મૂક્યાં, બીજાં મૂક્યાં બાર.
જોઈ આવતાં સજ થઈ બેઠો, જાદવ તન તેણીવાર;
આવ્યાં તે કાપ્યાં ઝડપથી,(જ્યમ)શેલડી કોલુમાં નિરધાર.
ચપળા ચમકે મેઘ ગડગડે, વાયુ વૃથા કરે જેમ;
નિર્ધનના મનોરથ જેવા, વૃથા કીધાં તેમ.
નિર્ધન મુક્તા મણિ ઇચ્છે, અપંગે ગિરિ ચઢાય;
વઝા નારી પુત્ર ઇચ્છે, તેમાં કંઇ નવ થાય.
એમ વૃથા બાણ કીધાં, કર્ણનાં જાદવે સાંય;
વળી વેગે બાણ માર્યાં, થયો મુર્છાગત રાય.
ક્ષણભર પડયો પૃથ્વી, બેઠો થયો તતખેવ;
કોપી કર્ણે અગ્ન્યાસ્ત્ર મૂકયું, થયા પ્રકટ અગ્નિદેવ
જાદવે મેઘાસ્ત્ર સમર્યું, થયો અતિ અંધકાર;
રેણુ ઉડે કંઇ નવ સૂઝે, મેઘ વરસે મુશળધાર.
ત્યારે કર્ણે પવનાસ્ત્ર મૂકયું, કર્યો વૃથા મેઘ;
વજ્રાસ્ત્ર મૂકયું જાદવે, ટાળ્યો પવનનો વેગ.

વલણ.

ટાળ્યો પવનનો વેગ તેણે, તવ કર્ણે કર્યો વિચારરે;
પરશુરામનું ધ્યાન કીધું, હૃદયા માંહે નિરધારરે.

કડવું ૧૧ મું.–રાગ સારંગની ચાલ ટુંકડી.

હૃદયા માંહે ક્રોધ જ આણી, બાણ મૂકે તાણી તાણી;
જાદવ કંપ્યો મન જાણી, હકારી વદ્યો કર્ણ વાણી.
ધરે ધ્યાન હરિનું મન, જે જાંબુવંતીનો તન;
જેના પિતા છે જગજીવન, માથે જાદવ ક્રોડ છપ્પન.
કર્ણ કોપ કરે મન સાથ, કરે બાણ તણો વરસાત;
સાંબ કાપે બાણ અનેક, જેને માથે પ્રભુ એક.
એને બાણ ન વાગે એક, રોપ્યો પાગ ધરીને ટેક;
કન્યાને નવ લાગે રેખ, એવું પણ કરવું મીનમેખ.
જુદ્ધ કરે છે વિપેક, કર્ણે આણ્યો મન વિવેક;
મારો રહેશે કયમ ટેક, આ બાળને ના વાગે રેખ.
બાળક પકડું નહિ મીનમેખ, સારથી મુજ પરાક્રમ દેખ;
હું તો પૃથ્વી ચઢાવું ચાક, ભીષ્મને મેં મારી હાક.
બીડી પરશુરામ શું બાથ, હુંથી કંપે ત્રયલોક નાથ;
જાદવ જોદ્ધા લડતાં કાંપ્ય, હમણાં સાણસે પકડીશ સાપ.
મારે બાણ સાંબને નહિ ધાક, કોઇનાં કપાઇ પડિયાં નાક;
માર્યાં હસ્તી લક્ષ કરોડ, મારી અશ્વ તણી કંઇ જોડ.
જાદવ રથે મોડા મોડ, કરે કર્ણનાં પૂરાં કોડ;
રીસે ભરાયો કર્ણ રાણો, પ્રયોગ પરશુરામનો આણ્યો.
કર્ણે મેલ્યું નાગાસ્ત્ર બાણ, બાંધ્યો યાદવજોધ સુજાણ;
છે પુત્રી તણો એ પ્રાણ, બોલ્યા દ્રોણ ગુરુ વાણ.
એના બળને છે શાબાસ, ન ગણ્યો ગજેન્દ્રોનો ત્રાસ;
સેના સાથે ભરી જોને બાથ, કન્યા લીધી જમણે હાથ.
આજ જાદવ છે સમરથ, ઉદ્ધવ અક્રૂર ને ભીમરથ;
બળદેવ કૃષ્ણ સમરથ, જાણે રામ તણા ભાઇ ભરત.
દ્રોણગિરિ લાવ્યા હનુમાન, લક્ષ્મણના વાળવા પ્રાણ;
માર્યું ભરતે તે એક બાણ, રામ કહી પડ્યા બળવાન.
ત્યારે ભરતે કહી વાણ, મેં માર્યું બાણ અજાણ;

બીજે બાજુએ બેઠા હનુમાન, કૈક્યું સેના મધ્યે પ્રમાણ.
એવા ચાર ભાઇ બળપૂર, તેવા જાણો રામ કૃષ્ણ શૂર;
રાય પ્રત્યે રુક્મિએ ભાખ્યું, એણે એનું પરાક્રમ દાખ્યું.
નાગપાશે બાંધ્યો જાદવ, રુક્મિ લઇ ચાલ્યા નંદન માધવ;
કારાગૃહે નાંખ્યો તતખેવ, જેને માથે દેવાધિ દેવ.
ત્યાં આવ્યા નારદ મુન્ય, જાદવનું મોટું પુન્ય;
તારા બળમાં નથી કાંઇ ન્યૂન, જાણે બીજો તું અર્જુન.
તારે હૈયે રાખજે હામ, હમણા જાઉં દ્વારકાં ગામ;
જઈ સંભળાવું બળરામ, હવે કરું તારું કામ.
કહી નારદ મુનિ વળિયા, દ્વારકાંની વાટે પળિયા;
સર્વ જાદવને પૂછી વળ્યા, કુંવર સાંબ કાંઇ કળ્યા.

વલણ.

કુંવર સાંબ કાંઇ કળ્યા, એમ બોલ્યા નારદ મુન્યરે;
ઉગરશે જાદવ સઘળા, કહો નારદ તમારુ પુન્યરે.

કડવું ૧૨ મું—રાગ આશાવરી.

નારદ કહે છે કૃષ્ણને, સાંભળો જગજીવન;
તમારું તો છતું રાખ્યું, જાંબુવંતીને તન.
જેણે જેવું અન્ન ખાધું, તેને તેવો ઓટકાર;
તમે તમારા પુત્ર સર્વે, રુડો ચલાવો વેહેવાર.
દુર્યોધને સ્વયંવર કીધો, જે લક્ષ્મણા કન્યાય;
સભા કીધી સાંતરી, ત્યાં મળ્યા રાણા રાય.
ત્યાં તમારો કુંવર આવ્યો, કીધું કન્યા હર્ણ;
બહુ યોદ્ધા મારી પાથર્યા, પછે બાંધી ગયો કર્ણ.
કુંવર કારાગૃહમાં નાંખ્યો, હસ્તિનાપુર માંય;
કન્યા તો પામ્યો નહીં, જાઓ છોડાવો ત્યાંય.
બાળકે કુડું કામ કીધું, સાંભળો નારદ;
સગાં સંબંધી કામ પડ્યુ, એનું કેવું હશે હારદ.
એવું સુણતાં કોપે ચડ્યા, સ્વામી જગદાધાર;
બળદેવજીએ વારિયા હું, કન્યા સહિત લાવું નિર્ધાર.
વેવાઇ કેરું માન છે, અને દુર્યોધન મારો શિષ્ય;

ગદા યુદ્ધ મેં શીખ્યું, મારે માનશે ઇશ.
માનશે તો રુડું થાશે, કરીશું સારી વાત;
કદાપિ નહિ માને તો, પછે મારીશું લાત.
એવું કહીને બળદેવ ઊઠ્યા, અક્રૂર સાથે લીધ;
સાત્યકિ ને સુશર્મા, પ્રયાણ હસ્તિનાપુર કીધ.
વૃદ્ધ જાદવ સાથ લીધા, બુદ્ધિ જેની અપાર;
બળરામ ત્યાં સંચર્યા, જે શેષનો અવતાર.
હસ્તિનાપુર ચાલી આવ્યા, એકાંત વાડી માંય;
દુર્યોધનને તેડવાને, બળદેવે મોકલ્યું ત્યાંય.
રાય આવ્યો રીઝમાં, પૂજા ગુરુની કીધ;
પાયે પડ્યો દંડવત્ કીધા, ગુરુ જાણી સિદ્ધ.
અન્યોન્યે કુશળ પૂછી, શિષ્ય ગુરુ બેઠા સાથ;
કુંવર કેરી ખબર પૂછી, કહો દુર્યોધન વાત.

વલણ.

કહો દુર્યોધન વાત મુજને, એ કામ તો ક્યમ થયુંરે;
દ્વારકાં માંહે ખબર નથી, નારદે કહ્યું તે અમે લહ્યુંરે.

કડવું ૧૩ મું–રાગ મારુ.

હળધર કહે સુણ દુર્યોધનરે, તું આપ્ય અમારો તનરે;
છે બાળપણામાં છોરીરે, એને બાંધ્યો તે યશ નહિં તોરેરે.
હું તો કરું છું માગી માનરે, પુત્ર આપ્યની રાજાનરે;
તારે મારે છે મિત્રાઇરે, હું કહું દુર્યોધન ભાઇરે
દુર્યોધન બોલ્યો વાણરે, કાંઇ તમે થયા અજાણરે;
બીજી વાત સર્વે કેહેજ્યોરે, એ વાત મૂકી દેજ્યોરે.
તમે જાદવ મદના ભરિયારે, નથી કોઇથી ઓસરિયારે
તમો ગુરુને લાગું પાયરે, આપી દક્ષણા કરું વિદાયરે.
આ વાત સુને નવ ભાવીરે, ન માનો તો જાઓ રીસાવીરે;
છે દુર્મતિ દુર્યોધનરે, નહીં માને એક વચનરે
આવતા હતા સુંદર શ્યામરે, વારી રાખ્યા તે કરવા કામરે
ઉગરશો નહિં છત્રપતિરે, બીજો નથી એવો ક્ષત્રીરે
દામ દામ ને વળી ઠામરે, સોનામય દ્વારકાં ગામરે

વાજે છપ્પન ઉપર ભેરરે, ખાઇ ગોમતીની વહે લ્હેરરે.
આ વૃદ્ધ કહે છે તે માનોરે, અલ્યા દુર્યોધન છોડ્ય તાનોરે;
એવા બોલ ત્હ્રદયમાં વ્યાપ્યારે, કાળજાના બંધ તે કાપ્યારે.
છે દુર્યોધન બળ પૂરરે, નવ માને કોઇનું શુરરે;
એ છે વાણી તે વળી ક્રૂરરે, છે જોબન મત્તમાં પૂરરે.
તમે પિંડારાની જાતરે, નવ જાણો ક્ષત્રીની વાતરે;
તમને નવ દે કોઇ કન્યારે, માટે કરતા હીંડો અન્યારે.
ઘેર ઘેર વશિયર ન્હોયરે, સો દરમાં નીકળે કોયરે;
નથી તમારા બાપનું રાજ્યરે, મારી મામા ને કર્યું કાજ્યરે.
તમો ઉપાનને સમાનરે, બોલ્યો દુર્યોધન રાજાનરે;
મુને રીસ અંતરમાં ઝાઝીરે, મારી જાદવને થાઉં રાજીરે.
એવાં વચન બોલ્યો મુખ સ્યામરે, કોપે ભરાયા બળરામરે;
ઉંધું કરું હસ્તિનાપુરરે, મારી ભાગી કરું ચકચૂરરે.

વલણ.

ચકચૂર કરું ભાગીને, કોપે ભરાયા બળદેવરે;
હળ મૂશળનું સ્મરણ કીધું, તે આવ્યું તતખેવરે.

કડવું ૧૪ મું–રાગ કાનડો.

શુકદેવ કહે સુણ્ય રાયજી, હો રાયરે;
હળધર કોપે ભર્યા મનમાંય, ત્યાં શું થાયરે.
જાણે ઈંદ્ર આવ્યા નિરધાર, હો રાયરે;
ઉલટ્યું સપ્ત સાગર વાર, ત્યાં શું થાયરે.
ક્રોધે દીસે જેવા કાળ, હો રાયરે;
જેવો ધશી દે શાર્દૂલ ફાળ, ત્યાં શું થાયરે.
તેજે દીસે જેવો ભાણ, હો રાયરે;
જેવાં ચાલે રામનાં બાણ, ત્યાં શું થાયરે.
ગદાએ જેવો કુબેરદેવ, હો રાયરે;
પ્રલે કાળે જાણે મહાદેવ, ત્યાં શું થાયરે.
હસ્તિનાપુરમાં જાય, હો રાયરે;
સમાચાર ગયા પુર માંય, ત્યાં શું થાયરે.
હળ ભેરવ્યું ગામ છે જ્યાંય, હો રાયરે;

જાણે નાખ્યું ગંગા માંય, ત્યાં શું થાયરે.
હળ ભેરવ્યું અતિ કોપ કરી, હો રાયરે;
ઉંધી વાળવા નગરી મન ધરી, ત્યાં શું થાયરે.
હળ ઘાલીને તો મરડિયું, હો રાયરે;
હસ્તિનાપુર ખળભળિયું, ત્યાં શું થાયરે.
ત્યારે લોકે મન વિમાસિયું, હો રાયરે;
સર્વે વગર મોતે મરિયું, ત્યાં શું થાયરે.
જન સર્વે આવી નમ્યા, સુણ્ય રાયરે;
અમને અહંકારે દમ્યા, લાગો પાયરે.
દ્રોણ ભીષ્મ ત્યાં આવિયા, સુણ્ય રાયરે;
હવે કન્યા કરો વિદાય, લાગો પાયરે.
રાજ્ય ઉંધું વળ્યું આ વાર, સુણ્ય રાયરે;
છે શેષનાગનો અવતાર, લાગો પાયરે.
એ સમર્થને કેમ પોહોંતાય, સુણ્ય રાયરે;
કાંકરે મેરુ કેમ ઝીતાય, લાગો પાયરે.
જેણે કંસ સરિખો મારિયો, સુણ્ય રાયરે;
સત્તર વાર જરાસંધ હારિયો, લાગો પાયરે.
આપણ અજા ને એ વાઘ, સુણ્ય રાયરે;
જેણે નાથ્યો કાળિનાગ, લાગો પાયરે.
તમો દુર્યોધન મન સમઝિયે, સુણ્ય રાયરે;
કામ ક્રોધ આદિ ને વરજિયે, લાગો પાયરે.
હાથ જોડી; બે આગળે, સુણ્ય રાયરે;
જાઓ કન્યા લેઈને ભાગળે, લાગો પાયરે.
નમ્યો બળદેવને કન્યા સાથ, હો રાયરે;
તે તો જોડીને જુગમ હાથ, લાગ્યો પાયરે.
ત્યારે બળદેવે ક્રોધ સમાવિયો, હો રાયરે;
અતિ અહંકારી નમાવિયો, લાગ્યો પાયરે.
પરણાવી આપું દેઈ માન, હો રાયરે;
ગુરુ દેઉં કન્યાદાન, લાગ્યો પાયરે.
એણે આગળથી માન્યું નહીં, હો રાયરે;
પછે હાર્યું કીધું તહીં, લાગ્યો પાયરે.

રાયે ગુરુથી મૂક્યું અભિમાન, હો રાયરે;
પછે દે છે કન્યાદાન, લાગ્યો પાયરે.

વલણ.

કન્યાદાન આપે દુર્મતિ, ધન અપાર આપ્યું સારરે;
સઘળી દ્વારકાં સભારી વેહેંચ્યું, નર સઘળાને નારરે.

કડવું ૧૫ મું-રાગ મારૂ.

પ્હેરામણી બળદેવ. લિછેરે, સર્વ જાદવનાં નામ કહેછેરે;
વસુમાન જાદવ છે કઇ વૃદ્ધરે, તેને આપો જેવી શ્રદ્ધરે.
વિદુરથ ભીમરથ સતિસેનરે, જેનાં ઇંદ્ર સરખાં ચેનરે;
સાત્વકિ વસુદેવ ને નંદરે, જેને ત્યાં પ્રકટ્યા અનંતાનંદરે.
નંદાચિ ચિતરથ ડાહ્યા અતિરે, કુંતિભોજ છે મહામતિરે;
સત્રાજિત કૃતવર્મા મારે મનરે, અનિરુદ્ધ સાસકિ ને પ્રદ્યુમ્નરે.
જેમ તારા ન જાય ગણિયારે, તેમ જાદવ ન જાય ભણિયારે;
ઉપર ઉપરથી ગણ્યા વૃદ્ધ બાળરે, જેને જે ઘટે તે રાય આલ્યરે.
ગણાતું સ્ત્રીની સંખ્યા અમારીરે, વ્હેવાઇ આપે ન થઇએ ભીખારીરે;
યશોદા રોહિણી ને રુક્ષમણીરે, બીજી સોળ સહસ્ર છે રાણીરે.
તે ઉપર શત મોટી રાણીરે, તેમાં આઠ છે પટરાણીરે;
છે જાદવ છપ્પન ક્રોડરે, વળી જાદવપતિ રણછોડરે.
તે સર્વેની લેખો નારીરે, રૂપે મૂકો દાસ દાસી વિસારીરે;
ઉદ્ધવ અક્રૂર હરિના દાસરે, જેના હૃદયામાં અવિનાશરે.
લખે પ્રધાન કર્ણ ત્યાંયરે, સાંભળે તે દુર્યોધન રાયરે;
પ્હેરામણી પૂરી કેમે ન થાયરે, મારું રાજ્ય સમૂળુ જાયરે.
એમનું કદી પૂરું ન થાયરે, જ્યમ સગ લાગ્યું એમને પાયરે;
સુભદ્રાને આપ્યા સોળ શણગારરે, રુક્મિણીને નવસર હારરે.
સહુને એકમોડાં સારરે, વસ્ત્ર જોડા સોળ હજારરે;
જાદવને હાથી ઘોડા અપારરે, સોનું રૂપું મોતીના હારરે.
બળદેવને વસ્ત્ર અમુલ્યરે, પોતાના ગુરુનું કર્યું સુલરે;
ભગવતને લાગ્યો પાયરે, સુજધી પૂરું કેમે ન થાયરે.
પ્હેરામણી મોકલી કર્યાં વિદાયરે, દ્વારામતિ અનુચર જાયરે;
બાંધી ચોરી ત્યાં અતિ સારીરે, મંગળ ગાય કૌરવની નારીરે.
નારીના મધુર સ્વાર લાગેરે, નાના વિધ વાજિંત્ર વાગેરે.

વલણ.

વાગે વાજિત્ર વિધ વિધનાં, હરખ્યાં નર ને નારરે;
હેત પ્રીતથી કન્યા પરણાવે, દુર્યોધન રાય નિર્ધારરે.

કડવું ૧૬ મું–રાગ આશાવરી.

ગોરજ લગ્ન વિચારી લીધું, રાજ્ય ગુરૂએ ત્યાયરે;
વરઘોડે તે સાંબ ચઢિયા, પાંકણા પકાયરે.

ઢાળ.

ચોરીમાં પધરાવ્યાં કન્યાએ, વરને લાવ્યા હળધર રાયરે;
અંતરપટ બાંધ્યો અતિસારરે, પીઠી ચોળી મીંઢળ તૈયારએ.
પહેલુ મગળ વરતાયરે, તે મંગળે હસ્તી દાન અપાયરે;
ત્યા તો બીજુ મંગળ વરતાયરે, તેમાં અશ્વનાં દાન અપાયરે.
ત્યાં તો ત્રીજું મગળ વરતાયએ, આપી સહસ્ર સવચ્છી ગાયએ;
ત્યાં તો ચોથુ મગળ વરતાયરે, આપ્યા ભોમિના દાન ઘણાંયરે.
એ રીતે વરત્યા મગળ ચારરે, ધોળ મગળ ગાય કૌરવ નારએ;
વર કન્યા આરોગ્યાં કંસારએ, કાંકણુદોરે પડ્યો કન્યાનો ભારએ.
હરખ્યાં સહુકો નર ને નારરે, લક્ષ્મણા ભાગ્યશાળી નિર્ધારરે;
સખિયો સૌભાગ્ય વધાવે ચારરે, અખંડ સૌભાગ્ય કહે સૌ નારરે.
વર કન્યા પરણી ઉઠેએ, સર્વ સાજન ઉભુ પૂઠેએ;
દુર્યોધનને હર્ષ ન માયરે, મોતી હીરે વધાવ્યા વર કન્યાયરે.
ભાટ ચારણને ભવાયરે, નાટક ચેટક ટેટક બજાયારે;
ગુણી ગધર્વ ગીત ગાયરે, સૌને સતોખે દુર્યોધન રાયએ.
દાન આપી કરે છે પસાયએ, વર કન્યાને તો કરે વિદાયરે;
શીખામણ દે કન્યાની માયરે, ત્યાં તો જયજયકાર થાયરે.
બંદીજન બોલે અતિ સારરે, ઉત્તમ માન પામ્યાં નર નારરે;

વલણ.

નર નારી માન પામ્યાં, બળદેવને લાગ્યા પાયએ;
ભીષ્મ દ્રોણ અશ્વત્થામા કહે, આ તો કામસારું થાયરે.

કડવું ૧૭ મું–રાગ કેદારો.

શુકદેવ કહે પરીક્ષતને, સુણ્ય તું રાજનરે;
વિદાય કરે છે શેષને, જોડે જાંબુવતીનો તનરે.

સાજન સહુ ટોળે મળિયું, રાજા સહિત સહુ જનરે;
હસ્તિનાપુરમાં સર્વ આવ્યું, હરખ્યા દ્રોણ વિદુર મનરે.
હશી ખુશીને કન્યા વળાવી, ઘણું લાગ્યાં પાયરે;
દુર્યોધન બળદેવને, નમી નમી લાગ્યો પાયરે.
હું ભુલ્યો ચૂક્યો ક્ષમા કરો, છું તમારો શિષ્યરે;
તમો મુજને મળતા રહેજો, હું જાણુંછું જગદીશરે.
બળદેવ કહે સુણ દુર્યોધન, ધરમ રીતે ચાલ્યરે;
અહંકાર હેઠો મેલ્ય ઉતરી, રાખજે હરિદાસશું વ્હાલરે.
અક્રૂરજીને પાયે લાગ્યો, ધ્યાન ધરીને મનરે;
તમો સ્વામી રુડું કીધું, રાખ્યાં બેનાં મનરે.
કહે છે દુર્યોધન રાય, પુત્રીની રક્ષા કરજો તાતરે;
કુટુંબ સજ્જન સવ તમો, તાત ને વળી માતરે.
શીખામણ દેઇ પુત્રીને, વળ્યો દુર્યોધન રાયરે;
હસ્તિનાપુરથી નીસરી, દ્વારામતિયે જાયરે.
પ્હેરામણી આગળથી મોકલી, સમઝ્યા વૈકુંઠનાથરે;
પેરામણી આગળથી આવી, વર કન્યા આવશે સાથરે.
અજાણી સ્ત્રીએ પૂછિયું, પેલી પ્હેરામણીનું કેમરે;
બળીઆના બે ભાગ છે, બળદેવને સૂઝે કરે તેમરે.
પેરામણી આગળથી મોકલી, પછે પરણાવશે કન્યાયરે;
જ્યાં જેવો સમય હોયે, ત્યાં તેવો કરવો ન્યાયરે.
વળીહરણ થાયે જ્યાંકન્યાનુ, ત્યાં પ્રાચીન એવો ધારોરે;
કેમ રુકિમણીતુજભ્રાતે કર્યો, પ્હેરામણીનો પ્હેલો વારોરે.
હવે હળધર ત્યાંથી નીસર્યા, વર કન્યા લઇ સાથરે;
ચિંતા માંહે મન ભરાયું, જે ફીકર કરશે જદુનાથરે.
હેલામાંહે આવી પ્હોંત્યા, દ્વારકામાં વાસુદેવરે;
સભા સર્વે ભરીને બેઠા, શ્રી કૃષ્ણ ને વસુદેવરે.
કુંવર તે તો મંદિર મોકલ્યો, પૂછી સઘળી પેરરે;
સર્વે જાદવણીઓ જોવા આવે, જાંબુવંતીને ઘેરરે.
ચઇ તે સંઘળી વાત પૂછે, જાંબુવંતી માતરે;
કુંવર તેં કેમ આચર્યું, તે કહો મુને સાક્ષાતરે.
ભ્રમયા કારણ હું નીસર્યો તો, ગયો ગંગા તીરરે;

વાડવ જાતાતા દક્ષણા અર્થે, તે પીવા લાગ્યા નીરરે.
વિપ્રને મેં પૂછીયુ, કહી તેણે વાત એહરે;
દુર્યોધને સ્વયંવર કીધો, ઇચ્છાવર વરે કન્યા જેહરે.
હસ્તિનાપુરમા હુ ગયો, નવ દીઠા જાદવ કોયરે;
મુને માન દીધુ નહીં, સહુ ત્યા બેઠા જોયરે.
મેં જાણ્યુ હું નામ ગણ્યુ, આપણા કુળની રીતરે;
પેહેલા લડીએ શ્વશુર સાથે, પછે કરીએ પ્રીતરે.
સભામાથી કન્યા લીધી, દેખતાં સહુ રાજનરે;
પછે જુદ્ધે આવિયા, જેના પર્વત જેવડાં તનરે.
સહુને મારીને પ્રાજે કીધા, યોધ સહુકોને વરીજરે,
જાંબુવતી માત મારી, શ્રી કૃષ્ણ કેરુ બીજરે.
એવુ સાંભળી આનંદ પામ્યો, સર્વ કોઈ સાથરે;
પ્રીત કરી પટરાણી મંદિર, આવિયા જદુનાથરે.
કરતા ઇશ્વર આપણે, બીક ન રાખો મનરે;
કામ કરો મન ભાવતા, તમે અમારા તનરે.
એ કથા પૂરણ થઇ, સાભળ્યો લક્ષ્મણા જગનરે;
સહુ જાદવ હરખિયા, વળી હરિ હરિના જનરે.
શ્રી ભાગવત રસ અમૃત છે, અઢાર પુરાણનો સારરે;
ચિત્ત ધરીને સાંભળો, સહુકો નર ને નારરે.
દશમસ્કંધે કથા છે, નેવુ અધ્યાયની માંયરે;
પરીક્ષિત પ્રત્યે ઉચ્ચરે, શુકદેવ જોગી ત્યાંયરે.
એ રસ શુકદેવે પીધો, વળી પરીક્ષિત રાયરે;
સર્વ પિતૃ ઉદ્ધારિયા, અમર કીધી કાયરે.
સાત દિવસ કથા થઈ, હસ્તિનાપુર જ્યાંયરે;
પ્રાકૃત કથા કરી પ્રેમાનંદે, એક દિવસ માંયરે.
મન ઇચ્છા પૂર્ણ ગોવિંદ કરે, સાચો સરજનહારોરે;
અજ્ઞાની મૂઢ અજાણ છુ, જેમ ત્યમ પાર ઉતારોરે.
બેઉ કર જોડી વીનવુ, કવિ સૌને કરુ પ્રણામરે;
દોષ કોઈ જોશો નહીં, કરતા હરતા સ્વામરે.
મિત્ર રીઝાવા કારણે, વળી વાડવ મોહિક સારુરે;
આખ્યાન લખી ઉદ્દામ થયો, તન તૂમ થયુ નહિ મારુરે.

અઢિ ઘડીમાં વાચે એટલુ, એક દિવસમા ટરવુરે;
આવો મમત કરતા રખે, એથી રહું મરવુંરે.
મન ધાર્યું ગ્રથ નાશ કરવા, ત્યારે મિત્રે વાર્યોરે;
રસ અલકાર કંઇ ન જાણે, તેણે ગ્રથ ઉત્તમ ધાર્યોરે.
મન મનાવા તેહનુ, હાથ લજામણ રાખ્યોરે;
ટરગરી કવિયોને કહું છુ, દોપ રખે કોઇ ભાખોરે
મોળ કડવા પુસ્તક મેરા, દશ રાગમા વિસ્તારરે,
કડીઓ ખટશત એહની, ઢાળ એક અવિધારરે.
પ્રેમાનદે પૂર્ણ પ્રયાગે, સત્તરસેં વીશમા કર્યો ગ્રથરે;
શરદ પુર્ણિમાની શર્વરિયે, પૂર્ણ કીધો પદબધરે.
શ્રોતા વક્તા બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડરે;
હેત રાખો હરિ સઘાતે, પૂરશે મનના કોડરે.

વલણ.

કોડ પુરશે મનતણા, હરિ ભજો નર નારી જોડરે,
એકવાર સહુ બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડરે.

લક્ષ્મણા હરણ સમાપ્ત.

ભ્રમર પચીસી.

રાગ આશાવરી.

શ્રીપતિ શ્રીગુરુ ચરણ કમળનું, ધ્યાન રુદેમાં રાખુંજી;
સંવાદ ઉદ્ધવ વ્રજ વનિતાનો, ભ્રમરગીતાનો ભાખુંજી.
એકાન્ત ઠામ ઓધવને તેડી, દાસ પોતાનો જાણીજી;
સ્નેહ સભારી વ્રજ વનિતાનો, નાથને નયણે પાણીજી.
આશ્ચર્ય પામી ઉદ્ધવ પૂછે, આ પરબ્રહ્મને શી પીડાજી;
એક ઘડીએ મુને નથી વીસરતી, શ્રી ગોકુલની ક્રીડાજી.
માત પિતા યમુના વૃંદાવન, વાંસલડી ગોવાળાજી;
યથાયોગ્ય સર્વે સાંભરે, વિસરતિ નથિ વ્રજ બાળાજી.
શુભ સંદેશો ગોપ વધૂને, કોણ સગાતે કહાવુંજી;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કહે ઓધવને, તમોને ઘટેછે જાવુંજી.

પદ ૧ લું—રાગ પરજીઓ.

ગોકુળીઆમાં નંદ તણે ઘેર, ઉદ્ધવજી તમો જાજોરે;
છાના મળજો ગોપ વધૂને, દૂત અમારા થાજોરે. ગો૦
ઉપદેશ આપજો નંદ પિતાને, પુત્ર ભાવને ખોજોરે;
રંક જસોદા માવડી એનાં, આંસુડાં જરી લુજોરે. ગો૦
ગોકુળ સંગાતી ગોવાળીઆને, રામ રામ જઈ કહેજોરે;
અવગુણ ગાશે ગોપીકા, તે ધીર રહીને સહેજોરે. ગો૦
વાંસલડી કામળી મોર મુગટને, ચાંપજો હૈયા સાથરે;
ધોળી હરણી કાળી કાબરી, ગાયને ફેરવજો હાથરે. ગો૦
યોગ આપજો વ્રજ નારીને, આતમજ્ઞાન કાંઇ આવેરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર, એ સંદેશો કહાવેરે. ગો૦

પદ ૨ જું—રાગ કહાલેરો.

શિખવી સંદેશો દિવ્યરથ, આપ્યો પોતાનો મહારાજેરે;
ઉદ્ધવજી શ્રીગોકુળ ચાલ્યા, ગોપીને મળવા કાજેરે.
શોભે હરિજન હરજી સરખા, પીતામ્બર પટ ભારેરે;
સાંજ સમે કોઇએ નવ દીઠા, ગયા નંદને દ્વારેરે.

ગઇ દાસી ધાતી સાસ ભરાતી, વધામણી મા દીજેરે;
શામળીઆ સરખો કો આવે, જશોદાજી દર્શન કીજેરે.
વિયોગનાં દાઝયાં નવપલ્લવ થઇને, નિસરયાં નર નારીરે;
નિરાશ થયાં ઓધવને દેખી, જ્યમ વહાણ ભાગ્યું વેપારીરે.
હું છું સેવક શામળીઆનો, ઓધવ પાગે પડિયોરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ માતપિતાની, રોઇ રોઇ રાતી આંખડીયોરે.

પદ ૩ જું–રાગ દેશાખ.

હું છું ઉદ્ધવ હરિનો દાસ, પ્રભુએ મોકલ્યો લેવા તપાસ;
મુને માધવ માને મન કરી, હું આવ્યે જાણો આવ્યા હરી.
સુખ દુઃખની કરવાને વાત, પ્રભુએ મોકલ્યો લેવા વાત;
નંદ જશોદા હરખ્યાં ઘણું, પૂજન કીધું ઓધવજીતણું.
ઓળખ્યો વિપ્ર પ્રભુનો દાસ, માતપિતા પામ્યાં ઉલ્હાસ;
વળતી બોલ્યાં જસોદારાણી, પ્રભુની માતા સાસે ભરાણી.

પદ ૪ થું–રાગ ગોડી.

જશોદા—અમો આહીરડાં અપરાધીરે ઉદ્ધવભાઈ;
દીકરાની દીકી કાંઈ નહિ સગાઈરે. ઉદ્ધવ૦
જ્યમ કોકીલાનાં બાળકને કો વાયસ પાળે;
મોટાં થાએ ઉડી બેસે પોતાને માળે. ઉદ્ધવ૦
સાચું સગપણ જાણીને મેં મલમૂત્ર ધોયાં;
અતે લાભ એટલો, રોઈ લોચનિયાં ખોયાં. ઉદ્ધવ૦
પુત્ર ભાવમાં તેવડતામાં હું શી વાતે ચૂકી;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ કૃષ્ણજી મુને કહાં ગયા મૂકી. ઉદ્ધવ૦

પદ ૫ મું–રાગ જેતસી.

નંદ—વીરા વિઠલાની કહો વાત, એનાં કુશળ છે માતને તાત;
અમારે કો નહિરે. ટેક.

મનુષ્યા દેહ તે દોહલે પામ્યાં, શામળ સરખો પુત્ર;
કીડી સચે ને તેતર ખાયે, અમે ધોયાં મલ મૂત્ર. વીરા૦
અમોને કંઈ એ સંભારે છે, કે વહાલે મુક્યાં વિસારી;
શરીરે બન્નો વારુ છે, રામ ને ગિરિવરધારી. વીરા૦

એ જશોદાએ ઉખલસું બાંધ્યો, મેં આવીને છોડયો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરે, હુંને શા માટે તરછોડયો. વીરા૦

પદ ૬ ઠું.

જશોદા—જશોદા એમ બોલીયાં, સાંભળો હરિના વીર;
પુત્ર વિના હું માવડી, જ્યમ પ્રાણવિના શરીર.
ઉદ્ધવ હાડ ગયો હરી છેક, અમો રંક ઉપર શી ટેક. ટેક.
શું લેઈ જાશે દેવકી, જેણે લીધો મારો પુત્ર;
પરમેશ્વર એને પૂછશે, મારું ઉજાડયું ઘર સૂત્ર. ઉદ્ધવ૦
કરમાં દીવો ને કૂવે પડે, સ્વારથનો અધિકાર;
કેવે કર્મે કાળા ગ્રહ ભોગવ્યાં, વળી આગળ શો અવતાર. ઉદ્ધવ૦
ભાઈ પોતાનો મરાવીઓ, જેણે લડાવ્યાં બહુ લાડ;
પ્રેમાનંદ પ્રભુની માતાએ, અમોને જીવતાં મુકયાં તે પાડ. ઉદ્ધવ૦

પદ ૭ મું-રાગ આશાવરી.

નંદ—ઉદ્ધવ માધવ યાદવ નવ જાણ્યો;
વસુદેવનો પુત્ર કહ્યો ગર્ગે, કાંઈ મેં વિશ્વાસ નવ આણ્યો. ઉદ્ધવ૦
છેલ્લે અવસરે હુ પુત્ર પામ્યો, ઉછેર્યો ને રમાડ્યો;
માણસ દેખતાં મથુરામાંથી, હરિએ હાંકી કાડ્યોરે. ઉદ્ધવ૦
અમો રકને વસુદેવ રાજા, બળ વિના બોલીએ શાનેરે;
પરમેશ્વર આગળ ન્યાય થાશે, જો લખ્યું નીકળશે પાનેરે. ઉદ્ધવ૦
વસુદેવે પૂરણ વેરજ કીધું, નવ રાખ્યો દીકરીએ દીવોરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ ફરી નવ જોયું, માબાપ મરો કે જીવોરે. ઉદ્ધવ૦

પદ ૮ મું.

જશોદા—શામળીએ મુને શા માટે તરછોડીરે;
બીજી માની સગાઈ, કેમ જોડીરે. ટેક.
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ ચાર યુગ, ચૌદ ભુવનના લોકરે;
પુસ્તક માંહે નથી સાંભળ્યું જે, માનું સગપણ ફોકરે. શામ૦
હું દહીં વલોવી શું કરું, મુને દીઠી ન ગમે ગાયરે;
સુનાં મોર મુગટને વાંસળી, દેખી પાપી પ્રાણ નવ જાયરે. શામ૦
જો એક વાર આવે કૃષ્ણજી તો, પેટ ભરીને પય પાઉંરે;
પ્રેમાનદ પ્રભુ કૃષ્ણજીનાં, મીઠડાં કરીને મરી જાઉંરે. શામ૦

પદ ૯ મું–રાગ આશાવરી.

ઉદ્ધવ—દંપતિતણાં દુઃખ જાણી, પછે ઉદ્ધવ બોલ્યા વાણી;
તમો આત્મજ્ઞાન વિચારો, હરી કહાં થકી પુત્ર તમારો.

ઢાળ.

તમારો તન ક્યાં થકી, જે ચૌદ લોક વ્યાપી રહ્યો;
એ શામળાના સંગથી, નાભીથી બ્રહ્મા પેદા થયો.
વેદ શારદ ઋષી નારદ, પામે નહિ માતા પણું;
તે પ્રભુને પુત્ર કહેતાં, બંધન થાએ મા આપણું.
આદ્ય મધ્ય ને અંત જેહનો, પાર કો પામે નહિ;
તે કોણ પ્રકારે યશોદા તું, બ્રહ્મની માતા થઈ.
દેવકીએ નથી પ્રસવ કીધો, તમો ઉછેર્યો નથી;
પુત્ર ભાવને પરહરો, ઉપદેશ માનો સર્વથી.
અણુમાત્રથી અળગો નથી, સર્વ રૂપ અંતરમાં જુઓ;
જગત પિતા બાઈ પુત્ર શાનો, વૃથા વિયોગે શું રુઓ.
સ્થાવર જંગમ રહ્યો વ્યાપી, વ્યાપક એહ રુદે ધરો;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ બ્રમ જાણી, પુત્ર ભાવને પરહરો.

પદ ૧૦ મું–રાગ પંચમ.

જશોદા—માતા જશોદાજી બોલીયાં, ઉદ્ધવ સાંભળોરે;
અમો અજ્ઞાનીનાં મંન, છે કાળો કામળોરે.
તેને ચડે બીજો રંગ કે, પહેલી શ્યામતારે;
બુદ્ધિહિણ ગોવાળીઆ લોક, જ્ઞાન નથી પામતારે.
તમો કહો છો બ્રહ્મ, બ્રહ્માદિક નેતિ નવ કળેરે;
હું ક્યમ આણું વિશ્વાસ, બાંધ્યો મેં અનુખળેરે.
પોઢાડ્યો પારણા માહી, કે ગાયું હાલરુંરે;
તે સુખ સભારીને, રોઈ રોઈને મરુંરે.
પ્રસવ સમયનો કાળ, શીને દોહ્યલોરે;
ઉદરમાં દશ માસ વહ્યો, મેં વીઠલોરે.
મુખ ઉપર આવતા કેશ કે આંખડલી મીંચતોરે;
સોને મઢીઆ સિંહનો નખ, કે હૈડે હીંચતોરે.
કુંડળનાં પ્રતિબિંબ કે ગોરા ગાલમાંરે;

હુંકડે પગે ચાલતો, આ પડશાળમાંરે.
જળમાં ભરતો મુંઠ, ચંદ્ર દેખી ચળકતોરે;
ઘરમાં દેખી વઢતાં બે મંઝાર, કોટે આવી વળગતોરે.
ગોવિંદ બોલે ગુંગણું, મુખ ભર્યું માટીયેરે.
તે સુખ સંભારી આજ, અમો નવ ફાટીયેરે.
ઘુઘરીયાળી ગોફળી, લળકે નાકે મોતીરે;
ઠમકે ઠમકે ચાલતો, હું તવ પુંઠે જોતીરે.
રોતાં ખુંચતી ઘુઘરી, પગની પાનીયેરે;
તમો કહો છો બ્રહ્મ બ્રહ્માદિક, અમો નવ માનીયેરે.
ત્રણ ત્રિભુવનનો નાથ, ચારે કયમ ગાવડીરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણની, હું છું બાવડીરે.

પદ ૧૧ મું.-રાગ રામગ્રી.

વાતલડી કરતાં રાતલડી વહિ ગઇરે, હરિગુણ ગાતાં ન આવે પાર;
ચરિત્ર ભણંતીરે વિરહેરે વ્યાકુળીરે, ઘેર ઘેરથી ઊઠી નાર. વાતલડી.
પ્રેમ વચનરે મહિયારી તણુંરે, સાંભળી ઉદ્ધવ ધરતા કાન;
ધાબળીયાળીરે દુએ સહુ ધેનનેરે, લાગ્યું ધરણીધરશું ધ્યાન. વાતલડી.
તાણતી વલોણુંરે ગુણ વખાણતીરે, ખળકે કંકણ ચુડી હાથ,
ચરિત્ર ભણંતીરે વિહરની વ્યાકુળીરે, જાણે ગોપી પૂજે ઉમાનાથ. વાતલડી.
ઠમકે કાંબીરે ઝાંઝર ઝમકતાંરે, ધમકે ઘુઘરા અણવટ બેલ;
વહાણું વાતેરે ગોપીકા નીસરીરે, કે ભરવા જમુના પાણી હેલ. વાતલડી.
રથ એક દીઠોરે નંદજીને આંગણેરે, પડી પાછી પેટીયામાં ફાળ;
ફરી એ શાનેરે પાપી આવીયોરે, અક્રૂર અમારો છે કાળ. વાતલડી.
પ્રાણ અમારોરે પ્રથમ લઇ ગયોરે, ફરી શું લેવા આવ્યો દેહ
સઘળી મળીનેરે એને મારિયેરે, કાંઇ નથીરે એકલો એહ. વાતલડી.
ઉદ્ધવજી આવ્યારે હસતા આંગણેરે, ગોપીએ જાણ્યા જાદવરાય;
પ્રેમાનંદ પ્રભુએ મુને મોકલ્યોરે, ગોપીને ઉદ્ધવ લાગ્યા પાય. વાતલડી.

પદ ૧૨ મું-રાગ મારુ.

ઉદ્ધવ—હું તો શ્રીમથુરાં થકી આવ્યો, બાઇ સંદેશો કાંઇ લાવ્યો;
મોકલ્યો છે શ્રીમહારાજ, પૂછો પ્રગટ અહીં શી છે લાજ.
હરિનું મન અહીંયાં છે ત્યાં ગાત્ર; નથી વીસરતાં તમો પળ માત્ર;
ગોપી ગોપી કરતાં હીંડે, ઘણું વિરહ તમારો પીડે.

વ્રજનારી તે ઘણું હરખી, લાગી વાત તે સ્વપ્ના સરખી;
એકાન્તે બેસાડીને પૂજન કીધું, ચરણોદક ઉદ્ધવનું લીધું.
વિપ્ર પ્રભુના સેવક જાણી, ગોપી બોલી વિરહની વાણી.

પદ ૧૩ મું—રાગ મારુ.

ગોપી—તમો વીઠ્ઠલજીના વીર, વીઠ્ઠલ જેવા છો;
રૂપે જીવણજીની જોડ, ગુણે જોઉં કેવા છો.
બલભદ્ર સરીખા ભ્રાત, તેથું અંતર છે;
તમને ટહેતા વહાલો વાત, પ્રીત નિરંતર છે.
ગોપી ગોવિંદની વાત, ત્રિધિથી વેગળી;
તે તમ સંધાતે ગોઠ, કયમ કીધી મળી.
ભાઇ તમારો વિશ્વાસ, હરિને આવ્યો છે;
એણે મૂકી જનની લાજ, સંદેશો શો કહાવ્યો છે.
તમો મન મૂકી કરો વાત, ધીર અવલંબી;
અમો સર્વે હરિનાં સ્નેહી, નથી કો કુટુમ્બી.
આજ મથુરાં વસીયા પ્રાણ, અહીયાં અજા છે;
તમો મન મૂકી કરો વાત, કોહોની લજ્યા છે.
વ્રજ વિયોગનો વિહાર, કાળજ ઘાવ પડ્યો;
અમો હારી સોળ હજાર, દાસીનો દાવ પડ્યો.
ખોઈ લાખ ટકાની લાજ, લુલી મળી લોભીને;
રંક ઉપર શામળીઓ શર, માર્યો પેલા ધોબીને.
ને વીચારી આણ્યો સંતોષ, મનનું દુઃખ તજ્યું;
જેણે બીજાં કીધાં માબાપ, અમારું કોણ ગજું.
અહીંઆં હતા શામળીઆ સ્યામ, ત્યાંહાં છે ગોરટા;
આજ મથુરાં માંહે સાહુકાર, અહીઆં હતા ચોરટા.
પાખંડીને દેવા દંડ, કંસ એક હુતોજી;
આજ કોઇ નથી પુછનાર, પરમેશ્વર શું સુતોજી?
શું કરે જસોદા રાંક, રોઇ મરે માવડી;
જો બીજો હોય કો માત, લઇ જાય ચાવડી.
વિરહની દાઝી નાર, નયણે નિર ભરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ શ્રી કૃષ્ણ, મને નહિ વીસરે.

પદ ૧૪ મું-રાગ સોરઠી.

મથુરાં ન હોયેરે સજની, ફરી મળવાથી નિરાશ;
હવે આશા શી ત્રીકમની, શેકટ શાની આશ. મથુરાં.
ઉગ્રસેન તો ધર્મ રાજા, ન્યાય કરે અદ્દભૂતરે;
ચિત્ર ગુપ્ત તો સાત્વિક યાદવ, અક્રૂરીઓ યમદૂતરે. મથુરાં.
અક્રૂરે ગોપી વશ કીધી, હર્યો પ્રાણ કાનુડોરે;
કુળવત કુબ્જા વૈતરણીમાં, વિશ્વાસઘાતકી ભુંડોરે. મથુરાં.
અમો ઘેલી વિયોગની દાઝી, બોલી કાંઇ નવ જાણુંરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરે, અમોને મોકલિયું આણુંરે. મથુરાં.

પદ ૧૫ મું-રાગ મારુ.

ગોપીનાથ મથુરાં જઈ વસીયા. ટેક.
કુબજા હાથ કમાન ગ્રહીને; વિરહનાં બાણ અમોને કસીયાં. ગોપીનાથ.
શું મોહ્યા ચંદનને માધવ; કપુર કાચલી ઘઉંલા ઘસીયાં. ગોપીનાથ.
દામોદર દાસીને ભેટતાં; એમ ન જાણ્યું જે દુરીજન હસીયાં. ગોપીનાથ.
પ્રેમાનંદ પ્રભુ ગોકુળ આવો; રાસ રમીએ રાધાના રસીયા. ગોપીનાથ.

પદ ૧૬ મું-રાગ સામેરી.

ધોળ-મહાવજી મથુરાં જઇ વસીઆ, પ્રીત ઉદ્ધવજી દીઠીરે;
પરથર લોભી લખી નવ શકે, એક ચાર આંગળની ચીઠીરે. મહાવજી.
ગામ માંહે પેસતાં કન્યા પામ્યો, ચોળવી પડી નહિ પીઠીરે;
વર કાળો ને કન્યા ખોડી, લોક હસાવા હીઠીરે. મહાવજી.
માખણ ખાઇને અમો ભીખ મંગાવ્યાં, છાશ ગોકુળની નીઠીરે
વલોવતાં તર કાઢી લીધી, કીધી ગોળી અજીઠીરે. મહાવજી.
ગોવિંદ વિના ગોકુળિયામાં, ગોષ્ટ ન લાગે મીઠીરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ એમ સમાવો, વિરહતાની અગીઠીરે. મહાવજી.

પદ ૧૭ મું.

ઢાળ-કાળજ કડણ થયાં, પ્રભુ જતે ન ગયો પ્રાણ;
એ જીવ્યા પેં મરવું રુડું, ઉદ્ધવજી તમારી આણ. કાળજ.
જે સમે પધાર્યા વહાલો, ફરી અક્રૂરની સાથરે;
પુઠથી જો પ્રાણ જતા તો, પ્રેમની પરીક્ષા થાતરે. કાળજ.
અંતર માંહે ઘા પડ્યો, તે ઓષદથી નવ રુઝેરે;

ગોકુળમાંહે ઘેલી થઇ ચાલું, કામ કાજ નવ સુઝેરે. કા
સાચું જાણી અમો સરવસ સોંપ્યું, અબળા માણસ ભોળીરે;
સુખ દેખાડી દુઃખ દેખાડ્યુ, ઉંચાં ચઢાવી નાંખ્યાં ઢોળીરે. કા
સોળ શણગાર અમો શાને પહેરૂ, ગમે ન ઉત્તમ સાડીરે;
પ્રાણનાથ પરદેશી થયા, અમો હીંડું રૂપ કલા પાડીરે. કાળ
વ્રજપુર તો યમપુરસું લાગે, યમુના થઇ વૈતરણીરે;
ગાય વાઘણુ થઇને બીહાવે, ખાવા ધાએ ધરણીરે. કાળ
કુકર્મનાં બારણાં ઉઘડીઆ, સુકર્મે દેવાયાં તાળીરે.
કુળવત કુબ્જા સહુ ઉપર થઇ, ગુનેહગાર, ગોવાળીરે. કાળ
મરજાદ અમો નથી મુકાતી, બોલનાં બાંધ્યાં રહીએરે;
માંડ માંડ જો કહાવે વહાલો, અમો ઉઠી મથુરાં જઇએરે. કાળ
ઉદ્ધવ અમો મહા સુખ પામ્યાં, તમો આવ્યે હરી આવ્યારે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરે, શા શા સદેશા કાવ્યારે કાળ

પદ ૧૮ મું–રાગ કેદારો.

રાહી–નિરગુણ નાવલો નેટ મુકી ગયો;
ઉપજતો રસ એણે પીધો. નિરગુણ.
દવ દાઝ્યાં વનને પરહરે મૃગેલો;
અતીત તજે જેમ અહાર પહોતો. નિરગુણ.
નિરધનને જેમ પરહરે પરસણી;
વિપ્ર તજે જેમ યજ્ઞ સોતો. નિરગુણ.
વિરહ વિયોગની દાઝી છે વેદના;
પરિત્યાગ રુપી હૃદયે વજ્ર ચોડ્યું નિરગુણ.
રાધા મીઠાઇ ખાઇને મન ઓસર્યું;
કુબ્જા ખટાઇપર મન દોડ્યું. નિરગુણ.
તન મન ધન અમો સ્યામને સોંપિયું;
તોયે નાખી ગયો કષ્ટ કૂપે. નિરગુણ.
પ્રેમાનંદ પ્રભુ રામ રીઝ્યા ઘણું;
મથુરાંથી આવ્યા ભ્રમર સ્વરૂપે. નિરગુણ.

પદ ૧૯ મું–રાગ કેદારો–ઢાળ બીજો.

રાધા–ઉદ્ધવજી શું કીધુ કપટી, એરે. શામળીએરે;
નિરગુણના ગુણ સભારીને, અંતરમાંહે પરજળીએરે. ઉદ્ધવ.

કુટુંબ સઘળું વેરી કીધું, હરીશું માયા લાગીરે;
લોભી લોક થઇને બેઠા, પરહરીઆં અભાગીરે. ઉદ્ધવ.
લાજ મુકાવીને વસ્ત્ર હરી લીધાં, વપુ અમારાં જોયાંરે;
મન માન્યું પોતાનું કીધું, ગોવાળીએ વગોવ્યાંરે. ઉદ્ધવ.
સાચી પ્રીત પ્રભુની જાણી, શરીર અમારાં સોંપ્યાંરે;
પ્રાણનાથ પરદેશી થયા તો, કર્મ અમારાં કોપ્યાંરે. ઉદ્ધવ.
ગુપ્ત વાત ઉઘાડી કરતાં, ઉદ્ધવ મરીએ લાજીરે;
સરદ સમયનું સુખ સભારી, મનમાં રહીએ દાઝીરે. ઉદ્ધવ.
ઉદ્ધવજી આ ભમરો આવ્યો, કોઇએકના ગુણ ગાતોરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર છે, નારી રંગે રાતોરે. ઉદ્ધવ.

પદ ૨૦ મું–રાગ વસંત.

ચન્દ્રભાગા–હાંહાંરે ભોગી ભમરારે, ઓધવજી ભમતા ભાળોરે.
રખે બાંધે એમ કરીને માનો, ધુરત કપટી કાળોરે. હાંહાં.
જેટલા કાળા તેટલા કપટી, વિશ્વાસ કોનો નવ કરીએરે;
કાળા સાપની સંગત કરતા, કોઈ એક દહાડો મરીએરે. હાંહાં.
ઝીલીએ જો કાળી જમુના, અધવચ આણી બોળેરે;
વિશ્વાસ આપીને કાળો કોપે, જો મસ્તક મુકિયે ખોળેરે. હાંહાં.
જો તેલે કાળા કેશ પોખાએ, તો અંતે ધોળા થાએરે,
પંથી તે કો કુશળ ન આવે, જો કાળી રાતે જાએરે. હાંહાં.
આ કાળો મધુકર કરે બહુ ચેષ્ટા, લેવા ઇચ્છે મકરંદરે;
કુસુમ ઘટા દેખી ગોકુળની, કરે નાના-વિધના ફંદરે. હાંહાં.
આજ નીરસ કુસુમ વૃંદાવન, મધુકર જા મધુવનમાંરે;
શિવ વૃષભ કુસુમની વાસના, ખુટી છે તુજ તનમાંરે. હાંહાં.
તારુ વદન અતિ રંગિત થયું છે, સોકયનું કુમ કુમ લાગ્યુંરે;
તે દેખાડવા શુ આવ્યો ધૂરત, જા અહીંથી માન માગ્યુંરે. હાંહાં.
અમો પાગ શું ફરી ફરી લાગીએ, ધૂરતને નવ ધીરુંરે;
ત્રુટયું મન સાંધ્યું નવ જાએ, જેમ મોતી વચ્ચેથી ચિરુંરે. હાંહાં.
ગોપ વધૂ કહે ઉદ્ધવજી આ, કાળાનાં કૌતક નીરખોરે;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વર છે, ભોગી ભમરા સરખોરે. હાંહાં.

પદ ૨૧ મું-રાગ મારુ-ઢાળ બીજો.

રાધા-સ્વામીની કહે શ્રી કૃષ્ણને, સુણ ભમરારે;
શું લાવ્યો ખટ પદ વેશ, ભોગી ભમરારે.
શંકે આલિંગન દઈ શોકને, સુણ ભમરારે;
મુખે લાગી કુમ કુમ રેખ, ભોગી ભમરારે.
હોયે ચાર ચરણ જો જીવને, સુણ ભમરારે;
તેહનું પશુ નામ કહેવાય, ભોગી ભમરારે.
તેહને જ્ઞાન ન હોયે અતિ ઘણું, સુણ ભમરારે;
મુખ ધાત તે ઉચ્છિષ્ટમાં હોય, ભોગી ભમરારે.
છે ખટ ચરણ તાહારા વિષે, સુણ ભમરારે;
માટે ઊંઢ પશુ તારું નામ, ભોગી ભમરારે.
રાધા ચંપક પરહરી, સુણ ભમરારે;
કીધો ધંતુરે વિશ્રામ, ભોગી ભમરારે.
આજ મધુવન પ્રફુલિત થયું, સુણ ભમરારે;
ત્યાંહાં પામીશ તું પરીમળ, ભોગી ભમરારે.
આજ નીરસ કુસુમ વંદાવનતણાં, સુણ ભમરારે;
વનમાળી ન સીંચે જળ, ભોગી ભમરારે.
છે શ્વેત માળા તારા કંઠમાં, સુણ ભમરારે;
શું કુબ્જાએ આપી એહ, ભોગી ભમરારે.
પ્રેમાનંદ પ્રભુ મેં ઓળખ્યો, સુણ ભમરારે;
તારો નીપટ ઓછો સ્નેહ, ભોગી ભમરારે.

પદ ૨૨ મું-રાગ મારુ.

ધ્રુવજી-તજો બાઈ કામ ક્રીડા ભોગ:
સંદેશો એ કૃષ્ણે કહાવ્યો, સાધો સહુકો જોગ. તજો.
સચરાચર જે રહ્યો વ્યાપી, સતચિત્ આનંદ ભગવાન;
તે અગમ ચારે નિગમ જેહનું, ધરે શંકર ધ્યાન. તજો.
જેમ ઈંદુનાં પ્રતિબિંબ તે, પ્રથક પાત્રે થાય;
જળ તરંગને કનક કુંડલ, જગતમાં જદુરાય. તજો.
છે વસ્ત્ર નાના ભાતનાં, પણ વિચાર એકજ સુત્ર;
જ્યાં જોઇએ ત્યાં રહ્યો વ્યાપી, જસોદાનો પુત્ર. તજો.

પાવક છે જેમ કાષ્ઠ માહે, દધિ માંહે નવનીત;
પ્રેમાનંદ પ્રભુ પરમેશ્વરને, ઓળખ્યાની એ રીત. તજો.

પદ ૨૩ મું–રાગ સામેરી.

ગોપી–શામળીએ યોગ કહાવ્યો, પાતળીએ યોગ કહાવ્યો;
દાઝયા ઉપર ઉદ્ધવીઓ, વળી લુણ લગાવવા આવ્યોરે. શામ૦
ભાઇ સદેશાથી સદેહ ટળીઓ, પ્રીત કીધી કોણુ જાણેરે;
વીંછી તો વેદનાએ વળગ્યો, દયા કશી નવ આણેરે. શામ૦
અમો દૈવે કીધાં જોગણી, બેઠાં કૃષ્ણુ વોળાવીરે:
અક્રૂર અમારો ગોર થયો, ગયો તે રાખ ચોળાવીરે. શામ૦
એ યોગ જ્ઞાનનું મીસ કરીને, ઉત્તર દીધોરે;
સદ પુરુષના સ્નેહનો, અમો લહાવો લીધોરે. શામ૦
ઉદ્ધવજી તમો ગામ પધારો, પૂઠ મુકોરે;
કુબજાને જઈ જોગ આપો, શખ ફુકોરે. શામ૦
બહાર ભીતર રહ્યો વ્યાપી, વ્રજનો વાહાલોરે;
શરીર માંહે કૃષ્ણુ વિના, નથી ઠામ ઠાલોરે. શામ૦
કાના લગી કુભ ભર્યો, નથી નીર માવુરે;
નખ શિખ નદલાલ ભર્યો, કહાં જોગ સાધુરે. શામ૦
ગોપીની ભક્તિ દેખી, ભ્રમ ભાગ્યોરે;
ધન્ય ધન્ય માતા કહીને, ઓધવ પાય લાગ્યોરે. શામ૦
અવતાર આપો તો એ વિધાતા, ગોકુલ માહેરે;
પ્રેમાનદ પ્રભુ કૃષ્ણુ મળવા, માગી વીદાયેરે. શામ૦

પદ ૨૪ મું–રાગ સામેરી.

ગોપી–કૃષ્ણુ રૂપ થાશું કૃષ્ણુ સમરી;
ચટકની ભટક મન રાખે, કીટ થાએ ભમરીરે. કૃષ્ણુ૦
બહાર ભીતર રમી રહ્યાં છે, બલભદ્રજીનો બધવરે;
હરિ હરિ કહેતાં હરિરૂપ થાશું, જેમ જલમાં સિંધવરે. કૃષ્ણુ૦
ભાઇ ગોપી ગોવીંદનુ એક રૂપ છે, જેમ તાંણા માંહે વાણોરે;
અમો લહર શામળીઓ સાગર, રખે જુજવાં જાણોરે. કૃષ્ણુ૦
પ્રેમાનંદ પ્રભુને કહેજો, પહોંચ્યો સદેશો મહારાજરે;
ઉદ્ધવ કહે તે સાંભળજો, ગોપીના મનની વાતરે. કૃષ્ણુ૦

પદ ૨૫ મું-રાગ મેવાડો.

હરિને કહેજોરે, ઉદ્ધવજી હરિને કહેજોરે;
હરિને કહેજો એટલું, પહોચ્યો સદેશો મહારાજ;
મોસાળ ઉજાડીને મામો માર્યો, કુળની વધારી લાજ. હરિ૦
ભાઈ ગોકુળ સુનુંરે, ભાઈ ગોકુળ સુનુંરે;
ભાઈ ગોકુળ સુનુને સુની ગોપી, સુની ચરે શામળીઆ તારી ગાય;
કરે છે કામ રાજકુવરનુ, કોણ વનને પાણી પાયરે. ભાઈ૦
રાજ કુવરનુ કર્મ છે જે, રાજકુવરનુ કર્મ છે જે રે;
રાજ કુવરનુ કર્મ જ એવુ કે, મૃગયા રમવા જાએ;
મૃગનેની અહીં છે ઘણી, આવજો વ્રદાવન માંહેરે. રાજ૦
ઉદ્ધવજી ચાલ્યારે, ઉદ્ધવજી ચાલ્યારે;
ઉદ્ધવજી ચાલ્યા રથ હાંકયોને, ગોપી વળાવા જાએ;
કહાવે જશોદા કૃષ્ણને, એક વાર આવો વ્રજમાંયરે. ઉદ્ધવ૦
જઇ ત્યાંહાં હરિને મળીયારે, જઇ ત્યાંહાં હરિને મળીયારે;
જઇને ત્યાહાં હરીને મળીયા, ઉદ્ધવજીએ કહ્યા કુશળ સમાચાર;
ભટ પ્રેમાનંદ ભણે સાંભળેરે, તે તરે ભવ સસારરે. જઇ૦

ભ્રમર પચીસી સમાપ્ત.

અખો ભગત.

એના રચેલા ગ્રંથો—અખેગીતા, અનુભવ બિંદુ, ચિત્ત વિચાર સંવાદ, કૈવલ્યગીતા, કલ્યાણગીતા, ગુરુ શિષ્ય સંવાદ, પંચીકરણ, બ્રહ્મલીલા, સાતસેંને છેતાળીસ છપ્પા અને પુષ્કળ વેદાન્તનાં પદો.

ચિત્ત વિચાર સંવાદ.

ચોપાઈ.

ચિત્ત કહે શુણ રે તું વિચાર, હું તું મળિ કીજે નિરધાર;
મારે તો પરિવાર જે બહૂ, કામ ક્રોધ મોહાદિક સહૂ. ૧
બીજો પરિવાર વિચાર તું આદ્ય, સદ્ય મારગ તો તારે સાધ્ય;
પ્રવૃત્તિ માર્ગમાં તૂં મુખ્ય હતો, સહુ પેલો હુ તુને પૂછતો. ૨
અનંત શાસ્ત્ર કીધાં તુજવડે, સત્ય માનું જેવું તું ઘડે;
વિદ્યા ચૌદ અઢાર પુરાણ, તુંજવડે બાંધ્યાં બંધાણ. ૩
સ્વર અક્ષર ષટ્ દર્શન વેદ, તુજવડે સહુ ભેદાભેદ;
જ્યારે હું જે ઊપર થયો, ત્યારે તુ ત્યાં આવી રહ્યો. ૪
વિષય ભોગ રચ્યા પરપંચ, તે તેં સૌ દેખાડયા સંચ;
જ્યારે જેવું મારું રૂપ, ત્યારે તું તેવો તદ્રૂપ. ૫
હવે જેવો ઉમેદ છે મુને, જોને ગમે છે તે કે તુને;
વિ૦ જે આજ્ઞા હોય તે કો પિતા, હું સુત આપતણો તમછતાં. ૬
જે આશય દેખું તમતણો, તે ઉકેલ કાઢિ દૌં ઘણો;
મમ સ્વભાવ દીપકની જ્યોત્ય, આગળ ચાલે જેમ ઉદ્યોત. ૭
મમ સ્વભાવ છે પાણીતણો, સંગ સરખો રંગ લાગે ઘણો;
જેવો આશય પૂછો પિતા, તે આગળ પાડી કરું છતા. ૮

ચિ૦ ઉંડો આશય છે મુજતણો, લાગિ શકે જો લક્ષ આપણો;
આગળ મેં ઉપનિષદ કર્યાં, ઉપનાં તત્ત્વ પાછાં ઉર ધર્યાં. ૯
ઉપનાકેરો કર્યો નિશેષ, પણ અમથો જ રહ્યો અવિશેષ;
વિ૦ હું તો કહું ઉપનું જે ટળ્યું, અવિશેષ વણમેળ્યું પળ્યું. ૧૦
ચિ૦ મારું કર્યું નહિ કાંઇ થાય, વસ્તુ કરે કેમ નહિ કહેવાય;
વિ૦ એ તો છે ચિત તારો દોષ, જીવપણાની ચાલી હોંસ. ૧૧
ચિ૦ એ રીતે જીવ સેનો રહ્યો, પોત ટળ્યાથી પોતે થયો;
વિ૦ મોટી મોટી વાતો વદે, પણ તદ્રૂપિ થયુ નથિ હદે. ૧૨
ચિ૦ કે તારે હ્યાં થાવુ કસ્યુ, એકપણું જ્યારે ઉલસ્યું;
વિ૦ તાત સુણો કોણ ઇચ્છે થવું, આપથિ કોણ બીજુ છે નવું. ૧૩
ચિ૦ એ તો મેં કીધુ છે અટાટ, તેશુ મારી ઊંડી વાટ;
વિ૦ એવી રીતે કીધુ હશે, તે તે ભોગની પ્રાપતિ થશે. ૧૪
ચિ૦ મારે ભોગતણી નહિ આશ, મારે જાણપણું અવિનાશ;
વિ૦ અવિનાશી પ્રીછ્યાનું નામ, મધ્ય અહતાનું નથિ કામ. ૧૫
ચિ૦ અવિનાશી શું ઇશ્વર નોય, કેમ વિનાશી ઇશ્વર હોય;
વિ૦ સમજીસે એ છે અઘેર, જે સમજ્યામાં પડિયો ફેર. ૧૬
ચિ૦ કહેને તારો શો છે લક્ષ, હારદ કહિને થા પ્રત્યક્ષ;
વિ૦ હું છું તારુ સ્વરૂપ વિચાર, આપ વિચાર્યે બેશિશ ઠાર.. ૧૭
ચિ૦ આપ વિચાર્યું પોતાતણું, તારે ગ્નાની પામ્યું ઘણું;
વિ૦ હવે કેમ બોલતો નથી, રુડી પેરે જોને મથી. ૧૮
ચિ૦ હું તો છૌં ઓરયાં લગિ ખરો, તે આગળ લક્ષ ન માહેરો;
વિ૦ તારાથી નહિ લાભે રૂપ, તાં કેમ થાવા હોંડે ભૂપ. ૧૯
ચિ૦ આઘેરો ઊકેલ ન કસ્યો, તો શાસ્ત્ર ગુરુ સ્યાને અભ્યસો;
વિ૦ એ તો છે સરવે પરમાણ, અહપણાની ટાળનિ તાંણ. ૨૦
ચિ૦ એ રીતેશું આણું અત, પુજિ નહીં તો સ્યો ધનવત;
વિ૦ તારી પુજી જીવ ન હોય, જેણે સઘળિ પ્રવૃત્તિ સોય. ૨૧
ચિ૦ પ્રવૃત્તિ તો દીસે મુજવડે, બીજું તાં શોધ્યુ નવ્ય જડે;
વિ૦ એ પેરે જો તે નીપજે, તો તું બીજુ સ્યાને ભજે. ૨૨
ચિ૦ બીજુ તો હુ ભજતો નથી, મારુ પૂર્વ મેં જોયું મથી;
વિ૦ જોને એ જ બિજાનું કૃત્ય, અળગુ પડે વાધે સસૃત્ય. ૨૩
ચિ૦ કહે ને એ એમ કાં ઊપજે, મારુ અજાણ્યું નવ્ય રહે હદે;

વિ૦ સમજે જો ઇશ્વિરનો ભેદ, તો સર્શેનો થાય ઉછેદ. ૨૪
ચિ૦ ઇશ્વિરતા તો મુજથિ અલંગ્ગ, જોતાં તો દીસે છે સળંગ;
વિ૦ તુંને સળંગ સૂત્ર ભાસે જદા, તો સ્યાને ભોગવેછ આપદા. ૨૫
ચિ૦ મુજને જોતાં ભાસ્યું ખરૂં, ઊપજતું રહેતું નથિ પરૂં;
વિ૦ તાત તાહેરું રૂપ જ એહ, જે સકલ્પ રૂપિ ધરે નિજ દેહ. ૨૬
ચિ૦ વિના સંકલ્પે હોય શબ વત, તારે તેમાં સેનું વત;
વિ૦ જોતાં શબ પ્રાયે જડ હોય, તો ચિત ચિદમાં કારણ કોય. ૨૭
ચિ૦ અરે આંધતો વાંકું ઘણું, ચિતનું ચિત્ત અને ચિદપણું;
વિ૦ જો વિચારિ વાંકું નથિ રચ, લેને જોઇ તું તારો સચ. ૨૮
ચિ૦ મારું બળતો છે તુજ લગે, તુજથી . પારે પડશે વગે;
વિ૦ જો તું તારી હોંસ જ ટાળ્ય, મારી વળણે વળતો ચાલ્ય. ૨૯
ચિ૦ મારે તો તું એક જ મુખે, કોય કામ નોયે તુજ પખે;
વિ૦ શુંણ રે તાત હું બાળક હતો, તારી સત્તાયે ચાલતો. ૩૦
ચિ૦ ભાઈ હવે શું મોટો થયો, મુજથી ક્યાં આઘેરો ગયો;
વિ૦ અરે પિતા તુજવડે જ હું, પણ મુજ વિના નપુંસક તું. ૩૧
ચિ૦ તેં તે સ્યો પુરુષારથ કર્યો, આઘો જે કેટલો સંચર્યો;
વિ૦ જો તું મારી પુઠ થાય, તો તું સુરતે ક્યાં ક્યાં જાય. ૩૨
ચિ૦ તુ જારે સુત નાંનો હતો, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે જતો;
હમણાં પ્હોંચી આઘી વૃત્ય, કહેને તારું જોઉં કૃત્ય. ૩૩
હું એક ઠારે બેઠો રહું, પણ કામના સાથે નવ્ય વહું;
તું તો સદા કામ વશ રહે, કામના સદા વિષેને ગૃહે. ૩૪
સુત જો હું ઇચ્છું સસાર, તેનો મેં કીધો પરિહાર;
વિ૦ કહે તાત તેં શું પરહર્યું, આપોપું પાછું નવ્ય કર્યું. ૩૫
ચિ૦ કહે સુત આપોપું તે શું, કેના પેલાં છે હુંહું;
વિ૦ કહું છઉં હુ આપોપુ એજ, હુંહું કરતુ રેછે તેજ. ૩૬
ચિ૦ કહે હુંવિણ હરિને કોણ લહે, પામ્યાનો આનંદ કોણ કહે;
વિ૦ હું કહું છઉં તુજને સોવાર, ટાળ્ય વચેથો પામણ હાર. ૩૭
ચિ૦ પાર કાઢયે હું રહેતો નથી, તાળી કેમ પડે એક હથી;
વિ૦ તાળી એક હથીયે પડે, જો મધ્ય આપોપુ નવ્ય અડે. ૩૮
ચિ૦ કે પેરે નાવે અહંકાર, તેનો કહે કાંઈ છે પ્રતિકાર;
વિ૦ કહું ઉપાય એક છે ભલો, પણ રહે ત્યાં અનુભવ એકલો. ૩૯

તૈત્તરિ પદ આદ્ય વિચારે વેદ, કેવળ ઈશ્વર જીવનો ભેદ;
કૈવલ્યતા સદા ભરપૂર, કહ્યો ન જાય નિકટ કે દૂર. ૪૦
ઈશ્વરમાં ઐશ્વર્ય છે બહૂ, સામર્થ્ય નામ ઈશ્વર કહે સહૂ;
તેણે મોહ્યો આશા કરે, દીનતા ભાંખે કાં પરવરે. ૪૧
અસંભાવના રે વિપરીત, એ ચિત જાણો જીવનિ રીત;
એક વસ્તુ કલ્પ્યા ત્રણ ભાગ, દ્વંદ કાઢવા લીધા લાગ. ૪૨
ચિ૦ જારે એકપણું તાં કળ્યું, તારે ત્રણ કટકે કરિ મળ્યું;
કેવળપણુ તો અદભદ રહ્યું, ત્યાં તો કાંઇ ન જાયે કહ્યું. ૪૩
ઈસ્વર તો બહુ સામર્થ્યવાન, જેનું કર્યું ન જાય વ્યાખ્યાન;
જીવ તો કરમાધિન જ સદા, પરવશ પડ્યો લિયે આપદા. ૪૪

એક જ બ્રહ્મ કહે કેમ તાત, ધાટ બેઠે મળે એકજ વાત;
વિ૦ તાત વાંક તો છે તાહેરો, મારે ધાટ બેસેછે ખરો. ૪૫
પ્હેલાં તો તું જીવ વિચાર, તેનું એકપણું નિરધાર;
લખ ચોરાશિ જીવનિ જાત, નામ રૂપ ને અળગી ભાત. ૪૬
એક એકથિ બળિયા બળે, કીટ પતંગ ને બ્રહ્મા લગેં;
એક બીજાથિ બળિયા ખરા, પણ બળિયાથિ ન થાય ઊફરા. ૪૭
જેહથકી જેમાં બળ ઘણું, તેટલું તેમાં ઈશ્વરપણું.
જે થકી જે રે બળ હીણ, તેટલુ જીવપણું તે ખીણ. ૪૮
પશુઓને પખિડાં ઘણાં, તેઓમાં ભેદ આપાપણા;
દેવ નર નાગમાં ભેદાભેદ, નવાંણ પર્વત દ્રુમ વાણિ વેદ. ૪૯
સિંધુ ગુરુ તાં સરસાઇ ઘણી, એ ઈશ્વરતા જાણી મણી;
વસ્તુમાં જેથી જે હીન, તે જીવપણામાં તે આધીન. ૫૦
જીવને ઈશ્વિર સળંગ સદાય, એમાંથી કાંઈ અલગ ન થાય;
જેમ અધારે કીજે દીપ, તેમ ઈશ્વરતા થાય સમીપ. ૫૧
તે ઉપર જારે પ્રકટે શશી, દીપ જીવનિ હીણુતા વશી;
તે ઉપર જ્યાં દિનકર તપ્યો, તહાં સુધાકર જીવમાં ખપ્યો. ૫૨
અર્ક મહા તેજે અલપાય, ઈશ્વરતા તાં શીટી જાય;
અધારે ઈશ્વરતા દીપ, જારેં ઊગ્યો શશી સમીપ. ૫૩
તાં ઈશ્વર થૈ શોભ્યો ચંદ, જીવપણું પામ્યો દિપ ઇંદ;
જ્યાં ઈશ્વર થૈ અર્કજ તપ્યો, તારે સુધાકર જીવમાં ખપ્યો. ૫૪
તે રવિ જ્યારે રાહે ગળ્યો, જીવ થયો ને ઈશ્વર ટળ્યો;

જીવપણું * તે ઇશ્વરપણું, સમઝી લેતાં સારું ઘણું. ૫૫
કહે વિચાર ચિત સુણજો તાત, જીવેશ્વર સમઝ્યાની વાત;
સ્થળકેરાં તો બહુ છે નામ, એક પરમ ચૈતનનું ધામ. ૫૬
સમજ્યે નહિ ઉપજે અહંકાર, વણ સમજ્યે માયા અંધાર;
ચિ૦ શુણ સુત મારા એક વિચાર, બહૂ શાસ્ત્રના બહુ નિરધાર. ૫૭
વાદ કરું જેવા જ્યાં હું, તાં તેવો થૈ પોષે તું;
જ્યારે મેં નૈયાયક વદ્યું, તારે તારું તેવું રહ્યું. ૫૮
જ્યારે મેં વૈશેષિક કહ્યું, તારે તેં તેવું નિર્વહ્યું;
જ્યારે સાંખ્યનો કહ્યો વિવેક, તાં તે પૂરો પાડ્યો છેક. ૫૯
મીમાંસકના કર્યા વિચાર, તેં પૂરા પાડ્યા નિરધાર;
પાતંજળની જોઈ પેર, તે તેં પૂરું પાડ્યું ઘેર. ૬૦
વેદાંતનો મેં લીધો પક્ષ, ત્યારે તારો તેવો લક્ષ;
પુરાણ અઢાર ને ઇતિહાસ, ગીતા ને આગમ ઉપાસ. ૬૧
ધનુર્વેદ ને ગાંધર્વ વેદ, વૈદ્ય વિદ્યા જ્યોતિષના ભેદ;
એથી બીજાં શાસ્ત્ર અનેક, જોતાં ગણતાં નાવે છેક. ૬૨
સર્વેનો પરિવર્તક તું, તું પરઠે ને માનું હું;
વિ૦ સાંભળ વાત તાત ચિત રાય, મારું એ લક્ષણ છે પ્રાય. ૬૩
જ્યારે તું જે ઊપર થયો, ત્યારે તે પર હું આવિયો;

ન્યાય શાસ્ત્ર સાર.

શાસ્ત્ર મોટું નૈયાયક ઘણું, થયું નીઠ એ મુજ તુજ તણું. ૬૪
તેં પરઠાવ્યાં તત્વ જ ચાર, તે ઊપર સઘળો વિસ્તાર;
જગત રૂપ થૈ તું પરવરે, નહિ તો આપ સંકોચન કરે. ૬૫
અણૂતણો ભાગ થૈ વીસમે, અરૂપ થૈને સરખો સમે;
વળિ પાછું થાએ મડાણ, પ્રેરક માત્ર તે ઈશ્વર જાણ. ૬૬
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કારણ એહનું, કારણ તત્ત્વ ગણો દેહનું;

વૈશેષિક શાસ્ત્રસાર.

કહે વૈશેષિક તે એમ નથી, બહુ સમર્થ ઈશ્વર મહારથી. ૬૭
તત્ત્વ સામર્થ્ય છે ઈશ્વર તણું, ભારણ મુખ્ય તત્ત્વ શિર ધણું;
છે અનાદિ તે પાંચે ખરાં, તત્ત્વ જ ઈશ્વર થૈ પરવર્યાં. ૬૮
રહ્યાં છ ઇંદ્રિ વિષે ૭ જ્ઞાન, સુખ દુખ દેહ તણે અનુમાન;
દોષ એકવિશ ાવરહિત થયો, તો જ આદિપદ મુક્તે ગયો. ૬૯

દેહનાં સુખ દુખ વર્જિત શાંત, મુક્ત થઇનિ રહે એકાંત;
ન્યાય વૈશેષિકની એક મુક્ત, હવે સાંખ્યની કહું છૌં જુક્ત. ૭૦
પ્રકૃતિ પુરષ જોગ સદાય, સાંખ્ય કહે છે ચાલ્યો જાય;
તત્ત્વ ભાગ જે પ્રકૃતિ તણો, તે માન્યો જીવે આપણો. ૭૧
ગાંઠ બંધાણી પ્રકૃતિ વડે, તે ત્રિલોકમા રહિ આથડે;
પાછો તે મૂકે અહંકાર, પ્રકૃતિ પુરુષનો કરે વિચાર. ૭૨
સાંખ્ય યોગ કરિ જાણે યુકિત, તેજ સાંખ્યની જાણો મુકિત;

મીમાંસા શાસ્ત્રસાર.

માને મીમાસા જીવ સદાય, કર્મ તણે વશ ચાલ્યા જાય. ૭૩
આદ્ય અત વર્જિત છે જત, કોઈ કાળે નથિ એનો અત;
સત્કર્મે જે સ્વર્ગે રહે, દુષ્કર્મે ચોરાશી વહે. ૭૪
સ્વર્ગ ભોગવે માને મુક્તિ, હવે પાતજળની કહું યુક્તિ;

પાતંજળ શાસ્ત્ર સાર.

મૂળ પ્રકૃતિનું બૌ બધાણુ, પ્રકૃતિ વડે તારા શશિ ભાણ. ૭૫
પ્રકૃતિ વડે ચૌદે લોક રહ્યા, જીવ સકળ તેમાંહિ વહ્યા;
જીવમાં પ્રકૃતિ જીવ જ તણી, તે જો વધારે ગત્ય આપણી. ૭૬
પ્રકૃતિ પુરુષનો યોગ સદાય, જો સાધે તો ઇશ્વર થાય.
પિંડ બ્રહ્માંડ પવનનો બધ, સાધે તો અજરામર કદ. ૭૭
વણ સાધે નિત મરતો ફરે, સાધે બ્રહ્માંડ પોતે કરે;
સિદ્ધિ પામ્યે પામ્યો મુક્તિ, હવે વેદાંતનિ કહું યુક્તિ. ૭૮

વેદાંત શાસ્ત્ર સાર.

વેદાંત કહે મહાનિધિ કોય, તાં તાં જીવની ગમ્ય ન હોય;
કહે વેદાંત શાસ્ત્ર પાચે ખરાં, પણ અસભાવના લે ઉચ્ચર્યાં. ૭૯
વિપરીત ભાવના જ્યાં ઊપજે, તારે રૂપ અનેરું ભજે,
જ્યાં હું કરિ માન્યો સત્ય દેહ, ત્યારે મુક્તિ લેવિ પડિ તેહ. ૮૦
જ્યાં છે સઘળો ચિદ વિલાસ, તાં ઉચ્ચરવા નહિં અવકાશ;
તો તે કેને કહું હું કથી, જો આ જક્ત જ પ્રાકતન નથી. ૮૧
વેદાંતે કર્યો એવો લક્ષ, પાચે બોલ્યા દ્વૈતનો પક્ષ;
પાચેને ઉપનાનો લેખ, વેદાંતે કર્યો તે જ ઉવેખ. ૮૨

વિચાર કહે સાંભળ ચિત ભૂપ, મેં ષટ્ દર્શને દેખાડ્યાં રૂપ;
ચિ૦ સુત સુણિયું પાંચેનું સાર, એમાં કાંઈ ન દેખું ભાર. ૮૩
એ તો સઘળો બદલો ઘાટ, કોયે નથી નિર્મળું નાટ્ય;
વિ૦ વેદાંતે જે ઇશ્વર કહ્યો, તે જોવા કોય નૈં આગો થયો. ૮૪
તે ઇશ્વર છે સર્વાવાસ, જેણે સઘળો શબ્દ વિલાસ;
જે ઘટ જેવો ઊગે રંગ, તેણે તેવું બાંધ્યું અંગ. ૮૫
પ્રભુ સામર્થ તણો નહિ પાર, જે હું દ્વારા હોય વિસ્તાર;
ચિ૦ એ છે પ્રિયકર તુજ મુજ તણો, સવ ઘટે ચાલૂ આપણો ૮૬
પરતંતરતા ટળતી નથી, જોતાં તો દીશે એજથી;
વિ૦ પરતંતરતા તું મ ગણેશ, મેં ઇશ્વર કહ સર્વેશ. ૮૭
તે કેમ તને ન બેસે ઘાટ, વળિ યુક્તિ બહુ કહું તે માટ;
અનંત શક્તિ પ્રભુ ચૈતન તણી, બહુ સામર્થમાં ઉપજણ ઘણી. ૮૮
સૂજે ઉપજે નાના ઘાટ, અસંભાવના મોટો નાટ;
સામર્થે સામુ જોઇએ નહીં, તો કાંઇક સમુ.પડે અહીં. ૮૯
ચિ૦ કહે ને યાં ગૃહિયે તે શું, શું લઈ પ્રામુ જાણું હું;
વિ૦ કહું તે કરય તો પામે પાર, ટાળ્ય મધ્યથો પામણહાર. ૯૦
જ્યારે તું પામેવા ચળ્યો, ત્યારે વસ્તુપણેથી ટળ્યો;
તું તો ચિત્ત ચિદની છે લેર, ચિદ સાથે કાંઈ નથિ વેર. ૯૧
જ્યારે સુરત ચાલી તુજ બાર, ત્યારે તું કેવળ સંસાર;
તેજ સુરત જો પાછી સમે, આવી વસ્તુ પરાણ્યે નમે. ૯૨
તું વિલાસ પ્રભુ ચૈતન તણો, કાં તું રાખે ભાર આપણો;
ચિ૦ હું જો છૌં તેનો જ તરગ, તો આ સઘળો તેનો રંગ. ૯૩
વિ૦ હું તો કહું છૌં તારે માટ, જોતાં તુજને બેસે ઘાટ;
સહુ ભાવે જે છે તે છે, તુ હું થૈ કાં તાણી લે. ૯૪
એ ઊપર દ્રષ્ટાંતો ભલાં, શોળે અશે માને મળ્યાં;
ચિત્ત તુ તો જેમ દર્પણ હોય, આગળ સરખું પાછળ નોય. ૯૫
જેવડે પોતામાં છે તેજ, તે અંતરનું ન લહે હેજ;
કાચમાંહિ કાંઇ શકતી નથી, ભાસક શક્તિ શાશે અથી. ૯૬
જો શીશાથી અળગું પડે, ભાસક શકિત ન શોધી જડે.
તેનું પાછળ પોષક અવાચ્ય, તે શાશું ને તું તે કાચ. ૯૭
તેવડે તુજમાં ગ્રાહક શકિત, એ પ્રકારથી ઉકલે વ્યકિત; ૯૮

એ છે તારું મૂળ વૃત્તાંત, હવે સાંભળ આશ્ચર્ય એકાંત. ૯૮
તું સામું આવી જે રહે, તે જાણી દર્પણમાં છે;
તેમ ચિત સર્વે તારે વિષે, પાછું ન નિસરે જે જે લખે. ૯૯
ચિ૦ ભઇ મુજમાં ભાસ્યું તે શું, કહેને પ્રથમ લહું તે હું;
વિ૦ ચિત કાને જે તેં સાંભળ્યું, તે જાણી એક મણિમાં કળ્યું. ૧૦૦
દીઠું ચર્મ ચક્ષુએ કરી, તેને તું તાં બેઠો ધરી;
જે પદાર્થ તુજ સામો થયો, તેણે તું રસબસ થૈ રહ્યો. ૧૦૧
તુજ માત્ર તે થાય તુજવડે, જેમ દર્પણમાં પ્રતિબિંબ પડે;
તેં અવતાર ધર્યા ચોવીશ, તે તેં માની લીધા ઈશ. ૧૦૨
દેવ નાગ સ્થિર ચર બહુ પિંડ, તારી કલ્પી સઘળી મંડ;
બ્રહ્મા કેશવનો કલ્પ તું, તુજ સત્તાયે બોલું હું. ૧૦૩
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ઈશ કોણ કહે, જ્યારે તું જડ થૈને રહે;
માટે તુજને કહું છૌં બાપ, એ સઘળો તારો છે વ્યાપ. ૧૦૪
ધર્યા પિંડ તેં સુક્ષમ સ્થૂળ, તેમાં સૂત્ર તેનું શું મૂળ;
ઈશ્વરમાં તું ઈશ્વર રૂપ, જીવવિષે તું જીવ સ્વરૂપ. ૧૦૫
તારા સામું કોયે નથી, દીસે છે તારી મોરથી;
મહા નિધિ છે પોપણુ તુજતણું, તું માને સામર્થ્ય આપણું. ૧૦૬
મહા નિધિ કેરો સેજ વિલાસ, તુજ મુજ દ્વારા હોય પ્રકાશ;
મહા નિધિ તો સેજેજ અરૂપ, તું વિલસે થૈ આવે રૂપ. ૧૦૭
રૂપ થાય તાં તુંપણું હોય, રૂપ દર્શિ તું વિશ્વા મોય;
જો તું તારું લે તુજપણું, તો કહેવા નહિ પર આપણું. ૧૦૮
અપંચિકૃતે પંચિકૃત થાય, તે પાછું તેમાં વળી જાય;
તો તું તેમાં રહેતો નથી, તે જો તું મહાનિધિ મોરથી. ૧૦૯
સર્વથા તું દીસે તુજવડે, તું જોતાં આઘુ નહિ પડે;
હું જાણું છું તાં હું નઈ, એમ જોતાં બેઠું જૈ કઇ. ૧૧૦
ત્રંણુ પદનો સમઝાવો ભેદ, કરજે એક સદેહ ઉછેદ;
પિંડ છતે આ ચરચા· થાય, પિંડ વિના શું બોલ્યું જાય. ૧૧૧
છતે પિંડે હું તું રે વદુ, પડે પિંડે કોય ન રહે પદું;
પિંડ વિના ખોટું આ જાણ્ય, પિંડ વિના કહે ક્યાં રહે પ્રાણ. ૧૧૨
પિંડ પડયે ક્યાં જાએ વૃત્ય, તેની મુજને કહે નિરૃત્ય;
વિ૦ એ રીતે પુછ્છ આવાર, તેં રાખ્યો છે સ્યો નિરધાર. ૧૧૩

ચિ૦ હમણાં તો ભાસે છે સળંગ, કનક કુંડળ જોતાં ન અસંગ;
વિ૦ તાત એમ જો હમણાં હશે, તો પિંડ પડ્યે તેમ રહ્યું જશે. ૧૧૪
જ્યાં જેવું ત્યાં તેવો છું, દેહનું કારણ ન ગણું હું;
મહાનિધિનો તરંગ આ ચિત્ત, દેહ તો ભૂતતણી આવૃત્તિ, ૧૧૫
સેંજ સ્વભાવે ઊઠે લેર, મોટું સામર્થ્ય ઘેરાઘેર;
તેણે ભુત પ્રત્યે જ્યાં જાય, લક્ષ ચોરાશિ બિંબ ભરાય. ૧૧૬
પિંડ પ્રમાણે તું થઈ રહે, દેહે સરખો થૈ ને વહે;
જુવે પૂર્વ જો પોતાતણું, તો તાં છે જ સ્વતંતરપણું. ૧૧૭
ચિ૦ એ સ્વતંત્રતા જ્ઞાને હોયે, પણ જ્ઞાને સ્ફુરણ નવ્ય જોયે;
માનવ વિના અનેરી જાત્ય, ત્યાં નોયે તેપણું સાક્ષાત ૧૧૮
વિ૦ શુણ્ય ને તાત કહું હું વિચાર, માનવ દેહે નથી નિરધાર;
રાક્ષસ દેવ માનવ ગજ નાગ, અજા વૃક્ષ ને કપિ ગજ કાગ. ૧૧૯
જાત જાણવા મેં કહ્યું તને, ચૈતન ગાંઠ જાણી રે મને;
સઘળો છે આ ચિદનો વિલાસ, તારે કરવો તેજ તપાસ. ૧૨૦
પંખિ પશુ દ્રમ જળચર જોય, અળગો ચૈતનમાં નથિ કોય;
દેખિ દીન અવાચ્યને ચિત્ત, રખે માન્યં થોડાપણું વિત્ત. ૧૨૧
ચિ૦ શુણ રે પ્રિય સુત એક વિચાર, નહિ એ કાંઇ ઉંડો નીરધાર;
મેં પુછ્યું તું તે ક્યાં ગયું, નહિ કલ્પ્યું તે આગળ થયું. ૧૨૨
મુવા પછિ શું પૂછું તને, તે આપણિયે સ્ફુરિયું મનેં;
વિ૦ મને તાત તું કહિ દેખાડ, તો જાણું તારિ ભાંગી જાડ. ૧૨૩
ચિ૦ જ્યારે મુને સુષુપ્તી હોય, દેહ પ્રાણનું સ્ફુરણ ન હોય;
એવું જાણું મારું રૂપ, તારે હું જ સદોદિત ભૂપ. ૧૨૪
જારે છુટિ કળ સુષુપ્તીતણી, તારે હું આવું દેહ ભણી;
દેહ સંગે સંકલ્પ ઘટે મટે, વિષે ભોગ કે શાસ્ત્ર ખટપટે. ૧૨૫
પણ તે નીઠ જાગૃતનો ધર્મ, વૈકુંઠ સરખો એનો મર્મ;
જાગ્રત તે દેહનો વેવાર, મુજ નિદાન ત્યાં પરપંચ પાર. ૧૨૬
વિ૦ હવે તારું હું સમજ્યો સાર, એ નિશ્ચે આવ્યો નિરધાર;
ચિ૦ એવું મારી દષ્ટે પડ્યું, જોતાં મારું કાંઈ નવ ઘડ્યું. ૧૨૭
વિ૦ તાત તારું એ ઘર નિત્ય રહે, તારે તું શું બીજું કહે;
એ તેં દેહનું કરયું નિદાન, મુક્તિ બંધનું ટાળવા માન. ૧૨૮
ચિ૦ એ રીતે મને દષ્ટે પડ્યું, ચિત ચિદતણું દ્વાર ઊઘડ્યું;

માનવ દેહવિષે એ ઘણું, બાફિ પ્રવાહી માયા તણું. ૧૬૦
ગાંઠ બંધાણી એ વાતની, એ સંસ્રતી મનુષ્ય જાતની;
સૂજે છુટે સૂજે બધાય, સૂજે કોયદિ ચાલી કાય. ૧૬૧
પ્રાયે તે ચૈતનનો ઠાઠ, તારે યોગે ચાલે ઘાટ;
ચિ૦ સુત તારૂં કહેવું શુદ્ધ સાર, એક વાતનો કર નિરધાર. ૧૬૨
માણુસ વિના અનેરી જાત્ય, અતિ વિચિત્ર બહુ દીસે ભાસ;
એ શું ને કેમ તે નીપજે, પાછો પુનરપિ દેહને ભજે. ૧૬૩
વિ૦ સેહેજે ખેલ મચે છે સદા,' જેમ સાગર લેર ને બુદબુદા;
ચૈતન ઉલસે ભૂત કલોલ, રેણુ તૃણ તોલે વંતોળ. ૧૬૪
છે નિમિત્ત માત્ર વાસના, સાખી નથી કોય દર્શના;
તેમ એ પસર્યો ચૈતન જોગ, ભૂત ભેદ પણ છે નિજ ભોગ. ૧૬૫
ચિ૦ કહે સુત શાસ્ત્રમાંહિ શું લખ્યું, શું સમજ્યું ને શું નીરખ્યું;
વિ૦ સાંભળરે તું પિતા ચિત રાય, દૃષ્ટાંતે સંદેહ જ જાય. ૧૬૬
સ્વપ્નાવસ્થા નર ભોગવે, ત્યારે સુખ દુખ બહુ અનુભવે;
જ્યારે નર નિદ્રાવશ થયો, એક શરીરે ઉંઘી ગયો. ૧૬૭
એવામાં જ્યાં થયું સ્વપંન, તેવારે પ્રગટ્યા બહુ જન;
પ્રગટ્યા પશુ પંખી નર નાગ, વણ નિરમ્યાં પુર ને સૌભાગ્ય. ૧૬૮
વણ નિરમી સૃષ્ટિ દૃષ્ટે પડી, તે કહે ક્યાં બ્રહ્માની ઘડી;
ચિ૦ કહેને ભાઇ નિવેડો કસ્યો, એ તો અવસ્થા ભેદ ઉલસ્યો. ૧૬૯
સાંભળ મારા પુત્ર વિચાર, તુજને પૂછું હું નિરધાર;
હું જાણું તે કાંઇએ નહીં, તું જે કહે તે સાચું સહી. ૧૭૦
વિ૦ કાંઇક તું સમજીને કહે, સરખાં સ્વપ્ન ને જાગ્રત બે;
તેનાં દેં તુજને એંધાણ, મળે તોજ રાખે પરમાણ. ૧૭૧
શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ, જાગ્રતથી દીસે સંબંધ;
તેજ સ્વપ્નમાં પાંચે થાય, નેત્ર સ્વપ્નામાંહિ નિરખાય. ૧૭૨
શ્રવણે તાં સુણિ લીજે ઘણું, સ્પર્શનું સુખ કામાદિક તણું;
ખાટા મીઠા રસના ભોગ, ઉત્તમ મધ્યમના ઉપયોગ. ૧૭૩
હું ને મારું ત્યાં જે હોય, સરવે સાંભળે જાગ્યો સોય;
જાગ્રત સ્વપ્નામાં શાનો ફેર, કરે વિચારે ટળે અંધેર. ૧૭૪
સ્વપ્ન પદારથ જાગ્યે ટળે, જાગ્રતનું સ્વપ્ને નૈ મળે;
સ્વપ્ન તેવું જાગ્રતને જાણ, અવસ્થા નિષ્ઠે બહુ પરમાણ. ૧૭૫

ચિ૦ એ તો સ્વપ્ન અવસ્થા ભૂત, મુને ભરોંસો ને અદ્દભુત;
વિ૦ એમજ જાણે તાત વિચાર, મિથ્યા સઘળો દેહ વેવાર. ૧૭૬
નિમિત્ત અને નિયંતા બે, ત્યાંજ લગે તું સાચું કહે;
જ્યાં લગિ અનુભવ અદ્દભુત નથી, ત્યાં લગિ તું દેખે મોરથી. ૧૭૭
ચિ૦ જે હું મુજપણને ભલ કહું, કારણ સહિત ભલુ નિર્વહું;
જીવપણાનો નિર્વાહ સ્ફુર્યો, ઈશ્વિરતા બાધી ઊચર્યો. ૧૭૮
કૈવલ્ય જે કારણ બેઉ તણું, તે ભારે લાગે છે ઘણું;
જહાં જાઉં તેને પ્રીછવા, લક્ષ રૂપ મોટપ ઇચ્છવા. ૧૭૯
તારે લક્ષ આઘેરો પડે, બુદ્ધિ સરાડે જૈ નવ્ય ચડે;
વિ૦ તાત સરાડુ એને નથી, નાંખે જેમ બાણો મહારથી. ૧૮૦
બળ સારુ ઘણી બુદ્ધિ જાય, પણ આકાશ વિષે ન લખાય;
મોટપ સારુ સુરત સંચરે, પણ મોટપ સામું ડગ નૈં ભરે. ૧૮૧
ચિ૦ સુત ખરું એ તો એમ જ થયું, એ મુજપણનું માનજ ગયું;
રૂપ સહીત અરૂપનિ માંય, પેસવુ કોય દિયે નવ્ય થાય. ૧૮૨
વિ૦ તાત તું એ રીતે કાં કહે, દષ્ટાંતે આપોપું લહે;
જેમ ગજ નૈં દેખે નિજ પુઠ, શુંઢ ન પોચે પુઠે મૂઠ. ૧૮૩
માટે જાય નહીં અજ્ઞાત, પોંચે જ્ઞાન તહાં સાક્ષાત;
પોંચે કદાચિત ઇંદ્રી છેક, જ્ઞાન તો તન જાણે છે એક. ૧૮૪
શુંડ ડંડ કુંજરની પહેં, ચિતડું જોવા હીંડે હઠેં;
ઇચ્છા તે જે શુંડા દંડ, ફરવા હીંડે શરીર અખંડ. ૧૮૫
કૈવલ્ય દેહતણો નહિ પાર, તેમાટે તું એમ વિચાર;
અવ્યકત વૃક્ષ ઉદંબરતણો, તે શાખાથી પસરયો ઘણો. ૧૮૬
બ્રહ્માંડ ઉદંબરે લાગ્યાં અપાર, કોટ ભાતે નૈ લાભે પાર;
ફળ સ્થાને છે બહુ બ્રહ્માંડ, બ્રહ્માંડે બ્રહ્માંડે બહુ પિંડ. ૧૮૭
અંડ અંડમાં હરિ હર અજ, ચૌદ લોક સરખી નીપજ;
એવાં ફળ ત્યાં છે અસંખ્યાત, અવ્યકત પક્ષની સમજ્યે વાત. ૧૮૮
તે ફળ પ્રત્યે જીવ અનેક, ત્યાં અમિત નૈં નીસરે છેક;
તે જંતને તાં ભૌતિક કાય, સૂક્ષ્મે સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મતર થાય. ૧૮૯
પિંડ પિંડને હુદે આકાશ, તેથી રોમે રોમે વાસ;
સૂક્ષ્મ સ્થળે આપણ બે રહ્યા, તે સુક્ષમથી સુક્ષમ થયા. ૧૯૦
એવું ઝીણું તુજ મુજ રૂપ, કહું સામર્થ્યે ઇ શુણ ચિત ભૂપ;

અવ્યક્ત વૃક્ષનિ કીધી વાત, તારે સુરત થઈ સાક્ષાત. ૧૯૧
અનંત બ્રહ્માંડ ધાલી બાથ, એવા તારા મારા હાથ;
સૂક્ષ્મમાંહિ તો એવો તું, સ્થૂળપણું તારૂં શું કહું. ૧૯૨
તારૂં સાશ્રય એવું સ્ન, સર્વાંગે તું રહેતો ગૂઢ;
ત્યાં લગિ તારૂં છે ચિત નામ, એ સમજીને લે નિજ ધામ. ૧૯૩
જોવા જા તું તારો પાર, તારે બે વાંકાં નિરધાર;
તેથી તાં તું જીવ ન ટળ્યો, વસ્તુનો છેડો નવ્ય મળ્યો. ૧૯૪
તે માટે એ ન ટળે દ્વૈત, એમ સમજ્યે થાયે અદ્વૈત;
ચિ૦ તું તો ચિદમાં રસબસ થયો, તો જોવા કહેવા નવ્ય રહ્યો. ૧૯૫
શૂંનું સરખું થૈને ગયું, તોયે શૂન્યે શૂન્ય પદ રહ્યું;
વિ૦ અરે તાત તું એમ કાં કહે, સમજિ સમજિ વાંકું કાં લહે. ૧૯૬
એક જીવ પદ ને ઇશ્વર પદ, કેમ તહાં થાશે અદબદ;
કેવળ મહાનિધિ છેજ અવાચ્ય, તેને તું નિજ જાણી રાચ્ય. ૧૯૭
જે સત ચિત આનંદ સદાય, તેમાં તત્ ત્વં પદ બહુ પ્રાય;
તે મેં તુજને કહ્યો પ્રકાર, સદા નિરંતર સારોદ્ધાર. ૧૯૮
તો તે શુન્ય કેમ કહેવાય, જે નિદાન એવું છે પ્રાય;
ચિ૦ કયાં શુન્ય વાદ કરું છૌં હું, તેનો મર્મ સમજિ લે તું. ૧૯૯
એમ જાણીને કરું હું વાદ, પોત પોતાને કીજે સાંદ;
વિ૦ તાં સાંમો હુંકારો દેવા નથી, એ સ્થળને કાં શન્ય કે કથી. ૨૦૦
પોતાનું માન્યું ભૂત કલોળ, ઉપજે સમે તત્ત્વનું રોળ;
પણ તત્વાતીત નવ્ય જાણિયું, તેણે શૂન્ય તાણી આણિયું. ૨૦૧
મુજને જોતાં દીસે અસ્યું, ભિન્ન કહેવા કારણ નહિ કસ્યું;
ચિ૦ કારજ ને કારણ તે તુંજ, ઇહાં ચિત ને તહાં તેજ પુંજ. ૨૦૨
દર્પણની ગત જોઈ કળી, અવળ સવળ ધુંખળ નિર્મળી;
વિ૦ સાંભળ તાત ઇહાં તું ધન્ય, મિથ્યામાંહિ થયો પતંન. ૨૦૩
તુંજ ચિત્ત ને તું ચિદ્વિલાસ, હવે હવો તુને બહ્મ પ્રકાશ;
અક્ષય પદ જાણ્યું તેં ભલું, હવે થયો તું એકલમલ. ૨૦૪
જેમ છે તેમ તું આપ સદાય, એમ અખે પદ પ્રીછું જાય;
જો ચિદ જાણે તો લક્ષ ઝાલ્ય, અક્ષય પદ તો છે અજવાલ્ય. ૨૦૫
ચિ૦ શુણ રે મારા સુત તું અંગ, સ્ત્રી પુરુષ ભિન્ન દીસે લિંગ;
ચૈતન્ય જોતાં નર માદા નથી, પંચભૂત જોયાં મેં મથી. ૨૦૬

રૂપમાંહિ દેખું છું ભાસ, તે સમજુતી ધાટે ધાસ;
વિ૦ તાત કહું એક સાંભળ વાત, એ તો છે બીબાની જાત. ૨૦૭
જેમ ખાંડ કથિરનાં નિપજે રૂપ, બીબા ભેદે ભાત અનૂપ;
બેહુ પડ મળ્યે રૂપ ભરાય, પડમાં ક્રિયો નર ને કે માદાય. ૨૦૮
એ યંત્ર જાણુ નરમાદાતણો, ઉંધો ભાર મ રાખિશ ઘણો;
ભગ લિંગ દેખી ભરમે બહુ, આકારે વળગ્યા છે સહૂ. ૨૦૯
અંતર મરમ વિચારે કોય, તે નર કૌતુક માત્ર જ જોય;
ભગ દેખી પરઠે ભામિની, લિંગ દેખિ નર માને મની. ૨૧૦
સંસારની છે એવી રીત, વળી ફરી કહું તને પ્રતીત;
નારી નર તે એક જ જાણુ, તુ મનમાં એ પ્રતીત આણુ. ૨૧૧
પ્રાયેં કર જો મૂળ વિચાર, કહ્યાં ન જાએ નર કે નાર;
સ્રીને ગર્ભ કમળને લિંગ, પુરુષને દીસે પરસિધ અંગ. ૨૧૨
બેહુનાં લિંગ વિષે છે શૂન્ય, તેમાં રજવીરજનું ગમન;
બેહુ પડ માંહીં અનગ નિપજે, સૂરતના સુખને બેહુ ભજે. ૨૧૩
બેહુ પડમાં બેહુના અવેવ, નરને સ્થાન નારીનો ભેવ;
કોઇક ઘટ એવો નીપજે, બેઉ આકારને એકલો ભજે. ૨૧૪
કોઇક ઘટમાં એકે નહીં, તો શેની સ્થિત રાખું સહી;
ચિ૦ સાંભળ સુત કશો નથિ થાપ, ચૌદ લોકમાં એવો વ્યાપ. ૨૧૫
વિ૦ હવે તાત સાંભળ ચિતરાય, શબ્દે નર શબ્દે માદાય;
ચૈતન નર માદા ન કેવાય, પંચભૂતનું નામ લેવાય. ૨૧૬
બેહુથી હેઠો આવું હું, ત્યારે કહું જે પૂછે તું;
લોક ચૌદમાંહી પરવરું, અંતર આંખ્ય વીંચી ઉચરું. ૨૧૭
તો કાંઇએ મુખથી બોલાય, જો આ નેત્રો આધાં થાય;
જ્યારે નેત્ર આધાં સંચરે, ત્યાં રસના તે શું ઉચરે. ૨૧૮
જો પરમેશ્વર કહિને સ્તવું, તો તે નામ પાડવું નવું;
જો માયા કહું તો સ્રી થાય, નામ રૂપ કર્તવ્યમાં જાય. ૨૧૯
એ બોલ્યા પાખી શું કરું, માટે રૂપ લખી ઉચરું;
ચિ૦ સોખ્યું કહેવા કાંઇયે નથી, એટલી વાતો તેં કેમ કથી. ૨૨૦
વિ૦ સાંભળ તાત કથી એ ખરી, તોઓ તે અવાચ્ય પાધરી;
ચમક ગિરિની સત્તા કરી, લોહ નૌકા આવે, પાધરી. ૨૨૧
તે અંતરમાં લોહનો બધ, તેને આવે ચમકનો ગંધ;

લોહની સુરત ચમકગિરિ જાય, લોઢા લીધે કાષ્ટ ઘસાય. ૨૨૨
બહુ પદાર્થ તે માંહીં ભર્યાં, તે ત્યાં લોહે ચૈતન કર્યાં;
એક ગાંઠ લોહ ચમક વિષે, તો તું ધન્ય જો તે ઓળખે. ૨૨૩
ચમક સ્થાને તે જ અવાચ્ય, જે સત્તાએ લોહજીવની નાચ્ય;
લોહ ઘસતે જેમ કાષ્ટ ઘસે, તેમ એ જગ નીંકા ઉલસે. ૨૨૪
તેનો કામ પદારથ બહુ, તેમ એ જગત નાના વિધિ સહુ;
ચાળો તો લોહચમક જ તણો, પ્રપચભેદ ત્યાં ચાલ્યો ઘણો. ૨૨૫.
જો લોહ ચમકને સંબધ નોય, તો કારજ કારણુ કહેવા નથિ કોય;
એણે ભેદે ચાલે ભાત, તો સ્રીપુરુષ શું પૂછે જાત. ૨૨૬
પૃથ્વી તે સર્વે સ્રીલિંગ, અપ તેજ આકાશ નપુંસક અંગ;
પુરુષ લિંગ વાયુને કહે, રૂપ વચન ને સહુ કોય વહે. ૨૨૭
કોઇ ન ભાંખે ફરિ બોલાય, વિચાર કહે શું પુરવું જાય:
શિ૦ તાત વસ્તુ મેં કાંઇક લહી, અળગી પડી કીમત ને થઈ. ૨૨૮
માદક ભખી માદકનું રૂપ, જોવા હીંડે મૂળગું રૂપ;
માદક હુંથી અળગો કરું, હષ્ટ પુષ્ટ વચને ઉચ્ચરું. ૨૨૯
એવો સ્યો મારે અભિલાષ, સામર્થ હોય તો તું કાંઈ દાખ;
એ રીતે છે સૂક્ષમ વાત, સમજીશ તો થાઇશ સાક્ષાત. ૨૩૦
છે કાયા વિના કાયાનાં કૃત્ય, જેમ હાથે કંકણુ દીસે તર્ત;
જે માદક ઔષધિમાં હતો, ત્યાં તે છતે રહ્યો અણુછતો. ૨૩૧
ઔષધિ જો નર ભક્ષણુ કરે, ત્યારે માદક ત્યાં અવતરે;
અનંત પરાક્રમ કરે ત્યાં રહ્યો, બહુ પ્રકારે પોતે થયો. ૨૩૨
બોલે ચાલે ભોગવે સ્વાદ, બહુ ડાપણુ કાં બહુ ઉન્માદ;
તે એકે ચેન નોય તુજ વિષે, તેમનો તેમ હતો ખાધા પખે. ૨૩૩
ખાતાં ડીઠા બ્હોળાં રંગ, માદક કેરા જેવા ઢંગ;
એટલા ઉપરું શું દેખીશ, મેં સર્વ સહિત કહ્યો સર્વ ઇશ. ૨૩૪
ચિત્ત તું ત્યાં જેમ માદક વાન, ચિત્ત માદક તેં કીધું પાન;
રગરગમાં તે માદક ચડયો, મન વચ કર્મ સહુમાં ફેર પડ્યો. ૨૩૫
ફાટયું આચરે ફાટયું બકે, જાણે પણુ જાળવી નૈં સકે;
જે જોવા કીધું તું ભક્ષ, તે જાણે નૈં પોતે રહે અક્ષ. ૨૩૬
તેમ તું તે તું ને તે તે તે, એ મહા અનુભવ ચિદ તું એ;
પોતામાં વીચે વીંચણુ, તે સમજે તો. સારું ઘણું. ૨૩૭

ચિત્ત તારી કીમત નૈં થાય, તારાં મૂલ ઉંડાં છે આય;
મૂલ થાય તે ઓછી વસ્ત, મૂલે માતમ થાએ અસ્ત. ૨૩૮
તે તું જાણે ચૂકી હદ, તારું નિદાન તો છે અદબદ;
અચવ્યું વીર્ય તારું ચિત્ત નામ, પણ મુજ વિના તેં ખોઈ હામ. ૨૩૯
અચાનક જ્યારે હું ઉમટ્યો, તો નિજરૂપ થૈને આઘો વટ્યો;
અવાચ્ય વીર્ય શૂં જાણી વદે, તે ચિત્ત મુજને લેખું દે. ૨૪૦
શુણ ચિત્ત એ કેવો ન કેવાય, ત્યાં નિજ કલણ તુંજ ચિત્તરાય;
જેમ મેઘ નિશા હોય ઘેર, ચંદ્ર નક્ષત્ર ઢંકાણ્યાં જોર. ૨૪૧
કીડી કુંજર નાવે દષ્ટ, વ્હોળી થયે તિમિરની વૃષ્ટ;
એવામાં ઝબકી દામિનિ, તે દિવસ નોય નોય જામિનિ. ૨૪૨
પણ સહુ ડીઠું ઝાતકારજ કરી, જેણે રહ્યુંતું તિમિર આવરી;
સૂર્ય ચંદ્ર તારા વિણુસાર, મહા અગ્નિ કેરો ઝાતકાર. ૨૪૩
એનું સિદ્ધાંત તું સાંભળ ચિત્ત, તારું મૂળગું કહું હું વિત્ત;
હું તું અદબદ નરબદ ધુંધકાર, નહુતાં તત્ત્વ નહુતા આકાર. ૨૪૪
ઉડુ નહુતા ઉડુગણુપતિ ભાણ, નહુતાં તત્ત્વ વેદ સ્મૃતિ પુરાણ;
ન હુતા શિવ બ્રહ્મા ને વિષ્ણુ, ન હુતું શીત અને વળી ઉષ્ણ. ૨૪૫
અકસ્માત ઝળક્યો તું પિતા, તારે સહુ કો ડીઠા છતા;
બ્રહ્માંડ આદ્ય પતગિયા લગી, તારી ચમક ચો દિશે ઉમગી. ૨૪૬
હરિ હર અજ તુજમાંથા થયા, તુજમાંથા વરતે તે રહ્યા;
ત્યાં મહા અગ્નિ તેમ ઇહાં અવાચ્ય, ત્યાં વિદ્યુત તેમ ઇહાં ચિત સાચ. ૨૪૭
એમ બ્રહ્માંડની ગણ્યે નીપજ, પિંડ ગણે તોય એમ જ ભજ;
બ્રહ્માંડ સ્ફુર્યું ત્યાં ઇશ્વર થયો, પિંડ સ્ફુર્યું ત્યાં જીવ થૈ રહ્યો. ૨૪૮
કદાચિત્ જીવ તું વૈકુંઠ જાય, તોયે તું તુજમાં અવગાહ્ય;
અષ્ટ મહા સિદ્ધિ કરે કિંકરી, તોય તે તારી ચિત્ત આચરી. ૨૪૯
ચિ૦ એથી અળગો સ્યો નીકાલ, તેની કાંઇ કાઢી છે ભાળ્ય;
વિ૦ સાંભળ ભાળ્ય તું દાદા તણી, તે દાદે પેર કહી આપણી. ૨૫૦
મુજ દ્વારા જો પ્રકાશે વાટ્ય, તો તુજને તે બેસે ઘાટ;
ઘણા પ્રકાર છે મળવા તણા, નિદાન જોતાં નેઠ આપણા. ૨૫૧
જોગ અખંડિત દિલમાં વસે, જો તું તારું આપ અભ્યસે;
નાળીનું નર પરાક્રમ કરે, અધોમુખ કમળ ઉર્દ્ધમુખ ધરે. ૨૫૨
સગુણ ભક્તિ·દાસ આકાર, તો એ તે તારે જ આચાર;

ધ્યાન શૂન્યમાં શબ્દ ઉચ્ચરે, તે તુજ સાથે લટકાં કરે ૨૫૩
જ્યાં તુજમાં તું પાછો વળ્યો, ત્યારે ચમક સંગે નીમજ્યો,
વરા વિચારે અંશ ઓળખે, ઇચ્છા ટાળે ને આપોપું ભખે. ૨૫૪
એમ થકો જેવો રે તું, પિંડ બ્રહ્માંડ ને તારે શું,
તારે તું તો છે જ અવાચ્ય, તદ્રૂપથી તું વાચ ન વાચ્ય ૨૫૫
ત્યાં તારું તુજને કો નથી, આણી મોર સુતી મહારથી,
ચિ૦ અનાચ્ય વીર્ય ત્યાં તે હું ખરો, એણે સ્થળે મર્મ આકરો ૨૫૬
ત્યાં મુજ વિના કોણ પ્રાક્રમે, ચિત્ત અભાવ તે રૂપે રમે,
મહા ભુત ઇશ્વર બ્રહ્માંડ, તેનો અંશ આ ભૌતિક પિંડ ૨૫૭
એટલું ચિત્ત કહે મેં ગ્રહ્યું, પણ અરૂપી રૂપે કેમ થયું,
અરૂપ હતું તે થયું રૂપવાન, અગ્રાહ્યને ગૃહવાનું ભાન ૨૫૮
ચિત્ત કે એને ધાટ બેસાર, અન્ય શાસ્ત્ર મેં કર્યું નિ સાર,
વિ૦ જો આ અરૂપ રહ્યું આકાશ, ત્યાં સહસા હોય અભ્ર પ્રકાશ ૨૫૯
તે ઉપજે ત્યાં ન પડે ખાણ્ય, ડગ ન ચડે ત્યાં સમે નિર્વાણ,
એવું અધારુ ચાલે જ સદૈવ, એ વાદળમાં ઉપજે જીવ ૨૬૦
જીવ ધૂત્યે ગેયદી નન રહો, તે ખોખા ગેય માનન ગ્રહો,
તે કાદવમાંથી પીયે નીર, શીતળ કરી પછી મૂકે શીર ૨૬૧
અરૂપી રૂપે એમ થયો, નભમાં અભ્ર ગેણ કરવા ગયો,
તહાં જેમ સહસા ઉઠી ઉપાધ્ય, અદષ્ટમાં દષ્ટ એણીપેરે સાધ્ય. ૨૬૨
અભ્રસ્થાની પચ મહાભૂત, ખોખા તે પચીકરણભુત,
અદષ્ટમાં દષ્ટ તન એણીપેરે થયું, તે અગ્રાહ્ય ગ્રાહ્ય કેમ ગયું ૨૬૩
તેનો તું શુણિ લે પ્રતિબોધ, જેણે ભવનો ભાગે રોધ,
અગ્રાહ્ય તે ગૃહવા કોણ છે, એ તો ભુત ભૂતને ગૃહે છે ૨૬૪
સોનું તોળિયે કાટલા વડે, તો સરખે તોલે કાટે ચડે,
સખ્યાની કળ કાટલા માટ્ય, કાર્ય વાદિને બેસે ધાટ ૨૬૫
તેનો કર્તા વસ્તુ વિચાર, ભુત કલોળ દીઠા નીર્ધાર,
અવની હેમ ને અવની લોહ, અવની જાણ્યે ટળ્યો સહુ મોહ ૨૬૬
ગ્રાહ્ય ગ્રાહક બેઉ ભુત વિચાર, એ આકારે ગ્રહ્યો આકાર,
ચિ૦ સુત એ તો તેં અદભુત કહ્યું, એમ અવાચ્ય અભોગત રહ્યું ૨૬૭
વળી એક મોટો છે ખ્યાલ, તે રુડી પેરે ધાટે ધાલ્ય,
અવાચ્ય કારણ નહિ એક અનેક, ત્યાં ન પોચે વાણી ને વિવેક ૨૬૮

ત્યાં વિચાર જો પેખિયે બિંબ, તો તેનું ગણિયે પ્રતિબિંબ;
બિંબ પ્રતિબિંબ નથી તે હાર, જેટલાં ચિત્ત તેટલા આકાર. ૨૬૯
એહેનો જો ને બેસે ઘાટ, તો અતિ સારું થાયે નાટ;
દ્રુમ સાગર પર્વત વન નદી, મણી મંત્ર ચેટક આપદી. ૨૭૦
એવું સામર્થ્ય દીશે લંબ, સહુ સહુમાં મુળગું પ્રતિબિંબ;
વિ૦ અરે તાત સાંભળ તું ચિત્ત, દૃષ્ટાંતે સંશય થાય વીત. ૨૭૧
ચામખેડું છે દીપક વડે, દીપ વિના ન રમત ઉમડે;
ચામખેડા પડે ભકિત ભેદ, સર્વતો ગોચર હોએ વેદ. ૨૭૨
નાના રૂપ આવી રહે જાય, દીસે દીપ તણે મહિમાય;
સૂર્ય હોય તારે નાયે ક્ષણ, દીવા તિમિરતણું દેખાણું. ૨૭૩
દીપક સ્થાને તું ચિત્ત રાય, દેહ મંડ્ય કરિ બેઠો માંય;
બાર થકી દીશે તુજ માટ, અંતર તુજવડે ચાલે ઘાટ. ૨૭૪
અજ્ઞાન નિશા લગિ એ ખેલ, સકલ્પ નટ એ ચલવે વેલ;
જ્ઞાનોદયે કરિ ભાંગ્યો ભર્મ, ત્યારે દીઠાં આળાં ચર્મ. ૨૭૫
તારું સ્ફુર્ણ જ દેખે તું, આદ્ય અવાચ્ય કારણ જોતાં શું;
તું અવાચ્ય કેરું પ્રતિબિંબ, તે માટે તું પ્રાયે શંભ. ૨૭૬
એણે ભેદે પિંડ બ્રહ્માંડ, બ્રહ્માંડે બ્રહ્માંડે એમ જ મંડ;
પિંડે પિંડે એક માંડણી, એમ જ સમઝ રાખ્ય આપણી. ૨૭૭
એમ સમઝે તું છે સાક્ષાત, અન્ય શાસ્ત્ર તે સ્વપ્નનિ વાત;
ચિ૦ વલ્લભ સુત તું ધન્ય વિચાર, તત્ત્વસાર કીધો નિર્ધાર. ૨૭૮
મૂળ કહ્યું તે છે વૃત્તાંત, એમાં સંશય નૈ એકાંત;
નિજ માતમ સાં મ્હોટું કહ્યું, એમાં કાંઈ કેવા નવ રહ્યું. ૨૭૯
મૂળ માતમેં તાં છે અનંત, પણ પદ નહિ રેશે ત્યાં અત;
જેવો સોહં છે સાક્ષાત, તેમ ન રેવા એ ઉત્પાત. ૨૮૦
એનું શું કારણ છે અંગ, વિશદ કરીને કે પરસગ;
વિ૦ સાંભળ તાત એ ચૈગુણ વચે, જે તુજને બહુ ભોગ જ રુચે. ૨૮૧
ભોગ રુચે મહા મોહને માટ, તે રાજસુત પાડે વાટ;
આજ લગેં કહિ જે મેં વાત, તે તારું કારણ સાક્ષાત. ૨૮૨
તું કારણ જે કારજતણું, તેજ વગોવે તુજને ઘણું;
ચિદપણું ખોઈ બેઠો જે માટ, જેનો મ્હોયો કરે અટાટ. ૨૮૩
ચિ૦ પ્રિય સુત તું મુઝને સમઝાવ, મોહની જાળ કરે અસંભાવ;

વિ૦ અરે તાત તુ તો ચિદ્રૂપ, તારું તેજ નિદાન અનૂપ ૨૮૪
તું મોટો ને અતિ આધીન, કામ ક્રોધ આગળ અતિ દીન,
કહાવે તારા પણ તત્ત્વથી, અમલ કરે તારા સત્વથી ૨૮૫
ગેનક તારા ઠગિ લે તને, તુ ન જાણુ જે આહક કને,
તારે એથી સબધ આકરો, વિયોગ પડે તો બેઉએ મરો ૨૮૬
કામ ક્રોધ મચ્છર મોહ માય તુ મરતે તે તરત મરિ જાય,
તું જીવ્યે એ જીવે ખરા, અન્યો અન્ય સબધ આકરા ૨૮૭
ચકમકમાથી નીકળે આગ, તેને ન મળે વળગ્યા જાગ,
કાઈ ન થાય અગ્નિ એકલે, તત્ક્ષણુ પાછો થૈને વળે ૨૮૮
તે જો ઠકને વળગી જાય, તો જીવ તે મોટેરો થાય,
માયા કાળ ચક્ર આથડે, મહા અગ્નિથી ફૂન જ પડે ૨૮૯
તે ચૈતન્ય નરાળુ ચિત્ત, કામક્રોધ ફળ ભૂતનું વિત્ત,
તેને વળગો વધે અનત, શેષ નાગ વૈકુઠ પર્યંત ૨૯૦
શુચિ અશુચિ જીવોને વરે, ઇદ્રિ વિષે સરખો આવરે,
અસભાવના ઉપજે ત્યાય, નિપ્રીત ભાવના શુ બધાય. ૨૮૧
ચિ૦ એ મારુ મૂળ લક્ષણુ કહ્યુ, જ્યારે જ્ઞાનમા ઉપજી ગયુ,
તે ઘટતો મુજ કહે ઉકેલ, ત્યા ચિત્તનો હોય એવો ખેલ ૨૯૨
વિ૦ તાત ઉપજમાહી છે યુક્તિ, સાભળ તે તે કહું વિવિક્ત,
સ્વાતબુદ અહિને મુખ પડે, તેનુ હળાહળ થૈને ચડે ૨૯૩
છીપ માહિ મુક્તાફળ થાય, તેણું માણુસ સઘળ સરાય,
માટે જ્ઞાનને તુ એમ જાણુ યુકત કહુ તે ઉરમા આણુ ૨૮૪
એમ સમઝ તું ચિત રાજાન, તારે તો મુખ્ય બે પરધાન,
ડાબો મોહ જમણો વિવેક, બેઉના લક્ષણુ જુજવા છેક ૨૯૫
પ્રવૃતિ નિવૃતિ સ્ત્રી તુજ તણી, એક એકને સપત ઘણી,
કામ ક્રોધ ને મચ્છર માય, દુરખ્યા મમતા અસુયા પ્રાય ૨૮૬
એ છે ઘણા કહું સંક્ષેપ, એ સઘળો પ્રવૃત્તિ આક્ષેપ,
વિવેક વિચાર સંયમ ને શાત, સહાય સત્ય સતોષ અચિંત્ય ૨૯૭
દયા ધર્મ એ સઘળા જેહ, વર્ણવુ શુ તુજ આગળ તેહ,
એ આદિ છે બહૂ નિવૃત્તિ, કુટુબ એટલુ કહુ પ્રવૃત્તિ ૨૯૮
વામાગે જો આવે જ્ઞાન, તેહ સ્થળે છે મોહ પ્રધાન,
જ્ઞાન ભોગવે પ્રવૃત્તિવડે, નિવૃત્તિમા જાતા આખડે ૨૯૯

ઉપજે જ્ઞાન જો દક્ષિણ અંગ, ત્યાં મત્રી સેજે વિવેક શુચંગ;
વિવેકતણી નિવૃત્તિ છે માય, તે તેના રંગમાં લૈ જાય. ૩૦૦
વિવેકવડે જે છે નિજભોગ, તે શોભે અદ્ભુત અમોઘ;
ચિ૦ પ્રિય સુત કેને એ જ વિચાર, પ્રાપ્તિમાં કાંઈ સારાસાર. ૩૦૧
વિ૦ હવે કહું એનું દૃષ્ટાંત, ભૂચર ખેચર હોયે જંત;
ભૂચરને જો આવે પંખ, પણ ઊડી ન શકે નિઃશંક. ૩૦૨
ખેચર જેવિ ગગન ગતિ કરે, ભૂચર તેવો નૈ સચરે;
ચિ૦ પુત્ર ગગન ગતિ જ્યારે થૈ, ભૂ ઉપાધ્ય ભૂ ઊપર રૈ. ૩૦૩
તે ભોગવણીમાં છે ભેદ, એ સંશયને કર ઉચ્છેદ;
વિ૦ ભૂ ઊપરનો જે અભ્યાસ, થૈ નૈં સકે નિરાળો હ્રાસ. ૩૦૪
ગુરુવડે પાંખો આવી ખરી, ઉડે પણ પડે પાછો ફરી;
વામજ્ઞાનિ મોહદ્વારાતણો, વાતવિષે ખેંચાણો ખરો. ૩૦૫
તન મન મુખ તે પ્રવૃત્તિસંગ, નિવૃત્તિ આકાશશું ન મળે રંગ;
વિવેક દ્વારા જે નિજ જ્ઞાન, ચિદાકાશમાં તેનું ધ્યાન. ૩૦૬
વૃત્તિ માત્ર આવે દેહભણી, સુરત રહે ચિદમાં તે તણી;
તે માટે દ્વારમાં ફેર, લૂખી વૃત્તિ ટળે અંધેર. ૩૦૭
મુક્તિ લગેં છે તે એક વાટચ, વિવેક ચાલે નરાળો નાટ્ય;
ચિ૦ વિવેકતણું બળ કે તું કહ્યું, જેમ તેજ દિપમાંહી વસ્યું. ૩૦૮
દીપક જ્યાં મહાતેજેં મળ્યો, ટળવા કોણને ક્યાંથી ટળ્યો;
વિ૦ કહું તાત ઉંડું સ્થળ એહ, જ્યાં ન મળે દેહીને દેહ. ૩૦૯
તેહથકી ભોગવણી અગાગ્ગ, દૃષ્ટાંતે સમઝી લે સર્વાંગ;
જે પારો ઔષધિયેં મરે, તેની શીશી નીપજે સરે. ૩૧૦
તેનાં પ્રાક્રમ હોય અમોઘ, જે અનુભવે તે થાય અરોગ;
ગુટકા કેરી નીપજ થાય, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળેં જાય. ૩૧૧
મુવા પછી બહુ પ્રાક્રમ કરે, પ્રજ્ઞાવાનની સુરત સંચરે;
પારો ગંધકથી મરી જાય, દીસે નૈ અંતર મુરછાય. ૩૧૨
ચંગે નહિ અગ્નિની પાસ, કર્યો કરાવ્યો થાએ નાશ;
વિવેક વિના તે એવું જ્ઞાન, નિરસ થૈને વરતે નિદાન. ૩૧૩
ચિ૦ પરાકાષ્ટા તેં સુચવી વાત, જેવું હતું તેવું સાક્ષાત;
સરસ થયાનો શિયો વશેક, તે આદિનો કહો વિવેક. ૩૧૪
વિ૦ સરસ થયાનું એ એંધાણ, દેહ થકી ટળે દ્વૈતનું ભાન;

ચિ૦ વાત સુતાની જીવતે કહી, તે તે હું કેમ માનું સહી. ૩૧૫
સ્વપ્ન સાધ્ય દેવા નહિં કોય, એવું સરખું તે ક્યાં હોય;
વિ૦ સાંભળ વાત હવે ચિત્ત ભૂપ, હું જ્યાં રહિને કહું અનુપ. ૩૧૬
મુજપણું રાખી બોલું હું, તો કહિ દેજે જીવતો તું;
પિંડ બ્રહ્માંડ પરેરી રેણુ, ત્યાંજ રહ્યો હું બોલું વેણુ. ૩૧૭
જાણે પડછંદાની પેંઠે, તું જાણી બોલે છે હઠે;
પણ ત્યાં બોલવા સરખું નથી, તુજ ઉદ્દેશે વાણી કથી. ૩૧૮
ચિ૦ શુણુ સુત જ્યાં હોયે આકાશ, ત્યાંથી હોયે શબ્દ પ્રકાશ;
તે માટે ઊઠે છે ઘોષ, તું છું ત્યારે શું છે મોક્ષ. ૩૧૯
વિ૦ શુણુરે તાત જહાં આકાશ, તહાં શબ્દે નૈ હોય સમાસ;
બોલતાં એવો મુજ લક્ષ, જોવા એ તો મારી ચક્ષ. ૩૨૦
મુજ જોતાં એવું છે સદા, તે થૈ વર્તે થાયે દધા;
ચિ૦ વર્ત્યાની કે શી થૈ પેર, પિંડ સહિત એકપણે ફેર. ૩૨૧
વિ૦ હવે તાત સાંભળ ચિત્તરાય, છોરુ પિતા કાંધે ચડિ જાય;
તેને પૂછવિ પડે ન વાટ્ય, થાકે નહિ ને કરે અટાટ. ૩૨૨
પિતા કરે યોગ એમનિ પેર, જાગે ઉંઘે પણ ઘેરનો ઘેર;
દેશ કાળ ત્યાં તેને નહિ, પિતા જ્ઞત્યમાં વર્તણુ રહી. ૩૨૩
પર્વત ચડે જાય પાતાળ, રંચ આયાસ ન પામે બાળ;
વસ્તુવિષે એમ દીઠું આપ, તેને નહિ સંસાર આળાપ. ૩૨૪
અસંભાવના તેને નહી, જેણે એવી ગૂઢ ગતિ ગૃહી;
ચિ૦ પ્રિય સુત એ તો ગતિ છે ગૂઢ, તુજ વિણુ હું છું જેવો મૂઢ. ૩૨૫
હવે જેમ દેખાડે વાટ્ય, તેમ જ હું ચાલું રે ધાટ્ય;
દેહ વળગીયો સરખો મને, દેહને ઇંદ્રિ વળગ્યાં કને. ૩૨૬
ઇંદ્રીને વળગ્યા સર્વે વિષે, તે ત્યાં ન રહે કાધા પખે;
કરતા પડે શબ્દનો માર, તેનો શ્યો કરવો પ્રતિકાર. ૩૨૭
વિ૦ અરે તાત સાંભળ તું ચિત્ત, સત્ય વરતાવે તેમ તું વર્ત્ય;
સત્ય દેખાડે સુધી વાટ્ય, સત્ય વિના નૈ પામે ઘાટ. ૩૨૮
તું સત્ય અગવો આગળ કરે, તે પુંઠે જો તું સંચરે;
પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ ભોગવ સત્ય વડે, તો કયાંયે નૈ ભૂલો પડે. ૩૨૯
સત્ય ખોયું તેણે ખોયું સર્વ, ગ્નાન કથી રખે આણે ગર્વ;
ચિ૦ ગ્નાન તહાં સત્યનું શું કામ, શું ઉત્તર દેવાનું ઠામ. ૩૩૦

વિ૦ જ્યારે તું નિદ્રાએ સુવે, ધમ્યું ધમ્યું તે વાએ ખુવે;
એ ઉપર આપું દૃષ્ટાંત, જો સમઝીશ તો થાશે શાંત;
જેમ કોયે મ્હોટો મહારાજ, અંધ થકો કરતો હોય કાજ. ૩૩૧
તેની પ્રજા હોય મહા દુખી, ચક્ષુહીન જેહનોરે મુખી;
નેત્ર વિના તે ન્યાય કેમ કરે, મંત્રીનું ગમતું આચરે. ૩૩૨
મોહ આદિ દૈ કામ ને ક્રોધ, એવા પ્રધાન તણો તુજ બોધ;
તેણે કરિ વણસે તુજપણું, તે માટે હું કહુંછું ઘણું. ૩૩૩
ચિ૦ સાંભળ રે પ્રિય પુત્ર વિચાર, મુજ સાથે એનો અવતાર;
તે કેમ મુજથી અળગા થાય, જેમ દીપક તેજ વધ્યું જાય. ૩૩૪
વિ૦ હવે કહું સાંભળ ચિત્ત ભૂપ, એ દષ્ટાંતનું દેખાડું રૂપ;
જેમ શોભાવે દીપકને તેજ, તેમજ તુમાં વિષેનું હેજ. ૩૩૫
સેજે દીપ કરે ઉદ્યોત, તેમ સુખે કરિ હોએ જ્યોત;
તેજ દીપ જ્યારે પરશે તૃણ, ત્યારે દુસ્કર હોય આચર્ણ. ૩૩૬
જેમ જેમ જ્વાળા વધે બહુળ, તેમ તેમ વાધે સ્નેહનું શૂળ;
કરણ સ્વભાવ શબ્દની વૃત્ય, એટલે રેહેતાં વાધે કૃત્ય. ૩૩૭
ત્વચા સ્પર્શ જાણતી ખરો, અદકો આદર સ્યાને કરો;
નેત્રજ જુવે સ્વભાવે રૂપ, તેનો તાણ્યો પડિયો કૂપ. ૩૩૮
રસના રસ જાણે તે ખરી, દુખ પામે છે અન્ય આદરી;
નાશા વિષે જાણે ખરો ગંધ, આદર કરે વધે છે ધંધ. ૩૩૯
સ્વભાવિક હોય જેટલે તેટલે, રહે નિવૃત્તિ સુખ ભોગવે ભલે;
પણ તુજને ત્યાં વધાર્યા ગમે, વળતા વિષય તે તુજને દમે. ૩૪૦
ચિ૦ પ્રિય સુત મુજને કે તે વાત, દુઃખ રહિત જેમ રહું સાક્ષાત;
વિ૦ રે જો તાત મૃતકવત થઈ, એમ કરીને જેમ રે વઈ. ૩૪૧
ઘટે ઉપાયે અચાનક ભોગ, ઉદ્યમ વોણો ફળે જેમ રોગ;
ક્રિયા સમાય સહજ જેમ ફળે ભોગવિયે અનુભવને ચલે. ૩૪૨
એવે થકે વસ્તુનો ભોગ, રેણી વિના કીજે તે રોગ;
જ્ઞાન ભરોંસે કરવા જશે, તે આંતરશે હોંશને રસે. ૩૪૩
તે માટે તન મનને આરય, હોંશ ચડયો કરશે પ્રતિકાર;
ઉત્તમ મધ્યમ હોંશ જાણજે, એ નેહા અંતર આણજે. ૩૪૪
નિશ્ચય રાખીશ સર્વાતીત, વેવારે ગુરુ ભક્તિને પ્રીત;
અવિહિત કર્મ આચર્યાનું નેમ, સત્યવૃત્તિયેં યોગક્ષેમ. ૩૪૫

બાહ્યાભ્યંતર શુચિ રહે અંગ, જ્ઞાન ખળોનો ન કરે સંગ;
વચન યથારથ ઇમાં ઉદાસ, અનુભવ સરખો સર્વાવાસ. ૩૪૬
એ જ લક્ષણો જ્ઞાની જેહ, અતિશે વાલો હરિને તેહ;
શિ૦ જ્ઞાન ખળોનો કિયો વિચાર, તેનો કયો હોય આચાર. ૩૪૭
વિ૦ તાત તેનિ હોય ખળ નિષ્ટા, વચન વિવેક રુડી ન ચેષ્ટા;
અંતર હરિ ગુરુ શું નહિ હેત, સ્નેહ રહિત જેમ લૂખી રેત. ૩૪૮
ગુરુના વચનવડે કરે વાત, રદે ન લે ગુરુનું સાક્ષાત;
દુધ જમાવે માંખણ કાજ્ય, જો જામે તો નીપજે આજ્ય. ૩૪૯
વિષમ પડ્યું તો કાંજી થાય, ખલ જ્ઞાની એવા છે પ્રાય;
નૈષ્ટિક જે જ્ઞાની નીપજે, તે સકળ ભાવે પામે વિજે. ૩૫૦
શિ૦ પ્રિયસુત તું ધન ધન્ય વિચાર, તારો લક્ષ તે સાક્ષાત્કાર;
વાત ચર્ચિને મુજને કે, જે ગુરુ ગોવિંદ એક કે બે. ૩૫૧
શબ્દે દ્વૈત સરીખું થાય, અંતરનો સ્યો છે અભિપ્રાય;
પરાત્પર ગોવિંદ સહુ કહે, જે દષ્ટ ન આવે મુષ્ટિ ન ગ્રહે. ૩૫૨
ગુરુ તો દીશે પ્રગટ પ્રમાણ, ભૌતિક પિંડ સહિત પદ પાણ;
તો તે કેમ કહીજે એક, તે નિજરૂપ કહે પિંડ વિવેક. ૩૫૩
વિ૦ સાંભળ તાત એ મોટો મર્મ, એ સમજે તું ચૈતન ચર્મ;
ગુરુ વિષે જે ન દેખે કાય, તેણે પ્રીછ્યો ગુરુ મહિમાય. ૩૫૪
પરાત્પર ગુરુ તેણે લહ્યો, જે ગુરુને એમ સમજી રહ્યો;
પદ પાણી વર્જિત સુણ્યો જેહ, અવેવ સહિત તેણે ધર્યો દેહ. ૩૫૫
જેમ કપુરની પ્રતિમા કરી, રૂપ સહિત નિરખી વાપરી;
પલકે તે અદષ્ટ થૈ જાય, એમ જ ગુરુની દેખે કાય. ૩૫૬
નિપનો શિષ્ય જ તેવો તેહ, એમ ગુરુની દેખે દેહ;
કારણ એ જ ભાવના તણું, થોડામાંહિ કહું છું ઘણું. ૩૫૭
શિ૦ એક પ્રસન મુજને ઊપજે, મુજથી કાંઇ ન ઉપજે રજે;
પરાધીનસો દીશું હું, મુજને શબ્દે મારે સહુ. ૩૫૮
મુજ ઉપર બહુ પેરે પડી, જેમ વાટપાડા કાડે હડી;
જાતાં આવતાં સહુ ધન શાય, ઇયાં દષ્ટ ને અહિંયાં કાય. ૩૫૯
ધજા ફરેરે વાયે કરી, સર્વ ધજાને દેખે ફરી;
વાયુ વાયા વિના નહિ રે, ધજા તહાં સ્થિરતા નવ ગ્રહે. ૩૬૦
મુજને એવી પેરે થયું, જો વિચારમાંહીં કાંઇ રયું;

વિ૦ નિશ્ચય કહું સાંભળ ચિત પિતા, મારાવિણ તું ખાતો ખતા. ૩૬૧
ચિ૦ સુત જેમ તું કે તેમ હું કરું, ધન ધજા રહિ શું આચરું;
કાળ રૂપિયો અનિળ વહે, તેણે કાયા ધજા આકૂળે. ૩૬૨
કાળ વાયુ વાતો નવ રહે, જીવ ધકા ખાતો નિર્વહે;
મારે તે શું કરવું કામ, મારી ભાંગી સર્વે હામ. ૩૬૩
વિ૦ ઉડી ધજા જો ક્યાંઇયે પડે, તો મારુત વાતો ક્યાં આથડે;
હું સ્વરૂપિયું વસ્ત્ર જ સડ્યું, તો ચિત્ત રૂપિયું રહ્યું લાકડું. ૩૬૪
કાળ વાયુ તેને શું કરે, ઘૂમે ઘણો તેથી પણ ચળે;
તેમ તુથી જો ઉપજણ ગઇ, તો તું રયો વસ્તુમાં થઇ. ૩૬૫
વસ્તુ તો સ્વે ગુરુ મહારાજ, તેને સેવ્યે શાઝે કાજ;
કાલ વાયુ ચલાવી નૈં સકે, ગુરુને સેવે એવે થકે. ૩૬૬
કાચી સેવા ત્યાં કાચૂ જ્ઞાન, જેમ ઔષધ વિનાનું અનુપાન;
કાચિ ભક્તિ ને લક્ષણ હીન, તે પ્રજ્ઞા ત્યાં હોય્યે ખીણ. ૩૬૭
પ્રજ્ઞાવંત પુરુષ તો તે જ, જેને ગુરુ સાથે બહુ હેજ;
કાળ રૂપીયો દમ પરજળે, તો નાશી પેશિયે ગુરુ જળે. ૩૬૮
તેને પરાભવ ન કરે લાય, જો લે સદા ગુરુ મહિમાય;
ગુરુ કૈવલ્ય કૈવલ્ય તે ગુરુ, હું કૈવલ્યમાં શું ઉચ્ચરું. ૩૬૯
ચિ૦ ઘણી વાતના ગુરુ મેં લહ્યા, તે તો પરપચમાંહી રહ્યા;
જે વિદ્યા જે ગુરુથી લહી, તે જ કળાનો તે ગુરુ સહી. ૩૭૦
વેદવિદ્યા ચૌદે પરજત, જે જે કર્તવ્ય આદરે અત;
તે વાતોના ગુરુ તે હોય, તેને તેને સેવતાં સોય. ૩૭૧
તું સત્ય કિયો રાખે છે ગુરુ, મારું જાણ્યું મેં ઉચ્ચર્યું;
વિ૦ શુણુ એકાગ્ર થઈ ચિત વાત, જ્યારે અર્ભક જન્મે માત. ૩૭૨
પ્રસવતાં જ કરે પય પાન, તારેં જે ગુરુ આપે જ્ઞાન;
તે ગુરુ તો સાથે છે સદા, બીજા ગુરુ તો છે જુદજુદા. ૩૭૩
ચિ૦ પ્રિય સુત એમ તો છે જ સ્વભાવ, યંત્ર ભેદ ચાલ્યો જાય સાવ;
જો દ્રુમ કેમ પીએ છે નીર, અવનીનુ શોખી લે હીર. ૩૭૪
મુક્તા નર માદા કને જાય, સપુટ બેસી એકઠાં થાય;
અંબુજ અર્ક સામુ કેમ રહે, એમ સૌ સેજ સ્વભાવે વહે. ૩૭૫
ભૂલીને તું એમ મ ગણીશ, લૂખા લક્ષ પરેરો હીશ;
જે અવાચ્યનો છે જ સ્વભાવ, તે છે ગુરુ સ્વતતર સાવ. ૩૭૬

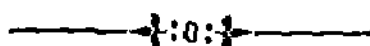
પ્રિય સુત જો ગુરુ એમ જ છેજ, તો અંતરથી કાં નવ હેજ;
બાર ગુરુ કાં શોધવો પડે, તું કે પ્રાપ્ત હોય સેવા વડે. ૩૭૭
સેવાયે હોય ગુરુ સ્વરૂપ, તેં તો ગુરુને કહ્યો અરૂપ;
વિ૦ તુ તો ગુરુને જોતો નથી જ, પણ પ્રત્યક્ષ દીશે છે ઈજ. ૩૭૮
એ ઉપર કહું જે દષ્ટાંત, તે શોળે અંશે માને શાંત;
સૂર્ય ધામ કોય જોવા કરે, જોઈ ન સકાય તેજ આકરે. ૩૭૯
જેટલાં માંડે જળનાં પાત્ર, તાં પ્રતિબિંબે રવિ સાક્ષાત;
જ્યારે દીઠો પ્રત્યક્ષ અર્ક, ત્યારે ગયો સશયનો તર્ક. ૩૮૦
બિંબ જોવાએ પ્રતિબિંબ વડે, તેમ ગુરુ જોવાએ ગોવિંદ વડે;
તે પ્રતિબિંબ ત્યાં જળકે બહૂ, તે માટે ગુરુને ગોવિંદ કહૂં. ૩૮૧
અર્ક આકાશે પ્રતિબિંબ ધરી, પણ લક્ષ જોતાં એક જ ખરી;
ગુરુ તે એમ જે રે વ્યતિરેક, તે ગુરુ સદા સ્વતંતર છેક. ૩૮૨
એમ શિષ્યને દેખાડે આપ, તે સદ્ગુરુનો રાખે થાપ;
બીજા ગુરુ બીજી વાતના, મંત્ર યંત્ર ઔષધ ધાતના. ૩૮૩
. વિદ્યા અવિદ્યાના દાતાર, તેનો શિદને કરછ વિચાર;
એ સર્વે પ્રપંચના ગુરુ, તેનું જોતાં માથાસરું. ૩૮૪
' પ્રેરક તેનું છે જ અવાચ્ય, સપના સરખું જાણી રાચ્ય;
કોડી નિશાને દ્રવ્ય તો ખરો, તેનો કે વિક્રે સહુકો કરો. ૩૮૫
. પણ દાળ ન નિપજે ગાળ્યા થકે, કોય મુદ્રા પાડી નૈ શકે;
પરપચમાં કાગળગરિ વાત, નીપજ નોય તેથી સાક્ષાત્ ૩૮૬
ચિ૦ એક પ્રશ્ન સુઝે છે મને, તેં તો ગુરુ દેખાડયો કને;
પણ પરથમ તેં રાખ્યો થાપ, જે કરવી ભક્તી સહિ બાપ. ૩૮૭
હવે તે વચન ક્યાં બેસશે, જે બહુ પિંડે તું કેછે રસે;
નવધા સૂધી ત્યાં કહિ ભક્તિ, એક એકની નવનવી યુક્તિ. ૩૮૮
અર્ચન વંદન કીર્તન કરે, પદ સેવન અર્ચન આદરે;
સ્મરણ દાસત્વનો બહુ ભેદ, સખા ભાવ ને આત્મ નિવેદ. ૩૮૯
એકાશી સૂધી તે લખી, તે તેં કહિ પરશી પારખી;
બહુ પિંડે તું આચરણહાર, વેશ ક્રિયાને વિવિધ આચાર. ૩૯૦
તે તેં શું જાણીને કહ્યું, વસ્તુ વિષે તો કાંઈ નવ રહ્યું;
વિ૦ હવે કહુ સાંભળ ચિતરાય, મેં કહિયું તેનો અભિપ્રાય. ૩૯૧
તુજને જ્યારે પિંડ જ સ્ફુરે, ત્યારે સ્વરૂપ નિશ્ચય વીસરે;

જેમ જેમ બહોળો દેહાધ્યાસ, તેમ તેમ હોય સ્વરૂપનો નાશ; ૩૯૨
જ્યારે નિજપણું ગયું વીસરી, ત્યારે સ્વમ શ્રેણી ચોરાશી ખરી;
તે નિદ્રા નિર્ગમવા કાજ, ભક્તિ દેખાડી અંતરબાહ્ય. ૩૯૩
જેમ કોને ઉપજે ભ્રમ રોગ, વિકળ થૈ જાય તન મન જોગ;
સ્વાદે લાગ્યો દહી ખાંડ ખાય, તેમ તેમ અથલ ઘણેરું થાય. ૩૯૪
તે પછી નિર્મળ કરવા કાય, તીખાં ખારાં ઓસડ ખાય;
શાંતિમાં આવ્યે થાય આરોગ્ય, રસમાં પડે તો થાયે રોગ. ૩૯૫
જેમ કોય બાળક આડે ચડે, સ્વાસ લઇને પૃથ્વી પડે;
તેને આળેલુંએ લગાડે માત, ત્યારે કરતો રે ઉતપાત. ૩૯૬
કહ્યું હતું ઘટહવા ઉન્માદ, તું તો કરવા લાગ્યો વાદ;
નહિ નાખ્યા ખુંદ્યાનું કામ, અંતરમાં ઓળખવો રામ. ૩૯૭
એ ઓસડનું અજીરણ થાય, વ્યસને લાગ્યો ક્યાંયે જાય;
૦ સુત જેવારે કરવી ભક્ત્ય, પાછી આણવી આતમ વૃત્ય. ૩૯૮
આંઈ ભક્તિ તે કેવી ઘટે, આ તો લખાણી ગુણને પટે;
જેણે પામીયે સ્વામી સદ્ય, એવું અમુલ્ય વિચારી વદ્ય. ૩૯૯
૦ હું કહું તે દ્દષ્ટાંતે જાણ, અણુર્લિંગી ભક્તિની ખાણ;
મેઘવૃદ્ધિ થાનાર હોય ઘણું, ત્યારે દેખાડે બહુ તેજ પણું. ૪૦૦
તપે ઘણુ તેણે પિંડ બ્રહ્માંડ, તેણે ફળી આવે સઘળે માંડ;
બહુ તેજે જળ પરગટ થાય, હરી હરી પૃથ્વી થઈ જાય. ૪૦૧
અણે દ્દષ્ટાંતે જે છે ભક્તિ, આતુરતા ઉપજે અમિતિ;
બહુ તાપે જેમ પ્રગટે તોય, અંતરથી હરિ પરગટ હોય. ૪૦૨
વ્રે વૈરાગ અંતરે અપાર, બાર ન જાણે કોય લગાર;
જેમ ગજ કોઠાતીપર થાય, અંતર થાક દ્રવ્ય બળિ જાય. ૪૦૩
તેમ દેહાભિમાન અંતરથી ગળે, રસરૂપ થૈ સ્વામીમાં ભળે;
સદા સમવાનો તે ઘટ રામ, અહંકૃત થૈ રહ્યું રૂપ નામ. ૪૦૪
અણુર્લિંગી ગુરુ તેને મળ્યો, ગુરુ રહ્યો ને શિષ્ય તે ટળ્યો;
લૌકિક ભક્તિ તહાં નવ હોય, આપે આપની નીપજ જોય. ૪૦૫
કરવી કહીતી જે મેં ભક્તિ, તેની એમ જાણી લે યુક્તિ;
ગુરુ સેવા તે આતમ અલક્ષ, બ્રહ્મ બ્રહ્મ ત્યાં રે છે પક્ષ. ૪૦૬.
જો નીપજે તો એમ નીપજે, બાકી સૌ મન ગમતું ભજે;
દેહાભિમાન એ મોટો રોગ, જેણે નાએ આતમ જોગ. ૪૦૭

સમઝવો છે મરમ ચિત્ત એહ, હળવો છે વાસના લિંગ દેહ;
દેહાભિમાન રહ્યું છે આંહીં, ત્યારે કુશળ રહ્યું નૈં કહીં. ૪૦૮
યાં તો છે ટાળ્યાનું કામ, અહં ટળે રહે આતમ રામ;
જો જાણે તો એમ જ જાણ, મેં તો કે મૂક્યું નિર્વાણ. ૪૦૯
ચિ૦ એ રીતે સુત ભાગ્યો ભર્મ, ભ્રમ ભાગ્યે મેં લીધા મર્મ;
વચન માત્ર મારું ચિત નામ, જેમ છે તેમ પૂરણ નિજ ધામ. ૪૧૦
મારો મુજમાં હવો સમાસ, તુજ દ્વારા હવે હવો પ્રકાશ;
હવે નહીં રહી પૂછવા વાત, જેમ છે તેમ જ છે સાક્ષાત. ૪૧૧
જ્યાં જેવો ત્યાં તેવો હું, એમ જ સરખા હું ને તું;
અહં બ્રહ્મ તે સ્વે સાક્ષાત, સ્વેસ્વેમાં છે સઘળી વાત. ૪૧૨
તે માટે સુણ ચિત્તવિચાર, તેને નોહે ભવ સંસાર;
દમાય નહીં તે દેહને વિષે, કહે અખો એમ સમઝો સુખે. ૪૧૩

ચિત્તવિચાર સંવાદ સમાપ્ત.

પંચીકરણ.

ચોપાઈ.

પિંડ-બ્રહ્માંડનો કરૂં વિવેક, હરિજન તે જે દેખે એક;
પંચે ભૂત તણો વ્યાપાર, કરતાં દીશે દેહાકાર. ૧
સમઝી લેતાં એ અનુક્રમ, સળગ સૂત્ર દિસે પરબ્રહ્મ;
અવ્યક્તથિ નભ ઉપનું સાર, નભે પવનનો હવો વિસ્તાર. ૨
પવને તેજ હવું ઉત્પન્ન, તેજતણું તે પાણી તંન;
પાણીથકી મહી પરગટ હોય, જેમ ઉત્પત્તિ પ્રલય તેમ જોય. ૩
વસ્તુ વિષે સ્વભાવે શન્ય, તેમાં પ્રણવની ઉઠિ ધુન્ય;
તે ઓંકાર જાણો ત્રિ વર્ગ, તત્વ બધાં તેના ઉપસર્ગ. ૪
તેહ તણો હું કહું વિસ્તાર, રાખી લેજો મન નિર્ધાર;
તમો ગુણ તણાં પંચ મહાભૂત, રજના દેવ ઇંદ્રિય અદ્ભૂત. ૫
સત્વના ચતુષ્ટને પંચ વિષે, તત્ત્વ ચોવીશ એ ભાગવત લખે;
પચીસમી માયા સર્વદા, છવીશમા મહાવિષ્ણુ સદા. ૬
નશા જાળ આમિષ નેં અસ્ત, રોમ ચર્મ એ પચે વસ્ત;
પિંડતણો એમ કરતાં વિવેક, પાંચે ભાગે પૃથ્વી એક. ૭
શૂક્ર શોણિત પ્રસ્વેદ ને લાળ, મૂત્ર આંસુ ને કફ જંજાળ;
પિંડતણો એમ કરતાં વિવેક, પાંચે ભાગે ઉદકજ એક. ૮
ક્ષુધા પિપાસા કામનો ભોગ, ક્રોધાળસ્ય તણો સંજોગ;
પિંડ તણો એમ કરતાં વિવેક, પાંચે ભાગે તેજ જ એક. ૯
સ્વાસોસ્વાસ નાડી હેડકી, છીક બગાસાં વાયુ થકી;
પિંડ તણો એમ કરતાં વિવેક, પાંચે ભાગે મારુત એક. ૧૦
શબ્દ કરે ને શબ્દ જ ગ્રહે, દેહ વિકાશ સચરાચર રહે;
પાક વિમર્દન થાએ નાશ, પાંચે ભાગે છે આકાશ. ૧૧
કઠણ ભાગ તે અવનીતણો, ક્લેદન તે પાણીનો ગણો;
ઉષ્ણ જ્યોતિ તે જાણો તેજ, પ્રસરણ તે વાયુનું હેજ. ૧૨
સ્થીર વિવર આકાશનો ધર્મ, એ પંચમહા ભૂતનો જાણો મર્મ;

એ ચૈતન જોગે જીવતા, જેમ સૂરજ વડે કીરણુ છે છતા. ૧૩
એવી બુદ્ધિ કરિ આલોચશે, તે નર બ્રહ્મમાં ભેળા થશે;
જીવપણું એમ પામે અસ્ત, અખા વિચારે ઉગરે વસ્ત. ૧૪
પ્હેલું ભૂત આકાશ કહાય, બીજું ભૂત તે કહિયેં વાય;
ત્રીજું ભૂત તે તેજ જ તાપ, ચોથું ભૂત તે પાણી આપ. ૧૫
પાંચમું ભૂત તે કહિયે પૃથ્વી, એ પંચ ભૂત જો જો અનુભવી;
પાંચ કર્મેંદ્રિય મન શું જાણ્ય, પ્હેલું પગ ને બીજું પાણ્ય. ૧૬
ત્રીજું ગુદ ને ચોથું લિંગ, પાંચમુ મુખ તે વાણિ પ્રસંગ;
કર્મેંદ્રિયો કહ્યાં એ પંચ, હવે જ્ઞાનેંદ્રિયનો કહું સંચ. ૧૭
પ્હેલું કર્ણ ને બીજું ચર્ણ, ત્રીજું નેત્ર ચોથો રસ મર્મ;
પાંચમી ઇંદ્રિય નાસા જાણુ, એ જ્ઞાનેંદ્રિય પચ પ્રમાણુ. ૧૮
અનુભવ ન વધે સમજ્યા પખે, હવે કહું તન્માત્રા વિષે;
શબ્દ વિષય છે કર્ણજ તણો, સ્પર્શ વિષય તે ત્વચાનો ગણો. ૧૯
રૂપ તેજ નેત્રોને વિષે, રસના રસ નાના વિધ ભખે;
ગંધ વિષય નાસા જાણવો, અખા ચતુષ્ટય હવે અનુભવો. ૨૦
પ્હેલું મન બીજું બુદ્ધિ વિચાર, ત્રીજું ચિત ચોથો અહંકાર;
અંતઃકરણુ ચતુષ્ટય નામ, એ સમજે મુખ્ય બેસે ઠામ. ૨૧
એટલે તત્ત્વ થયાં ચોવીસ, માયા સહિત ગણો પંચીસ;
હવે કહું ચૌદે દેવતા, ચૌદે ઇંદ્રિને સેવતા. ૨૨
કરણુ શબ્દ પાલક દિગરાય, ત્વચા સ્પર્શ મારુત કેવાય;
નેત્ર રુપનો પાળક ભાણુ, રસના રસનો વરુણ જ જાણુ. ૨૩
નાસા ગંધનો પાળક મહી, એ જ્ઞાને દેવ દેખાડયા કહી;
હવે કહું કર્મેંદ્રિય પાળ, ચરણુ ગતિ વિષ્ણુ ભૂપાળ. ૨૪
ઇંદ્રદેવ ગ્રહણુ કહાવે પાણુ, મુખ અગ્નિ અધિષ્ઠાતા વાણ્ય;
ગુદ અંતર અધિષ્ઠાતા મૃત્યુ, કામ લિંગ બ્રહ્માનું કૃત્ય. ૨૫
એ કર્મેંદ્રય કૃત્ય ને દેવ, હું કહું અતઃકરણુનો ભેવ;
મને મનન અધિષ્ઠાતા શશી, બુદ્ધિ બોધ બ્રહ્મા રહ્યા વશી. ૨૬
બહુ નામી ચિત ચેતનતણો, શેષ દેવ અહંકૃતનો ગણો;
ચૌદેંદ્રિયના કૃત્ય ને દેવ, પંચી કરણુનો જાણો ભેદ. ૨૭
નિપજે આતમ દરશી જેહ, સમગ્રી વિચારી રાખે તેહ;
અવની ગળી જાય જળ વિષે, જળને ત્યારે તેજ જ ભખે. ૨૮

તેજ જઈ લય થાએ વાય, અનિલ આકાશ વિષે લે થાય;
જ્યારે નિઃસત્વ થયું આકાશ, ત્યારે થીનો કહાવે નાશ. ૨૯
પ્હેલી ઉત્પત્તિ પાછળ લે, તત્વ સંખ્યા એમ જાણી રે;
બુદ્ધિ ગોચર રાખે લેખ, તેને સંશય ન રહે રેખ. ૩૦
ઈંદ્રીને ઈંદ્રીના દેવ, પંચ ભૂતનાં કરતવ ભેવ;
સાંખ્ય યોગે દેખે નિજ પિંડ, એક પિંડ તેમ સઘળી મંડપ. ૩૧
સર્વ રૂપ જે ચૈતન્ય થયો, અગમ અગાધ જેમનો તેમ રહ્યો;
નિર્ગુણ તે સ્વસ્વામી આપ, સગુણ નિમિત્તે સઘળે વ્યાપ. ૩૨
ચારે દેહતણો હવો એક, સમગ્રી લેવો વસ્તુ વિવેક;
કારજ કારણ એક એકનું, કૈવલ્ય કારણ છે છેકનું. ૩૩
પરમ ચૈતન્ય દેહ કૈવલ્ય નામ, તેનું કાર્ય દેહ ચૈતન્ય ધામ;
ચૈતન્ય કાર્ય વાસના લિંગ, વાસના કાર્ય દેહ સ્થૂલ પ્રસંગ. ૩૪
સ્થૂલનું કારણ વાસના લિંગ, વાસનાનું કારણ ચૈતન્ય સુચંગ;
ઈશ્વર કારણ કૈવલ્ય દેહ, સમજી રહે તો થાય વિદેહ. ૩૫
નિર્ગુણ સગુણ એમ ગોચર થાય, લોમ પ્રતિલોમ જ પ્રીછ્યો જાય;
કાર્ય કારણ તે સગુણ જ ગણે, કારણ કાર્યથી નિર્ગુણ ભણે. ૩૬
નિર્ગુણ સગુણ બુધ્ય ગોચર થાય, બ્રહ્મ જ્ઞાનનો એ જ ઉપાય;
લેખા વિના અલેખ નવ જડે, અલેખ જાણ્યા વિના ભમવું પડે. ૩૭
પંનર તત્વનું દેહજ સ્થૂળ, નવ તત્વનું વાસના ઈ મૂળ;
ચૈતન માત્ર તે ત્રીજું વપુ, ચોથુ દેહ તે કૈવલ્ય જપુ. ૩૮
એમ જ ચાલે કૃત્ય વિરાટ, સમજે તે સમજી લે ઠાઠ;
કાનતણો પાળક દિગરાય, શબ્દ પહોંચાડે લઈ વાસનાય. ૩૯
વાસના પહોંચાડે ચૈતન અંગ, એમ જ ચાલ્યો જાય પ્રસંગ;
ચોથાના સામરથનાં ત્રંણ, જે એમ સમજે તે નર ધન્ય. ૪૦
ત્વચાતણો સ્વામી છે વાય, સ્પર્શ પહોંચાડે છે વાસનાય;
વાસના તે છે ચૈતન વડે, તે તે સર્વ કૈવલ્યને ચડે. ૪૧
નેત્રતણો સ્વામી છે સૂર, રૂપ વાસના કરે હજૂર;
ઈશ્વરને પહોંચાડે તેહ, કૈવલ્યમાં ચાલ્યુ જાય એહ. ૪૨
રસનાનો સ્વામી છે વરુણ, તે રસ વાસનાને કરે શરણ;
કારણને પહોંચાડે ભોગ, કૈવલ્ય સાથે સહુનો જોગ. ૪૩
નાસાનો સ્વામી છે મહી, તે ગંધ પહોંચાડે વાસના જઈ;

વાસના લિંગ છે કારણ ભણી, મહા કારણ સર્વેનો ધણી. ૪૪
વાસના જીવ ને જીવ વાસના, તે ચૈતન્ય ઈશ્વરની આભાસના;
તે ભોગવાવે અવસ્થા ચાર, જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ વ્યાપાર. ૪૫
તુર્યાને મળે ત્યારે જીવ ટળે, કૈવલ્યમાંહી તે ત્યાં ભળે;
ત્રણ અવસ્થા સુધી જોગ, હવે તેહનો કહું છું ભોગ. ૪૬
જાગૃત ભોગવે નેત્રે રહી, સ્વપ્ન ભોગવે કંઠે જઈ;
હૃદે લીન સુસુપ્તિ ભોગવે, ભ્રમર ગુફા તુર્યા જોગવે. ૪૭
સંત વિવેકી જાણે એહ, દેહ છતે છે તેહ વિદેહ;
સકળે ઘટમાં એવો ઠાઠ, સંત કહાવે સમજ્યા માટય. ૪૮
એ અનુભવ તે સ્વે જાણવો, યાં ઉપાય નથી કરવા નવો;
આપે આપ પ્રીછિયો જાય, બીજો ઇયાં ન કોય સહાય. ૪૯
શરદ ઋતે જેમ નિતરે નીર, આપે આપનું પામે હીર;
એ સમજ્યા વિણ જે અભ્યાસ, તેથી સ્વરૂપનો હોએ નાશ. ૫૦
એ છે પંચી કરણ મહાવાક્ય, તેની કોય ન પૂછશો સાખ્ય;
પોતાનું સમજે જો પોત, એણે સ્વયં હોય ઉદ્યોત. ૫૧
ખટ ઉર્મી છે દેહને વિષે, કોય દેહ નોય ઉર્મી પખે;
ઉષ્ણ શીત તે સ્થૂલ ભોગવે, ક્ષુધા પિપાસા પ્રાણ જોગવે. ૫૨
હર્ષ શોક તે મનનો ધર્મ, ષટ્ ઉર્મીનો જાણો મર્મ;
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ છે એનો ભોગ, કાર્ય કારણમાં રહે અમોઘ. ૫૩
હર્ષ શોક વર્ણિ પુન્ય ને પાપ, દેવ પિતૃ ગ્રહનો આળાપ;
ગતે જાય અંવગતિયો થાય, વાસના લિંગનો એહ ઉપાય. ૫૪
વાસના લિંગે મહા સ્થૂલ લિંગ, વાસના ભંગ તો સ્થૂલનો ભંગ;
વાસનાની દૃષ્ટિ સ્થૂલ ઉપરે, તહાં લગી ઉપજે ને મરે. ૫૫
વાસના કારણ સામી થાય, દૃષ્ટિ કૈવલ્ય દેહે જાય;
સંપુટ ઉઘડે જાય બરાશ, તેમ કૈવલ્યમાં સહુનો વાસ. ૫૬
ત્યારે પાછું વળવા કોણ, જેમ સાગરમાંહી મળ્યું લુણ;
વાસના લીન થયા પછી દેહ, જેમ પર્વતપર વરશે મેહ. ૫૭
ભરાણું નીર ઝરી નીસરે, પાછળી ઉમેરો કોણ કરે;
તેમ ચાલે જ્ઞાનીની કાય, જીવ ચિન્હ ત્યાં સરવે જાય. ૫૮
ઈશ્વર ચિન્હ ઉપજે કદાચ, તહાં ન પોંચે વૈખરી વાચ;
દેવ ચરિત્ર ન આવે હાથ, જીવ ન પોંચે તેને સાથ. ૫૯

પરા પશ્યંતિ મધ્યમા વૈખરી, ત્રણ લિંગની સત્તા ખરી;
કારણ વાસના લિંગને સ્થૂલ, ત્રણ લિંગ વાસનાનું મૂળ. ૬૦
પરા પારથી કારણ લિંગ, તે પોપંતા આવે તુરંગ;
બાહેર આવે ઘોષ વેરાય, ઉત્તમ મધ્યમ શબ્દ ચાલ્યા જાય. ૬૧
પણ સમઝવો છે દેહનો ઠાઠ, બીજા સાધન માયાનો ઘાટ;
આદર વાણી પામે મુક્તિ, જો રૂડી પેરે સમઝે જુક્તિ. ૬૨
વૈકુંઠ સુધી એક માંડણી, ત્રૈલોક સુધી જોજો ગણી;
ત્રૈલોકનાથ ધરી આવે દેહ, ઠાઠ સકળમાં તેહનો તેહ. ૬૩
અવાચ્ય કહાવે કૈવલ્ય નામ, તે અવ્યક્ત માયાનો વિશ્રામ;
અવ્યક્ત વિષે કૈવલ્યનું ભાન, તે જ ધરે ઇશ્વરનું માન. ૬૪
ઈશ્વરને અવસ્થા ત્રણ્ય, જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ આવર્ણ;
ઇશ્વરને જ્યારે સુષુપ્તિ થાય, માયા ઉપહિત નામ કેવાય. ૬૫
તેને જ્યારે સ્વપ્ન જ થયું, ત્યારે હિરણ્યગર્ભ નામ પામિયું;
તે ઇશ્વર જ્યારે જાગૃત ભોગવે, ત્યારે વૈરાટ નામ સભવે. ૬૬
વિદ્યામાં પડતો આભાસ, એટલે ઇશ્વર સર્વાવાસ;
અવિદ્યામાંહિ પડ્યો આભાસ, એટલે હવો જીવ પ્રકાશ. ૬૭
તેનું નામ ધરાણું જીવ, તે ત્રણ અવસ્થા ભોગવે સદૈવ;
સુષુપ્તિ સ્વપ્ન ને જાગૃત, તેનો જીવ સાક્ષી અવિગત્ય. ૬૮
અવસ્થા ભોગવે સાક્ષી રહ્યો, તે ત્રણ આભાસે ભાપી રયો;
જાગૃતમાં જે પડ્યો આભાસ, વિશ્વ નામ તેહનો પ્રકાશ. ૬૯
તેને જ્યારે સ્વપ્ન જ હતું, તૈજસ નામ ત્યારે અનુભવ્યું;
તેને જ્યારે સુષુપ્તિ હવી, પ્રાજ્ઞ સંજ્ઞા ત્યારે અનુભવી. ૭૦
આભાસ ભોગવે છે એ ત્રણ, પોતે સાક્ષીવત રયો અન્ય;
સત્તર તત્ત્વની ઇશ્વર કાય, પંચપ્રાણ દશ ઇંદ્રિય થાય. ૭૧
મન બુદ્ધિ સહિત સતરે તત્ત્વ, સૂત્રાત્માનું તેમાં સત્વ;
અપંચીકરણ ઇશ્વરનો દેહ, પંચીકરણ જીવ જે તેહ. ૭૨
પંચીકૃતનું જીવ શરીર, પંચ ભૂત દશમાંહિ સમીર;
કર્મેંદ્રિય જ્ઞાનેંદ્રિય જ્ઞાન, પચ વિષય તન્માત્રા ભાન. ૭૩
મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર ને માય, ચૌદે દેવ તેના અધિષ્ટાય;
સર્વે મળી ચાલે પરચાર, દશ વાયુનો કહું વિસ્તાર. ૭૪
પ્રાણ વાયુ ઉંચી ગત્ય કરે, અપાન તે નીચો સંચરે;

ઉદાન જળને તાણે કંઠ, વ્યાને સકળ શરીરની ગંઠ્ય. ૭૫
સમાન સકળ રસ વેંચે ભાગ, દેવદત્ત ત્વચાને લાગ;
કૂર્મ રહ્યો ધરણીને ધરી, નાગ રહ્યો કુંડળિ આવરી. ૭૬
ધાવન ગમન ધનંજય કરે, સકળ સંધ્યમાં કુર્કુટ ફરે;
દશ વાયુનાં કૃત્ય ને નામ, પંચકોશ કહું જીવનું ઠામ. ૭૭
અન્નમય કોશ એકનું નામ, પ્રાણમય કોશ બીજાનું ઠામ;
ત્રીજો કોશ મનોમય એહ, ચોથો કોશ જ્ઞાનમય તેહ. ૭૮
પંચમ છે વિજ્ઞાનમય કોશ, નામ ધરે જીવ અભિનિવેશ;
ત્રણ વિશેષણ ઈશ્વર તણાં, સત્ ચિત આનંદ નામે ભણ્યાં. ૭૯
તેજ વિશેષણ જીવને વિષે, નામ ફેર કરિ નવ્ય ઓળખે;
અસ્તિ ભાતિ પ્રિય એ છે ત્રણ, એ એકતાનું કહું આચર્ણ. ૮૦
અસ્તિ કેતાં સદા સત્યનું નામ, ભાતિ કેતાં ચિદને ઠામ;
આનંદ તે જે પ્રિય જાણવો, જીવેશ્વર એકતા અનુભવો. ૮૧
ઉંઠ હાથ નામ જીવને વિષે, ચૌદ લોક ઈશ્વર આળખે;
તે માટે જીવ ઈશ્વર બે, બેઉ વિષે સૂત્રાત્મા રહે. ૮૨
સુષુપ્તિ ભોગવે રદીયે રહી, સ્વપ્ન ભોગવે કંઠે જઈ;
જાગૃત તે નેત્રે ભોગવે, તૂર્યાં સૂત્ર સહુને જોગવે. ૮૩
જીવેશ્વરની સરખી વર્ત્યે, ઈશ્વરશું હોયે એક સુર્ત્યે;
જીવ ભાવના જીવથી જાય, અનુસંધાન ઈશ્વરથી થાય. ૮૪
એટલામાં જો રમે આભાસ, તો સાલોક્યેં વૈંકુંઠ વાસ;
વિશ્વાભિમાન વિરાટ શું મળ્યું, સ્થૂલપણું સ્થૂલમાંહે ભળ્યું ૮૫
તેજસને રે સ્વપ્ન અભિમાન, હિરણ્યગર્ભમાં થયું એક સાન;
તેજ ઈશ્વરતણું છે સ્વપ્ન, તેમાં તૈજસ પામ્યો પતન. ૮૬
સામીપ્ય મુક્તિ તેનું નામ, પ્રાજ્ઞાભિમાની સુષુપ્તિને ઠામ;
માયાઉપહિત પ્રાજ્ઞ જ મળ્યો, સારુપ્યેં એકતામાં ભળ્યો. ૮૭
તુર્યાવસ્થા ઈશ્વરતણી, સાયુજ્ય મુક્તિ તેની ભણી;
સૂત્રાત્માશું અનુસંધાન, જીવેશ્વર બેઉનું નિદાન. ૮૮
જીવેશ્વર કેવા નવ રહ્યો, ત્યારે અપંચીકૃત પારેં ગયો;
એ પ્રપંચ કલ્પી કીધો સમાવ, સદા નિરંતર છે તે સાવ. ૮૯
પરા પશ્યંતિ મધ્યમા વૈખરી, પિંડ બ્રહ્માંડ વિષે ચારે ખરી;
સોહં શબ્દ વૈરાટને વિષે, એક સૂત્ર પિંડ માંહી લખે. ૯૦

લેતાં શ્વાસથી ઉઠે ;સકાર,- ,મુકે સ્વાસેં .થાય સકાર;
સકાર હકારનો હોયે લોપ, ત્યાં ઓંકાર રેહે વણુ ઓપ. ૯૧
તે ઓંકાર અચિંત્ય અંકાર, ત્રિધા થાય અવાચ્યને જોર;
પરા તેજ અવ્યક્ત છે માય, પસ્યતિ વિષ્ણુ સત્વગુણ થાય. ૯૨
મધ્યમા બ્રહ્મા રજોગુણ રૂપ,' વૈખરી રૂદ્ર સાધારણ ભૂપ;
ચારે વેદ ને ચારે વાક્ય, સર્વે શબ્દ તણું મડાણ. ૯૩
મંત્ર જંત્ર સર્વ શબ્દનો ઘાટ, શબ્દેં બાંધ્યો સઘળો ઠાઠ;
એણી પેરે શોધિ આપ, ત્યારે જાય અહંતા થાપ. ૯૪
ચૌદે લોક એક વૈરાટ, તેમાં ચાર ખાણના ઘાટ;
જેમ ઉદમ્બર વૃક્ષ થડથો ફ્ળે, મૂળ ટોચ સુધી ફ્ળ નીકળે. ૯૫
તેમ ચૌદ લોક સુધી સૌ જંત, એમ વૈરાટ ફ્ળ્યો છે તંત;
એ વિરાટ કહાવે બ્રહ્માંડ, રચ્યો પિંડ અસખ્યાત માંડ. ૯૬
સ્થુલનેં જોતાં નાવે પાર, અતર ઉતરે લાધે સાર;
એ લેખે દેહાભીમાન, જીવેશ્વરનું ટાળે ભાન. ૯૭,
એ પંચીકરણ છે મહા વાક્ય, એણેં થાય અનુભવ પરિપાક;
જંતપણું જેને છે સત્ય, તેણે કરવું એવું નૃત્ય. ૯૮
વેદતણાં વચન છે એહ, નિસંદેહ થાય સમજે તેહ;
જીવન્મુક્ત તે તેનુ નામ, જેનેં સંભાળ્યું મુળગું ધામ. ૯૯
નેં અવતરિયા સરખો તેહ, જેણેં એમ ન સભાળી દેહ;
મુક્તિ બંધનું નહિં અભિમાન, જ્યાં જ્ઞાતા નહીં જ્ઞેય નેં જ્ઞાન. ૧૦૦
ત્રિપુટિ રહિત તે છે જ અવાચ્ય, તત્ત્વમસી પદ શોધ્યું સાચ;
શાસ્ત્રારથ તેણેં પામ્યું જ્ઞાન, આત્માનુભવ હતું વિજ્ઞાન. ૧૦૧
મહાપદમાં કલ્પ્યું એ દ્વૈત, તે સમજ્યાથી થયું અદ્વૈત;
અહંબ્રહ્મ છે શબ્દ જ વિના, એ સમજેં અખા વેત્તા આપના. ૧૦૨

પંચીકરણ સમાપ્ત.

ગુરૂશિષ્ય સંવાદ.

પુર્વછાયા.

ગુરુ ચરણે શિષ્ય આદરેં, પ્રેમેં કરી પ્રણામ;
પદ પંકજ પાવન સદા, નમો નમો પરંધામ. ૧
તપત થયો મહારાજ હું, ભવ તાપેં અંતર્મહૂળ;
તમ કૃપારૂપી વચન જે, તે વહિ આવિયો મુજ તૂળ. ૨
મંદ બુદ્ધિ હું પૂછવા, સામર્થ્ય નહિ ગુરરાય;
પ્રભુ પધારો અંતરે તો, મારું સાર્થક થાય. ૩
ગુરુ—ભલેં ભલેં શિષ્ય ઉગ્ર બુદ્ધિ, મહા આશય તું વીર:
હું જાણું તુજ બોલતાં, તું પર પદ પૂછીશ ધીર. ૪
શિષ્ય—સત્ય સત્ય સ્વામી ગુરુ, તમે હાર્દ લહ્યું હરિ રૂપ;
પરમ પદ તે મુજને કહો, ટળે પ્રપંચ અંધ કૂપ.. ૫
ગુરુ—ગુરુ કહે શિષ્ય પરં પદનો, રસનાયે નહિ થાપ;
કરેં ગૃહિ નથિ આપવા, તે સમજે સનમુખી આપ. ૬
પ્રકૃતિ પુરુષનો વિવેક એ, જો બુદ્ધિ ગોચર થાય;
તો જનમ મરણ સંશય ટળે, મન તુર્યાતીત ઠેહેરાય. ૭.
વિધિ વિવેકેં પ્રીછતાં, દિસે આપોઆપું અલગ્ગ;
આત્મ અરક ઉદે હવો, તાં તેજ છે તત્ત્વ સળંગ. ૮

સોરઠ.

આતમજ્ઞાન તણો જે વિવેક, એક અનંત અનંત મળિએક;
તેહતણા ત્યાં જન્મ ને ભેદ, સત્યશાસ્ત્ર તે કહે છે વેદ. ૯
જેમ સૂર્ય ને સૂર્યનાં કીર્ણ, એ સમઝી દ્રષ્ટાંતે વીણ;
અર્કસ્થાની કહિયે વસ્ત, જેને નહીં ઉદે ને અસ્ત. ૧૦
અકળ અનૂપમ સર્વની આદ્ય, કેમ હોય મન બુદ્ધિ સાધ્ય;
અર્વાચીન પ્રપંચ તે થકે, તે તેને જાણી કેમ શકે. ૧૧
જાણ્યા વિના પ્રપંચ ન ટળે, ભલેં કોટ જન્મો આફળે;
શુક સનકાદિ નારદ વ્યાસ, શેષ શિવ વસિષ્ઠ બુદ્ધિરાસ. ૧૨

જ્ઞાનતણા તે કહિયેં અર્ક, સઘ શાસ્ત્ર જેના છે તર્ક;
તેજ અનુભવ તત્ત્વનું જ્ઞાન, જેણે તત્ત્વનું લહિયેં માન. ૧૩
તત્ત્વ જાણ્યા વિણ ચૈતન જેહ, સમ્યક્ બુદ્ધિમાં નાવે તેહ;
જ્યાં લગિ નોયે વસ્તુ ભોગ, પ્રપંચ દીર્ઘ તે ન ટળે રોગ. ૧૪
તે માટે તત્વ જ સર્વથા, થાશે ગોચર સુણજે કથા;
ગુરુ ગોવિંદ શાસ્ત્રસંત કહી, બુદ્ધિ પ્રમાણે જે મેં લહી. ૧૫
એ જ જ્ઞાન ભક્તિ વૈરાગ, એ જ દાન તપ તીરથ ત્યાગ;
જે ચૈતનશું સમરસ હોય, પૂર્ણ કામ નર ભણિયેં સોય. ૧૬
તત્ત્વ ઉદ્ધરિ અળગાં કરે, શેષ ભાગ ચૈતન ઊગરે;
તે ચૈતન નિજ જાણ્યું આપ, ત્યારે સ્હેજે ટળિયા તાપ. ૧૭

પુર્વછાયા.

શિષ્ય–ભેદ કહો મહાભૂતનો, જેમ બુદ્ધિ સમજે મર્મ;
ચૈતનમય દીસે સકળ, જેમ સમજું હું અનુકર્મ. ૧૮

સોરઠ.

ગુરુ–પરિબ્રહ્મ પરપંચ સમ રહે, પચવીશે લક્ષણ શ્રુતિ કહે;

શ્લોક.

अस्ति भाति प्रियं रूपं नामचेत्यंशपञ्चकं ॥
आद्यत्रयं ब्रह्मरूपं जगद्रूपं ततो द्वयं ॥ १ ॥

ત્રેવિશ લક્ષણ વસ્તુ તણાં, અને બે તે પરપંચનાં ભણ્યાં. ૧૯
અસ્તિ કેતાં સદા સ્થિત જેહ, આદ્ય અસતનું કારણ તેહ;
જગત જે વડે ઝળકી રહ્યું, બીજ વિશેષણ ત્યાંએ કહ્યું. ૨૦
સર્વે પ્રીય લાગે જે માટ, દુખ ટાળે સુખ ધાલે ધાર;
પરિબ્રહ્મનાં વિશેષણ ત્રણ, બે પ્રપંચનાં સુણજે કર્ણ. ૨૧
ઉપજે તેનું રૂપ બંધાય, રૂપ થયું તેનું નામ ધરાય;
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લેતે થાય, નામ રૂપ આવે નેં જાય. ૨૨
એ પંચવડે કહિયેં સંસાર, જે સમજે તે પામે પાર;
પેહેલાં ત્રણ તે તું નિજ આપ, અને બે ક્યાં તે ટાળે થાપ. ૨૩
પંચ ભૂતનાં જાણ્યે અંગ, ભૂતોનાં સ્થુળ સુક્ષમ લિંગ;
મહાનુભાવ એમ સમઝી રહ્યા, તે પરપંચ પરાગત થયા. ૨૪

સાંભળ શિષ્ય ભૂતનો ભેદ, જેણે કરી ઉપજે નિર્વેદ;
ભુતકલોળ જાણજે કોય, સ્વયં આત્મા ભણિયે સોય. ૨૫

શ્લોક.

॥ सर्वत्र पंच भूतानि पष्ठं किंचिन्न विद्यते ॥
॥ पाताले भूतले स्वर्गे रंतुं गंतुं न धीरधीः ॥ २ ॥

કહ્યુ વશિષ્ટે સુણિયું રામ, પંચ ભૂતથી રૂપ ને નામ;
ઊપર ભૂતળ ને ભિન્ન સર્ગ, પંચભૂતનો જાણ્યે વર્ગ. ૨૬
છઠો કાંઈ પદારથ નથી, મુનીજને મન જોયું મથી;
હું તું એમ જાણી રહ્યા સંત, તો કહે શું ને શું બાંધે રત. ૨૭
તે માટે શિષ્ય સાંભળ વાત્ત, તત્ત્વ લહે છે જે સાક્ષાત;
એ સમઝાયે અન્ય નવ રહ્યું, હતું તેમ જથારથ થયું. ૨૮
અવિગતથી નભ ઉપનું સાર, નભે પવનનો હુવો વિસ્તાર;
પવને તેજ હતું ઉત્પન્ન, તેજ તણું તે પાણી તન્ન. ૨૯
પાણીથી મહિ પરગટ હોય, જેમ ઉત્પત્તિ તેમ લે તું જોય;
તેહતણી હું કહું વિધિ જેહ, એક મને સાંભળજે તેહ. ૩૦
પંચ પચમાં વરતે સદા, સાક્ષી વત આત્મા રહે તદા;
એકમાં બીજા વરતે ચાર, સમરસ તાં સેજે વ્યાપાર. ૩૧
અવની જહાં ધરે અવકાશ, ત્યારે જાણવું સત્ય અકાશ;
જ્યારે જાં ભૂકપ ન થાય, તાં અવનીમાં વરતે વાય. ૩૨
રત્નાદિક હીરા કેવાય, એ ધરતીમાં તેજે થાય;
પ્રત્યક્ષ જળ દીસે છે ધરા, એકમાં ચાર વર્તે તે ખરા. ૩૩
હવે જળમાં વર્તે છે ચાર, તેહતણો કહું છું નિર્ધાર;
અણુમાં જે જામણુ શક્તિ, તે અવનીની જાણે વ્યક્તિ. ૩૪
જડપણુ જે ઉંડું છે માંય, અંતે તેજ વરત છે આપ;
વીચી જે વણુશે છે મધ્ય, એ મારુતની જાણો વૃધ્ય. ૩૫
ગગનતણો ગુણુ એ જળ વિષે, જે આવે તેને રાખી શકે;
એ જ ચતુર્ગુણુ ધરે છે વાર, હવે કહું જે તેજે ચાર. ૩૬
તેજ વિષે એ જાણો મહી, જે વિદ્યુતમાં લોહ ઉપજે સહી;
અગ્નિ વિષે જળ એ કેવાય, લાગ્યે વન્હિ સેજે ઓલાય. ૩૭
અગ્નિ દાહ અગ્નિથી ટળે, તેજ માંહી જળ શોષ્યું મળે;

તેજ માંહિ ચચળતા જેહ, વાયુતણું ત્યાં લક્ષણ એહ. ૩૮
દીપ સરખા પરકાશે દેહ, એ આકાશ મહાપુરુષ જ કેહ;
અગ્નિ માયલાં તત્ત્વ એ ચાર, મારુતનો હું કહું વિસ્તાર. ૩૯
ધારક શક્તિ ધરે સમીર, એ મેદનિનું જાણે હીર;
અહિ જોગીની ટાળે તૃષા, એ સારંગમાં જાણો વૃથા. ૪૦
વાયુ શોષણ શકિત ધરે, તેજતણા ગુણ એ પરવરે;
અણસંગીને અરૂપ જ હોય, એ ખેંકેરુ લક્ષણ જોય. ૪૧
હવે કહું દ્યૌ લક્ષણ સાર, અંતર તત્ત્વો વર્તે ચાર;
અહંકાર ધરતીનું રૂપ, ચિત તે આપ તણું જ સ્વરૂપ. ૪૨
તેજ સ્થાનિ તે કહિયે બુદ્ધિ, મનમાં વાયુતણી છે શુદ્ધિ;
એ અંબરનું લક્ષણ કહ્યું, જે ગુરુ ગોવિંદ સંતે લહ્યું. ૪૩
ભૂત ભેદ કહ્યો સારોદ્ધાર, પાંચે ને ચૈતન આધાર;
ચૈતનની લેહેરો મહાભૂત, લેહેરોનું પ્રતિબિંબ અદ્દભૂત. ૪૪
ભૂત ઉપજે વરતે સમે, કોય કાળે મહાભૂત આથમે;
ચૈતન સાગર જેમ છે તેમ, એકે દ્વંદ નહી ગુણ કર્મ. ૪૫
દત્ત કહે ષટઆનન સુણો, થોડા માંહિ અર્થ જ ઘણો;
તત્ત્વમસી વાચકનો ભેદ, એ આદ્યે દૈ બોલ્યા વેદ. ૪૬
આત્માનું પ્રતિપાદન કર્યું, તત્ત્વપણું અળગું ઓધર્યું;
મહાજળમાં જેમ ભમરા વળે, વારિ માંહિ આવી ભળે. ૪૭
આવૃત્તિ ભમરાનું નામ, પચભૂત કેરું તે ઠામ;
નેતિ નેતિ કહે છે વેદ, ભૂત નોહે વસ્તુનો ભેદ. ૪૮
શિષ્યને ગુરુ કહે શુણ વાત, વર્સ્તો રેહેને તું સાક્ષાત;
શિવના તંન પ્રત્યે કહે દત્ત, મહા ઉપદેશ માન તું સત્ય. ૪૯

ઇતિ શ્રી ગુરુશિષ્યસંવાદે ભૂતભેદો નામ પ્રથમઃ ખંડઃ ॥ ૧ ॥

સોરઠ.

ગુરુ–પંચ ભૂતનિ આકૃતિ જેહ, વસ્તુ સિંધુમાં દીશે તેહ;
નેતી નેતી જે વેદે કહ્યું, તેનું કારણ મેં તો લહ્યું. ૧
ભૂત નોહે એ વસ્તુ જ વસ્ત, કહે નિગમ ઉંચો કરિ હસ્ત;
આર્ય શિષ્ય પ્રીછિલે મર્મ, આગળ બોલ્યો જે અનુક્રમ. ૨

શ્લોક.

॥ तत्त्वमस्यादिवाक्येन आत्मा हि प्रतिपद्यते ॥
॥ नेति नेति श्रुतिर्ब्रूते पंचभूतावृतं ध्रुवं ॥३॥

યત્ કિંચિત પદારથ જેહ, ભૂત ઉપાધિ જાણે તેહ;
એણે વીવેકેં તત્ત્વ ઉદ્ધરે, શેષ ભાગ ચૈતન્ય ઉગરે. ૩
કારણ જાણ્યાનો એ જ ઉપાય, જો કારજ બુદ્ધિગોચર થાય;
ત્યારે બુદ્ધિ કારજમય ટળે, વસ્તુ થૈ વસ્તુમાં ભળે. ૪

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—આ લોક ચૌદ લગી પ્રભૂમેં, જાણ્યો ભૂત કલોળ;
પણ પરમાત્મા પ્રીછ્યો નહી, એ સંશય અંશે શોળ. ૫

સોરઠ.

ગુરુ—તત્ત્વ કહ્યાનું કારણ એહ, ચલણ વલણ દીશે છે દેહ;
તેમાં જીવ ધરે છે આપ, તે જાણી કહ્યો જીવનો વ્યાપ. ૬
ભૂત ઉપાધિ ઊપજે પિંડ, પિંડ તેમ જાણ્યે બ્રહ્મંડ;
ભૂત ભેદ ઉઠ્યે આકાર, આકારેં કહાવે સંસાર. ૭
ત્રણ્ય સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, લોક ચૌદનિ જોજે ભાળ;
ભૂત વિનાનો પદારથ નથી, પેરેં પેરેં જોયું મથી. ૮
નાનારૂપ મહાભૂતે ધર્યાં, બહુ વીધેં કરિને વિસ્તર્યાં;
જહાં રૂપ ત્યાં વાસના લિંગ, એહ ભૂતનું જાણ્યે અંગ. ૯
તત્ત્વ સાગરેં બુદ્બુદ પિંડ, સચરાચર દીશે બ્રહ્મંડ;
સેજે ઉપજે સેજેં ખપે, અણછતો જીવ થૈ હું જપે. ૧૦
કરતા કારવતા નહિ કોય, જોગ ભોગ સૌ સેજેં હોય;
વસ્તુ વિષે નૈ ઉપન્યું સમ્યું, મનનું કારજ મનશું રમ્યું. ૧૧
પરમાત્માની પેર કોણ કહે, જે પરપંચ અગોચર રહે;
શબ્દે કરિને જે કહેવાય, તે આકાશતણો મહિમાય. ૧૨
આકાશ તો મહત્તત્ત્વથી થયું, તેથિ ચૈતન આગળ રહ્યું;
મહત્તત્ત્વ શૂન્યેથી હોય, પ્રકૃતી શૂન્યેં કલ્પિત સોય. ૧૩
કલ્પના માત્ર કલ્પ્યો સંસાર, તે શું જાણે વસ્તુ નિરધાર;
શબ્દ વિના જો જાણી રહે, ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લે કોણ કહે. ૧૪

શેણા જેવું છે હું છેક, વાણી ઉચ્ચાર વિના નહિ એક;
શું કોણ ને કોને કહે, આપ વિના આપ સમઝી રહે. ૧૫
પદમાં રહિ જન જે જેમ કરે, વાંછિત ભોગ જેગ આચરે;
પદ પ્રીછ્યાનો એહ જ મર્મ, નથી ઉપાધિ ધર્માધર્મ. ૧૬
જે ઇશ્વર પદ ભેદિ વટયો, કાળ માયાયેં તે નૈં નટ્યો;
અણલિંગી નવ દીસે આપ, ત્યાં કેમ લાગે પુન્ય કે પાપ. ૧૭

પુર્વછાયા.

શિષ્ય—અન્ય શાસ્ત્ર શુણતાં પ્રભુ, મ્હારું ધુંચાણું મન;
અહં ટળે જે અહં રહે, તે મહાભાવ મહાજંન. ૧૮
કૃપા કરિને તે કહો, જેણેં અહંભાવ સદ્ય જાય;
મહા સામ્રથ મન માંહિ પ્રગટે, તનમન શીતળ થાય. ૧૯

શ્લોક.

यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ॥
हत्वापि स इमांल्लोकान्न हंति न निबध्यते ॥४॥

ગુરુ—સાંભળ શિષ્ય કહું હું સાંખ્ય, સન્મુખ થૈ સમઝીને રાખ્ય;
ગીતામાંહિ કહ્યું શ્રી કૃષ્ણ, જે જે અર્જુને પૂછ્યાં પ્રશ્ન. ૨૦
કૃષ્ણ અર્જુનને કે શુણ વીર, તે ગુરુ શિષ્યને કે શુણ ધીર;
જેને અહંતા નથી લગાર, તેનેં નવ લેપે સંસાર. ૨૧
જગત નિહંતા હોય જો જંન, તોય પરાભવ નહિં તે તંન;
કર્તાથકો અકર્તા તેહ, જેનેં અહંભાવ નહિં દેહ. ૨૨
કહે અચ્યુત અર્જુન શુણ વીર, તત્વદર્શિને નથી શરીર;
ગુરુ કહે છે શુણ શિષ્યતાત, હરિયેં અર્જુનનેં કહિ વાત. ૨૩
એ તો સતગુરુનો ગુરુ ભાગ, શુદ્ધ શાસ્ત્રનો નહિં યાં વાદ;
કાંડ ચૌદમે બોલ્યા વેદ, તેનો જાણે વિરલા ભેદ. ૨૪
શ્રીકૃષ્ણે ગીતામાં કહ્યું, તે દત્તાત્રેયે નિર્વહ્યું;
રઘુપતિ પ્રત્યે કહ્યું વશિષ્ઠ, તે ઉદ્ધવ પ્રત્યેં કહે ઈષ્ટ. ૨૫
કહું અવનિને અવનિ મ જાણ, ઉદકેં નોહે ઉદક નવાણ;
તેજનેં રખે જાણ તું તેજ, પવન તે પવનેં નોહે એજ. ૨૬
આકાશ તે નોયે આકાશ, વસ્તુ દષ્ટિનો થાય વિનાશ;
બુદ્ધિભેદેં ભાસ્યું વિપરીત, તારેં લીધી અવળી રીત. ૨૭

આત્મગુરુ જો આપે દ્રષ્ટ, ત્યારે બુદ્ધિ બને ઉત્કૃષ્ટ;
તે બુદ્ધિનું વિચર્ણું અલગ્ગ, ચિદ વિલાસ છે સર્વ સળંગ. ૨૮
ઉર્વિ ચૈતન ચૈતન આપ, ચૈતન અનળ અનિલનો વ્યાપ;
ચૈતન વ્યોમ અવ્યક્ત બ્રહ્મ સદા, તે જાણ્યે ટળે દ્વૈત આપદા. ૨૯
વક્રી દ્રષ્ટ્યેં દીસે ભૂત, વસ્તુ વીચારેં છે અદભૂત;
વસ્તુ વીચારેં વસ્તુ જ વસ્ત, તહાં કો કહે ઉદે નેં અસ્ત. ૩૦

પુર્વછાયા.

શિષ્ય-શિષ્ય કહે છે હે પ્રભુ, એ સંશય મુજ મંન;
વક્રી દ્રષ્ટ તે કોણુ તણી, જો વસ્તુ વિના નથી અન્ય. ૩૧
ગુરુ-ગુરુ કહે છે વસ્તુની, હે વત્સ છે મોટી વાત;
પ્રપંચ નામ તેને પડ્યું, જે લધુ લાઘવ છે તાત. ૩૨
પર કેતાં પરબ્રહ્મ હરી, અને પચ કેતાં પંચભૂત;
એ પ્રપંચ નામ જૂઠાતણું, એમ પ્રગટ્યો વંધ્યાસૂત. ૩૩

સોરઠ.

મિથ્યા પુરુષ મિથ્યાથો છતો, ચાલ્યો જાય પ્રકૃતિનો વતો;
મિથ્યારૂપ ને મિથ્યાનામ, મિથ્યા માંડ્યું મિથ્યા ગામ. ૩૪
તેને ભૂત ભવિષ્ય વ્રતમાન, ધર્મ અર્થને મોક્ષનું ભાન;
ઉત્પત્તિ સ્થિતિ તેને હોય, હાનિ વૃદ્ધિ જ્યા ત્યાં જોય. ૩૫
બાળક જોબન વૃદ્ધતા તેહ, સુખ દુખ ખટ ઉર્મી છે દેહ;
મૃષા પુરુષ માયાનો પુત્ર, જીવ ઇશ્વર માંડ્યાં બે સૂત્ર. ૩૬
જીવેશ્વર કહાવે સસાર, વિદ્યા અવિદ્યા ચાલી લાર;
કર્મ વિકર્મ તે સર્વે સત્ય, જો આપોપુ માન્યું નિત્ય. ૩૭
નિત્ય બધન જીવેં કેવાય, તે ભજવા ઇશ્વરને જાય;
ઇશ્વર ભજતાં જીવન ટળે, નહિ તો બે સંસારે રળે. ૩૮
એમ અજાનું ચાલ્યું જાળ, વસ્તુ વીચારે આળ પંપાળ;
જીવેશ્વર બે માયાયેં ઘડ્યા, સ્વામી સેવક થૈ રડવડ્યા. ૩૯
કલ્પના માત્રજ કહિયેં અજા, ચારે ખાણ્યેં તેની પ્રજા;
વસ્તુ વિષે એકે નહિ દ્વંદ, જે દીસે તે માયા ફંદ. ૪૦

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—સ્વામિ માયા એવિ બળવતી, તે કોણે કરી ગુરુ દેવ;
કે સ્વે સમર્થ છે અજા, કહો મુજને તેનો ભેવ. ૪૧

સોરઠ.

ગુરુ—આરજ માયા સ્વૈં બળવતી, તે મિથ્યા હુતી થૈ છતી;
નામેં તો છે પણ નહિ રૂપ, મોહ્યા સુર દાનવ મુનિ ભૂપ. ૪૨

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—હરિ હર અજ દાનવ મુની, સરખા મોહ્યા માર્યે;
તો શ્યો આશરો માહેરો, એ સંશય મનમાં થાયે. ૪૩

સોરઠ.

ગુરુ—જે પેરેં માયા જાણિ જુંઠી, ત્યારે પંચની ધુરે મૂઠી;
ક્ષુધની ધારા ટાળો ફૂટી, અનુભવાનંદ આવે ઉઠી. ૪૪
જ્યારે અનુભવ ઊગ્યો કિરણી, ત્યારે કરશણને તુઠી ભરણી;
નિરાલંબ વસ્તુ આદરણી, પદ પ્રાપત દીશે ન ધરણી. ૪૫
તત્ત્વ ગગન ન દીશે વેહેરો, બ્રહ્મ કવચ જાણીને પેહેરો;
દ્વૈતાદ્વૈતનો પરવાહ હેરો, ટળે ધ્યે ધ્યાતાનો ચેહરો. ૪૬
સંશયપણે સંસાર સવાયો, નિઃસંશે નહિ મૂળ ન પાયો;
નહિ હતું કોણે કોણ ગયો, એમ સમજે સસાર સમયો. ૪૭
જ્યાંહાં કેવાને શુણવા નથી, ત્યાં કલ્પના થાપિ અણજ્જી;
તે કલ્પનાયે કર્યો સંસાર, પ્રકૃતિ પુરુષ કેગ વિસ્તાર. ૪૮
વાચારંભણ સાચું થયું, જ્યાં આપોપું વિસરી ગયું;
જ્યારે આપ સભાળસું નરે, જ્યારે મુક્તિ પામ્યો વણ મરે. ૪૯
હોય આકાશમાં અંધકાર, ત્યારે ભાંગે ચક્ષુ વ્યાપાર;
તે અન્ય પ્રપંચ કેમ દેખે મંડ્ય, જો પોતાનો ન દેખે પંડ્ય. ૫૦
મનોમય સઘળું મંડાણ, મનોમય પંડિતની વાણ;
મનોમય આ ચૌદ લોક, મને રચિત તે સર્વે ફોક. ૫૧
મનવડેં પડિત બાંધે ગ્રંથ, મનવડેં જ દર્શન નેં પંથ;
મનવડેં જોગી સાધે જોગ, મનવડે ભોગી માને ભોગ. ૫૨
મનથિ ઇશ્વર મન થકિ જીવ, મન જેમ ધાટ ધડે ચદીવ;

મન મનમાં જ્યારે ગયું સમી, તારે તદ્રૂપી પ્રકૃતિ આથમી. ૫૩
મદ્યપાનિ જે મધુ પી છકે, અણછતો પ્રપંચ દેખે બકે;
માદક ઉતર્યો પાછો વળી, તારે મદરૂપી પ્રકૃતિ ટળી. ૫૪
તેમ મન તે માયા મંન, વન્હિ જ્વાલા જ્વાલા તે અગ્નિ;
અગ્નિમાંહિ અગ્નિ ગયો શમી, શિખા તેજ માયા આથમી. ૫૫
તે માટે સત્યે સર્વથા, મન મેળે પામે નહિ વ્યથા;
એમ જાણી જો પીટી જાય, કોણ ખીજે જે પુંઠે ધાય. ૫૬
તારે શિષ્ય પૂર્વપક્ષ કરે, સ્વામી મન અવતર્યું અવતરે;
ગુરુ કહે જો પરપરા તંન, તારે અમજ થાશે મન. ૫૭
તે ઉપર કરું તુજને સાખ્ય, દત્ત બોલ્યા છે તે રદે શાખ્ય;
મહાનુભવનો અનુભવ જેહ, સમજી લેતાં ટળે સંદેહ. ૫૮

શ્લોક.

॥ मनो वै गगनाकारं मनो वै सर्वतो मुखं ॥
॥ मनो वै परमात्मानं मनो वै परमार्थकं ॥५॥
॥ मन एव मनुष्याणां कारणं बधमोक्षयो: ॥
॥ येनैवालिंगिता योषा तेनैवालिंगिता सुता ॥६॥

મનવડે મોક્ષ બંધ મનવડે, મનવડે માનવ નામ જ પડે;
જેવી જાયા તેવી જોષિતા, 'આલિંગનમાં પતિ ને પિતા. ૫૯
જાણે અર્થ સુભાષિત એહ, હવે કહું દત્ત બોલ્યા તેહ;
ગગનાકાર થાય જો જંન, તો સર્વમાં મુખ્ય માનવું મંન. ૬૦
મન પરમાત્મા થૈને રહે, મન પરમારથ સરવે લહે;
તે માટે મનનું કૃત્ય તાત, મન અમંન એ મોટી વાત. ૬૧
તું કે છે પરમાત્મા સત્ય, મન તો તેની સત્તા વૃત્ય;
સૈંધવ સત્તા સિંધુતણી, તેમ મન સત્તા હરિ તે ધણી. ૬૨
લવણ લવણને રૂપે રહે, સિંધુપણું તે તે કેમ લહે;
જ્યારે મીઠું ગયું' ઓગળી, કોણ કહે મનેં વસ્તૂ મળી. ૬૩
પંડિત જને કર્યો નિર્ધાર, મન વિના ક્યાંથી સંસાર;
મન કારણ એ સર્વે તણું, જુવો વિચારી આપઆપણું. ૬૪
એ સાનનેં સમજે સંત જંન, ચિત્ર વિચિત્ર જે દેખે મંન;
તે મન ત્યાં સુષુપ્તિમાં શમે, ચૈતન' તહાં સદોદિત રમે. ૬૫

મન લયે છે અવસ્થા ચાર, સર્જે તહાં સેહેજે સંસાર;
જારેં મન વિચિત્ર મુર્છી રહે, ત્યારેં અમન એવી સંજ્ઞા વહે. ૬૬
અમનતા પામ્યું જે મન, જેમ સાગર ને તટસ્થ જન;
તે સાગરનેં દેખે તોય, ભૂ વિકારથી અવળો નોય. ૬૭
કહું દષ્ટાંત તેનું વળી સાર, કોઇક જન જૈ બુડ્યો વાર;
જડતા પામ્યો મૃત્યુએં કરી, તેમ મનનેં સંસૃત વીસરી. ૬૮

શ્લોક.

॥ निर्वासना निरालंबे स्वच्छंदो मुक्तिबंधनात् ॥
॥ क्षिप्तसंस्कारवात्तेन चेष्टते शुष्कपर्णवत् ॥ ७ ॥

પૂર્વછાયા.

શિ—સ્વામિ એ સંશય મોટો મુજને, સંસૃતિ વિસરે જંન;
તેને દેહધારી સમ દેખિયેં, તે કેમ ચાલે છે તંન. ૬૯

સોરઠ.

ગુરુ—વાસના લિંગ જેનું જ્યાં ગળ્યું, તેને તાં અવિલંબન ટળ્યું;
સ્વેચ્છાચારિ પોતે થયો, મુક્તિબંધ તેનો તાં ગયો. ૭૦
જે સસ્કારે ચર્યુંતું તંન, તે ઇચ્છા થૈ વિસર્જન;
થયો અણુલિંગી કહું વૃત્તાંત, તે સમજે જે હોય ધીમંત. ૭૧
જેમ શુકું પત્ર તરુથી ખરે, પવન જોગે પૃથ્વીપર ફરે;
પવન થંભે તો તે સ્થિર થાય, ને તો જળ થળ વાયે જાય. ૭૨
આપ મુક્ત નહિ ને નહિ બંધ, જેમ રે દ્વૈતાદ્વૈત કબંધ;
જેમ તજ્જ્ઞને અન્ય ન સ્ફુરે, જગત્ જાણે જે બોલે ફરે. ૭૩
જેમ સ્ફટિક નિકટ બહુ રંગ, તે પ્રતિબિંબેં મણિને અંગ;
મણિ મધ્યે એકે નહિ વાન, જોગ મળે ભાસે પ્રતિ ભાન. ૭૪
તજ્જ્ઞ સ્ફટિકનિ પેરે સદા, લિંગ વિના શ્યે લાગે દધા;
વસ્તુમાં ઉત્પત્તિ લય નોય, લક્ષાલક્ષ વિવર્જિત હોય. ૭૫

ઇતિ શ્રી ગુરુશિષ્યસંવાદે જ્ઞાનનિર્વેદયોગો નામ
દ્વિતીયઃ ખંડઃ ॥ ૨ ॥

પૂર્વછાયા.

ગુરુ—વસ્તુ વૈરાગ હવે વરણવું, જેણે જાયે દ્વૈત;
જીવ ઇશ્વર પદ પ્રીછતાં, સર્વે ભાસે અદ્વૈત. ૧
જીવ કશો ઇશ્વર કવણ, કવણ વિશેષણ તેહ;
શિષ્ય એ સ્થળને પ્રીછતાં, ટળે સર્વ સંદેહ. ૨

સોરઠ.

સાંભળ સંમત કહું તુજ અંગ, શંકર ભાષ્ય તણો જે રંગ;
તીવ્ર બુદ્ધિયે કરજે ગ્રહેણ, મહાપુરુષ બોલ્યા જે વેણ. ૩

પૂર્વછાયા.

જીવ ઇશ્વર તાં એ કહ્યાં, હવે કહું પરબ્રહ્મ;
શિષ્ય એ સ્થળને પ્રીછતાં, દીશે જેમ છે તેમ. ૪
એ સુલભ મારગ સતનો, જહાં કાય કલેશ ન કોય;
એમ સમઝણ સાધન સાધતાં, સ્વયં પ્રકાશ જ હોય. ૫
મહા અનુભવ મહંતનો, જે જુવે જત વિચાર;
જેમ સેજે સુવરણ ઊપજે, પારસને પ્રતિકાર. ૬

શ્લોક.

॥ कार्योपाधिर्भवेज्जीवः कारणोपाधिरीश्वरः ॥
॥ कार्यकारणतां हित्वा पूर्णबोधोऽवशिष्यते ॥८॥

સોરઠ.

કાર્યોપાધિ તણું નામ જીવ, કારણોપાધિ ઇશ્વર સદૈવ;
જીવેસ્વરનું કારણ જેહ, પરિબ્રહ્મ ત્યાં કહિયે તેહ. ૭
હેતુ વિના બ્રહ્મ કારણ સદા, નભ વરતે ઉતરે બહુ દધા;
ધૂળ ધૂમ્ર ધન ઉપજે સમે, નભ અવિકાશ વિના કયાં રમે. ૮
વ્યોમ વિષે સંભવે નહિ માન, કારણ બ્રહ્મ તે એમ નિદાન;
એ ઉપરેં દ્રષ્ટાંત જ સાર, એમ ગણવો વસ્તુ નિર્ધાર; ૯
રવિ;કિરણે ,જળ ઉંચુ ચડે, મેધ બિંદુ થઈ પૃથ્વી પડે;
જોતાં તે દિનકર પરપંચ, સેજે ઇશ્વર સૂર્યનો સંચ. ૧૦
પણ કિરણે આદર નૈ કશો, સત્તા ભેદ તે માંહી વસ્યો;
જીવ ઇશ્વર બ્રહ્મને વીષે, વ્યોમ ચિત્ર માયા રહિ લખે. ૧૧

પૂર્વછાયા

શિષ્ય—જીવ ઇશ્વર પદ પ્રીછતાં, વિધિ આવી સદ્ય હોય;
વળી વિશેષે કહો મુજને, જે સંશે પડે સહુ સાથ. ૧૨

સોરઠો.

ગુરુ—કાર્યોપાધિ કહિયેં જંત, કારણ ઇશ્વર કે વેદાંત;
જીવ વિષયનો વ્યસની ઘણો, સાધે ઉપાધિ ઇશ્વર તણો. ૧૩
ભોગ ભાવના ઇચ્છે બહુ, ઇશ્વર અધિષ્ઠાન માન્યું સહુ;
સદા જંતુની એવી રીત, તેણેં ચાલ્યું જાયે દ્વૈત. ૧૪
ભોગ ભાવના જ્યારેં ટળે, ત્યારે દ્વૈત આકૃણિયેં પળે;
ટળે ઉભયથા તો એ બ્રહ્મ, વસ્તુ જાણવા એ અનુક્રમ. ૧૫
પતિત પુરંજન કર્મજ કરે, વિદ્યા અવિદ્યાનેં અનુસરે;
પ્રત્યક્ષ આપ ન દેખે વસ્તુ, જેને નહી ઉદે ને અસ્ત. ૧૬
તે ચિદ્રૂપ અવસ્થા ફરી, જ્યારેં અવિદ્યા અંગીકરી;
વળી વળી તે કરે ઉપાય, જેણેં જિવ જડિરો થાય. ૧૭

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—એ સંશય સતગુરુ મને, જો છે જીવ ચિદરૂપ;
તો કાં અવિદ્યાયે આવર્યો, ભિક્ષુક કાં થયો ભૂપ. ૧૮

સોરઠો.

ગુરુ—આરજ એ મોટો આલોચ, એ જ સ્થળે ઉદીયો છે શોચ;
ધણી સંગ જાળવણી પુત્ર, તેથી વસ્તુ પ્રીછે સૂત્ર. ૧૯
વસ્તુ વૈરાગ હોય જો મન, તો વસ્તુ પ્રીછીશે જંન;
અંતે સૂક્ષ્મ સમઝવિ તાત, તેજ બુદ્ધિ હોએ સાક્ષાત. ૨૦
પ્રત્યક્ષ વસ્તુ ન દેખે તેહ, જેને દશ્ય ઘણી છે દેહ;
દશ્ય નિવારે તો છે રામ, સ્વે પદ આપ તુરીયા ધામ. ૨૧

પૂર્વછાયા.

રૂપ વસ્તુ વૈરાગનું, સાંભળ કહું તુજ તંન;
અચવ્યું આપ વિચારતાં, નામ ટળે પુરંજન. ૨૨

સોરઠો.

અચવ્યું આપ જાણિજેં એહ, પિંડ બ્રહ્માંડ ન દીસે દેહ;
સોહં લગિ જે છે અભ્યાસ, તે જેવો ખં પુષ્પનો વાસ. ૨૩

જહાં અહંભાવ નહિ લવલેશ, આપવિના ત્યાં સ્યો ઉદ્દેશ;
ગર્ભ નથી કોય આવ્યો જંન, તેનું શું કલ્પે કહો મંન. ૨૪
તજ્જ્ઞ તણો લક્ષ એવો હોય, સ્વપરભાવથી નહીં ત્યાં લોય;
વણસંકલ્પે લક્ષ એ નિત્ય, જ્યાં નહિ કાળકર્મની વૃત્ય. ૨૫
તેહતણું તુજ કહું દૃષ્ટાંત, જુવો વિચારી મનશું સંત;
જેમ નર એક બેઠો મહાતમ, તે નિજ દેહ ન દેખે જેમ. ૨૬
ભૂષણ ભુષિત સઘળુ અગ, અશન વસન નાનાવિધ રગ;
તેમ બુધ્ય નેત્ર છે વર્દ્ધમાન, પણ કાંઈ ન દેખે તે રજ માન. ૨૭

પુર્વછાયા.

શિષ્ય–તજ્જ્ઞ તણું ત્યાં વપુ અશૂં, જ્યાં ચઝ્યું ન દીસે આપ;
બીજો નહિ કોય તેહને, તો કોણ કરે નિજ થાપ. ૨૮

સોરઠ..

ગુરુ–તજ્જ્ઞ તણી તે વાત અગાધ, સ્વલ્પ બુધ્યેં તે નાવે સાધ;
કુશાગ્ર બુધ્યેં કરીને તાત, સ્થિતપ્રજ્ઞનિ સાંભળ વાત. ૨૯
પદારથ પદથી નહિ ભિન્ન, નહી સમાધિ ન મળે મન;
તેને વાક્ય બોલતો ગણો, તે ઉપર દૃષ્ટાંત જ શુણો. ૩૦
મહા સુભટ ભણ્યા હોય ભોમ, હિંક્કાનાદ રહે તે વ્યોમ;
જદપી કાળ અતિક્રમ મધ્ય, તોય સ્થૂળ મહિમા કે વધ્ય. ૩૧
અણુલિંગિનું એવું ધામ, પ્રપંચ પ્રલય ન કરે ન સકામ;
સમ્યક કાઢી નસકે કોય, વસ્તુ રૂપનો મહિમા જોય. ૩૨
વસ્તુ વૈરાગનું એ ત્યાં રૂપ, જે વેત્તા તે વસ્તુ સ્વરૂપ;
વસ્તુ વૈરાગ ન રોપ્યું અગ, હવે કહું તેં જે પૂછયું વ્યંગ. ૩૩

પૂર્વછાયા.

શેષ્ય–સ્વામી તમો એમ આચર્યા, સાખ્ય વશિષ્ટ સહીત;
જે જૂહું કાંઇ મળે નહીં, સર્વે પંચભૂત અદ્વૈત. ૩૪
તો સ્વામી વૈકુઠને, કેમ બેસાર્યું ઘાટ;
કેમ પંચ ભૂત જાણી રહૂં, જેમ પ્રભુ દેખાડો વાટ. ૩૫

સોરઠ.

ગુરુ–આરજ તુજ ને સ્યો સંદેહ, શબ્દે કરિ બોલીજેં જેહ;
મન સંકલ્પિ શકે જે વસ્ત, મન મરતે તે પામે અસ્ત. ૩૬

મન મારીને જોને તાત, પછિ કહેજે મને તેની વાત;
શિષ્ય કે વાચારભણતણું, ગુરુ કહે વાત વિચારે ઘણું. ૩૭
સાંભળ તુજને કહું વૈકુઠ, જ્યારે મન ભાંગી ઉતકંઠ;
નૈરાશી મન નિલગ નરાળ, જ્હાં ન લાગે કર્મ ને કાળ. ૩૮
કાળ ન લાગે તે નિજધામ, બાહેર વાચારભણ નામ;
જગત જાણે તે વૈકુંઠ નાથ, તહાં તો ગુણ નિવૃત્ત જ હોય. ૩૯
જો જય વિજય જહાંથા પડ્યા, તે જિવ થૈ પૃથ્વી રડવડ્યા;
સાથે હરિયેં ધર્યો અવતાર, જો એ તાં લગતણો વ્યાપાર. ૪૦

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–હે સ્વામી સતગુરુ તમો, અંતરજામી રામ;
લિંગ તે શું લિંગ કેમ ટળે, તે દેખાડો મુજ ઠામ. ૪૧

સોરઠ.

ગુરુ–શિષ્ય હવે શુણિ લે તું વિચાર, એ કથતાં લિંગ કહિયેં ચાર;
ઉગ્ર બુધ્યેં જે ગૃહે છે તેહ, વેદેં વ્યાસ કહી છે જેહ. ૪૨
કારણ ને મહા કારણ લિંગ, સ્થૂલ સૂક્ષ્મ એ ચાર પ્રસંગ;
કહું એક સમરસ રે મળી, ઉગ્ર બુધ્યે ભિન્ન કાઢે કળી. ૪૩
મહાકારણ કૈવલ્ય દેહ સદા, જેને અસિ પદ વેદેં વદ્યાં;
કારણ દેહ ઇશ્વર તું જાણ, જે પરમાત્મા નામ પ્રમાણ. ૪૪
સૂક્ષ્મ દેહ જીવાત્મા નામ, જેને ધર્માર્થ મોક્ષ ને કામ;
ચોથું કહિયે સ્થૂલ શરીર, જે ક્ષણ ભંગ પ્રમાણે ધીર. ૪૫
ચારે દેહ સમજે ધીમત, સમજ્યે આવે લિંગનો અંત;
પંચિકરણનો જાણે સંચ, પ્રીછ પડીને પડ્યો પ્રપંચ. ૪૬

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–મંદબુદ્ધિ મહારાજ હું, અને એ તો વાત અગાધ;
વિધેં કરીને વિકાશિયે તો, કાંઈ હોય બુધ્ય સાધ. ૪૭

સોરઠ.

ગુરુ–ભલિ પેર મેં તુજને કહ્યું, હું જાણું છું તે તેં લહ્યું;
બીજે પક્ષે કહું છું વળી, ઉગ્ર બુધ્યેં લેજે સાંભળી. ૪૮
પ્હેલો કહ્યો જે કેવળ દેહ, તે જ સ્વતંતર નિસંદેહ;

પરમ ચૈતનની શી કહું જુક્તિ, ઈશ્વર દેહ જેની સહજ શક્તિ. ૪૯
ઈશ્વર દેહ તે ચૈતન અંગ, તેની છાયા વાસના લિંગ;
વાસનાથી તે ભૌતિક પિંડ, જે નાના વિધ દીસે ખંડ. ૫૦
પનર તત્ત્વનિ ભૌતિકકાય, નવ તત્ત્વે વાસના લિંગ થાય;
ચૈતન્ય માત્ર તે ઈશ્વર વપુ, પર્વિંશક મહા વિષ્ણુ જપું. ૫૧
મહાકારણ પરમ ચૈતન દેહ, વાણી માંહિ ન આવે તેહ;
પરાત્પર પરિબ્રહ્મ અગાધ, કેમ હોય મન બુદ્ધિ સાધ્ય. ૫૨

પુર્વછાયા.

શિષ્ય–ચારે દેહે એક દેહ જેતે, તમો દેખાડી વિધ્ય;
આપે આપ જાણે નહીં, એ શું પ્રગટ્યુ મધ્ય. ૫૩

સોરઠ.

ગુરુ–હવે શિષ્ય તુ તત્પર થા, વસ્તુ વિચાર તણે ધર જા;
વિના વિચારે રેછે આડ્ય, થા તત્પર ને સશય કાઢ્ય. ૫૪
વસ્તુ તણી પક્ષેથી કહું, જેવું હું બુધ્યમાને લહું;
આ મારે તો જગત જ નથી, તો અજ્ઞાન કેને કહું કથી. ૫૫

પુર્વછાયા.

શિષ્ય–ઢીઠ પણે કરિને કહુ, બાળક બુધ્યે પ્રશ્ન;
અનુભવ સાગર રાય છો ત્યાં, ટળવા હીડું ઉશ્ન. ૫૬
ગુરુ–પુછિ પુત્ર નિ:શંક થા, શંકે કાંતું ચીર;
મહા અનુભવ તો ઉપજે જો, કહિયેં સુણિયેં ધીર. ૫૭
શિષ્ય–રાય કહો છો તહાં નથી, જગતતણો લવલેશ;
તો શિષ્ય ગુરુ કયાથા થા થયા, કયાંથિ કહ્યો ઉપદેશ. ૫૮

સોરઠ.

ગુરુ–પ્હેલો જે વધ્યાસુત કહ્યો, તે શું તુજને વિસરી ગયો;
મિથ્યાને માન્યું છે સત્ય, તેણે તને ઉકલે છે જુક્ત ૫૯
શોધે અર્શે જૂઠો થાય, અન્ય ન રે તો ક્યાં મન જાય;
મિથ્યાને મિથ્યા થયું સત્ય, તેને આપોપુ માન્યું નિત્ય ૬૦

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–મિથ્યાની જે મન વિષે, ખરી બધાણી જાડ્ય;
પ્રભુ પધારી અંતરે, કાંઈ કૃપા કરીને કાડ્ય. ૬૧

સોરઠ.

ગુરુ–સંત જનોનો કરતાં સંગ, સાહસપણું બૌ ઉપજે અંગ;
સાધુ પુરૂષની સંગત સાર, મનવૃત્તિ હોય બ્રહ્માકાર. ૬૨
જ્ઞાતાને સંગે નિર્ધાર, ઉજ્વળ બુધ હોય વણુ પ્રતિકાર;
લોભ મોહાદિક મળ છે જેહ, ઉજ્વળને તાં ન છબે તેહ. ૬૩
શીત તણિ વ્યાપત હોય ઘણી, સંગત કીજે વન્હિ તણી;
તો હેમેં કંપે નહિ અંગ, એમ કરે સજ્જનનો સગ. ૬૪
તજ્જ્ઞ તણો સાંભળ મહિમાય, કીજે સગ તો શું શું થાય;
ખટ ધાતુ પારશને મળે, મૂળ રૂપ તેનું નવ્ય ટળે. ૬૫
હલકે મૂળ હતું જે લોહ, કુંદનનો દેખાણો મોહ;
કહણુ લોહ જે ભયાનક હતું, તે સર્વાંગે થયું શોભતુ. ૬૬
જેમ પારસ તેમ જ્ઞાતા જન, મુળગાં તે મુકાવે ચેન;
જીવ ટાળિને સ્વૈશિવ કરે, તજ્જ્ઞ પુરુષ એ મહાતમ ધરે. ૬૭
જે કરે આપ સરીખો તાત, એ બ્રહ્મવેત્તાની મોટી વાત;
તે માટે કરવો સત સંગ, તો સમજીજે વસ્તુ પ્રસગ. ૬૮

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–તજ્જ્ઞ પુરૂષ તે કહો કિયાં, અને તજ્જ્ઞ તણી કાંઈ જાત;
શ્યે એંધાણે ઓળખું, તેની કયા ચિન્હની ભાત. ૬૯
ગુરુ–તત્ત્વદરશી મહા પુરુષની, નાત નોય નોય વર્ણ;
પરપચ પક્ષ પેખતાં, બુદ્ધિ ન પામે · ધર્ણ. ૭૦

સોરઠ.

જોશે એંધાણુ જો દેહ તણાં, તો તું ભટકિશ હજિ ઘર ઘણાં;
દેહ ધારીને ચિન્હ જ ધરે, મૂકી બ્રહ્માંડ તજ્જ્ઞ આઘો વરે. ૭૧
પરપચને યોજંતાં પુત્ર, નૈં પામે જ્ઞાતાનું સૂત્ર;
સંશય ઉપજે તો વળિ દાખ્ય, એ ઉપર કહું તુજને સાખ્ય. ૭૨
શિષ્ય જોને શુક જોગી હતા, તત્ત્વદર્શિ મહા મોક્ષ પાંકવા;
કૃષ્ણ ભોગિમાં પ્હેલા ખરા, તત્વદર્શિ તે થ્યા ઉફ્ગ. ૭૩
રામ જનક તે કર્તા રાજ, તત્વદર્શિનાં કીધાં કાજ;
કર્મકાંડમાં મુખ્ય વસિષ્ઠ, તત્વદર્શિમાંહી તે શિષ્ટ. ૭૪
ગુરુ કહે શિષ્ય સાંભળ તાત, પાંચેની જો વિચારી વાત;
લક્ષ એકને વિચરણ અલગ, થાય ધિમત તે ગ્રહે સળંગ. ૭૫

તજ્જ્ઞ નામ તે માટે વીર, જેને લક્ષમાં નથી શરીર;
સ્વપ્નમાત્ર જ્યાં નથી પ્રપંચ, ત્યાં તેને કેમ લાગે અંચ. ૭૬
તેહ તણું તુજ કહું દૃષ્ટાંત, જો તું મન આણે એકાંત;
ગૌર શ્યામ પાંડુ વર્ણો પુરુષ, તેની છાયા નાથ દેહસદશ. ૭૭
વસ્ત્ર અલંકૃત છે બહુ રંગ, પણ છાયાનું એક જ અંગ;
છાયા તેમ જ્ઞાનીનો લક્ષ, લક્ષણ કરિ ન શકે કોઈ દક્ષ. ૭૮

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—મહાનુભાવ મહંત ગુરુનો, કરવો જે સતસંગ;
તેના કાંઈ લક્ષણ નહીં, તો કેમ મળે પરસંગ. ૭૯
ગુરુ—સતસંગને કાંઈ સીંગ નોહે, માં તો ગૂઢવો ચોજ;
સંત શાસ્ત્ર સદગોષ્ટની, જાણી લેજે ખોજ. ૮૦

સોરઠ.

તે ઉપર દષ્ટાંત અદ્દભૂત, જો કેમ નિપના દત્ત અવધૂત;
તેણે ચોવિશ ગુરુ કર્યા હતા, નિજબુદ્ધિથી ગ્રહેતા જતા. ૮૧
વિચાર કરતાં લાધી વસ્ત, દ્વૈત સકળ ત્યાં પામ્યું અસ્ત;
યાજ્ઞવલ્કય બ્રહ્મજ્ઞાની હવા, તેણે પ્રતિબોધ કીધા નવા. ૮૨
ભણ્યા વૈશંપાયન સૂરજકને, શું બીજા ભણતા નહિં તે કને;
તે માટે શિષ્ય સાંભળ વચ્ચ, યૈ મુમુક્ષને ભિડવો કચ્છ. ૮૩

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય—સ્વામિ કહો છો તજ્જ્ઞને, ચિહ્ન નહી લવલેશ;
પણ ઉદ્ધવ પ્રત્યેં ઓચર્યા, લક્ષણ ત્રીશ દેવેશ. ૮૪
તે સ્વામી કેને કહ્યાં, તે જે લક્ષણ ત્રીશ;
તે વિવિધ વચને પ્રીછવો, જેમ પામું પદ જગદીશ. ૮૫

સોરઠ.

ગુરુ—મુમુક્ષને સર્વે એ કહ્યું, જેને કાંઈ પામવા રહ્યું;
પણ તજ્જ્ઞનું છે પદ આરૂઢ, તેને અતર ભાવ ન ગૂઢ. ૮૬
જે જનને ઊતરવું પાર, નાવ નાવિકનો કરે નિર્ધાર;
જ્યારે નર પારંગત થયો, ત્યારે જળનો સાજ ત્યાં રહ્યો. ૮૭
મુમુક્ષને સરવે એ ઘટે, જેનું મન પામેવા રટે;
પણ પામ્યે નહિ શીતળ હોય, તેણે ઉપાય કરવો સહુકોય. ૮૮

હવે પદાર્થનું કહું દ્રષ્ટાંત, તે ચિત દૈ સાંભળજે શાંત;
જેમ લક્ષણ બત્રીશનો જન, તેને પગલે પગલે ધન. ૮૯
સ્વતઃ સિદ્ધ ઉપનો ધનવંત, તેને ભોગ તણો નહિ અંત;
ક્યાને કાજે કરે ઉપાય, ન્હો ચરણે લક્ષ્મી ધર થાય. ૯૦
ભોગે ભર્યો રહે દિનરાત, તે કેમ લહે દરિદ્રનિ વાત;
તેને દરિદ્ર દીઠું ન સાંભળ્યું, જહાં તહાં મન ભોગે ભળ્યું. ૯૧
તે ઊપાય કરે નહિં કશો, ધન દેખી જોએ નૈ ધસ્યો;
એમ પદારથ પદને વિષે, મગ્ન થયો તે અન્ય નવ લખે. ૯૨
તે મન દરિદ્રી નૈ કોય વળી, મહા ભોગે જેની મત ઢળી;
ચિદ્રૂપને ત્યાં અન્ય જ નથી, શુણ તું મુમુક્ષનું કહું અથી. ૯૩
મુમુક્ષુ તે સાધારણ જન, જેને આતુરતા ઉપની મંન;
લક્ષણ ત્રીશ ધરીને તાત, જેમ તેમ લેવું પદ સાક્ષાત. ૯૪
જે જન જાણે છે સંસાર, હું બંધાણો છૌં નિરધાર;
તે જાણે મન છુટું સહી, વારંવાર એ અવસર નહીં. ૯૫
એ અજ્ઞાની કહ્યો ન જાય, જ્ઞાની નહિં જેવો રઘુરાય;
તેને શાસ્ત્રતણો અધિકાર, શોધીને ઊતરવો પાર. ૯૬
સંતતણાં લક્ષણ શુણ તાત, જે અનુભવતાં થાય સાક્ષાત;
આદરતાં ત્રાંબુ હેમ થાય, લક્ષણ ગ્રહતાં બદલી જાય. ૯૭
તે માટે એ લક્ષણ સાર, જે સાંધિ તે પામે પાર;
પેહલું તે સત ભાષણ કરે, બીજું ક્ષમા મન માંહી ધરે. ૯૮
ત્રીજું લક્ષણ દ્રોહ બુધ્ય ટાળ્ય, ભૂત ઉપર કૃપા કરિ ન્યાળ;
આતમભાવ રુદેને વિષે, સમાન દ્રષ્ટે સહુને લખે. ૯૯
પ્રિય અપ્રિય કેને નવ ગણે, સર્વ ભૂતપર કરુણા ધણે;
ધીર બુદ્ધિ હોએ તે જંન, કામ ક્રોધ પ્રાભવ નહિં તન. ૧૦૦
લોહું સુવરણ ન ગણે લેખ, જેનું મંન ગળ્યું છે શેષ;
બાહ્યાભ્યંતર અતી પવિત્ર, એકાદશ રાખે તે સૂત્ર. ૧૦૧
કોમળ ભાવ રદે ને વિષે, પ્રાપત ભોગ આવે તે ભખે;
નૌકા તે ભવ સાગર તણું, રહિત વિકારે મન આપણું. ૧૦૨
નિષ્કચન જાણેવા જંન, મુક્તિ સંગે ઇચ્છા દૈ મંન;
બ્રહ્મચર્ય હરિ સેવે સદા, અલ્પ આહાર સંતોષી મુદા. ૧૦૩
લેલીન હોય દેહે વૈરાગ, જાણે સકળ તત્વના ભાગ;

સ્થિર ભાવે હરિ ચરણે રહે, શીતળ શુદ્ધ અંતઃકરણ વહે. ૧૦૪
મતપણું નહીં અતિ દીનતા, ઉદધી કેરી ગંભીરતા;
મરાળ કેરી મન ચાતુરી, પય ગ્રહી નીર દિયે પરહરી. ૧૦૫
ખટ ઉરમી લોપી નવ શકે, નિરભિમાનિ સહુ ભૂતને વિષે;
નિજ આતમ દેખે સહુ માંય, કલ્પદ્રુમના જેવી છાંય. ૧૦૬
દુઃખ હરે શરણે આવ્યાનું, નિજજ્ઞાન આપે આપ્યાનું;
આતમ સુખ આપે તે સંત, મિત્રભાવ જાણે ભાગવંત. ૧૦૭
બ્રહ્મભાવ કરણા મન ધરે, સંગી બાહ્ય અસગી ફરે;
ફળ નહિ ઇચ્છે હરિને ભજે, અનન્ય ભાવે પામે વિજે. ૧૦૮
તે સમદર્શી કહાવે જંન, જેને રાગ દ્વેષ નહિ તંન;
ઘરમાં ન રહે વન ન જાય, લેલિન થૈને સમો સમાય. ૧૦૯
નિશ્ચળ ધ્યાન એવું તે ધરે, સમ બુદ્ધે ભક્તી આદરે;
લક્ષણ ત્રીશ કહ્યાં ભગવત, તે ગૃહિ લેજે એક ચંત. ૧૧૦
મુક્ત મુમુક્ષનું લક્ષણ કહ્યું, જેવું મેં બુધ માને લહ્યું;
વળિ ઉપજે તો પૂછ્યે પ્રશ્ન, કેશ હું જો કેવરાવશે કૃષ્ણ. ૧૧૧

ઈતિ શ્રી ગુરુ શિષ્ય સંવાદે મુકતમુમુક્ષુલક્ષણં નામ તૃતીયઃ ખંડઃ ॥ ૩ ॥

પૂર્વછાયા.

ગુરુ-ગુરુ કહે છે શિષ્ય સુણો, ખંડ કહ્યા મેં ત્રણ;
તે તારા ચિત્તમાં વસ્યા, શુણિ કીધું કાંઇ કર્ણ. ૧
ગુરુ કૃપાળુતા મન ધરી, શિષ્યે વિચાર્યું મન સાથ;
કોય ભાગ્યવાન નહિ મુજ સમો, જે સતગુરુએ સાહ્યો હાથ. ૨
શિષ્ય-શિષ્ય કહે છે મહંત ગુરુ, મ્હારે સર્વશ એહ;
તમો કહો હું સાંભળું, જેથી ટળે સર્વ સદેહ. ૩
મ્હારે સર્વશ રાય છો, તીરથ વ્રત પુન્ય દાન;
પ્રભૂ કહો હું સાંભળું, તમો મૂર્ત્તિવત ભગવાન. ૪
સ્વામિ એટલું સાંભળીને, પદ્ધતિ લહિ પ્રભુરાય;
હવે કૃપાનાથ કૃપા કરો, તો કાંઇક સમજાય. ૫

સ્વામિ સંશય મોટો મને, જે છે આ પચભૂત;
તે જડ સરખાં ભાસે ખરાં, તે તમો કહ્યાં અદભૂત. ૬
જે દ્રષ્ટે મહા નિધિ તમે, જોઇ કહ્યુ મહારાજ;
તે દ્રષ્ટી આપી પ્રીછવો તો, સદ્દ સમજું હું આજ. ૭

સોરઠ.

ગુરુ–દ્રષ્ટિ શી તુજ આપું વીર, સમઝયે સાંત કહું જે ધીર;
ચોવિશ તત્ત્વે તુજ મુજ દેહ, તેમાં જો ન કશો સદેહ. ૮
જે બુદ્ધિ વડે કહું છુ હું, તે બુદ્ધિ વડે ગૃહે છે તું;
જે મનવડે તેં માન્યો ગુરુ, તે મનવડે હુ ઉત્તર કરુ. ૯
માયે તો માને છે બે, મનવોણું કાંઇ જૂદુ છે;
તું શિષ્ય હું મૂકી દે માન, મને ન જાણિશ ગુરુ નિદાન. ૧૦
બે માનિનતા બેથી ગઈ, ચૈતનતા ત્યાં મુળગી રઈ;
તે ચૈતનતા જે છે તેહ, એમાં નથી કશો સંદેહ. ૧૧

સોરઠ.

શિષ્ય–સ્વામિ ઈયાં તો બોલવા નથી,
ગુરુ–મેં એમાથી વાણી કથી;
શિષ્ય–તો સ્વામી હું તુ ત્યાં નોય,
ગુરુ–એમ એક ગાઠે ધ્રરે છે શોય. ૧૨

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–એ તો વાત આથી પ્રભુ, ધન ધન ધન્ય મહારાજ;
કોણ કહે સતગુરુ વિના, સહજ બોધ એ આજ. ૧૩
ગુરુ–તેં જે કહ્યુ કૃપા કરો, પણ વચનતણું નહિં ઠામ;
એ તો આરોપીને બોલવું, પણ સેજે છે રામરામ. ૧૪
શિષ્ય–પ્રભુ એ વાતને પ્રીછવા, મેં કીધા અનત ઉપાય;
મહાનુભાવ અતર થકી, કીધી કૃપા ગુરુ રાય. ૧૫
એ પહેં શ્રી ગુરુ તમો, ચિદ કહ્યાં પચ ભૂત;
ચમત્કારની વારતા, જેમ રહે તમારું હેત. ૧૬
કેતાં સુણતાં અતી ઘણું, આજ લગેં ગુરુ દેવ;
તેજ વાતે મહા નિધિ, કાંઈ અજાગો પ્રગટ્યો ભેવ. ૧૭
ગુરુ–કેમ કહે છે મારૂંત તું, મહા ગહન ગસ જીવ;
તુજ મુજમાં અંતર કસ્યો, જેમ દીવેથિ પ્રગટે દીવ. ૧૮

સોરઠ.

પાંચ ભૂત દીસે ચિદ્રૂપ, ત્રણભુવન ભાસે તદ્રૂપ;
મહા જ્ઞાન હવું મુજને આજ, તેણેં ચિદ દીઠું મહારાજ. ૧૯
ક્રિયાં જાઉં ને ક્યાં હું રહું, શેને લાગુ ને શું ગ્રહું;
આત્મા ભર ભરિપુરી રહ્યો, કલ્પાંતે એકાર્ણવ થયો. ૨૦
અંબુ વિના દીશે નહિ અન્ય, આત્માવિણ ભાસે નહિ મન;
એમ વશિષ્ટને બોલ્યા રઘુનાથ, શિષ્ય કહે સાંભળો ગુરનાથ. ૨૧

પુર્વછાયા.

શિષ્ય—સ્વામી જે દશતુ જેમ હતું, તેમાં પડિયો ફેર;
જેમ ભવ પ્રગટે અભનવો, તેમ કરે અનુભવની લેર. ૨૨
ગૃહનિ ગ્રથલતા ઉપજે, જેમ માદક ભક્ષણે ભૂર;
સ્યા સરણ મહારાજ છે, શું ચઢિ આવ્યું પૂર. ૨૩

સોરઠ.

ગુરુ—નોયે શિષ્ય ગ્રથલતા પુત્ર, જાણીલે એ આતમ સૂત્ર;
જીવબુદ્ધિનો થયો વિનાશ, આતમતાનો થયો પ્રકાશ. ૨૪
અણહવો હોએ જેમ અવતાર, તેની પ્રકૃતિ રહે તે ઠાર;
જ્યારે પ્રગટ્યું અનુભવ અંગ, તારે ફરિયા સઘળા રંગ. ૨૫
શરદઋતુનો હવો પ્રકાશ, ત્યારે નિર્મળ જળ આકાશ;
દષ્ટિતત્ત્વ પ્રગટ્યું જ્યાં જ્ઞાન, તારે ટળ્યું પ્રકૃતિનું માન. ૨૬

પુર્વછાયા.

શિષ્ય—દષ્ટિતત્ત્વ સ્વામી કહો, દૃષ્ટિતત્ત્વ શું નામ;
દૃષ્ટિ તત્વ પ્રગટ્યે હોય શું, જેમ બુદ્ધી બેસે ઠામ. ૨૭

સોરઠ.

ગુરુ—દષ્ટિ તત્વ કહું તે જાણ, તારિ દૃષ્ટિતણુ એંધાણ;
જહાં જહાં વિચરણ જેવી વીધ, સર્વે ચિદ્રૂપ દીશે નીધ. ૨૮
અગમ અગોચર કહેછે વેદ, તે પ્રત્યક્ષ દેખે છે વેદ;
પડિત કહે પ્રકૃતિને પાર, તે દેખે આ દૃષ્ટિ બાર. ૨૯
ત્રિલોકી રંગ ભૂમી સદા, ચિદ્રૂપી નટ નાચે મુદા;
નાના ગુણ કર્મ રૂપ નામ, સચરાચર સ્વે આતમરામ. ૩૦

પૂર્વછાયા.

કહ્યામાંહિ આવે નહીં, તો હું શું કહું હરી રૂપ;
જેમ છે તેમ એ વસ્તુ છે, આત્મ સ્વરૂપી ભૂપ. ૩૧
તેં પુછ્યું જે દષ્ટિ તત્વ કહો, તેનો ઉત્તર એહ;
દષ્ટ તત્વ એનું નામ શું, તેનો ટાળું હવે સંદેહ. ૩૨

સોરઠ.

દષ્ટિતત્વ તે એનું નામ, જે દેખીજે દષ્ટે ધામ;
દષ્ટે દેખે તેજ અસત્ય, બાકી તે અનુમાને નૃત્ય. ૩૩
બન્યે ભાતનું કહિયે જ્ઞાન, સાંભળ કહું તેનું નિદાન;
એક જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, બીજું તે અનુમાને જાણ. ૩૪
એ ઉપર કહું હું દષ્ટાંત, ધાર્યે મનને કરિ એકાંત;
આયુધ પડ્યાં દેખિને જેમ, મન વિચાર આણીજે તેમ. ૩૫
આ છે જુદ્ધ તણાં હથિયાર, અહિયાં કોઇક હશે નિર્ધાર;
ઉપકરણ દેખિ કલ્પે અનુમાન, એનું નામ અનુમાની જ્ઞાન. ૩૬
એવું જ્ઞાન ઘણાને વિષે, પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ તે થોડા લખે;
દેખી ઇશ્વર આવ્યો વિશ્વાસ, અનુમાન જ્ઞાની કહિયે દાસ: ૩૭
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણનિ ગુણ કહું વાત, હસ્તામલ દીશે સાક્ષાત;
હસ્તેં કંકણ હાટક તણું, અવલોકતાં શોભિત ઘણું. ૩૮
શેનું હશે એમ ચિત્તે ચડ્યું, એટલે સુવરણ દષ્ટે પડ્યું;
પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ જાણ્યે એહ, કારજ સમંધી ન મળે દેહ. ૩૯
પ્રત્યક્ષ અનુમાનનો ભેદ કહ્યો, કે જે સંદેહ સમૂળો ગયો;
શિષ્ય–શિષ્ય કહે હા ગુરુ મહારાજ, ત્રીજું પ્રશ્ન ચરચ્યો તમો આજ. ૪૦
ગુરુ કે' શિષ્ય સાંભળજે ખરું, ત્રીજા પ્રશ્નનો ઉત્તર કરું;
તેં કહ્યું દષ્ટિ તત્વ પ્રગટ્યે શું થાય, હવે તે કહું ગૃહેજે મનમાંય. ૪૧
જ્યારે પ્રગટ્યુ અદષ્ટિ તત્વ, શૂન્ય કેરું કહિયે તે સત્વ;
પરાત્પર પરમ ચૈતન્ય જેહ, વસ્તુ નામ ત્યાં કહિયે તેહ. ૪૨
વસ્તુતા પ્રગટે જે અંગ, પણ દ્વૈતનો તેને થાય ભંગ;
પ્રાયેં વસ્તુનો છે સ્વભાવ, ટળે દ્વૈતને થાય સાવ. ૪૩

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–ત્રણ દ્વૈત સ્વામી કહ્યા, ત્રણ દ્વૈત શું નામ;
અને તે ટળ્યે તે હોય શું, તે દેખાડો ઠામ. ૪૪

ગુરુ-હું તો બાપ કહીશ ખરો, મોટી વાત અગાધ;
મોટાનો અનુભવ મહા તે, નહિ છીલરને સાધ્ય. ૪૫

સોરઠ.

પ્હેલું તે ભાવાદ્વૈત નામ, બીજું ક્રિયા દ્વૈત છે સ્વામ;
દ્રવ્યા દ્વૈત નામ ત્રીજાતણું, શુણ લક્ષણને વિચારી ભણું. ૪૬
એકમેવ અદ્વૈત જ બ્રહ્મ, કાયા ભાવેં જુજવાં કર્મ;
ખરો અધ્યાસ ભિન્ન ભિન્ન થયો, કહ્યા પુછ્યાનો ઉત્તર રયો. ૪૭
ત્રણ દ્વૈતનો કહું વિસ્તાર, ધારિશ તો તે બેસશે ઠાર;
દ્રવ્ય કેતાં તે પંચ મહા ભૂત, લોક ચૌદ નાના અદ્દભુત. ૪૮
સચર અચર ચોરાશી લક્ષ, દ્રવ્ય સ્વભાવે જુજવી પક્ષ;
મનુષ્ય દેવ પશુ પક્ષી બહૂ, એક કેતાં જાણેવા સહૂ. ૪૯
વિચરણ સમાધિ નહિ એક રિત, એનું નામ તે દ્રવ્યાદ્વૈત;
ભાવાદ્વૈતનિ શુણ કહું વાત, સમઝી લેજે મર્મે ધાત. ૫૦
ભાવાદ્વૈત જાણજે તું પુત્ર, જે પિંડ સકળ નોહે એક સૂત્ર;
પશુ પંખી યક્ષ કિંનર નાગ પિંડસ્વભાવે જુજવા રાગ. ૫૧
હેતુ વિનાનાં કારણ વેર, સહજ સ્વભાવેં જુજવી પેર;
મુંષક માર્જાર વ્યાઘ્ર ગૌતણે, સ્હેલો સર્પ હસ્તિ સિંહ હણે. ૫૨
મિત્યાદિકની જાણે પેર, સ્હેજ સ્વભાવ ન કારણવેર;
માનવ દાનવ તિર્યક્ જાત, સકળ પિંડે નોહે એક ભાત. ૫૩
ભાવાદ્વૈત એ સમજ્યે તાત, ક્રિયા દ્વૈતની શુણ કહું વાત;
કોઇ જળચર કોઇ થળચર ઠરે, કોય પંખી આકાશે ફરે. ૫૪
કોઇક ભખે બળતા અંગાર, કોઇક દ્રષદ્દતણો કરે આહાર;
શાખામૃગ શાખાયેં રમે, અનળ આકાશેં મીન જળ ભમે. ૫૫
તેમ માનવમાં ક્રિયા જૂજવી, કોય કેની ન શકે અનુભવી;
પંખી ગત પશુએ નવ્ય થાય, પશુગત દુમેં કરી નવ્ય જાય. ૫૬
વૃક્ષ પૃથ્વીથિ આકર્ષે તોય, માનવ દેવેં તે નવ્ય હોય;.
પ્રત્યેકેં ક્રિયા છે જુજવી, વળી વિવેકે જો અનુભવી. ૫૭
ત્રણ દ્વૈત દેખાડયાં તાત, વળી ઉપજે તો પૂછજે વાત;
ચિત દૈ જોતાં દીશે એહ, મહા અનુભવથી ભાગે તેહ. ૫૮

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–શિષ્ય કહે છે હે પ્રભુ, એક સંશય મને મહારાજ;
કૃપા કરો તો દાખવું, એ સંદેહ ટાળો આજ. ૫૯
સ્વામી મેં સાંભળી હતી, કોઇકને મુખ વાત;
જોગ સિદ્ધિ પ્રગટ્યે થકે, અસંભાવ્ય કૃત્ય થાત. ૬૦
તે અન્ય દેહનાં કૃત્ય કરિ શકે, તો ગયું ગણીજે દ્વૈત;
તેને કૈવલ્ય પરઠવો તે, કેવો પ્રભુ અદ્વૈત. ૬૧

સોરઠ.

ગુરુ–કૈવલ્યતા પરઠી નવ્ય જાય, પરઠીજે તે સર્વે માંય;
સિદ્ધિ સકળ માયાનું રૂપ, સુરદાનવ મ્હોયા મુની ભૂપ. ૬૨
વ્યસની જીવ માયા વશ પડ્યો, કરે ઉપાય સંકલ્પે ચડ્યો;
સંકલ્પે ચડિયું મન જેહ, પરપંચે દેખે બહુ તેહ. ૬૩
એક બે વાર કાંઇક તે થાય, ચટક દેખાડી સર્વે જાય;
જેમ વેસ્યા નિર્ધનને તજે, વહિ તે પુનરપિ નવ્ય ભજે. ૬૪
સિદ્ધ સાધકનો કરે એમ અંત, માટે સત ન ધારે સંત;
બિજો પ્રકાર કહું શુણ વીર, મૂળ મરમ સમજે એમ ધીર. ૬૫
એક મેવ અદ્વૈત કહે વેદ, જ્યાં બીજો તે ભેદાભેદ;
વાસના લિંગ વિના નોય કૃત્ય, કૃત્યે થાય વાસના સત્ય. ૬૬
સત્ય વાસના જીવ કેવાય, ભરમે ભ્રમણ કરે ભવમાંય;
તે માટે મિથ્યા અભ્યાસ, કૈવલ્યતામાં સર્વે નાશ. ૬૭

પુર્વછાયા.

શિષ્ય–સ્વામી હું એમ જાણતો, જે છે એમ જ તે સિદ્ધ;
કૈવલ્યતા જે તમે કરી, એ તો છે મહા નિદ્ધ. ૬૮
સ્વામી એટલું મેં લહ્યું, જે નામ રૂપ પરપચ;
કાળ કર્મની પ્રેરણા, તે જાણ્યો માયા સચ. ૬૯
જહાં રહ્યા ભાસે સકળ, મિથ્યા રૂપ ને નામ;
તે સ્થૂલ કાંઇ કહી શકો તો, તે દેખાડો ઠામ. ૭૦

સોરઠ.

ગુરુ–લક્ષાલક્ષ વિવર્જિત જેહ, પક્ષાપક્ષ વિવર્જિત તેહ;
મન વાણી પામે વિશ્રામ, કોણ કેને દેખાડે ઠામ. ૭૧
હું નાહ તું નાહ તાંછે તેહ, જ્ઞાન નહીં જ્ઞાતા ને જ્ઞેય;

જો કાંઇયિ કહ્યું નવ જાય, ઓંકારાદિક વર્ણ સમાય. ૭૨
તે ગુરુ શિષ્યને શું કરિ કહે, મન વાણીયિ અગોચર રહે;
મન કલ્પે તે બીજું થાય, મનેં તહાં હું કહ્યું ન જાય. ૭૩
માટે શિષ્ય કહું સુણ વાત, સમસ્યાથી તું સમઝયે ધાત;
એક વસ્તુ બીજું કાંઈ નથી, હું છું એમ કેનેં કે કથી. ૭૪
સામુ ત્યાં પ્રતિબિંબ નવ્ય મળે, વેત્તા વિણુ કોણુ કેને કળે;
પોતે કહે ને કહે હું સત્ય, શિષ્ય કરી જો એનું નૃત્ય. ૭૫

પૂર્વછાયા.

શિષ્ય–હું ને તમો ક્યાંઇયે નથી, જેમ છે તેમનું તેમ;
શું થૈ શું દેખી કહું જે, આ વાતનું તે કેમ. ૭૬
જેમ છે તેમ એ મહાનિધિ, પરાત્પર પરિબ્રહ્મ;
અણુછતો હું તો માનતો જેમ, થયું હતું તેમ. ૭૭
એમ કહી શિષ્ય લય થતો, પ્રેમે કરે પ્રણામ;
હું હુંને પ્રણમી કહું, નમો નમો નિજ ધામ. ૭૮
મહા અનુભવ મહા પુરુષનો, સાર ગ્રહી કર્યો ગ્રંથ;
પરમ પદ છે તે વિષે, જે ચાલે એ પંથ. ૭૯
સંસાર દીર્ઘ રોગને, ટાળવા હીંડે જેહ;
તે ઔષધ આ ઘટે, હોય જીવન્મુક્ત વિદેહ. ૮૦
મોહ કળણે કળ્યો કંઠ લગી, મનની તજવા ધાંખ;
તેને હરિ હીંડે કાઢવા, તો તેને એ પાંખ. ૮૧
અજ્ઞાન અર્ણવે માનવી, કુબ્યો ભટકે ભૂર;
હીંડે નિજ ગૃહ પામવા, તો તેને આ સૂર. ૮૨
અંતર આશય મુગતનો, મુમુક્ષુને ઉપાસ્ય;
મૂરખને કાંઇયે નહીં, શ્રીફળ વાંનર પાસ. ૮૩
ગુરુ શિષ્ય નામે ગ્રંથ એ, જેમાં ખંડ છે ચાર;
હરિ ચરણે જેને વાસ કરવો, હોય તે શુણો નર નાર. ૮૪
અંતરજામીયે જે કહ્યું, તે અખે કીધો વિવેક;
દૂષણ ભૂષણ હરિ ભણી, એથી ઉપર વળિ એક. ૮૫

ઇતિ શ્રી ગુરુશિષ્ય સંવાદે તત્ત્વજ્ઞાન નિરૂપણ નામ
ચતુર્થઃ ખંડઃ ॥૪॥
ગુરુશિષ્ય સવાદ સંપૂર્ણ.

સામળભટ્ટ.

એના રચેલા ગ્રંથો—નંદબત્રીશી, બત્રીશ પુતળીની વાર્ત્તા, સુડા બહોતેરી, રેવાખંડ, શિવપુરાણ, રણછોડજીના શ્લોકો, અંગદ વિષ્ટિ, બરાસ કસ્તુરી, પદ્માવતી, ઓડાણો, ચંદ્રચંદ્રાવતી, કાળીમાહાત્મ્ય, શુકદેવાખ્યાન, વિદ્યાવિલાસિની, સુંદર કામદાર, મંદોદરી સંવાદ, મદનમોહના, દ્રોપદી વસ્ત્રહરણ, ભોજ કથા, રખીદાસ ચરિત્ર, વિસ્વેશ્વરાખ્યાન, વૈતાલ પચીશી.

વિદ્યાવિલાસિનીની વાર્તા

ચોપાઇ.

શ્રીગણપતીના પુંજું પાય, જેથી કામ સકળ શુભ થાય;
તેને તો છે એક જ દંત, સહુકો ધરેછે એને ચંત.
રક્ત ચંદન તે અંગેધરે, પ્રથમ પૂજા તેની સહુ કરે;
દુંદાળો દુઃખ ભજન દેવ, તેત્રીશ કોડ કરે સહુ સેવ.

છપ્પો.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ છે નાર, લક્ષ લાભ બે પુત્ર,
શિવ સરખો શિર તાત, ચિંતામણિનાં ઘર સુત્ર;
આદ્યશક્તિ ઉમાય, મહામાયા છે માંડી,
ક્ષેમ કલ્યાણ જામાત્ર, ખાણ રત્નોની ખાંડી;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રવિ રુદ્રથી, પ્રથમ પૂજા ગણપતિ તણી;
સામળ કહે સેવો સહું, સુખસાગર સીમા ઘણી.

નહિ કોઈના મનમાં અંદેશ, નહિ ચાડી ચુગલી લવલેશ.
વણજ વેપારમાં લાભ જ જડે, ચોર ચખાર કોઇને નવ નડે;
રઇયત દેખી રીઝે રાય, દુઃખ તેમનું નવ સ્હેવાય.
લાડવંતા રાજાના લોક, ખાન પાન મન ગમતા ભોગ;
વસે ત્યાં એક વેહેવારીઓ, રીખવદંત નામ જાણીઓ.
જાતે શ્રીશોધરો વણિક તેહ, કુળવતો કહેવાયે એહ;
રાજદ્વારે કરે કારભાર, મોદીવટાનો છે વ્યવહાર.
રૂપમાદે અબળા છે ઘેર, પુત્ર પાંચ ને લીલા લેહેર;
પ્રથમ પુત્ર કહીએ જેહ, શ્રીદંત નામે ગુણવતો એહ.
બીજો પુત્ર રતનદંત જાણ, લક્ષ્મીદંત ત્રીજો પ્રમાણ;
ઈંદ્રદંત ચોથો ગુણધામ, વિમળદંત પાંચમાનું નામ.
ચાર પુત્ર તો ચતુરસુજાણ, ભણ્યા ગણ્યા ને મહા વિદ્વાન;
પાંચમો વિમળદંત જેહ, એક અક્ષર નવ જાણે તેહ.
બાર વર્ષ નિશાળે ગયો, રહ્યો અભણ જાણે બળદિયો;
દેખીતો જાડું રુપ, મનમાં ધરતો નવ કાંઈ દુઃખ.
બુઢી મતિ મનમાહે ધરે, કહ્યું માત તાતનું નવ કરે;
બેન બનેવી સમજાવે કથી, કોઇનું કહ્યું માનતો નથી.
જે ચટ લે તે કરતું કામ, માટે મૂરખચટ પડીયું નામ;
ચોરી છાની ઘરમાં કરે, પંડ્યાનુ ઘર જઇને ભરે.
રખે મેહેતાજી દેતો માર, માટે આવો કરે પ્રકાર;
ગુરુજીએ વિચાર જ કરી, બેસાડયો ભણવા મન ધરી.
જેમ તેમ કરી સમજાવે ચિત્ત, પોતે આણી ઝાઝી પ્રીત;
ભણ ભાઈ તું સારી રીતથી, આળસુ થયે કંઈ સિદ્ધિ નથી.

દોહરા.

અગિયારને કહે હારડો, બારને નાખે ખાડ.
ધરિત વિચારીયું, આંક ચડે નહીં મુખ;
મૂળાક્ષર ભણાવીએ, તો તેથી પામે સુખ.
ત્યારે કકાને કરડું કહે, ખખ્ખાને કહે ખાઉં;
ગગ્ગાને કહે ગયું તુને, . ઘઘ્ઘાને કહે ઘઉં.

ચોપાઇ.

એવી ગતિ મુરખાચટતણી, અવિદ્યા એવી બીજી ઘણી;
મહેનત કરી મેહેતો હારીઓ, અરથ એકુ નવ સારીઓ
તેનું દુઃખ સ્વજનને સહી, કન્યા કો પરણાવે નહીં;
એક સમે રીખવદત્ત વદે, કહું વાત તે ધરજો હૃદે.
વૃદ્ધાવસ્થા મારી થઈ, ચિરંજીવી રહ્યું નહીં કોઈ;
સંસારમાં સરજ્યું જેટલું, કાળે સૌ ખાધું તેટલું.
મુરખ જન રાખે ઝાઝી આશ, ક્ષણભંગરનો શો વિશ્વાસ;
તે માટે કહું છું અમો, કેવો ધંધો કરશો તમો.

દોહરો

પ્રિય પુત્ર પ્રિછું અમો, શાં શાં કરશો કામ;
ઉદ્યમ શા કરશો તમે, કહાડશો કેવું નામ.

છપ્પા.

કપુત કેહેવાયે તેહ, નીજ ઉદ્યમ જે બોળે,
કપુત કેહેવાયે તેહ, છિદ્ર પોતાનું ખોલે;
કપુત કેહેવાયે તેહ, સ્વજનને દુઃખ જ કરતા,
કપુત કેહેવાયે તેહ, પેટ પરવશ રહી ભરતા;
કપુત એવા છે ઘણા, કહેતાં પાર પામુ નહીં;
શામળ કહે કપુત પુત, કોઇને પેટ પડશો નહીં.
સપુત તેહ કેહેવાય, જે સિધે મારગ ચાલે,
સપુત તેહ કેહેવાય, અધર્મને જે ટાળે;
સપુત તેહ કેહેવાય, જે સ્વજનને સુખ આપે,
સપુત તેહ કેહેવાય, દીનનાં દુખડાં કાપે;
વળી સપુત તેનું નામ છે, જેણે પ્રભુને પ્રીતે અરચિયા;
સામળ કહે સપુત નરે, દામ પરમારથ ખરચિયા.

સપુત તેહ કેહેવાય, વેપારથી જોડે ગર્થ,
સપુત તેહ કેહેવાય, પુન્ય કરે હરિ અર્થ;
સપુત તેહ કેહેવાય, ચોરી ચાડી નવ કરતો,
સપુત તેહ કેહેવાય, અપયશથી રહે ડરતો;
સપુતને સુખ છે સ્વર્ગમાં, જોતાં સદગુણ અતિ ઘણા;
સામળ કહે આ અવનિમાં, ધન્ય અવતાર તે નરતણા.

ચોપાઈ.

એ કારણ પૂછેછે તાત, વડો પુત્ર વદે છે વાત;
શ્રીદંત કહે પિતાજી સુણો, વણજ કરીશું વ્હાણજતણો.
તંજ તેજાના માલ જ ઘણા, આવે દરિયા પાર જ તણા;
એમાં મુજને અદકી ગતી, તમ પ્રતાપે સુજે મતી.
વળતો રતનદંત વદે, તાત કહું તે ધરજો હદે;
વાહાલો મુજને ઉદ્યમ ઘણો, કરીશ વ્યાપાર ઝવેરીતણો.
બોલીઢોલીનો હીસાબ, જેથી પામું બમણો લાભ;
પરવાળામાં મંગળ રાજ, બુધ પ્રાનું બ્રહસ્પત પોખરાજ.
શુક્ર નામનો હીરો સહી, શની નામે તો લીલમ કહી;
રતિ માણેકને મોતી સોમ, લસણીઓ કેતુ ગોદંતો ભોમ.
લક્ષ્મીદંત વળતો કહે વાત, રુડો વણજ છે મારે હાથ;
હુંડીઆમણ ને વ્યાજ જ જેહ, વ્યાપાર નાણાવટનો તેહ.
માંડું પેઢી દેશ વિદેશ, લાંછન જ્યાં નવ લાગે લેશ;
ભાત ભાતના શિક્કા બહુ, એની પારખ મુજમાં સહુ.
ત્રીશ વાલ માસા અગીઆર, ઓછો એટલો એમાં વિકાર;
ભેગ સીસા ત્રાંબાતણો, સિક્કો તેનો કરડો ઘણો.
વારુ વ્યાજ શાહુકારી નામ, જેમાં રળીએ સવાયો દામ;
ઈંદ્રદંત કહે સુણજો તમો, દોશીવટું કરીશું અમો.
વર વછીઆદ આવે સહુ જેહ, માલ ભરેરો લાવે તેહ;
ભરું દુકાનો કાપડતણી, જડે લક્ષ્મી જેમાંથી ઘણી.
ચારે પુત્રની સુણી વાણ, પુછે મુરખને પિતા પ્રમાણ;
શો કરશો ભાઇ કહો ઉદ્યમ, કાળ સકળ નિરગમશો કેમ.
મૂરખચટ તવ વાણી વદે, વેહેપાર અમારો ધરજો હદે;
આપણા નગ્ર વિષે નિરધાર, સોમપાળ રાજા અવિધાર.

તેને અમો કાઢીશું બહાર, પુરપતિ અમો થઈશું સાર;
પરણું પુત્રી એની જેહ, રિદ્ધ સિદ્ધ ભોગવું સહુ તેહ.
એ ઉદ્યમ મારે મન વસ્યો, એવું કરીને ખડખડ હસ્યો;
મૂરખચટની વાણી સુણી, સૌને ચિંતા પ્રગટી ઘણી.
પિતાએ ઘસ્યા બે હાથ, આ મુરખો શી બોલ્યો વાત;
આવિ વાત જો કોઈ સાંભળે, રાજાને જઈ તત્ક્ષણ મળે.
કાન તેના રુડી રીતે ભરે, રીસ રાય તો હદે ધરે;
શો ઉપાય કરીએ ચંડાળ, જ્યારે આણે સૌનો કાળ.
રિદ્ધ સિદ્ધ તે લુટી લે, દંડ અતી ભારે તે દે;
માત તાત કહે કાં ઉછર્યો એહ, મુઓ શે નહીં જન્મતાં તેહ.
એમ કહી રીસ અધિકી ધરી, થડથાપડ લપડાક જ કરી;
વાધ્યો ક્રોધ મૂરખચટ મન, રીસાવી ચાલ્યો તે દંન.

છપ્પો.

જ્યારે વ્યાપે ક્રોધ, અમૃત વિખ કરી જાણે,
જ્યારે વ્યાપે ક્રોધ, બોધ કોઈનો નવ માને;
જ્યારે વ્યાપે ક્રોધ, સુખ ફેડી દુઃખ આણે,
જ્યારે વ્યાપે ક્રોધ, સગાંને શત્રૂ જાણે;
ક્રોધ કોઇ કરશો નહીં, પેટ ચોળે શૂળ છે;
સામળ કહે શાણા સમજજો, ક્રોધ પાપનું મૂળ છે.

ચોપાઇ.

મૂરખચટ ચાલ્યો પુરબાર, હવે રહું નહીં નગ્ર મોઝાર;
વાયુ વેગે ચાલ્યો જાય, બીક કશી મનમાં નવ થાય.
ત્રણ જોજન પોહોંચ્યો પ્રમાણ, એટલે આવ્યું મોટું રાન;
આંબા આંબલી આસો વૃક્ષ, બાવળીઆ બોરડીઓ લક્ષ.
ખાખર ખેર શિસમ સાદડો, અરણી એરંડો આકડો;
પીપર પીપળો મહુડો ઘણો, ભારે જથો બીલામા તણો.
બીલી બાવચી અદકી કંથાર, જેના કેહેતાં ના આવે પાર;
ભાર અઢાર વનસ્પતિ સહી, કોકીલા શબ્દ થાયે તહીં.
નદી નાળાં વેહેળીઆં હોય, ત્યાં મનીશ મળે નહીં કોય;
એવું વન દેખી નિરદોષ, મૂરખચટ પામ્યો સંતોષ.
મૂરખચટ આવ્યો તે ઠામ, ચાલ્યો બોલી મુખે શ્રી રામ;

સરવે મુને વિસાર્યો સહી, વિશ્વભર વીસારે નહીં.
એવું વિચારી આગળ ગયો, સંધ્યાકાળ ત્યાં પૂરો થયો;
આવ્યું એક સરોવર તીર, પુષ્પ લતા દીસે ગંભીર.
માલતી મોગરો ને મુચકંદ, સીતાફળ કદળીનાં વૃંદ;
કેવડો કેતકી ને કલ્હાર, ચંપો ડમરો મોડે સાર.
કમળ ઝાઝાં સરોવર માંય, શીતળ સોડમ આવે ત્યાંય;
બગલાં બતક ને સારસ ઓળ, નાના પક્ષી કરે કલોલ.
પોપટ સુડા ચાતક ચકોર, કોયલ ટૌંકે મધુરા મોર;
સુંદર સરોવર શોભે જેહ, દેખીને દુઃખ વિસર્યો તેહ.
મૂરખચટે જઈ પીધું નીર, એહો મનમાં આણી ધીર;
જ્યારે મૂરખચટ રીસાવી ગયો, પિતા મન કંઇ દુઃખીયો થયો.
ખોળ કરી નગર મોઝાર, જડ્યો નહીં મૂરખ સરદાર;
મનમાં સૌને ગમતી વાત, માત તાત ભગ્ની ને ભ્રાત.

દોહરો.

હવે મૂરખચટ સુતો તહીં, સરોવર કેરી પાળ;
આંહીંથી આગળ ચાલશું, થાશે પ્રાતઃકાળ.

ચોપાઇ.

રજનિ સૌ નિદ્રામાં ગઈ, અરુણ ઉદયની વેળા થઈ;
દંતધાવન કીધું મળ સ્નાન, પ્હોર દિવસ ચડ્યો પ્રમાણ.
ક્યાં જાવું એમ કરે વિચાર, એટલે આવ્યો એક વણઝાર;
પોઠી પોઠ છે લક્ષ જ બાર, તેનો છે ધનો સરદાર.
રુડું માણસ દીઠું જેટલે, મૂરખચટ જઈ મળ્યો તેટલે;
આવી તે ઊભો જાહરે, વણઝારો બોલ્યો તાહરે.

દોહરા.

વણઝારો વાણી વદ્યો, કહે શું તારું નામ?
આ વનમાં કયમ એકલો, કોણ તાત ને ઠામ?
મૂરખચટ તવ વાણી વદે, નહીં માત ને તાત;
નહીં બંધવ બેની બેલડી, નવ જાણું નગ્રની વાત.

ચોપાઇ.

નાનપણથી પરવશ પડ્યો, દેહ માહરો દુઃખીઓ ઘડ્યો;

પારકે ઘેર હું તો ઊછર્યો, તેના ઘરનો ધંધો કર્યો.
પેટ ભરીને ખાતો ધાન, નથી મુજ કે આશ્રી સાન;
ભણતાં ગણતાં કંઈ નવ લહું, મેહેનત કરી જાણું હું બહુ.
આટલા દિન કાહાડ્યા સાર, એક વણિકના ઘર મોઝાર;
ગાળ્યા બહુ દિન તેને ઘેર, સુખ પામ્યો તેની કહું પેર.

દોહરો.

ચાર પુત્ર તે વણિકને, બહુ ધનવંતો તેહ;
મુજને પાંચમો લેખવે, અદકો રાખે નેહ.

ચોપાઇ.

ઓછું વચન ન કહે કો દન, કરતો મુખ માગ્યું ભોજન;
તેના નામથી જાઉં વારણે, નિકળ્યો તે જાત્રા કારણે.
સકળ સાથ આગળ વહી ગયો, ભૂલો પડ્યો પછવાડે રહ્યો;
થાક્યો કાલનો આવ્યો વન, નિરગમ્યો અહીં આખો દન.
રહીશું અમો તમારી પાસ, પ્યાસ શેર એક અનની આશ;
કામ કહેશો તે કરશું અમો, રાજી થાશો જેથી તમો.

દોહરો.

નાયક એવું સાંભળી, મનમાં થયો મગન;
રહો ભાઈ તમો મુજ કને, સુખે ગાળજો દન.
જાળવવી પોઠી માહરી, તાહારૂં એટલું કામ;
મૂરખ કહિ બોલાવશું, પડશે ખપ જે ઠામ.

ચોપાઇ.

મૂરખચટ કહે મારે હાય, પણ એક કહું વારતાય;
મન માને તો સંગે રહું, નહીં તો મારે મારગે જઉં.
નાયક કહે એ ઉત્તમ વાત, સુણી મૂરખ ચાલ્યો તે સાથ;
સાચવિ પોઠી દિન નિરગમે, રાંધી આપ હાથે તે જમે.
ધના વણઝારા કેરી પાસ, ફરતાં ફરતાં થયા ખટ માસ;
વેચતો માલ કરતો વ્યાપાર, આવ્યો એક નગ્ર મોઝાર.

દોહરા.

સિતળપૂર નામે સહી, તે નગ્ર કેહેવાય;
મૂરખચટ મન ત્યાં ઠર્યું, આપે તતપર થાય.

નાયકથી અળગો થયો, ગયો નગ્ર મોજાર;
સુખવંતું ઘણું શોભતું, ઓપતું દીસે અપાર.
દુઃખીયું કોઈ દીઠું નહીં, 'તહીં ફર્યો શે'ર બજાર;
મનમાં પછી વિચારીયું, ઓળું રેહેવા ઠાર.
મુજને કો ઓળખે અહીં, જઈ વસું કોને ધામ;
જોતાં જુગતે આવીઓ, ઠરીઓ તેણે ઠામ.
દીઠું મેહેતાતણું મંદિર, સુંદર ભણતા બાળ;
બેઠો મૂરખચટ તહીં, જઈ પોતે તતકાળ.
એક ઘડી વિચારતાં, થયા ખરા બપોર;
અધ્યારુ આગળ કહ્યું, નિશાળીએ અંકોર.
બારણે બેઠો બાળકો, ઘણીવારનો એહ;
ઊઠીને હમણાં જશે, મે'તાજી કે' તેહ.
એમ કરતાં નિશા પડી, ગયા બાળકો ઘેર;
મૂરખચટ ઊઠે નહીં, કહું શી તેની પેર.
દેવકૃષ્ણ બ્રાહ્મણ સહી, મે'તાજીનું નામ;
મૂરખચટને પુછે તહીં, શે આવ્યો આ ઠામ.
કે'રે ભાઈ તું કોણ છે? કે' તારું શું નામ?
ઘણી વાર બેઠો અહીં, હવે જાની તારે ધામ.
રાત સમે રે'નું નહીં, બારણે પરભોવન;
કે' હરામી લોંડીઆ, સપુતનાં નોહે ચેન.
સુણી મૂરખચટ બોલીઓ, એ તો કહો છો સત્ય;
પણ તમ શર્ણે આવીઓ, રાખો મારી પત્ય.
ગુરુ એ ગોવિંદ જાણવા, ગુરુ એ માત પિતાય;
ગુરુ સમું દૈવત નહીં, એ સત્ય વાણ કે'વાય.
ત્યારે દેવકૃષ્ણે પુછીયું, કોણ ગામ નામ ને ઠામ;
સ્વજન તમારુ કોણ છે? અહીં આવ્યા શે કામ?
વળતો મૂરખચટ એમ વદે, સુણજો મારો બોલ;
વારતા મન ધરજો તમે, પછીથી કરજો તોલ.
સોમપુરીમાં હું રહું, વણિક તણી છું જાત;
રીખવદંત રુખમાવતી, મારાં માત ને તાત.
પાંચ પુત્ર પરીવારમાં, સૌથી નાનો જેહ;

ચતુર ચારે ભણ્યા ગણ્યા, રહ્યો મૂરખ મુજ દેહ.
સાતથકી સત્તર લગી, ઘણો કર્યો ઉપાય;
અક્ષર એક ન આવડ્યો, ઘણું થાક્યા પંડ્યાય.
એક સમે પિતાજીએ, પ્રીછ્યું ધરીને પ્રીત;
વ્યાપાર શો કરશો તમે, કહોની તેની રીત?
(ત્યારે) તાત તણે મુખ ઓચર્યો, બોલ્યા બાવન બોલ;
વશી વારતા ચારની, તરત જ કીધો તોલ.
અઘટીત હું બોલીઓ, સૌને વ્યાપ્યો ખાર;
કાઢી મૂક્યો મૂજને, પ્રીંટો કરી પ્રહાર.
ક્રોધ કરી હું નિસરયો, વિસર્યો સજનનો સાથ;
વણઝારો વાટે મળ્યો, સધર્યું સઘળું કાજ.

ચોપાઇ.

તે સાથે ગાળ્યા ખટ માસ, હવે આવ્યો તમારી પાસ;
દુઃખીઓ દુર્બળ જાતું કહીં, અક્ષર અક્ષર કંઇ જાણું નહીં.
જાણું નહીં વિવેક વિચાર, હવે છઉં તે તમ આધાર;
હવે અહીંથી જાવું નહીં, દયા આવે તો રાખો સહી.

દોહરો.

દિનતા એવી સાંભળી, ગુરુને થઈ દયાય;
રહે આ ઠામ ખુશી થઈ, જો હોય તુજ ઇચ્છાય.

ચોપાઇ.

દેવકૃષ્ણ ગુરુ ફેરે દ્વાર, મૂરખચટ રહ્યો નિરધાર;
દિન દિન પેં જાણીતો થાય, ખેપ કરે અદકી ભણવાય.
એક અક્ષર ચડે નહીં મુખ, મહાજડ મૂરખ એ રુખ;
એક માસની મેહેનત જેહ, એક દિવસે કરાવે તેહ.
ભણાવતાં થાક્યા સૌ બાળ, ક્યાંથી આવ્યો આવો કાળ;
ખાઉ ખાઉ ને કરડુ કેહ, શુદ્ધ અક્ષર ભણે નહીં એહ.

દોહરો.

પેર પેર પડ્યો કહે, મુખમાં ઘાલી મુખ;
રુખને કંઈ નવ આવડે, ત્યારે થાયે દુઃખ.

ચોપાઈ.

મેહેતાજી વાણી એમ વદે, મૂરખચટ ધરજો તમે રુદે;
માસ ચાર થયા નિરવાણ, અક્ષર એક ન શિખ્યો પાણ.
અમે જે કહીએ તે તો કરો, અતિશે ઉલટથી આદરો;
બાળક અહીં ભણે છે ઘણા, પાટલા જે છે તે તણા.
લેખણ ખડીઆ તેના જેહ, સૌને સંભારી આપો તેહ;
કહેતા પે'લું કરજો કામ, રખે હારો કંઇ કામે હામ
મૂરખચટ કેહે છે મહારાજ, અતિ ઉત્તમ એ મારું કાજ;
આદર્યું કામ સારી રીતથી, કરે સેવા અતી પ્રીતથી.
કરે ભક્તિ ગુરુની ઘણી, તેથી બમણી ગોરાણી તણી;
વનો કરતો સૌનો બહુ, દયા લાવે એ ઉપર સહુ.

છપ્પો.

વિનયથી ભાગે દુઃખ, સુખ વિનયથી પામે,
વિનય કરતાં ધન જડે, નડે નવ વેરી કો ધામે;
વિનય વશ સૌ લોક, શોક સમૂળો જાયે,
વિનય ટાળે અજ્ઞાન, વાન શોભીતું થાયે;
વિનય મોટો છે વિશ્વમાં, વિનય ધરમ મારગ ધસે;
સામળ કહે વિનયમાં, સુખ સંપત વાસો . વસે.

ચોપાઇ.

વિનયનાં કીધાં તેણે કામ, તેથી પડ્યું વિનેચટ નામ;
બોલાવે સૌ કહી તે બોલ, વૃખ્યો ઘણો તતખિ તોલ.
સિતળપૂર નગરનો રાય, સિતળસેન રુડો મહિમાય;
કરે રાજ તે કોમળ હ્રદે, અસત્ય બોલ મુખે નવ વદે.
પાળે પ્રજા પુત્રની પેર, દુઃખિયા જનપેર રાખે મેહર;
સદાવ્રત ચાલે બહુ પેર, હરી કથા વંચાએ ઘેર.
ચરચા નિંદા દીઠી નવ ગમે, સત્યવાદીને ઝાઝું નમે;
આદરે વ્રત નિયમ બહુ તેહ, શાસ્ત્ર વિષે કહ્યાં છે જેહ.
નગરમાં દીસે પ્રૌઢ પ્રકાશ, જાણે શિવતણો કૈલાસ;
દયાદાનમાં ઝાઝો શૂર, પૂરું સૂરજ જેવું નૂર.
પ્રભાવતી પટરાણી સતિ, હતી સાધવી પોતે અતિ;

તેહ તણી પુત્રી અભિધામ, વિદ્યાવિલાસી જેનું નામ.
શરીર રૂપ તણો ભંડાર, કામની કનકતણો આકાર;
રંભા રતી સરીખડી સહી, અવનીમાં બીજી કોઈ નહીં.

દોહરા.

ચોરાશી આસન ચોસઠ કળા, ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણ;
બાળા વરસ છે બારમાં, બત્રી લખણ પ્રમાણ.
મહીલા છે મૃગલોચની, હીરા વર્ણ્યા દંત;
પરવાળીશા અધર છે, નયન વિશાળ અનંત.
તાણી કમાન કપોળમાં, ચોટલો નાગાકાર;
પોપટ કેરી નાસિકા, વદન ચંદ્ર પ્રકાર.
ગ્રીવા કપોત સરીખડી, કંઠ કોકીલા પ્રમાણ;
પાન સરીખડું પેટ છે, અમૃત સરખી વાણ.
કોમળ કર કામનીના, અંગુલી ફુલી મગ જેહ;
નખ તેજ તારા ઓપતા, શોભતો નિર્મળ દેહ.
કટી લંક જાણે કેશરી, જંઘા કદલી બાળ;
પાદ પદ્મ સરીખડા, ગજના સરખી ચાલ.

ઇંદ્રવિજય છંદ.

ફુલકી માલ બની એક સુંદર, હાથમેં ફુલ લીયે જ્યું ખરીહે,
ફુલકી સાડી ને ફુલકી ચોલી, ફુલમે બાસ સુબાસ ભરીહે;
નેન ભયે દો ફુલ ગુલાબ કે, નાસીકા ફુલકી કાચી કલીહે,
સામલ કહે એ ફુલકી ફુલસું, ફુલમે આપ બિધાતા ધરીહે.

ચોપાઇ.

પવિત્ર પુત્રી રૂડી પેર, ભણે દેવકૃષ્ણ કેરે ઘેર;
વળી રાજા કેરો જેહ પ્રધાન, કનકબુદ્ધ નામે અભિધાન.
ચંદ્રબુદ્ધ તેનો જે તન, ભણવા આવે એ જ ભોવન;
મહાસુંદર ગુણવંતો એહ, રાખે વિલાસિની તેપર નેહ.
હિસાબ નામું ને ખત પત્ર, શિખ્યાં તે વિદ્યા સરવત્ર;
ગુણાકાર હડાકાર સહુ, વિકટ હિસાબ કરે છે બહુ.
કાવ્ય કોષ નૈષધ ને ન્યાય, છંદ પ્રબંધ કવિત ભાષાય;
ચોપાઇ દુહા છપ્પા જાણ, અર્થશાસ્ત્રનું પૂરું જ્ઞાન.

સરખી વિદ્યા બેઉને વશી, તુન્ય એકેમાં ન રહી કશી;
એક દિવસ બની એવી વાત, બંને એકલાં જાતો જાત.
ગુરુ બારણે બાળક ઘેર, (વિલાસિનીએ) પ્રધાન પુત્રને કહી પેર;
ચંદ્રબુદ્ધ સાંભળરે તુંય, વાત એક કહું છું હુંય.
ઘણા દિવસનો ધારું જોગ, મેળવીયો ઈશે સજોગ;
આપણે હવે રાખવો સયોગ, નિશદિન પીડે છે વીયોગ.
રાત દિવસ તુ મનમાં રમે, અવર પુરુષ દીઠો નવ ગમે;
માટે કહ્યું મારુ કરો, લક્ષવશા તમો મુજને વરો.
પિતાતણું માને નહીં મન, જો જઈ પુછું છું વચન;
કહે પ્રધાનને કેમ દીજીએ, એની હોય તો આપણ લીજીએ.
શા માટે ચાકરને વરો, નીચ બુદ્ધ કાં એવી ધરો;
ચંદ્રબુદ્ધ તો બોલ્યો એમ, સાચુ જુઠું થાશે કેમ.
રાજસુતાને રાજા વરે, પુરવે થકી એતું અનુસરે:
ડાહ્યાં છો ઘણેરાં તમો, શિખામણ શી દઈએ અમો.
કરીએ લુણ તમારું હાર, તે માટે મુજને નહીં અધિકાર;
શે પ્રકારે તુજને વરું, વણ મોતેથી હું તો મરુ.
બીજા કામતણા ઊપાય, એ વાતમાં તો હાણા જ થાય;
પછી વસવાનો કયાં ઠામ, રખે બોલતાં ફરી એ કામ.

દોહરો.

ત્યારે ચતુરા કહે ચંદ્રબુદ્ધને, કોણ થાય માત ને તાત;
અમે ચિંતવ્યું તે ખરું, મા બોલો બીજી વાત.

ચોપાઇ.

તેનો બતાવું હું સંચ, કામ કરવાનો એક પ્રપચ;
નહીં પુછું માત પિતાને હુંય, નવ પૂછીશ તારાને તુંય.
રાત્રીએ કરવો સંકેત, આવવું ધરીને ઝાઝુ હેત;
કોઈને વાત જણાવો રખે, કહું છું તે કરજો તમે સુખે.
પુર્વ દિશા નગરથી બહાર, ચાર કોશ પૂરણ વિસ્તાર;
આદેસ્વરનું દેહરું છે જ્યાંય, આપણે બેઉને મળવું ત્યાંય.
પેહેલી રાતથી માંડીને જેહ, સારી રાત ચાલીશું તેહ;
અમે અશ્વે બેશી આવીશું, સંગે એક દાસી લાવીશું.
અતિશય ધન હું રાખીશ પાસ, તેથી રહો સદા ઉલ્લાસ;

ચિંતા મા કરશો લવલેશ, બેશવેશ રહીશું ૫
ગયા પુંઠ અહીં જાણે સહી, પછી તાતનું ચાલે ન.
માટે ભાગો દીલથી ખાંચ, નહીં આવવા દેઉં ઉની આંચ.
વનિતાનાં સુણી વચન, બોલ્યો પછી વજરનો તન;
તમો કહી તે સાચી વાત, પણ વૃદ્ધ છે મુજ માત ને તાત.
બંધવ હોય જો બીજો સહી, તો મારે મન ચિંતા નહીં;
છળ કરતાં નવ લાગે વાર, તે પાપનો મારે શિર ભાર.
જાણે ગયો મુને તું સોત, મારે પિતાને વણ ખુટે મોત;
વળી રૂઠે એ વાતે શ્રી રામ, તે માટે નહીં મારૂં કામ.

દોહરો.

વિલાસિની વળતું વદે, કેમ લોપે મારી વાણ;
ના કહેશો અમને તમો, તો ખોશો નિશ્ચે પ્રાણ.

ચોપાઇ.

તાતને જઇ કહિશું અમો, સત્ય માનજો દિલમાં તમો;
મુને નિશાળમાં વળગ્યો આજ, મુખથી બોલ્યો ભુંડું કાજ.
મારી લાજ લીધી છે ઘણી, માટે એને નાંખો હણી;
માહારૂં કહ્યું થાશે પ્રમાણ, તારી કોઈ નવ માને વાણ.

દોહરા.

ડાહ્યો પ્રધાનનો દીકરો, મનમાં કર્યો વિચાર;
મારી નંખાવશે સેંજમાં, વનિતાને શી વાર.
પ્રપંચ કરીને પ્રેમદા, છેતરૂં એને આજ;
હરખાવું હમણાં હા કહી, કળાથી કરવું કાજ.
પ્રધાન પુત્ર હશીને કહે, એ વાતમાં હુંય પ્રસંન;
જોયું પારખું પૂરણ હવે, હરખીયું મુજ મંન.

ચોપાઈ.

રાત સમે હું આવું ત્યાંહ, તમો મેળાપ રાખો છો જ્યાંહ;
આદેશરનું નિરમળ ધામ, તે કરશે બંનેનાં કામ.
મધ્યરાત્રીને સમે આવીશું, પવનવેગી અશ્વ લાવીશું;
અણબોલ્યા રહીશું અમો, રખે બોલાવો ત્યારે તમો.

જાણીએ સમસ્યા આપણ જેહ, પ્રાતઃકાળે બોલીશું તેહ;
અન્યો અન્યે કીધી પેર, નિશાળથી ગયાં બેઉ ઘેર.
વિલાસિનીને મન હરખ ન માય, જવા પોતે તત્પર થાય;
ત્રણસેં દાસીઓ પોતાતણી, સૌને ભોળવીઓ છે ઘણી.
મીઠાઇ મેવા ને મદ્યપાન, ધાવ એક રાખી સાવધાન;
પાછલો દિવસ રહ્યો ઘડી ચાર, પ્રધાન પુત્રે કર્યો વિચાર.
ગોઠવણ આપે મનમાં ધરે, ચિંતવન એકાંતે ચિતમાં કરે;
વચન વિલાસિનીનું જો જશે, કામનિ એ તો કોપશે.
પ્રીછવશે પીતાને એમ, પછે જીવતા રહીશું કેમ;
વચન એનું ક્યમ લોપાય, માત તાત મુજ કેમ છંડાય.
જો કંવરીનું કહ્યું કરું, તો વણ મોતે હું નિશ્ચે મરું;
નવ કરું તોયે સંતાપ, પ્રગટ્યું મારું પૂરણ પાપ.
વિલાસિનીનું પરિયાણ જ કરું, વળી મર્ણ ઘાતથી ઉગરું;
એવી હવે ચલાવું બુદ્ધ, જેથી રહે દોણી ને દૂધ.
વિચારી અશ્વ કીધો તૈયાર, પોતા તણો લીધો શણગાર;
લીધાં વસ્ત્ર અનુપમ સાર, ગ્રહી કરમાંહે કટાર.
એટલે રજની જોતાં થઈ, પ્રધાનપુત્ર ચાલ્યો સહી;
ગુરુતણું મંદિર છે જ્યાંહ, વિનેચટ પોહોચ્યો છે ત્યાંય.
મૃદંગ ભેર વાગે છે જેમ, ભાઈનાં નાક બોલે છે તેમ;
શુદ્ધ કે સાન વસ્ત્રની નથી, માએ જનમ્યો તેવી ગતી.

છપ્પો.

મૂરખનાં એ ચિન્હ, ભણવુ ગણવું નવ સુઝે,
મૂરખનાં એ ચિન્હ, વિવેક એક નવ બુજે;
મૂરખનાં એ ચિન્હ, જૂઠ ઝાઝેરું બોલે,
મૂરખનાં એ ચિન્હ, છિદ્ર પોતાનું ખોલે;
વળી મૂરખ ઉદ્યમ નવ કરે, ઉઘ આહાર અંદકો હશે;
સામળ કે' આ ચિન્હથી, પર્ખ મુરખની ઝટ થશે.

ચોપાઇ.

અશ્વેથી હળવે ઊતર્યો, મેહેતા તણે મંદીરે ઠર્યો;
હળવે હળવે હલાવે દ્વાર, ધિમે ધિમે કરે પોકાર.

શીતકાર કરે બહુ માન, મારે તાણી ઉપકાર જાણ;
હીરીમાં હરે નજીપે ચડી, ચંદ્રબુદ્ધને ચિંતા પડી.
મૂરખ જન જાગે નહિ આપ, કામ કેઈ પેરે મારૂં થાય;
લજ્જા તો રાખે શ્રી રામ, એક પહોર ગઈ છે જામ.
એવે મૂરખચટ તે વાર, જોતાં અટ જાગ્યો નિરધાર;
ચટપટી ચાંચડની થઈ, માંકડ ઝાઝા વળગ્યા સહી.
સાવચેત ન થયો જ્યાહરે, પ્રધાનપુત્ર બોલ્યો ત્યાહરે;
અરે ભાઈ ઉઘાડો બાર, તુજ કારણ આવ્યો છું સાર.

દોહરા.

મૂરખચટ ત્યારી બોલીઓ, મીચી આંખ તે વાર;
જારે વળી કેમ આવીયો, રાત સમે આ ઠાર.
માર્ગું સાથે લાવીયો, જે આવીયો આવે હામ;
તારૂં તેવું છે નહીં, જા કે અદ્રશ્યને ધામ.
રામજી રૂઠ્યા તુજને, હાંસલ જડશે એહ;
ભોગળ અદારે હું હણું, તેમાં નહિ સંદેહ.
ગુરુ ગોરાણી માહરાં, ભર નિદ્રા મોઝાર;
એવું કહીને કર વિષે, ભોગળ લીધી સાર.

ચોપાઈ.

કેમ ઉભો રહ્યો છે અહીં, કુંવર પછીથી બોલ્યો તહીં;
હું વિચાર કરું આ ઠાર, એને શી મારતાં વાર.
ચંદ્રબુદ્ધ કહે સાંભળજો તમો, પ્રધાન પુત્ર જાને છું અમો;
કરવા આવ્યો છું તારું કામ, ધીરે રહી ઉઘાડો ધામ
વાણી એવી સુણી જ્યાહરે, તતક્ષણ દ્વાર ખોલ્યું ત્યાહરે;
ઘરમાં તેડી પડીઓ પાય, હું બોલ્યો તે કરો ક્ષમાય.
અમો વસું તમારે ગામ, ફરમાવો તે કરું હું કામ;
આજ્ઞા તમારી લોપું નહીં, કહો તે મારે કરવું સહી

દોહરો.

વધામણીની વાત છે, તારે કર્મે કીધું જોર;
અસત્ય રખે તું માનતો, કહું સાચો એકાર.

ચોપાઇ.

વિદ્યાવિલાસિની વિનતા જેહ, આજ તુંને પરણાવું તેહ;
કહું તે પેરે તમો કરો, ડરો રખે હિંમત દિલ ધરો.
નિશાળ વિષે આજને દન, મુંજ ઉપર કીધું એણે મન;
કામ મુજથી એ નવ થાય, તમને નથી એમાં ચિંતાય.
ધરો વસ્ત્ર મારા શણગાર, વળી લેજો મારો તોખાર;
સાથે લેજો મુજ કટાર, જવાનો કહું છું પ્રકાર.
નગર બાહર છે એક જોજન, દેહેરું આદેશર કેરું પાવન;
સંકેત અમે ત્યાં રાખ્યો વીર, સુખે વરો ધરો મન ધીર.
વરશે વિલાસિની સરખી નાર, તારા પુણ્ય તણો નહિ પાર;
મૂરખો કહે નહિ મારી જોગ, માહારો કેમ કરશે સજોગ.
ચતુર જાણી તમોને વરે, મૂર્ખ જાણી મને પરહરે;
તમો આદરો એવો અર્થ, તેને મન તો એ સૌ વ્યર્થ.
ચંદ્રચુડ કહે કહું છું સાચ, નવ આવે તને ઊંની આંચ;
અણબોલ્યા રહેજો તમે, સંકેત એવો કીધો અમે.
પરણ્યા પુંઠે પંથ પળાય, આગળ જતાં જ્યાં વ્હાણું વાય;
પછે સુખેથી સુખે બોલજો, દીલતણો પડદો ખોલજો.
દેવ સાખે વરશે સુંદરી, જાશે કયાં પછી પરહરી?
વિનેચટ કહે કરીશ એ કામ, સુખે જાવ તમારે ધામ.
વસ્ત્ર શણગાર અશ્વ ત્યાં દીધ, ચંદ્રચુડ ચાલ્યો પછી સીધ;
વિનેચટ પછી શું આદરે, જગાડવા ગુરુને સાદ જ કરે.
ગુરુને નિદ્રા આવી ઘણી, તોય સુણી વાણી તે તણી;
ઝબકીને જાગ્યો તે બ્રહ્મ, મુરખ આ શું કીધું કર્મ.
મન કશો સુઝ્યો નહી મર્મ, ગ્રહસ્થાશ્રમનો જાણે નવ ધર્મ;
કાચી નિદ્રાએ જગાડે કોય, ગામ ભાંગ્યાનું પાપ જ હોય.
અલ્યા હતું એવું શું કાર, મુજને જગાડ્યો આ વાર;
તને વર્ષ થયાં છે વીશ, રુઠયા તુંને તો જગદીશ.
મોહેતાજી રીસે બોલ્યા સહી, આહવો નિશાળીઓ દીઠો નહીં;
દશ વીશ એવા બેસે મળી, કરે આપણી સેવા ભલી.
નારી કહે સાંભળીએ નાથ, મૂરખને સમજો અનાથ;
જુઓ મને કેવો હરખાય, જાણે પરણવા કન્યા જાય.

હસ્યો વિનેચટ ,વાત જ વશી, ચરણે લાગ્યો ગુરુને ધશી;
આશીશ દેને ગુરુજી તમે, દેશ જઇએ પછીથી અમે.
હમણાં ગઇ છે ઝાઝી રાત, મળ્યો મને ઘરનો સંગાથ;
અભ્યારુ કેહે કહું છું હુંય, તે તો સાંભળ પૂરું તુંય.
મુજ મંદીર રહ્યો ખટમાસ, નવ લાગ્યો વિદ્યાનો પાસ;
એહ દુઃખ લાગે છે બહુ, અહીં આવે તે શીખે સહુ.
પક્ષ એક જો પાટી ધરે, મહામૂર્ખ પાછો નવ ફરે;
ખાણું વર્ષનો હું તો થયો, અભણુ તુજ વિના કોઈ નવ ગયો.
સર્યું નહી તારું કંઈ કાજ, એમાં જાય છે મારી લાજ;
આથી રુડું મોત જ સાર, અપવાદે જીવવું ધિક્કાર.
ઘડી ચાર રહો મુજ ધામ, કંઈ તમારું થાએ જો કામ;
ગોખ સ્થાનક છે સરસ્વતિ તણું, જેનું કરયું આરાધન ઘણું.
પછી તે શે લાગે મુજકાજ, જાયે જ્યારે મારી લાજ;
કો દિન મેં બોલાવી નથી, તુજ માટે સાધું સરસ્વતિ.
એવું કહી ગોખ આગળ ગયો, કરી સ્નાન પોતે શુદ્ધ થયો;
ધોયેલું વસ્ત્ર પેહેર્યું અનૂપ, નાના વિધ પૂજાને ધૂપ.
દીપક જોત ઘૃત જ તણી, ભક્તિ ભાવના આણી ઘણી;
આસન માંડયું રાખી દૃઢ ચિત્ત, પૂજે પૂરણ આણી પ્રીત.
પુંઠ પછવાડી વિનેચટ જેહ, ઊભો રાખ્યો કરજોડી એહ;
પછી પ્રક્ષાલ તે વિપ્રે કર્યો, સામાન સૌ તે આગળ ધર્યો.
કેશર ચંદન કુંકુમ હાર, ચોખ્યા અક્ષત પ્રીતે સાર;
ચુવા અત્તર ને અબીલ ગુલાલ, સીંદુર ટપકું કીધું ભાલ.
અગરબત્તીનો કર્યો છે ધૂપ, કીધાં આરતી નૈવેદ અનૂપ;
શોભતા ધરાવ્યા શણગાર, ગીત નૃત્ય સ્તવન અપાર.
દંડવત કીધા એકસો આઠ, ઝાઝા કીધા ચંડીપાઠ;
અષ્ટોતરી માળા ફેરવે, સ્તુતી મુખે માજીની સ્તવે.

દોહરા.

સ્હાયરથી તું ઊપની, નવે ખંડમાં નામ;
સેવે તને શારદા, તેનાં સિદ્ધ થાયે કામ.
બ્રહ્મતનયા હંસવાહિની, કુમારિકા સાક્ષાત;
વીણા પુસ્તકધારિણી, વાયક વરદાયની માત.

નારાયણી નિરંજન તમો, નિરમળ તારૂં નામ;
બાવનમાં વ્યાપી રહી, રસના એ તુ જ ઠામ.
ચાર ચૌદ બત્રીશમાં, ચોસઠ પૂર પ્રમાણ;
જે જન પાસે તુ નહીં, તે નર વાનર જાણ.
જેમ વાયુને વશ તરણુ છે, દશે દિશામાં જાય;
શારદા વશ સસાર છે, વશ એથી સૌ થાય.
વેદ પુરાણ ને શાસ્ત્ર જે, છંદ કવિત દોહરાય;
પ્રબધ ભાષા છપ્પાતણા, અર્થ યથારથ થાય.
રાગ ચાલ ચોપાઈ સહુ, સર્વે તુજથી હોય;
મુખમાંથી જે નીસરે, તુજ વિના નવ કોય.
વેદ ભેદ ગુણ ચાતુરી, ડહાપણ ગૂણ નિધાન;
બુદ્ધિવતા સઉ બને, પ્રસન્ન તમો પ્રમાણ.
ત્રુઠી તું દેવીદાસને, બીજા કવિ જન ક્રોડ;
તું રુઠી છુ જેહને, તેને મોટી ખોડ.
ગુંગા મુગા ને બોબડા, મૂર્ખ અને અજાણ;
તે જન એવા જાણવા, જનની પેટ પાષાણ.
વર્ણન કરું શું તાહરું, ગુણ તુજ અપરમપાર;
સમુદ્રમાંથી પક્ષી હરે, એક ચચનો હાર.

ચોપાઈ.

એવી સ્તુતિ વિપ્ર જ કરે, તુહી તુહી મુખે ઓચરે;
ત્રણ ઘડી ત્યાં પરણ થઈ, તોયે સરસ્વતી બોલ્યાં નહીં.
બ્રાહ્મણ તવ કરે બહુ રીશ, છેદવા લાગ્યો પોતાનું શીશ;
ઘણા દિવસ મેં સેવી તુને, ફળ તેં કઈ નવ આપ્યું મુને.
જોયું તારું બઈ આ ઠામ, બ્રહ્મહત્યા આપું નિરવાણ;
બીહુ એથી જગદાધાર, તુજથી કેમ સહેવાશે ભાર.
લાગ્યો કાપવા શિર જાહરે, પ્રસન થયાં સરસ્વતિ તાહરે;
માગ માગ મનમાં શું ધરે, વણ ખૂટે શાને તું મરે.
મહાપુજા કીધી તેં આજ, આરાધી મુજને શે કાજ;
વર માગે મુખથી જે તુય, પ્રસન્ન થઈને આપું હુય.

દોહરા.

દેવકૃષ્ણ મુખથી વદે, આપો એક વચંન;
કૃપા કરી મુજ ઉપરે, આ બાળને થા પ્રસંન.
સેવા મુજ અદકી કરી, કહ્યુ મૂખથી જેમ;
૭ માસ થયા અહીં, પણ રહ્યો એમનો એમ.

ચોપાઈ.

નવ શીખે શે એને દમો, સત્ય કહું સાંભળજો તમો;
નહિ આવડે એને એક બોલ, કહું છુ તેનો કરજો તોલ.
એને જન્મ થયા છે પાંચ, મુજને દીધી ઝાઝી આચ;
પહેલે અવતારે દામોદર સાર, દેવદત્ત કેરો કુમાર.
ગુરુ ઘેર મૂક્યો જાહરે, દુરમતી કરી તાહરે;
બાળકને દેતો બહુ દુઃખ, ગુરનિંદા ઉચરતો મૂખ.
સૌને દેતો એવી શાખ, ઘણું ભણે તે માગે ભીખ;
ભણે ગણેથી તો શું હોય, કર્મ કરે તે ન કરે કોય.
દેતો ગાળ મુજને બહુ મર્મ, કરતો મુજ નિંદાનાં કર્મ;
મરણ પામ્યો એમ કરતાં નેટ, પછિ અવતરયો ચારણને પેટ.
બદલાજી નામે બાગેટ, સદલાજી સુત કહાવે ઠેઠ;
માત તાતને દેતો દુઃખ, ન ગમે તેનું કોઇને મુખ.
કવિત છંદ, ભાષા ને ભેદ, નિંદે શાસ્ત્ર વાણી ને વેદ;
બ્રહ્મજ્ઞાન થતું હોય જ્યાંય, ભુંડું ભાખે પોતે ત્યાંય.
એમ કરતાં ત્યાંથી તે મુઓ, ત્રીજો જન્મ કણબી ઘેર હુઓ;
લેખ પત્ર દેખે એ જ્યાંહ, લઘુ કરે તે ઉપર ત્યાંહ.
મારે ઠોકર પગની ઠેશ, દોષ ગણે મનમાં નવ લેશ;
એથી દુઃખ બીજું તે કયું, કોહો કેઇ પેરે જાશે સહ્યુ.
વળતી ત્યાથી છુટ્યો અવતાર, ચોથે થયો ક્ષત્રી કુમાર;
તાંહાં એણે આદરીયું જેહ, કહું વિસ્તારી તુજને તેહ.
ખત પત્રને ખોટાં કરે, અસત્ય અન્યા બહુ આદરે;
લખ્યું ભાખ્યું લાવે કોય, દીઠું નવ ગમે મારું મ્હોંય.
લેઇ લેખ જઈ જળમાં ધરે, પંડિતની નિંદા બહુ કરે;
ખરી વાણીને ખોટી અનુભવે, ખોટી તે સાચી જોગવે.

મિથ્યા મુજને ચ્હડાવે આળ, દેતો મુજને ઝાઝી ગાળ;
માટે મુકો મારો ખ્યાલ, વિરોધ હોય ત્યાં શાનું વ્હાલ.
તે દિનથી હું અળગી રહી, પાંચમે અવતારે આવ્યો સહી;
રીખવદત જે એનો તાત, વિમળદત એ મુરખ જાત.
કરયાં કર્મનો પામ્યો દોષ, કેમ રિપુ મૂકે નિજ રોષ;
જેથી આપદા પામે જેહ, તે પર કેમ રાખે તે નેહ.

દોહરા.

તે માટે એના થકી, અળગી રહી છુ જાણ;
કોટી ઉપાયે નહિ વસું, રસનાએ નિરવાણ.
બીહીતી વસુ હુ એ થકી, દુર ડગલાં ક્રોડ,
વિશ્વ આખુ શોધતાં, મળે ન એની જોડ.

ચોપાઈ.

તે માટે એને અળગો કરો, બીજું મન ગમતું આચરો;
પડયો કેહે પૂરો જો વાસ, તોતો મુજને થાય ઉલાસ.
ઇચ્છા મુજ મન એ તો ખરી, માગુ માતા હુ કરગરી;
નિરાશ કરશો મને ના કહી, તો તો મારે મરવુ સહી.
સરસ્વતિ કહે કરણી કિરતાર, એ નથી એના કર્મ મોઝાર,
માત તમે મળ્યાં જાહરે, રુડું કર્મ થયુ તાહરે.
ઝાઝી વાર લગાડો શુય, પ્રસન થશો તો જીવુ હુય,
દર્શન આપ્યુ તમે પ્રતક્ષ, એનાં કામ સરયાં તવ લક્ષ

દોહરા.

સારે વિચારે શારદા, હું સારું એનો અર્થ;
કામ કરયેથી છુટકો, વચન કેમ જાયે વ્યર્થ.
સાચો ગુરુ તું તો સહી, તુજ જેવા નવ હોય;
થયો નહીં થાશે નહીં, જુગમાં બીજો કોય.

ચોપાઈ.

મરવા માટે તુ આદરે, નિશ્ચે કામ એનુ હું કરુ;
આ જન્મ એના વહી જાય, તુજ વણુ તો કારજ નવ થાય.
પછી સરસ્વતિ થયાં પ્રસંન, હસવાહિનિ વદ્યાં વચન;
વિનેચટને કરાવ્યું સ્નાન, પછી ધરાવ્યું વસ્ત્ર નિદાન.

મુખથી જિહ્વા કાહાડી બાહાર, લખ્યા લેખ સાડાત્રણ સાર;
તંબોળ મુખથી પોતે દીધ, બોલ્યાં વચન થાશે તુજ સીધ.
શીર હાથ મૂકી કહે માય, તું બોલે તે અવિચળ થાય;
વિનેચટે ત્યાં કર્યો પ્રણામ, સઘળાં સુધર્યાં મારાં કામ.
દેવકૃષ્ણ કહે સાંભળ માય, બોલ્યું ચાલ્યું કરો ક્ષમાય;
થયાં માત પછિ અંતર્ધ્યાન, વિનેચટ બોલ્યો મુખ વાણ.
હવે ગુરુ મુજને શું કહો, 'જાઓ ભાઇ સુખીઆ તમો રહો.'
સ્વામી સેવા મુજથી નવ થઈ, કષ્ટ કીધાં મુજ માટે સહી.
પરમારથ કાજ કરે કો નહીં, થયો વેચાણ તમારો સહી;
કામ પડે મારું જાહરે, દાસ હાજર હું છું તાહરે.
એવું કહીને લાગ્યો પાય, થયો વિદાય માગી આજ્ઞાય;
જશ વાધજો તારો ઘણો; થજે અધિપતિ અવનિતણો.
ગુરુ આશિષ એવી ઉચરે, માન પામજો પૃથ્વી પરે;
આશિષ એવી ગુરુએ દીધ, વિનેચટ ત્યાંથી ચાલ્યો સીધ.
આવ્યો હેઠે જ્યાં નિશાળ, કરવા મંડી જાવા ચાલ;
શણગાર વસ્ત્ર સજ્યાં બહુ દેહ, પ્રધાન પુત્ર આપ્યાં જેહ.
ગતી એહની તો સઉ કહી, વિલાસિનીની શી ગત થઈ;
નિદ્રાવશ દાસી સઉ હોય, એનો મર્મ ન જાણે કોય.
ધાવ દાસી લીધી સાથ, અનરગળ દ્રવ્ય રાખ્યું હાથ;
નગદી હીરા ને ઝવેર, ખાતાં ખૂટે નહીં તે પેર
કહેડે બાંધી લીધી કટાર, અશ્વની ઉપર થઈ અસ્વાર;
બેઠી ઘોડે જાવા ચડી, ચાલી સઉકાને છેતરી.
રાત સમે કોઇ પૂછે નહીં, સઉ સઉના ઘરમાં ઊંઘે સહી;
ન રહે દરવાજે દરવાન, રામરાજ્ય સરીખું છે જાણ.
સવા પોહોર જ્યાં રાત્રી ગઈ, વિલાસિની ત્યાં આવી સહી;
આદેશર સ્થાનક પાવન, વાટ જુવે રાખી એક મન,
પ્રધાન પુત્રનું ધ્યાન જ ધરે, વાર થઈ ચિન્તા ચિત કરે;
પ્રધાન પુત્રનો ધર્યો શણગાર, સત્વર પોતે થયો તૈયાર.

દોહરા.

તે સમે વિનેચટ સજ થયો, ગુરુ મંદિરથી તેહ;
અશ્વે બેસી નીસર્યો, ચાલ્યો, આપે તેહ.

નારી આગળ જઈ રહ્યો, આદેશરને દ્વાર;
તે સમે ભખ્ય પૂરણ થઈ, અંધારું થયું અપાર.
વિલાસિની કહે સારું થયું, સાચા જાણ્યા સાર;
ત્યારે વિનેચટ બોલ્યો નહી, વિનતાશું લગાર.

ચોપાઇ.

મૂજને એણે કહ્યું છે જેમ, બોલે તે બોલાવ્યો કેમ;
દેવ સાક્ષી કર્યા તતકાળ, આરોપી તેનો વરમાળ.
પછી અબળા તે બોલી આપ, આ વીણ બીજા ભાઈને બાપ;
વિલાસિની વિનેચટને વરી, એક વાર બોલો શ્રી હરી.
આદેશરને કર્યો જુહાર, ત્યાંથી ચાલ્યાં ત્રણે સાર;
આગળ વિનેચટ પુઠે નાર, પછી ધાવ ચઢી તોખાર.
વેગે અશ્વો ચાલ્યા સહી, ચાર જોજન તો આવ્યા તહીં;
સોળ કોશ તો જાતાં થાય, ઉગ્યો રવિ ને વા'ણું વાય.

દોહરા.

વિનતા વાણી ઊચરી, ભોર ભયો મહારાજ;
તુજ મુખ જોવા કારણે, ઇચ્છા ધરું મન આજ.
પતિને પ્રભૂ જાણવા, સંસાર તણો સૌ સાર;
એ સરખું દૈવત નથી, દર્શન આપો ભરતાર.
હમ ચાહત તમ મિલનકું, પલ એક વર્ષ કે થોર;
હમ તો ઐસો ઇચ્છતી, જ્યઉં ચંદ્ર ઓર ચકોર.
મૃગ ચાહત રાગકું, ધનકું ચાહત મોર;
કંથ રેણી ભઇ પંથમેં, અબ તો, ભયો હે ભોર.
વિનેચટ એમ બોલે નહીં, તવ સનમુખ આવી નાર;
વિનેચટ મુખ દેખતાં, પડી પેટમાં ફાળ.
અબળા અવનીપર ઢળી, ન રહી શુદ્ધ કે સાન;
હૈયે દૂમો જામીયો, કંઠે આવ્યા પ્રાણ.
આંખ ઊંચી ચઢી ગઈ, અંગે આવ્યું સીત;
સુજે કાંઇ સૂઝે નહીં, ભમવા લાગ્યું ચીત.

લક્ષણવંતીના બોલે બોલ, સૌ દાશીશું કરે કલોલ.
હેમપૂરીની શોભા ઘણી, જાણે શેષતણો શિરમણી;
ચૌટાં ચોસઠ છે વિવેક, ભવ્ય ભોવન દીસે અનેક.
નગર વરિત છે જોજન ચાર, અઢારે વર્ણ વસે છે સાર;
રાજાની છે નિરમળ મતી, પ્રજાને દુઃખ દેવું નહિ રતી.
ગરીબ તણી કરે સંભાળ, ગૌ બ્રાહ્મણ કહાવે પ્રતિપાળ;
મોટાઈ મનમાં નવ કશી, ભક્તિભાવ રુદે રહી વશી.
ાડી કુંજમાં બહુ ઠાઠ, ચીત્ર વિચિત્રની તેમાં ભાત;
ાડો કેતકિ ને કંથાર, મોગરો માલતી બહૂ સાર.
ંપો ચંબેલી ડમરો જેહ, જુઈ જાઈ ગુલાબ જ તેહ;
ડમડી અંજીર આંબાસાખ, માંડવડે લચી રહી દ્રાક્ષ
ાજાં ફળ છે બહુ ભાતનાં, સુગંધીદાર ઉત્તમ જાતનાં;
ાક કરે છે ત્યાં કલોલ, એવી વાડી જોતાં સોળ.
ાદ્યાવિલસિની વિનેચટ ધાવ, કરયો નગ્રમાં વસવા ભાવ;
ાવ કહે વિલાસિની નાર, જોઇએ ચતુરાઈ આણે ઠાર.
હે ધાવ વિનેચટને તહીં, જુઓ ભુવન રહેવાનું અહીં;
ાનેચટ કહે બેસો તમો, ભુવન જોઇને આવું અમો.
ેમ કહી આવ્યો નગ્ર મોઝાર, ભુવન ભવ્ય દીઠું ત્યાં સાર;
ાર માળનો છે અવાસ, વેગે આવ્યો ધાવની પાસ.
ર જોઈ આવ્યા છું અમો, માટે વેગે ચાલો તમો;
ાવસદ વિલાસિની નાર, આવી તે ભૂવનને દ્વાર.
ાટું મંદીર દીઠું સાર, તેને જોઇને કરે વિચાર;
ા તો મુજને પડે સંદેહ, તું કહે છે જે મૂરખ એહ.
ાજે માળ વિલાસિની જાણ, વચલે માળે ધાવ પ્રમાણ;
ાચે વિનેચટ કેરો ઠામ, ધાવ કરે છે એજીનાં કામ.
ાન પાનનું સઘળુ સૂખ. નહીં સંજોગ કે જોતું મૂખ;
રે. પેર. ધાવ. પ્રીછવે. સહી., વિદ્યાવિલાસિની. માને નહીં.
ાળ ખેપના દિન નિરગમે, વિનેચટ શોક ધરે નહીં ક્યમે;
ાન ઉગતે કરે ઉપાય, પહેરી પોશાક ને ચૌટે જાય.
ાલા લોકનો કરે છે સંગ, કહે વાત સૌને મન રંગ;
ાાય ચુકવે ભલેરી ભાત, બન્નેને રાખે રળીઆત.

જ્યા કોઈથી નવ ચૂકે રાડ, ક્ષણ માત્રમાં ભાગે વઢવાડ;
મોહની દેખી મોહ ઊપજે જેમ, વિનેચટ ઉપર રહે સૌ તેમ.
ચોહેન પડે દેખે જ્યાહરે, દુઃખ થાય નવ દેખે ત્યાહરે;
વાધ્યો જશ જાણીતો થયો, ઘરનો મર્મ કોઇએ નવ લહ્યો.
ધાવ બનેની સેવા કરે, કરી પાક તે આગળ ધરે;
હેઠળ રસોઇ વિનેચટ જમે, ઉપર વિલાસિની દિન નિરગમે.
એક સમે જોડી બે હાથ, બોલી ધાવ વિલાસિની સાથ;
શું કહું તમને આનુ એહ, કાં બાઈ દુઃખ વેઠો છો દેહ.
દૈવ સમક્ષ એને તો વર્યો, હવે કરો શે એને પરો;
ઈશેં આપ્યો તે તો ખરો, તે સાથે તમે પ્રીત જ કરો.
હવે અવર નર મન નવ ધરો, એને તો હવે નવ પરહરો;
રાત દિવસ શાને તમે ઝુરો, નવ કરી કહાડો એને ખૂરો.
મૂરખ તારે મનથી ઠર્યા, બાહાર સઘળાંએ સુઘડ કર્યા;
ચૌટે જાએ ચતુરસુજાણ, સકળ લોક તો કરે વખાણ.
એ મુજને નવ કહે લગાર, સાંભળી વાત અમોએ બહાર;
વેહેતો મૂકો છો ભરતાર, તારા, કુળનો નહિ વેહેવાર.
ત્યારે વિલાસિની બોલી વાણ, હમણાં તુજને આપીશ પ્રાણ;
વાક્ય હવે કહેશો નહીં મુખે, રેહેવા દોની મુજને સુખે.
પૂછુ ત્યારે કેહેજો કામ, નથી લેતી હું એનું નામ;
ત્યારે ધાવ બોલી છે મુખે, જેમ ગમે તેમ કરજો સુખે.
એવું કહી હેઠે ઊતરી, શાક પાક સામગ્રી કરી;
વિનેચટે કરયુ ભોજન, વિનતા વિશે ના વદે વચન.
પ્રેમ ધરી ચાવે છે પાન, હૃદયથી રહે છે સાવધાન;
કામ દહન વિનેચટ કરે, વિનતા પણ તેવું આદરે.

દોહરા.

સાત સવત્સર વહી ગયા, હેમપુરીની માંહ્ય;
નવી વાત એક ઊપની, રાજસભા છે જ્યાંહ્ય.
તે સમે હેમરથ એમ વદે, પ્રધાન પ્રત્યે વાણ;
મુજ મન ઇચ્છા ઊપની, ખોદાવો નવાણ.
કરો સોઈ તળાવની, ખોદાવો નમ મોઝાર;

એ મારગ ધન ખરચવું, ધન છે અપરમપાર.
વિશુદ્ધ મંત્રી એમ ઓચર્યો, અતિ ઉત્તમ એ કાજ;
જો તમ મન ઇચ્છા થઈ, કરવું એ નિશ્ચે આજ.
જોશી જુગતે તેડીઆ, મુર્ત લાખેણાં લીધ;
તે દિવસે જોગ મળ્યો, કામ કર્યું છે સીધ.
સલાટ બોલાવ્યા સાતસેં, હતા કારીગર પૂર;
તે પ્રધાને મેળવ્યા, વેગે રાય હજૂર.
રાજા કહે એ આદરો, ઉત્તમ કરો એ કામ;
દેખી મન રાજી રહે, જુગમાં ચાલે નામ.
કરજો પાગ પત્થરીયા, ખોદો મંડલાકાર;
મસાલો મન ગમતો માંગજો, ઘટે જ્યાં જેવો સાર.

ચોપાઈ.

રાય વચન ચઢાવ્યું શીશ, બોલાવ્યા ઓડ* દસોદીશ;
ઓડ સાતસેં એકે સાથ, કરે કામ તે હાથોહાથ.
સેવક હેમરથ રાયતણા, ઉપર તાકીદ કરે છે ઘણા;
ધમધોકાર કામ ચાલ્યું જાય, એટલે આઠ દિવસ ત્યાં થાય.
નવમે દિવસે નિપન્યું કામ, અટકી વાત રહી તે ઠામ;
પ્રભાત પહોર થયો જેટલે, ખોદવા માડયું છે તેટલે.

દોહરા.

એક માથોડું ખોદતાં, અચરજ દીઠો ઘાટ;
ભૂમીમાંથી નીસર્યો, તાંબાનો ચોપાટ.
અઢાર ગજ લાંબો સહી, નવ ગજ પોહોળો જાણ;
ઉપર લેખ લખ્યા તહીં, પ્રાચીનતણું પ્રમાણ.
કામ અટક્યું ત્યાં થકી, જાણવ્યું જ્યાં છે રાય;
પુરપતિ કહે પ્રધાનને, એ તે શું કહેવાય.
રાયે પ્રધાન મોકલ્યો, વાંચી લાવો એહ;
ઘટે તેવું પછી કીજીએ, એમાં નહીં સંદેહ.
પ્રધાન ત્યાંથી પરવર્યો, આવ્યો જ્યાં તળાવ;
મથ્યો મંત્રી ત્રણ ઘડી, પણ પામ્યો નહિ દાવ.

---

* કુવા-તલાવ-વાવ ખોદનારા.

વંચાય નહીં તે કો થકી, અક્ષર કાના માત્ર;
પામ્યો ક્ષોભના મન વિષે, શીતળ થયું છે ગાત્ર.
મહીપતિને કહાવ્યું મંત્રીએ, અક્ષર નવ ઓળખાય;
સંદેશો સુણીને આવીઆ, તત્ક્ષણ પોતે રાય.
હેમરથ તવ બોલીયો, ભણતર ભૂડી વાટ;
વૃદ્ધ થયો ભૂલી ગયો, ન વાંચે મંત્રી પાટ.
હું હમણાં વાંચું જુઓ, પલક ન લાગે વાર;
મંત્રી કેહે મોટા તમો, વિદ્યાગુણભંડાર.

ચોપાઈ.

વાંચવા રાય ગયો જાહરે, ગોથાં ખાવા લાગ્યો તાહરે;
લખ્યા લેખ શુદ્ધ છે એહ, વંચાય નહિ કારણ શું તેહ.
ચાર ઘડી એમ કરતાં ગઈ, અક્ષર એક વંચાયો નહીં;
પ્રધાન પાસે આવ્યો રાય, પુરપતિ પામ્યો મન લજ્જાય.
અરે મંત્રી કહું છું તુને, એમાં સૂઝ પડે નહિ મુને;
કહે પ્રધાન કહીએ અમો, વિદ્વાન મોટા તેડો તમો.

દોહરા.

પંડિત તેડ્યા પુરપતિ, રહેતા નગર મોઝાર;
આઠે પોહોર અહમેવમાં, અદકો મન અહંકાર.
બાંધતા વાંકાં પાઘડાં, પેહરતા લાંબાં ધોત;
શેલાં ભારી મૂલનાં, બારિક જીણે પોત.
તન ચરચ્યું રે'હે ચંદને, પુસ્તક મુખ પુરાણ;
વાદવિવાદ કરતા ઘણું, એકથી અધિકા જાણ.
જાણે તે સૈ શાસ્ત્રને, ઉણ એકે નવ હોય;
એવા પંડિત આવીયા, જુગતે રાજા જોય.
પાંચસે તેમાં અધિક જે, ઘાલે એમાં હામ;
ઘણું વદે તે ડાહ્યરા, કહે હમારું કામ.
અતિ ઉત્તમ મહીપતિ કહે, શાને લગાડો વાર;
ત્યારે પંડિત પરવર્યા, જઈ રહ્યા તેણે ઠાર.

ચોપાઈ.

વાંચવા માંડે જઇ તે જોઈ, અર્થ એક સરે નહીં કોઈ;
ફરી ફરીને માંડે દ્રષ્ટ, ઉતર્યો અહંકાર ને પામ્યા કષ્ટ.

દોહરા.

પંડિત રાજાને કહે, સાચું કહીએ આ ઠામ;
વંચાય નહીં એ અમ થકી, એ જોશીનાં કામ.
ત્યારે જુગતી રાયે કરી, તેડયો જોશી સાથ;
તેને કહે વાંચો તમો, અવર શું જાણે વાત.
મંડળ સૂર્ય ચંદ્રનાં, તારાગ્રહની ગત્ય;
અગમ નિગમ કરો વારતા, માટે રાખો પત્ય.

ચોપાઇ.

મહારાજ અમે કીજીએ કામ, એવું કહી ચાલ્યા તે ઠામ;
ભાત ભાતના અક્ષર ભાળીયા, વાંચે શું મોટા પોળીયા.*
અર્થ સર્યો નહીં આવ્યા ફરી, રહ્યા હાંરી લજ્યા મન ધરી;
નિચે મુખે આવ્યા જ્યાહરે, મહીપતિ મન ચેત્યો ત્યાહરે.

દોહરા.

જોશી કહે જુલમ ઘણો, એ લેખકનું કામ;
લહીયા રાયે તેડીયા, હઇએ ધરીને હામ.
અક્ષર તમો સૌ ઓળખો, આઠે પ્હોર અભ્યાસ;
ઓછા અધિકા ને અટપટા, તેની ગત તમ પાસ.

ચોપાઇ.

જ્યારે રાયે મુખ વાણી કહી, ગયા લહીયા વાંચવા સહી;
બળ બુદ્ધિ દોડાવી વડી, સૂઝ કાંઈ તેમાં નવ પડી.
માન મુકી તે તો આવીયા, મારાજા અમો નહીં ફાવીયા;
મે'તાજી મુનસી આવે જ્યાહરે, એહ લેખ વાંચે ત્યાહરે.

દોહરા.

મેહેતા મુનસી તેડીયા, તેને કેહે છે ભૂપ;
ગુરુ તમો છો જગતના, વિદ્યાનું સ્વરૂપ.
શારદા વશ તો સર્વેકો, તમ વશ શારદા હોય;
આપે દીલ દોરો તહિં, નહિ વારે તમને કોય.

* ટીપણાવાળા. જોશીઓ માથે મ્હોટાં ટીપણાં ઘાંચે છે.

ચોપાઈ.

જુલમ કોરડો તમારે ધામ, રતન કોરડો હમારે નામ;
વાંચ્યાના રખી આરતા, ચાલ્યા મેહેતા સૌ મ્હાલતા.
વાંચી શક્યા નહીં તે તો કોય, માથાફૂટ કરી ઝાઝી તોય;
મહીપતિ આગળ આવી કહે તેહ, મુનશી સૌ વાંચશે એહ.

દોહરો.

મુનશીને કહે મહીપતિ, સારો મારો અર્થ;
કહેતાં પેહેલાં પરવર્યા, વાંચક બની સમર્થ.

ચોપાઈ.

વાંચતાં બંધ બેસે નહિ જરી, કરી પ્રતિજ્ઞા ખોટી થઈ ખરી;
મેલ્યો મન તણો અભિલાષ, ઓચરતા આવ્યા રાજાની પાસ.
કવીશ્વર કેરું એ, તો કામ, ચાલે નહીં હમારી હામ;
રાજા કહે કરુ એમ અમો, એકાંતે જઈ બેસો તમો.

દોહરા.

કવીશ્વર તેડ્યા કોડથી, તેને કહે છે રાય;
ત્રાંબા અક્ષર વિકટ ઘણા, જુઓ એ તમથી વંચાય.
ભાષા ભેદ જાણો તમે, કવિત કરો છો કોડ,
વાંચ્યાની વિદ્યા ઘણી, જગમાં નહિ તમ જોડ

ચોપાઇ.

કોડે કવીશ્વર ચાલ્યા તહીં, શું વાંચે કાંઈ સૂઝે નહીં;
અમથી સ્વામી નહીં સરે કામ, નવ ચાલે એમાં અમારી હામ.
જોગેશ્વરની એમાં ગતી, તેડ્યા ભૂપે જુગતે જતી;
ઘણા વૃદ્ધ જીરણ છે દેહ, રાજાએ તેડાવ્યા તેહ.

દોહરો.

નમન કરી નરપતિ કહે, વિદ્યારૂપ નિધાન;
સૌકો મે'નત કરી મુવા, પામો સૌ તમે માન.

ચોપાઈ.

પર્મહંસ જોગેશ્વર જતી, મથે ઘણું ન વંચાયે રતી;
વાંચ્યા વિના તે કેમ કેહેવાય, માગે પરીક્ષા પોતે રાય

ઓશીઆળા આવ્યા તે ત્યાંહ, અબોલ્યા રહ્યા મનમાંહ;
વજીર દિવાન ડાહ્યા નર જેહ, ચતુર બુદ્ધિ લાયક ઘણું તેહ.
અર્થ માહરો એક નવ સરયો, રાજા બોલ્યો રોષે ભરયો;
લોક મળ્યા છે નગરના બહુ, વિનેચટ વિના આવ્યા છે સહુ.
શા માટે કારણુ કેહે એહ, જેને મન નિશ્ચે છે જેહ;
દેવ ભોગી છે અક્ષર દેવ, વાંચે પ્રતક્ષ શારદા તતખેવ.
હુમણાં જઈ વાંચીએ હમે, તેણે કારજ સરે નહીં ક્યમે;
ભરપા શેહેરમાં જાણે જેહ, પુરા પુરા પંડાએ તેહ.

દોહરો.

દીલગીર થયો ત્યાં ભૂપતિ, સુઝે નહીં કાંઈ પેર;
કામ તહીં અટકી પડયું, મહીપતિ આવ્યો ઘેર.

ચોપાઈ.

સરોવર કામ તો અટકયું સહી, રાજાને મન ચિંતા થઇ;
મનોરથ મન તણો જે હોય, વાંચનાર મળ્યો નહીં કોય.
પાંચ દિવસ તો પૂરા થયા, પુરપતિ જાતે દુખિયા થયા;
દાંડી પીટાવી ગામ મોઝાર, પ્રધાને કર્યો જેવો પ્રકાર.

દોહરા.

વાંચે લેખ સરોવર તણો, સારે મારું કાજ;
પરણાવું મુજ દીકરી, અરધું આપું રાજ.
વચન એ ફરે નહીં, મુખે બોલ્યું જે કોલ;
એના સાક્ષી શ્રી રામજી, સાત પરીયાંનો કોલ.
પ્રધાન દીલ પ્રસન થયો, એ વાતે સરશે અર્થ;
પડાદાર તેડાવીયા, કહી વાત ત્યાં શર્ત.

ચોપાઇ.

પડાદાર પુર મધ્યે ફરે, કહ્યું રાયે તે આચરે;
ગલી કુંચી રસ્તો સાર, ચોક ચાવડી ચકલા બજાર.
પોળ શેરી ખાંચાને ખુંચ, જ્યાં વસે વળી નીચ ને ઉંચ;
પ્રીતે દાંડી કરે પોકાર, પાછળ લોક પુળે હજાર.
અધિક દુઃખ તે મોટું હોય, વાંચનાર મળ્યો નહિ કોય;
દિન બધો ફરતાં વહી ગયો, રાજા પાસે આવી રહ્યો.

રાજા તેને પૂછે સહી, વાંચનાર મળ્યો કે નહીં;
દાંડીદાર કહે મહારાજ, કાને નવ ધરે કોઈ કાજ.
રાજા કહે ફિરવી જે વાત, કરજો વળી થયે પ્રભાત;
સાંજ પડે ને થાય સવાર, દાંડી પીટે શેહેર મોજાર.

દોહરા.

સાત દિવસ એમ સાંમટા, દાંડી ફરતાં હોય;
ત્યાં લગી તો ગામમાં, પ્રગટ થયો નહિ કોય.
તે સમે વિનેચટ ત્યાંહાં, બેઠો ભુવન મોજાર;
પોકાર કરતો આવીયો, પડાદાર તે વાર.

ચોપાઇ.

વિનેચટ બેઠો છે બારણે, બોલાવી ધાવ તે કારણે;
પુછો તમો એને વેગે કરી, પાછાં અહિ આવોને ફરી.
ધમ ધમ ધાવ તે પાસે ગઈ, ઉભો રાખીને પુછયું સહી;
ત્યારે દાંડીવાળો બોલ્યો એમ, તું અબળા પૂછે છે કેમ.
તમથી શું સરશે એ કામ, ખોટી કરો શામાટે આમ;
સરોવર અક્ષર વાંચે જેહ, અર્ધ રાજ્ય પુત્રી પામે તેહ.
ધાવે વાચા તેની સુણી, તર્ત આવી વિનેચટ ભણી;
દુતીએ વાત કહી જેટલી, વિનેચટને સોંપી તેટલી.
વિનેચટ કહે વેગે બોલાવ, સુણી વાત ને દોડી ધાવ;
ચાલ ઢુંઢીઆ આણીવાર, તુજને તેડે મુજ સરદાર.
ધાવ સગાતે આવ્યો ત્યાંહાં, ઉભો રહ્યો છે વિનેચટ જ્યાંહાં;
જોડી બેઉ પોતે નિજ હાથ, નમ્રતાથી બોલ્યો તે સાથ.

દોહરા.

વિનેચટ વાણી બોલીયો, પડાદારની સાથ;
જઈ કહે મુજ રાયને, કહું છું હું જે વાત.
વિનેચટે વાણી કહી, અક્ષર વાંચું સત્ય;
પુરણ દેખાડું પારખું, જેથી રેહશે પત્ય.
પણ પલટાવો રખે તમો, બોલ્યું અબોલ્યું હોય;
રાજાનો વિશ્વાસ શો, ઇતબાર ન આણે કોય.
ઢુંઢીવાળો હરખ્યો દિલ વિશે, દડબડ દોડી જાય;

આવ્યા રહ્યા મનમાંહ;
બુદ્ધિ લાયક ઘણું તેહ.
સામળ ભ... જા આવ્યો રથ ભરચો;
વિના આવ્યા છે અહિં.
હરખશું પોતે જઈ કહે, ... મન નિશ્ચે છે જેહ;
વાંચનાર પેદા થયો, જોયો ... તક્ષ શારદા તતખેવ.
વિનેચટ નામે સહી, સારે ... જર સરે નહીં કયમે;
શ્રી પકાએ તેહ.

ચોપાઈ.

હરખ્યો રાજા મનમાં ઘણું, જોવું પારખું હવે
મોકલ્યો રથ સુવર્ણમયસાર, મોકલ્યા સાથે સેવક કાંઈ પેર;
આવ્યા વિનેચટકેરે દ્વાર, ડુંડીઆએ દેખાડયું જે ઘેર.
અનુચર કહે ભાઈ ઉઠો તમો, તેડવા કારણ આવ્યા અમે
વિનેચટ કહે શી છે વાર, રથે બેઠો ચાલ્યો નિરધાર; થાય;
વિલાસિનીએ દીઠો તે સહી, ખડખડી હસી પડી તે તહીં. રાય.
થયા;
પ્રકાર.

દોહરા.

તરુણી ત્રીજે માળથી, હાસ્ય કરે અપાર;
કામ હવે સરચું સહી, દીસે રાય ગમાર.
છેલ્લે મળ્યો આ મૂરખો, જેમાં ઓછી બુદ્ધ;
શરીર સુંદર ઓપતું, જેમ ઉજળું એટલું દૂધ.
દાસી કહે તમે સાંભળો, જેમાં પાણી હોય;
વાંચનાર તો તે લહે, અવર ન જાણે કોય,

ચોપાઈ.

ધાવ તું નિશ્ચે કરી જાણ, એ શું વાંચે મોટા પાણ;
ટીટાડી જાણે જીવું ગરુડ, પંડિત જીવું જાણે મૂઢ.
સમુદ્ર જીવું જાણે કૂપ, તેલ જાણે કે જીવું વૃપ;
ભૂપ જાણે જીવું ભગવાન, નિરબળ જાણે જિવું બળવાન.
અરે ધાવ એવો છે જોગ, ભૂપતિના કાં લાગ્યા છે ભોગ;
ધાવ કહે આદરે છે એહ, ચિંતા નવ કરવી તમારે તેહ.
જેને ચિત જે ચિંતન ધર્યું, પ્રાક્રમ રાખે તે કાંઈ ખરું;
ઉગ્યો રવી ઢંકાશે કેમ, આપણીએ જાણશે તેમ.

દોહરા.

વિનેચટ વેગે આવીયો, જ્યાં છે રાજ ...
રથથી હેઠો

રાજા તેને પૂછે · ' વાંચશો, વિનેચટ કહે છે હાય;
દાંડીદાર- કહે મહારાચું હમો, સાંભળજો તમે રાય.

રાજા કહે નિરમી
સાંજ પડે ને

ચોપાઈ.

નાં રાખે પત્ય, રખે મેલો રાજાજી સત્ય;
[illegible] ૫ ઉપર દીકરી, વાચા ચૂકો તો પૂછે શ્રી હરી.
સાદ્દાર ત્યાં એવો કરી, આવ્યો હઇએ હીમત ધરી;
[illegible]ા મેદની લોક અપાર, માંહોમાંહે તે કરે વિચાર.
[illegible]ને સાંભળવાનું મન, શું વાંચે જોઇએ આ દન;
[illegible]ર્વ જગત જોવાને જાય, તલ નાંખે તો ત્યાં પીલાય.
[illegible]ડબડ ગડબડ થાયે ઘણી, કોને વારે નગ્રનો ધણી;
[illegible]મરથ વદે વિનેચટ સાર, હવે શીદ કરો છો વાર.
[illegible]જાજી હું કહું તે કરો, ભાગો સરવેનો ખરખરો;
વજડાવી પૂછો એમ, હું સરખો કોઈ રાખે નેમ.
વળી કોઈ પેદા થાય, જેથી લેખ તેથી વંચાય;
ફેરવી ચોપાસ, કોઈ નથીતાં થતુ પ્રકાશ.

દોહરા.

હરખશું પોતે જઈ કહે, ર અબોલ્યા રહ્યા મનમાંહ;
વાંચનાર પેદા થયો, જોયો બુદ્ધિ લાયક ઘણું તેહ.
વિનેચટ નામે સહી, સાર ન બોલ્યો રોષે ભર્યો;
ના આવ્યા છે સ

ચોપાઇ.

નિશ્ચે છે જેહ
હરખ્યો રાજા મનમાં ઘણું, જોતું પારખું હવે " તતખેવ
મોકલ્યો રથ સુવર્ણમયસાર, મોકલ્યા સાથે સેવક કયમે
આવ્યા વિનેચટકેરે દ્વાર, હુંડીઆએ દેખાડ્યું જે તેહ
અનુચર કહે ભાઈ ઉઠો તમો, તેડવા કારણ આવ્યા અમે,
વિનેચટ કહે શી છે વાર, રથે બેશી ચાલ્યો નિરધાર;
વિલાસિનીએ દીઠો તે સહી, ખડખડી હસી પડી તે તહીં.

દોહરા.

તરુણી ત્રીજે માળથી, હાસ્ય કરે અપાર;
કામ હવે સર્યું સહી, દીસે રાય કુમાર.
છેલ્લે મળ્યો આ મૂરખો, જેમાં ઓછી બુદ્ધ;
શરીર સુંદર ઓપતું, જેમ ઉજળું એટલું દૂધ.
દાસી કહે તમે સાંભળો, જેમાં પાણી હોય;
વાંચનાર તો તે લહે, અવર ન જાણે કોય,

ચોપાઇ.

ધાવ તું નિશ્ચે કરી જાણ, એ શું વાંચે મોટા પાણ;
ટીટોડી જાણે જીતું ગરુડ, પંડિત જીતું જાણે મૂઢ.
સમુદ્ર જીતું જાણે કૂપ, તેલ જાણે કે જીતું તૂપ;
ભૂપ જાણે જીતું ભગવાન, નિરબળ જાણે જિતું બળવાન.
અરે ધાવ એવો છે જોગ, ભૂપતિના કાં લાગ્યા છે ભોગ;
ધાવ કહે આદરે છે એહ, ચિંતા નવ કરવી તમારે તેહ.
જેને ચિત જે ચિંતન ધર્યું, પ્રાક્રમ રાખે તે કાંઈ ખરું;
ઉગ્યો રવી ઢંકાશે કેમ, આફ્ણીએ જણાશે તેમ.

દોહરા.

વિનેચટ વેગે આવીયો, જ્યાં છે રાજ જ દ્વાર;
રથથી હેઠો ઉતર્યો, બોલ્યો રાય તે વાર.

રાજા તેને પૂછે ' વાંચશો, વિનેચટ કહે છે હાય;
દાંડીદાર કહે મહાપાંચુ હમો, સાંભળજો તમે રાય
રાજા કહે નિરમી
સાંજ પડે ને

ચોપાઈ.

નાં રાખે પત્ય, રખે મેલો રાજાજી સત્ય;
' .વ ઉપર દીકરી, વાચા ચૂકો તો પૂછે શ્રી હરી.
સાંઢ઼ીદાર ત્યાં એવો કરી, આવ્યો હઇએ હીમત ધરી;
ા મેદની લોક અપાર, માંહોમાંહે તે કરે વિચાર.
ાને સાંભળવાનું મન, શું વાચે જોઇએ આ દન;
સર્વ જગત જોવાને જાય, તલ નાંખે તો ત્યાં પીલાય.
હડબડ ગડબડ થાયે ઘણી, કોને વારે નગ્રનો ધણી;
હેમરથ વદે વિનેચટ સાર, હવે શીદ કરો છો વાર.
રાજાજી હું કહું તે કરો, ભાગો સરવેનો ખરખરો;
પડો વજડાવી પૂછો એમ, હું સરખો કોઈ રાખે નેમ.
જુવો વળી કોઈ પેદા થાય, જેથી લેખ તેથી વચાય;
રાયે ઢુંઢી ફેરવી ચોપાસ, કોઈ નથીતાં થતુ પ્રકાશ.

દોહરા.

હેમરથ કહે હવે શું જુઓ, તમથી થાશે અર્થ;
તારણ હું કાઢી રહ્યો, વારિ વલોવો વ્યર્થ.
સુણી વિનેચટ સજ થયો, પલક ન લાગી વાર;
વસ્ત્ર અંગેથી ઉતારીયાં, પેહેરી પીતાંબર સાર.
પય મંગાવ્યું પાંચ મણ, દધિ જોતાં મણ એક;
પૂજન બહુ પ્રકારનાં, કીધાં વિવિધ વિવેક.
સમરી પછી શારદા, સમરયા કૃષ્ણ ગુરુદેવ;
પખાળ્યા અક્ષર પ્રથમ, દહીં દૂધે તતખેવ.
અબીલ ગુલાલ ને અરગજા, સિંદુર પુષ્પ સમેત;
પૂજન પ્રેમે આદરયું, કંકુ ચદન અક્ષેત.
ધૂપ દીપ ને આરતી, પ્રદક્ષિણામાં મન;
હવે રાય તમે સાંભળો, વિનેચટ વદે વચન.
સ્વસ્તિ શ્રી દેવપુરી અહિં, પૂર્વમાં છે ગામ;
ગગાધર ગીરજાધર, શીવ તણો આ ઠામ.

માટ હેકળ પાંચ ગજ, દ્રવ્ય છે અપરમપાર;
ગણતાં ગણના થાય નહીં, વળી બીજો એક પ્રકાર.
દક્ષિણ દિશાની બાજુએ, ત્રણ ગજ છે જેહ;
ભોયરું ભોળાનાથનું, ભંડારેશ્વરનું એહ.
ધન જે કોઇ ભોગવે, આવે જો દિન હાથ;
સવા સહસ્ર જમાડજો, પ્રીતે જોડાં સાથ.
હવન હોમ દીપમાલિકા, મહાપૂજન તે દન;
અરધું પુન્યમાં વાવરો, અરધું લેજો ધન.
કરશો લોભ દુઃખ પામશો, જો તમે ઇચ્છો ક્ષેમ;
તે લખ્યા પ્રમાણે ચાલજો, તદબીર કરીને તેમ.
લખીતંગ એ લાલભટ, દેવ અક્ષર કહેવાય;
પ્રતક્ષ મળે પરમેશ્વરી, તેથી એ વંચાય.

ચોપાઈ.

વિનેચટે એવું વાંચ્યું જેહ, અચરત સૌને ઉપન્યું તેહ
કો કહે એ તો પાખંડ, કોઈ કહે છે એ તો લંડ.
કો કહે ડીંગ મારયું એહ, મનથી ઉપાસી બોલે તેહ;
કો કહે દેવી તૂપમાન, કો કહે મહાવિદ્યાવાન.

દોહરા.

વિનેચટ ગુણ વરણાગીયો, આવ્યો સરોવર બહાર;
વસ્ત્ર પછી અંગે ધરયાં, સજ્યા શુભ શણગાર.
મહીપતિને મજરો કરયો, સરયો તમારો અર્થ;
રાજા કહે જોઉં પારખું, નહિ તો સઘળું વ્યર્થ.

ચોપાઈ.

સાચ જૂઠ જોવાને કામ, ખોદાવ્યું પછી તે ઠામ;
વિનેચટે કહ્યું જેટલું, મળ્યું જોતાં સર્વે તેટલું.
જે સ્થળ શિવજી તે સ્થળ ધન, માન્યું મહિપતિકેરું મન;
ભાંગી ભ્રાંતી સૌકો તણી, હોમ હવન પૂજા કરી ઘણી.
પછી કરાવ્યું બ્રહ્મભોજન, દાન કીધું ત્યાં અરધું ધન;
દીપકમાલિકા કીધી સહી, મહાપૂજા તો કીધી તહીં.

પ્રભાતે પુરપતિ આવ્યો ગામ, પ્રજા ગઈ પોતાને ઠામ;
હર્ષ સૌ કોને અધિકો થયો,વિનેચટ નિજ મંદિર પછી ગયો.

દોહરો.

પ્રભાતે ઉઠયો પુરપતિ, પાળવા નિજ બોલ;
અર્ધ રાજ્ય આપી દીકરી, તિલક કરયું કપોલ.

ચોપાઈ.

પ્રકાશ થઈ પછી પુરમાં પેર, વિનેચટ આવ્યો નિજ ઘેર;
બેઠો સુખાસન મોજાર, નેકી પોકારે છે ચોબદાર.
સાતસેં સેવક આવ્યા અવાસ, ચમર ઢળે તેને ચોપાસ;
તત્ક્ષણ ધાવ તે ઉપર ગઈ, વિલાસિની આગળ વાત જ કહી.
અરે બાઇ ધરો મન ઉલ્લાસ, પ્રીતે આવો પીયુની પાસ;
મૂરખ મૂરખ કહેતાંતાં જેહ, પુરપતિને ગમીયો છે તેહ.
વાંચ્યા લેખ સરોવરતણા, તેમાં રહી નહીં કશી મણા;
હવણાં વાચી આવ્યા અહીં, વિદ્યાવત ગણાયા તહીં.
અર્ધ રાજ્ય આપી દીકરી, પડી વાત વાચી તે ખરી;
માન પાનથી આવ્યા ઘેર, તેતો તમે નિરખો સૌ પેર.
ઠામ ઠામ જશ એના ગાય, હમણાં સેવક મૂકી જાય;
વિનેચટની વળી એ ખ્યાત, નથી કરતા બડાઇની વાત.
એણે વારતા એહવી કહી, વિદ્યાવિલાસિની માને નહીં;
એમ કહી હું મૂકે પગ, એ પાણીએ નહીં ચડે મગ.
સૌ કહે એને ચતુર પુર્ષ, મારે મન વસ્યો એ મૂર્ખ,
નવકુળ .નાગ જો સ્વર્ગે વસે, દેવતા સૌ પાતાળે ધસે.
પશ્ચિમ દિશાએ ઊગે ભાણ, એ'વી વારતા એ સૌ જાણ;
વનરાજે કીધુ વન તાજ, કાંચીડો ત્યાં કરે છે રાજ.
વિદ્યાવાન અળગા સૌ રહ્યા, મૂરખ જાતે પંડિત થઈ ગયા;
પ્રપંચ જાણું એતો સઉ, બીજીવાર ઠગાઇ કેમ જઉ.
રાજાએ કીધું જેટલું, કારણ હું જાણું તેટલું;
એમાં શું સમજાવે રાય, લોભે લક્ષણ જોતાં જાય.
તરતીબ કરી એને તે વડે, એની કીર્તિ તે સુજવડે;
રૂપવત જાણી રાખે પાસ, લેવા રાખે મુજ ધન આશ.

રાજાએ માન્યો જેહને, કબુલ કોણ ના કરે તેહને;
મન મારૂં તો માને નહીં, જે કહેવું તે તું કહી રહી.
જાઓ કરો જઇ ઘરનાં કામ, હું મારે બેઠી છું ઠામ;
વચન વિલાસિનીનું મન ધરી, પછી ધાવ હેઠે ઊતરી.
પ્રાતઃકાળ સમો જ્વ થયો, વિનેચટ રાજસભામાં ગયો;
આપ મનમાં સમજી રહી, ઘરની વાત કોને નવ કહી.

છપ્પો.

પર આગળ કેહતાં વાત, માન ને જ્ઞાન ગમાવે,
પર આગળ કહેતાં વાત, અર્થ એકે નવ આવે;
પર આગળ કહેતાં વાત, કૂળ હાથે લજાવે,
પર આગળ કહેતાં વાત, ભાર ઘરનો નિજ જાવે;
બાંધી મુઠી લાખની, સામળ મન સમજી રહો;
ડાહ્યા પુરુષ દીલમાં ગ્રહી, રખે બારે કોને કહો.

દોહરા.

એણી પેરે વિનેચટ તહીં, નિરગમે છે નિજ દન;
મહીપતિ માને છે ઘણું, મનથી રહે મગન.
એક દિવસને અવસરે, બની વિપરીત વાત;
વિનેચટ ઘેર આવ્યો સહી, નાપિક નરપત સાથ.
વર્તુ કરાવ્યું વાળંદ કને, કીધું અંગ મરદન;
સ્નાન કરયું ઉષ્ણોદકે, બેઠા કરવા ભોજન.

ચોપાઇ.

વાળંદ ત્યાંથી નિસરયો બહાર, વિલાસિનીએ દીઠો તેવાર;
પોતે તેડી ઉપર ધાવ, વાળંદને વેગે બોલાવ.
ધાવ બોલાવા વેગે ગઈ, બેઠી નારી ચકમાં જઈ;
એ આગળ એક આસન ધરયું. સાવચેતન પોતાનું કરયું.
ચિત્ર વિચિત્ર શોભે છે માળ, અતિ ઉત્તમ ને ઝાક ઝમાળ;
જાણે બેઠી છે વિજળી, કે ફાનસમાં બળે દીવડી.
ચકમાં ચતુરા શોભે જહીં, ધાવ વાળંદને લાવી તહીં;
લટકો મટકો આવતો કરે, શીર પાઘ વાંકી લઈ ધરે.
મરડે મુછો ફેરવે હાથ, પોશાક સમારે ચતુરાઈ સાથ;

મનમાં મોટા કરે વિચાર, કયમ તેડે મુજને એ નાર.
હું જાણું કંઇ અર્થ એ તણો, મુજમાં ગુણ કાંઈ દીઠો ઘણો;
મારી ચતુરાઇ મારાં એન, મારું શરીર મારાં મુખ વેણ.
બની ઠણી રાખું શુભ સાજ, તેતો અર્થ આવ્યું સૌ આજ;
શું જાણીએ શો હશે લાગ, કંઇક ભળીયું મારું ભાગ.
ચાલતે ડોલે ઝાઝો જેમ, મરકટે મદિરા પીધી તેમ;
અનેક એવા કરે છે ખેલ, વાળંદને વળી બેઠા વ્હેલ.

દોહરો.

એમ વિચારતો મન વિષે, નેન મહિલાની દીશ;
દાદર આગળ આવતાં, અફળાયું નિજ શીશ.

ચોપાઈ.

પામ્યું શરીર પછી સંતાપ, મનમાં પોકાર્યો 'નિજઆપ;
બોલી ધાવ કરી બહુ રીશ, આંધળા જોને પ્રત્યક્ષ છે દીશ.
એમ કરતાં પછી આવ્યાં ત્યાંહ્ય, વિલાસિની વિનતા બેઠી જ્યાંહ્ય;
ચક આગળ મેલ્યો છે પાટ, બેઠો તે ઉપર કરી ઠાઠ.

દોહરા.

ચકમાંથી કાઢ્યો સહી, કમળ સરીખો હાથ;
સામું જોઇને નખ લે, બોલી ધાવ તે સાથ.
નાપિક નખ ઉતારતાં, પ્રેહેથી વ્યાકુળ થાય;
ત્રાસનો માર્યો તે વળી, મુખથી નવ બોલાય.
આંબા મોહોર સરીખડા, કસ્તુરીની બેહેક;
જત્ન કરી તેને ઘણું, લઇને ચાલ્યો લેહેક.

ચોપાઇ.

જેના ઘરમાં આવી નાર, ધન્ય ધન્ય તેનો અવતાર;
કામની એવી જોતાં કહીં, ભૂતળમાં કંઈ ભાળી નહીં.
એ કામની મુજને ક્યાંથી મળે, પણ કામ નિપજે કઈ એક છળે;
અધિક પાંસળી ઓછી જાત, સૌની સહસ્ત્ર કરે જઇ વાત.

છપ્પો.

વાળંદને ઉર વાત, રહે નહિ છાની છપની,
વાળંદને ઉર વાત, રહે નહિ ખોટી ખપની;

અઢાર વરણે એહ, અતીશે જાતજ ઓછી,
ના ગણે પુન્ય કે પાપ, છેકે તેની મતિ છોછી;
સામળ શીખ દે સર્વને, દેશ વાગશે હુંડિયો;
જો વાળંદ આગળ વારતા, કહી રુડી કે ભુડિયો.

ચોપાઈ.

મનસૂબો મન કીધો ઘણો, કહ્યો અઢાર રાયને તેતણો;
ત્યારે અધિપતે તેડ્યો એકાંત, ભાંગી મન તણી તે ભ્રાંત.
કહું વધામણીનું એક કાજ, વિનેચટ ઘેર ગયો હું આજ;
કરી હજામત રુડી પેર, અલૌકિક અબળા એને ઘેર.
શું હું જાણું તે તો રાજ, તેડ્યાં નખ લેવાને કાજ;
નખ નિરખણ કરો નહનું, પછી તોલ કીજે એહનું.
વાદળ વીજળી ચમકે જેમ, વિનેચટ ઘેર વિલાસિની તેમ;
એમ કહી આપ્યા છે નખ, રાજાએ દીઠા પ્રત્યક્ષ.

દોહરો.

નાપિક નખ આપી ગયો, મનમાં થયો મગન;
વિશુદ્ધ મંત્રીને તે સમે, કહે એમ રાજન.

ચોપાઈ.

ચતુરા એ ચંપાનો છોડ, જોવાનાં છે મુજને કોડ;
નાપીક નખ લઇ આવ્યો અહીં, વિનેચટ ઘેર શામા છે સહી.
પૃથ્વીમાં એનો અવતાર, દેવાંગના અપસરા સાર;
એકવાર જોઉં એનું રૂપ, ત્યારે જન્મ સફળ કહે ભૂપ.
મુજ મન બીજો નહીં વિચાર, એ માહરી પુત્રીને ઠાર;
તેહને જોવા કીજે સંચ, પ્રધાન કાંઇક કેરો પ્રપંચ.
વિશુદ્ધિ મંત્રિ તવ વાણી વદે, ધરજો રાજા કહું તે રુદે;
વાત ઉઘાડી તો નવ થાય. નીચ બુદ્ધિ તેમાં કહેવાય.
વિનેચટ અહીં આવે જેટલે, હાસ્યથી વાત કરશું તેટલે;
શક પડે નહી ને થાયે કામ, સાંભળજો તમે એહ મામ.
બોલું હું રુડી રીત ભાત, જેમ માને એ સાચી વાત;
રાય પોતે ઇચ્છે છે એમ, જોવા મંદિર રાખે નેમ.
તમ ઘેર રસોઈ કાલે સાર, રાય જમે પીરસે તમ નાર;

માટે પુછીએ એહ અમો, પરણ્યા કે કુંવારા તમો.
પરણ્યા પેહેલાં ભોજન કરે, પરણ્યા પછી ભંડાર ભરે;
એવી વાત કરીશું અમો, જોવા પુત્રી પધારો તમો.
એવી કહી પ્રધાને વાત, વીતી રાત ને થયો પ્રભાત;
વિનેચટ આવ્યો અશ્વ ચઢી, સભા મધ્યે બેઠા તે ઘડી.
બહુ માન દીધુ છે તહીં, પ્રધાન વાત બોલ્યો છે સહી;
વિનેચટે મર્મ જ નવ લહ્યો, કહે વાત સુખેથી કહો.

દોહરો.

વિશુદ્ધ વળતું બોલીયો, સુણો વિનેચટ આજ;
ભોજન કરવા તમ ઘરે, ઇચ્છા કરે મહારાજ.

ચોપાઈ.

રાજા આગળ કરીતી વાત, તે સર્વે કરી વિખ્યાત;
તમારી સ્ત્રી ને લીલાવતી, ભેદાભેદ કાંઈ ગણુતા નથી.
ઉલટ મન ધરે એ નાથ, તમ ઘર જમવાનો મહિમાથ;
વિનેચટ વિચારે મન સાથ, ઘરની કો જાણે નહીં વાત.
વાત કરું એ આગળ આજ, તોતો મુજને લાગે લાજ;
ચાલે છે કેવું મુજ ઘેર, તેની કેમ કેહેવાયે પેર.
એવી મન વિમાસણ કરે, અર્થ હવે તે કઇ પેરે સરે;
ના કહું જો આણી વાર, જાય મારો લાખેણો ભાર.
હા કેમ કેહેવાયે અહીં, વિલ સિની (કામ) કરશે કેમ તહીં;
બેઉ તરેનુ પ્રગટયું દુ:ખ, વિનેચટનું ઉતર્યું મૂખ.

દોહરા.

વિશુદ્ધ વળતુ બોલીઓ, વિનેચટ પ્રત્યે એમ:
શું વિચારો મન વિષે, ચૂપ રહ્યાછો કેમ.
વિનેચટ કહે મત્રી સુણો, હું મન હરખ્યો આજ;
મંદિર આવે મહીપાત, તો રુડાં થાયે કાજ.

ચોપાઈ.

વિનેચટ વળતી વાણી વદે, મત્રી કહુ તે ધરજો હૃદે;
માહરે મન ઇચ્છા એ હતી, વાત એહ પૂરી ભાવતી.

આજ પુરૂં હતું મુજ મંન, તેવું બોલ્યા છે રાજંન;
એક એકના દીલમાં સાર, સરખો ઉપન્યો છે વિચાર.
અમ ઘેર આજ તમે ભોજન કરો, અમ ઉપર કૃપા મન ધરો;
આવ્યો આમત્રણ દેવા કાજ, ઈશે રાખી મારી લાજ.
આજ નોતરૂં દઈએ અમો, કાલે વે'લા પધારો તમો;
એવું કહીને વિનેચટ જાય, વિમાસણ તો ઝાઝી થાય.
રાજાને તો તેડ્યો સહી, ઘરની વાત નવ જાયે કહી;
વિનેચટ આવ્યો છે ઘર માંય, હૈયાનું દુઃખ કોને કેવાય.
ચિંતાતુર મુખ દીઠું સહી, વળતી ધાવે વાણી કહી;
સાંભળો વિનેચટ મહારાજ, તમ મન દુઃખ થયું શું આજ.
કહો વારતા તમ મનતણી, દિલગીર દેખું તમને ઘણી;
વળતી વિનેચટ કહે છે વાત, કહ્યું માંડી સર્વે સાક્ષાત.
કહ્યું કરે નહીં એ અમ તણું, તે માટે દુઃખ લાગે ઘણું;
આવે રાજા નિશ્ચે જાણ, રાંધી પીરસે તેને કોણ.
હું ગયો સભાની માંય, પ્રધાને કહ્યું છે ત્યાંય;
ઇચ્છા થઇ રાજાને મંન, તમ ઘેર કરનાને ભોજંન.
કાલે રાજા આવશે સહી, એવી વાત પ્રધાને કહી;
તેની મેં તો કહી છે હાય, પણ હવે શો કરવો ઉપાય.
જો પીરસે રાજાને આજ, તો તો માહરી રેહેશે લાજ;
નહીં પીરસે તેહ પ્રમાણ, તો નિશ્ચે માહરે તજવા પ્રાણ.

છપ્પો.

વચને રાય હરિશ્ચંદ્ર, નીચ ઘેર પાણી ભરીયાં,
વચને પાંડવ વન, વર્ષ તેર નિર્ગમીયાં;
વચને રાવણ રાય, જીવતાં સીત ન દીધી,
વચને ત્રીભોવનનાથ, બળીની સેવા કીધી;
પુરુષ વચન પાળે નહીં, બોલ્યું જેનું મિથ્યા થશે;
સામળ કહે વચન ભેવચની થયે, નક્કી નર નરકે જશે.

ચોપાઇ.

રસોઇ કરે વિલાસિની નાર, પીરસે પોતે હાથે સાર;
એવું ઇચ્છે છે ભૂપાલ, આવે જમવા કાજે કાલ.

કહે જે અબળા તમારી જેહ, પુત્રી સમાન ગણુંછું એહ;
પીરસે એને વિલાસિની* આજ, તો રહે મુજ લાખેણી લાજ.
વિનેચટ વળી બોલ્યો વાણ, સાંભળ ધાવ ચતુરસુજાણ;
દુઃખ મુજને ઝાઝેરું થાય, કોના આગળ જઈ કેવાય.

છપ્પા.

નારી વશ જે નાવ, બુદ્ધિ તેની તો બાળો,
નારી વશ જે નાવ, લેખ કર્મનો કાળો:
નારી વશ જે નાવ, દુઃખડું મોટું તેને,
નારી વશ જે નાવ, સુખ પડે નહીં એને;
વળી નારી વશ જે નાવ છે, નિચ પંથે તેતો ચઢે;
સામળ કહે નર નાર વશ, સૂજ સારી નવ પડે.
કામનીને વશ કંથ, વચન પળે નહીં તેનું,
કામનીને વશ કંથ, નૂર વધે નહીં એનું;
કામનીને વશ કંથ, દશરથે કેરજ કીધો,
કામનીને વશ કંથ, સુતને વનવાસ જ દીધો;
વળી કામનીને વશ કંથડો, વચન તેનું નહી પળે;
સામળ કહે સાચું જાણજો, મહિમા તેનો નવ મળે.

ચોપાઈ.

માટે મહિમા જાશે આજ, લાખ ટકાની ખોઇશું લાજ;
રાજાને જો પીરસે નાર, તો તો મારું સરશે કાર.
હેમરથ વિણ આવે નહિ કોઈ, પીરસે જો કરી રસોઈ;
હા કહી આવ્યો છું હું ત્યાંય, વિપરીત વાત છે ઘરની માંય.
દુઃખ એ તો મુજને થયું, કામની એ તો નવ જાયે કહ્યું;
તે માટે હું દુઃખીઓ ઘણું, હવણાં દેહ મારો હું હણું.
રજનિ જોતામાં વહી જશે, કાલે ભૂપ ભુવન આવશે;
ધાવ કહે સાંભળો મુજ વાણ, જઈને કહુંછું હું એ પ્રમાણ.
એવું કહીને ઊપર ચઢી, વિલાસિની પાસે ગઇ તે ઘડી;
ધાવ મુખથી બોલી સહી, મારું વચન ઊથાપો નહીં.
કરવું પડશે લક્ષ વસાય, ચાલે નહી કશાથી ન્યાય;

* બીજી પ્રતમાં 'પિરસે વિદ્યા વિલાસિની જો આજ.'

વિલાસિની બોલી પોતે તેહ, વળી શું કારણ છે એહ.
રાજદ્વાર વિનેચટ ગયા, રાજાયે તો બોલ જ કહ્યા;
ભોજન કાજ આવું તમ ઘેર, વિનેચટને કરવી શી પેર.
નારી પીરસે જો તમે તણી, કાલે આવે રાય તુજ ભણી;
કરો રસોઇ તમે રુડી પેર, પીરસો આણી મનમાં મેહેર.
ઘરમાં જેમ ગમે તેમ હોય, બીજું બહાર ન જાણે કોય;
બાઈ આપ્યો એને હાથ, જેવો તેવો તમારો નાથ.
ઇજ્જત તેની જો નવ રહી, તો લક્ષવરા તમારી ગઇ;
કહે ધાવ સાંભળરે નાર, શું જોઇને કર્યો ભરતાર.
વળી એનો નવ કરવો સંગ, રંગમાં કીધા તેં ભંગ;
એ વાતે તુજને લાજન, એમાં માને નવ મુજ મન.
કરો કામ એ ચિતમાં ધરી, બીજું નહીં કહે તમને ફરી;
વિલાસિની તવ બોલી મુખ, શામાટે મુજને દે દુઃખ.
રાજાને પીરસું નવ સહી, ભાર મુરખના રાખું નહીં,
તે માટે માહરે નહીં કામ, તુ બેશી રહે તારે ઠામ.
ધાવ કહે મુરખ એ નથી, રાજા કેમ માને સર્વથી;
તું કહે છે ચતુર એ ઘણો, શક ભાંગુ તારા મન તણો.
પીરસું (રસોઇ) કરીને કલોલ, જવ મુજ સરખી લાવે સોળ;
તારે ધાવ એમ બોલી તહીં, તારી જોડ તો જુગમા નહીં.
વાત કરો તે સર્વે વ્યર્થ, એથી કાંઈ સરે નહીં અર્થ;
તું તારે જઇને કહે તહીં, ચતુર હશે તો લાવે સહી.
આવી ધાવ વિનેચટ પાસ, મૂક્યો ત્યાં જઈ નિશ્વાસ;
ધાવ કહે સાંભળ મહારાજ, કેઈ પેરે થાશે એ કાજ.
વિનેચટ મુખ બોલ્યો તહીં, તમને ના કેઇ રીતે કહી;
ધાવ કહે બોલી એ બોલ, મુજ સરખી સ્ત્રી લાવે સોળ.
રાજાને હું પીરસું સહી, એ વાત વિલાસિનીએ કહી;
વિનેચટ કહે સુધર્યું મુજ કામ, એવું કહી ગયો તે ગામ.
જુજવા સોળ લીધા સણગાર, આવ્યો ઘેર નવ લાગી વાર;
જુજવાં રૂપ એથી બદલાય, ધરે અંગ તે નવ ઓળખાય.
એક છાબ મધ્યે તે ધરી, મંદિર આવ્યો પાછો ફરી;
મંદિરમાં આવ્યો તે તહીં, ધાવને બોલાવી સહી.

શામા કન્યા લાવ્યો સોળ, વિનેચટ વળતો બોલ્યો બોલ;
આ છાબમાં સોળે ખરી, લેઇ ચાલી પછી સુંદરી.
કહે ધાવ બુદ્ધિહીણુ બાળ, લાવ્યો બાપ તણું કપાળ;
વિલાસિની કહે તે સાચું સહી, આ બુદ્ધિ તુને માને નહીં.
તારી સુજે ત્યાં હું જાણું, પ્રજેત રુડી પેરે થાઉં;
વિનેચટ તવ બોલ્યો બોલ, વિલાસિની કરશે એનું તોલ.
મૂરખમાં તું તો નવ ઠરે, ક્રોધ મુજ ઉપર નહીં કરે;
ધાવે છાબ કર માંહે ધરી, બીતી બીતી ચાલી સુંદરી.
તમે ફરમાવ્યુંતું જેહ, લાવ્યો છે વિનેચટ તેહ;
જોઇને વ્યાપ્યો છે કલ્લોલ, લાવ્યો સહી એ અબળા સોળ.
ધાવ પ્રત્યે વદે વચન, તે મારું કેમ માને મન;
ચતુર કોઇને પૂછી એમ, કહ્યા પ્રમાણે કીધું તેમ.
મુખથી જે બોલી છું વાણુ, તે માહરે કરવું પ્રમાણુ;
કાલે તે આદરીશું જાણુ, બોલી વિલાસિની તે વાણુ.
મોકલવો એને ઘરબ્હાર, એનું મૂખ નવ જોવું સાર;
હરખે ધાવ હેઠે ઊતરી, વિનેચટ પ્રત્યે તે ઊચરી.
બોલ્યાનું તો બદેજ રહ્યું, વિદ્યાવિલાસિનીએ હા કહ્યું;
એક કામ તમે કરજો સહી, કાલે ઘરમાં રહેશો નહીં.
ભોજન કરી રાજા ઘેર જાય, ઉપર પાછી વિલાસિની પલાય;
પછી સુખે આવજો નિજ ધામ, વિનેચટ કહે કરશું એ કામ.
એમ કરતાં ગયો તે દન, સભા મધ્યે બેઠો રાજન;
વિનેચટઘરની જોતો વાટ, પછી વિલાસિની કરે શો ઘાટ.
હેઠી ઉતરી તેણી વાર, વિનેચટ સધાવ્યા ઘર બહાર;
ઘર મધ્યે રચના વિશાળ, સોળ દ્વાર ને એક પરસાળ.
તે ઠેકાણે લાગજ જોઈ, વિલાસિનીએ ત્યાં કરી રસોઈ;
બત્રીશ ભોજન ચોસઠ શાક, નાના વિધે પકાવ્યા પાક.

દોહરો.

વિલાસિની વળતું વદી, હવે જાની તુ ધાવ;
હેમરથ રાયને વળી, વેગે તેડી લાવ.

ચોપાઈ.

વેગે દાસી આવી ત્યાંય, હેમરથ વાટ જુએ છે જ્યાંય;
કહે ધાવ ચાલો મહારાજ, વાર નથી કહે છે રાજ.
છડી અસ્વારીએ ચાલ્યો સાર, સાથે નવ રાખ્યો પ્રતિહાર;
ધાવે ખબર જઈ આગળ કરી, હેમરથ આવે સુંદરી.
વિનતાએ આસન માંડયું જ્યાંય, વસ્ત્ર ઉતારી બેઠો ત્યાંય;
ઊ‘ણોદક આપ્યું શુભ સાજ, સ્નાન નિર્મળ કરવાને કાજ.

દોહરો.

અંગોળ કર્યું ઉષ્ણોદકે, તેલ ફુલેલ મર્દન;
સેવા વિષે ધાવ રહી, આપે સર્વે સામન.

ચોપાઈ.

નાહી કરી ઉઠયા નિરધાર, પીતાંબર પેહેર્યું શુભ સાર;
પાવડીએ ચઢી આવ્યા ત્યાંહ, બેઠા આસન માંડયું જ્યાંહ.
આગળ માંડી સોવર્ણ થાળ, સોળ કચોળે બાંધી પાળ;
હસ્ત પ્રક્ષાલન આપ્યું સાર, વિવેકથી પીરસે છે નાર.
બબે વાનાં પીરસે સહી, જુજવે દ્વારથી નિસરે તહીં;
પેશીને તે પાછી વળે, બીજે બારણેથી નીકળે.
તજે વસ્ત્ર ને તે શણગાર, ઉતારી મુકે અબળા સાર;
ચાર ચાર વાનીનાં શાક, પીરસે પ્રેમ આણી સૌ પાક.
પ્રેમદા પછી આવે પરસાળ, પોશાક બીજો ધરે તતકાળ;
શણગાર વસ્ત્ર જે ત્રીજો સહી, ધરી ત્રીજે દ્વારે આવી તહીં.
વળી શાક મૂક્યાં ત્યાં ચાર, પાછી ફરી નવ લાગી વાર;
સર્પ કાંચળી તજે બે જેમ, અબળાએ આચરિયું તેમ.

દોહરા.

ચતુરા ચોથે દ્વારથી, નિકળી તેણી વાર;
જુકતેથી પીરસ્યાં તહીં, શાક અનુપમ ચાર.
પાછી આવી પરસાળથી, નવો ધર્યો શણગાર;
ચાલી ચપળા ચાંપથી, આવી પાંચમે દ્વાર.
વેષ ધરીને નવ નવો, આવે હારોહાર;
અથાણાં રુડાં રાયતાં, પીરસે અપરમપાર.

ચોપાઈ.

પૂર્ણ પ્રકારે પીરસે સહી, વસ્તુ એક ઓછી નહીં;
બણે વાનાં પીરસી વળી, સોળ બારણેથી તે નિકળી.
પીરસે ને વળી પાછી ફરે, બીજે બારણેથી નીસરે;
બીજે દ્વાર બીજો શણગાર, ધરે ચતુર વિલાસિની નાર.
એમ જુજવા કર્યા શણગાર, રાજા નવ જાણે વિચાર;
રાજા મન વિચારે તેહ, સોળે સરખી દીસે દેહ.
દેખી મન વિમાસણ થાય, એ વિચાર કહ્યો નવ જાય;
એક છે કે સોળે સહી, ભ્રાંતી મનમાં એવી થઈ.
જમી કરી ઊઠ્યા મહારાજ, નવ સરીયું પોતાનું કાજ;
હેમરથ હૈયે પડ્યો વિચાર, હસે કોઈ વિલાસિની નાર.
વિનેચટ દિસે કરતો કલોલ, એ ઘેર જોતાં અબળા સોળ;
ભલો ભાગ્યશાળી એ ભૂપ, એથી અધિકું એનું રૂપ.
ભોજન કરવું ભૂલી ગયો, મનમાંહિ વિચાર જ થયો;
આવ્યો હું જે ધારી અર્થ, તે તો સઘળું ગયું છે વ્યર્થ.
સોળ સાથે મારે નહીં કાર, જોવી એક વિલાસિની નાર;
જોવામાં તે આવી નહીં, રાયે વાત પકડી છે તહીં.
દૂધ સાથ કીધું ભોજન, હસ્ત પ્રક્ષાળી ઉઠયો રાજન;
સેવરધન સોપારી સાર, એલચી લવીંગ તજ અપાર.
ઉપર આપ્યાં બીડાં સહી, રાજાનું મન માને નહીં;
રાજાએ લીધો મુખવાસ, નારી જોવા ઉપન્યો ઉલ્લાસ.

દોહરા.

વિનેચટ ત્યાં આવીયો, રાયને કર્યો જુહાર;
સોના સૂરજ ઊગીયો, ભાગ્ય મુજ અપાર.
ધન દાડો ને ધન ઘડી, ધન જોતાં આ જાગ;
મુજને માન મોટું મળ્યું, પામું ક્યાં એ લાગ.

ચોપાઈ.

આજ્ઞા માંગી વિનેચટ તણી, હેમરથ આવ્યો ઘરભણી;
પ્રધાન પૂછેછે મહારાજ, સિદ્ધ થયાં તમારાં કાજ.

રાજા બોલ્યો મુખથી સાર, ઓળખી નહીં મેં એ તો નાર;
નારી તો ત્યાં હુતી સોળ, સૌએ સરખી કુમકુમ લોળ.
વિલાસિની તેમાં કઈ નાર, નાપીક કહી જે સાર;
કરો ઉપાય બીજો કંઈ જેમ, વિલાસિની નારી નિરખું તેમ.
કાજ સરે નહીં તુથી જ્યાહરે, આવે શે કામે માહરે;
એ કારજ તો સારે જેહ, પ્રધાન બનાવું હું તો તેહ.
મંત્રી કહે જોડી બે પાણ, કામ કરું એ તો નિરવાણ;
જોવી કોઈ પેરે એકાંત, જેથી ભાગે મનની ભ્રાંત.
કાલે રાખું એનો મેળ, નવીન રચુછું હું એક ખેલ;
નવ જાણે કોઈ એ જરાય, વળી આપણું કારજ થાય.

દોહરા.

વિશુદ્ધ વિનંતી ત્યાં વદે, સાંભળજો મહારાજ;
જો તમ ઊલટ ઊપજે, પુત્રી જોવા કાજ.
વિનેચટ અહીં આવે સહી, જ્યારે સભા મોઝાર;
એક મુખથી બોલજો, જે કહુંછું પ્રકાર.
લગ્ન દિવસ થોડા રહ્યા, માટે કહું છું વાણ;
અમકુળ એવી રીત છે, ઇચ્છો જો કલ્યાણ.
નગર બ્હાર વાડી વિષે, દેહરું છે એક સાર;
ચંડીકામાતા તણું, છે ભવાનિ ઝાતકાર.
કુળ રીત નવ કીજીએ, તો દૂભાશે માત;
વિનેચટ આવે જ્યાહરે, ત્યારે કેહેજો વાત.
એવી જુક્તિ કરી રહ્યા, રાજા ને પ્રધાન;
વિનેચટ એવે આવીયો, રાયે દીધાં માન.
બેઠા અર્ધ આસન વિષે, બોલ્યા પછી રાજન;
વિનેચટજી તમે સાંભળો, કહું એક વચન.
અમ કુળની જે રીત છે, કેહેશે તે પ્રધાન;
વિશુદ્ધ મંત્રી જે કહે, તે ધરજો તમો કાન.
બેઉ બેઠા એક આસને, વિનેચટ ને રાય;
હાસ્ય વિનોદ કરે બહુ, મંત્રી બોલ્યો ત્યાંય.
વિનેચટ તમે સાંભળો, કહું હું ઉત્તમ કામ;
કર્યા વિના ચાલે નહીં, મનસું ધરીને હામ.

લગન દિવસ થોડા રહ્યા, વચમાં દિન જ સાત;
રાજા કુળની રીત છે, ગોત્રજદેવ્યા સાક્ષાત.
આરેડી તે તો ઘણી, અવળાનું સવળું હોય;
સવળાનું અવળું કરે, નવ છેડે તેને કોય.

ચોપાઈ.

નગર બહાર વાડી છે જ્યાંય, ચંડીનું દેવળ છે ત્યાંય;
નગર દેવી કુળ દેવી સહી, બોલતો લોપાયે નહીં.
વિનેચટ કહે જે હોએ રીત, કરીએ તે આણી બહુ પ્રીત;
પ્રધાન વળતો બોલ્યો વાણ, કામ એક કરવું પરમાણ.
વિદ્યાવિલાસિની આવે તે ઠાર, સંગીત તમારે કરવું સાર;
નૃત્ય કરે નારી તમ તણી, વાવી વીણા તમ હાથે ઘણી.
ચોમુખા દીપકની થાળ, તે કરમાં ધરશે ભૂપાળ;
સવા પોહોર એમ ધરવું ધ્યાન, પછી થશે માતા તૃષમાન.
અમૃત દૃષ્ટી કરશે નિરવાણ, તેથી રહે કુશળ કલ્યાણ;
વળી તમને કહું એક વિચાર, આપણ રહેવું ત્યાં જણ ચાર.
તમે વિલાસિની હું ને રાય, વાડી બ્હાર આવીશું ત્યાંય;
આદરતા જો એવું નથી, મહા દુઃખ ઉપને સર્વથી.

દોહરો.

પ્રથમ વાર કીજે તમે, પરણ્યા નવ હો નાર;
તો તો આવો નવ ઘટે, કરવો નૃત્ય પ્રકાર.

ચોપાઈ.

દેવી આગળ ધરવું ધ્યાન, ઘટે તેમાં શાનુ માન;
કાલનો જોગ ઉત્તમ છે સાર, શુક્લપક્ષ આઠમ રવિવાર.
મંત્રીની તો વાત જ સુણી, વિનેચટને ચિંતા થઇ ઘણી;
હમણાં જો કહું હું નાય, તો પુરપાતન મારુ જાય.
કરયું એટલું સૌ ઉંડે વાટ, વગોવાનું વળી ઘાટોઘાટ;
માટે હમણા કેહેવી હાય, પછી થનાર હોય તે થાય.
પ્રધાન કહે કેમ બોલ્યા નહીં, વિનેચટ કહે કરવું સહી;
વિનેચટ કહે છે હાય, પણ મનમાં ઘણું પસ્તાય.

દોહરા.

પ્રધાન તો બોલી રહ્યો, વિનેચટ પ્રત્યે તેહ;
ત્યાર પછી રાજા વદે, અંતર આણી નેહ.
બેઠા અર્ધ આસન વિષે, એમ બોલ્યા રાજન;
કહુંછું તે તો સાંભળો, વિનેચટ એક વચન.
મમકુળ એવી રીત છે, કહી તમને સાક્ષાત;
વિનેચટ, પ્રધાને જે કહી, હ્રદય ધરો એ વાત.
તે માટે તમને કહું, સાંભળજો મુજ વાણ;
માતાની ભક્તિ કરો, થાશે તમ કલ્યાણ.
વ્હેલા થઇ તમે આવજો, કરવા ઉત્તમ કાજ;
સાંજ સમે વાડી વિષે, દેવીસ્થાનક આજ.
વિનેચટ વળતું બોલીયો, સાંભળજો તમે રાય;
હરખ વાધે મુજને ઘણો, ઉલટ અધિકો થાય.
કહી તમે છે જેટલી, તે સર્વે સુણી વાણ;
ભક્તિ માતાની થકી, હોય મૂજ કલ્યાણ.
એવું કહીને ઉઠીયો, વિનેચટ નિરધાર;
રાય ઉઠ્યો સભા થકી, આવ્યો ઘર મોઝાર.
મન વિમાસણ થઇ ઘણી, કરવો શો પ્રપંચ;
લજ્જા પ્રથમ તો સાચવી, કરી રુડેરા સંચ.

ચોપાઈ.

એ વાત એટલેથી રહી, વિલાસિની ઘેર કરે શું તહીં;
વિદ્યાવિલાસિની પીરસી કરી, માળ ચઢી ત્રીજે મન ધરી.
મનમાં ભ્રાંતી થાએ ઘણી, કળા કળાયે નહીં એ તણી;
એણે પત્ર વાંચ્યો છે સાર, વાત કારમી એ નિરધાર.
આ મૂરખ હું જાણું સહી, એ વાતમાં સંદેહ નહીં;
રાજા માન દે છે અતિ ઘણું, આશ્ચર્ય લાગે મને એ તણું.
મુખેથી જે બોલી બોલ, એ તો કામની લાવ્યો સોળ;
ભોજન કરવા આવ્યા રાય, વાત એ તો નવ વેઠાય.
એણે પણ શું જાણ્યું સાર, મનથી શું જાણ્યો વિચાર;
એ મૂરખને શું આવડે, કીર્તિ કરતો હશે ધન વડે.

ધને જે કરીએ તે થાય, ગર્થ હોય તો માને રાય;
કો પંડિતને પૂછી વળી, લાવ્યો શોળ સ્યામા સાંભળી.
એનો શો કરું વિચાર, ભ્રાંતીમાં બેઠી નિરધાર;
એ તો રહી એટલેથી વાત, વિનેચટ વિચારે બહુ ભાત.
વિનેચટ વિચાર જ કરે, ચિતમાં ચિંતા ઝાઝી ધરે;
પોહોર દિવસ રહ્યો તે ખરો, વિનેચટને મન ખરખરો.
ચિંતા મનમાં સબળી થઈ, ધાવે મુખ દીઠું છે તહીં;
વિનેચટને પૂછે વાત, કહો સ્વામી મુજને વિખ્યાત.
વિનેચટે કહ્યું વૃત્તાંત, કામ એ તો મહાકૃતાંત;
કપરું કામ આવી એક પડયું, ધાવ કહે તે નહીં રહે અડયું.
મુને મંત્રીએ કહ્યું છે આજ, ઢુકડે લગન આવ્યું મહારાજ;
કુળદેવીનું કીજે કામ, નગર બ્હાર ચંડીનો ઠામ.
સવા પોહોર ત્યાં કરવું નૃત્ય, વિલાસિની નવ માને સત્ય;
વીણા વ્હાવી મારે હાથ, રેહેવું બંનેને સંઘાત.
રાય કહે છે એવી વાણ, હા કહીને આવ્યો નીરવાણ;
ઘરની તો આ ગત છે સહી, મુખ તો મારું જૂએ નહીં.

દોહરો.

સાચું વચન તુજને કહું, તજું હવે મુજ પ્રાણ;
ધાવ બોલી ભાવશું, કરું હું એને જાણ.

ચોપાઈ.

એ વાત હું પૂછું જઈ, સમજાવીશ હું એને કંઈ;
વિનેચટ કહે પુછો ધાવ, સારોની મારો આ દાવ.
એમ કહીને ચાલી ત્યાંય, વિલાસિની બેઠી છે જ્યાંય;
વાત કેતાં બાઈ આવે લાજ, વિલાસિની કહે શું છે કાજ.

દોહરો.

શું કહું બાઈ તુજને, વાત તણી તે પેર;
હમણાં રાજ સભા થકી, વિનેચટ આવ્યા ઘેર.

ચોપાઇ.

મરવા ઉપર કીધું મન, આપ્યું મેં તેને વચન;
રાજદ્વાર નીપન્યું જેટલું, કહ્યું મુજ આગળ તેટલું.

તમને શું હું કરું પ્રકાશ, એક હાણુ ને બીજું હાસ્ય;
હૈડે હરખી બોલ્યો રાજ, ફરમાવ્યું એણે એક કાજ.
પુત્રી હું પરણાવું તાહરે, ગોત્રાચાર કરો જાહરે;
ગામ બ્હાર વાડી મોઝાર, ચંડીનું દેવળ છે સાર.
કઠણ એક સોંપ્યું છે કૃત્ય, તમારે ત્યાં કરવું નૃત્ય;
વિનેચટ કર વીણા વ્હાય, સવા પોહોરનું ધ્યાન જ થાય.
વિલાસિની મન વાણી વશી, ઝાઝું ખડખડી તે તો હશી;
એવું ક્યાંથી મારું ભાગ્ય, તે તો તુજને લાગુ પાગ્ય.
એ મૂરખ શું વીણા વ્હાય, એમાં ક્યાંથી એ વિદ્યાય;
સાત સ્વર ને ત્રણ છે ગ્રામ, છત્રીશ રાગણી કેરાં ઠામ.
ચતુર શિરોમણિ બુદ્ધિનિધાન, ભણ્યો ગણ્યો હોયે વિદ્વાન;
એવા ગુણવાળો વીણા વ્હાય, એવું હોય તો લાગું પાય.
સંગે શું હું કરું તાહરે, ફજેત મુજને કરે જાહરે;
તોલ સર્વની આગળ જાય, નૃત્ય ભંગ વીણાથી થાય.
પ્રથમ જઈ પૂછોની એહ, પરીક્ષા મુજને આપે તેહ;
હેઠળ વીણા વાયે તર્ત, ઉપર હું કરું છું નૃત્ય.
વિલાસિનીએ કહ્યું જેટલું, વિનેચટને સોંપ્યું તેટલું;
વિનેચટ કહે એમાં શી વાર, હા કહે ઉપર જઈ નિરધાર.
એક બે ત્રણ ને ચોતાલ, એ જ્ઞાનનો સઘળો ખ્યાલ;
પ્રથમ પોહોર કેહેવાય લલીત, પછી અવીજાસ ને અભીત.
ચાર ઘડી ચઢતાં ભૈરવી થાય, સવા પોહોરે બિલાવર ગાય;
આશાવરી છે એની સંગ, પછી મધ્યાને સારંગ.
ગોડી સાંજ સમે તે હોય, સ્યામકલ્યાણ પછી તે સોય;
સવા પોહોરે તે અભીકલ્યાણ, મધ રાતે કાનુડો પ્રમાણ.
રાગ સ્વર વિના ગાએ જેહ, અસુરવત તો જાણવો તેહ;
નૃત્ય રીત સંપૂરણ હોય, કરી શકે નવ એવો કોય.
તાંડવ નત્ય શિવજીની પાસ, બીજું ઈંદ્ર કેરે નિવાસ;
તેથી નરતું સંગીત ગાન, ગાંધર્વ જન કરે તે તાન.
તાનસેન સરીખા જે થાય, પૂરણ રાગ તે ધરના ગાય;
વણ સમજે ગાયન નવ થાય, અંજાણ્યા ગોથાં બહુ ખાય.

દોહરો.

લખી પત્ર એહ પાઠવ્યો, વિલાસિની કેરી પાસ;
વિનતા વાંચ્યું મન કરી, પામી મન ઉલ્લાસ.

ચોપાઇ.

આ જોતાં વિદ્યા પૂરણ, બોતેર કળા બત્રીશ લક્ષણ;
ભણ્યા વિના એ કયાંથી લખે, મૂરખ એ આવું શું ભખે.
સરસ્વતિનો સંપૂરણ વાસ, આજ આવ્યો મુજને વિશ્વાસ;
કંઇક મન થયું તેણી વાર, આપી વીણા ધાવને કર સાર.
એને આપ તું વેગે કરી, પ્રગટ પારખું જોઇએ ફરી;
વીણા લઇને ધાવ જ ગઈ, વિનેચટને આપી તહીં.
વીણા આપી તેને હાથ, કહ્યું હવે વગાડો નાથ;
વીણા ગ્રહી પોતાને હાથ, વજાડવા નૃત્યની સાથ.

દોહરા.

વીણા વજાડી વિનેચટે, ઉપર અબળા કરે નૃત્ય;
તાળ સ્વર ને રાગણી, મળીયું વીણામાં સત્ય.
મોહ પામી તે માનની, શુધબુધ ભૂલી કાય;
વાગે ચરણે ઘૂઘરા, સુરભેર નાચે અબળાય.
ભેદ કરે ઘણો ભામની, વિનેચટ ચૂકવા માટ;
સરળ પ્રકારે શોધતાં, નવ ભૂલ્યો એ ઘાટ.

ચોપાઇ.

સકળ ગુણ દીઠો ભંડાર, નારીનો ઉતર્યો અહંકાર;
જાણું એ મૂરખ છે સહી, એવો ગમાર જુગ મધ્યે નહીં.
ધાવને તો પાગે નમી, તારી વાત તો મુજને ગમી;
પ્રગટ પારખું લીધું આજ, હવે કહો તે કરું હું કાજ.
એમ કહીને રાખ્યું નૃત્ય, ધાવ લાજ ભાગે કેમ તર્ત;
વર્ષ આઠની સામટી, તેહ, કાલે બોલાવું હું આણી નેહ.
નૃત્ય કરી આવું જ્યાહરે, બોલાવું હું તો તાહરે;
તે માટે સાંભળ મુજ વાત, અણબોલી આવું સંઘાત.
આવ્યા પછી કરું કંઇ વાત, બોલાવું કહી મારો નાથ;
હવે તજ્યો એને કેમ જાય, પળ એક વર્ષ સો તે થાય.

એવું કહી હેઠે ઉતરી, સજે શણગાર બહુ પ્રીતે કરી
વાળ મોતીએ પરોવ્યા સાર, વળી શોભે સજ્યા શણગાર

દોહરા.

પછી પુરપતિએ કહાવીયું, વિનેચટ કેરે ધામ;
વિલાસિની સહુ આવજો, વાડી કેરે ઠામ.
સુખ આસન ત્યાં મોકલ્યું, સુંદર રત્ન જડાવ;
વિલાસિની બેઠી વેગે કરિ, મનમાં આણી ભાવ.

ચોપાઇ.

સુખ આસન બેઠી જ્યાહરે, વિનેચટ અશ્વ ચડયો ત્યાહરે;
ધાવને સોંપ્યું છે ભોવન, આવ્યાં તે જ્યાં છે રાજન.
સાથે મંત્રી સેવક સાથ, રહ્યા બ્હાર સૌ જાતો જાત;
વાડીમાં દેવળ છે જ્યાં, રાય મંત્રિ બેઠા છે ત્યાંય.
જાજમને ગાલીચા સાર, શોભા તકીઆની અપાર;
વિનેચટ તો અશ્વે ચડી, આવ્યો તે ઠામે તે ઘડી.
આવ્યા મધ્યવાડી મોઝાર, કીધો ચંડીને નમસ્કાર;
હરખે રાયે દીધું માન, તેથી ઝાઝું દે પ્રધાન.
ખાન પાન સુંદર મુખવાસ, નૃત્ય માંડયું આણી ઉલ્લાસ;
વિલાસિનીને મન હરખ ન માય, વિનેચટ વીણા સુંદર વાય.

દોહરા.

ચંડીના મુખ આગળે, વિલાસિની કરતી નૃત્ય;
સંગીત તેવું વાગતું, ચૂકે નહી કંઈ ગત્ય.

રાગ છત્રીસે તેમાં ભળે, ચંગ મૃદંગ સુર આવી મળે.
ઢોલ નરઘાં ઘુઘર ને ચંગ, ઊતારે વીણામાં રંગ;
નૃત્ય દેખી વિલાસિની તણું, સર્વે મોહ પામ્યા છે ઘણું.
અંતરીક્ષ આવી ઉભા સાર, સકળ દેવ મોહ્યા તે વાર;
દેવ કહે કારણ શું આય, મનુષ્ય લોકમાં તાંડવ થાય.
વિનેચટ વિણા વાયે સાર, તેવી નાચે વિલાસિની નાર;
હરખ પામ્યા હેમરથ ઘણું, કહે પ્રધાન કારણ એ તણું.
મારે મન ઉપન્યું જે કાર, તેવું તો નિપન્યું આ વાર;
પુત્રી જોઇ થયો રળીઆત, જમાઈની શી કહેવી વાત.

દોહરો.

એ પ્રમાણે વિલાસિનીએ, નૃત્ય કીધું જ્યાં સાર;
વીણા વાયે તેથી ઘણી, વિનેચટ ત્યાં નિરધાર.

ચોપાઇ.

સવા પોહોર એ પેરે ગયો, પછી નાચ ત્યાં પૂરો થયો;
વિલાસિની તો નાચી રહી, વેળા તવ જવાની થઈ.
રાજા નવ બોલી શકે વાણ, દીગમૂઢ થયો નિરવાણ;
પ્રધાન સ્તબ્ધ થઇને રહ્યો, ચિત્રવત તે ત્યાં થઈ ગયો.
વિનેચટે વીણા વઈ સાર, તેથિ મોહ્યા સૌ અપરંપાર;
ચૈતન આવ્યું પછીથી જ્યાહરે, હેમરથ બોલ્યો ત્યાહરે.
કહો પ્રધાન આ શું કહેવાય, ભૂમીમાં આવું નવ ગાય;
પંચાણુ વર્ષ થયાં સર્વથી, નૃત્ય આવું તો દીઠું નથી.
ગાન કળા જોતામાં ઘણી, શોભા જાણે ઇંદ્રાસન તણી;
ધન્ય ધન્ય એઉનો અવતાર, ઢાંકયાં રત્ન દીસે ભંડાર.
પ્રણિપત કરીને લાગ્યો પાય, આજ્ઞા માગીને ઘેર જાય;
વિબુધ મંત્રી રાજાની સાથ, ગયા ભુવન થયા રળીઆત.
આવી રાજા ભુવનમાં જાણ, વિબુધ પ્રત્યે બોલ્યો વાણ;
ભલી મસ ચલાવી તમે, જેથી નિરખી નારી અમે.
રૂપ પ્રમાણે ગુણ વિવેક, જોડ પૃથ્વીમાં આવી એક;
ગુણ રૂપનો જે મેળાવડો, તે તો, મારી દ્રષ્ટે પડ્યો.

દોહરા.

પ્રધાન કે' છે રાયને, જેમ માન્યું તમ મન;
વિશુદ્ધ ત્યાંથી ચાલીયો, થઇ પોતે પ્રસંન.
વિચારે છે દિલને વિષે, વિલાસિની નારી ત્યાંય;
કેમ બોલાવું હાલ હું, ઉપજે લાજ મનમાંય.
ગુણ જોઇને ગરક થઇ, સુધ બુધ આપે ખોઇ;
નીચેથી ઉચું ભાળે નહીં, મનમાં અદકું મ્હોઇ.

ચોપાઈ.

વિદ્યાવિલાસિની કરે વિચાર, પિયુ બોલાવું શે પ્રકાર;
ડાબા પગનું ઝાંઝર જેહ, નૃત્ય કરતાં મૂક્યું એહ.
બોલાવું એ મસે કરી, સ્વામી ઝાંઝર હું વીસરી;
એવું વિચારી મૂક્યું સહી, સુખઆસનમાં બેઠી તહીં.
આવો મન વિચાર જ કરી, ચાલી નિજ મંદિર સુંદરી;
વિનેચટ થયો છે અસ્વાર, સાથે આવ્યો મંદિર સાર.
હરખ બેઉને સબળો મન, એમ કરતાં આવ્યાં સદન;
સુખ આસનથી ઉતરી કામની, ગઇ પૂરી અરધી જામની.
સુખ આસન લઇ સેવક ગયા, સૌ સૌને મારગે વહ્યા;
કામની કહે ઝાલ્યો હાથ, ચતુર શિરોમણી મારા નાથ.
હીરા આગળ જેવો કાચ, તમ વીણા આગળ મુજ નાચ;
સમુદ્ર આગળ જેવો કૂપ, તેલ આગળ તો જેવું તૂપ.
બ્રાહ્મણ આગળ ભાટ જ જેમ, હું તમ આગળ શોભું તેમ:
વિવેક તનમાં અપરમપાર, વારી જાઉં હું વારમવાર.
પ્રધાન પુત્રનું થાજો ભલું, મન ગમતું જે મુજનું મળ્યું;
એવું કહી આપે તંબોળ, કુમકુમ તિલક કરયું કપોળ.
રુદયાસું ભીડી તે વાર, તમો મારા હૈયાના હાર;
ચુંબન કરી ચતુરા કહે એમ, કામ એક છે પણ કહું કેમ.
વિનેચટ કહે વિનતા ઓચરો, રખે મન ધરો ખરખરો;
પ્રથમ તમારું કરીશું કામ, પછી વિશ્રામ લેશું આ ઠામ.

દોહરા.

વિદ્યાવિલાસિની વળતું વદે, સાંભળીએ મહારાજ;
નૃત્ય કરયું ત્યાં માહરું, ઝાંઝર પડીયું આજ.

નેપુર તારા ચર્ણનું, લાવું હું નિરધાર;
કામ કરું હું કામની, ક્ષણું ન લાગે વાર.
સ્વામી મારા નવ જશો, ઘણી ગઈ છે રાત;
દરવાજા દીધા હશે, ખોળવજો પ્રભાત.
તમને હું કેમ મોકલું, આ વેળા મહારાય;
નેપૂર મારા ચર્ણનું, જાય તો છો જાય.
એમ કરીને કર ગ્રહ્યો, નાંખી કંઠે હાથ;
જાવા નહી દઉં નાથજી, એમ કહિ બીડી બાથ.
વિનેચંટ ત્હાં એમ વદે, સાંભળ ચતુર સુજાણ;
નેપૂર તો લાવ્યા વિના, નવ પડે ચેન નિરવાણ.
નેપૂર તારા ચર્ણનું, આણી આપું આજ;
વળતી તમે કહો તે કરું, નિશ્ચે હું તો કાજ.
કેમ જાશો પિઉ એકલા, ઘણી ગઈ છે રાત;
મન માને નહી માહરું, કહો તો આવું સાથ.
દરવાજા દીધા હશે, ઘોર અંધારી રાત;
ઘણા દિનના અબોલડા, માટે કરવી વાત.

ચોપાઇ.

વનતા નહીં લાગે કંઈ વાર, જોતામાં આવ્યો નિરધાર;
એવું કહીને વિનેચટ જાય, હોનારું અળગું નવ થાય.
નારી હું જાવાનો તહીં, એક પલકમાં આવું અહીં;
નેપૂર તારું લાવું સહી, ચિત્તમાં ચિંતા ધરશો નહીં.

દોહરો.

એવું કહીને સંચરયા, નેપુર લેવા કાજ;
શ્યામા કહે વ્હેલા આવજો, શીઘ્ર થઇ મહારાજ.

ચોપાઈ.

વિનેચટ ત્યાંથી નીસરયો, વાડી મધ્યે જઇને ઠરયો;
ચાલ્યો ચપળ વેગે તહીં, નૃત્ય કરયું ત્યાં આગળ સહી.
ખોળ કરી છે ત્યાં જેટલે, પડયું નેપૂર દીઠું તેટલે;
નેપૂર લીધું નારી તણું, મનમાં હરખ્યો પોતે ઘણું.
નેપૂર લઇ આવ્યો જે વાર, બીડયાં દીઠાં બંને દ્વાર;

વિનેચટ વિમાસે મનમાંય, હવે કરવો કોણ ઉપાય.
બાહર હવે જો વાસો રહું, તો તો ઘેર દુઃખ પામે સહુ;
આ વેળા ઉઘડાવું દ્વાર, તો ઓળખે સહુ આ વાર.
આવડી રાતે કયાંથી ફરયો, વિનેચટ શાને સંચરયો;
સેવક જન સૌ કયાં ગયા, પોતે કેમ જાતે આવીયા.
હાસ્ય કરે મારું સૌ સાર, નવ ઉઘડાવું માટે દ્વાર;
બીજો કાંઇ કરું પ્રપચ, રચુ નગર જવાનો સચ.
મન વિચાર કરે જેટલે, ઘણું દુઃખ પામ્યો તેટલે;
જો રહું હું આણે ઠામ, મહિલા આગળ જાએ મામ.
ધાર્યું કામ જે કરે તર્ત, વચન જાયે તેથી રુડું મર્ત;
વાયદો વિલાસિનીને કીધો આજ, હમણાં જાઉં તો રહેશે લાજ.
વર્ષ આઠના અબોલા જેહ, તૂટ્યા તેહ થયો છે નેહ;
તે જોતામાં ભાગી જશે, કામનિ કો દિન મેણું મારશે.
હવે શો કરવો પ્રકાર, જાવું પુરમાં તો નિરધાર;
ચાલવું બુદ્ધિ માહરી આજ, જેથી સધરે મારું કાજ.
આ ઘરનાળે જવાનો ઠામ, સરશે એથી મારું કામ;
બાંધ્યા છે પત્થર ચોપાસ, એક ગજ પોહોળું પ્રકાશ.
ગજ ચાર લાંબું પ્રમાણ, તેમાંથી જાવું નિરવાણ;
તેમાં પેસવા તતપર થાય, કચ્છ વાળીને પોતે જાય.
ચાંપી બાંધી માથે પાઘ, પેઠો તેમાં જોઇને લાગ;
ચોર પગલાં ધરે છે જેમ, વિનેચટ ચાલ્યો છે તેમ.

દોહરા.

અર્ધ ઘરનાળે આવીયો, તે થાનક મણીધર સાપ;
કંઇક કાળથી કરે, રખવાળું ત્યાં આપ.
વિનેચટને દેખીને, મનમાં આવી રીસ;
આજ સુધીમાં કોઇપણ, આવ્યું નહીં આ દીસ.
એણે વાટ પડી અહીં, કોઈ દિન માહારું મૃત્ય;
તે નાગ મહાક્રોધમાં, સામો આવ્યો સત્ય.

ચોપાઇ.

ફેણ માંડીને ઊભો રહ્યો, લગભગ વિનેચટ આવીયો;
ભુજંગ દેખી પાછો ધસ્યો, સાપ જઈ અંગૂઠે ડસ્યો.

મારી ડંશને પાછો ફર્યો, વિનેચટ ત્યાંથી નીસર્યો;
ચઢી લેહેર ચગડોળે ચઢ્યો, ઘરનાળાને મોઢે પડ્યો.
નહી શરીરે શુદ્ધ કે શાન, બ્રહ્માંડે જઈ પહોંચ્યા પ્રાણ;
ઉંચાં નેત્ર ચડ્યાં છે નકી, કંઠે બાઝી છે કાચકી.
વિનેચટ તવ ધરણી ઢળ્યો, રામ શબ્દ મુખથી નિકળ્યો;
ઝેરની લેહેર વાપી છે તહીં, શબવત્ થઈ પડયો છે સહી.

દોહરા.

રાખનાર શ્રી રામજી, તે મારયો કેમ જાય;
પાસે એક મેહેલ છે, વસે ત્યાંય ગુણકાય.
મણીમંજરી નામ એહનું, પાળે શુદ્ધ આચાર;
જ્ઞાન વિદ્યા સુંદર સહી, અસત્ય નહીં ઉચ્ચાર.

ચોપાઇ.

નગર બહાર ગુણકા છે જેહ, મણીમંજરી કહીએ તેહ;
પાસે દ્રવ્ય તેને છે બહુ, વૈભવ દીસે છે ત્યાં સહુ.
સો સેવક દાસી પચ્ચાસ, કરે સેવ રહે એની પાસ;
વિનેચટ પડ્યો જ્યાહરે, શબ્દ સુણ્યો તેણે ત્યાહરે.
રામ નામ કીધો ઉચ્ચાર, ગુણકાએ સુણ્યો તે વાર;
વળી સુણ્યો તેણે ધબકાર, પડ્યો કોઈ પુરુષ તે ઠાર.
એવું જાણી ઊઠી સહી, સેવક એક બોલાવ્યો તહીં;
મણીમંજરી હેઠી ઊતરી, દીપક કેરી જોત જ કરી.
સેવક પાસે ઉઘડાવ્યાં દ્વાર, રાત દીસે છે ઘોર અંધાર;
વેગે વિનતા ચાલી સહી, આવી વિનેચટ પાસે તહીં.
વિનેચટને જ્યારે નિરખિયો, જીવ મણીમંજરીનો હરખિયો;
હવે માહારું સર્યું કામ, વિનેચટ રાખું મુજ ધામ.
આવે કયાંથી એ આ દીશ, ચડ્યું વિષધર કેરું વિષ;
સર્પ ડંશ દીસે છે ચર્ણ, રુધિરતણી ચાલી છે ઝર્ણ.
મોહોરો વળગાડયો ડંખ જ જ્યાંય, બીજો મૂકયો મુખની માંય;
જેવું પાણી મોહોરાનું ગળ્યું, વિષ તે વાન્તીથી નીકળ્યું.
વિનેચટ તવ થયો સચેત, ગુણકાને કહે આણી હેત;
ઘણો ગુણ તમોએ કરયો, જેથી મુજ દેહ કુશળ રહ્યો.

શુણકા બોલી નામી શીશ, કયમ આવ્યા રાતે આ દીશ;
આપોઆપ આવ્યા મહારાજ, અવધડ જેવું શું છે કાજ.
વિનેચટ ત્યાં બોલ્યો વાણ, સાંભળ ચતુરા ચતુર સુજાણ;
નેપુર નારીનું લેવા કારણે, નિસર્યો આ સમે બારણે.
વિલાસિની પરણે દિન બહુ થયા, આઠ વર્ષ અબોલા રહ્યા;
હતી આંટી તે ભાંગી આજ, તવ થયું વિઘ્નેરું કાજ.
ગુણ તને ઇશે આપીયો, જીવ મારાતો ઊગારીયો;
વધામણી કઇ માગો તમો, પછી મંદિર પધારું અમો.
સ્વામી વાત કહું નિરધાર, જો વચન આપો આ ઠાર;
આપ્યું વચન વિનેચટે તહીં, જે માગો તે આપું સહી.

દોહરો.

મણીમંજરી તે સમે, બોલી મુખે વાણ;
જો તમો મુજને વરો, તો થાએ કલ્યાણ.

ચોપાઈ.

તમને વચન કહું છું આજ, મુજ મંદિર રેહેવું મહારાજ;
અરુપરું તો જાવું નહીં, એ વચન હું માગું સહી.
લક્ષવશા રાજી છું હુંય, હમણાં જાવા દેની તુંય;
ઉત્તમ દિવસે કરિશું કામ, ગુણકા કહે રહો આજ આ ઠામ.
જે સમેનો ઝાલ્યો હાથ, તે સમે થયા છો નાથ;
બીજી જો કંઇ બોલો વાણ, તે વાતે તમને છે હાણ.
વિનેચટે મનમાં આદર્યું, ગુણકા કહે તે તો ખરું;
વચને બાંધ્યો વિનેચટ રાય, બોલ પોતાનો કેમ લોપાય.
વિનેચટ કહે તું કેહે તે કરું, દે આજ્ઞા તો મસ્તક ધરું;
જ્યારે આપો આજ્ઞા સાર, ત્યારે હું તો જાઉં નિરધાર.
મણીમંજરી બોલી વાત, સત્ય વચન એ તો મુજ નાથ;
ચાલો જઇએ આપણે ઘેર, વિહાર કરીએ રુડી પેર.
સ્ત્રી ભરતારનો થાશે જોગ, રતિ સુખનો ભોગવીશું ભોગ;
વચન સુણીને ચાલ્યો તહીં, ગુણકા કેરે મંદિર સહી.

દોહરા.

પાંચમે માળે પ્રેમદા, તેડી ગઈ તતકાળ;
તે સ્થાનક બહુ શોભતું, દીસે ઝાકઝમાળ.

દિન દિન દીપકમાલિકા, સૂર્યવત પ્રગટે જોત;
એકેક બાવન ભાતની, ઉદેકાર ઉદ્યોત.

ચોપાઈ.

એથી ઉપમા બીજી કશી, સૂર્ય શશિ રહ્યા જેમ વશી;
ચિત્રનું એહદ છે કામ, ભૂખ તરશ ખોવાનો ઠામ.
ફુવારા છૂટે ચોપાસ, બેહેકે બહુ અત્તર બરાસ;
ત્યાં સેજ ગુણકાની જેહ, સવા લાખની જોતાં એહ.
ખાન પાન મેવા તંબોળ, કરે ક્રીડા ઉપજે કલ્લોલ;
સુખીયાં દિન કાઢે સર્વથી, દુઃખને નજરે જોતી નથી.

દોહરા.

કામરુ દેશની કામની, આવી છે આ ઠાર;
મંત્ર તંત્ર ને મોહની, જાણે તે અપાર.
ગાન તાન ને ચપળતા, સપૂરણ સઘળી વાત;
વર્ષ વીસ ભરજોબના, ઉત્તમકુળ ને ભાત.
મણીમંજરી મુખ ઓચરી, સુણો સ્વામીજન;
ક્રીડા મુજ સાથે કરો, કહું છું સત્ય વચન.

ચોપાઇ.

વિનેચટ તો વળતું વદે, સાંભળો કરણે ધરજો રદે;
જાતે તું તો છે ગુણકાય, તું સંગે ક્રીડા કેમ થાય.
મણીમંજરી બોલી વાણ, સાંભળ વિનેચટ ચતુર સુજાણ;
મારે એક તમો ભરથાર, બીજા સાથે નહિ વેહેવાર.
પુરુષ જન્મથી દીઠો નથી, યદ્યપિ શુદ્ધ રહી સર્વથી;
અસત્ય વદે તેના બે બાપ, પ્રલયકાળતણું ઘોર પાપ.
મુજશું કરો ભોગ વિલાસ, હું જેથી પામું ઉલ્હાસ;
આપ્યો કોલ બોલો નહીં ફરી, વિનેચટે વિમાસણ કરી.
વિનેચટ કહે રાખું વિશ્વાસ, ખાનપાન પછી ભોગ વિલાસ;
જ્યારે પાછલી રહી જામની, મણીમંજરી ઉઠી ભામની.
વિચારી બુદ્ધિ મન પ્રકાશ, રાયલોકનો શો વિશ્વાસ;
પુત્ર પિતાને જોતાં સહી, કરે ઘાત તે ચૂકે નહીં.
એ ભાઈ રચે એક ઠાઠ, નિદ્રામાં ઘડે મુજ ઘાટ;

માટે એક કરું હું કાર, મંત્રી બાંધું સૂતર તાર.
સાધી વિદ્યા કામાક્ષરી, સાઠ ગાંઠનો દોરો કરી;
વિનેચટ પગે બાંધ્યો જેટલે, પોપટ તર્ત થયો તેટલે.
સમજે મનમાં સઘળી ગત્ય, શું કરે ચાલે નહિ મત્ય;
મંત્રતણું ઝાઝું છે જોર, ઉતરયો વિનેચટનો તોર.

દોહરા.

પંદર હજારનું પાંજરું, હીરા રત્ન જડાવ;
તેમાં ઘાલ્યો પોપટો, આણી અદકો ભાવ.
રાત દિવસ સેવા કરે, વિચારે બહુ પેર;
પ્રાણપ્યારો આપીયો, ઇશે કરીને મ્હેર.

ચોપાઇ.

રાતે ભોગવે મન ધરી, રાખે દિવસે પોપટ કરી;
મંત્ર બળે દોરો કર્યો જેહ, બાંધે જમણા પાગે તેહ.
તે દોરે તો પોપટ થાય, રાખે કનક પાંજરા માંય;
રાતે પુરુષ કરે તે નાર, ભોગ વિલાસ કરે અપાર.
દિવસે બાંધે દોરો વળી, મણીમંજરીની પોહોંચી રળી,
પાંચમે માળ શૈયા છે સાર, તેની શોભા અપરંપાર.
તે ઉપર તો તેણે ધર્યું, વિનેચટ કેરું પાંજરું;
પરભાતે પૂરે તે વીર, પિંજર માંહે કરીને કીર.

દોહરો.

પાંજરે વિનેચટ પડ્યો, ગુણકા કેરે ઘેર;
એ વાત એટલેથી રહી, વિલાસિનીની કહું પેર.

ચોપાઇ.

રાત કાહાડી રામાએ તેમ, અપૈયો મેહ તલખે છે જેમ;
પરભાતે ઉગ્યો જવ ભાણુ, તરુણીનો તવ તલખે પ્રાણ.
જાએ ઘરમાં આવે બાહાર, અરે દૈવ કેમ લાગી વાર;
રાતે વિનેચટનો વાયદો, પ્રભાતે તેનો કાયદો.
તુજ આગળ કહું સાચી ગતી, એહ વિના કેમ છત્રું રતી;
એનો સ્નેહ સાલે છે બહુ, લાગે એ વિણ સૂનું સહુ.

બળ્યું ઘર ને બળી સૌ રીત, બળ્યું જોબન ને બળી સૌ પ્રીત;
બળી બુદ્ધિ બળ્યું મુજ રૂપ, જો મળે નહીં વિનેચટ ભૂપ.
તોડ્યો નથી પતિનો નેમ, માટે મુજને વાધે પ્રેમ;
અતી કઠણ તે એણે કર્યું, માટે મુજથિ ન જાયે રહ્યું.

દોહરા.

ભણના ગણના ચાતુરી, તીનું બાતાં સેહેલ;
કામ દહન મન વશ કરણ, ગગન ચઢન મુસ્કેલ.
ધાવ મુખે ત્યારે વદે, કહું છું સત્ય વચન;
ધીર રાખો હૈયા વિષે, સ્થિર કરીને મન.
કહ્યું હતું મેં અતિ ઘણું, માન્યું નહિ તે ઠામ;
બાંધે પાળ નિર વહિ ગયે, શે આવે તે કામ.
ધાવ તણી વાણી સુણી, વિલાસિની બોલી બોલ;
આજ થકી સર્વે તજ્યું, તનથી કરીને તોલ.
માસ ખટ જોઉં વાટડી, ના આવે પ્રાણાધાર;
દેહને હોમું અગ્નિમાં, સાંભળજે આ વાર.
શ્વેત વસ્ત્ર અંગે ધરી, બેઠી વિલાસિની નાર;
શણગાર સોળે તજ્યા, ધરે શોક મન મોઝાર.
સેજ નહીં શણગાર નહિ, કાજળ ને નહિ હાર,
નહીં તબોળ નહીં સોગટાં, નહીં તેલ ફળ સાર.
આસન અવની ઊપરે, કરમાં ઝાલી માળ;
અવર કાંઇ નહિ બોલવું, જપે ભજન ગોપાળ.
નિદ્રા તજી છે નારીએ, અહરનિશ નામ તે પ્રમાણ;
જળે વછોઇ જેમ માછલી, તેમ તલપે છે પ્રાણ.
જુએ વાટ વિનેચટ તણી, રાજાને પ્રધાન;
શું છે હજુ આવ્યા નહી, આથમીયો છે ભાણ.
કેહેવું નવ ઘટે આપણે, ઉત્તમને નીચું કામ;
તેથી શરમ આવી હશે, ગયા નાશી નિજ ધામ.
પ્રધાને સેવક મોકલ્યા, વિનેચટને ઘેર;
ધાવે વાત માંડી કહી, બની હતી જે પેર.
કાલ રાતના ગયા વળી, નથી આવ્યા મહારાજ;
વાટ જોઈ ખટ માસની, દેહ કરવો પછી તાજ.

સેવક ત્યાંથી સંચર્યા, આવ્યા રાજદ્વાર;
રાજાને માંડી કહ્યા, સર્વે તે સમાચાર.
રાય તે તો સાંભળી, ધરે ચિત ચિંતા અપાર;
ગયા વિનેચટ ગુણ નિધિ, શો કરવો વિચાર.
દિલગિર થયા દિલમાં ઘણું, સુણતાં તે તો રાય;
નહી ઘેર નહીં અહીં, એ તો શું કે'વાય.
એ વિના આસન બેસું નહિ, નહીં નૃત્ય કે ગાન;
નહિ મંડપ નહીં વાડિએ, નહીં દેવાં કોઇને માન.
વિબુદ્ધને રાજા કહે, એ તે શો ઉતપાત;
વિનેચટ રીસાવીયા, ન આવ્યા તે માટ.
આપણે વચન એવું કહ્યું, નચાવ્યા મહારાજ;
માટે એ અહીંથી ગયા, સાચુ માનો આજ.
આવું મેં જાણ્યું નહીં, દુભાશે નર એહ;
તે માટે તજીને ગયા, આપણને દેઈ છેહ.
એમ કહીને ઊઠીયા, સભા તજી તે વાર;
આહા ! દેવ એ શું કર્યું, આવ્યા જ્યાં હતી નાર.
નારીને વાત જ કહી, ઢળી ધરણિ તે વાર;
એવો જમાઈ ક્યાંથી મળે, રહે આપણે દ્વાર.
ઉલટ ઉરમાં અતિ ઘણી, મળી સરખી જોડ;
કંઇ તમે દૂભ્યા હશે, કરમે આપી ખોડ.
સુતાં નિદ્રા આવે નહી, ન ભોજન ભાવે રાય;
રાજ સભામાં આવે નહીં, નવ ચૂકવે ન્યાય.
ચતુરાઈ શું કહું એહની, હુતા ઉત્તમ જાત;
ઓ મારા વિનેચટજી, ગયા તમે શા માટ.
ચાલ્યા સેવક સામટા, ચાલી વાત કાનોકાન;
નથી ભાળ વિનેચટ તણી, સુણતાં ખોયું ભાન.
રાયે ઢંઢેરા ફેરવ્યો, વળી નગર મોઝાર;
શોધ લાવે વિનેચટની, આપું તેજી તોખાર.
નિત્ય પ્રતે એમ ફેરવે, કોઈ ના લાવે ભાળ;
તનમાં દુ:ખ લાગે ઘણું, ચઢે રાયને કાળ.
વિબુધ પ્રધાન પ્રત્યે કહે, સાંભળજો એક કાજ;

ખટમાસે આવે - નહીં, તો દેહ કરૂં આ તાજ.
લીલાવતીએ વિનેચટ તણી, સુણી ત્યાં વારતાય;
હાંહાં કહી ધરણી ઢળી, મુરછાંગત તે થાય.
દાશીએ વાયુ નાખીયો, બેઠી કરી છે ત્યાંય;
વાત કરે દીલ દુઃખ ધરે, વિચારે મનમાંય.
હું મનમાં હરખી ઘણી, પોહોંચી મારી આશ;
આહા !! દૈવ એ શું કર્યું, છેક કરી નિરાશ.
શણગાર તજ્યો કુંવરીએ, તજી નિદ્રા આહાર;
વસ્ત્રાભુષણ સર્વે તજ્યાં, તજ્યું કાજળ સાર.
આત્મારામ મારો સહી, આત્માનો આધાર;
તન અર્પણ કર્યું તેહને, મુજ હૈડા કેરો હાર.
સુણો માત તમને કહું, મારે મરવું આજ;
એવું કહી મરવા કરે, જીવ આવે શે કાજ.
વિનતા ઘણું એમ વલવલે, ટળવળે વિયોગે તેમ;
તલખે તરુણી તન થકી, જળ વિના પોરો જેમ.
ચંદ્ર જેવી કાંતી હતી, ગૌરુ જેનું ગાત્ર;
જીભ ઘાલી છે દાંતમાં, જેથી થાયે ઘાત.
હેમ પિતા એમ ઓચરે, લીલાવતીની સાથ;
વાટ જોવી ખટ માસની, પછી કરજો ઘાત.
હમણાં ઘાત કેમ કીજીએ, અબળા બુદ્ધ જ હોય;
પુરુષ તો ફરતો હશે, મન માને ત્યાં સોય.
આજ નહીં તો કાલે સહી, વળી આવશે પર્મ;
આવશે નિશ્ચે એ સહી, ઈશ્વર રાખશે ધર્મ.
એટલું માન મારી દીકરી, આપેય મુજ વિશ્વાસ;
હજુ વિલાસિની ધીરજ ધરી, બેઠી નીજ અવાસ.
તેને મુકી જાએ નહીં, ધીરજ ધારો આજ;
તેણે ધીરજ ધારી સહી, જુઓ કરે શું કાજ.
પ્રથમ આપણ કેમ કીજીએ, પછી કરીશું તેમ;
એવાં વચન કહ્યાં તહીં, ધરો મન ગમતાં નેમ.
કહું તમને એટલું, પ્રતિજ્ઞા મુજ એક;
ખટ માસે મળે નહીં, તો પાડીશ મારી દેહ.

વસ્ત્ર એક જ પેહેરીયું, એકી અગામી નાર;
ધ્યાન ધરે વિનેચટ તણું, લીલાવતી જે નાર.
કહે જો વિનેચટ આવીયો, આપું રૂપી અપાર;
કળશ ધરાવું સોનરો, આપું નવ લખ હાર.
ખટમાસ એમ વહી ગયા, નવ આવ્યો વિનેચટ તેહ;
કેહે હું ફાંસો ખાઉં, કે અગ્નિ હોમું દેહ.
સવા પોહોર સૂરજ તણું, ધરતી મન કરી ધ્યાન;
જમણા પગને અંગુઠે, તોલે છે સૌ વાન.
ન ભોજન ભાવે રાયને, સુતાં બેઠાં ન રેહેવાય;
ક્ષણ મુખથી મેલે નહીં, વિનેચટના ગુણ ગાય.
ઘેર ઘેર શોક છે ગામમાં, નવ થાએ રાજસભાય;
આનંદમાં તો એક છે, પુરમાંહે શુકરાય.

દોહરા.

એમ કરતાં પૂરા પછી, થયા છે ખટ માસ;
ત્રણ દિવસ ઓછા રહ્યા, ત્યારે તૂટી આશ.
હલકારાની જોડીઓ, આવે દોટા દોટ;
શોધ કરી થાક્યા અમો, રાજાને કહે હોઠ.
આશા તૂટી સર્વની, બોલે વિપરીત જન;
વિનેચટ લાધે નહીં, દુઃખ પામ્યો રાજન.
વિબુદ્ધને રાજા કહે, તજું દેહ નિરવાણ;
વચન મારું ફરે નહીં, જો પશ્ચિમ ઉગે ભાણ.
વિદ્યાવિલાસિની એમ કહે, સાંભળ ધાવ સુજાણ;
હવે અવધ પૂરી થઇ, દેહ તજું નિરવાણ.
વળતી લીલાવતી એમ કહે, હવે જીવવું તે મિથ્યાય;
પ્રતિજ્ઞા પૂરી થઇ, તજું હું મારી કાય.
એહેવી પેર કરી રહ્યાં, આપ આપણે મન;
વિનેચટજી તો ગયા, હવે સૌ પામે મર્ણ

ચોપાઈ.

કરયો વિચાર એમ અન્યોઅન્ય, મરવા ઊપર સૌનું મન
વરતી રહ્યો છે હાહાકાર, એવે થયો છે એક પ્રકાર
નારાયણની મોટી ગતી, રાખનાર સમર્થ યદુપતી,
તે દિન જોતાં ગુણકા ઘેર, ઈશે કીધી ત્યાં શી પેર

દોહરા.

તે દિવસે મણિમંજરી, ભોગ કરી અતિ સાર;
પોપટ રૂપ પાછું કરી, પુરયો પિંજર મોઝાર.
નિદ્રા ભરીતી આંખડી, આળસ દીલ અપાર;
સેજ ઉપર સૂતી જઈ, વિસરી દેવું બાર.
ભર નિદ્રા સૂતી સહી, આળસ કીધુ જાણ;
ખીલી દેવી વીસરી, સૂતી ત્યાં નિરવાણ.

ચોપાઇ.

પિંજર ખીલી દેતી જ્યાહરે, કબજ વિનેચટ રહેતો ત્યાહરે;
ખીલી દેવી ચૂકી ચતુરાય, પડી નિદ્રાવશ તે ગુણકાય.

દોહરા.

રાત મધ્ય પૂરણ ગઇ, જોયો વિનેચટે લાગ;
આવો દાવ કયાંથી મળે, બળીયું મારૂં ભાગ્ય.
નિસર્યો પોતે પિંજર થકી, પોપટ રૂપે તેહ;
ત્યાંથી વેગે ઊડિયો, આવ્યો વિલાસિની ગેહ.
વિલાસિની ઘેર આવીયો, ભીડ્યાં દીઠાં દ્વાર;
ત્યાંથી વેગે આવીયો, લીલાવતી કેરે ઠાર.
ત્રીજી અગાસી ઊપરે, કષ્ટ કરે બહુ નાર;
આવ્યો પોપટ ત્યાં સહી, મુખથી કરે ઉચ્ચાર.
દીઠી નારી મહા દુઃખમાં, મનમાં મહા પરિતાપ;
એકી જીભે ઉચ્ચરે, વિનેચટ કેરો જાપ.
કરી વિલાપ વિનતા રુવે, વિનેચટ આવ્યો તે ઠામ;
રાધે કૃષ્ણ કહે પોપટો, મુખે કહે શ્રી રામ.
અબળા એવું સાંભળી, આપે માંડી દષ્ટ;
આવો તમે મુજકને, ભાગો માહારૂં કષ્ટ.
લીલાવતી કર જઇ રહ્યો, પોપટ તેણી વાર;
લીલાવતી મુખે કહે, આવો પ્રાણાધાર.
ભલે આવ્યા પોપટજી, કહો કંઇ નગરની વાત;
આ મંદીર શું કામ છે, કેમ આવ્યા માજમ રાત.
ભલે આવ્યા પોપટજી, જાણો વિનેચટ વાત;
તો મુખ આગળ દાખજો, થાઉં જેથી રળીઆત.
રાજ સભા સૌ બંધ છે, ઉદાસ છે સૌ સાથ;
જાણતા હો તો કહો, કયાં છે વિનેચટ નાથ.
ત્યારે પોપટ ઓચર્યો, સાંભળને તું નાર;
વિનેચટ છે આ નગરમાં, કુશળ છે નિરધાર.
લીલાવતી એમ ઓચરી, સાંભળ પોપટ વાત;
કયે ઠામ છે નગરમાં, કહો તે સઘળી ખ્યાત.
સાંભળતાં સુખ ઊપજે, દુઃખ મહારૂં જાય;
વિનેચટની ભાળ કહો, તો સુખ મનમાં થાય.
પોપટ વળતું વદ્યો, સાંભળ લીલાવતી નાર;
વિનેચટ તારે માળીએ, ધર મા દુઃખ લગાર.

એવું સુણી નારી તહીં, જોઇ આવી ઘર મોઝાર;
ખોળી આવી માળીએ, આવી પાછી તે હાર.
લીલાવતી વળતું વદે, સાંભળ પોપટ સાર;
નવ દેખું એન માળીએ, અસત્ય ન બોલું લગાર.
પોપટ પ્રેમે બોલીઓ, સાંભળ ગુણિયલ નાર;
વિનેચટ તુજ પાસ છે, હરખ ધરો અપાર.
લીલાવતી વળતું વદે, વિપરીત તારી જાત;
અહીંઆં તો દેખું નહીં, અસત્ય કેમ કરે વાત.
પોપટ વળતુ વદે, સાંભળ લીલાવતી એહ;
વેચાયો વિનેચટ સહી, પરવશ પડીયો દેહ.
તેની વાત કહુ તુજને, જો આપે બાપનો કોલ;
વિનેચટ હમણાં મેળવું, સાચો મારો બોલ.
ઉઠી ફરી અબળા કહે, કરતી બહુ કલ્લોલ;
વચન પેઠી મુજ સાતનુ, નિશ્ચે કરજો તોલ.
તે માટે નિશ્ચે કરી, કરો નામ પ્રકાશ;
પરમારથનું પુન્ય છે, પૂરો આટલી આશ.
ત્યારે પોપટ વળતો વદે, અસત્ય ના બોલું નીશ;
વિનેચટ છે તમ કને, બેઠો તમ કગ આ દીશ.
લીલાવતી વળતુ વદે, સાંભળો કંથજી વાત;
સ્વામી પોપટ કેમ થયા, તે કોહો સાક્ષાત.
પોપટ તવ વળતુ વદે, સાચી કહું છું વાતાંય;
દેહ મારી પરવશ સહી, વચને બાંધી કાય.
તે માટે તુજને કહું, જો આપે બાપનો કોલ;
વિનેચટ થઇ હમણાં મળુ, કરો પછી કલ્લોલ.
વનિતા વળતું ઓચરી, સાંભળ સ્વામી બોલ;
વિનેચટ થઇ મળે મુને, તો સાત પરીયાનો કોલ.
પ્રભુજી તમે કોહો તે કરુ, પ્રગટો પ્રાણાધાર;
તમ વિણ હુ ટળવળુ, ટળવળે વિલાસિની નાર.
તમવિના શેહેર સાંસે પડ્યું, દુ:ખ ધરે ધાવ અપાર;
વિબુધ પ્રધાન દુખિયો ઘણું, રાજા દુ:ખીયો સાર.
તે માટે વેહેલા થઈ, પ્રગટ કરોને તન;

જેમ સૌને સુખ ઉપજે, પ્રસન રહે મુજ મન.
વિનેચટે પગ આગળ ધર્યો, કહે દોરો આ છોડ;
આ રૂપ અળગું થશે, પોહોંચે મનના કોડ.
દોરો છોડ્યો નારીએ, વિનેચટ થયો તે વાર;
રુદયા સાથે ભીડીયો, ચાલે આંસુધાર.
પૂછે પછી લીલાવતી, કહો તમતણી વાત;
કોણે પોપટ બનાવીયા, કોહો તે સર્વે ખ્યાત.
પૂછે પ્રેમદા પ્રીતથી, કહો કંથજી પેર;
આ ગતી કોણે કરી, બાંધ્યું કોણું વેર.
શકે શાપ થયો સિદ્ધનો, કે દૈવ રૂઠ્યા સોય;
વિનેચટ કહે કારણ કહું, વિતગ મુજને હોય.
વિનેચટ વળતો વદે, સાંભળ નારી વાત;
મણીમંજરી રહે અહીં, ગુણકા કેરી જાત.
તેને માળ હુંતો રહું, પીંજર પાંચમે માળ;
પેહેલો તુજને કહું, વળતી કરજે ખ્યાલ.
એકાંત કહેજે રાયને, માગે પોપટ સાર;
જુલમ જોર એહને, નવ કરશો તલભાર.
કાજ કરજો કળા થકી, બળનું નહિં કંઈ કામ;
પ્રપંચ કરીને પ્રેમથી, આવજો ગુણકા ધામ.
સવળાનું અવળું કરે, સ્થળ કરે જળ જ્યાંય;
કામણ ટુમણ મંત્ર સહુ, એના દેહની માંય.

ચોપાઈ.

વાત એક સાચી કહું તુને, જીવત દાન દીધું છે મુને;
વાડીથી ઘેર આવું જેટલે, સર્પે ડંશ કીધો તેટલે.

દોહરા.

એના મેહેલની આગળે, મુજને વીત્યું જેહ;
પ્રાણ ઉગાર્યો માહારો, સાચું કહું છું એહ.
મંદિર લઈ ગઈ માનની, રાખે પ્રીતે ઘેર;
આજ હું તો આવી ચડ્યો, કહું છું મારી પેર.
રાતે રાતે પુરપ કરે, ખાનપાન નૈ ખોટ;

ચતુરા આજ ચુકી ગઈ, લાગી નિંદ્રા ચોટ.
પિંજર કેરૂં બારણું, દેવું ભૂલી ગઈ;
આવ્યો ત્યારે હું સહી, નિંદ્રા વશ જવ થઈ.
ભલે પધાર્યા સ્વામીજી, સૌનાં રીઝ્યાં મન;
પૂરણ થયા હત માસ છ, તો ખૂવત સૌનાં તંન.
વિનેચટ કહે વનિતા સુણો, કહૂં છું સાચી વાત;
જાગશે મણીમજરી, તો કરશે ઉતપાત.
વચન એવાં સાંભળી, બાંધ્યો દોરો પાય;
પોપટ થઈ પાછો ગયો, પેઠો પિંજર માંય.
ભોર ભયો પછી તે સમે, જાગી છે ગુણકાય;
ઉઠીને વિનેચટ તણું, મુખ જોવાને જાય.
ઉઘાડું દ્વાર દીઠું તહીં, ઝબકી હ્રદયા માંહે;
ધન્ય ધન્ય એની જાતને, બેશી રહ્યો છે આંહે.
બીજો હોય તો બળ કરી, આપે ઊડી જાય;
હવે કદી ચૂકું નહીં, જોતાં લક્ષ વશાય.

ચોપાઈ.

આવું વિચારી બીડ્યું દ્વાર, પછી થયો છે શો પ્રકાર;
પરભાતે જોતાં ભૂપતિ, મરવા ઊપર કીધી મતિ.

દોહરા.

મંત્રિ કહું તે સાંભળો, તજું હું મારી કાય;
મુજને કો વારો રખે, બીજો નહીં ઉપાય
પુત્રી પેહેલો હું મરૂં, જોવું નવ પડે દુઃખ;
મુઆ પછી જોવું નહીં, જીવ્યામાં નહીં સુખ.
રાણી કહે સાચું સહી, હું પણ આવું સંગ;
ઝાલો કર મુજ કુંથજી, તમ અરધુ હું અંગ.
માત તાતનું તે સમે, મરવા ઉપર મન;
સ્નાન કરી તુળસી ગ્રહી, પ્રજા કરે રુદન.
લીલાવતી અતિ હરખતી, ગાતી ગીત ઉલ્લાસ;
હસતું મુખ આનંદમાં, આવી માતની પાસ.
તાત કહે તનયા સુણો, છે કંઇ કારણ એહ;

આગતા સ્વાગતા અદકી કરી, પે'લો માળ જોયો દિલ ધરી.
ગુણકાને મન અદકો ત્રાસ, રખે ચડે રાય પાંચમે અવાસ;
પ્રધાન કહે રાજાને સહી, શોભા આવી દેખું નહીં.
ચિત્ર વિચિત્રના જોઈ ખ્યાલ, રાજા કે' ચડો બીજે માળ;
મુજને મંદિર વાહલું ઘણું, જોવું ભુવન ગુણકા તણું.
ગુણકા મંત્રી ને ભૂપાળ, આવ્યાં જોતાં બીજે માળ;
રાય ત્યાં બોલ્યો છે બોલ, નહીં બીજું કોઈ આને તોલ.
પ્રધાન કહે સાંભળીએ રાય, ત્રીજે માળ અતી શોભાય;
ગુણકાથી ના કેમ કે'વાય, ત્રીજે માળ ત્યાં ચડીયા રાય.
રચના જોઈ બોલ્યો પુરૂપતિ, મેડી દીસે બહુ ઓપતી;
મણીમંજરી તુજને સાબાશ, પછી ચડ્યા ચોથે અવાસ.
મલપતો મદગળ ચાલે જેમ, રાય મંત્રી ચાલે છે તેમ;
મહીપતિને મંત્રી કહે છે આમ, એક એકથી સવાયું કામ.
જોતાં ક્ષુધા તૃષા જાય છે, શરીર બહુ શીતળ થાય છે;
મણીમજરી કહે સુણો મહારાજ, સુંદર નૃત્ય કરૂં કંઇ આજ.
રાજા વળતું વદે છે તહીં, હાલ વ્હાલું નવ લાગે કંઈ;
જોવામાં મન થયું મગન, હમણાં લાગી લેહેર લગન.
નિતે જઉં હું વાડી બાગ, આવી રચના નહીં કો જાગ;
ચાક ઉપર ઘડે જેમ ઘાટ, રચ્યું ભુવન તે સુંદર હાટ.

દોહરા.

ચાર માળ મૂકી પછી, ચડ્યા પાંચમે માળ;
પલંગ ઉપર પાંજરૂં, ત્યાં દીઠું તતકાળ.
વિનેચટ મનમાં સમજ્યો, વ્યાપ્યો અંગ ઉમંગ;
ભલે પ્રકારે ભૂપતિ, આવ્યા મંત્રી સંગ.

ચોપાઈ.

મણીમજરી કહે મહારાજ, સૌ કરતાં આ રૂડું કાજ;
રાય કહે હવે ગમે તે કરો, નૃત્ય તમે હરખે આદરો.

દોહરા.

નવ ઘડી નૃત્ય કરયું નારીએ, હરખ્યો પોતે રાય;
મહીપતિ કહે માગું વળી, આપો તે ગુણકાય.

ભામની કહે ભૂપતિ, રિદ્ધ સિદ્ધ ને ધામ;
અરપ્યું સર્વે આજ મેં, તમને આણે ઠામ.
મણીમજરી તમે સાંભળો, માગુ જે તમ પાસ;
તે મુજને તમો આપજો, મનમાં ધરી ઉલ્લાસ.
નારી ત્યાં વળતું વદે, વચન સુણો મુજ ઇશ;
સર્વ તમારૂં છેય પણ, પોપટ માહારુ શીશ.
વળતું મહીપતિ એમ વદે, સાભળ ગુણુક્ત પાત્ર;
તુજ મદિર હું આવીયો, પોપટ કોણુ જ માત્ર.
વળતુ મહીપતિ એમ કહે, મારે જેનો અર્થ;
હાથ ધરું એ કારણે, પોપટ વિણુ સૌ વ્યર્થ.

ચોપાઇ.

મારે શાની બીજી ન્યૂન, નથી કોઈ વાતની ઊન;
મહિમા શો અહિં આવ્યા તણો, એ વાતે જશ તમને ઘણો.
મોહો જોઈ માગ્યુ તમ પાસ, રાજા પસારે નહીં હાથ;
"પણુ" તે મૂક્યું આજે જાણુ, તું વિના બઇ રાખશે કોણુ.

દોહરા.

મંત્રી કહે મણીમજરી, આપો પોપટ આજ;
ના કેવાયે કેમ તૂજથી, માગે જે મહારાજ.
મણીમંજરી ત્યાં વદે, સાંભળજો મુજ ઇશ;
પોપટ વળતા લઈ જજો, પ્હેલું લ્યો મૂજ શીશ.
રાજા વળતો એમ કહે, નહિ કઈ બળનું કામ;
જે માગે તું મુજ કને, તે આપું આ ઠામ.
પ્રધાન વળતુ બાલીયો, રાજા કરે પસાય;
માટે તમે તો સુંદરી, કેહેશો નવ બાઈ નાય.
મણીમજરી બોલ તું, જે તારે હોય કાજ;
માગી લે તુ માનની, આપે શ્રી મહારાજ.

ચોપાઈ.

તમને ગમે તે માગી લીજીએ, લક્ષ વશા પોપટ દીજીએ;
મોહ્યું મન એ ઊપર રાય, ચતુરા તું ક્યાં ચૂકી જાય.
હોયે મહીપતિ સરખું કામ, કરો ફરમાશ ધરિને હામ;
જોર જુલમ તો કરતા નથી, રાજી રહો તમે સર્વથી.

દોહરા.

નારી વિમાસે મન વિષે, સાંકડ આવી આજ;
ના કહે છૂટકો નથી, દૂભાયે મહારાજ.
ગુણકા કહે સુણુ ગુણનિધિ, પાળો બોલ્યા બોલ;
પોપટ આપું જ્યાહરે, દો મુજ હાથે કોલ.
જો પાળો શુદ્ધ દિલથી, કહેલી મારી વાત;
ક્લેશ પછી નવ ઊપજે, રહે સૌ રળીઆત.

ચોપાઈ.

રાજા કહે તમે કહેશો જેમ, રામ દુવાઇ કરીશું તેમ;
આપો કોલ એવું કહી હાથ, ખુશી થઈ નારી મન સાથ.

દોહરા.

રાય પ્રત્યે ગુણકા કહે, સાચો કહું પ્રકાર;
પોપટ રૂપે પાંજરે, છે વિનેચટ નિરધાર.
મારું છું હું એટલુ, એ મારો ભરતાર;
વિલાસિની લીલાવતી, તેવિ ત્રીજી હું નાર.
પુરપતિ કહે પ્રસન હું, ના કહું કેમ જિવ્હાય;
વચને બાંધ્યા દેવતા, કૃસ્ય સબળ તે થાય.
તત્ક્ષણુ દોરો છોડીયો, કહાડ્યો પિંજર બ્હાર;
પક્ષી રૂપ ટળી ગયું, વિનેચટ થયો નિરધાર.

ચોપાઈ.

તેનું વસ્ત્ર ને તેનું રૂપ, વિનેચટને મળીઆ ભૂપ;
પ્રધાન મળ્યો થઇ પ્રસંન, ખટ માસે થયુ દરશંન.
ગુણકાને કહે છે સાબાશ, આવી વિદ્યા રાખો પાસ;
વિનેચટ તો બોલ્યો એમ, એના ગુણ તો ભૂલું કેમ.

દોહરા.

મણીમંજરી મુજને મળી, તો આવ્યા આ દન;
મૂળ થકી માંડી કહ્યુ, હરખ્યો છે રાજન.
જાતે ગુણકા એ વળી, મણીમજરી નાર;
મુખ્યમની ઉત્તમ કરી, વિનેચટે તે વાર.

ચોપાઈ.

મણીમંજરીને કહે મહીપતિ, ખુશી થયા અમે સૌ અતિ;
અમ સર્વેના ઉગર્યા દેહ, તુજ પૂન્ય પરતાપે તેહ.
એવું કહીને વિનેચટ સાથ, બેઠા ગજ ઊપર ગ્રહી હાથ;
રથ ઉપર આગળ પ્રધાન, પ્રાણી માત્રના હરખ્યા પ્રાણ.
હરખે રાજા આવ્યો ઘેર, આદર પામ્યો રુડી પેર;
સર્વે જશ કરતા સનમાન, ઘણું ખુશી થાતા પ્રધાન.

દોહરા.

રથમાં બેશી રીઝમાં, આવ્યા વિલાસિની પાસ;
આપ્યું નેપુર નારીને, કરી વાત પ્રકાશ.
અબળા કહે ધન આ ઘડી, ધન મારો અવતાર;
નેપુર એવાં લાખો સહી, ઓવારૂં વારોવાર.
એવું કહીને આંગણે, તોરણ કુંકુમ થાય;
ચોક પુરાવ્યો મોતીએ, દુધે ઉમર ધોવાય.
વાજા વાજે સૂરથી, જાચક પામે દાન;
ભોજન કરાવ્યું બ્રહ્મને, કહે મુખ કલ્યાણ.

ચોપાઈ.

વિદ્યાવિલાસિની નારી તહીં, પ્રીતિ તેની કેમ જાયે કહી;
ધાવને હરખ તણો નહિ પાર, તેનો શોય કહું પ્રકાર.
મણીમંજરી આવી ત્યાંય, વિદ્યાવિલાસિની બેઠી જ્યાંય;
બેઉ એકત્ર રહ્યાં છે તહીં, અન્યોન્ય પ્રીત ન જાયે કહી.
ધાવ કહે સુણ મણીમંજરી, તુજને વાત કહું છું ખરી;
તું મારે મન પુત્રી સહી, જેવી વિદ્યાવિલાસિની કહી.
એણીપેરે સુખ ભોગવે અપાર, રાયે કર્યો મનમાં વિચાર;
લાંબું નભાવ્યામાં નહીં માલ, ઘડીયાં લગન લઈ કરવું હાલ.

દોહરા.

એમ કરતામાં વહિ ગયો, જોતામાં એક માસ;
પુરપતિ કહે પ્રધાનને, મન આણી ઉલ્લાસ.
પ્રધાન કહું છું તુજને, સાંસો થયો મિથ્યાય;

ન ઘણાં ઓચિંતાં આવી જાય.
ા પુરપતિ, રાયે લીધું લગન;
સજ કરી, આવ્યા વિવાહદન.
પ્રીતથી, તાંડવ નૃત્ય જ થાય;
વાજતાં, બંદીજન ગુણ ગાય.
પછી ચોપાઈ.
તોરણ ચડ્યા, ઢોલ ડંકા બહુ ગડગડ્યા;
ચોસસડી, હેત પ્રિયા મુખ વાણી કરી.
અંતર ખૂંપ, રતિ સરીખું શમાનું રૂપ;
ઘુંસળ ધરી, પ્રેમ ધરી પોંકે સુંદરી.
છડી પ્યાક, પાંશી વરનું તાણ્યું નાક;
ચામુખ, ચારે પાસ નાંખી તે ફરી.
સંપુટ સાર, કંચુકીએ મુખ લેયું તેવાર;
ગળે ધરયું, કુમકુમ તિલક કપાળે કરયું.
લીલાવતીપ્રિયા, વેગે મંડપમાં આણીયા;
ભણે ખપાળ, કંઠે આરોપી તતકાળ.
સન્મુખ થાય, આવી બેઠા ચોરી માંય;
આડ સન, મેળવ્યા હાથ કીધાં બંધન.
ઉપરથી જવ તલ અગ્નીમાં હોમાય,
માનુની વિપ્ર વેદ કરે ઉચ્ચાર.
તે ઉપર ૧, આપ્યું રાયે કન્યાદાન;
સંક્રાંત બે સુવર્ણ રૂપું અદકું લીધ.
અનેક / ફળ પામે રાજા આરોગ;
મંગળ ફેરા, ના આવે એના સમાન.
મોઝપણું વર કન્યા જમ્યાં કંસાર;
પામ્યા દાન રીતભાત ત્યાં સ્ત્રી હોય.
વરરાજા પં કન્યા પરણ્યાં નિરધાર;
તણા ત્યાં મેઘ વુઠીયા.
પરણી.
વિનય વસ્ત્રો જેજેકાર;
ામા

મહારાજ ધીરાજ તમો, શત્રુજનના કાળ.
આપ પુન્ય પ્રતાપથી, જશ જુગમાં ગવાય;
દિન દિન કળા અદકેરડી, રામરાજ્ય મહિમાય.
શુરપૂર શીરોમણી, દિલ નિરમળ દાતાર;
રાજ્ય અખંડ અવિચળ સદી, ક્ષત્રી કુળ શણગાર.

ચોપાઈ.

લખીતંગ સોમપુરી ગામ, વિનેચટ રાજાનું નામ;
આજ્ઞાંકિત સેવક તમ તણો, યશ પામે જે તમથી ઘણો.
સમાચાર એક જાણજો તમો, જામાત્ર પદવી પામ્યા અમો;
સુતા વિલાસિની તમ તણી, તે વરી મુજને પ્રીતે ઘણી.

દોહરો.

રખે ચિંતા મન ધરો, તમો છો ક્ષત્રી જાત;
તેમ હુ વણીક છું, મળી જુક્તિ ભલી ભાત.

ચોપાઈ.

પૂર્વેથી ચાલ્યો વિવેક, એથી દોષ ન લાગે એક;
રાજપુત્રીના ત્રણ પ્રકાર, તેહ તણો કહું હું વિચાર.
માત તાત પરણાવે રળી, બીજી ઈશ મરજી છે બળી;
ત્રીજી આપ ગમે તે વરે, પણ સત્ય કો કાળે નવ હરે.
એક પતિવ્રત પળે જેહ, કશી આપદા નવ વેઠે તેહ;
બને કુળમાં તારણહાર, સ્વસુરપક્ષ પીયર પરિવાર.
હું આવ્યો તમારે ગામ, રહ્યાં દેવગુરુને ધામ.
ઈચ્છાવર તે મુજને વરી, ત્યાંથી ચાલ્યા કપટે કરી.
મેલ્યું ગામ અમે રળીઆત, અવર કોઈ નવ પ્રીછે વાત;
સંગે આવી એક જ ધાવ, વિલાસિની મન અદકો ભાવ.
તમ પુત્રીને પગલે કરી, મુને બે રાજકુંવરીઓ વરી;
વડિ રાણિનો એ શિર ભાર, બીજી રહે સૌ આજ્ઞાકાર.
જેવી વિલાસિની જાણો તમો, સુત તમારા એવા અમો;
બીજી શી કહીએ ખાંચજો, થોડું લખ્યું અદકુ વાંચજો.
અત્રે છે સૌ કુશળ ક્ષેમ, લખજો પત્ર આણીને પ્રેમ;
કંઈ કહાવજો અમને કામ, છું હું તો તમારે નામ.

પ્રજા સૌ કહાવે તમ તણી, અમારી વિનંતી માનો ઘણી;
બીજું લખવા કારણ એહ, મુજ ગુરુ મોકલજો જેહ.
વળી તમને મળીશું રાજન, તે દાહાડે હરખે મુજ મન;
કુશળતાનો પાઠવજો પત્ર, તલસે છે સૌનાં મન અત્ર.

દોહરા.

પત્ર લખી એક પાઠવ્યું, સોમપુરી છે જ્યાંય;
હલકારો હજૂરથી, પ્હોંચ્યો સિતળપુર ત્યાંય.
સભા સૌકો દેખતાં, કરીયો છે જુહાર;
કાગળ કરમાં આપીઓ, વાંચે નૃપ તે વાર.
કુશળતા વાંચી લુટાવિયા, અક્ષય નિજ ભંડાર;
પ્રજા સૌ પ્રસન થઇ, હરખે માત અપાર.
ધવળ મંગળ વરતાવીયાં, કાસદ પામ્યો બહુ માન;
સિતળસેન શું કરયું, વિચાર કર્યો નિદાન.

ચોપાઇ.

સિતળસેન મન હરખ્યો ઘણું, ધન્ય ધન્ય હવ્યું મુજ તણું;
વિનેચટ સરખો પામી ભરતાર, ધન્ય પુત્રી ધન તુજ અવતાર.
પ્રેમવતી રળીઆત જ થઈ, ચંદ્રબુદ્ધની ચિંતા ગઈ;
હરખ્યો વજ્જર કેરો કુમાર, ધન્ય વિનેચટ તુજ અવતાર.
દેવકૃષ્ણે જાણી વાત, મન થયો અતિ રળીઆત;
ભલે સરસ્વતિ થઈ તુપમાન, બાળકનાં સધર્યાં સૌ વાન.
પંડ્યાણીએ સરવે સુણ્યું, હરખી હૈડા માંહે ઘણું;
સરસ્વતિ કેરો પ્રતાપ, વિનેચટ થયો નગરનો નાથ.
ભલું થયું જે પામ્યો રાજ, પૂરણ થયાં મનવાંછિત કાજ;
વાત અન્યોઅન્ય એવી કહી, સિતળરાય સુખ પામ્યો સહી.
હલકારો આવ્યો તો જેહ, તેની જોડે મોકલીયા એહ;
ચંદ્રબુદ્ધ ને દેવકૃષ્ણ સાર, બીજા સેવકનો નહીં પાર.
દેવકૃષ્ણ સુખપાલે જાણ, ચંદ્રબુદ્ધ અશ્વે નિરવાણ;
થોડે દિવસે આવ્યા તાંહ, સોમપુરી નગરી છે જ્યાંહ.
મળ્યા ભેટ્યા થયો સંજોગ, અન્યો અન્ય પૂછે આરોગ;
ગુરુની સેવા માંડી ઘણી, કરે ચાકરી ચંદ્રબુધ તણી.

ગુરુની પુજા કરી અપાર, પ્રેમ ધરી બેઠા પ્રકાર;
ગળ્યોદકનું કરીયું પાન, આપ્યાં અમેપદનાં મહાદાન.
એક થાટ સોવર્ણે ભરયું, ગુરુને પ્રેમે અરપણ કરયું;
એક માસ એણી પેરે ગયો, અંગ ઉમંગ સાગરો થયો.
દિનદિન થાયે છે આનંદ, ગુરુ આશિષ લાગે સુખકંદ;
ચંદ્રચુડ બોલ્યો પછી સાર, વિનેચટને કહ્યો પ્રકાર.
આગ્ના દ્યો અમને ગુરુનાથ, મોકલો વિલાસિનીને અમ સાથ;
ઘણા દિવસનો વિયોગ જ જેહ, ભગશે માતતાતને તેહ.
વિનેચટ કહે ભલી એ ભાત, એ વાતે અમે રળીઆત;
કાલ સવારે ઉત્તમ દન, તતપર કરો સર્વે સાધન.
…ભાત જ થયો, સર્વે સાથ તતપર થઇ રહ્યો;
ચંદ્રચુડ સૌ થયાં તૈયાર.
…ત્રિની અપાર;
…ર.

દોહરા.

મણીરત્નસુત મંજરીતણો, ચતુર શિરોમણ સાર;
રૂપ કુંવર લીલાવતી, શોભાનો નહિ પાર.
સુવદનીનો સુરસેન, તે ડાહ્યો અવિધાર;
પ્રીતિ ધર્મ ઉપર ઘણી, તેના શુભ વિચાર.
વિદ્યાવિલાસિનીનો તનુજ, ઘણો તેહ વિદ્વાન;
પ્રેમ વિનેચટનો ઘણો, તેથી પામે માન.
વિલાસ કુંવર નામ છે, વડીલ તન છે તેહ;
ચાર પુત્રમાં અધિક છે, શોભીતો શુભ દેહ.
સતોષ વિનેગ[illegible]ને [illegible]વો, મન જાવા કીધું વન;
[illegible] તજ્યાં, તજ્યું રાજ્યાસન.
[illegible] અને, ચાલ્યો પોતે સાર;
[illegible] થઈ, રુદન કરે અપાર.
[illegible]ાં, કરયું પછે સઉ તાજ;
[illegible] રુદન કરી આવ્યો વાજ.
[illegible], ચાલ્યો પોતે તર્ત;

ગુરુની પૂજા કરી અપાર, પ્રેમ ધરી ષોડશ પ્રકાર;
ચર્ણોદકનું કરીયું પાન, આપ્યાં અભેપદનાં મહાદાન.
એક શકટ સોવર્ણે ભરયું, ગુરુને પ્રેમે અરપણ કર્યું;
એક માસ એણી પેરે ગયો, અંગ ઉમંગ ઝાઝેરો થયો.
દિનદિન થાયે છે આનંદ, ગુરુ આશિષ લાગે સુખકંદ;
ચંદ્રબુદ્ધ બોલ્યો પછી સાર, વિનેચટને કહ્યો પ્રકાર.
આજ્ઞા દ્યો અમને પુંરનાથ, મોકલો વિલાસિનીને અમ સાથ;
ઘણા દિવસનો વિયોગ જ જેહ, મળશે માતતાતને તેહ.
વિનેચટ કહે ભલી એ ભાત, એ વાતે અમે રળીઆત.
કાલ સવારે ઉત્તમ દન, તતપર કરો સર્વે સામન.
વીતી રાત પ્રભાત જ થયો, સર્વે સાથ તતપર થઇ ગયો;
કૃષ્ણદેવ વિલાસિની નાર, ચંદ્રબુદ્ધ સૌ થયાં તૈયાર
રાય વળાવા ગયા પુર બાર, પ્રગટી દીલગિરી અપાર;
દિવસ ચાલતાં સાર, સિતળપૂર પોંચ્યા નિરધાર.

દોહરા.

માત ને પુત્રી મળી, થયો હરખ અપાર;
વિયોગ ો દિનનો, નાંખ્યો છે વિસાર.
સુખ આ માહાલતાં, થયા માસ જ ચાર,
વિલાસિનીને મોકલ્યું, વિનેચટે નિરધાર.
સાસરવાસો બહુ ર્યથી, રાયે કર્યો તૈયાર;
સુખપાલે બેશા આવી તે રાજદ્વાર.

ચો

વિદ્યાવિલાસિની આવી ત્યાંય, વિન
મળ્યાં હળ્યાં સ્ત્રી ભરતાર, વિનેચટ રાજ કરે છે ત્યાંય,
રિદ્ધ સિદ્ધ ભોગવે રુડી પેર, પ્રજા ઉ થ્યો અપરંપાર
ધર્મ સત્ય સઉ તે આચરે, પુણ્ય દા ખે છે મ્હેર,
સદાવ્રત ઝાઝાં અપાય, ફરકે ધર્મ ઝાઝેરો કરે.
પ્રજા ઉલ્લાસે મનમાં ઘણું, સેવન કરી ધજાય,
કથા કીરતન શ્રવણે ધરે, રુડાં વ્રત સુરસ્વતિતણું
એમ કરતાં બહુ દિન જ ગયા, વિનેચટને આચરે,
 જ થયા

દોહરા.

મણીરત્નસુત મંજરીતણો, ચતુર શિરોમણ સાર;
રૂપ કુંવર લીલાવતી, શોભાનો નહિ પાર.
સુવદનીનો સુરસેન, તે ડાહ્યો અવિધાર;
પ્રીતિ ધર્મ ઉપર ઘણી, તેના શુભ વિચાર.
વિદ્યાવિલાસિનીનો તનુજ, ઘણો તેહ વિદ્વાન;
પ્રેમ વિનેચટનો ઘણો, તેથી પામે માન.
વિલાસ કુંવર નામ છે, વડીલ તન છે તેહ;
ચાર પુત્રમાં અધિક છે, શોભીતો શુભ દેહ.
સંતોષ વિનેચટને હવો, મન જાવા કીધું વન;
સુખ સંપત સરવે તજ્યાં, તજ્યું રાજ્યાસન.
ભવ્ય ભુવન છોડી અને, ચાલ્યો પોતે સાર;
દુઃખીઆરી પ્રજા થઈ, રુદન કરે અપાર.
વૈરાગ્ય આણી મંનમાં, કર્યું પછે સઉ તાજ;
ઔઢો પરિવાર જેહ, રુદન કરી આવ્યો વાજ.
શોક સમાવી સર્વનો, ચાલ્યો પોતે તર્ત;
નારી ચાર સાથે સહી, માંડયું અનશન વ્રત.
થોડે દિવસે પામીયો, શિવ તણો કૈલાસ;
એવા નરને ધન્ય છે, થયા ગુણ પ્રકાશ.
ગુર્જર દેશ ગરુવો ઘણો, વેગનપુરમાં વાસ;
પિતા પુરુષોત્તમ તણો, કહે કવિ સામળદાસ.
શ્રોતા વક્તા સમજતા, કહે કવિતા કરજોડ;
સામળભટ કેહે બોલજો, જય જય શ્રી રણછોડ.

વિદ્યાવિલાસિનીની વાર્તા સમાસ.

એીતે પાગજ પરઠીયો, જાચક જય જય કેહ;
કર્પુરગૌરાએ કહ્યું, રાય વેગળો રેહ.

ચોપાઈ.

નિર્મળ કર્પુરગૌરા નામ, કરવા આવી છુ તારે કામ;
કોડવાર કહુ શું કથી, એ આસન બેસવા જોગ નથી.
કરી ગયો કોઈ કીરતાર, ઇંદ્રાસનથી અદકું સાર;
પ્રતાપ પરમેશ્વરને ઘણે, તે હાથ આવ્યું તુજ તણે.
વિક્રમ સરખો જે નર થાય, તે આસનપર પરઠે પાય;
કહે ભોજ પુતળી કહુ છું તને, મહિમા વિક્રમનો કહે મને.
કર્પુરગૌરા કહે શુભ વાણ, સાંભળ દાતા ભોજ સુજાણ.

દોહરા.

માળવ મુખ્ય ઉજ્જેણમાં, ક્ષીપ્રા તટ રહેઠાણ;
ભૂપત રાજ કરે ભલો, વિક્રમસેન સુજાણ.
શ્રી મહાકાળેશ્વર સદા, શુભ ભક્તિ હરસિદ્ધ;
પરમેશ્વર પરતાપથી, નીપજે છે નવનિધ.
વાસ ચોરાશી સિધ વસે, ચોસઠ જોગણી તીર;
ભૂતાવળ ભૈરવ ઘણા, બળવત બાવન વીર.
મુક્તિક્ષેત્ર મહિમા ઘણો, તીર્થ ભોમ ઘર ધામ;
કાશી કાંચી દ્વારામતી, એહ અવતી નામ.
સિદ્ધવડ શાખા ભલી, સિદ્ધ ચોરાશી લક્ષ;
ગુણ ગાંધર્વ ગ્રહ આગળ, શામા સઘળી દક્ષ.
અડસઠ તીર્થ ત્યાંહાં વસે, દેવસ્થળ દરબાર;
પુન્ય વરતે પુરમાં ઘણું, ઓચ્છવ અપરમપાર.
વરણ અઢાર વસે ત્યાંહાં, રૂષિ મોટેરા બ્રહ્મ;
અગ્નિહોત્રી ને આવસથ્ય, ખરાં પાળે ખટ કર્મ.
વિવિધ ધરમ વસે સહુ, વિવેક વીધ વિચાર;
મરજાદ કો મૂકે નહીં, વારુ કુળ વેહેવાર.

ચોપાઈ.

રે પૃથ્વી કોગ ભૂપ, ધર્મ ધુરધર ધર્મ સ્વરૂપ;
દો સભા ભરીને તેહ, દેવરૂપ દેવાંશી દેહ.

ત્યાંહાં એક તંબોળી આવીયો, બીડાં પાન ભરી લાવીયો;
કાથો ચૂનો મેહેલી કરી, કેસર લીલાગર ભારે ભરી.
લવિંગ એલચી માંહે બરાસ, વિવિધ પેર તણા મુખવાસ;
બીડાં લીધાં રાયે હથમાં, વેહેંચી આપ્યાં સહુ સાથમાં.
પંડિત જોશી પૂર પ્રધાન, મહીપતે આપ્યાં દેઈ માન;
વેહેંચી છાબ જે ભરી વિશેક, રહ્યું હાથમાં બીડું એક.
મહીપતિ મુખમાં લે જેટલે, ગેબી શબ્દ થયો તેટલે;
નરપતિ તમને કહું છું નાથ, રખે રાય એ બીડું ખાય.
સહુ સભાએ વાણી સુણી, અચરત પામ્યો ઉજેણી ધણી;
કહો ભાઇયો એ બોલ્યું સુંરવું, ભારે વચન એ કોણે ભણ્યું.
કોઇ ન બોલ્યું રાજા સાથ, બીડાં ઝાલિ રહ્યા સહુ હાથ;
પૂછી પંડિત લીધો પાર, કોઇએ ઉત્તર ન કહ્યો એ ઠાર.
વળી બીડું ખાએ જેટલે, ગેબી શબ્દ થયો તેટલે;
કોઇ કહે માંહિ ભરીયું ઝેર, કો દોષી દુશ્મન કેરી પેર.
પૂછ્યું તંબોળીને ત્યાંહ, ભરી સભા બેઠી તે માંહ;
ક્યાંથી તું બીડાં લાવિયો, કોનો મોકલ્યો અહીં આવિયો.
વચન કહ્યાં તંબોળી સાર, અહીં થકી જોજન છે બાર;
માહારી વાડી સફળે ફળી, બાર અઢાર રહ્યાં છે મળી:
નાગરવેલના ઉગ્યા છોડ, તે જોતામાં પોહોંચે કોડ;
વગર વાવ્યો ઉગ્યો તે વાન, બેઠાં તે વેળા બહુ પાન.
ઉજળાં પાન વેલે લાગિયાં, માહારાં તો દળદર ભાગિયાં;
પ્રથમ નવેલી કાહાડી આજ, લાવ્યો ભેટ મહીપત મહારાજ.
પ્રથમ જઈ રાજાને દેઉં, સહજમાં લાભ લાખેણો લેઉં;
નવ જાણું અમરત કે ઝેર, નથી મારે કોઈ સાથે વેર.
એ તો સાચું બોલ્યા અમો, કરવું હોય તે કરજો તમો;
ના વચન તે કોણે કહ્યું, તેનો મર્મ અમો નવ લહું.
જો ગમે તો ભક્ષ જ કરો, નહિતર પાછાં છાબે ભરો;
દોષ ન દેશો મારે શીશ, રખે કરો રાજાજી રીશ.
માંહોમાંહમાં સામું જોય, મુખ બીડું નવ ઘાલે કોય;
સામાસામી વાતો કરે, ચાવે પાન તે નિશ્ચે મરે.
બીડાં નાંખ્યાં પાછાં ફરી, છાબ પાછી હતી તે ભરી;

આપી હાથ તંબોળી તણે, લાવ્યો હતો જે કંઠે ધણે.
વળ્યો પાછો મૂકી નિશ્વાસ, અરે દૈવ ન પોહોંતી આશ;
લાગ્યું તંબોળીને દુઃખ, કરમાયું તત્ક્ષણમાં મૂખ.
નિરાશ થઈ વળ્યો જેટલે, પાછો રાયે તેડ્યો તેટલે;
કેહેરે ભાઇ દુઃખ પામ્યો તું, સત્ય વાત પૂછું છું હું.
તવ બોલ્યો તંબોળી વાણ, જો ગમે તો લેજો પ્રાણ;
શરિર રહ્યું પણ પ્રાણ જ ગયો, નિરાશ તમ મળેથી થયો.
ખરી વાત તમશું બોલશું, ધર્મ તણી ધારણ તોળશું;
ઊગ્યો વાડીમાં એ છોડ, મેં જાણ્યું જે પોહોંસા કોડ.
જાણું જે ભેટ રાજાને કરુ, પછે વેચિ ભંડારે ભરું;
કબુલ કરે રાજાનો દેહ, કરી અમૂલખ વેચું એહ.
તે તો ન સર્યો મારો અર્થ, નવ આવ્યો મુજ હાથે ગર્થ;
નિંદાં જે બીડાં મારાં અહીં, હવે કો બિજો ખાશે નહીં.
અકજ થયું એ માહારું વન, તે માટે ઝુરું છું મન;
શીદ સભા માંહિ આવિયો, અહીં તે બીડાં કાં લાવિયો.
મારાં છોકરાં વેઠે ભૂખ, મોટું એ દલમાંહે દુઃખ;
પ્રથમ બીડાં હું લાવ્યો આપ, તે તો મારાં પૂરણ પાપ.
મોટા જાણી કીધો જોગ, તો મારા કરમ કેરા ભોગ.

દોહરા.

વિક્રમસેને છાબથી, પ્રીતે લીધાં પાન;
આસન બેસાર્યો તેહને, દેઈને ઝાઝાં માન.
ભાઇ લાવ તે ભક્ષ કરું, જો પોહોંચે તુજ આશ;
વિષ કે અમૃત એ હજો, મારે મને મુખવાસ.
તંબોળી કહે રાય સુણ, ન મળે એ તો મેળ;
કદાચ દુખ પામો તમો, તો કહાડો મુજ તેલ.
રાજા કહે રીસું નહીં, દયા કરું તુજ દેહ;
સાક્ષાત્કાર જો ઝેર છે, પણ અમૃત મારે એહ.

ચોપાઈ.

કોઇ કહે ઘેલો એ રાય, અજાણ્યાં ફળ કેમ ખવાય;
રએ શરમથી શરા થાઓ, રએ રાજાજી બીડાં ખાઓ.

બીડાં ખાધે અનરથ થશે, ઝેર છે તેણે જીવ જ જશે;
કોઇનું વારયું તે નવ કરયું, બીડું મહીપતે મુખમાં ધરયું.
એક બે ત્રણ ને ચાર, ભક્ષ કરયાં બીજાં દસ બાર;
તંબોળી લાવ્યો જેટલાં, ભક્ષ કરયાં રાયે તેટલાં.
કંચન સરખી કાયા થઈ, દેવ ચક્ષુપી દ્રષ્ટ થૈ રહી;
અખંડ રંગ રહ્યો તે મૂખ, વ્યાપે નહીં દેહ માંહે દુઃખ.
સવા ગજના થયા શિર કેશ, જોબનવત થયો છે વેશ;
દમયતી નળશું વાધ્યું રૂપ, નીરખતાં હરખે છે ભૂપ.
ત્રીલોક મોહન રૂપજ થયું, અગન રુપી અઘ નાશી ગયું;
થયો રાય દેવતાઈ અંશ, જુવે સભા સહુ માનવ વંશ.

દોહરા.

સભા સહુ જોઈ રહી, જોજો કીધું કામ;
અમૃત પાન આરોગિયાં, લિધું ઝેરનું નામ.
પ્રથમ આપિયાં હાથમાં, પોતે પાછાં લીધ;
નોહે કામ એ સત્યનું, એહ અઘટતું કીધ.
સહુકો મળી તે સત્ય કરયું, વાત ન્યાયની નેટ;
સહુથી વાહાલું જાણજો, પ્રીતે પોતાનું પેટ.
એમ હાંસી કરે સહુ, રુડું કીધું જે રાય;
આપ્યાંતાં સહુ હાથમાં, પાછાં ક્યમ લેવાય.
સરખા સહુ તો ત્યાં હસે, તાળી દેઈ હામ;
આજ સુધી તો જાણતા, પરદુઃખભંજન નામ.
વેહેરો ચો હતો નહીં, નહોતું સ્વારથ સુખ;
આજે અચરજ જે થયું, દલમાં પ્રગટયું દુઃખ.
દઢ વિશ્વાસ અમને થયો, વાહાલું પેટ જ હોય;
પુત્ર મિત્ર અદકાં સહુ, પેટ સમું નહિ કોય.
હસારત ચાલી હેતની, ગુણિજનને મન ગાળ;
મહિપતે મન વિચારિયું, અદકું વેઠવું આળ.

ચોપાઈ.

સભા મધે સહુ હાંશી કરે, મહીપતિ પોતે મનમાં ધરે;
નાંખી દીધાં બીડાં તમો, તે તો ભક્ષ કરયાં છે અમો.

કદાચ એમાં હોત જો ઝેર, તો શી થાતે મારી પેર;
વળી મંગાવું બીડાં આજ, કરૂં આપ સહુનું કાજ.
તંબોળી મોકલીયો ત્યાંહ, નાગરવેલ તણું વન જ્યાંહ;
એહ વેલનાં બીડાં લાવ, શીઘ્ર સભામાં વેહેલો આવ.
આ વેળા આ આસન છાંડ, ઘડીયાં જોજન આપી સાંઢ;
વોળાવ્યો દેઇ સનમાન, હવડાં લાવશે બીડાં પાન.
પસાય તંબોળીને કરું, સઉનું મુખ તંબોળે ભરું;
એ રીતે એહ પ્રતિજ્ઞા કરી, સાંભળે સહુ સભા જે ભરી.
ઉઠી સભા કરી એ વાત, પ્રીત થકી થયો પરભાત;
સભામાં સામદ આવ્યા સહુ, બુધસાગર બળવતા બહુ.
જેનું હશે જોરાવર ભાગ્ય, તે બીડાં પામે આ જાગ્ય;
એવી વાત કરે જેટલે, સાંઢ સભામાં આવી તેટલે.
મહીપતિયે દીધાં બહુ માન, લાવ ભાઇ તે બીડાં પાન;
વીર કહે મુજને છે વાહાલ, શુભ શીરપાવ આપું બહુ માલ.

દોહરા.

કહે તબોળિ રાય સુણ, હું ગયો તો વાડી માંહ;
તે તો છોડ સુકાઇ ગયો, કાષ્ટવત છે તાંહ.
ખરાં પાન ખરી ગયાં, સુકી ગયો તે છોડ;
વેલો વીંટાઈ ગયો, કયમે ન પોહોંચે કોડ.
કોટી ઉપાય અમે કર્યા, એક ન આવ્યું હાથ;
કોલ વચન તે ક્યમ પળે, જે બોલ્યા સહુ સાથ.
સામદ સહુકો બોલીઆ, નિરખ્યું ભારે ભૂપ;
પાન બધાં અમો પ્રાસિયાં, રૂડાં વાધ્યાં રૂપ.
તીરથરૂપી રાયનું, કરિયે નિત્ય દર્શન;
પછી ખોટ શી પાનની, પથ્વીપતિ પરસંન.
સૂરજ દીઠો જળ થકી, ફુલે કમળ રિધ રંગ;
તેમ રાજા તમ દીઠડે, અદકું ફુલે અંગ.
સભા વિષે જવ આવતાં, દો છો આઝાં માન;
મુખ શોભે છે અમ તણું, જેમ ચાવ્યાં હોય પાન.
વિપ્ર શોભે વિદ્યા વડે, કરશણ શોભે ખેત્ર;

તમ હેતે અમે શોભીએ, નરખ્યા છોજી નેત્ર.
દિન શોભે જેમ દિનકરે, ચંદ્રે શોભે રાત;
તમ કરણાથી શોભીએ, પૂછો છો જ્યં વાત.
મંદિર શોભે દીપકે, ધરમે ગોભે દેહ;
રાય કૃપાથી રીઝીએ, ન્યાળી જોતાં નેહ.
નવાણ શોભે નીરથી, દેવસ્થળમાં દેવ;
તમ દયાથી દીસીએ, સામદ રુડા સેવ.
રીઝ રાવળી છે ઘણી, પાળો છો નિત લાડ;
ઉછેરનાર છો અધિપતિ, (તો) પાન તણો શો પાડ.
રામ દુવાઈ રાજા કહે, પ્રીતે ચાવ્યાં પાન;
એ વાતતણો છે ખરખરો, મોટમ ચઢાવો માન.
ધરમતણા ધોરી તમો, તમે કરણી કરતાર;
પાંચ સમય પાળો તમો, અન્ન તણા દાતાર.

ચોપાઈ.

વિક્રમ કહે સાંભળરે વીર, જોતામાં જાએ મુજ નીર;
શીવજીને ગમશે તે થશે, વચન સાથ તે જીવ જ જશે
બોલ વચન જે જનનું ગયું, વળતું તે તેમાં શું રહ્યું;
હાડ ચામડી લોહી માંસ, દુરગંધ ગંધ કો ન રહે પાસ.
પંચમહાભુત તણું જે તન, તેમાં અમરત એક વચન;
તેહ પળે તો સરવે પળ્યું, બાકી સરવે જીવતાં બળ્યું.
ગયો મહીપત મોહોલોમાં ઘેર, પોતે મન વિચારી પેર;
ભરી સભા માંહે જશ લેઉં, દયા કરી બીડાં તો દેઉં.
પ્રધાનને તો સોંપ્યો પાટ, અડધી રાતે ચાલ્યો વાટ;
વેશ પાલટ્યો રાજા રૂપ, ઓળખે નહીં જે એ છે ભૂપ.
જુવે દ્રષ્ટ આપે આડીએ, મન કરયું જાવા વાડીએ;
ઉષ્ણકાળ અગ્નિની જ્વાળ, વાટે આવ્યું વન વિકરાળ.
તે દેખીને ધ્રુજે હાડ, નહીં પંખી નહીં ઝાઝાં ઝાડ;
મારગ આપ જાએ જેટલે, પંથી એક મળ્યો તેટલે.
થર થર ધ્રુજે તેની દેહ, ઘણી અંગ ભરાણી છેહ;
મોહોડામાં નથી માતો શ્વાસ, આવ્યો જોતાં મહીપત પાસ.
હેતે ઝાલ્યો તેનો હાથ, વાત કરવા લાગ્યો તે સાથ;

ભલા માણસ દીસો છો' તમો, ' તેટલા માટે વારું અમો.
બુધવંતા છો બાળે વેશ, રખે જતા તમો એ દેશ;
ત્યાં ગયાનું મનકું થાય, શું કોપ્યા છે વઈકુંઠ રાય?
ત્યાં ગયાનું મનકું થયું, શું તમ આયુષ આવી રહ્યું?
જેને દેવ તો રુઠ્યા હશે, તે નર એણે મારગ જશે.
ત્યારે બોલ્યો વિક્રમ વીર, રહે ઉભો રાખીને ' ધીર;
વાઘ સિંહ કે સાપ જ હોય, વાટે વિઘ્ન કરે છે કોય.
ઘાત કરે છે ઘાતી ઘોર, કે વાટે લૂટે છે ચોર;
ગઠીછોડા કે લંપટ લંડ, કે કોઇ રાજા દે છે દંડ.
ફાંસી દેઇ કોઇ ગરથજ હરે, વાટે પીડા તે કોણ જ કરે?
ત્યારે બોલ્યો પંથી આમ, આડે પાસ વસે એક ગામ.
ધર્મરાય વિક્રમની આણ, સીમાડો એક રાય અજાણ;
રૂપવંત એક રાજા સાર, તેને ઘેર છે કન્યા ચાર.
રૂપે રુડી સુંદર સતી, મહા મનોહર નિર્મળ મતી;
તેની શોભા અદકી ઘણી, જાણે અપછરા ઇંદ્ર જ તણી.
શણગાર સરવે સજે સોળ, મુખ ભરે બોહાળાં તંબોળ;
લક્ષણ વીસ ને તેમાં બાર, ગુણ ને રૂપ છે અપરમપાર.
જાણે ચોરાશી આસન ભેદ, ડાહાપણમાં ક્ષણું નહીં ખેદ;
સિંહલંકી શોભાય સુજાણ, અમૃત સરખી બોલે વાણ.
દીસે છે પદમણી વડી, રતનકમળ દેવી દીકરી;
સોળ કળાની પાસે સખી, ગજગામની ને ચંદ્ર જ મુખી.
આભૂષણ ઓપે છે અંગ, ચંપકવરણો રુડો રંગ;
પરિમળ પારજાતીકથી ઘણો, મંદ અલંકાર શું કહું તે તણો.
વિદ્યા ચૌદ ભાવેથી ભણી, કળા બોહોતેર માંહે ગુણ ગણી;
નાગફેણા અંબોડો શીશ, નિજ હાથે ઘડી જગદીશ.
એવી છે ચારે કન્યાય, નહીં ભામની કો ભૂતળ માંય;
ચોકી બેસે છે તે તણી; તેને હોંશ હઇડામાં ઘણી.
જે કો પંથી મારગ જાય, ચોકીવાળા તેને સાથ;
આગળથી તો દેછે માન, હાજર કરે ત્યાં ફોફળ પાન.
મરદ છો કે નામરદ તમો, આગળથી ચેતાવું અમો;
નામરદ કહી જે ઊભો રહે, તેને સુખે જાવા દે.

જે કો મરદ મુછાળો થાય, માનની મોહોલે તેડી જાય;
તે આગળ જઈ ઉભો કરે, તન મન ધન જોતામાં હરે.
વળતી પુછે છે ચાર જ વાત, તેની કોઇ ન જાણે ખ્યાત;
કોઈથી નથી કેહેવાતો અર્થ, કાળાગ્રહે ઘાલે છે તર્ત.
એકને એક પ્રતિજ્ઞા દીસ, વણ પાણીએ મુડાવે શીશ;
બીજી શામ વદન ત્યાં કરે, ખર વાહન કરી ફેરવે.
ત્રીજી છેદે નાસિકા કર્ણ, એવી તો છે નારી તરણ;
ચોથી વાત પૂછે પરમાણ, નવ કેહેવાય તો લે છે પ્રાણ.
પૂછે તેનો પાર જ દે, તો તેને ઘેર દાશી થૈ રહે;
ચેતાવે છે આડે આંક, જોતામાં તેનો શો વાંક;
તમે મારગ એણે ના જાઓ, શા માટે તમે દુખી થાઓ.
નામરદ થઈ આવ્યો છું હું, રખે મારગ ભાઈ જાએ તું;
રાજા કહે ભલે તેં કહ્યું, લક્ષણ જોતામાં મેં લહ્યું.
મારે પણ તેટલું છે કામ, વાસો રહું જઈ તેણે ગામ;
કોડે જોઊં તે કામની, ભોગવે છે કેવી ભામની.
તું નાઠો તે તારા ભોગ, જોઉં જુવતી કેરો જોગ;
મારી સાથે પાછા વળો, મન હોય તો માનનીને મળો.
મનમાં હોંશ જ છે માહરે, ચારે પગે લગાડું તાહરે;
તારે મરદ ધરવું નામ, મારી સાથ આવ તે ઠામ.

દોહરા.

વચન સુણી પંથી વદે, વીત્યું છે મુજ આપ;
જે જાય એ મારગે, તેનાં પૂરણ પાપ.
ગ્રહ વાંકા હોયે ઘણા, કે કોપ્યો જુગદીશ;
જો તું એ મારગ ગયો, તો કાળ ભમે છે શીશ.
અંધો ભીંતે આથડે, ત્યારે માને વાત;
મૂરખ થાઉં બીજી વરાં, તો આવું તુ જ સાથ.
ઇશ્વિરીએ ઉગારીઓ, મુજને એક જ વાર;
બીજીવાર જો પગ ધરું, તો તો નામ ગમાર.
પાયે લાગું છું તાહરે, કહું છું વાર દશ વીશ;
મારું વાર્યું નહી કરે, નિશ્ચે ખોશો શીશ.

ચોપાઈ.

ેક્રમ કહે સાંભળરે વીર, ધારણ રાખ હૃદયમાં ધીર;
પાપું વચન હું તારે હાથ, સુખે આવ તું માહારી સાથ.
ાખ સત્ય વચનની સાંખ, તુજને ન આવે ઉની આંચ;
ન્યા સાંભળી કાને તમો, રૂડી રીતે દેખાડું અમો.
ંથી કહે કહ્યું નહી કરૂ, વણ મોતે શા માટે મરૂં;
ામારે હૂંશ હોય તો જાઓ, લાભ લાડવો ખાંતે ખાઓ.
ામને હોંશ હૃદયામાં ઘણી, ખાઓ ઘુઘરી મોતી તણી;
ાયે ઝાલ્યો તેનો હાથ, શુભ વચન બોલ્યો તે સાથ.
ાતિજ્ઞા કીધી ત્યાં ઘણી, નીશાં કરી તે પંથી તણી;
ામ સગરા ને દીધા કોલ, આપ્યો બાપનો અમરત બોલ.
ંને પણ સાથે તેડીઓ, ખરે દલ મારગ ખેડીઓ;
ાથીએ જે કહ્યું તું નામ, જઈ બેઠા બે તેણે ઠામ.
ંથીના ત્યાં ધ્રુજે ચરણ, જાણ્યું માથે આવ્યું મરણ;
ાભેળી થૈ બેઠો વાટમાં, અહીંથી નહીં આવું ઘાટમાં.
ું જા મારગ એણે ગામ, હું તો બેશીશ આણે ઠામ;
ાની વાતથી સહુ હારશી, તુજને તો નિશ્ચે મારશી.
તુજને ત્યાં માર્યો જાણશું, આશા મેલી મંદિર જશું;
ચરણ ન ચાલ્યા પંથી તણા, દીધા સમ રાજાએ ઘણા.
અહીંયાંથી જો જાયે આપ, તુજને બ્રહ્મ હત્યાનું પાપ;
સમ દેઈ રાખ્યો ઠામમાં, ગયો રાય આપે ગામમાં.
દૂર થકી દ્રષ્ટે ઘાલીઓ, ચોકીવાળે બાંહે ઝાલીઓ;
દીસો છો તો મોહોટા ભૂપ, રાજતેજ રૂઢીયાળું રૂપ.
માટે અમે પગે લાગીએ, માન દેઇ મેહેનત માગીએ;
ગામ અમારાનો નરેશ, પુત્રી ચાર છે જોબનવેશ.
રાજપુત્રી રૂપે છે ઘણી, ત્રણ સહીયરો બીજી તે તણી.
બીજી પ્રધાન કેરી દીકરી, છે કુંવારી નથી તે વરી;
ત્રીજી રાય સાલકની બાળ, ચોથી શેઠ તણી રૂપાળ.
નીત એકઠાં ચારે રમે, એક ભાણે બેસી સૌ જમે;
તેમણે એક કર્યુ છે વરત, મોહોતું બોલ્યું પાળે તરત.

મરદ નામ ધરાવ્યું જેહને, ચાર વાત પૂછે તેહને;
કરી અર્થ આપે જે પાર, તેને વરી કરે ભરથાર.
અર્થ ન કહે ને થાય અજાણ, નિશ્ચે ખુએ પોતાનો પ્રાણ;
નામરદ થાઓ તો નાશી જાઓ, છત હોય તો છતા ત્યાં થાઓ.
કૌતક જુઠાં ખોટાં કાહાડશે, જેમ તેમ તમને જુઠા પાડશે;
જીવવું ચાહો તો પાછા વળો, મોત માગો તો તેને મળો.

દોહરા.

પંથી કહે આવ્યો ઇહાં, તેને જોવા કાજ;
ફંદ રચી બેઠી ઘણું, તેહ કરાવું તાજ.
તેડી સમીપે શીઘ્ર જાઓ, ભાગો મનની ભ્રાંત;
એક વચન કહો અમતણું, કામનીને એકાંત.
ચારે સહીયરો આવે અહીં, કર ઝાલી વરમાળ;
લક્ષણવંતો કેમ આવશે, ઉત્તર એનો આલ.
એવું કહાવ્યું રાયજી, મનમાં આણી પ્રીત;
સેવકે પડદે જઈ કહ્યું, નારીને એ રીત.

ચોપાઈ.

માનની સાંભળ માહારી માત, કેહેવા આવ્યો છું એક વાત;
પંથી ભૂલો આવ્યો એક, ગુણ લક્ષણ ને રૂપ વિવેક.
ધન્ય ધિરજ તેનો પ્રાણીઆ, અહંકાર અધિક તેણે આણીઆ;
કેહે છે પુછવા વેહેલી આવ, નઉતમ વાત ગમે તે લાવ.
સો વસા સંદેહ ભાગશે, ગજા સારુ તો તે જાગશે;
માટે જે જાણો તે કરો, ઈહાં તેડો કે ત્યાંહાં પરવરો.
સેવકનાં વચન સાંભળ્યાં, ચાર નારનાં ચિતડાં ગળ્યાં.
થઈ એકઠી આપે ચાર, એકાંત બેશી કરચો વિચાર.
સારાં મોકલ્યાં શ્રીફળ પાન, તેઓએ મોકલ્યે દઈને માન;
દુત પ્રીત ને ઉલટ ઘણે, ગયો મોહોલે તે રાણી તણે.
મોહોલ એક તે અપરમપાર, શોભા ઈંદ્રપુરીની સાર;
ચાર સખી આસનપર ઠરે, ઉપર દાસી ચમ્મર કરે.
એક દાસી તલાસે પાય, બીજી વનિતા ઢોળે વાય;
બેઠી શુભ રૂપે સૌ સખી, મહીપત પુત્રી તેમાં મુખી.

કરે એકઠાં આપ કલોલ, મુખ ભરીયાં ચાવે તંબોળ;
વાજાં છત્રીસ વાજે ઘણાં, કરે નૃત્ય નારી નવ નવાં.
એવી શોભા દીસે જ્યાંહ, મહીપતી પધારયો છે ત્યાંહ;
જુવતી સમીપ આવ્યો જ્યાહરે, નારે નરપત દીઠો ત્યાહરે.
ગળી ગઈ જોતામાં નાર, જાણે કામ તણો અવતાર;
અવનવો જાણે કો ઇંદ્ર, જાણે ગ્રહ તારા કે ચંદ્ર.
જેવું જુવતી કેરું રૂપ, ભારે લક્ષણવંતો ભૂપ;
દીર્ઘબાહુ ને ઊર વિશાળ, ભ્રુગુટી આંખ દિસે અણિયાળ.
ચતુર શિરોમણ સત્ય સુજાણ, વનિતાને વાગ્યાં મોહ બાણ;
ચારેએ ત્યાં આખડી ભરી, ઈશ્વરીની ત્યાં વિનતિ કરી.
અરે અંબીકા માહારી માય, અમને દેજે એ વર રાય;
એને જ્ઞાન વાતોનું હજો, અમ ચારેનો એ વર થજો.
જોતાં આંખ ચારેની ઠરી, ચૂક્યાં જેહ પ્રતિજ્ઞા કરી;
નહિ પંથી કો કારણ રૂપ, ચક્રવર્ત્તિ કો ભારે ભૂપ.
સોનાનાં આસન સનમાન, મેલ્યાં ચારેએ ફોફળ પાન;
તમ દીઠે હરખું છું ઘણું, પવિત્ર પુર કીધું અમ તણું.
દીસતા છો જાણે દેવ, શુભ પ્રકારે કરીએ સેવ;
રમો જમો ને પાન જ ખાઓ, જે કામે આવ્યા ત્યાં જાઓ.
અમો પ્રતિજ્ઞા મોટી કરી, ચારે વાત રુદેમાં ધરી;
તેના જે કોઇ આપે પાર, ચાર સખીનો તે ભરથાર.
વાતનો છેહ જો નવ આપિયે, તો દંડ ચારે જુજુવા થાપિયે;
આગળથી ચેતાવું અમો, ડાહ્યા છો વિચારો તમો.
વચન ન ચૂકું આડે આંક, પછે ન કાડશો અમારો વાંક;
દીસોછો કો દેવ અવતાર, દીજીએ દંડ તે નહી વેહેવાર.
માટે બુધ વિચારી લહો, હા નાનો પ્રતિઉત્તર કહો;
સિંહાસન બેઠા રાજન, મોહ હરખ ધરીને મંન.
પૂછ વિક્રમ કહે મનમાં જે હોય, સંદેહ મન ન રાખશો કોય;
પ્રથમ કોણ બોલે મુજ સાથ, આવો સનમુખ પૂછો વાત.

દોહરા.

વેહેવારીઆની બેટડી, નંદનંદની નિજ નામ;
સન્મુખ આવિ ઉભી રહી, બોલી તેણે ઠામ..

પ્રથમ વાત પૂછું અમો, તેનો પામું પાર;
વરમાળ આરોપું કંઠમાં, હું ભામનિ તું ભરથાર.
આ વેળા આણી ઘડી, દાશી તારી થાઉં;
વણુ મૂલની દાસ હું, વેચે ત્યાં વેચાઉં.
મારું પૂછ્યું નવ કહે, આ વેળા આ દીશ;
વણુ પાણી મુંડણુ કરું, ચોપડું ચુનો શીશ.
રાજા કહે સમજ્યા અમો, પ્રીછી તારી પેર;
વિચાર્યું તારા મનતણું, (તે) ગ્હેશે તારે ઘેર.
પુછવું હોય તે પૂછ તું, મન વિચારી આજ;
તું નવરી પણ હું નથી, મારે કોટિધા કાજ.
પાલવે તેને પરણજે, જેને હોયે ગરજ;
હવડાં તો પૂછ્યું કહું, અર્થ તણી છે અરજ.

ચોપાઈ.

વણિક પુત્રિએ વાયક કહ્યું, તે નરપતે સરવે લહ્યું;
તમ આગળ કહું શું કથા, ડહાપણ ઝાઝું મુજમાં જ્યા.
ભારે વાત પુછે જણુ તરણ, હું સંક્ષેપે સંભળાવું કરણ;
કનક વેસર એકોટી ઝાલ, કયમ બેસે નારીને ગાલ.
મુક્તાફળ તણો જે હાર, સ્ત્રીના ઉર ઉપર રેહ સાર;
ચૂડો ગજદંતાનો જાણ, પ્રમદાને શોભે છે પાણ.
વિછિયા છે ધાતુ જે તણું, રેહ ચરણે ચતુરાને ઘણું;
ચાર થાનક એ લજ્યા તણી, ત્યાંહાં કયમ થઇ બેસે ઘણી.
મહા સતી જે સત્ય આચરે, તેપણ એનું ધ્યાન જ ધરે;
લક્ષ્મી સીતા સરખી નાર, તે પણ ચીત ધરે એ ચાર.
એ ચારે બેઠા ચરચા જોય, નીર ખરું નારીનું ખોય;
પોતાનો હોયે ભરથાર, તેને પણ એ લાગે સાર.
લજ્યાવત ઘરણી જે ઘણી, ન ગણે છોછ એ ચાર જ તણી;
કો માનનીનું ન જુવે મૂખ, તે પણ એ ચારેનું સૂખ.
કેહે સતીયાનું સત્ય જ રહ્યું, કેહે ચારેથી વેહેતું ગયું;
એ શાહા છે કે ચારે ચોર, એ વાતનો કહો એકોર.
પરનારી શું ક્રીડા કરે, પુન્યે કે પાપે અવતરે;
કોને છોછ એની નવ કરી, નવ મેલ્યા ચારે પરહરી.

અનમી અહંકારી જે કંથ, તેને એહ ચારે શું ચંત;
પુરુષ પડ્યા ક્યમ એનાં નામ, ક્યમ ઝાલી બેઠા એ ઠામ.
મારા મનમાં સદેહ ઘણો, ઊત્તર આપોજી એ તણો;
ડાહી વાત તે દલમાં ધરું, પ્રીત કરીને તમને વરું.

દોહરા.

ભૂપત કહે સુણ ભામની, ચતુર તણી તું તન;
પ્રમદા પ્રશ્ન પુછ્યું તમો, માન્યું મારું મન.
મેં મન જાણ્યું માહરે, કેરી કૌતક વાત;
પ્રમદા જે પૂછ્યું તમો, (એ) શાસ્ત્ર વચન સાક્ષાત.

ચોપાઈ.

નરપત કહે સુણ નારી વાત, ખરિ આવે તારે દલ ખ્યાત;
કોઇક જુગ થયા કંઇ કાળ, ચાર પુત્ર રુખીના બાળ.
પ્રીત જેવી બપૈયા મેહ, જીવ એક ને જુજવા દેહ;
જોગ વસ્ત જડે તે જમે, વિદ્યા ભણિને વનમાં ભમે.
રુડા વિપ્ર કેરી રીત, પરબ્રહ્મ ઉપર બહુ પ્રીત;
એક સમે ગંગાને તીર, ન્હાવા ગયાતા નિરમળ નીર.
ચારે જણ પેઠા જેટલે, કૌતક એક થયું તેટલે;
અંતરિક્ષથી અજવાળું થયું, વિમાન આવીને હેઠું રહ્યું.
તેમાં ઈંદ્ર તણી અપછરા, ભામની મોહ ભરી મચ્છરા;
કંદ્રપ રૂપ જેવી કામની, નહિ ભૂતળ એવી ભામની.
કોટી જીભ્યાએ નર્વ કહેવાય, વરણુન રૂપ તણું નવ થાય;
શુભ સ્નાન નારીએ કર્યું, ધ્યાન ધરણીધરનું ધર્યું.
ચાર જણે જોઈ તે જાત્ર, તે આગળ બીજી કોણ માત્ર;
ચીત્ર લખ્યા ચારે હોય જેમ, અદ્દષ્ટ થયું જોતામાં તેમ.
મોહ પામ્યા મન વીવ્હળ થયા, એક દ્રષ્ટ જોઇને રહ્યા;
મહુર્ત એક એમ કરતાં થયું, વિમાન આપ આકાશે ગયું.
વિદ્યુત ઝબકી જાયે જેમ, થોભ્યા નિરખવા સ્થાનક તેમ;
નારી શું નેહ લાગ્યો સુણો, પ્રેમ વ્યાપ્યો મનમાં ઘણો.
અફળ ગયો આપે અવતાર, સ્વપ્ન માંહે ન દીઠી નાર;
ઉગ્ર તપ આપણુ કીજીયે, આ સાથે લાહો લીજીએ.

આસન વાળી બેઠા સાંહ, દારણ તપ માંડ્યું વન માંહ;
ધરણીધરશું રાખી ધીર, તજ્યું અંન ઉદક ને નીર.
દુઃખ વેઠે નિશા ને દિસ, ઓમકાર મંત્ર જપે મુખ ઇશ;
ઘણા દિવસ તપ કરતાં ગયા, મહાદેવને મન આવી દયા.
માગો માગો ચારે મિત્ર, શુદ્ધ તમારી પરમ પવિત્ર;
દુઃખ વેઠીને જે તપ કીધ, તેણે મુજ વેચાતો લીધ.
ભક્તિ તમારા મનમાં વશી, માગતાં ભ્રાંત રાખોમાં કશી;
દંડવત કરી તવ જોડ્યા હાથ, બોલ્યા રુખી શિવજી સાથ.
એક કહે મેં દીઠું મૂખ, તે દેખી પામ્યો માહા સૂખ;
તે પામવાની ઇચ્છા કરું, તેણે ધ્યાન તમારું ધરું.
બીજો કહે શંભુ મહારાજ, કેહેતાં વાત આવે છે લાજ;
નારિ પયોધર ઉપર જોઇ, જોઇ તેણે રહ્યો છું મોહી.
તેહ મનમાં માંણ્યાની આશ, ધરું ધ્યાન તમારી પાસ;
ત્રીજો કહે સાચી કહું વાણ, પ્રમદાના નરખ્યા બે પાણ.
ત્યાંહાં રહ્યાની ઇચ્છા થઈ, એટલે દ્રષ્ટ આગળથી ગઈ;
તે વેળાથી પ્રગટ્યો તાપ, આરાધ્યા ઉમયાપતિ આપ.
ચોથો કહે મેં નીહાળ્યું અંગ, રામા સાથે લાગ્યો રંગ;
નારી ઉપર પ્રગટ્યો નેહ, દાહાડી નરખું બેઠો દેહ.
આપો તો લાહો લીજીએ, નહિતર તો હત્યા દીજીએ;
નારાયણ મોટા છો નાથ, હરી વિના ક્યાંહાં એહવું હાથ.
તમ વિના કો નહિ દાતાર, મેં જોયો મેં ખોયો સંસાર;
તે માટે મોટા મહાદેવ, મન વાંછિત માનવ્યાની ટેવ.
સ્તુતી કીધી શિવજી તણી, પ્રસન થયો ત્રીલોકનો ધણી.

દોહરા.

શિવજી કહે સહુ સાંભળો, રુખી તણા તમે તન;
અખિલ વરદાન આપું હું, જમ માને તમારું મન.
સંસાર મધે જે સુંદરી, રૂપ સુરૂપે નાર;
નિરખો તેને નેહશું, આણી પ્રીત અપાર.
આદ્ય મધ્ય ને અંત લગે, સૃષ્ટી તણું મંડાણ;
નિરખો નારી ત્યાંહાં લગી, પ્રીત ધણે પરમાણ.
પતિવ્રતા ને પદ્મની, ઋષિપત્નીને રંગ;

ઉરવશી આદે અપછરા, માણો નીત નશંક.
ત્યારે બાળક બોલીયા, શું બોલ્યા મહારાજ;
નારી સઘળી નિરખતાં, કુળમાં આંપણ લાજ.
લંપટ તો કહે લોક સહુ, પ્રત્યક્ષ લાગે પાપ;
ઘેર ઘેર કયમ ભટકીએ, એવાં કામે આપ.
એક નારશું જે રમે, તેને મોહોટી ખોડ;
સઘળી નારી નિરખતાં, કયમ પોહોંચે એ કોડ.

ચોપાઈ.

શિવજી કહે વચન મુજ જાય, ત્રણ લોક તો પ્રલે થાય;
પાપી નહીં કહેવાઓ તમો, એ વરદાન આપીશું અમો.
તમશું ખેદ કોઇ નહિં કરે, હેત પ્રીતશું અંગે ધરે;
જડરૂપ થઈ પૃથ્વી પડો, આભૂષણમાં જઈને અડો.
કરો ઘરેણે આપે વાસ, સદાકાળ રહો પ્રમદા પાસ;
શામા નિરખતાં સમશે શોક, લંપટ તમને કેહે નહીં લોક.
સહુ ભામનીના જે ભરથાર, દેશે માન તે અપરમપાર;
અહોનિશા રહો રામા સંગ, અતી ઉઘાડાં નિરખો અંગ.
જેને જેની ઇચ્છા ઘણી, તે બેસો તેના થઇ ધણી;
એહ વચન આપ્યું મુજ આપ, તેથી લોપે નહીં તમ પાપ.
એવું કહીને શિવજી ગયા, અતિ ઉમેદે આભૂષણ થયા;
જેને મુખ જોઈ મોહ જ થયો, વેસર થઇ મુખ ઊપર રહ્યો.
જેને ઉર વાહાલું અપાર, તેહ થયો મોતીનો હાર;
અહરનિશા ઉર ઉપર રહે, લંપટ તેને કોઈ નવ કહે.
જેને હતા વાહાલા પાણ, કાંકણ રૂપ થયો નિરવાણ;
જેને જેશું પ્રીત જ ઘણી, છતે કંથ બીજા એ ધણી.
જેને ચરણ સંગાથે પ્રેમ, તેણે વાસ કરયો જઈ હેમ;
વાર વીંછીયા કેરે રંગ, એઠો નરખે બધું અંગ.
આભૂષણમાં કીધો વાસ, કરે મંનથી એહ વિલાસ;
આદે પણ આભૂષણ ઘણાં, આપ્યાં સ્થાનક રેહેવા તણાં.
પ્રથમ આભૂષણ બારે માસ, વરદાન થકી પામ્યા એ વાસ;
પંથી કહે સાંભળ સુંદરી, વનિતા વાત કહી વિસ્તરી.
એ પૂછી તે વાત એકાંત, ભાગી તારા મનની ભ્રાંત;

શિવ વરદાન થકી એ વસ્યા, એહ વાતમાં અચરત કશા.
ઇશ્વિર આણુ ન બોલો જ્યા, પદ્મપુરાણુ માંહિછે કથા;
પુરાણુ અઢાર સાંભળશે જેહ, તેને મન તો નહીં સંદેહ.
તે નારી તો પાગે નમી, ગુણુની વાત રુદેમાં ગમી;
બુદ્ધિવંત દીસો છો તમો, છલા તમોને હાર્યાં અમો.
કરો મૂલ ખરીદી દાસ, રણુમાં મૂકો કે રાખો પાસ;
વળતાં તો બોલ્યા રાજંન, સાંભળરે ક્ષત્રીની તંન.
તારે હયડે છે જે હામ, પૂછ વાત તે આણે ઠામ;
વણિક પુત્રીની વાત જ ઘણી, ભાંગું ભ્રાંત તારા મનતણી.
ત્યારે બોલી બીજી નાર, તુજને પૂછું વાતો ચાર;
મારા મનમાં સંદેહ ઘણો, પ્રતિઉત્તર આપો તે તણો.
મારી સહિયર એક સુંદર નામ, નિત્ય કરછે રુડાં કામ;
રહે છે અહીંથી બીજે ગામ, જાણીતી છે કોટી દામ.
તેહ સમીપ મેં પાડી હોડ, તે મુજ સરખે સરખી જોડ;
વાત કરતે વિવાદ જ થઈ, મેં તેહને સમસ્યા કહી.
તેણીએ તેનો ભાગ્યો ભેદ, પણ રાખ્યો મનમાંહે ખેદ;
ઘણા હેતથી આવી ઘેર, પ્રીત થકી વિચારી પેર.
કૌતક ચાર એક ઉભાં કર્યાં, તે મારા મુખ આગળ ધર્યાં;
તેનો પાર જો આપો મુને, ચતુર શિરોમણ જાણું તુને.
સહિયરમહીં સપરાણી થાઊં, બીડાં પાન મુખ ત્યારે ખાઊં;
પંથી કહે પોહોંચે તુજ આશ, શીઘ્ર લાવી મૂકો મુજ પાસ.

દોહરા.

સુણતાં હરખી સુંદરી, આપે ફૂલી અંગ;
વેલણ મુખ આગળ ધર્યું, જેનો રુડો રંગ.
પચરંગે રંગ્યું ઘણું, બે પાસા સમતુલ્ય;
મેલ્યું પંથી આગળે, પ્રશ્ન કર્યું મહા મુલ્ય.
ટોચ કિયી ને થડ કિયું, સુકું કાષ્ટ છે એહ;
ઉપર કિયું ને થડ કિયું, કયમ ભાંગે સંદેહ.

ચોપાઈ.

વૃક્ષ થકી કાહાડ્યું જે દન, ઘણું એક ધરીને મન;
દીધો રંગ મોકલિયું ત્યાંહ, વિચાર કરી જુઓ મનમાંહ.

ઘડ્યું સરખું સુતારે આપ, ચકર ઉતાર્યું મારી છાપ;
થડ ને ડાળ એમાં તે કીધું, ટોચ પુંછ પૂછું તે બીધું.
એટલો મારે મન સંદેહ, થડને ડાળ કીયું છે એહ;
પંથી કહે રે સાંભળ સતી, એમાં ઝાઝું અચરજ નથી.
સરિતા જે વેહેતી હોયે નીર, વેહેતું મૂકો તેને તીર;
તણાતાં માંહે આગળ થશે, તારો સંદેહ તેથી જશે.
જે પાછળ રહે તે થડ જાણ, આગળ તે તો ટોચ પ્રમાણ;
પ્રગટ પારખું તેમાં હોય, એમાં અચરત ગણે ન કોય.
ત્યારે તે હરખી કામની, ભાગ્યો ભેદ ભાવે ભામની;
હવે સંદેહ છે બીજા ત્રણ, કોડે તે સંભળાવું કરણ.
બાર વરસનાં બાળક બેય, તે વેળા તેડાવ્યાં તેહ;
પેહેરાવ્યાં પટભૂષણ ઘણાં, રૂપ બેઉનાં રામા તણાં.
તેમાં છે એક નર ને નાર, ઓળખાવો એનો આકાર;
બેનાં સરખાં દીઠાં રૂપ, વિસ્મય પામ્યો ભારે ભૂપ.
એ વાત ઘણી છે સેહેલ, ભાગું ભ્રાંત હવડાં તુજ મેહેલ;
ઊમર ઓળંગી ઘરમાં આવ, એ બે જણને ઘરમાં લાવ.
ડાબો પગ ઊપાડે જેહ, જાત જુવંતી જાણો તેહ;
જમણો પગ પરઠે પરમાણ, પુરુષ પારખું તેહ પ્રમાણ.
તેનું વચન મુસ્તકે ધર્યું, જેવું સાંભળ્યું તેવું કર્યું;
મન તણો ભાગ્યો તે ભેદ, પંથી વચન તમારું વેદ.
માનવ નહીં કો દીસો દેવ, કરું સર્વથા તારી સેવ;
બે વાત રહી માહારા મન તણી, ભાગો ભ્રાંત જે ધાપડ ઘણી.
સરખા સરખી બે ઘોડલી, જુગતા જુગતી છે જોડલી;
ચોકડાં મોયડા પુર પલાણ, ઓળખે નહીં કો તેહ અજાણ.
એક મા ને એક પુત્રી હોય, તેનો મર્મ ન જાણે કોય;
કઇ માત ને કેઇ તંન, ઓળખાવો વિચારી મંન.
પંથી કહે વિચારજ કશો, એહ બોલ મુજ રુદે વસ્યો;
જળ પાવા સરોવર લેઇ જાઓ, વણ અસ્વારે પાણી પાઓ.
બેને છૂટાં મેહેલો ત્યાંહ, આવવા દો બેને પૂર માંહ;
આગળ ચાલીને આવે ઘેર, તેને જનુની જાણો પેર.
કૂદે નાચે હરખે ઘણું, એહ વખાણ તે અર્ભકતણું;

પાછળ રહે ને આગળ જાય, તેનું નામ પુત્રી કેહેવાય.
છાની માની દીઠી જેહ, જનુની તેની જાણો તેહ;
હરખ ઉપન્યો નારીને ઘણો, સંદેહ ભાગ્યો મનડા તણો.
એક વિચાર કહોજી મુને, ચતુર શીરોમણ જાણું તુને;
સરખા સરખી બે સાહેલ, પાસે આવી વળગી બેલ.
કોટિ કળાએ રાજ સ્વરૂપ, દીઠે મોહે ભારે ભૂપ;
ષોડશ વરસ તણાં તે બાળ, કુમકુમ તિલક કર્યાં છે ભાલ.
અંગે શણગાર સજ્યા છે સોળ, મુખ મંડણ બોહોળાં તંબોળ;
પંથી આગળ ઊભી કરી, સોળસોળ વરસની બે સુંદરી.
એક લગ્ને પરણિ છે બે, નાવ સાથે બેને છે નેહ;
એકનો પતિ ગયો પરદેશ, ઘેરે જુવતી જોબન વેશ.
પરણીને પંથે પરવર્યો, સંગ નથી સ્ત્રી કેરો કર્યો;
આ બીજી જોડે સુંદરી, પરણી કંથને કોડે કરી.
એક રાત સ્વામી ઘેર રહ્યો, પ્રભાતે ઉઠી પરદેશ ગયો;
એકને એક દહાડાનું સુખ, બીજીએ નથી દીઠું મુખ.
વનિતા બે જુવે છે વાટ, પતિ પરદેશ ગયા તે માટ;
બેઠી છે બે તમારી પાસ, પરાક્રમ હોય તો કરો પ્રકાશ.
એક રાત ભોગવિયો પતિ, બીજી નારિ છે અણછતી;
કરો પારખું તેનું આજ, તો તો થાય આપનું કાજ.

દોહરા.

કેઈ નારે નર ભોગવ્યો, કેઈ રહી નીર્મૂખ;
ઓળખાવો એમાં થકી, ભાગે મારી ભૂખ.
દાસી થાઉં તમતણી, જો ભાગો સંદેહ;
પ્રીત કરી પરણું તુને, દૂધે વુઠયા મેહ.

ચોપાઈ.

મહીપત કેરું હરખ્યું મન, વારુ પૂછ્યું એહ વચન;
પ્રથમ વાત સાંભળ માહરી, પછે ભ્રાંત ભાગું તાહરી.
તમને વાત કહું એક અમો, સમજી ઉત્તર દેજો તમો;
સોળ વરસની સરખી જાત, વિક્રમ કહે તે આગળ વાત.
એક વિપ્ર તણો છે બાળ, ખરી વાત તણો એ ખ્યાલ;

માત પિતાએ વિહિવા કર્યો, વિપ્ર તે શુભ કન્યાને વર્યો.
ચતુરામાં ચતુરાઈ ઘણી, ત્રિયા વરસ ત્રયોદશ તણી;
પતિયે પરણી કીધી તાજ, ગયો વિદેશ વિદ્યાને કાજ.
વિદ્યા કામે ગયો વિદેશ, જુવતી મેહેલી જોબન વેશ;
પરણી નારની શી થઇ પેર, રહી પીયર પિતાને ઘેર.
પિતા પ્રધાનવટું તો કરે, રાજા હેત રુદેમાં ધરે;
રાજદ્વારનું કારણ ઘણું, વજીર કામ ચલાવે તે તણું.
તેને પેટ નથી કાંઇ તંન, કુંવરી છે તન મન ને ધંન;
કેટલાક દિન વીત્યા વરત, વજીર વિપ્ર તો પામ્યો મરત.
રાજા આવ્યો જોવા કારણે, વિપ્ર વજીરતણે બારણે;
રાજા આગળ સ્તુતિ બહુ કરી, ખોળે બેસારી દીકરી.
તમ સારુ મારું ઘરસૂત્ર, પેટ નથી કો પ્રોઢો પુત્ર;
પુત્રી છે ખોળે તમતણે, રાય ચિંતવજો હેતે ઘણે.
એ પુત્રી છે ચતુર સુજાણ, બત્રીસ લક્ષણ ગુણ પ્રમાણ;
રાયે વચન તેનું થાપિયું, પ્રધાનવટું પુત્રિને આપીયું.
રાજા હું પ્રધાન જ તમો, રીઝી રાજ સોંપુછું અમો;
ટંટા કજિયા નગરના જેહ, ચતુરાઇએ ચૂકવજો તેહ.
પુત્રી પ્રધાનવટું પામિયાં, દુઃખ દરિદ્ર દેહનું વામિયાં;
એમ કરતાં થયાં વરસ જ બાર, વિદ્યા સરવ ભણ્યો ભરથાર.
પોઠી પાંચ પુસ્તકના ભર્યા, વિદ્યાર્થી બહુ આગળ કર્યા;
હેત પ્રીતને ઉલટભેર, જવા માંડયું પોતાને ઘેર.
વાટે આવ્યો રુડો ઠામ, પોતાના સસરાનું ગામ;
આકારે ઓળખિયું એહ, મનમાંહે ઉપન્યો સંદેહ.
એટલે આવ્યો બ્રાહ્મણ એક, તેને પૂછી વાત વિવેક;
કહો ભાઇ આ તે કુણ ગામ, રાય પ્રધાનતણું શું નામ.
ઇહાં આણ તે કોની ફરે, પ્રધાનવટું તે કોણ જ કરે;
વળતો વિપ્ર તે બોલ્યો વાણ, રાયસિંહ નરપતિ નિરવાણ.
શિવશંકર પંડિત પરધાન, રાજ તણાં તેને બહુ માન;
તે તો મૃત્યુ પામ્યો દિન ઘણે, પુત્રી એક પ્રધાન જ તણે.
બત્રીસ લક્ષણવંતિ નામ, કરે પ્રધાનવટાનું કામ;
ચુકવે ન્યાય અન્યા એ ચોખ, ઓ પેલી બેઠી છે ગોખ.

એમ કહીને વાડવ વળ્યો, બ્રાહ્મણ તો ચિંતામાં બળ્યો;
એ નારી તો સ્ત્રી મુજ તણી, અપકીર્તિ હશે તે તણી.
રાજ્યેન જે આગળ ચહે, અર્પંડ તન ક્યમ એથી રહે;
તેનું પારખું પ્રીતે જોઉં, મારા મનનો સંદેહ ખોઉં.
એવો વિચાર કર્યો છે મન, તે કો વાત ન જાણે અન્ય;
વિદ્યાર્થી રસોઇ કરી રહ્યો, પોતે રાજદ્વારે ગયો.
પટંતરથી નરખી નાર, અલખત રૂપ છે અપરંપાર;
લક્ષણ રૂપ માંહે નહિ મણા, આગળ સેવક ઊભા ઘણા.
બેઠી ફેરવે આપે નેણ, વિચિત્ર પ્રકારે બોલે વેણ;
મહા મનોહર દીઠું મૂખ, દેખી દલમાં પામ્યો દુઃખ.
વજ્રપણું નહિ વનિતા રીત, હશે કોઈ પુરુષશું પ્રીત;
છતો થયે સંદેહ નહિ ટળે, કામની ચરિત્ર કોઈ નહિ કળે.
કોડ થયે ફૂટી નવ થાય, એને મોહોડે ક્યમ પૂછાય;
પૂછે પ્રીતે માને મન, ખાય સહજમાં સોએક સમ.
જોરાવરિયે પૂછું આદીશ, તો તો નિશ્ચે છેદે શીશ;
પાર લેવાને રાખવી પ્રીત, કર્યો વિચાર રુડેરી રીત.
એ વાર્તા રહે દોણી ને દૂધ, કરું સર્વથા સાચી શુદ્ધ;
એમ વિચારી પરઠી પેર, ગયો નગર ગુણકાને ઘેર.
આજની રાત રહીશું અમો, મોહોડે મુલ માગી લો તમો;
ચાર પોહોરમાં સઘળું સુખ, આપું રોક જે માગો મુખ.
ત્યારે ગુણકા હેતે હસી, એહ વાતમાં ખાંભી કશી;
શત રૂપીઆ આપો રોક, સુખ ભોગવી શમાવો શોક.
સ્વર્ગથી વધુ સુખ દેખાડીએ, રુડી રીતે રમાડીએ;
એવું પરઠીને પંડિત રહ્યો, પ્રીત થકી પરભાત જ થયો.
કામની કહે કાં ખોટી થાઓ, પરઠયું આપીને પંથે જાઓ;
પંડિત આવ્યો પ્રમદા પાસ, આપ્યા અરધ પૂરા પચ્ચાસ.
નારીએ તવ ઝાલ્યો હાથ, વાત કરે બ્રાહ્મણની સાથ;
શત પરઠી રાખ્યો છે રાત, ક્યમ જૂઠું બોલે પરભાત.
માંહેમાંહે રાઢે વળગ્યાં, રાવ લઈ રાજદ્વારે ગયાં;
બેઠી પુત્રી પંડિત તણી, ચતુરાઈ ચતુરામાં ઘણી.
આગળ બે જણ ઊભાં કર્યાં, ન્યાય કરવા ઠેકાણે ઠર્યાં;

જુવતી ગુણકાએ જોડ્યા હાથ, બાઈ સાંભળો મારી વાત.
સાચી વાત પરઠણની પેર, આ વિપ્ર આવ્યો રાતે મુજ ઘેર;
શત રૂપીઆ સાટું કરી, રહ્યો રાત મન હેતે કરી.
એ તો મારા કુળનું કાજ, એમાં શાની મુજને લાજ;
એમાં અર્ધ આપી જાય છે, રુડે રાજ અન્યા થાય છે.
વનિતા કેહે મારો નહિ વાંક, એને પૂછો અક્ષર આંક;
બોલ્યું જે અબોલ્યું કરે, તે સાનીધે શૂળી ચઢે.
આંવો તેડી પૂછ્યું બ્રહ્મ, કયમ ચાલ્યો તું કુડું કર્મ;
વિપ્રનું માન એ વાતે ઘટે, તમને કરવું એ નવ ઘટે.
રુડા દિસો છો કહું તે માટ, વિદ્યા ભણી તે ઊંડી વાટ;
કલંક તમારા કુળમાં ચઢ્યું, ડાપણ સઘળું કૂપે પડ્યુ.
કદાચ કરયું જો કુડું કામ, પરઠ્યા પ્રમાણે આપો દામ;
રાજદ્વાર આવ્યા મહારાજ, નથી આવતી શું મન લાજ?
પરઠ્યું આપી પથે પરવરો, ખરી વાતમાં શો ખરખરો;
બ્રાહ્મણ માટે જાવા દેઉં, નહિતર સરવે ખુંચી લેઉં.
દીસંતા છો વિદ્યા રૂપ, ભણ્યું ગણ્યું નાંખું છે રૂપ.

દોહરા.

બ્રાહ્મણ કહે સુણ બ્રાહ્મણી, કાં ઘેલા ગુણ ગાય;
બેઠાં ઇશ્વિર બેસણે, સાચે તોળો ન્યાય.
સુખ કેહેતાં અમો લાજીએ, તમો છો મોટાં જન;
એ વિચાર આપે કરો, મેલ વિચારી મન.
સાચું બોલું સરવથી, શલ ન કહાડું શોક;
ચાર પોહોરના પરઠીયા, મેં શત રૂપિયા રોક.
અરધ સૂખ મેં ભોગવ્યું, આપ્યા અરધ પચાસ;
અરધ સૂખ એને થયું, તે રાખ્યા મેં પાસ.
વિચાર કરો મનડા વિષે, શત રૂપીયા મૂલ;
અરધ અરધ બે ભાગનું, સુખ બેનું સમતુલ.
માંણી જુઓ મનડા વિષે, વધતો કોને કામ;
ન્યાય ઠરાવો એહનો, પૂરા આપું દામ.

ચોપાઈ.

નારીનું મન ચિતમાં ધરો, સાચો ન્યાય રૂદયાશું કરો;
ગ્રેહે નરને કે નારીને ઘણો, વિચાર કરી જુઓ તે તણો.
મેં યારો અર્ધ આપ્યો ભાગ, એના અર્ધનો રાખ્યો લાગ;
બે પોહોરનું મુજને સુખ, એમાં શાનો દાવો દુઃખ.
વાંક વિના મુજ સાથે વઢે, ગરીબ જાણી એ ગળે પડે;
સાચો અક્ષર કોહો નહિ આપ, તો લક્ષ વિપ્ર હણ્યાનું પાપ.
કહે ભામની સાંભળ બ્રહ્મ, મેં નવ જાણ્યો એનો મર્મ;
નર નારીના ગ્રેહેની વાત, શમણે હું ન જાણું સાક્ષાત.
એહ કર્મ જે કો આચરે, તે જન ન્યાય તમારો કરે;
બીજી ચતુરાઇ મુજમાં ઘણી, અજાણ બુદ્ધિ એ વિદ્યા તણી.
શામા કહે નવ જાણું સ્વાદ, કયમ ભાગું હું તારો વાદ;
કામ નારી કે નરમાં ઘણો, મર્મ ન જાણું હું તે તણો.
એ વાતમાં હું જાણું આપ, તેં કહ્યું તેથી બમણું પાપ;
વિક્રમ કહે સાંભળરે નાર, હું ઉભો તો તેણે ઠાર.
એ એમાં જુઠું કોણ હશે, એ ન્યાય તો કોણથી થશે;
પુછી જોઉંછું હું તારો ઠાર, નથી પ્રીછતો એનો પાર.
તમો બે ડાહ્યાં દીસોછો ઘણું, વચન સંદેહ ભાગો મુજતણું;
મન જાણો ને ન કહો મુને, તો કોટિ કોટિ બ્રહ્મહત્યા તુને.

દોહરા.

પ્રમદા કહે પંથી સુણો, સમ ખાધા તે ફોક;
હું ન જાણું એ વાતમાં, પૂછો બીજા લોક.
વળતિ વાત બીજી કહે, સાચું કહું આ ઠાર;
સાચો બ્રાહ્મણ બાપડો, ધૂતારી એ નાર.
સુખ સમતુલ્યે ભોગવ્યું, આપ્યા અરધ પચાસ;
લોભતણું કારણ કર્યું, શત કેરી શી આશ.
રસોઈ લાવ્યો એક જણ, જમવા એકલો લાગ;
બિજો આવિ તેમાં ભળ્યો, ભાવે આપે ભાગ.
શો યાય એમાં ચૂકવ્યો, એમાં શી વઢવાડ;
નિશ્ચે વાંક એ નારનો, ફોકટ કરે એ રાડ.

આહાર બમણો નારને, લજ્યા ચોગણી હોય;
આઠ ગણોતો કામ છે, આપ વિચારી જોય.
નિકળી જાય તે નારિયો, વનિતા કરે વિલાપ;
કામ ઘણેરા કામની, વેદ પુરાણે છાપ.

ચોપાઈ.

એમ કહી તે નારી રહી, પથીને તો ચિંતા થઈ;
સાબાશ સાબાશ કરિ રહ્યો, પ્રતિઉત્તર વળતી તે કહ્યો.
આ નારીએ નથી દીઠું સુખ, આ સમજે છે સઘળું સુખ;
તે વાત સહુને મન ગમી, પ્રદક્ષિણા કરી પાએ નમી.
તમો બોલ્યા તે વાણી વેદ, ભલી ચતુરાઇએ ભાગ્યો ભેદ;
હું તો દાસિ થઈ તમ તણી, તમ માંહે ચતુરાઈ ઘણી.
પ્રધાન પુત્રી ચતુર સુજાણ, જે પૂછે તે વખાણે વાણ;
તેનો પ્રતિઉત્તર દીજીએ, છલા કેરો જશ લીજીએ.
નરપત કહે શુભ નારી સુણો, ભારે વાત ગમે તે ભણો;
પછે પંથ અમારે જાણીં, ઘણું કામ છે ખોટી થાણીં.
પ્રધાન પુત્રી પાએ નમી, ગુણની વાત તો મનમાં ગમી;
પુછું વાત સક્ષેપે આજ, કેહેતાં તો આવે છે લાજ.
પૂછું વાત તમને એ કથી, મન સંદેહ ભાંગતો નથી;
સહુ થકી મોટા માહાદેવ, કરે દેવ સનકાદિક સેવ.
બ્રહ્માદિક તો ભૂલા ભમે, નારાયણ સરખા નર નમે;
આદ નિરંજન પુરુષપુરાણ, વેદ ભણે મુખ ચારે વાણ.
સરજીક પાલિક સિંહાસન જેહ, ત્રિગુણ રૂપ માંહે તેહ;
પારવતી પતિ ભોળાનાથ, અષ્ટસિદ્ધિ ને નવનિધિ હાથ.
તે ક્યમ પૂજાવે છે લિંગ, રુડા પુરુષતણો એ રંગ;
સર્વ લોક પૂજાએ શીશ, આપે લિંગ પૂજાએ ઇશ.
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે ઠામ, ડાહ્યા પુરુષતણું એ કામ;
લિંગ ઠામ લજયાનું ઘણું, કરે પુજન સહુકો તે તણું.
પ્રથમે પૂછુંછું એટલું, જ્ઞાન તમ માંહે કેટલું;
સંદેહ એ સંભળાવો કરણ, વળતા પ્રશ્ન પૂછુંછું તરણ.

દોહરા.

વિક્રમ કહે વનિતા સુણો, એ મોટો મહિમાય;
એહ વાત વખાણતાં, પાપી પાવન થાય.
શિવ મહિમા જે સાંભળે, પૂરણ મન પરસંન;
સ્નાન ભાગીરથ ગંગનું, રેવાનું દરસંન.
ઘણુંક રહે ગોદાવરી, સિંહગુરુમાં ન્હાય;
તે શિવ મહિમા સાંભળે, પળમાં પાવન થાય.
વપુ પાડે જઈ વેણીમાં કરવત કરે કેદાર;
તે ફળ પામે સહજમાં, એ શિવ અપરમપાર.
ભરે કાવડ ગંગોતરી, શમરિએ શિવને શીશ;
તે ફળ પામે સહજમાં, જાણો મોટા ઇશ.
પૃથ્વીનિ પ્રદક્ષિણા કરે, હીમે ગાળે હાડ;
તે ફળ પામે સહજમાં, શિવ પૂજનનો પાડ.
શિવ પુરાણમાંહે કથા, સાંભળિ રુડી રીત;
કામની તુજને તે કહું, પૂરણ આણી પ્રીત.
સ્તુતિ નિંદા શિવ તણી, ગુહ્ય ઘણેરી હોય;
મહિમા મૂરખ આગળે, કહેસો મા જન કોય.
વંદે તે વૈકુંઠ પામશે, ન્યાય કરી નિરવાણ;
નિંદે તે નરકે જશે, પડશે રૈરવ ખાણ.
એહ અયોની ઇશ છે, આદ્ય થકી છે સદ્ય;
બ્રહ્મ થકી તે બ્રહ્મ છે, નિરગુણ સગુણની હદ.

ચોપાઈ.

પંથિ કહે સુણ શામા વાણ, પ્રીછો પ્રશ્ન જોડી બે પાણ;
વિચાર્યું વિશ્વપતિએ એક દન, માયા રૂપમાં પડિયું મન.
નિત્ય કરે પૂજન ને સેવ, તે મોટો કહેવાએ દેવ;
પ્રીછું આજ હું તેનો પાર, જોઉં સિદ્ધ શિરોમણ સાર.
અતલ ભૂતળે વિતલ છે જ્યાંહ, સપ્ત પાતાળ તલાતલ માંહ;
ગમ્ય સુધી ગયા છે શરણ, ચત્રભુજજીએ દીઠા ચરણ.
પાર ન પામ્યા હેતે હરી, પ્રીતે ચરણુની પૂજા કરી;
પાતાળ લોક પૂજે છે ચરણ, જ્યાંહા વસે છે દેવતા જે વરણ.
મૃત્યુ લોકમાં ત્યાં આવિયા, શિવભક્તિ લેખે લાગિયા;

નો આવ્યો પાર શિવશંકર સંગ, માનવ સહુ પૂજેછે લિંગ.
પાય લાગીને પૂજા કરી, લિંગભક્તિ મનમાંહે ધરી;
શિવે વિષ્ણુનો કીધો સંગ, વિષ્ણુ પણ પૂજે છે લિંગ.
જોઉં ઉંચા શિવ છે આકાશ, પાર લેવા ચાલ્યા તે પાસ;
સ્વર્ગ મૃત્યુ લોકનિ માંહ, જન તપ સત્ય લોક છે ત્યાંહ.
સ્વર્ગ થકી ગત્ય ઊંચી ઘણી, જોઇ ચરચા શંભુજી તણી;
તોય પાર ન આવ્યો ઇશ, સત્ય લોક પૂજે છે શીશ.
વિષ્ણુ પૂઠે પાછા વળ્યા, મહિમા મહાદેવ તણા નવ કળ્યા;
પાતાળે પગ મૃત્યુ લોકે લિંગ, સ્વર્ગે શિશ પૂજે છે સંગ.
પૃથ્વી કેરું જેને પીઠ, સાત સમુદર કૂખે દીઠ;
રોમાવળિ છે ભાર અઢાર, એહ અયોની અપરમપાર.
એ તો જે દિન સૃષ્ટિ જ થઇ, કથા તે દહાડાની કહી;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે સંગ, ચૌદ લોક પૂજેછે લિંગ.
દેવી લક્ષ્મી સરસ્વતી, બ્રહ્માદિક ને કમળાપતિ;
વેદ વિપ્ર શોભાવે સંગ, સકળ લોક પજે છે લિંગ.
પુરાણુ થકી પ્રીછુંછું અમો, કહું તે ચિત્ત ધરી લો તમે;
એક સમે એ અકલસ્વરૂપ, બેઠાં કૈલાસે ભવાનિ ભૂપ.
આપ રૂપ બેઠા એકાંત, ઉપની એક મન માંહી ભ્રાંત;
નંદી ભૃગી છે તે પાસ, ઘણું શોભે છે એ કૈલાસ.
સહસ્ર અઠ્યાશિ ધરે છે ધ્યાન, ત્રિદશ દેવ સહુ દેછે માન;
ચોસઠ જોગણી જોડે હાથ, સ્તુતી કરે છે શિવને સાથ.
આરતી ઉતારે છે ઈંદ્ર, નીલાવટ માંહે ચળકે ચંદ્ર;
કોટિ રવિ પૂરણુ પ્રકાશ, શોભ્યો એવો ગિરિ કૈલાસ
પંચવદન ઝળકે છે જ્યાંહ, ત્રણુ નેત્ર ચળકે છે ત્યાંહ;
વ્યાઘાંબર અતિ અંગે ધર્યું, તિલક ભાલ વિભૂતી કર્યું.
કપુરાકૃતિ ઉજ્વળ શુભવાન, ઓંકાર મંત્ર વદિત વખાણુ;
અઘનાશ છે જેનું નામ, કોટિ કોટિ લાજે છે કામ.
બેઠા શિવજી રાજસ રીત, પારવતી સાથે કરતા પ્રીત;
વાત કરતાં વાદ જ થયો, અહંકાર બોલ કામનીએ કહ્યો.
શિવ કહે નર વશ નારી હોય, તેમાં ભ્રાંત ન રાખો કોય;
કહે પારવતી નામી શીશ, મોટા છો મહિમાવંત ઇશ.

૮ | નારીને વશ નર તે જાણ્ય, પરઠે બાંધ્યાં શિવપૂરાણ;
શિવજી કહે તું જોઉં વન, તપ આરાધું જાણી મન.
કરુ ગિરિ કૈલાસ જ ત્યાગ, ધરે ધ્યાન તપ કેરે કાજ;
સંસાર સારમાં મોટું ધર્મ, તેથી અદકું તપનું કર્મ.
તપથી નિરમળ સરજ્યું નથી, કામની તમને કહુંછું કથી;
સુખે તમે તો રહો બારણે, અમો તો જઈશું તપ કારણે.
જગતપાવનીએ જોડ્યા હાથ, બોલ્યાં ઉમિયા શંભુ સાથ;
તપ જોગે નથી તે કોય, જ્ઞાન દ્રષ્ટિ વિચારી જોય.
પંચઇંદ્રિ માંહે જે પ્રધાન, કામદેવ સહુથી બળવાન;
જાતે કેહેવાએ આપ અનગ, ભાગે તપ કેરો જે ભંગ.
કામ જીત જે નર કેવાય, નથી સરજ્યો કો સૃષ્ટિ માંય;
વારંતામાં વનમાં જશો, ખોશો ભાર કામાતુર થશો.
કહ્યું એમ ઉમા રાણીએ, તપ જાશે વેહેતે પાણીએ;
ત્યારે વળતા કોપ્યા ઈશ, પગની જ્વાળા લાગી શીશ.
મુજને કામ પાપી શું કરે, પંચઇંદ્રિ દેખી મન ના ડરે;
માયા નવ લોપે મુજ અંગ, રાચું નહિ રામાને રંગ.
પારવતી કેહ કહું શું કથી, માયાથી મોટું કો નથી;
અજીત નામ તે માયાતણું, જીતી ન શકે બ્રહ્માક્રમપણું.
પારવતી શું પાડીને હોડ, ગયા ઈશ તપ કરવા કોડ,
દ્રઢ થઇ માંડ્યું તપ ધ્યાન, આણ્યું આપ અદકેરું જ્ઞાન.
માસ ચાર ગયા જેટલે, વસંતઋતુ આવી તેટલે;
પાંચ ગણો પુરુષને કામ, સ્ત્રીને સોળ ગણો પરમાણ.
ફૂલ્યાં વનસ્પતી બરુ વન, માહામાયાએ વિચાર્યું મન;
આજ ઉપાસું એહ અનંગ, ભોળાને કરું તપ ભંગ.
એવું જાણી આણ્યું હેજ, તેઓ કામ ઉપાશી તેજ;
પ્રદક્ષણા દેઈ પાગે નમ્યો, સઘળો શોક શામાનો સમ્યો.
શા કામે મને તેડ્યો આંજ, કંઇક દો સેવકને કાજ;
પારવતી કહે વેગે જાઓ, શિવ શરીરમાં પ્રગટ થાઓ.
છળ પાડો પરિબ્રહ પેર, વળુ તેઆ શિવ આવે ઘેર;
લજ્યા પામે ભોળાનાથ, તો તો સ્નેહ કરે અમ સાથ.
કહે કામ સાંભળરે માત, જગતપતિ જગતનો એ તાત;

કદાચ તેને રીસ જ ચડે, તો નિશ્ચે ઘાટ અમારો ઘડે.
ત્યારે હું કો પાસે જાઉં, દે શ્રાપ તો દુખિયો થાઉં;
કેહે પારવતી સાંભળ કામ, તારૂ નહિ લેવા દેઉં નામ.
મુજ માયાની નાંખુ જાળ, તે તો લોપી ન શકે કાળ;
દેહ માયા વ્યાપે જેટલે, પ્રેવેશ કામ કરો તેટલે.
એવું કહ્યું તે આણી ધીર, ગયો કામ ગગાને તીર;
શિવજી બેઠા આસન કરી, ધ્યાન એક ચિત્તેથી ધરી.
વસતઋતુનો વાયુ વાય, કામવશ્ય નર નારી થાય;
મહાપુરૂષને માયા મળી, ધ્યાન ટેક તો ત્યાંથી ટળી.
વસંતઋતુનાં વાર્યાં વ્હેન, નિર્મળ પુરુષ ઉઘાડે નેન;
એ વાત અહિયાંથી રહી, કૌતક વાત એક બીજી થઈ.

દોહરા.

ગગા તટ પાવન ઘણું, અઘહરણુ કહેવાય;
સહસ્રઅઠ્યાશી ઋષિ ઘણા, તપ કરે વન માંહ.
આપ આપણા આસન વિષે, ધ્યાન ધરે નિજ ધર્મ;
ઇષ્ટ દેવ ઉપાસના, પાળે છે ષટકર્મ.
ઋષિપત્ની તેવડ તેવડી, સતી શિરોમણુ સાર;
વ્રત કરું એકાદશી, સહુ મળી તે ઠાર.
આભ થકી જેમ આભલાં, વરષા ઋતુમાં થાય;
ઋષિપત્ની ઘેર ઘેરથી, ગગા ન્હાવા જાય.
નારી ન્હાવા સહુ નીસરી, આવ્યાં ગગા તીર;
પરમેશ્વરને પરણુમી, નાહ્યાં નિર્મળ નીર.
દડવત ઋષિને કર્યા, વનફુળ પ્હેર્યા અગ;
મન ઇચ્છા વર મળવા તણે, રામા કેરા રંગ.
વસંત રાગ આલાપિયો, પરિબ્રહ્મ ઉપર પ્રીત;
વરણુવ કરે વિશ્વનાથનું, ગાવા માંડ્યાં ગીત.
નૃત્ય કરે ભાત ભાતનાં, વિવિધ પ્રકારે વાગ;
શાસ્ત્ર વિશે જેવા કહે, ગાયા તેવા રાગ.
નાચે ફેરા સહુ ફુદડી, અંબોડો લે હાસ;
કલ્લોલ લીલે લક્ષણુ કરે, સખી સખીમાં સાથ.

ચોપાઈ.

અંતઃકરણમાં આણી પ્રીત, ઋષિ પત્ની ગાયે છે ગીત;
સ્વર સાંભળ્યો સદાશિવ કાન, ધ્યાન ધરી બેઠા છે રાન.
અમૃત પે મીઠું લાગિયું, કામબાણુ દેહમાં વાગિયું;
આંખ ઉઘાડી ન્યાળી જોય, નારી નામ ન દીઠું કોય.
મોહ પામ્યા સાંભળતાં રાગ, કામદેવે જોયો છે લાગ;
નેત્રે થઇને પેઠો તેહ, અછત નામ કહીએ જેહ.
અંગો અંગે વાપ્યો કામ, ઊઠ્યા શિવ તજ્યો એ ઠામ;
જ્ઞાન ધ્યાન જોતે પરહર્યું, વનવિજયાનું ભક્ષણ કર્યું.
મન ગયું ભામનીઓ ભણી, નહીં શુદ્ધ વપુ વસ્ત્ર જ તણી;
જટાધારી અંગ વિભૂત, ચાલ્યા જ્યાં જુવતીનાં જૂથ.
ઋષિ પત્ની ગાયે છે ગીત, પ્રભુ પધાર્યા આણી પ્રીત;
આદ્ય નિરંજન પુરુષ પુરાણ, જેનું વેદ તે કરે વખાણ.
તે સરખા ભોળવાયા ભૂપ, મોહ માયા એવી અકળ સ્વરૂપ;
જ્ઞાન આપ રુદે આણજો, મોહ માયા મ્હોટી જાણજો.
પારવતીની માયા જેહ, વશી ઋષિપત્નીની દેહ;
તેણે તેનો વાપ્યો વેશ, કામે જઇ કીધો પરવેશ.
ઉમયા આપ અંતરમાં વશી, ન રહી ભ્રાંત નારીને કશી;
તે મધ્યે આવ્યા મ્હારાજ, નિગમી આપ રુદેથી લાજ.
તાળી પાડે કૂદે પડે, તાંડવ નૃત્ય નર વાણી કરે;
અંગ માંહે પ્રગટ્યો અનંગ, વિંધ્યું આપ ઉઘાડું અંગ.
સ્ત્રી સમીપે ઉમયા વશી, શિવ સામુ જોઇને હસી;
કોટિ અરુણ જેવું છે તેજ, સહુ જુવતીને વાપ્યું હેજ.
વચમાં નાચે ભોળાનાથ, તાળી દેઈ દેઈ સહુને સાથ;
કોઇ કહે એની કરીએ સેવ, કોઇ કહે મ્હોટા મ્હાદેવ.
કોઇ કહે લજ્જા આણીએ, નગ્ન રૂપ તે કયમ ન્યાળીએ;
કોઇ કહે આનંદી એહ, નિર્મળ જાણી આણું નેહ.
જેમ કૃષ્ણને વશ કામની, તેમ ભોળવાઇ સહુ ભામની;
પારવતિયે નાંખ્યો મોહ પાશ, નવ ઓળખ્યા કોઇએ અવિનાશ.
કામરૂપ દીઠા તે કામ, વિહ્વળ વનિતા તેણે ઠામ;
શિવજી ક્રિડા કરે છે વન, નારદજીએ વિચાર્યું મન.

સહુ ઋષિની પાસે ગયા, મર્મ બોલ કૌતકના કહ્યા;
ઋષિ પત્ની ગયાં છે વંગ, ત્યાં તો થઇ રહ્યો નવલો રંગ.
જોગી સાથે રામા રમે, તેના ગુણ તમને કેમ ગમે;
આગળથી જે નિંદા કરી, તે ફરિ ઋષિએ પૂજા કરી.
સત્ય વચન જે દેવે કહ્યાં, તે શિવપુરાણે શ્રવણ થયાં;
તે કહેતાં તો કલ્પ જ થાય, સક્ષેપે સમજો મન માંહ.
ઋષિ ચાલ્યા તે રડી પેર, તેડી લાવીએ ગુરુને ઘેર;
આળોગાળી બ્રાહ્મણની જાત, સુણી તે ધાઈ બધી નાત.
જ્ઞાન આપ રુદયા નવ ગણે, મારો મારો મુખથી ભણે;
આવ્યા સહુ ગંગા તટ પાસ, હરિ કરતા દીઠા ત્યાંહાં હાસ.
નગ્ન રૂપ દીઠું તે તણું, લાગ્યું દુઃખ ઋષિઓને ઘણું;
ઋષિ પત્નીને ખબર જ નથી, આનંદ રૂપ કહુ શુ કથી.
પારવતીની માયા ઘણી, ભુરકી નાંખી મોહ જ તણી;
કામવશ્ય કરુણાનિધ હોય, તેણે દષ્ટ ન દીઠું કોય.
માર માર કહે સહુ રખી, તેમ તેમ શિવજી થાયે સુખી;
કો છાંટે ગંગાનુ વાર, કોયક રણ ઊડાડે છાર.
વળી જ્ઞાન રુદેમાં થાય, જાણે જે ઘેલો નાશી જાય;
ઋ.પ કરે છે અદકો ,પ્રહાર, શિવના મનમાં નાવે ખાર.
કોપ ચહ્યો ઋષિને ઘણો, શિવને થાય ઉલટ તે તણો;
તાપસ એક ઋષિનો બાળ, તેને આવી અગટ્યો કાળ.
કરયા ક્રોધ તેણે મન આપ, દીધો રચે ઇશ્વરને શાપ;
નાગો થઇ નારીમાં રમે, દેવાંશી ઋષિઓને દમે.
દેખે માત અમારી બેહેન, કયમ દાખી શકુ એ ચેહેન;
સત્ય વચન માને માહરું, તુટી લિંગ પડો તાહારુ.
એવો બોલ જવ સુણ્યો કરણ, ત્રુટી લિંગ પડ્યુ છે ધરણ;
મા મા પારવતીએ કહ્યુ, ત્યાંથી જાણ સહુકોને થયુ.
પંચવદન દીઠા છે ભૂપ, ઓળખ્યા આપે અકળ સ્વરૂપ;
થયું ઋષિ પત્નીને જાણ, એ મહારાજા પુરુષપુરાણ.
સ્તુતી કરી જોડ્યા બે હાથ, દીન વચન બોલ્યા શિવ સાથ;
અમમાં મોહોટું મૂરખપણું, રૂપ ન ઓળખ્યું ઇશ્વરતણું.
વેદ કરે વરણવ જેહનુ, દીઠું છે દર્શન તેહનું;

એહ વાત અહિયાંથી રહી, વિશ્વપતીને વ્યાધી થઇ.
વેદના જે લક્ષવીંછી તણી, તેથી વ્યથા ઈશ્વરને ઘણી;
તેહ લિંગ જે સ્થાનક જાય, પૃથ્વી સહુ તે પ્રલ્લે થાય.
એક ઠામે તે નવ ઠરે, જ્યાંહાં જાય ત્યાં પ્રલ્લે કરે;
પૃથ્વી જવા માંડી પાતાળ, ડોલ્યા બધા દશે દિગપાળ.
ખૂટ્યાં નીર સહુ નદીઓતણાં, ધ્રુજ્યાં ગાત્ર સહુ પર્વતતણાં;
ત્રિલોક શેષ ને ધ્રુજી ધરા, ગ્રહ ગુણ તારા ને એસરા.
બ્રહ્માંડ જાણે તૂટી પડ્યું, સંકટ સર્વને આવી અડ્યું;
મળ્યા એકઠા બ્રહ્મા ને ઈંદ્ર, વરુણ વાયુ ગ્રહ રવિ ને ચંદ્ર.
બીજા ત્રિદશ સરવે દેવ, વિષ્ણુ આદ્ય કીધી છે સેવ;
જળ થળ સઘળે આવી ઝાળ, વાધ્યો અગ્નિ કોપ્યો કાળ.
ક્ષમા કરાજી ભોળાનાથ, બુડતાં બાહે ઝાલો હાથ;
સહુ જનને સંકટ થાય છે, સૃષ્ટિ તે દેહવટ જાય છે.
કરતા હરતા છોજી તમો, તેમાં શું વીખાણું અમો;
શિવજી કહે કહીએ શું કથી, એમાં વાંક અમારો નથી.
કર્ત્તા હર્ત્તા સરવે ઈશ, નથી દોષ રુખીને શીશ;
અનંગ વશ થયો હું આમ, તે માટે પામ્યો છું શાપ.
થયા લિંગના કટકા બાર, નથી રેહેતા ઠરીને ઠાર;
પ્રલ્લે કરે છે આડે આંક, શો એમાં અમારો વાંક.
ધ્યાન સહુકોએ શક્તિનું ધર્યું આવાહન અંબાનું કર્યું;
ધરણીધર ધરે છે ધ્યાન, દેવતાએ દીધાં બહુ માન.
સત્ય અલેખે અદકી કરી, તૂઠ્યાં છે ત્રિપુરી સુંદરી;
દેખિ દેવ સહુ પાયે નમ્યા, શોક સંતાપ સહુકોના શમ્યા.
કરુણાનિધિ પામ્યા જે કષ્ટ, તે ઊમિયાએ દીઠું દ્રષ્ટ;
દ્વાદશ રૂપ પોતાનાં કેરી, દ્વાદશ ઠામ પોતે પરવરી.
શક્તિ રૂપી આસન કર્યાં; શીવ લિંગ યોનીમાં ધર્યાં;
શિવ શક્તિ બે એક સ્વરૂપ, સુખ પામશે ભોળો ભૂપ.
જટાધારી એક યોની સંગ, આપ રૂપ તે પોતે લિંગ;
યોની રૂપ તે પૃથ્વીનું પાસ, લિંગ રૂપ આપે આકાશ.
સર્વ કેતુ સામળની સંગ, જ્યાંહાં જુઓ ત્યાં યોની લિંગ;
કોઇ વાર કહું શું કથી, શિવ શક્તિથી અદકું કો નથી.

શ્રીકાર તે તો શક્તિ નામ, શીન રૂપ તે રમતો રામ;
શ્રી રાધા તે શક્તિ રૂપ, કૃષ્ણ કૃપાળ તે ભોળો ભૂપ.
નિંદક પુરુષ થકી છે દૂર, હરિજન તે શિવ શક્તિ હજુર;
ક્ષણું માત્ર ઠાલો નહિ ઠામ, કલ્યાણ રૂપ તે શિવનુ નામ.
શોક શમ્યો તે શિવજી તણો, ઉલટ થયો ઉમયાને ઘણો;
કોપ કરી રુખીએ થાપીયું, વેદ મંત્રેથી થિર થાપીયું.
યોની લિંગ જે બારે નામ, સાક્ષાત્કાર શિવજીનો ઠામ;
શિવજી કહે કારજ કીજીએ, કોટીક દંડ કામને દીજીએ.
પ્રથમ તો બાળ્યો છે અમો, કાખ માંહે રાખ્યો છે તમો;
એટલાને પણ પ્રલે કરું, દર્પ અહંકાર એનો હું હરુ.
કહે પાર્વતી નિર્મળ નેહ, મારો મોંકલ્યો આવ્યો છે એહ,
કોઈ લેઈ શકે નહિ નામ, અજીત કહિને તેડ્યો કામ.
કામને તો કરણા કીધ, અજીત એ વરદાન જ દીધ;
શિવજી પાસે આવ્યા રુખી, ગદગદ કંઠ થયા તે દુઃખી.
અમો ઇશ્વરને દીધી ગાળ, મહો કીધો અપરાધ તે કાળ;
એહં વાતે નરકનો ઠામ, થાય છૂટકો કીએ કામ.
શિવ ભક્તિ બોલ્યાં છે એય, દેવરૂપ છો બ્રાહ્મણ દેહ;
શિવના શિવ તે બ્રાહ્મણ આપ, તમને તે કયમ દેઉં શાપ.
આપું વરદાન હુંશેથી હોડ, જેમ તમારાં પોહોંચે કોડ;
પૂજો સહુ રુડેરી પેર, શિવલિંગ સ્થાપો ઘેર ઘેર.
લિંગ પૂજન જે નવ જાણિયો, ભટકયો ભવમા તે પ્રાણિયો;
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે લિંગ, પૂજો સહુકો શિવનાં લિંગ.
લિંગ થકી વૃષાને સૃષ્ટ, લિંગ થકી છે બાધી સૃષ્ટ;
લિંગ ઈશ્વર ને લિંગ જ દેવ, લિંગ વિના બીજી શી સેવ.
જળાધારી તે યોની રૂપ, લિંગાકાર તે ભોળો ભૂપ;
પૃથ્વી પીઠ તે તેનું પાસ, ઉપર લિંગ તે તો આકાશ.
ક્ષણ માત્ર ઠાલો નહીં ઠામ, લિંગ ભગે એ સઘળી કામ;
નિંદા લિંગ તણી જે કરે, કોટિ કલ્પ નરકે અવતરે.
પુજો લિંગ ને લાગો પાય, દેહ સહિત શિવ લોકે જાય;
જેને નગથી શિવ પૂજન થયું, તેને પૂજ્ય બિજું શું રહ્યું.
લિંગ પૂજન કરે નર નાર, સફળ થયો તેનો અવતાર;

લિંગ પૂજે તે સફળે ફળે, પૂજન દેવ સહુકોનું વળે.
લિંગાકાર જગતનો તાત, ભગાકાર તે જાણો માત;
એથી પ્રગટ્યા એથી માન, એમાં ડાહાપણ એમાં દાન.
લિંગ યોની વિના નર હોય, એવો એક દેખાડો કોય;
કેહેવા માત્ર કથાંતર ઘણું, આદ્ય પુજન છે લિંગજતણું.
આદ્ય સૃષ્ટિતણું મડાંણુ, જો જો લિંગ પરઠણુ પ્રમાણુ;
એમાં સંદેહ શાનો રીજ, લિંગ સકળ સૃષ્ટીનું બીજ.
વિશ્વ બધે તો એહ વિવેક, અયોની તે તો શિવજી એક.

દોહરા.

એ પ્રતિ ઉત્તર અમ તણો, કામની સાંભળ કરણ;
અમો તો પંથે પરવરું, પ્રશ્ન પુછો જો તરણ.
પાયે લાગી તે પ્રેમદા, તમને પૂછું મર્મ;
પાખંડ ઉપર પ્રીત નહીં, મુજને વ્હાલો ધર્મ.
સાક્ષાતકાર જે વિષ્ણુ છે, બ્રહ્મ સરીખા ભૂપ;
તેને પૂજે ગોળા કરી, જેનું રુડું રૂપ.
નહીં આકાર પ્રતિમા નહીં, નહીં માથાશું મેલ;
શંખે કરી પૂજે સહુ, શિવલિંગ સમ શો ખેલ.
નહીં લાંબો નહી ટુંકડો, નહિ નીચો નહિ શુદ્ધ;
નહીં સૂક્ષ્મ ને દીર્ઘ નહિ, નહીં લઘુ નહીં વૃદ્ધ.
ગોળ મટોળ ગોળો કરી, કરે પુજનનું કામ;
આકાર તો એકે નહીં વિષ્ણુ મ્હોટું નામ.
વિષ્ણુ સમાન મોટો નહીં, વિષ્ણુ સમાન નહિ દેવ;
પરમેશ્વર પરબ્રહ્મ એ, શંખ તણી શી સેવ.

ચોપાઈ.

સાબાશ સાબાશ સુંદર સુંદરી, એ પૂછ્યાથી આંખ જ ઠરી;
કોટિ જન્મ પાતિક કેહેવાય, પ્રીછંતામાં પ્રલે થાય.
મહારાજ રાજેશ્વર પુરુષપુરાણ, વરણવ વેદમાં કરે વખાણ;
શિવ બ્રહ્મા નિત્યે જઈ રટે, નામ થકી બ્રહ્મહત્યા મટે.
જગતનો કર્તા જગતનું બીજ, રુડી વાત માંહે છે રીજ;
જોગ પુરુષ જળહળ જે જોત, તેજ પુંજ ઉદે ઉદ્યોત.

તેને સહુકો કહે છે ધામ, જેના નાશ નહિ નહિ નામ;
નહિ નારી નહિ પુરુષનું રૂપ, ત્રિગુણ ભેદ ન જાણે ભૂપ.
સઘળે ખરો ને ક્યાંએ નહીં, કરી રહ્યા છે સહુમાં રહી;
જેમ જળમાં હોય રવિ ઉદ્યોત, સકળ વ્યાપક છે કો જ્યોત.
બાવનથી બ્હાર પચીસથી પરો, ક્યાંઇએ નહિ ને સઘળે ખરો;
નિરાકાર ને શુભ સાકાર, અખિલ મંડળ માંડ્યો આકાર
વરણવ માંહે કયમ કરે વિવેક, આદ્ય નિરજન વિષ્ણુ એક;
સૃષ્ટિ પધારવાનું થયું મન, પચમહાભુત નહીં જે દન.
નહીં પાણી પવન આકાશ, પૃથ્વી આપ તેજ નહીં પાસ;
તેને ઇચ્છા થઈ જ્યાહરે, ત્રિગુણરૂપ પ્રગટ્યો તાહરે.
થઈ શકિત કો રાજસ રીઝ, થયાં વૃક્ષ વેલીનાં બીજ;
થયું એક અક્ષ કો ઈંડ, ભાવે થયું ભારે બ્રહ્માંડ.
એક થકી તે થયાં અનેક, વિવિધ પ્રકારે વસ્તુ વિવેક;
અણુ માત્ર ઠાલો નહીં ઠામ, રમી રહ્યો સઘળામાં રામ.

દોહરા.

ઇચ્છા થકી એ ઉપન્યું, સકળ લોક ને દેવ;
વિચાર કરે ત્રિગુણ મળી, શી વિધ કરશું સેવ.
નામ રૂપ નરશું નહીં, એ કો અકલસ્વરૂપ;
કુણ પ્રકારે પૂજશું, (કેહે) હરિહર બ્રહ્મા ભૂપ.
કોઇ ચત્રભુજ પૂજશે, કોઇક પૂજશે ઈશ;
કોઇક શક્તિને પૂજશે, કો પૂજે જુગદીશ.
કો અગ્નિ આરાધશે, કો તારા રવિ ચંદ;
કો કરશે ઇષ્ટ ઉપાસના, કો આરાધે ઇંદ્ર.
અધમ જીવા ધાશે સહુ, હેત દેહથી હોય;
નિરંજન નામ નારાયણનું, તેને ન પ્રીછે કોય.
આપણ ઈશ્વર જગતના, સહુ પૂજે સાકાર;
આપણ કોને પૂજશું, નિરજન નિરાકાર.

ચોપાઈ.

બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર જે ત્રણ, એ ત્રણે વિચાર્યું મન;
આંસુ તો એક દીઠું ધામ, નથી જાણતા એનું નામ.

નથી જાણતા તેનું રૂપ, નથી જાણ્યું બ્રાહ્મણ કે ભૂપ;
આપણો તો ઇશ્વર એહ, દાખો નહીં આપણે દેહ.
ધામ તેજ કે જોત કેહેવાય, એનું પૂજન કયમ કરિ થાય;
બ્રહ્માંડ બધું ખોલી જોય, એ વણ ઠામ નવ દીસે કોય.
જળ થળ પવન પાણી આકાશ, વ્યાપક વિશ્વપતી વિખ્યાત;
ધાતુ ધાન વનસ્પતી માંહ, હાલો ઠામ મળે નહીં ત્યાંહ.
કોણ રૂપ એ ઇશ્વર હશે, એની પૂજા તે કયમ થશે;
નિરાકાર નિરવાણી નેટ, ઠરી રહ્યા સાકારે ઠેઠ.
કલ્પના કલ્પ સુધી તે કરી, બુદ્ધિ એક ઠામે નવ ઠરી;
ત્રિગુણ દેવ મળીને કહ્યું, બ્રહ્માંડ તે ગોળાકારે થયું.
બ્રહ્માંડ રૂપ એ ભારે ભૂપ, કરી કલ્પના ત્રિગુણ સ્વરૂપ;
ગોળાકાર એનો આકાર, નામ નહીં એતો નિરાકાર.
સઘળે રમી રહ્યો એ ઠામ, સહુકો ઠરાવ્યો શાલિગ્રામ;
સાક્ષાત એ તો છે પરબ્રહ્મ, મોટે દેવ વિચારું મર્મ.
શાલિગ્રામ નામ જ જેહનું, ત્રિગુણ પૂજન કરે તેહનું;
શાલિગ્રામની ભક્તિ ભળે, પરિબ્રહ્મ કેરી પૂજા વળે.
શાલિગ્રામ વિષ્ણુ એ ઇશ, શાલિગ્રામ સ્વયં જુગદીશ;
શાલિગ્રામ તે તો સાકાર, નારાયણ નિર્ગુણ નિરાકાર.
એકે રૂપમાં એતો નહીં, સકળ રૂપ સૃષ્ટીમાં સહી;
આદનું આદ જોતનું જોત, તેનું તેજ અધિક ઉદ્યોત.
રામનો રામ ઇશનો ઇશ, 'શાલિગ્રામ તે શ્રી જુગદીશ;
મોટા પુરષનો ન જડે મર્મ, બ્રહ્માકાર પૂજે એ બ્રહ્મ.
કોટિ કોટિ બ્રહ્માંડ જ કર્યાં, શાલિગ્રામ રૂપે સહુ થયાં;
સમર્થ એ સહુ પૂજે જેહ, શાલિગ્રામ ત્રિગુણ તે તેહ.
શાલિગ્રામને નંદે નડે, કોટિ કલ્પ તે નર્કે પડે;
શાલિગ્રામની પૂજા કરે, સત્ય લોક - સ્વર્ગે સંચરે.
શાલિગ્રામનું જપશે નામ, પંચ પદાર્થ પામે તે ઠામ;
શાલિગ્રામ સમ નહિ કો દેવ, શાલિગ્રામ સમી નહિ સેવ.
કોટિક શાસ્ત્ર કહું શાં કથી, દૈવત એહ સમાને નથી;
શાલિગ્રામ મહિમા નવ લહ્યો, અવતાર અફળ એળે તે ગયો.
શાલિગ્રામ પૂજ્યા નહીં તે માટ, ત્રણ વેદ ભણ્યો તે ભાટ;

શાલિગ્રામ ન જાણ્યા નેટ, ગળ્યો ગર્ભ જનુનીને પેટ.
શાલિગ્રામની પૂંજા થાય, ધન્ય કૂખ તેની તો માય;
શાલિગ્રામની ન સુણી કથા, અવતાર તેનો જાણો વૃથા.
તુળશી સમરપી નામ્યું ન શીશ, તેને રુઠયા શ્રી જુગદીશ;
શાલિગ્રામશુ ન ધરી પ્રીત, ડાહ્યાં વાહ્યા રુડી રીત.
શાલિગ્રામશુ ન ધરચો નેહ, આખ છતે અધો જને તેહ;
શાલિગ્રામ ન જાણ્યા સાર, ઉવટ ગયો તેનો અવતાર.
બ્રહ્માડ બ્રહ્મતણો છે' ઘાટ, શાલિગ્રામ પૂજ્યા તે માટ.

દોહરા.

કામની કહે કરુણા કરી, કહો સાભળુ કરણ;
મૂર્ત્તિ નહી બ્રહ્મા તણી, પૂછુ વાત એ તરણ.
ચતુર્ભુજ તો વિષ્ણુ છે, શિવનુ લિંગ પુજાય,
બ્રહ્માની પ્રતિમા નહીં, એતો અચરત થાય.
કરતા હરતા સૃષ્ટિના, આદ્ય દેવનો દેહ;
તેને કો પૂજે નહીં, મોટુ અચરજ એહ.
પ્રમદા પૂછ્યુ પ્રશ્ન તેં, તેથી પાવન થાઉં,
અડસઠ તીર્થથકી, અધિક, ઘરમા ગગા નાહુ.
કહ્યુ છે બ્રહ્મપુરાણમાં, શાસ્ત્ર શાખ દે સર્વ,
સક્ષેપે તુજને કહુ, મેહેલો મનનો ગર્વ.

ચોપાઈ.

હરિ હર બ્રહ્મા હવા જે ભૂપ, એ ત્રણે માનું એક સ્વરૂપ,
અદકુ ઓછુ છે નહિ કોય, વેદ પુરાણ વિચારી જોય
બ્રહ્માની પુત્રી સરસ્વતી, નિર્મળ નામ મનોહર મતી;
દેવી કમળાથી દીસે વડી, ઘણે હેતે કિરતારે ઘડી
સત્વ સરવે અવનીતણુ, તેથી તેજ તેમા' છે ઘણુ,
અણુ માત્ર કલ્પનાએ ભેદ, તેના ચ્યાર થયાં છે વેદ.
આદ્યની આદ્ય કારણ એ ગાંત્ર,' બ્રહ્મપુત્રી તો કેહેવા માત્ર,
બ્રહ્મા વેદ પેહેલી છે એહ, સાક્ષાત્કાર શક્તિનો દેહ.
તેણીએ મન વિચાર્યુ ખરુ, રુડો પુરુષ હોય તો જોઈની વરુ;
જો પગણાવે મારો તાત, તો તો વિશ્વ વિખ્યાતે વાત.

ક્યમ મ્હોડે મેં તો કેહેવાય, કેમ જ જાણુ પિતાને થાય;
બ્રહ્મા જાણે છે બાળક એહ, નથી કરતા પરણાવવા નેહ.
માટે દેખાડું માહારું તન, જો પિતાજી સમજે નિજ મન;
બેઠા એક સમે એકાંત, ભામનીએ વિચારી બ્રાંત.
પ્રકાશ કરવા પોતાનું રૂપ, આવી બેઠી જ્યાં બ્રહ્મા ભૂપ;
બેઠા છે સંધ્યા વંદન કાજ, એકાંત લીલા લાગી આજ.
જેમ અભ્રમાંહે વીજળી, પિતા પુઠે કન્યા નીકળી;
અકસ્માત આજવાળું થયું, ચૈતન જ્ઞાન રુદેથી ગયું.
સંધ્યાવંદન જુગ જામની, કટાક્ષ દ્રષ્ટ દિઠી કામની;
દેવાંગના દીઠી દેહને, વીરજ ઇવ થયો તેહને.
દ્રષ્ટ જ્ઞાન ન રહ્યું મન ધીર, અનંગ વશ થયું શરીર;
પામ્યા મોહ અવકળના ધણી, પુત્રી દીઠી ત્યાં પોતા તણી.
લજ્યા પામ્યો એજ સ્વરૂપ, બ્રહ્મા ભોળવાણા ભારે ભૂપ;
જપ તપ જ્ઞાનગુણ સરવે ગયું, વપુ વિચારતાં મહાદુઃખ થયૂં.
ધિક્ અવતાર માહરું નામ, ધિક્ ધિક્ એ. પાપી તું કામ;
ધિક્ ધિક્ ધિક્ પુત્રી મહારી, ધિક્ બુદ્ધિ તરણી તાહરી.
અચાનક આવી બારણે, પ્રીત પરણ્યા તણે કારણે;
શરાપ અંતરથી દેઉં અમો, જન્મ જન્મ કુંવારી તમો.
પરણ્યાની નવ પોહોતે આશ, રહે કુંવારી બારે માસ;
એહ શાપ કલ્પીને કહ્યો, લક્ષણવતિયે મનમાં લહ્યો.
મૂખ થકી મૂકયો નિશ્વાસ, મુજને કીધી નેટ નિરાશ;
બુદ્ધિ હીણુ થયો તું બાપ, તો તું સાંભળજે મુજ શાપ.
હરિહર બ્રહ્મા સરખા હોય, તેમાં તમને પૂજે ન કોય;
હરિહરની માનતા હોય ઘણી, પુજાય નહિ પ્રતિમા તમતણી.
જોતાં નિર્મૂખ મૂકી મુને, રખે પૂજતું કોઇયે તુંને;
બાવનાચંદન બેહેક બરાસ, હરિહર બે પૂજાશે પાસ.
ત્રિદશ દેવતા જે જુગમાંય, પ્રતિમા રૂપ થઈ પૂજાય;
મારુ વચન શાપ એ હોય, બ્રહ્માને પૂજો મા કોય.
માંહોમાંહે એમ દીધો શાપ, પછાં વિમાસણ બેટી બાપ;
કહેતાંશું કહેવાઈ ગયું, દુઃખ ઘણું બે જણને થયું.
બે જણનું વચન ક્યમ જાય, ત્રણ લોક તો પ્રલ્લે થાય.

દોહરા.

બ્રહ્મા કહે બુંડું કરયું, (મેં) દીધો તુજને શાપ;
ક્ષમા કરો પુત્રી તમો, વરદાન આપું આપ.
કુંવરી કુંવારી તમો, મારું તુજને માન;
પ્રસન થાઓ પરમેશ્વરી, વારુ દઉં વરદાન.
તું જેના મુખમાં વશી, મોટો જન તો તેહ;
વિદ્યાથી જે વેગળો, સુકાકાષ્ટવત્ તેહ.
વિદ્યા મૂળ તે મોક્ષનું, તત્ત્વતણું જે તત્વ;
સુખનું મૂળ તું શારદા, શાસ્ત્ર સકળનું સત્વ.
વિદ્યા મૂળ તું સરસ્વતી, કર્મ મૂળ તું માત;
તુજ વિણુ અંધો આતમા, તુજ વિણુ સુની વાત.
યત્ર મૂળ તું શારદા, ધ્યાન મૂળ તું ધર્મ;
મંત્ર મૂળ તું માવડી, કરત મૂળનું કર્મ.
શારદા શુભ સંસારમાં, વિશ્વ બધામાં વાસ;
સદ્વિદ્યા શુભ જેહને, લક્ષ્મી તેની દાસ.
વિદ્યાવશ સહુ દેવતા, વિદ્યાવશ કુળકર્મ;
વિદ્યાવશ સહુ ઇષ્ટ છે, વિદ્યાવશ ધન ધર્મ.
ગાયત્રીના ગુણ ઘણા, અર્ણવ કેરા ભેદ;
બાવન રુડી માત્રિકા, તે તું વિદ્યા વેદ.
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર એ, અમરીખ જે અહંકાર;
તે વશ સહુ વિદ્યા તણે, અધિપત અપરંપાર.

ચોપાઈ.

વરદાન પામ્યાં શુભ સરસ્વતી, જેની મનોહર નિર્મળ મતી;
પિતા શાપ અનુગ્રહ કરું, અવિચળ વાણી આગળ ધરું.
તેત્રીશ ક્રોડ બિજા સહુ દેવ, કરશે તેની પ્રતિમા સેવ;
કો પાષાણુ કો કાષ્ટ પુજાય, સાદી ધાતુ પિતળ જે થાય.
કો સોનું રૂપું મણિરત્ન હોય, પ્રત્યક્ષ પૂજાએ નહીં કોય;
મૃત્યુ લોકમાં જે માનવી, સ્વર્ગ પાતાળે દેવ દાનવી.
તે સર્વે પ્રેમ ઘણેરો ધરે, પ્રત્યક્ષ તારી પૂજા કરે;
બ્રાહ્મણુ તેજ તમારું રૂપ, તેને પૂજે સહુ ભારે ભૂપ.

એ પ્રત્યક્ષ પૂજા તમ તણી, જગત બધામાં વ્યાપે ધણી;
વર્ણ ચાર ખટ દર્શન મર્મ, બ્રહ્મ સ્વરૂપ તે બ્રાહ્મણ બ્રહ્મ.
વિષ્ણુ શિવ બ્રાહ્મણ પૂજશે, સઘળાં કારજ તો શુભ થશે;
બ્રાહ્મણ વિષ્ણુ બ્રાહ્મણ ઈશ, બ્રાહ્મણ તે સ્વયે જુગદીશ.
બ્રાહ્મણ સૂર્ય બ્રાહ્મણ દેવ, બ્રાહ્મણ તે સદ્‌ગુરની સેવ;
બ્રાહ્મણ તીર્થ બ્રાહ્મણ નીર, બ્રાહ્મણ ધર્મ કર્મ ને ધીર.
બ્રાહ્મણ પિત્રી બ્રાહ્મણ ગંગ, બ્રાહ્મણ નર્મદા રામ શ્રીરંગ;
બ્રાહ્મણ પ્રથમ થાપ્યો જાય, ત્યારે કામ જગતનું થાય.
શિવ વિષ્ણુની પ્રતિમા ધરે, બ્રાહ્મણ મંત્ર પ્રતિષ્ઠા કરે;
બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણ ને બ્રાહ્મણ દેવ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળે સેવ.
છયે શાસ્ત્રના જોયા ધર્મ, બ્રાહ્મણ વિષ્ણુ નહીં રુડાં કર્મ;
વિપ્ર વચને વરકન્યા વરે, તેત્રિશ કોડ તો રક્ષા કરે.
બ્રાહ્મણવિન તીરથ ને નહિં પુણ્ય, બ્રાહ્મણથી બીજું નહીં અન્ય;
બ્રાહ્મણને જે માણસ ગણે, સાત જનમમાં સુકૃત હણે.
દેવનો દેવ તે બ્રાહ્મણ જાત, બ્રાહ્મણ દેવ રવિ ને પ્રભાત;
બીજાં તીર્થ તે સ્થાવર જેમ, બ્રાહ્મણ તીરથ જંગમ તેમ.
વિષ્ણુ પૂજન બ્રાહ્મણથી વળે, શિવ પૂજન બ્રાહ્મણથી ફળે;
વ્રત સફળ તો ત્યારે ઠરે, જ્યારે બ્રાહ્મણ ભોજન કરે.
પિત્રી પિંડ તેળે તાહરે, ત્રણ બ્રહ્મ થાયે જ્યાહરે;
હવન હોમ દેવતાને ગમે, પૂર્ણ થાય જો બ્રાહ્મણ જમે.
બ્રાહ્મણ શક્તિ શિવ સ્વરૂપ, બ્રાહ્મણ તે વિષ્ણુનું રૂપ;
પૃથ્વીમાં જે પ્રત્યક્ષ દેવ, સાક્ષાત્ ઈશ્વરની એ મેવ.
અડસઠ તીરથ મહિમા મસમસે, તે વિપ્ર તણે અંગુઠે વસે;
ભૂદેવ તે બ્રાહ્મણનું નામ, સકળ યજ્ઞમાં એથી કામ.
જેણે ઓળખ્યો બ્રાહ્મણ ભૂપ, તેણે ઓળખ્યા અકળસ્વરૂપ;
જે બ્રાહ્મણથી રુઠયા હશે, વંશ મૂળ સમૂળો જશે.
નિંદે બ્રાહ્મણ ને દે ગાળ, તેનું પુણ્ય ગયું પાતાળ;
મંત્ર જંત્ર ઉપાસના અન્ય, વિપ્ર સમાન બીજું નહિ પુન્ય.
બ્રાહ્મણ વિષ્ણુમાં અંતર (ગણે) જેહ, સરવે નરકે જાશે તેહ;
વિષ્ણુ વિપ્ર ચરણોદક ધરે, શિવ આરાધન વિપ્રનું કરે.
બ્રાહ્મણી તે બ્રહ્માણી જોય, એમાં ભ્રાંત ન કરશો કોય;

સર્વ થકી તે મોટા બ્રહ્મ, સકળ શાસ્ત્ર માહે છે ધર્મ.
વિપ્ર વિના કરે શુભ કામ, તેવુ એક દેખાડો ઠામ,
જૈન વિપ્ર નિંદા મન ધરે, ત્યાહા પ્રતિષ્ઠા બ્રાહ્મણ કરે
પરણાવા પુજનુ નહીં કામ, જોઇએ બ્રાહ્મણ તેણે ઠામ,
પોકારીને કહે પુરાણ, શાસ્ત્ર સકળમા એહ સુજાણ
વિપ્ર જોડ બીજો કોઈ હોય, તેવો એક દેખાડો કોય,
બોલે વેદ હાથને દીશ, બ્રાહ્મણ તે ઇશ્વરનો ઈશ.
કોટિક ધર્મ મત કરુ છુ કથી, દૈવત બ્રહ્મ સમાને નથી,
બ્રાહ્મણ તે બ્રહ્માનુ રૂપ, ભાગ્યશાળી તે બ્રાહ્મણ ભૂપ
બ્રાહ્મણ તીરથ બ્રાહ્મણ વ્રત, જ્યાહા બ્રાહ્મણ ત્યા ઈશ્વર ત્રત,
મૂળ થકી બ્રાહ્મણને માન, વળી વશીક બ્રહ્મા વરદાન
સૃષ્ટિ મંડાણ કરતા જે કામ, પ્રથમ પૂજાવે બ્રાહ્મણ નામ,
દેહતણુ જે સાધન ચહાય, તે બ્રાહ્મણના પૂજે પાય.
વિપ્ર સાયક દ્રષ્ટે જોય, સાધન પુણ્ય પોતાનું ખોય,
હરિ ભાગિરથી બ્રાહ્મણ જેહ, એ ત્રણેની એક જ દેહ
એ ત્રણમાં જો ભ્રાંત જ થશે, તેના પિત્રી નર્કે જશે,
જે કોઈ જુગમા રહેવુ ચહાય, નિર્મળ જળ તીરથમા નહાય.

દોહરા.

પાય લાગી તે પદ્મની, પૃછુ પ્રશ્ન જ એક,
ચિતથી ચાહે પૂરા કરો, વાણી સુણો વિવેક
મ્હોટા વિપ્ર તમે કહ્યા, જેવા શ્રી જુગદીશ,
પૃથ્વીનુ જે પ્રીતથી, શુભ પ્રકારે શીશ
ધેનૂ જાત પશુતણી, ગુરુ સમાને ગાય,
મન સદેહ મારે થયો, પુચ્છ કેમ પૂજાય
એ તો અચરત અતિ ઘણું, કહો શાસ્ત્રની રીત,
બધુ અગ અરકજ કર્યું, પુચ્છ ઉપર શી પ્રીત

ચોપાઈ.

રાજા કહે સુણ રાણી વાત, સરસ વાત પૂછી સાક્ષાત,
ગગા ગોદાવરી કેદાર, એ સાભળતા પુણ્ય અપાર
જેવુ નર્મદાનુ દરશન, એ પૂછ્યાથી પૂર્ણ પ્રસન્ન

એકવાર શ્રી રઘુવીર રામ, ગયા વન કો કારણુ ક
જગતપાવની નામ જેહનું, ધરે ધ્યાન ધાતા તે
પુરાણુ નંદ પુરણાનંદ જેહ, નિર્મળ નામ સુખદાયક
સીતા લેઈ લંકાથી વળ્યા, સકળ શોક મનમાંથી ટળ
રોળ્યો રાવણુ રાક્ષસ સુત્ર, પૂર્વે તે બ્રાહ્મણુનો
રહ્યો મરખરો મન અહરનીશ, બ્રહ્મહત્યા તે બેઠી શી
ગયા નર્મદા કેરે તીર, મૂક્યાં વસ્ત્ર નાવા જઈ ની
જળમાં પગ મેલ્યો જ્યાહરે, નિકટ નર્મદા નહિ તાહ
જેમ જેમ રામજી આઘા જાય, તેમ તેમ રેવા દૂરે થા
નવ ધનુષ નર્મદાજી ગયાં, જ્ઞાન રામચંદ્રને થય
કરજોડી તે ઊભા રહ્યા, બોલ નર્મદા પ્રત્યે કહ્યા
હું આવ્યો સ્નાન કારણે, તમો જાઓછો દૂર બારણે
તેનું કારણુ કહોને તમો, પવિત્ર થવા આવ્યાછું અમો

દોહરા.

કહે રેવા શ્રી રામ સુણુ, અસત્ય કહું નહિ આપ;
બ્રહ્મરાક્ષસ રણુ રોળિયો, તેનું પૂરણુ પાપ.
પાપ રહિત તપથી થશો, ત્યારે દર્શન દેશ;
નહિતર સ્પર્શ નહીં થશે, રામજી રૂડા વેશ.
લાગ્યું પાપ નહીં નિકળે, લાગ્યું જન તમ ત્રણુ;
લક્ષમણુ તમ સીતા સહિત, પ્રાયશ્ચિત સાંભળ કર્ણુ.
રામ ઘાટ રામેં રચ્યો, તપ કરવા ઈંદુ ધીર;
નિત નિત નિરખે નર્મદા, તેહથી પીએ નીર.
વાડી સીતે વારુ કરી, વાવ્યાં કેળનાં વન;
વ્રત દ્રઢ કીધું માનની, નિર્મળ કરવા તન.
લિંગ થાપ્યું ત્યાંહાં લક્ષમણે, બેઠાં આસન વાળ;
મંત્ર જપે મુખ શિવતણો, કર ઝાલી શુભ માળ.
વઇશાખ માસ એક વહી ગયો, થયો સંવત્સર સાર;
નિષ્પાપ નર નારી થયાં, પુણ્ય તો અપરમપાર.
રઘુદેહા રંજિત થયાં, પ્રીત કરી પરસંન;
કરયું અવગાહન ગંગનું, વિશ્વનાથ દરશંન.

પ્રણામ કરિને પરવરયા, અવધપતી તે અંગ;
પુણ્ય થકી તે પામિયા, જે ગુણવંતી ગગ.
મોક્ષ ક્ષેત્ર મહિમા ઘણો, અધિપત મન અતિ આશ;
ત્રિકુટી ત્રટ બાંધી રહ્યાં, પ્રીત ધરી ત્યાં પાસ.
ચારુ વાડિ ને વન કર્યું, કેતકી કેરાં વૃક્ષ;
અગ્નિહોત્ર સેવે સુખે, સકળ ધર્મની સાક્ષ.
ધેનુ પુજે ધર્મ કારણે, સિદ્ધ સેવા સુભ કામ;
કાશીવાસ વસી રહ્યા, રાજીવલોચન રામ.
પ્રીતે આવ્યો પિત્રી દિવસ, આનંદ મન ઉલ્લાસ;
દિવસ શ્રાદ્ધ દશરથતણો, પુન્યતણું તે શ્રાદ્ધ.
તેહ દિને તર્પણ કરે, પ્રીતે દે પિંડ દાન;
આનંદ ઈકોતેર તરે, મોટપ પામે માન.
રામ કહે સીતા સુણો, કરો સામગ્રી સર્વ;
ઉપરકરણ જે શ્રાદ્ધનો, તેહ લાવું હું દ્રવ્ય.
શ્રી રામચંદ્ર વનમાં ગયા, રહ્યાં સુંદરી ઘેર;
વેળા શ્રાદ્ધ તણી થઈ, ત્યાં શી પરઠી પેર.
સમય જશે જો શ્રાદ્ધનો, તો પિતૃ નિર્મુખ જાય;
પુણ્ય હોય પૂર્વ ભવતણું, પળમાં પ્રલે થાય.
આકુળ વ્યાકુળ અતિ ઘણું, સીતા થાય મન સાથ;
પ્રીતે પિંડ પોતે કર્યા, દીધા દશરથ હાથ.
પ્રગટ હાથ તે પરઠિયા, સર્વ શમાવ્યો શોક;
તે વેળા તૃપ્ત જ થયા, પિંડથી પિત્રિલોક.
આજ્ઞા માગી સીતની, પિતૃ સ્વર્ગે જાય;
કરજોડી ઊભાં રહ્યાં, સીતા લાગ્યાં પાય.
શ્રી રામચદ્ર કેમ માનશે, જે તૃપ્ત થયા છે દેવ;
તે કારણ મુજને કહો જે કરું સર્વથા સેવ.
આ અગ્ની સાખ જ પૂરશે, સાચું કહેશે ગગ;
ધેનુ જોડે કેતકી, રુડો રે'શે રંગ.
ચારે સાક્ષી તાહરાં, પૂરે સાખલે જાણ;
રામતણું મન રીઝશે, પ્રીછે પ્રીત પ્રમાણ.

ચોપાઇ.

પિતૃ દેવ તે સ્વર્ગે ગયા, સીતા મનોરથ સિદ્ધ જ થયા;
મુહૂર્ત એક થયું જેટલે, શ્રી રામચંદ્ર આવ્યા તેટલે.
ત્યારે સીતા અધર્મ થાય છે, શ્રાદ્ધતણી વેળા જાય છે;
પિતૃ નિર્મુખ પાછા જશે, સકળ ધર્મતણો ક્ષય થશે.
ધસમસ કરે ઉતાવળ ઘણી, કરજોડી વાણુ સીતાએ ભણી;
મહારાજ રખે મન સંદેહ કરો, એ વાતનો ન આણો ખરખરો.
સાચું બોલું હું તમ સાથ, પિંડ આપ્યા મેં પિતૃ હાથ;
સંતોષ પામિને સહુકો વળ્યા, પિતૃ લોક માંહે તે ભળ્યા.
રાજીવલોચન બોલ્યા રામ, સીતા ન હોય તમારાં કામ;
જૂઠા એ બોલો છો બોલ, એ તો નહિ સતીનો તોલ.
જૂઠ વચન સ્હેજે સારિયે, સાત જનમનું સુકૃત હારિયે;
ભામેની લાગી દિસે છે ભૂખ, માટે મને ઉપજાવો સૂખ.
કોટિક વાત તરુણી કહો તમો, એહ વાત ન માનું અમો;
જુઠિ વાતો એ રહેવા દો, દહીં દર્ભ સામગ્રી લો.
શ્રી સીતા કહે તમારી આણ, જો હું બોલું જૂઠી વાણ;
દશરથ પિંડ લઇને ગયા, તેના ચાર આ સાક્ષી થયા.
ગંગા કેતકી અગ્નિ ગયા, તેના ચારે સાક્ષી થયા;
પરઠે શાખ તો પરમાણજો, નહિ તો જુવતી જૂઠી જાણજો.
ચારેને પૂછ્યું શ્રી રામ, કોઈ ન બોલ્યું તેણે ઠામ;
નવ બોલ્યું કોઈ તે ઘડી, સતી શિરોમણ ઝાંખી પડી.
ચારે પેલાં છાનાં રહ્યાં, ત્યારે સીતને જૂઠાં કહ્યાં;
ફરી શ્રાદ્ધ માંડ્યાં શ્રી રામે, પિતૃ બોલિયા તેણે ઠામ.
ફરી શ્રાદ્ધ કયમે માંડ્યું તમો, તેણે કષ્ટ પામ્યા છું અમો;
સીતા શ્રાદ્ધ પ્રીતેથી કરશું, યથેષ્ટ પેટ અમારું ભરયું.
ગયા પિતૃ કહી તે દીશ, ચઢી ઘાત સીતાને રીશ;
જુઠિ પાડી જો મુજને આપ, (તો) તમો ચારે પામો શાપ.
ગંગાને કહે સુકાઈ જાઓ, અગ્નિને કહે સર્વે ખાઓ;
પિતૃને કહે ખોખર કરો, ભૂતળ માંહે ભમતી ફરો.
કેતકી તું નવ બોલી દીશ, રખે ચઢે તું કોને શીશ.

દોહરા.

પામ્યાં શાપ ચારે જણાં, કીધું કૂડું કામ;
કરજોડી ઊભાં રહ્યાં, જ્યાં બેઠા શ્રી રામ.
સમ્યક્ પ્રકારે સ્તુતિ કરે, ધરે હેતથી ધ્યાન;
કરુણાસાગર કૃપાનિધી, મનથી દીધાં માન.
શા માટે સત ન બોલિયાં, ન પૂરી સત શાખ;
કર્યાં તેહ પામ્યાં તમો, વાંક તમારો લાખ.

ચોપાઈ.

ા કહે મેં જાણ્યું એહ, રામ પખાળે મુજમાં દેહ;
. કરે તો પાવન થાઉં, રામ રૂપિઆ જળમાં નાઉં.
ી જાણી ન બોલ્યાં અમો, સત્ય વાત માનોજી તમો;
ો કહે મેં જાણ્યું એમ, પરબ્રહ્મ ઉપર મુજને પ્રેમ.
ોહોત્ર હોમે જો એહ, તો પવિત્ર થાએ મુજ દેહ;
ી કેતકી મહિમા મળે, રામચંદ્ બેસે મુજ તળે.
ર્શ કરે તો પાવન થાઉં, સ્વર્ગ લોકમાં સ્હેજે જાઉં;
ધેનુ નહિ મ્હારો વાંક, મેં વિચાર્યો અક્ષર આંક.
રે પિંડ મુને જો રામ, પ્હોંચે કોડ થાયે મુજ કામ;
ું ચારે વચન જ કહ્યું, સવળુ કરતાં અવળુ થયું.
ય કાળ એ શ્રાદ્ધ જ તણો, શાપ થયો છે સીતા તણો.

દોહરા.

શ્રી રામ કહે સીતા સુણો, પ્રસન થાઓ તે આજ;
વરદાન આપો ચારને, તેહ અમારો પાડ.
ગંગા પાવન જગતની, ધેનુ જગની માત;
કેતકી વહ્લભ આપણે, અગ્નિ શુભ સાક્ષાત.
વચન જાય સીતાતણું, ફરિ બોલે જો કોક;
પ્રલે થાયે પલકમાં, ચૌખંડ ચૌદે લોક.
શાપ થયો તે તો થયો, મૂલ વધારો માન;
શ્રાદ્ધ સંતોષી આપિયે, રુડું કંઈએક દાન.
ગુપ્ત વહો ગંગા તમો, પ્રગટ વહે નહિ પૂર;
સહસ્ર ગણો મહિમા તુને, ફલદૂ નિર્મળ નૂર.

સકળ ભક્ષ હુતાશની, પવિત્ર સઘળે ઠામ;
અપવિત્ર એક ચિતાતણાં, અધિકાર નહિ એ ઠામ.
કેતકિને કરુણા કરી, અંગ ચઢો મા ઈશ;
વિષ્ણુ આદિ ત્રીદશતણે, સોહાવે તુજ શીશ.
અપવિત્ર મુખ ધેનુ તણું, કહ્યું સીતા સ્વરૂપ;
પુંછ પવિત્ર બહુ પરઠિયું, પુજે બ્રહ્માદિક ભૂપ.
હરિહર બ્રહ્મા ને શકિત હું, ત્રીદશ બીજા દેવ;
તે પૂજે સહુ ધેનુને, શુભ પ્રકારે સેવ.
કહે પશુ જે ધેનુને, તે જન નર્કે જાય;
પ્રીત કરી પૂજે નહીં, તે પાપરૂપ કહેવાય.

ચોપાઈ.

સાક્ષાતકાર ગૌરીની દેહ, નિર્મળ નારાયણશું નેહ,
ભ્રગુટીમાં બ્રહ્માનો વાસ, મહારુદ્ર લેલાવટ પાસ.
વિષ્ણુજી વપુએ જઈ વસે, અડસઠ તીર્થ પુંછે મસમસે;
બ્રહ્માંડનો ઊર ઉપર ભેદ, ચાર સ્થાનકે વસે છે વેદ.
સાત સમુદ્ર ઉદરમાં હોય, ધેનુ મહિમા કરે નહિ કોય;
ગાયમૂત્ર તે જાણો ગંગ, ૧અઘ નિવારણ તે બધું અંગ.
ગ્રહ ગણ તારા ને રવિ ચંદ્ર, ચરણ ખરી વસે છે ઇંદ્ર;
એકાદશ રુદ્ર વસે છે પીઠ, દેવની દેવ તે ધેનુ દીઠ.
મૂત્રનો સ્પર્શ કરી મૂત્રે નાહય, સર્વ તીરથ અવગાહન થાય;
પ્રાશન છાણુ તણું જે કરે, પાંચ જનમનું પાતિક હરે.
પય દધિ તણા પદારથ ખાય, નિષ્પાપ કરે પોતાની કાય;
માખણ ઘૃતનો મહિમા ઘણો, પચ ગવ્ય થાયે તે તણો.
ધેનુ પાછળ પ્રદક્ષણા ફરે, પૃથ્વીની પ્રદક્ષણા તે વળે;
કોડવાર કહું હું શું કથી, ગૌરી* ધેનુમાં અંતર નથી.
અંતર આણે સદેહ થશે, કોટિ કલ્પ તે નરકે જશે;
દેવળ તીરથ જંગમ જાત્ર, પુજવા જોગ તે ધેનુ પાત્ર.
ધેનુ ૧ ઇશ્વિર ધેનુ રામ, ધેનુ ઈશ પારવતી નામ;
સુવર્ણ મેરુ આપે માન, તેથી અદકું ધેનુનું દાન.
કોટિ વ્રત કોડેથી કરે, ધેનુ આગળ આસન જ ધરે;
નિત ગવાનક કહાડી જમે, યમદૂતો તેને નવ દમે.

ધેનુ દાન કરે જન જેહ, વૈતરણી ઊતરશે તેહ;
કનકે કાયા તોળે ધણી, તેમ પુન્ય તે ધેનુ તણી.
કોડ જનમનાં છૂટે કર્મ, તે મોટો ધેનુનો ધર્મ;
એમાં દિલ રાખે સંદેહ, નરક તણો અધિકારી તેહ.
પૂજ્યું પુંછ જેણે ધેનુતણું, જુગ જીત્યો પુન કીધું ઘણું;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્રની દેહ, શક્તિ રૂપ તે ધેનુ એહ.

દોહરા.

કર જોડ્યા તે કામની, દઇ પ્રદક્ષણા પ્રીત;
દાસી દીન હું તાહરી, રાજસ રૂડી રીત.
અંગીકૃત મુજને કરો, પ્રીતે રાખો પાસ;
જો ગમે તો વેચજો, મૂલ ખરીદી દાસ.
પંથી કહે સુણ પ્રેમદા, રાજપુત્રી તુજ નામ;
પુછ હોય જે પૂછવું, કરવું હોય જે કામ.

ચોપાઈ.

રાજપુત્રી કહે રુડી રીત, પંથી તમ ઊપર બહુ પ્રીત;
કેહવા જોગ સમર્થ છો તમો, તે માટે પુછું છુ અમો.

દોહરા.

કવણ વડો સાયર થકી, કવણ અમૃતથી મીઠ;
કવણ ગળ્યું સાકર થકી, ચદ્રથી નિર્મળ દીઠ.
મેઘ થકી ગરઓ કવણ, કવણ તરણથી તુચ્છ;
કવણ લોહ થકી કઠણ, પવન પે'લુ કો પુચ્છ.
કવણ કડવો તે ઝેરથી, કવણ તરણીથી તેજ;
કવણ મોંઘું તે મણી થકી, કવણ આમથી હેજ.
કવણ સજીવથી જીવો, કવણ શ્રીમંતથી સુખ;
કવણ સુત થકી સગો, કવણ દેવાથી દુઃખ.
પીછુ પાર એ ચારનો, સમ્યક પ્રકારે સોળ;
તું જીત્યો હારી અમો, માણું તારે મ્હોલ.
હરખ ઘણો હઈડા વિશે, પૂછુ પ્રમદા પાર;
ડાં'પણથી એ દાખવું, શાસ્ત્ર સકળનો સાર.
ઉત્તર આપે અધિપતી, સાંભળો શામા કાન;

કહ્યું કાળીએ ભોજને, તેહ લખ્યું છે પાન.
રસ વડું સાયર થકી, ગરજ અમૃતથેં મીઠ.
પ્રીતા ભળી સાકર થકી, તપ ચદ્રથેં દીઠ;
દાતા ગરયો મેહથી, માગણ તરણથિ તુચ્છ;
શ્રમ લોહ થકી કઠણ, મન પવનથી શ્રેષ્ઠ.
દુષ્ટ કડવો ઝેરથી, નેત્ર રવીથી તેજ;
માન મોઘું મણી થકી, ક્રોધ અગ્નિથી હેજ.
અન સઉથી અધિક, સંતોષ શ્રીમંતથી સુખ;
સ્વારથ તે સુતથી સગો, કુનાર દેણથી દુ:ખ.

ચોપાઈ.

પાંચ પ્રદક્ષણા કોડે કરી, પાય લાગી સાચી સુંદરી;
કહે પિતાને જુગતે જાણ, આ પથી અમારો પ્રાણ.
એને હસ વશ મ્હારુ થયું, પૂછ્યાનો પરિઉત્તર કહ્યું;
પૃથક્ પૃથક્ ચારે ઘેર ગઇ, હકીકત પિતાને જે કહી.
પંથી કહે વર નહિ અમો, હાથ પારકે આપ્યાં તમો;
બેસાર્યો દુખિયો બારણે, હું આવ્યો છું તે કારણે.
ત્યારે પ્રમદાએ પ્રાછ્યો મોય, રખે રાય વિક્રમ નર હોય;
ઓળખ્યો આવ્યો ત્યારનો એન, કમળપત્રશાં નિર્મળ નેન.
અમૃત સરખાં વારુ વચણ, તે કારણથી હેઠા ચરણ;
નિર્મળ મુખ મનોહર મતી, સાચો વિક્રમ પૃથ્વીપતી.
વચને બાંધી લીધા અમો, જે જાણો તે કરજો તમો;
વિક્રમ કહે કરો એક કામ, પ્રકાશ કરો મા મારું નામ.
દિવસ એક બે રાજી રહો, પછે કહેવું ઘટે તે કહો;
કોપ સાત પરિયાંનો દીધ, વિક્રમે પંથ કરવો છે શીઘ્ર.
બેસાર્યો બહાર તે તેડ્યો સાથ, જેને વચન આપ્યુ હાથ;
ન આણ્યું બ્હીક કશી મનમાહ, ગયો વાડીએ વેવો ત્યાંહ
નિશ ચરવા જોવા ત્યાં રહ્યો, દિહા છોડ જે સુકાઈ ગયો
કેમ જ કામ થશે અમતણું, પામ્યો દુ:ખ મનમાંહે ઘણુ
સૂતો જેટલે, સ્વપ્ન એક લાધ્યુ તેટ
તજી, કરરે કામ ભવાની ભટ
ગત શુદ્ધ, લાવ વિરમ વાધણનું

નવપલ્લવ એ વેલો હતો, આવ્યો વાઘ વાડી અણુજતો.
ચગળ્યો વેલો ચાવ્યાં પાન, ચડયું ઝેર મુક્યું એ રાણ,
પય જો વાઘણનું સીંચાય, નાગરવેલ નવપલ્લવ થાય.
પછે પાન લેઈને વળો, મ્હોલે બેઠા તેને મળો;
તમ વચન પળશે, જેટલે, સુકી જશે, વેલો તેટલે.
પછે જે પાનની આશા કરે, વણુ ખુટે તે નિશ્ચે મરે;
ઇષ્ટદેવ પોતાનો આપ, સ્વપ્નામાંહ પડાવી છાપ.
હરસિદ્ધિયે સ્વપ્ને કહ્યુ, લક્ષણવંતે સરવે લહ્યુ.
ઝબકી જાગ્યો નિદ્રા ગઈ, પ્રાતસમેની વેળા થઈ
ધન્ય ધન્યરે મારી માત, તુજ વિણુ કોણુ કહે એ વાત;
સાથે લીધાતો જે જન, તેને તો મૂક્યો વાડી વન.
અહિયાં બેઠા રેજો તમો, દિવસ ત્રણમાં આવું અમો,
ખડ્ગ ચોધારૂં કરમાં ધર્યું, સ્મરણ વીર વેતાલનું કર્યુ.
ગયો એક પરતવને પાડ, જે દેખીને ધ્રૂજે હાડ;
ગુફા વાઘની ઝાઝી હોય, મનુષ્ય નામ ન દીઠું કોય.
પગલે વાઘને પથી ગયો, બળીવત બોડ ઉપર જઇ રહ્યો;
એક વાઘણુને બીજો વાઘ, પોઢયાં એકાંત થાનકને લાગ.
ગુફા આગળે ઊભો રહ્યો, છછેડ્યો વાઘ હુકાગે કહ્યો;
આળસ મરડીને ઊઠીયો, જેમ ગયદ મદગલ છૂટિઓ.
ઊઠી તે આવ્યો જેટલે, વિક્રમસેન બોલ્યો તેટલે;
જોયો માનવિ લઘુએ લાગ, વીર કહે સાંભળરે વાઘ.
ભૂધરશું ભજનમાં ભળ્યો, કે પોતાની માતાને મળ્યો;
સુખ દુખ કહો પ્રીતિછો પાસ, મુકો આપ જીવ્યાની આશ.
એવું વચન કહ્યુ જ્યાહરે, હશી શેર બોલ્યો ત્યાહરે;
પગ ખેંચીને ઊભો રહ્યો, વળી બોલ રાજાને કહ્યો.
માનવ રૂપ તું કયમ આવિયો, હિંમત જોર કયાથી લાવિયો.
નિકટ મોત આવ્યું તુજ આજ, સાચુ બોલતાં શાની લાજ.
તારૂં નામ કહે નહિ મને, બ્રહ્મહત્યાદિક પાતક તુને.

દોહરા.

રાજા કહે તેં સમ કર્યા, એ શું કીધું કામ;
પરવશ કરવું પડે મુને, મ્હારૂં જે છે નામ.

ઉજ્જેણીનો અધિપતી, દેવ સહુનો દાસ;
વિક્રમ વિશ્વ બધું કહે, પ્રીતે આવ્યો (તમ) પાસ.
વાઘ કહે વિક્રમ નહીં, તું કો આપે અન્ય;
તે દુખભંજન દેવતા, મારવાનું નહિ મન.
કોઇક જક્ષ કે દેવતા, (કે) કોઈ પ્રતાપીક પૂર;
બીજો કોણુ આવી ચડે, મરવા મુજ હજૂર.
સાબાશ હિંમત તાહરી, અતલિત બળિ છો આપ;
સત્ય નામ કે' નહિ મને, તો પ્રલયકાળનું પાપ.
ઈશ્વર આણુ સાચું કહું, જે કરું અવંતી રાજ;
જોયે દુધ વાઘણતણું, આવ્યોછું તે કાજ.
પરદુખભંજન કારણે, પય જોયે પરભાત;
શિવ આજ્ઞા સાચું કહું, સાંભળ શેર તું વાત.
પય આપે તુજ માતનું, તો જીવો આ ઠામ;
નહિતર બે જણને હણું, નિમેખ ન રાખું નામ.
શેર હશીને બોલિયો, પય અહીંથી લઈ જાય;
સરજ્યો નહિ આ સૃષ્ટિમાં, મુંઠ ન ખાધી માય.
દુધ વાઘણનાં દોહિલાં, તુજની મોટી હોડ;
જા મૂકુંછું જીવતો, એહ ન પ્હોચે કોડ.
દુખભંજન તું દેશનો, લાગે સહુની ભૂખ;
તુજને મારી નાંખતાં, લાગે છે બહુ દુઃખ.
કોટિ એક બ્રાહ્મણ હણે, કોટિ હણે કો ગાય;
એવું પ્રાશ્ચિત ભોગવું, જો તું પય લઈ જાય.
પાટ ઘાવ દેતાં પાપ છે, અધિપત હણે અતીશ;
માટે મૂકું જીવતો, શિવ આજ્ઞા મુજ શીશ.
એક હાથનો તું નથી, (જેમ) ખાવું ખીચડી ઘૃત;
મારું તલપ એક મૂહની, તો તુજ માથે મૃત.
પાર લેવા દેઊછું અમો, પ્રીત ઘણેથી પેર;
હજી હેત છે મૂજને, જો જાય જિવતો ઘેર.
વિક્રમ કહે સુણ વનપતી, નેટ વાત નિરધાર;
માકણ મસળી નાંખતાં, લાગે કેટલી વાર.
બે કોડી બાળકતણું, શત કોટિ સ્ત્રી આ દીશ;

પય લીધા વિણ જો વણું, તો એ પાપ મુજ શીશ.
કઈ રાક્ષસ રણ રોળિયા, કે હણ્યા જેરિ સાપ;
કો વાઘ વિટંબિયા, હું તે અતિબળ આપ.
વાર કેટલી મારતાં, દાખુંછું આ દીશ;
ખડ્ગ વાવરું ખાંતથી, પડે ભૂમિયે શીશ.
આયુશ તુજ આવી રહ્યું, જોય તું સાચું જાણ;
પાછો ધા ફરે નહીં, જેવું સમનું બાણ.
કાં ખોટો બાળક થઈ, દેખાડ દેહનું જોર;
લોંડી થાય કેમ હુંડીયા, શું કરે છે શોર.
પુંછ ઝાટકી ઊઠીઓ, કરવા કારી ઘાત;
હાંહાં કહી વચમાં ગઈ, વાઘણ વાઘની માત.
તું મારે જો એહને, તો પૃથ્વી રંડાય;
એ મારે જો તુજને, (મુજ) ઊચ્યું મિથ્યા થાય.
એ પૃથ્વીપર પુરપતી, તું પણ મારો પુત્ર;
એ મૂવે અવની જશે, તું મૂવે ઘરસુત્ર.
રેહ રે મા તુ વેગળી, વાણી બોલ્યો વર્ત;
સમ જાશે કયમ માહરા, એહ સરે કયમ અર્થ.
રાજા કહે સુણ વનપતિ, તુ નવ બોલે ફેર;
વચન મારું જશે નહીં, હું છું સવાયો શેર.
શેર સવાયો શેરથી, નિમિષ ન રાખું ન્યુન;
વાત કરવા દેઉંછું તુને, તે જાણ તુજમાં પુણ્ય.

ચોપાઈ.

વચમાં આવી વાઘણ રહી, પુત્ર પુત્ર બે જાણુને કહી;
મારા સમ કો ઘાત જ કરો, વણ મોતે શામાટે મરો.
મારે તો બે સરખા તમો, સાચો ન્યાય સુકવિયે અમો;
રાડ ન કરશો જુગતે જોઈ, તારું પય ને એનું લોહી.
મારા તો તમે બે પુત્ર, ઈશ્વર આણ સાચો એ સુત્ર;
તારે પય જોઈએ જેટલું, રુધિર પાંચગણું તેટલું.
દૂધ સવાશેર આપું આંચ, પાઓ રુધિર એને શેર પાંચ;
એટલે બેનાં વચન જ પળે, દુધ લઈને પૃથ્વીપત વળે.

કહી વાત જે નારી નામ, રાજા કહે થયું મુજ કામ;
નીશા જાણ રાજાએ થાપિયું, પણ રુદયાથી તો આપિયું.
સતોખી બળવંતો શુદ્ધ, લિધું વીરે વાશણુ દૂધ;
કરી પ્રણામ તે પાછો વળ્યો, મિત્ર વાડીએ તેને મળ્યો.
સીંચ્યા વેલા રાત્રી માન, બેઠાં ત્યાંહાં પરભાતે પાન;
વીણ્યાં પાન વેલેથી ઘણાં, ભાગ્યાં દરિદ્ર માળીતણાં.
સહસ્ર પેઢી સુધી તે ખાય, વળતી તેને શા ચિંતાય;
પ્રીતે પાન લિધાં શુભ પેર, આવ્યો રાય રાણીને ઘેર.
નગર માંહે જાણ્યું સહુ આજ, એ મહીપત મોટો મહારાજ;
દેવરૂપ દાતા પૂતળું, અધિક ભાગ્યથિ આવી મળ્યું.
ઠામ ઠામ નર ને સહુ નાર, દરશન કરવા આવે (દર) બાર;
ધન્ય ભાગ્ય ધર્તિનું ઘણું, પ્રયાણુ થયું પૃથ્વીપત તણું.
બાંધ્યાં તરીયા તોરણુ બારણે, ચારે ઠામ વિવાહ કારણે;
રાજા કહે જીત્યો રડી રીત, પરણો આ પંથીને પ્રીત.
વચન બંધાણી તે હા કહ્યું, કમળમુખ તો કરમાઇ ગયું;
બેસાર્યાં ચોરી જ્યાહરે, પુછ્યું નારીને નરપતે તાહરે.
શા માટે કરમાયું મૂખ, ભાગે ઇશ્વર તારી ભૂખ.

દોહરા.

કરજોડી કહે કામની, ગરથ ઘણો છે દેશ;
પરણાવો પથી તમો, વૃદ્ધ જ એને વેશ.
છે કાળો ને કૂબડો, રોતો દીસે રાંક;
આપો તે ઇશ્વર કહું, પણુ મન મોટો વાંક.
રીસ તજી રાજા કહે, પ્રીતે આપ્યાં પાન;
થયો પુરુષ તે પરાક્રમી, વિક્રમ સરખો વાન.
કામ સરખિ કાયા થઈ, જોબનવતો વેશ;
ઇંદ્ર ચંદ્ર સરીખડો, દીપક જાણે દેશ
નરખી હરખી નારિયો, જાણે નળ એ હોય;
ભાગ્ય ભલું કહે ભામની, જોખ કરતી જોય.
પુત્ર નહીં તે રાય ઘેર, સુંપ્યો તેણે ઠામ;
જમાત્ર રાજા તાહરો, કામસેન શુભ નામ.

મલણું આપોછો મુને, તેહ કરશું મેં માપ;
આવ્યો પિયે સુખ ભોગવો, તેહ ઈશ્વિર પ્રતાપ.

ચોપાઈ.

આજ્ઞા માંગે છે જેટલે, પાયે નમિ ચારે તેટલે;
અમે ચારેના પોહોત્યા કોડ, હેત પ્રીતથી પૂરી હોડ.
મન ગમતો પરણાવ્યો પતી, રાય તમારી રુડી રતી;
એક પુછુંછું વારુ વાત, પછીથિ જાજો પથ પ્રભાત.
રાજા કહે એમાં શું કામ, પુછવું હોય પુછો આ ઠામ.

દોહરા.

વિદ્યાથી વધતું કિયું, લક્ષ્મીથી શી લેર;
ચિરજિવીથી જીવવું, પ્રીછું તેની પેર
કાજળથી કાણુ કિયું, તનથી વ્હાલું કોણ;
કવણ દૂધથી ઊજળું, બોલ વખાણી વાણ.
નીર થકી નિર્મળ કવણ, કવણ તિમિરથી ઘોર;
શું આભૂષણ હેમથી, તેનો કહો અંકોર.
દાન થકી રુડું કિયું, પુણ્યથી કોણ પવિત્ર;
કવણ ભલો બ્રાહ્મણ થકી, મહિમા કહો તે મિત્ર
વિક્રમ કહે વનિતા સુણો, મૂળ વિચારો મર્મ;
સંદેહ મન શાને કરો, શ્રીપતિ રાખે ધર્મ.
વિવેક વડો વિદ્યા થકી, લક્ષ્મીથી રતિ લેહર;
જશ જીવ્યો ચિરંજીવીથી, પ્રીછો રુડી પેર.
કાજળ કાળો કપુતથી, તનથી વ્હાલી લાજ;
દાન દૂધથી ઊજળું, કુળ અજવાળાં કાજ.
નરમાઇ નિર્મળ નીરથી, અજ્ઞાન તિમિરથી ઘોર;
ગુણ આભૂષણથી ઘણો, અધિકો એ અંકોર.
દાન થકી રુડી દયા, પરમાર્થ પુણ્ય પવિત્ર;
બ્રહ્મ ભલો બ્રાહ્મણ થકી, મનસા વાચા મિત્ર.
પાયે લાગી પદ્મની, વારુ સાંભળિ વાણ;
શિખ માંગી તે સંચર્યો વિક્રમ વીર સુજાણ.
આવ્યા નગર ઉજેણમાં ગડગડિયાં નીશાન;

જશ બોલે બહુ જાચકો, લે લાખેણી લાણ,
ભરી સભા ભૂપત કર્યો, મેદનિ દીધાં માન;
જે બોલ્યાતા તે પળ્યુ, પ્રીતે આપ્યાં પાન.
સૂખ મનાવ્યું સર્વને, શોભી સકળ સભાય;
એક થયો અવની વિષે, વારુ વિક્રમ રાય.
કહે ભામની ભોજ સુણ, કર્યાં કોટિધા કામ;
ત્યાંરે દુખભજન પડયુ, નવે ખડમાં નામ.
પુરાણ લખાણાં લક્ષધા, કીધાં કાળીદાસ;
સસ્કૃતમાંથી શોધિયાં, વિવિધ પ્રકાર વિલાસ.
એ ચરિત્ર જ સાભળે, પૂરણ મન પ્રસન્ન;
ફળ ચાદ્રાયણ વર્તનુ, રેવાનુ દરશન.
કહે પુતળી ભોજ સૂણ, દુખભજન એ રાય
એવા પરાક્રમ જો કરે, ધરે સિંહાસન પાય.
એમ કહીને પૂતળી, આપે ગઈ આકાશ,
એહ કથા પૂરણ હવી, કહે કવિ સામળદાસ
શ્રોતા વક્તા સમજતા, કહે કવિતા કરજોડ;
સામળભટ કહે બોલજો, જે જે શ્રી રણછોડ.

પાનની વાર્તા સમાપ્ત.

રૂપાવતીની વાર્ત્તા.

ચોપાઈ.

શ્રી વિદ્યા સેવું સરસ્વતી, મયા કરો મુજપર મહામતી;
કમળભૂ તનયા કમળવત્ નેણ, વેદ ચાર વાણી શુભ વેણ.
હંસવાહની જાણુ સુજાણ, વીણા પુસ્તક પરહયાં પાણ;
દંડ કમડળની ધારણી, કલ્યાણ કોટિધા કમ કારણી.
વિષ્ણુને તૂઠી તું વેદ, ભુવન ચૌદવત્ કીધા ભેદ;
તૂઠી તું શિવજીને શક્ત, સંહાર જોર કરણ તે જક્ત.
બ્રહ્માને તૂઠી ધન પ્રષ્ટ, સરજિત સઘળી તેને સૃષ્ટ;
કરુણા તેં વાલ્મિકને કરી, શતકોટી રામાયણ કરી.
તૂઠી વેદવ્યાસ સુજાણ, પામ્યા અષ્ટાદશ પુરાણ;
તૂઠી શંકરસ્વામી સીધ, સવા લાખ ગ્રહ આગમ કીધ.
તૂઠ્યાં જયદેવ ને સરસ્વતી, પામ્યો તે નર પદ્માવતી;
શ્રીપત નૃપત માઘ ભારવી, ત્રણ કોટિ કવિનુ તારવી.
કળિયુગ માહે કાળીદાસ, વિશ્વભરી રસનાએ વાસ;
બાવન અક્ષરની તું બાલિકા, કારણ સૃષ્ટિતણું કાલિકા.
બાવનથી એક પ્રણવ લીધ, તેનું બીજ કલ્પનાએ કીધ;
ત્રિગુણ બાંધિયા તેણે તત્ર, મૂળ પૂર્ણ માયાનો મત્ર.
અજ્ઞાની જન શું લેહ ભેદ, નેતિ નેતિ નિત્યે કેહ વેદ;
જાણે પૂરા પંડિત પાર, વિશ્વંભરી તું વિશ્વાધાર.
તારી કૃપા જેહપર હવી, તે કે'વાણા મોટા કવિ;
પંડિત જાણે પારખી પ્રશ્ન, પ્રથમ રાધા વળતા કૃષ્ણ.
પ્રથમ સીતા વળતા રામ, પ્રથમ ઉમા વળતા શિવ શામ;
પ્રથમ લક્ષ્મી વળતા નારાયણ, પ્રથમ શ્રી કહે સર્વે જાણ.
શ્રીકારથી શિવજી થાયે છે, શ્રીકાર સરવે કે'વાય છે;
શ્રી તે મા ને શ્રી તે બાપ, વેદ પુરાણે કરિયે છાપ.
મુગો શું બોલે પારશી, અંધો શુ દેખે આરશી;
પગો તે શું પર્વત ચડે, રંકને હાથ રતન ક્યમ અડે.

ગુણ હીણો કયમ ગંગા ન્હાય, ગર્ધવ જાતી ગો કયમ થાય;
મૂરખ માયાને શું ભેદ, જેમ અગર ખર પીઠે વેદ.
શ્રી ગણપતિ દુંદાળો દેવ, શુભ કામે પરથમ તુજ સેવ;
ભૈરવ બટુક સંકટ ભજણો, સેવક શિર ધનવત ગાજણો.
અંનપૂરણા અમૃત ભરે, દીન જનને દેવાંશી કરે;
સામળ કવિને કરુણા કરો, બાળક જાણી બાંહે ધરો.
જોગ વાત બોલાવો જથા, કહું પુણ્ય પરમારથ કથા;
ચારુ ચરિત્ર શ્રી રામ ચરિત્ર, પરમ મનોહર પરમ પવિત્ર.
રુડા પુરખ તણે મન રીઝ, બુદ્ધિ અથ તણાં બહુ બીજ;
શ્રીય નગર ગુર્જર ગુણનીધ, વાસવ પુરવત રિદ્ધ વિવિધ.
વારુ પુર વેગનપૂર વાસ, વસે વિપ્ર કવિ સામળદાસ;
રુડી કર્મની રેખા રતી, શોભી રસનાએ સરસ્વતી.
નિર્મળ જશ કીર્તિ નિજ નામ, સહિયળ* શિરોમણિ ગુણનિધિ ગામ;
લેવા કણબી લખવા લાજ, કાઉજી કુળ મોટો મા'રાજ.
જશ મહિમા જગમાં જેહનો, રખીદાસજી સુત તેહનો;
સભા સમસ્ત બેઠી છે જ્યાં, કીર્તિ કવિની સાંભળી ત્યાં.
વખાણ સાંભળ્યું વિપ્રજ તણું, રખીદાસ રીઝ્યો મન ઘણું;
તેડ્યો વિપ્ર ઘેર દેઈ માન, સંતોષ પમાડ્યો દઈ ધન ધાન.
કહ્યું તમો મોટા છો કવિ, નૌતમ વાત કથા કહો નવી;
શ્રોતા વક્તા પાવન થાય, વાધે પુણ્ય ને પાતક જાય.
જોઈ સંસ્કૃત માંહે જથા, કહી પુરાણ પરમારથ કથા;
માઘ પાંડતે રોપ્યાં એ મૂળ, કાળિદાસ પામ્યો ફળ ફૂલ.
ભોજરાયને મન ભાવીયું, આદ્ય અંત ચાલ્યું આવીયું;
ભારે ગુણ ભૂપતના ભખ્યા, લેખ લાખ જોતિષમાં લખ્યા.
ભોજ પ્રબંધ ગ્રંથ ભારે ઘણો, તોલ ઘણો ત્યાં વિક્રમતણો;
હરિશ્ચંદ્ર બળરાજા ધીર, તે જશ જીત્યો વિક્રમ વીર.
શુભ બુદ્ધિ સરસ્વતિયે દીધ, વિક્રમ વખાણ કવિયે કીધ;
ધારાનગર તણો જે ધણી, ભોજરાજ મહિપતનો મણી.
ત્રણ યુગના સત્યવાદી રાય, પુણ્ય જોરથી બાંધ્યા પાય;
ડંકા દશે દિશાએ દીધ, લાયક પુરુષતણો જશ લીધ

* સિહુજ.

પુર• પુરના પંડિત પરવરે; કવિત કીર્તિ કોડેથી કરે;
જેવી તેવી ભાષા ભાખ, કીર્તિ ચંથ લખ્યા છે લાખ.
દુહો ઊથલો ગાથા ગીત, સમશા સોરઠી કે'ણુ કવિત;
હરિયાળી પ્રેહલી પરઠે પાઠ, સાહિત્ય સોંળ કવિ ચારણુ ભાટ.
જાણે અજાણે નર કે નાર, ઊંચ નીચ આવે દરબાર.
પિંગલ ડિંગલ અડલ અર્થ, નવું કહ્યાથી પામે ગર્થ.
લેવા ગયો તે પાછો ફરે, (તવ) હુકમ લાખ અઢીનો કરે;
એવાં કરે કોટિધા કામ, બમણુ ભોજ પડાવ્યું નામ.
રાજ એક ધારાનું કરે, આણુ બધી અવનીમાં ફરે;
વિશ્વ બધા માંહે વિખ્યાત, કહું •એક સંક્ષેપે વાત.
ગામમાં એક બ્રાહ્મણી, દુર્બળ ઘર દુઃખે દામણી;
અનાથ તેના ઘરમાં ધણી, વગર ભણ્યો મહા મૂરખ ઘણી.
સ્વામી મૂર્ખ સાંભળ માહરા, કહું અવગુણ કેટલા તાહરા;
ભોજને સહુ લૂટી જાય છે, વાતો કરી બ્રાહ્મણ વ્હાય છે.
રાજા ભોજ પાસે જઈ આવ, જે આપે તે દ્રવ્ય તું લાવ;
તે કામનિનો બોલ્યો કંથ, ચતુરા વિદ્યા નહિ મુજ ચંત.
નવ આવડે સ્વસ્તિ કે સાબાશ, પરવરું ક્યમ પંડિતજન પાસ;
જાતાંમાં હું ભોથો થાઉં, મૂર્ખ ઠરું ને પત્ત ગુમાઉં.

દોહરા.

ભામનિ કહે - ભરથાર સુણ, જાઓ સભામાં સાથ;
કાગળ - આપ્યો કામની, આપ તું ભોજને હાથ.
વિપ્ર ચાલ્યો વરણાગિયો, રાજ સભા મોઝાર;
માનનિ બેઠી • મેડિયે, રાજા ભોજનિ નાર.
ઊભા સેવક આગળે, વનિતા ઢાળે વાય;
જેવા સરખી જાતરા,' ત્યાં ઊભો દ્વિજ રાય.'
ક્યમ મા'રાજ ઉભા રહ્યા, કો સાથે છે' કામ;
કર' મધ્યે કાગળ કશો,' નિશ્ચે કહો તે નામ.
કાગળ લીધો 'કામની,' વાંચી• જેયો વર્ત;
સવા લાખ 'ટકા તણી, આપી ચીઠી તર્ત.'
અર્થ લખ્યોતો • એટલો, માનનિયે જે મર્મ;'

રાણી કે' વર્ણવ મારું, ધારો તેનો ધર્મ.
પાય પાણી સુખે પળે, ભૂખ વિના ગાજંત;
શ્વેતે છે ને શામ છે, અજાચીક જાચંત.
વિપ્ર ચિઠી લેઈ વળ્યો, મનથી પામ્યો માન;
એટલે રમતોતો સોગટે, પુરપતિનો પ્રધાન.
વજીર કહે વિપ્ર સુણો, શું છે કામ મુજ સાથ;
લાવો પત્ર એ વાંચીએ, શો છે કાગળ હાથ.
વાંચ્યો પત્ર વજીર તે, વખાણ કર્યું મુજ વર્ત;
સવા લાખ ટકા તણી, ચીઠી આપી તર્ત.
દ્વિજ નિરખી તે હરખિયો, શોભા દીઠી સુત્ર;
એટલે દીઠો ભોજનો, પડાઇ ઉડાડતો પુત્ર.
સરખા સમાણા સાથિયા, જોયા અધિપત ઈંદ્ર;
વિપ્ર તહાં જોવા રહ્યો, દિઠો તારામાં ચદ.
પુત્ર કહે રે પંડિતા, અહીં લગ ઓરો આવ;
કરમાં શું ઝાલી રહ્યો, લખ્યો લેખ તે લાવ.
કુંવરે કાગળ વાંચિયો, ચમક્યો પોતે ચિત્ત;
સવા લાખ લખિ આપિયા, કહ્યું માહરું કવિત્ત.
વળી વિપ્ર ત્યાંથી વળ્યો, હઈડે આણી હેજ;
કોલ ફેરવતો દીઠડો, ભોજ તણો ભાણેજ.
વિપ્ર રમત જોવા રહ્યો, બાળક બોલ્યો વેદ;
મા'રાજ કાગળે શું લખ્યું, ભ્રાંત ન રાખો ભેદ.
લેખ વાંચિ તે લાડકે, (એ) મારો વરણવ હોય;
આપિ ચિઠિ સવા લાખની, કળી ન શકે કોય.
ચીઠી લેઇ વિપ્ર વળ્યો, જોખ કરંતો જાય;
એટલે સાળો ભોજનો, મળિયો મ્હોલા માંય.
નદીએ નાવ ચુકાવિયું, સાથી જોવા સૈ'લ;
જળ ક્રીડા કરી આવિયો, માણતો સુખમાં મ્હેલ.
જોવા વિપ્ર જુગતે રહ્યો, કોડ પ્રમાણ જ કીધ;
કરમાંથી કાગળ લિધો, વાંચી જોયો વીધ.
વિપ્ર વરણવજ માહરું, ભલી કરી છે ભાખ;
લખી લેખ કર આપિયો, સહેજે સવા લાખ.

રુપિ રુદેમાં રીઝિયો, શોભા કૌતક સગ;
માનુની મહીપત તણી, વગાડતી મરદંગ.
નાચે નારી નરતકી, રામારૂપ નિધાન;
વિદ્યા શિખે વગાડવુ, પખાજ ગુણિજન ગાન.
અદ્ભુત લીલા તે કને, લક્ષેધા જુવે લોક;
જોવા વિપ્ર ઉભો રહ્યો, શાંત પામવા શોક.
(૧) રામાએ રુખી દીઠો, કાગળ દીઠો હાથ;
માગી લીધો વાંચવા, સ્તુતિ દીઠી તે સાથ.
નરખી હેરખી નાર તે, વાન્ચું વરણુવ વિવેક;
સવા લાખ ટકા તણી, ચીઠી આપી એક.
વિપ્ર પડ્યો વિમાસણે, કૌતક દીઠું કોડ;
ચકડોળ ફરતો મેહેલ, જોવા ઊભો જોડ.
ભત્રીજો શ્રી ભોજનો, બેઠાતો તે માંહ;
ઝાઝા જન ના ત્યાં હતા, દિઠો વિપ્ર તે ત્યાંહ.
મા'રાજ કાગળ છે કશો, વાચી જોયો વાણ;
એ તો કવિત મારું કર્યું, જુગત પોતાની જાણ.
સવા લાખ સમરપિયા, અચરત પામ્યો બ્રહ્મ;
મે'લ માંહિ ફરતો ફરે, ફળ્યું આજ મુજ કર્મ.
એટલે રાજા ભોજ નૃપ, દિવ્ય દેવાંશી દેહ;
સભા સમીપે આવીયો, વરસતો હતો મેહ.
ઘટા ચડી છે ધનતણી, વરસણ શુભ વરસાત;
રાય છે ઘણું રીજમાં, વિપ્રે જોઈ વાત.
વિસ્મે પામ્યો વિપ્ર તે, આતો ભોજ ભડ ભૂપ;
આશિશ દેઈ ઉભો રહ્યો, રામ સરીખું રૂપ.
ક્યાંહાથી આવ્યા કોણ છો, શો છે કાગળ હાથ;
વિપ્રે આપ્યો વાંચવા, સ્તુતિ દીઠી તે સાથ.
પાગ વિના તે પરવરે, મુખ વિણ ઘણું ગાજંત;
શ્વેત છે ને વળી શામ છે, અજાચીક જાચત.
રાજા રિઝ્યો રચિ ઉપરે, વાંચ્યાં વેણ વિવેક;
સવા લાખ ટકા તણી, આપી ચીઠી એક.

ચોપાઈ.

વિપ્ર તણી તે શી છે વાત; પેલી ચીઠી છેડે છે સાત;
મુકે આઠમી તેમાં જેટલે, રાજાએ દીઠું તેટલે.
રાજાએ લીધી હાથમાં, પુછ્યું વિપ્રને શુભ સાથમાં;
ક્યાંથી ચીઠી પામ્યો સાત, મારા સમ કહો સાચી વાત.
વિપ્ર કરજોડી બોલિયો, મન તણો પડદો ખોલિયો.

દોહરા.

કાગળ વાંચ્યો કામની, તેણે આપી એક,
પ્રધાન રમે છે સોગટે, બીજી વેદ વિવેક.
પડાઇ ઉડાડે પુત્ર તુજ, ત્રીજી ચીઠી તેણ;
કોલ ફેરવે તે કુંવર, ચોથી ચીઠી એણ.
વ્હાણુ ઉતરિને આવિયો, ચીઠી આપી પ્રીત;
મૃદંગ વગાડે માનુની, છઠ્ઠી રુડી રીત.
ચકડોળે હીંચે ચતુર નર, સાતમી આપી ઠાઠ;
આ ચીઠી આપી તમો, એમ કરિ એકઠિ આઠ.
ભાંત પડી મન ભોજને, કીધું મૂજ કવિત;
શું સમજ્યાં સાતે જણાં, રીઝ્યાની શી રીત.
સમીપ તેડ્યાં સાતને, પુછી પટંતરે પેર;
સવાલાખ આપ્યા શું સમજી, ગુણિજન આવ્યો ઘેર.
રાણી કહે રાયજી સુણો, પીયરનો આવ્યો પત્ર;
તે વાતનું વરણવ કરયું, આપ્યા સવાલાખ તર્ત.
પગ વિણુ કાગળ પરવરે, મુખવિણુ ઘણું ગાજંત;
શ્વેત ઉપરે શામ છે, (હું) અજાચીક જાચત
પ્રધાન કહે સુણ પુરપતી, (હું) રમતો સોગટે સત્ય;
તેં વેળા વરણવ કરયું, અકલ ધણી અધિપત્ય.
પગવિણુ સોગટાં પરવરે, મુખ વિન ઘણું ગાજંત;
શ્વેત છે ને શામ છે, (હું) અજાચીક જાચત.
પુત્ર કહે પિતા સુણો, હું વગાડતો ચંગ;
વખાણુ કરયું વરણવ વિષે, રીઝે આપ્યો રંગ.
પગ વિન પડાઈ ઉડે ઘણું, મુખ વિન ઘણું ગાજંત;

શ્વેત ઊપરે શામ છે, (હું) અજાચીક જાચંત.
સાળો કે સુણો સાહેબા, હું એઠાતો વ્હાણ;
તે વેળા વરણન કર્યું, પામ્યો એ પરમાણ.
પગ વિણ વ્હાણ જળમાં પળે, મુખ વિન ઘણું ગાજંત;
સદ શ્વેત પર શામ છે, (હું) અજાચીક જાચત.
કુંવર કહે કાકા સુણો, હું ફેરવતો કહોલ;
તે વેળા એણે વરણવી, પામ્યો માલ અતોલ.
પગ વિણ કોલુ પરવરે, મુખ વિણ તે ગાજંત;
શ્વેત ઉપર તે સ્યામ છે, (હું) અજાચીક જાચંત.
માતુનિ કહે મહીપત સુણો હું વગાડતી મૃદંગ;
તે વેળા વરણન કરયું, રાખ્યો મારો રંગ.
પગ વિણ પખાજ તે પળે, મુખ વિણ ઘણું ગાજંત;
શ્વેત ઉપરે શામ છે, (હું) અજાચીક જાચંત.
ચકડોળવાળો ચતુર નર, (હું) હીંચતો પાડી હોડ;
તે વેળા વરણન કરયુ, પામ્યો જર એ જોડ.
સાતે મળીને પુછિયું, તમો રિઝયા ક્યમ રાય;
શિવ આશા સાચું કહો, સાંભળે સર્વ સભાય.
મેઘ ચડયોતો વાદળાં, જોતોતો હું જગત;
વરણન કીધું તે સમે, ભાળી મુજને ભક્ત.
પગ વિણ આભ ભલાં પળે, મુખ વિણ ઘણું ગાજત;
શ્વેત આભ પર શામ છે, (હું) અજાચીક જાચંત.
આઠ અર્થ એ કવિતને, પૂછો મોટો બ્રહ્મ;
સમ દીધા સાચું કહો, જે ધાર્યો હોય ધર્મ.
બ્રાહ્મણ કહે સુણ રાયજી, હું આવ્યો દરબાર;
કાંઇએ સમજ્યું ન કવિતમાં, મોકલિયો મુજ નાર.
નારી તેડી નરપતે, દેઇને ઝાઝાં માન;
કવિત મોકલ્યું તેં કામની, કહો અર્થ તે કાન.
રાણી કહે તે રેંટિયો, અધિક એક અનાથ;
કરતુક મારા કર્મનાં, ગોભાવ્યાં તું જ સાથ.
પગ વિના રેંટિયો ફરે, મુખ વિણ ઘણું ગાજંત;
શ્વેત ઉપર તે શામ છે, (હું) અજાચીક જાચંત.

રીઝ્યો રાય ઋષિ પરે, કબુલ કવિત એ કીધ;
દામ અપાવ્યા આઠના, ઋષિ પામ્યો બહુ રીધ.
એવી અગણિત નીધ તે, અપરમપાર અપાર;
સવા લાખ સહેજે દિયે, દેવ રુપ દાતાર.
સ્તવન કરે જો શારદા, સ્તવન કરે જો વેદ;
વખાણ કરે વ્યાકરણમાં, લહે ન લક્ષણા લેખ.
પૂરણ પુણ્ય પ્રતાપથી, અલૌકિક આસન આઠ;
ભૂમીમાંથી ભોજને, હેતે આવ્યું હાથ.
મુબારક મુહૂરત શુભે, દાન ઘણેરાં દીધ;
નગર ભોજન કરાવીયું, લાખેણો જશ લીધ.
ઢોલ નિશાન જ ગડગડે, શોભિત બાંધી સુદ્દ;
પિંગળ પાઠ પુરાણની, વેદ શાસ્ત્રની વૃષ્ટ.
સિંહાસન શુભ શુધ કરયું, અક્ષત ચંદન લીધ;
આજ્ઞા માગી ઇષ્ટની કોડે પ્રદક્ષિણા કીધ.
ઉગમણો પગ જવ પરઠિઓ, ભોજરાજ ભડભૂપ;
એટલે બોલી રેણુકા, જેનું રુપ અનૂપ.
રહે વેગળો રાયજી, ચતુર ન ધર તું ચરણ;
કહું કરતુક વિક્રમતણાં, તે તું સાંભળ કરણ.
એ આસન ઇંદ્ર પુત્રનું, (જેનું) પરદુખભંજન નામ;
આસન તે નર બેસશે, કરે તે સરખાં કામ.
પ્રાણ દે જે પરકારણે, સંકટહરણ શરીર;
પરનાર સહોદર પરાક્રમી, સતવાદી શુધ ધીર.
તે સરખો બેશી શકે, તો મન ભાવે ભોગ;
બીજો બેસે આસને, તો દેહે વ્યાપે રોગ.
ભોજ કહે સુણ ભામની, ગુણ વિક્રમના ગાવ;
જથારથ કથા કહો, સેજે સ્વર્ગે જાવ.

ચોપાઈ.

કહે રેણુકા સાંભળ રાય, મહીપતિ વિક્રમનો મહિમાય;
કવિવર કાળીદાસે લખ્યાં, ભામનીએ જે વાયક ભખ્યાં.
ભોજ પ્રબંધ થયો જે ગ્રંથ, પુરાણ મારગે પ્રીછયાપંથ;

તે લક્ષણ સામળ ભરે લહ્યાં, રખીદાસજી આગળ કહ્યાં.
વિવેક વાણી વિદ્યા વિલાસ, અધિક ચાતુરી પુણ્ય પ્રકાશ;
ભોજરાજ હુંકારો દીએ, વાર્તા રેણુકાજી કીએ.
બાણુંલખ માળવ નિજ નામ, શોભે શ્રી ઉજ્જેણી ગામ;
ક્ષિપ્રા તટ ગંગાસમ તીર, કરે રાજ વિક્રમ ભડવીર.
ઇંદ્રિપુત્ર તણો એ પુત્ર, શોભાવ્યું સુરપતિ ઘર સુત્ર;
પંચદંડ જીત્યા છે તેણ, જ્યોતિષ શાખ લખાણી એણ.
અઋણી તો અવની કીધ, જીતી બહુ જશ જગમાં લીધ;
કરયાં પુણ્ય પરાક્રમ કામ, સંકટહરણ પડાવ્યું નામ.
પાંસઠ લખ છે અશ્વ અનૂપ, ભારે અલખત ભોગી ભૂપ;
અઢી લાખ હસ્તીની લા'ર, મેઘાડંબર અપરમપાર.
પચાણું લખ સેના ઘુમે, લક્ષ બ્રહ્મ દરબારે જમે;
કરે પાર્થિવ ચિંતામણી, નિત્યે આશિષ દે છે ઘણી.
બાણું લાખ સદાવ્રત ધામ, પૂરે આણ જ્યાં ઠામોઠામ;
મંડલિક મોટા મુજરા કરે, શત સહસ્ર સામત સંચરે.
વીસ હજારાં વડા વજીર, આઠ લાખ ઉમરાવ અમીર;
છન્નું સહસ્ર નામે છત્રપતી, માન પાન મોટા મહિપતી.
મુક્તિપુરી અવંતી નીધ, સાચી શક્તિ શોભિત હરસીધ;
ચોસઠ જોગણિમાં એ ચંદ, સુર ગણમાં શોભે જમ ઇંદ્રિ.
મહાકાલેશ્વર મોટો દેવ, સુર સનકાદિક સુરપતિ સેવ;
દ્વાદશ જ્યોતીર્લિંગે જ્યોત, ઉજ્જેણી નગર એવું ઉદ્યોત.
સિધ ચોરાશી બાવન વીર, મસાણ ગાંધરવું તે તીર;
અનેક બીજા કૌતક હોય, મહિમા કળી શકે નવ કોય.
પૂરે આણ ધારીને ધર્મ, કરે નહીં કો કૂડાં કર્મ;
વસિષ્ટ સરખા રૂડા ઋષી, રાય પ્રતાપે સહુ તે સુખી.
સગાળ સરખા સહુ વાણિયા, દાતા ને જ્ઞાતા જાણિયા;
ભાભારામ સમા કણપતી, ભોળા ભાવિક રૂડી રતી.
ક્ષત્રીકુળ કહેવાણા કરણ, અધિપતિ અશરણ કેરો શરણ;
વૈતાળ સરીખા ભારે ભાટ, અધિપ પ્રતાપે નહીં ઉચાટ.
ચાર ચઉદ વિદ્યા ગુણ જાણ, ભૂપત શ્રી ભલપણનો ભાણ;
એવી વરણ અઢારે વસે, ધર્મ માર્ગ ઉપર મન ધસે.

કદાચીત કો દુખિયો થાય, તો તે રાજ સમીપે જાય;
લઈ દુઃખ સુખ કરે શરીર, નરપતિ તે પછિ લેતો નીર.
ઘંટ ઘડિયાળાં બાંધ્યાં ઘોર, દુખિયો આવીને દે તે ઠોર;
ઉભો રાય સાંભળતો રહે, આપોઆપથી લક્ષણ લહે.
તેમાંનું કહું એક ચરિત્ર, પૂછે પ્રીછે થાઉં પવિત્ર;
રામકથા રસથી રસ ઘણું, ચરિત્ર વારૂ વિક્રમતણું.
પરમારથ સમ કો નહિં પુન, એથી સરવે બીજું શૂન.

દોહરા.

માળવ દેશનો મહિપતી, નૃસિંહમત નિજ નામ;
સતવાદી સીમાડીઓ, ગરૂવો ગુંદાવે ગામ.
સતવાદી શિરોમણી, સાહસિક તેહ સુજાણ;
સોળ કળા સંપૂરણે, ભલપણ કેરા ભાણ.
ચઉદ વિદ્યા ગુણ આગળો, બત્રિશ લક્ષણ શુદ્ધ;
દાતા સુરદલ ડાહ્યરો, શિવ પૂજન અતિ શુદ્ધ.
ઇંદ્રિજીત એક પુત્ર છે, તે અંશી અવતાર;
સુંદર રૂપ સલક્ષણો, દેવ રૂપ દાતાર.
પાટોદર તે પાટવી, કર્ણ સમોવડ કામ;
સુબુદ્ધિ રૂપ સોહામણો, સકળ ધર્મનું ધામ.
બીજું અર્ભક બાળકી, કુંવરી કર્મનિધાન;
રૂપાવતીના નામની, સતીશિરોમણ શામ.
એકાદશ વય અર્ભકી, અદ્ભુત રુપ અપાર;
ચતુરા ગુણ સાગર ભરી, સકળ કળા ગુણ સાર.
કેશ સુરંગ સવા ગજી, વેણી વાસુકી નાગ;
લલાટ સુંદર શોભતું, કુંવરી એ મહાભાગ.
ભ્રકુટી કામ કમાન શી, ધનુષાકાર ધરંત;
કુમકુમ કેસરકેરડી, સુંદર આડ કરંત.
અણિયાળી અમૃત ભરી, કાજળ આંજી આંખ;
ભમરાળી ભામનીતણી, પાંપણ ભમરા પાંખ.
કોટ કપોત સમી કહત, શ્રવણ છીપ આકાર;
કપોળ કમળાકાર શા, નાસા શુક નિરધાર.

શુક ચંચળ તલ કુળવતી, શોભિત રુડા ' સંચ;
વેસર નાકે શોભતું, અહ ઘણા ગૂણ વંચ.
શોભે બહુ લીલામણી, જળહળ પામે ઝાલ;
શોભિત તેણે સુંદરી, ટપકી ગોરે ગાલ.
ઉર ઓપંત ઉમંગ અતિ, દાડમ બિલ્વ શ્રીકાર;
પારિજાતક મંદાવરા, હોંશીલા શુભ હાર.
કર સુંઢ સરખા ગોભિતા, કર બેહુ કામની રત્ન;
જડિત કર કનકચૂડલો, આભૂષણુ બહુ અન્ય.
ઊદર પોયણુ પાનવત, નાભી દક્ષણુવંત;
ત્રિવલી તરવેણી સમી, સુશોભિત ઓપત.
ચાલ ગયંદજ કામની, હંસાગત હધ હોય;
કટિલંક કેસરી સમો, કળી નવ શકે કોય.
કેળ થંસ જંઘા જુગમ, પદ્મક જેવા પાય;
પેની રગે રતન સમ, રંભા રુડી કાય.
ચરણા ચોળી ચીર ચિત, સજ્યા સોળ શણુગાર;
અંગે આભરણુ ઓપતાં, અપરમપાર અપાર.
હામ કામ મૃગલોચની, પદ્મની પુર પ્રમાણુ;
સતી શિરોમણિ સાધ્વી, ચતુરા ચતુરસુજાણુ.
પદ્મની ગઈ પિતા કને, કોઇક સંભવ કાજ;
વાત કરી વિદ્યા તણી, લક્ષણુ ધરતી લાજ.
પિતાએ દિઠી પુત્રીને, સુરુપ અનૂપ અતીશ;
એ ' કન્યાને જે વરે, જેણે પૂજ્યા ઈશ.
ખોળ કરાવું ખાંતથી, જોવરાવું જશવંત;
એ સરખો ને એવરો, અતિશે રુપ અનંત.
પૂછી વાત પ્રધાનને, પુછી રાણિને રીત;
પ્રીછયો પુત્રજ પાટવી, જે શું પુરણુ પ્રીત.
કન્યા કનકલતા સમી, રંભા સરખું રુપ;
ઘણી જોગ ધારી હવે, ભારે ભૂપત ભૂપ.
વિચાર કરે છે વર તણો, કથુલ કરે જ્યાં કર્મ;
એવે આવ્યા ગુરુ તહાં, ભારે રુડો બ્રહ્મ.
પાય નમ્યો તે પુરપતી, કહી વિસ્તારી વાત;

એ કન્યા ક્યાં દેઈશું, કરજોડી કહે માત.
ગુરુ કહે સુણુ ગુણનિધિ, એમાં કશો વિચાર;
લખ્યો વિધાતા આંક છે, તે નર ને એ નાર.

છપ્પો.

મેરુ ગીરી સમાન, વારમાંહી વહી વ્યાપે;
અકળિત બ્રહ્મ કળાય, અસ્થિરે સ્થિર કો થાપે.
નેવ નીર ચડે મોભ, કદી પશ્ચિમ રવિ રેહણી;
દક્ષિણ વહે ગુણ ગગ, સગ લહણાની દેણી.
ઉલટ સુલટ એમ સૌ ગતી, કોઈ કાળ થાએ કહીં;
સામળ કહે મરણ પરણની, પળ પાછી થાએ નહીં.

દોહરા.

વિદ્યાનિધ એક વિપ્ર છે, માડે નિત્ય નિશાળ;
અર્ભક ઘણા ભણે તિહા, કરે સહુ પ્રતિપાળ.
રાજાએ તેઓ ઋપી, બુધનિધ સુપી બાળ;
ભણાવજો ભાવે કરી, રુડી વાત રસાળ.
નક્ષત્ર પુષ્ય શુભ યોગ દિન, પૂરણ તિથિ પ્રમાણ;
સિદ્ધ યોગ શામા રહી, કરે વિદ્યાનુ વિખાણ.
બહુ કક્કા બારાખડી, નામાં લેખાં આંક;
પિંગળ શાસ્ત્ર કવિત રુડાં, ભાષા ગઉડી ધ્રાંક.
માધવાનળથી મહિમા ઘણો, સકળ ધર્મનું ધામ;
પુત્ર એક પટતરે, શોભાસિંધુ નામ.
નળ રાજાથી દશ ગણો, કારમો જાણે કામ;
શરદ ચંદ સરીખડો, દિન દિન દૂતી દામ.
જેવુ રુપ તેવું વરણ, તેવાં સઘળાં શીલ;
તેવા ગુણ લક્ષણ વળી, રુડી ચાતુરી ચીલ.
જસી વાણ વિદ્યા જસી, તેવાં કુળનાં કૃત્ય,
તેવું ડાપણ શાણપણ, નઉતમ વિદ્યા નૃત્ય.
તરતિબની સંગીત ગતિ, કવિ વિદ્યાનો કોટ;
રાગ વરણવે રાગણી, મહિમા કેરો મોટ.
જાયે પિતા ભણાવવા,. પુત્રીને નિત પાઠ;

હોજલ કે પડદો નહીં ખરો વૃદ્ધનો ઠાઠ.
પંડિત પાંસઠ વરસનો, અર્ભક વય અગિયાર;
બુધસાગર તે બાળકો, પ્રાક્રમ અપરમપાર.
રાયે ખબર ગુરુતણી, પૂછી ઘર ગુણ સુત્ર;
પ્રભુનો આપ્યો એક છે, પંદર વર્ષનો પુત્ર.
કાલો ઘેલો તેહ છે, જેવો તેવો જાણ;
શાણપણ નથી સમજતો, વિદ્યા ન ચડે વાણ.
કુંવારો છે કુંવર તે, ઘણું બેશી રે, ઘેર;
ગુણ વિણ દે નહિ ગોરડી, પરણ્યાની શી પેર.
સાંભળીને શામા રહી, વિત્યો કેટલો કાળ;
એક દિવસ પિતા કને, બેઠો (બુધ) સાગર બાળ.
રિત કહિ રાયપુત્રી તણી, કહ્યાં કામનાં કે'ણ;
રૂપ કહ્યાં લક્ષણ કહ્યાં, કહ્યાં વિદ્યાનાં વેણ.
સ્હેન ચરિત્ર ચતુરા તણાં, પ્રીછે પે'લો પુત્ર;
સાખી એક સમસ્યા તણી, મે'જે લખિયો સુત્ર.
પિતા કને પુસ્તક હતું, પદ્મની કેરી પ્રીત;
ચીઠી મૂકી ચિત્તથી, રાજસ ગુણની રીત.
ચતુરા હાથ ચીઠી ગઈ, વાંચી જોઈ વેદ;
લખનારો ગુણ આગળો, ભામનીને મન ભેદ.

છપ્પો.

પ્રથમ પાણી કે પવન, પ્રથમ ક્ષીતી કે ખગ્ગા:
પ્રથમ બીજ કે વૃક્ષ, પ્રથમ ઔષધિ કે અગ્ગા;
ઘણ કે એરણ પ્રથમ, પ્રથમ મરદજ કે ભેરી;
પ્રથમ વૃષ્ટિ કે સૃષ્ટિ, પ્રથમ આંબો કે કેરી;
વિદ્યા કે વિપ્ર પ્રથમ કહો તમે, પ્રથમ દિવસ કે જામની;
સામળ કહે જાણો તો કહો, પ્રથમ કંથ કે કામની.

દોહરા.

પુસ્તક વાંચ્યું પ્રેમદા, હેતે ચીઠી હાથ;
અચરત પામી અતિ ઘણી, રીઝી રદયા સાથ.
પ્રતિઉત્તર પ્રીછ્યો નહીં, વપુએ કર્યો વિચાર;

એનો અર્થ જે કો કરે, તે મારો ભરથાર.
વર હું બિજો વરું નહીં, હિંમત રાખું હામ;
પંડિત્ત છે એ મૂર્ખ નહિ, એ ગુરુપુત્રનું કામ.
સમસ્યા લખું એ ઊપરે, આવ્યો રુડો લાગ;
અર્થ કરે જો એહનો, પ્રીતે લાગું પાગ.

છપ્પા.

કોણ પ્રથ્વિથી પ્રૌઢ, કોણ અણુથી પણ નાનો;
કોણ પવનથી પેહેલ, કોણ દેવોથી દાનો;
કોણ ઇંદુથી વિમળ, કોણ અગ્નીથી તાતો;
પયથી ઉજ્વળ કોણ, કોણ મદિરાથી માતો;
વળી કવણ તેજ તરણી થકી, કોણ શર્કરાથી ગળી;
કવિ સામળ કહે ઉત્તર લખો, તો તો પોહોચે મન રળી.
કવણ તરણથી તુચ્છ, કવણ મણિથી છે મોંઘો;
સ્વર્ણથિ શોભે કવણ, કવણ કુશકાથી સોંઘો;
કવણ બરાસથિ બેહેક, કવણ કાજળથી કાળો;
કવણ લોહથી કઠણ, કવણ બાળકથી બાળો;
વળી કવણ વીંછિથી વેદના, કવણ સરવથી છે ગળી;
સામળ મેલું શું મેંસથી, કહો તો પ્હોંચે મન રળી.

ચોપાઇ.

એ સમસ્યા નારીએ લખી, મૂકી પુસ્તક માંહે ભખી;
ખબર ગુરુજીને તે નથી, કામનિયે લખિયું જે કથી.
જવ પંડિતજી આવ્યા ઘેર, પછી શી થઈ તેની પેર;
પિતા જમવા બેઠા જેટલે, સુતે પુસ્તક લિધું તેટલે.
દીઠા અક્ષર નારી તણા, વાંચી ચીઠી નવ રહિ મણા;
વાંચી સમસ્યા હરખ્યો ઘણું, કરયુ તોલ તે તરુણીતણું
મોટમ રુપ મોહન માનની, ભારે બુદ્ધિ દિસે ભામની;
એના મનનો તોડું મોડ, પૂરું સમસ્યા પ્હોંચે કોડ.
જો નવ કહિયે એનો અર્થ, તો વિદ્યા ભણિયો તે વ્યર્થ;

છપ્પા.

મહિથી મોટું દાન, અણુંથી લોભી નાનો;
પવનથિ પેહેલું મન, વિવેક દેવોથી દાનો;

ચંદ્રથિ નિર્મળ ક્ષમા, ક્રોધ અગ્નીથી તાતો;
દુધથી ઉજળો યશ, અમલ મદિરાથી માતો;
છે તેજ તરણિથી નેત્રનું, ગરજ સાકરથી છે ગળી
સામળ કહે ઉત્તર લખ્યો, મ્હોંચી તેની મન રળી
તૃણથી જાચક તુચ્છ, મણીથી સદ્ગુણ મોંઘો;
સ્વર્ણથિ શોભે સપુત, ગરિબ કુશકાથી સોંઘો;
કીર્ત્તિ બરાસથિ બેહેક, કપુત કાજળથી કાળો;
સૂમ લોહથી કઠણ, અન્ન બાળકથી બાળો;
દુર વચન વીછિથી વેદના, મિષ્ટ વાણિ સઉથી ગળી;
છે કલંક મેલું મૅસથી, મ્હોંચી તેની મન રળી

દોહરા.

પંડિત પુત્ર પરાક્રમી, લખ્યો પ્રતાપિક પત્ર;
બીજે દિવસે બાળકી, તેણે વાંચ્યો તત્ર.
પ્રસંન થઇ તે પ્રેમદા, હરખ ઘણો મન હામ;
પુરુષ એહ જો પામિયે, થાય આપણું કામ.

છપ્પા.

લક્ષપતી તો લાખ, દિઠા નિર્માલ્ય પ્રમાણે;
જાય રાયનું રાજ, રુપ પણ રહે ન ટાણે;
કુળ પણ થાય કલંકિ, જેર જોતામાં જાએ;
જોબન પણ વહિ જાય, વંશ નિર્વંશી થાએ;
નહિ રાજ્ય ચોર કે અગ્નિ ભય, માગ મુકાવે બહુ થકી;
મોટા પુરુષો મન માનજો, સદ્વિદ્યા શુભ સહુ થકી.
સદ્વિદ્યાજ સુવર્ણ, શરણ સદ્વિદ્યા સત્યે;
સદ્વિદ્યાથી સ્વર્ગ, વીખ ઉતારણ વિત્તે;
સદ્વિદ્યાથી સિદ્ધિ, પૂજે વચનો વર વાણી;
સદ્વિદ્યાથી રિદ્ધિ, જગતમાં સઘળે જાણી;
સદ્વિદ્યાને વશ સર્વ છે, સદ્વિદ્યા ત્યાં શી મણા;
સામળ કહે સદ્વિદ્યા વિના, ભટકે ગુણ હીણા ઘણા.

ચોપાઈ.

જે નરમાં સદ્વિદ્યા હોય, એવો પુરુષ ન દીઠો કોય;
એને પરણું રુડી પેર, એની ઘરની થઈ રહું ઘેર.

મુજને તો વ્હાલો નથી દામ, મારે તો છે ચતુરનું કામ;
રાચું નહીં હું દેખી રાજ, મારે ચતુર પુરૂષનું કાજ.

છપ્પો.

લોભીને વ્હાલો લોભ, જારને વહાલી જારી;
સુમને વહાલું ધન, પુરૂષને જોબન નારી;
શરને વહાલું શસ્ત્ર, મૂર્ખને મૂર્ખજ માણે;
રાગીને વ્હાલો રાગ, જશવંત જશ છતી જાણે.
વળી ગુણ સગાથે ગુણ મળે, તેને તો બહુ પ્રીત છે;
તેમ ચતુર સાથ ચતુરા મળે, એ રાજવિની રીત છે.

દોહરા.

મન માન્યું તે માનની, પરણી પૂરણ પેર;
ગુણી પુરૂષની ગોરડી, થઈ રહું ગુણવંત ઘેર.
ચિત્તની જોડ ચાતુરી, અધિક લખું એક આંક;
વળતી મારો વિશ્વમાં, કોઈ નવ કાહાડે વાંક.

છપ્પા. (સમસ્યા.)

લીલા કહેવાય નામ, કહણ કાયા છે કાળી;
નર દેખી નિચ ભાવ, પંડમાં રાખે પાળી.
વપુ બે પડાવે વેહ, કુંડથી કાજળ પાડે;
હરે કોઇના હસ, કોઇને આહારજ આલે;
રંકને સંગ ગમે નહીં તે, રાજવિયાં પાસે રહે;
સમસ્યા એ કવિ સામળ તણી, ગુણિજન તો સહજે કહે.
ઊગે અવની માંહ, ઝાડ જોરાવર એનું;
સુખ દેયણ સંસાર, તોલ ઘણેરું તેનું;
પવિત્ર પોતાની જાત, ઝાઝું જળ માંહે ઝીલે;
નાશા પેસે નીર, તોય પામર જન પીલે;
વાહાણ ઘડાય તે વૃક્ષનાં, લક્ષણવંતા લાયક લહે;
સમસ્યા એ કવિ સામળતણી, હેતેથી હરિદાસ કહે.
જીભ એક મુખ દોય, ત્રણ તો ચક્ષુ ચહિયે;
ખટ ચરણ કર દોય, કવણ એ નામજ કહિયે;

ઋતુ વિણુ નવ બોલંત, નીરથું રાખે નેહ;
ભરજોબન ભરપૂર, થાય જ્યારે શિર મેહ;
એક વાહન એક અસ્વાર છે, મમતી મમત એ માણશે;
સમસ્યા આ કવિ સામળ તણી, ઝવેર હશે તે જાણશે.
નહીં હાથ નહિ પાય, નહીં મુખ માથું મૂલે;
કોમળ કાળી જાત, મુંઘી છે અતી અમૂલે;
રાજદ્વારે રહે, મોજ મહિપત શું માણે;
ઢાંકી રહે સહુ ઠાર, દિઠા વિણુ સહુકો જાણે;
એ સમશા સામળભટતણી, અકલવંત મન આણશે;
ભોગી જન તે ભોગવે, ઝવેર હશે તે જાણશે.

ઉત્તર–દોહરો.

કસ્તૂરી એ તો કહી, સમજે શાણા શૂર;
મૂર્ખ બિચારો શું કરે, ન મળે જેમાં નૂર.

છપ્પો.

ત્રણ અક્ષર નર નામ, પગ વિના છે પાંગળિયો;
બે છે બાહુ વિશાળ, અંતરમાં નહિ આંગળિયો;
શીશ વિના છે શરીર, મોજ ઘણેરી માહાલે;
અવનીથી અંતરિક્ષ, ચરણ વિના તે ચાલે;
છે સુખ કરણ સસારમાં, લક્ષવસા શુભ લાજ છે;
દાતા આપે જન દીનને, કષ્ટ નિવારણ કાજ છે.

ઉત્તર–દોહરો.

ડગલો એ દાતા દિયે, શીતસમે સોહાય;
તે સમસ્યા સામળ કહી, ચેતે ચતુરા રાય.

છપ્પો.

વૃક્ષ એકનાં ડાળ, બાર ભલી ભાત ભણીજે;
પાંખડિ ત્રણસેં સાઠ, ગુણીજન જોઈ ગણીજે;
ચતુર જુઓ ચોવીશ, સરસ ફળ તેને ફળિયાં;
એકવિસહસ્ર છસેં, પત્ર કવિયોકે કળિયાં;
પણુ ચોથ ભાગ એ પત્રનો, ગૃહસ્થ શિર શોભિત ઘણો;
તે આપે માગણને અધિક, વેણીદાસ રખિમલ તણો.

ઉત્તર-દોહરો.

પાઘડી એ પરમાણિયે, કવિયે કહિ એ કહેણ;
સમજે નર સુલક્ષણા, વાધે વધતાં વેણ.

છપ્પો.

પટ્ચરણ ભુજ ચાર, આંખ અઢાર અણિયાળી;
એક પૂંછ બે મૂંછ, ભલે ભૂપત જન ભાળી;
જુદા ચાર આકાર, શીશ નવ સૌ કહે તેને;
ત્રણ ઉદર તરતીબ, જુવે અવની જન જેને;
પણ પાંખ વિનાનો પરવરે, વણ આધાર અધર રહે;
મહારાજ મુને કરણા કરો, સામળભટ સમસ્યા કહે.

ઉત્તર-દોહરો.

સૂર્ય નામ સોહામણું, અરુણ અશ્વ એ ત્રણ;
અકલવંત અર્થ જ કરે, કવિ સાંભળે કરણ.

છપ્પો.

સહસ્ર ચાર પર સાત, આંખ અનુપમ તો દીઠી;
ત્રણ હજારપર ત્રણ્ય, જીભ અમૃતપેં મીઠી;
શિંગ ત્રણ્ય સુખ દેણ, પુંછ બે પ્રાક્રમ પ્રોટે;
પુરુષ બે જ બળવંત, જુવતિ જન બે છે જોડે;
છે આઠ ચરણ રુડા રમણ, લાયક જન લેખી લહો;
સમસ્યા સામળભટ તણી, શાણા સમજો તો કહો.

ઉત્તર-દોહરો.

મહાદેવ પાર્વતિ સહિત, શેષ નાગ ને ગંગ;
પંડિત જન એ પરખશે, રહેશે રુડો રંગ.

છપ્પો.

ભાત ભાતના રંગ, લિલો પીળો કે રાતો;
લોહ લકડ વૃક્ષ વેલ, રાવ રંક દુર્બળ માતો;
કનક કથિર મણિ રત્ન, મેર મોટમ તુછ તરણાં;
જીવ જંતુ પશુ પક્ષિ, સિંહ નર હસ્તી હરણાં;
વળિ જડ ચૈતન નર નારનો, લાયક જન લેખી લિયો;
સામળ કહે ચેતો ચતુર નર, એક રંગ સહુનો કિયો.

ઉત્તર-દોહરો.

પડછાયો એ પારખો, અંતર ડહાપણ હોય;
છવણ નર એ જાણશે, અન્ય ન જાણે કોય.

છપ્પો.

ચતુર પરોણા ચાર, સોળ મુખ શોભિત સારા;
સાડત્રિશ શુભ નેન, પરાક્રમ અપરમપારા;
વળિ દશ પાણ પવિત્ર, ચરિત્ર જુઓ એ ચિત્તે;
વાહન વિના વિવેક, પધાર્યા પૂરણ પ્રીતે;
એ ચારેને જે ઓળખે, જશ મહિમા તેનો થશે;
લાયક છો તો લેખે લહો, અવર અર્થ આવો કશે.

ઉત્તર-દોહરો.

બ્રહ્મા વિષ્ણુ રુદ્ર એ, ચોથા કાર્તિક સ્વામ;
વિદીત બાધા વિશ્વમાં, નિર્મળ જેનું નામ.

છપ્પો.

પુરુષ પ્રતાપી એક, થઈ અસ્વારજ આવ્યો;
ચાર વદન ચિતચાહ, નાક દશ કોડે કહાવ્યો;
નેન હજાર પર આઠ, ઠાઠ જૂઓ સહુ તેનો;
એક સારથી એક પુત્ર, એક વાહન છે એનો;
અકકલ હોય તો ઓળખો, છતે ન તે છાનો રહે;
દશ ચરણ દાખો તેહના, કલ્યાણ સામળ કવિ કહે.

ઉત્તર-દોહરો.

ઇંદ્ર જયંત ઇરાવત સહિત, હાંકનાર એ ચાર;
સમસ્યા ભટ સામળતણી, એ વપુવત વિચાર.

છપ્પો.

પદર શીશ પ્રતાપ, એક દાનવ એક દેવા;
બાવિસ કર બળવંત, એક સાધી એક સેવા;
નેન ત્રીશ ને પાંચ, એક ભોગી એક જોગી;
અતિ જોરાવર જાત, એક નિર્મળ એક રોગી;

એકાંત સમે એ બેઉ જણ, એક નેહ જે નિરખશે;
સામળ કહે શાણા સમજજો, પ્રેમે પ્રેમા પરખશે.

ઉત્તર-દોહરો.

રાવણ શિવ સેવા કરે, દીધું ત્યાં દર્શન;
વર્ણન એહ શામાતણું, પૂરણ મન પરસંન

છપ્પો.

તરુણી અક્ષર ત્રણ્ય, પાતળી સોટા સરખી;
રસમય રુડું રુપ, પંડિતે પ્રીતે પરખી;
સપુત ત્રણ્ય સતાન, દેવને દુર્લભ દીઠાં;
ત્રણ્ય લોકમાં તત્વ, એહ અમૃત પેં મીઠાં,
માનનિ મન માને તે થકી, આંણુ આંણુરે આ ઘડી;
સામળ કહે સહજે સમજશે, કહેશો કામનિ શેલડી.

ઉત્તર-દોહરો.

નામ મેલડી શોભિતું, પરમ મનોહર પ્રીત;
ગોળ સાકર ને ખાંડ ત્રણ, અર્ભક રુડી રીત.

ચોપાઈ.

એ સૌ સમશા લક્ષણ લક્ષી, સમજૂ માણસ થાયે સુખી;
પંડિત પુત્રે પ્રીછ્યો પાઠ, ઠરાવ થકી લખ્યો એ ઠાઠ.
અક્ષરે અક્ષર સમજ્યો સર્વ, લખ્યો પ્રતીઉત્તર મન ગર્વ;
ચીઠી મૂકી પુસ્તક માંહ, તરણી હાથે આવી ત્યાંહ.
વાંચી જોતાં વિસ્મય થઇ, શુધ બુધ શુણ ગૃહતામાં ગઈ;
જાતે તેહ શિરોમણ સતી, હું પ્રમદા ને એ તો પતી;
લખું એક ડહાપણને શાણ, કેવાં બ્રાહ્મણ કરે વખાણ.

છપ્પો.

વિપ્ર વાંચજે વાણ, ક્રિયા ખટરસ ખાવાના;
ભોગી ખટરસ ભણો, ગણો ખટરસ ગાવાના;
જોગી ખટરસ ખોલ, બોલ ખટરસ શા પુન્યે;
કહે ખટરસ ધન ધર્મ, નેક રાખિશ નહિ નુન્યે;
ખટભાષા ને ખટશાસ્ત્ર શાં, ખટ દર્શન ખોજી જુએ;
સામળ કહે શામાએ લખ્યું, કહે તો તું સ્વામી હુવો.

ચોપાઈ.

રુપાવતી હું મનથી હોડ, કરું કંથને એ કર જોડ;
પિતા જાણે તોતો ના કહે, રંક ઘેર રત્નજ ક્યમ રહે.
મારે મન તો એહ રતંન, રંક જાત હું કરું જતંન;
સમસ્યા એહ લખી મોકલી, તે જાણે આપે એકલી.
એનો ઉત્તર લખે અપાર, તો તું મુજ હઈડાનો હાર;
જો જાણે ને ન લખે આપ, તો સ્ત્રીહત્યા કેરુ પાપ.
બિજે દિવસ વિપ્રે વાંચિયું, સ્ત્રી વાચક દલમાં સાંચિયું;
લખું ધાવમાં સમસ્યા સર્વ, મૂકાવું માનનિનો ગર્વ.

છપ્પો.

ગુણ નિધિ ગોરસ એક, બિજો ઇક્ષૂ રસ બાળા;
ત્રીજો રસ તાંબૂલ, મધુ ચોથો રસ માળા;
પ્રિયા આંબરસ પચ, છઠો સબરસ જે મીઠું;
વિશ્વ વિષે વિખ્યાત, દિવ્ય રસ દેવે દીઠું;
સપ્તમ રસ શોધ્યો નવ મળે, ખરીજ રસની ખાણ છે
જ્યમ હીરો કોઈક હોય છે, પોઢા તે બહુ પાણ છે

દોહરો.

ખાન પાન ભક્ષ ભોજને, લજ્યા ચોસ લખાય;
ખટરસ ખોળે ખાંતથી, જન એ પુરુષ જણાય.

છપ્પા.

તરતિબ તો રસ સાત, ત્રિયારસ તેથી તાજા;
ત્રિજો તનુજ રસ તત્વ, રિદ્ધિ રસ રીઝે રાજા;
રંજિત મન-રસ રાગ, તાન રસ પણ તે તોલે;
બાકી બળ બુધ હીણ, ગમે સમ બહેકી બોલે;
એ ખટરસ ભોગી ભોગના, ભાગ્યવત ભરપૂર છે;
સામળ કહે સુખથી ભોગવો, જેમાં હરિનું નૂર છે.
ગાવાના રસ ગહ્ન, કંઠ સુકંઠી ચેહેલો;
બીજો રસ બહુ તાળ, ત્રિજો રસ વાજાં વેહેલો.
ચોથો રસ ચતુરાઇ થકી જે બુધ્ધે બોલે;
રસ પાંચમો પવિત્ર, નામ ઇશ્વર અણતોલે;

છઠ્ઠો રસ સૌનો છત્રપતિ, જે વેળાનું ગાન છે;
સામળ કહે રસિક શિરોમણી, મોટા જનને માન છે.
જોગીનો રસ જાણ, ભોગ તજવો તે ભારી;
સત્ય બિજો રસ સરસ, ત્રિજો રસ તજવી નારી.
ચોથો ધરવું ધ્યાન, પાન તનનું, તે તજવું;
એક ઇષ્ટનું નામ; ભાવ રાખીને ભજવું;
ખટ રસ એવા જે ખોજશે, કહે સામળ શું કહું કથી.
શત સહસ્ર લક્ષને કોટિધા, જન્મ મરણ તેને નથી.
પહું પુન્યરસ પ્રૌઢ, કૃષ્ણનું કીર્તન કરવું;
અન્ન અહોનિશ દાન દયાળુપણું દિલ ધરવું;
સદ્ ગુરુ સેવા સાર, દાન નિર્ભયનું દેવું;
સદૈવ સર્વ પ્રકાર, પારકું દુખ શિર લેવું;
તે પુણ્યતણુ ખટ રસપણું, જો જિવમાં લાગે ગણું;
તેને સામળ સાચુ કહે, સ્વર્ગ ન સમજો વેગળું;
પેહેલા કુળ આચાર, ધર્મ શાસ્ત્રોથી ધારે;
બીજો રુદે પવિત્ર, કપટ કે કૂડ ન કયારે;
ત્રીજો ધીરજ ધર્મ, પૂજ્યને ચોથો પૂજે;
પંચમ તો છે પુણ્ય, સદાવ્રત દેવું સૂજે;
બીજા ઊપાય અનેક છે, પણ રદિયામાં રાખવું;
સામળ કહે છઠ્ઠો ધર્મ તે, રામ નામ નિત્ય ભાખવું.
દર્શન પેહેલું વિપ્ર, પ્રભૂને યજ્ઞે પૂજે;
શુભ દર્શન શ્રીપાત, સચ્ચિદાનંદ જ સૂજે;
નિર્મન દર્શન નાથ, શક્તિ પૂજનનો સંગમ,
વર્તિક દર્શન વેદ, પાંચમું જાણો જંગમ;
દર્શન છઠ્ઠું દરવેશનું, એક જ સઉનો ઇશ છે;
સામળ કહે છઠ્ઠો એકનાં, પાખંડો છત્રીશ છે.
સંસ્કૃત ભાષા સરસ, માગધી મોટે મુલ્યે;
ગ્વાલેરી ગુણનીધ, અપભ્રંશી તે તુલ્યે;
દેશી ભાષા દાખ, પિશાચી પઢજો પ્રીતે;
ચારણુ ચોથી ભીખ, રાજદ્વારે શુભ રીતે;
એ ખટ ભાષા જે ખોજશે, ધારી જોતાં ધર્મ છે;
કવિ સામળ ભટ સાચુ કહે, ભોગી તેના બ્રહ્મ છે.

ન્યાય શાસ્ત્ર નવ રંગ, વેદાંત વખાણું,
મીમાંસા મહા મુખ્ય, જુગતિ પાતાંજલિ જાણું;
સાંખ્ય શાસ્ત્રની સાખ, ભલા જન તે તો ભાળે;
વૈશેષિક ગુણવાન, સર્વનો સંશય ટાળે;
ખટ શાસ્ત્ર કહ્યા તે ખોજશો, વિવેકવંતા તો થશો;
કવિ સામળભટ સાચું કહે, નથી એમાં સંશય કશો.

ચોપાઈ.

લખ્યા લેખ પ્રતિઉત્તર તણા, રીઝી રામા નવ રહી મણા;
જશ રુપી વર દ્વિજ જાણિયો, એને તો સોંપ્યો પ્રાણિયો.
પદ્મિનિએ પ્રતિજ્ઞા કરી, આ ભવ તો હું એને વરી;
બ્રહ્મહત્યાદિક પાતક કરે, મૂકી થાપણ જે કો હરે;
પર રામા શું રાખે રંગ, કરે મદ્યપાનીનો સંગ;
ચાડી ચોરી ચિંતે ચહાય, ઊંચો જન નિચ વસ્તૂ ખાય,
દેવરુપને દે કોય દોશ, જૂઠા જે કોય જુવે જોશ;
ખોટાં વહીવાં ખોટાં દાન, ખોટાં વાંચે વેદ પુરાણ.
ખોટાં જપતપ ખોટા ખેલ, ઘી માહે ભેળે જે તેલ;
દૂધ પાણી કરે એકઠાં, કરે નાશ જોગીનાં મઠાં.
વગોવે વેરાગી વેશ, દેહવટ કરે દેવતાઇ દેશ;
માગે ગોચર ભાગે ગામ, નિંદે વિષ્ણુ નિંદે રામ.
નિંદે માત પિતાને નાત, નિંદે જે પોતાની જાત;
નિંદે ભેખ ગુરુ ને દેવ, નિંદે સત્ય શાસ્ત્રની સેવ.
એવાં પાતક માથે ધરું, જો એ મેલી બીજો વરુ;
આપ ઘાત કરિને જે મરે, પારકુ દ્રવ્ય કપટથી હરે.
પારકું સુખ દેખી જે બળે, ઓછું હોય ને અદકું કળે;
કુળઆચાર તજે જન જેહ, હળ જોડે વરસતે મેહ.
વાઢે લીલાં તરુવર ઝાડ, પાડોશીની ખાએ ચાડ;
છિદ્ર નાર કે ઘરનુ કહે, કુવાસ માહે વાસો રહે.
પૂરાવે પાણીના ઘાટ, વગડે જઈ પડાવે વાટ;
વાળે અજા ધેનુ કે ઢોર, નામ ધરાવે ચાડી ચોર.
દેખે જન જુવતીનું જાર, ખરી વાતમાં આણે ખાર;
વેદ મંત્રે લખ્યુ નવ કરે, પિંડ પ્રાણ પિત્રીનો હરે.

રજયું નારનું જે કો ખાય, ગંગા મેલી કૂપે ન્હાય;
વણ વાંકે કો કહાડે વાંક, ખતે લખે ખોટેરા આંક.
ગરીબને જે કો દે દુઃખ, છતે ધાન્ય વઠે જે ભૂખ;
છતે ઘીએ જે લૂખું ખાય, રામ નામ વીના ગુણ ગાય.
સ્નાન સિવાય કરે ભોજન, વન્હી મૂકાવે જે વંન;
કરે અન્નનો મોંઘો પાડ, ગરીબનાં જે ગાળે હાડ.
એવાં પાતક માથે ધરું, જો એ મૂકી બીજો વરું;
એમ વિચારી કાગળ લખ્યો, ભારી બોલ ભામનિયે ભખ્યો.

છપ્પા.

તું મારો આધાર, તુંજ જીવડલો મારો;
તું મારો સરદાર, આશરો મુજને તારો.
તું છે મારો પ્રાણ, હાર મારા હઇડાનો;
તું ઈશ્વર તું ઇષ્ટ, મેર મસ્તક હઇડાનો;
પરમેશ્વરથી પરમ પ્રિય, તન મન ધનથી તું ભજ્યો;
ઈશ્વર આણ તું વિણ હવે, અવર પુરુષ તનથી તજ્યો.
પશ્ચિમ ઊગે ભાણ, ડગે મંદ્રાચળ મેરે;
તરે વેણુપર વ્હાણ, મરે નહિ જાણુક શેરે;
જળમાં લાગે અગન, જગનમાં શીલો શોભે;
ગ્રહે ગૂણ રવિ રથ્ય, તેહ થિર થાવર થોભે;
કોઇક કાળે એમ નીપજે, ઉલટ સુલટ અવની ફરે;
સામળ કહે એ નાર નર, વનિતા નવ બીજો વરે.

ચોપાઈ.

એમજ લખિયો લાયક લેખ, માનનિને મન મીન ન મેખ;
કબુલ એણિયે એ વર વર્યો, વેદ વચનથી નિશ્ચે કર્યો.
વાંચી જોયું વિપ્રે વર્ત, માથા ઊપર આવ્યું મર્ત;
કોટિ બ્રહ્મહત્યા દઉં તુને, માસ એકમાં ન મળે મુને.
સો સો વાર કહુંછું સાથ, મારું આયુષ તારે હાથ,
ત્રીસ દિવસ સુધિ વાટજ જોઉં, નહિ તો પ્રાણ અચૂકે ખોઉં.
તારે મારે વચમાં ઈશ, મારી હત્યા તારે શીશ;
મારી પાસ ન આવો કેમ, શત સહસ્ર ખાધા સમ એમ.

વિપ્રે તેહ વચન વાંચિયાં, વાંચતાં હૃદયે લાગિયાં;
સ્ત્રી સંગાથે સગપણ થયું, આયુષ એવું આવી રહ્યું.
ધર્મ માર્ગનો કીધો ધ્વંસ, જશે પિતા મારાનો વંશ;
લાજ શરમનો થાશે લોપ, કરશે રાય પિતાપર કોપ.
કપુત નામ કહેશે સહુ કોય, કહેશે લૂણહરામી હોય;
વૃદ્ધ માત પિતુ દુખ પામશે, સૂખ શરીરથકી વામશે.
મહિપત કેરું છે બહુ માન, પેટ ભરી મળશે નહિ ધાન.

છપ્પા.

કરે ચોરી જે ચોર, એક દિન નિજ બધાવે;
કરે જાર જે જારિ, એક દિન માન મટાવે.
કરે ચાડિ જે ચાડ, રુડો જશ જોતાં જાવે,
જર વિણ જે વેહેપાર, કદી દેવાળુ આવે.
વળી મમત કરે મોટા થકી, વણ ખૂટે નિશ્ચે મરે;
નિરાશ થઇને નરકે પડું, અર્થ એ હવે ક્યમ સરે.
ક્યાં રહુ ને ક્યાં જાઉં, વાત કો આગળ કહિયે;
નીર અન્ન ક્યમ લેઉં, વાત ક્યમ શેખુ હઇયે;
કોણ ઉપાસું ઇષ્ટ, વાત એકે નવ સૂઝે;
વેદ શાસ્ત્ર વિદ્યાય, વ્યાકરણ કંઇ નવ બુઝે;
એકે વાત નવ ઊકલે, ભર નયણે આંસૂ ભરે;
ઉપાસું હવે સપ્તશતી, કલ્પના મન એવી કરે.
દીપ કિધા દશ વીશ, અક્ષતને કુમકુમ ધરિયાં;
પ્રતિમા વિષ્ણુ ઇશ, શ્રિફળ ને ફોફળ ભરિયાં;
તુળસી ! શાલિગ્રામ, પૂજ્ય પ્રતિમા તો કીધી;
કંઠે તુળસી માળ, વંદિ આરોપી લીધી;
શુકન આપે શિવ શક્ત તું, તો કામજ એ કીજિયે;
નહિતર આત્મ હત્યા કરું, કે સ્ત્રી હત્યા લીજિયે.

ચોપાઈ.

શુભ શુકન તેને આપિયો, સ્થિર કરિ પોતાનો થાપિયો;
સંદેહ તેના મનનો ટળ્યો, ભામનિ મળવા કામે ભળ્યો.
લિતી દુખે પાપે જામની, કાગળ લખ્યો બિજે કામની;

મૂલ્ય ખરીદી દાસી અમો, ત્રણ ભવ કેરા સ્વામી તમો.
પ્રીતે આવો મારી પાસ, કર ગણી કે કર તુજ દાસ;
તમે શિરોમણિ મારા સ્વામ, હું તારી મોજડિને ઠામ.
શુભ શકુન જોઈ આવજો, લાયક વસ્તુ રુડી લાવજો;
બિક ન રાખશો કોની કશી, આપણને દુઃખદ કો નથી.

છપ્પો.

ધરતિ ન ધરશો પાય, ગગન નીચે નવ આવો;
ન કરો કોનો સંગ, સાથ લાયક જન લાવો;
દિવસે નવ આવશો, ન રાત બપોર પ્રભાતે;
જાણે સઘળું જગત, ન કહેશો કોને પોતે;
પાંચે જણને પ્રાજે કરી, વીસને દૂરજ કરો;
ત્રણ બધી તરતીબશું, પથ આપણે પરવરો.

ચોપાઈ.

માનનિ વચને થયો મગન, અખાત્રીજ દિન લેખ લગન;
પિતાને કહે ગુણ ગાઉંછું, ભલી વાત ભણવા જાઉંછું.
રેણી રહેવું પડશે રાત, પુર આવિશ પ્રૌંઢ પરભાત;
સમી સાંજ ધારીને ધર્મ, કીધું કુળ આચારી કર્મ
પાય પાવડી ધારક ધરી, મસ્તક ટોપ ધર્યો ક્રમ કરી;
લાંડી લાયક કરમાં લીધ, યોગ્ય પુરુષ થયો કો સિદ્ધ.
પાંચે પટકુળ ધોયાં ધીર, નખ ઉતરાવ્યા શુદ્ધ શરીર;
કાથો ચૂનો લીધા પાન, મને લાગ્યું કુંવરીનું તાન.
વિપ્ર પાલટી વપુનો વેશ, પંથે જવા કિધો પરવેશ;
રુદયા માંહી સમરયા રામ, કરજો શ્રીપતિ મારુ કામ.
ભિક્ષુક થઈ ભિક્ષા કારણે, બુધનિધાન પ્હોંચ્યો બારણે;
દીઠો ઋષિપત્ની પ્રતિહાર, દીઠો સખિ સાહેલી નાર.
દીઠો વટેમારગૂ લોક, બ્રાહ્મણ કેરુ ડહાપણ ફોક;
દ્વાર માહે જઇ ઊભો રહ્યો, સખિયે રાણી આગળ કહ્યો.
વિપ્ર કોઇ આવ્યો છે આહ, વણ આજ્ઞાએ મોહોલાં માંય;
ચેતી ચતુરા રુદયા સાથ, શ્રીફળ મોકલિ આપ્યાં હાથ.
જોર માનની દો બહુ માન, દેવરુપને દેવું દાન;

ધરી જઈને ઝાલ્યો હાથ, તેડી ગઈ પોતાની સાથ.
દંડ પ્રણામ કરયા દશવીશ, ચતુરાએ નામ્યું નિજ શીશ;
રઢિયાળું શુભ દીઠું રુપ, વિપ્ર જાત પણ ભારે ભૂપ.
મહારાજ મારેમ્હેલે રહો, કામ કિંકરી સરખુ કહો;
ભલે પધાર્યા આંણે ઠામ, સત્ય પ્રાણ મારા છો સ્યામ.

દોહરા.

રુખી કહે કુંવરી સુણો, છોજી ચતુરસુજાણ;
તેડ્યો મને ન આપવા, પણ લેવાને પ્રાણ.
આવરદા આવી રહ્યું, થયો વાંઝિયો તાત;
લાજ ગઈ કીર્ત્તિ ગઈ, વિપરિત થઈ આ વાત.
ગઈ ઇજત ને આબરુ, ગયું ધ્યાન ને ધર્મ;
વિદ્યા ગઈ વિવેકસહ, શાસ્ત્ર ગયાં ખટ કર્મ.
ગયું આયુ મુજ અલ્પ આ, ગયાં અર્થ ધરસૂત્ર;
માત તાત દુખ પામશે, કહેશે સહૂ કુપૂત્ર.
તમ મળ્યાથકી તારણી, થાશે એહ હવાલ;
એવું શું આપો તમો, અર્થ ગર્થ કે માલ.

છપ્પો.

કૃતયુગ કૃત્યા કોપ, રેણુકા સાચી સિદ્ધિ;
પર્શુ એકવિસ વાર, ધરા નક્ષત્રી કીધી;
ત્રેતા શકતી સીત, રાવણાદિક રોળાવ્યા;
પાપી રાક્ષસ ક્રોડ, મક્ષિકાવત ચોળાવ્યા;
દ્વાપરમાં કૃત્યા દ્રૌપદી, અઢાર અક્ષોણી દળ દળ્યું;
તે થકી અદકું તેં કરયું, હેતથિ મુજ હારદ હર્યું.

ચોપાઈ.

તું રાણી ને હું તો રંક, એ ક્યમ ચાલે આડે અંક;
હું ભિક્ષુક ને તું તો ભૂપ, રંક રાયનું ન મળે રુપ.
શું આવ્યું તુજ મનમાં આજ, રામા બેઠી કરને રાજ;
શા માટે તું હરે મુજ દેહ, પર નરપર શો આણે નેહ.

છપ્પા.

હું કુશકા તું સાળ, શિયાળ હું તો તું સહિયે;
હું પડતર તું ક્ષેત્ર, પટતર એવા કહિયે;

હું કથીર તું કનક, કૂપ હું તો તું સિંધુ;
હું આગિયો તું અરૂણ, હું તે તારક તું ઇંદુ;
હું કીડી કુંજર તુલ્ય તું, ક્યાં પાષાણ ઝવેરડી,
ફટ ફટ રાજ કુમારિકા, દીપક લેઇ કુવે પડી.
માગે માગવિ ભીખ, સદાવ્રત તું તો આપે;
હું જાચું જન નીચ, કષ્ટ તું કઇનાં કાપે;
હું ચોળું તન રાખ, તુ તો સોને સુહાવે;
માગે જીરણ વસ્ત્ર, તું તો પટકુળ ઓપાવે;
વળી હું તો કરું છુ કાસદુ, તું ચડિ સુખપાલે ફરે;
ફટ ફટ ઘેલી ગોરડી, વિપ્ર ગરીબને કયમ વરે.

દોહરા.

બાળ રુપ તુજ નામ ને, બાળ ચાતુરી ચ્હેન,
બાળ સતીનું સ્હાણપણ, અજાણ, અતિશે એન.
કમોતે મરાવે મને, કા તું છડે પ્રાણ;
કાં બ્રહ્મહત્યા ભોગવે, એ તું મૂર્ખ અજાણ.

છપ્પો.

ન ગમ્યો કોઇ નરેશ, ગમ્યો ન પ્રતાપિક પૂગે,
ન ગમ્યો કરમી કોઇ, ગમ્યો નહિ સાગત શૂરો;
ન ગમ્યો કોઇ વણીક, ગમ્યો નહિ નૌતમ નાગર;
દાતા કે દેશાઇ, ગમ્યો નહિ સુમતી સાગર;
કો ન ગમ્યો ગામગરાશિયો, ન ગમ્યો મેહેવાશી તને;
પરધાન પાટવી પરહરી, ખોળી કાહાડ્યો તેં મને.

ચોપાઈ.

અધિક મેહેણાં એવાં અર્યાં, આંખે આંસૂ અધિક જ પર્યાં;
ક્યિા જનમની તુ પાપણી, ડસવા આવિ મને સાપણી.
રે મેં કંઈ તુજ ચોરી કરી, મેં શી તારી થાપણ હરી;
થશે રાયને જુગતે જાણ, લેશે સદ્ય આપણા પ્રાણ.
તેમાં તારુ તો શુ જશે, મુજ માવીતર દુખિયાં થશે;
ઊંડળમાં નહિ ધાલું આભ, તુજને પરણ્યાથી શો લાભ.
નાત બ્હાર કહાડે મુજ નાત, વટલે મુજ બ્રાહ્મણની જાત;

ફટ ફટ કહે નગરના લોક, તુજને પરણું તે તો ફોક.
કલંક કુળ બાધાને ચડે, જનક જનેતા બાંધ્યાં સડે;
લૂણહરામી થાઉં પ્રચડ, સગાં સંબધી પામે દંડ.
જવા દ્યો એટલુ માગિયે, પ્રમદા પાય તને લાગિયે;
વચને બાધ્યો હુ આવિયો, સદેશો તેં જે કાવિયો.
છાનું રહેશે નહિ કંઈ પાપ, તરત જાણશે તારો બાપ;
સાંભળતાં દેશે શૂળિયે, તુ આવી મારી મૂળિયે;
દયા હું બ્રાહ્મણ ઉપર કરો, વર બીજો જોઈને વરો.

દોહરા.

કાલાવાલા કોટિધા, કરિને પ્રણમ્યો પાગ;
પાછો વળિયો પલકમાં, જાવા ઘર નિજ જાગ.
નારી ઊઠી નેહથી, બળથી ઝાલી બાંહ;
મહારાજ રહો મુજ કને, જશો હવે તે ક્યાંહ.
તુ તો મારો ઘરધણી, તુતો મારો પ્રાણ;
તુતો હાર હઇડાતણો, સાંભળ બ્રહ્મ સુજાણ.
તુજને ઊની આંચ નહિ, દેશે નહિ કો દુ:ખ;
અંન જળ મને તો ગમે, (જો) જોઊં તારુ મૂખ.
હું છું લાખ વસા સતી, વેદે નવ વરણાય;
પરણી તુજને પ્રીતથી, બીજે કયમ પરણાય.

છપ્પા.

જયમ ગૌતમ અહલ્યાય, જેમ સીતા ને રામ;
જ્યમ રુકમણિ ને કૃષ્ણ, કહું જ્યમ રતિ ને કામ;
જ્યમ તારા ને વાલિ, જેમ નળ ને દમયતી;
જ્યમ પાંડવ પંચાળિ, ચદ્ર રોહિણિ ગુણવંતી;
વળિ જેમ વસિષ્ટ અરુધતી, જેમ રનાદે ને રવી;
યમ તું વર ને હું કન્યકા, કહી ગયા મોટા કવી.
જયમ બીબુને ભાત, છડી અક્ષર જ્યમ છાપે;
જયમ અરણવ મરજાદ, વજન તોલાં વણ માપે;
રાતદિવસ જે રીત, જેમ વાદળ ને તડકો;
જેમ પવન આકાશ, ઘડી પાણીવળ પલકો;

આવરદા આખી સરિની, સુખ દુખ ટાળ્યાં નવ ટળે;
હું ભામનિને ભરથાર છું, નાઠે મારગ નહિ મળે.

ચોપાઇ.

વનિતા કેરી વાણિ વિવેક, એવી શિક્ષા કહી અનેક;
નાઠાથી નવ મેલે મોત, જાયે ગોફણ ગોળા સોત.

છપ્પા.

નાઠે મુકે ન ભૂખ, દુઃખ નાઠે નવ જાએ;
નાઠે ન મુકે ભોગ, રોગ નાઠે નવ જાએ;
નાઠે ન મુકે તાવ, નાસવે ગ્રહ નવ છૂટે;
નાઠે ન રહે લક્ષ, ચોર કે હાકમ લૂટે;
વળી નાઠે મોત મૂકે નહીં, નાઠે કુડો પાશ છે;
કવિ સામળભટ સાચું કહે, નામ તેહનો નાશ છે.
જે જાયું તે જાય, જેહ ખીલ્યું તે ખરશે;
ભરિયું તે ઠલવાય, ચડયું તે તો ઊતરશે;
લીધું તે સૂકાય, નવું તે જૂનું થાશે;
આવરદા વશ સર્વ, કાળ સહુકોને ખાશે;
જો કિંનર જન ને રાક્ષસો, દેવ ગંધર્વ ને દાનવી;
મઘવાદિક મોતે મરે, તો કોણ માત્રઆ માનવી.
(૨) ગયા ઈંદ્ર કઈ કોડ, ગયા બ્રહ્મા કઈ ભૂલ્યા;
ગયા કરોડો કામ, અડગ શૂરા પણ ડૂલ્યા;
ગયા દેવ દિગપાળ, ગયા માંધાતા મહિપત;
ગયા દિલિપ હરિશ્ચંદ્ર, ગયા છાકેલા છત્રપત;
વળી ગયા જનક ને જાદવો, જે વળી લાવ્યા જાનહવી;
થાવર કોઈ રહ્યા નહીં, કોણ માત્રઆ માનવી.
માત પિતાનો ભોગ, જોગ વીરજ બંધાયું;
રુધિર માંસ ને હાડ, શરિર તેનું સંધાયું;
નસો જાળ નખ વાળ, સગ લઈ સાંધા મેળ્યા;
પંચભૂતના ભાગ, લાગ ભમવાના ભેળ્યા;
મમતા માયા અહંકાર અતિ, વાયુરુપ કોઇક વસ્યો;
સામળ જળ પરપોટો જથા, કહો ગરવ તેનો કશો.

મારું મારું કરે મૂઢ, કારમી કાયા માયા;
અજ્ઞાને આરૂઢ, અંધ થઈ ધંધે ધાયા;
આ મારુ, ઘરસૂત્ર, પુત્ર મારો પરણાવું;
ઘડપણે પાળે મને, આજ ભલિ ભાત ભણાવું;
પણ એ દીપક છે વાયુમાં, કાચો કુપ્પો કાચનો;
સામળ કહે મૂઢ મમતા કરે, એવા શરિર અસાચનો.
જાય જોરાવર શર્ણ, ક્ષિતે પાતાળે પેસે;
પેસે અરણવ નીર, મેરુ માથે જઈ બેસે;
જાય શેષને શરણ, રવી રથ આંગળ ચાલે;
મત્ર જત્રના જાપ, કરી મઘવા સંગ મ્હાલે;
કદિ સચ પ્રપંચ કરે ઘણા, રવિ મંડળ બાંધું અટે;
પણ સામળભટ સાચું કહે, મરવાનું તો નહિ મટે.

દોહરા.

અહો વિપ્ર વરણાગિયા, કર કર રંગની રેલ;
આ ભવ તું મારો ધણી, મમત તું મનથિ મેલ.

છપ્પા.

કોઇ આજ કોઇ કાલ, કોઇ દિવસે કોઈ રાતે;
કોઇ જોબન કોઈ વૃદ્ધ, કોઇ જન જુવની જાતે;
કોઈ તાવે તરફડિ, આપઘાતે કોઇ મરતાં;
કોઈ ભોગ કોઇ રોગ, કોઈ તો સરપ કરડતાં;
કોઇ વાસિ વિકાર કે હડકવા, કો મમતે લડિને મુઓ;
કાળ ન મૂકે કોઇનિ, સામળ કહે સમજી જુઓ.
હુ છુ તારી દાસિ, ખરીદ કિધિ વણ મૂલે;
રહેતું તુજ અવાસ, રાખજે આતમા તુલ્યે;
હું છુ રાજ કન્યાય, બ્રહ્મ સુત છે તુ પોતે;
મુજને કંઈ દુખ થાય, નિવારે નીશ્ચે તું તે;
વળી માત પિતા મેં તાહરાં, દુખી જરા થાશે નહીં;
તો રહેજો મુજ પાસે તમો, વચન માહરું છે સહી.

ચોપાઇ.

કોટિક કાલાવાલા કરયા, ખાંત કરી ખોળા પાથરયા;
રુદયા માંહે રિઝવ્યો રુખી, અમૃત વચને કીધો સુખી.

દ્રષ્ટે દ્રષ્ટી જ્યારે મળી, પય મધ્યે જ્યમ સાકર ભળી;
વેદ ચાર વચને રાખિયા, કર્યા ચંદ્ર સુરજ સાખિયા.
વેદ મંત્રથી તારા લાખ, એ સર્વેની રાખી સાખ;
યજ્ઞ હુતાશન સાખી ધીપ, કિધા સાખ આદિત્યા ધીપ.
ગાંધર્વ વિવાહની જે રીત, પરણ્યાં બે જણુ પૂરણુ પ્રીત;
કરે મિલ્ક્ળ ચ્યતની ચૂડલો, રહે રીઝી દીસે રુડલો.
રીતભાત સંક્ષેપે સર્વ, કીધુ મન મુકીને ગર્વ;
સમજી ગઇ દસ પંદર દાસ, જે રેતીતી પ્રમદા પાસ.

છપ્પા.

છાનું નવ રહે પુન્ય, છાનિ ન રહે કદિ ક્ષીતી;
છાનું નવ રહે ખૂન, છાનિ ન રહે કદિ પ્રીતી;
છાનિ ન રહે વિવાય, ન રહે ધારી જે નીતિ;
છાનો નવ રહે શૂર, નવ રહે છાની રીતી;
દાતા જુંઝાર ગાનાર ગુણી, વ્યસન વાદ વિદ્યા વિધી;
વળી દાન માન સનમાન શુભ, છાની નવ રહે ધરનિધી.
સ્ત્રિના પેટમાં વાત, રહે ન ભલી કે ભુંડી;
સ્ત્રિયે જાણિ જે વાત, દેશમાં વાગે ડુંડી;
સ્ત્રિને છાની વાત, કહે તો કાળજ ખૂટ્યો;
સ્ત્રી સાથે એકાંત, કરે તો રામજ રુઠ્યો;
પ્રમદાએ બહુ નર પરભવ્યા, ભમતે કઇનિ મારિયા;
અનમી શૂરા અહંકારિ પણુ, હોડ હઠિલા હારિયા.
એક દ્રૌપદી નાર, અતી દળ તો અટવાવ્યું;
એક દ્રૌપદી નાર, કિચક સો વંશ વટાવ્યું;
એક દ્રૌપદી નાર, કુરનું કુળ કપાવ્યું;
કાહાડ્યો કૈરવ વશ, વળતું શિર છત્ર અપાવ્યું;
અઢાર અક્ષૌણી ભક્ષ કરી, કસર નહીં રાખી કશી;
સામળભટ કહે ગુણિ પુરુષ, રખે હેત આણો હશી.

ચોપાઈ.

ખટ કાને જે થઇ ગઇ વાત, તે જાણે પુર બધું પ્રભાત;
તેણે કામ તે આવું કરયું, સદાવર્ત કરવા આચરયું;

વિપ્ર સહૂકો લેવા જાય, તેને કુણ કહે હા કે નાય;
દુર્બળ દેહી વિપ્રજ થયો, જીવ પારકે હાથે ગયો.
તરુણીનું તો વાધ્યું તેજ, હઇડા માંહે અદકું હેજ;
અરસ પરસ વાતો વિસ્તરી, કાનસુરી કામનિયે કરી.
આખા દેશમાંહે એ ઊઠ, પુરના લોક કહે સઉ પૂઠ;
કો કહે રુખિ રાણીને વર્યો, કો કહે વનિતા વાહાલો કર્યો.
કો કહે એ જોવાની જાત્ર, કો કહે એ વિદ્યાનું પાત્ર;
કોઇક કહે અઘટતુ આપ, મારિ નાંખશે એનો બાપ.
જાણશે તે દહાડે મારશે, હેત એ ઉપરથી હારશે;
બહૂ મુખી એમ વાતો થાય, કો ગુણ કે કો અવગુણ ગાય.

દોહરા.

હોય મહવાડ ગરિબનો, જોરાવરિનો જાર;
પ્રગટ ન થાએ પલકમાં, ભમે સભારે ભાર.
ચાર ઘડી તે ચતુર નર, રહે નિત મ્હોલો માંહ;
મહા બીક સાથે રહે, તનુ તનુ તડફે તાંહ.
અબુજને તો દુ:ખ નહિ. ગુણિજન ચિંતા હોય;
દિન દિન થાએ દૂબળો, કળી નવ શકે કોય.
એક દિવસ પિતુ વિપ્રનો, બેઠો રાણી પાસ;
પુરુષ કોઈ બીજો નહીં, ડાહિ કને હતિ દાસ.
આંખે બહુ આંસૂ પડ્યાં, રોઇ જવાયું રાંક;
એથી પૂછ્યું રાણિયે, અરે વિપ્ર શો વાંક.
બાઇ એક મુજ બેટડો, રુડો જોબન જોગ;
ભોગ અમારા કર્મના, સહજે વાધ્યો રોગ.
તેણે અન પાણી તજ્યું, તજી ઊંઘ ધન સૂખ;
નાંખે બહૂ નિસાસડા, દેહે દારુણ દુ:ખ.
વઇદ મેળવ્યા વિશ્વના, કારણ નવ લહે કોય;
વઇદું કેઇ ચાલે નહી, બમણો દુર્બળ હોય.
મારો જીવ તો વશ નથી, વિદ્યા નથી વિવેક;
ક્ષયરોગે ખખળાવિયો, અકલવત સુત એક.
આવીશ નહિ હું આજથી, ભણાવવાને બાત;

પુત્ર તણી પીડા મુને, ઝુરું છું દિન રાત.
પંડિત તો પાછો વળ્યો, કરી એટલું કામ;
આંસૂ લોહ્યાં અર્ભકી, રુડું કરશે રામ.
બીજે દિવસે બાળકો, ગયો પ્રેમદા પાસ;
પાગે લાગી પદ્મની, હેતે કરિને હાસ.
જનક જાણશે માહરો, તે નહિ લે તુજ નામ.
પરણાવે તને પ્રીતથી, દેખે બાધું ગામ;
ભુપત બ્રહ્મહત્યા કરે, કાને સુણ્યું ન કોય;
વિશ્વાસે સૂખે રહો, હરી કરે તે હોય.
વિલાસ કરશે વિપ્ર તું, કાળજડું થિર રાખ;
તારી સાથે હું મરું, તેનો સૂરજ શાખ.
ધારણ દીધી ધીરથી, રાખી હૈડે હામ;
ઇશ્વર કેરી આણ તુજ, લેવા દઉં નહિ નામ.
થાળ ભરી ત્યાં મ્હોરની, મોતી માણક મોટ;
આપિ હાથ તે વિપ્રને, તેને શાની ખોટ.
નાથ પધારો મોલમાં, અલખત કરો અપાર;
મારે કાજે લાવજો, સોળ રુડા શણગાર.
સમસ્યાં માંહે સમજજો, છો તો ચતુર સુજાણ;
બુધ હીણા તે શું લહે, અલ્પ મતિઆ અજાણ.

સમસ્યા-છપ્પો.

નવ ગ્રહ માંહી નામ, કામ કાસદનું કરતો;
પૂરણ જશ પરતાપ, તાપની હરકત હરતો.
ભાગ્યશાળિને ભોગ્ય, રોગ દુખ દાઝે દેહે;
સારંગ નામ સરદાર, સારંગપર વાહન સ્નેહે.
તેને નામે જે નામ છે, તે આવ્યાથી દુખ જશે;
એ શીઘ્ર સ્વામીજી લાવજો; તો વળતી સોળે થશે.

ઉત્તર-દોહરો.

ચંદ્ર નામ એ ચાંદલો, માનતિ માંગ્યો ભાલ;
પ્રથમ લેખ લલાટમાં, કંથ લાવજો કાલ.

સમશ્યા-છપ્પો.

કણ રુડા કહેવાય, જમે નહિ જન પણ કોઈ;
મરદ વધારે માન, માનની રહે મન મોહી;
સાર ગણે સંસાર, ભૂપ પણ ગણે ભલાઈ;
અતિશે ઉજ્વળ અંગ, સંગ શોભિત સદાઈ;
ગોળાકારે ગુણવંત છે, પ્રસન્ન મન પૂરણ કરે;
જો સ્વામિ શીઘ્ર તે લાવશો, સામળ કહે સોળે સરે.

ઉત્તર-દોહરો.

મોતિ મગાવ્યાં માનની, લક્ષ્મી બંધન લાજ;
હંસ ચરે હેતે. કરી, તે કામનિને કાજ.

સમશ્યા-છપ્પો.

એક જ જાત અનૂપ, રુપ સરખાં એ બેમાં;
જય વીજય બે જોડ, ખોડ નહિ એક તેમાં;
અમૃત ભરિયાં આંખ, પ્રતાપિક પોષણ પૂરા;
વદન શામ થિર ઠામ, સુરતં સંગ્રામે શૂરા;
નર નારી જીવે તે નર થકી, તે નરનાં બંધન કરે;
તે નાર લઈ આવો મુજ પતી, સામળ કહે સોળે સરે;

ઉત્તર-દોહરો.

કામનિ માગી કંચુકી, નર બંધન એ નાર;
પયોધર પ્રતાપીક એ, શું કહું વારંવાર.

સમશ્યા-છપ્પો.

બ્રહ્માંડ તણો જે ભાર, સહજ ઉપાડે શીશે;
વાદળ મુખમાં દેહ, તેહથી ધરિયો ઇશે;
પળે પંથ વિણ પાય, જીભ જોડે બે રાખે;
અળખો આખી સૃષ્ટ, અપંગ અપંગો ભાખે;
તેને દેહ થકી જે ઊતરે, શો ઢંકણ જે નર ખરે;
તે નર ને નારી લાવશો, સામળ કહે સોળે સરે.

ઉત્તર-દોહરો.

સર્પ થકી જે ઊતરે, કંચુકિ શોભિત સાર;
હાર મગાવ્યો હેતથી, એ ઊપરે અપાર.

સમસ્યા-છપ્પો.

નર મળી દશ વીશ, પુરુષ પરઠાણો જેનો;
સુરપતિ વાહન જાત, તાત જાણે સઉ તેનો;
નામ એક નર હોય, આવરદા એના સરખો;
વસે વેગળે વાસ, પડિતે પૂરો પરખ્યો;
તે તાલેવંત તરુણી તણે, હસ્તક રુડો નર હશે;
પંજાબી પેહેલો લાવજો, સાર પછી સોળે થશે.

ઉત્તર-દોહરો.

ચુડો મગાવ્યો ચિતની, હસ્તિ દાંતનો હસ્ત;
એક નામ બે જૂજુવા, સમજો ગુણી સમસ્ત.

સમસ્યા-છપ્પો.

સપુત તણું જે નામ, સભામાં શોભે સેહેલો;
રજની કેરું રુપ, પુજન શિવ કરતાં પેહેલો;
નેહ કરે નર નાર, દેહ શુભ આપે દાખે;
તસ્કરને મન તાપ, ભલા જન તો શુભ ભાખે;
તે નરના તનથી જે નીપજે, કરુપ કહે છે કામની;
સામળ કહે સ્વામી લાવશો, તો ભજશે શુભ ભામની;

ઉત્તર-દોહરો.

કાજળ માંગ્યું કામની, દીવાથી દેખંત;
નમે સહૂ નર નારિયો, ભલો ભલો ભાખંત.

સમસ્યા-છપ્પો.

સાઠ નારિયે નાર, નાર આઠે નર જાણું;
આઠ નરે નર હોય, પુરુષ જો ત્રીશ પ્રમાણું;
બાર નરે નર નામ, ભાગ ત્રીજો સે તેનો;
અંત્ય મધ્ય ને આદ્ય, અમલ જોરાવર જેનો;
હર ઘડિ તેને હરનાર છે, દુખ ટાળે જે દેહનું;
વળિ જે માટે કૈરવ હણ્યા, તરત કામ છે તેહનું.

ઉત્તર-દોહરો.

ચતુરા ચીર મગાવિયું, ઘડી પ્રહર દિન માસ;
શીત હરે શોભા ધરે, એહ તણી છે આશ.

સમસ્યા–છપ્પો.

કાયા કૃષ્ણ સ્વરુપ, સુઘડ પણ મારો સહુથી;
ભોગી નરને નામ, રિઝે તે બ્હેક બહુથી;
પાંખડિયે પરવેશ, કરે અંતરિક્ષથી આપે;
પંખી ગૂણ ગણાય, પાય ખટની છે છાપે;
એ નર જેને અડકે નહીં, ભાવ ધરીને નવ ભજે;
તે લાવ કથ લેખા વિના, તો સુંદરિ સોળે સજે.

ઉત્તર–દોહરો.

ચંપા પુષ્પ મગાવિયાં, ઘણા હાર ગુણ માન;
ભોગી નર તુજ ભમર છે, એ જુગતેથી જાણ.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

ત્રણ અક્ષર તરતીબ, તેર ગુણ શોભા સારી;
રાજદ્વાર સનમાન, માન દે નર ને નારી;
નપુંસક છે નિજ નામ, પુરુષ બે શોભે સંગે;
કામ વધારણ કાય, રંજિક તે સહુને રંગે;
ફળ ફૂલ વિના છે ફૂટડું, કથ લાવ કહે કામની;
તો સામળ કહે સોળે સજે, જોખ કરતાં જામની.

ઉત્તર–દોહરો.

પાન મગાવ્યાં તારુણી, શોભા દેયણ સંગ;
કાથા ચૂના સહિત શુભ, રુડો રાખે રંગ.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

સરસ સરોવર એક, ભર્યું છે નિર્મળ નીરે;
પિયે નહીં કોઈ પંથિ, હંસ નવ બેસે તીરે;
તે સર સમિપે જાય, બુડે જન જોતાં ઝાઝા;
દુઃખ ન પામે દેહ, રહે તરતીબે તાજા;
કવિ સામળ કહે છે કારસું, હોંશી જનને હિત હશે;
સ્વામી લાવો સોહામણું, તો સોળે પૂરા થશે.

ઉત્તર–દોહરો.

દરપણ આદિ મગાવિયું, હોંશ પુરી તે હોય;
ચતુર પુરુષ ચીતે ચડ્યું, કળી નવ શકે કોય.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

ચંદ્ર બિંબ આકાર, નામ બે અક્ષર નારી;
સ્ત્રી શૃંગાર શોભીત, બહુ ગુણની બલિહારી:
મુખ મંડન મહારુપ, અનૂપમ દીસે દેહે;
તેથી શોભે નાર, સુણી કાને નર નેહે.
લક્ષ્મી ખરચી તે લાવજે, એ વણ અડવું દીસશે;
સામળ કહે શામા જો સજે, તેથી હઇડું હીસશે.

ઉત્તર–દોહરો.

જુવતી ઝાલ મગાવિયાં, માનની પામે માન;
ઇચ્છા પ્હોચે મન તણી, શોભે રુડા કાન.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

પુરુષ પ્રતાપિક એક, કરે આહાર અલેખે,
તેનુ સઘળે કામ, ઘેર ઘેર સહુકો દેખે.
તેને નામે નામ, તેહનો સુત જે પરખો,
કૃષ્ણ વરણ તો કાય, છેજ પરમેશ્વર સરખો;
તે માનુની મસ્તક ધરે, ગાન તાન નર તેવો;
લાવ કંથ તે કનકનો, હેત [illegible] મુજને હવો.

ઉત્તર–દોહરો.

મોર મગાવ્યો માનની, કનક હીરા જડીત્ર;
નાકે સોહાવે નારીયા, પુરણ નામ પવીત્ર.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

ચાર પુરુષ પરમાણ, નેહે પરણ્યા બે નારી,
તેને બે નપુસક તન, વપૂએ જુઓ વિચારી,
એ આહેનો ઠાઠ, પુરુષ પરમાણો એકે;
નારે વિંટયો નર દેહ, સુખે નીહાળો નેકે,
તે લાવ કથ કોડામણા, સ્થિર સ્થાવર નિસ થોભશે;
કવિ સામળ ભટ સાચુ કહે, સોળ સજ્યા તે શોભશે.

ઉત્તર-દોહરો.

પ્રમદા પલંગ મગાવિયો, સુખ શય્યા સુખ કાજ;
ભોગ સફળ તે ભોગવો, રામા સંગે રાજ.

પ્રશ્ન-છપ્પો.

નારીને શિર નાગ, દિઠો તે કાળો ભમર.
બાંધ્યો બંધ ચોપાસ, દેખિલો તેના ડંમર;
જંળાધારિ તે જાગ, લિંગ રામા શિર રોપ્યું:
નપુંસક તેનું નામ, ઠામ તેણે તે આપ્યું;
જુવતી જન જોબનપણે, જરૂરપણે જોઇએ જ
સામળ કહે શોભે સુંદરી, ટેક રહે તેનો ત

ઉત્તર-દોહરો.

ત્રમેથિયું મંગાવિયું, ભામનિ મન મોહિ મુખ;
શિર ઊપર શોભે સદા, સોળ થાયે ત્યાં સુખ.

પ્રશ્ન-છપ્પો.

બાળા અક્ષર બેજ. નાર નીચી ને નાની;
નહિ કર પદ નહિ નેન, સરવકોને મન માની;
નારી સાથે નેહ, રહે નારીને સંગે;
ઉદર એહને ગર્ભ. રાચે "સૌ તેને રંગે;
તે નારી નારીને ગળે, તો દશ રૂડી દી
'શૃંગાર સોળમાં શોભશે, તો જશ તારો જીર

ઉત્તર-દોહરો.

વિંટી મંગાવી નાર તેં, દશ આંગળિયે દાખ;
ઉદર ગર્ભે હીરો હસિત, શાસ્ત્રજ પૂરે શાખ.

પ્રશ્ન-છપ્પો.

સરોવર સુંદર સાર, નૈં તમે નીર ભરયું છે;
નહિ આરો નહિં પાળ, સ્થીર પણ ઠામ કરયું છે;
વનસ્પતિ સ્થિર વેલ, વિના પગ મૃગ ચરે છે;
વિના ધનુષ ને બાણ, વિના કર ચોટ કરે છે;

તે મારનાર નથી દિસતો, મૃગ તેને મારી મરે;
તે લાવ કંથ કહે કામની, દેખી મન મારું ઠરે.

ઉત્તર–દોહરો.

દીપક માગ્યો દેવિયે, જળહળ કારણ જ્યોત;
વાયુ થકી વહિ જાય છે, ઉદેકાર ઉદ્યોત.

પ્રશ્ન–છપ્પો.

કાળી નાર કુરુપ, અનૂપમ આપે આઝી;
મોંઘી મોંઘે મૂલ, ત્રહો પખ તેની તાજી;
નરથી ઉપજી નાર, અરણ્યમાં એ તો નરખી;
મહિપ સભામાં માન, પવિત્ર પંડિતે પરખી;
છાની રાખે જો છળ કરી, પ્રસિદ્ધ પોતે થાય છે;
સામળ કહે સ્વામી લાવજો, એ રાયાં શિર રાય છે.

ઉત્તર–દોહરો.

કસ્તૂરી શુભ કામની, સુગંધ કારણ સિદ્ધ;
મૃગ દેહેથી ઊપજે, ભોગવ હોય નવનિધ.

ચોપાઇ.

(એમ) કંથ કામની કરે કલ્લોલ, મંગાવિયા શણગાર જ સોળ;
થાળ ભરીને આપ્યાં રત્ન, યજ્ઞ યાગ કરજો શુભ યત્ન.
તેણે શોક કરચો મન તાજ, ભોગે સુખ સાગર રિધ રાજ;
છાનું નવ રહે દીધું દાન, છાનું નવ રહે મહીપતિ માન.
છાની નવ રહે દુર્બળ દેહ, છાનો નવ રહે વરસ્યો મેહ;
નવ રહે ગુપ્ત અમલ જે ખાય, ગુપ્ત ન રહે જે જારે જાય.
છાનો નવ રહે ઊભો ભોર, છાનો નવ રહે ચાડિયો ચોર;
છાની ન રહે છ કાનનિ વાત, છાની ન રહે જે હોય જાત.
છાનાં ન રહે ટાઢ કે તાપ, છાનું ન રહે કહિયે પાપ;
તેમજ નર નારીનો નેહ, છાનો ન રહ્યો કો દિન તેહ.

દોહરા.

એક દિવસ તે રાયજી, તે તરુણીનો તાત;
પુત્રી પાસ પિતા ગયો, કેહેવા કાંઇક વાત.

સખિયો ગઈતી બાહેરે, સુનો હતો મોહેલ;
મોહોલે આવ્યો મહીપતિ, સેહેજ વાતમાં સેહેલ.
સદાવર્ત "લેવા" સારુ, બ્રાહ્મણ જન દસ વીસ;
આવ્યા તેમાં આવિયો, બુધસાગર ગુણ ધીશ.
શીશ નમાવ્યું સર્વને, વિદ્યા વડે વિવેક;
કર્મ જોગથી તે સમે, રહ્યા રુપી જન એક.
સોળ સજ્યા છે સુંદરી, કસ્તૂરી તન લેપ;
બેહેકે ચંદન બાવના, ચોહો પ્રકારે ચેપ.
રુડો મોગરો માલતી, હેતે પેહેર્યો હાર;
પારીજાતકના પ્રમળ, અદ્ભુત અપરમપાર.
સુખ સેજ્યા સિંહાસને, એકાસન અનુમાન;
દર્પિત જોતાં દેવનાં, ઝાંખાં પડે વિમાન.
હાવભાવ દીચે હસે, પોઢી ઢાળી પાટ;
હાસ્ય કથા રસ હેત હિત, હિંચે હિંડોળા ખાટ.
રાયજિ રાજ મેહેલમાં, આવ્યા પોતે પ્રીત;
સેવક કો સાથે નહીં, રાજસ રુડી રીત.
પધાર્યો તહાં પુરપતી, રામા દીઠો રાજ;
અરે માત શ્રી અંબિકા, રાખો મારી લાજ.
નવરાત્રી કરુ નવનનાં, ત્રોહોવિધ કેરા તંત્ર;
સહસ્ત્ર ચંડીથી પુજું હું, મૂલ જપાવું મંત્ર.
પાટ તળે પંડિત છુપ્યો, સ્યામા સામી જાય;
ઘણા હેતથી તેડિયા, નિજ મ્હોલે મહારાય.
લજ્જા કીધી લખ વસા, ઊભી રહિ થિર થોભ;
હીંચોળાપર રાયજી, બેઠા દઈને ખોભ.
પુત્રી તું મુજને કહે, ઓચ્છવ આજ અપાર;
ચંદન કેસર કયમ ધર્યાં, ધર્યા પુષ્પના હાર.
હસી હાથ જોડી કહ્યું, આવ્યો તો દ્વિજ એક;
તે માટે ઓચ્છવ કર્યો, વિવાહ સમો વિવેક.
પછી કહ્યું મમ તાતની, વળી છે વરસગાંઠ;
બેઠું વર્ષ બત્રીસમું, બુદ્ધિ વિચારી બાંટ.
મેં તેડી સખિયો સહી, જમાડિયો કંસાર;

મારે તન મન ધન તમો, શોધંતે સંસાર.
વિષ્ણુ શિવ પૂજન કરયું, અર્ચ્યાં વિપ્ર અપાર;
પામી પ્રસાદ તેહનો, હેતે રુડા હાર.
તાત રહ્યો ત્યાં ત્રણ ઘડી, ઉઠયો માગીને શીખ;
રાજદ્વારે તે ગયો, પડી અંતરે લીખ.
ચતુર ચેતિયો ચિત્તમાં, પુત્રી જોબનવેશ;
કાંઇક કૌતુક કારમું, દો નર તણો પ્રવેશ.
રુપ પાલટયું એહનું, બાલી પલટી બાંટ;
જેમ લીહ સોટાપરે, ત્યમ પટકૂળે ગાંઠ.
વેશ પાલટયો એહનો, પલટાણું સઉ પોત;
પલટી બુદ્ધિ બાળિકા, જોબન કરી જ્યોત.
ઘરનું છિદ્ર ક્યહાં કહું, કયાં રહું ને ક્યાં જાઉં;
વિપરિત વાત ક્યહાં કહું, મનમાં ક્યમે સમાઉં.

છપ્પા.

હસ્તી જોબન હોય, જ્યારે મદમાતો મહાલે;
અશ્વનું જોબન હોય, મશાલા ચરિ જ્યાં ચાલે;
ભેંસનું જોબન હોય, ભલો જ્યારે ભાદરવો;
નરનું જોબન હોય, પુત્ર દોલત તન નરવો;
રાયનું જોબન રાજ્ય છે, પરિપૂરણ સમરથપણું;
કામનિનું જોબન કંથ છે, સામળ કહે શું કહું ઘણું.
મળે કામની કંથ, પ્રથમ તો લજ્જા પામે;
મળે કામની કંથ, નેણ તે નીચાં નામે;
મળે કામની કંથ, સ્નેહનાં વાયક સુઝે;
મળે કામની કંથ, જોર જોબનનું ઝૂઝે;
જ્યાં મળે કંથ ને કામની, ભાવહાવ મનમાં ભરે;
પકડે તે તરુણી તાલ ત્યાં, સામળ કહે શોભા ધરે.
વૃષારતુનું ક્ષેત્ર, નેત્ર આદે તે નિરખ્યાં;
વસંત રતુનાં વૃક્ષ, પરાક્રમ પ્રમદા પરખ્યાં;
નવાણ ભરિયું નીર, કમળ ખીલ્યાં અતિ ઓપ્યાં;
રુડી વૃક્ષ ને વેલ, રાજ રંભા ફળ રોપ્યાં;

વળિ મયંક શર્દ નિશાતણો, ઉત્તરાયન કેરો રવી;
કામનિને કંથ મળે જહીં, એવી લેખી કહે કવી.

ચોપાઈ.

ધોખો થયો તાતને તંન, મહિપત નીત વિચારે મંન;
નિશચરચા એની જોઈશે, મન ભ્રાંતિ ખાંતે ખોઈશે.
એમ કહીને વાળ્યું મંન, તે રાતે તે તેણે દંન;
પાટ તળે પંડિતનો પુત્ર, સંતાડ્યો તો શામા સુત્ર.
કાહાડ્યો બાહારે પ્રણમી પાગ, આસન બેસણ જુગતે જાગ;
ખાન પાન મેવા ને પાક, રસોઈ સુંદર બત્રિસ શાક.
ભરી મુકી મુખ આગળ થાળ, કહે બાળક એ સરવે બાળ;
કાડિ મેલરે મૂરખ મને, કેહે તો પાય નમું હું તુને.
શા માટે મારે વણ વાંક, નિશ્ચે તૂતે આડે આંક.

છપ્પા.

નિત્યે આવે ધાડ, કોઈ દિન સઘળું લૂટે;
નિત્યે રમે જૂગટું, ખજાનો જાયે ખૂટે;
નિત્યે સેવે સાપ, કોઈ દિન કોપે કરડે;
નિત નિત અદકો નેહ, કોઈ દિન મન તન મરડે;
નિત્યે જાયે પરદેશમાં, તે જઈ પરદેશે મરે;
તારો બૂડે તે તોરમાં, સામળ નિત્યે જે તરે.
નિત્ય કરે વેપાર, કોઈક દિન ટોટો આવે;
નિત્ય કરે વિખવાદ, કોઈક દિન આપે દાવે;
નિત્ય જાચવા જાય, કોઈક દિન માન મટાવે;
નિત્યે તસ્કર ટેવ, કોઈક દિન શીશ કટાવે;
જેથી રીઝ દલ આપણું, તેથી ખીજ રિજે રુવે;
સામળ કહે સગપણ નારનું, નિશ્ચે જીવ ને જર ખુવે.

ચોપાઈ.

જુવતી તું તારે મન જાણ, શા માટે પરઠ મુજ પ્રાણ;
કપુત કપુત કહેશે સૌ સુને, તેમ હત્યારી કેહેશે તુને.

દોહરા.

કર જોઆ પછિ કામની, પંડિત પ્રીછો પેર;
આઠે દિવસે એક દિન, પધારજો મુજ ઘેર.
નામ નહી નરપત લિયે, નહિ મારે કો ઠામ;
વેદ પાત્ર ને વિપ્ર છો, હું સ્યામા તુ સ્યામ.
વિપ્ર કહે વનિતા સુણો, મારે નહિ કંઈ ભેદ;
ધુતારો જયારે થયો, તો શું કરશે (વિપ્ર ને) વેદ.

છપ્પા.

કરુણા ન કરે કાળ, ચોટ તેની નવ ચૂકે;
કોઈ વૃદ્ધ કો બાળ, પુરુષ કે સ્ત્રી નવ મૂકે;
પેસે ઘરમા ચોર, દયા દિલમાં નવ આણે;
જમવા આવે જન, ભુખ્યો નવ ઊઠે ભાણે;
લેણદાર લખપતી હોય તો, રક દેખિ નવ રીઝશે;
તેમ જારને જોખમ ઠવવું, ખરો હશે તોય ખીજશે.
પિતા તણો હણનાર, એહ પણ વેર અનેરુ;
હણે નારિ કે પુત્ર, તેહ પણ વેર ઘણેરું;
કરે નિત્ય અપમાન, કલંક ચડાવી કોપે;
હરે ભૂમિ ઘરસૂત્ર, લાજ લોકોમાં લોપે;
પણ હાડવેર એથી અધિક, સામળભટ સાચું ભણે;
જે જુલમવેર તો જારિનું, હત્યા કરતાં નવ ગણે.

ચોપાઈ.

કામનિયે મૂકયો કાયદો, કર્યો આઠ દિનનો વાયદો;
તારે દુખે દુખણી થાઉં, તુજ દીઠા વિણ અન્ન ન ખાઉં.
તુજ વીના ન ધરું શણગાર, ભવભવ માગું તું તું ભરથાર;
તારા પ્રાણ સુધી મુજ પ્રાણ, તુજ વિણ મારા દેહનિ હાણ.
તુજ આવરદા તે મુજ હોય, પાછી પલક કરે નહિ કોય;
તેમાં શ્રી સૂરજ સાખિઓ, સીતાપતિ વચમા રાખિઓ.
મુજને મેલી નાશી જાયો, તે વાતે અધરા સમ ખાયો;
વનિતા બોલ મનમાં વસ્યો, હેત ઘણેથી બ્રાહ્મણ હસ્યો.
શાલિગ્રામ તુળસિ રુદ્રાક્ષ, શિવ વિરહે શકતીની શાખ-

કપરી પ્રતિજ્ઞા એ જાણ કરી, મંદિર આવ્યો વિપ્રજ ફરી.
પિતા આગળે મુક્યાં રતંન, જોઈ રીઝયાં સહુનાં મંન;
પુત્ર ગયાતા કુણ સાથમાં, અમુલ રત્ન ક્યાંથી હાથમાં.
વેદ વચનની શી વેચાણ, તું નવ કહે તો હરિની આણ.

દોહરા.

પુત્ર કહે પિતુ હું ગયો, ભણવા માટે ભોર;
જાતાં કાને સાંભળ્યો, અતી વિપ્રનો શોર.
હું પણ જોવા ત્યાં ગયો, ત્યાં રાજાની તંન;
દાન દક્ષિણા આપતી, વરસે છે જ્યમ ઘંન.
વરસગાંઠ નિજ તાતની, કરયો મહોચ્છવ યત્ન;
કોને આપ્યું સ્વર્ણ પુંજિ, સુજને આપ્યાં રત્ન.
હેતે સહુકો હરખિયાં, હરખ્યાં ભગની માત;
ખરો પિતાને ખરખરો, વિસ્મે વિપરિત વાત.
રત્ન એકેકું લાખનું, એવાં એક હજાર;
દાન ન આપે દીકરી, બ્રાહ્મણને મન ભાર.

ચોપાઇ.

વિસ્મે થઇ વિચારી વાત, સહજે દિવસ વિત્યા છે સાત;
દિન આઠમે ચતુર ચાલિયો, તે રાયે દ્રષ્ટે ઘાલિયો.
રાત દિવસ ને સાંજ સવાર, કરતો ચોકી અપરમપાર;
તેણે એ જાતો જાણિયો, પરવશ થયો પિતા પ્રાણિયો.
નથી જાણતો એ છે બ્રહ્મ, ધારી નવ જોયું ત્યાં ધર્મ;
ન રહી અકલ ન રહ્યું ગુણ જ્ઞાન, વાધ્યો ગર્વ અધિક અજ્ઞાન.
પકડી એક પલકમાં લેઉં, દિવસ ઉગમતે શળી દેઉં;
દ્વિજ હત્યાદિક પાતિક ક્રોડ, ધણિ ગોહત્યા ઘાયલ ગોડ.
બાળક હત્યા બહુ એ લાખ, સ્ત્રી હત્યા શત આદિક સાખ;
જાર ગયો જુવતીને ઘેર, કરું પ્રભાતે એની પેર.
અનેક સમ ખાધા મન સાથ, ન મુકું જિવતો આવ્યો હાથ;
રાખ્યા ચોકીવાળા તાંહ, માનનિ કેરા મંદિર માંહ.
ઓ પેલો જાયે જે જન, દિવસ એક ઘટિકા છે દંન;
પકડી લાવો પળની માંહ, બાંધો બળે કરી તે બાંહ.

જાત ભાત કે નાત નરેશ, નાનો મોટો જોબનવેશ;
ઊંચ નીચ રંકજ કે રાય, સાધુ સુકર્મી કે ચતુરાય.
બાંધીને લાવો બારણે, શૂળી દેવાને કારણે;
અરણુ ઉદે થાતાં એ કામ, જેથી દેખે એ બધું ગામ.
ફરી અરજ કરશો જો તમો, તમને શૂળી દેશું અમો;
વારજ એક ઘડી જો થશે તો તો મારો જીવજ જશે.
નવ જોશો રાજા કે રાંક, નવ જોશો વીમો કે વાંક;
એમ કહી રાજા તો ગયા, સેવક સોંપે કામે થયા.
વિપ્ર નિકટ પ્હોંચ્યા જેટલે, પળમાં તો પકડ્યો તેટલે;
બાંધી લાવ્યા એને બ્હાર, શૂળી દેવા કેરે ઠાર.
બધા નગરમાં જાણુ જ થયું, વિદ્યા રત્ન એહ તો ગયું;
હાહાકર થયો હિત હોડ, જુવતીએ જાણ્યું ક્ષણુ ખોડ.
માત તાત જાણ્યું જે જંન, રત્ન માટે રોળાયો તંન;
મ્હેલે ચડિ પોઢ્યા મહિપતી, દયા ન આવી હ્રદયે રતી.
સેવક ને શિક્ષા કહિ સ્હેલ, રખે ઉઘાડો મારો મ્હેલ;
રાણિ મંત્રિ બેટી કે બાપ, અથવા મુજ સુત કે હું આપ.
સહુને કહે ઉઘાડો તમો, દેહ રહિત થાશોજી તમો;
સવા પ્હોર ચડે જ્યાહરે, તમો મેહેલ ખોલો તાહરે.
એમ કહી પોઢ્યા તે રાય, દ્વિજ બાળકની શી ગતિ થાય.

છપ્પા.

સુખે સાંભરે નાર, સુખે સણુગારજ સજે;
સુખે સાંભરે સેજ, સુખે બહુ પ્રાક્રમ ખુઝે;
સુખે સાંભરે સ્વાદ, સુખે વાહનપર બેસે;
સુખે સુવસ્ત્ર વિવેક, સુખે સમરાવો કહેશે;
સુખમાં અનેક શોભા ધરે, કરે કલ્પના કામની;
સામળ સુખમાં નવ સાંભરે, રટના સીતા રામની.
દુખે સાંભરે માત, તાત વાતો વ્હાલાની;
દુખે સાંભરે દેવ, કથા કાનડ કાળાની;
દુખે સાંભરે ગ્રહો, જન્મપત્રી જોવરાવે;
દુખે સાંભરે દાન, દયા પણુ દિલમાં આવે;

જન દુખ દાવાનળમાં પડે, ઠરે ન એકે ઠામજી;
તે સંકટથી સામળ કહે, એક ઉગારે રામજી.
દાવાનળમાં દેહ, પડે અગ્નીની આંચે;
પડ્યો પાણિને પૂર, ચડ્યો વેરીની ચાંચે;
પાય કોઈ વિખપાન, શસ્ત્ર મારે બહુ શીશે;
સેજે કરડે સાપ, રુંધિ રાખે કોઈ રીસે;
જોરાવર જુલમી જુલમથી, ચિપિયે તોડે ચામજી;
કવિ સામળ કહે એવે સમે, રક્ષણ કરતા રામજી.
રુદે રામનું નામ, તેહ વશ વરતે વેરી;
રુદે રામનું નામ, જુલમ નવ ગુજરે ઝેરી;
રુદે રામનું નામ, આંચ અગ્ની તો નાવે;
રુદે રામનું નામ, રક શિર તાજ મુકાવે;
વળિ રુદે રામ જેને રહે, જમડા ઝખ મારી રહે
સામળ મુળ સુખ સાગરતણું, રામ નામ કોડે કહે
રામ ,ભજે પ્રહ્લાદ, ઉગાર્યો નરસિંહ રુપે;
રામ ભજે ગજ રાજ, તારિયો શ્રી હરિ ભૂપે;
રામ ભજે પ્રભુ શુદ્ધ, ચંદ્રહાસ તણી લીધી;
વિષ કેડી વિષયાય, કૃષ્ણયે કરુણા કીધી;
શ્રી રામ ભજનથી સહજમાં ગુણકા થઇ શોભિત સતી
વળિ અજામીલ ઉદ્ધારિયો, સામળ ભજે સિતાપતી
રામ નામથી ચીર, પુર્યાં નવસેં નવ્વાણું;
રામે મોદિક ઝેર, કિધા અમૃત જશ જાણું;
રામ નામ નરસિંહ, મેહેતો વદિયા વાણી;
સ્મરણ કાજ મહારાજ, પલકમાં પરઠ્યું પાણી;
વળિ મેરુ સમાન મહિમા કર્યો, કામ હુંડીના દામનું
સામળ કહે તત્વ ત્રિલોકમાં, રુડું નામ શ્રી રામનું

ચોપાઇ.

ઉગરવાનો એકે નહિ ઠામ, ત્યાં રક્ષા કરનારો :
બીજું કો નવ આવે અર્થ, વીનવવો બીજાને ૦
તે રુખિયે સંભાર્યા રામ, મળી મેદની બાધું ગ
બહુ મુખે બોલે છે સહુ, શોકાતૂર સહોદર

કુટુંબ માત પિતા પરિવાર, ચાલ્યાં રોતાં રાજદ્વાર;
રાણિ પુત્ર કે પૂર પ્રધાન, કોઈ અરજ સુણે નહિ કાન.
જેને જેવું હેત જ હોય, હૃદયા સાથે અદકું રોય;
લોક સહૂ ઠેકાણે ઠર્યા, જાણ્યું હંસ જે એના હર્યા.

દોહરા.

નગર શેઠ તે નગરનો, ક્રોડપતી કુળ દીપ;
વણિક જાત વેહેવારિયો, જર દાતા જર જીપ.
છપ્પન ઊપર ભૂગળો, વાજે તેના નાદ;
આઠે પોહોરે આરતી, શોભિત રુડા સાદ.
લક્ષ્મીજી વાસો વસે, નરેંદ્રપાળજ નામ;
સતવાદી સોહામણો, જાણે ગુણ સહુ ગામ.
તેજપાળ તન તેહનો, સોલ વરસ શુભ રુપ;
ભણ્યો ગણ્યો સુલક્ષણો, અકલવત અનૂપ.
ધર્મવત ધીરજ વડી, ધર્મ ધુરંધર ધીર;
પણ રાખણ પરિયાતણો, નામ વધારણ નીર.
તેર વરસની સ્ત્રી ઘરે, રુપે રુડી રંભ;
હુશ કરી હાથે ઘડી, સ્વયે વિધાતા સંભ.
પરકારજ પરકામથી, પરમ મનોહર પુત્ર;
[illegible] તે એકલો, જેથી છે ઘરસુત્ર.
બત્રિસ લક્ષણ—અધનિધી, [illegible] પરાક્રમ રુપ;
બહુ ચપળ બહુ ચાતુરો, ભૂપ. તક્ષો રુપ ભૂપ.
સહજ માર્ગે સોહામણો, સુગ્ગી [illegible] સંદેહ;
લોક મળ્યા લેખા વિના, ત્યાં પણ જાગ્યો તેહ.
પારજ વિદ્યા પટતરે, ન્યાવટ નેગો નેક;
જોઉં સવારે શું થશે, કરિયો કે વિવેક.
શતધા ત્યાં સેવક હતા, રાખ્યો તો રે રાજ;
સમીપ આવ્યો શેઠ ત્યાં, કરવા રુડો કાજ.
બાળક બાંહે ઝાલિયો, શીશ ફેરવ્યો શ્ય;
હડબડમાં હિંમત કરી, સુખ દુઃખ કહે મુજ ને
વિપ્ર કહે સુણ વાણિયા, કશી તરસ શી ભૂખ,
અંત સમે કેહેવું કશું, દીન મરણ દુઃખ.

રામ નામ રુદયે ધરું, કહું મુખે શ્રી રામ;
પ્રભાતે શુળી પામશું, કહું શું તુજને કામ.
કહે અર્થ કીયો સરે, મન કારજ નવ થાય;
મુજ મારે તુજને હણે, કોપ ચડયો છે રાય.

છપ્પા.

કરવું જ્યાં મધુપાન, તહાં શું ચતુર ચરિત્ર;
કાગ ભખે વિષ્ટાય, તહાં શું અંગ પવિત્ર;
રમવું જ્યારે દ્યુત, બોલવુ ત્યાં શું સાચું;
હોય નપુંસક પુરુષ, કામની કહે શું નાચું;
નારની નહીં નિર્મળ મતિ, કદિ વિશ્વાસ ન આણવો;
કવિ સામળ ભટ સાચું કહે, મહિપત મિત્ર ન જાણવો.
દુઃખ કહે શું થાય, જેથકી દુઃખ ન ભાજે;
દુઃખ કહે શું થાય, જેહ સાંભળી ન દાઝે;
દુઃખ કહે શું થાય, હેત વીના જે હરખે;
દુઃખ કહે શું થાય, ન્યાય અન્યાય ન પરખે;
દુઃખ કીધે અર્થજ નવ સરે, પડે જાણ્યું પ્રાણિયે;
દુઃખ કહિયે જો હરિ આગળે, તરત સૂખ બહુ માણિયે.

ચોપાઈ.

તેજપાલ હરખ્યો તે તન, મનાવિયું વિપ્ર તણું ત્યાં મન;
મહારાજ સમ દેઉં છું તુને, મનની વાત તુ કહેરે મુને.
બ્રહ્મહત્યાદિક પાતિક દીધ, કોટિ પ્રતિજ્ઞા તેણે કીધ;
તારા મનનું જે કાંઈ કામ, તે કરનારો છે શ્રી રામ.
એટલી કરું છું તુજને અરજ, વાત સાંભળ્યા કેરી ગરજ.

દોહરા.

પંડિત કહે સુણ પવિત્ર નર, સંક્ષેપે કહું શાણ;
સુણી વાતને સંચરો, પ્રહર આપ પરમાણ.
નર્મદા સાથે પ્રીતડી, હેતે આડે આંક;
રીસ કરી રાજા ધણી, એ છે મારો વાંક.
ન્યાય અન્યાય જુવે નહીં, તે તો શાનો રાય;
હું તસ્કર ને જાર જન, ફૂડી મારી કાય

એને માથે દોષ નહિ, નહિ એને શિર પાપ;
નહીં અધર્મી એહ જન, એને શિર નહિ સાપ.
એની એકજ દીકરી, હું ભીખારી રાંક;
એ સાથે અન્યા કર્યો, એનો શેનો વાંક.
એહ દોષ તે કયમ ગણે, એહ ગણે ક્યમ પાપ;
તસ્કર હુતો રાયનો, વેદ પુરાણે છાપ.
મારે એ નિશ્ચે મુને, અજર કરે નહિ રેખ;
હિમાત કરે તેને હણે, એમાં નહિ મિન મેખ.
મરવા કેરું દુઃખ નહિ, વ્હાલો નહિ મુજ પ્રાણ;
જુઠી વાત જીભે કહું, તો ઇશ્વરની આણ.
આઠ દિવસનો વાયદો, કીધો મેં કરજોડ;
વચન દિધું વનિતા કરે, માનનિ મળવા કોડ.
આજ હું ત્યાં જાતો હતો, એટલે ઝાલ્યો રાજ;
બાંધી રણમાં મોકલ્યો, શૂળી દેયણ કાજ.
રહ્યો મુને બહુ ખરખરો, વનિતા શું નવ વાત;
કયમ કે વચન પળ્યું નહિ, એ મોટો ઉત્પાત .

ચોપાઈ.

શાહ પુત્ર કહે સાંભળ બ્રહ્મ, ધાર્યું મેં મારે મન ધર્મ;
જા તુજને મૂકાવી દેઉં, તારો વાંક હું માથે લેઉં.
વસુધાપતિ સાથે હું વઢું, તારે સાટે શુળિયે ચઢું;
ચોકીવાળાને કરિ અર્જ, આપિ લાંચ સારી નિજ ગર્જ.
હીરા જડિત કડાં કર માંહ, શાહ સુતે સોંપ્યાં તે તાંહ;
મૂકાવિયો વિપ્રનો તંન, મનાવિયું સામદનું મન.
પ્રાતઃકાળે એ આ[illegible]વશે, લાંચ ભેટ તમને આપશે;
કદાચ એ નહીં આવે આંહ, હું બેઠો છું [illegible]ં મંદિર માંહ.
લાવો લેખ કરી દઉં અમો, તરત શુળી દેજો તમો;
એમ કહી બોલ્યો વાણિયો, વચમાંહે ઇશ્વર [illegible]
જગતે [illegible] કહ્યું જ્યાંહરે, એ સાટે મરવું મો[illegible]
ચોકીવાળા તે બોલિયા, ખરું પટંતર તે ખોલિ
મરવાને નહિ આવે કોય, અરે વણિક શાને જિવ

છપ્પો.

કોઈ કહે નહિ તાવ, મૂજને આવી ચડજો;
દુનિયાં ન કહે દુકાળ, પુર બધામાં પડજો;
કોઈ કહે નહિ મેશ, મૂખ મારાપર ખરડો;
કોઈ કહે નહિ નાગ, આવિ કાયા મુજ કરડો;
કોઇને મોત વાહાલું નહીં, કો જાણી ન કુવે પડે;
એવો બ્રાહ્મણ ભોળો નથી, જે કાલ આવિ શુળિયે ચઢે.

ચોપાઇ.

વણિક તને તે ધાર્યો ધર્મ, છોડાવી દીધા તે બ્રહ્મ;
ઝટપટ જઇને ઝાંખું જાળીયે, મળ્યો માનનીને માળીયે.
વચન ઉરિંગણ તુજને થાઉં, જય જય કૃષ્ણ કરીને જાઉં;
નારી કહે બેસો નર નાથ, શીશ ફેરવ્યો હેતે હાથ.
હાવ ભાવ અનરગળ અતી, અતિ પ્રકાર કરે તે સતી;
બ્રાહ્મણ કહે શું ભૂલી ભખો, હરિ સાથે રુડું દલ રખો.

છપ્પો.

માતપિતાનું હેત, ખરા અંતરથી આલે;
પરનારીનુ હેત, તેહતો આળ પંપાળે;
શ્વસુરપક્ષનુ હેત, વિના ગુણ હોય તે ગોથાં;
અર્થી કેરં હેત, જેમ કુશકાનાં થોથાં;
ખરું હેત ભ્રાત ભગનીતણું, હેત નહીં રાયે રતી;
સામળ પ્રિત પરણી પ્રેમદા, હોય સુકુળ સુદ્ધ જ સતી.
ગુણીને સગાં સર્વ, સ્વાર્થનાં સગાં સહોદર;
સગા માતને તાત, સગાં હિતકારી નારી નર;
સગાં વળી મોસાળ, સગાં ભગની ને ભ્રાતા;
વેવાહી ને વેહેવાણ, સગાં ગુરુ ગોત્રી ગ્નાતા;
વળિ સગાં સહૂ આવી મળે, ધન હોય પાસે અતી;
સામળ કહે આપતકાળમાં, સગો એક સીતાપતી.
વાત પિત્ત ને કફે, રુંધાયે હ્રદયા જ્યારે;
સભારે. શ્રી રામ, તેહ દુખ ટાળે ત્યારે;
જોરાવર જમદૂત, ભૂતના સરખો ભાસે;

તેનું ન ઓસડ અન્ય, રામ નામેથી નાસે;
જે નરક નિવારણ નરહરી, પ્રિયા તમો તેને ભજો;
એ આળપંપાળ મૂકી કરી, ભાવે દશરથ સુત ભજો.
ધન્ય શાહ પુત્રને, જિણે ધરણી ધડ મૂક્યું;
ધન્ય શાહ પુત્રને, ચિત્ત એનું નવ ચૂક્યું;
એને શાની ખોટ, છપનપર ભુંગળ વાગે;
અષ્ટ સિદ્ધિ નવ નીધ, આવીને પાગે લાગે;
તે સ્મૃદ્ધિ સહૂ એણે તજી, છવાડ્યો મુજ પ્રાણિયો;
ધિક્કાર મુને જો રહું અહીં, દુઃખી થાય તે વાણિયો.
તેને છે ધિક્કાર, જેહનો ધર્મ જ ડૂલે;
તેને છે ધિક્કાર, જેહ ઉપકાર જ ભુલે;
તેને છે ધિક્કાર, થાય વહાલામાં વેરી;
બોલ્યું કરે અબોલ, ધિક્ક પરદારા હેરી;
પરનિંદા જે પ્રીતે કરે, ધિક્ છે વિપરિત વાતને;
સામળ કહે ધિક્ છે તેહ નર, કરે વિશ્વાસઘાતને.

ચોપાઈ.

અરસ પરસ પડદો ખોલિયો, એટલે તો કુકડો બોલિયો;
થયો ઉજેશ વહી ગઈ રાત, પ્રકાશ પૂરણ થયો પ્રભાત.

દોહરા.

સેવક કહે શાહ પુત્રને, નાવ્યો વિપ્ર નરેશ;
બેસ શુળીપર બાળકા, દેખે બાધો દેશ.
જમાન કો થાયે નહીં, હરખે ન કરે હોડ;
તુજ મેળે તેં તન તજ્યું, કૂડું કીધું કોડ.
હરખ ધરી વણિક ઓચર્યો, જ્યમ વિવાહનો દન;
ભલે ન આવ્યો બ્રાહ્મણો, મરવા મારું મન.
મનુષા દેહ સફળ થયો, સફળ થઈ મુજ વાણ;
સફળ થયો અવતાર મુજ, પર કાજે મુજ પ્રાણ.
પરમાર્થ જેણે ન કર્યો, પરાર્થે ન સુણ્યો કાન;
તેહ જીવતો શ્વાન છે, તે છે રાંઝ રાન.
પરમારથ નવ પ્રીછિયો, શાણા સમજ્યા શીખ;

વસ્ત્ર વિના તે વલવલે, ભટકયો માગે ભીખ.
પરમારથ પ્રીછે નહીં, ભવ ભવ તેના ભોગ;
રક્તપિત્ત રોગે રહ્યા, સમણે નહીં સંજોગ.
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, અફળ ગયો નિજ અશ;
અફળ જ મનખો એ તણો, અફળ અવતર્યો વંશ.
પરમારથ નવ પ્રીછિયો, ઘણા પાપમાં ગર્ક;
વગડે વલવલતા વટે, નેટ પડે જઈ નર્ક.
પરમારથ નવ પ્રીછિયો, એ દુખ અપરમપાર;
કીટ પડે કાયા વિષે, સુખ નહિં તે સંસાર.
પ્રીછે નહિં પરમાર્થથી, તે છે જાણ અજાણ;
તેને લેજો ઓળખી, પડ્યો પેટ તે પાણ.
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, ભણિયો ભાષા ભેદ;
પરમારથ જાણે નહીં, અતિ મૂરખ એ વેદ.
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, પડ્યો પોડો પાટ;
ધન મેળવ્યું ધૂળમાં, વધુ ઊઠાડી વાટ.
પરમારથ પ્રીછ્યો નહીં, રૂડા કુળમાં રાજ;
નિચથી નિચ તે જાણજો, અલ્પ જનમને કાજ.

ચોપાઈ.

હરખ બાલે મન નહીં શોક, સહુ સાંભળે નગરના લોક;
જોરાવરી ચડે જેટલે, (તેનાં) માત તાત આવ્યાં તેટલે.
કરિ કલ્પાંત શીશ કૂટતાં, કેશ તોડતાં ને પડિ જતાં;
ત્રાહ ત્રાહ કરતાં તે તર્ત, સુત પેહેલાં આણો અમ મર્ત.
દવાઈ રાય દવાઈ પંચ, દવાઈ રામ ને શિવની સંચ;
ત્રીલોક બધુ જુવે છે તાંહ, બળ કરિ તનને ઝાલ્યો બાંહ.
અમો સર્વને શૂળી દિયો, રિદ્ધ સિદ્ધ તે લૂટી લિયો;
તેહ પુત્રની આવી નાર, અતિ આક્રંદ કરે હાકાર.
સોલે મારા લો શણગાર, મૂકી દો મારો ભરથાર.

દોહરા.

સેવક કહે સુણ શાહપત, નગરશેઠ નર નાથ;
જમાન છે તન તાહરો, લેખ લખ્યા છે હાથ.

કાઢી મૂક્યો દીકરો, બ્રાહ્મણ કેરો ભર્ત;
નિજ હાથે પોતાપણે, માંગી લીધું મર્ત.
વાયદો વિપ્ર કરિ ગયો, ગણ્યુ અગિયારાં આણ;
તે માટે શળી ચડે, પંડ રહે નહિ પ્રાણ.
એને શુળી ન દીજિયે, (તો) અમને રાજા દેય;
તમને તે શું ઊકલે, કરો ગમે મન તેય.
એટલે વિપ્ર માત તાતને, જુગત થયું છે જાણ;
સુત તુજ સંકટમાં પડ્યો, થયો પારકો પ્રાણ.
માત તાત તન તાડતાં, આવ્યાં રનમાં વર્ત;
શળી ચડવા સોંડિને, માગી લીધું મર્ત.
વિચાર જાણ્યો વણિકનો, પ્રીછ્યાં ઉભાં પાસ;
જો જો ચારે ચતુર નર, વણિક તુને સાબાશ.
ધન છે તારી માતને, ધન છે ઘરુણી ઘરસુત્ર;
ધન અક્કલ તુજ હામને, ધન્ય પ્રતાપિક પુત્ર.

ચોપાઈ.

સેવક પ્રત્યે બોલ્યો રુખી, સતવાદી કીધા તે સુખી;
મારા સુતનો એહ જમાન, મરવા કારણ આવ્યો રાન.
એણે શું ખાધું ને પીધ, લાભ કશો બિચારે લીધ;
એને તો જાવા દો ઘેર, પછિથી કરો અમારી પેર.
અમે બે આવી મળિયે, અમને દિયો તમો શળિયે;
રામ આણ રાજાની આણ, આણ રાયની પુર પરમાણ.
સ્ત્રીહત્યાદિક ખાધા સમ, વણિકને મારે છે ક્યમ;
અમને ગ્રહો મુકો એહને, દુખ શા માટે દો દેહને.
એક મને કહે બીજું મને, નહીં તો સ્ત્રીહત્યા છે તને;
સેવક ત્યાં તો વિસ્મે થાય, અપરાધી વિણ કેમ મરાય.
કોને પડી છે એવડી ગરજ, કોણ કરે રાજાને અરજ;
રાય સુતા છે ખાઇ સંમ, કિંકર તેહ જગાડે કંમ.

દોહરા.

મેહેલ મધે વિપ્ર રમે, ત્યાં થયો ઉત્પાત;
આના માંગી નિકલે, રાજકન્યાની પાસ.

વિપ્ર કહે વનિતા સુણો, છેલો કરું જુહાર;
મુજ માટે તે વણિકને, પડશે મોકમ માર.
નારી કહે સુણ ધરપતી, વચન જ મારું દેઉં;
જઇ જીવાડું તુજને, નહિતર દેહ હું દેઉં.
રિઝવુ રાણી રાયને, વિનય કરી બહુ વાત;
એમ કહી વનિતા ગઇ, જ્યાં પોતાની માત.
અથ ઇતિ કીધી કથા, માંડી વાતનું મૂળ;
રુડું કરતાં ભૂંડું થયું, સંકટ મોટું શૂળ.
મા કહે એનું શું ગજું, પરણે તુજને રાંક;
કહુ ક્યમ તુજ તાતને, વિપરીત પડિયો વાંક.
કહી શકે નહિ કોઈ જન, તાત તણે જન હોર;
અધિપત એ તો ઊઠશે, દિવસ ચડતે પોહોર.
એટલે વિપ્ર ઉતાવળો, ગયો ઉગમતે દીસ;
શુળી દો મુને સેવકો, સહજ નમાવું શીશ
જાવા દોની શાહને, એહ તણો શો વાંક;
ગુનેગાર અપરાધિ તે, હુ છુ આડે આંક.
જો હું હેત નાશી ગયો, ખોવ્યું હત મુજ માન;
તો તો એનો વાંક છે, જોખમ થાત જમાન.
જમાનને જોખમ કરો, (તો) હત્યા તમને પાંચ;
સૂર્ય ચંદ્ર બે સાખિયા, શિવ શકતીની આંચ.
વણિક પુત્ર કહે વિપ્ર સુણ, જા તું તારે ઘેર;
મરવા દે મુજને ઈહાં, પરમારથની પેર.

છપ્પો.

દાતાને મન દાન, કિંકરને તે કાકરથી;
રંક મને પકવાન, રાયને મન ભાખરથી;
નિર્મળને મન નાર, તુચ્છ જાણે તરણાથી;
શૂરાને મન સિંહ, હોડ હાકે હરણાથી;
પરાક્રમી પુન્ય પરમારથી, તન મન ધન તેને કશું
સુખ સાગર સત્ય વાતમાં, વણીક મને એવું વસ્યું

ચોપાઈ.

જાને વિપ્ર તું તારે ઘેર, મેં કીધું પરમાથ પેર;
વણિક માત પીતા ને નાર, એ ચારે કહે મુજને માર.
બ્રાહ્મણ બ્રાહ્મણિ ત્રીજો તંન, મરવા ઉપર અદકું મંન;
રક ઝક બહુ થઇ તે ઠેર, ચડ્યો દિવસ એમ કરતાં પ્હોર.
મહિપત મુક્તા કીધા મ્હેલ, ત્યાં સહુ કરવા આવ્યા સેલ;
પ્રધાનને પૂછી છે વાત, તસ્કરની કીધી કે ઘાત?
કોણ જાત ને કોણ જ ગામ, એ ઠગ રેહેતો કોણ જ ઠામ;
કોનો સગો ને કોણનો પુત્ર, ક્યાં એનું બળિયું ઘરસુત્ર.
તવ પ્રધાને જોડ્યા હાથ, બોલ્યો તે શુભ વાણી સાથ;
એ તો ગુરુ કેરો છે તંન, માનનિનું મોહ્યુંતું મંન.
બળાત્કાર કરિને તેડિયો, ખાંત કરી એને ખેડિયો;
પડિયો દ્રષ્ટ તમારી એહ, શળીપર મોકલિયો તેહ.
નગરશેઠ કેરો સંતાન, રાતે તેનો થયો જમાન;
તેને માબાપે જાણિયાં, વનમાં તે મરવા આવિયાં.
વિપ્ર તણી માતા ને તાત, કહે કર પ્રથમ અમારી ઘાત;
તમારી પુત્રી ત્યાં કહે છે વાણ, પ્રથમ હણોરે મારા પ્રાણ.
આણરાયની દેઈ રહ્યાં, એક એકથી આગળ થયાં;
જેહ તમો કહો તે કીજિયે, પ્રથમ કોને શુળી દીજિયે.
જાણી જવ રાજાએ વાત, એ તો વાત થઈ ઉતપાત;
કયમ મારું એ ભારે બ્રહ્મ, બોળાએ મેરો કુળ ધર્મ.
વણિક બિચારો કેમ મરાય, ઘાત સુતાની તે કયમ થાય;
કરું કોણ ઊપર હું કોપ, મૂજ વચનનો ન કરું લોપ.
અધમ અન્યા તે કયમ કરું, પ્રાણ ત્યાગ કેરી હું મરું;
કોડવાર કહું શું કથી, કોઈ ઉપાય બિજો લો નથી.
પોતે મરવું ધાર્યું ત્યાંહ, આવ્યો નરપતિ તે વંન માંહ;
અધિક પુન્ય કોડેથી કીધ, દોલત અતી લુટાવી દીધ.
મટવા તજવા જિવ કારણે, આવ્યો અધિપત તે બારણે;
કોલાહલ દીઠો અતિ ઘણો, મળ્યો સાથ બહુ લોક જ તણો.
ત્રાહિ ત્રાહિ થાય છે જ્યાંહ, મહિપત પોતે આવ્યો ત્યાંહ;
બોલ્યો સહુ જાઓ નિજ ઘેર, કો સાથે નહિ મુજને વેર.

કોઈની સાથે હું નહિ વદું, બોલ પાળવા શૂળિ ચડું;
રાણી કહે એ દુઃખ કયમ ધરું, તમ પ્હેલી તો હું પણ મરું.
પ્રધાન કહે કરું તન તાજ, સુંપો તમે ફાવે ત્યાં રાજ;
વિપ્ર કહે તપ આદરું અમો, શિદને સર્વ મરોછો તમો.
કુંવરી કહે છે મારો વાંક, શિદને મરો તમો સહુ રાંક;
એક એકથી આગળ ધાય છે, મનમાં મોત ચતુર ન્હાય છે.
રાજાને નવ સૂઝે પેર, વચન ચુકી કયમ જાવું ઘેર;
એવો ઈશ્વરતણો બનાવ, સત્યવાદિ રાયનો સ્વભાવ.
વચન ન ચૂકે જીવ જ ગયે, મહા દુઃખ છે હસા થયે.

છપ્પો.

રોગ તણો ઊપાય, ધરે તે ઓસડ ખાયે;
જોગ તણો ઊપાય, પૂજે જો હરિ ગુણ ગાયે;
ઉદ્યમનો ઊપાય, ચાકરી કીજે ઝાઝી;
વશિકરણનો ઊપાય, રાખિયે તેને રાજી;
એમ અનેક ઊપાયના ભેદ છે, જ્યાં થાયે જે ભાતનો;
સામળ કહે ઊપાય એકે નહીં, સ્વભાવ છે જે જાતનો.

ચોપાઈ.

સ્વભાવ રાજાનો એ પડ્યો, થઈ હઠીલો વનમાં અડ્યો;
વચન મારું તો નહિ જાય, જાણિ બ્રહ્મહત્યા કયમ થાય.

દોહરા.

અરે રાય તે કયમ મરે, થઇ ઉદાસિ બહુ પેર;
ધિક અવતાર જ આપણો, જઈએ જિવતા ઘેર.
પ્રજા એમ બહુ કળકળે, લક્ષ કોટિધા લોક;
દુરિજન કેરાં દલ હસે, સજ્જનને મન શોક.
ઈશ્વરની ગત અવનવી, કળી શકે નહિ કોય;
આરંભ્યાં અમથાં રહે, હરી કરે તે હોય.
જેહ સત્ય ચૂકે નહીં, ભમત ન મૂકે મર્મ;
સાચું હોય જો શિવ કને, તો તો તારો ધર્મ.

છપ્પો.

ભુંડે પાપ કરનાર, ભુંડે જુલમી જે જુઠા,
ભુંડે અતી અભિમાનિ, ભુંડે જેપર હરિ રુઠ્યા,
ભુંડે ચોર ને ચાડ, ભુંડે જાગે જોરાળા,
ભુંડે નીચ નઠોર, ભુંડે દુષ્ટો ભમરાળા,
વળિ ભુંડે વાટ વગડે પડે, ભુંડે અતી દુખ દાયકા;
પણ તરે ધર્મ ને પુન્ય પ્રિય, સામળ સત્ય સહાયકા.

ચોપાઈ.

એહ વાત અહિંયાથી રહી, વચ્ચે વાત એક બીજી થઇ,
ઉજેણી નગરીનો ભૂપ, બુદ્ધિ જેની અતી અનૂપ.
ધર્મવાદિ ધુરંધર ધીર, વડહથ વાસવ વિક્રમ વીર,
સતવાદી શુભ લક્ષણ સાર, દેવરૂપ મોટો દાતાર.
રાજ રીત રુડી જે રખે, જ્યોતિષ માહે શાખ જ લખે,
તે મહિપત બાધી માતરા, જગનાથ કેરી જાતરા
દંડ કમંડળ કાવડ હાથ, સેવક મિત્ર નથી કો સાથ,
એકાકી આવ્યો છે ત્યાહ, વિપરીત થાય છે વનમાહ
લાખો જહા મળ્યા છે લોક, સહુકોને મન અદકો શોક;
દિવસ પોહોર અઢિ એમ જ થયો, વિક્રમ જઇ ત્યા ઉભો રહ્યો
પુછી લોકને લીધો પાર, સુણ્યુ અધિપતિનુ દુખ અપાર

છપ્પો.

ધન્ય વિપ્રનો તન, ધન્ય પદ્મનિ એ પુત્રી,
ધન્ય રાયનો દેહ, ધન્ય ધરણી ધરસુત્રી,
ધન્ય વણિકનો બાળ, ધન્ય સતવાદી શૂરો,
પરદુખભંજન એહ, પુન્ય પરતાપિક પૂરો,
સતવાદી સાખ લખ્યા સમો, દીઠો નહિ કો દેશમા,
બાલાપણ માહે બુધનિધિ, લાયક જન લઘુ વેશમા

દોહરા.

એનું દુખ હણ્યા વિના, જો હું મારગ જાઉં,
જન્મ જન્મ નરકે પડુ, કાને કુષ્ઠી થાઉં.
તેહ નગરનો નરપતિ, બેઠો છે એકાંત,

કાંઇ સૂજ પડતી નથી, ભાગતી નથી ભ્રાંત.
બેઠા જ્યાં જઇ પુરપતી, મુક્યો શીરપર હાથ;
બહુ હેતે બોલાવિયો, સ્નેહ કરયો તે સાથ.
અમો આજ કાને સુણી, તુજ પુત્રીની વાત;
તે માટે બ્રાહ્મણ તણી, તમો કરાવત ઘાત.
તેજપાળ ગુણ આગળો, પ્રીતે થયો જમાન;
ઇકોતર નિજ ઉધરયા, વેશે વેદ વિમાન.
એના જશમાં નહિ મણા, એનું જીવિત ધન્ય;
સતવાદી એ સમ ભલો, અવનીમાં નહિ અન્ય.
ધન્ય એહની માતને, ધનધન બુદ્ધિ બરાસ;
ધન એ પરદુખભંજણો, પ્રભુ છે એને પાસ.
સહુનું દુ:ખ તેં સાંભળ્યુ, ગુનો કરયો તે માફ;
એક વચનને કારણે, પ્રાણ તજે છે આપ.
તે સરવે મેં સાંભળ્યું, રીઝ્યુ છે મુજ મન;
સહુની શુળી મને દિયો, ઉગારુ તુજ તન
ખલક બધી ત્યા સાંભળે, એ શા બોલે બોલ;
પુરુષ કોઇ એ અવનવો, તરણી જેતુ તોલ.
મરવા પર મોહોકમપણું, દેહે ધરે ન દુખ;
સુખ કરવાને સર્વને, ધન્ય માતની કૂખ
તેહ ગામનો રાય કહે, સાંભળ મારા વીર;
હું જીવુ ને તુ મરે, ધિક ધિક મૂજ શરીર.
કોણ છો તમો ક્યાં રહો, કોણ તમારો દેશ;
નાત જાત કહો નિર્મળી, કયા કરવો પરવેશ
તમ સરખા કોઈ નહી, અવની તલમાં એહ;
દેવાંશી કો દેવ છો, તપ તેજસ્વી દેહ.
લાખવરાં કારજ કરું, કહો તે માનું સત્ય;
ધન અકલ તુજ હામને, અતિ મોટી તુજ મત્ય.

ચોપાઈ.

નરપતિ શાને પૂછો નામ, શાને પૂછોછો ગુણ ગામ;
મુજને તો મરવા દીજિયે, સુખે રાજ તારું કીજિયે.

ઉગારવા છે સરવે લોક, શાંત પમાડો સઘળો શોક;
ત્યારે તે રાજા બોલિઓ, તે તો ન્યાય તમે તોળિયો.
તમને ઘટે તે તમે કહ્યું, એ વાતે મુજ કામ ન થયું;
વચન માહરું તો નવ પળ્યું, તુને હણું તો જીવિત બળ્યું.
જાઓ તમો તમારે ઠામ, કરવા દો મુજને મુજ કામ.

દોહરા.

વિક્રમ કહે સુણ વીર તું, વપૂ વિચારી જોય;
જીવ સહુના ઊગરે, એવું કારજ હોય.
ત્યારે તે નર ઉચરચો, માને મારું મંન;
ઇશ્વિર સાખ પુરે ઇહાં, જે છે જુગજીવંન.
કહે કે તુને દોષ નહિ, ગુનો કરચો તે માફ;
તો મન માને માહરું, પલક ન બેસે પાપ.
બાકી અવર ઉપાય નહિ, દેહ ન છોડો કોય;
ઇષ્ટ આણ જીવું નહીં, કરું ધર્મ મુજ હોય.
વિક્રમસેન વિચારિયું, ઠીક બતાવ્યો ઠાઠ;
વાટ જુઓ કરું વાયદો, દિવસ આજથી આઠ.
પરવરું પરમેશ્વર કને, પૂછી લાવું પાર;
સાખ પુરાવું શ્રીમુખે, નિશ્ચે એ નિરધાર.
પલક એકમાં ઇશ્વિરે, સૃષ્ટ રચી છે સર્વ;
આઠ દિને એ વારતા, હોશે પોહે પર્વ.
રાય કહે પાછા ના વળો, ખોળુ તમને ક્યાંહ;
વિશ્વંભર તો વેગળા, નથી જ્યાંહ કે તાંહ.

ચોપાઈ.

નાહ્યો વિક્રમ પેહરી માળ, સંભાર્યા ત્યાં શ્રી ગોપાળ;
સુર્ય ચંદ્ર કીધા સાખિયા, રામચંદ્ર વંચમાં રાખિયા.
કોટિક હસા કોટિક સમ, આઠ દિવસમાં નાવું કયમ;
મન આંમળો ઉડાવી દિયો, ભાર નીજને માથે લિયો.
તે પુરપતિયે પરઠી પેર, અમો નહીં જાઇશું અમ ઘેર;
પરીક્ષત સાત દિવસ વન રહ્યો, ભાગવત સુણી પાવન થયો.
તમો આવશો જ્યારે જયા, ત્યાર સુધી સાંભળશું કથા;

આઠમે દિવસે તજશું આપ, તે તારે શિર મુકશું પાપ.
તું જાણે છેતરિ જાઉંછું, ખોટા સમ પોતે ખાઉંછું;
અમો વિશ્વાસુ ગુણમાં ગર્ક, તારે ભોગવવું પડશે નર્ક.
એવા ભેદ ભુપતિયે ભણ્યા, ચતુરે સમ ખાધા ચોગણા.

છપ્પા.

કરે બ્રહ્મ હત્યાય, વેદના મારગ લોપે;
સ્ત્રીહત્યા લે શીશ, ઘણો ધેનૂપર કોપે;
મદ્ય માંસ આહાર, ઊંચ જન જો કદિ ભોગે;
ગુરુ પત્નીશું ગમન, જાર વિદ્યા જર જોગે;
સુવર્ણ ચોરે સદા ઘાતશું, આવ્યાને આદર નવ કરે;
વિશ્વાસઘાત કરે જહાં, સામળ પાપ એ શિર ધરે.
બ્રહ્મ ન પાળે ધર્મ, કર્મ સંધ્યા નવ સૂજે;
કરે અભક્ષાભક્ષ, પ્રીતથી હરિ નવ પૂજે;
ત્રિયા હણે નિજ કંથ, જાર કારણ જર લેવા;
પેટ કાજ પરમાણ, કરે જે શૂદ્રનિ સેવા;
વળિ પાટ હણે જે પાપિયો, બાળક રમતાંને હણે;
તે પાતિક મુજ શિર હજો, વિક્રમજી એવું ભણે.
પરજનનો હરિ ગર્થ, અર્થ પોતાનો સારે;
સાસર વાસણિ નાર, લુટે જે કરિ બળ ભારે;
ઝેર દેઈ જર લેય, રાનમાં રાડ પડાવે;
કૂડી પૂરે સાખ, કુડાં જ કલંક ચડાવે;
કરે ચોરી ચાડી ને જૂઠડી, અપાર અન્યાય જોગવે;
સામળ કહે વિશ્વાસઘાતકી, અઘોર પાપ તે ભોગવે.

ચોપાઈ.

કહો તો લઉં પ્રતિજ્ઞા ઘણી, ભોગું પીડા હત્યા તણી;
ગોવધ નારીવધ બહુ બાળ, ભોગવું એવિ આળપપાળ.
પચાસ કોટી પાતિક થાય, કાયા કોડી તેની થાય;
એવા પાતિકના ઠાઠમાં, પડું ના આવું દિન આઠમાં.
ઇશ્વિરને લઈ આવું અહિં, સાખ પુરાવું આ વન મહિં;
તો જાણજે જનુનિયે જણ્યો, નહિંતર તો ગુણકાનો ગણો.

અમૃત જેવાં વાયક ભણો, ગુણ જોતામાં સાચો જણો;
વળતી પુરપતિ વદયો વચન, સાભળજે એ પરમાર્થ પાવન.
આ પ્રશ્નના ઉત્તર લાવજો, કરી કામ શિઘ્રે આવજો.

છપ્પા.

ઇશ્વર તે શું ખાય, પ્રભૂ શું પાન પિયે છે;
જરૂર પ્રભૂ ક્યાં જાય, એહ શું દાન દિયે છે;
હરિ ક્યાં વાસ વસંત, ક્યાહાં થિર થાવર રેહે છે;
શું લે શું દેયત, કૃપાનિધ એ શુ કેહે છે;
બેસે ક્યાં ઊઠે એહ ક્યાં, ક્યાં પ્રભુજી નૃત્ય જ કરે;
લે કોનુ આપે કોણને, સામળ કોશ કોના ભરે.
નાસે કોથી રામ, પાસ બેસે એ કોની;
સ્તુતિ નિંદા કે સેવ, મિહારા કરે કિયાં મોંની;
શી વાતે પરસંન, શિ વાતે એ દૂભાયે;
શી વાતે દે દરશન, કોથિ વેચ્યો વેચાયે;
વહાલો કુણ કુણ અળખામણો, કુણ શત્રૂ કુણ મિત્ર છે;
સામળ ભટ કહે શ્રી કૃષ્ણજી, પોતે સદા પવિત્ર છે.
પ્રભૂને પૂજે કોણ, પ્રભૂ તે કોને પૂજે;
કોણ ઊંચ ને નીચ, શું તે શિવજીને સૂઝે;
હરી નિત્ય શું ગાય, મંત્ર કોના છે મૂખે;
કોને સૂખે સૂખ, દુખી એ કોને દુઃખે;
છે કશો રંગ ને રૂપ ગુણ, કોણ ગામ કુણ નામ છે;
જોઈ આવો ને જુગત કરિ, મારે એનું જ કામ છે.

ચોપાઈ.

કબુલ કરયું સહુકો સાથમાં, હેતે કોલ દિધો તે હાથમાં;
કુડ કપટનો નથિ કાયદો, વસુ દિવસનો છે વાયદો.
કથા વારતા કીર્તન કાજ, સાધન મમ થયો તે રાજ;
પંથ પળાયો વિક્રમ વીર, ધર્મ ધ્યાન રાખી દઢ ધીર.
સત્ય વાત સહસા મન સજી, શિવ ઉમયાને મનમાં ભજી;
ઉત્તર પંથ અનેરો રગ, શુભ હીમાળા કેરો સંગ.
સ્વર્ગ તણી તે વાટ વિવેક, પાંડવ જહાં ગલ્યા છે નેક;

તે વાટે ચાલ્યો, ચિત ધરી, સ્મરણ ધરણિધર કેરું કરી.
જપ કરતો ચાલ્યો જાય છે, જેથી શિવ પ્રસન થાય છે;
ત્યાં વાચા બોલ્યો છે વીર, હરિ મળશે તવ લેવુ નીર.
ભૂખ તરસ દાવાદળ ઘન, થયા બપોર ભયાનક વન;
મનુષ જાત કોઇ નવ મળે, બેઠો જઇ આંબાની તળે.
આંબે મોર ફળ્યો છે ઘણો, અમ્રત સમપરિમળ તે તણો;
વિક્રમ જઇ બેઠો જેટલે, તે આંબો બોલ્યો તેટલે
ગેબી શબ્દ વૃક્ષથી થયો, પંથી સાંભળવા તે રહ્યો

દોહરા.

કહે પથી તું કુણુ છે, કુણુ જાત કુણુ નામ;
કયે પથ ક્યાં પરવરે, કરવું છે કુણુ કામ.
સાચુ ન કહે સલક્ષણા, તો ઇશ્વિરની આંણુ;
નમ્ર વચન શબ્દે કહ્યાં, સુણી વિક્રમે વાણુ.
કહે વીર સુણુ કલ્પતરુ, જાવું હરિની પાસ;
ગામ નામ તું શું કહે, કેહે કુણુ વાશ્વિ વિલાસ
તરુ વળતો વાણી વદે, દાવાનળ મુજ દુઃખ;
પરમેશ્વરને પૂછજો, કયમ કરિ પામું સૂખ.
જશવંતો કહે ઝાડ તુ, એવુ દુખ શી અર્જ,
પરણ્યાના છે દીકરા, શા માથે છે કર્જ.
અંબ કહે સુણુ અધિપતી, કશી કરું નહિ હાણુ;
દાવાનળ દુઃખમાં પડ્યો, પરવશ છે મુજ પ્રાણુ.
ફળ સવાગણુ શેરથી, ચિતમાં સહુકો ચ્હાય;
તેમાં કીડા ગદગદે, ખર કુત્તા નવ ખાય.
પાડ જ માનું તાહરો, પુછિ લાવે જો પાર,
મુજ મને વિક્રમ તમો, પરદુખભંજન હાર.
ચમકી રાજા ચેતિયો, એને દુખ અપાર,
એને સુખ જો નવ કરું, તો ધિક મુજ અવતાર.

ચોપાઈ.

તેહ વૃક્ષને વાચા દીધ, રાયે પથ કર્યો છે સીધ,
ચાલ્યો તે જાયે જેટલે, તરવેણી આની તેટલે.

મચ્છ એક મોટો અતિ ભીર, દીઠો વિક્રમે તેને તીર;
નિર્મળ જળ પીવા કારણે, બુધનિધાન બેઠો બારણે.

દોહરા.

મચ્છ કહે સુણ સત્ પુરુષ, નિર્મળ ગંગા ન્હાય;
સત્ય બોલ શિવ આગના, તું શા કામે જાય.
પવિત્ર નર પ્રભાતમાં, રીઝી બોલ્યો રાજ;
ઈશ્વર પાસે પરવરું, તુજને શું છે કાજ.
મચ્છ માન મૂકી મળ્યો, ધણીક મુજને ગર્જ;
મારી વતિ વિનતી કરી, કરજો હરિને અર્જ.
દાવાનલ અગ્ની બળે, મારા દેહેમાં દાખ;
આતમઘાત કરી મરું, તેનો સૂરજ સાખ.
એહ રોગ શા પાપથી, લખ વિછીના ડંખ;
કીધું પુન્ય કરવા થકી, ભાગે દુઃખના પંગ.
પુછી પાર લાવો તમો, પામું સૂખ શરીર;
મારે મન ઉજ્જેણપત, તું શ્રી વિક્રમ વીર.

ચોપાઈ.

હેત પ્રીતથી હઈડું હસ્યું, વચન મચ્છતું મનમાં વસ્યું;
અતિશે કપરા ખાધા સંમ, તો પુછી નવ આવું કંમ.
સ્નાન કરી ચાલ્યો સાથમાં, માળા મંત્ર તણી હાથમાં;
ભમતો ભમતો હીંડ્યો ભૂપ, મહા વને એક આવ્યો કૂપ.
રાજા બેઠો પાસે જઈ, ગેબિ શબ્દ સમ વાચા થઈ;
ભાઈ પંથિ તુ મારો વીર, છે નિર્માલ્ય જ મારું નીર.
ભુંડી ગાળ મુખથી ભાંખશો, થુ થૂ કરી થુકી નાંખશો;
ધર્મવંત બોલ્યો થઈ ધીર, નથિ પીવું ભાઈ મારે નીર.
જદુપત પાસે મારે જવું, બોલવું તાં એશિકલ થવું;
ત્યાર પછી લઉં જળ કે અંન, મુખ લીધાનું મારે મંન.

દોહરા.

કૂપ કહેરે કરણ તું, કે હરિશ્ચંદ્ર જ હોય;
કે રાજા વિક્રમ વિના, બોલ્યું ન પાળે કોય.
અરજ કરો ઈશ્વર કને, છે તમ શુદ્ધ શરીર;

દામ ઘણાં મુજ ખરચિયાં, ઝેર સમું ક્યમ નીર.
વારુ કહિ નૃપતિ પળ્યો, ભૂધર સાથે ભાવ;
માન સરોવરના સમું, આવ્યું તરત તળાવ.
વાટે બેઠો વાણિયો, ઘરડો ને ગુણવંત;
પંથીને પાયે નમ્યો, ચતુર દેખિને ચંત
કુણ છો તમો કહાં જશો, કાં સિધારો કાજ
દીસંતા છો દેવતા, મોટા છો મહારાજ
પામર છું પંથી અમો, રઈયતના છું રાંક
સ્તુતિ કરો છો જે તમો, તેજ અમારો વાંક
કાંઇક કાજ સમોવડે, મનમાં મોટી આશ
મન જાવાનું માહરે, પરમેશ્વરની પાસ.
ભલે જાઓ ભેટો ત્યહાં, કરો તમારું કામ
જો ત્યાં તમને સાંભરે, તો લેજો મુજ નામ
વેજાપુરનો વાણિયો, વ્હાણવટી વેપાર
વાંઝિયો છું નથિ પુત્ર કો, એ દુખ અપરમપાર
પોથી છોડી પંડિતે, જોયા જોશ નિદાન
તળાવ ખણુ જોજનતણું, પામિશ શુભ સંતાન.
ટકા કોડ ત્રાણું થયા, હેમતણા હિત દામ;
માન સરોવર સર કર્યું, અતિ અલૌકિક કામ.
વૃક્ષ વવાવ્યાં વાટમાં, ઘટા કરી ગંભીર;
પણ ના આવ્યો દીકરો, ન રહ્યું સરવર નીર.
પાપી મુને પ્રજા કહે, ખરચ્યું પાપનું ધંન;
તે દુઃખે દાઝું અમો, મરવા ઊપર મંન.
મરતાં આતમઘાતથી, દીઠા તમને તર્ત;
મારે મન વિક્રમ તમો, જો ઉગારો મર્ત.
ઠીક કહી વિક્રમ વળ્યો, શિવ શિવ ભણતો સાર;
દુખ પામે દિન આઠમે, એમ ગયા દિન ચાર.
વિક્રમ મન વિચારિયું, ક્યાં મળવા મહારાજ;
ચાર દિવસ જો વહી જશે, તો લોપાશે લાજ.
ભાર બધા બ્રહ્માંડનો, પડશે મારે શીશ;
એકે વાત ન ઊકલી, અષ્ટમ દિનકર દીશ.

પરદુખ ભજન મેં કર્યાં, સાખ પડાવી સાટ;
નામ થયું નવ ખંડમાં, તેને ઊંડી વાટ.
નીર ગયું મુજ નામનું, નિર પરિયાનું જાય;
વચન ભ્રષ્ટ થાઉં અમો, દશહત્યા શિર થાય.
યોગી નિજ ધ્યાને ધરે, વર્ણવિ ન શકે વેદ;
તેહ ભૂપ ક્યમ કરિ મળે, ભૂપત પડિયો ભેદ.
સ્તવતાં થાકિ સરસ્વતી, સહજ લહે નહિં શેષ;
તે હરિ મુજને ક્યમ મળે, લાજ રહે નહીં લેશ.
એમ વિચાર્યું રાયજી, મરવુ સુખે નિદાન;
નહિતર દુઃખ અદકુ પડે, જાય કુળ ને માન.
ઈંધણુ કરીયાં એકઠા, સરીતા કેરે તીર;
સ્નાન વિધિ સારી કરી, કરિયું શુદ્ધ શરીર.
મંત્ર જપ્યો મહાદેવનો, માળા ઝાલી હાથ;
એક પગે ઊભો રહ્યો, સ્તુતિ કીધી શિવ સાથ.

છપ્પા.

ભક્ત સુધન્વા સત્ય, તેલમાં તાતે તળિયો;
પ્રગટ થયા પ્રભૂ ત્યાંહ, સહજ કીધો શિતળિયો;
પાંડવ ઉગર્યા પાંચ, આચ આવિ ન અણુ માત્ર;
સારથિ થયા શ્રિ કૃષ્ણ, જેહ જોવાની જાત્ર;
નવસેં નવ્વાણું પૂરિયાં, કિચક સરવે સાથે સમ્યા;
સામળ કહે સેવક કારણે, શ્રી ભૂધર સંગે ભમ્યા.
ચંદ્રહાસ ચિત ધીર, ખબર લાખેણી લીધી;
વિખ ફેરી વિખિયાય, ઘણે કોડેથી કીધી;
નરસિંહ નાગર નામ, કામ જૂવો એ કીધું;
સસડતે પાણિયે સમોવણુ, દેશ દેખંતે દીધું;
મામેરુ મન ગમતું કરયુ, હુંડી શિકારી હાથમાં;
સામળ કહે વ્હાલો ભક્તનો, શ્રી કૃષ્ણ શોભે સાથમાં.
હું અપરાધી રાંક, વાંક તો વીસ કરોડાં;
જુઠો જુલમ કરનાર, પાપ શિર પાતિક પોઢાં;
અધર્મ અન્યા નેક, અકલહિણુ હું છું ઓછો;

ધર્મ સત્ય ને કર્મ, છેક તેમાં છું છોછો;
શ્રી કૃષ્ણ મને તે ક્યમ મળે, નથી હરીપર નેહને;
સામળ ઉપાય એક નહીં, દહન કરું આ દેહને.
ઇચ્છા એવી થાય, ઇંદ્રને આસન બેસું;
વિમાન વૈકુંઠ માંહ, પૂર વિષ્ણુને પેસું;
રાંક ચડે ગજરાજ, અધન જાણે ધન પામું;
વંધ્યા ઇચ્છે પુત્ર, બહુ પરણાવી જામું;
એમ ઇચ્છા લેહેર અનેકધા, જગ જનમાગે વામિયે,
સામળ કહે નહી એ વસા, પુન્ય તેટલું પામિયે.

ચોપાઈ.

પ્રદક્ષિણા કરિને ત્યાં સાત, સમરી મોટી હરસિધ માત;
દિવસ આટલા પાળ્યાં લાડ, તે માતાજી તારો પાડ.
કથન એહ સાંભળજો કરણ, મને રાખજે હરિને ચરણ;
વિક્રમરાય અગ્નિમાં એહ, જય જય કરિ જંપાવે દેહ.

દોહરા.

દીનાનાથ દયાનિધી, દામોદરા દયાળ;
કરુણા મુજ ઉપર કરો, કરુણાનિધી કૃપાળ.
ભક્તવત્સલ જ ભૂધરો, ભવ જળ તારણ હાર;
ભવ બ્રહ્મા ભાવે રટે, સકળ સિદ્ધિનો સાર.
તત્વ એહ ત્રણ લોકનું તારક મારક તંત્ર;
કરણ કોટિક બ્રહ્માંડનો, મોક્ષ મૂળનો મંત્ર.
અધિક કો ન એ નામથી, જીવનું જોખમ જાણ;
સુખ સાગર સુખ ધામ ધર, સુખ સાગર ખરી ખાણ.
કર્મ નિધાન સુકર્મનિધિ, કર્મ તણો જે કોટ;
લક્ષ્મીવર લીલા રુડી, મેહેર તણી મન મોટ.
દાતા અવિચળ પદતણો, અદ્‌ભુત રૂપ અપાર;
દર્શન દીધું દેખતાં, અચળ પુરુષ કિરતાર.
હાંહાં કહ્યું ઘણું હેતથી, હરખ ધરી મન માંહ;
મા કર ઘાત તું મહિપતી, અઘટિત કારજ આંહ.
મોહન કહે સુણ મહિપતિ, માગ માગ તું માગ;

પ્રભૂ પરબ્રહ્મનો દેખતાં, વિક્રમ પડિયો પાગ.
કાને કુંડળ કનકમણિ, મકરાકૃત મહામૂલ્ય;
શ્રી વછ લાંછન શોભતું, સત સૂરજ સમતુલ્ય.
મોર મુગટ મણિ મસ્તકે, ભૃગુટી ધનુષ પ્રમાણ;
શુક મુખ નાસા શોભતી, મુખ અંબુજ દલ જાણ.
કટીમેખલા શુભ ઘણી, પીતાંબર પટ પૂર;
તુળશી માળ તિલક ધર્યું, જાણે ઉગ્યો સૂર.
તેજપુંજ ત્રિલોકપતિ, લક્ષ્મીનાથ નરેશ;
માગ માગરે રાય તું, એમ કહ્યો ઉપદેશ.
કોટિ અરણ તે ઊગમે, ઉગે કોટિધા ચંદ;
શ્રીપતિ શોભા શી કહું, જાણે અર્બુદ ઈંદ.
પ્રભુની પ્રદક્ષિણા કરી, પ્રણમી પૂજ્યા પાય;
દઢ મન કરિ ધીરજ ધરી, રીઝી બોલ્યો રાય.
અંતર્યામિ અકળ ગતી, અનાથ જનના નાથ;
સત્ય તણા સાખી તમો, સુખસાગર મારાજ.
અનાથ જાણી આવિયા, જાળવવા મુજ પ્રાણ;
મયા કરી રે માધવા, વિક્રમ બોલ્યો વાણ.

ચોપાઈ.

ત્રિલોકપતિ જાણો છો તમો, અંતરજામી શું કહું અમો;
જગંનાથ જાત્રા કારણે, બહુ સુખથી નિકળ્યો બારણે.
જાતો હુતો માલવની માંહ, કૌતક વાટે થયું છે ત્યાંહ;
રાજાની પુત્રી ને રુખી, નિજ મન માને બંને સુખી.
રાજાએ તે જાણી વાત, જરુર વિપ્રની કરવી ઘાત;
વણિક પુત્ર તે થયો જમાન, ધન ધન એની અકલ પ્રમાન.
નિમેષ માત્ર ન રાખી ન્યુન્ય, કીધું પરમારથનું પુન્ય;
માત તાત ને તેની નાર, તજે પ્રાણ પ્રાણી તે વાર.
તે બ્રાહ્મણ કેરાં પિતુમાત; તે પણ કરવા આવ્યાં ઘાત;
માત દીકરી સુત ને રાય, તે પણ કોપે પાડે કાય.
મેં તેને વારી રાખિયાં, શિવ શક્તી કીધાં સાખિયાં;
દિન આઠનો કર્યો વાયદો, કહો એક બીજો કાયદો.

જો મળશે તમને જુગદીશ, પુછજો પ્રશ્ન તેને દસ વીસ;
બાબત બોલ કહ્યા છે બહુ, પૂરે સાખ તો જીવે સહુ.
વાટે મળિયાં દુખિયાં પાંચ, સમ ખાધા તે કહું છું સાંચ;
તેનું પુન્ય તમારે શીશ, પિતા જગત કેરા જુગદીશ.
દેવરૂપે કહ્યું ત્યાં વચન, પ્રભુ પરમેશ્વર થયા પ્રસંન;
જા રાજા તું જ્યાં વાયદો, કાંઈ રાખિશ માં કાયદો.
હું ત્યાં આવી પૂરિશ સાખ, મન સ્થીર તારું તું રાખ.

દોહરા.

વણિક જેહ છે વાંઝિયો, બ્રહ્મહત્યા છે વીસ;
સરોવર નીર રહે નહિં, કોપ્યો શ્રી જુગદીશ.
ખોદે ભુમી તળાવની, જિવતો માંહિ સમાય;
બત્રિસ લક્ષણવંત નર તો, કામ જ એનું થાય.
અખુટ જળ રહે નવાણુમાં, પામે પોઢો પુત્ર;
સાબાશ સાબાશ કહે, ઘણું ચાલે ઘર સુત્ર.
મચ્છ મોહા પંડિત હતો, વિદ્યાવંત સુભોગ;
ન ભણાવી નવ શીખવી, રૌરવ વાધ્યો રોગ.
ખાતર કોઠા નાડિ નવ, વિકારી નિજ મૂખ;
વિદ્યા દિયે આદર કરી, તો એ પામે સૂખ.
તે આંબાના મૂળમાં, ધન અનરગળ ઢેર;
નવ દે કોને કાઢવા, ફળ કોહે તે પેર.
ધન આપે જો ધર્મમાં, પુન્ય કાર્ય વપરાય;
ફળ એહ સવાશેરનું, કીટ વગરનું થાય.
વનનો કુપ છે કારમો, એમાં છે એક સાપ;
રત્ન પાંચ છે તે કને, જીવે છે નિજ બાપ.
રત્ન ચોરી એમાં રહ્યો, રાખ્યો તેને શરણ;
જળ ખારું એ પાપથી, પથી સુણજે કરણ.
તેને કાઢી મૂકશે, રત્ન પામશે તાત,
ગંગાજળ સમ જળ થશે, સાચું આપો આપ.

છપ્પા.

પ્રભુ ખાયે છે નમન, ભક્તિ રસ પ્રિતે પિયે છે;
યજ્ઞ હોય ત્યાં જાય, અભયનું દાન દિયે છે;

સચરાચરમાં વાસ, ભક્ત હૃદયે સ્થિર રહે છે;
લે આશિશપદ અચળ, દે સુકર્મો કર કહે છે;
બેસે સત્યકને પંચમાં, અન્યા લેચે ઉડી જશે;
સુમનું લઇ આપે ધર્મિને, ભક્તનિ આગળ નાચશે.
દે દાતાને ધંન, સૌમનું સારૂં રહે છે;
નિંદાથી નાસત, કુડને કડવું કહે છે;
પુન્યવંતને પાસ, પ્રભૂ પરમાર્થી પૂજે;
દાતા કર દેખત, જશે ઉતલશું ઝુજે;
સ્તુતિ કરે એહ સતવાદીની, નગણાની નિંદા કરે;
વિશ્વાસઘાતિથી વેગળો, બ્રહ્મભોજ હૃદયા ઠરે.
ભકત માટ વેચાય, સતી સુયશેએ સૂવે;
સંતોષિશું મંન, જારપર રતી ન જૂવે;
વાહાલો ઘણું વીમળ, અળખામણો ઘણું અદેખો;
પંડિત મિત્ર પવીત્ર, શત્રુ લાંચીક જન લેખો;
હોમે ઘૃત અગ્નિ મુખ, ગુણ તેના એ ગાય છે;
સામળ કહે જુઠ જળ વીપ્રનું, નેહે કરી ત્યાં નાય છે.
એને મન તો ઉંચ, બ્રહ્મ વિદ્યાનો ભોગી;
નીચ બુદ્ધિ તે નીચ, રીધ સંચે તે રોગી;
ખંરચક સાથે ખેલ, જુલમ કરે જ્યાં જુઠો;
પર સુખે દીઠ દુખ, રામ ને ઉપર રુઠયો;
અંન દાન ઘેર ઉદ્દર ભરે, ગુણ ગ્રાહકમાં ગુણ ગણે;
સદાવ્રત સાથે સંચરે, સામળભટ સાચું ભણે.
અડસઠ તીરથ જળ જ્યાંહ, શ્રીજી ત્યાંહાં સંધ્યા સાધે;
એને આરાધે જેહ, ઇશ તેને આરાધે.
સતી સાથ સગપણ, ગંગા દેખી દલ રાચે;
નરમદા સાથે નેહ, વિશ્વનાથનિ વાણિ વાંચે;
માહારાત્રીએ મણીકર્ણિકા, લક્ષ્મી સાથ લીલા કરે;
જ્યાં જેવા તેવો ત્યાં, ભરપુર વિશ્વ બાધે ભરે.
આપ અગનિ ને વરણ, ત્રણ રૂપ પરગટ તેના;
અનમાં પોતે આપ, ઘૃત ઘીમાં છે, જેના;

રસમાં રહે છે રામ, વિપ્ર તણા જ્હાં વેશે;
જદુપતી આગે જોગ, રહે અહરનીશ લેશે;
ભક્તિ ગાઇ ભક્તને ભજે, વૃત સઘળામાં વિવેક છે;
સામળ કહે જળ થળ ચેતને, આદ્ય નિરંજન એક છે.
અનાથ તણો છે નાથ, અશરણ કેરો છે શરણો;
નોધારાં આધાર, વિશ્વ વ્યાપીક વર વરણો;
અધમ ઉધારણ એહ, પાલણ પોષણ જગ જંત્યે;
તરણ તારણ ત્રોહો તત્વ, આદ અનાદી અંત્યે;
કરુણારૂપ કરુણાનીધી, કરુણાસાગર કરુણા કરે;
શ્રી રામ કૃષ્ણ ગોવિંદ કહો, તો ભવ સાગર સામળ તરે.

દોહરા.

વાયદો કિધો વિષ્ણુએ, ભાખી એવી ભાખ;
જાઓ આવી પોંચશું, લક્ષવસા એ સાખ.
નામ જપ્યાં શત સહજમાં, અતિ સુખ પામ્યો મંન;
ભક્તવત્સલ એ ભૂધરો, ધર્મ રૂપ ધન ધન્ય.
પીતાંબરધર એ પ્રભૂ, પરબ્રહ્મ અપરમપાર;
નારાયણ નરસિંહજી, નોધારા આધારા.
વારવાર વિનયે કરી, અતિ સુખ દેયણ માન;
સ્વપ્નાની પેરે થયા, હરિ તો અંતરધ્યાન.
વિક્રમસેન પાછો વળ્યો, હરખ ધરી મન હામ;
જગંનાથ જગદીશ્વરે, કીધું રુડું કામ.
વિપ્ર એક વાટે મળ્યો, ભુંડી વેઠતો ભૂખ;
એકાંત બેઠા એકઠા, પૂછ્યું સુખ કે દુઃખ.
સુણી પંથી સતવાદિયા, કહું દુખ મોટું મુજ;
વિચાર કરિ જો વપુ વિષે, દે શીખામણ તુજ.
મારે છે વરતી ઘણી, જરવંતા જજમાન;
કામજ વિદ્યાનું ઘણું, દહાડી લેવું દાન.
હું છું મહા મૂરખ અને, અકમી અપજશિ જાણ;
અક્ષર એક ભણ્યો નહીં, પોઢો મૂરખ પાણ,
અપમાન પામું અતિ ઘણું, એમાં નહિ અચરત;
મેંણાં ખરાં ખમાય નહિ, મારે માગુ મરત.

જાણી દીમાળા ભણી, દીમે ગાળું હાડ;
ઉકેલ કંઇ આપો મુને, તો પંથી તુજ પાડ.
વિપ્ર તેડિયો વિક્રમે, પેલા મગજની પાસ;
હકિકત કહી હજૂરની, સોંપ્યો તેને સાસ.
મગર મહા શીતળ થયો, ભાંગ્યો મનનો ભેદ;
વિપ્ર તેહ વિદ્યા ભણ્યો, વ્યાકરણ વાણી વેદ.
આશિશ દીધી અતિ ઘણી, ભાગી બેની ભૂખ;
આવ્યો તે આંબા તળે, જેને છે બહુ દુઃખ.
એવે એક વણીક તન, સોલ વરશ શુભ રૂપ;
ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો, જ્યાં બેઠો છે ભૂપ.
વિતગ વાત એકએકની, કીધી અપરમપાર;
તેથી પેલા વણિકની, વહે આંસું ધાર.
ચાંપ્યો લઇ રુદયા વિષે, દેહમાં શું છે દુઃખ;
કથા કહો કંઇ કર્મની, હરી ભાંગશે ભૂખ.
ત્યારે તે નર ઉચર્યો, ગણેશપરું મુજ ગામ;
પુત્રિ પિતાંબર શેઠની, નરોત્તમ મુજ નામ.
વિવાહ કરિયો માહરો, સામળ શેઠને ઘેર;
કન્યા તે કનકાવતી, પદ્મીની પુરણ પેર.
સસરે માંડ્યું સોંપવા, કિંકર જેવું કામ;
અન્ન આપો કંગાળને, પ્રતિદિન લો દશ દામ
એહ કામ નહિ માહરું, રુદે ધર્યો બહુ રોષ;
મેહેણું દીધું મુજને, સાંભળ્યું પાડપડોસ.
તમો સદાવ્રત આપજો, બાંધજો ધર્મ ધાજ;
તો અમો વાણોતર થશું, કરશું કહો તે કાજ.
બોલ બાણ વાગ્યો મુને, તે ઘર કીધું તાજ;
માલ ગર્થ તો કયમ મળે, (પણ) જાશું મરવા કાજ.
બેસાર્યો બાંહેઅહી, ધારણ દીધી ધીર;
શિશ કર હેતે ફેરવ્યો, પાયું નિર્મળ નીર.
આંબાને વિક્રમ કહે તું, જર (આ) વણિકને આપ;
સદાવ્રત શોભાવશે, કષ્ટ તારું તું કાપ.
અમૃત ફળ એથી થશે, ખાશે લાખો લોક;

બોલાવ્યો ; તે વાણિયો, સહુનો સમિયો શોક.
કન્યાં પરણ્યો કોડથી, જર પામિયો અતીશ;
સદાવર્ત શોભાવિયું, અતિ દિધી આશીશ.
ચાલ્યો ત્યાંથી ચતુર નર, તળાવ કેરે તીર.
લાખોશા તે લખપતી, બેઠો સમરે નીર.
વિક્રમ કહે સુણુ વાણિયા, ખોદ મયોકું ખાડ;
સમાધ લે તુ સામટી, હેતે ગાળો હાડ.
બત્રિસ લક્ષણુ આગળું, છે તુજ શુદ્ધ શરીર;
ભોગ ભવાની પામશે, રહેશે ભરિયાં નીર.
વાત સુણી તે વાણિયે, ચડી ઘણેરી રીસ;
શિર પોતાને કરવડે, પ્રહાર કર્યા દસ વીસ.
જીવ ગયે જળ આવશે, અતિ ખરચ્યો મેં ગર્થ;
મુવા પછી કો દેખશે, એતો વાણી વ્યર્થ.
અનગળ ધન છે માહરે, તે વધતું કુણ ખાય;
પાણી રેડું પીપળે, (જ્યારે) જોખમ જિવને થાય.
જા તું મારગ તાહરે, તેં કીધું મુજ કામ;
તું આવ્યો છે મારવા, દેહવટ કરવા દામ.
રીસ કરી રોયો ઘણું, દેવા માંડી ગાળ;
ફંદ રચ્યો આવી ઇહાં, લાવ્યો આળપંપાળ.
તું જા મારગ તાહરે, હું જાઉં ઉજ્જેણ;
વખાણ કરિ વિક્રમતણાં, વદશું વારુ વેણ.
તે દુખભંજન ભૂતળે, નિર્મળ જગમાં નામ;
તુજ સમ કપટી કિંકરે, થાય ન તેનું કામ.
રાજા અંતર રિઝિયો, સુણિયાં વાયક સત્ય;
કામ એનું કરિયે નહીં, તો જાયે શુભ પત્ય.
ખોદી પૃથ્વિ ખરે દિલે, બેસાર્યો દુખી પાસ;
કરી આસનાવાસના, દીધો દઢ વિશ્વાસ.
સ્મરણ કર્યું જળ દેવનું, અર્પ્યું માંહે શરીર;
પામી ભોગ ભવાનિ ત્યાં, નવાણ ભરાયું નીર.
તરત માત હરસિદ્ધિયે, ઝાળે લીધાં ખાત;
બહાર કાઢ્યાં બળ કરી, ભૂપતિને ભલિ ભાત.

ઉગારિયો તે ઇંદ્રસુત, પરદુખભંજન હાર;
દવાનલથિ એમ ઉગરે, દલ જેનું દાતાર.
પાણી પિધું પુરે બધે, શુભ પુન્ય થકી સુત્ર;
વણિકે વિક્રમ ઓળખ્યો, (પછે) પામ્યો તે નર પુત્ર.
આશિશ દીધી અતિ ઘણી, લાડ કરે સહુ લોક;
વિક્રમ વળિયો વાટમાં, શાંત પમાડ્યો શોક.
આવ્યો પાછો નરપતી, જ્યાં છે પેલો કુપ;
એવામાં વાટે મળ્યો, બ્રાહ્મણ એક અનૂપ.
દેહ દિસંતો દામણો, શોભા જોતે સત;
આશિશ રાયને ઊચર્યો, દ્વિજ તે વિદ્યાવંત.
અરસપરસ આદર કરયો, સુખ દુખ વીતક વાત;
ક્યાંથી આવ્યા કોણ છો, જશવંતા છો જાત.
પંડિત કહે પથી સુણો, હતો એક મુજ પુત્ર;
ભારત વેદ ભણાવિયો, સોંપ્યુંતું ઘર સુત્ર.
પાંચ પ્રતાપી રત્ન શુભ, શોભા રુડી સાથ;
તે સોંપ્યાં મેં પુત્રને, હેતે ધરીને હાથ.
તે સહજ પુત્ર મરી ગયો, મુર્છા આવી તંન;
કુણ જાણે ક્યાં મૂકિયાં, કોની પાસ રતંન.
સ્મૃદ્ધિ ગઈ ને સુત ગયો, રાખે જીવ શો રંગ;
દેહજ તજવા નિસરયો, જ્યાં ગુણવંતી ગંગ.
રાયે કરિ આશ્વાસના, બેસી પાયું નીર;
ભૂપ કૂપ ઊપર ગયો, સમરી શ્યામ શરીર.
સાંભળ કુપ સોહામણા, કાહડ અહિંથી સાપ;
મળવા આવ્યો મનુષ્ય કો, બુદ્ધિનિધીનો બાપ.
સમીપે તેડ્યો સર્પને, કરી વાત એકાંત;
એહ બાપ તું બેટડો, ભાગી મનની ભ્રાંત.
રત્ન દઈ રીઝ્યો રદે, નિરમળ જાતી નેટ;
એક વરસ ગણ આજથી, (હું) પાછો આવિશ પેટ.
ખાશું પીશું ખેલશું, ધારીશું બહુ પ્રેમ;
મોજ કરો ઘેર આપણે, ભુપત પોષ્યો બ્રહ્મ.
અમૃત જેવું અપ થયું, પાપ તજ્યું તે કૂપ;

આશિશ દીધી અતિ ઘણી, પરખ્યો ભારે ભૂપ.
સર્પે દેહ સમર્પિયો, કરયો વાયદો વાત;
માને પેટે જન્મશું, સુણિ સતોખ્યો તાત.
કલ્યાણ તે તારું થજો, કરજો દુઃખહર કામ;
કોડ વર્ષ પાળો પ્રજા, રુદે વસે શ્રી રામ.
વિદાય બ્રાહ્મણને કરયો, ઠીક બતાવ્યો ઠાઠ;
પ્રભાત કાળે પરવરયો, દિવસ થયા તવ આઠ.
લક્ષ કોટિધા લોક સહુ, મળિયા તે અપરમપાર;
અરસપરસ વાતો કરે, જૂદે જુદા વિચાર.

ચોપાઈ.

એક કહે એ જૂઠો જંન, મનાવિયું મહિપતિનું મંન;
નિરાશ કરીને નાશી ગયો, ફરિ પેદા એતો નવ થયો.
પરમેશ્વર શું વાટે પડ્યા, એને હાથ કયમ આવી ચડ્યા;
કોઇ કહે મરશે એ રાજ, કો કહે ઇશ્વર રાખે લાજ.
કો કહે બ્રાહ્મણને મારશે, કો કહે હોડે એ હારશે;
વહાલો કરશે નિજ પ્રાણિયો, કહે મરશે પેલો વાણિયો.
તરુણીને દેશે એ તાપ, મરશે વણિકતણાં મા બાપ;
એમજ વાતો કરે વિવેક, નીચ ઊંચ કેરા જે નેક.
ત્રીજે પ્હોર થયો જાહરે, જરૂર આશ મૂકી તાહરે;
રાજા નાખ્યો આડે આંક, કરી પ્રતિજ્ઞા શિર લઇ વાંક.
વિપરિત મારો વાંક વશેક, રાજ રીત નવ રાખી રેખ;
કુંવરી કહે આણુ મુજ કાળ, મેં બળ કરિ તેડ્યો એ બાળ.
વણિક કહે શુણજો સહુ કાન,. હું છું એનો ખરો જમાન;
માટે તમને શી ચિંતાય, સહુ સહુને ઠેકાણે થાય.
ન્યાય નથી ચુકતો કો તણો, કોલાહલ થયો છે ઘણો;
પશુ પણ કોઈ ચરે નહિ તરણ, કંપારવ થઇ અતિશે ધરણ.
પખ્ખી કો પિયે નહિ નીર, શામ રૂપ થયાં સરવ શરીર;
પંથી કો નવ ચાલે પથ, પ્રમદાએ પરહરિયા કંથ.
કુલાચાર ન કરે કો કર્મ, એવાં અતિશે થાય અધર્મ;
વિપરીત થવા માંડી . વાત, અતિ થાય એવો ઉતપાત.

વાયુ વેગ વસ્ના વાઈયા; નરપતિ તીરથમાં નાહિયા;
પ્રલૈકાળે અગ્નિ જેમ, સૂર્ય તપવા માંડ્યો તેમ.
ઘાલી કંઠ તુલસી માળ, ગોપીચદન કીધું ભાલ;
રાધે કૃષ્ણ કહ્યું સત વાર, મરવા માણસ છુટ્યા બાર.
ચાર વાણિયા ચાર જ બ્રહ્મ, રક્ષણ કરવા નિજનો ધર્મ;
મહિપતિના ઘરનાં જણ ચાર, પ્રધાન સહિત બુદ્ધિવંત બાર.
સાધન સર્વ કર્યાં બહુ પુન્ય, નિમિષ માત્ર રાખી નહિ ન્યુન્ય;
સહુએ સ્તુતી સૂર્યની કરી, કરમાળા તુલસીની ધરી.
આત્મઘાત કરે જેટલે, પથીને દીઠો તેટલે;
આવ્યો આવ્યો આવ્યો એહ, સહુને દૂધે વુઠયા મેહ.
ગામ બધાનુ દુખડું ગયુ, સહુકોનુ મન શીતળ થયું;
ભાઈ સિંહ છે કે શીયાળ, ધન્યવાદ આપે તતકાળ.
સિંહ સિંહ ને સિંહજ હોય, કષ્ટ રખે જન પામો કોય,
દુંદુભિ કેરા રવ કીજિયે, યાચિકને દાનજ દીજીયે.
ત્યારે ત્યાં બોલ્યા મહારાજ, પથી શુ કરી આવ્યા કાજ,
માને કેમ અમારું મન, તમને મળિયા જુગજીવન.
બેસ ઊઠ ખાયે પિયે, પોતે આપે ને લે દિયે;
તે વ્રતાંત માંડીને કહ્યા, લક્ષણવને લેખે લહ્યાં.
તમો કહ્યુ તે માન્યું મંન, ધન્ય ધન્ય છે આજ સુદિન,
પુરે સાખ પ્રભુજી જ્યાહરે, તનથી મન માનુ તાહરે.

દોહરા.

પંથી કહે સુણ પુરપતી, કયમ માને તુજ મંન;
તું કહે તેમ શ્રીપત કહે, જદુપત જગજીવન.
થાપિ ઉથાપે આપવે, રચના વાયુ વૃષ્ટિ;
પરમેશ્વર પલકે રચે, ચૌદ લોકની સૃષ્ટિ.
વાર વિશ્વંભરને નથી, કે' જે કે'તું હોય;
તુ કહે તેમ ત્રિકમ કે', જગત જ બાંધું જોય.
સત્ય કહે શળી ચડો, તો થાતું નિષ્પાપ;
પ્રત્યક્ષે કે'શે પ્રગટિ તો, ઊગરિશ હું આપ.
ગુણવંતાને એ ગમ્યું, મૂકયો મનનો ગર્વ;

સતવાદી શુળી ચડે, હરિ હરિ કહે છે સર્વ.
સિંહાસન સોનાતણું, ઝવેર રત્ન જડાવ;
શુળી ઉપર શોભાવિયું, બન્યો જ પુન્ય બનાવ.
ગાંદી મખમલની કરી, ઈંદ્રાસન આકાર;
બેઠા બુદ્ધિનિધાન ત્યાં, અતિ સુખ અપરમપાર.
અજવાળુ અંતરિક્ષ થયું, કોટિ મદનવત્ કામ;
સ્વભાવત સહુ નિરખિયું, ગુણસાગર ઘનસ્યામ.
પીતાંબર પલવટ કરી, ઝળકે કુંડળ કાન;
વૈજયતિ ઉર માળ છે, ભ્રગુટી ભીને વાન.
ધમકે નેપુર ઝાંઝરી, ધમ ધમ ઘુઘરી પાય;
વિઠ્ઠલવર વરણાગિયો, વેણુ મધુરી વાય.
રૂપ અટપટું અવનવું, છે અતિ શોભિત શ્રેષ્ટ;
ગેબી વાગે દુંદુભી, થાયે પુષ્પની વૃષ્ટ.
ચદન ચરચ્યાં ભાવનાં, કેશર કુમકુમ ગોળ;
અત્તર બરાસ અરગજા, ઘણાં અમર ઘન ઘોળ.
સુખ તેહ સમે સર્વને, લાભ પામતા લોક;
ત્તરિયા ભક્તો તે સમે, સત્ય હીણુને શોક.
રાય વંધાવ્યા મોતિયે, મનસા પામ્યો માન;
સદેહ સૌના ટાળિ પ્રભૂ, પામ્યા અંતરધ્યાન.
જેનું પુન્ય પ્રગટ થયું, જેનું સાચુ કર્મ;
તેને દરશન આપિયું, ધાર્મિકને જે ધર્મ.
જે કો જપતા જપ નિતે, કો કરતા અતિ પુન્ય;
તેણે ઈશ્વિર નિરખિયા, ન રહી એક ન્યુન્ય.
જય જયકાર જુગે થયો, જે જે જશ હિત હોય;
કોનાં પુન્ય જ પ્રગટિયાં, કળી શકે ન કોય.
કો કહે વિપ્ર જ વેદિયો, કો કે' તપિયો તાત;
કો કે' રાજા રાજવી, કો કે' સતિ એ માત.
કો કે' શ્યામા એ સતી, કો કે' વણિક સુતંન;
કો પુન્યે પથી મલ્યો, માને ન કોનું મંન.
વચન વિક્રમે સાંભળ્યાં, સાચું બોલ્યો સત્વ;
સર્વ પુન્ય મેં જાણિયુ, તેજપાળનુ તત્વ.

વાંક ઘણો વિપ્ર જ તણો, કુંવરી કેરો કોપ;
બિનો બાપ હત્યા થકી, લજ્યા ન કરી લોપ.
તેજપાળને ધન્ય છે, પ્રગટ્યું મોટું પુન્ય;
પરમારથ કરવા ગયો, જરા ન રાખી ન્યુન્ય.
ધન્ય ધન્ય સહુકો કરે, મોતિ વધાવ્યો રાય;
દેવ દુંદુભી વાજતે, પુરમાં પુરપતિ જાય.
પંથી કહે હું પરવરું, વિચરું મારી વાટ;
વાસ અમારો વેગળો, ઘણા ઉતરવા ઘાટ.
પાગ નમ્યો તે પુરપતિ, કરયા દંડવત્ત ક્રોડ;
તેડી લાવ્યો ગામમાં, કરગરિ કે' કરજોડ.
ઇશિતણા તો ઇશિ છો, દેવતણા છો દેવ;
ણા તો સિદ્ધ તમો, કે કો સદ્ગુરુ સેવ.
ગેના રાય છો, છો શૂરા કેરા સૂર;
ગેના નરપતિ, પરમાર્થતણા પૂર.
છો ધર્મવંતના, ધીરતણા છો ધીર;
સા વિક્રમ તમો, છો જ વીરના વીર.
કયમ કરી ઓળખું, કયમ થાયે અમ કામ;
આતા સાચું કહો, નિજ નરપતનું નામ.
ન હસિને બોલિયો, તેં ઓળખિયો આપ.
જન દાખો તમો, પ્રભૂતણે પ્રતાપ;
શ્રી હરસિદ્ધનો, શિવશક્તીની સેવ;
ક ઇશ્વિર તણો, રઇયત ઊપર દેવ.
કંગાલ છું સહુ વીરનો, રઇયત કેરો રાંક;
ઉજ્જેનીતણો અધીપતી, ઓળખ આડે આંક.
જગંનાથની જાતરા, કરવા કારણ કાજ;
ફરતો અહિં આવી ચડ્યો, આ મારગપર આજ.
દુખ દાવાનલ દાખિયું, જઇ ઉત્તરની વાટ;
મન મનાવ્યું તાહારું, દિવસ થયા તે આઠ.
પગ પગલે પંથે પળ્યો, પોઢા દિવસે પંચ;
દુખી મળ્યા જે પાંચ જણ, સુણજો તેના સંચ.
મહાદેવ મળશે નહીં, મંન વિચાર્યં એમ-

કરચો અગ્નિ લઈ ઘણું, દહવાને નિજ દેહ.
મેં માંગ્યું તે આપિયું, ક્ષણું નવ રાખી ખોટ;
એને ત્યાં શી નુન્ય છે, મોર તણી એ મોટ.
વાટે જે દુખિયા મળ્યા, ભાગી તેની ભૂખ;
તારા પુન્ય પ્રતાપથી, હરિએ કીધું સુખ.
પ્રતિઉત્તર જે પૂછિયા, તે ભણિયા ભલિ ભાખ;
મધુસૂદને મનાવિયું, સાચી પૂરી સાખ.
શુળી સિંહાસન કરી, મહાસુખ કેરું મૂળ;
દર્શન દુખિને દાખવ્યું, વૃષ્ટિ થઈ ફળ ફૂલ.
જગત બધામાં જશ થયો, પ્રગટ્યું પુન્ય સુપેર;
રાજ કરો નિજ દેશમાં, મુને જવાદો ઘેર.

ચોપાઈ.

રીઝયો તે નગરીનો રાજ, ચર્ણે નમિયો મૂકી લાજ;
કિંકરને કારજ દીજિયે, ફરમાવો તે તો કીજિયે.
ચાકર છિયે તમારા અમો, જીવદાન આપિયું છે તમો;
વિક્રમ કહે કરો એક કામ, લક્ષ કોટિધા આપું દામ.
દ્વિજને આપો તમે કન્યાય, અધર્મ નથિ એમાં અન્યાય;
મહિપત સાંભળિ થયો મગંન, લીધું પુત્રીતણું લગંન.
ગામસારણી કીધી ઘણી, પુત્રી પરણાવી નિજ તણી;
યજ્ઞ આરંભ્યો તે કારણે, શુભ તોરણ બાંધ્યાં બારણે.
ભોજન કરાવિયું બાંધું ગામ, નવેખંડમાં રાખ્યું નામ;
તેને વિક્રમે તિલક જ કીધ, શત ગામ તે વિપ્રને દીધ.
સત હાથી ને સત ઘોડલા, જેવા જય વિજય જોડલા;
માળવ પ્રગણામાં જે મુખી, તાંબાપત્રે આપ્યાં લખી.
અધિપત તેને ત્રૂઠયો આપ, કરી ખંડણી તેને માફ;
આશિશ સહુકો કેરી લીધ, પછે કામ એક સારું કીધ.
તેજપાળને તેડ્યો તર્ત, શિર લીધું બ્રાહ્મણનું મર્ત;
તેડાવી દીધાં બહુ માન, જુગત કરી જોડાવી જાન.
મમ પ્રધાનને પુત્રી એક, પદમની છે વપુ વિવેક;
તેને. હું પરણાવું માન, કોડે દેઉં હું કન્યાદાન.

હસ્તી ઊપર પધરાવિયો, પુષ્પ મોતિયેથિ વધાવિયો;
નવલખિ જાન થઈ નવરંગ, રાખી મંત્રિ સભા રાહુ સંગ.
ઘોર નિશાન રૂડાં ગાજતે, પ્હોંચ્યા સૌ વાજાં વાજતે;
જુગતે થયું મંત્રિને જાણ, વર લાવ્યો વિક્રમ રાજાન.
સોનાના સૂરજ ઉગીયા, પુરે મનોરથ પ્રભુ પુગ્યા;
ખાન પાન મેવા પકવાન, સેવા કારણ મુક્યા પ્રધાન.
વિવાહ કામે વાધી વાત, રાખી જાન દિવસ શુભ સાત;
રીત ભાત ગ્રહસ્થાવટ ઘણી, પુત્રી પરણે ન્યમ નિજ તણી.
ઉજ્જેણુ નગર સઘળું જમ્યું, રાય આદે સહુ વરને નમ્યું;
કીધું તિલક નૃપત ત્યાહરે, હેમ વૃષ્ટિ થઈ ત્યાં તાહરે.
શત રથ ને શત હસ્તી સજ્યા, જે ઊપર ફરુકે છે ધ્વજા;
છન્નું ક્રોડ ટકાનાં છત્ર, પાંસઠ લાખ પ્રોઢા છે પત્ર.
બાણું લાખ ટકા બાંટમાં, ઘણો ગર્થ આપ્યો ગાંઠમાં;
પોતાના શોભિત શણગાર, અતિ મોટા મોતીના હાર.
ધન અલેખે આપ્યો ધર્મ, કન્યાદાન સમે શુભ કર્મ;
ત્રાંબા પત્રે લેખે લખી, પાંસઠ પ્રગણાંનો કિધો સુખી.
જાન વળાવી દીધાં માન, તેજપાળને કરયો પ્રધાન;
જે આવ્યાતા જાનનિ માંહ, આપિ અશ્વ પોંચાડયા તાંહ.
સાહ પુત્ર એ સોહામણો, કાળો પણ અતિ કોડામણો;
હૃયિ ન થાય તે એણે કરયું, પરકારજ દેખી મન હરયું.

દોહરા.

ભોજ પ્રત્યે કહે ભામની, પુતળી પરમ પવિત્ર;
સાંભળ રાય સલક્ષણા, વિક્રમતણું ચરિત્ર.
સત્ય ગુણે સોહામણું, એ રુડું આખ્યાન;
પવિત્ર કરે પુન્યવંતને, વિક્રમતણું વિખાણ.
ધર્મવંત કહે ધન ધન, સત્ય વાત કહે સાર;
પંડિતને પ્રિય ઊપજે, દિલ રીઝે દાતાર.
સાચાને સાચું સકળ, જૂઠાને મન જૂઠ;
શોભા શુભ ધર્મી સહે, અક્કલહિણને ઊઠ.
કળ ખાઈ કરપી પડે, સુમને આવે શીત;
ચતુરજ ચેતે ચિત્તમાં, જશ વર્ણન શુભ રીત.

સાંભળતાં સુખ ઊપજે, મન થાયે પરસંન;
ફળ ચાંદ્રાયણ વર્તનું, રેવાનું દરશંન.
અડસઠ તીરથથી અધિક, કાશી કાંચિ કેદાર;
ગંગા ગયા ને ગોમતી, પામે પદારથ ચાર.
ધર્મ કામ ને મોક્ષ મન, ધણી લક્ષિમ ઘર સુત્ર;
જશ જીત્યો સૌ જગતનો, પુન્ય પ્રતાપિક પુત્ર.
બ્રહ્મ તેજ બ્રાહ્મણ મળે, શુરા પામે શુર,
વણિક મળે વ્હેપાર શુભ, નર નારી અતિ નૂર.
શુદ્ધ મને એ સાંભળે, સરવે જાયે રોગ;
કૃપા કરે શ્રી કૃષ્ણજી, દે ભાવંતા ભોગ.
એ સાંભળીને આપશે, અંન વસ્ત્રનાં દાન,
આ લોકે જશ પામશે, શિવ શકતી સન્માન.
રામચરિત્રસમુ રમણ, સાંભળતાં સુખ થાય;
જાણે વેદ એ પાંચમો, ગુણ દાતાનો ગાય.
ગીતા ગ્રંથથિ ગુણ ઘણો, પરમાથનું પુરાણ;
મૂરખનો તો મેળ શો, સમજે ચતુરસુજાણ.
પુન્ય વડું પૃથ્વી વિષે, તેથિ વડો પરમાર્થ;
તે જે કો સમજે નહીં, (તો) વપુ ધરે તે વ્યર્થ.
પૂરણ જેહ પ્રગટ થયું, તે કહ્યું સંક્ષપે સાર;
મૂરખ મુખ મરડી જશે, દિલ રીઝે દાતાર.
દયા રુડી છે દાનથી, પરમારથશું પ્રીત;
પુન્ય કાજ પ્રેમે કરે, એ સહુ જનની રીત.
તેના પુન્ય પ્રતાપથી, લખ્યો ગ્રંથ એ સાર;
શ્રોતાજન શ્રી હરિ કહો, ભાવ ધરી નર નાર.
વખાણ કરિને પૂતળી, આપે ગઈ આકાશ,
એહ કથા પૂરણ હવી, કહે કવિ સામળદાસ.
શ્રોતાવક્તા સમજતા, કહે કવિ તો કરજોડ;
સામળભટ કહે બોલજો, જય જય શ્રી રણછોડ.

રૂપાવતીની વાર્ત્તા સમાપ્ત.

હરીરામ.

સુરતનો વતની. સંવત્ ૧૮૮૦ માં હૈયાત હતો. એના રચેલા ગ્રંથોઃ- સીતા સ્વયવર, રુક્મિણી સ્વયંવર અને કૃષ્ણવિરહનાં પદ.

સીતાસ્વયંવર.

કડવું ૧ લું–રાગ ગોડી (ચોપાઈ)

પ્રથમે પ્રણમું સુત મહેશ, ઉત્તમ મતિ આપો ઉપદેશ;
આંબા સુતનું ધ્યાન જ ધરું, હરિગુણ ગાવા ઇચ્છા કરું.
ગુણનીધી ગણપતિ ગુણ ભંડાર, સીંદૂરે શોભે શણગાર;
દુંદાલો દુખભંજન દયાળ, કર કંકણ મુક્તાફળ માળ.
શીશ ચડે સેવંત્રાં સાર, કર શોભે ફરસી હથીયાર;
એકદંત સુધબુધનો સ્વામ, મંગળ આદે લીજે નામ.
બ્રહ્મ સુતા માતા મહાસતી, વાગ્વાદની તું સરસ્વતી;
વીણા પુસ્તક શોભે પાણ, મા મુજને આપો શુભ વાણ.
અક્ષર રૂપ તું અખિલ બ્રહ્મ, તારો કોઈ ન જાણે મર્મ;
શબ્દરૂપ સચરાચર રહે, અલેખ રૂપ તારું કો નવ લહે.
હું અજ્ઞાની બાળક બુધ, કહીં ન જાણે અક્ષર શુદ્ધ;
તે માટે મુજ ઉપર મયા, આપો વાક્ વાણી કરો દયા.
શ્રી ગુરુચર્ણ કમલ મન ધરું, પ્રેમે કરીને પૂજા કરું;
જેને ગુરુ સમ દષ્ટે જોય, તે મન વાંછિત પામે સોય.
તે માટે પૂજન કરું જથા, શ્રી ગુરુ મુખથી કહું શુભ કથા;
ગુરુ બ્રહ્મ ગંગા સરસ્વતી, ઉત્તમ આપજો નિર્મળ મતી.

વળી વીનવું વૈષ્ણવજન, જેનાં પૂન્ય પવિત્ર વચન;
જેને હરી ગુણ હૃદય રહે, રામનામ મુખ વાણી કહે. ૯
એવા સાધુની સંગત કરી, હરી ગુણ ગાવા ઇચ્છા ખરી;
અબધ બંધ ન જાણું ભેદ, વૃદ્ધ ખોટ કલી અક્ષર છેદ. ૧૦
દુહા ગુહા ગાથા ને ગીત, પદ પ્રમોદ ન જાણું રીત;
નાદ છંદ પીંગળની જાત, સ્વર નટ નાટક તાંડવ ભાત. ૧૧
જેમ તેમ ગાઇશ ગુણ ગોવિંદ, પ્રાકૃત અર્થ કરીશ પદબંધ;
સીતારામતણો વિવાય, ભાવિક ભાવે જે જન ગાય. ૧૨
છૂટે ભવબંધનના પાસ, ગર્ભવેદના પામે નાશ;
તે માટે એ રામચરિત્ર, કહીશ કથા હું પૂણ્ય પવિત્ર. ૧૩
ભારદ્વાજ વાલ્મીક સંવાદ, સાંભળતાં ઉપજે આલ્હાદ;
વાલ્મીક રુષી કહે ભરદ્વાજ સુણો, કહું સ્વયંવર સીતાજીતણો. ૧૪
મૈથુલ દેશ મૈથુલ પુરી નામ, ઉત્તમ લોક વસે તે ઠામ;
રાય જનક ત્યાંનો રાજન, હરીભક્ત સદા પાવન. ૧૫
હરખે હરીની સેવા કરે, અસત્ય વાણી નહીં ઊચરે;
પાળે નીમ બહુ તપ વ્રતતણા, આવે વીપ્ર મંદિર અતિ ઘણા. ૧૬
અનુદીન ભજન કરે ભગવાન, કરે યજ્ઞ આપે બહુ દાન;
ધર્મ પવિત્ર વસે ત્યાં લોક, અણુ માત્ર નહીં જ્યાં શોક. ૧૭
ધર્મ શીળ ત્યાંનો રાજન, અપુત્રવંત ને નહી કંઇ તંન;
રાજા અનુદિન ચિંતા કરે, આરત સુતની મનમાં ધરે; ૧૮
એક સમે રુષીને કહે રાય, સ્વામિ પુત્ર પ્રાપ્તી કેમ થાય;
સમસ્ત રુષી કહે ઉપદેશ, તમો કરો શ્રી યજ્ઞ નરેશ. ૧૯
કહી વાત પધાર્યા બ્રહ્મ, પછી યજ્ઞનો માંડ્યો આરંભ;
હવે કથા અતિ ઉત્તમ થશે, રાય ગૌતમ સુતને તેડવા જશે. ૨૦
કરજોડી કહે વીપ્ર હરીરામ, ગાતાં સુણતાં વૈકુંઠ ઠામ;
શ્રોતાજન સાંભળો ચિત ધરી, એકવાર મુખે બોલો હરી. ૨૧

કડવું ૨જું-રાગ ધન્યાશ્રી (દુહો.)

રુષી વાલ્મીક એમ ઉચરેરે, ભરદ્વાજ પ્રત્યે ત્યાંહિ;
જનકે જજ્ઞ આરંભીયોરે, હરખ ધરી મનમાંહે. ૧
શતાનન ગુરુ આપણોરે, ગૌતમ કેરો કુમાર;
તેને બેસાડી પૂછીયુંરે, સ્વામી જમનો કહો ઉપહાર. ૨

ઢાળ.

વિચાર કરીને ઉપહાર કહો, સ્વામી માગું માન;
અહીં વરણું બ્રાહ્મણ કેટલા, તેમને આપવાં શાં દાન. ૩
કહો પૃથ્વી શુદ્ધ લક્ષણ વિધી, કોણ સ્થળ રચનાય;
ઉપહાર સામગ્રી કહો તે, આણીએ કહે રાય. ૪
રુખી કહે રાજા હળ લઇ, ભૂમી શુદ્ધ કરીએ આજ;
ત્યાં કરો રચના કુડ વેદી, થી યજ્ઞ કેરે કાજ. ૫
શુભ લગ્ન તીથી મુહુર્ત જોઇ, જોતર્યું હળ રાયે હાથ;
પુર નિવાસી લોક સૌ, પ્રધાન સૌકો સાથ. ૬
તેણે સમે એક આશ્ચર્ય દીઠું, એક ધનુપ અવની મોઝાર;
મહા પ્રૌઢ પર્વત પ્રાય સરખુ, કોઈ ન પામે પાર. ૭
તેને કાઢવા પ્રપચ માડયો, તવ પેટી દીઠી પાસ;
તે મધ્યે કુવરી સુદર સ્યામા, રવિ શશી કોટિ પ્રકાશ. ૮
મહા તેજપુજ સ્વરૂપ જોઇને, રાય હરખ્યો મન;
મારે લક્ષ પુત્ર સમાન પુત્રી, એમ કહી ચાંપી તન. ૯
પછી જનક કહે આ ધનુપ કેરી, કશી કરવી પેર;
કોણ પ્રાક્રમ કરી કોડડ આ, કેમ લઇ જવાશે ઘેર. ૧૦
દશ સહસ્ત્ર હસ્તી અણાવ્યા, તેણે કર્યું બહુ પ્રાક્રમ;
વળી જોધ બીજા બહુ મળ્યા, ત્યારે ખસ્યું બે કદમ. ૧૧
સળસળ્યુ ત્યારે શેપ સળક્યો, ડોલ્યા દશ દીગપાળ;
બહુ ધીરાએ ધીરજ છાંડી, વિસ્મય હવો ભૂપાળ. ૧૨
મહા શ્રમ કરી ઘેર લઈ ગયા, નિજ રાજ મદિર માહે,
વાજીત્ર વાજે અતિ ઘણા, માનુની મગળ ગાયે. ૧૩
ઢોલ દદામા ગડગડે, તાન કેરીના નાદ;
જયજયકાર વરતી રહ્યો, સૌકોને મન આલ્હાદ. ૧૪
જોશાને તેડી બેસાડીઓ, કુવરીનુ જોવરાવીએ નામ,
કોણ લગ્ન ગ્રહ નક્ષત્ર વેળા, એ આવી મારે ધામ. ૧૫
રુષિ કહે રાજા સાભળો, એ કન્યા આપી ઈશ;
રીધ સીધ પામીશ એ થકી, તુને મળશે શ્રી જગદીશ. ૧૬
એક વૈદેહી બીજી મૈથિલી, ત્રીજી જાનકી ને સીત,
પછી યથાસ્થી જે માત તાતની, બોલાવજો રાજા નિત. ૧૭

એવું સુણી રાય હરખાઓ, બહુ દાન આપે એવ;
ગજ અશ્વ ધન રથ વસ્ત્ર આપ્યા, વિપ્રને તતખેવ. ૧૮
તે ધનુ લઈને મેલીયું, ગ્રહ મધ્ય ઉત્તમ ઠામ,
તેને પ્રેમે પૂજે નરપતી, નિત્ય નિત્ય કરે પ્રણામ ૧૯
એમ કરતા બહુ વરસ ગયા, જાનકી પ્રૌઢી થાય,
માત પિતાનો લક્ષ બહુ, ક્ષણુ એક અળગી ન થાય. ૨૦
એક દિવસ માતા કહે રે પુત્રી, હવનશાળા માહે,
ભૂમીને શુદ્ધ વેગે કરો, રાય પુજા કરવા જાયે. ૨૧
સુણી વચનને શીઘ્રે ચાલી, મંદિર મધ્યે કુમાર,
જઈ ધનુષ મેલ્યુ વેગળુ, ક્ષણુ ન લાગી વાર. ૨૨
ઘણા કાળની અપવિત્ર ધરણી, સર્વ કીધી શુદ્ધ,
તેવે સમે ત્યા રાજા આવ્યા, મન વિચારે છે બુદ્ધ. ૨૩

વલણ.

બુદ્ધ વિચારી તેડી નારી, રાય જગ્નશાળે ઉભો રહ્યો.
કરજોડી વિપ્ર હરીરામ કહે, કૌતુક જોઈ વિસ્મય થયો ૨૪

કડવું ૩ જું.—રાગ મારુ.

વાલ્મીક કહે ભરદ્વાજને, સાભળો મુનિ મહતરે,
જનક રાય વિમાસણ કરતા, થયો અતિ આશ્રીતરે. ૧
સત્યાનંદ પ્રધાન પ્રત્યે, સંભળાવે વાત વિચારીરે,
સિતારૂપ માનવનુ દીસે, પણ કો કારણ અવતારીરે. ૨
પ્રૌઢ ધનુષ પર્વત સરખુ, કો નરે નવ ગ્રહેવાયરે,
અગણુ હળવે કરી મેલ્યુ, જાનકી કોમળ કાયરે ૩
તે માટે મારા મન સાથે, વિચાર કીધો જાણુરે,
જોકો એ કોદડ ભાગે તે, કુવરીનો ગ્રહે પાણુરે ૪
એવુ પણુ કરી ભૂપતિ આવ્યો, નીજ સભા મોઝારરે;
ઇષ્ટ સખા સૌ મળીને બેઠા, કર્યો મન વિચારરે. ૫
લખી લેખ આપ્યા સેવકને, મોકલ્યા ઠામો ઠામરે,
તેડાવ્યા મોટા મહિપતિ, તે સ્વયવરને કામરે. ૬
સુરજ ને સોમવંશી રાજા, તેહ તણો નહીં પારરે,
વાચી લેખ વેગે પધાર્યા, મૈથુલ દેશ મોઝારરે ૭

હયદળ વાદળ બહુ મળીયું, હીંસારવ કહે કોણરે;
મદનભેર રણકાર નફેરી, વાગે ઢોલ નીશાનરે. ૮
સહસ્ર અઠ્યાસી મુનીવર આવ્યા, ઉમિયાપતી ત્યાં ઈશરે;
વીરંચી વેગે પધાર્યા, સુર આવ્યા ક્રોડ તેત્રીશરે. ૯
છાયું સ્વર્ગ ત્યાં દળે સઘણું, વિમાનનો નાવે પારરે;
મોતી ઝુલ માણેક જડીયા, મહાતેજનો અબારરે. ૧૦
પાતાળથી વરુણ પધારયા, તક્ષક વાસુકી શેષરે;
અલંકાર વસ્ત્ર ધરીને આવ્યા, વાચી રાજાનો લેખરે. ૧૧
વળી જોધ બીજા મહા બળીયા, ધૃતરાષ્ટ્ર ને પુંડરીકરે;
કાલી કુટુંબ સહીત પધાર્યા, સાથે છે અશ્રીપરે. ૧૨
પદ્મક ને મહાપદ્મક આવ્યા, મૈથુલ પુર મોઝારરે;
સેન્યા લઈ રાય સામા આવ્યા, લાવિયા સૌ પરિવારરે. ૧૩
અન્યો અન્ય આલીંગન દીધા, પૂછ્યા કુશળ ક્ષેમરે;
શેષનાગ તક્ષક વાસુકી, ભેટ્યા કરીને પ્રેમરે. ૧૪
તેમને ઉતારા આપ્યા ભલા, ત્યાં જે માગે તે અપાયરે;
ભક્ષ ભોજન નાના વિધનાં, સુગંધ છાંટણાં થાયરે. ૧૫
નીંતમ ગ્રહ મંડપની રચના, ગોખ જાલીયાં જૂપરે;
કણકોઠાર ભર્યાં જલવારી, ત્યાં ઉતાર્યો ભૂપરે. ૧૬
પૃથ્વીપતી રાજે મળ્યા, હરીશ્ચંદ્ર રાજા ભર્થ રે;
ચંપકસેનને બાહુક બલીયો, સેના સહિત સમર્થરે. ૧૭
ઉત્તરથી રાય કર્ણ આવ્યો, ધૃષ્ટકેતુ ને અંશુમાનરે;
લંકાપતિ રાવણ આવ્યો, ભ્રાત સહિત રાજાનરે. ૧૮
દીગપતી દીગપાળ આવ્યા, વળી મદરાચળ ને મેરરે;
ત્રીકુટાચળ વિંધ્યાચળ હિમાચળ, અસ્તાચળ અજમીરરે. ૧૯
જે ભડ નિમંત્રણે આવીયાં, જનક હૃદયા સાથે મળીયારે;
આલીંગને ઉલ્હાસ પામ્યા, તાપ દેહના ટળીયારે. ૨૦
નગ્રમાં ઉચ્છવ અદકો, બાંધીયાં તોરણ બારરે;
જય જયકાર કરે જન સૌકો, માનુની મંગળ ચારરે. ૨૧
મહા મનોહર મંડપની રચના, કનકથંભ રોપાયરે;
જળહળે મંદિર રત્ન હીરા, તેની-શોભા કહી નવ જાયરે. ૨૨

વેદી કુંડ રચીયો યજ્ઞ અર્થે, કંચન ભોમ ત્યાં શોભેરે;
સિંહાસન મહામંડપ મધ્યે, તે દેખીને મન લોભેરે. ૨૩
ગુરુ ગૌતમને તેડાવ્યા, કર્યો વિવાહ યજ્ઞનો આરંભરે;
દીક્ષા લઇને રાજા બેઠા, વરણુ કર્યાં ત્યાં બ્રહ્મરે. ૨૪
યથા યોગ્ય રુષી પૂજન કીધાં, કેસર ચંદન સારરે;
હુતદ્રવ્ય પાવક મધ્યે હોમે, વર્ત્યો જય જયકારરે. ૨૫

વલણ.

જય જયકાર વરતી રહ્યો, એ કથા એટલેથી રહી;
કહે હરીરામ વિશ્વામિત્ર મુનીયે, યજ્ઞ એક માંડ્યો સહી

કડવું ૪ થુ–રાગ ગોડી. (ચોપાઈ)

વાલ્મીક રુષીને પૂછી વ્યથા, ભરદ્વાજને પૂછે કથા;
સ્વામિ મુજને કહો એ ચરિત્ર, ગાધી રાજાનો સુત વિશ્વામિત્ર. ૧
રાજા ટળીને રુષી કેમ થયો, મેલી રાજ્યને વન કેમ ગયો;
શાને યજ્ઞ કર્યો મહારાજ, માંડી કથા કહો સૌ આજ. ૨
વાલ્મીક રુષી કહે એક સમે, ગાધી સુત તે મૃગયા રમે;
અનંત દળ તેનો નહીં પાર, ચતુરગણી સેના સાર. ૩
હય ગજ રથ નર વાહન જાય, બેધા તણી સંખ્યા નવ થાય;
ચોપાસે ફરકે નીશાન, હિંસારવ કરતા કહે કોણ. ૪
એમ કરતાં રાય આવ્યો તહાં, સમુદ્ર ગામિની સરિતા જહાં;
દીઠું વન ઘણું સોહામણું, ગંગાતટ જળ રળીયામણું. ૫
વસંત ઋતુ શુભ વાજે વાય, બોલે મોર કોકિલ સ્વર થાય;
વનસ્પતિ ફળ ફુલે ભરી, દાડમ દ્રાક્ષ બીજોરી મળી. ૬
કોરિંગ મૃગ ચાતક બહુ ભમે, મધ્યાન કાળ થયો તેણે સમે;
અતિ શ્રમે વ્યાકુલ, થયો રાય, બાંધી અશ્વ બેઠો દ્રુમ છાંય. ૭
વશિષ્ટ રુષી તવ આવ્યા તહાં, વિશ્વામિત્ર રાય બેઠો જહાં;
પ્રાર્થના કીધી રાયે ઘણી, રુષી જોત જાણે દિનમણી. ૮
મધ્ય દિવસ થયો અતિકાલ, ભોજન કરી જાજો ભૂપાળ;
નકાર મા કરશો મુખે જેહ, પ્રાધૂણ્ય મુજ મઠમાં રહો તેહ. ૯
કહી નિમત્રણ રુષીજી ધસ્યા; રાજા પ્રધાન અન્યોઅન્ય હસ્યા;
તાપસ વિપ્ર વિચાર ન કરે, વચન મુખ આવ્યું ઉચરે. ૧૦

કરી નિમંત્રણ ચાલ્યા ઘેર, ભોજનની શી થાશે પેર;
મુજ સાથે સૈન્યા છે ઘણી, અકળતીત તે નવ જાયે કળી. ૧૧
મહારથી જોદ્ધા અસ્વાર, કરતાં રોષ ન ઝીયે ભાર;
એમ કહી રાયે સજ્યું સેનં, વશિષ્ટે સ્મરિયાં કામધેન. ૧૨
સ્મરણ માત્રે માતા આવીયાં, નવનીધ અષ્ટમા સિધ લાવીયાં;
તતકાળ થયાં કનકનાં ધામ, ગોખ જાળીયાં મનોરથ ઠામ. ૧૩
નવા સ્થંભ સુવર્ણના ધજ્યા, હીરા માણેક ને મોતી જડ્યા;
હયશાળા ગજશાળા સૌ સીદ્ધ, ટાંકાં મીષ્ટ ગ્રહ મધ્યે રીદ્ધ. ૧૪
કનક ઢોલીયા ઢાળ્યા જહાં, રાજાને ઊતાર્યો તહાં;
જળ થળ ભેદ ન પામે પાર, ભૂલ્યો ભૂપતિ ભુવન મોઝાર. ૧૫
મંદિર જોતાં નાવે છેહ, થાકયો રાય શીતલ થયો દેહ;
સેવક સૌ આવ્યા નિર્વાણ, રાજા પ્રત્યે બોલ્યા વાણ. ૧૬
માર્જન કરવા માંડો જઈ, ધરમાં ભોજન વેળા થઈ;
ઉષ્ણોદકે ત્યાં કીધાં સ્નાન, આસને જઈ બેઠા રાજાન. ૧૭
આગળ માંડી સુવર્ણની થાળ, પીરસ્યાં પક્વાન રસાળ;
આરોગી ઊઠ્યા રાજાન, ઉપર આપ્યાં શ્રીફળ પાન. ૧૮
સૈન્ય સર્વેશું ભોજન કરી, ઉતારે રાય આવ્યો ફરી;
પ્રતિ જોધ રાજાના જહાં, બબ્બે સેવક રહીના તહાં. ૧૯
એણી પેરે રાખ્યા દીન ત્રણ, રાજા વિસ્મય પામ્યો મન;
રુખીને રહેવા નાની મઢી, આવી રીધ આ કોણે ઘડી. ૨૦
તવ મંત્રી કહે સાંભળ રાયે, એક ધેનુ રહીના મઠ માંહે;
તે થકી રીધ સીધ સૌ થઈ, રાજા કહે અહીં લાવો જઈ. ૨૧
બહુ સેવક ધાયા તેણી વાર, છોડી ગાયને કાઢી બહાર;
ધ્રુજે દેહ કરે દુષ્ટ પ્રહાર, તવ ત્યાં વરત્યો હાહાકાર. ૨૨
કામદુધાને ચઢીયો ક્રોધ, રોમ રોમથી પ્રગટ્યા જોધ;
એક રોમથી દશ દશ જેહ, આગળ રુધીર બીંદુથી વાધે તેહ. ૨૩
મારી સૈન્ય કર્યું સંહાર, નાઠો રાજા વન મોઝાર;
તે દુઃખ રાય સંભારી મન, તજી રાજ્યને ચાલ્યો વન. ૨૪
આ રાજ્ય કર્મથી અદકુ તપ, તે માટે કરું હરીનો જપ;
જઈ આરાધ્યા શ્રી ભગવાન, બ્રહ્મરુષિ કહાવ્યું રાજાન. ૨૫

એક ત્રીશગ શૃંગ્ય બ્રાહ્મણને શાપ, રાક્ષસ દેહ પામ્યો તે આપ;
તેને મળ્યા રુષિ વિશ્વામિત્ર, ભક્ષ કરાવ્યા વશિષ્ટના પુત્ર. ૨૬
પછી તે તણે પ્રતાપે કરી, ઇચ્છા યજ્ઞતણી થઇ ખરી;
કહે હરીરામ હું કંઇ ન લહું, વિશ્વામિત્ર યજ્ઞ મહિમા કહું. ૨૭

વલણ.

હવે યજ્ઞનો મહિમા કહું, સુણો શ્રોતાજનરે;
જો વિશ્વ તરવા મન ધરો, તો હરી ભજો હરીજનરે. ૨૮

કડવું ૫ મું-રાગરામગ્રી

મુની વાલ્મીકજી બોલ્યા વાણજી, વિશ્વામિત્રે માંડ્યોયજ્ઞ જાણજી;
મંડપ રચના કરી અવસ્યમેવજી, તતક્ષણ તેડ્યા સર્વે દેવજી. ૧

ઢાલ.

દેવ ત્યાં સર્વે તેડ્યા, ક્રોડે જે તેત્રીસ;
વિમાને બેસી આવીયા, સુરપતિ બ્રહ્મા ઇશ. ૨
ગણપતિ રુદ્રેશ્વર આવીયા, ત્યાં ગર્ગ ગૌતમ જેહ;
અત્રી ચ્યવન ને બૃહસ્પતિ, ભૃગુ ભરદ્વાજ ત્યાં તેહ. ૩
વેદવ્યાસ ને વૈશંપાયન, સુત પુરાણિક જેહ;
જૈમિની જનદગ્ની આદે, ધૌમ્ય લોમેશ તેહ. ૪
અંતરિક્ષથી ઋષી નારદ આવ્યા, જે મહા મૌન્ય પવિત્ર;
તેની પૂજા કીધી પ્રેમશું, ભેટીયા વિશ્વામિત્ર. ૫
બ્રહ્મસદનથી આવીયાં ત્યાં, કલ્પદ્રુમ કામધેન;
જે જોઈએ તે આપે ઋષીને, અશ્વ ગજ રથ હેમ. ૬
પછી યજ્ઞ આરંભીયો, બેઠા ત્યાં ઋષીરાય;
જય જયકાર થઈ રહ્યો, આનંદથી યજ્ઞ થાય. ૭
તેણે સમે બે અસુર આવ્યા, રચી માયા પાસ;
અંધકાર કીધો અતિ ઘણો, તેણે યજ્ઞ કીધો નાશ. ૮
સુબાહુ ને અતિબાહુ, એ રાક્ષસો કેરાં નામ;
સંગ્રામ કરવા આવીયા, બહુ જોધશું તેણે ઠામ. ૯
શિલા વૃષ્ટિ બહુ કરે, મળમૂત્રનો નહીં પાર;
અંધકાર કંઇ સુઝે નહીં, ત્યાં વરત્યો હાહાકાર. ૧૦

યજ્ઞનો ત્યાં ધ્વંસ કીધો, મુનિ સૌ નાઠા જાય;
શીર વસ્ત્ર પાખે, નગ્ન પાયે, દશો દીશ પલાય. ૧૧
વિશ્વામિત્ર ત્યાં વિસ્મય પામ્યા, દિશાનો ભંગ થાય;
રીસે લોચન રક્ત દીસે, કોપે ધ્રૂજે કાય. ૧૨
જોયું દ્રષ્ટે દેખે નહીં, રૂષી વિચારી મન;
મુજ વેર માટે આવીયા, બેઉ તાડીકાના તન. ૧૩
વળી વિશ્વામિત્રે પાછા વાળ્યા, તેડાવ્યા સૌં બ્રહ્મ;
નીમ માટે ફેરવીને, માંડ્યો યજ્ઞ પ્રારભ. ૧૪
ફરી દુષ્ટ તે આવીયા ને, કરવા માંડી ઘાત;
મળ મૂત્ર અસ્થી ચર્મ નાંખે, શોણિતનો વરસાદ. ૧૫
એમ એકેક પછી એક ભાંગીઆ, રૂષી યજ્ઞ ત્યાં એકવીશ;
મહા દુખી થયો સુત ગાધીનો, મનમાં અતિશે રીશ. ૧૬
રૂષી પત્ની છે મહા સાધવી, કરજોડીને કહે સ્વામ;
યજ્ઞ તમ પૂરણ તો થશે, અહીં આવશે શ્રી રામ. ૧૭
પરિબ્રહ્મ પરમાનદ પૂરણ, હરી સાતમો અવતાર;
ભક્તના બહુ કારજ કરવા, ઉતારવા ભૂમિ ભાર. ૧૮
શ્રી અયોધ્યામાં અવતર્યા, રાય દશરથ કેરે ઘેર;
તે મદિર આવે આપણે, તો કરે તેની પેર. ૧૯
પછી જ્ઞાનદ્રષ્ટે રૂપીએ જોયુ, અવતર્યા શ્રી હરી ત્યાંહે;
તતક્ષણ વેગે આવીયા, દશરથનું પુર છે જ્યાહે. ૨૦
અર્ધ્ય સભાથી ઊઠીને, આસન આપ્યાં રાય;
મધુપર્કની પૂજા કરી, નરનારી લાગ્યાં પાય. ૨૧

વલણ.

પાય લાગ્યાં રાય રાણી, આશીર્વાદ રૂષીએ કહ્યા;
કહે હરીરામ પછી બાહે વળગી, રાય રૂષી ઘરમા ગયા. ૨૨

કડવું ૬ ઠું—રાગ વેરાડી.

વાલ્મીક રૂષી એમ ઊચરે, દશરથ રૂષીની પૂજા કરે;
કોશલ્યાજી રેડે વાર, રાય ચર્ણ પખાળે સાર. ૧
કેશર ચદને અર્ચા કરી, રાજાએ મુખવાણી ઊચરી;
વેગળેથી કેમ આવ્યા સ્વામ, મુજ સેવક સરખું શું કામ. ૨

ઘણે દિવસે મળીયા તમો, જે કહેશો તે કરશું અમો;
સુણી વચન ત્યાં વિશ્વામિત્ર, બોલ્યા ઋષીજી પર્મ પવિત્ર. ૩
સાંભળો રાજા કહું તે પેર, જે કારણ આવ્યા તમ ઘેર;
મેં તો મન શું ઇચ્છા કરી, યજ્ઞ કરી સંતોષું હરી. ૪
મેં યજ્ઞનો માંડ્યો આરંભ, તેઆ સહસ્ર અઠ્યાસી બ્રહ્મ;
પ્રબલ યજ્ઞ પુરુશ્ચરણે કરી, આહુતી લઈને મુખમાં ધરી. ૫
તેણે સમે દાનવ જગ કરે, યજ્ઞ તણો આવી ભગ કરે;
શિલા વૃષ્ટિ કરે ત્યાં તેહ, નાંખે મળમૂત્રાદિક એહ. ૬
દષ્ટે દષ્ટ ન દેખે કોય, કરે ભંગ અધ્વરનો સોય;
વળી યજ્ઞ આરમ્યો જેહ, આવી અસુરે ભાંગ્યો તેહ. ૭
એમ મુને દુઃખ દીધું ઘણું, હું રાજા તુજ આગળ ભણું;
પછી રુષી સમસ્તે આજ્ઞા કરી, મુને અહીં મોકલ્યો ખપ કરી. ૮
કહ્યું દશરથને ઘર પધાર, અંતર્યામી શ્રી જુગદાધાર;
કૌશલ્યા ઉદરે નીવાસ, પ્રગટ્યા પૂરણ બ્રહ્મ પ્રકાશ. ૯
તે ચક્રી થાશે તુજ કામ, આપો જાચુ લક્ષ્મણ રામ;
કૌશલ્યા એવું સાંભળી, પડી ધર્ણે ને મુર્છા વળી. ૧૦
રાજા ગદગદ કંઠે રુએ, ચિંતાતુર ચોપાસે જૂએ;
મુહૂર્ત એક પછી સુદ્ધિ થઇ, કૌશલ્યા રાય પાસે ગઈ. ૧૧
રુષી વચન મિથ્યા નવ થાય, બાળકને ત્યાં કેમ મોકલાય;
હીરા માણેક મોતી જેહ, રામ સમોવડ આપું તેહ. ૧૨
આપું હય ગજ રથ સૈન્યો સાર, આપું કુંચિ સહિત ભંડાર;
વચન પાળવા ઋષીજીતણું, આપું રાજ્ય સર્વ આપણું. ૧૩
રાજા વળી માં કહેશો વાણ, માગો તો આપું સહી પ્રાણ;
રુષિ વચન મિથ્યા નવ થાય, કહે તો તમારે જાવું રાય. ૧૪
એ બાળક જને બાળી બુદ્ધ, શું જાણે દાનવનાં જુદ્ધ;
કઠોર રૂપ દૈત્યનું જોઈ રડે, કહો તે જુદ્ધ કેમ પેરે કરે. ૧૫
હું વેગળે રમવા નહીં દેઉં, કેડે ચંપાવી મંદિરમાં લેઉં;
કહોજી કેમ મોકલશો ત્યાંય, શું જાણીએ લઇ જાશે ક્યાંય. ૧૬
તે માટે તમો સાંભળો રાય, એ બનો શ્રાતં ત્યાં કેમ અપાય;
જો કો એવી કહેશે વાણું, આપીશ મારા નીશ્ચે પ્રાણું. ૧૭

સાંભળો રાજા સત્ય વચન, તમે કેમ પામો રામરતન;
મુનીવરે કૃપા કીધી ઘણી, તો પોહોતી આશા આપણી. ૧૮
જે સુતનું મુખ જોતાં સહી, તાતની ત્રણ હત્યા ગઈ;
તે માટે કહું સાંભળો સ્વામ, હું નહીં આપું લક્ષ્મણ રામ. ૧૯
એવાં વચન અબળાનાં સુણી, દશરથને ચિંતા થઇ ઘણી;
કર સંપુટ કરી લાગ્યો પાય, રૂખીજી મુજને કરો પસાય. ૨૦
એ બાળક છે નાના સ્વામ, કરવો રાક્ષસ શું સંગ્રામ;
તે માટે મુજને કહો આજ, આવી જુદ્ધ કરુ યજ્ઞકાજ. ૨૧
સુણી વચન કહે વિશ્વામિત્ર, સાંભળો રાજા પુણ્ય પવિત્ર;
જે કો તેજસ્વી નર જાણ, તેના વજનનું નહીં પ્રમાણ. ૨૨
સૂક્ષ્મ એક હુતાશન રહે, કોપ્યો સર્વ બ્રહ્માંડને દહે;
તે માટે એ ગરુડારૂઢ, અક્ષયરૂપ કારણ છે ગૌઢ. ૨૩
તવ દશરથ કહે રૂખીજી સુણો, મિથ્યા બોલ નહીં હોયતમતણો;
કહો તો છત્ર સિંહાસન રાજ, કહો તો પૃથ્વી આપું આજ. ૨૪
આપું ગજ રથ ને ભંડાર, આપું તેજી ને તોખાર;
કરજોડી રાય કહે એમ વાણ, માગો તો સહી આપું પ્રાણ. ૨૫
એવાં વચન રાજાનાં સુંણી, રૂખીને મન ચિંતા થઇ ઘણી;
કહે હરીરામ હવે શું થશે, ગુરુ વસિષ્ટ તે ત્યાં આવશે. ૨૬
દશરથને ઓીછવશે મુખી, રામને લઈ જાશે તવ રુખી;
શ્રોતા જન બોલો મુખ રામ, તો પદ પામો વૈકુંઠધામ. ૨૭

કડવું ૭ મું–રાગ કેદારો.

દશરથની સાંભળી વાણી, ચડયો ક્રોધ ને બહુ રીશ આણી;
મન જાણી વિશ્વામિત્ર એમ ઓચરેરે. ૧

ઢાળ.

વિશ્વામિત્ર રૂખી અણીપેરે બોલ્યા, સાંભળ સાચું રાય;
રુખી વચનને મિથ્યા કરતાં, અપાર કુડું થાય. ૨
રઘુકુળ તિલક તું રાજા દશરથ, ત્રૈલોકમાં જેનું નામ;
પ્રતાપ તે મહિમા જાણી, ને હું આવ્યો તમ ધામ. ૩
રાજા તણો તો ધર્મ એ છે જે, જાચકનાં સુંણી વાક્ય;
ઉધ્રારો થઇ ઉત્તર આપે તે, પડે કુંભિપાક. ૪

તે માટે તુજને કહું રાજા, સત્ય વચન જે પ્રકાશ;
પ્રસન થઈને નહિં આપીશ તો, પ્રાણ લઈને જાશ. ૫
એવાં કઠણ વચન સાંભળીને, કાંપે નર ને નાર;
તેણે સમે વેગેથી આવ્યા, વસિષ્ટ ગુરુ તેણે ઠાર. ૬
અર્ઘ્યપાદ્યથી પૂજા કીધી, ચર્ણોદક શીર ધરીયાં;
સ્વામીજી તમો ભલે પધાર્યાં, અમને કૃતારથ કરીયાં. ૭
એકાંત સ્થાનક જઈને બેઠા, દશરથ કહે સુણો સ્વામ;
વિશ્વામિત્ર મંદિર મધ્યે બેઠા, જાચે લક્ષ્મણ રામ. ૮
એવાં વચન સુણી રાજાનાં, વસિષ્ટ ગુરુ કહે રાય;
એ તો મહા હઠીલો રુષી છે, કોણે કંઈએ ન કહેવાય. ૯
એણે ત્રીશકુને સ્વર્ગે મોકલવા, સુર સાથે સ્પર્ધા કીધી;
બ્રહ્મા તણી લજ્જા ન આણી, નવી સૃષ્ટિ જેણે કીધી. ૧૦
પછી ઈંદ્ર પોતે ત્યાં આવ્યા, ઋષી શું સ્નેહ જ કીધો;
ત્રિશંકુને રાક્ષસ દેહ સાથે, પોતે સ્વર્ગમાં લીધો. ૧૧
વળી આગળ રાજા હરિશ્ચંદ્ર સરખો, તારા સરખી સતિ ભાવી;
તેને દુર્બળ ઘેર પાણી ભરાવ્યું, તોય દયા નવ આવી. ૧૨
તે માટે એ શું નહીં ચાલે, સ્પર્ધા કરતાં રાય;
શ્રી રામ લક્ષ્મણને આગળ મૂકીને, લાગો ઋષીને પાય. ૧૩
એ બાળકની ચિંતા મ કરીશ, રુષી આણે છે પ્રેમ;
યજ્ઞ કારજ કરાવી બેઉ, બાંધવ આવશે ક્ષેમ. ૧૪
સતિ વચન જાણી નર નારી, ઉપન્યો મન વિશ્વાસ;
ગદગદીત કંઠે બોલ્યા વિના, આવ્યા ઋષીને પાસ. ૧૫
કૌશલ્યા કહે સુણો રુષીજી, આ બાળક બન્ને લીજે;
આજ થકી સોંપ્યા તમ કરમાં, મનને ગમે તે કીજે. ૧૬
એમ કહીને ચર્ણે લાગ્યાં, ઋષી થયા રળીયાત;
આશીર્વાદ દીધો ઋષીએ, અવધ કરી કહી વાત. ૧૭
તમો કશી ચિંતા મા કરશો, કૌશલ્યાજી માત;
યજ્ઞ કાર્ય કરી હું લાવીશ, કુશળ બન્ને ભ્રાત. ૧૮
એવું કહી સુત લઈ વળ્યા, સૌકો વળાવા જાય;
વળાવી પાછા વળ્યા દશરથ, આવ્યા મંદિર માંય. ૧૯

…ય દશરથ મહા દુઃખ પામ્યા, મન ન ચોટે અહ મધ્ય;
અન્ન ઉદક ત્યાં ત્યાગીયું ને, ટળી મનની શુદ્ધ. ૨૦
કૌશલ્યા કલ્પાંત કરતાં, સુજે નહીં અહ કામ;
ઉભી રહી જાણે ચિત્રવત પોતે, પથે જુએ શ્રીરામ. ૨૧
અતિ દુઃખીઓ દશરથને જાણી, વસિષ્ટ ગુરુ કહે વાણુ;
રાજા તુ ચિંતા મા આણીશ, તારા સુતને છે કલ્યાણ. ૨૨
થોડા દિવસમાં અહીં આવશે, એમ કહ્યુ રષીરાય;
સુણતાં શાંત થયાં નર નારી, લાગ્યાં ગુરુને પાય. ૨૩

વલણ.

પાયે નમ્યા ગુરને નરનારી, એ કથા એટલેથી રહી;
પછી વિશ્વામિત્ર આનદ સાથે, પૂર ભણી આવ્યા સહી. ૨૪

કડવું ૮ મું–રાગ સામેરી. (દોહરો.)

વિશ્વામિત્ર ત્યાં ચાલીયા ને, સાથે લક્ષ્મણ રામ;
પુર અયોધ્યા પોળમાં, શુભ શુકન થયાં તેણે ઠામ. ૧

(ચોપાઈ.)

શુભ શુકન થયા તેણે ઠામ, રુષી કહે થાશે શુભ કામ;
આવ્યા કુંભ ભરી શ્રીવાર, (મળી) નારી મગળ ગાતી ચાર. ૧
મળે ધેન સવચ્છી ગાય, રુષીના મનને આનંદ થાય;
મૃગ જમણાં થાય પ્રભાત, જોઈ શુકન થયા રળીયાત. ૨
સહી કારજ ત્યાં મારુ થાય, એમ કહી પથે પળાય;
ચાલ્યા આવ્યા તે વન મોઝાર, રુષી રામશું કહે તેણીવાર. ૩
આએ દક્ષિણ દિશા જે વન, એ વાટે જાયો તન;
એક તાટિકા રાક્ષસી નામ, તે ત્યાં વાસ વસે તેણે ઠામ. ૪
મહા દુષ્ટ અહંકારી આપ, રાત દિવસ કરે બહુ પાપ;
પશુ પક્ષી મૃગાદિક જેહ, વળી દેવને ન માને તેહ. ૫
જેકો આવે વન અજાણ, તેના ક્ષણમાં લે એ પ્રાણ;
એવાં દુષ્ટતણાં છે એહેન, દુષ્ટ કર્મણી દુષ્ટ બહેન. ૬
એવુ સાંભળી ચાલ્યા તહાં, વન તાટીકાનું છે જહાં;
આવ્યા જાણીને રાજ્યકુમાર, પ્રૌઢ શબ્દ કર્યો તેણીવાર. ૭

હાહાકાર કરીને ઊઠી, જાણે અભ્ર પડ્યુ અહીં તૂટી;
અવની સ્વર્ગ અને પાતાળ, તવ ત્યાં ડોલ્યા દશ દિગ્પાળ. ૮
કોપ કરી તે આવી નાર, સામા ઊભા ત્યાં વિશ્વાધાર;
ત્યારે વદન વિકાસ્યું સોય, ગુશ—ગીરીવર જાણે હોય. ૯
મહારૂપ ભયંકર ત્રાસ, ઊડે અવનીથી જાય આકાશ;
એમ પરાક્રમ માંડ્યું નાર, રામે બાણ ગ્રહ્યુ તેણીવાર. ૧૦
મુકતાં તાટિકાનુ તન ભેદ્યુ, ક્ષણું માત્રમાં મસ્તક છેદ્યુ;
એક જોજન વાધ્યું શરીર, બાણ લેવાને ચલ્યા રઘુવીર. ૧૧
પદપંકજની રજ પામી, મન પ્રીછ્યા અતરયામી;
નારી કહે પ્રાણ રહ્યા છે રંધી, મન સાથે તેણે સ્તુતી કીધી. ૧૨
તું છે દીનાનાથ દયાળ, ભવભંજન શ્રી ગોપાલ;
રઘુવંશ વિષે રઘુરાય, નામે પતિત તે પાવન થાય. ૧૩
ત્યારે પ્રસન થયા રઘુનાથ, વર આપીને કીધી સનાથ;
જ્યારે હોય શ્રી કૃષ્ણાવતાર, બાળલીલાએ તાગે ઉદ્ધાર. ૧૪
ત્યાં તુ પૂતના થઇ અવતરશે, પયપાન કરાવી ઉદ્ધરશે;
પછી દુષ્ટ દાનવ વળી જેહ, રષિ આશ્રમે રેહેતા તેહ. ૧૫
ત્યા તો માર્યા દુષ્ટ અનેક, રામે રાખી પોતાની ટેક;
હતા દાનવી દુષ્ટ જે આવ્યા, હેલાં માત્રમાં રામે વિદાર્યા. ૧૬
એવું ચરિત્ર દેખીને પ્રૌઢ, ઋષી સર્વે થયા દીગમૂઢ;
મનસા શુદ્ધ જાણ્યો મર્મ, એ તો પ્રગટ્યા શ્રી પરબ્રહ્મ. ૧૭
મહા જોગી ધ્યાને કરી ધાય, શ્રુતિ સ્મૃતિ નિત્ય કહેવાય;
એ તો આદિ પુરુષ અવતાર, વિશ્વપાલક વિશ્વાધાર. ૧૮
દેવ અંતરિક્ષ રહીને જોય, જય જયકાર કરે સૌ કોય;
પુષ્પ વૃષ્ટિ આકાશે હોય, રઘુવંશ તણે ધન્ય સોય. ૧૯
એવું કહી સુરસ્થાનક જાય, ત્યાંથી ચાલ્યા શ્રી. રઘુરાય;
ત્યાંથી આવ્યા કુજવન પાસ, જ્યાં રૂષી વિશ્વામિત્રનો વાસ. ૨૦
બીજા અનેક રૂષી સત્ય સાધ, શ્રુતિ સ્મૃતિ વેદ સવાદ;
સદા માસ તે ઋતુ વસત, પુષ્પ ભાર અઢાર અનત. ૨૧
બહુ ઓચ્છવ કીર્તન થાય, નિત્ય નૌતમ યજ્ઞ જ થાય;
શોભા વધકુંડથી અદકેરી, રૂષી વૃંદની લીલા અનેરી. ૨૨

તહાં આવ્યા શ્રી રઘુનાથ, રષી પત્ની થયાં રળિયાત;
લેઇ અક્ષત પુષ્પે વધાવે, મુખ જોતાં તૃપ્તિ ન આવે. ૨૩
બહુ રષીજન સામા આવ્યા, દઇ આશીશ હરી પધરાવ્યા;
બેઠા વિશ્વામિત્રને ઘેર, માંડી યજ્ઞતણી ત્યાં પેર. ૨૪
તેડ્યા સહસ્ત્ર અઠ્યાસી બ્રહ્મ, માંડ્યો યજ્ઞતણો આરંભ;
વળી ઇષ્ટ સખા રાજા જહાં, લખી લેખ તેડાવ્યા તહાં. ૨૫
વળી લોક બીજા ત્યાં જેહ, જોવા યજ્ઞને આવ્યા તેહ;
ભાઈઓ મોટું આશ્ચર્ય એહ, આ તો નહાનાં બાળક બેય. ૨૬
તે મહા મોટાં જુદ્ધ કેમ કરશે, છતી દાનવને જશ કેમ લેશે;
હવે યજ્ઞ સજ્જ થાય, વેદી મડપ કુંડ રચાય. ૨૭
શ્રોતા જન સાંભળજો એહ, રામ ચરીત્ર કરતા તેહ;
કરજોડી કહે હરીરામ, ગાતાં સુણતાં વૈકુંઠ ઠામ. ૨૮

કડવું ૯ મું–રાગ દેવગંધાર.

વાલ્મીક ઋષી કહે રામ ચરિત્ર, બેઠા રાજઋષી વિશ્વામિત્ર;
તેડ્યા સહસ્ત્ર અઠ્યાસી બ્રહ્મ, તવ યજ્ઞનો માંડ્યો પ્રારભ. ૧
હુતદ્રવ્ય આણ્યાં બહુ વીધ, યજ્ઞશાળા મધ્યે નવ નીધ;
કદળી ફળ બીજોરાં ભાત, નાળિયેર શ્રીફળ બહુ જાત. ૨
વેદ ઋચા રુચિ ભણે પવિત્ર, દિક્ષા લઇ બેઠા વિશ્વામિત્ર;
ઔંઢ જ્વાલ પ્રગટ્યા વિશ્વદેવ, જોઇ અસુર ધાયા તતખેવ. ૩
સુબાહુ અતિબાહુ નામ, યજ્ઞ ધ્વંસ માંડ્યો તેણે ઠામ;
નાંખે મળ મૂત્રાદિક એવ, શિલા વૃષ્ટિ કરે તતખેવ. ૪
બીજા બ્રાહ્મણ કહે શ્રી રામ, સ્વામિ શીઘ્રે કરો એ કામ;
મહાપાપી તાટિકાના તન, એણે દુઃખી કર્યાં બહુ દિન. ૫
વિપ્રનાં સાંભળીને વેણ, કોપ ચડ્યો હરી રાતાં નેણ;
તત્ક્ષણ ઊઠ્યા લક્ષ્મણ વીર, બાણ ત્યાં સાંધ્યું શ્રી રઘુવીર. ૬
ઇષ્ટદેવનું ધરીયું ધ્યાન, પોતે પોતાનાં રાખે માન;
મંત્ર ઉપાસ્યા શ્રી રઘુવીર, કાછ કછી રાખ્યાં મન ધીર. ૭
સ્થાન કથી તલપ્યા રાજન, જાણે દામની છૂટી ઘન;
મુખે ગડગડે મેઘ સમાન, અંતરિક્ષ શોભે દ્વાદશ ભાણ. ૮
કરચકી જવ છૂટ્યાં બાણ, દશે દિશા વિટ્યા અસુરાણ;
એકધા દશધા કોટિ અસંખ્યાત, બાણના વરસે વરસાદ. ૯

બાણે યજ્ઞની રક્ષા કરે, રુષી માત્ર મન ધીરજ ધરે;
યજ્ઞ કામ ચાલે નીરધાર, ત્યાં કોઇને નવ આવે આળ. ૧૦
દાનવનું જાણી મહા પ્રાણ, રામે મૂક્યાં તે ઉપર બાણ;
અંતરિક્ષમાં અગોચર રહે, મહા રૂપ તેનાં કો નવ લહે. ૧૧
મારી દુષ્ટ તે નાખ્યા ધર્ણ, બાંધવ બેઉ પમાડ્યા મર્ણ;
તવ ત્યાં વરત્યો જય જયકાર, પ્રાક્રમ પ્રૌઢ કર્યું તેણે ઠાર. ૧૨
આશિર્વાદ ભણે રુષી અનેક, અમૃતનો કરતા અભિષેક;
રુષી પત્નિ સૌ થઇ રળિયાત, ધન્ય ધન્ય તુ શ્રી રઘુનાથ. ૧૩
અક્ષત પાત્ર અપ્યાણું લાવે, પચ આરતી કરીને વધાવે;
અતરિક્ષથી દેવતા સૌ જોય, પુષ્પવૃષ્ટિ આકાશે હોય. ૧૪
સૂર સર્વ થયા દિગમૂઢ, રામચદ્ર ચરિત્ર મહા પ્રૌઢ;
યજ્ઞ પુર્ણ કર્યો રઘીરાય, પુર્ણાહુતિ હુત દ્રવ્ય હોમાય. ૧૫
આપે દાન દક્ષિણ જેવાં વર્ણ, આપી વિશ્વામિત્ર તે લાગ્યા ચર્ણ;
આપી આજ્ઞા વિપ્ર જે બોલાવ્યા, આપ આપણાં મઠ જ્યાં આવ્યા. ૧૬
પૂર્ણ યજ્ઞ હવો વિશ્વામિત્ર, શ્રી રઘુનાથતણાં એ ચરિત્ર;
નર નારી સુણે ને ગાય, પાચે પાતક તેનાં જાય. ૧૭
જન્મ મર્ણ ને ગર્ભ વાસ, છૂટે ભવબધનના પાસ;
વાલ્મીકજી બોલ્યા વાણ, એવે જનકે દૂત મોકલ્યો જાણ. ૧૮
ગઢ મૈથુલથી આવ્યો ત્યાહે, વિશ્વામિત્ર રામ બેઠા છે જ્યાંહે;
આપ્યો પત્ર કરીને પ્રણામ, હું જનકરાયે મોકલીયો સ્વામ. ૧૯
વાંચ્યું પત્રે લખ્યું જે રાયે, સ્વયંવર કુંવરી વિહિવાય;
કુટુબ સહિત પધારવું સ્વામ, તમ આવે થાશે સિદ્ધ કામ. ૨૦
જોઇ પત્ર વદે રૂષીરાય, ગઢ મૈથૂલા જાવું થાય;
સમજાવી કહી સૌ વાત, તમે સાથે આવો શ્રી રઘુનાથ. ૨૧
રામ કહે વણ તેડે જઇએ, સ્વામિ અતિથ્ય ત્યાં શી કહીએ;
પછી વાત સમજાવી કીધ, બન્ને ભ્રાતને સાથે લીધ. ૨૨
વળી વિપ્ર સગાથે જેહ, આગળ ચાલતાં કીધો સ્નેહ;
ઋષીને શુકન થયાં છે દ્વાર, પંચ શબ્દ વાજે નીરધાર. ૨૩
વદી શુકન રુષેશ્વર જાય, જુમલ્લા સાથે રઘુરાય;
કહે હરીરામ હવે ત્યાં જાય, અહલ્યા પદરજ થકી મૂકાય. ૨૪

કડવું ૧૦ મું—રાગ રામગ્રી.

અણી પેરે બોલ્યા શ્રી રુષીરાયજી;
કુંજ વન તજીને વિશ્વામિત્ર જાયજી. ૧

ઢાળ.

વન તજી વિશ્વમિત્ર ચાલ્યા, બહુ રુષી સાથે લીધ;
સુરભી ગંગા આવીયાં, વિરામ ક્ષણ એક કીધ. ૨
ત્યાં મેરુશૃંગ પ્રવાહ વહે છે, જળ ગંગા તેણે ઠામ;
ત્યાં રુષી સર્વે સ્નાન કીધાં, સ્નાન કર્યાં લક્ષ્મણ રામ. ૩
આગળ ચાલ્યા ત્યાંથકી, વન મધ્ય વિશ્વાધાર;
એક પર્ણકુટીની પાસ સંચર્યા, દષ્ટે પડી તે ઠાર. ૪
તે સમિપ આવ્યા રઘુપતિ, પદસ્પર્શ થયો ત્યાં ભૂપ;
શિલા ટળી નારી થઈ, મહા મનોહર રૂપ. ૫
દઈ પ્રદક્ષિણ ચર્ણે લાગી, તું દિનાનાથ દયાળ;
ભવ દુઃખ ભંજન ભૂધરા, સમર્યાં કરે સંભાળ. ૬
તું અદાતા તું અછેદા, અભેદ ને ઉચ્છેદ;
નિરાકાર ને નિરંજન, નિત્યે સ્તવે છે વેદ. ૭
વિશ્વંભર ને વિશ્વપાલક, વિશ્વ વંદન સ્વામ;
વિશ્વજ્યોત ઉદ્યોત આત્મા, અનંત તું અભિરામ. ૮
પરિબ્રહ્મ પોતે અવતર્યા, હરી સાતમો અવતાર;
ભક્તનાં બહુ કારજ કરવા, ઉતારવા ભૂમિ ભાર. ૯
એમ સ્તુતિ કીધી અતિ ઘણી, સંતોપીયા રઘુરાય;
આજ્ઞા માગી સાંચરી, પુર ભણી પોતે જાય. ૧૦
તવ રામ કહે રુષી સાંભળો, જે આ અસંભવ વાત;
શિલા નારી કેમ થઈ, સ્વામિ કહો મુંજને ખ્યાત. ૧૧
વિશ્વામિત્ર કહે સ્વામિ સાંભળો, એ ગૌતમ કેરી નાર;
એ શાપ જોગે શિલા થઈને, પડી પૃથ્વી મોઝાર. ૧૨
બ્રહ્મા તણી એ પુત્રી કહાવે, અહલ્યા જેનું નામ;
ઈંદ્રશું એકાંત દીઠાં, તવ કોપીયા નીજ સ્વામ. ૧૩
ગૌતમ શાપથી શીલા થઈ, સહસ્ત્ર ભગ થયો ઈંદ્ર;
લજ્જા પામ્યો ભૂપતિ, દુઃખ ભોગવ્યું નરેંદ્ર. ૧૪

પછી ગુરુ બૃહસ્પતીએ કૃપા કીધી, લઈ ગયા કાશી માહે,
સહસ્ર ભગના સહસ્ર લોચન, કર્યો સુરપતિ ત્યારે ૧૫
પછી અહલ્યાને અનુગ્રહ કર્યો, જ્યારે હશે રામાવતાર,
પદસ્પર્શથી સુખ પામશે, પામશે સા ઉદ્ધાર ૧૬
તે આજ છુટી શાપથી એવુ સાભળ્યુ રઘુવીર,
ત્યાથકી આઘા ચાલીયા, આવીયા ગગા તીર ૧૭
ઢીમરને ત્યા સાદ કીધો, શીઘ્રે લાવજે નાવ,
અતરજામી સ્વામિ પોતે, પ્રીછીયા ભક્તી ભાવ ૧૮
નિજામો કહે નવ લયાઉં, મારુ નાવ નારી થાય,
ત્યારે વિશ્વામિત્રે પીછવ્યા, આ લક્ષ્મણ ને રઘુરાય ૧૯
નિજામે પદ ક્ષાલન કીધા, લીધા ખાધે બેઉ વીર
પ્રેમ ધરી ઉતારીયા, ગગાને પેલે તીર ૨૦
નિત્ય સ્નાન કીધા સૌ રુષિએ, રહી ગગા તીર,
નાહ્યા શ્રી રઘુવીર લક્ષ્મણ, સુર શિરોમણ વીર ૨૧
પછી ઢીમરને ત્યા કૃપા કીધી, થયા રામ તુષ્ટમાન,
અજ્ઞાની ભાવે ઉદ્ધાર્યો, ભવબધનથી ભગવાન ૨૨
ત્યા નિજામો નવનીધ પામ્યો, હવુ નિર્મળ જ્ઞાન,
સ્તુતી કરીને ચર્ણે લાગ્યો મે, આપીઆ બહુ વરદાન ૨૩
પછી ગગા મહાત્મ ત્યા કહ્યુ રામને, રુષી થયા સતુષ્ટ,
વળી અનેક વિદ્યા ત્યા આપી, થાપી પાણે પૂષ્ટ ૨૪
અસ્ત્ર વિદ્યા શસ્ત્ર વિદ્યા, ધનુર્વિદ્યા જેહ,
મારણ મોહન નાટક વિદ્યા, આકર્ષણ ત્યા તેહ ૨૫
એવી અનેક વિદ્યા ભણાવ્યા, સિદ્ધ કર્યા રાજકુમાર,
પછી રુષી સગાથે આવીયા ચાલીયા વન મોઝાર ૨૬

વલણ.

ચાલીયા વન મોઝાર રાજા, શ્રોતા જન સાભળો સહી,
કરજોડી હરીરામ વિપ્ર કહે શ્રીહરી સમોવડ કો નહીં ૨૭

કડવું ૧૧ મુ–રાગ ગોડી.

વાલ્મીક રુષી એણિ પેરે બોલ્યા, સાભળજો રુષી રાય,
ઢીમરનો ઉદ્ધાર કરીને, શ્રી રઘુનદન જાય, ૧

વાટે જતાં કહે વિશ્વામિત્રને, સાંભળો રૂપીરાજ;
કોણ સીતા ને કોણ કોડંડ, પણ કર્યું શા કાજ. ૨
ત્યારે વિશ્વામિત્ર કહે રાઘવને, પૂર્વ કથા વિસ્તાર;
વેદશમાં એક બ્રાહ્મણ હુતો, તેને પુત્રી કુમાર. ૩
નારાયણ વરવાને કાજે, માંડ્યો ત્યાં બહુ ખપ;
તાત વચન લઇને વન ચાલી, ઉગ્ર આચર્યું તપ. ૪
તજી વિષયા ઇંદ્રિ વશ કીધી, અન્ન ઉદક કરી ત્યાગ;
કાયા કષ્ટ કરે ઘણું, જાણે હરી વરે મહારાજ. ૫
એમ કરતાં શત વર્ષ ગયાં, એક દિવસ શું થાય;
કૈલાસથી ત્યાં રાવણ આવ્યો, જ્યાં તપ કરે કન્યાય. ૬
દૃષ્ટે પડી કન્યા અતી સુંદર, તેજનો ભંડાર;
પાસે આવી કહે અબલાને, વર મુજને ભરથાર. ૭
એવું વચન જાણી સતિ મનમાં, ચડયો છે બહુ કોપ;
એ પાપી મુજને સ્પર્શી કરે તો, તપ તણો હોય લોપ. ૮
ધર્મ અર્થ ને કામ મોક્ષ એ, ચારે પદારથ જાશે;
નીમ વ્રતનો ભંગ કરતાં, મુજને અધોગતિ થાશે. ૯
એવું કહી દેહ અગ્ની પ્રજાળ્યો, પામી અશર્ણું શર્ણું;
દીધો શાપ એ કુંડથકી, તું પાપી પામજે મર્ણું. ૧૦
કૌતક જોઇને રાણો રાવણ, વિસ્મય પામ્યો ભૂપ;
જોતાં કુડ મધ્યેથી પ્રગટ્યા, તાપસ પાંચ સ્વરૂપ. ૧૧
સદાકાળ તણા જાણે તાપસ, રાવણ સેવક આવ્યા;
કહે આપો કર કે ઉઠો અહીંથી, તમને રાયે બોલાવ્યા. ૧૨
એવું સુણીને ઋષીને કોપ ચડીયો, એક કુંભ કરમાં લીધો;
કનિષ્ટીકાનું શોણીત મધ્યે મૂકી, મુખ બાંધીને સીદ્ધ કીધો. ૧૩
લઇ આપ્યો સેવકના કરમાં, લાવ્યા તે નગ્ર મોઝાર.
અંતઃપુરમાં રાજા હુતો, સોંપ્યો નિજ ભંડાર. ૧૪
એમ, કરતાં બહુ દિવસ ગયા, એક સમે ભૂપાળ;
ભંડારી પાસે ઘટ મંગાવ્યો, તે લાવ્યો તતકાળ. ૧૫
છોડયું મુખ ઘટ મધ્યે કન્યા, દીઠું દીવ્ય સ્વરૂપ;
તેજ પુંજ મુખ સુંદર જોતાં, આનંદ પામ્યો ભૂપ. ૧૬

તતક્ષણ ત્યાં દ્વિજરાજ બોલાવ્યા, લગ્ન નક્ષત્ર કહેવા;
એ પુત્રી આવી અહીં, રાય પ્રાણ તમારાં લેવા. ૧૭
સુણી વચન ચિત્ત સ્થિર નહીં, મણીમય પેટી મંગાવી;
કન્યા લઇ મેલી તે મધ્યે, ચિંતા ગઇ પણ ભારી. ૧૮
પેટી સાગરમાં વેહેતી મેલી, કરી મન સંકેત;
મૈથુલા નગ્ર મધ્યે જઇ છીતી, ત્રટ ઉપર વળી ગઈ રેત. ૧૯
તે હળવડાં કાઢી રાય જનકે, સીતા તેનું નામ;
સ્વયંવર રાયે રચિયો તેનો, એવું સાંભળ્યું રામ. ૨૦

વલણ.

એવું સાંભળ્યું રામજીએ, સીતાની ઉતપત કહી;
કરજોડી હરીરામ કહે, તમે શ્રાતા જન સાંભળો સહી. ૨૧

કડવું ૧૨ મું–રાગ ગોડી. (ચોપાઈ.)

રષીજી થકી એવું સાંભળી, રામચંદ્ર ત્યાં બોલ્યા વળી;
સ્વામિ મુજને કહો એ વકી, જનક ઘેર ધનુષ ક્યાં થકી. ૧
પ્રૌઢ ધનુષ પંચાપન નાટ, તેનું પણ કર્યું શામાટ;
તેહ કથા મુજને કહો આજ, વિશ્વામિત્ર કહે સુણો મહારાજ. ૨
પૂર્વે એક સમે સૌ દેવ, સ્થાનક એક મળ્યા તતખેવ;
સુર સર્વને મન ઇચ્છા ઘણી, હરીહરનું જુદ્ધ જોવાતણી. ૩
શ્રી મહાદેવ નારાયણ વઢે, જોઇએ કોણ ચઢે કોણ પડે;
તે માટે જોવા મન જેહ, સુર સર્વ તેજ ટોલે કર્યું તેહ. ૪
પ્રગટ ધનુષ તેનાં બે થયાં, હરીહરને વેહેંચી આપીયાં;
લેઈ ધનુષ ચાલ્યા ત્યાં ઇશ, સામા જુદ્ધે આવ્યા જુગદીશ. ૫
સૂર સર્વ મળી કૌતીક જોય, અનંત જુદ્ધ આકારે હોય;
સામ સામા મૂકે બહુ બાણ, ઉમયાપતિ લક્ષ્મીપતિ જાણ. ૬
વજ્ર સાંગ ફરસી ને હુલ, નેજાં કટક ને ત્રીશૂલ;
ગદાગુર્જ ચોકટ ચોધાર, ભોગલ ભાલા ને તરવાર. ૭
અનેક જાત આયુધ નહીં પાર, કરતા અન્યો અન્ય પ્રહાર;
છાયું અંબર દેહદિશ બાણ, પ્રગટ તેજ નહીં સૂઝે ભાણ. ૮
બાણ આયુધ ગદા જુદ્ધ કરે, શસ્ત્ર જુદ્ધ કોઇ નહીં ઓસરે;
એણી પેરે જુદ્ધ કર્યું ખટ માસ, સમ ભાગે શંભુ અવિનાશ. ૯

વારે જતાં કહે વિશ્વામિત્રને, સાંભળો રઘીરાજ;
કોણ સીતા ને કોણ કોડંડ, પણ કર્યું શા કાજ. ૨
યારે વિશ્વામિત્ર કહે રાઘવને, પૂર્વ કથા વિસ્તાર;
દેશમાં એક બ્રાહ્મણ હુતો, તેને પુત્રી કુમાર. ૩
નારાયણ વરવાને કાજે, માંડ્યો ત્યાં બહુ ખપ;
તાત વચન લઇને વન ચાલી, ઉગ્ર આચર્યું તપ. ૪
તજી વિષયા ઈંદ્રિ વશ કીધી, અન્ન ઉદક કરી ત્યાગ;
કાયા કષ્ટ કરે ઘણું, જાણે હરી વરે મહારાજ. ૫
એમ કરતાં શત વર્ષ ગયાં, એક દિવસ શું થાય;
કૈલાસથી ત્યાં રાવણ આવ્યો, જ્યાં તપ કરે કન્યાય. ૬
દ્રષ્ટે પડી કન્યા અતી સુંદર, તેજનો ભંડાર;
પાસે આવી કહે અબલાને, વર મુજને ભરથાર. ૭
એવું વચન જાણી સતિ મનમાં, ચડયો છે બહુ કોપ;
એ પાપી મુજને સ્પર્શી કરે તો, તપ તણો હોય લોપ. ૮
ધર્મ અર્થ ને કામ મોક્ષ એ, ચારે પદારથ જાશે;
તીમ વ્રતનો ભંગ કરતાં, મુજને અધોગતિ થાશે. ૯
એવું કહી દેહ અગ્ની પ્રજાળ્યો, પામી અશર્ણે શર્ણું;
દીધો શાપ એ કુંડથકી, તું પાપી પામજે મર્ણું. ૧૦
કૌતક જોઇને રાણો રાવણ, વિસ્મય પામ્યો ભૂપ;
જોતાં કુડ મધ્યેથી પ્રગટ્યા, તાપસ પાંચ સ્વરૂપ. ૧૧
સદાકાળ તણા જાણે તાપસ, રાવણ સેવક આવ્યા;
કહે આપો કર કે ઉઠો અહીંથી, તમને રાયે બોલાવ્યા. ૧૨
એવું સુણીને ઋષીને કોપ ચડીયો, એક કુંભ કરમાં લીધો;
કનિષ્ટીકાતું શોણીત મધ્યે મૂકી, મુખ બાંધીને સીદ્ધ કીધો. ૧૩
લઇ આપ્યો સેવકના કરમાં, લાવ્યા તે નગ્ર મોઝાર.
અંતઃપુરમાં રાજા હુતો, સોંપ્યો નિજ ભંડાર. ૧૪
એમ, કરતાં બહુ દિવસ ગયા, એક સમે ભૂપાળ;
ભંડારી પાસે ઘટ મંગાવ્યો, તે લાવ્યો તતકાળ. ૧૫
છોડયું મુખ ઘટ મધ્યે કન્યા, દીઠું દીવ્ય સ્વરૂપ;
તેજ પુંજ મુખ સુંદર જોતાં, આનંદ પામ્યો ભૂપ. ૧૬

તતક્ષણ ત્યાં દ્વિજરાજ બોલાવ્યા, લગ્ન નક્ષત્ર કહેવા;
એ પુત્રી આવી અહીં, રાય પ્રાણ તમારો લેવા. ૧૭
સુણી વચન ચિત્ત સ્થિર નહીં, મણીમય પેટી મંગાવી;
કન્યા લઇ મેલી તે મધ્યે, ચિંતા ગઇ પણ ભાવી. ૧૮
પેટી સાગરમાં વેહેતી મેલી, કરી મન સંકેત;
મૈથુલા નગ્ર મધ્યે જઇ છીતી, ત્રટ ઉપર વળી ગઈ રેત. ૧૯
તે હવડાં કાઢી રાય જનકે, સીતા તેનું નામ;
સ્વયંવર રાયે રચિયો તેનો, એવું સાંભળ્યું રામ. ૨૦

વલણ.

એવું સાંભળ્યું ગમઋષિએ, સીતાની ઉતપત કહી;
કરજોડી હરીરામ કહે, તમે શ્રાતા જન સાંભળો સહી. ૨૧

કડવું ૧૨ સું–રાગ ગોડી. (ચોપાઈ.)

ઋપીજી થકી એવું સાંભળી, રામચદ્ર ત્યાં બોલ્યા વળી;
સ્વામિ મુજને કહો એ વકી, જનક ઘેર ધનુષ ક્યાં થકી. ૧
પ્રૌઢ ધનુષ પચાપન નાટ, તેનું પણ કર્યું શામાટ;
તેહ કથા મુજને કહો આજ, વિશ્વામિત્ર કહે સુણો મહારાજ. ૨
પૂર્વે એક સમે સૌ દેવ, સ્થાનક એક મળ્યા તતખેવ;
સુર સર્વને મન ઇચ્છા ઘણી, હરીહરનું જુદ્ધ જોવાતણી. ૩
શ્રી મહાદેવ નારાયણ વઢે, જોઈએ કોણ ચઢે કોણ પડે;
તે માટે જોવા મન જેહ, સુર સર્વ તેજ ટોલે કર્યું તેહ. ૪
પ્રગટ ધનુષ તેનાં બે થયાં, હરીહરને વેહેંચી આપીયાં;
લેઈ ધનુષ ચાલ્યા ત્યાં ઈશ, સામા જુદ્ધે આવ્યા જુગદીશ. ૫
સૂર સર્વ મળી કૌતીક જોય, અનંત જુદ્ધ આકાશે હોય;
સામ સામા મૂકે બહુ બાણ, ઉમયાપતિ લક્ષ્મીપતિ જાણ. ૬
વજ્ર સાંગ ફરસી ને હુલ, નેજાં કંટક ને ત્રીશૂલ;
ગદાગુર્જ ચોકટ ચોધાર, ભોગલ ભાલા ને તરવાર. ૭
અનેક જાત આયુધ નહીં પાર, કરતા અન્યો અન્ય પ્રહાર;
છાયુ અંબર દોદિશ બાણ, પ્રગટ તેજ નહીં સૂઝે ભાણ. ૮
બાણ આયુધ ગદા જુદ્ધ કરે, શસ્ત્ર જુદ્ધ કોઇ નહીં ઓસરે;
એણી પેરે જુદ્ધ કર્યું ખટ માસ, સમ ભાગે શંભુ અવિનાશ. ૯

બ્રહ્માએ સ્તુતિ કીધી અતિ ઘણી, કોપસમાવ્યો ત્રિભૂવન ધણી;
પછી સંતુષ્ટ થયા સઘળા દેવ, સ્તુતિ કરવા લાગ્યા અવશ્યમેવ. ૧૦
વિનય કરીને વાળ્યા ઈશ, જોય ઉમયાપતી જુગદીશ;
પૂર્ણું જુદ્ધ કર્યું ત્રિપુરાર, નાંખ્યું ધનુષ તે અવની મોઝાર. ૧૧
પડ્યું સમુદ્ર તે સાગર સેત, ઉપર ભોમિ વળી ગઇ રેત;
તે હવડાં પેટીને સાથ, લીધું રાજા જનકે હાથ. ૧૨
તે કારણ રાય પણજ કરે, ભાંગે ધનુષ તે કુંવરી વરે;
એવી વાત કરી જેટલે, મૈથુલપુર દીઠું તેટલે. ૧૩
ધ્વજા પતાકા ગોખ પ્રમાણ, પંચ શબ્દ વાજે નીશાન;
તરીયાં તોરણ બાંધ્યાં બાર, ઘેર ઘેર મંગળ ઓચ્છવસાર. ૧૪
કુંકુમ કેસરનાં છાંટણાં, મોતીડે ચોક પુરાવ્યા ઘણાં;
રાયે શણગારી સઘળી વાટ, ચાચર ચોક ને ચૌટાં હાટ. ૧૫
રાજભુવનની રચના ઘણી, અતિ શોભા સ્વયંવરતણી;
તેણે દિવસે ભૂપતિને ઘેર, સભાતણી માંડી છે પેર. ૧૬
અનેક દેશતણા રાજન, સભા મધ્યે બેઠા આસન;
પડ્યું ધનુષ તે સભા મોઝાર, પણ કરી રાય ઊઠે નીરધાર. ૧૭
ધનુષ હાથ ગ્રહ્યું નવ જાય, માન રહિત મહિપતિ ત્યાં થાય;
તે બેસે આસન મન ભંગ, વળી જાય ઊઠે અતિ રંગ. ૧૮
તે દિવસ એમ કરતાં સહી, દીનકર શેષ ને સંઝયા થઈ;
ઊઠી સભા સ્વસ્થાનક જાય, મંદીર મધ્યે આવ્યો રાય. ૧૯
પાસે નારી તેડી સોય, જનક ગદગદ કંઠે હોય;
કોકટ પણ કર્યું મેં એહ, ભાજે ધનુષ કુંવરી વરે તેહ. ૨૦
આજ સભા મધ્યે ઊઠયા જોદ્ધ, મહા બળીઆ મન આણી ક્રોધ;
તે પાછા બેઠા મહીપતિ, કોડંડ ખસ્યું નહીં એક રતિ. ૨૧
હવે નથી વીર જે ધનુષને ધરે, કરે કારજ કુંવરીને વરે;
તવ નારી કહે સાંભળો રાય, કીધું પણ મિથ્યા કેમ થાય. ૨૨
જો વળી મુખ કહેશો વાણ, તો તમ કુળ નહીં ઉગે ભાણ;
તેં માટે ચિંતા પરહરી, કરો કાર્ય મનસા દૃઢ કરી. ૨૩
વિશ્વંભર જે કહાવે રાય, તે તમારી કરશે સહાય;
કરતાં વાત વિમાસણ ભમે, પ્રભાતકાળ થયો તેણે સમે. ૨૪

કરી નિત્ય સંધ્યા ને સ્નાન, આસને જઈ બેઠા રાજાન;
શતાનંદ તેડાવ્યા રાય, સભાતણી ત્યાં રચના થાય. ૨૫
હવે કથા અતિ ઉત્તમ થશે, ઋષી વિશ્વામિત્ર પુરમાં આવશે;
કહે હરીરામ હું કાંઈ ન લહું, સાધુ સંગથી મહિમા કહું. ૨૬

કડવું ૧૩ મું-રાગ મારુ. (ચોપાઈ.)

વાલ્મિકજી મુખે એમ ઓચરેરે, હવે વિશ્વામિત્ર પુરમાં સાંચરે;
દશ સહસ્ત્ર સાથે રુષી વૃંદ, ચારે વેદતણા મુખ છંદ. ૧
જુમલા સાથે સારંગપાણ, જાણે અન્ય ઉદય થયો ભાણ;
ભણતા બ્રાહ્મણ અતિ આલ્હાદ, કરતાં શંખતણા બહુ નાદ. ૨
રુષીને આવતા જાણી રાય, મેન્યા લઈને સામા જાય;
શતાનંદ સાથે પ્રધાન, ભેટ્યા ભૂપતિ દીધાં માન. ૩
અર્ઘ્ય પાદ્યથી પૂજા લહી, કુશલક્ષેમ કથા વૃત કહી;
કર વળગી ચાલ્યા રાજન, તવ પાસે બેઠા ભગવન. ૪
સુંદર મુખ અતિ મોહામણું, જોતાં તૃપ્ત થાય મન ઘણું;
દીઠા લક્ષ્મણ રામ ઉદ્યોત, જેમ તારામાં શશીની જોત. ૫
મસ્તકે મણી મુક્તા ઝળહળે, દીનકર જોત મધ્યે જઈ ભળે;
કાને કુંડલ મકરાકાર, રત્ન જડિત કનકમયહાર. ૬
કોટે કૌસ્તુભમણી કટિ મેખલા, જાણે શશિ ઉગીયો સોલ કળા;
કર મુદ્રિકા પાયે મોજડી, અતિ કોમળ ને હીરે જડી. ૭
જનકરાય ઉભો રહી જોય, જાણે ચિત્રામણ સરખો હોય;
નખ શીખ લગી નીહાળ્યું તન, જ્યાં જુવે ત્યાં અટકે મન. ૮
રાય કહે મેં પ્રતિજ્ઞા કરી, નહીં તો આપત એને કુંવરી;
એવો વિચાર કરી મનમાંહે, વિશ્વામિત્રશું બોલ્યા ત્યાંહે. ૯
સાંભળો સાચું સ્વામિ એહ, આ કોણ સાથે બાળક બેય;
વિશ્વામિત્ર કહે રાજાજી સુણો, દશરથ ભૂપ અયોધ્યાતણો. ૧૦
તેના સુત એ લક્ષ્મણ રામ, હું લાવ્યો યજ્ઞ કેરે કામ;
શતાનંદ એવું સાંભળી, કરજોડી તે બોલ્યો વળી. ૧૧
સ્વામિ મુજ માતા રુડવરી, શ્રાપ થકી શિલા થઈ પડી;
ચંરી એનો અનુગ્રહ સાર, હરી હશે રામા અવતાર. ૧૨
સ્પર્શે પદપંકજ જેણી વાર, શિલા ટળીને થાશે નાર;
એવું સુણી રુષી બોલ્યા એવ, શિલા અહલ્યા થઈ અવશ્યમેવ. ૧૩

પદપંકજ શ્રી રામ પ્રતાપ, છૂટી ભવબંધનના તાપ;
શિલા ટળીને સુંદરી થઇ, માગી આજ્ઞા ને મંદિર ગઇ. ૧૪
શતાનંદ એવું સાંભળી, સ્તુતી કરવા લાગ્યો લળી લળી;
સ્વામિ પુરુષોત્તમ પરિબ્રહ્મ, તારો કોઇએ ન જાણે મર્મ. ૧૫
સુરીનર મૂનિ કરે તારી સેવ, નારદાદિ ઇંદ્રાદિક દેવ;
જોગી જોગ કરે તપ ધ્યાન, સ્વપને ન પામે શ્રી ભગવાન. ૧૬
ભક્તનાં કરવાને કાજ, અવતરીયા પોતે મહારાજ;
લીલાએ ધરીયો અવતાર, ઉતારવા ભૂમીનો ભાર. ૧૭
પ્રભુ દશરથનાં અઘ સઘળાં ગયાં, જન્મ જન્મ કૃતારથ થયા,
એવી સ્તુતી કીધી અતિ ઘણી, ત્યા સંતોષ્યા ત્રિભુવનધણી. ૧૮
શતાનંદે એવી સ્તુતિ કરી, ભક્તી ભાવે સંતોષ્યા શ્રી હરી;
ગૌતમ રષિ મન જાણી હેત, કહ્યો રાજાને સૌ સંકેત. ૧૯
એ પોતે પ્રગટ્યા શ્રી હરી, કારણરૂપ મનુષ્યા દેહ ધરી;
કૌશલ્યા કુખે અવિધાર, લીલાએ લીધો અવતાર. ૨૦
પુત્ર નામ જાણ્યું જુગ સહી, તાત તણી ત્રણ હત્યા ગઈ;
તે માટે સાંભળ રાય એહ, મહા બળીયા બાંધવ તે બેહ. ૨૧
સભા મધ્યે ધનુષ્ય સહી ધરે, ભાંગી કોડંડ ને કન્યા વરે;
જનકરાવ એવું સાંભળી, હરખ્યો વદન પોહોતી મન રળી. ૨૨
વિશ્વામિત્રને દીધાં માન, નિજ મંદિર લાવ્યા રાજન;
ભક્તિભાવ આદર બહુ કરી, રાયે રુષીની પૂજા કરી. ૨૩

વલણ.

સેવા કીધી અતિ ઘણી, નર નારી અતિ વિસ્મય થાયરે;
કહે હરીરામ હવે વિશ્વામિત્ર સાથે, શ્રીરઘુનાથ સભામાં જાયરે. ૨૪

કડવું [illegible]—રાગ મારુ.

વાલ્મીક કહે ભરદ્વાજને, [illegible] કથાતણો મહિમાયરે;
વિશ્વામિત્ર ને શ્રી રઘુનંદન, [illegible] સભામધ્ય જાયરે. ૧
[illegible] સાથે મળીયારે;
અનેક રાય રુષી સામા આવ્યા, તેમને [illegible] મનના ટળીયારે. ૨
આનંદ પામ્યા સર્વ કો, તાપ [illegible] થે [illegible] ગરે;
સભા મધ્યે આસને જઇને, બેઠા સ[illegible]
શોભા થયા ભૂપતિ સર્વે જોતાં, જેમ શશિ [illegible] ૩

અનેક રાય બેઠા મહા બળીયા, રુપી તે સહસ્ર અઠ્યાસીરે;
ઇંદ્રાદિક દેવતા સૌ બેઠા, ત્યાં બેઠા છે સન્યાસીરે. ૪
પાતાળથી વરણુ દેવ પધાર્યા, તક્ષક વાસુકી શેષરે;
ધૃતરાષ્ટ્ર પુંડરિક બેઠા વાંચી, રાજા કેરા લેખરે. ૫
લંકાપતિ રાવણ રાય બેઠો, વિભીષણ કુંભકર્ણરે;
નીજ સેવક મંત્રી સર્વ સાથે, સજી આયુધ આભ્રણરે. ૬
સભા મધ્યે ભડ સર્વ ગાજે, જેમ સાગર પૂરરે;
વાજે ઢોલ નિશાન દદામા, કંસાલાં રણતૂરરે. ૭
વાજીંત્ર નાના વિધ ગડગડે, ભેરી ભૂંગળ નાદરે;
બંસરી વીણા ને મહુયર વાજે, શરણાઈ ગરુઓ સાદરે. ૮
મહા મંડપ મંદિરની રચના, કનક મણીમય સ્થંભોરે;
જાચક જન જશ બોલે છે ત્યાં, નૃત્ય કરે છે રંભારે. ૯
સભા મધ્યે ધનુષ પડીયું, જે કો ઉઠે ભૂપરે;
ખસે નહીં ધનુષ એક આંગુળ, તવ તે થાય વિરૂપરે. ૧૦
શ્યામવદન થઈ પાછા જઈ બેસે, એમ કરતાં શું થાયરે;
તવ ઊઠ્યો લંકાપતી રાવણ, મહા બળીયો એ રાયરે. ૧૧
વૈદેહી વરવાને કારણ, હરખવદન કહે વાણરે;
એવો કોણ જે કોડંડ ભાગે, જનક સુતાનો ગ્રહે પાણરે. ૧૨
એ છે ભાગ અમ કેશરી કેરો, કેમ લઈ જાય શીયાળરે;
એવું કહીને કોડંડ પાસે, આવ્યો વીર વિકરાળરે. ૧૩
મારી હાક હલાવ્યું કોડંડ, કરતાં હેઠલ આવ્યો રે;
ઊભો રહ્યો અવળો તે રાજા, ચૂક્યો ચોટ નહીં ફાવ્યોરે. ૧૪
કરે બળ અંગે અતિ પ્રૌઢું, પેર પેરના પ્રપંચરે;
રીસે દાંત ડસે નહીં ખસે, વાત ન આવે સંચરે. ૧૫
એમ કરતાં કષ્ટે કર કાઢ્યો, મહિપત થયો મતિ ભંગરે;
પાછો જઈ બેઠા રામની પાસે, જાણે જાંબુક કેસરી સંગરે. ૧૬
હસ્યા લોક જે જોવા આવ્યા, ભાઈ અસંભવ વાતરે;
ધનુષની સાથે બળ કરતાં, ભાગ્યા એના હાથરે. ૧૭
એવાં વચન બાણ વાગ્યાં રાજાને, અતિ હૃદયામાં સાલેરે;
ડસે દંત ઘસે કર કરશું, કોઇશું કંઇએ ન ચાલેરે. ૧૮
રીસે થયાં લોચન રક્ત રાયનાં. કોપે ધ્રૂજે કાયરે;

ઉઠી વીર વળી વેગે ચાલ્યો, ધનુષ પાસે જાયરે. ૧૯
કરી પ્રણામ ને પાછો બેઠો, ત્યારે વરત્યો હાહાકારરે;
નીચું જોઇ નૃપતી સૌ બેઠા, મનશું કરે વિચારરે. ૨૦
સીધી રાજા નિરગોખ બળીઓ, ભર્તૃહરી વિરભદ્ર જેહરે;
હાથ ખંખેરી સર્વ બેઠા, બળહીણ થયા છે તેહરે. ૨૧
એક કહે પેહેલું મેં ન જાણ્યું, આવત શાને કાજરે;
એક કહે ઘેર શાને જાઉં, ધીક ધીક મારું રાજરે. ૨૨
એક કહે જન્મ્યો શું જતુની, એક કહે મોં શું દેખાડુંરે;
એક કહે સિતાને વર્યા વિના, મારી દેહ અહિંયાં પાડુંરે. ૨૩
એક અણબોલ્યો ઉઠીને ચાલ્યો, એક ભૂમિપર ભાલેરે;
એક એકની સોડમાં પેસે, એક સીતા સામુ નીહાળેરે. ૨૪
એવા ભાવ કરે સૌ ભૂપતિ, હૃદયે નહીં કોને શુદ્ધરે;
રાય જનક ઉભો શીશ ઉપર, મન વિચારે બુદ્ધરે. ૨૫

વલણ.

વિચાર કરતાં થયો વિસ્મય, રાય અંતઃપુરમાં આવ્યો સહી;
કહે હરીરામ એવું સાંભળી, પછી જાનકીને ચિંતા થઈ. ૨૬

પદ ૧૫ મું–રાગ ગોડી.

વાલ્મિક ગુરુ કહે સીતા સતિ, ઊંચે મોહોલ મંદિરમાં રતિ;
સભાતણી ગતિ જાણી સર્વ, હાર્યા ભૂપ જે કરતા ગર્વ. ૧
તે જોતાં અતિ થઇ આકળી, તવ રઘુનાથ દ્રષ્ટે દ્રષ્ટ મળી;
નીરખી રૂપ ત્રિભોવન ધણી, સ્તુતી કરવા લાગી અતિ ઘણી. ૨
તું અંતરજામી અવિનાશ, જન્મો જન્મ હું તારે પાસ;
મચ્છ કૂર્મ ને વરાહ નામ, નૃસિંહ, વામન ને ફરશુરામ. ૩
હવે સાતમો દશરથને દ્વાર, લીધો હરી રામા અવતાર;
તે માટે સ્વામિ પૂરો કોડ, કરું વિનંતી બેઉ કરજોડ. ૪
કલ્યાતણી મા જોશો વાટ, સ્વામિ વિલંબ કરો શા માટ;
ભાંજી ધનુષ વેહેલા સજ થઈ, કરજોડી હું ઉભી રહી. ૫
મારે તાતે પણ જ કર્યું, મિથ્યા વચન એવું ઉચર્યું;
ભાંજી ધનુષને કટકા કરે, સ્વયંવરે કુંવરીને વરે. ૬
પણ મેં તો વરીયા શ્રી મહારાજ, અવર બીજાશું નહીં કાજ;

વળી સભા મધ્યે વીર કો ઉઠશે, કરી પ્રાક્રમ કોદંડ ભાંગશે. ૭
તોયે મેં વરીઆ શ્રી જુગજીવન, તેનો સાક્ષી કશ્યપનો તન;
જે કો કહેશે અવળી વાણ, તેને આપીશ મારા પ્રાણ. ૮
એવી પ્રતિજ્ઞા સીતાએ કરી, અંતરજામી પ્રીછ્યા શ્રી હરી;
તેણે સમે ત્યાં લક્ષ્મણ વીર, કરી પ્રણામ ને ઉઠયો ધીર. ૯
સ્વામિ આજ્ઞાઆપો અશર્ણાં શર્ણ, ભાંજી ધનુષ મેલું તવ ચર્ણ;
તવ રામ કહે શું કહીએ ઘણું, ન હોય કારજ બાંધવ તમતણું. ૧૦
સુણી વચન ચાલ્યો લઘુ ભ્રાત, સંક્ષેપે સમજાવી વાત;
તવ રાવણનો મંત્રી જાણ, જનક પ્રત્યે બોલ્યો વાણ. ૧૧
તું કાં ઘેલો રાજા થયો, ભ્રષ્ટ વચન બોલીને રહ્યો;
વાચા ચેતના તે શું ગઇ, ન જાણી એ શી બુધ્ધ જ થઇ. ૧૨
તું મનમાં જોની મૂઢ મતી, આજ રાજા રાણો ત્રિભુવનપતિ;
જેને માથે ઉમયા ઈશ, કરી પુત્ર થાપ્યો જુગદીશ. ૧૩
આપ્યો વર શ્રી શંભુયે જેહ, થઇ વજ્રમય એની દેહ;
અતલીબલ પોતે દશસ્કંધ, ત્રિભુવન નાર જેને ઘેર બંધ. ૧૪
સુરપતિ સરખો સેવા કરે, બ્રહ્મા વેદ વાકય ઉચરે;
નવ ગ્રહ બાંધ્યા ફેરા ફરે, વરુણ ઘરનું પાણી ભરે. ૧૫
એણીપેરે દેવ કર્યા હીણ ગાત્ર, પૃથ્વીના રાજા કુણ માત્ર;
નવ લક્ષ બેટા છે ગ્રહપુર, એક એકથી અદકા શૂર. ૧૬
ત્રીભુવનની લીલા પેખીયે, જોતાં રાવણ ઘેર દેખીયે;
શું પોતે ગત કહીએ આપણી, કોણ વાત એ કોડંડતણી. ૧૭
એક સમે પર્વત કૈલાશ, મૂળથકી ઉપાડ્યો તાશ;
તેને મન એ કોડંડ તેમ, કુંજરને મન કદલી જેમ. ૧૮
રાવણ સરખો વર કો નહીં, જોતાં ત્રિભોવનમાં કો સહી;
તે માટે સાંભળરે રાય, આપી કન્યા ને લાગો પાય. ૧૯
જો રળિઆતપણે નહીં થશે, બળે કરી કન્યા લઈ જશે;
એ કેશરી કેરો ભાગ જેહ, કેમ લઈ જાય જંબુક તેહ. ૨૦
રાજાનાં રાખવાને માન, કોદંડ નહીં ભાંગ્યું નિર્વાણ;
એને મન એ કોડંડ કશું, એ રાજાનું પણ નહીં હસું. ૨૧
તે માટે રાય કહું તુને કથી, એવો વર ત્રિભુવનમાં નથી;
એવાં વચન સાંભળી રાજન, અતિ ચિંતા પેઠી છે મન. ૨૨

તેણે સમે વિશ્વામિત્ર રક્ષ, રામચંદ્રશું બોલ્યા મુખ્ય;
કઠણ મન સ્વામિ તમતણું, સીતા મન દુઃખ પામે ઘણું. ૨૩
તે માટે સાંભળો મહારાજ, ભાંગો ધનુષ વેહેલા કરો કાજ;
સુણી વચન ઉઠ્યા શ્રી રામ, સીતા સ્તુતી કરે તેણે ઠામ. ૨૪
કહે હરીરામ હવે શું થશે, શ્રી રઘુનાથ ધનુષ્ય ભાંજશે;
એ કથા સાંભળે ને ગાય, જન્મો જન્મનાં પાતક જાય. ૨૫

કડવું ૧૬ મું–રાગ સામેરી. (દોહરો.)

રવી વચન શ્રવણે સુણીને, ઊઠ્યા સારિંગ પાણ;
જયજય વચન બંદીજન બોલે, તવ વાગ્યાં ઢોલ નિશાન. ૧

(ચોપાઈ.)

વાગે ઢોલ નિશાને ઘાય, આવ્યા ધનુષશાળા રઘુરાય;
ત્યાં રુપીજન સહસ્ર અઠયાસી, મધ્યે ઊભા શ્રી અવિનાશી. ૨
રામ શોભે મધ્યે નરેંદ્ર, જેમ તારા મંડળમાં ચંદ્ર;
શિશ મુગટનાં મણી ચળકે, બંને કાને કુંડળ લળકે. ૩
શોભા વદન તણી વિસ્તારું, છબી ઉપર રવિશશિ ઓવારું;
આંખ અંબુજ અમીરસ હોય, જોતાં તૃપ્તિ પામે સૌ કોય. ૪
મધ્ય ભાગ મધ્યે રક્ત રેખ, જાણે અસણ કળા વિશેખ;
જોતાં જનક સુતા મનમોહી, લખી લેખ ચિત્રવત હુઇ. ૫
તવ વિદેહી કહે એમ વાત, અવની છે તું મારી માત;
જ્યારે રામ ધનુષને ચાંપે, ત્યારે તું રખે અંતર આપે. ૬
પૃષ્ઠ પુંઠતણી દ્રઢ કરજે, રામ ધનુષ ટંકારવ કરજે;
વળી દીગપતી દશ દીગપાળ, તમે સ્થિર થાજો તેણી વાર. ૭
માતા આકાશ દેવી સોય, રામચંદ્રને મહાબળ હોય;
સીતા સ્તુતી કરે શિર નામી, સૌ પ્રીછે છે અંતર્યામી. ૮
જાણે અવની મહા દુઃખ થાશે, શોક સનમુખ નહીં રહેવાશે;
તે કારણથી આવી નારી, લઘુ ભ્રાત તેડ્યો તેણી વારી. ૯
તેના ઉછંગ ઉપર હાથ, બાણ રાખ્યું શ્રી રઘુનાથ;
ત્યારે હસ્યો રાવણનો પ્રધાન, ભાઇઓ સાંભળો સૌ રાજાન. ૧૦
આ તો મોટી આશ્ચર્ય વાત, બળ પરાક્રમ કરે બેઉ ભ્રાત;
કદાપી કોડંડનો ભંગ કરશે, ત્યારે કન્યા તે કોને વરશે. ૧૧

એવું સાંભળી સારીંગપાણ, ત્યાં લક્ષ્મણને કહે વાણ;
તમે બેસો વસિષ્ટ ગુરુ પાસ, એમ કહી બાણ ગ્રહ્યું અવિનાશ. ૧૨
લેઇં તાણ્યું આકર્ષણ પાર, ભાગ્યું ધનુષ્ય કરી ટંકાર;
દેવતા સૌ અંતરિક્ષથી જોય, પુષ્પવૃષ્ટિ ઘણેરી હોય. ૧૩
એવું ચરિત્ર જોઇ અવિનાશ, જય જય શબ્દ હવો આકાશ.
રુષી સહસ્ર અઠ્યાસી અનેક, રામને કરતા અભિષેક. ૧૪
વાજે ઢોલ નીશાને ધાય, ત્યાંહાં માનુની મંગળ ગાય;
ત્યારે જનક સુતા મન હરખી, હરી કમલનયન મુખ નીરખી. ૧૫

ઉથલો.

નીરખી મુખ મોહનતણું, વિરહ વ્યાકુલ થઇ નાર;
માર્જન કરી ભૂષણ ધરી, રુપીએ તેડી તેણી વાર. ૧૬

ઢાળ.-(ચોપાઈ.)

સખિ સાથ સંજોગે આવ્યાં, સીતા માહિરામાંહે પધરાવ્યાં;
એક કનક કલશ અમી રોળ્યો, લેઇ રામને મસ્તકે ઢોળ્યો. ૧૭
પછી જગ્ન સંપૂરણ કીધો, પુર્ણાહુતી કરી જશ લીધો;
આપે વિપ્રને બહુ દાન, કરજોડી રહ્યો રાજાન. ૧૮
રુષી ભણતા આશીરવાદ, ચારે વેદતણા મુખે નાદ;
એમ યજ્ઞ તે પૂરણ થાય, બીજા ભૂપતિ ઊઠીને જાય. ૧૯
વસ્ત્ર અંતરપટ ધર્યાં આડે, બીજા કોને મુખ નહીં દેખાડે;
પછે વિશ્વામિત્ર રુષી સાથ, ચાલ્યા રાજભુવન અવિનાશ. ૨૦
ગુરુ વસિષ્ઠ સગાથે આવ્યા, કનક મોહોલ મધ્યે પધરાવ્યા;
સૌકોના પોહોતાં મનકોડ, જોતાં રામ લક્ષ્મણની જોડ. ૨૧
બેઠા વિશ્વામિત્ર રાજન, એક વાત વિચારે મન;
લખ્યો લેખ અયોધ્યાપુરી ધામ, રાજા જનકતણો ત્યાં પ્રણામ. ૨૨
ઉપમા જોગ દશરથ સ્વામ, તમ પુત્ર જે શ્રી રામ;
અહીંઆં મોટું પ્રાક્રમ કીધું, વર્યાં જાનકીને સુખ દીધું. ૨૩
જીત્યા ત્રિભુવનના રાજન, ભાંગ્યું ધનુષ તે જુગજીવન;
તે માટે થઈને સાવધાન, વેહેલા લઈને આવજો જાન. ૨૪
વિહીવા કરવા શ્રી રઘુરાય, લાવજો બહુ સૈન્ય સજાય;
એમ પત્ર લખ્યો તે ઠામ, આપ્યો દૂતને કહી પ્રણામ. ૨૫

ત્યાં તે નગ્ર અયોધ્યા જાશે, એ કથા અતિ ઊત્તમ થાશે;
કહે કરજોડી વિપ્ર હરીરામ, મારે હ્રદયે રહો રઘુરામ. ૨૬

કડવું ૧૭ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

વાલ્મીક કહે ભરદ્વાજને, કથાતણો મહિમાયજી;
માગી શીખને સેવક ચાલ્યો, નગ્ર અયોધ્યા જાયજી. ૧
તતક્ષણ ત્યાં આવ્યો પુર મધ્યે, રાજભુવન છે જાહેજી;
દશરથ રાય અતિ દુઃખીઓ દીસે, અનુદીન રહે ધરમાંહેજી. ૨
ઉદવસ સરખું નગ્ર અયોધ્યા, ચિંતાતુર સૌ લોકજી;
રાજકાજ એ તજીને બે, પુત્રતણો કરે શોકજી. ૩
કૌશલ્યા કલ્પાંત કરે છે, રાત દિવસ જુએ વાટજી;
અવધ કરી રુષીજી લઈ ચાલ્યા, રામ ન આવ્યા શા માટજી. ૪
એમ કરતાં સેવક ત્યાં આવ્યો, પત્ર આપ્યો કર માંયજી;
વાંચી પત્ર સુખસાગર ઉલટ્યો, ઉમંગ અંગ ન સમાયજી. ૫
મૂખ વચન પૂછ્યું દૂત પ્રત્યે, કુશળ છે બેઉ ભ્રાતજી;
હા સ્વામી ત્યાં રઘુનંદને, ત્રિભુવનમાં કરી ખ્યાતજી. ૬
એવાં વચન સુંણી રાજા હરખ્યો, તેડાવ્યા નીજ પ્રધાનજી;
કહી વાત સૈન્યા સજ્જ કીધી, તેડાવ્યા બહુ રાજાનજી. ૭
લખી લેખ તેડાવ્યા સૌકો, ઇષ્ટ સખા સૌ વર્ગજી;
નગર અયોધ્યા વર્ણ અઢારે, નિમંત્રણ કર્યાં રહી સર્વજી. ૮
ચૌદ સહસ્ર તે રાણી રાયની, તેમાં ત્રણ પટરાણીજી;
કૌશલ્યા કૈકૈ સુમિત્રા, રંભારૂપ વખાણીજી. ૯
ભર્ત શત્રુઘ્ન પુત્ર બેઊ સાથે, સુભટ વીર સુજાણજી;
હયદળ વાદળ બહુ મળીયું, હીંશારવ કહે કોણજી. ૧૦
વાગે ઢોલ નિશાન ગડગડે, નફેરી રણતુરજી;
ચાલ્યું દળ ધરી દિશાથી, જેમ સાગરનું પૂરજી. ૧૧
ધ્વજા, નેજા ને છત્ર અંબાડી, રથતણો નહીં પારજી;
એવી જુગતે જાન ત્યાં આવી, મૈથુલપુર મોઝારજી. ૧૨
રાય જનક ત્યાં સામા આવ્યા, સૈન્ય સહીત તે ઠામજી;
વસિષ્ટ ને વિશ્વામિત્ર ત્યાં બેઠા, મળીયા લક્ષ્મણ રામજી. ૧૩
દશરથ મળીયા વિશ્વામિત્રને, વળી વસિષ્ટ જે મહા મૂન્યજી;

રામ લક્ષ્મણને હૃદયા શું ચાંપ્યા, જીવતવ્ય તેનું ધન્યજી. ૧૪
જોઈ જાન જનક મન હરખ્યો, રાય હૃદયામાં હરખ્યાજી;
આલિંગન દઇ ઉલ્હાસ પામ્યા, મુખ અન્યોઅન્ય. નીરખ્યાંજી. ૧૫
સ્નેહી પરસ્પર પ્રીતે મળીયા, હાવ ભાવ બહુ માનજી;
નાળિયેર લવિંગ સોપારિ આપ્યાં, મોગર તેલ ને પાનજી. ૧૬
ઉતારા આપ્યા શુભ મંદિર, તહાં રહી નીજ ભૂપજી;
કનકભોમ મેડી મણી માણુક, ગોખ જાલીયાં જૂપજી. ૧૭
કણુ કોઠાર ભર્યાં જળ ટાંકાં, વેલાં સુકડી લાવ્યાજી;
સેવા કરવા સેવક ત્યાં મૂક્યા, રાજા મદિર આવ્યાજી. ૧૮
રાણી રાય એકાંત બેસીને, મન શું વિચારી વાતજી;
શંખદ્વીપની કન્યા ત્રણુ સુંદર, વરતે રામના ભ્રાતજી. ૧૯
વિશ્વામિત્ર વસિષ્ટ ને દશરથ, સૌકોને મન આવ્યુંજી;
લખી લેખ કાશી થકી શીઘ્રે, ભ્રાત કુટુંબ બોલાવ્યુંજી. ૨૦
દશરથરાય ગ્રહશાંતિક કીધું, સંગ કૌશલ્યા નારજી;
હુત દ્રવ્ય પાવક મધ્યે હોમે, નાના વિધિ ઉપહારજી. ૨૧
સહસ્ર અઠ્યાસી રુપી સૌ બેઠા, આપ્યાં કનક ગૌ દાનજી;
જાન સકળ ત્યાં સજ કરાવી, તેડાવ્યા પ્રધાનજી. ૨૨
હવે તોરણુ વર કરવા વેહેલા, સખી સુહાસણુ ત્યાં આવીજી;
ચૂઆ ચંદન ને કસ્તુરી, ત્યાં રાયને નવરાવીજી. ૨૩
પેહેર્યાં વસ્ત્ર. કંકણુ કટીમેખલા, કોટે કૌસ્તુભ મણી ઝળકેજી;
મસ્તકે ખુપરો મણી માણુક, કાંને કુંડલ લળકેજી. ૨૪
કનક કુંકાવટી કુંકુમ ભરી, કામનીને કર સોયજી;
ભરી શેષ રામ વરઘોડે ચઢીઆ, વજ્યા નીશાને ઘાયજી. ૨૫

વલણ.

વજ્યા નીશાને ઘાય, ને વરઘોડે ચડીયા ત્રિભુવન ધણી;
કેહ હરીરામ પ્રિય કરજોડી, મુને આશ તમ ચર્ણ કમળતણી. ૨૬

કડવું ૧૮ મું–રાગ બેલાવર.

રૂપીજી એમ બોલ્યા વાણુ, વરઘોડે ચઢ્યા સારિંગપાણુ:-
બાંધવ જખલા સાથે જોડ, જાણે રવી શશિ પ્રગટ્યા કોડ. ૧
મોહનમૂખ જોતાં આનંદ, વાજાં વાજે દેવનાં દુંદ;
રામજી હળવે હળવે ચાલે, અંતરિક્ષથી સુરીનર મુનીવરભાળે. ૨

કરતા કુસુમતણી બહુ વૃષ્ટ, હરીમુખ જોતાં ન ખાંચે દ્રષ્ટ;
આકાશ છાયું સર્વ વિમાન, જોવા લીલા શ્રી ભગવાન. ૩
અપ્સરા ઇંદ્રતણી ત્યાં નાચે, રંભા રૂપે ત્રીભુવન રાચે;
વાજે વીણા બંસરી વિશાળ, ઢોલ શરણાઈ મૃદંગ ને તાલ. ૪
બંદીજન જય જય શબ્દને છતે, સાજન ચાલ્યું રાયની રીતે;
મૈથુલ માણક ચોક પુરાવ્યા, ચૌટાં ચાચર હાટ સોહાવ્યા. ૫
મળીઆ બ્રાહ્મણ વેદ સંવાદ, જોઈને દે છે આશીરવાદ;
મુનીજન વિચારે મન, આપો તે પુરણ પરિબ્રહ્મ. ૬
એણીપેરે ચાલ્યા વિશ્વાધાર, ગોખ ચઢી જોતાં નર ને નાર;
હરી મુખ જોઈને હઈડે હરખી, મોહ પામી નારીણિ નિરખી. ૭
પ્રેમે જોતાં રઘુપતિ રામ, જાણે લખ્યો લેખ ચિત્રામ;
પ્રેમે પૂજ્યા ઉમયા ઈશ, જાનકી પામી વર જુગદીશ. ૮
જોગી તપસી ને સન્યાસી, વાનપ્રસ્થ બ્રહ્મચારી ને અભ્યાસી;
રામ મુખ જોતાં વેદના વામ્યાં, કહે અહીં બેઠા વૈકુંઠ પામ્યાં. ૯
એમ વર મંડપ ઉભા આવી, સાસુ પોંખવા સજાઈ લાવી;
અર્ધીને માંહેરાં માંહે આણ્યા, ગુણે ધાટ ધાલીને તાણ્યા. ૧૦
જોશી સાવધાન મુખ બોલે, સીતા રામ સન્મુખ સમતોલે;
નિધિયે કર્યો વસિષ્ટ ગુરુએ મધુપર્ક, માંહેરા માંહે તે ઉદયો અર્ક. ૧૧
પેહેલું મંગળ વરત્યું પ્રીતે, હય ગજ રથ આપ્યાં રાયની રીતે;
બીજે મંગળે ભર્યા ભંડાર, ત્રીજે વસ્ત્રાભૂષણ અતિ સાર. ૧૨
ચોથે મંગળ કન્યાદાન, આપી ચર્ણે નમ્યો રાજાન;
એમ સીતા પરણ્યા રામ સમર્થ, માંડવી પરણાવ્યાં ત્યાં ભર્થ. ૧૩
લક્ષ્મણ ઉર્મિલા વરી આવ્યા, સુકીર્તીને શત્રુઘ્ન પરણાવ્યા;
પરણીને મંદિર મધ્યે લાવ્યા, રાજાએ પેહેરામણી પેહેરાવ્યા. ૧૪
આપ્યા હય ગજ રથ ભંડાર, આપ્યા મુક્તાફળના હાર;
આપ્યાં વસ્ત્રાભૂષણ અતિસાર, ચર્ણે લાગ્યા તે નર નાર. ૧૫
પ્રણિપત કરીને કહે ભૂપાળ, સ્વામિ તું દીનાનાથ દયાળ;
તારો કોય ન પામે પાર, લીલાએ માનવનો અવતાર. ૧૬
જાનકીનો કર્યો અનુગ્રહ આપ, તેથી છૂટ્યો હું ભવના તાપ;
એણીપેરે સ્તુતિ કરી લાગ્યો પાય, હ્રદયા ભેટ્યા તે દશરથ રાય. ૧૭
એકવીશ દીવસ તે રાખી જાન, ભૂપતિ પૃથ્વીના રાજાન;

આજ્ઞા માગી તે દશરથ રાય, વાગ્યા ઢોલ નિશાને ધાય. ૧૮
જનક વળાવીને પાછો વળીયો, મંડપ આવીને આકળીયો;
દશરથ દળ આગળથી જાય, પુંઠે આવે ત્રિભોવન રાય. ૧૯
તેણે સમે મંદ્રાચળથી સ્વામ, માર્ગમાં સામા મળ્યા પર્શુરામ;
સારંગ બાણુને કરમાં લીધ, કોણે ધનુષ ટંકારવ કીધ. ૨૦
મેં તો નક્ષત્રી પૃથ્વી કીધી, એકવીશવાર વિપ્રને દીધી;
હજી ક્ષત્રી નામ છે કોય, આયુધ મૂકીને આવા સોય. ૨૧
નીકર જુદ્ધ કરોની આંહે, સુણી દશરથ કાંપ્યા મનમાંહે;
કહો ભાઇ હવે શી પેરજ કરશું, પર્શુરામ આડે તે કેમ ઉગરશું. ૨૨

વલણ.

કેમ ઉગરશું પર્શુરામ આડે, રાજા મન ચિંતા વસે;
કહે હરીરામ બાણ લઇને, પર્શુરામ, રામ યુદ્ધે જશે. ૨૩

કડવું ૧૯ મું-રાગ રામગ્રી.

એણીપેરે બોલ્યા શ્રી રઘીરાયજી, યુદ્ધ કરવાને પર્શુરામ જાયજી;
ક્ષત્રી જાણી મન ચડીયો ક્રોધજી, ધનુષ ધર્યું ત્યારે કાંપ્યા જોધજી. ૧

ઢાળ.

જોધ કાંપ્યા અતિઘણું, અસ્ત્ર શસ્ત્ર વિદ્યા જાણ;
તે બાણ પૃષ્ઠે મારીયાં, રણ પડયું દળ ભંગાણ. ૨
દશરથને કહે છે દીન થઈ, તું મૂક અહીંઆં હથીઆર;
બોલાવ તારા પુત્રને, જેણે કર્યો ધનુષ ટંકાર. ૩
સુંણી વચન ને શસ્ત્ર મૂકયાં, ને ઊભો ત્યાં રાજન;
કરજોડીને સ્તુતિ કરે, સ્વામિ આપો જીવતદાન. ૪
રાજ રીધસીધ માહરી તે, સર્વ સોંપું આજ;
પણ પુત્રશું મુને જીવતો, સ્વામિ મૂકીયે મહારાજ. ૫
એમ વારંવાર વિનય કરી, સ્તુતિ કરે ત્યાં ભૂપાળ;
પર્શુરામ કોપ્યા દળ હણે, જેમ તરવર પાવક જ્વાળ. ૬
ભાગ્યું દળ દશે દીશા નાઠું, ધીરજ છાંડી ધીર;
સેવક વેગે આવીયા, જ્યાં હુતા શ્રી રઘુવીર. ૭
સ્વામિ તમે નથી જાણતા, પર્શુરામ જે કહેવાય;
તેણે અગ્ર દળ સધળું હણ્યું, બાણવૃષ્ટિ નહીં સહેવાય. ૮

એવી વાણી સુણી આવીયા, રઘુનાથ વેગે તહાં;
દશરથશું સૈન્યા સહુ, પર્શુરામ ઊભા જહાં. ૯
મહા યોદ્ધ દીઠો આવતો, ત્યારે બોલીયા રૂપી વાણ;
તું કન્યા છતી આવીઓ, મુને યુદ્ધ આપ સહી જાણ. ૧૦
તેં ધનુષ ટંકારવ કર્યો, તે તો સાંભળ્યું મેં કર્ણ;
તે માટે મારે નીમ છે જે, ક્ષત્રી ન રાખું ધર્ણ. ૧૧
હવે આપ યુદ્ધ વેહેલો થઈ, કે મૂક અહીં હથીયાર;
એમ સુણી વાણી રામ કહે, ભાઈ સાંભળ સત્ય વિચાર. ૧૨
ક્ષત્રી થકો જે આયુધ મૂકે, વળી દીન બોલે વાક્ય;
રણથકી પાછો ઓસરે તે પડે કુંભીપાક. ૧૩
તે માટે સહી યુદ્ધ કરવું, આજ તો રણ માંહે;
તમ બાણ આયુધ ધનુષ ફરસી, શીઘ્રે લાવો આંહે. ૧૪
એવું સુણી પર્શુરામ કહે. તું મૂક પેહેલું બાણ;
તવ રામ કહે રે બ્રાહ્મણ ઉપર, નહીં મૂકું નીર્વાણ. ૧૫
ત્યારે શસ્ત્ર મૂકયાં અતિઘણાં, પર્શુરામ રૂપીએ તેહ;
સૌ સૈન્ય ઉપર એમ વરસે, જેમ ગીરી ઉપર મેહ. ૧૬
ત્યારે ધનુષ રામે સાંધીયું, કરી બાણ આકર્ષણ;
ક્રોધ જોઈ રૂપી કાંપીયા, આવી લાગ્યા શ્રી રામને ચર્ણ. ૧૭
પછી જ્ઞાનદષ્ટે વિચાર્યું, જે હવો રામ અવતાર;
ત્યારે ધનુષ આપ્યું રામ કરમાં, બળ હર્યું શ્રી મોરાર. ૧૮
પછી પર્શુરામ કેવલ રહ્યા, જઈ તેજ મળ્યું સ્યામ;
ત્યારે સ્તુતિ કરી હરી વીનવ્યા, પ્રભુ પર્મ અપર રામ. ૧૯
તવ રામ કહેરે બાણ મારું, મિથ્યા કેમે ન થાય;
હણે તમારો દેહ અથવા, સ્વર્ગ માર્ગ રુંધાય. ૨૦
પછી બાણ મુકયું નાશિક વિષે, તેનું સ્વર્ગારોહણ નામ;
વૈકુંઠ જવાની વાટ રુંધી, માટે ચિરંજીવી પર્શુરામ. ૨૧
પછી રામ કહે સ્વામિ તપ કરો, જાઓ રહેજો વન મોઝાર;
હવે યુદ્ધ તણી મા વાત કહેશો, મા ગ્રહેશો હથિયાર. ૨૨
એવું સુણી વાણી દર્ભ તુલસી, ગ્રહીને ચાલીયા વન;
છત્યા રામ નિશાન વાજ્યાં, પછી ચાલીયા રાજન. ૨૩

એ ચરિત્ર જે પર્શુરામનું, નર નાર સાંભળે ગાય;
તેને આવાગમનનો ફેરો ટળે, ભવબંધનથી મૂકાય. ૨૪

વલણ.

ભવબંધનથી મુકાય પ્રાણી, રામ ચરિત્ર શ્રવણે ધરે;
સંસાર તારણ નાવ સુંદર, શ્રી હરીની ભક્તી કરે. ૨૫

કડવું ૨૦ મું-રાગ ધન્યાશ્રી.

વાલ્મીકજી રષી એણીપેરે બોલ્યા, રામ અયોધ્યામાં આવ્યારે;
કઠીણ ધનુપ ભાંગીને રાણી, જાનકી પરણી લાવ્યારે. વાલ્મી. ૧
જેજેકાર વરતી રહ્યો, ને વાજે ઢોલ નિશાનરે;
નગ્ર લોક સૌ સામા આવ્યા, તેમને ભેટયા સારીંગપાણરે. વાલ્મી. ૨
પરિબ્રહ્મ પુરમાં સાંચર્યા ને, સાથે ભ્રાત ભલી જોડરે;
તે શોભા સુંદર શી કહું, જાણે દિનકર પ્રગટ્યા ક્રોડરે. વાલ્મી. ૩
દધી દુર્વા કેસર ને કુંકુમ, નારી મંગળ ગાતી આવેરે;
પંચ આરતી ધુપ કરીને, રામને શેશ કરીને વધાવેરે. વાલ્મી. ૪
ઘેર ઘેર ઓચ્છવ અતી ઘણોને, બાંધ્યાં તોરણ બારરે;
મોતીડે ચોક પુરાવીયા ને, ચમર વીજણા સારરે. વાલ્મી. ૫
દશરથ દાન આપે ઘણાં ને, હય ગજ રથ ભંડારરે;
આશીર્વાદ રષી સર્વ ભણે ને, વર્ત્યો જયજયકારરે. વાલ્મી. ૬
એ સ્વયંવર સીતા રામ તણો જે, ભાવ કભાવે ગાયરે;
શ્રોતા જન જે સાંભળે, તેનાં પાતિક પાંચે જાયરે. વાલ્મી. ૭
બ્રાહ્મણ, સ્ત્રી, પશુ, બાળક, ઘાતી, એવા નર જે પાપીરે;
રામ નામ બે અક્ષર જપતાં, પાતિક નાંખે કાપીરે. વાલ્મી. ૮
શ્રી રઘુનાથ ભજન વિના, પ્રાણી લક્ષ ચોરાશી પૂરરે;
જન્મ મર્ણ સંખ્યા નહીં જેને, જેમ ઘટમાળા કૂપરે. વાલ્મી. ૯
પશુ પક્ષી મૃગ કીટ પતંગ, કર્યાં ચારે વર્ણરે;
પછી મનુષ્ય દેહને પામીયો, હવે ચેત તું મૂઢ અવર્ણરે. વાલ્મી. ૧૦
ભજન કર ભગવાનતણું, હરી જમ કિંકરથી ઉગારેરે;
રામ-નામની નાવડી તે તો, ભવ જલ સાગર તારેરે. વાલ્મી. ૧૧
તે માટે શ્રોતા જન સૌકો. એવો કરો વ્યાપારરે;
જેમ તેમ હરી નામ તણો તમો, અક્ષર ભરો ભંડારરે. વાલ્મી. ૧૨

સંવત્સર સત્તરસેંહે જાણો, ઉપર અધકા ત્રણરે;
કાર્ત્તક માહ વદ અષ્ટમીએ, આ ગ્રંથ કર્યો પરિપૂર્ણરે. વાલ્મી. ૧
પદ બારસેં ને પંદર પૂરાં, આઠ રાગની જાતરે;
વૃધ ખોટ હું કાંઈ ન જાણું, સંક્ષેપે કહી વાતરે. વાલ્મી. ૧૪
કવિ જન કો મુને ખોડ મા દેશો, હું બાળક બુદ્ધ અજાણરે;
જેમ તેમ હરી મહિમા મુખ બોલ્યો, પ્રાકૃત પદ પ્રમાણરે. વાલ્મી. ૧૫
શ્રી તાપી તટ પર્મ પવિત્ર, સૂર્યપૂર અભિધાનરે;
વિતા વાસ વસે હરીપરામાં, ઔદીચ્ય જ્ઞાત નિધાનરે. વાલ્મી. ૧૬
ી ગુરુ બ્રાહ્મણ વૈષ્ણવ જન, કવિતા પૂજન પ્રણમી પાયરે;
ી વીરમ સુત હરીરામ કહે, મુજ હૃદે રહેજો રઘુરાયરે. વાલ્મી. ૧૭

કડવું ૨૧ મું રાગ–ગોડી.

ગોડીએ ગણપતિ સ્તવ્યા, આનંદ શુંરે;
કરજોડીને લાગ્યો પાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧
ગ્રંથ તણો આરંભ કર્યો, આનંદ શુંરે;
રામ સીતા તણો વિહીવાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨
ધન્યાશ્રીએ રાજાને પૂછીયું, આનંદ શુંરે;
તેડાવ્યા સર્વે બ્રહ્મ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૩
ભુમી જોતાં જાનકી જડ્યાં, આનંદ શુંરે;
માંડ્યો યજ્ઞતણો પ્રારંભ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૪
મારુએ મહિપતિ તેડીયા, આનંદ શુંરે;
સોમ સૂર્ય વંશી ભૂપાળ. મન ગોવિંદ શુંરે. ૫
સુરીનર મુનીવર તેડીઆ, આનંદ શુંરે;
તેડ્યાં સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૬
માલવ ગોડીએ રાજા ગાધિની, આનંદ શુંરે;
કહી ઉત્પત્ત વિશ્વામિત્ર, મન ગોવિંદ શુંરે. ૭
રચી આશ્રમ ભોજન કર્યું, આનંદ શુંરે;
ત્યાં કીધું યુદ્ધ વિચિત્ર, મન ગોવિંદ શુંરે. ૮
રામગ્રીએ યજ્ઞ માંડીઓ, આનંદ શુંરે;
મળ્યા રાક્ષસ તેણે ઠામ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૯
જોઇ વિશ્વામિત્ર ત્યાં આવીયા, આનંદ શુંરે;
અયોધ્યામાં લેવા રામ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૦

પછી વેરાડીએ જઇ મળ્યા, આનંદ શુંરે;
કૌશલ્યા ને દશરથ રાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૧
વિનય કરી રુપી વીનવ્યા, આનંદ શુંરે;
કરજોડીને લાગ્યાં પાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૨
કેદારે કઠીણ વચન કહ્યાં, આનંદ શુંરે;
આવ્યા વસિષ્ટ ગુરુ તેણીવાર. મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૩
કહી જ્ઞાનને પ્રીછવ્યાં, આનંદ શુંરે;
રુષીને આપ્યા વિશ્વાધાર, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૪
સામેરી સુખ પામીઆ, આનંદ શુંરે;
રામ રષીશું આવ્યા વન, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૫
ત્યાં તાડીકા મારી ઓધારી, આનંદ શુંરે;
કીધું ચરિત્ર તે જુગજીવન, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૬
દેવગધારે દેવ તેડીઆ, આનંદ શુંરે;
યજ્ઞ માંડ્યો વિશ્વામિત્ર, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૭
ત્યાં રામે રાક્ષસ બહુ હણ્યા, આનંદ શુંરે;
ત્યારે પામ્યા સર્વ કો સુખ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૮
વળી રામશ્રીએ રામ ચાલીયા, આનંદ શુંરે;
રાય જનકતણે ઘેર જાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૧૯
વાટે તે અહલ્યા ઓધારી; આનંદ શુંરે;
ઢીમરની કીધી સહાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨૦
ગોડીએ ચરચા થઈ, આનંદ શુંરે;
પૂછી સીતાનું વૃત્તાંત, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨૧
વિશ્વામિત્ર રુષી એમ કહી, આનંદ શુંરે;
તેની ઉતપત અને અંત, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨૨
વળી ગોડીએ ગરુડારૂઢને, આનંદ શુંરે;
કહ્યું ધનુષતણું પ્રમાણ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨૩
પછી મિથિલાપુરમાં આવીયા, આનંદ શુંરે;
થયું જનકરાયને જાણ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૨૪
ભૂપાળે ભૂપતિ આ[illegible], આનંદ શુંરે;
સામો રુષીને લે[illegible] [illegible]ઈ, [illegible]ન ગોવિંદ શુંરે. ૨૫
ત્યાં નીરખી [illegible]ાય, મન પાનંદ શુંરે;

રાય લઇ આવ્યા ઘરબાર, મન ગોવિંદ શુરે. ૨૬
મારુએ મહીપતિ તેડીયા, આનંદ શુરે;
ધનુષ ભાંજવાને સભામાંહે, મન ગોવિંદ શુરે. ૨૭
ત્યાં રાવણાદિક રાજા સહુ, આનંદ શુરે;
માન ભંગ થયા સર્વે ત્યાંય, મન ગોવિંદ શુરે. ૨૮
પછી ગોડીએ ગોવિંદને, આનંદ શુરે;
મળ્યાં સીતા અન્યોઅન્ય દ્રષ્ટ, મન ગોવિંદ શુરે. ૨૯
ત્યાં સ્તુતી કરી હરી વીનવ્યા, આનંદ શુરે;
કહ્યું પોતાતણું સૌ કષ્ટ, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૦
સામેરીએ સારીંગ ભાંજ્યું, આનંદ શુરે;
રામ વરિયા તે સીતા નાર, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૧
રાજાનો યજ્ઞ પુરણ થયો, આનંદ શુરે;
ત્યાં વરત્યો જય જયકાર, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૨
ધન્યાશ્રીએ સેવક ત્યાં ગયો, આનંદ શુરે;
કહી દશરથને સર્વે વાત, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૩
પછી જાન લઈ સર્વ આવીયા, આનંદ શુરે;
સાથે સ્વજન કુટુંબ સૌ ભ્રાત, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૪
બિલાવરે વર વરઘોડે ચડ્યા, આનંદ શુરે;
આવ્યા માહેરામાં ભગવાન, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૫
એમ સીતા પરણ્યા પ્રેમશું, આનંદ શુરે;
રાયે આપ્યું કન્યાદાન, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૬
રામગ્રીએ રાજા ચાલીયા, આનંદ શુરે;
વાટે સામા આવ્યા પર્શુરામ, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૭
ત્યાં ધનુષ જોતાં રામે બળ હર્યું, આનંદ શુરે;
ઋષી ચર્ણે નમ્યા તેણે ઠામ, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૮
ધન્યાશ્રીએ ધન ધાન્ય ઓચરે, આનંદ શુરે;
રામ આવીયા અયોધ્યા માંય, મન ગોવિંદ શુરે. ૩૯
ત્યાં દશરથે દાન દીધાં બહુ, આનંદ શુરે;
લાગ્યા વસિષ્ટ ગુરુને પાય, મન ગોવિંદ શુરે. ૪૦
હવે એ કથા પૂરણ થયા, આનંદ શુરે;
સીતા રામ તણો વીહીવમ, મન ગોવિંદ શુરે. ૪૧

નર નાર જે કો સાંભળે, આનંદ શું રે;
તેનાં પાતિક પ્રલ્યે થાય, મન ગોવિંદ શુંરે. ૪૨
હું કરું તે માટે વીનતી, આનંદ શું રે;
તમે સાંભળો સુંદર શ્યામ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૪૩
મારે હ્રદે રહેજો રામજી, આનંદ શું રે;
કરજોડી કહે હરીરામ, મન ગોવિંદ શુંરે. ૪૪

સીતાસ્વયંવર સમાપ્ત.

ગોપાળદાસ.

સુરતનો વતની, સંવત ૧૭૦૬ માં હૈયાત હતો—એના રચેલા ગ્રંથો;
ગોપાળ ગીતા, બુદ્ધિ વહુને શિખામણ વિષે, પદો, વિગેરે.
એ કવિ બ્રહ્મજ્ઞાની હતો ને એના ઘણા શિષ્યો હતા.

ગોપાળગીતા.

કડવું ૧ લું.

જય એજ શ્રી આદ્ય નિરંજન, અવિચળ પદ નિર્વાણ;
સત્ય સ્વરૂપ સનાતન સાક્ષી, તેનું કરું વખાણ. ૧
કરું વિનંતિ બેઉ કરજોડી, સદ્‌ગુરુ ચૈતન્ય દેવ;
કૃપા કરો મુજને સ્વામિ, જેમ બુદ્ધિ વધે તતખેવ. ૨
પતિત ઉદ્ધારણ તારણ ભવજળ, જ્ઞાનતણા ભંડાર;
અનુભવ સકળ રચ્યા જેણે, આદ્ય વેદ પુરાણ અઢાર. ૩
ધર્મ સકળ તણા તમો દાતા, સ્તુતિ કરે વિધાતા;
અર્થ ધર્મ ને કામ મોક્ષ, એ ચાર પદારથ દાતા. ૪
નહીં સમર્થ ત્રિભુવન માંહે, તમથી કો નહિ બળિયો;
કોટિ કોટિ કલ્પના કરતાં, કોઇએ ન જાય કળિયો. ૫
દીન દયાળ કૃપાળ કૃપાનિધિ, તમો છો અંતરજામી;
આશ કરી આવ્યો તમ શરણે, હું શરણાગત સ્વામી. ૬
સાધુ વિના ન મળે નારાયણ, એમ વદે વેદ પુરાણ;
સત્સતણો મહિમા શ્રવણે સુણી, મન માન્યું પ્રમાણ. ૭
ગુરુ વિન જ્ઞાન પામે પ્રાણી, જ્ઞાન વિના છે મુક્તિ;
એમ વળી વદે જે સાધન, મિથ્યા પ્રપંચ જુક્તિ. ૮
પુણ્યતણે પ્રવાહે પામ્યો, મનુષ્યતણો અવતાર;
સંશય શોક ટળે નહીં મનનો, જ્ઞાન વિના નિરધાર. ૯
જપ તપ તીર્થ દાન કીધાં બહુ, મનને થોભ ન થાય;
સત્ય ઉપાય કરો હવે સ્વામિ, કાયા કિલમિષ જાય. ૧૦

દેવ અનેક ઉપાસ્યા આગે, પુજ્યા વેષ અનેક;
કર્મ ધર્મ કરી કરી થાક્યો, શાંત નહીં ક્ષણ એક. ૧૧
પિંડ તણી પ્રતીત ન આવે, દેહતણો બંધ ખોટો;
વણસંતાં એને વાર ન લાગે, જેમ જળનો પરપોટો. ૧૨
રત્ન અમૂલ્ય આયુષ્ય મારું, દિન પુઠે દિન જાય;
પર્મ તત્વનો પાર ન જાણું, ચિંતા મનને થાય. ૧૩
પિંડ પડે જે મુક્તિ કહેવાય, ત્યાં મારું મન નવ માને;
સંદેશો કોનો નહીં આવ્યો, મેં જોયો વિચારી જ્ઞાને. ૧૪
જીવનમુક્તિ તણા તમો દાતા, આવ્યો દ્દઢ વિશ્વાસ;
તમ વિણ અન્ય કોઇ નહી, ભવબંધનના તોડે પાશ. ૧૫
તે ઉપાય કરો હવે સ્વામિ, નિસંદેહે હરિ પદ પામું;
આવાગમન તણો ટળે ફેરો, ગર્ભ વેદના વામુ. ૧૬
આગે મહંત હવા ઘણા મોટા, કર્મ તણી કરી જાળ;
વચટે વિરોધ રચ્યા બહુ વિધના, પ્રૌઢા ભેદ વિશાળ. ૧૭
ચાર વેદ ને ચૌદ વિદ્યાના, અર્થ અનેક જ ભાસે;
શ્રવણે સુણી પડ્યો હું શોધે, કે શી ગતિ મુજ થાશે. ૧૮
આદ્ય નિરંજન પદ અવિનાશી, ઘટઘટ અંતરજામી;
ઉત્પત્તિ પ્રલય થાય જે અળગો, તે ઓળખાવે સ્વામિ. ૧૯
સૃષ્ટિતણું જે કારણ કૈવલ્ય, કાળતણો મહાકાળ;
પડચે પિંડ કરો પ્રભુ મુજને, સદગુરુ દીન દયાળ. ૨૦
જીવન્મુક્ત દશા મહા મોટી, આત્મ બોધ પ્રકાશ;
તે ઉપદેશ કરો હવે મુજને, જેમ જાણું સર્વાવાસ. ૨૧
સાધુ સંત શિરોમણી સૌને, કરું સાષ્ટાંગ પ્રણામ;
વેદ સકળ ધર્મ તમો મારે, વેદ વચન નિર્વાણ. ૨૨
તમ ઉપાસના નહિકો બીજી, જે ટાલે નહિ ક્ષણું ઠામ;
દાસ ગોપાળ કહે કરજોડી, જેને પ્રગટ છે રામ. ૨૩

કડવું ૨ જું.

વળતી બોલ્યા સદ્દગુરુ દેવજી, વાત અનુપમ છે અવસ્ય મેવજી. ૧
સાંભળ વીરા થઇ સાવધાનજી, અવિઘટ હરિનું દુરઘટ જ્ઞાનજી. ૨
પ્રથમ કીજે સદ્દગુરુ સંગજી, ભાવે ભજીએ ભક્તિશું શ્રીરંગજી. ૩

વચને વચને સંશય જાયજી, મન છે વિકારી તે નિર્મળ થાયજી.
તન મન કેરી ઉર્મી ભાંગેજી, નામ રહિતશું મનડું લાગેજી.

ઉથલો–રાગ ધન્યાશ્રી.

લાગે મન અવિનાશશું, જે સદા એક અખંડ;
આદ્ય અંત્ય ન પામીએ, જેની કાયામાં પ્રચંડ.
નિરામય નિજધામ હરીનું, અચળ અમર એક;
નિર્વિકાર અવિનાશ વ્યાપક, આદ્ય અતે એક.
સાંભળ થઇ સાવધાન સન્મુખ, વચન જે નિર્વાણ;
આપે આપ અનુભવીને, સિદ્ધાંત મન તું આણ.
દશ દ્વારથી વેગળો, જળે નવ લેપાય;
અગ્ની તેને નવ દહે, સમીરે શોષ્યો ન જાય.
આકાશથી આઘેરો, ને ત્રિગુણથી અતીત;
ઉપાધીથી અળગો સદા, એ નિરંજનની રીત. ૬
ઉભો નહીં આસન નહિં, નહિં તૃષા નિદ્રા અહાર;
સ્થૂળમાં લેપે નહીં, તે બ્રહ્મ અપરંપાર. ૧૧
અંતઃકરણ મન બુદ્ધિ નહીં, નહિં ચિત્ત અહંકાર;
કામ ક્રોધ ન સંભવે તે, બ્રહ્મ અપરંપાર. ૧.
ધર્મ કર્મ ને કલ્પના તે, નહિં જ્ઞાન વિજ્ઞાન;
આચાર અધ્યયન વેદ વક્તા, ભોગ નહીં દયા દાન. ૧૩
નહીં પૂજા પ્રેમ નેમને, નહીં માયા માન;
ઊંચ નીચ ન સંભવે, તેને સર્વ ભૂત સમાન. ૧૪
શોક મોહ વ્યાપે નહીં, નવ સુવે જાગે લગાર;
જન્મ મર્ણ જરા નહીં, તે જગતનો આધાર. ૧૫
જડ નહીં ચૈતન્ય નહીં, ને નહીં નિકટ કે દૂર;
અદ્વૈત વ્યાપક વસ્તુ નિરંતર, નિરંતર ભરપૂર. ૧૬
અકર્તા કર્તા નહીં, ને નહીં આદ્ય અનાદ્ય;
જ્યોત પોત ન પેખીએ, નહીં સ્વાદ વર્ણ ને નાદ. ૧૭
એકાદશ ઇંદ્રિય નહીં, ને નહીં તે વિશે પંચ;
નહીં રંગ ને લિંગ ત્રિવિધિ, નહીં તહાં પ્રપંચ. ૧૮
રાગ દ્વેષ ને દુઃખ નહીં, નહીં બાવન અક્ષર બાણ;
વાંછના નહીં આશ ઇચ્છા, ન તે જાણ અજાણ. ૧૯

સુતલ વિતલ ને તલાતલ, વૈકુંઠે ને કૈલાશ;
સ્વર્ગ આદી બિજું જે નહીં, નર્કે કેરો વાસ. ૨૦
કાર્ય કારણ શુદ્ધ કૈવલ્ય, મુક્તમય ચૌદે લોક;
એકાકાર એ અખંડ મંડળ વસ્તુતાયે નિર્દોષ. ૨૧
આપે પોતે સદાપૂર્ણ, ન ઘટે વધે ક્ષણું એક;
બીજો હોય તે બોલીયો, મહાશૂન્ય વાંછે છેક. ૨૨
વાણી વર્ણવતાં રહી, કાંઇ વક્તવ્ય કહ્યો નવ જાય;
નેતિ નેતિ નિગમ ભાખે, જ્ઞાન સાધુ ગાય. ૨૩
કામ નથી કંઇ ભક્તનું, કાં પ્રીછ્યાનું છે કામ;
કરે સાધન પામવા તે, નગુરાનાં કામ. ૨૪
સદ્‌ગુરુ સમર્થ હોય ભલો, તેવો શિષ્ય હોય સુજાણ;
ત્યારે તે સમજી શકે, ગત ગુરો કરી સાન. ૨૫
ખટદર્શનને ઓળખતાં, વહી ગયા કોટિક કાળ;
વિયોગી તે વસ્તુતા માટે, લવે આળપંપાળ. ૨૬
જેમ કૃપણે ધન નિર્ગમ્યું, તેનું વ્યાકુળ થાયે મન;
વિપરિત બુદ્ધિએ તે વપુ વિસરે, તે ગતિ ખટ દર્શન. ૨૭
એ અગમ ગતિ અવિનાશીની, જો સેહેજમાં લેવાય;
તો સત્શાસ્ત્રને સદ્‌ગુરુ વિના, જ્ઞાની સૌકો થાય. ૨૮
જેણે બ્રહ્મ અનુભવ્યો, પ્રગટ કરે તેવો હોય;
અવર ભણ્યા ભુલા પડ્યા, ન સૂઝે કંઇએક જોય. ૨૯
ભર્મ સાંકળ ભાંજવા, સમર્થ સંત લુહાર;
કર્મ કર્યાં ગૃહેથી નીસરે, ભાસે બ્રહ્મ સાક્ષાત્કાર. ૩૦
બ્રહ્મ નિરુપણ વર્ણવ્યું, અગમ અનુપમ ધામ;
ગોપાલ કહે ગુરુ ગમ વિના, ન લાધે સકળ ઠામ. ૩૧

કડવું ૩ જું.—રાગ વેરાડી.

શ્રવણે સુણી સદ્‌ગુરુની વાણ, આનંદ પામ્યો શિષ્ય સુજાણ;
સ્વામિ કહ્યો તમે બ્રહ્મ વિચાર, મુજ મન માન્યું સુણી સહુ સાર. ૧
બ્રહ્મ નિરુપણ કહ્યાં વચન, તે પ્રતીત ઉપન્યું મારું મન;
અનુભવ દૃષ્ટે આવ્યો વિશ્વાસ, વ્યાપક વસ્તુ નિરંતર વાસ. ૨
સ્વામી મને લાગ્યું થડમૂળ, મહા સંદેહ સમ્યો મોટું શૂળ;

ધન્ય ધન્ય ગુરુ કૃપાનાથ, તમ વિણુ એવી કહે કોણુ વાત. ૩
પ્રશ્ન ઉપજ્યું સ્વામિ એક સાર, તેહતણો કહોને વિચાર;
વિશ્વતણો કેમ હવો વિસ્તાર, તે સમજાવી કહો નિરધાર. ૪
એ ઉપદેશ કરો ગુરુરાય, જેમ મન મારું નિશ્ચળ થાય;
પંચ ભૂત પ્રગટ્યા પ્રચંડ, પ્રથક્ પ્રથક્ કેવા કેમ ખંડ. ૫
લક્ષ ચોર્યાશી નાના જાત, રૂપ રગ બહુ ગુણુ વિખ્યાત;
તારામંડળ ને દિનકર ચંદ્ર, કહો સમજાવી ઉત્પત્તિ યોગીંદ્ર. ૬
સપ્ત સાહેર નવ કુળ નાગ, અષ્ટ કુળ પર્વત જૂજવા ભાગ;
કર્તા કોણે રચ્યા જેણે વેદ, કહો સમજાવી તેનો ભેદ. ૭
વિધિ નિષેધ પુરાણના ધર્મ, કેમ હવાં નાનાવિધ કર્મ;
આદ્ય અંતે હરિ એક કહેવાય, તો રૂપ અનત કેઇ પેરે થાય. ૮
કારણુ એક ને કાર્ય બહુ, દેખી ભૂલ્યા સુરિનર સહુ;
જ્યાં લગી સશય સકળ ન ટળે, ત્યાં લગી દ્વૈત ભાવ નહીં ગળે. ૯
મોટો મેલ ન લાધે હાથ, ત્યાં લગી તાપ રહે મન સાથ;
કાચા ધઉં નવ આવે કામ, ભોગ પડે જો નિપજે પકવાન., ૧૦
પ્રથક્ પ્રથક્ ભાસે બહુ ભાત, તેમ તેમ સંશય વ્યાપેરે નાથ;
રચના અનંત નાટા રંગ કોડ, તે દેખી દષ્ટ થાય દિગમૂઢ. ૧૧
ભર્મ તણી મનમાં જે દાઝ, તમ વિના કોણુ ટાળે મહારાજ;
તમો આપ્યા ગોધુમ અંબાર, શીખવો કેળવ્યાનો પ્રકાર. ૧૨
જેમ એ ગોધુમ લાગેરે ભોગ, દૂર જઈ છોડે દ્વિતીયા રોગ;
દ્વિતીય મન જ્યાં લગી નડે, પૂર્ણુ પદ ત્યાં લગી ન જડે. ૧૩
પૂર્ણુ પદ પ્રાપ્તિ નવ થાય, ત્યાં લગી અહંભાવ ન જાય;
અહંભાવ વ્યાધિ અપાર, તેના તમો નિવારણુ હાર. ૧૪
નેત્ર પડળ ઉતારે જેહ, વૈદ્ય શિરોમણી ભણીયે તેહ;
વ્યાપક વિશ્વ દેખાડે રામ, બ્રહ્મવેત્તા મહંતનાં કામ. ૧૫
મેઘ વિણુ મહી ભીની ન થાય, જો કીજીએ કુપે કોટી ઉપાય;
જેનાં કામ તેથી નીપજે, કંચન પામતાં પીતળ ન સજે. ૧૬
નહિં ત્રિભુવન દિનકરની જોડ, શું કીજે તારા બહુ કોડ;
સિંહ એક ગાજે વનરાય, મદોન્મત્તનાં જુથ્થ પળાય. ૧૭
જીવ્હા એક ગુરુના ગુણુ બહુ, મંદમતિ હું ક્યાં લગી કહું;
સદ્દગુરુ મહિમાનો નહિં પાર, સાક્ષિ વેદ પુરાણુ અઢાર. ૧૮

હાર મળવાનું એકજ ધામ, સાધુ વિના બીજો નહીં ઠામ;
તમો સ્વામી કરો સંભાળ, કરજોડી કહે દાસ ગોપાળ. ૧૯

કડવું ૪ થું–રાગ ધન્યાશ્રી.

વળતા તે સદ્ગુરુ બોલીયારે, આનંદ પામ્યા મંન;
પ્રશ્ન ભલાં તે પુછીયાં, બુદ્ધિ તારી છે ધન્ય ધન્ય. ૧
ભારી વચન વીરા તાહારાં, એ મારું વાક્ય વિચાર;
એ અનુભવતાં છૂટીએ, જન્મ મર્ણ સંસાર. ૨
શુક સનકાદિક શારદા, એ અધ્યયનનું અધ્યયન;
જે જન ગુરુ સેવા કરે તે, પામે કૈવલ્ય જ્ઞાન. ૩
વેદ વેદાંત વર્ણવ્યું, અનુભવ અમૃત પાન;
તે મુજને કારણ કહ્યું, જે બોલ્યા મુનિ સુજાણ. ૪

ઊથલો.

સાંભળ સાવધાન સન્મુખ, પ્રશ્નતણું સિદ્ધાંત;
સુણ સૃષ્ટિનું કારણ, પૂર્વે બોલિયા મુનિ જે મહંત. ૫
નિરામય નિજ ધામ હરીનું, આદ્ય અવિચળ ઠામ;
અખંડિત અવિનાશી પૂરણ, નિરંજન તેનું નામ. ૬
ઉપાધી નહીં જેને ક્ષણભર, તે વસ્તુ સૂક્ષ્મ શેષ;
સેહેજે સમરસ સાક્ષીને, વળી આદ્ય અંતે એક. ૭
સેહેજે સૂક્ષ્મથકી હવો, આ સૃષ્ટિનો વિસ્તાર;
આકાશેથી ઉપન્યો જેમ, શીત કાળે હાર. ૮
ઉદકથી સિંધવ હવો, દધિ દૂધ જામ્યું જેમ;
અરૂપીથી રૂપનો, સંસાર રૂપી તેમ. ૯
કારણ તે અવિનાશ નિર્ગુણ, કાર્ય સગુણ સંસાર;
આકાશ પ્રથમ નિશ્ચે સ્થાન, સિદ્ધાંત મનમાં ધાર. ૧૦
આકાશથી ઉત્પન હવો, સ્વભાવ સહજ સમીર;
વસ્તુમાં વેરો નહીં, ઉપાધિ કાંઈક વીર. ૧૧
પવન જ્યારે પ્રગટ્યો સારે, તેજ પામ્યું રૂપ;
તેજથી જળ ઊપજ્યું, એ વસ્તુ એક સ્વરૂપ. ૧૨
ઉદકથી અવની હવી, મેદની ક્રોડ પચાશ;
વસુંધરાથી વિશ્વતો હતું, નાના રૂપ પ્રકાશ. ૧૩

લાળ મૂત્ર અને વળી, સ્વેદ શુક્ર ને શોણીત;
પાંચ ગુણ એ જળ તણા, માન તું એહ પ્રતીત. ૨૯
અસ્થિ ચર્મ ને રોમ નાડી, વળી પાંચમું માંસ;
વેદ વચને માનજો એ, પાંચ પૃથ્વી અંશ. ૩૦
એ પાંચ કેરાં પચીશ નીપમે, થયાં ભાઈ તત્વ;
વિષય કહું હવે તુજ, સુણજે વીરા સત્વ. ૩૧
શબ્દ ગુણ આકાશનો છે, સ્પર્શ પવન પ્રમાણ;
રૂપ ગુણ તે તેજનો, રસ ગુણ તે જળ જાણ. ૩૨
ગંધ ગુણ પૃથ્વી તણો, તન્માત્રા આકાશ;
સદ્‌ગુરુ સંગે સેવતાં, આવે શબ્દનો વિશ્વાસ. ૩૩
એકાદશ ઇંદ્રિતણી, ઉપાધિ સાંભળ વીર;
જગત એણે ભીતિ ભરયું, વ્યથા વ્યાપે શરીર. ૩૪
નામ ગુણ છે જૂજવાં, વિષયના વ્યપાર;
સાવધાન થઈને સાંભળે, ઇંદ્રિતણો વ્યવહાર. ૩૫
શ્રોત્ર ચક્ષુ તથા જીભ્હા, ચોથી ઇંદ્રિ ઘ્રાણ;
સ્પર્શ ઇંદ્રિ પાંચમી, એ જ્ઞાન ઇંદ્રિ જાણ. ૩૬
પાણિ પાદ અને ત્વચા, વળી ગુદા શિશ્નજ એવ;
એ પાંચે કર્મેન્દ્રિ તણા, તુને અનુક્રમે કહું દેવ. ૩૭
એકાદશમું મન કહીએ, તેનો સ્વામિ સોમ;
ઇશ વાયુ શ્રવણનો, તેનો પાસ વ્યાપક વ્યોમ. ૩૮
દેવ દિનકર દૃષ્ટિનો, નાસિકા અશ્વિનિકુમાર;
વરણ દેવ જિભ્હા તણો, તેનો વાસ વ્યાપક વાર. ૩૯
ત્વચા સ્પર્શેન્દ્રિ તણો તે, સેહેજ દેવ શરીર;
એ પાંચ જ્ઞાનેંદ્રીતણા, દેવતા, કહ્યા મેં વીર. ૪૦
સાંભળ કર્મેન્દ્રિતણા, દેવતા નાવે પાર;
વાણી વદે છે સરસ્વતી, ત્યાંથી ઉપજ્યા વેદ જ ચાર. ૪૧
પગના વામન દેવતા, ભુજા દેવતા ઇંદ્ર દેવ;
ગુદા ગણપતિ સ્થાપના, શિસ્ન દેવ બ્રહ્મા એવ. ૪૨
એ પાંચ કર્મેન્દ્રિતણા, દેવતા કહ્યા નિરધાર;
એકાદશ ઇંદ્રિતણા, દેવતા કહ્યા વિસ્તાર. ૪૩

પંચભૂત એ પ્રગટ્યાં, તેની લક્ષચોરાશી જાત;
અધિક ઓછે ભૂત યોને, પડે નાના ભાત. ૧૪
ચાર ભૂતની ચાર ખાણુ એ, સાંભળ તેનાં નામ;
જીવ જેથી ઉપજ્યા, તેના કહું નિશ્ચે ઠામ. ૧૫
પવનથી પ્રગટ હવી, પક્ષિની અંડજ ખાણુ;
ભૂત ત્રણુનો ભાગ થોડો, શૂન્ય સાક્ષી જાણુ. ૧૬
તેજ તત્વથી ઉપજે, ઉત્પત્તિ જરાયુજ ખાણુ;
મનુષ્યાદિક જીવ ઉપન્યા, જળ યોગથી નિર્વાણુ. ૧૭
વસુંધરાના જીવ સ્થાવર, વનસ્પતિ ભાર અઢાર;
ચાર ભૂતની ચાર ખાણો, મળમૂત્રજે નિર્ધાર. ૧૮
ગુણુ રૂપ દીસે જૂજવા, સાંભળને તેની વાત;
જ્યાં ભૂત થાયે અધિક ઓછું, ત્યાં પડે તેવી ભાત. ૧૯
આકાશ તે અળગું રહ્યું, જે શૂન્ય સાક્ષી ભૂપ;
સિંધુમાં જળચર રમે, તેમ વિશ્વમાં એ રૂપ. ૨૦
એક દૂધથી સેહેજે હવા, જુજવા પાંચે સ્વાદ;
જેમ યંત્ર જ એકથી, ઉપન્યા બહુ વિધ નાદ. ૨૧
બહુ ભાત વનસ્પતિ ફળે, પણુ એક જળ નિરધાર;
તે બ્રહ્મથી બહુ ભાત ભાસે, વિશ્વરૂપી વાર. ૨૨
હવે સાંભળ ઉત્પત્તિ પર્વતની, પૃથ્વી ફેણુ જેમ હાડ;
જળ મેઘ ધારા ધારથી, એ ભાત પર્વત ખાડ. ૨૩
આકાશથી રચના હવી, પાંચમી હેત ૪ ખાણુ;
નવલક્ષ તારા સહિત ઉગમણુ, રહ્યા શશિ ને ભાણુ. ૨૪
પંચ તત્વ પ્રગટ થવાથી, પ્રગટ્યાં તત્વ પચીશ;
સંગત તેની વર્ણવું, સાંભળ સાધુ શિષ્ય. ૨૫
કામ ક્રોધ ને લોભ મોહ, તથા ભય તું જાણુ;
પાંચ ભૂત એ પ્રગટીયાં, આકાશથી નિર્વાણુ. ૨૬
ધાવન વલણુને તથા ઉલ્લંઘન, પ્રસારણુ રોધન;
સકળ ઘટ વ્યાપી રહ્યો, એ પાંચ ગુણુ પવન. ૨૭
ક્ષુધા તૃષા અને નિદ્રા, આળસ ને મૈથૂન;
તેજ તત્વથી ઉપજ્યા એ, પ્રથક્ પાંચે ગૂણુ. ૨૮

લાળ મૂત્ર અને વળી, સ્વેદ શુક્ર ને શોણીત;
પાંચ ગુણ એ જળ તણા, માન તું એહ પ્રતીત. ૨૯
અસ્થિ ચર્મ ને રોમ નાડી, વળી પાંચમું માંસ;
વેદ વચને માનજે એ, પાંચ પૃથ્વી અંશ. ૩૦
એ પાંચ કેરાં પચીશ નીયમે, થયાં ભાઈ તત્વ;
વિષય કહું હવે તુજ, સુણજે વીરા સત્વ. ૩૧
શબ્દ ગુણ આકાશનો છે, સ્પર્શ પવન પ્રમાણ;
રૂપ ગુણ તે તેજનો, રસ ગુણ તે જળ જાણ. ૩૨
ગંધ ગુણ પૃથ્વી તણો, તન્માત્રા આકાશ;
સદ્‌ગુરુ સંગે સેવતાં, આવે શબ્દનો વિશ્વાસ. ૩૩
એકાદશ ઇંદ્રિતણી, ઉપાધિ સાંભળ વીર;
જગત એણે ભીતિ ભરયું, વ્યથા વ્યાપે શરીર. ૩૪
નામ ગુણ છે જૂજવાં, વિષયના વ્યપાર;
સાવધાન થઇને સાંભળે, ઇંદ્રિતણો વ્યવહાર. ૩૫
શ્રોત્ર ચક્ષુ તથા જીભ્હા, ચોથી ઇંદ્રિ ઘ્રાણ;
સ્પર્શ ઇંદ્રિ પાંચમી, એ જ્ઞાન ઇંદ્રિ જાણ. ૩૬
પાણિ પાદ અને ત્વચા, વળી ગુદા શિશ્નજ એવ;
એ પાંચે કર્મેન્દ્રિ તણા, તુને અનુક્રમે કહું દેવ. ૩૭
એકાદશમુ મન કહીએ, તેનો સ્વામિ સોમ;
ઇશ વાયુ શ્રવણનો, તેનો પાસ વ્યાપક વ્યોમ. ૩૮
દેવ દિનકર દૃષ્ટિનો, નાસિકા અશ્વિનિકુમાર;
વરણ દેવ જિભ્હા તણો, તેનો વાસ વ્યાપક વાર. ૩૯
ત્વચા સ્પર્શેન્દ્રિ તણો તે, સેહેજ દેવ શરીર;
એ પાંચ જ્ઞાનેંદ્રીતણા, દેવતા, કહ્યા મેં વીર. ૪૦
સાંભળ કર્મેન્દ્રિતણા, દેવતા નાવે પાર;
વાણી વદે છે સરસ્વતી, ત્યાંથી ઉપન્યા વેદ જ ચાર. ૪૧
પગના વામન દેવતા, ભુજા દેવતા ઇંદ્ર દેવ;
ગુદા ગણપતિ સ્થાપના, શિશ્ન દેવ બ્રહ્મા એવ. ૪૨
એ પાંચ કર્મેન્દ્રિતણા, દેવતા કહ્યા નિરધાર;
એકાદશ ઇંદ્રિતણા, દેવતા કહ્યા વિસ્તાર. ૪૩

હવે જ્ઞાન ઈંદ્રિ પાંચના, કહું વિષયકેરાં દ્વાર;
આકાશ કેરો શબ્દ ગુણ તે, રમે શ્રવણ મુઝાર. ૪૪
સ્પર્શ વિષે છે સમિર પોતે, વિષય ત્વચા સ્થાન;
રૂપ વિષે છે તેજનો તે, દૃષ્ટિ કરીને માન. ૪૫
રસ. વિષય સર્વ સ્વાદનો, તેનું જિન્હા દ્વાર;
ગંધ ગુણ પૃથ્વિ તણો, તેનો નાસિકા ભડાર. ૪૬
સાંભળ કહું ષટ ચક્રનો, દેવતા સ્થાનક ભેદ;
પંચીકરણમાં વર્ણવ્યાં, તેના વદે સાક્ષી વેદ. ૪૭
આધાર ચક્ર ગુદા સ્થાને કહીએ, ત્યાં વસે દેવ ગણેશ;
સ્વાદી ષ્ઠાન ચક્ર એ શિસ્નનો, ત્યાં વસે વિરચિય શેષ્ય. ૪૮
નાભિ નારાયણ લક્ષ્મી તેનું, નામ ચક્ર મણીપૂર;
હૃદયે અનહદ ચક્ર કહીએ, દેવ હૃદયે ઉમયા યુક્ત. ૪૯
કંઠ વિશુદ્ધ ચક્ર સ્થાનક, ત્યાં વરસે જીવ દેવ;
ત્યાં અવિદ્યા શક્તિ તેની, જાણ તું અવસ્યમેવ. ૫૦
બ્રહ્મ રંધ્રે દ્વિદળ ચક્ર ત્યાં, સદાશિવનું સ્થાન;
ષટ્ ચક્ર એ પૂર્ણ થયાં, તે અનુભવમાં આણ. ૫૧
એ તન તણો વેરો કહ્યો. માંહે રમે સકળ સ્વભાવ;
રસ ભરતાં જેમ બીબાં પડે, મોરચંદ્રિકા જેમ ભાવ. ૫૨
જે બીજ માંહે વૃક્ષ છે, જેમ વિગત કદળી સ્થંભ;
અનુભવે અવિલોક દેહમાં, સ્વભાવ નાટારંગ. ૫૩
મૃગ સિંહ કેરો આમળો, આવે ભિતરથી બહાર;
જળ ભૂમીએ જેમ આથડે, ઉપજે બુદબુદાકાર. ૫૪
સ્વભાવ વ્યાપક જગતમાં, બ્રહ્મથકી પરજત;
ઓળખ્યો અનુભવે કરી, મેં સિદ્ધ અવધુત સંત. ૫૫
એ તનતણી ગત સ્થિત કહી, હવે સાંભળ મનની વાત;
અંતઃકરણ ચતુષ્ટયતણી, તુજને કહું સાક્ષાત. ૫૬
અંતઃકરણથી ઊપજ્યા, મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર;
અંતઃકરણ તે સાક્ષિ સુષુપ્તિ, ચાર માંહે વિકાર. ૫૭
મનથકી કરે કલ્પના, ને, બુદ્ધિ રચે પ્રપંચ;
રાગ દ્વેષ ચિત્તમ [illegible] સત્ય. ૫૮

અહંકાર ને આ સર્વ મારૂં, મને પુણ્ય ને પાપ;
અહંકાર ને ગુણ અનંત છે, જીવ ભોગવશે તાપ. ૫૯
જેમ મન અવસ્થા ભોગવે, સાંભળ તેનો ભેદ;
સદ્દગુરુ થકી મેં સાંભળ્યું, તેના વદે સાક્ષિ વેદ. ૬૦
જાગૃત અવસ્થાએ જાગીએ, કીડીએ કોટિક કામ;
સ્વપ્નમાં તે દેખીએ, તેનું સ્વપ્ન અવસ્થા નામ. ૬૧
અઘોર નિદ્રા સુષુપ્તિ, નહિ જાગૃત સ્વપ્ન ત્યાં કર્મ;
વિકાર સર્વે જ્યાં વિલય પામે, વસે કૈવલ્ય બ્રહ્મ. ૬૨
અવસ્થા તુરીયા કહ્યું, ચોથી અવસ્થા જાણ;
હરિ ચર્ચા નિશદિન કરે, શાસ્ત્ર સગિત જ્ઞાન. ૬૩
અવસ્થા ઉન્મુનીતણું, સાંભળ તું પરાક્રમ;
સશય સર્વે જ્યાં સમે, તે જીવનમુક્તનો ધર્મ. ૬૪
પ્રગટ મળે પરમાત્મા, ટળે સર્વ અહંકાર;
તે અવસ્થા પાંચમી, તત્વ ઉન્મુની સાર. ૬૫
હવે સાંભળ ઉત્પત્તિ વેદની, એનો કર્તા કો સાકાર;
વેદ જેણે નિર્મિયા તે, મનાદિક અહંકાર. ૬૬
મન બુદ્ધિ તથા વાણી મળી, રચ્યા ચારે વેદ;
નિત્ય નૈમિત્ય પ્રપંચ સઘળા, રચ્યા વકતે ભેદ. ૬૭
અગાધ્ય બુદ્ધિનો તે ધણી, બ્રહ્મ રૂપ સમાન;
તેને કમળ ભૂ લેખીએ, એ વેદ જેની વાણ. ૬૮
ઈંદ્રિ દ્વારે ઉપજે જે, મંત્રતણી ઉપાધ્ય;
બહુમુખ શાકતે શાસ્ત્રના, બહુ રચ્યા રષિએ સંવાદ. ૬૯
બુદ્ધિ થકી એ કર્મ કર્તવ્ય, બુદ્ધિ થકી એ ધર્મ;
બુદ્ધિ તણી ઉપાધ્ય ન વાધે, ભક્તિ કેરો ભર્મ. ૭૦
તે પ્રકૃત્યને તેમ પરહરો, જેણે રચી કર્મની જાળ;
તે બુદ્ધિને તમે પરહરો, જેથી ટળે આળપંપાળ. ૭૧.
વિકાર મનના પરહરો, અવિલોકો અનુભવ જ્ઞાન·
મન વિના જે વસ્તુતા, તે બ્રહ્મરૂપ સમાન. ૭૨
મને કરીને દ્વૈત દીસે, ભાસે ભિન્ન સંસાર;
છતી વસ્તુને વીસરે, તે મનાદિક અહંકાર. ૭૩

મન બંધન ભોગવે, મને મિથ્યા વ્યવહાર;
એ મન જ્યારે ઉન્મુની થયું, દીસે અપરંપાર. ૭૪
મન તે હોય મનુષ્યને માટે, મનુષ્ય એવું નામ;
મનથકી પ્રપંચ ઉપજે, કરે કોટિક કામ. ૭૫
બાવનમાંહે બોલીએ, તે બુદ્ધિ તણા પ્રપંચ;
ષડ દર્શન ખટપટ કરે, અહંકાર મનમાં અંચ. ૭૬
ઉપાધ એટલી શરીરમાં, ત્યારે શું કરે નબળા જીવ;
વિકારે વિકુળ થયો, તેણે ભૂલ્યો થડમાં શીવ. ૭૭
એક મેર તાણે એકલો, એક મેર તાણે પચાસ;
ત્યારે મન થાય ભૂતડું, એને નિર્બળ હાડપાસ. ૭૮
વિષયેંદ્રિ બહુ પરભવે, ત્યારે વ્યાકુળ થાયે મંન;
બુદ્ધિ બિચારી શું કરે, સ્વભાવ સબળો તંન. ૭૯
જ્યાં ઇંદ્રિ જેટલી, તેટલા ત્યાં વિકાર;
બહુ તાંતણુનાં બળ બહુ, વિચાર એ નિરધાર. ૮૦
જેમ પ્રબળ દેવતા ફુદડી, ભાસે ભમતી ભોમ;
તેમ ઇંદ્રિ વિચારે નવ લહીએ, જીવ અવિચળ વ્યોમ. ૮૧
જળઘટ ઉપાધી પેખીએ, બહુ ચંદ્રમાં બિંબ જેમ;
છિદ્ર ઉપાધી પેખીએ, બહુ દીનમણી જેમ. ૮૨
તેજ સ્વભાવ શરીરનો, અને મન જપે બહુ શંક;
જ્યારે વ્યાધિ વપુન પ્રગટે, ત્યારે પીળો ભાસે શંખ. ૮૩
અક્ષરથી અળગો સદા, તે અક્ષર અપરમપાર;
તે અક્ષર જેને ઓળખ્યો, તેના ટળ્યા અહંકાર. ૮૪

ઊથલો.

ટળ્યા સર્વ અહંકાર વીરા, જીવન મુક્ત જે થયો;
પ્રશ્ન તેં જે પૂછીઆ, વિચાર તે વકતે કહ્યો. ૮૫

કડવું ૫ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

સદ્‌ગુરુનાં વચન સાંભળી, શિષ્ય આનંદ પામ્યો;
હવે પ્રશ્ન પૂછવા તણો, સંશય સર્વે વામ્યો. ૧
કાર્ય કારણ સૃષ્ટિનું, તમે કીધું તે નિરધાર;
પ્રશ્ન વળી એક ઊપન્યું, તેનો કહો વિચાર. ૨

જીવ જીવ સર્વ કો કહે, ન લહે તેનો મર્મ;
તે જીવ જુક્તે પ્રીછવો, જેને વળગ્યાં ત્રિવિધી કર્મ. ૩
રૂપ લક્ષણ તેતણાં, મુજને કહો ગુરુ દેવ;
જેવા સંબધ ભવતણા, જેમ છૂટીએ તતખેવ. ૪
બેઉ કરજોડી વીનવું, સ્વામિ વિનતિરે અવિધાર;
વળી આદ્ય માયા વિષ્ણુવી, તેનો મર્મ કહો અવિધાર. ૫
માયા માયા સર્વ કહે, ન કહે તેનો ભેદ;
વિવેક વચને પ્રીછવો, જેમ સંશય પામે છેદ. ૬
પ્રબળ માયા કાયો કહે, કાયો કહે મૃગ જળ ભાસ;
એ પ્રશ્નનો વિવેક કહો, જેમ થાય હૃદય પ્રકાશ. ૭
કો જીવને સબળો કહે, કો કહે નબળો જીવ;
એ પ્રશ્નવક્તે પ્રીછવો, જેમ નિશ્ચે થાયે શીવ. ૮
વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યા, હરિ અધિક ઓછો કેમ;
તે વિગત વેગે પ્રીછવો, મારો ભર્મ ભાંગે જેમ. ૯
એ સંશયે સર્વ કો પડ્યા, સુરિનર મુનિજન લોક;
દેહ મનનો તત્વમાં, તે જ્યાં ત્યાં દેખે દોષ. ૧૦
વચને કરી કલ્પનામાં, વહ્યો ગયો સંસાર;
ગુરુ દેવની કૃપા વિના, ન પામે શુદ્ધ વિચાર. ૧૧
જીવ માયા ગુણ જૂજવા, ગુણ રૂપ લક્ષ ન જોય;
ત્યાં લગે તાપ ન ટળે, મન દૃષ્ટિ શુદ્ધ ન હોય. ૧૨
એ સંશય સર્વ મુજને નડે, તે કહો દીન દયાળ;
ભ્રાંતિ ભાંગે મનતણી, ટળે સર્વ જંજાળ. ૧૩

ઉથલો.

ટળે સર્વ જંજાળ સ્વામી, સંશય ભાંગે મનતણો;
પર્મ પદ પેરે પ્રીછું, આનંદ હોયે અતિ ઘણો. ૧૪

કડવું ૬ ઠ્ઠું—રાગ વેરાડી.

સાંભળ વત્સ કહું એક સાર, જીવ સિદ્ધાંતતણો નિરધાર; ૯।
પંચ ભૂત ગર્ભમાં મેળો મળે, સૂક્ષ્મ વસ્તુ સ્થુળમાં ભળે. ૧
સ્થૂળ સૂક્ષ્મ જોગે ચૈતન્ય થાય, તે ચૈતન્ય તે જીવ કહેવાય;
નખ શિખ પર્યંત શરીર, ચૈતન્ય ચલણ વલણ એક પીર. ૨

મૃગ સિંહનો માહેથો આમળ્યો, તેમ જીવનો એ અનુભવ કળ્યો;
પવન જોગે પત્ર ખડખડે, તેમ જોગે દેહ તરફડે. ૩
જેમ દોરીએ આમળો ચડે, પિંડ પ્રમાણે પરાક્રમ કરે;
જેમ વાયે વાદળ ચઢે, તેમ સંજોગે દેહ આફળે. ૪
જેમ વાયે પડવાઇ ગગનમાં ભમે, તેમ દેહ સંજોગે આત્મા રમે;
જેમ કારંજે જળ ઊછળે, સ્થૂલ સૂક્ષ્મ જોગે છળાછળે. ૫
ચકમક સંગે ઉપજે આગ, તેથી નીપજે કેટલાં કાજ;
જેમ લોહ ચમક પરસે પાહાણ, કવિભૂત ઉભય તું જાણ. ૬
યંત્ર યોગ ઉપજે જેમ નાદ, તેમ જીવ ભાસે ઇંદ્રિ ઉપાધ;
જેમ શકટ વહે બહુ ભાર, ધરી કળ તણો આધાર. ૭
ઇંદ્રિ દેહ સંજોગે જીવ, અંતરગત અગોચર શીવ;
જેમ સૂત્રથી નાચે પુતળી, પ્રભૂએ દેહ એવી કળી. ૮
વ્યાપક પંચભૂતમાં રામ, જીવ ઉપજે જોગે તેણે ઠામ;
યોગે ચૈતન્ય સકળ શરીર, જીવ પ્રથમ કંઈ ન અળગો વીર. ૯
ઇંદ્રિ અગોચર વ્યાપક વ્યોમ, ઉત્પત્તિ જીવ સકળની ભોમ;
જોગ સંજોગે ઉપજે રમે, જ્યાંથી ઉપજે તે ત્યાંથી સમે. ૧૦
જેમ કંચન તણા બહુ ઘાટ, ધરણી એક તણાં બહુ પાત્ર;
નાના ઘાટ ઘડે સુથાર, કાષ્ટ એક તણા બહુ પ્રકાર. ૧૧
ગગન માંહે વંટોળીઆ ભમે, ભમી ભમી ગગનમાં સમે;
અર્ણવ મધ્યે લેહેરી તુરંગ, ઉપજે બુદબુદા અનંત રંગ. ૧૨
લેહેરી બુદબુદા ઉપજે સમાય, તોલ માપ જળનું નવ થાય;
જેમ ઘૃત તક્ર થકું ઠરે, સ્વાદજથી તે નહિ ફરે. ૧૩
રૂપ તણું નામ એ જીવ, વસ્તુ ગતે તો એ છે શીવ;
શરીર પ્રમાણે આવર્ણ જેહ, ક્ષેત્રજ્ઞ જીવ ભણીએ તેહ. ૧૪
જેમ પટ તતે એક કપાસ, તેમ સ્થૂળ સૂક્ષ્મ સર્વાવાસ;
જેમ વડ બીજ તણા વિખ્યાત, વેદા તણી તું જોની રે ચોદ જાત. ૧૫
ફળે વનસ્પતિ ભાર અઢાર, તે જળ એક તણો વિસ્તાર;
જે ઇક્ષુ દંડતણી ઉપાધ્ય, પેરીએ પેરીએ જુજવો સ્વાદ. ૧૬
તાણે વાણે તંતુ એક, સ્થૂળ સૂક્ષ્મ ઉભય તું પેખ;
ઇંદ્રિ ઉપાધિએ ભાસે બહુ રૂપ, પણ વસ્તુ સકળ મળી એક સ્વરૂપ. ૧૭

વળતો બોલ્યો શિષ્ય સુજાણ, જીવ સિદ્ધાંત કહ્યું તે પ્રમાણ;
સ્વામિ પ્રશ્ન ઉપજ્યું એક ચિત્ત, કૃપા કરી પ્રીછવો ભગવત્ત. ૧૮
જીવ શિવ ઉભય છે એક, તો જીવને શા દુઃખ અનેક;
કો સુખીઓ કો દુઃખીઓ ઘણો, એ અચંબો મોટો જીવતણો. ૧૯
સાંભળ વત્સ કહું એક મર્મ, ક્ષેત્રજ્ઞ કાયા માંહે બ્રહ્મ;
સૂક્ષ્મ બ્રહ્મ ને સ્થૂલ શરીર, જોગ મળે જીવ ભાસે વીર. ૨૦
જેમ ગાડું તેમ દેહ પ્રમાણ, સમું સૂત્ર ત્યારે સર્વે જાણ;
કસૂત્ર થયું ત્યારે ખડખડે, મૂર્ખને તે દ્રષ્ટે પડે. ૨૧
જેમ ઘંટ વાગે થાય નાદ, તેમ દુઃખ દીસે તે ઇંદ્રિ ઉપાધ;
રેંટીઓ ફરે ને કડકડ થાય, ત્યારે રેંટ શું દુઃખીઓ થાય. ૨૨
જેમ રેંટીઓ ગણગણ કરે, તે રુદન કરે કે ગાતો ફરે;
સુખ દુઃખ દીસે જોગે કરી, જોગ ટળે ઉપાધ થઈ પરી. ૨૩
સુખ દુઃખ ભાસે ત્યાં અજ્ઞાન, ભ્રમ ટળે જેમ દકય સમાન;
જેને સત્ય સ્વરૂપનો અનુભવ હોય, તે જન સુખ દુઃખને નવ જોય. ૨૪
વસ્તુ ઘટે ન વધે આણું એક, તો સુખ દુઃખ કુઈ નથી વિશેષ;
શરીર સ્વભાવે ચેષ્ટા કરે, સુખ દુઃખ જ્ઞાની મન નવ ધરે. ૨૫
ચંદ્ર બિંબ જળ સંગે સ્થિર રહે, તે શશિને શી બાધક કરે;
પવને પડવાઇ ધુમણી ખાય, તે કયે દુઃખશું વ્યાકુળ થાય. ૨૬
તાડપત્ર પવને ખડખડે, તે કયે દુઃખે પીટણી પડે;
નાળ તણો તું જોની રે ઘોષ, કયે દુઃખે તે મૂકે રે પોક. ૨૭
વાએ વંટોળીઓ ભમે જેમ, કયે દુઃખે લોટે રે એ ભોમ;
સેહેજ સ્વભાવે વર્તે શરીર, મૂર્ખને દુઃખ ભાસે રે વીર. ૨૮
નેત્રે નીરખી રૂપને જુએ, સારો કહી મુર્ખ સામુ જુએ;
શ્રવણે સુણી મન ગુણને ગ્રહે, ગંધ નાસિકાના ગુણ લહે. ૨૯
રસના સ્વાદતણું સુખ સહે, તે તો મૂર્ખ કાંઇ નવ લહે;
ઊષ્ણ સીત તથા સ્ત્રી સંગ, સુખ દુઃખ પામે સંશયે અંગ. ૩૦
કર ચર્ણનાં દુઃખ અપાર, તે મનશું તું કરને વિચાર;
મળ મૂત્ર દ્વારે દુઃખ બહુ, જંતુ માત્ર ભોગવે છે સહુ. ૩૧
કટુક મધુર રસના ગુણ વદે, તેનાં સુખ દુઃખ જાગે હદે;
જો ઇંદ્રિ એટલી નવ જોય, તો સુખીઓ અને દુખીઓ ન કોય. ૩૨

જ્યાં જેટલી ઇંદ્રિનો યોગ, ત્યાં તેટલો સુખ દુ ખનો ભોગ;
જે જ્યાથી ઇંદ્રિ ક્ષિણ થાય, તેનું સુખ દુ ખ ત્યાથી જાય. ૩૩
એક ઇંદ્રિ જો વૃક્ષની જાત, તેને સુખ દુઃખ કિંચિત માત્ર,
અખંડ આત્મા અગોચર એક, પિંડ ઉપાધિએ ભાસે અનેક. ૩૪
વ્યાપક વસ્તુ હરી ભરપૂર, તો જીવ આવે જાય કયા દૂર;
જેમ સાહેરમાં પરપોટા થાય, જ્યાથી ઉપન્યા ત્યાહે સમાય. ૩૫
ભાંડ પાત્ર ઉપજે બહુ નામ, સાગ્ન ભાગ્યાનો પૃથ્વી ઠામ;
જીવનું કારણ જાણ તુ હરી, નિત્ય નિરન્તર રહ્યો વિસ્તરી. ૩૬
શિવ જીવ વસ્તુતા એક, જેમ દિનકરથી દિપક અનેક;
દિપકની છે ઉત્પત્તિ નાશ, દિનકર જોત તે નિત્ય પ્રકાશ. ૩૭
પટ વિકારે દેહ સયોગ, તે જીવને ભાસે દુ ખ ભોગ;
ક્ષુધા તૃષા પ્રાણને નડે, શોક મોહ મનને તો અડે. ૩૮
જરા મૃત્યુ ભોગવે શરીર, એ પટ્ ઊર્મી ભવેત જીવ;
પટ્ ઊર્મી તે જીવને નડે, જેમ અચળ વૃક્ષ પત્ર ખરી પડે. ૩૯
પદ્મ પત્ર તથા ફળ એક, તો તહાં સુખ ત્યા વિશેક;
સ્થૂળ સૂક્ષ્મ દિસે મૃગજળ ભાસ, સ્વમ ગત્ય સંસાર પ્રકાશ. ૪૦
ચૌદભુવન સ્વપ્નનું પાત્ર, તો જીવનુ દુ ખ તે શા માત્ર;
પૂર્ણ પદ પડચેશૂ જડે, ત્યારે સુખ દુ ખ સ્વપ્ને ન અડે. ૪૧
કહ્યા વચન તે ચિત્ત જ ધરે, સ્થિર કરી મન અનુભવ કરે,
ત્યારે યથાર્થ જાણીશ વીર, તત્ક્ષણ ગળશે લિંગ શરીર. ૪૨
ત્યારે ઉપજશે જ્ઞાન પ્રકાશ, જાતા દેખીશ સર્વાવાસ;
ભિન્ન ભાવનો થાશે રે નાશ, મન બુદ્ધિ સ્વઇંદ્રિ પ્રકાશ. ૪૩
વૈકુંઠની વાચ્છના પણ સમે, તો બીજે સ્થળ મન કેમ જ ભમે;
ઉન્મુનીએ આત્માશુ રમે, દ્વૈતભાવ તેને ક્યાં દમે. ૪૪
તન મન મોહે જ સ્વભાવે રમે, તેને તે સ્વરૂપ કેમ દમે;
જેમ તરુવર ફળ તણાં બધાય, તેમ નબળો સબળો જીવ જણાય. ૪૫
કારે ફળ બળીઉં બળવત, જેથી ઊપજે અનત જત;
કારેક તરુ સબળો વાસ, જ્યાં ફળ બહુ પામે પ્રકાશ. ૪૬
દેહતણ દુ ખ દષ્ટે પડે, તે દુ ખ આત્માને નહીં અડે;
આત્મા વિદેહી અપરમપાર, જ્યાં અણુ માત્ર ન ભાસે સંસાર. ૪૭

ઉત્તમ મધ્યમ સુખ દુઃખ જે, સબળ નિર્બળ સ્વમવત્ તે;
ક્ષિતિ થકી ઘટ મદિર પાત્ર, પૃથ્વી તોલ ન વાધે અણુ માત્ર: ૪૮
તોલ માપ પૂર્ણ પદ એક, તો મિથ્યા ભાષણુ ગો અવિશેષ;
અગમ ભેદ એ સુક્ષ્મ વાત, એ વિધિ છે સદ્ગુરુને હાથ. ૪૯
એહ વાત નહી કહેવા જસી, તૂ પાત્ર જાણી કહુ છું ધસી;
સસારી સમજે નહીં કોય, જે સમજે તે સિદ્ધ જ હોય. ૫૦
કોઇ સમજ્યો અણ સમજ્યો રહે, તે અનર્થ કરતો નિત્ય વહે;
તે માટે ગુરુ ગોવિંદ જાણું, જેનો મહિમા બોલે વેદ પુરાણ. ૫૧
પ્રથમ સકળ કર્મને તજે, સાધુ સગત સદ્ગુરુને ભજે;
બ્રહ્મવિદ્યા સદ્ગુરુને સાથ, દાસ ગોપાળ કહે અગાધ. ૫૨

કડવું ૭ મું–રાગ કેદારો.

વચન સુણી સદ્ગુરુનાં સૂક્ષ્મ, શિષ્ય તે આશ્ચર્ય થાય;
પ્રૌઢા પ્રશ્ન કથા એ અનુભવ, આનદ અગ ન માય. ૧
બુદ્ધિ જોઇ અતિ આનદ પામ્યો, હરખે હરી જન મન;
શાં શાં વખાણ કરુ વત્સ તાહરાં, તેં જગત કર્યુંરે પાવન. ૨
તારા પ્રશ્નતણીરે ચર્ચા, જેને હૃદયમાં ઠામે;
જીવનમુક્ત દશા તે પ્રાણી, હેલા માત્રમાં પામે. ૩
માયાતણું મહાત્મ્ય હવે સાંભળ, જેના ત્રણ પ્રકાર;
યોગ માયા મનમાયા કાયા, એ ત્રણ નામ નિર્ધાર. ૪
પચભૂત આ દેહને, રચના સૃષ્ટિ સાકાર;
સેહેજ સ્વભાવે વસ્તુ જ માણી, સ્થૂલ માયા નિર્ધાર. ૫
આદ્ય શક્તિ મા, મહા માયા કહીએ, સબળ કરીને માને;
દૃષ્ટિ પદાર્થ પરાક્રમ દીસે, પણ મિથ્યા માને જ્ઞાને. ૬
સૂક્ષ્મ બ્રહ્મનો મર્મ લહ્યા વિના, મૃગજળ તે સત્ય ભાસે;
કારણ રૂપતાણું જે ભાસે, તો વ્યાપક વસ્તુ પ્રકાશે. ૭
જ્યાં લગી જ્ઞાન ચક્ષુ ન ઉઘડે, ત્યાંલગી સબળ એ માયા;
જ્ઞાને કરીને જ્ઞાનવતને, ભાસે મૃગજળ છાયા. ૮
દેહ દર્શી દેખે દેહને, પરાક્રમ પ્રૌઢ વખાણે;
દેહ અવની બળ ત્યારે નબળા પ્રીછે, જ્યારે આત્મ અનુભવ જાણે. ૯

સ્થૂલ થયું ત્યારે રૂપ જ માન્યું, રૂપતણું પડ્યું નામ;
નામ રૂપ સરસા ગુણ પ્રગટ્યા, ત્યારે ઇંદ્રિમાં રહ્યાં કામ. ૧૦
નામ રૂપ દેખીને ઇંદ્રિ, રચનાએ મોહ પામે;
મૃગજળ ભાસ વિમાસી વદે, કલ્પિત માયા જામે. ૧૧
આદ્ય માયા કહી વર્ણવી, સુણ જોગમાયાતણી વાત;
કાયા જોગ થકી મોહ પામે, તે સાંભળ ગુણ વિખ્યાત. ૧૨
એ કાયા મહા મોટી માયા, એણીએ એકાદશ જાયા;
ઇંદ્રિતણા વિષય એકાદશ, વિષય જોગ એ માયા. ૧૩
વિષયતણા વ્યવહાર એકાદશ, તે તો કેમે ન તૂટે;
ષટ ઊર્મી આદે દેવ ભોગવે, શરીર છતાં નવ છૂટે. ૧૪
કર્મતણા વ્યવહાર વિષે જે, કયમે ન થાયે અળગા;
દેહ સયોગ માયા એહના, બળીયા ભોગે વળગ્યા. ૧૫
કાયા માયા મિથ્યા જાણી, ભોગવે પછી જે ભોગ;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર છળીઆ, એહેવો પ્રબળ છે ભોગ. ૧૬
હવે મન માયા ત્રીજાનું કૌતુક, સાંભળ વીરા વાત;
અંતઃકરણ ચતુષ્ટય આદે, જેની અનેક વિખ્યાત. ૧૭
આશા તૃષ્ણા મોહ શોકમદ, મત્સર બહુ પ્રપંચ;
સાત્વિક રાજસ તામસ ત્રીગુણ, એ મનમાયાનો સંચ. ૧૮
મન કલ્પે બુદ્ધિ રચે ચતુરાઇ, ચિત્તમાં અહંકાર તાણે;
તન મન ને અંકુર સકળમાં, મોહ વાયો છે જેણે. ૧૯
વેદ પુરાણ તથા ષટદર્શન, નાના વિધના ધર્મ;
મનતણી માયાએ નિર્મ્યો, કલ્પિત ત્રિવિધિ કર્મ. ૨૦
આશ્રમ ચાર તથા ત્રણ આશ્રમ, મન આપ આપનાં વખાણે;
સંસાર વ્યવહાર તે દેશ દેશના, તે મન કલ્પના જાણે. ૨૧
નવધા ભક્તિને જોગ જુગ વળી, મહાદશા જ્ઞાન વિજ્ઞાન;
મન માયા કરી માને ત્યાં લગી, સદગુરુ સમજાવે સાને. ૨૨
વિવેક વિચાર કહ્યો મેં વિગતે, ત્રિવિધિ માયા મર્મ;
શબ્દતણો સમજે અનુભવ તે, ના ટળે વાસના કર્મ. ૨૩
કુટુંબ વ્યવહાર તથા સગપણ, દેવતીર્થ ઋષિ શુદ્ધ;
ચૌદ લોક મન માયા કલ્પિત, બુદ્ધિ રસના મળી કીધ. ૨૪

સહસ્ર નામ સંસારના, જેમ રૂપતણાં જે નામ;
એ સર્વ માયાનું મહાતમ્ય, વળગ્યું ઠામો ઠામ. ૨૫
ધર્મ શાસ્ત્ર જ્યોતિષને વૈદક, તથા સ્મૃતિ અઢાર;
ચૌદ વિદ્યા ચોસઠ કળા, એ મનમાયા વિસ્તાર. ૨૬
દેશ દેશતણી જે ભાષા, ત્યાં તણાં જે આચર્ણ;
કિસબ કળા બાજીગર ગારુડી, મન માયાવર્ણાવર્ણ. ૨૭
મૃગ જાણે સાચું એ મૃગજળ, જ્યાં દેખે ત્યાં ધાય;
મર્મ યથાર્થ જાણે પંડિત, તે કેમ વાહ્યો જાય. ૨૮
વિશ્વેશ્વર દેખે તે વૈશ્નવ, મૂરખ માયા પેખે;
સર્પતણું વિષ વ્યાપે વિશ્વને, ગરુડને શા લેખે. ૨૯
મન સબળ માયા મેં ભાખી, કહી વસ્તુ સમસ્ત વિસ્તાર;
માયા માયા જગત કહે તે, મય કલ્પના નિરધાર. ૩૦
માયા મૂળ પ્રથક કહી, અળગી નથી કંઇ ગ્રહેવા;
આ ઉપાધિ કલ્પિને સ્થાપી, પંડિત પ્રપંચ કહેવા. ૩૧
નામ વિના સર્વ કાજ પાંગળું, નામે સર્વ વ્યાપાર;
નામ ફરે પણ વસ્તુ ફરે નહીં, માયાના પ્રકાર. ૩૨
ત્રિવિધિ માયા એ નામ વસ્તુમાં, વસ્તુ સમાન જે પેખે;
દાસ ગોપાળ કહે તે અવધુત, અનુમાયા ન દેખે. ૩૩

કડવું ૮ મું–રાગ રામગ્રી.

વળતો બોલ્યો શિષ્ય સુજાણજી, બેહુ કરજોડી કરતો પ્રણામજી. ૧
ધન્ય ધન્ય સ્વામિ સદગુરુ દેવજી, સિદ્ધાંત શિરોમણી અવસ્ય મેવજી. ૨
ત્રિવિધ માયા વક્તે ભાખીજી, તે મન મારું માન્યું સાક્ષીજી. ૩
જીવ નિરુપણ પ્રશ્ન વખાણ્યાજી, અર્થ યથાર્થ મર્મ જાણ્યાજી. ૪

ઉથલો.

અર્થ યથાર્થ મેં લહ્યો, તે કૃપા તમારી નાથ;
તમ વિના એ વિવેક શું, કોણ કથે અદભુત વાત. ૫
વચન બાધાં સર્વ કહે પણ, વક્તા ન લહે કોય;
વિવેક વિના વર્ણે તેણે, ભર્મ દુણો હોય. ૬
યથાર્થ કો નવ લહે, સર્વ વદે આળપપાળ;
એક અજ્ઞાને વળગે એમ થયો, પછી પડ્યો ભ્રાંત જાળ. ૭

તમો બહુ પ્રકારે પ્રીછવ્યું, એ અમલ ઉત્તમ જ્ઞાન;
સ્વામિ તમને સેવતાં વળે; મૂર્ખને મન જ્ઞાન. ૮
અમૃત કેરા ઘુટડા, તેવા તમારા બોલ;
અંતર ગલ્ન ઓળેખાયતા નહીં, વચન કેરું મોલ. ૯
કોણ પુણ્યે પામીઓ હું, પ્રભુ તમારાં શર્ણું;
પાવન પદ બે તુંબડાં, સંસાર સાગર તર્ણું. ૧૦
એક વળી સંશય ઉપન્યો, મેં સુણ્યાં ત્રિવિધી કર્મ;
પ્રાલબ્ધ સંચિત ક્રિયમાણ, તેનો કહો વિગતે મર્મ. ૧૧
ગહનગતિ છે કર્મની, એમ વદે વેદ પુરાણ;
એ વિગત વેગે પ્રીછવો, જેમ ટળે સંશય તાણ. ૧૨
કરી સકળ શાસ્ત્રે સ્થાપના, વળી વિશેષે વેદ;
સાધન સકળ એ સૂચવ્યાં, તે કર્મનો કહો ભેદ. ૧૩
બીજું પ્રશ્ન એક ઉપન્યું, મેં સુણ્યા ત્રિવિધી તાપ;
તે તાપ ત્રિભોવનને નડે, જ્યાં લગી જીવની જાત. ૧૪
અધ્યાત્મક એક અધિભૂતક, જો અધિ દૈવ કહેવું નામ;
મોટા મહંતે વર્ણવ્યા, પંડિતે ઠામોઠામ. ૧૫
એ આગળ નવ કોઈ ઉગરે, એમ વદે વેદ પુરાણ;
તે વિગત વેગે પ્રીછવો, સંશય ભાગે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ. ૧૬
જ્યાં લગી મર્મ ન જાણીએ, ત્યાં લગી ભર્મ ન જાય;
શબ્દ તો સૌકો કહે, તેણે કાંઇ નવ થાય. ૧૭
હું સેવક દીન દામણો, સ્વામિ તમો છો દીન દયાળ;
ભ્રમપાશે બાંધીયો તે, છેદો સંશય જાળ. ૧૮

વલણ.

છેદો સંશય જાળ-સ્વામિ, કહુ નામી શીશ;
ગોપાળને કૃપા કરો, સદ્ગુરુ શ્રી જુગદીશ. ૧૯

કડવું ૯ મું-રાગ રામગ્રી.

વળતા બોલ્યા સદ્ગુરુ દેવજી, સાંભળ વીરા વાત અવસ્યમેવજી. ૧
પુછ્યા પ્રશ્ન તણો વિચારજી, તે સુણ વિગતે સાગોદ્ધારજી. ૨

ઉથલો.

સાવધાન થઈને સાભળો, કહુ કર્મ કેરી વાત,
પ્રપચ પ્રૌઢા પ્રીછજો, મુનીજન કેરી ખ્યાત. ૩
પ્રારબ્ધ કર્મ તે બ્રહ્મસદને, જેથી હવો સ્થૂળ દેહ,
વસ્તુમાં વેરો નહીં, તું સમજ સાધુ એહ ૪
એવા બે વક્ત વીરા, એક તનના તથા મન,
બે મળી કર્ત્તવ્ય કરે, તે ક્રીયમાણુ કર્મ. ૫
મન કરે બહુ કલ્પના, દેહ કરે બહુ ધર્મ,
વાસના સન્યાસનું મન તે, માન સચિત કર્મ ૬
આવર્ણીક કર્મ શરીરનો, તે વણુટળે વણુભોગ,
ક્રીયમાણુ કર્મ તે વિષે, જેહનો સબળો જોગ ૭
ઇચ્છા કરે અસારની, સુકૃત સચે જાણુ,
પ્રપચને પ્રીછે નહીં, આચરે મૂરખ જન. ૮
આદ્ય અતે મધ્ય રચના, એ સકલ વ્યાપક બ્રહ્મ,
હરિ વિના બીજુ નહીં તો, કોણુ ભોગવતા કર્મ ૯
અજ્ઞાનીની વાચ્છના, આશા એ કલ્પિત કામ,
બુદ્ધિ તણુ બલાબલ કરી, ઋષિએ રચ્યા ત્રિવિધનામ. ૧૦
હરિથી અળગા થઈ, અહકાર શુ કરે કામ,
મદ મતિ જે વિચારે, જેમ શકટ તાણે શ્વાન ૧૧
આદ્ય અતે કર્તા હરી, મધ્ય કર્ત્તા રામ,
તો કર્મ મૃગજળ ઝાઝવા, વાચ્છના સૌ નિષ્કામ. ૧૨
સ્વામિ એક સદેહ પડ્યો, જે સકલ વ્યાપક બ્રહ્મ,
તો સુખી દુખી સસારમા, બહુ દેખીએ કોણુ કર્મ. ૧૩
એકને ગજ રથ બહુ રિદ્ધ, નીધ ધન ભડાર,
એક અનને કાજે આથડે, એક અગ ચોળે છાર ૧૪
પ્રત્યુત્તર સાભળ પ્રશ્નનો, સમજ સુક્ષ્મ વાત,
ચાર ખાણુ એ જીવની, તેની લક્ષ ચોરાશી જાત ૧૫
સ્વભાવે સર્વ કો સુખી નહીં, રાગદ્વેષ વિષવાદ,
મનુષ્યને સુખ દુખ ઘણુ તે, મન વાણી ઉપાધ્ય ૧૬

બુદ્ધિ બહુ પ્રપંચ રચે, વાણી કરે વિસ્તાર;
તે થકી એ ભોગવે, સુખ દુઃખ સર્વ સંસાર. ૧૭
વાણી બુદ્ધિ થકો લોભ વાધે, લોભ ત્યાં દુઃખ ક્રોડ;
આશા તૃષ્ણા લોભ અતિશય, વ્યાધિ વળગી ખોડ. ૧૮
લક્ષ ચોર્યાશી જંતમાં, એ દેહ થકી વળીઓ છેહ;
બહુ કળા કૌતુક મનુષ્ય, મહાબુદ્ધવાણી અવિશેષ. ૧૯
ક્ષુધા તૃષાએ પ્રાણને, મોહ શોક વ્યાપે મંન;
જરા મૃત્યુ શરીરને, આત્મા તે છે અવિછિન્ન. ૨૦
અંતરજામી રહ્યો ન અળગો, હ્રદય કમળમાં વાસ;
પર બ્રહ્મ વ્યાપક સર્વ છે, તે છેટે નહિ તે પાસ. ૨૧
ગ્રાહે તો છે પાધરું, જીવ દુઃખી ન હોય લગાર;
જે વિના એ પિંડ પડે તે, અખુટ અન્નજલ અહાર. ૨૨
એક દ્રાક્ષકેરે લુમડે, માંહે ખાટી મીઠી દ્રાક્ષ;
બદ્રી ફળ આકાશમાં, તે કીયે કર્મે પાક. ૨૩
જેમ વૃક્ષ મોટા ફુલીઓ, ફળ પત્ર અનેક પ્રકાશ;
પવન પામે વ્યાધથી, ફળ સહજ પામ્યાં નાશ. ૨૪
એક જોય વૃક્ષની ડાળ ઊંચી, એક ડાળ નીચી ભોમ;
નીચીને સર્વ કો અડે, ન અડે ઊંચી વ્યોમ. ૨૫
બે ડાળમાં સુખી દુખી, તેનાં કર્મ કહ્યાં વીર;
દ્દષ્ટિ ઉપાધિ એ દેખીએ, મીઠાં મૃગ જળ નીર. ૨૬
અષ્ટોત્તર શત વ્યાધિ વપુને, નહીં કર્મ મોટમનો બાધ;
જ્યાં હર વેહેવાર જેહને, તેવી તેને વ્યાધ. ૨૭
સ્વભાવે સુખ દુઃખ ઉપજે, સ્વભાવ ત્યાં શાં કર્મ;
કર્મ વાદી જ્ઞાન વોહોણો, લવે મિથ્યા શ્રમ. ૨૮
સેહેજ ભમે વંટોળીઓ, સહજ જળ ધારા નીર;
અનન્ત જીવ ઉપજે મરે, ને સ્વભાવ સકળ શરીર. ૨૯
નાશ પામે કંચુકી, સર્પ તે જ્યમ અવિનાશ;
ઘટ મઠ થાયે ટૂકડા, અવિચ્છિન્ન એક આકાશ. ૩૦
સુખ દુઃખ અવસ્થા જાગૃતે, સ્વપ્નમાં ભિન્ન જાણ;
સુષુપ્તિમાં સર્વ સમ્યું, પણ દેહ એક નિર્વાણ. ૩૧

જાગ્યા ત્યારે તેટલું, નિદ્રાએ થાએ ફોક;
અહો રાત્ર એવું ઊપજે, તેનો શો ભાઇ શોક. ૩૨
સુખ દુઃખ સરખું દેખીએ, તે જાણી મૃગ જળ ભાસ;
સ્વપ્નવત સંસાર ત્યારે, સુખ દુખનો શો કંકાસ. ૩૩
વાટિકા વન એ વિશ્વ હરીનું, વૃક્ષ રૂપ અનંત અપાર;
જેને જેવું મન બાંધ્યું, તેને લાગે તે સાર. ૩૪
કોઇ સ્વાદથી જીવ સુખી દુખી, દેહ પાત્ર સુખી દુખી થાય;
જીવને કંઇ વળગે નહિ, મિથ્યા માની મન મુઝાય. ૩૫
કર્મ વસ્તુતાએ નથી, છે બ્રહ્મ અદભદ એક;
સુખ દુઃખ સ્વભાવ શરીર સો, સિદ્ધાંત અનુભવ છેક. ૩૬
ત્રાસી લક્ષ ને સહસ નવાણું, નવસેં નવાણું જાત;
તે માંહે સર્વ કો સુખી, એ મનુષ્યની શી વાત. ૩૭
સુખ દુઃખ કારણ મન તણું, મનમાં અનેક વિચાર;
મન તજી ઉત્તમ થયો, ત્યારે જગત બ્રહ્માકાર. ૩૮
જગત બ્રહ્માકાર ભાસે, જો ઉપજે બ્રહ્મ જ્ઞાન;
ગોપાળ કરે ત્યારે મહાસુખી, મનને વળે સહુ સાન. ૩૯

કડવું ૧૦ મું—રાગ કેદારો.

સદ્‌ગુરુનું વચન સાંભળી, આનંદ પામ્યો શિષ્ય;
કર્મ ત્રિવિધિના ગુણ કહ્યા, ષટ્ દર્શન કહીએ અશેષ્ય. ૧
યથાર્થ જ . તમે કહ્યું, ભાગ્યો સર્વ ભેદ;
પ્રભૂ પૂર્ણ આપો જ્ઞાન, મુજને ન રહે કંઈ સંદેહ. ૨
ત્રિવિધ કર્મે ભોળવ્યો તેને, ભમે સર્વે લોક;
સત્ય સ્વરૂપ સૂઝે નહીં, દષ્ટે દેખે દોષ. ૩
વાત કહી તમો વેગળી, તે તો નિરધાર;
સદ્‌ગુરુ વિના સુનો ફરે, સ્વામિ સર્વ સંસાર. ૪
દગે થયા સર્વ દોહેલા, દુઃખ પામ્યા આપ;
તે નિશ્ચે મેં જાણીયું, સદ્‌ગુરુ બ્રહ્મ પ્રતાપ. ૫
કાચ મંદિરમાં શ્વાન જેમ, સામો દેખે શ્વાન;
સામો ધસે દુભે ભસે, નિરર્થક નિષ્કામ. ૬

મૃગ વનમાં જેમ રડવડે, દેખી મૃગ જળ જેહ;
અર્થ સરે નહીં આપણો, રહ્યો તૃષિત તેહ. ૭
પ્રપચ સર્વ પ્રીછ્યા પછ્યા, પ્રભૂ પ્રાણ આધાર;
નિત્ય નામ તેને ઓળખી, પામીયો હું પાર. ૮
પ્રશ્ન વળી એક પ્રગટીયું, વીનતી અવિધાર;
શાસ્ત્ર પુરાણે વર્ણવ્યા, ચોવીશે અવતાર. ૯
વિશ્વમાં મેં ઓળખીયો વ્યાપક વિશ્વનાથ;
ચોવીશ તે અળગા વળી, એ તો આશ્ચર્ય સરખી વાત. ૧૦
સ્થૂલ સૂક્ષ્મનો અનુભવ, હવો હરીનામ રૂપ;
સ્થૂલ સૂક્ષ્મ ટળતું કહ્યું, તે પ્રીછવોજી સ્વરૂપ. ૧૧
સગુણ નિર્ગુણ વેદે કહી, હરીને એસે ધાત;
ત્રીજો કહ્યો કેમ સભવે, એ અસંભવિત વાત. ૧૨
ગુણ સ્થાનકે શરીર, એ નિર્ગુણ નિરાકાર;
કાર્ય કારણ વસ્તુ ઓળખી, ત્રીજો કહ્યો નિર્ધાર. ૧૩
ચાર પ્રકારે વિસ્તર્યો, વિશ્વમાં દીનોનાથ;
વિસ્તારીને કહો મુજને, તે હરીની વાત. ૧૪
એ સકળ વિભુતિ જે, પૂર્ણ બ્રહ્મ નામ;
ચાર રૂપે હરિ ઉલટ્યો, તેના કહોજી ઠામ. ૧૫
ચાર મુક્તિ મેં સાંભળી, એ તો અષ્ટ જ નાથ;
તે પ્રભૂ મુજને પ્રીછવો, તેહની તે કહો વાત. ૧૬
ચાર મુક્તિ તે કેમ ઘટે, હરિ જ્યારે એક;
એ તો અસંભવ વારતા, સંભળાવો વિવેક. ૧૭
મુક્ત કરો છું દામણો, તમો દિનાનાથ દયાળ;
બાળક જાણી દયા કરી, ઓચરીએ કૃપાળ. ૧૮

કડવું ૧૧ મું—રાગ ગોડી.

પ્રશ્ન સુણી સેવકનાં, સદ્‌ગુરુ મનમાં આશ્ચર્ય થાય;
ઊગ્ર બુદ્ધિ અદ્‌ભૂત પ્રશ્ન, ગ્રોઢાં રસનાએ કહ્યાં ન જાય. ૧
ધન્યં ધન્ય વીરા મતિ તારી, હવે સાંભળ થઈ સાવધાન;
હવે અવતાર કહું હરીના, અનુભવ અમૃત પાન. ૨
વ્યાપક બ્રહ્મ અખંડ ઈશ્વર, જેહ શાખાએ ચારે વેદ;
ત્યાં ચિત્ત રાખી સજ થઈ, સાંભળ ગોષ્ટ અધ્યાત્મ ભેદ. ૩

સૂક્ષ્મ સહજ વ શૂન્ય નિરામય, અવિગત અવિચળ મર્મ;
પુર્ણ પદ પ્રતીત માનજે, તે અવિનાશી બ્રહ્મ. ૪
પ્રપંચ ભૂત પ્રગટ્યા એ જ્યાંથી, એ હંસા અવતાર;
પંચભૂત પ્રૌઢા એ પ્રથમે, હરી હંસ નિરધાર. ૫
બુધ કલાએ મનુષ્ય માંહે અતિપે, માટે મનુષ્ય કલા અવતાર;
વેદ તથા સ્મૃતિ ચાર વ્યાકરણ, મનુષ્ય થકી વિસ્તાર. ૬
કલા અવતાર મનુષ્ય સર્વે, જેમાં કળા અશ સાક્ષાત;
કલા અવતાર મનુષ્ય નિશ્ચે, રખે વિસ્તારતો વાત. ૭
વિભૂતિ રૂપે હરિએ કર્યું, સુણ વીરા થઇ સાવધાન;
વિવેક વિગતે કહું તે નિશ્ચે, સાંભળ ચિત્ત દઈ કાન. ૮
ચંદ્ર સુર્ય તારા ધ્રુવ મંડળ, સ્વર્ગ લોક કૈલાશ;
ગુણ ગાંધર્વ યક્ષ કિન્નર, સુરમુની વિભૂતતણો પ્રકાશ. ૯
રસાતળ તળાતળ ને, નાગ લોક જ જેહ;
સત્ય લોક ને જન લોક, વિભુત માનજે તેહ. ૧૦
ભુવર્લોક ચરના ચોખાણ, લક્ષ ચોરાશી જાત;
વિષ્ણુ લોક વૈકુંઠના વાસી, વિભૂત હરિની નિત્ય. ૧૧
બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર સુરપતિ, શેષ નાગ મહા મોટા;
એ સર્વ વિભૂતિ હરિ જાણે, જેમ જળમાં પરપોટા. ૧૨
વિભૂતિમાં એ મનુષ્યતણો દેહ, તે કળાઅવતાર જ કહીએ;
બુધ કળા પરાક્રમ જેનો, જોતાં પાર ન લહીએ. ૧૩
સ્થાવર જંગમ જીવ ચરાચર, સ્થુલ સૂક્ષ્મ વિસ્તાર;
ચૌદ ભુવન હરિવ્યાપક, વિભૂત રૂપ સસાર. ૧૪
ચાર પ્રકારે રમે હરિ લીલા, જ્યાં દ્વિતીયાનો નાશ;
એ અગમ વાત ધ્યાત્મ અળગી, કો જાણે નિજદાસ. ૧૫
કારણ બ્રહ્મ તે દેવ નિરંજન, અંશ તેમાં પચભૂત;
કળાવતાર મનુષ્ય તું જાણે, અન્ય જીવને વિભૂત. ૧૬
વિભૂત મહા પ્રપંચ કર્યાં, ઋષિએ અળગા ચોવીશ અવતાર;
તેના શાસ્ત્ર પુરાણ કરી થાપ્યાં, ભજવાને સંસાર. ૧૭
પૂર્ણ બ્રહ્મ નિરંજનને શુભ, જે દષ્ટિ આગળ સંસાર;
તે માટે ચોવીશ કીધા અળગા, કહી દેખાડ્યા સાર. ૧૮

સ્મર્ણ કીર્તન કર્યાં ચાલતાં, નવધા ભક્તિ ભેદ;
તીર્થ ક્ષેત્ર ઉપાસના, થાપી સાચા સાખી વેદ. ૧
હવે વિવેક વીગત સાંભળનું વીરા, નામ રૂપ વિસ્તાર;
મન કલ્પિત કરયા ઋષીએ, સર્વ કળા અવતાર. ૨
કળાં અવતાર ચોવીશ હરીના, વિભૂતમાં તેનાં સ્થાન;
ઋષિએ આજ્ઞા કરી દાખ્યા, તે સાંભળ થઇ સાવધાન. ૨
મચ્છ કચ્છ આદે લઇ જળચર, જીવ અનંત અપાર;
તે સકળ મળી તું જાણ હરી, મચ્છા અવતાર. ૨
વરાહ આદે લઇ પશુમાં, મધ્યમ જીવ અપાર;
વેદ વચન કરી તું માને, હરીનો ત્રીજો અવતાર. ૨
અંગ હીણા ને કાળા કુબડા, એવા દેહતણા વ્યવહાર;
જંતુ એવા જગતમાં, તું જાણે વામન અવતાર. ૨૪
સિંહ આદે મનુષ્ય જેટલાં, નખ તણો વિસ્તાર;
એ સકળ મળી તું માને, પચમ નૃસિંહ અવતાર. ૨૫
પર્શુરામ આદે લઈ ક્ષત્રી, ધારાળા અપાર;
અંતર્ગત મનમાં તું જાણે, તે પર્શુરામ અવતાર. ૨૬
રઘુપતિ આદે લઈ સર્વ રાજા, દેશ તણા અધિકાર;
દયાનીમ જેને વાહાલા, તે રામા અવતાર. ૨૭
પશુચર આદે લઇ, જીવ જગત વિસ્તાર;
પરપંચી કામી સ્ત્રી સંગે, કૃષ્ણ હરી અવતાર. ૨૮
બુધ આદે દઇ સર્વજ્ઞાની, મહંત શિરોમણિ સાર;
એ સર્વ મળી તું જાણે, હરિ બુદ્ધા અવતાર. ૨૯
આદે કલંકી શ્રી નારદ, મન તણો અહંકાર;
જગતમાં જે જીવ એહેવા, તે કલકી અવતાર. ૩૦
દશ અવતાર થયા પરિપૂરણ, ઉત્તમ અનુભવ સાર;
હવે ચૌદ અવતારતણું જે વર્ણન, તે સાંભળ નિર્ધાર. ૩૧
પ્રથમ હંસ આદે લઇ પક્ષિ, અંડજ ખાણ વિસ્તાર;
તે સર્વ જંતુ મળી હવે જાણે, હરિ અંશ અવતાર. ૩૨
યજ્ઞ આદે દઇ જે રચના, જ્યોત તણો વિસ્તાર;
પરાક્રમ સકળ વન્હીનાં, જાણો તે યજ્ઞ અવતાર. ૩૩

ઉમયા આદે લઇ જે અબળા, સુંદર શી અપાર,
રૂપ રસ ગુણ લક્ષવતી, તે મોહિની અવતાર ૩૪
સનકાદિક આદે લઇ તપસી, ઋષી શિરોમણ સાર;
તે સર્વ જોગી મળી તુ જાણે, સનકાદિક અવતાર ૩૫
કપિલ મુનિ આદે લઇ મુની જે, નિયમ ને વ્રતધારી;
બ્રહ્મા માહે એવા જે ઉત્તમ, તે હરિના અવતારી ૩૬
ઋષભ દેવ આદે લઇ રાજા, રાજ ત્યાગી અહંકાર,
એ વેષધારી પાખડી જગતમા, સોલમો હરિ અવતાર ૩૭
દત્તાત્રેય આદે લઇ અવધુત, ઉન્મુની લક્ષણ અપાર,
તેવા જોગી જગતમા જેટલા, દત્તાત્રેય અવતાર ૩૮
નારાયણ આદે લઇ જે નર, જીવો અસખ્ય અપાર,
તે સર્વ મનુષ્ય મળી તુ જાણે, નરનારાયણ અવતાર. ૩૯
ચક્રવર્તિ આદે લઇ પ્રથુરાય, છત્રપતિ અપાર,
સર્વ જતુ મળી તુ જાણે, ઓગણીશમો અવતાર. ૪૦
દેવ ઋષિ આદે લઈ નારદ, વૈષ્ણવ અસખ્ય અપાર,
તે સર્વ ભકત મળી તુ, જાણે બાવીસમો અવતાર ૪૧
ધ્રુવ આદે લઇ જે અવિચળ, જડ ચૈતન્ય અપાર,
તે વસ્તુ સકળ મળી તું, જાણે હરીતણા અવતાર. ૪૨
વેદ વ્યાસ આદે જે કવિતા, વક્તા અનત અપાર,
તે સર્વ શ્રેષ્ટ કવીશ્વર જાણે, હરિ ચોવીશમો અવતાર ૪૩
એ અવતાર ચોવીશ અવિગતના, એ તે વિભૂતિ પ્રમાણ,
એમા મનુષ્યતણા અવતાર તે, કળા માત્ર તું જાણ ૪૪
પચ ભૂત પચ તન માત્રા, દશ હરિના અવતાર,
બીજા ચૌદ કળા વિભૂતમા, એ મળી ચોવીશ અવતાર. ૪૫
ચાર પ્રકારે બીજા જે, નિર્ગુણ તથા ચાર ભૂત,
એ ચાર વ્યુહ કૃષ્ણાવતારે, એ સાક્ષાતે પૃત. ૪૬
રામ લક્ષ્મણ ભરત શત્રુઘ્ન, ચાર વ્યુહ કરી થાપ્યા,
બળભદ્ર કૃષ્ણ અનિરુદ્ધ પ્રદ્યુમ્ન, વ્યુહ કલ્પીને થાપ્યા. ૪૭
નિસ અવતાર એણી પેર જાણ તુ, સૃષ્ટિથી નહીં અળગા;
જ્ઞાન વિહોણા લોક બાપડા, પછી પ્રપચને વળગ્યા. ૪૮

જો અવતાર ન કરતે અળગા, ન રચતે નિર્ગુણ વાત;
ત્યારે લોક ભજત તે કોને, માટે કીધા એ સાક્ષાત. ૪૯
પૂર્ણ બ્રહ્મ તે જાણ નિરંજન, આ સર્વ ભૂતનું માત્ર;
કળા અવતાર મનુષ્ય તું જાણજે, ચાર પ્રકારે હરી માત્ર. ૫૦
અગમ અગોચર ને કોર ધારણ, પછી કરી પ્રપંચ રીત;
તે માટે અવતાર ચોવીશ, કીધા છે કલ્પીત. ૫૧
વ્યાપક બ્રહ્મ આણ આદે લઈને, બ્રહ્માથી તૃણ પર્યંત;
એ સકળ સમાન કરી તું જાણે, કીડી કુંજર જંત. ૫૨
શ્રુતિ સ્મૃતિ મળતુ કાંઈ ન ટળતું, તે અધ્યાત્મક જ્ઞાન;
દાસ ગોપાળ કહે કરજોડી, અનુભવ કર તું અમૃત પાન. ૫૩

કડવું ૧૨ મું–રાગ વેરાડી.

હવે સાંભળ ચાર મુક્તિ, સ્થિત કહું અળગાં નામ;
વ્યાપક ભૂત જે નિત્ય નિરંજન, બીજ તેના દામ. ૧
પ્રથમ સાલોકતા તથા સમીપતા, ત્રીજી સ્વરૂપતા જાણ;
ચોથી મુક્તિ સાયુજ્યતા કહીએ, એ ચાર નામ પ્રમાણ. ૨
રૂપ નામ ગુણ સ્થાવર જંગમ, ચૌદ ભુવન લગી જેહ;
પંચ મહા ભૂત સમેત સૃષ્ટિ, સાલોકતા મુક્તિ એહ. ૩
સૂક્ષ્મ બ્રહ્મ સર્વ અગોચર, અમર સર્વ સમીપ તે ધામ;
ગુરુગમ અનુપમ અનુભવ, મુક્તિ સમીપતા નામ. ૪
ખલ્વિદં બ્રહ્મ વ્યાપ કહે તે જાણી, પોતે થયો તદ્રૂપ;
એવા જીવ દશા જે પામ્યા, તે સાલોકતા મુક્તિ રૂપ. ૫
સ્થુળ પડે પિંડ સૂક્ષ્મ થાયે, જીવતા જાય જાણી;
સાયુજ્યતા મુક્તિ યથાર્થ, જોતમાં જોત સમાણી. ૬
એ મુક્તિ નિરંતર જન, જગતમાં કોઈ જાણે;
નિમિત માત્ર ને મંદમતી જે, સત્ય કરી કરી પ્રમાણે. ૭
જેવા ગુરુ ત્યાં તેવા સેવક, તેવો તેનો બોધ;
કો મલીન આચાર કરતા, કો વર્ણ આચારે શુદ્ધ. -
અપ્રમેય વ્યાપક બ્રહ્મ દેવ ભાખે, ઠાલો નહીં અણ ઠામ;
વેદ વચન અનુભવ ઓળખી, બોલે તે નિષ્કામ. ૯
સાહેરમાં શું કહીએ અળગા, જળચર સર્વ જાણ;
કલ્પા માત્ર કહીએ તે કલ્પિત, એ તે જળ પ્રમાણ. ૧૦

ચૌદ ભુવન હરિ સાગર માંહિ તથા લોક અલોક;
વસ્તુ એક દ્વિતીયા ન દીસે, કહાં અળગી ત્હારે મોક્ષ. ૧૧
જળ તુરંગ બુદબુદા સર્વ જળના, જળચર જાત અનેક;
મોતી સીપ તથા પરવાળાં જલ જાણ્યું સર્વે એક. ૧૨
સ્વામિ એક સુણો વીનતી, તમે કહ્યું નિરધાર;
સંશય એક ઉપન્યો, તેનો કહો વિસ્તાર. ૧૩
વ્યાપક મુક્ત અવતાર એ વ્યાપક, તમો કહ્યું સર્વ સમાન;
તો અળગી મુક્તિ અવતાર ચોવીશને, કાં કથે કથા પુરાણ. ૧૪
મચ્છ પુરાણ વરાહ પુરાણ, અવતાર વિશેષે નામ;
તે સમજાવી કહો સ્વામી, કીધાનું શું કામ. ૧૫
સાંભળ પ્રશ્ન તણો પ્રતિઉત્તર, વત્સ થઇ સાવધાન;
નિત્ય વ્યાપકની વાત મોટી, ન પ્રીછે અજ્ઞાન. ૧૬
જો પ્રીછે તો ભ્રષ્ટ થઈ રહે, લોપે સઘળા ધર્મ;
શઠ થઇ વિચારે મહા મૂરખ, સમજ તું નિશ્ચે મર્મ. ૧૭
રાસ ભોગ ગ્રેહે ભોગ હરીના, ક્રીડા થાય ધર્મ આચાર;
દાનત આલોપી થાય લોભી, વાહલો થાય સસાર. ૧૮
વાધે લોભ ન ગણે પાપને, ભોગ વિષે બુધ વ્યાપે;
દગ્ધ જ્ઞાન અનર્થનું પાત્ર, સ્વાદે સકળ ઉપાયે. ૧૯
પછી નિમિત્ત માત્ર કલ્પિત કથીએ, નિત્ય તે રાખ્યું અળગું;
કથા પુરાણ કરી ચતુરાઈ, તેણે રહેશે સર્વ વળગ્યું. ૨૦
જેમ પૃથ્વી પિંડ થકી સર્વ રચના, તેના ગુણે નવ રીઝે;
ભાંડ પાત્ર રંગીલાં સુંદર, તેને સર્વ કો પૂજે. ૨૧
આકાશ આરશી ન આવે કરમાં, દર્પણે સહુ જુએ;
સમુદ્ર જળ જેમ વેહે વાદળાં, કોશ વહે જેમ કૂએ. ૨૨
ગ્રેહે રસ શૃંગાર રસ, જ્ઞાન રસ નીરમ્યા;
પ્રપંચ ધર્મ કર્મ ક્રિયા બહુ, ત્યાં ત્યાં લોક સર્વ ભમ્યા. ૨૩
નાના ભાત કરી ચતુરાઈ, કીધા વચન વિલાસ;
સાંભળતાં આનંદ ઊપજે, મૂર્ખ પામે મન ઉલ્હાસ. ૨૪
અવિચળ બ્રહ્મ વચનથી અળગો, તે તો કહ્યો નવ જાય;
પછી જીવ તણાં આરોપી લક્ષણ, શીવને સર્વ કો પાય. ૨૫

જો અવતાર ન કરતે અળગા, ન રચતે નિર્ગુણ વાત;
ત્યારે લોક ભજત તે કોને, માટે કીધા એ સાક્ષાત. ૪૯
પૂર્ણ બ્રહ્મ તે જાણ નિરંજન, આ સર્વ ભૂતનું માત્ર;
કળા અવતાર મનુષ્ય તું જાણજે, ચાર પ્રકારે હરી માત્ર. ૫૦
અગમ અગોચર ને કોર ધારણ, પછી કરી પ્રપંચ રીત;
તે માટે અવતાર ચોવીશ, કીધા છે કલ્પીત. ૫૧
વ્યાપક બ્રહ્મ અણુ આદે લઈને, બ્રહ્માથી તૃણ પર્યંત;
એ સકળ સમાન કરી તું જાણે, કીડી કુંજર જંત. ૫૨
શ્રુતિ સ્મૃતિ મળતું કાંઈ ન ટળતું, તે અધ્યાત્મક જ્ઞાન;
દાસ ગોપાળ કહે કરજોડી, અનુભવ કર તું અમૃત પાન. ૫૩

કડવું ૧૨ મું–રાગ વેરાડી.

હવે સાંભળ ચાર મુક્તિ, સ્થિત કહું અળગાં નામ;
વ્યાપક ભૂત જે નિલ નિરંજન, પ્રીછ તેનો ઠામ. ૧
પ્રથમ સાલોકતા તથા સમીપતા, ત્રીજી સ્વરૂપતા જાણ;
ચોથી મુક્તિ સાયુજ્યતા કહીએ, એ ચાર નામ પ્રમાણ. ૨
રૂપ નામ ગુણ સ્થાવર જંગમ, ચૌદ ભુવન લગી જેહ;
પંચ મહા ભૂત સમેત સૃષ્ટિ, સાલોકતા મુક્તિ એહ. ૩
સૂક્ષ્મ બ્રહ્મ સર્વ અગોચર, અમર સર્વ સમીપ તે ધામ;
ગુરુગમ અનુપમ અનુભવ, મુક્તિ સમીપતા નામ. ૪
ખલ્વિદં બ્રહ્મ વ્યાપ કહે તે જાણી, પોતે થયો તદ્રૂપ;
એવા જીવ દશા જે પામ્યા, તે સાલોકતા મુક્તિ રૂપ. ૫
સ્થુળ પડે પિંડ સૂક્ષ્મ થાયે, જીવતા જાગ્ય જાણી;
સાયુજ્યતા મુકિત યથાર્થ, જોતમાં જોત સમાણી. ૬
એ મુક્તિ નિરંતર જન, જગતમાં કોઈ જાણે;
નિમિત માત્ર ને મંદમતી જે, સત્ય કરી કરી પ્રમાણે. ૭
જેવા ગુરુ ત્યાં તેવા સેવક, તેવો તેનો બોધ;
કો મલીન આચાર કરતા, કો વર્ણ આચારે શુદ્ધ.
અપ્રમેય વ્યાપક બ્રહ્મ દેવ ભાખે, ઠાલો નહીં અણુ ઠામ;
વેદ વચન અનુભવ ઓળખી, બોલે તે નિષ્કામ. ૯
સાહેરમાં શું કહીએ અળગા, જળચર સર્વ જાણ;
કલ્પા માત્ર કહીએ તે કલ્પિત, એ તે જળ પ્રમાણ. ૧૦

ચૌદ ભુવન હરિ સાગર માંહિ તથા લોક અલોક;
વસ્તુ એક દ્વિતીયા ન દીસે, કહાં અળગી ત્હારે મોક્ષ. ૧૧
જળ તુરંગ બુદબુદા સર્વ જળના, જળચર જાત અનેક;
મોતી સીપ તથા પરવાળાં જલ જામ્યું સર્વે એક. ૧૨
સ્વામિ એક સુણો વીનતી, તમે કહ્યું નિરધાર;
સંશય એક ઉપન્યો, તેનો કહો વિસ્તાર. ૧૩
વ્યાપક મુક્ત અવતાર એ વ્યાપક, તમો કહ્યું સર્વ સમાન;
તો અળગી મુકિત અવતાર ચોવીશને, કાં કથે કથા પુરાણ. ૧૪
મચ્છ પુરાણ વરાહ પુરાણ, અવતાર વિશેષે નામ;
તે સમજાવી કહો સ્વામી, કીધાનું શું કામ. ૧૫
સાંભળ પ્રશ્ન તણો પ્રતિઉત્તર, વત્સ થઇ સાવધાન;
નિત્ય વ્યાપકની વાત મોટી, ન પ્રીછે અજ્ઞાન. ૧૬
જો પ્રીછે તો ભ્રષ્ટ થઈ રહે, લોપે સઘળા ધર્મ;
શઠ થઇ વિચારે મહા મૂરખ, સમજ તું નિશ્ચે મર્મ. ૧૭
રાસ ભોગ-ગેહે ભોગ હરીના, ફીકા થાય ધર્મ આચાર;
દાનત આલોપી થાય લોભી, વાહલો થાય સંસાર. ૧૮
ચાંધે લોભ ન ગણે પાપને, ભોગ વિષે બુધ વ્યાપે;
દગ્ધ જ્ઞાન અનર્થનું પાત્ર, સ્વાદે સકળ ઉપાયે. ૧૯
પછી નિમિત્ત માત્ર કલ્પિત ઋષીએ, નિત્ય તે રાખ્યું અળગું;
કથા પુરાણ કરી ચતુરાઈ, તેણે રહેશે સર્વ વળગ્યુ. ૨૦
જેમ પૃથ્વી પિંડ થકી સર્વ રચના, તેના ગુણે નવ રીઝે;
ભાંડ પાત્ર રંગીલાં સુંદર, તેને સર્વ કો પૂજે. ૨૧
આકાશ આરશી ન આવે કરમાં, દર્પણે સહુ જૂએ;
સમુદ્ર જળ જેમ વેહે વાદળાં, કોશ વહે જેમ કુએ. ૨૨
ગેહે રસ શૃંગાર રસ, જ્ઞાન રસ નીરમ્યા;
પ્રપંચ ધર્મ કર્મ ક્રિયા બહુ, ત્યાં ત્યાં લોક સર્વ ભમ્યા. ૨૩
નાના ભાત કરી ચતુરાઈ, કીધા વચન વિલાસ;
સાંભળતાં આનંદ ઊપજે, મૂર્ખ પામે મન ઉલ્હાસ. ૨૪
અવિચળ બ્રહ્મ વચનથી અળગો, તે તો કહ્યો નવ જાય;
પછી જીવ તણાં આરોપી લક્ષણ, શીવને સર્વ કો પાય. ૨૫

અગમ વાત પ્રીછે કોઇ, ન આવે મન માંહિ;
દેહ દર્શીને અનુભવ દુર્લભ, પછી રૂપ તણા ગુણ ગાયે. ૨૬
બાળક બુદ્ધ લહે સુપ્રપંચ, જે દીઠું તે જાણે;
સકળ કળા અતિ કુસળી, સમાયુક્ત સર્વ જાણે. ૨૭
પૂર્ણ પદ પ્રીછે જે સમે, સર્વ સમાન તે પેખે;
બ્રહ્મજ્ઞાન વોહોણો જે જંન, અવતારને અળગો દેખે. ૨૮
ગાવાવાવાને વળી ધાવા, કીધાં શાસ્ત્ર પુરાણ;
એ પ્રપંચે રહ્યા સર્વ વળગી, તે બાળક બુદ્ધ અજાણ. ૨૯
સૃષ્ટિ નહીં નહીં ઉત્પત્તિ પ્રલય, તે ઘરને જે જાણે;
વેદ પુરાણ અવતાર ચોવીશને, ત્યારે તે નવ પ્રમાણે. ૩૦
વચન સુણી અધ્યાત્મ વાણી, મૂરખ મનમાં હરખે;
સદ્‌ગુરુ કેરા બાળક જ્ઞાની, તે સર્વે મનમાં હરખે. ૩૧
સદ્‌ગુરુના બાળકને સુલભ, દુર્લભ નગુરા જેહ;
પ્રીછ્યા તેને પડ્યું પાધરું, અવરને અનેક સંદેહ. ૩૨
કોને જગત થયું હરીમય, મુક્તિમય ચૌદે લોક;
કોને હરી સ્વપ્ને ન આવે, જ્યાં ત્યાં દેખે દોષ. ૩૩
સુવર્ણ ઢીમણ સોહે અંગે, પછી ઘાટ ઘડ્યા શણગાર;
તે આભૂષણ સજ્યાં જ્યારે અંગે, ત્યારે મોહ પામ્યાં નરનાર. ૩૪
નિર્ગુણ બ્રહ્મ અગોચર ઇંદ્રિ, તે સર્વને કેમ સૂજે;
તે માટે અવતાર ચોવીશને, હરિ જાણીને પૂજે. ૩૫
અવિગત બ્રહ્મ તણી ગતિ દુર્લભ, હરિહર બ્રહ્મા ભૂલ્યા;
તે હરિ શું જાણે સંસારી, વીહીલા ફરે આક તૂલા. ૩૬
અવની જીવ અસલીયાં જ્યાં ત્યાં, અહી મણીધર કો પાસ;
પક્ષી અનંત રડવડે અવની, અનલ રમે આકાશ. ૩૭
વડ પીપળ બાવળ વૃક્ષ બદ્રી, તે તણાં બહુ રાન;
બાવના ચંદન વૃક્ષ અનૂપમ, તે લાધે કો રામ. ૩૮
મુક્તિ ચાર અવતાર ચોવીસે, પ્રપંચ કથ્યા પુરાણ;
નિત્યનૈમિત્ય કાંઇ કલ્પી દાખ્યું, તે અર્થ હૃદેમાં આણ. ૩૯
થઇ સાવધાન વિચાર વિવેક, અનુભવ આપ સંભાળ;
દાસ ગોપાળ કહે હેલામાંહે, છૂટે સંશય જાળ. ૪૦

કડવું ૧૩ મું-રાગ રામગ્રી.

વળતો બોલ્યો શિષ્ય સુજાણજી, સારા ઉત્તર દીધા નાથજી;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ દેવ દયાળજી, તેની વિગત કહો કૃપાળજી. ૧

ઉથલો.

બ્રહ્મા સરજે વિષ્ણુ પાળે, પ્રલય કરે મહાદેવ;
વાત મેં શ્રવણે સુણી, કહે વેદાંત અવસ્યમેવ. ૨
સરજે પાળે ને સંહાર કરે, એ દેવ મોટા ત્રણ;
ત્યારે પરમેશ્વર તે શું કરે, મને કહો અશર્ણાશર્ણ. ૩
હરી કર્તા સર્વકો કહે, વદે સાક્ષી વેદ;
તે અશક્ત ભાજી જીવની, કર્યાં ત્રણ દેવના ભેદ. ૪
આશ્ચર્ય સરખી વાત સ્વામી, કહો વિગતે મર્મ;
ત્રિગુણાત્મક સૃષ્ટિના ધણી, તે પ્રીછવો અનુક્રમ. ૫
બ્રહ્મા કેમ સરજે ઘડે, વિષ્ણુ પાળે કેમ;
સંહાર તે શિવ કેમ કરે, તે કહો જેમનું તેમ. ૬
તેનાં નામ ઠામ ને રૂપ કેવાં, તેના ગુણ કહો પરાક્રમ;
ત્રણ વેદ સમર્થ કાં થકા, પ્રભુ પ્રીછવો મહા મર્મ. ૭
વળી વૈકુંઠ સર્વે કહે તે, કોણ વૈકુંઠ ભોમ;
એ પ્રશ્ન વળી ઉપન્યું, કહો દષ્ટ રાખી સૌમ્ય. ૮
વેદ ચારે વર્ણવે જે, સકલ વ્યાપક રામ;
તો પુરાણે અળગો કાં કર્યો, વૈકુંઠ કેરો ઠામ. ૯
સ્વામિ વળી એક વીનતી, સ્વર્ગમાં વસે દેવ;
તે સ્વર્ગની સ્થિતિ વર્ણવો, યથાર્થ અવસ્યમેવ. ૧૦
નર્ક નર્ક સર્વકો કહે, કીયો નર્ક કયોરે ઠામ;
એ સંશયમાં સર્વકો પડ્યા, એ શી ગતી છે ભગવાન. ૧૧
દશો દિશા અવિનાશિ અવિગત, જેમ સકલ વ્યાપક વ્યોમ;
તો સ્વર્ગ નર્ક વૈકુંઠ કૈલાસની, ક્યાં રહી અળગી ભોમ. ૧૨
એ ચાર સંશય મુજને નડે, તેણે વિંધ્યું મારુ મન;
તે વીગત વેગે પ્રીછવો, કરો કૃપાનાથ પાવન. ૧૩

વલણ.

પ્રસન્ન થઇને પ્રીછવો, સ્વામી કહું નામી શીશરે;
ગોપાળને કૃપા કરો, સદ્‌ગુરુ શ્રી જગદીશરે. ૧૪

કડવું ૧૩ મું–રાગ રામગ્રી.

વળતો બોલ્યો શિષ્ય સુજાણજી, સારા ઉત્તર દીધા નાથજી;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ દેવ દયાળજી, તેની વિગત કહો કૃપાળજી. ૧

ઉથલો.

બ્રહ્મા સરજે વિષ્ણુ પાળે, પ્રલય કરે મહાદેવ;
વાત મેં શ્રવણે સુણી, કહે વેદાંત અવશ્યમેવ. ૨
સરજે પાળે ને સંહાર કરે, એ દેવ મોટા ત્રણ;
ત્યારે પરમેશ્વર તે શું કરે, મને કહો અશર્ણાશર્ણ. ૩
હરી કર્તા સર્વકો કહે, વદે સાક્ષી વેદ;
તે અશક્ત ભાજી જીવની, કર્યા ત્રણ દેવના ભેદ. ૪
આશ્ચર્ય સરખી વાત સ્વામી, કહો વિગતે મર્મ;
ત્રિગુણાત્મક સૃષ્ટિના ધણી, તે પ્રીછવો અનુક્રમ. ૫
બ્રહ્મા કેમ સરજે ઘડે, વિષ્ણુ પાળે કેમ;
સંહાર તે શિવ કેમ કરે, તે કહો જેમનું તેમ. ૬
તેનાં નામ ઠામ ને રૂપ કેવાં, તેના ગુણ કહો પરાક્રમ;
ત્રણ વેદ સમર્થ કાં થકા, પ્રભુ પ્રીછવો મહા મર્મ. ૭
વળી વૈકુંઠ સર્વે કહે તે, કોણ વૈકુંઠ ભોમ;
એ પ્રશ્ન વળી ઉપન્યું, કહો દષ્ટ રાખી સૌમ્ય. ૮
વેદ ચારે વર્ણવે જે, સકલ વ્યાપક રામ;
તો પુરાણે અળગો કાં કર્યો, વૈકુંઠ કેરો ઠામ. ૯
સ્વામિ વળી એક વીનતી, સ્વર્ગમાં વસે દેવ;
તે સ્વર્ગની સ્થિતિ વર્ણવો, યથાર્થ અવશ્યમેવ. ૧૦
નર્ક નર્ક સર્વકો કહે, કીયો નર્ક ક્યારે ઠામ;
એ સંશયમાં સર્વ કો પડ્યા, એ શી ગતી છે ભગવાન. ૧૧
દશી દિશા અવિનાશિ અવિગત, જેમ સકલ વ્યાપક વ્યોમ;
તો સ્વર્ગ નર્ક વૈકુંઠ કૈલાસની, ક્યાં રહી અળગી ભોમ. ૧૨
એ ચાર સંશય સુજને નડે, તેણે વિંધ્યું મારું મન;
તે વીગત વેગે પ્રીછવો, કરો કૃપાનાથ પાવન. ૧૩

વલણ.

પ્રસન્ન થઇને પ્રીછવો, સ્વામી કહું નામી શીશરે;
ગોપાળને કૃપા કરો, સદગુરુ શ્રી જગદીશરે. ૧૪

એ ત્રણ ઉપજે સમે, બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ;
એ ગુપ્ત વાત પ્રકટ કરી, મેં કીધો તુજને ઉપદેશ. ૧૫
એ પંચભૌતિક આ વિશ્વ રચનાં, તેના ગુણ છે લગન;
અજ્ઞાની તે નવ લહે, કો મહાંત થાએ મગન. ૧૬
જેનાં રૂપ દૃષ્ટે દેખીએ, તે થાય ઉત્પન નાશ;
તે માંટે ત્રણ દેવતા, જળ ધરા તેજ પ્રકાશ. ૧૭
પવન સૂક્ષ્મ પીછજે, અતિ સૂક્ષ્મ તે આકાશ;
એ વસ્તુમાં પેશે નહી, અગોચર અવિનાશ. ૧૮
હવે સાંભળ વૈકુંઠ વારતા, છે સકળ વ્યાપક બ્રહ્મ;
તેનો વેદ પાર નવ લહે, અગમ અવિગત મર્મ. ૧૯
વ્યોમ વ્યાપક વૃક્ષ થડ અને, શાખા બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ;
પત્ર ફળ સંસાર રચના, સમજ એ ઉપદેશ. ૨૦

વલણ.

સમજ એ ઉપદેશ ઉત્તમ, મહાવાક્ય એ વિચાર;
ગોપાળ કહે નિર્ણય કરી, સિદ્ધાંત શિરોમણિ સાર. ૨૧

કડવું ૧૫ મું—રાગ ધન્યાશ્રી.

વળતા બોલ્યા સદગુરુ દેવજી, સાંભળ વીરા વાત અવસ્યમેવજી;
પ્રશ્ન તે પૂછ્યાં વૈકુંઠ કેરાજી, તે હવે સાંભળ અર્થ. ધરેણાજી. ૧

ઉથલો.

સાંભળ અર્થ વકુંઠનો, પ્રપંચ થકીનો બહુ દૂર;
આદ્ય અંત્યે મધ્ય વ્યાપક, નિરંજન ભરપૂર. ૨
આરપાર કો નવ લહે, સુરિનર મુનિ સંસાર;
વેદ વર્ણવતા રહ્યા, તે બ્રહ્મ અપરંપાર. ૩
ત્રિભુવન માંહે જે હરી, તે વ્યાપક ચૌદભુવંન;
કોડ ભુવનમાં જે હરી, અદ્વૈત, સૂક્ષ્મ તંન. ૪
સગુણ નિર્ગુણ વસ્તુ અદ્વૈત, વદે વેદ પુરાણ;
ત્યારે વૈકુંઠ અળગું ક્યાં રહ્યું, સિદ્ધાંત મનમાં આણ. ૫
રૂપ અરૂપી અખંડ મંડળ, વસ્તુ એક અંબાર;
પ્રીછે તેને પાધરું, સર્વ મુક્તમય સંસાર. ૬
પ્રગટ એમ જો પ્રીછવે તો, ત્યારે થાય શઠ લોક;

પછી પ્રપંચ લઈ કર્યાં, રચ્યા બહુ વિધ દોષ. ૭
વૃથા અવતાર મનુષ્યને, અનર્થે કર્યું પાત્ર;
અંકુશમાં એને રાખવા, પછી રચ્યા પ્રપંચ માત્ર. ૮
બહુ દોષ દૃષ્ટિએ પરવરે, કહી પુણ્ય દેખે પાપ;
સ્વાદ સર્વનો રાખવા, કરી ધર્મ કરી થાપ. ૯
વસ્તુ જેમ જેમ વેગળી, તેમ તેમ તેશું સ્નેહ;
પ્રેમ પાસે શો ટળે, તું જો વિચારી એહ. ૧૦
જે દેવ ઘરને આંગણે, તે શું ન રાખે એ રંગ;
જે દેવ કામી દ્વારિકા, તાંહાં ચાલ દર્શન સંગ. ૧૧
એક ઘેર પોતાને પદ્મિની, ગુણ રૂપ સુંદર નાર;
તેને મેહેલે પરહરી, કરે શંખીણી શું વ્યભિચાર. ૧૨
જેમ અંન ફરતું રે રુચે, તેમ રુચે ફરતી વાત;
રૂપ રંગ દૃષ્ટિ ફરતી રુચે, સ્વભાવ જીવ ઘાત. ૧૩
મીઠું લાગે વેગળું, નીકટ ફીકું હોય;
નર નાર જો અળગાં બે રહે, તો વિરહ વ્યાકુળ હોય. ૧૪
સ્વભાવ જાણી જીવનો, મહા પુરૂષે ઓળખી ઘાત;
પછી પ્રપંચ રચ્યો, કીધી વૈકુંઠ કેરી ખ્યાત. ૧૫
વૃક્ષ સુવર્ણનાં વર્ણવ્યાં, ત્યાં પત્ર સાજડિત રત્ન;
મુક્તાફળ તે જળહળે, ત્યાં સદા સુગંધિત વન. ૧૬
શોભા નાના ભાતની, સુણી સ્નેહે ઉપજે મંન;
ને પછી તે સ્થાનક પામવા, કરે ધર્મ ક્રિયા જંન. ૧૭
સુખ ઘણાં ત્યાં સૂચવ્યાં, અને દુઃખ નહીં લવલેશ;
સુંદરીના પતિ શોભે, રુડા શ્રી દેવેશ. ૧૮
સુણી મોહ ઉપજે મનને, શું કરીએ જીવ અજ્ઞાન;
પછી વાસનાએ કરે સુકૃત્ય, ક્યારે પામીએ એ સ્થાન. ૧૯
પછી ભક્તિ નવધા રચી, વળી ષોડશ પૂજા સાર;
પ્રતિમા પ્રત્યક્ષ કરી, ત્યાં વળગ્યો સર્વ સંસાર. ૨૦
રગવાને તે તીર્થ કર્યાં, તથા જપ તપ દાન;
આચાર બંધ ને અતિ ઘણા, શૌચ સંધ્યા સ્નાન; ૨૧
ધર્મના અહંકાર ઉપજ્યા, પછી હવાં ખટ દર્શન;
હરી તો જેમના તેમ રહ્યા, પછી વાધ્યું મંન. ૨૨

એમ આધિ વ્યાધિ ધર્મ કર્મ, તથા મતનો વ્યવહાર;
કાળ નિર્વાણ એણી પેરે કરે, એમ મળી સર્વ સસાર. ૨૩
કથા કીર્તન નિત્ય સુણે, મહા પ્રલયમાં સર્વ નાશ;
ત્યારે કયાં રહે ત્રણ દેવતા, ક્યાં રહે વૈકુંઠ કૈલાસ. ૨૪
અસંખ્ય બ્રહ્મા ઉપજે, થાય કોટિ વિષ્ણુનો નાશ;
સહસ્ર ભગનો-સમે ઇંદ્ર, એમ પડે પ્રલય પાશ. ૨૫
એ ત્રણ દેવ તે એક મૂરત, એમ વદે વેદ પુરાણ;
કથા નિત્ય જન સાંભળે, ન પ્રીછે લોક અજાણ. ૨૬
પોતે મરે તે શું કરે, આ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન ને નાશ;
પાધરું તે પ્રીછે નહીં, અવળો કરે અભ્યાસ. ૨૭
પ્રપંચ પંડિતના કર્યા, તે જાણે પંડિત સોય;
મૂર્ખ ગત કંઇ નવ લહે, ટગર ટગર સામું જોય. ૨૮
નથી વૈકુંઠ કંઇ વેગળું, નથી વિષ્ણુ લક્ષ્મી નાર;
સકળ વ્યાપક બ્રહ્મ છે, સર્વેશ્વર સંસાર. ૨૯
ચૌદ લોક કહેવા લગી, નથી જોગ માયા વૈરાટ;
રવિ શશી તારા મુનિ, મૃગજળ મિથ્યા ઠાઠ. ૩૦
બ્રહ્મ વ્યાપક જ્યાં લગી, ત્યાં લગી વૈકુંઠ સ્થાન;
અન્ય વૈકુંઠ થાપના, તે મિથ્યા કલ્પિત જાણ. ૩૧
સ્વામિ વૈકુંઠ વ્યાપક વર્ણવ્યું, તેમાં વ્યાપક ચૌદે લોક;
ત્યારે ભક્તિ કરી મુક્તે ગયા, તે સર્વ થાય છે ફોક. ૩૨
સાંભળ વીરા વારતા, જીવ વિષે કર્યો આશ;
તે માટે સૂઝે નહીં, હરિ વ્યાપક સર્વાવાસ. ૩૩
જે જનને સદ્‌ગુરુ મળ્યા, તેણે પ્રીછ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન;
સર્વેશ્વર તેણે ઓળખ્યા, તેને વળી હૃદેમાં સાન. ૩૪
તેને ટળી કર્મની વાસના, સમ્યો ધર્મનો ડંડ;
આચારની ઉર્મી સમી, મન થયું તે ચલબંધ. ૩૫
વૈરાટ વેધીત પ્રગટ્યો રગે, તેને ફીકો થયો સસાર;
દ્રવ્ય જેના ઘરમાં રમે, તેના સુખ તણો નહીં પાર. ૩૬
શોક સર્વ સંશય સમ્યા, આનદ અંગ ન માય;
તદ્રૂપ તે પોતે થયો, તે જીવનમુક્ત કહેવાય. ૩૭

અગાધ બુદ્ધિનો જે ધણી, તે પ્રગટ પામ્યો રામ;
મુક્તની એ થાપના, વૈકુંઠનો વિશ્રામ. ૩૮
જ્ઞાનીને હરિ પ્રીછા પડે, જાણી સઘળી જુક્ત;
પૂરણપદ જ્યારે ઓળખ્યું, ત્યારે તેહ જ મુક્ત. ૩૯
એ જીવતો ત્યાં જઇ વસ્યો, જે હોય મુક્ત વિશેષ;
યાપકમાં કોણ જાય આવે, જીવશીવ વસ્તુ એક. ૪૦
ીજો હોય તો ઉદ્ધરે ત્યારે, થાએ અળગી મોક્ષ;
જેણે વસ્તુ વ્યાપક ઓળખી, લહી મુક્ત પ્રપંચ ફોક. ૪૧
ે જન બ્રહ્મ સૂક્ષ્મ પામ્યો, વામ્યો સ્વરૂપે શોક;
ં મુક્તમય પોતે થયો, અજ્ઞાન બંધન લોક. ૪૨
l માટે તે મુક્ત થાપી, કરી શાસ્ત્ર સર્વ સિદ્ધાંત;
ાન તે જે પ્રીછ્યુ, એમ વદે વેદ પુરાણ. ૪૩
ભરપૂર કહે ત્યાં દૂરશું, જે જીવ મુક્તે જાય;
ોકને અંકુશમાં રાખવા, રૂપીએ રચ્યો ઉપાય. ૪૪
મણુજતો જીવ ઊભો કરી, પ્રપંચે થાતી મોક્ષ;
ર્મ ત્રણ કલ્પી ઊભાં કર્યાં, સાધને વળગ્યા લોક. ૪૫
ંસારી બાળક જશો, જેમ તેમ વાલો જાય;
મત આપી ભોળવ્યો, રળીઆત મનમાં થાય. ૪૬
રચ્યો એ ઉપાય વીરા, ભજન કેરો સ્વાદ;
ાન રાખ્યું વેગળું, આગળ કરી ઉપાધ. ૪૭

કડવું ૧૬ મું–રાગ ધન્યાશ્રી

ુરુ બોલ્યા દીનદયાળજી, સંત શિરોમણી પર્મ કૃપાળજી;
રૂપ દેવનાં સાંભળ ધાતજી, સાંભળ વીરા સ્વર્ગની વાતજી. ૧

ઉથલો.

ાત સાંભળ સ્વર્ગની, ગુણ રૂપ લક્ષણ ભોગ;
મનુષ્ય તે મહાદેવ કરીએ, જેને હોય ભલો સંજોગ. ૨
રૂપ સુંદર શોભતો, તથા સુખી શરીર;
ભોગસંજોગે આગળો, દેવ સ્વર્ગી વીર. ૩
ઘેરના જેવી અપ્સરા, ગુણ રૂપ સુંદર સાર;
વ્યાધિ એક વપુને નહીં, તે દેવતા અવતાર. ૪

મધુર વાણી આચરે, સમાયુકતે જેહ;
નિર્લોભ દાતા શોક હરીના, દેવ લક્ષણ તેહ. ૫
મદીર તે મનભાવતાં, ચિત્ત વિષે પરઉપકાર;
ચિંતા મનને અણુ નહીં, તે દેવતા અવતાર. ૬
નિશદિન લીલા કરે, જેમ ભુવન બેઠા ભૂપ;
મનના મનોરથ ભોગવે, નિશ્ચે તે દેવ સ્વરૂપ. ૭
જ્ઞાન મન ગોવિંદનું, જેને વસ્તુ સકળ સમાન;
દોષ દષ્ટે નવ પડે, તે દેવરૂપ પ્રમાણ. ૮
દયા નિત્ય મનમાં વસે, કરી જીવ સકળની સેવ;
હૃદય તો કોમળ સદા, સુજાણ લક્ષણ દેવ. ૯
એવા નર જે ભોગતા, તેનાં ભુવન જાણે સ્વર્ગ;
બહુ સુખી સ્વર્ગે જાય, જે દુ:ખી તે વસે નર્ક. ૧૦
હવે સાંભળ નર્કની વારતા, તે મનુષ્યને અજ્ઞાન;
તે નર્ક કેવળ ભોગવે, જેને નહીં રુદેમાં સાન. ૧૧
જે શોક સાગરમાં સદા, દુ:ખતણો નહીં પાર;
બીજું નર્ક તે શું સૂચવે, દેહ નર્કનો ભંડાર. ૧૨
નર્કમાં નિશદિન પચ્યો, જેને વ્યાધિ ચિંતા અપાર;
અપયશ જેના જગતમાં, નિસ ઉઠાવે નર્ક ભાર. ૧૩
તેનું ભુવન એમ કરી જાણજે, તે નર્ક કેરો કુંડ;
કુટુંબ વડુ વર સત તે, જંતુ કરડે તુંડ. ૧૪
એવા નર જે દોહેલા, તે પચે નર્ક પ્રત્યક્ષ;
નર્ક બીજું જે કહે, તે માન મિથ્યા લક્ષ. ૧૫
ચાર પ્રશ્ન પૂરાં હવાં તે, કહ્યો નિર્ણય સાર;
ગુપ્ત તે પ્રગટ કરી, તુજને દાખ્યું નિરધાર. ૧૬
એ વચન જે જ્ઞાની તણાં, પ્રીછે જે પ્રમાણ;
સંસારીથી એકલો, જેણે સુણ્યાં કર્મ પુરાણ. ૧૭
જેમ દીઠા મારગ દોડતાં, અણદીઠે અકળાય;
તારો તે તરી વળે, અણતારો તે ગોથાં ખાય. ૧૮
એક દેવ ચક્ષે દેખતો, એક ચર્મ ચક્ષે અંધ;
મન થકી કો મુક્ત પામ્યા, કો પડ્યા મનથી બંધ. ૧૯

કો હરી વિના દેખે નહીં, મુકતમય ચૌદે લોક;
એક હરીને હીંડે ખોળતો, યત્રતત્ર દેખે દોપ. ૨૦
અકળ ગતિ અવિનાશની, રંક થાયે રાય;
બહુ ભણ્યા તે ભૂલા પડ્યા, સેહેજે હરીમાં સમાય. ૨૧
એ અધ્યાત્મક વિખ્યાત, પ્રત્યક્ષ કષ્ટ સમાન;
ગોપાળ કહે જન તે લહે, જે હોય ચતુરસુજાણ. ૨૨

કડવું ૧૭ મું–રાગ દેશાખ.

કરજોડીને કરચો પ્રણામ, શિષ્ય બોલ્યો થઇ સાવધાન;
એક પ્રશ્ન ઊપન્યું સ્વામી, કહો સદગુરુ અંતરજામી. ૧
જે આશ્રમ ચારે કહેવાય, તેહનો છેજી શો મહિમાય;
આશ્રમ ચારનું શૂં છે કાજ, કહો સદગુરુ શ્રી મહારાજ. ૨
છેલ્લો આશ્રમ જે સંન્યાસ, ક્રિયા મંત્ર કરે છે નાશ;
જનોઇને બાળીને પીએ, તે કહોજી કારણ કીએ. ૩
વળતા બોલ્યા તે સદગુરુ રાય, સુંણ પ્રશ્ન તણો મહિમાય;
કરયો જ્ઞાનીએ મંન વિચાર, દીઠો દેહનો બળીઓ વિચાર. ૪
સ્વભાવ શરીરનો જોઇ, પછી અનુભવશું ખલ પ્રોઇ;
દેહનું સુચતાં સાધન થાવા, પછી સિદ્ધાંત કરીને પાવા. ૫
જ્યાં લગી ન હોય પુરુષ વિકાર, ત્યાં લગી તે હોય બ્રહ્મચાર;
થાય એ વર્ષ સોલ પ્રમાણ, ત્યાં લગી ભણે શાસ્ત્ર પુરાણ. ૬
જ્યારે પૂર્વ તણો અંશ આવે, ત્યારે ગૃહસ્થ ધર્મ તેને ભાવે;
સ્ત્રી ભોગવે મન સ્થિર થાય, તેમ તેમ ઉમ્મર વધતી જાય. ૭
પછી થાય તે વાસના શાંત, રહે સ્ત્રીની સાથે એકાંત;
એ વાનપ્રસ્થ આશ્રમ, થાય મન અને સ્થિર ધર્મ. ૮
બ્રહ્મચર્ય પાળી ભણ્યો હોય, તે તો શાસ્ત્ર વિચારીને જોય;
ત્યારે થાયે જ્ઞાન પ્રકાશ, જ્યારે થાય તે વર્ષ પચ્ચાસ. ૯
જ્યારે થાય તે સ્ત્રીનો નાશ, ત્યારે વળતો તે લે સંન્યાસ;
ત્યારે ઊપજે અદ્વૈત જ્ઞાન, તવ સમે અહંકાર અભિમાન. ૧૦
તેવે સોહં વ્યાપક પેખે, વરત સમ રસ સમજે લેખે;
જોગ લઇ તે તીરથ જાય, ત્યારે તે અંતરયામી થાય. ૧૧

જ્યારે જેને અળગા રહી સૂઝે, ત્યારે તે પ્રતિમા શું પૂજે;
દીઠા એક નિરંતર રામ, ટળ્યું સર્વ ધૈધાટનું કામ. ૧૨
દેહ સર્વ હરીમય થયો જાણ, તે શા માટે દમે પછી પ્રાણ;
થયો વાસના કેરો નાશ, ત્યારે વૈકુંઠની શી આશ. ૧૩
જે તે વેદ પુરાણ જ સાધે, તો અનિર્વચની પદ ભાંગે;
જેને પ્રત્યક્ષ નિર્ગુણ દેવ, તેને શો શ્રમ ને શી સેવ. ૧૪
જેને વ્યાપક વસ્તુ સમાન, તેહ શું કરે તીર્થ ને ધ્યાન;
હવે યોગ સમાધિ સાધે, જેને જેહ સમાધિ અનાદે. ૧૫
જે ન હરીમાં રહ્યો સમાઇ, તેનું શું કલ્પે મન ભાઇ;
પટ કર્મ અવસ્થા સીધી, સારે ઉપવિત બાળીને પીધી. ૧૬
આવ અમન વરત સંભાળ, મન ઉપાધિ એણે સર્વ ટાળ;
સાધન તે સઘળું નાખ્યું, એક જળ ને ભોજન રાખ્યું. ૧૭
એટલું કીધાનું છે કામ, મન નિશ્ચળ બેસે ઠામ;
શય્યામાં હોય માંકડ એક, નિદ્રા આવે નહીં ક્ષણ એક. ૧૮
અણુ માત્ર કંટકનું શળ, તેણે દેહ દુઃખે થઇ મૂળ;
અણુ એક મક્ષિકા માંસ, નવ પચે પંચામૃત અંશ. ૧૯
સંશયની મોટી આડ, કરે બ્રહ્મજ્ઞાની તે વાડ;
માટે જે જે સંશય ભાંગે, ત્યારે મન પરમાનંદ જાગે. ૨૦
જેમ નિર્મળ લોચન માંહે, રજ એક અણુ ન સમાયે;
જેને અનુભવ પોહોતી આશ, તેહ સંત થયો ઉદાસ. ૨૧
તેહ પર્મહંસ સંન્યાસી, તેને શું કરે ગંગા કાશી;
જેને સર્વેશ્વર સાક્ષાત, તે શું સુણે પુરાણની વાત. ૨૨
સર્વ વસ્તુ સમાન છે જેને, પુજે તે કોને ને તજે કોને;
રસવાને તે સહજે જાય, સર્વ તીરથ પાવન થાય. ૨૩
રમે કૌતિક જોતો તેહ, તેહ હૃદે આનંદ રામ સ્નેહ;
પટ્ દર્શન જે જે બોલે, તેનાં વચન તે બાળક તોલે. ૨૪
જેનું ઉન્મુનીએ વેધ્યું મન, તેનાં સમી ગયાં સાધન;
જેના દૃષ્ટ તણા ટળ્યા દોષ, દેખે મુક્તિમય ચૌદે લોક. ૨૫
જેને સ્નેહજ સમાધ લક્ષ લાગી, તે ત્યાગી ને ભોગી વૈરાગી;
તેહ સિદ્ધ પરમ અવધૂત, એક જિવ્હાએ શું કરું સ્તુત.

જેહ હરિમાં કરે કલ્લોલ, તેને નિશદિન આકમઓળ;
જેના હ્રદયમાં રામ રસ જામ્યો, તેને મોહ મુકિતનો વામ્યો. ૨૭
તેહ જગત હરિમય દેખે, તે અવતાર ભોગ નવં પેખે;
હરિને જાણે સર્વાંવાસ, ન દેખે તે ઉત્પત્તિ નાશ. ૨૮
રામ દેખે જેમ તેમ મેહે વાધ્યો, જેને એહ અનુભવ લાધ્યો;
હું ટળીને હરિમાં ભળીયો, જેમ સિંધવ જળમાં ગળીયો. ૨૯
જે અનિર્વચનીય પદ પામ્યો, તે તો મોહ દ્વિતીયા વામ્યો;
તેના જન ગોપાળ- ગુણ ગાએ, ઉપમા કાંઇ કહી નવ જાએ. ૩૦

કડવું ૧૮ મું-રાગ દેશાખ.

શ્રવણે સુંણી સદ્‌ગુરુની વાણ, કરે પ્રદક્ષિણા શિષ્ય સુજાણ;
બેહુ કરજોડી ઉભો રહ્યો, સ્વામિ હું કૃતારથ થયો. ૧
કંઈ એક મન ઉપન્યો વીચાર, તે તણો કહોજી નિરધાર;
નિમિત્ત માત્ર તમો કહ્યું સહી, નિત્ય સ્વર્ગ કાંઇ છે કે નહીં. ૨
શ્રી હરિ નર્ક સ્વર્ગ કંઈ કેહેવાય, તો સંશય સર્વ મારો જાય;
બીજું પ્રશ્ન ઉપન્યું વળી સાર, ચૌદ લોકનો કહાં વિસ્તાર. ૩
સ્વર્ગ નર્કનો કહ્યો વિચાર, બેઉ લોક મેં લહ્યા નિરધાર;
વળી વિશેષ હોયે જેહ, સ્વામિ હવે સંભળાવો તેહ. ૪
તેના ગુણ સંભળાવો નામ, સંશય સર્વ ફીટે આ ઠામ;
સુંણુતા સદ્‌ગુરુ હરખ્યા મંન, બોલ્યા બુદ્ધિ તારી બહુ ધંન્ય. ૫
સૂક્ષ્મ પ્રશ્ન તું પૂછે જેહ, તે કહેતાં ભાંગે સંદેહ;
ત્યારે પ્રશ્ન ત્હાં પાવન થયો, પર્મ શિરોમણ શીતળ લહ્યો. ૬
હવે તું સાંભળ થઇ સાવધાન, સૂક્ષ્મ વાત દઈ ચિત્ત કાન;
વચન કોયડો મુનિજન તણો, ન પ્રીછે તેને ધડ જ ઘણો. ૭
જેમ તેમ યથારથ જેહ, સુણજે વીરા કહું છું તેહ;
નિત્ય દેવ તે ચંદ્ર દિનેશ, સુર સકળ તારા ઉપદેશ. ૮
ગગન મંડળ સ્વર્ગ તું જાણ, રવિ શશિ તારા દેવ પ્રમાણ;
તત્વ શ્વાસા જેને હોય, દેવતા લક્ષણ ભણીએ સોય. ૯
જેની પલક ન મળે નિમેષ, વૃથા શ્વાસ ન જાએ એક;
જેના પગ ન લાગે ભોમ, સદા અંતરિક્ષ વસે વ્યોમ. ૧૦

મર લોક તેના અંશ ઘણા, ગુણ જે લક્ષણે દેવતા તણા;
દેહ જેને નહિં હાર, તેના પિંડ તણો વેહેવાર. ૧૧
ને છાયાનો નહિ ભાસ, જ્યોતિ રૂપ તે સદા પ્રકાસ;
પંચ લક્ષણ દેવતાનાં જાણ, નિત્ય દેવ એ અનુભવ પ્રમાણ. ૧૨
ળ પુર્ં લોકની વાત, પુર્વાં પુર્વે તે સાક્ષાત;
ભળ નર્કતણું બધાણ, મૂળ નર્ક તે ચારે ખાણ. ૧૩
ઃ ચોરાશી જીવ અવતાર, તન મન દુઃખ ભોગવે અપાર;
ર્નિવાસ દુઃખ દારણ જેહ, સકળ જીવ ત્યાં ભોગવે તેહ. ૧૪
ત્સ તે મનુષ્ય અવતાર, જીવ વિધિતણા કરે અહાર;
ન દિવસ જેમ તેમ ખાય, તે મનુષ્ય જન્મે પ્રેત કહેવાય. ૧૫
। તે જેહેને બહુ અહાર, બળ બહુ જેનું મુખ વિકરાળ;
હસ ન મેલે જેહ, નાગ લોક ત્યાં ભણીએ તેહ. ૧૬
ાં જેવાં લક્ષણ ઘાટ, મનુષ્ય જન્મમાં સઘળી જાત;
કપટ પાખંડ અપાર, છળ મત્સર તથા અહકાર. ૧૭
યા મોહ મદ સકળ અહંકાર, રાગ દ્વેષ મનુષ્ય અવતાર;
ગુ થોડા ને અવગુણ ઘણા, લોભ રચ્યા રથ બહુ વિધતણા. ૧૮
ાશા તૃષ્ણા તણો નહી પાર, બહુ અવગુણ માણસ અવતાર;
ાક ગુણ છે તે કયા કયા, સમજાવો સ્વામિ મેં નવ લહ્યા. ૧૯
ભળ તે શું શિષ્ય સુજાણ, વચન તે માનજે નિરવાણ;
ડામાંથી પ્રીછજે ઘણું, કારણ શબ્દ કહું તે તણું. ૨૦
ષ્ય દેહને વાચ્યા સાર, તમો બુદ્ધિ તણો વિસ્તાર;
હ વાણી મળી પ્રપંચ કરે, તે પ્રપંચથી પરદ્રવ્ય હરે. ૨૧
તે પોતાની કરે સંભાળ, માત પિતા જેમ પાળે બાળ;
ક પોતાની શુશ્રુષા કરે, સુખે પોતાને પોતે ઠરે. ૨૨
તે સુખી થાવાને કાજ, બીજાને દુઃખ દઈ આણે વાજ;
ષ્ય ટળતાં જીવજ જેહ, મહા દુઃખી જાણજો તેહ. ૨૩
શરીરની રક્ષા નવ થાયં, ક્ષુધા તૃષા વાધે અકળાય;
ાં માણસ તેણે વશ પડે, તે જીવને દુઃખ સઅગું નડે. ૨૪
માણસ સર્વને વસ્ય કરે, વશ્ય કરીને પોતે ઠરે;
ાકમ મોટું જે માણસ તણું, જેમ તેમ સુખ પામે તે ઘણું. ૨૫

વ્યાધિ દુઃખ જે ઊપજે, તે અધ્યાત્મિક તાપ;
સાવધાન થઈને સાંભળે, તું ઓળખ અનુભવ આપ. ૩
આધિભૌતિક તાપ કહીએ, સાંભળ તેની વાત;
શબ્દ અર્થ સમજી તરી, પ્રીછે ચિત દઈ ઘાત. ૪
ચાર ખાણના જીવ કહીએ, લક્ષ ચોરાશી જાત;
જેહ જીવ જીવને નડે, તે આધિભૌતિક તાપ. ૫
વળી તાપ ગતિ સાંભળ વીરા, અધિક દૈવિક વિસ્તાર;
અગ્ની જળ સ્થળ આથડે, તે ભોગવે સંસાર.
ચઢે પડે કે કંઈ આથડે, વિષ ખાય તથા પાય;
વીજળી ઘાત કરી પડે, તે તાપ દૈવ કહેવાય. ૭
સુણો સ્વામિ વિનતિ, મેં સુણી પુરાણે વાત;
તે તાપ ત્રિભુવનને નડે, હરિજનને નહિ અણુ માત્ર. ૮
સુણો વીરા વારતા, તે તાપમાં બે ભાત;
વચન બાંધ્યાં વર્ણવ્યાં, નવ લહે યથારથ વાત. ૯
તાપ ત્રણ તે તન તણા, મન તણા અળગા તાપ;
એક કરી સર્વ વર્ણવે, પણ છે ગુણ અળગા ખ્યાત. ૧૦
મનના તાપ જ્ઞાને ટળે, ગુરુ જ્ઞાનતણો સંજોગ;
લક્ષ ઉપાય જો કીજીએ, નવ ટળે તનના ભોગ. ૧૧
સ્વામિ મુજને પ્રીછવો, મન તાપનો વેહેવાર;
જેમાં સર્વ ભૂલા પડે, નવ સુઝે શુદ્ધ વિચાર. ૧૨
હવે સાંભળ તૂં સાવધાન થઈને, વાત ઉત્તમ સાર;
કામ ક્રોધ ને મોહ મમતા, મદમત્સર અહંકાર. ૧૩
અંતઃકરણ આદે લઈ, મનબુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર;
વિષે જે દુઃખ પામીએ,તે અધ્યાત્મક તાપ નિરધાર. ૧૪
કો જીવ કઠણ વેણ કહે, અથવા કરે ભયાનક નાદ;
તે થકી દુઃખ ઉપજે, તે આધિભૌતિક તાપ. ૧૫
તાપ ત્રણે પરભવે, તે સાંભળ ચિત્ત દઈ કાન;
દેવ પૂર્વજ ભૂત ભૈરવ, તાપ દૈવક માન. ૧૬
ડાકણ શાકણ તથા જડ પણ, ગ્રહ જોગણીવાર શળ;
શુકન હવા અપશુકન આખડી, કલ્પના નિર્મૂળ. ૧૭

વસ્તુ વસ્તવે એ નથી, કલ્પિત. કરી ઉપાધ;
સુણી ઝબક મનને ઉપજે, પણ ભૂલ' મિથ્યા વાદ. ૧૮
એ તાપ ત્રણ મનના કહ્યા, તે તો ટળે જ્ઞાને વીર;
પણ તાપ તનના નવ ટળે, ભોગવ્યા વીણ શરીર. ૧૯
ક્ષુધા તૃષા તથા નિદ્રા, મૈથુન જરા ને મૂત્ર;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ ભોગવે, સારે અવતાર તે કોણ માત્ર. ૨૦
દેહનાં દુઃખ ભોગવ્યાં, આગે દશે અવતાર;
દેહ દુઃખ સર્વે ભોગવે, જે અવતર્યો સંસાર. ૨૧
તાપ તનના ભોગવે, જ્યાં લગી જીવની જાત;
ન ભોગવે દુઃખ દેહનાં, ચિરંજીવી છે એવા સાત. ૨૨
ન ભોગવે તે ક્યા સ્વામી, કહો સમજાવી તેહ;
જંતુ થઈને ઊગરે, મોટું આશ્ચર્ય જ એહ. ૨૩
સાંભળ તું સાવધાન થઈને, ગુહ્ય છે એ વાત;
પાંચ ભૂતે શશિ દિનકર, ચિરંજીવી એ સાત. ૨૪
સ્વામિ એ કેમ ન ભોગવે, દેહ ધારી છે પ્રત્યક્ષ;
તેહ સમ્યક પ્રીછવો, જેમ ભાંગે સશય લક્ષ. ૨૫
એસાતનેઇંદ્રિ નહીં, નહીં મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર;
વ્યાધિ વપુને નવ નડે, એના પિંડ સંભાકાર. ૨૬
ઇંદ્રિ હોયે જીવને, સુખ દુઃખ ભોગવે તેહ;
ઇંદ્રિ નહિ ત્યાં દુઃખ નહીં, સિદ્ધાંત માને એહ. ૨૭
કોઇ કેમ કહે કોઇ કેમ કહે, બુદ્ધિ સારૂ સમજે લોક;
જેમ તેમ લહે ગુરુ વિના, જેમ લદે ફાટી લોક. ૨૮
સદ્‌ગુરુ વિના શાસ્ત્રના, નવ જડે શુદ્ધ વિચાર;
ભણે ને ગણે સર્વ ભ્રાંતમાં, નવ ટળે ઘોર અંધાર. ૨૯
કુંભે બાંધ્યું જળ રહે, જળ વિણ કુંભ ન હોય;
જ્ઞાને બાંધ્યું મન રહે, ગુરુ વિણ જ્ઞાન ન હોય. ૩૦
ગુરુ વિના જે જે કરે, આચરે આચરણ કર્મ;
ધૂળ ઉપર લીપણું, સકળ સાધન ધર્મ. ૩૧
સસારમાં સુઘડ નર, ચૌદ વિદ્યા ગુણ નિધાન;
તેને ગુરુ વિના સૂઝે નહીં, અદ્વૈત અનુભવ જ્ઞાન. ૩૨

પાહાણુ કેરી ટાંકણી, ઘસી કરી કરે અપાર;
મુક્તાફળ નાનું મોહોડું, ન વીંધાએ નીરધાર. ૩૩
મોતી કેરુ વીંધણું, સદગુરુ કેરી સાન;
એ બે અળગી વારતા, રખે કો કરે અભિમાન. ૩૪
શાસ્ત્ર કેરાં ગુંછળાં, વાણી ઋષીની જાળ;
વાત મોટી ગોપવી, કોણ પ્રીછે તત્કાળ. ૩૫
ઘેંસમાંહી સાકર ભેળી, તે પિપિલિકા કરે અહાર;
હસ્તિને તે નવ જડે, બળ કરે કોટિક વાર. ૩૬
એ તાપ તન મનના કહ્યા, વિવેક શુદ્ધ વિચાર;
શ્રવણુ મન ને નિદિધ્યાસન, પછી થાય સાક્ષાત્કાર. ૩૭

વલણ.

થાએ સાક્ષાત્કાર ભાઈ, જો સદ્ગુરુ સંગે રહે;
અણુ આરો અનત પામે, કરજોડી ગોપાળ કહે. ૩૮

કડવું ૨૦ મું—રાગ ગોડી ખંભાતી.

વચન સુણી સદ્ગુરુ કેરાં, હરખ્યો હરીજન મનજી;
ફરી પ્રદક્ષિણા ચર્ણે લાગ્યો, વિનય વિવેક વચનજી. ૧
સુખ સાગર ગુણુ આગર અભિનવ, નિર્મળ અનુભવ જ્ઞાનજી;
વાણી વિલાસ સાંભળતાં શ્રવણે, મૂર્ખને વળે જ્ઞાનજી. ૨
મહા સિદ્ધિ દાતા સંત શિરોમણુ, ગુણુનિધિ દીનદયાળજી;
પરમારથ ગતિ મતિ પરિપૂરણુ, પ્રૌઢ પ્રચડ વિશાળજી. ૩
બ્રહ્માદિક સનકાદિક શંકર, તે અનુભવને જાણેજી;
આળપપાળ આરોપી લક્ષણુ, ગરબડ અદબદ વખાણેજી. ૪
સંશય અનંત સમ્યા હવે સ્વામિ, અનત જ્ઞાન હું પામ્યોજી;
પર્મ અલૌકિક અજર અમર રસ, હૃદયકમળમાં જામ્યોજી. ૫
પિંડ બ્રહ્માંડ અખંડ, બાધું અવિચળ ઠામજી;
શબ્દાતીત જે નિત્ય નિરંતર, ત્યાં પામ્યો વિશ્રામજી. ૬
સુકૃત કોણુ કહેવા સમર્થ, પુણ્યતણો નહીં પારજી;
હું રંકને આ રિદ્ધ શી સ્વામી, રત્ન ભર્યા ભંડારજી. ૭
કીડી ભાર વહે કેમ ગજનો, કેમ ઘટ સિંધુ સમાયજી;
તીવ્ર તેજ તપે ત્યારે, તરણી ઉલુક વ્યાકુલ થાયજી. ૮

કિંચિત્ પ્રશ્ન કરી મેં વાત, તમે ભાખ્યાં વચન અમોઘજી;
જેમ ભિક્ષુક ભોજન કિંચિત્ જાચ્યું, પીરસ્યા છપ્પન ભોગજી. ૯
જેને ઘેરે રાખે ન ઉભો, તે શિર છત્ર ધરાવેજી;
જે ઘર એક પાત્ર ન દીસે, તે સુવર્ણ પાત્ર કરાવેજી. ૧૦
જન્મ અંધને આંખો આપી, કાપી ભવની જાળજી;
સેવા દીધું દીન મુજ જાણી, ક્રોધી મારી સંભાળજી. ૧૧
સ્વામિ એક સંદેહ મન ઉપજ્યો, તે વિવેક કરીને ભાખોજી;
ગુરુ મહિમા કહ્યો ઘણો શાસ્ત્રે, તે ગુરુ તે કયો દાખોજી. ૧૨
તે તણાં ગુણ લક્ષણ કયાં, દુર્લભ મુજને તેહજી;
જીવન્મુક્ત તણો જે દાતા, તે ભાંગો સંદેહજી. ૧૩
કો ગ્રંથે દશ લક્ષ લખીઆ, કહીં લખીઆ ચોવીશજી;
કો ગ્રંથે નવ સત લખીઆ, કહીં લખીઆ બોહતેરજી. ૧૪
કો ગ્રંથે સાંભળ્યું મેં સ્વામી, સત ક્રિયાથી અળગોજી;
સાધતણાં લક્ષે સૂચવતાં, કર્મ ક્લેશ તેને વળગોજી. ૧૫
શાસ્ત્ર પુરાણ વચન વદે એવાં, કો થાપે કો ઉથાપેજી;
મંદ મતિ સાંભળતાં શ્રવણે, સંશય ફરિ ફરિ વ્યાપેજી. ૧૬
ઠામો ઠામ ગુરુ થઇ બેઠા, બહુ મત મારગ થાપેજી;
તે સદ્ગુરુ કયો જે સ્વામી, હરિ નિશ્ચે કરી આપેજી. ૧૭
જીવનમુક્તિ કરી જે આપે, તેવો સદ્ગુરુ દાખોજી;
દાસ ગોપાળ કહે કૃપાનિધિ, વિવેક વિશેષે ભાખોજી. ૧૮

કડવું ૨૧ મું–રાગ રામગ્રી

વળતા બોલ્યા સદ્ગુરુ દેવજી,ગુરુનો મહિમા સુણ અવશ્યમેવજી. ૧
ગુરુપદ પામે પ્રગટે કહેવાયજી, તેનાં ગુણ લક્ષણ જૂજવાં થાયજી. ૨

ઊથલો.

ગુણ લક્ષણ તેનાં જૂજવાં, તે સાંભળ શિષ્ય સુજાણ;
પંચ ગુરુ તે કયા કયા, અનુભવ મનમાં આણ. ૩
પ્રથમ પિતા ગુરુ જાણજે, જેહથી થયો અવતાર;
પ્રતિપાલન કરી ઉછેરિયો, તેથી પામ્યો સંસાર. ૪
બીજો ગુરુ વિદ્યા તણો, જેથી ઉદર પોષણ થાય;
ત્રીજો ગુરુ કુળ મહતણો, જેથી શ્રાદ્ધ કર્મ કરાય. ૫

ચોથો ગુરુ જે મંત્ર આપે, શ્રવણ સમરણ મંત્ર;
ચાર ગુરુની કામના નિરર્થક, અજ્ઞાન કેરા તંત્ર.
એ ચાર ગુરુ માયાતણા, સસાર ધર્મ વેહેવાર;
જ્ઞાન એથી નવ ઉપજે, નવ થાય જીવ ઉદ્ધાર. ૭
ગુરુ શિરોમણ પાંચમો, જે કને હરિનું જ્ઞાન;
વિશ્વ વ્યાપક વસ્તુની, તે ઓળખવે સહુ સાન. ૮
ઓળખવે માર્ગ પિપિલ્લિકાનો, હવે વિહંગમનો ભેદ;
પારાંગત તત્ક્ષણ કરે, જ્યાં હાથ જોડે વેદ. ૯
એ વેદ પુરુ નવ લહે, તે કહે શ્રી ગુરુ દેવ;
દિવ્ય લોચન ઊઘડે, તદ્રૂપ થાય અવસ્યમેવ. ૧૦
જગત રૂપ જગદીશ પેખે, દેખે આપમા આપ;
સસાર સર્વ સમર્થ થાયે, ત્યારે દહે પુણ્ય ને પાપ. ૧૧
સ્વદેહે હરિને મેળવે, તથા કરે તેહ સમાન;
અહકાર અતર્ગત, ક્ષય પામ્યો પદ વિજ્ઞાન. ૧૨
જેને દોપ દૃષ્ટિ ન સભવે, હરિ લહે સર્વાવાસ;
અલક્ષ ગત ઉન્મુની રહે, સદા સહજ ઉદાસ. ૧૩
તે મહત મોટા જાણજો, જેને સદા સમળી સાન;
તેને ભાવ ભકિતશું સેવીએ, તો કરે આપ સમાન. ૧૪
ચર્ણ પ્રક્ષાલન કરી કરી, લીજે ચર્ણામૃત પાન;
વેદ વચને માનજો, કર્યાં અડસઠ તીરથ સ્નાન. ૧૫
ગુરુ પ્રગટ દેખે રામને, ભાઈ તે દેખાડે રામ;
સ્વદેહે હરિને મેળવે, જીવન વૈકુંઠ ઠામ. ૧૬
પામે વિષ્ણુ પારખું, સર્વનુ જાણે મૂલ;
પ્રપંચ સર્વ ઓળખ્યા વડે, ન ભૂલે માપ ને તૂલ. ૧૭
એવા સતને શીર નામે, હરખે મન પ્રસન્ન;
કરોડ તેત્રીશ દેવનું, ઘેર બેઠાં થયું દર્શન. ૧૮
પ્રદક્ષિણા પૃથ્વીતણી, જેણે પૂજ્યા સદગુરુ દેવ;
અન્ય ક્ષેત્રે દેશ દેશના, પુણ્ય તે અવસ્યમેવ. ૧૯
વચન પ્રમાણે કીજીએ, તે કહેજો સઘળાં કાજ;
સાવધાન થઈને સન્મુખ હરિ, મન તજી લોક લાજ. ૨૦

સેવા ઉપજે સાધુની, એહુ શુભ સત કર્મ;
નવધા ભક્તિએ સેવીએ, જેહ મોટા ધર્મ. ૨૧
નવધા ભક્તિ ગુરુને ઘટે, તે નવ જાણે કોય;
ગુરુ તજી હરિને ભજે, ત્યારે મુક્ત કયાંથી હોય. ૨૨
વિષયથી રહીએ વેગળા, દષ્ટિમાં નહીં અહંમાન;
નવધા ભક્તિ ત્યારે કેમ ઘટે, ન લહે મૂર્ખ જંન. ૨૩
તેહ માટે ભક્તિ નવધા, નિશ્ચે ષોડશ પૂજા સાર;
કીજીએ ગુરુ દેવની, એ વેદ વચને વેહેવાર. ૨૪
દાન જપ તપ ધ્યાન અધ્યયન, સકળ સાધન જેહ;
એકચિત્તે ઉપાસીએ, સદ્‍ગુરુ સંગે તેહ. ૨૫
પામવા પરિબ્રહ્મને, એક માર્ગ મોટો જાણ;
સદ્‍ગુરુ સ્વામી સેવતાં, હોય કોટિક કલ્યાણ. ૨૬

વલણ.

હોય કોટિક કલ્યાણ ભાઇ, એક પગથીઉં ગુરુ દેવ;
ગોપાળ કહે બીજે પગથીએ, હરિ પામીએ અવસ્યમેવ. ૨૭

કડવું ૨૨ મું—રાગ રામગ્રી.

બેહુ કર જોડી વીનવે દાસજી, સ્વામિ મારા મનની પહોંચી આશજી. ૧

ઊથલો.

આશ પહોંચી મન તણી, પ્રભુ ભલો ભાખ્યો ભેદ;
સાંભળીને મારું મન ઠર્યું, એ વચન વાણી વેદ. ૨
મહિમા કહ્યો મહાપુર્ષોને, ગુરુ તત્વ દાખ્યું સાર;
હવે કહો લક્ષણ સાધુનાં, જે યથાર્થ નિરધાર. ૩
સાધુને કેમ જાણીએ, કીયાં લક્ષણ ને કયી ચાલ;
તે દયા કરીને ઓળખાવો, જેમ ભાંગે મર્મ તત્કાલ. ૪
સાધુ જ્યાં ત્યાં થઇ રહ્યા, તેણે ધર્યા બહુ વિધ વેષ;
દંભ જ્યાં ત્યાં વિસ્તર્યા, પાખંડ પ્રેરક અનેક. ૫
કો સંત જપ તપ આચરે, કો કરે દયા દાન;
કો તીર્થવાસી થઇ રહ્યા, કરે નિશદિન સ્નાન. ૬

કો વસ્ત્ર વેષે શોભતો, કો દિગંબર વેષ;
કો દુધાધારી નિરાહારી, કો કંદ મૂળ વિશેષ. ૭
કો જટાધારી બ્રહ્મચારી, કો મુની મુંડિત કેશ;
કો લુંચિત કેશ મુન્ય વારતા, કો સોફી કો દરવેશ. ૮
સન્યાસી દશ નામ જાણો, બાર નામ જોગી પંથ;
ફકિર નામ ખટ આઠ નામ, પાંચ કાપડી સંત. ૯
ચાર સંપ્રદાય વૈશ્નવ તણા, નિંબાર્ક વિષ્ણુ શામ;
માધવાચાર્ય ત્રીજો, ચોથો રામાનંદી નામ. ૧૦
કો દિક્ષિત કો અગ્નિહોત્રી, કો વેદવક્તા જાણ;
કો વ્યાકરણ અધ્યયન આગળો, કો કથે શાસ્ત્ર પુરાણ. ૧૧
એવા સાધુ ષટ દર્શનના, જુજવા અંધને વેષ;
મત તણા મમતે બોલે, વાદ જુગતે અનેક. ૧૨
સંસારમાં એમ વિસ્તરયા, કરે આપે કરયું વખાણ;
એમાં સાધુ જ્ઞાની તે કયો, સ્વામિ કહે તેનું એંધાણ. ૧૩
એ તો કંઇ ઓળખાતું નથી, કોણ સાધુ અસાધ;
એક એકથી દીસે આગળો, પાખંડ કંડ અગાધ. ૧૪
ભલું પ્રશ્ન તેં પૂછીયું, સાંભળ વીરા વાત;
સાવધાન થઇને ઓળખજે, તુને કહું તેની ખ્યાત. ૧૫
લક્ષણ નહીં કો સાધુને, નહીં મહા પુરષનું ચાલ;
કર્મ ધર્મ આચાર અધ્યયન, કરયાં શિવ નિર્માલ્ય. ૧૬
પૂર્ણ બ્રહ્મ પ્રાપ્તી હવી, લહ્યા વ્યાપક સર્વાવાસ;
સાધન તે સાધ નવ કરે, હવો વાસનાનો નાશ. ૧૭
પામ્યો ફળ થડ કને બેઠાં, શાને ચડે તે ઝાડ;
કામ શું નૌકાતણું જે, પહોંચ્યો પેલે પાર. ૧૮
પારસમણી સહેજે જડ્યો, તેને ઉદ્યમનું શું કામ;
વાસના જેની વિશ્રમી, હરિ ઓળખ્યા સર્વ ઠામ. ૧૯
કૂપ ખણી તે શું કરે, જેને જળ મળ્યું ગંગા આદ્ય;
પૂર્ણ પદ પ્રાપ્તી હવી, તેને સમી સકળ ઉપાધ. ૨૦
સમજ્યાને સાધન કશું, નહીં ચેહેન લક્ષણ એક;
જ્ઞાન વિજ્ઞાન સર્વે સમ્યું, સમ્યા સકળ વિવેક. ૨૧

સ્વામિ શાસ્ત્રે વર્ણવ્યાં, સાધુનાં લક્ષણ ત્રીશ;
તમો તો નથી સ્થાપતા એ, આશ્ચર્ય મોટું ઈશ. ૨૨
સાંભળ વત્સ તે પામવા, કરે કરણી પંચાશ;
સાધુ થઇ લક્ષણ ગ્રહે, ત્યારે રહેવાયે ગુરુ પાસ. ૨૩
સદ્દગુરુ તણે મન તો વસે, જો હોય શુદ્ધ આચર્ણ;
તે માટે લક્ષણ ત્રીશનો, વિસ્તાર પામ્યો ધર્મ. ૨૪
વ્યાસે બ્રહ્મ બ્રહ્મ સૂચવ્યો, તે સુણે મૂરખ લોક;
સાચું તે ચૂકે નહીં, વળી કરે ડગમગ ફોક. ૨૫
શ્રોતા વક્તા શું કરે, જ્યારે પ્રીછવ્યામાં પડે ભૂલ;
પારખાંની ગમ વિના, કેમ થાય વસ્તુનું મૂલ. ૨૬
સદ્દગુરુ સેવા કારણે, શિષ્યે કરયા અનેક ઉપાય;
લક્ષણ ઉત્તમ આચરે, તે નમે પૂજે પાય. ૨૭
સત્ય શીલ સંતોષ શમ દમ, ક્ષમા દયા ઇંદ્રિજીત;
ત્રણ ઇક્ષણા પરહરે તો, ગુરુ ઉપજાવ્યા પ્રતીત. ૨૮
સેવા કરતા સાધુની, સેહેજે લક્ષણ હવાં વિસ્તાર;
બાંધ્યાં વચન લખ્યાં પુસ્તકે, તે કર્યાં વ્યાસે નિરધાર. ૨૯
ત્યાંલગી લક્ષણ આચર્યાં, જ્યાં લગી હોયે દૂર;
તે ક્રિયા પછી શું કરે, જેણે જાણ્યા હરિ ભરપૂર. ૩૦
શિષ્યનાં લક્ષણ ગુરુને સૂચવ્યાં, ભાઇ કોણ સમજે મર્મ;
કથા કહે સર્વ સાંભળે, ચાલ્યો જાય ભર્મનો ભર્મ. ૩૧
ધન કારણ ધંધો કરે, જથા ભૂખ્યો માગે ભીખ;
ઇચ્છે પરિબ્રહ્મ પામવા, તે નામે ગુરુને શીશ. ૩૨
આઠ પોહોર રખે અનાથીયો, ધનવંતને કશો શ્રમ;
પામ્યો તે પુરણ હવો; અણ પામ્યાને ત્યાં કર્મ. ૩૩
સ્વામિ અણપામ્યાને જો કર્મ કહ્યાં, સાધન થાય છે સત્ય;
તો નિર્માલ્ય એ તે કહ્યા, તેની શી છે ગત્ય. ૩૪
સાધન સાચું તે જાણજો, સદ્દગુરુ સેવા વિવેક;
અન્ય સાધન પ્રીછજે, આશ્રમ ભાત વિશેષ. ૩૫
હરિને પામવા તે કરે, ગુરુજીની ભક્ત;
સંત તે સાધન જાણજે, અવર સાધન અત. ૩૬

ગુરુ ભક્તિથી હરિ જ્ઞાન ઉપજે, જ્ઞાનથી પામે મોક્ષ,
પ્રીછે તો છે પાધરુ, નવ લહે મૂરખ લોક. ૩૭
રહે તથા કારણ કથી, સદા તે અળગો સાધ,
સેહેજનુ ઘર અનુસરે, તેને ન નડે ઊર્મિ ઉપાધ ૩૮
પાખડ મેલ્યા પરહરી, તેણે તજ્યા પ્રપચ દભ,
મન ગળી ઉન્મુની થયુ, ચિત્ત ચોંટયુ તે નિરાલબ ૩૯
અલૌકિક અનુભવ થયો, કાઇ કરે તે લોકાચાર,
ગજ કામના દત વદનમા, દેખાડવાના બહાર ૪૦
જે બ્રહ્મ તન પોતે થયો, તે કરે કયા કર્મ,
લક્ષણ જેને સૂચવ્યો, તેણે લહ્યો અનુભવ મર્મ ૪૧
જેમ બાળક સાથે તોતળુ, બોલે તે માત ને તાત
સસાર સગાથે શો પ્રપચ, રમે ઉલટી ધાત ૪૨
ગયા શ્રાદ્ધ જેણે કર્યુ, પછી તેને ન ઉપજે શ્રાદ્ધ
પૂર્ણ કર્મ મારગ રાખવા, પ્રીછી કરે ઉપાધ. ૪૩
લક્ષણ સૌ લૌકિકમા, અલૌકિકમા છે અદ્વૈત,
જાણીને તે આચરે, લોકાચારની રીત ૪૪
ગુરુ વિના સાધન કરે, તે જાણ તું દભ,
પામ્યા કેડે જે કરે, તે વિશેષે પાખડ ૪૫
છાનુ પાખડ પ્રીછી કરે, ઋષભદેવ પામી જ્ઞાન,
તેના મનની ગત પ્રીછ્યાવિના, ભૂલ્યા બહુ અજ્ઞાન ૪૬
જનક જેમના તેમ રહ્યા, પ્રીછી તે તદરૂપ,
તેના દર્શન કાજે યદુપતિ, થયા રાજ તજી અદ્ભૂત ૪૭
કો કેમ રહ્યો કો કેમ ગ્યો, પણ પામ્યાનુ ઘર એક,
આદ અતે ક્રિયા તથી, છે પ્રીછ્યુ કાઇ છેક. ૪૮
મોટો કહે તે માનીને, જે કઇ બોલે વીંગ,
અવર દેવ મસ્તક પૂજાવે, શિવ પૂજાવે લિંગ ૪૯
સત ધર્મ કહે કરે, પણ અતર ગત નહીં પ્રીત
મોટો કાઇ જે આચરે, તે સર્વને વમે પ્રતીત ૫૦

વલણ.

પ્રતીત સર્વને ઉપજે, મહતના જોઈ પ્રપચ
ગોપાળ કહે તે કોણ સમજે, સમજે પૂરો સત. ૫૧

કડવું ૨૩ મું–રાગ વેરાડી પ્રભાતી.

શ્રવણે સુણી સદગુરુની વાણ, આનંદ પામ્યો શિષ્ય સુજાણ;
અનુભવ હૈડે હરખ ન માય, કરી પ્રદક્ષિણા લાગ્યો પાય. ૧
અંતર્ગત થયું જ્ઞાન પ્રકાશ, સંશય સકળનો કીધો નાશ;
સચરાચર જગત ખબાકાર, પૂરણપદનો હવો નિરધાર. ૨
રચના દીઠી ઠામો ઠામ, પ્રતિ નિરંતર વ્યાપક ધામ;
તન મન ધન થયું તદરૂપ, ત્યાં ત્યાં ભાસે સત્ય સ્વરૂપ. ૩
ચૌદ ભુવન લગે વસ્ત સમાન, સહજે સમાધ લાગ્યું ધ્યાન;
સકળ કલ્પના કાસર ટળી, સુવર્ણ હેમ થયું ધાટ ગળી. ૪
ગગન સમાન પિંડ પ્રચંડ, દીઠાં સુખનાં કોટિ બ્રહ્માંડ;
કર્તા અકર્તાને દેખે આપ, વેદ શાસ્ત્રના ટળ્યા સંતાપ. ૫
જનમન લાગ્યો અભિનવ રંગ, સમ દૃષ્ટિ શિતલ સર્વ અંગ.
જીવ શીવની ભાંગી ભ્રાંત, સાધન માત્ર પામ્યાં સર્વ શાંત. ૬
શૂન્ય નિરામય પૂર્યો વાસ, સહજ સમાધી સદા ઉદાસ;
વૈકુંઠ આવે વાસના ગળી, પૂરણ પદમાં રહ્યો છે ભળી. ૭
છતી દેહિ વિદેહિ થયો, સિદ્ધ અવસ્થાને છેહ ગયો;
ન ઉત્પન્ન ન દેખે નાશ, અવિનાશીનો આવ્યો વિશ્વાસ. ૮
ઉત્પત્તિ પ્રલય થાય અનેક, વસ્તુ વધે ન ઘટે અણુ એક;
ભાંગે ભર્મ જે નિકટ દૂર, પૂર્ણ પદ દીઠું ભરપૂર. ૯
વાણી ચારનો રહ્યો વિચાર, મુદ્રા ચારનો લાધ્યો ઠાર;
જ્યોતી તણી જ્યોતિ મહા લહી, ચાર જ્યોતિમાં વેહેતી ગઇ. ૧૦
પાંચ અવસ્થાને ચારે વેદ, પિપિલિકાનો લાધ્યો ભેદ;
માર્ગ વિહંગમ ભેદી ગયો, થયો ન થયો એવો થઇ રહ્યો. ૧૧
દૃષ્ટતણા ટળ્યા સર્વ દોષ, મુક્ત દીઠા ચૌદે લોક;
બોલ્યા એ અણબોલ્યા જશું, દીઠું તે અણદીઠું તશું. ૧૨
થઇ તદ્દરૂપ કરે વિવેક, ગુરુ ગોવિંદ જાણીને એક;
કરે પ્રદક્ષિણા વારંવાર, દંડવત તણો નહિં પાર. ૧૩
ગદગદ કંઠે રોમાંચિત થાય, હરખે આનંદમાં નીર ન માય;
કરે આરતી તનમન તણી, સ્તુતિ કરવાને આરત ઘણી. ૧૪
રસના એક ને ગુણ બહુ, કહેવા શકિત નહિ શું કહું;
સ્વામિ ઓશિંકળનો નહીં ઠામ, સદગુરુ સ્વામિ આતમારામ. ૧૫

ભલા 'દુઃખ ભંજન દીન દયાળ,' ભલી કરી મારી સભાળ;
ઉપમા કહું સમતા દીનમણી, તો તે માંહે અગની છે ઘણી. ૧૬
જો શીત કરું શશી સમાન, તો તે જડપતિ લક્ષણ વાન;
કરું ગંભીરતા જો સાહેર સાર, શું કીજે જળ બહુ ખાર. ૧૭
જો હેમ મેરુ કહું ખ્યાત, સુવર્ણ પર્વત જડ જાત;
જો બ્રહ્મા વિષ્ણુ મહેશ્વર કહું, ત્રિગુણમય અહંકારી બહુ. ૧૮
જ્યાં શોભા ત્યાં લાંછન ઠામ, તે માટે તમે કૈવલ્ય રામ;
ચર્ણ રેણે ચઢાવીને શીશ, પીધા સદ્ગુરુ શ્રી જગદીશ. ૧૯
કરે પ્રદક્ષિણા વારંવાર, દંડવત્ કરે તે નમસ્કાર;
કરી ચર્ણોદક અમૃત પાન, છાંટે અંગ વડે ગંગા સ્નાન. ૨૦
ગુરુ ગોવિંદ જાણી નિરધાર, ષોડશ પૂજા ભક્તિએ સાર;
ગ્રંથ શિરોમણી જ્ઞાન પ્રકાશ, ભવબંધનના છોડે પાશ. ૨૧
ભણે સુણે જે અનુભવ કરે, તેને દ્વૈત ભાવના ગળે;
જીવન્મુક્ત પહોંચે આસ, સર્વ ગતિ ભાસે બ્રહ્મ પ્રકાશ. ૨૨
ચાર વેદ તણો એ સાર, ભણે અને સુણે નિરધાર;
ભણી સુણી જે અનુભવ કરે, તે બ્રહ્મ રૂપ પોતે થઇ ઠરે. ૨૩
સકળ સંશયના છૂટે પાશ, જીવન્મુક્ત દશા ઉદાસ;
અક્ષર એક હ્રદેમાં ઠરે, પ્રાયશ્ચિત્ત કોઇ જન્મનાં હરે. ૨૪
ખટ દર્શનથી અળગી વાત, હરી દર્શનથી સાક્ષાત;
સદ્ગુરુનો બાળક લહે તંત, મતિયા સઘળા ઝબકે જંત. ૨૫
ગ્રંથ વિચારે ને ગુણ ગાય, નિશ્ચે સિદ્ધ શિરોમણી થાય;
વળી વિધે કર્મ ધીર ગંભીર, સંત શિરોમણી બાવન વીર. ૨૬
ઘેર બેઠાં તેને હરિ મળે, સાધન સઘળાં કરવાં ટળે;
ગ્રંથ તણો ભોગી કોય, જગત્ રહ્યું ટગમગ જોય. ૨૭
ટળે સાંભળતો વેદ પુરાણ, ગ્રંથ એવો છે નિર્વાણ;
અર્થ જથાર્થ સમજે હીર, તે સંત શિરોમણી બાવન વીર. ૨૮
એ શિરોમણિ જ્ઞાન પ્રકાશ, નિત્ય પ્રત્યે કરે અભ્યાસ;
અનંત લોચન તેનાં ઉઘડે, ઘેર બેઠાં રામકૃષ્ણ જડે. ૨૯
પૂર્ણ બ્રહ્મ તણી એ કથા, ચતુર પુરુષ પ્રીછે સર્વથા;
મંદ મતિ શું સમજે વાત, ઉલુક જેમ ઇચ્છે આથો પ્રભાત. ૩૦

એ ગ્રંથનું અધ્યયન કરે, બ્રહ્મ રૂપ પોતે થઇ તરે;
આદિ અંત મધ્ય સમજે શુદ્ધ, તે સિદ્ધ સકળ માંહે અવધૂત. ૩૧
અણુ માત્ર નવ ભાસે દોષ, હસ્તામળ દેખે ચૌદ લોક;
કેટલી કહાં તક કહું વૈખરી, તન તદ્રૂપ જ થાપે હરી. ૩૨
ટળે વાસના કલ્પિત કર્મ, સાધન વિના લાધે પરિબ્રહ્મ;
જીવન્મુક્ત થઇ પોહોંચે આશ, સંશય સકળના છુટે પાશ. ૩૩
જો હ્રદે કમળમાં અનુભવ ઠરે, ત્યારે સેવક સાથે સ્વામી તરે;
સદ્ગુરુ સ્વામી શ્રી સોમરાજ, તે કૃપાથકી હવો ગ્રંથ પ્રકાશ. ૩૪
રાજ હંસ ગુરુ કેરી દયા, શબ્દ સકળ ગ્રંથમાં લહ્યા;
ગુરુ પ્રતાપે પહોંચી આશ, ગ્રંથ હવો ત્યારે જ્ઞાન પ્રકાશ. ૩૫
સંવત સત્તરસેં ૭ વાંચો સાર, વૈશાખ અષ્ટમી સોમવાર;
રાજ નગરી શ્રી અમદાવાદ, ફરમાન વાડીમાં ગ્રંથ સંવાદ. ૩૬
વડે સાહાજને અરાડ જ્યાં મોદ, કવિતા કોય મા દેશો ખોડ;
બુદ્ધિ પ્રમાણે ભાખી વાણુ, સકળ વાત તણા હરી જાણુ. ૩૭
જીવતણું પરાક્રમ કશું, હરિની વાત જાણે શું પશું;
હરિ સાહેર છે અપરંપાર, મીન શું જાણે તેનો વિસ્તાર. ૩૮
પક્ષી, ઊડી ગગન જઇ ચઢે, શક્તિ ઘટે પૃથ્વીપર પડે;
મારી બુદ્ધિ સારું મેં લહ્યું, જેવું ઊપન્યું તેવું કહ્યું. ૩૯
શબ્દ કોને ગમ્યા નવ ગમ્યા, બાળક જાણી કરજો ક્ષમા;
જેવું તેવું છે હરિનું નામ, જન્મ ભોમ વૃંદાવતી ગામ. ૪૦
પિતા, ક્ષેમજી નારાયણદાસ, તેનો સુત તે ગોપાળદાસ;
સંત સકળ તણો તે બાળ, ગ્રંથકર્તાં જે છે ગોપાળ. ૪૧
સાધુ સંતને લાગી પાય, દાસ ગોપાળ કૃતાર્થ થાય;
રામદાસ જે જમનાદાસ નામ, તેનો સુત તે માકુ નામ. ૪૨
સંત સકળ તણો તે બાળ, શ્રી હરિ લેની સંભાળ;
કહે ગોપાળ કરી કરજોડ, બોલો સર્વ બ્રહ્મનો જય. ૪૩

બુદ્ધિ વહુને શિખામણ.

રાગ ધોળ.

" આછો ઘુંઘટ વહુને વહાલેરો લાગે "–એ રાગ

સાચી સમજણ બુદ્ધિને ખોટીરે લાગે.
સંત મનાવે તો મનાવું હો લોલણી;
સાચી સમજણ બુદ્ધિને ખોટી રે લાગે. ટેક.
શીલ સતોષ કહોતો કલાં ઘડાવું,
કરુણાની કાંબિયો પેરાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ.
વિવેક વિચાર કહોતો વિછુવા ઘડાવું;
હર્ષના ઘૂઘરા બધાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૧
સાધન સંપતિ કહોતો ચુડલો પેરાવું,
ક્ષમાની ચીપો મઢાવું; હો લોલણી-સાચી સમજણ.
જ્ઞાન વૈરાગ્ય બાજુબંધ સોવરાવું,
શાંતીનું રતન જડાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૨
પ્રેમનાં પુષ્પો ગળામાં નખાવું,
લક્ષનો દોરડો પ્રોવરાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ.
ટેક રૂપી કહો તો તુશિયો ઘડાવું,
દયાની દામણી બંધાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૩
સતસંગત રૂપી ધુલર ઘડાવું,
લગનનું લોળિયું પેરાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ.
ભકિત રૂપી કહો તો વાળી ઘડાવું,
મુકિતની ચૂનિયો મેલાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૪
નેહનું નયણે કહો તો કાજળ સરાવું,
હેતની આડો કરાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ.
સીધી સમજણ કહો તો સેંથો પુરાવું,
જોગનો ચાંદલો ચોઢાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૫
ધીરજ રૂપી કહો તો વેણો ગુથાવું,
ગુરુગમ ગોફણો લટકાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ.'
ચોખી ચાલની તમને ચોખી શિવડાવું,
ચૈતનની સુદડી પેહેરાવું; હો લોલણી–સાચી સમજણ. ૬

સાચી કરણીનો કહો તો કસુવો . શિવડાનું,
ભાવનું ભરત ભરાવું; હો લોલણી-સાચી સમજણ.
દાસ ગોપાળ કહે એ સમજણ સાચી,
દક્ષનો લક્ષ બતાવું; હો લોલણી-સાચી સમજણ.

પદ સંગ્રહ.

પદ ૧ લું.

પુરણ પદ પરમાત્મા, જગદેવહરિ;
એતો અવિચળ સત સ્વરૂપ, વ્યાપીક વસ્તુ ખરી; ટેક.
કાર્ય કારણ બે કલ્પના, જગ૦ સરવે વસ્તુ એક નિરતર; વ્યાપિક.
પંચભુત પ્રત્યક્ષ દીસે, જગ૦ ભવ જળ સિંધુ તારે; વ્યાપિક.
તોલ માપ પોતે પુરણ, જગ૦ ત્યાં ઘટે વધે નહિ તલ; વ્યાપિક.
સ્તુતિ નિંદા કેની કરું, જગ૦ નહિ શિવશકિતને જંત; વ્યાપિક.
રૂપ સકળ છે રાજના, જગ૦ પંડબ્રહ્માંડ ત્રણ સમાન્ય; વ્યાપિક.
સચરાચર સમરથ પોતે, જગ૦ એતો અખંડ મંડળ અદ્વૈત; વ્યાપિક.
આ ચૌદભૂવનમાં ઝળહળે, જગ૦ જે છે અખિલ અદ્વૈત બ્રહ્મ; વ્યાપિક.
કામહાવો નહિ હરિ વિના, જગ૦ ત્યમ કાળ ન લાગે ક્રમ; વ્યાપિક.
વ્રજવ્યાપક વસુંધરા જાણિયે, જગ૦ મંદ પણ ભાર અરાડ; વ્યાપિક.
આ દેહી દેવ રાધે માધવ, જગ૦ ગોપી ગોવાળ નર ને નાર; વ્યાપિક.
દશે દિશા ગોકુળ થયું, જગ૦ સરવ ગિરિ તે ગોવરધન; વ્યાપિક.
અરણ્ય પુરણ સર્વે સ્યામનાં, જગ૦ જમનાં સઉ સરિતા જાણ; વ્યાપિક.
જ્યાં જોઉં ત્યાં નંદકુમાર, જગ૦ શ્રીસ્થળ કાશી ને કેદાર; વ્યાપિક.
ગયાશ્રાદ્ધ કોનાં કરું, જગ૦ સરવ પુર્વજ પામ્યા પાર; વ્યાપિક.
ઘર આંગણે ગંગા વસે, જગ૦ ત્યાં પ્રીતે પ્રગટ્યો પ્રયાણ; વ્યાપિક.
નિત્ય ત્રિવેણી ઘરમાં વસે, જગ૦ ત્યાં નિશદિન નાહુ નિગમ; વ્યાપિક.
શુધવાન નીર સમી વાસના, જગ૦ ત્યારે મન પામ્યું ઉલ્લાસ; વ્યાપિક.
કલ્પિત કોશ સકળ સમરે, જગ૦ મને લાગી તે સહેજ સમાધ; વ્યાપિક.
સાધન તે હવે શું કરું; જગ૦ મન ઉપન્યો દ્રઢ વિશ્વાસ; વ્યાપિક.
મન જાણે મારું મન જાણે; જગ૦ હવે લોકથી કેટલો વ્યવહાર; વ્યાપિક.
જેણે મહાવાકયનીગતિલહી, જગ૦ તેને નવ ગમે સંસાર સંગ; વ્યાપિક.

દાદશા અવધૂત ત્યાગી, જગ૦ અતિ રંગિતનો મારે રંગ; વ્યાપિક.
અનુભવ હોવે સત્ય થયો, જગ૦ તે, તું મોહન પામે મંન; વ્યાપિક. ૧૨
આત્મા પરમાત્માને પ્રિછિયો, જગ૦ પછી રહી નહી કો સ્થળે વાસ; વ્યાપિક.
ન ગોપાળ ઘેલો કહે, જગ૦ મહાવાકય એ વેદ વિચાર; વ્યાપિક. ૧૩

પદ ૨ જું–રાગ વેળાવળ.

હૃદયે વસ્યા મારા નાથજી, જેનું અવિચળ નામ;
ચાર પદારથ પામિયે, આપે અવિચળ ધામ. હૃદયે. ૧
ઘટઘટમાં વ્યાપી રહ્યા, પરિપૂરણ બ્રહ્મ;
જનમ મરણ જરા નહિ, ત્રિવિધી કર્મ. હૃદયે. ૨
કાળ તણો મહા કાળ જે, તે તો દેવનો દેવ;
ખટ–દરશન જેને ભજે, કરે સુરનર સેવ. હૃદયે. ૩
તે હરિને કેમ વિસરું, જે છે જગદાધાર;
સનકાદિકને સાંસા પડ્યો, વેદ પામે ન પાર. હૃદયે. ૪
લક્ષચોરાશીમાં રડવડ્યો, મળ્યો માનવ દેહ;
દેવ અનેક ઉપાસિયા, નવ આવ્યો છેહ. હૃદયે. ૫
શાસ્ત્રતણો સાગર મથી, જોયાં વેદ પુરાણ;
હરિથી બીજો કોઈ નથી, અંતે નિરવાણ. હૃદયે. ૬
મન માન્યું અવિનાશિ શું, થયું નિર્મળ મન;
કહે ગોપાળ પાવન થયો, તેનું જીવતર ધન્ય. હૃદયે. ૭

પદ ૩ જું.

વણ પ્રીછે તમે કાં કરો, ભાઈ કલ્પિત ધર્મ;
ધર્મે ભર્મ જ ઉપજે, ન મળે પરિબ્રહ્મ. વણ. ૧
સાધન એ સંસારમાં, કરે છે ગર્વ કોય;
કહે ભાઇ હરિ કોને મળ્યા, તું વિચારીને જોય. વણ. ૨
એળે તું ક્યાં નિર્ગમે, મનુષ્યાઅવતાર;
વિધિનિષેધે વાહિયો, સઘળો સંસાર. વણ. ૩
સતયુગમાં મુનીજન વઢ્યા, આણીને અભિમાન;
દ્વેષે ખટ–દરશન હવા, થૈ તાણા તાણ. વણ. ૪
શાસ્ત્ર કર્યાં સર્વે જૂજવાં, લખ્યાં વચન વિરોધ;
જેને ગુરુ જેવા મળ્યા, તેને તેવોરે બોધ. વણ. ૫

આપ આપના મતે આચરે, અવળા આચાર;
આચારે ઉન્મત હવા, ઉપન્યો અહંકાર. વણ. ૬
કીરતી કેરે કારણે, ખરચે બહુ ધન;
જેમ જેમ જશને સાંભળે, તેમ તેમ હરખે મન. વણ. ૭
હું મારું મન નવ ટળ્યું, ન ગળ્યું અભિમાન;
દોષ રહ્યા સર્વ દૃષ્ટિમાં, કીધું ગજસ્નાન. વણ. ૮
અવિગત શ્રીઅવિનાશની, રહી અળગી વાત;
પર્મતત્વનું પારખું, કોઇ સંતને હાથ. વણ. ૯
એવા તે સાધુને સેવિયે, ઓળખાવે રામ;
જીવ મળે જગદીશને, પામે વિશ્રામ. વણ. ૧
મહંત મોટા મહારાજના, ભાઈ છે પરધાન;
માન મુકીને કીજિયે, સેવા સાવધાન. વણ. ૧
એ ઉફરું જે સાધન કરે, તે તો આળપંપાળ;
શીખામણ સારી સુણો, કહે દાસ ગોપાળ. વણ. ૧

ગોપાળ ગીતા સંપૂર્ણ.

રત્નેશ્વર.

એના પિતાનું નામ મેઘજી. વડોદરા તાબે ડભોઇના વતની. ન્યાતે શ્રીમાળી બ્રાહ્મણ. સંવત ૧૭૩૪ થી ૧૭૫૦ માં હૈયાત હતો. એના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથઃ શ્રીમદ્ ભાગવત પૂરું, અશ્વમેધ, રામાયણનો લંકાકાંડ, આત્મવિચાર, ચંદ્રોદય, કામવિલાસ મહિના તથા પદો.

આત્મવિચાર ચંદ્રોદય.

૧–પ્રબોધ પંચાશિકા.

ભુજંગ પ્રયાત છંદ.

તમો કૃષ્ણ કૃષ્ણ શ્રીકૃષ્ણેતિ ભાખો, કુસંસારના ભારને દૂર નાખો;
સહુ દેવમાંહે સમો ભાવ રાખો, અસત્ય ત્યજીને સદા સત્ય ભાખો. ૧
થયો મોહમાં મગ્ન સંસાર આખો, વિનાશી રતીના રસો સીદ ચાખો;
તમો માનજો મન સંસાર ખોટો, સદા શે ન સેવો યદુનાથ મોટો. ૨
યથા તોયમાં સઘ ઉઠે તરંગ, થશે તેહનો દેખતાં માંહે ભંગ;
તથા જીવનું જીવને જો વિમાસી, પછે ટાળ સસારની શોક ફાંસી. ૩
યથા પદ્મના પત્ર ઉપેર પાણી, ઢળે મેલતાં માંય છે એમ આણી;
યથા પૂર્ણ પાણી ભર્યો કુંભ કાચો, તથા સઘ ભાંજે નથી પિંડ સાચો. ૪
યતી શુદ્ધ શ્રીપાત વૈરાગિ યોગી, કવિ શૂર દાતા વિચારી વિભોગી;
અરે સર્વનો નેટ છે નાશ જાણો, નથી મૃત્યુને મંન કો રાંક રાણો. ૫
અરે ચાલવું કાલ તું શીદ સૂતો, અસ્યા માંડ માયા વિચે કાંય ગૂતો;
સદા મસ્તકે મૃત્યુ નીશાન વાગે, અહો તોય નિંદ્રા થકી શે ન જાગે. ૬
યથા દેડકો અર્ધ સાહ્યો-ભુજંગે, પછે મક્ષિકાને ગ્રહે તેજ રંગે;
તથા કાળની દાઢમાં સર્વ લોક, રહી દુઃખ દે અન્યને વ્યર્થ શોક. ૭
તમો સાર પામ્યો મનુષ્યાવતાર, તરો દુષ્ટ સંસાર કાં લાવો વાર;
હવે જાનકી નાથને કાં ન સેવો, જડયું રત્ન તે કાં ખુવો હાથ મેવો. ૮

કયમે કાગ ને કીર તે હોય તુલ્ય, કયમે કાચ ને રત્નનું એક મૂલ્ય;
તમો ગર્દભોને જવો કાં ચરાવો, કપૂરી વિષે કોદરા શીદ વાવો. ૯
તમો કાં કરો મ્લેચ્છને ભાલ અર્ચા, કરો વિપ્ર ને વેદની શીદ ચર્ચા;
ગજો ઉપરે કાં ભરો કાષ્ટ ભાર, ખરો ઉપરે શીદ થાઓ સવાર. ૧૦
તમે ભોગવ્યું આજ તે કાલ કયાંથી, જુવો સર્વ નાશી જશે હાથમાંથી;
મળ્યો નાવને જે નદીનો તરંગ, ફરીને નહીં હોય તેનો જ સંગ. ૧૧
અરે સંપદા સર્વથા નાશ પામે, કહો દ્રવ્ય સાચ્યો તમે કોણ કામે;
દશગ્રીવને રાજ્ય હુતું અનંતે, નહીં ભોગવ્યું તે થયા સદ્ય અંતે. ૧૨
યથા મર્કટે કંઠમાં પુષ્પમાલા, વળી કયાં ગળે અંધને સૌખ્ય બાલા;
યથા છે ત્રણે અગ્ર તુષાર બિંદુ, તથા દ્રવ્ય વાધે ઘટે જેમ ઈંદુ. ૧૩

શાર્દૂલવિક્રિડીત છંદ.

મિથ્યા કામ ને મોહ મત્સર ધરો, નિંદા કરો લોકની,
જુવો ફોકટ કુટુંબ શોક સઘળો, મૂકી મળો કૃષ્ણને;
નિત્યે ચિત્ત વિચાર માર મનને, સભાર શ્રી કૃષ્ણને,
તૃષ્ણા ટાળિ નિહાળ નેટ નરમાં, શ્રી વિષ્ણુને સર્વદા. ૧૪

ભુજંગ પ્રયાત છંદ.

કરી જ્ઞાન પંચાશિકા સાર ભાતે, જ્યહાં વૃત્ત બાંધ્યું ભુજંગ પ્રયાતે;
જને જેહ મધ્યે મળે વિષ્ણુ વેલો, કહ્યો તેહ રત્નેશ્વરે સર્ગ પ્હેલો. ૧૫

ઈતિ શ્રી પ્રબોધ પંચાશિકાયાં પ્રથમ: સર્ગ: ૧

દ્રુતવિલંબિત છંદ.

વિષય ભોગવતાં સુખ જેટલું, ફરી થશે તમને દુઃખ તેટલું;
પ્રથમ કંકુ ધશે સુખ ત્યાં હશે, પણ પછે પરિતાપ ઘણો થશે. ૧
હજિ લગી શઠ કાં સમજ્યો નહીં, સકલ કાલ ગયો તુજનો વહી;
અનુભવ્યું સુખ શું ત્યાં રહી, સુણ તદા દુઃખ માંહે પચ્યો સહી. ૨
પ્રથમ માસ તુને દશ જે ગયા, મુજ થકી ક્ષમ જાએ તુને કહ્યા;
ઉદર દુઃખ તુને યદિ સાંભરે, નવ તદા મન જન્મ થવા ધરે. ૩
ઉદર મધ્ય અધોવદને રહ્યો, નરક મુત્ર નિપાત મુખે થયો;
મૃદુલ અંગ કૃમી કરડે ઘણું, ઉદર સૂક્ષ્મ છે જનનીતણું. ૪

તવ સહ્યો જનની ચિત્ત વાસના, ઉદર ભાર ઘણો કટુ આસના;
સબળ તાપ સહ્યો અગની તણો, ગરભ જાલવડે જકડયો ઘણો. ૫
નવ ખશી શકતો ક્ષણુ ઠામથી, ઘણું થયો દુખિયો દુઃખ ધામથી;
તવ કહ્યું હવે છોડવ શામજી, નહિ હું મેલું હવે તુજ નામજી. ૬
પ્રભુજી મેં અપરાધ કર્યાં ઘણા, ચરણ ચિત્ત ધર્યાં નહિં તું તણા;
પ્રથમ એમજ જો હરિ જાણતો, ધન સહુ તવ સેવને આણતો. ૭
સકળ ભોગ કરી જમતો સુખે, પણુ ન હોમ કર્યો પરને મુખે;
શયન ત્યાં કોઇ દુર્બળ આવતો, અનુગ પાસ હું મારિ કઢાવતો. ૮
જહિં તહિં રથ અશ્વ ચડી જતો, ધરણિમાં પદ પર્શન દાઝતો;
ક્ષણુ ક્ષણે સુખ દર્શન આરસી, મદ ભર્યો બકતો બહુ પારસી. ૯
ગૃહ વિષે પરિતાપ ઘણો થતો, હરિ તદા હું સરોવર ઝીલતો;
ઉદર તાપ ઘણા ક્યમ ચોગવું, હરિ ભજ્યા નહીં તે ફ્લ ભોગવું. ૧૦
હરિ અહો હવે કષ્ટથી કાઢરે, પતિતને પ્રભુ પાર પમાડરે.
હરિ ક્ષમા કરજો મુજ વાંકને, સહી શકાય નહીં દુખ પાકને; ૧૧
ટળવળ્યો બહુ ભાત્ય સહ્યાં યદા, જનન કાલ થયો તનુનો તદા;
જનન કાલનું દુઃખ કહું કથી, મુજને તે સહુ સાંભરતુ નથી. ૧૨

ભુજંગ પ્રયાત છંદ.

યથા તાર તાણે બને સ્વર્ણકાર,
તથા ગર્ભમાંથી તુને કાઢ્યો બાર;
પછે વિસરી વેદના ગર્ભમાંની,
હરિ ભક્તિ ભૂલો થયો દેહમાની. ૧૩

દ્રુતવિલંબિત છંદ.

લઘુ વયેકરિ બાલક તુ થયો, અવશ ઇંદ્રિ મહા દુઃખમાં રહ્યો;
ચરણ પંગુ તથા મુખ મુકતાં, નરક મૂત્ર પચ્યો દિવસો જતાં. ૧૪
તદુપરાંત તુ યૌવનમાં રમ્યો, યુવતિને જનની વચને દમ્યો;
અધમ કામ કર્યા તનુ પોષવા, ગૃહ અધિન રહ્યો મન શોષવા. ૧૫
વિષયના સુખને ઘણું ઇચ્છતો, ધન નિમિત્ત વિદેશ ઘણુ જતો;
પર અધિન થઇ ધન લાવતો,' નિજ કુટુંબને તે ખવરાવતો. ૧૬
મદ ભર્યો પરનારી નિહાળતો, નિજ શરીર સ્વરૂપ સમાળતો;
નવ ભજ્યા હરિ યૌવનને મદે, બલ પરાક્રમ ગર્વ ધર્યો હદે. ૧૭

દ્રુતવિલંબિત છંદ.

નર પ્રબોધન પંચશતી ધરી,
દ્રુતવિલંબિત વૃત્ત વડે કરી;
દ્વિતિય સર્ગ કહ્યો રતનેશ્વરે,
સબળ સાહ્ય કરી પરમેશ્વરે. ૨૯

ઇતિ શ્રી પ્રબોધ પચાશિકાયાં દ્વિતીયઃ સર્ગઃ ૨

માલિની છંદ.

નિશ દિન મન મધ્યે રાખજો રામ નામ,
અભય પદ વિધાતા છે સદા શામ ધામ;
યદુપતિ પદ સેવી કાપજો કામ દામ;
પ્રભુ પદ રતિ મુકી શા કરો વ્યર્થ કામ. ૧
નિજ કરમ વિષે છે લેખ લખેલ જેવો,
કનકગિરિ ગુહામાં પામશો લાભ તેવો;
મૃગ પશુ વન જીવે, આપણે કોણ કેવો,
અશન વસનનો આયુષ્યથી લાભ લેવો. ૨
અજગર વનવાસી ઇશ વિશ્વાસ રાખે,
ઉદર ભરણ સાથે તેહ આયાસ રાખે;
ત્યમ મન વસ રાખો સર્વ સંકલ્પ નાખો,
અનુપમ રસ ચાખો કૃષ્ણ કૃષ્ણેતિ ભાખો. ૩
નિખિલ નિગમ બોલે કો નથી કૃષ્ણ તોલે,
સહકૃતિ ફલ ભોલે આંકનાં સીદ તોડે;
મદન મદથી માતો અંગના રંગ રાખો,
જનમ જનમ ધાતો કાં ફરે ધૂળ ખાતો. ૪
જપ તપ વ્રત કીધે ને મહા દાન દીધે,
સુરનદિ જલ પીધે, જેટલું પુન્ય સીધે;
અધિક સુકૃત તેથી છે હરિનામ લીધે,
શ્રમવિન. સુખ આપે કર્મના બંધ કાપે. ૫
હરિ ભજન કરોરે સર્વ કો એમ કે' છે,
હરિ ભજન કરતાં મુક્તિ નિશ્ચે લહે છે;

વૈરાગ્યલતા–માલિની છંદ.

મકર નર પરાઇ મુઢ ઇર્ષાં અજાણે,
પરહર પરનિંદા આપ કેરું વખાણે;
સ્મરણ કર સદા તું સચ્ચિદાનંદ રૂપ,
તરતર હરિ સેવી દુષ્ટ સંસાર કૂપ. ૧
નરસમ વપુ તારે રત્ન હાથે ચડયું છે,
જનમ જનમ સાથે મૃત્યુ માથે મડયું છે;
હરિ ભજનજ કીજે પારકું શું પડયુંછે,
સમજસમજ આવું અંત આવીઅડયું છે.
ધન તનય સજાયા માંડ માયા ભરાયો,
નર પરસુખ પેખી શીદ હિંડે હરાયો;
નિજ મન ધન માને માલ પામી પરાયો,
ધન તન સુખ સીમા ભોગવી કોણ ધ્રાયો.
સુખદુઃખ સમ મૂખી દેહ આઘ ધડ્યો છે,
ભય ગહન અરણ્યે ભ્રષ્ટ ભૂલો પડયો છે;
ઇમ કરી મતિબંધિ જીવ માથે જડ્યો છે,
સબળ અબળ માયા માદ તેને ચડ્યો છે.
સમ વિષય મન સારા જાય દા'ડા તમારા,
સકળ દિવસ તેવા કોયને હોય સારા;
જન કનક સમર્ધી તે તુને મુકી જાશે,
વિષય સુખજ રેશે તાહરો નાશ થાશે.
કઠણુ દિવસ એવો આવશે એક વાર,
સકળ જગત મધ્યે દેખશો અંધકાર;
યમ અનુચર આવી ઘેરશે ગામ ભાઈ,
ધણી મુદગર મારી કાઢશે કંઠ સાઇ.
અતિશય દુઃખ કેરો આવશે એક દા'ડો,
સુત યુવતિ કુટુંબી કોય યાશે ન આડો;
યમપુર જઇ દેશો તે સમે શો જબાપ,
ધરમ નૃપતિ જ્યારે પુછશે પુન્ય પાપ.
અતિ સુખમય હૂતા સ્વર્ણની સેજ સુતા,
સ્મરણુ સુકૃત પાખે તેજ વાટે વગુતા;

ધમ ધમ યમદુતો આવશે અદ્ભૂત વેશે,
રદન વદન મોટાં ભીછરાં ભૂરી કેશે;
નયન અગનિજ્વાલા ક્રૂર કાલા કરાલા,
તમ શિરપર તોલંતા ભયંકાર ભાલા. ૧૬
મરણ સમય જ્યારે તાણશે કેશ સાહી,
સહુ સગપણ કેરી છૂટશે ત્યાં સગાઇ;
સહુ સુહૃદ કુટુંબી કોય દેખે ન તેને,
અનુભવિ જન જાણે ઉપજે કષ્ટ જેને. ૧૭
ગહન તિમિર પીડાકાર આકાર માંહે,
નિજજન દુઃખ કેવા કોય દિસે ન ત્યાંહે;
કમલ નયન સેવા જો કરી હોય અઘ,
શબ્દ સુણત આવી છોડવે કૃષ્ણ સદ્ય. ૧૮

શાર્દૂલ વિક્રીડિત છંદ.

વંધ્યા પુત્ર નભ પ્રસૂન સરખી સંસારની સત્યતા,
મિથ્યા દસ્ય પદાર્થ પૂરણ હરિ વ્યાપી રહ્યો નિત્યતા;
જૂઠે જોખમ ઉપજે નવ કશી ત્યાં નીપજે કામના,
માથે મર્ણ અડયું સદા ચરણ એ સેવો તમે શામના. ૧૯

ઇન્દ્ર વજ્ર છંદ.

યત્નેજ વૈરાગ્યલતા વખાણી,
રત્નેશ્વરે અંતરયામિ વાણી;
પ્હેલો થયો ગુચ્છ કવિત્ત વિશે,
તેમાં કહી ઓળખાવ્યા જ ઇશે. ૨૦

ઇતિ શ્રી વૈરાગ્યલતાયાં પ્રથમઃ સ્તબકઃ

ઉપજાતિ છંદ.

ા કરી હાર કમાણિ સાહી, હાલો ગયો મૂરખ ખર્ચે ખાઈ;
ટિ વેપાર વિષે ન લાધી, કાં મૂળગી મૂરખ ખોટ ખાધી. ૧
મલ્યો કામ સમો દલાલ, હલાલ હીણો અતિશે બલાલ;
કર્યું મૂરખ કુડ સાટું, ઘણું ખરું દ્રવ્ય ત્યહાં જ નાટું. ૨

કેડ પડયો કાલ અહેડિ તારે, તુંને સદા નીરણ કામ મારે;
તેણે ઘણાં સ્થૂલ શરીર ખાધાં, પાછાં ફરી કર્મ નિબિધ્ય બાધાં. ૧૮
ભાગું નહીં સુક્ષ્મ રૂપ ત્હારું, માયાતણે પાશ પડ્યું બચારું;
તે શું કરે કારણને અધીન, તેનો મહાકારણ દેખિ દીન. ૧૯
જંજાલ જોતાં અતિશે અપાર, ના પૂરવે તે કરતા વિચાર;
એ વાત છે ઇશ તણેજ હાથ, તેપાખ દેવી ગગનેજ બાથ. ૨૦

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

દીસે જે ગુણરૂપ ચાતુર તણુ તે ચિન્હ માયાતણું,
બ્રહ્માંડબોધી ભર્યો તરંગ ત્યહાંથી માયાતણો વિસ્તર્યો;
તેનું પૂર પ્રવાહ શુર સઘળું ત્રૈલોક્ય તાણી ગયો,
ઉભો કો ન રહ્યો સુરારિ ચરણે તે આસરી ઉગર્યો. ૨૧

વસંતતિલકા છંદ.

રત્નેશ્વરે સરસ અંતર્યામિવાણી,
વૈરાગ્ય વલ્લરિ હરિ ભજવા વખાણી;
બીજો થયો સ્તબક ત્યાં હરિનો સંબંધ.
બાવીશ સુંદર કવિત્ત તણો પ્રબંધ. ૨૨

ઈતિશ્રી વૈરાગ્ય લતાયાં દ્વિતીયઃ સ્તબકઃ

વસંતતિલકા છંદ.

કોપે ભર્યો ભુજંગ કાલ કરાલ આવે,
ધાયો નિશા દિવસ બે રસના હલાવે;
ફુત્કારથી પ્રબલ પર્વત કોટિ ફાટે,
વીંટી વળ્યો નિરખ પાછળ અંગ ચાટે. ૧
માનુષ્યનો મલિન જર્જર દેહ જુઠો,
તોએ ફરે કૃપણ કેશવ સાથ રુઠો;
સંસાર સિંધુ નવ છિદ્રિત નાવ એઠો,
શાને ફરે ધરમ ધીવર હાથ હેઠો. ૨
કાચો કુરંગનયના સઘળો સનેહ,
રાચ્યો નિહાળી નયને દુરગંધ દેહ;

મિથ્યા મનોરથ કરે મન માંહિ લાવે,
લાગો ફરે નિપટ લંપટ નામ કહાવે. ૩
સાચો વિચાર કર શીદ થયો સકામી,
નારી થઈ નરકનો અધિકાર પામી;
અંગે અશુદ્ધ અબલા અતિ ભક્ષવંતી,
નિત્યે રજે રગતપિત્ત કફે વહંતી. ૪
મોટા વિકાર હદિ કામ તણોજ ઘેલા,
તેણે કર્યા ચતુર પંડિત ભૂપ ચેલા;
તો ત્યાં વિલંબ નરને શિ વિકુંઠ જાવા,
જો વસ્ય હોય મન એ અણુ માત્ર બાવા. ૫
ઊંચા અવાસ અડક્યાં જઈ દેખ વ્યોમ,
નીચે વિલોચન જહાં તહીં છેજ બોમ;
તું ટાળ અંતર થકી વિષયાભિલાખ,
કાલાંમીયે સકલ વસ્તુ થશેજ રાખ. ૬
નાહો ફરે વિટલ વૈષ્ણવ વેશધારી,
સાથે મને નવ સ્મર્યાં નિમિષે મુરારી;
ધાયા જઈ ટળવળી નર તુજ દાતા,
પામ્યો નહીં અટળ એક ભવિ વિધાતા. ૭
આધા સુગંધી નિકળે વિર ...ાર વિંદ;
રે તું સદા ભ્રમર શીદ ફરે સુમંદ,
જેનો રહીશ શઠ તું જગત પ્રમાથી,
તાણી જશે તરત દુર્મદ કાલ હાથી. ૮
જ્ઞાને ફરે ભ્રમર પંકજ વાસ લેવા,
ચેદીશ મા કમલ મધ્ય પરાગ એવા;
સંકોચમે સહજમાં તવ શું કરીશ,
જેને વિષે અધમ આકુલ થૈ મરીશ. ૯
મોટા મનુષ્ય મનની ગતિ કો ન જાણે,
વીટી વળ્યો અહિક લોક સમસ્ત તાણે;
જેણે કર્યા વશ મહા મન દમિત તેહ,
બીજા વળી સરસ શૂકર તુલ્ય દેહ. ૧૦

સંસાર માંસ મન મીન મતાક ખાવા,
ઉભા રહ્યા અધમ ઉપર વ્યાધિ સાવા;
સ્હાશે યદા વદન આંકડીયે ભરાશે,
તારો પછી તરફડી રડિ જીવ જાશે. ૧૧
સંસાર પારધિતણી ગૃહ ગંધ વાગે,
રે રે કુરંગ મન મોહિત શીદ લાગે;
કાલે તુને કપટ ફંદ રચ્યો ન જાણે,
સંભાળ રે તુજને તે યમ બાણ તાણે. ૧૨
શાને પડે મદ ભર્યો મનમત્ત હાથી,
જો રે રચ્યો વિષય ગર્ત જ કાલ ભાથી;
એમાં પડયો ખડભડીશ મરીશ બાવા,
ઉભા રહ્યા અધમ ઉપર બાંધિ સાવા. ૧૩
શોભાયમાન નિજ નારી તણે જ રંગ,
રાચ્યો સ્વરૂપ વિસરેથી પડીશ સંગ;
સ્નેહે કરી યુગલ પક્ષ થશે જ બંધ,
મોટી મમત્વ ઝળઝાળ બળીશ અંધ. ૧૪
તારે શિરે રીપુ ઘણા યમદૂત જેવા,
નાના નિમિત્ત કરિ છે પટુ જીવ લેવા;
સુતો નિચિંત થઇ સીદ સંભાર કાજ,
જો રાખશે શરણ વત્સલ રામરાજ. ૧૫
જાતાં જણાય નહીં સાંજ સવાર વાળી,
તેના જ તે દિવસ રાત્રિ રહ્યો નિહાળી;
ધંધે ગયો દિવસ રાત્રિ વિષે જ સૂતો,
પાછો ફરી કરમ કર્દમાંહ્ય ખુતો. ૧૬
નાનાભિલાસ કરિ નિર્ગમીયો જ કાલ,
સંભારિયો ન સ્વપને પણ નંદલાલ;
કષ્ટે કરિ કપટિ કુત્સિત કાં છલાયો,
માનુષ્ય જન્મ મણિ હાથ થકી ગમાયો. ૧૭

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

રે રે પક્ષિ શરીર પંજર પડયો ઉચ્છિષ્ટ ખાતો ફરે,
કર્માધીન કઠોર કૃષ્ણ જપજે શો સ્હોર બીજો કરે;

આ દિસે યમદૂત દુર્ભર મહા માર્જાર મારી જશે,
અજ્ઞાને કરી ઓળખ્યા નવ હરિ શી પેર તારી થશે; ૧૮

ઉપજાતિ છંદ.

વિવેક વૈરાગ્ય રસે ભરી છે, યત્નેથિ વૈરાગ્ય લતા કરી છે;
રત્નેશ્વરે ઈશ્વરને જ ગાવા, ત્રીજો કહ્યો ગુચ્છ સમગ્ર થાવા. ૧૯

ઇતિ શ્રી વૈરાગ્યલતાયાં તૃતીયઃ સ્તબકઃ

અથ વૈરાગ્યદીપકઃ પ્રારભ્યતે.

માલિની છંદ.

નરતરુ હરિ કીધી વિશ્વવાડી વિશાલી,
ફલ સુકુસુમ ચૂંટે ચાલવે કાલ માલી;
તરુવર હરિ કેરાં કો ફલે કોય ફૂલે,
નિરમિત વશ કો ત્યાં ઓગલે કોય દૂલે. ૧
વિષય તિમિર મોટું સર્વકોને ભમાવે,
ભરમિત નર ભૂલા તત્વ દ્રષ્ટે ન આવે;
મલિન મનુપ મૂકી ચીરને ચર્મ સુંથે,
મનુપ જનમ પામી કાં પડયા કર્મ કુથે. ૨
અધરમ કરિ કોને લેખવે કાં ન લેખે,
ગુપત ગણિ કરે છે દેખનારોજ દેખે;
તરુણિ ભણિ જે વાહ્યા નેટ તે માંસ પોટો,
ભવ તરિ નથિ જાતું દીસતો સંચ ખોટો. ૩
મનમથ શઠ મોટો સર્વદા ચોર જુઠે,
ધરમ પથ પળાતાં લોકની વાટ લુંટે;
ભવકૃત ભય જાવા એક મોટો ઉપાય,
સકલ કૃત સમર્પિ સેવ વૈકુંઠરાય. ૪
સ્મરનર પલટાશે આજ કે કાલ કાયા,
જલ બુદબુદ જાયા માંડ માયા ભરાયા;
જનમ મરણ મોટી તાહરે પાગ બેડી,
યતન સહિત ઝાલે કાલ રૂપો અહેડી. ૫

મનુષ જનમ પામી કે કશું કામ સીધું,
અજર ઉદર પૂરી અન્ન ઉચ્છિષ્ટ કીધું;
સકલ સુકૃત હારે બુડતો કર્મ ભારે,
સમજ હરિ ભજી લે નાથજી નામ તારે. ૬
પ્રથમ જનક તારા પારણે બાળ ઝુલ્યા,
તનુ ધન મન ભૂલા યૌવને ફોક ફુલ્યા;
અનુક્રમ અટવાયા તે જરા મર્ણ પામી,
ભજ ત્યમ તું પડ્યો છે હાર મારે હરામી. ૭
કરમ ભુવન ઓથે આ રહ્યો કાળ પાપી,
નિરખ નિકટ આવે નાંખશે કંઠ કાપી;
વિષમ વિષય ભક્ષી ઉડશે જીવ પક્ષી,
ભજન તરુ ફળ્યો છે સત્ય વાડી વળ્યો છે. ૮
મુકર મુખ નિહાળે શું સમારે સ્વરૂપ,
ગરવ મ કર પંત્રી યંત્ર દેખી અનૂપ;
શઠ તું શિથિલ થાશે રોગમાં ગોડવાશે,
શુભ સ્વર પલટાશે તાહરું માન જાશે. ૯
તનુ ધન મદ માતા અંગના રંગ રાતા,
વિષય પથ પલાતા પામરા પાન ખાતા;
વિપત વશ પડાશે કોય આવે ન પાસે,
ક્ષયવત તનુ જાશે જો પડ્યા મુંઠ ખાશે. ૧૦
ગરવિત ચડિ ઘોડે કાં રહ્યો મુછ મોડે,
કપટિ દિવસ થોડે આ પડ્યો કાલ ઓડે;
કટિનટ ગતિ ભંગ રુંધશે રોગ અંગ,
પલિત ગલિત રંગ ભાગિ જાશે ભુજંગ. ૧૧
અવસર અતિ મોટું તોય કો દિન ખૂટે,
જલ બુદબુદ ઝાઝા ઉપજે સદ્ય ફૂટે;
ઝળકિત મલકેતા મોહિ મોહિ મલંતા,
જનમ મરણુ મોટા વાયુ વાટે ટલંતા. ૧૨
નિશ દિન ભવ મધ્યે શ્યામ ને શ્વેત ચોર,
અનુચર અતિ તેના સાતશે વીશ ઘોર;

સપત ગઢ વિદારી રત્ન આયુષ્ય ચોરે,
અધિપતિ અતિ માયા મૃઢ આધિન ઘોરે. ૧૩

વસંતતિલકા છંદ.

કામાદિ શક્તિ નિતરાં મન નાશકારી,
જેમાં ચતુર્દશ કવિત્ત કર્યાં વિચારી;
વૈરાગદીપક વિષે મનનો વિલાસ,
રતનેશ્વરે રચિત એ પ્રથમ પ્રકાશ. ૧૪

ઇતિ શ્રી વૈરાગ્ય દીપકે પ્રથમ: પ્રકાશ:

રથોદ્ધતા છંદ.

કર્મ મુલ નરનો (અ) વતારતાં, કલ્પ વૃક્ષ પ્રગટયો વિચારતાં;
મધ્ય જેહ સત શાખ શોભતી, બાર બાર લઘુ શાખ લોભતી. ૧
પત્ર ઉદ્યમ અનુપ જેહને, ભક્તિ મુક્તિ ફ્લ બેહુ તેહને;
એક પત્ર સિત સૌમ્ય વક્ત છે, મધ્ય નીલ સપવિત્ર રક્ત છે. ૨
નીલ પત્ર એક કાલ ભાંજતો, કો સમે કલપવૃક્ષ ગાંજતો;
પુષ્પ સર્વથી પરાગ ચાખ રે જીવ પક્ષિ ફ્લ ભક્ષ રાખ રે. ૩
કો નથી શઠ કુટુંબ અર્થનું, સર્વ કો સુખ સગું છે ગર્થનું;
પૂર્વ જન્મ કૃત ભોગ દોષતા, પ્રીતિ વૈર શકું કોઇ પોષતા. ૪
ઊંચ નીચ નર ઇશ્વરે કર્યાં, સર્વ આપ અભિમાનસું ભર્યા;
જો ન હોત અભિમાન એઠતા, કોણ નીચ અવતાર વેઠતા. ૫
દુષ્ટ ગોષ્ઠી ગમતી વિષે રહ્યો, સ્ત્રી સમાગમ સુખે કરી ગ્રહ્યો;
સુંદરી વચન વારિમાં વહ્યો, માટે નાથજી ન તેં કદા લહ્યો. ૬
મૂઢગૃઢ વિષયો વિષે ગયો, શાસ્ત્રથી અધમ અર્થ શોધવો;
એક આતમપણું વિચારજે, વાધતી તું મદવૃત્તિ વારજે. ૭
કાલબાજ શિર ઉપરે ફરે, જાણતો થઈ અધર્મ કાં કરે;
હાથ દીપ ધરી કુપ કાં પડે, રત્ન વિક્રય વરાટિકા વડે. ૮
મૂકી મોટમ મનુષ્ય ચાતુરી, આણુ અંત હરિ ભક્તિ જ, ત્વરી;
શું થયું સકળ લોક માણતા, થાય સુકૃત સમુદ્ર જાણતા. ૯
કાચ કંકણ સમાન એહનું, કાં કરે તું અભિમાન તેહનું;
કાલ અધુનાજ ભાગશે, જીવ જોત નિજ ઠામ લાગશે. ૧૦

તેડશે ધરમરાજ તેહને, કોણ રક્ષણ કરેછ દેહને;
એક મધ્ય પદ એક ઉચરે, એમ જો જગત ઝાંખતાં મરે. ૧૧
ઘેહ વાજી ગજરાજે ગાજતા, સંપદા સકલરૂપ રાજતા;
જે જહાં વિષય તે તહાં રહ્યા, તેહ દેહ તજી દેખતાં ગયા. ૧૨
જેહનું યતન કૃષ્ણજી કરે, તેહને કવણ હેરતાં હરે;
તું થકી અધમ અર્થ શો સરે, ધૂમ બાચકાં વિચારી કાં ભરે. ૧૩
જેટલું નિમિત તાહરું હશે, તે કદાપિ નવ કોયનું થશે;
અન્યનું અલપ તાહરું નથી, ખેદ ટાળી ખલ વેદજો કથી. ૧૪

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

શાને તું અદ્દભુત ભીતિ મનમાં આણે રીપુરાયની,
ચિંતા શી શઠ કાળની અધમ જો આશા નથી આજની;
તું કેતે મરશે કે બુદ્ધિ ફરશે સંયોગ ભાંગી જશે,
ચિંતા પર્ણકુટિ તે પાધરિ પડી વંટોલ ઉડી જશે. ૧૫

વસંતતિલકા છંદ.

દુર્ભાગ્ય ભાજન સનાતન સ્નેહ સાધ્યો,
વૈરાગ્ય દિપક સુસંગતિ વૃત્ત બાંધ્યો;
સંસાર મંદિર વિમોહ થશે વિનાશ,
રત્નેશ્વરે રચિત એ દ્વિતીય પ્રકાશ. ૧૬

ઇતિ શ્રી વૈરાગ્ય દીપકે દ્વિતીયઃ પ્રકાશઃ

પ્રમિતાક્ષરા છંદ.

યુગ કોટિ જીવ તુજનેજ થયા, મદ મોહ મત્સર ભર્યાં તે ગયા;
સ્પરશી વલ્યો સકલ લોક વિષે, નવ તૃપ્ત ચિત્ત થયું તો નિમિષે. ૧
અવતાર લીધ બહુ સ્થાવરમાં, પશુ પક્ષિ કીટ નરકી નરમાં;
બહુવાર સ્વર્ગ સુખમાં વિલસ્યો, તદપી ન અર્થ ઉદયો તે કશો. ૨
કંઇ કાલ રંક નર છત્રપતિ, ગજરાજ વાજિ સુખ નારિ રતી;
સુખ ભોગવ્યાં સુકૃત શીશ સટે, દુઃખ ભોગવ્યાં દુકૃત દેશ વટે. ૩
જઠરાગ્નિયે જઠર જોર દમ્યો, બહુ મેરુ તુલ્ય અતિ ભક્ષ જમ્યો;
જલ સપ્ત સાગર સમાન ચમ્યો, નહી તોયે પેટ જઠરાગ્નિ જમ્યો. ૪
અભિમાન મુક ધન મંદિરનું, ત્યજિ માન ધ્યાન ધર તું હરિનું;
વિલપે જશે સુખ સમુદ્ર સહી, નૃપસંપદા નવ કદાપિ રહી. ૫

કઇ કાલ તું સુત થયો ને પિતા, ફરિ તેહનું જનક એમ યતા;
કઇ કાલ સેજ સુખ સંગમતા, કઇ કાલ દેહ દુઃખ રૂપ ચિતા. ૬
કઈ કાલ અમૃત અહાર ગળ્યા, કઈ કાલ રુક્ષ રસહીન મળ્યા;
સુકુમાર યંત્ર નવ હાર સહ્યો, કઇ કાલ તેહ શિર ભાર વહ્યો. ૭
કઇ કાલ અંબર અનૂપ ધર્યાં, કઇ કાલ જીર્ણ બહુ ખંડ ભર્યાં;
કઇ કાલ તીક્ષણ તુરંગ પળ્યો, કઇ કાલ પાદતલથી તું ચળ્યો. ૮
બહુવાર દુઃખ સુખ સાં પ્રગટી, અવતાર કુપ ન રહંત ઘટી;
અધ ઉર્ધ લોક ભવમાં ભટક્યો, કહીં કાલ માલ બલથી ન ટક્યો. ૯
શઠ શું કરે તું તરુણી તરુણી, ધરુણી વિકાર મલની અરણી;
મનુજા અવતાર કરવી કરણી, હરિભકિત મુકિત પદવી શરણી. ૧
કઇ કાલ ભુપણ સુવસ્ત્ર ધરી, સુતનો વિવાહ મન હર્ષ ભરી;
કઇ કાળ નેત્રજલ ધાર વહી, તુજને રડે તનય તાત કહી. ૧
સુખ ભોગવે રહસિ રત્ન વસી, કઇ કાલ નારિ નરસું વિલસી;
કઇ કાલ ભગ્ન રથ ભુમિ પડી, કહે દૈવ દૈવ દુઃખ સંધ રડી. ૧
કઇ કાલ શાંતિક પ્રિયા પરણી, કઇ કાલ સુતક ક્રિયા કરણી;
ઇમ હર્ષ શોક નરને નિરમ્યા, પણ કોણ દુસ્તર ભવે વિરમ્યા. ૧

વસંતતિલકા છંદ.

અજ્ઞાન આચરિત વસ્તુ વિલાસકારી,
જેમાં ત્રયોદશ કવિત્ત કર્યાં વિચારી;
વૈરાગ્ય દિપક વિષે મનનો વિલાસ,
રત્નેશ્વરે રચિત એ તૃતિયઃ પ્રકાશ. ૧

ઇતિ શ્રીવૈરાગ્ય દીપકે તૃતીયઃ પ્રકાશઃ

અથ વૈરાગ્યસાગર પ્રારંભઃ

વસંતતિલકા છંદ.

સંસાર માંહ્ય હરિયે કરિ મૃત્યુ ધાણી,
પીલાય તે વિચ પડ્યા લઘુ દીર્ઘ પ્રાણી;
જેરૂપ નિમિત્ત ધરિ અંતક આપ હાંકે,
તે તાણતે વૃપભ કાલ કયમે ન થાકે. ૧
સંહારકારિ હરિ વિશ્વ સમસ્ત નાંખે,
જે વાતમાં અધમ ઉત્તમને ન સાંખે;

પીલાય' કોઇ કોઇને સ્થિત હાથ ઝાલી,
ઉભા અજાણ જન કોપર દૃષ્ટિ ઘાલી. ૨
સંસાર રૂપ તરુ જીવ ફૂલે ભર્યો છે,
કૃષ્ણેજ કાલ રખવાળ' કરી ધર્યો છે;
કોયેક મોર ફલ ફુલ રસે જડંતાં,
કો ત્યાં અપક્વ વળી પક્વ થઈ પડંતાં. ૩
જે બાલને અવર આળ કરે વગોતાં,
માતા પિતા પ્રબળ વિહ્વલ ચિત્ત હોતાં;
તે બાલને મલિન કાલ હરે સ્વજોતાં,
દેખી વિટંબ રહે સર્વ કુટુંબ રોતાં. ૪
મોટી કુટુંબમય શૃંખલ કંઠ બાંધી,
મર્યાદરૂપ બહુ સ્થંભ સમીજ સાંધી;
જો આ રચ્યો જગતને દુઃખ દેવ દે છે,
પાસે પડ્યા જન ઘણા ઘણુ માર સ્હે છે. ૫
સુપ્રેમિ વિશ્વજન પુત્ર કલત્ર કહાવે,
જેને વિયોગ જનને નહીં અન્ન ભાવે;
તેનો યદા મરણુ કાલ વિયોગ હોય,
તે ટાળવા જગતમાં ન સમર્થ કોય. ૬
જે સાથ હાથ કરિ લોચન લોલ જોડે,
દેહાભિમાન વશ આળસ અંગ મોડે;
એ સર્વ તો દિવસ ચારતણુંજ જોણું,
દેખી શકાય દિન રાતતણું વગોણું. ૭
આશ્ચર્ય ચક્ર અહીં કાલ તણુ ફરે છે,
સંસારિ સર્વ જન નાશ સદા કરે છે;
તેણે અપાર સુખ દુઃખ સમારિ ધાર,
ચીરા ફરિ ફરિ કરે નહીં તું વિચાર. ૮
કાયા કુટુંબ ધન અંબર સાર જાયા,
પુત્રો તુરંગ ગજ મંદીર સર્વ માયા;
એ સર્વ રાલગિ જ્યારલગિ તું જીવે;
જો અંધને કવણ કાજ પ્રકાશ દીવે. ૯

સિંધુ નદી નગર મંદીર મેરુ ધાન,
એ સર્વ તારું નથી અણુ માત્ર માન;
પોતાપણું જહિ લગી વચનેજ આંકિ;
જો નેત્રની પલક પર્વત પ્રૌઢ ઢાંકે. ૧૦
કાયા સ્વરૂપ મહા કુંજર સત્ય ભાખે,
તે હસ્તિને કરમ માવત હાથ રાખે;
અંબાડીયે અખિલ ઇશ્વર આપ બેઠો,
ક્રીડા કરે નર વપુ ઘટ મધ્ય પેઠો. ૧૧
માયા તે જાલ મન ફાલ કુરંગ કાયા,
જાયાદિ દાવ મદ લોભ શવાન લાયા;
સંસાર રૂપ મહા પારધિ પૂંઠ ધાયો,
ફાલે ફલાંગ કર જાઇશ કે સમાયો. ૧૨

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

નાના બાલક અન્ન અન્ન કરતા ખાતા ન ધ્રાતા ક્યમે,
ભુખ્યા ભોગતણા રમત્ત રસમાં કાલે ગ્રસાતા ગયા;
કાલે ભક્ષ કર્યા મહામદ ભર્યા હું હું કરંતા હર્યા,
જેવા મૂષક યુદ્ધ મધ્ય રમતા માર્જાર મારે યથા. ૧૩

વસંતતિલકા છંદ.

સંસાર પર્વત પરાભવ ભુરિભંગ, કીધાં કવિત્ત દશચાર સુભક્તિ રંગ;*
રતનેશ્વરે અખિલ અંતર્યામિ અંગ, વૈરાગ્ય સાગર વિષે પ્રથમ સ્તરંગ. ૧૪

ઇતિશ્રી વૈરાગ્યસાગરે પ્રથમ સ્તરંગ:

આત્મ વિચાર ચંદ્રોદય સંપૂર્ણ.

---

* આ વૈરાગ્ય સાગરના બીજા ત્રણ તરંગમાં અતિ ઉગ્ર વૈરાગ્ય હોવાથી સંસારમાં ખલેલ પડે એવો ભય થવાથી કવિએ બાકીના ત્રણ તરંગ પાણીમાં ડબોવી દઇને નાશ કીધેલો ~ ાય છે.

પ્રેમાનંદસ્વામી.

વડતાલનો સ્વામીનારાયણનો સાધુ—એનું બીજું નામ પ્રેમ-
સખી હતું— એ સિતાર સરોદા ઘણી ફક્કડ રીતે બજાવી જાણતો
હતો—એના ગ્રંથોઃ—તુલસી વિવાહ, થાળ તથા ગુજરાતી
અને હિંદુસ્તાનીમાં ઘણાં ઉત્તમ પદો છે—એના પદમાં
માધુર્ય તથા લાલિત્ય પુષ્કળ છે—એ સંવત ૧૮૭૮
થી તે ૧૮૯૨ સુધી હૈયાત હતો.

તુળસી વિવાહ.

પદ ૧ લું—રાગ ધોળ.

સાંભળજો હરિજન થઇ સાવધાન રે;
વરણવું વૃંદાતણું આખ્યાન રે. ૧
રાજા એક કુશદ્વિજ બડભાગી રે;
પ્રભુજીનાં ચરણ કમળ અનુરાગી રે. ૨
કન્યા તેની તુળસી વેદવતિ બેય રે;
મહાત્યાગી પતિવ્રતા અતિ તેય રે. ૩
પેહેલો એમ કીધો બેઉએ વિચાર રે;
પતિ થાએ આપણા વિશ્વાધાર રે. ૪
બેઠી તે તો તપ કરવાને કાજ રે;
તેના ઉપર રિઝ્યા શ્રી મહારાજ રે. ૫
આગે આવી ઉભા શ્રી ઘનસ્યામ રે;
પ્રેમાનંદનો સ્વામી પુરણકામ રે. ૬

પદ ૨ જું.

બોલ્યા હરિ માગો તે વર આપું રે;
બીજાં સર્વે જે દુઃખ હોય તે કાપું રે. ૧
વેદવતિ કહે તમો મારા પતિ રે;
તે તો હરિ વરિને પામી સુખ સતિ રે. ૨

પદ ૭ મું–રાગ ધોળ.

(" મારી સાર લેજો અવિનાશી રે," એ ઢાળ)

કરિ પ્રણતિ જોડી બે પાણરે, વૃંદા બોલી તે મધુરી વાણીરે;
મારી રક્ષા કીધી તમે ભારી રે, મહા ભય થકી નાથ ઉગારીરે. ૧
મારી વિનતી છે એક દેવરે, મને કેહજો જથારથ ભેવરે;
મારો ભરતા જાલધર નામરે, ગયો શિવ સાથે કરવા સંગ્રામરે. ૨
તે જીવે છે કે મુવો નાથરે, મુને કેજ્યો જથારથ વાતરે,
એમ કેતા કપિ બે આવ્યારે, તેનું માથુ ને ધડ બે લાવ્યારે. ૩
મુવો દીઠો પોતાનો સ્વામીરે, વૃળસી તરત તે મુર્છા પામીરે,
મુનિયે કમડલનું છાટી પાણીરે, પ્રેમાનદ કહે ઉઠાડી દયા આણીરે. ૪

પદ ૮ મું.

ઉઠી વિલાપ કરિ બહુ વારરે, કીધો મુનીવરને નમસ્કારરે,
કહે મુનિવરને દીનબંધુરે, આપો પતિદાન તે ક્રિપા સિંધુરે. ૧
પતિ વિના અનાથ હુ નારરે, સ્વામિ વિના તે ધિક અવતારરે,
તમે સાભળો મુનિ સુજાણરે, પતિવિના ન રાખુ હું પ્રાણરે. ૨
તમે ધર્મજ્ઞ પરમ પુનિતરે, જાણો પતિવૃતા નારિની રીતરે,
પતિવૃતાને વ્હાલુ ન કોઇરે, પ્રેમાનદ કહે જીવે પતિ જોઇરે. ૩

પદ ૯ મું–રાગ ધોળ.

(" લઈને કાગળ વિપ્ર સિધાવ્યો, એ ઢાળ)

તમે સર્વજ્ઞ ધર્મજ્ઞ ધીર, જાણો અતરની પરમ પ્રવિન,
એને જીવાડો મુનિવર જ્ઞાની, મારે ઇચ્છા છે પતિને મળ્યાની ૧
મારી ઇચ્છા પુરો મહારાજ, આપો પ્રાણદાન મને આજ,
મને પ્રાણથી પતિ ઘણો વ્હાલો, મુનિ જીવતદાન તમે આલો ૨
તારે હસિને બોલ્યા મુનિરાયે, શાવે માર્યો તે જીવતો ન થાયે,
વૃદા તુજપર દયા મારે અતિ, માટે જીવતો કરુ તારો પતિ ૩
મુનિયે કૃપા કરી જોયુ જ્યારે, થયો બેઠો જાલધર તે વારે;
પ્રેમાનદ કહે પ્રવેશ થયા હરિ, વૃદા હસીને મળિ ભુજ ભરી. ૪

પદ ૧૦ મું.

હરિ સાગર સુત રૂપ થઇને, રમ્યા વૃદા સંગે વન રહીને,
પતિ રૂપ હરિ વર સગે, એમ થઇ વૃદા પતિવ્રત ભગે. ૧

એમ વૃંદા છલી હરિયે જ્યારે, શીવે માર્યો જાલંધર ત્યારે;
બહુ કાલ કીધો વિહાર, વૃંદા, સંગે હરિયે સુખ સાર. ૨
એક સમે હરિનું સ્વરૂપ, દીઠું વૃંદાએ પરમ અનૂપ;
શંખ ચક્ર ગદા પદ્મ હાથ, અતિ સુંદર ત્રિભૂવન નાથ. ૩
વૃંદા બોલી તિરસ્કાર કરી, કિધું નિંદીત કર્મ તેં હરી;
દીઠું શિલ પરદારા ગામી, માયાવિ છું પ્રેમાનંદના સ્વામી. ૪

પદ ૧૧ મું.

[" હવે ભવજલ પાર ઉતરીયારે આનંદ ભર," એ ઢાળ,]

તમે ધર્મધુરંધર કાવોરે, સામલિયા;
સહુને ધર્મમાં રાખો રખાવોરે, સામલિયા. ૧
તમને ધર્મ મુર્તિ સૌ જાણેરે, સામલિયા;
તમને નિગમ પુરાણ વખાણેરે, સામલિયા. ૨
તમે જુગોજુગ ધરિ અવતારરે, સામલિયા;
કરો ધર્મ રક્ષણ વારવારરે, સામલિયા. ૩
એવા ધર્મશીલ તમે થઇનેરે, સામલિયા;
મુને છલી કપટરૂપ લઇનેરે, સામલિયા. ૪
તમે પરસ્વારથને કાજરે, સામલિયા;
કરી કપટ લીધી મારી લાજરે, સામલિયા. ૫
બિજો હોય તો કરુ બાલી છારરે, સામલિયા;
તમને કાંઈ નવ થાયે કિરતારરે, સામલિયા. ૬
તોયે એટલો દેઊં તમને શ્રાપરે, સામલિયા;
થઈ પથર પુજાઓ આપરે, સામલિયા. ૭
પ્રેમાનંદનો નાથ કહે પ્યારીરે, સામલિયા;
તું થા વૃક્ષ વૃંદા સકુમારીરે, સામલિયા. ૮

પદ ૧૨ મું.

રહો રુદાયે જોગ તારે મારો રે, સુણ પ્યારી;
તુજ વિના ન રહું ક્ષણ ન્યારો રે, સુણ પ્યારી. ૧
વૃંદા તું મુજને ઘણી બ્હાલી રે, સુણ પ્યારી;
તારે વસ્ય થયો હું તો આલી રે, સુણ પ્યારી. ૨

યજ્ઞ ભોગ પુજા ઉપચાર રે, સુણુ પ્યારી;
તુજ વિના ન કરું અંગીકાર રે, સુણુ પ્યારી. ૩
સુર અસુર મનુષ્ય નર નારી રે, સુણુ પ્યારી;
તુજ વિના ન કરે પુજા મારી રે, સુણુ પ્યારી. ૪
હરિયે રાજી થઈ વર દીધો રે, સુણુ પ્યારી;
વૃંદાયે શ્રાપ અંગિકાર કીધો રે, સુણુ પ્યારી. ૫
એમ હરિ થયા શાલગરામ રે, સુણુ પ્યારી;
તુલસિ વૃક્ષ થયા ગુણુ ધામ રે, સુણુ પ્યારી. ૬
એમ વૃંદા હરિને વરિયાં રે, સુણુ પ્યારી;
મન વાંચ્છિત કારજ સરીયાં રે, સુણુ પ્યારી. ૭
એમ તુળસી શાલીગ્રામ જોડ રે, સુણુ પ્યારી;
પૂરો પ્રેમાનંદનાં કોડ રે, સુણુ પ્યારી. ૮

પદ ૧૩ મું–રાગ ધોળ.

["મારે સદ્‌ગુરુએ આંજ્યા રે કે ઉઘડયાં લોચનિયાં" એ ઢાળ.]

હવે તુળસીનો વિવાહ રે કે ગાવું કરી ખાંત;
રુડી રીતે વર્ણવુંરે કે સાંભળો એ વૃત્તાંત. ૧
થયું સુરજ ગ્રહણરે કે એક સમે ભારી;
પૃથવીપતિ સર્વેરે કે જાણે નર નારી. ૨
કુરુક્ષેત્ર નામે તિરથરે કે વિખ્યાત જગમાંઈ;
આવ્યા જાત્રાએ ન્હાવારે લોક અસંખ્ય ત્યાંઈ. ૩
પૃથવીપતિ રાજારે કે ત્યાં અગણીત આવ્યા;
વસુદેવ આદિ જાદવરેકે આવ્યા સૌને મન ભાવ્યા. ૪
પટરાણી સહિતરે કે કૃષ્ણુ બળભદ્ર ગયા;
રુકમણિ તાત ભિમક રે કે સઉ ત્યાં ભેળા થયા. ૫
તિરથમાં નાહીને રે કે સઉએ દાન દીધા;
પ્રેમાનંદ કે વસુદેવે રે કે જજ્ઞ ત્યાં બહુ કીધા. ૬

પદ ૧૪ મું.

જમાડ્યા સાધુ રે કે બ્રાહ્મણુ પ્રિત કરી;
દક્ષણા બહુ દીધિ રે કે સઉને ફરિ રે ફરી. ૧
મલ્યાં સગાં સંબંધી રે કે રાજા સઉ સઉના;
મલ્યાં માતા ને પીતા રે કે દીકરી ને વઉનાં. ૨

ભીમક ને વસુદેવ રે કે મળીયા બહુ ભાવે;
મિઠું મિઠું બોલી રે કે પ્રીતિ ઉપજાવે. ૩
વસુદેવ વેવાઈના રે કે પ્રીતે ગ્રહિ પાણી;
લઈઆવ્યા ઉતારેરે કે હરખ અતિ ઉર આણી. ૪
બળદેવ શ્રી કૃષ્ણ રે કે મલ્યા ઉઠિ અતિ હરષે;
રાણી રુકમણિ મલ્યાં રે કે પીતાને ઘણે વરસે. ૫
પધરાવ્યા પ્રિતે રે કે બહુ કરી સનમાને;
પ્રેમાનંદ કે જમાડયા રે કે મેવા ને મિષ્ટાન્ને. ૬

પદ ૧૫ મું–રાગ ધોળ.

("આદિત્ય સદ્‌ગુરુ ઉદયા રે અંધારું રે ઉડ્યુ રે,"–એ ઢાળ.)

ભીમક ને વસુદેવ રે, બેઉ કરે વિનોદ;
બોલે હસતા વચંન રે, આણી ઉરમાં મોદ. ૧
ભીમક કહે વસુદેવ રે, સાંભળો એક વાત;
સઉ કરતાં તે ઈશ્વર રે, બોળીઆ સાક્ષાત. ૨
પ્હેલી મેં તો મારા મનમાંરે, દ્રઢ આંટી વાળી;
સત્ય કીધું તે દૈવે રે, રહિ ગમતું મારું ટાળી. ૩
બીજા મનોરથ સરવે રે, ગયા મનમાંઈ;
સગપણનું જે સુખડું રે, લેવાયું ન કાંઈ. ૪
હવે એક છે મનસુબો રે, કો તો લ્હાવો લીજે;
અતિ ઉત્તમ છે કામ રે, ધારો તો કીજે. ૫
દાન પુન્ય બહુ જગ્ન રે, તમે કીધા ઉદાર;
પ્રેમાનંદ કહે ભીમક રે, એ કરો તો સારુ. ૬

પદ ૧૬ મું.

વસુદેવ કહે સ્નેહીરે, જે કહો તે કરીએ;
અમે વચન તમારુ રે, પાછું નવ ફેરીએ. ૧
ભીમક કહે કુરક્ષેત્ર રે, પુન્ય તીરથ ભારી;
કોતો તુળસી વિવારે, આપણ કરિયે વિચારી. ૨
રુકમણી રૂપે તુળસિરે, કન્યા તે મારી;
શાલીગરામ તમારારે, પુત્ર સુખકારી. ૩

મારે મનોરથ એ છે રે, રુચે જો તમને;
આપો અલૌકિક સુખડું રે, સનેહી અમને.
વસુદેવ કહે ભીમકરે, તમે રુડું વિચાર્યું;
લીજે લ્હાવો ફરીનેરે, તમે રુડું ધાર્યું.
આ કામમાં તમે ભીમક રે, હવે વાર ન કરજો;
પ્રેમાનંદ કહે વસુદેવરે, શંકા નવ ધરજો.

પદ ૧૭ મું–રાગ ધોળ.

["ધન્ય ધન્ય આજ રે આત્મા રામનું રાજરે,"–એ ઢાળ.]

કહે વસુદેવરે જાઓ તતખેવરે, ભિમકરાય તમે મહામતિરે;
વિપ્રને બોલાવીને જોશ જોવરાવોરે, વિલંબ ન કરશો હવે રતિરે. ૧
જોઇ મુહૂર્ત સારરે લખી તીથિવારરે, લગન વેલાં મોકલાવજોરે;
લખશો તમે જેમરે કરશુ અમે તેમરે, તે સારું લખિને વ્હેલું કાવજોરે. ૨
તુળસિ વિષ્ણુ વિવારે જાણે સઉ દેવારે, ત્રીભોવનમાં વિદિત છેરે;
વિવાહની વધાઈરે જાણે જગમાંઈરે, કંકોતરિ મોકલ્યાની રીત છેરે. ૩
લખજો સંસારીરે દેવ નરનારીરે, સુરપુર કંકોતરી મોકલોરે;
શિવ બ્રહ્મા આદિરે નારદ સનકાદિરે, તેડાવો અવસર આવ્યો ભલોરે. ૪
લખજો કરિ પ્રીતરે પત્નિયો સહીતરે, બ્રહ્મરૂપી સરવેને તેડાવજો રે;
ઈંદ્રશિવ બ્રહ્મારે સચિ સાવિત્રી રમારે, એ સર્વને પ્રેમે પધરાવજોરે. ૫
અવની નગ સિંધુરે આદિત્ય ને ઇંદુરે, વરુણ કુબેર વિશ્વકર્મા આવે રે;
શારદા ને શેષરે તેડાવો ગણેશરે, પ્રેમાનંદ કે રીતભાત બતલાવે રે. ૬

પદ ૧૮ મું.

વસુદેવની વાણીરે ભીમકે વખાણીરે, સાંભળીને મનમે મગન થયારે;
ભીમક ભુપાલરે બુદ્ધિના વિશાળરે, હસતા હસતા આનંદી આશ્રમ ગયારે ૧
જોઈને તેવારરે સર્વે સમાચારરે, વિવાહના વૃત્તાંત સંભલાવિયાં રે;
સાંભલીને જનરે પ્રફુલિત મનરે, હરખે સૌ ઉઠી આવિયાં રે. ૨
કહે ભીમકરાયરે વિલંબ ન થાયરે, ઝટપટ સામગ્રિ કરાવિયે રે;
સર્વે વસ્તુ સારરે મગાવો તૈયારરે, કોઠાર ભંડાર ભરાવિયે રે. ૩
આજ્ઞા અનુસારરે અપરમ પારરે, સેવક બ્રહ્માંડમાં પરવર્યા રે;
દિવ્યને અમુલ્યરે વિવાહ અનુકુલરે, સર્વે વસ્તુ લાવિને ભંડાર ભર્યારે. ૪

અતિ વિસ્તારે મણિમય સારે, હથેગીના મંડપ રચાવિયા રે;
રૂડા ભીમકરાયે બેઉ મંડપ માંડે, પ્રવિણ જોષીને તેડાવીયા રે. ૫
જોશ જોઈ લગ્ન આપે મુહૂર્ત રૂડાં આણ્યાં રે, શુક્રવાર પુન્યના પ્રમાણ કર્યાં રે,
લખિ તે પ્રમાણે જન સહુ જાણે રે, દેશ દેશ કંકોતરિયા કર્યાં રે. ૬
ચતુરાઈ કરિ લખિ કંકોતરીઓ, વાયુ લઈ સ્વર્ગે સધાવિયા રે,
વાંચી દ્વીજદેવે ઉચ્ચાત તતખેવ રે, પ્રેમાનંદ કહે આવવાને તૈયાર થિયા રે ૭

પદ ૧૯ મું–રાગ ધોળ.

[‘ત્રાંબા કુંડિ તે નાર સોહામણી’ —એ ઢાળ]

વિશ્વકર્મા તે વેગેશ આવિયા, કોડે કરવા રે રચના અનૂપ—સાહેલી
રચ્યા બાગ બગીચા ને બેહદુ, ઉતારા રે અતિ સુખ રૂપ—સાહેલી
રચ્યો મંડપ અતિ રળિયામણો, હિરા માણેકે રતન જડાવ—સાહેલી.
રચ્યા અગણિત થંભ અતિ ઓપતા, નાના રંગના રે ચિત્ર બનાવ—સાહેલી,
મેલ્યા ગોખ ઝરોખા ને બારિયું માંહે ચિતરાં રે મિનાકારી કામ—સાહેલી
છાયો મંડપ કલ્પવૃક્ષે કરી, શોભે કંચનરે કળશ અભિરામ—સાહેલી
રચ્યા કેળના થંભ સોહામણા, ફૂલી રહ્યાં રે કલ્પતરૂ છ—સાહેલી.
ફુલ્યા ચંપા ચંપેલી ને કેતકી, ફુલ્યા પંકજે રે ઉડે મકરંદ—સાહેલી
શોભે કનકલતા દ્રુમ વેલિયું. શોભે સુંદર અશોક ને આમ—સાહેલી
ફુલ્યા પોહોપ પારીજાતના દ્રુમ, શોભે કુંજરે કદલી કદંબ—સાહેલી
બાંધ્યા ચંદરવા સોનેરી ચિત્રના મોટા મોતીના રે તોરણ દ્વાર—સાહેલી
કોટી રતનના દિપક દિપતા, પ્રેમાનંદ કે જાણે શુક્ર નિહાર—સાહેલી

પદ ૨૦ મું–રાગ-ધોળ.

[“માગ નાનાશા લખમણ વીર, સગર્તિરે પર કરો’—એ ઢાળ]

રચ્યું રતન સિંહાસન સાર, તેની તે શોભા શી કહું,
જાણે ઉગ્યા તરણી અપાર, જોઈને તે જન મોહ્યા સહુ ૧
નાના રંગના રતન પ્રકાશ, જડિયું હિરામણિ મોતીએ,
પના પીરોજ ચુનિયું લાલ, શોભે છે ઝગમગ જ્યોતીએ. ૨
રચી ચોરી ચતુરાઈ આણી, કુંદન મણિમય શોભતી,
રચી વેદીયું પરમ અનૂપ, સુર નરના મન લોભતી ૩
જગ્યા કંચન કુંભ અનૂપ, કંચન ઝારિયું નૂર,
જગ્યા પલંગ સરસ સુખરૂપ, પલંગ પાંગી મનોહર ૪

જડ્યાં બાજોઠિયાં બહુ ભાત, નવરંગ રત્ન મણિયે કરી;
રચ્યો હવન કુંડ કરિ ખાંત, ઉપમા તે નવ જાયે ઉચરી. ૫
રચી ઓટલીયું અભિરામ, કંચન મણિમય શોભતી;
છાંટ્યાં સુગંધી જલ સુખધામ, નિરખીતે લાજે રતિપતી. ૬
કીધા અગરુના ઉત્તમ ધૂપ, છાંટ્યાં કસ્તુરી ને કેસરી;
શોભા જોઈ મોહ્યા સુર ભૂપ, આનંદ જાય તે ઉભરી. ૭
ગાયે ભામનિ મંગલ ગીત, વાજા વાજે રળીયામણાં;
પ્રેમાનંદ પ્રફુલિત ચિત, ગાય તે ગુણ ગોવિંદતણા. ૮

પદ ૨૧ મું—રાગ ધોળ.

["મારે માંડવે સોના કેરા થંભ, રૂપા કેરી વલિ ઘરી"—એ ઢાળ.]

આણે માંડવે જે જે દેવ આવ્યા, નામ લૈને ઓળખાવું;
આવ્યા બ્રહ્મા મુર્તિમાન વેદરે, હેતે કરિ વધાવું. ૧
આવ્યા વસુ આદિક બહુદેવરે, ધન્વંતરિ વૈદરાજ;
આવ્યા ઇંદ્ર આદિક દેવ વૃંદરે, સર્યાં સઘલાં કાજ. ૨
આવ્યા ચંદ્ર સૂરજ ધરિ રૂપરે, અગ્નિ વાયુ વરુણાદિ;
આવ્યા સિદ્ધ ચારણ ને ગંધર્વરે, બાલ વૃદ્ધ તરુણાદિ. ૩
આવ્યા લોકપાલ દિગપાલરે, પરવત વન સાગર;
આવ્યા કામધેનુ કલ્પવૃક્ષરે, નિધિ સિધી નાગર. ૪
આવ્યા ગંગાદિક નદિ વૃંદરે, પરવત પત્નિ આવિયાં;
આવ્યા સચિ સહિત દેવ ત્રીયરે, સહુને મન ભાવિયાં. ૫
આવ્યા ચંદ્ર સુરજ અગ્નિ નારીરે, વાયુ વરુણ ભામની;
આવ્યા ઉર્વસિ રંભા આદિરે, અપસરા ગણ કામની. ૬
આવ્યા નાગિયે સહિત અગણિતરે, મોટા મોટા મહિપતી;
આવ્યાં મેના આદિક નગનારીરે, પતિએ સહિત રતિ. ૭
ગણ્યા સુર મુનિ દ્વિજ નરનારરે, માંડવિયાનાં નામ;
પ્રેમાનંદ કહે ભીમકરાય, નિરખી થયારે પુરણ કામ. ૮

પદ ૨૨ મું—રાગ ધોળ.

["રઘુવર શેરિયે આવિયા શેરિયે કાચ ઢલાય જનકરાયનેરે માંડવે "—એ ઢાળ.]

ગંગા જમનારે સરસ્વતિ, આવ્યા મુરતિરે માન,—તુળસિજીનેરે માંડવે.
સરજુ કાવેરી ગોમતી, રેવા તાપી રૂપવાન;—તુળસિ. ૧

ચંદ્રભાગા ગોદાવરી, સિંધુ સહિત અપાર;—તુળસિ.
ઉરવશી રંભા ને ઘૃતાચિ, મેનકા તીલોતમા નાર;—તુળસિ. ૨
સિધિ અણીમાદિ આવિયો, શંખ પદ્માદિનીધ;—તુળસિ.
મુરતી ધરિ સહુ આવિયાં, પુરવા નાના વિધ રિધ;—તુળસિ. ૩
કામધેનુ ચિંતામણી, કલ્પવૃક્ષનાં રે વૃંદ,—તુળસિ.
મુરતીમાન સહુ આવિયા, કરવા જનને આનંદ;—તુળસિ. ૪
વન ને પરવત ધરિ મુરતિ, હરખે આવ્યા ધરિ રૂપ;—તુળસિ.
શુક સનકાદિક આવિયા, પ્રેમાનંદ કહે મુનિ ભૂપ;—તુળસિ. ૫

પદ ૨૩ મું—રાગ ધોળ.

["સુરજ ઉગ્યો કેવડીયાની પણસરે કે વાણેલાં ભલે વાયાં રે"—એ ઢાળ.]

સુખે થયાં રે સત જનને સવાર કે—શ્રી હરિ સુરજ ઉગીયોરે.
પામ્યા નાશ રે માયાના અંધકાર કે—શ્રી હરિ. ૧
હરખે ઉઘડ્યાં રે હરિજનરૂપી કમલ કે—શ્રી હરિ;
સેજે બિડાયાં રે કુમતિ કમોદ નિખલ કે—શ્રી હરિ. ૨
અતિ છાયો રે ત્રીભોવનમે પ્રકાશકે—શ્રી હરિ;
મતવાદિ ધુડ રે પામ્યા પળકે ત્રાસકે—શ્રી હરિ. ૩
ઘટિ ગયું રે ખલખદ્યોતનું જોરકે—શ્રી હરિ;
ઝલાણા રે કામ ક્રોધાદિક ચોરકે—શ્રી હરિ. ૪
છાનાં રહ્યાં રે નિંધા કરતાં તમરકે—શ્રી હરિ;
ગાજી રહ્યા રે સંત રૂપિ ભમરકે—શ્રી સરિ. ૫
બંધન છુટ્યાં રે મુમુક્ષુ રૂપિ ગાયકે—શ્રી હરિ;
પ્રેજ પામ્યા રે નીશાચર ચુઠ રાયકે—શ્રી હરિ. ૬
કરે સોર રે કુબુદ્ધિ કુકડા ને કાગકે—શ્રી હરિ;
જે જે બોલે રે સંત હંસ બડભાગકે—શ્રી હરિ. ૭
આનંદ પામ્યરિ ભાવિક જનનાં વૃંદકે—શ્રી હરિ;
બલિહારિ જાયરે નિત પ્રેમાનંદકે—શ્રી હરિ. ૮

પદ ૨૪ મું—રાગ ધોળ.

["રાયલે વસુદેવ પગરણ માંડયાં"—એ ઢાળ.]

જોશી તેડાવ્યા ને મુહુર્ત જોવરાવ્યાં;
બહુ રુડાં મુહુર્ત આવ્યાંરે.—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૧

કલશ સ્થાપન કરિ આવાહાન કીધાં;
ગણેશને નોતરાં દીધાંરે–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૨
વેદ વચને કરિ ગણપતિ આવિયા;
સહુ જનને મન ભાવિયારે.–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૩
ગણેશ બેઠા ને વર્ત્યાં જયજયકાર;
રાજી થયાં સહુ નર નારરે.–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૪
લાવો સર્વે વસ્તુ મંગલકારી;
પૂજીયે પાટે બેસારીરે.–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૫
લંબોદર ગજવદન વિશાલ;
લાડુ જમાડો ભરિ થાળરે.–ચાલો ગણેશ વધવા. ૬
રાજી થાય કૃપાસિંધુ દયાલ;
નાશે વિઘન તતકાલરે–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૭
પ્રેમાનંદ કેહે પુજી ચરણે લાગો;
મનવાંચ્છિત વર માગોરે.–ચાલો ગણેશ વધાવા. ૮

પદ ૨૫ મું.

દુંદાલો ને દુઃખ ભંજન નામ;
શંભુ કુંવર સુખ ધામ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૧
ગૌર વરણ ગજવદનો અવિનાશી;
સરવે સુખનો રાશી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૨
એકદંત ત્રીલોચન પ્યારો;
મોદકનો જમનારો રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૩
સરવ આભુષણ શોભેરે અંગે;
નારિ સિદ્ધિ બુદ્ધિ સંગે રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૪
ગણ નાયક વર ઊંદર ગામી;
વિઘન વિનાશન બહુનામી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૫
વિદ્યાસાગર બુદ્ધિ વિશાલ;
ચંદ્ર વિરાજે ભાલ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૬
ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણ સુજાણ;
સુર મુનિ કરે વખાણ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૭
પ્રેમાનંદ કહે આનંદકારી;
પુજો ગણપતિ ભયહારી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૮

પદ ૨૬ મું-રાગ ધોળ.

("ભમરા પેલો વધાવો મારે આવિયો —એ ઢાળ.)

સખીરે ગણપતિ પુજન કીધલાં, હવે માત્રીકા થાપન થાય રે; વધાઈ વાજે
આજ તુળસીજીને માંડવે
સખીરે વેદ ધુનીરે વિપ્ર ઉચરે, હરખે માનની મંગલ ગાય રે—વ૦ ૧
સખીરે પીળાં પિતાંબર ઉપરે, પધરાવ્યાં માત્રિકા લઈ નામરે—વ૦
સખીરે પદ્માગૌરી ને સચિ સાવિત્રી, મેધા વિજ્યા જ્યા સુખધામરે—વ૦ ૨
સખીરે દેવ સેના ને શ્રદ્ધા દેવિયો, સ્વાહામાતર લોકમાતર માતરે—વ૦
સખીરે ધુતિ પુષ્ટિ ને તુષ્ટિ માનની, ગોત્ર દેવિયે સોહે સાક્ષાતરે—વ૦ ૩
સખીરે સાતવસુધારા ઘૃતનિ સહિત, પુજ્યા દેવિયો કરી પ્રિતરે—વ૦
સખીરે નાંદી શ્રાદ્ધ સંપુરણ કીધું, વેદ વિધિયે સહિતરે—વ૦ ૪
સખીરે ગોત્ર દેવિને ગોત્રી સહુ મલી, આપે આશિર્વચન વારંવારરે—વ૦
સખીરે પ્રેમાનંદ કહે રહો અવિચલ, જોડી તુળસી ને કૃષ્ણ કિરતારરે—વ૦ ૫

પદ ૨૭ મું-રાગ ધોળ.

[" તુંતો બોલનેરે મારિ અતલસ કોયલ તારો તે શબ્દ શોયામણો "—એ રાહ.]

ભૂપ ભીમકરે જાન જાત્રાએ આવ્યા, નોતરીયાં તે કરિ પ્રીતશું;
જમાડયારે કરિ બહુ પકવાન, નર નારીને રસ રીતશું. ૧
પેહેલા ભુદેવરે કરી બહુ સનમાન, ઇચ્છા ભોજન તે જમાડીયાં;
હરખે દીધારે હીરા મોતીનાં દાન, વિપ્રને આનંદ પમાડીયા. ૨
આવ્યા નવ નવા રાજા દેશ દેશના, અતિ આદરે કરી નોતર્યાં;
જમાડ્યારે રુડી રાજાની રીતશું, પકવાન વિધના કર્યાં. ૩
જમાડ્યારે સાધુ ભિક્ષુક અભ્યાગત, અન ધન વસ્ત્ર બહુ આપિયાં;
જે જે આવ્યારે જન માગણ જાત, તેનાં તે દાલિદર કાપિયાં. ૪
ભૂપ ભીમકરે મનમા અતિ ઉદાર, નકાર જેના મુખમાં નઈ;
પાસે આવે રે જન જે કોઇ જાચવા, રાજી કરે જે માગે તે દઇ. ૫
પગરણ માંડ્યારે તુળસિ વિવાનાં હેતસું, રાજી તે કરવા ઘનસ્યામને;
પ્રેમાનંદકરે લેવા લાખેણો લાભ, કન્યા આપી સુખધામને. ૬.

પદ ૨૮ મું-રાગ ધોળ.

[" કંકુ છાંટી કંકોતરી મોકલી, કોડે કાવે સુભદ્રા બેન વિરા વેલા આવજો " એ ઢાળ.]

નૃપ ભિમકે લખી કંકોતરી, લખ્યા લગ્ન મુહૂર્ત તીથિવાર—જાદવ વેલા આવજો;
દેશ દેશના નૃપતિ તેડાવજો, ચતુરંગણી સેના લઇ સાર—જાદવ. ૧

કલશ સ્થાપન કરિ આવાહાન કીધાં;
ગણેશને નોતરાં દીધાંરે—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૨
વેદ વચને કરિ ગણપતિ આવિયા;
સહુ જનને મન ભાવિયારે.—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૩
ગણેશ બેઠા ને વર્ત્યા જયજયકાર;
રાજી થયાં સહુ નર નારરે.—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૪
લાવો સર્વે વસ્તુ મંગલકારી;
પૂજીયે પાટે બેસારીરે.—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૫
લંબોદર ગજવદન વિશાલ;
લાડુ જમાડો ભરિ થાળરે.—ચાલો ગણેશ વધવા. ૬
રાજી થાય કૃપાસિંધુ દયાલ;
નાશે વિઘન તતકાલરે—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૭
પ્રેમાનંદ કેહે પુજી ચરણે લાગો;
મનવાંચ્છિત વર માગોરે.—ચાલો ગણેશ વધાવા. ૮

પદ ૨૫ મું.

દુંદાલો ને દુઃખ ભંજન નામ;
શંભુ કુંવર સુખ ધામ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૧
ગૌર વરણ ગજવદનો અવિનાશી;
સરવે સુખનો રાશી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૨
એકદંત ત્રીલોચન પ્યારો;
મોદકનો જમનારો રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૩
સરવ આભુષણ શોભેરે અંગે;
નારિ સિદ્ધિ બુદ્ધિ સંગે રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૪
ગણ નાયક વર ઊંદર ગામી;
વિઘન વિનાશન બહુનામી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૫
વિદ્યાસાગર બુદ્ધિ વિશાલ;
ચંદ્ર વિરાજે ભાલ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૬
ચૌદ વિદ્યા ગુણ જાણ સુજાણ;
સુર મુનિ કરે વખાણ રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૭
પ્રેમાનંદ કહે આનંદકારી;
પુજો ગણપતિ ભયહારી રે—રુડો ગણેશ દુંદાલો. ૮

પદ ૨૬ મું–રાગ ધોળ.

("ભમરા પેલો વધાવો મારે આવિયો –એ ઢાળ.)

સખિરે ગણપતિ પુજન કીધલું, હવે માત્રીકા થાપન થાય રે; વધાઈ વાજે
આજ તુળસીજીને માંડવે
સખીરે વેદ ધુનીરે વિપ્ર ઉચરે, હરખે માનની મંગલ ગાય રે–વ૦ ૧
સખીરે પીળાં પિતાંબર ઉપરે, પધરાવ્યાં માત્રિકા લઈ નામરે–વ૦
સખીરે પદ્માગૌરી ને સચિ સાવિત્રી, મેધા વિજયા જયા સુખધામરે–વ૦ ૨
સખીરે દેવ સેના ને શ્રદ્ધા દેવિયો, સ્વાહામાતર લોકમાતર માતરે–વ૦
સખીરે ધ્રુતિ પુષ્ટિ ને તુષ્ટિ માનની, ગોત્ર દેવિયે સોહે સાક્ષાતરે–વ૦ ૩
સખીરે સાતવસુધારા ધૃતનિ સહિત, પુન્યા દેવિયો કરી પ્રિતરે–વ૦
સખીરે નાંદી શ્રાદ્ધ સંપુરણ કીધું, વેદ વિધિયે સહિતરે–વ૦ ૪
સખીરે ગોત્ર દેવિને ગોત્રી સહુ મલી, આપે આશિર્વચન વારંવારરે–વ૦
સખીરે પ્રેમાનંદ કહે રહો અવિચલ, જોડી તુળસી ને કૃષ્ણ કિરતારરે–વ૦ ૫

પદ ૨૭ મું–રાગ ધોળ.

["તુતો બોલનેરે મારિ અતલસ કોયલ તારો તે શબ્દ સોયામણો."–એ ઢાળ.]

ભૂપ ભીમકેરે જાન જાત્રાએ આવ્યા, નોતરીયાં તે કરિ પ્રીતશું;
જમાડયારે કરિ બહુ પકવાન, નર નારીને રસ રીતશું. ૧
પેહેલા ભુદેવરે કરી બહુ સનમાન, ઇચ્છા ભોજન તે જમાડીયાં;
હરખે દીધારે હીરા મોતીનાં દાન, વિપ્રને આનંદ પમાડીયા. ૨
આવ્યા નવ નવા રાજા દેશ દેશના, અતિ આદરે કરી નોતર્યાં;
જમાડ્યારે રુડી રાજાની રીતશું, પકવાન વિધના કર્યાં. ૩
જમાડ્યારે સાધુ ભિક્ષુક અભ્યાગત, અન ધન વસ્ત્ર બહુ આપિયાં;
જે જે આવ્યારે જન માગણ જાત, તેનાં તે દાલિદર કાપિયાં. ૪
ભૂપ ભીમકરે મનમા અતિ ઉદાર, નકાર જેના મુખમાં નઈ;
પાસે આવે રે જન જે કોઇ જાચવા, રાજી કરે જે માગે તે દઈ. ૫
પગરણ માંડ્યારે તુળસિ વિવાનાં હેતસું, રાજી તે કરવા ઘનસ્યામને;
પ્રેમાનંદકેરે લેવા લાખેણો લાભ, કન્યા આપી સુખધામને. ૬

પદ ૨૮ મું–રાગ ધોળ.

["કંકુ છાંટી કંકોતરી મોકલી, કોડે કાવે સુભદ્રા બેન વિરા વેલા આવજો" એ ઢાળ.]

નૃપ ભિમકે લખી કંકોતરી, લખ્યા લગ્ન મુહૂર્ત તીથિવાર–જાદવ વેલા આવજો
દેશ દેશના નૃપતિ તેડાવજો, ચતુરગણી સેના લઇ સાર–જાદવ. ૧

સર્વે જાન્ય સહિત પધારજો, ઉગ્રસેન ભુપતિ સહીત—જાદવ.
સજી જાન સુભટ સરવે આવજો, રામ કૃષ્ણ સહિત રણજીત—જાદવ. ૨
ગર્ગાચાર્ય ગુરુ તેડી લાવજો, બીજા વિપ્ર નિગમ શ્રુતિ જાણુ—જાદવ.
ડાહ્યા પંડિત ભટ લઇ આવજો, જાણે અર્થ શાસ્ત્ર ને પુરાણુ—જાદવ. ૩
સ્વર્ગવાસિ અમરને તેડાવજો, શિવ બ્રહ્મા આવે સુરરાજ—જાદવ.
પતિ સહિત બ્રહ્મ રુપિ તેડજો, સચી સહીત અમર ત્રિયા સાજ—જાદવ. ૪
લઇ લગ્ન તુરત વિપ્ર પહોચીયો, વસુદેવતણે દરબાર—જાદવ.
પ્રેમાનંદ કેહે વસુદેવે આદરે, પુજ્યો વિપ્ર કરી બહુ પ્યાર—જાદવ. ૫

પદ ૨૯ મું.

વાચી લગ્ન વસુદેવ હરખિયા, વધાવ્યા મોતીડે ભરી થાલ;—લગન શાલગરામ
વસુદેવે કંકોતરી મોકલી, તેત્રા સ્વર્ગ મૃત્યુ ને પાતાલ—લગન. ૧
વસુદેવે ગણેશ તેડાવીયા, વેદવચને કરી મુર્તીમાન—લગન.
આવ્યા ગણેશ મોરથી ઉતાવળા, હરવા વિઘ્ન સર્વે બુદ્ધિવાન—લગન. ૨
કીધા ગણપતિ થાપન પ્રિતસું, પુજ્યા વિધિવત્ ગણપતિરાય—લગન.
કીધા માત્રીકા થાપન પુજન, નાદિશ્રાદ્ધ સહિત જે કેહેવાય—લગન ૩
પેલા વિશ્વકર્મા દેવ આવિયા, કરવા રચના તે ચતુરસુજાણુ—લગન.
રચ્યા મંડપ મંદિર ચોવટા, ઉતારા અધિક નિરમાણુ—લગન. ૪
મણિ રતન માણક બહુ ભાતના, હિરા મોતી પિરોજા પ્રવાલ—લગન.
પ્રેમાનંદ કેહે મોહે જોઇ દેવતા, એવા રચ્યાંરે ઠેકાણાં વિશાલ—લગન. ૫

પદ ૩૦ મું-રાગ ધોળ.

("મારે સોના સમોરે સુરજ ઉગીયો" એ ઢાળ)

આવ્યા સુરપુર વાસિ નર નાર,-વાજે દેવ નગારા વેમાનમાં'
આવ્યા બ્રહ્મા પ્રજાપતિ શંકર, મનુ મહર્ષિ આદિત બાર—વાજે. ૧
આવ્યા વસુ રુદ્ર વાયુદિક પતિ, સાધ્ય વિશ્વદેવાદિ અપાર—વાજે.
આવ્યા સિદ્ધ ચારણ કિન્નર ગંધર્વ, વરુણ કુબેર અશ્વીનિ કુમાર—વાજે. ૨
આવ્યા ધર્મ અગ્નિ ઇંદ્ર ચંદ્રમા, આવ્યા શેષાદિ વૈષ્ણવ નાગ—વાજે.
આવ્યા પારષદ વૈકુંઠ ગોલોકના, ગરુડ શ્રીદામ આદી બડભાગ—વાજે. ૩
આવ્યા દેવ દ્વિજ ત્રિયા ગાવતાં, સચી સાવીત્રી પારવતિ આદિ—વાજે.
પૃથ્વી સરસ્વતિ ગૌરી ને રોહિણી, સ્વહા સત્તા રુધિ ને શિવાદી—વાજે. ૪

મૂર્તિ આદિ ધર્મ પત્નિ આવિયા, દેવ માતા અદિતિ નામ—વાજે.
અનુસુયા અરુંધતિ આદિ જે, પ્રેમાનંદ કહે સત્ય રુપિ ભામ—વાજે. ૫

પદ ૩૧ મું—રાગ ધોળ.

("ચોક વચે ચાંપલો રોપાવોરે જેઠાણી, હું તો ચઢુંરે ઉચેરડીરે."—એ ઢાળ.

વસુદેવે ગ્રહશાંતક કિધલારે, વિધિ સહિત કરી પ્રીતરે—સાહેલી.
ગર્ગાદિ ગોર તેડાવિયારે, કરવા ગ્રહ યજ્ઞ પુનિત—સાહેલી. ૧
વસુદેવને માંડવે જે આવિયારે, તેમનાં સંભળાવું નામરે—સાહેલી.
નંદેશ્વર ને સેનાપતિરે આવ્યા, તે શિવ સુખ ધામરે—સાહેલી. ૨
પાતાળથી શેષ આવિયારે, વાસુકિ આદી નાગ રે—સાહેલી.
પાર્ષદ આવ્યા વૈકુંઠથિરે, નંદસુનંદ બડભાગ રે—સાહેલી. ૩
ગોલોકમાંથી આવિયારે, શ્રીદામઆદિ અપાર રે—સાહેલી.
સુરપુર વાસિ આવિયારે, દેવ સરવે નરનાર રે—સાહેલી. ૪
મહરષી દ્વીજવર આવિયારે, સપ્તરષી મુનિ વૃંદ રે—સાહેલી.
સુક નારદાદિક આવિયારે, સનકાદિક સુખ કંદ રે—સાહેલી. ૫
ઈંદ્રાણિ સહિત દેવાંગનારે, પારવતી આદિ અનૂપ રે—સાહેલી.
સપ્ત રષિની ત્રિયા આવિયાંરે, અનસુયા આદિ સૂખ રૂપરે—સાહેલી. ૬
પૃથ્વીપતિ બહુ આવિયારે, ગણતાં ન આવે પાર રે—સાહેલી.
છપ્પન કુલ તે જાદવતણારે, પાંડવ આદિ ઉદાર રે—સાહેલી. ૭
માંડવડે વસુદેવને રે, માંડવીયા ન સમાય રે—સાહેલી.
વાજે વાજાં ગાયે માનનીરે, આનંદ ઉભરાણો જાય રે—સાહેલી. ૮
લાવ્યો પેરામણી ભુપતિરે, સુરપુર વાસિ અમર રે—સાહેલી.
પ્રેમાનંદ કહે મણિ ભુપણુરે, રત્નના છત્ર ચમર રે—સાહેલી. ૯

પદ ૩૨ મું—રાગ ધોળ.

("કુંવરે પાગડે પગ દઈ ચડયારે,"—એ ઢાળ.)

વરઘોડે ચડયા હરિ રાયે, જન જોઈ જોઈ રાજી થાયે;
વર ઘોડાની શોભા તે જોઇ, રહ્યા સુરનર મુનિવર મોઈ. ૧
શણગાર્યાં છે ઘોડા ને હાથી, રુડા શોભે છે હરિના સાથી;
ચડ્યા જાદવરાય વર ઘોડે, શોભે જાદવ તોડે મરોડે. ૨
દેવ હરખ ભર્યાં સરવે આવ્યા, નિજ નારિયો સંગે લાવ્યા;
વાજે દેવનાં વાજાં અપાર, શબ્દ છાહિ રહ્યો દિશિ ચાર. ૩

નાચે અપ્સરા ગાંધર્વ ગાય, ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટી થાય;
હરિ મોર મુગટ શિર ધરિયો, કોટી મદનતણો મદ હરિયો. ૪
કીધો શૃંગાર રસ અધિકાર, મોરછા પામ્યા દેવ નર નાર;
હરિ વર હાથિયે બેશી નીસરિયા, જોઇ મુનીવર લોચન ઠરિયા. ૫
હરિને ચમર છત્ર શિર છાજે, આગે અગણિત વાજા વાજે,
આગે ઉડે છે આતસબાજી, થાયે નર ત્રિયા જોઇને રાજી. ૬
આગે બોલે બહુ છડીદાર, દેવ વરષે સુમન વારવાર,
અસવારી ને આગે ગણેશ, ઇંદ્ર બ્રહ્મા શિવજી ને શેષ. ૭
શોભા જોઇ દેવ થયા રાજી, દેખી દુરીજન બળિયા દાજી.
જન જૂવે પ્રભુજીને પ્રીતે, જાણે ચિત્ર આળેખ્યાં ભીતે. ૮
થયા પ્રફુલિત જોઈ મુનિ વૃંદ, બલીહારી જાયે પ્રેમાનંદ.

પદ ૩૩ મું-રાગ ધોળ.

("રૂકમણી લખી કાગળ મોકલેરે, દ્વારકાનાથરે જાદવરાય, કુંદનપુરમા પધારજોરે")

જાન સજિને જદુપતિરે, ઉલટીને ઉભલા બારરે—
કેશરીયો પરણવા જાયે પ્રભુ તુળસીરે.
જાનૈયા સહુ શોભતારે, ગજરથ અશ્વે અશવારરે.—કેશરીયો૦ ૧
કસુમલ કેશરિયા બણ્યારે, જાનૈયા રગ ચોળરે,—કેશરીયો૦
રતન મણિ મોતીડે કરીરે, શોભે છે ઝાકમઝોળરે.—કેશરીયો૦ ૨
જાન બની જગદિશનીરે, સરવે છબીનું ધામરે;—કેશરીયો૦
રતિ વરવા જાણે ચાલીયોરે, જાન સજીને કામરે—કેશરીયો૦ ૩
પાલખીયે બહુ પોઢીયારે, મુનિવર ને દ્વીજરાયરે,—કેશરીયો૦
અમર શોભે છે વૈમાનમાંરે, માનુની મગળ ગાયરે.—કેશરીયો૦ ૪
છત્ર ચમર શિર શામનેરે, ઝળકે છે કનક નિસાનરે,—કેશરીયો૦
છડીદારબોલે બહુ આગળેરે, ચતુરંગણી ચાલી જાનરે—કેશરીયો૦ ૫
વાજાવાજે બહુભાતનારે, ગોમુખ પણવ શરણાઇરે,—કેશરીયો૦
દેવના દુદુભી ગડગડેરે, પ્રેમાનંદ કહે સુખદાઇરે—કેશરીયો૦ ૬

પદ ૩૪ મું-રાગ ધોળ.

("શકુન જોઈ સાંચરજોરે"—એ ઢાળ)

શકુન થાય છે બહુ સારા રે, અહોનિશ આનંદનાં કરનારાં રે;
...મી કન્યા મળી છે કુંવારી રે, માથે કુભ ભર્યાં છે વારી રે ૧

સામો મળિયો છે વનમાળી રે, આનંદ પામ્યો પ્રભુજીને ભાળી રે;
કોટે આરોપ્યા લઇ હાર રે, ગજરા બાંધ્યા તે કરિ પ્યાર રે. ૨
તોરા ખોસ્યા છે પાઘ માંય રે, જોઈ જોઈ જન તે રાજી થાય રે;
શકને મળિ નાયકા સામી રે, પ્રભુજીને જોઇને આનંદ પામી રે. ૩
કુમાત ખર બોલે વામ ભાગે રે, હરિજન હરખ્યા અનુરાગે રે;
શકને બોલે તિતર મોર રે, નોળીયો પંખી ચાસા ચકોર રે. ૪
સારાં શકન થાયે વારંવાર રે, પ્રભુજી ચાલ્યા ચોંપે થઇ તૈયાર રે;
જદુપતિ જાન સજિને નિસરિયારે, પ્રેમાનંદ નિરખી લોચન ઠરિયારે. ૫

પદ ૩૫ મું–રાગ ધોળ.

રે લાડલિ તેં છાના કાગળ મોકલે, કેશરીયાવર વેલો આવ મુખડા જોઈ રઢ લાગશે," એ ઢાળ.)

જીરે કુંવરીરે કૃષ્ણજીને કાવીયું, અલબેલા ઉતાવલો આવઃ—
મુખડું તારું ચિતડામાં ખુટ્યું.
જીરે આવડી તે વાર તમને ક્યાં થઇ, સુંદરવર નટવર નાથ;—મુખડું૦
જીરે વદન જોયા વિના જાદવા, મારે પળ જુગ જેવડી જાય.—મુખડું૦ ૧
જીરે રૂપ તારું રગ છેલડા, મારે ખુતું છે ચિતડા માય;—મુખડું૦
જીરે માલા રટું છું તારા નામની, પળે પળે લાગુ તારે પાય;—મુખડું૦ ૨
જીરે દીન જાણીને દયા આણજો, હું તો દાસિ ચરણનિ નાથ;—મુખડું૦
જીરે અલબેલા આવી ઉતાવળા, હરિ ચહણ કરો મારો હાથ.—મુખડું૦ ૩
જીરે સાંભળતાં સમાચાર આવિયા, આવિ કેશરિયા કુંવરની જાન;—મુખડું૦
જીરે પ્રેમદાનંદ પ્રભુજી પધારિયા, ઉતર્યાં ગગનથિ અમર વેમાન.—મુખડું૦ ૪

પદ ૩૬ મું–રાગ ધોળ.

("પધાર્યા પ્રભુ નાગર નંદજીનો લાલરે,"—એ ઢાળ)

પધાર્યાં વાલો સામલિયો સુખ કંદરે;—પધાર્યાં.
જગત પતિ જગવંદ રે.—પધાર્યાં. ૧
અખિલ ભુવનનો આધાર રે;—પધાર્યાં.
વરત્યા તે જય જયકાર રે.—પધાર્યાં. ૨
સામૈયું લઇ થાઓ તૈયાર રે;—પધાર્યાં.
માનની સજો શણગાર રે.—પધાર્યાં. ૩
માનની મંગલ ગાઇએ રે;—પધાર્યાં.
વાલો વધાવાને જાઇએ રે. –પધાર્યાં ૪

થાલ ભરો ગજ મોતીએ રે;—પધાર્યાં.
ચાલો વેલા જઈ પોતિએ રે.—પધાર્યાં. ૫
શ્રીફળ સોપારી અક્ષત લીજીયે રે;—પધાર્યાં.
કેશર કંકુનાં તિલક કીજીયે રે.—પધાર્યાં. ૬
લોને સુગંધી ફુલ હાર રે;—પધાર્યાં.
ગજરા બાજુ ને તોરા સાર રે.—પધાર્યાં. ૭
સામૈયું લઇને સામાં નિસર્યાં રે;—પધાર્યાં.
મુખ જોઇને દુઃખ વિસર્યાં રે,—પધાર્યાં. ૮
અગણિત વાજા વાંજીયાં રે.—પધાર્યાં.
દુરિજન દેખી બહુ દાઝીયા રે;—પધાર્યાં. ૯
પ્રીતે પ્રભુને પધ-ાવિયા રે.—પધાર્યાં.
પ્રેમાનદે ગુણ ગાવિયા રે,—પધાર્યાં. ૧૦

પદ ૩૭ મું—રાગ ધોળ.

("પડેરે નગરાંની ઘોષ ભમર તારી જાનમાંરે."—એ ઢાળ.)

ભુપ ભીમક સામા આવિયોરે, સુરનર મુનિ લઇ સાથ;—નિરખી ન'
વિનયે તે વદન કીધલારે, મળ્યાં હરખે ભરી બાથ.—નિરખી
પ્રિતે પુજ્યા રામ કૃષ્ણુનેરે, ભીમક ભુપ સુજાણ;—નિરખી.
વસુદેવ ભીમકને મલ્યા રે, પુછી કુશળ ને ક્ષેમ.—નિરખી.
સાકરના જળ પાવિયારે, પુરણ કરીને પ્રેમ;—નિરખી.
વાજતે ગાજતે ચાલિયારે, ઉતારે લઇ જાન.—નિરખી.
ઉતારા જોઇ જુગતનારે, જાનૈયા ગુલતાન;—નિરખી.
રત્ન મણિમય ઝલહલેરે, સ્વર્ગને કરે તિરસ્કાર.—નિરખી.
બાગ કલ્પવૃક્ષના બણ્યારે, સર વ્યાવ કુવા અપાર;—નિરખી.
હવેલીયું સાત માલનીરે, પલંગ હીંડાળા ખાટ.—નિરખી.
જે જે જોયે તે તૈયાર છેરે, નિધિ સિધિયે રચ્યા ઠાઠ;—નિરખી,
હાથિ ઘોડા રથ પાલખીરે, ઉતર્યાં અમર વેમાન;—નિરખી.
તરત જાનૈયા જમાડિયારે, વિધવિધનાં પકવાન.—નિરખી.
ઇચ્છા ભોજન જમાડીયારે, કરિ કરિ બહુ મન વાર;—નિરખી.
અમરતે અચરજ પામિયારે, પ્રેમાનંદ બલિહાર.—નિરખી.

પદ ૩૮ મું-રાગ ધોળ.

("જમરે જમાઈ ડાક્લ વેલા."-એ ઢાળ.

જમો કલવો હરિવર હેતશું, સાસુ જમાડે તમારિ પ્રીતશું;
સાસુ થાલ ભરિને લાવિ રે, તમને પ્રીતે જમાડવા આવી રે. ૧
ધાલ્યું કલવામાંઇ ઘી ઘણું રે, એ લક્ષણ હરિ હેતતણું રે;
સુંદર વર કમલા નાથ રે, આજ જમો સાસુજિને હાથ રે. ૨
જે જે જોયે તે અમને દાખો રે, હરિ જમતાં તે લાજ ન રાખો રે;
ઉભી થાળિ લઇને બાલિ રે, ચલુ કરાવે તમારી સાલી રે. ૩
ખોસે તમારી પાગમાં કેવડો રે, આ સાલો તમારો તમ જેવડો રે;
એમ બોલે હરિને નારી રે, જાયે પ્રેમાનંદ બલિહારી રે. ૪

પદ ૩૯ મું-રાગ ધોળ.

("વર તો માલિનિ સેરીયે સાંચર્યોરે, વરને ગજરા વરાવતાં લાગી વારરે,
નગારાં વાજે રે ધીમાં રે ધીમાં"-એ ઢાળ)

હરિ તો સુરનર મુનિચિત ચોરવાયે, શાહે અલબેલોજી શોભા ધામ રે;
કેશરીયો વર જોવા જેવા રે.
શાલગરામ તે શ્રી કૃષ્ણ રૂપ થયા રે, શોભા જોઇ લાજે કોટી કામ રે.-કેશ૦ ૧
હરિયે મોર મુગટ શિર ધારીયો રે, કાને કુંડળ મકરાકાર રે;-કેશ૦
કડાં વેઢ વિંટિ ને બાજુ બેરખા રે,'શોભે રતન જડાઉ કોટે હાર રે.-કેશ૦ ૨
હરિને રત્ન જડિત કટિ મેખલા રે, ચરણે તોડા તે રતન જડાવ રે;-કેશ૦
હરિને રતન જડિત ચરણે મોજડી રે, શોભે સુંદર નટવર નાવ રે.-કેશ૦ ૩
હરિને કેશરીયા વાઘાઅગે શોભતા રે, પટકા કેશરિયા જોયા લાગ રે;-કેશ૦
હરિને કેશર તિલક કિધાં ભાલમાંરે, ચોખા ચોડ્યા છે અધિઅનુરાગ રે.-કેશ૦ ૪
સરવે સુર નર મુનિ થયા ઘેલડા રે, નિરખિ શોભા નીધિ સુખ કંદ રે;-કેશ૦
એવા સુંદરવર હરિ ઉપરે, જાયે બલિહારી પ્રેમાનંદ રે.-કેશ૦ ૫

પદ ૪૦ મું.

વરઘોડો વાલાજીનો નિસર્યો રે,શોભા મુખે કહી નવ જાયરે-ત્રાંબાલું ઉટે ગડાગડે રે;
શોભે સુંદર વર સુરજ સરખા રે, ઘોડલાંની ઘુમર માવ રે.-ત્રાંબા૦ ૧
શણગાર્યાં હાથી ને ઘોડા પાલખી, રથ માફા તે રતન જડાવ રે;-ત્રાંબા૦
શોભે જાનૈયા રુડા જગદિશના રે, હિરા માણક મોતિડે ગરકાવ રે.-ત્રાંબા૦ ૨

શોભે મુનિવર દ્વિજ બેઠા હાથિયે રે, છાયાં ગગને તે અમર વેમાન રે;–ત્રાંબા૦
કરે કુસુમ વૃષ્ટી સરવે દેવતા રે, નાચે અપ્સરા ગાંધર્વ કરે ગાન રે.–ત્રાંબા૦ ૩
ઉડે આતશબાજી બહુ આગલે રે, બોલે જે જે બહુ છડિદાર રે;–ત્રાંબા૦
છત્ર રતન જડિત શિર શોભતા રે, રૂડા ચમર ઢલે લખ ચાર રે.–ત્રાંબા૦ ૪
વાજે વાજાં આગળ બહુ ભાતનાં રે, ગાયે માનિનિ ઓચ્છવ થાય રે;–ત્રાંબા૦
શોભા જોઇ સુંદર ઘનસ્યામનિ રે, પ્રેમાનંદ બલીહારી જાય રે.–ત્રાંબા૦ ૫

પદ ૪૧ મું–રાગ ધોળ.

("લિલડી સિ ઘોડી ને લિલડાં પલાણ,"–એ ઢાળ.)

માણકી છે ઘોડિ ને મોતીડે જડાવ, અલબેલોજી અસવાર રે–નિરખી નેણાં લોભાણાં;
મણીનો છે મોરડો જરીના પલાણ, રતન જડિત કોટે હાર રે.–નિર૦ ૧
રતન જડિત કલંગી શિર શોભે, મોતીડે ગુંથી કેશવાળી રે;–નિર૦
રતને જડિત સુંદર શોભે લગામ, હરિવરના હાથમાં મેં ભાળી રે.–નિર૦ ૨
પચરંગ પાટિનો જેર બંધ કશિયો, પાગડે રતન જડ્યાં સાર રે;–નિર૦
રતન જડિત દુમચીનીરે શોભા, રતન ઝાંઝર ઝણકાર રે.–નિર૦ ૩
ચંચળ છે ઘોડી ચતુર અસવાર, જોઇને ચકિત નરનાર રે;–નિર૦
જાનૈયા જુથમાં શોભે સુંદરવર, સામળિયો સિરદાર રે.–નિર૦ ૪
ઉડગણુમે જેમ શોભે ઉડપતિ, એમ શોભે અલબેલો રે;–નિર૦
પ્રેમાનંદ કહે પ્રભુ આવ્યા બજારે, સુંદર વર રંગ છેલો રે.–નિર૦ ૫

પદ ૪૨ મું–રાગ ધોળ.

("ઘોડી તારે મુખડે રતન જડયાંરે બાઇ,"–એ ઢાળ.)

વરઘોડે બેસિ વાલો આવેરે બિહારીલાલ, સામો મળ્યો માલિડો લઇ હાર-
તોરા ... રે લાલ;
જાઈ જુઈ ચમેલી ને માલતી મોગરો, મેહશમે સુગંધ ... ૧
ગુલાબના ગજરા સાહેબોલ છરિનાબાજુ, ગુલ જબાનિ ...
કેતકીની કલંગી ને કેવડાની ટોપી, સેવતીનાં છોગાં
ગુલદાવદિ ગુલાલ ગેંદા ગુલમેંદી ગુલાબાસ, ચંપાની સુગંધ
ફુલડાંમાં ફુલિ રહ્યો કેશરિયોવર ... શોભા જોઇ અ...
પોહોપ ફુલને પારિજાત
પ્રેમાનંદ નિરખી જાય વ ... રંગ ...

પદ ૪૩ મું—રાગ ધોળ.

("જીરે વેવાઈ તારી સેરીયું સાંકડી,"—એ ઢાળ.)

રાયરે ભીમક તારું શ્હેર સાંકડું, મારા હરિવરના હાથિડા ન માયરે;—
વિઠ્ઠલ વર આવે વાંકડો.
રાયરે ભીમક તારો બજાર બહુ સાંકડો, રથપાલખીને સાંકડ બહુ થાય રે.—વિ૦ ૧
રાયરે ભીમક તારા ચૌટા બહુ સાંકડા, ચૌટે આતેસ બાજી નવ ઉડવાય રે—વિ૦
રાયરે ભિમક તારી શેરી બહુ સાંકડી, મારા હરિવરના જાનૈયા કચરાય રે—વિ૦ ૨
રાયરે ભીમક તારી મેડી બહુ સાંકડી, મેડિયે અમર વેમાન અટકાય રે—વિ૦
રાયરે ભીમક તારાં બારણાં બહુ સાંકડાં, બારણે અસવારી ઉભી અકળાય રે—વિ૦ ૩
રાયરે ભીમક તારા આંગણીયે ઉભા રયા, ત્રિભોવન પતિપર બ્રહ્મરાય રે—વિ૦
રાયરે નિરખીને નેણાં રે શીતલ થયાં, તન, મન પ્રેમાનંદ વારી જાય રે—વિ૦ ૪

પદ ૪૪ મું—રાગ ધોળ.

("ઉઠોરે સકલની નાર, કેશરિયો વર ઉભો બાર,"—એ ઢાળ.)

ઉઠોરે ભીમકની નાર, તોરણ આવ્યા જગ આધાર;
કયારેના વર ઉભા બાર, આવડલી સિ લાગી વાર. ૧
કયારેના શું સજો સણગાર, પોંખવા સારું થાઓ ત્યાર;
ઉભાં થઈ છે ઘડી બે ચાર, તમને તો નહિ લાજ લગાર. ૨
દ્વારે ઉભા ખોટી થાએ, જાનૈયા ઉભા અકળાયે;
કયારની આવિ ઉભી જાન, આકાશે ઉભાં વેમાન. ૩
રોકયાં સરવે શેરિ બજાર, જાનૈયાનો વારનો પાર;
આજ તમારાં ઉઘડ્યાં ભાગ, પ્રેમાનંદ કે વર પોંખવા લાગ. ૪

પદ ૪૫ મું—રાગ ધોળ.

("સાસુ ધોસરું લઈ પોખેરે."—એ ઢાળ.)

સાસુ આવ્યાં ઉઠી હરખે રે, વરને ધુંઘટડામાં નરખે રે;
સાસુ પોંખે લઈ ધુસરુંરે, કેછે નેણાથિ ન્યારા ન કરું રે. ૧
સાસુ પોંખે મુસલ લઈ રે, વરને નિરખી રાજી થઈ રે;
સાસુ પોંખે લઇ રવાયો રે, જેને વેદ પુરાણે ગાયો રે. ૨
સાસુ પોંખે સંપટ લઈ સરીયો રે, હરિવર નિરખી અંતર ધરિયો રે;
સાસુ પોંખે છે લઇ ત્રાક રે, હરિવર હસિયા જોઇને જરાક રે. ૩

સાસુ ઈંઢી પીઢી ઉતારેરે, હરિવર નિરખીને ઉર ધારે રે;
એમ વર કેશરીયે પોંખાય રે, પ્રેમાનંદ નિરખિ રાજી થાય રે. ૪

પદ ૪૬ મું–રાગ ધોળ.

("પીઠિ ચોળો પીઠિ ચોળો મિનરાણીરે,"–એ ઢાળ.)

તુળસિજિયે રૂપ અનુપમ કીધુંરે, સુરનર મુનિને દરશન દીધું રે;
શોભા તે ત્રિભોવન નૂતન ધારીરે, વરવા શ્રીકૃષ્ણજી કુંજવિહારીરે.
કુંવરીને રતન બાજોઠે બેસાર્યાંરે, મલિયાગર અંગ મદ ઘસિને ઉતાર્યા રે;
પીઠી ચોળી દેવ દ્વિજ ત્રિયા આવિરે, ગંગા આદિ નદિયો તે નિર ભરી લાવીરે.
દીગ્ગજતે ચાર સાગરનાં વારિરે, કનકકુંભ આઠે સુંડમાં ધારિરે;
લાગ્યા હરખે તુળસિજીને નવરાવારે, પ્રેમાનંદ કહે દેવત્રિયા લાગાં ગાવારે.

પદ ૪૭ મું.

રવિ મલિ નવરાવે કરિ પ્યારરે, મંત્ર ભણે મુર્તિમાન વેદ ચારરે;
મિઠે સ્વરે ગંધર્વ કરે છે ગાનરે, અપ્સરા નાચે છે તોડિ તાનરે.
દેવગણ વાજાં વજાડે બહુ પેરરે, સહુ જનને થઇ છે લીલા લેરરે;
વાજે દેવ દુંદભી તુળસિજી નાહેરે, તાલ મૃદંગ વાજે ઓછવ થાયેરે.
કરે સુર પુષ્પ વૃષ્ટી વારવારરે, કરે જન જે જે શબ્દ ઉચારરે;
પ્રેમાનંદ કે રડિ રીતે નવરાવ્યારે, પિતાંબર પેરીને મંડપમાં લાવ્યારે.

પદ ૪૮ મું–રાગ ધોળ.

("સાંતક વેળા ગોરિ રિસાઈ બેઠાં, સસરો મનાવે તો માનો હો લાડણી, આછા ઘુંઘટડા વઉને વાલેરા લાગે."–એ ઢાળ.)

ભીમક ભુપ ઉર હરખ ન માયરે, ગ્રહશાંતિ પુજન થાય;
હો માનની, ગાવો રૂડાં વાજીંત્ર વાજે.
બ્રહ્માજી આવ્યા, રૂડા વિપ્રને લાવ્યા, વિપ્રને વરુણિ વરાય–હો માનની. ૧
પૃથવીપુજન કરી અગની પધરાવ્યા, ગણપતિ થાપન કીધાં;–હો માનની.
પુજા સામગ્રી જેજે જોઈએ તે લાવ્યા, ગ્રહનાં આવાહન કિધાં.–હો માનની. ૨
આવ્યા નવે ગ્રહ મુર્તિ ધરિને, ગુરુ શુક્ર ને રવિ સોમ;–હો માનની.
આવ્યા રાહુ ને કેતુ શશિસુત બુદ્ધ, શનિશ્ચર અવનીસુત ભોમ.–હો માનની. ૩
વિધિયે સહિત ગ્રહનાં થાપન કીધાં, પુજ્યા પાંચે ઉપચારે;–હો માનની.
·ન પુષ્પ અક્ષત દધિ દુર્વાતિલ, ધુપદિપક કીધાં પ્યારે–હો માનની. ૪

હોમ થાયે ને વેદ મંત્ર ભણાયે, જગ્ન આહુતિ દેવાયે;–હો માનની.
સભા ભરાઇ સર્વે દેવ બિરાજ્યા, અપ્સરા નાચે ગંધર્વ ગાયે.–હો માનની. ૫
પત્નિ સહિત ભુપ ભિમક આવ્યા,.કન્યાને લીધાં છે ખોળે:–હો માનની.
પુષ્પ વરસે દેવ દુંદભી વાજે, જોવા મળ્યા છે જન ટોળે.–હો માનની. ૬
અર્ધ્ય શ્રીફલ દિધાં દંપતિ હાથે, ગ્રહસાંતિ વિપ્ર કરાવે;–હો માનની.
વર કન્યાની જોડિ અવિચળ રેવા, દેવને ચરણે લગાવે.–હો માનની. ૭
ભુપતિ આવ્યા સર્વ લાવ્યા પેરામણિ, ભીમકરાયનાં સગાંવાલાં;–હો માનની.
પ્રેમાનંદ કહે ગ્રેણા પાન સોનેરી, ઉત્તમ શાલ દુસાલા.–હો માનની. ૮

પદ ૪૯ મું–રાગ ધોળ.

("જીવનજીએ મોકલ્યું રે મોસાળું."—એ ઢાળ.)

તુળસીજીને આવિયાંરે મોશાળાં, હીરા મોતી રતન પરવાળાં;—તુળસી.
ભાંત ભાંત રતન અપાર, લાવ્યા દેવ કરિ બહૂ પ્યાર.—તુળસી. ૧
લાવ્યા અમર આભુષણ ભારી, અંગે પેરી ઓપ્યાં સકુમારી;—તુળસી.
લાવ્યા દેશ દેશના ભૂપ, અંબર ભુષણ અતિશે અનૂપ.—તુળસી. ૨
લાવ્યા સોનેરી રુપેરી થાન, નર નારી જોઇ ગૂલતાન;—તુળસી.
મોસાળું લાવ્યા સુર રાજ, અતિ હરખે તુળસીજીને કાજ.—તુળસી. ૩
અંગે અંગના અંબર અલંકાર, લાવ્યા સુરપતિ અતિ ઉદાર;—તુળસી.
આવ્યા અમર ત્રીયા બડ ભાગ, લાવ્યા અંગે અંગના સોહાગ;—તુળસી. ૪
સજયા સરવે અંગે શણગાર, પ્રેમાનંદ જાયે બલિહાર.—તુળસી.

પદ ૫૦ મું–રાગ ધોળ.

("રંગ ચાલે રંગ ચાલે માઇ ભરિરે મહીડ, ચણોઠીના ચીર મારે લાવજોરે,"—એ ઢાળ.)

ઉર વાધ્યો ઉર વાધ્યો આનંદ અપાર, ત્રિભોવનવાસિ નર નારનેરે;
પુજા લાવ્યાં પુજા લાવ્યાં તુળસીજીને કાજ, સજવા તે સોલ શણગારનેરે. ૧
બહુ મુલાં બહુ મુલાં રતન જડાવ, આભૂષણ સાગર લાવિયારે;
પધરાવ્યાં પધરાવ્યાં ઇંદ્ર આસનમાંય, વિશ્વકર્માએ કાંકણ પેરાવિયારે. ૨
વેઢ વિંટી વેઢ વિંટી તે રતન જડાવ, આંગળિયે સુંદર શોભતીરે;
કર પોંચી કરપોંચી ચુડિયું જડાવણી, શોભે કરમાંહી મન લોભતીરે. ૩
નાકે વાળી નાકે વાળી તે મોતીડે જડાવ, આપી ચંદ્રમાયે અતિ પ્રિતશુંરે;
રુડાં મોતી રુડાં મોતીયે સમારી છે માંગ, ચંદ્ર નારિ રોહિણીયે રીતશુંરે. ૪

અજે આપ્યું અજે આપ્યું કમલ કરમાય, સરસ્વતિયે મોતિ હાર ધારિયારે;
શેષ લાવ્યા શેષ લાવ્યા તે કુંડળ જડાઊ, પ્રેમાનંદ કહે મેરા કાજ સારિયારે. ૫

પદ ૫૨-મું.

પારવતિયે પારવતિયે આપ્યો સોહાગ, આંખે અજન કંકુ ભાલમારે;
અતિ સારો અતિ સારો ચાંડલીયો જડાવ, સાવિત્રીયે આપ્યો વ્હાલમારે. ૧
સચી લાવી સચી લાવી બિડા પાનપાત્ર, પિકદાની તે રતન જડાવનીરે;
વૈજયંતિ વૈજયંતિ માલા પચરગી, લાવ્યા વરુણ સરસ મન ભાવનીરે. ૨
ફુલ હાર ફુલ હાર સુગંધી સાર, રિતુરાજ લાવ્યા રચના રચીરે;
કંઠ સુત્ર કંઠ સુત્ર તે લાવ્યા શિવ, લાવ્યા કુબેર દર્પણ રતને ખચીરે. ૩
અગ્નિલાવ્યા અગ્નિ લાવ્યા કંચુકી બહુ મુલી, જમદેવ તે લાવ્યા વિંજણોરે;
સર્વે ભુપ સર્વે ભુપ લાવ્યા તે અપાર, બહુ મુલાં અંબર ભુષણ ઘણોરે. ૪
શણગાર્યાં શણગાર્યાં લાડલિ બહુ ભાત, જોઇ મોહે સુંદર વર શ્રી હરિરે;
પ્રકાશું પ્રકાશું પ્યારીએ રૂપ, પ્રેમાનંદ કહે શોભે ઘણી સુંદરીરે. ૫

પદ ૫૨ મું–રાગ ધોળ.

("દ્વારકામે વાજીતર વાજીયાંરે, ગોમતિમાં ગડગડીયાં નિસાન, જાદવરાય પરણે રુકમણીરે,"—એ ઢાળ.)

પંચ શબ્દે વાજીતર વાજીયાંરે, માનનીયો ગાય મંગળ ગીત;
ત્રીકમરાય પરણે તુળસી રે.
માયરે તે મોહનવર પધારિયારે, કનકાસને પધરાવ્યા કરિ પ્રીત.–ત્રીકમ. ૧
વરણિમાં વિપ્રને વરાવિયારે, તેડાવ્યા તે ભીમક પત્નિ સહીત;–ત્રીકમ.
રે ચોરી મધ્યે આવિબેઠાં બેઊ જણારે, બ્રહ્મા મંત્ર ભણે રુડી રીત.–ત્રીકમ. ૨
રે ભીમકરાયે ગણેશ પુજન કીધલાંરે, અર્ઘ્યાં બંધન આપું વરને હાથ;–ત્રીકમ.
રે અર્ઘ આપી મધુપર્ક આપિયારે, ચરણ પખાલા નીરખી નાથ.–ત્રીકમ. ૩
રે ભીમકરાયે ધોયા પગ કન્યાતણારે, રત્ન જડિત આપ્યા અલંકાર;–ત્રીકમ.
રે પિતાંબરે અંતરપટ કિધલાં, વરકન્યા વચે અતિ સાર.–ત્રીકમ. ૪
રે કન્યાયે તે વરમાલા પ્રિતસુરે, નાખી હરિને કોટે કરી પ્યાર;–ત્રીકમ.
રે વરકન્યાના છેડા ગાંઠ બાંધીયાંરે, કરાવ્યા છે ગોત્રના ઉચાર.–ત્રીકમ. ૫
રે વરકન્યાનો હથેવાલો મેળવ્યોરે, ભીમક રાયે આપ્યાં કન્યાદાન;–ત્રીકમ.
રે લાખ ગાયું સોનું રત્ન ભુષણરે, આપ્યાં હરખે સહિત દઇ માન.–ત્રીકમ. ૬
રે સ્વસ્તિ વાચન મણિ હોમ કીધલોરે, મંગળ ફેરા ફરે હરિરાય;–ત્રીકમ.
રે મુર્તિમાન વેદ મંત્ર ઉચરેરે, અપ્સરા નાચે ગંધર્વ ગાય.–ત્રીકમ. ૭

રે દેવતાએ દુંદભી વજાડીયરિ, રુડે સ્વરે ગાય ત્રિયા વૃંદ;—ત્રીકમ.
રે સુરપતિ પુષ્પની વૃષ્ટી કરેરે, નિરખી બલિહારી પ્રેમાનંદ.—ત્રીકમ. ૮

પદ ૫૩ મું—રાગ ધોળ.

(" પીઠી ચોળો પીઠી ચોળો પિતરાણી,"—એ ઢાળ.)

મંગલ ફેરા ફરે ત્રીભોવનરાયરે, ત્યાં તો આઠ મહાદાન દેવાયરે;
પ્હેલું મંગલ ફર્યાં વરકન્યા જોડરે, ભીમકરાયે દીધી સોનામોર ક્રોડરે. ૧
બીજું મંગળ ફર્યાં વરકન્યા જ્યારેરે, દીધા અશ્વ દશ સહસ્ત્ર તેવારેરે;
ત્રિજું મંગલ ફર્યાં હરિ તુળસી દેવીરે, દીધી ગાયુ દશ લાખ જોયા જેવીરે. ૨
ચોથું મંગલ ફર્યાં તુળસી ભગવાનરે, દિધાં દશ સહસ્ત્ર હાથિ કેરાં દાનરે;
ભીમકરાય બહુ મનના ઉદારરે, દીધી દાસી સહસ્ત્ર સજી શણગારરે. ૩
ભીમકરાયે લીધો લાખેણો લાવરે, દીધા રથ અયૂત રતને જડાવરે;
ભીમકરાયે કીધો મનમે વિચારરે, આવો અવસર નહિં આવે વારંવારરે. ૪
એમ જાણી આપિ ભોમિ કરિ પ્યારરે, સુધી સારિ સત જોજન વિસ્તારરે;
ભીમકરાયે એમ કન્યાદાન દીધરિ, પ્રેમાનંદ કહે જન્મ સુફલ કરિ લીધરિ. ૫

પદ ૫૪ મું—રાગ ધોળ.

("લાડો લાડી જમેરે કંસાર,"—એ ઢાળ.)

એમ વરત્યાં તે મંગળ ચાર, હરિ પરણ્યા તુળસી કરિ પ્યાર;
વર કન્યા જમે કસાર, ધન્ય નિરખ્યા તેના અવતાર.
કન્યા કોળિયો કરમાં લઇને, આપે હરિ મુખમાં ધિરિ રહિને;
આપે કન્યાના મુખમાં હરિ, નિરખે સુરનર મુનિ નેણાં ભરી.
લાડડીયે તે કૌતક કીધું, હરિની હાંસી કરીને સુખ લીધું;
વાળી કોળીયો મુખમાં દીધો, મુખમાં દેતાં પાછો તાણી લીધો.
જન હસ્યા ને હરિ શરમાણા, શોભા જોઇને નેણાં લોભાણાં;
વળતી વાળ્યો હરિયે દાવ, જોવા જનને ઘણો ઉછાવ.
કરમાં કોળિયો લઇ હરિ રાઇ, મોમાં દેતાં દીધો આંખ માંઇ;
હસ્યાં વર પક્ષનાં નર નારી, લજ્યા પામ્યાં ભીમક સકુમારી.
સાસુ આવ્યાં ધોવરાવાને હાથ, ચલુ કરે ત્રીભોવન નાથ;
સાસુ હાથ ધોવરાવીને ચાલ્યાં, હરિયે હસિને ચીર તાણી ઝાલ્યાં.
આપ્યો સાસુએ મોતીનો હાર, જાયે પ્રેમાનંદ બલિહાર.

પદ ૫૫ મું-રાગ ધોળ.

("જારા ધી પા ધી પા ધીપી રે, તારે ઘેર નથી ધીની ચીપી રે,"—એ ઢાળ.)

જમો જમો હરિ કંસાર રે, લાજ રાખશો મા લગાર રે;
જમો કંસાર જગદાધાર રે, અમે ગાઈયે ગુણ કરી પ્યાર રે. ૧
અમને સાચું કેજો હરિ આપ રે, લોક કે છે તમારે બે બાપ રે;
તમારાં માબાપ રુડાં રૂપાળાં રે, તમે તાવડી જેવા કેમ કાળા રે. ૨
સહુથી ઊંચુ કુલ તમારું રે, તમે રીંછ ઘેર પરણ્યા શા સારુ રે;
તમે જાદવ કુળના ભૂપ રે, શું મોહ્યાં રીંછડીને રૂપ રે. ૩
તમને પોંખ્યા હશે કેમ કરી રે, કરડ્યા હશે રીંછડીયે હરી રે;
તમને કન્યા કુણે નવ દીધી રે, કુબજા પટરાણી કીધી રે. ૪
તમને લાજ તો ન મલે સ્યામ રે, પરણ્યા ગોત્રમાંઇ સત્યભામ રે;
તમારા ગુણનો ન પામીયે પાર રે, પ્રેમાનંદ જાયે બલિહાર રે. ૫

પદ ૫૬ મું-રાગ ધોળ.

(" કાને અકોટા કાચના બોલે નારંગ, હો બાઈ સારંગ,"—એ ઢાળ.)

આ જાદવ કુળના અધિપતિ;—બોલે માધવ હો બાઇ જાદવ.
એને સેવે મોટા મુનિ મહામતિ.—બોલે. ૧
એમાં અકલ તો કાંઈ ઝાઝી નથી;—બોલે.
શું સમઝી વરિ કમલા સતિ—બોલે. ૨
આ જગમાં એવું કોઈ ના કરે;—બોલે.
આવું નિંદિત દેહ તે ના ધરે.—બોલે. ૩
આ તો માછલા કાચબા થઇ રમ્યા;—બોલે.
આ તો ભુંડ તનુ ધરિ વન ભમ્યા.—બોલે. ૪
એણે સાવજનો દેહ ધારીયો;—બોલે.
એણે હરણાં કંસને મારીયો.—બોલે. ૫
એ તો કપટ રૂપ ધરિ વામન;—બોલે.
કીધું બલી રાજાનું પાવન.—બોલે. ૬
એણે ફરસી લઇ પ્રથવી ફરી;—બોલે.
કીધી એકવીશવાર નક્ષત્રી.—બોલે. ૭

ચઇ રામ જગત જસ થાપિયા;—બોલે.
સુર્પનખાના નાક કાન કાપિયા.—બોલે. ૮
હવે જાદવ કુલે જનમિયા;—બોલે.
મેલી મા બાપને ગોકુલ ગીઆ.—બોલે. ૯
એ તો ત્યાં જઈને અઢલક ઢલ્યા.—બોલે.
પ્હેલા માસિ પૂતનાને મલ્યા.—બોલે. ૧૦
વળતી કેતાં થાકાં મન વાણી,—બોલે.
એમની કીર્તિ વ્યાસે વખાણી.—બોલે. ૧૧
એ તો સર્વે ગુણના ભરિયા;—બોલે.
પ્રેમાનંદે અંતરમાં ધરિયા.—બોલે. ૧૨

પદ ૫૭ મું–રાગ ધોળ.

("તું તો બોલરે મારિ અતરસ કોયલ, તારો તે શબ્દ શોહામણા,"—એ ઢાળ.)

પરણી ઉભાંરે વર કન્યાની જોડ, માંડવડે બહુ શોભતા;
સર્વે પુર્યાંરે ભૂપ ભીમકના કોડ, સુરનર મુની મન લોભતા. ૧
ઉલધ્યાંરે પ્રભુ પરવત સાત, વેદ વિધિયે કરી પ્રીતશું;
વંદન કીધાંરે સૂરજ સાક્ષાત, વર કન્યાયે રસ રીતશું. ૨
કરાવ્યાંરે ધ્રુ તણાં દરશન, અવિચલ રહેવા જોડિ શામની;
આપે વિપ્રરે રુડાં આશિરવચન, વધાવે અક્ષત લઇ ભામની. ૩
આવ્યા સરવેરે વરનાં સંબંધી, ચાંદલો કરવાને કારણે;
આપ્યાં અંબરરે રત્ન ભુષણ વંદી, જાય વાલાજીને વારણે. ૪
રિયે દીધાંરે દ્વિજવરને દાન, કંચનંમણિ રતન આપિયાં;
પ્રેમાનંદ કહેરે કીધાં બહુ સનમાન, વાંછિત આપી દુઃખ કાપીયાં. ૫

પદ ૫૮ મું–રાગ ધોળ.

("વિવાઇ વાના મેલાવ, વાના નવ સરિયારે,"—એ ઢાળ.

ભિમકરે ઉદાર લાવ્યા પેરામણી રે; વરને રતન જડાઊ હાર.—લાવ્યા. ૧
ી કુંડળ મકરાકાર;—લાવ્યા. કડાં વેઢ વીંટી અતિ સાર.—લાવ્યા. ૨
મા જરકસિયા કરી પ્યાર;—લાવ્યા. સેલાં સરસ સોનેરી તાર.—લાવ્યા. ૩

બીજા વિધ વિધના શણુગાર;–લાવ્યા. મણિ રતનતણા અલંકાર.–લાવ્યા. ૪
કીધા રાજી જુગદાધાર;–લાવ્યા. લાગી ચરણે વારંવાર.–લાવ્યા. ૫
એના ભાગ્ય તણો નહીં પાર;–લાવ્યા. જાયે પ્રેમાનંદ બલિહાર.–લાવ્યા. ૬

પદ ૫૯ મું.

નૃપ ભિમક વેવાઇકાજ–લાવ્યા. હરખ ભર્યાંરે; પેરામણી કેરો સાજ.–લાવ્યા. ૧
ચમર છત્ર રતન જડાવ;–લાવ્યા. અંગે સોનેરી શીરપાવ.–લાવ્યા. ૨
માથે મોતિડે ભરિયા થાળ;–લાવ્યા. હિરા રતન મણિ ને પ્રવાળ.–લાવ્યા. ૩
ઘણાં સોનેરી રૂપેરી થાન;–લાવ્યા. આપ્યાં કરિ કરિ સનમાન.–લાવ્યા. ૪
મોતી રતનતણા અલંકાર;–લાવ્યા. આવ્યાં કરિકરિ મનવાર.–લાવ્યા. ૫
માની ભાગ્ય ભીમક બહુ પેર;–લાવ્યા. એવા વરને વેવાઇ કેને ઘેર.–લાવ્યા. ૬
ભૂપ ભિમકને હરખ ભારી;–લાવ્યા. નાખે વર પર વિશ્વ તે વારી–લાવ્યા. ૭
આપી પેરામણી બહુ ભાત;–લાવ્યા. પ્રેમાનંદ કહે કરિકરિ ખાંત.–લાવ્યા. ૮

પદ ૬૦ મું–રાગ ધોળ.

("આજ મારે અવસર આવ્યો, પુરવ જનમની પ્રીતરે"–એ ઢાળ.

અવસર આવ્યો આજ સપરમો, આનંદ અંગ ન માય રે;
જાનૈયાને પેરામણી, લાવ્યા ભીમકરાયરે. ૧
ભાત ભાતનાં રતન અમુલિક, માણુક મોતિ હીરા રે;
શાલ દુશાલા પાટ પિતાંબર, જરકસિયા ચીરા રે. ૨
કસુમલ કેશરીયા ને, અંબર બહુ રંગે રે;
જેને જેવાં જોયે તેવાને, આપ્યાં તે ઉમંગે રે. ૩
શિરપેચ સોતિ પાઘ કસુંબી, કલંગી ને તોરા રે;
કાને મોતી કુંડળ જડાઉ, કોટે ઉત્રી દોરા રે. ૪
બાજુબંધ ને કડાં સાંખળાં, પોંચિ વીંટી વેઢ રે;
તોડા પગમાં રતન જડાઉ, કંદોરા સેંહુ કેડ રે. ૫
બ્રહ્મક્ષત્રી દેવ મુનિને, જેવા જોઇયે તેવા રે;
ભુષણ અંબર ઢગલા કીધા, જાનૈયાને દેવા રે. ૬
ભીમક રાયે આજ્ઞા આપી, જોઇયે તેવાં પેરા રે;
હરિ વરને માથે મેલ્યો, મોતીડાનો સેરો રે. ૭
અંબર અમોલિક ભુષણ માંઇ, જાનૈયા ગરકાવ રે;
પ્રેમાનંદ કહે શોભે જાણે, રાજાના ઉમરાવ રે. ૮

પદ ૬૧ મું.

દેવ મુનિને પેરામણી, કરે ભીમક ભૂપ રે;
જોયે તેવાં વસ્ત્રાભુષણ, આપ્યાં તે અનૂપ રે. ૧
દિવ્ય વસ્ત્ર ભુષણ ગધર્વ, અપ્સરાને આપ્યાં રે;
સિદ્ધ ચારણ ને કિન્નર કેરાં, દાલીદર કાપ્યાં રે. ૨
દેવ ત્રિયા ને રુષિ પત્નિને, વસ્ત્રાભુષણ ભારી રે;
અગો અંગ સોહે તેવાં આપે, ભીમકતણી નારી રે. ૩
રિદ્ધિ સિદ્ધિ કરજોડીને, આગે ઉભી ત્યાર રે;
જે જોઇયે તે તરત આપે, વસ્ત્ર અલંકાર રે; ૪
લેતાં લેતાં થાકી રહ્યાં, સુરનર રુષી રાય રે;
ત્રીભોવનવાસિ નર નારીને, અતિ અચરજ થાય રે. ૫
જે જે આવ્યા જાચક લોક, ત્રીભોવન વાસી રે;
જે જે માંગ્યાં તે તે આપ્યાં, ભીમકે તપાસી રે. ૬
સોનાં રૂપાં મોતી માણક, વસ્ત્ર અલંકાર રે;
હાથી ઘોડા ભીમક ઘેર, થઈ રહી લીલા લેર રે. ૭

પદ ૬૨ મું–રાગ ધોળ.

("જદુપતિ પરણ્યારે રુકમણુ,"–એ ઢાળ)

પ્રભુજી પરણ્યા રે તુળસિ, જનને હરખ અપાર;—પ્રભુજી.
જદુપતિ સજી રે જાનને, ચાલવા થયા તૈયાર.—પ્રભુ. ૧
ગગને દુંદુભિ ગડગડે, વરસે સુમન વરસાત,—પ્રભુ.
વિવા જોઇને જદુરાયનો, અમર થયા રળિયાત.—પ્રભુ. ૨
શીવ બ્રહ્મા ને સુરપતિ, આવ્યા શ્રી હરિ પાસ;—પ્રભુ.
આજ્ઞા માગી મારાજની, વેમાન ઉડ્યાં આકાશ.—પ્રભુ. ૩
વસુદેવ મળ્યા વેવાઇને, હરખે ભેટ્યા ભરિ બાથ,—પ્રભુ.
ભીમક નેણેરે નીર વહે, ઉભા જોડીને હાથ.—પ્રભુ. ૪
ભીમક ભકત હરિરાયના, થયા અતિશે દલગીર,—પ્રભુ.
પ્રભુજી વિછ્રાની વેદના, નૈણે વહેરે નીર.—પ્રભુ. ૫
ભીમકે કન્યા વળાવિયાં, દીધી સેના બહુ સાથ,—પ્રભુ.
રથે બેશી પ્રભુજી ચાલીયા, પ્રેમાનંદના રે નાથ—પ્રભુ. ૬

પદ ૬૩ મું-રાગ ધોળ.

("રામ રામ રામરે મારી રુડી વેવાણ તને રામ રામ."—એ ઢાળ,)

રે હરિ કેજો અમારા જઈ રામરામ;
રામ રામ રામ રામરે હરિ સઉનાં તે લઈ લઈ નામ નામ. ૧
નામ નામ નામ નામરે, હરિ કેજો તે વિગતે સહુને;
સઉને સઉને રે તમારી, વાલી તે રીંછડી વઉને. ૨
વઉને વઉનેરે હરિ, બીજી તમારી પટરાણીયો;
રાણીયો રાણીયો તમે જ્યાં, ત્યાંથી ઝુંટીને આણીયો. ૩
આણીયો આણીયો રે તમે જાત ભાત કોઈની ન ગણી;
ન ગણી ન ગણી રે લાવ્યા રીંછડી રૂપાળી રૂપની મણી. ૪
નિમણી નિમણી રે હરિ ભાભી તમારી ઓળખી ખરી;
ખિખરી ખિખરી રે એને હળમાં તાણીને ટુંકી કરી. ૫
કિકરી કિકરી રે હરિ બેયેન તમારી બહુ ગુણ ભરી;
ગુણ ભરી ગુણ ભરી રે એ તો જોગી સાથે ચાલી નીસરી. ૬
નિસરી નિસરી રે તમારી ફઈને તો જાય બલિહારિયે;
હારિયે હારિયે રે એક પુત્ર તો જાયો કુંવારીયે. ૭
વારિયે વારિયે રે મિજાં નામ લેતાં સહુ ચાઈએ;
ચાઇયે ચાઇયે રે સમજી મનમાને મન હરખાઈયે. ૮
ખાઈયે ખાઈયે રે હરિ કુલ તમારું અતિ પાવન;
પાવન પાવન રે સર્વે પાપના પુજન સાવન. ૯
સાવન સાવન રે એવા ગુણ તમારા ગાયે સાંભળે;
સાંભળે સાંભળે રે પ્રેમાનંદ કહે પાપ તેનાં બળે. ૧૦

પદ ૬૪ મું-રાગ ધોળ.

("આજ આનંદ મારે અતિ ઘણો સુખ તે ક્યાં ન જાયરે"—એ ઢાળ)

તુળસી પરણીને પ્રભુ ચાલીયા, બેશી રથમાંયે શ્યામ રે;
કુંવરીને માથે બેસારીયાં, વામ લાગે તે સુખ ધામ રે. ૧
વાજાં વાગે બહુ ભાતનાં, ગાયે માનની ગીત રે;
ભિમક વળાવાને નિસર્યાં, પ્રભુજી સાથે બહુ પ્રીત રે. ૨
ગદ ગદ થઈ વાણિ ઉચરે, રુડા ભીમક ભૂપ રે;
નાથ વિસરજો મા મુજને, સુખ નિધિ સુખ રૂપ રે. ૩
દાસ જાણીને સંભાળજો, અવગુણ કરજો માફ રે;
અખંડ રેજો રે મારા ઉરમાં, ટાળો ત્રીવિધીના તાપ રે. ૪

જાન વળાવી પાછા વળ્યા, ભીમકરાય નરદેવ રે;
જનમ સુફલ કરિ લીધલો, ભલી કીધી છે સેવ રે. ૫
પ્રભુજી વેગે પધારીયા, આવ્યા નિજ તે ધામ રે;
ગાજતે વાજતે મંદિરમાં પ્રભુ, આવ્યા પુરણ કામ રે. ૬
આવિને તોરણ ઉભા રહ્યા, પોંખ્યા માતાએ પ્રીતે રે;
એકિ બેકિ રમ્યા વરલાડલિ, જાદવરાંય જીતે રે. ૭
ગણપતિ પુજી પાય લાગીયા, વર કન્યાની જોડ રે;
લાડો લાડી છોડે દોરડા, પુરો પ્રેમાનંદના કોડ રે. ૮

પદ ૬૫ મું—રાગ ધોળ.

("તારે દોરડીયે દશ ગાંઠું હો લાડી દોરડીયો નવ છુટે,"—એ ઢાળ.)

દોરડો નવ છુટે હો હરિવર દોરડો નવ છુટે
એ તો ધનુષ નહિ જે તુટે હો.—હરિ.
તમે સીદને આકલા થાઓ હો;—હરિ.
પિતા વસુદેવને બોલાવો હો.—હરિ.
એ તો કન્યાના કરતું કારણ હો;—હરિ.
નથી ખાવું મહિ ને માંખણ હો.—હરિ.
એ તો કન્યાના કરનો સોહાગ હો;—હરિ.
નથી નાથવો કાલી નાગ હો.—હરિ.
એ દોરડો છુટશે જ્યારે હો.—હરિ.
આવશે બળભદ્ર વિર તેવા રે હો.—હરિ.
તમે શીદને થાઓ હેરાન હો;—હરિ.
લાગો વઉને પગે મેલો માન હો.—હરિ
બોલે લાડીના પક્ષનિ નારી હો,—હરિ.
જાયે પ્રેમાનંદ બલિહારી હો.—હરિ.

તુળસી વિવાહ સંપૂર્ણ.

વિભાગ ૧ લો સમાપ્ત.

બૃહત્
કાવ્ય દોહન.

ગ્રંથ ૩ જો.

[વિભાગ બીજો.]

ભાલણ.

એના રચેલા ગ્રંથો—દશમસ્કંધ, નળાખ્યાન, સપ્તશતિ, રામાયણ, શિવ ભીલડી સંવાદ, કાદમ્બરી, ધ્રુવાખ્યાન, અને પુષ્કળ પદો.

કૃષ્ણલીલા.

પદ ૧ લું—રાગ પરજિયો.

સજની ત્યાંહાં મુને લઈ ચાલ, જ્યાં જગજીવન નંદજીનો લાલ;
વહાલો વેણુ વાય રસાળ, ત્યાં હું જઈ રહું રે.
હરિ વિણ આતુર મારું અંગ, કદીએ દેખીશ રૂપ ત્રિભંગ;
મૂને સામળીઆનો સંગ, રહી શકું નહિરે.

હરી વિના આતુર—ચંદ્ર ચકોર, જેમ ચકવીને હરનિશ ભોર;
તેમ મૂને વહાલા નંદ કીશોર, હરિ વિણુ હું મુઈરે.
જો હું દેખું દેવ મોરારી, તો હરિને રાખું હૈડાપર વારી;
વારૂં તન મનથી આેવારી, અળગિ રહું નહિરે.
પ્રભુ મને શાને સાહી હાથ, હવે કાં વિસારો નાથ;
પ્રમે તેડો મૂને સાથ, ક્ષણું જુગ થઇ રહીરે.
સખી મેં હવે મેલ્યું માન, કો દેખાડે મૂને કહાન;
એટલું દીજે જીવતદાન, તો તું સાચી સહીરે.
દૂતી કેહે સુંદીરસ્યામ, પ્રમદાને અંગ ઉપન્યો કામ;
પ્રભુ વંદ્રાવન છે આમ; ત્યાંહાં રાધા ગઈરે.
હરી ત્યાંહાં રંગે રમીયા રાસ, પ્રેમદાના મનની પહોંતી આશ;
ગુણ ગાય ભાલણુદાસ, પણ ન શકે કહીરે.

પદ ૨ જું—રાગ મલ્હાર.

શ્રાવણુ આવ્યો જોરે સજની, શું કીજે નવ જાએ રજની;
શ્યામ સુંદીર તો ન આવ્યારે બાઇ, લપટ સાથે શીરે સગાઈ.
તેહેને ત્યાં તો ઘણીએ મળશે, હૈડું અમારૂં વિરહે બળશે;
બપૈયો પીયુ પીયુ પોકારે, મનમથ પાંચે બાણે મારે.
વીજલડી તણો ચમકારો, મહારા મનડાને અંગારો;
કોઇ નહિ જે એને વારે, કાય મારી અમૃત ઠારે.
મોર બોલે છે બહુ એ પાપી, સઘળે મળીને હુંને સતાપી;
વેલ કેવડા જાઇ જુઇ, પુલતણી ગંધે હું મુઇ.
સઘળાં વહાલાં તો લાગે, રમણિય રમતાં ત્યાં આગે;
વંદ્રાવન માંહિ હરી સાથે, પુલ વીણીએ વળગી હાથે.
હરજી હાર ગુંથી પહેરાવે, તો મુજ મોર નાચતો ભાવે;
ફોરાં લાગે કાયા કાંપે, સુંદીર વર હદયાશું ચાંપે.
વીરહિણીને બાળે તે વળતું, ઊલ્હાતું નવ દીસે બળતું;
વરસાવો વહાલો ત્યાં તેને, વશ હોવે મન માને જેને.
કહો છો જે નદ સુતને લાવો, મહારા હદેનો તાપ સમાવો;
અથવા મારા ચિતને વાળો, પિતાંમ્બર શું પ્રીત જ ટાળો.

તેણે કરી હું ઘણું વિગુતી, એ કો દિન સુખે નવ સુતી.
એ વિરહે મરવું તો વારૂં, આશા જુડી આવ્યા સારૂં;
ત્યાં તો ચાલી નવ જવાયે, એવાં નિર્લજ કયેમ થવાયે.
ભાલણ પ્રભુ રાખે કે ન રાખે, જેને ગ્રાલતું સર્વે પાખે;
તેને સાં તો બીજી નોહોતી, તેને છે ઘણી નાર પનોતી.

ગોપિકા પ્રેમવર્ણન.

પદ ૩ જું—રાગ ધન્યાશ્રી.

ગોપી વચનઃ—

વાંસલડી વાઇને એણે ભોળવ્યાં રે, તેડી મુને વંદ્રાવન મોઝાર હો;
નયનના ચાળા કીધા મુને અતિ ઘણા રે, મનડું મારૂં ન રહ્યું તેણે ઠાર હો. વાંસ
વાંસલડી ચતુરાઈ દેખીને હું તો ઘેલી થઇ રે, વશ થતાં ક્ષણ ન લાગી વારહો;
તન મન સજની એને સોંપિયું રે, પટંતરો કાંઈ રહ્યો નહિ લગાર હો. વાંસ
સતીપણું રહે જાણું એના રૂપમાં રે, ન જાણીયે તે કાંઇ થયો વિકાર હો;
લજ્જા તે કુલતણી કહીં ગઇ રે, પાપ પૂન્યનો વિસારો વિચાર હો. વાંસ
જાણું જે મેં આજ યુગ જીતીયું રે, મીત્ર થયો મારે નંદકુમાર હો;
એહવારે બીજા કોએ નહિ રે, ન જાણીએ કો મનમથનો અવતાર હો. વાંસ
હરખ હો હૈડામાંહે માતો નથી રે, ઉલટીને કાંઈ આવે છે બહાર હો;
છાંની તે વાત ત્યાં મનતણી રે, તે તું આગળ કહી મેં વિસ્તાર હો. વાંસ
હરજી મારે વશ હશે સર્વદા રે, માનુષ દેહનું ફળ પામી સંસાર હો;
મનનો વહાલો એ મળ્યો છે રે, ભાલણ પ્રભુ જે વૈદેહી ભરથાર હો. વાંસ

પદ ૪ થું—રાગ ગોડી.

સખી વચનઃ—

ઘેલી થઇ તું કામિની, તું શા માટે રીસાવીજી;
ઘર સજ્જનની લજ્જા લોપી, જેને કાજે આવી—હઠ નવ કીજેજી. ટેક
ચતુરપણું ભલું તાહારૂં, જેણે નંદકુંવર વશ કીધોજી;
સહાયો અનુષ્યા દેહતણો, તે સફળો તેં લીધો. હઠ
ઘણી વશ છે એહને, પણ એને વશ નહિ કોયજી;
તે તારે ચરણે લાગે છે, અંતર આણી નેહ. હઠ
એ શું રુસણડાં કરી, પછિ ગોહડિ કોણ શું કીજેજી;
હૈડું વિરહે દાઝે છે, ઝૂરી ઝૂરીને મરશે. હઠ

એવા બીજો કો નથી, જે તાપ તનનો હરશેજી;
તુંને રીસાવી જાણીને, પેલાં દુરીજનનાં મન ઠરશે. હઠ.
માને તો થોડું ભલું, ને ઘણું કીધે સુખ જાયજી;
એ વિના આનંદ ઉપજે, એહવો નથી ઉપાય. હઠ.
સાચું કહું છું સુંદરી, અતિ તાણે તો ત્રૂટેજી;
હાર તણી જે ગાંઠડી, તે છેદી નવ છૂટે. હઠ.
સામું જોઈ કો શું કરશો, નયનતણા તો ચાળાજી;
તે શું મન માન્યું નહિ, જેની કોટે માળા. હઠ.
વહાલા શું વઢીએ નહિ, સાચી એ ચતુરાઇજી;
જેને તન મન સોંપ્યું, તે શું શી ઠગાઈ. હઠ.
ચાર દહાડા યૌવનના, તે કાલ વહીને જાશેજી;
હસવું રમવું નહિ ગમે, જરા જ્યારે થાશે. હઠ.
તે કાયા શું કીજીએ, હરજીથી રહે અળગીજી;
નિમિષ માત્ર નહિ મેલીએ, જે પ્રીતિ ધરથી વળગી. હઠ.
જેને વશ સંસાર સઘળો, તે તું જ આગળ જાચેજી;
વેદ વાણીએ જે રીઝે નહિ, તે તારી ગાળે રાચે. હઠ.
સ્વપ્ન માંહી પામે નહિ, શુકજી સરખો જોગીજી;
તે તારી પ્રીતે થાય છે, આણે જન્મે ભોગી. હઠ.
પૂર્વજન્મ પ્રતાપથી, પુન્ય કરીને પામીજી;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ એવો, કેમ થયો છે કામી. હઠ.

પદ ૫ મું—રાગ મલ્હાર.

ખી વચન:

ામું જોરે સુંદરી વીજળી ઝબુકે, મેઘ અંધારી આવીઉ હલુએ શુકે;
સાવ્યાં રહિએ નહિ વહાલા શું ઘહિલી, શાને કીધી એવડી પ્રીત જ પહેલી.
સાવીએ નહિ પપૈઓ ગાજી પોકારે, માન કરે જે મિત્ર શું તે સ્રીને વારે;
ણા દિવસનાં રુપણાં શ્રાવણમાં ભાજે, હૈડું ફાટે વિરહણી જ્યારે ધન ગાજે.
નમથ વીંધી માનુની કેવડાને કાટે, આણે દાડે કેમ ચાલશે વહાલા શું આંટે;
ાર કરે ટહૂકડા મેઘ કહે છે ગાજી, પરાણે જંપ પીયુને મળે માનુની મદમાતી.
દાચ પરાણે વિસરે મન વારી રાખે, એક ઘડી ચાલે નહિ મન માતા પાખે;
હું માનરે કામિની જાય છે રચનિ, ગયો અવસર આવે નહિ સુખનો તો સજનિ.
જ રચી છે પુલની ત્યાં સુંદર સ્યામે, તારે કાજે એ કામિની ભાલણ પ્રભુ રામે.

પદ ૬ ઠ્ઠુ-રાગ ધન્યાશ્રી.

રાધાપ્રત્યે સખી વચન:

આવ સખી ઊતાવળી, માનુની વિલંબ ન કીજે રે;
નંદકુંવર તારે વિરહે બળે છે, હરીને દુઃખ નવ દીજે રે. આ૦ ટેક.
જે ઘડી જાય તે આવે નહિ, સુંદીર નવ યૌવનની રે;
જીવ્યાનું તો એહ ફળ જે, આશા પહોંચે મનની રે. આ૦
તે કાયા શું કીજીએ, જે પ્રભુને ભોગ ન આવે રે;
ધન ધન દહાડો આજનો, જે સુંદીર વર બોલાવે રે. આ૦
કોટિક કોટિક છે કામિની, એ તનનો તાપ સમાવે રે;
શું કીજે જો મોહનને, તું વિના અવર ન ભાવે રે. આ૦
જે દહાડાની તું મળી, કાંઇએક કામણ કીધું રે;
નયણાને ચાલે કરીને, એનું મન હરી લીધું રે. આ૦
ચૌદભુવન નીહાળતાં, એવો નર કયાં મળશે રે;
મુરખ સાથે ગોઠડી કરતાં, ક્ષણું ક્ષણું હૈડું બળશે રે. આ૦
વનમાં ચંપો ફૂલીઓ, ભમરો ત્યાં નવ જાએ રે;
અરથ કોને આવે નહિ, આફણીએ કરમાએ રે. આ
ધન ધન તાહરી દેહડી, જે અડશે હરીનો હાથ રે;
પૂન્ય વિના તો કેમ મળે બાઇ, ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ રે. આ૦

પદ ૭ મું.

રાધા વચન:

ના બાઈ હું નહિ આવું, મેં વાત એહની જાણીરે;
ભોળવવાને પહેલે બોલાવી, મીઠી ઉધુરી વાણી રે. ના૦ ટેક.
આજ કહું છું તુજને, હું પણ પહેલી થઈ ભોળી રે;
મેં જાણ્યું જે હું એકલી, પણ એહને અંગે રોળી રે. ના૦
દોષ કોહોને દીજીએ જો, ચતુર થકી થઈ કાચી રે;
એવો લંપટ જાણ્યો નહિ, મેં પ્રીત કરી ત્યાં સાચી રે. ના૦
ગુણ અવગુણ જાણે નહિ, નવલા દેખી રાચે રે;
રાસ મંડળ માંહે મેં દીઠું, બહુ નારી સંગે નાચે રે. ના૦
વાંક નહિ કાંઈ અમારો, હું વાંસલીડીએ વાહી રે;
વશ થાતાં કાંઇ વાર ન લાગી, ઘણુંએ હુતી ડાહી રે. ના૦

શઠ નાયક શું પ્રીત કરી, શીખામણ એ લાગી રે;
પહેલે તૃષ્ણા હુતી મુઝને, તે ખલ ચિંતા ભાગી રે. ના૦
તે ચતુરને શું કીજીએ, ક્ષણ ક્ષણ જુએ રંગી રે;
જેવા તેવા તે ભલા જે, સદાએ કુરંગી રે. ના૦
હું જાણું છું બાઈ હવે, જેણે માર્યો રાવણ રાણો રે;
મનડું મારું જાણે છે જે, ભાલણ પ્રભુ પલટાણો રે. ના૦

પદ ૮ મું–રાગ કલ્યાણ.

રાધાપ્રત્યે સખી વચન:

હઠીલી હઠ ના કીજે, તુંએ ચતુર છે નારી;
તહારે વિરહે દુઃખ પામે છે, નંદકુંવર ભારી. હઠીલી.
સુંદીર વર તારીવાટ જુવેછે, ફુલની સેજ્જસમારી;
ત્યાં આવેસંગે સુખ પામો, મનશું જુઓ વિચારી. હઠીલી.
એને પહેલું તનમન સોંપ્યું, દેખ કુંજ બીહારી;
તો પ્રીત રાખીએ રાધે, એશું પહેલું હારી. હઠીલી.
તું વિના તે ટળવળે છે, વનમાં દેવ મોરારી;
તું જો રીસાવી બેઠીછાં, કોણ પ્રકૃતિ એ તારી. હઠીલી.
આજ આવો પ્રભુને પાસે, વાચા માનો મારી;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ વશ કીધો, આદિ પુરુષ અવતારી. હઠીલી.

પદ ૯ મું–રાગ કલ્યાણ.

કૃષ્ણપ્રત્યે સખી વચન:

હો વહાલા હું ક્યમ કરૂંરે, એ વહાલી વશ નવ થાય;
પોતે આવીને જો મનાવો તો, માનની મન મનાય. હો.
કોટી ઉપાય કરી હું થાકી, એહની રીત ન જાય;
ન જાણીએ શાથી દુભણ છે, કે કોણે ન કળાય. હો.
વિનય કરી ને જો હું માગું તો, કઠીણ સમ ખાય;
આવે નહિ ને આંસુડાં ઢાળે, તે દુઃખ કેમ ખમાય. હો.
બેહુની રીસ માંહે બેહુ જાણે, ત્રીજે નવ લેહેવાય;
જુક્તે કહી કહીને મિળતું, બીજો ન લાધે ઉપાય. હો.
વ્યગ નેન એવાં બોલે, એ દૈવડા ન મિળાય;
શઠ નાયક કહે નામ તમારું, ઊત્તર નવ દેવાય. હો.

જાણીએ છીએ રંગ પ્રીત, વાંક વિના નવ જાય;
પોતાની ઇચ્છાએ કીધી, તે તો કયમે મુકાય. હો.
રાધા કહેછે અવગુણનીરિ, સંખ્યા નવ કહેવાય;
દેહ તો દુઃખે રાખી રહીછું, મર્યાદા નવ લોપાય. હો.
રીસાવી રહી મન ન દીજે, કોમળ તન કરમાય;
બીજાં વૃક્ષ રહે સીંગા વિણ, જાય જુઇ કરમાય. હો.
ધીક જીવ્યું તેહનું ત્યાં, જે મને મને સીઝાય;
તેને પગે લાગી મનાવો, જેમું મન મળવાને ધાય. હો.
શું કીજે જો તેના મનનું, દુઃખ ત્યાં ન જણાય;
બેહુ દુઃખીઆં દેખીને, અતિ મારું મન તણાય. હો.
પાસે જઇને તમો પ્રિછવો, જમ તમ મન સંતોખાય;
પુરણ શણગાર ઉપજાવો, ભાલણ જન ગુણ ગાય. હો.

પદ ૧૦ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

સખીપ્રત્યે કૃષ્ણ વચન:

વાંક શો છે બાઇ મારો, કહો દુસહ વાણી;
રાસ રચ્યો તુહને રીઝવવા, નારી વઢુઆણી.
તું સાથે નૃત કરતાં તે આફુણીએ, પાખલ વિટાણી;
મેં કોઇની સામુ નવ જોયું, એ ત્યાંએ એંધાણી.
સઘળીએ નાચી તુંઅજ આગલ્ય, તે તુંએ વખાણી;
હુંએ મગન થઇ તે માંહે, અંતર પલટતાંણી.
મેં તો ઘરથી તુજને સોંપ્યો, મહારો પ્રાણ,
બીજી સાથે મન ન માને, તુંજ પટરાણી.
તારી રચી પાખે ન પાઉં, ટાંકે હું પાણી;
તું તો મહારો છે હો સરવસ, માન્યરે વાણી.
ક્રીડા કરવા કારણ મેં લીધી, તુહને તાણી;
વિરહે કરી સઘળી સ્યામા, અંતર દુઃખાણી.
તહારે પ્રેમ થઇ રહ્યો છુ, વૃંદાવન દાણી;
ભાલણ જન ગુણ ગાન કરે તો, સીતાપત્ય જાણી.

પદ ૧૧ મું-રાગ કાન્હરો.

સખીપ્રત્યે રાધા વચન:

મરકલડા કેરી માતુની ભાખે;
એની પ્રીત તે હું જાણું છું, ભવ સઘળોય સારે મૂજ પાખેરે. મરક૦
તેને પ્રીત કોએશું આવે, દિન પ્રત્યે નવા ફલ ચાખે;
ચંચ અડાડી જેમ સુડો જઇ, બેસે બીજી સાખેરે. મરક૦
કેટલી કીધી કેટલી કરશે, ન જાણીએ જન્મ આખો;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ વિનારે, એવા નરશું કોએ પ્રીત રાખેરે. મરક૦

પદ ૧૨ મું-રાગ પરજિયો.

કૃષ્ણપ્રત્યો રાધા વચન:

મારા સમ જો માધવ જો જો, મુજને હાથ અરાડોરે;
જેવા છો તેવા ઓળખ્યા, ફોકટ બોમે પાડોરે.
વહાલા વેગળા રહો, આળ ન કીજે આજ; વહાલા૦ ટેક.
પહેલે હું ભોળી થઇ, વચને હું વહવાણીરે;
જે જે મીઠા બોલ કહ્યા તે, સાચી માની વાણીરે. વહાલા૦
અળગા રહી કરો વાતડી, અળગાં રહી સાંભળીએરે;
પટંતરાની પ્રીત છે હવે, નયણે નયણાં મળીએરે. વહાલા૦
સમ દઇને અતિ ઘણા, સખી મૂજને લાવીરે;
સુંદીર વર એમ જાણજો, મુખડું જોવા આવીરે. વહાલા૦
કાંઈ વાંક અમારો છે નહિ, બોલ અમારા દાખોરે;
હું મારું છું મુજ સાથે, મીટ સગાઈ રાખોરે. વહાલા૦
અનુકુલ હતા તે શઠ થયા, મેં વાત તમારી જાણિરે;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથજી, એશું દેહડી પલટાણીરે. વહાલા૦

પદ ૧૩ મું-રાગ કાફી.

સખી સખીપ્રત્યે વચન:

સુંદરીને લુણ ઉતારો રે સજની, પીયુ સાથે રંગ રમી આવીરે સજની; સું.
મુખ પરસ્વેદ શોહે કણ જુકતા, જાણે શશી ઉપર હરીયાં મુકતા: સું.
નાસા વેસર આભુષણ અવળાં, સાવધાન શામળિયાશું રહેછે સઘળાં; સું.
મુગ્ધા માનની માન છંડાવી, સકલ સહીયર માંહિ ઘણું રે લજાવી; સું.
રતી સંગ્રામે પીયુડો ગયો વાધી, કોક કળા સખી શે નવ સંધી; સું.

વિદ્યા પાસે તુહને ભણાવું, ઇત્યા જગદીશ્વરે મોનીટ વધાવું; સું.
સ્યામ સુંદીર તારે વશ થાશે, ભાલણ ગુણ ભવો ભત્ર ગાશે; સું.

પદ ૧૪ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

ગોપીકાનાં કૃષ્ણપ્રત્યે વચન:

જશોદાના જીવન મારે ઘેર આવો, જે માગો તે આપું;
ઇચ્છા જે જે હોયે તમને, હરી આગળ થાપું. જશોદા.
જે દીઠે મોહ વણસાડે, તેહેને ઘેર ન જઇએ;
લોક દેખતાં રાવ કરે, તેણી વાતે હળુવાં થઇયે. જશોદા.
પ્રીતતણું પાણીએ મીઠું, સ્નેહ વિના શું દુધ;
નયણા માંહી નેહ જણાવે, વચન કહુંછું શુદ્ધ. જશોદા.
મન ઓળખે નહિ જે મુરખ, માન વિના શું મળવું;
મોંહે મીઠું ને મનમાં મેલા, તેથી અળગાં ટળવું. જશોદા.
મેં તો તમને સર્વે સોંપ્યું, તજી લોકની લાજ;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ કહુંછું, સત્યારથ જે આજ. જશોદા.

રાધા વિલાસ.

પદ ૧૫ મું–રાગ ગોડી.

કહેરે મૂને કામિની, તું ક્યાંહાં સાસ ભરાણીજી;
પરશેવો એમ ક્યાંહ વળ્યો, તારી ભમર બેહુ ભીંજાણી સાચું બોલોજી
રાધા કહે ભૂલી પડી, વાટ મેં નવ જાણીજી;
વનમાં બહેની એકલી, અતિસે ત્યાં ઊગાણી, સાંભળ સજનીજી.
આજ વેંણી ગુંથી હુંતી તે, છુટી કેમ વિખરાણીજી;
ઉતાવળ એવડી કેહે શી, જુડી નવ બંધાણી. સાચું.
ભમરો આવીને બેઠો, ઉરાડતાં શીર છુટયુંજી;
જતન કરીને બાંધતાં, વચેથી નાડુ ત્રુટયુંજી. સાંભળ.
અતલસની ચોળી નવી સીવડાવી,સહીઅરે વખાણીજી;
તે ચોળીની કસ ક્યાં તૂટી, આવડુ ક્યાં ચોળાણી. સાચું.
મહારું હૈયું આવ્યું દુઃખવા, વાય કરીને કાંપ્યુંજી;
પીડ ટાળવાને મેં ચોળ્યું, ક્રરે કરીને ચાંપ્યું. સાંભળ.
ફુલ આવડાં કહાંથકાં, મારગ કોણે આપ્યાંજી;
એવો રસીઓ કોણ મળ્યો, જેણે પ્રીત સહીત કરી થાપ્યાં. સાચું.

વાડીથી ઘેર આવતા, મુજને મળીઓ ત્યા વનમાલીજી,
સમ દેઇ તેણે આપ્યા, વાચા તેની પાળી સાભળ
મુખ તબોલ દીસે ઘણો, લાગ્યો છે લોચનજી,
સુખ સરખુ અતિ ભાસે છે, દીધુ છે ચુમન સાચુ
નીસરતા માતાએ મુજને, બીડી લઈ ખવરાવીજી,
તબોલ લઇને આખ ચાપ્યો, ખરખર વાને આવી. સાભળ
હાર હૈયે ઉઠ્યો છે, કોમળ તારુ તનજી,
જાણીએ છીએ જે વહાલો મળીઓ, દીધુ છે આલિંગન સાચુ
સ્ફટીક મણિની માળા હુતી, દીધી તે મેં લીધીજી,
શીતળ જાણી હૃદયા ચાપી, તતક્ષણ નાખી દીધી સાભળ
અધર ડંક આ ક્યા બેઠા છે, શરીરે નખ લાગ્યાજી,
તરણી તારા તનમા, કામ બાણ શા વાગ્યાં સાચુ
પોપટ અતિસે મીઠુ બોલતો, દીઠો ને મેં ઝાલ્યોજી,
અધર ડંક નખ દેઈ વછુટ્યો, તતક્ષણ નાશી ચાલ્યો. સાભળ
કસ્તુરી એ કયાહા અડી, પરિમળ અતિ ગધાયેજી,
મે કહીંએ દીઠા નથી, એવો આવે વાય સાચુ
શનાએ મૃગ બેઠા હશે, હુ તાહા જઈને બેઠીજી,
પ્રસ્વેદ થકી તે વાસના, મારા તનમા પેઠી. સાભળ
ચરણો અવળો કિમ પહેરયોછે, જીમ તીમ વીંટી ફાલીજી,
સ્વસ્થ થઇને સુદરી, વસ્ત્ર પહેરે વાલી સાચુ
સાદ સહીઅરે કર્યો, ઉતાવળી અલ કરીજી,
જીમ તીમ વીંટી નીસરી, હવે પહેરશુ ફેરી સાભળ
પાછળ શામાટે પડીને, ગઈ તુ હુતી વહેલીજી,
સાથ અમાગ્ર મહેલીને, ગઈ હુતી ત્યા પહેલી સાચુ
વનમાહે ભુની પડી, બેડી એક ઠારજી,
જાણુ પકડી પાડશુ તમને, તેણે લાગી વાર સાભળ
શ્યામ સુદીર તમને મળ્યો, એવી દીસે સજાઇજી,
ઉત્તર જે તુ આપાછા, જાણો તુજ ચતુરાઇ સાચુ
જેણી વાટે હરી હોયે, તેણી વાટે નહિ જાવુજી,
આજ જો હરી દીઠા હોય તો, કહો તેવા સમ ખાઊં સાભળ

સમ તો તેને સુખડી, જે ચાલે વ્યભીચારજી;
સાચું તે કયાંહાંથી બોલે, જેને મળીઆ યાર. સાચું.
જે જેવું હોય તે તેવું જાણે, મારે નહિ કાંઇ છાનુંજી;
પોતાનું જુઠું કરો તે, પરંતુ સાચું માનું. સાંભળ.
એ કામ ત્યાહાં એહવું છે જે, કોઇએ ન બોલે સાચુંજી;
હૈડાં માંહે જાણુંછું, પણ તહારે બોલે રાચું. સાચું.
નેમ મહા રે એવો છે જે, પર પુરુષ ભાઇ બાપજી;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાયજીને, નામે જાયે પાપ. સાંભળ.

પદ ૧૯ મું–રાગ ગોડી.

કહો રે મુને કામિની, તું કયાંહાં શીખી ચતુરાઇજી;
આહીરડાં માંહે ઉછરી, તું ગોપતણી છે જાઇ; સાચું બોલોજી.
કવિ ગોકુળમાં કો નથી, તો કોણે તુને ભણાવીજી;
કામશાસ્ત્રની કળા એવડી, તુજમાં કહાંથી આવી. સાચું.
રાજહંસ દીઠા નથી, તો ચાલ્ય કહેની લીધીજી;
વ્યંગ બોલવું આવડું, એ મત્ય કોણે દીધી. સાચું.
હાવભાવ ક્યાંથી પ્રીછ્યા, છે આંખડલીના ચાળાજી;
કામી નરને બાંધવા, હીરતણા જાણે ગાળા. સાચું.
ઉત્કંઠા મનમાં ધરીને, ધરવું અતિ અભીમાનજી;
સંકેતે ચાલીને જાવું, અને પ્રીછવી સાન. સાચું.
વહાલા વેરી જાળવવાને, મરમે ઉત્તર દેવોજી;
સમો જોઇને સરખો, વેષ પાલટી રહેવો. સાચું.
સહુશું મીઠું બોલવું, ને રાખવું સૌનું મનજી;
જુઠાં તે સાચાથી રુડાં, કાંહાં શિખ્યાં વચન. સાચું.
સુરત ભેદની ભાવના, તે કોણ કનેથી આણિજી;
થોડી વયમાં કયાંથી શિખી, વાંકી મીઠી વાણી. સાચું.
લોક વેદના પરીવારની, મર્યાદા કેમ લોપાણીજી;
બુદ્ધિ ભલી બાઇ તહારી, જે કહેછે મુખનું પાણી. સાચું.
જેણે વહાલો વશ કીધો, ચિત્તડું તેણે હરિયુંજી;
જે વિધ મુજને શીખવો, જે તેં કામણ કરિયું. સાચું.
સઘળી એ શ્યામા રહી ને, નદકુંવર તાહરોજી;
વચન કહીને ટાળીએ, સંદેહ મનનો મહારો. સાચું.

હાસ્ય કરીને કહે મૃગનયની, સત્ય વચન હુ ભાખુજી,
તુ મન માની માહરે તો, ગોપ્ય કાંઈ નવ રાખુ, સાભળ સુદરીજી
તેં પ્રેમ કરીને પ્રીછિયુ તો, વાત કરુ તમ સારુજી,
અતર બેઠો શીખવે છે, મનમથ જે અધ્યારુ સાંભળ
યૌવન ને પગની ચચળતા, લઇ મહેલી લોચનજી,
કટી કીધી અતિ પાતળી, ઉર કર્યા અતિ ઘન સાભળ.
એ બેહુએ જ્યારે મળીને, શીખામણ દીધી મુજનેજી,
લજ્જા એણે લોપાવી, સત્ય કહુ છુ તુજને સાભળ
વય પનટાણી જેટલે, મેં દીઠા સુદીર શ્યામજી,
ત્યારે મેં મનમા જાણ્યુ, જેવારે પ્રગટ્યો કામ સાભળ
મર્યાદા તેહની કીધી, તે તેણે લોપાનીજી,
લોક વેદ સહુએ હવા સરખા, એ વાત મન ભાવી સાભળ
સરનસ્વ જેહને સોપીએ, તે વશ મન થાએજી,
આત્મા સમરપણ ઉપરે, બીજે નથી ઉપાયે સાભળ
હુ એહની થઈ રહીછુ, જાણીએ મે વેચાણીજી,
ફરી આડો થાએ નહિ, જેહમા પડીયુ પાણી સાભળ
આગળ ભવે એ મહારે, બીજો નથી કો સ્વામીજી,
મન ગમે તેહવા થાઓ, ભાનણ પ્રભુ ગિરનામી. સાભળ

પદ ૧૭ મુ—રાગ ગોડી.

ઘર થકી વહાતી કરુ, વાત પેના દિનનીજી,
જોગે પ્રમરે હુ થઇ, દાસી જુગજીવનની,
સુખ પામી ઘણુ નંદકુવરને સાથ ટેક
બુરી નદાવનમા ગઇ, જ્યાહા એમના કુજવિહારીજી,
સુદીર વરે સમ ખાઇને, મટકી મુજ ઉતારી સુખ
નદજીના સમ જો તમ સાથે, કાંઈ કરુ આનિજી,
દુધ દહીં તહારુ નહીં પીઉં, એ સઘે મનથી ટાળી સુખ
વિનય કરીને બેસારી, માહારા હૈડા માંહે પેઠાજી,
ઊંચા પગ ઘાલીને આગળ, પ્રીત કરીને બેઠા. સુખ
કર ઝાલીને વગતી મુજને, માયામાહે પાડીજી,
આ અતિ કોમળ આગળી, કહી ટાચણ વજાડી. સુખ

શું વખાણું સુંદરી, પહોંચો ગોરો તહારોજી;
ત્રાજુડાં ન પડાવશો, ભાવ મનનો મહારો. સુખ:
એક ચુંબકી એક ગાલે છે, એણે બેહુ સરસેજી;
જે કો નયણે નિરખશે, તે પાસા માંહે પડશે. સુખ.
મેલી પગની આંગળી, પછે ચરણે ઘાલ્યો હાથજી;
મેં તવ પાણ સાહીઆ, તમો અમારે નાથ. સુખ.
પગ રસુ હું પદમનીજે, ખોડ ખાલા ગારજી;
પછે તહમો પધારજો, ક્ષણું નહિ લાગે વાર. સુખ.
એહવું કહીને ચરણ તલાંશે, મુખ સામુ નીહાળેજી;
જાણીએ કોએ દેવતા, તે નયન નીમેષ ન વાલે. સુખ.
હાર જુએ ને ઉર ઉઘાડે, ગલગલીઆં કરે પ્રીતેજી;
ગાલે ત્યાં ચુંબન કરે, રમતિ તણી રસઈતે. સુખ.
વેસરનુ મોતી જોવાને, હાથ ફેરવે ગાલેજી;
વાટ જોઈ મેં અતિ ઘણી, કામિની તારી કાલે. સુખ.
સાસુ જોઅતાં માહરી, ચોળી તણી કસ તૂટીજી;
કાયા ત્યાં વિહ્વળ થઇ, કટિથી ફાલી છુટી. સુખ.
રોમાંચિત ત્યાં હું થઇને, ધ્રુજે મહારો દેહજી;
વળી વળી કહે શા માટે, મુજ શું આણો નેહ. સુખ.
સાચું કહુંછું સુંદરી, આણો મન વિશ્વાસજી;
મોટીમતા મેં પરહરી, હું છું તહારો દાસ. સુખ.
મેં કર્યું તે તમો કરીને, વેર શું હવે વાળોજી;
એ અપરાધ ક્ષમા કરો, જે મેં કીધા ચાળો. સુખ.
ખિસતાં ખિસતાં ફુલતણી, સેજા ઉપર બેસારીજી;
મુખ માંહે બીડી મેહેલી, લવંગ એલચી સારી. સુખ.
મહારાસમ છે સ્વામા આપો, અર્ધ ચાવ્યાં તંબોલજી;
મુખે મુખ અડાડતાં, રંગ ઉપન્યો રોલ. સુખ.
ચાવંતાં અધર ડસી, કાયા મહારી કંપેજી;
ના ના મા મા રહો રહો અળગા, કહેતા હૃદયા સાથે ચંપે. સુખ.
પછે વાત હું શી કહું, મેં લાજે નવ કહેવાયજી;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથજીને, તતક્ષણ સોંપી કાય. સુખ.

પદ ૧૮ મું–રાગ રામગ્રી.

મારૂં મુખડું જોવા માટેરે શું થયુંરે, દુર રહો તમે નવલા કાનરે;
તારા મોલીડામાં ખૂબ માળ છેરે; ટેક.
લાજ રાખું છું નંદનીરે, નહિ તો શ્રવણે સુણશો ગાળરે. તારા.
નીશ દિન આવો મારે આંગણે રે, અવિલોકો મારૂં અંગ રે;
ઘેલી સરખી આંખડી રે, મનમાં નવસેં ઉમંગ રે. તારા.
અધર બેઉ પ્રવાલડાં રે, મુખ આગળ શું નામ રે;
દાડિમની કળી કાંતણું રે, કાહાનજી કહે શું કામ રે. તારા.
કનકલતા ઉપરીકયે રે, બે લઘુ પર્વત શૃંગ રે;
એમ અલપડું ઉચરે, કહે વચે વચે વહેતી ગંગ રે. તારા.
ખંજન માન મધુકર કહ્યાં રે, તે તો ચંદ્રબિંબ મોઝાર રે;
અવનીથી ઊંચો ઘણોરે, તે તો કોણ માને સંસાર રે. તારા.
આંખી ઉપર અલકાવલીરે, નીશ દિન કેમ રખાય રે;
પહેરી કહે પીતામ્બરો રે, કહે તાહરૂં વ્યાંહારૂં જાય રે. તારા.
કરજોડીને વિનવે રે, એક લક્ષણે લક્ષ વાર રે;
મ્હારા સમ કપિકે લેરે, ગ્રહે ગુણ નાહાના ભાવ રે. તારા.
એક દીવસમાં આકરા રે, અસંખ્ય સમ તો ખાય રે;
એ કારણ પાખે કહાનજી રે, કેહી પેર મેલ્યો જાય રે. તારા.
આ જડાવ કો જુક્તિનો રે, શી ઝળકે છે ગાલ રે;
અરથ સરે શો સ્યામજી રે, અડે આંગુળી ગાલ રે. તારા.
અંજન કાં કીધું નથી રે, આ નેત્રતણું આભર્ણું રે;
તાપસને તપ ચુકવે રે, અદ્ભુત એ આચર્ણું રે. તારા.
કીધું કે કીધું નથી રે, તું શાને દે છે ચિત્ત રે;
મ્હારી તુજને શી પડી રે, લહું આ લક્ષણવંત રે. તારા.
હૈએ ચાંપીને ચુંબન કરે રે, વસને બહુ વાર રે;
મુજ સામું જોઇને હસે રે, કહે તું પ્રાણ આધાર રે. તારા.
હું શું કાંઇ લહેતી નથી રે, એ કામિના પરપંચ રે;
વાહી જાય વીઠલો રે, ત્યાંહાં કેવો સામગ્રીઓ સંચ રે. તારા.
બાજુબંધ તણે મીશ રે, મારી બાંહેલડી મહે છે હાથ રે;
ઘણુંએ હું નાડી કરૂં રે, પણ જ્યાંહાં ત્યાંહાં દેખું સાથ રે. તારા.

કયારે કાજે નીસરું રે, ઉભો નીરખે ચાલ્ય રે;
તુંને ભો કોહનો નથી, હુંને સંકી નણંદનું સાલ્ય રે. તારા.
જમરે વારુ વીઠલો રે, જાવિરુ આ બોલું વિસ રે;
દૈએ હસુ માણુ નહિ રે, રામાને ચઢે રીસ રે. તારા.
નંદજીથી મોટો હશે રે, મારે માથે તાત રે;
જદપી જુઠ જાણશે રે, તો વાંકી પડશે વાત રે. તારા.
પશૂ થકો અણ પુચ્છનો રે, છે મારે માથે નાથ રે;
વેરીથી વસમો ઘણું રે, તે સાથરડાનો સાથ રે. તારા.
કો શાણો હોય તો સમજાવીએ રે, ઘેલો ન માને ગાલ રે;
ઉદધીની પેરે ઉલટે રે, પુરણ થોભે ન પાલ રે. તારા.
તારાં એ લક્ષણ જાણશે રે, તો આણશે મનમાં ભેદ રે;
લોક વિષે લંપટ થાઉં રે, તારો વિનાદ ન મળે વેદ રે. તારા.
મારા અંગ વિષે એ આંગુળી રે, કીમ અડાડે કોય રે;
જેને લાજ પોતાની રાખવી રે, નાલિકેલ જીમ તોય રે. તારા.
એમ સાન કરી સામુ જોઈએ રે, તે જાણ તતકાળ રે;
તારી આંજે ત્રીકમા રે, હું બળબળતી કહું બાલ રે. તારા.
તારાથી મને સો ગણી રે, હશે હઇઆમાં પીડ રે;
પાડોશી ને પંચની રે, ભુંડા ન લહે બીડ રે. તારા.
જેને ઘર હોય અળખામણું રે, તે મારે હૈડે સાલે હામ રે;
આપણના સમ શ્યામજી રે, તારી ઘણી રાખું છું મામ રે. તારા.
હું પોતાની છાયા થકી રે, બીતી રહું નીશદિન રે;
નીર્લજ વેડો ન આવડ્યો રે, જદા પાકુડી છું મન રે. તારા.
મુને એમ હસું આવે નહિ રે, ફોકટ વેડે ફોક રે;
મુને મોહીની એણે કરી રે, તે લક્ષણ ઉલખે લોક રે. મારું.
મારા માટે ચિત્ત રાખવું રે, સમો ઉલખે શ્યામ રે;
કહ્યા વિના રખે કરે રે, ભાલણ પ્રભુનું કામ રે. મારું.

પદ ૧૯ મું—રાગ રામગ્રી.

નંદજીના સમછે સુંદરી રે, જો હું બોલું વચન રે;
વામા જે વાંકું કહો રે, તે સમું માને મુઝ મન રે. નંદજી.
એક નિમેષ અળગો નથી રે, તમથી મહારો પ્રાણ રે;
કહેતાં દીસે કારમું રે, આચરણ કમળની આણ રે. નંદજી.

ટુકારે તરુણીતણો રે, મારા ચિત્તને કરેછે પ્રસન રે,
જે તમો કહો માનુભલુ રે, તે એ વિધી માંહે અસન રે નઙ૦
એક દિન આટલો એ વદ્યો રે, કીધી રક્ત નેત્ર શરીસ રે,
પછે હસ્યા કેમ સુન્દરી રે, સાડીએ ઢાકી શીશ રે નઙ૦
તીક્ષણ નેત્રનો તાજણો રે, લાગે હૃદયા મુઝાર રે,
મન જોડે મર્યાદા મશે રે, તે કેમ શોભે સસાર રે નઙ૦
મુખ જોયે સુખ ઉપજે રે, વસે હૃદેમા રગ રે,
વેરી કો વરજે નહિ રે, રસિયાને વસે રગ રે નઙ૦
નેત્રતણો રસ સુદરી, ઉદધીથી છે અગાધ રે,
તો શોભે મર્યાદમા રે, તે કોઈને નહિ સાથ રે નઙ૦
પૂરણ પ્રેમે મનમા વસે રે, નાચે એહના નયન રે
કામી કો માને નહિ રે, વર્યા ગાતાના વયણ રે નઙ૦
આળ કરુ અમો સાભળીરિ, જાતા હુતા વાટ રે,
નાના કહે મુખ માનશુ રે, ઘર જાતા ઘડિ સત રે નઙ૦
સાદ કરી સામુ જુએ રે, આરે નીરખે ગોરી ગાય રે,
મીટ માહેથી મહાદેવજી રે, રખે અધક્ષણ અળગી થાય રે નઙ૦
હુ સાદ કરુ સુરભી મીશે રે, તમો ખોખારો દેજો કહાન રે,
કારજ મેલીને કહાનજી રે, તમો આવો તેણે સ્થાન રે નઙ૦
અરધાને આપ્યા સ્વભણી રે, પ્રેમ વરીને પાન રે,
સમ દઇ ગાઢે મુણેરે, તે કિયા દિવસનુ કામન રે નઙ૦
મોરલી તે મારે હાથથી રે, ઝુંટી લીધી લક્ષવાર રે,
કાંને કહેશો સ્યામજી રે, મારા પ્રાણ તણો આધાર રે. નઙ૦
પીતામ્બર પલવટ થકી રે, છોડી નાખો ઘણ્ય રે,
હવે શુ ઓઢશો સ્યામજી રે, એમ કહી ચાપ્યો ચર્ણ રે નઙ૦
પખોડાવીને પ્રેમશુ રે, વીંટિ મા રે શિશ રે,
એક મુહૂર્ત માનુની રે, એહવી આગ કરે દશ વીસરે નઙ૦
હુ જતુનીને હાથે જમ્યો રે, મુખ માટે મુખવાસ રે,
મન રાખવા માનુની રે, મને ઝુંગી ભરાવે ગ્રાસ રે નઙ૦
કટોરી એમ નડા શુ આવતુ રે, સારીને શૃગાર રે,
કહાનજી કાંઈ નથી દીસતો રે, માગ દેડા કેરો હાર રે નઙ૦

આજ અન્ન ભાવે નહિરે, ચિંતાતુર છે મનરે;
વિણ સુખડી એ સ્યામજીરે, ભૂખ્યો થયો છું વનરે. નંદજી.
કહોજી સ્યામા ચાલી તમો સેહેજમાંરે, લુહો બાંધ્યો છોડીરે;
મુખ દેખીને માનુનીરે, હોઠ મોડા મોડીરે. નંદજી.
તમો વિકળ મન વેગે કરોરે, ત્યારે કામીનો શો વાંકરે;
મોટા મોટા મુનીજનરે, ત્યાંહાં તમ સરખાં રાંકરે. નંદજી.
ટાલા ચુકવવા તણોરે, અંગ આદર અનેકરે;
મુખ પ્રતે કહો માનુનીરે, જેમાં રાખ્યો ગ્હે વિવેકરે. નંદજી.
તમને નિરખિયે રાતડીરે, વર્ણન વદને ન માયરે;
કર્ણે કેશ ખજુઆલતારે, કહો કામીએ કેમ ખમાયરે. નંદજી.
ઉકારો અનીશે ઘણોરે, ઉર અખેલા કે અપારરે;
આળશે મરડો અગુલીરે, કાંઇ થોડો થાપરે. નંદજી.
છુટી વેણી છેલ છબીલીરે, નવ દ્રષ્ટે વદનરે;
ભાલણ જન જાણે નહિરે, ત્યમ આપો આલિંગનરે. નંદજી.

રાસલીલા.

પદ ૨૦ મું–રાગ ગોડી.

શરદની રાત સોહામણીરે, રાસ રચ્યો ભગવાન;
મોહન બસી વજાડતોરે, રાગ રાગણીતાન. શરદ.
શબ્દ તે મનોહર સાંભળીરે, ગોકુલની સર્વ નાર;
નહાંની મોટી ત્યાં નિસરીરે, છાંડી ગૃહ વ્યાપાર. શરદ.
ધાવતાં બાળક મેલિયાંરે, દોતી મેલી ગાય;
ભોજન ભાજન પરહર્યાંરે, આકુળ થઈ જાય. શરદ.
પતિની સેવા પરહરીરે, છાંડી ભય ને લાજ;
અવળાં આભ્રણ સારીયાંરે, મન ગમ્યું મહારાજ. શરદ.
કૃષ્ણ કહે સુણો કામિનીરે, શું આવ્યાં છો વંન;
કંથ તમારો શોધશેરે, કહેશે કઠિણ વચંન. શરદ.
લોક વહેવાર તે રાખવોરે, દોહીલા છે દૂરીજંન;
મંદીર જાઓ સર્વ માનુનીરે, કીધું મુજ દરશંન. શરદ.
રુડા ભુંડા સર્વ વારુ, ભાગનીને ભરથાર;
સાચું સુખ ન પામીએરે, જાણુ જો કીધા જાર. શરદ.

વચન સુણી શ્રી કૃષ્ણનાંરે, નયણે આંસિયાં નીર;
વળતી સ્યામા ઉચરેરે, સાભળો સ્યામશરીર. શરદ.
તમને તન મન સોંપિયુંરે, તમો અમારે નાથ;
સરવસ છાડી આવિયારે, ગ્રહો અમારો હાથ. શરદ.
એક એક ગોપી પ્રત્યે કૃષ્ણે, કર્યાં સરખાં રૂપ;
સહુને કરે કર ધર્યોરે, મંડપ રચ્યો અનૂપ. શરદ
સઘળી નાચે સુંદરીરે, સાથે નંદકુમાર;
અન્યોઅન્ય મનમાં લહેરે, મુજ શું પ્રેમ અપાર. શરદ.
આલિંગન દે છે શામળજી રે, ચુંબી કરી કરી રંગ;
કંઠે વળગે છે ગોવાલણી રે, વાધ્યો અંગ અનંગ. શરદ.
વાજે નેપૂર કીંકણી રે, કંકણ કેરા નાદ,
મધુરે સ્વરે ગાય માનુની રે, કોયલ સરખા સાદ. શરદ
હરજી વજાડે છે વાંસળી રે, નારી નાચે ગાય,
પ્રેમ તે વાધ્યો અતિ ઘણોરે, આનંદ અંગ ન માય. શરદ.
પૂરણ ચંદ્ર સ્થભી રહ્યોરે, આવ્યા અમર વૈમાન;
વિસ્મે પામી સુર રહ્યારે, સાંભળવા શુભ ગાન. શરદ.
પુષ્પની વૃષ્ટિ દેવે કરી રે, વાય તાલ મૃદંગ;
નૃત્ય કરે બહુ તાનશું રે, ઉપમા અમૃત સુગંધ. શરદ.
જે રસ રાસમાં ઉપન્યો રે, વ્રજ વનિતા ગોપાલ;
તે રસ દેવ સ્વપને નહિ રે, પૃથ્વી ને પાતાલ શરદ.
અનગા આનંદ અતિ ઘણોરે, રંગ રમતાં રાસ;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથજી રે, પુગી મનની આશ શરદ.

દેવકી ગોવાળણી સંવાદ.

પદ ૨૨ મું—રાગ ગોડી.

મથુરામાં એક આહીરડી, મહી વેચવા આવીજી,
દેવકીએ તે નયણે દીઠી, પ્રેમ કરી બોલાવી,
આવો ગોવાળણી, દુધ દહીં આજ આવો ગોવાલણી. ટેક.
મટકી ઉતારી માથથી, આપ્યું ત્યાં આસનજી;
કુશળ પુછ્યા કુશળનું, તેમને કહે વચન. આવો.

નંદરાયજી શુ કરે છે, તેહને શુ સતાનજી,
કહેના છે તેના કામિની, સુખતણું નાધાન આવો
સતતિ વિણ જીવવુ કશુ, મનુષ્યનો અવતારજી,
અમ સરખું એને ન હશો, વેરીડાને સસાર આવો
વ્રજમા રીદ્ધિ કેવી છે, કેવા સુખીઆ લોકજી,
જણે ને જીવે નહિ તેનો, ક્ષણ ક્ષણ શો શોક. આવો
વળતી સનમુખ થઈને સ્યામા, અમૃત વાણી બોલીજી,
નદજીને એક કુવરછે, એના ચૌદ ભુવન નહિ તોલી સાભળો માતા દેવકી
ગોરાને શુ કીજીએ, વર એ છે સામળીઆજી,
બ્રહ્મા હર ઇંદ્રાદિક આવે, તોયે ન જાએ કળીઆ. સાભ
બ૦ મોહે અમૃત ભરી, આખડલી અણીઆળીજી,
કીકી અતિ જોતા હસે, અધરજશ પરવારી સાભ
નહાનો પણ પ્રાક્રમે મોટો, જેણે દમીઓ કાલીજી,
ગોવરધન ગિરી અગુલિ ધરે, ઇંદ્રતણો ભય ટાલી સાભ
જશોદાજી હુલામણે, તેનુ, નામ કહે છે કહાનજી,
કૃષ્ણ દામોદર કો કહે કેશવ, ગિરધર કો ભગવાન સાભ
વૃદાવન માહે રહે તે, લે છે મહીનુ દાણજી,
હા ના તેને કોણ કહે જે, સોપ્યા તન મન પ્રાણ સાભ
કસ ભોએ બીહે નહિ, જદપી છે તે બાળજી,
મોટમ જોતા મનતણી, જાણીએ કાળનો કાળ સાભ
વનમાહે વાસલડી વાએ, અમૃતપે અતિ મીઠીજી,
એહને વશ આવે નહિ તેવી સતી કો ન દીઠી સાભ.
નર એવો કો હવો નથી, નથી ત્રીલોકની માનેજી,
જેણે એને દીઠા નહિ, તેના નયણા એળે જાવે સાભ.
ધીક એ મધુપુરના વાસી, જેનુ મુખ નવ નિહાળેજી,
કરુણાનિધ કટાક્ષ કરીને, ભવના પાતિક ટાળે સાભ
ગુણનો પાર આવે નહિતો, કેટલુએક વખાણુજી,
ક્ષણ એક અળગા થઇએ નહિ હુ એવુ મનમા જાણું સાભ
વાત સાભળી સુતતણી, નયણે તે ચાલ્યા નીરજી,
આહીરડી તે એમ કહી, થઇ ગોમાચીત શરીર આવો ગોવાનણી.

ધન તે માત જશોમતી, જેણીએ ધવરાવ્યોજી;
પુન્ય પોતે વ્રજવાસીનું, જ્યાંહાં એ રમવા આવ્યો. આવો.
વાત રહેવા દો એ તણી, કેસરાય સાંભળશેજી;
વેર એ શું આણે છે, તે હૈડાં માંહે બળશે, આવો.
શું આપું બાઇ તુને, કહી મનોહર વાતજી;
જેહને એવો દીકરો, તે ધન માત ને તાત. આવો.
જા બાઇ તું મંદીર તારે, ધન્ય છીંયું જે જોશોજી;
કોટી જન્મનાં કીધાં કલ્મષ, દરશન કરતાં ધોશો. આવો.
મારે એવું પુન્ય કહાંથી, જે હું તેને દેખુંજી;
મન મનોરથ અતિ ઘણાં, કરતાં નાવે લેખુ. આવો.
સંતોષી શ્યામા વળી, ચાલી નીજ વ્યાપારજી;
જાતાં વળતાં આવજો, પુનરપી આણે દ્વાર. આવો.
માતા આનંદ પામીઆં, સાંભળતાં ગુણગાનજી;
ભાલણ જન એ જાનકીને, કથા કહી હનુમાન. આવો.

મથુરાની સ્ત્રીની શ્રી કૃષ્ણપ્રત્યે પ્રીતિ.

પદ ૨૨ મું–રાગ ગોડી.

આવરે આવ સખી ઉતાવળી, જોવા નંદકુમાર;
અક્રુરને તેડી આવીઆરે, સખી અદભુત રૂપ અપાર.
એક ગોરો એક શામળોરે, સખી નીલ ને પીત દુકૂલ;
ગોકુળ વેણુ વજાડતોરે, સખી લેતો તણીયુનું ત્યાં ફૂલ.
ધન તે માત જશોમતીરે, સખી જેણીએ લીધો ઉચ્છંગ;
સાથે ચુંબન કરી ધવરાવતીરે, સખી માધવ મોહન અંગ.
માતાને દેખાડિયુંરે, સખી મુખ માંહે બ્રહ્માંડ;
એવો બીજો કો નથીરે, જો શોધીએ નવ ખંડ.
કહે છે જે જનુનીએ બાંધીઓરે, સખી ઉખલ શું આરૂઢ;
વૃક્ષ બે મોડી નાંખીઆરે, જમલા અરજુનના અતિ પ્રૌઢ.
એણે તો શોષી પુતનારે, સખી કંસની મોકલી નાર;
તરણાવત બક મારીઓરે, સખી વછ ને કેશી અપાર.

ગોવરધન ગીરી તોળિયોરે, સખી ઉતાર્યું ઈંદ્રનું માનઃ
કાળીનાગ ઉછાળીઓરે, સખી નિર્વિષ કીધું નીજસ્થાન.
આજ જાઇએ વાંસલીરે, સખી સાંભળવા મુજ કોડ;
ધન તે લોક ગોકુળતણાં રે, સખી નીરખતા વીરની જોડ.
ચાલ જુઓ ચતુર તણીરે, સખી લટકતો કટીતણો લક;
સરજ્યો નહીં ગોવાળીઆરે, સખી એટલો દૈવનો વાંક.
મોતીડાં લઇને વધાવીએરે, સખી પુજીએ પુષ્પની માળ;
ધન તે આંગણું આપણુંરે, સખી આવે છે મદનગોપાળ.
વસ્ત્ર પહેર્યા છે રાયનારે, સખી રજકનો કરીને નાશ;
ધનુષ ભગવાને ભાંગ્યુંરે, સખી જાય છે પિતા આવાશ.
મટકલું જો એના મુખનુંરે, સખી જાણીએ મોહિણી મંત્ર;
અણીયાળી એવી આંખડીરે, સખી જાણીએ કામણ યંત્ર.
મૂરખ કથ તે આપણારે, જે નથી લાગતા પાય;
શું કીજે સ્ત્રી સરજીઆરે, સખી જીવથી ના રહેવાય.
ધન ગોવાળિયા સગનારે, સખી જાણે અવતર્યાં દેવ;
આપણ સરજ્યા અભાગીયારે, સખી નીપજે કાંઈ સેવ.
જુવે છે મંદીર નગરનારે, સખી ગોપનો ઝુંપડે વાસ;
ચતુરપણું ત્યાં શીખીયું રે, સખી આવડે વિવિધ વિલાસ.
રુપ જુઓ એનું રે, સખી ત્રપ્ત ન પામે લોચન;
અળગું થાવા હીંડે નહિં રે, સખી એના ચરણથી મન.
મીટ મનોહર વેલડી રે, સખી ખીલા એ મારે દેહ;
એક વાર અવિલોકતાં રે, સખી એવડો શો થયો નેહ.
મુરખ નારી તે વ્રજતણીરે, સખી કરતી તે ઘરતણાં કામ;
વદન દીઠા પછી એ તણું રે, સખી ચિતડું તે કેમ રહે ઠામ.
આવતાં સંગ આવે નહિંરે, સખી તોહે શી તેહની પ્રીત;
આહીરડાં શું ઓળખેરે, સખી ચતુરના ચિત્તની રીત.
સરવસ એહને સોંપીએરે, સખી થઇ રહીએ એનાં દાસ;
મીઠડાં વચન તે ઉચરેરે, સખી સાંભળે પહોંચે આશ.
એહથી અળગાં જે રહેરે, સખી દૈવે દંડ્યા જન;
ભાલણ જન રઘુનાથનેરે, સખી સોંપીએ તન મન ધન.

માતાપિતાબંધ મુક્તપ્રસંગ.

પદ ૨૩ મું—રાગ ગોડી.

કંસને મારી મોરારી ધસીઆ તાત ભણી, આગળ તું જાય વેગે વધામણી;
પુત્ર તમારા બે આવે છે રામ હરી, રણજીતી રણધીર પૂરણ કામ કરી.
એક ગૌર એક શ્યામ સુંદર જોડ મળી, આંયુધ ગજની દંત શોભા અતિરે ભલી;
બેડી ભાગી જેહ માત ને તાત તણી, ઉઠી સાહ્યા જાય વાધી પ્રીત ઘણી.
દેઈ આલિંગન પ્રેમ ચુંબન શીશ કરે, હર્ષાશ્રુત અપાર નયણે નીર સરે;
માતને કહે મહારાજ તમો અતિ દુઃખ સહ્યું, મુજ કારણ મારા તાત કારાગ્રહ ગ્રહ્યું.
દુર્બલ મલીન શરીર દામણુ દીસો તમો, બહુદિને છુટયા આજ દેખિને દાઝું અમો;
ન ધાવ્યો તમારુ દૂધ કહું છું સત્ય સહી, ઉછર્યો ગોકુલ માંહે નંદ ભૂવન રહી.
શું કહું તેહની પ્રીત્ય રીત્ય ન જાય કથી, ગોપ ગોલણી મત્ય બીજું કોણ નથી;
એણી પેર કરતાં વાત સ્વજન સર્વ મળ્યું, અંત્રીક્ષ ઇંદ્ર વૈમાન તે ન જાય કળ્યું.
મળિયા ચારણ ભાટ જાચક જન સહુ, અપ્સરા નાચે ને ગાય જેજેકાર બહુ;
જન્મ દિવસની પેર કરે મંગળ સુંદરી, કેસર ચંદન અંગ અબીલ ગુલાલ ભરી.
પૂજ્યા બ્રાહ્મણ વેદ વાદો વાદ ભણે, પુન્ય વચન જે મંત્ર સર્વત્ર વિઘ્ન હરે.
ગૌ આપે વસુદેવ જન્મ સમે જ કહી, દેતા આશીરવાદ દ્વીજવર જાય ગ્રહી.
એણી પેર ઉંચા થાય ઇંદ્રાદી નીરખે, પહેરાવ્યાં અંબર ગોપ નંદાદી હરખે.
યાદવ કુળ આનંદ પરમાનંદ કર્યો, મારી દુષ્ટને એમ સાધુનો શોક હર્યો.
ઉગ્રસેનને રાજ આપ્યું કંસને હણી, ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ સેવક ભાવગણી.

પદ ૨૪ મું—રાગ ધન્યાશ્રી.

વસુદેવ વચનઃ—

કહે વસુદેવ સુણો સુંદીર વર, ચીરંજીવી મારા ગીરધર કુંવર;
નંદજીને વહાલો પુત્ર પિતાનો સંદેહ ટાળો. ટેક.

આજ લગણ જેણે ભેદ ન જાણ્યો, પુત્ર ભાવ કરી પ્રેમ તે આણ્યો. નંદજી.
લાજ લોપ્યા વિણ કેઈ પેર સરશે, એમ અમે મેલીને કામ નીસરશું. નંદજી.
આશા મેલીને ઘેર જાય, મન વાલીને ચારે ગાય. નંદજી.
શું કરશે એ જસોદા રહી, સગપણ સાચું પ્રીત તે જુઠી. નંદજી.
સાચું કહી ચલાવો સાથ, વેગે ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ. નંદજી.

પદ ૨૫ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

મારા વહાલા, એમ ન કીજે આજ હો;
મારા પ્રાણનાથ જીવન, ભલે લીધું કંસનું રાજહો. મારા.
મુરલી દેખી વ્રજની, મુત કયાં મુકો વિશ્વાસ;
કહો તો અહીં અણાવીએ, ગોકુળનો સર્વે સાથ હો. મારા.
જસોદા કરતી તે કરૂં, જો કહો મુજને વીર;
સભારી નંદ નારીને, કયાં નયને ઢાળો નીર હો. મારા.
ઇચ્છા આવે તે કહો, કરાવું ભોજંન;
માયા મનની પરહરો, તમને વહાલા વ્રજના જંન હો. મારા.
દુધ કહું સાકર ભેળીને, પીજે પ્રાણ આધાર;
દહીં ભાવે તો આરોગીએ, પાસે સર્વ પરીવાર હો. મારા.
કનકતણી કરું વાંસળી રે, એક વાર લો હાથ;
મધુરેશ્વ રે વજાડીએ, બલભદ્ર બંધવ સાથ હો. મારા.
કુંવર જે જાદવતણા, તે થાશે રખવાળ;
રમત કરતા તેમ કરો, સુંદીર શ્યામ તમાલ હો. મારા.
કહો તો બંસીબટ કરું, વાનું વૃંદાવન;
કાલીંદ્રી તો છે ઇહાં પાસે, જેમ સુખ પામો તંન હો. મારા.
લેઉં તમારાં ભામણાં, અતિ આનંદ મારે મંન;
ભાલણ પ્રભુ રાઘવ મળ્યા, ધન્ય આજનો દિન હો. મારા.

પદ ૨૬ મું–રાગ ગોડી.

કુંવર કોડામણા, કાં રુઓ બલીહારી હો;
મુને કહોજી મનની વાત, બલા લઉં તારી હો;
જશોદાને અહીં તેડાવીએ, બલીહારી હો;
માનો મારી વાત, બલા લઉં તારી હો;
નંદજી શું છે વેગળા, બલીહારી હો;
સાદ કરાવું આજ, બલા લઉં તારી હો;
મારા સમ સુખથી કહો, બલીહારી હો;
મેલી મનની લાજ, બલા લઉં તારી હો;
વહાલા જે ગોવાળિયા, બલીહારી હો;
તેનાં મંડાવો નામ, બલા લઉં તારી હો;

કહો તો મથુરામાં કરું મુકામ, બલીહારી હો;
નૌતમ ગોકુળ ગામ, બલા લઉં તારી હો;
પાસે રહ્યા તેહજ ગમે, બલીહારી હો;
માયા તેની હોય, બલા લઉં તારી હો;
જો માખણ પરઘરનું ગમે, બલીહારી હો;
આહિં છે સર્વ કોય, બલા લઉં તારી હો;
ગોવર્ધન પર્વત સોનાતણો, બલીહારી હો;
હીરે જડીત લ્યો હાથ, બલા લઉં તારી હો;
માંકલડાં શું મળતાં નથી, બલીહારી હો;
ગોપ ગોવાલણી સાથ, બલા લઉં તારી હો;
જો દાણ ગ્રહ્યું મનમાં ગમે, બલીહારી હો;
તોય મળ્યો જમુનાં ઘાટ, બલા લઉં તારી હો;
માનુષ માત્ર આવી ચડે, બલીહારી હો;
વૃંદાવનની વાટ, બલા લઉં તારી હો;
શું મહીઆરાં મથુરાં નથી, બલીહારી હો;
જો ભાવે તેની છાશ, બલા લઉં તારી હો;
ભાલણ પ્રભુ તમને કહું, બલીહારી હો;
નિશદિવસ રહ્યો મુજ પાસ, બલા લઉં તારી હો;

પદ ૨૭ મું-રાગ પરજીયો.

કૃષ્ણ વચનઃ-

કહે કૃષ્ણ માતા સુણો, મુજને વહાલો વ્રજનો સાથરે;
માત દેવકીને અતિ આદરશું, જોડીને બેઉ હાથરે.
મારી માવડીરે મુને, શું પુછો છો વાતરે;
એક ઘડી કોણે નવ થાશે, નંદ યશોદા માતરે.
ઉલંભા હું એક મુહૂર્તમાં, લક્ષ લોકના લાવ્યોરે;
એવો છે કહીં એ ઉત્તર વાળતિ, રોષ રદેમાં નાવ્યોરે.
કહે કૃષ્ણ કાર્ય કરવા નવ દીધાં, અસન પણે મેં એનેરે;
પ્રાણ થકી પરીપૂરણ વ્હાલો, સદા નીરંતર જેહરે.
માંકડને મડી ખવરાવ્યું, ભાવ્યું નહિ તે નાંખ્યું રે;
કહેતાં પાર ન આવે કહીએ, જે યશોદાએ સાંખ્યુંરે.

મ્હારે અહીં રહેવું નથીરે, વહાલું વૃંદાવન રે;
ચાર દહાડા રહી આવશું રે, સહુનું મનાવી મન રે. ગોકુ.
વેગે હવે તમો સંચોરો રે, લ્યોને સઘળો સાથ રે;
તમથી હું અળગો નથી રે, કહે ભાલણ પ્રભૂ રઘુનાથ રે. ગોકુ.

પદ ૨૯ મું–રાગ ગોડી.

નંદ વચન:–

શા માટે નથી આવતા રે, કાંઈ કાઢો અમારો વાંકજી;
રહેશો તો અમારું શું ચાલશે, તમ અત્યે અમો રાંક.
મારા જીવન લાડકા. ટેક.
મેં તમને ક્યારે કહ્યું, ચારવા જાઓ ગાયજી;
રમવાની ખાંતે જાતા, ઘણુંએ વારતી માય. મારા જી
શીકું રવે ઉપાડવા, ઘણુંએ કરતો રીસજી;
પોતાની ઇચ્છાએ ઉપાડયું, ચઢયું અમારે શિશ. મારા જી.
ઓલંભા બહુ લાવતા, હું કહીએ ન કરતો રીસજી;
તો ધોખો શાને વસો, એ સઘળો મનથી ટાળીશ. મારા જી.
પ્રાણજીવન છું માહરો, શું કહું વારેવારજી;
આંધળાને જેમ લાકડી, તેમ તુજ મુજ આધાર. મારા જી.
વાંક એટલો તેહતણો, જેણીએ આપ્યા તંનજી;
તેને ઓસીકલ કીજીએ, જનુની જાણી મંન. મારા જી.
માત પિતાને કારણે, વેંચાણો રોહીદાસજી;
ધરમાંગદે મસ્તક સોંપ્યું, રામ ગયા વનવાસ. મારા જી.
ભીષ્મ વ્રત ગાંગેવ પાળ્યું, તાત તણે ત્યાં કાજજી;
પુરુએ જરા ગ્રહી, પોતાનું યૌવન કીધું ત્યાજ. મારા જી.
જો તમો આવો નહીં તો, અમો જાશું કાશીજી;
ગૌ ગ્રહે સર્વે પરહરી, ને થઈ રહિશું સન્યાસી. મારા જી.
પુન્ય ત્યાંહાં જઇ એવું કરશું, પુનરપી આહિં અવતારજી;
માતા પિતા અમો તુંજ કુંવર, વિરહ નહીં લગાર. મારા જી.
કરવું મોહે કામ કહું એ, મર્ણ દૈવને હાથજી;
દશરથની પેરે પ્રાણ ન જાએ, ભાલણ પ્રભૂ રઘુનાથ. મારા જી.

પદ ૩૦ મું–રાગ ગુર્જરી.

ગોપ વચનઃ—

હાં હરી સે ન કરો સવાઈ;
આવવાને શું નથી હીંડતા, ગોકુળીએ કેમ ભાઈ. ટે૦
વાટ જોતાં હશે વનવાસી, તેપે જસોદા માડી;
દરશન તમારું જગજીવન, સર્વ જનને સુખ દા'ડી. હાં હરી
વાંસલડી વજાડી વનમાં, રાગ રંગ રસ ગાઇ;
મન હરી લીધાં મનમોહન, કામાક્ષર બજાઇ. હાં હરી
અમો જાણું છઉં ઘણું, જોડી બેહુ કર નાથ;
કુડ કપટ તમારું કો નવ પ્રીછે, કીજે પ્રભુ ભલાઇ. હાં હરી
ભલે કંસ માર્યો થયા મોટા, અપરિ વિભૂત તે પાઇ;
તોએ નંદકુંવર એમ ન ઘટે, વહાલા શું વેડાઈ. હાં હરી
ગૌ ગોવાળ ગોળણી, સાથે શાં કરી સગાઇ;
ભાલણ પ્રભુ રઘુનાથ, ન કીજે મળતાં શું ઠગાઈ. હાં હરી

પદ ૩૧ મું—રાગ ધન્યાશ્રી.

નંદ વચનઃ-

હાંરે મારા ગોવિંદા, તું ગોપીનો પ્રાણ;
તુજ વિના કિમ જીવશે, તેહને મન પડયું ભંગાણ. હારે.
કાળી ધોળી કાબરીરે, દોહીને પીજીએ દુધ;
માતા ખીજી શું કરેરે, ઘેર ન કહીએ સુધ. હારે.
કંસ ભલે તમો મારીઓરે, વર્તો જય જયકાર;
જરાસંધ અહીં આવશે, થાશે યુદ્ધ અપાર. હારે.
આવો આપણ ચાલીએ, રમીએ વૃંદાવન;
વાંસલડી વજાડીએરે, મોહ્યાં સહુનાં મન. હારે.
કંસરાય તમો મારીઓરે, ટાળ્યું સર્વનું દુઃખ;
વસુદેવજી છોડાવીઆરે, દેવકીને દીધું સુખ. હારે.
કમળ કેરે પાંદડેરે, જમીએ દહીં ને ભાત;
અહીં કેમ શું બેશી રહ્યારે, વાટડી જુએ માત. હારે.
તું તો જીવન મ્હારોરે, દેહડીનો આધાર;
એક ઘડી નવ જીવીએરે, તું વિના લગાર. હારે.

વાટ જુએ જસોમતી રે, ગોકુલની સર્વ નાર;
જળ વિના જેમ માછલી રે, ટળવળે વારંવાર. હરિ.
અહીં આપણું શું છે રે, એ પીયારું ગામ;
વૃંદાવન માંહી રમીએ રે, ભાલણ પ્રભુ શ્રીરામ. હરિ

પદ ૩૨ મું.

યશોદા વચન:–

યદ્યપી મેં ધવરાવિયો, દેવકી તમારી માત રે;
નંદજી તે નિશ્ચેં નહીં, વસુદેવ તમારો તાત રે.
વહાલા આવો રે કુંવર કોડામણારે વેગે વેહેલા આવો રે. ટેક.
મારા કુંવર આવો, જોને ગોકુલ ગામ રે;
જહાં તમો ક્રીડા કરી, તે સુનાં દીસે ઠામ રે. વહાલા.
મેં તો એમ જાણ્યું નહીં રે, લીલા ધરશો લોક રે;
સાંણે સુખ દીધું ઘણું રે, જાગી તો થયું ફોક રે. વહાલા.
તારા શા ગુણ સંભારીએ રે, ગણતાં નાવે પાર રે;
અવગુણ શાશા અમો કર્યારે, તે કહીએ પ્રાણાધારરે. વહાલા.
જાણું છું મેં બાંધીઓ, તેનો રાખ્યો રોષ રે;
જો કીધુ હાથે આપણે, તો કશો દૈવનો દોષ રે. વહાલા.
ગુણ અવગુણ ન વિચારીએ રે, જેમની ધરી પ્રીત રે;
ભાલણ પ્રભુ શું કરુ, તમો જાણોછો સર્વરીત રે. વહાલા.

પદ ૩૩ મું–રાગ વેરાડી.

એકવાર આવો આણે આંગણે રે, રમવાને જાદવરાય રે;
મુખડું જોવા મહાવ રે, નહીં થાઊં તારી માય રે. એક.
ધાવ કહીને બોલાવજો રે, મીઠાં કહીએ વચન રે;
તારા સમ છે ત્રીકમા રે, નહીં દુભાવું મન રે. એક.
નંદકુંવર કો નહીં કહે રે, કહે તેને દેજો ગાળી રે;
પીતામ્બર પગલાં કરો રે, લાડ તે મારું પાળી રે. એક.
મન ગમે તે આરોગજો રે, દામોદર દહી ભાત રે;
એક ઘડી બેસી કરો રે, સાંના સુખની વાત રે. એક.
ટળવળે છે સાં ગોળણી રે, આવી દો દરશન રે;
સરવસ જેણીએ સોંપિયું રે, જાણી મારો તન રે. એક.

વાંક તમારો છે નહીં રે, નવનીધ પામ્યા રાજ રે;
દુરબલ સાથે ગોઠડી રે, કયમ ગમે ત્યાં આજ રે. એક.
પિયારો જાણ્યો નહી રે, ટાંણું નાવ્યો હાથિ રે;
માયા બંધાણી ઘણી રે, ધવરાવે તુજ સાથિ રે. એક.
મૃગયા મિષે પધારજો રે, સહજે આણે ઠામ રે;
અળખામણું એમ કાં થયું રે, વહાલું ગોકુલ ગામ રે. એક.
વૃંદાવન વિસારિયું કે, સાંભરે ન સુંદીર શ્યામ રે;
એવી પેરે છેહ ન દીજે, ભાલણ પ્રભુ શ્રીરામ રે. એક.

પ્રીતમદાસ.

એના રચેલા ગ્રંથોઃ–જ્ઞાનપ્રકાશ, ભગવદ્ગીતા, અધ્યાત્મ રામાયણ, જ્ઞાનમાસ, ગુરુ મહિમા, જ્ઞાનગીતા, કક્કો, સરસગીતા, પ્રસ્તાવિક વેદાંતના ૭૦૦ દોહરા, શૃંગારનાં તથા બ્રહ્મજ્ઞાનનાં પદો, મહિના વિ૦

જ્ઞાનપ્રકાશ.

દોહરા.

હરિ ગુરુ સંત કૃપા કરે, હરે સકલ સંદેહ;
પુરુષ આદિ પરમાતમા, તાસું પ્રગટે નેહ. ૧
નેહ વિના હરિ નહિ મળે, જો કીજે કોટિ ઉપાય;
બીજાં બહુ સાધન કરે, હ્રદય શુદ્ધ ન થાય. ૨
છુટવાનો ઉદ્યમ કરે, તમ તમ જીવ બંધાય;
આપ બળે છૂટે નહીં, છોડે ત્રિભુવન રાય. ૩
કલી હરિ કીર્તન કયા, પુણ્ય ભજન હરિનામ;
ઇશ્વરની ઉપાસના, એ તરવાનો ઠામ. ૪

મોતિદામ છંદ.

ભજો ગુરુ બ્રહ્મ નિરંતર નામ, વિરાજે વિશ્વ ચરાચર રામ;
વિરંચિ આદિ દેહ કીટ પર્યંત, બોલે બહુ રૂપ ધરી ભગવંત. ૧
નિરંજન અંજનમાં રહ્યો આપ, જપે છે પોતે પોતાનો જાપ;
પોતે થયા સ્વામિ પોતે થયા શિષ્ય, પોતે થયા રંક પોતે થયા ઈશ. ૨
પોતે થયા મેઘ પોતે થયા મોર, પોતે સાહુકાર પોતે થયા ચોર;
પોતે થયા કાયર ને પોતે શૂર, પોતે થયા ચંચળ પોતે ચતુર. ૩
પોતે થયા દાતા પોતે થયા દીન, પોતે ગુણવાન પોતે ગુણહીન;
પ્રકાશક પોતે પોતાનુંજ રૂપ, ભાળ્યું સચરાચર બ્રહ્મ સ્વરૂપ. ૪
માયા જક્ત નાંખ્યો મોહની જાળ, રમે તેની ઓથે શ્રીકૃષ્ણમોરાર;
બાજીગર ખેલ બનાવે જેમ, પ્રભૂ ત્રણ લોક રચે છે તેમ. ૫
જેની માયાએ રચ્યું બ્રહ્માંડ, સપ્ત દ્વીપના બન્યા નવ ખંડ;
ખંડોખંડ દશો દિશાએ ગામ, ગામોગામ માંહી બન્યાં બહુ ધામ. ૬
ધામો ધામમાંહી રહે નરનાર, નારી નર નામ અનેક અપાર;
જેવો વડબીજ તણો વિસ્તાર, તેણે કરી ઢાંકયો સહુ સંસાર. ૭
મૃત્તિકા ખાંડ કહીએ એક, તેમાં ઘટ ગાગર ઘાટ અનેક;
સરજે પાળે સમરથ સોઇ, તેની ઇચ્છાએ કરી સહુ હોઇ. ૮
રજો ગુણે સૃષ્ટિ રચે બહુવાર, સત્વ ગુણે પાળે સહુ સંસાર;
તમોગુણે શીવ કરે સંહાર, રહે નીજરૂપતણે આધાર. ૯
જેની મર્યાદા બાંધી નવ છૂટે, જેનું ધન કોઇ કાળે નવ ખૂટે;
જેથી જળ ભોમિ અનલ આકાશ, જેના તેજમાંહે રહ્યો પ્રકાશ. ૧૦
જેના માળી મેઘ સીંચે જળધાર, ફુલી ફુલવાડી તે ભાર અઢાર;
જેની રવિ ચંદ્ર વિષે રહિ જોત, તેને પાપ પુન્ય ન લેપે છોત. ૧૧
વિરચી વજીર સખા શિવરાય, જેનો કોટવાળ તે ધર્મ કહેવાય;
દ્વારામતિ વૈકુંઠ નિજ દરબાર, વૃંદાવન લીલા અખંડ અપાર. ૧૨
દે વેદ શ્રુતિ ને સ્મૃતિ સાર, ચક્રવર્તિ એક હરી નિરધાર;
ભૂજીનો કોઇ ન પામે પાર, ખટ નવ ચૌદ ચાર અઢાર. ૧૩
ાટા મુનીદેહ દમે દિનરાત, હરિનું હારદ ન આવે હાથ;
ઇ પીએ દૂધ ખાએ ફળ ફુલ, કોઇ ખાય કાઢીને તે કંદ મૂળ. ૧૪
ઇ કરે તીરથ વ્રત અમૂલ્ય, નાવે નિજ નામ જાણ્યાને તૂલ્ય;
ઇ કરે જોગ જગન ને જાગ, કોઇ ધરે વેષ વિશેષ વૈરાગ. ૧૫

કોઇ તજી લુણ અલુણું ખાય, કોઈ તજી ધામ ઊઠી વન જાય;
કોઇ તજે ભોગતણા વિલાસ, કોઇ કુટે શીર મુકે નિશ્વાસ. ૧૬
કોઈ કહે ધિક ધિક આ સંસાર, કોઇ શીવાલી મન દે નિરધાર;
આવા કાંઇ પાર વિનાના પ્રપંચ, તેણે હરી રામ ન રીઝે રંચ. ૧૭
રાંકને રોટલે મળે નહીં રાજ, કથીરને નાણે સરે નહીં કાજ;
તીમરને વરસે ન પાકે ધાન્ય, જ્યાં લગી આવ્યું ન આતમજ્ઞાન. ૧૮
એ પ્રેમ શુદ્ધ હરી ગુરુ સાથ, તેણે મળે તુરત ત્રિભોવનનાથ;
જે નહિ ભક્તિ વિના ભગવાન, સાચું મન તેને સદા મેહેરબાન. ૧૯
તજે જેમ શંકર કાગ ભુશંડ, ભજે સનકાદિક સૌ મારકંડ;
ભજે શુક નારદ શારદ શેષ, ભજે બ્રહ્માદિક સિદ્ધ સુરેશ. ૨૦
ભજે મુનિ માનવ દાનવ દેવ, જાણ્યા વિના જીવ કરે અહમેવ;
ન જાણે સાવ વિવેક વિચાર, ન જાણે સાર અસાર લગાર. ૨૧
ન જાણે કંઇ જૂઠું ને સાચ, ન જાણે કંચન કંકર કાચ;
માટે જડ જીવ ન જાણે કંઇ, બોલે પરબ્રહ્મ સહુ ઘટમાંહી. ૨૨
ચૈતન્ય બિંદુ તણો પિંડ કીધો, મેલી મોહ ચિતા ન જીવપર સીધો;
પ્રકાશક પોતે સર્વ શરીર, મણીગણ માંહી પરોવ્યું હીર. ૨૩
હૃદયે રહી અંતઃકરણ ઉચ્ચારે, બોલે બહુ વાણી વિચિત્ર પ્રકારે;
સહજ સહુ સોહં સોહં હોય, ગુરુ ગમ વિના ન જાણે કોય. ૨૪
પ્રાણાયામ ધૂન કરે છે પોતે, જેની કળ કુંચી ન જડે જોતે;
ગુરુગમ મીન પક્ષીની ખોજ, ખોજે તેને સહજમાં એવી મોજ. ૨૫
ચતુર્દશ ઊપર પટ આકાર, દશ દલ ઉપર ષોડશ સાર;
દ્દોદલ પંકજ પત્ર હજાર, તેમાં હરી અખંડ જોત અપાર. ૨૬
પંચમુખી ગંગા વહે ભરપૂર, ચંદ્રમા આણી મેળાવે સૂર;
સુષુમ્ણા મધ્યે કરે રસપાન, સ્થિર થઇ ધરે ત્રિકુટી ધ્યાન. ૨૭
એક શ્વાસ માંહી મુકે પંચ શ્વાસ, તેણે હોય વાંચ્છના મૂળ વિનાશ;
એકાવન આંગુળ ઊઠે શ્વાસ, કરે નખ શીખ સુધી પ્રકાશ. ૨૮
જેવો મણી દીપ અખંડ ઉજાસ, એમ રોમ રોમ કરે પરકાશ;
જુવે જેમ જળમાં ઉઘાડીને નયન, એવું જાણો આનંદ બ્રહ્મનું ચેન. ૨૯
ચૈતન્ય બ્રહ્મ ભર્યો સૌ પાસ, વસ્તુમાં જાણો વિશ્વ વિલાસ;
અંતર ટાળે સ્વતંત્ર હોય, હરી સુખ ઝુલે સાગર સોય. ૩૦

તેણે તન મન વાણી પલટાય, જન્મ અનેકતણાં અઘ જાય;
ટળે દ્વૈત ભાવ સ્વતંત્ર થાય, બિંદુમાં આવીને સિંધુ સમાય. ૩૧
સ્વરૂપ વિચારે સંશયનો નાશ, પછી બ્રહ્મ માંહિ કરે જઈ વાસ;
ચૈતન્ય એક થયો બહુ અંશ, વિચારીને જોતાં પોતાનો વંશ. ૩૨
નથી કોઇ બીજો બોલણહાર, પિંડ બ્રહ્માંડતણો ઘડનાર;
વ્યાપી રહ્યો સઘળે સુંદરસ્યામ, નથી કોઇ નિંદવા કેરો ઠામ. ૩૩
શિલા સહુ જાણોને શાલિગ્રામ, રાધાકૃષ્ણ રૂપ નારી નરનામ;
તુલસીવન જાણો સહુ વનરાય, લીલાતૃણ તોડે તો સૌએ દુઃખાય. ૩૪
જેવું કોઈ આપણે અંગ મરોડે, તેવું દુઃખ થાય તૃણને તોડે;
સરિતા સહુ ગંગા રૂપે જાણ, ખાલી નથી નાથવિના નિરવાણ. ૩૫
એહ વિધિએ વેદ નગારાં વગાડે, જો ચિત્ત ચૈતન્ય માંહે લગાડે;
કુંદન એક ને ઘાટ અનેક, વિચારીને મનમાં કરી વિવેક. ૩૬
જેવું પટતંતુ વિચારીને પેખો, જેવું જળ લ્હેરી દર્શને દેખો;
સૂક્ષ્મ સ્થૂળ પદારથ જેહ, હરિવિના તૃણ ન હાલે તેહ. ૩૭
હરિહરિ કહેતાં હરિ રૂપ હોય, એમાં રખે આળસ રાખતા કોય;
ભજો મન ગોવિંદ આનંદરૂપ, ભજો મન સુંદર સ્યામ સ્વરૂપ. ૩૮
ભજો મન રાધા વલ્લભલાલ, ભજો મન ભક્તતણા પ્રતિપાલ;
ભજો મન જાનકી જીવન પ્રાણ, ભજો મન પાવન પ્રેમ સુજાણ. ૩૯
ભજો મન કૃષ્ણ નિરંતર નામ, જેવું પ્રિય લાગે લોભી મન દામ;
જેમ વ્હાલું ભૂખ્યાને ભોજન હોય, તૃષાવતને વહાલું જેમ તોય. ૪૦
સાચો સ્નેહ રાખો હરિ ગુરુ સાથ, પ્રેમે કહે પ્રીતમ જોડીને હાથ;
નમો સ્વામિ સેવકના પ્રતિપાલ, નમો ગુણ સાગર શ્રીગોપાલ. ૪૧
નમો ગોપીનાથ તે રૂપ રસાળ, નમો ગુરુ દેવ દયાળ કૃપાળ;
નમો નમો અખંડાનંદ સ્વરૂપ, ભજો મન પ્રીતમ બ્રહ્મ અનૂપ. ૪૨
જાચું પ્રેમ ભક્તિ પ્રભુનું ધ્યાન, ગાવા ગોવિંદ લીલારસ જ્ઞાન;
સંત સમાગમ આઠે જામ, આપો મને એહ સદા શ્રી રામ. ૪૩
સંવત અઢાર છેતાળી જેહ, પુરષોત્તમ માસ પવિત્ર તેહ;
ઉજળે પક્ષ નવમી સોમવાર, સ્વામીજન રાખ સમીપે સાર. ૪૪
ઉપનો આનંદ અંગ ઉલ્હાસ, કર્યો પરિપૂરણ જ્ઞાન પ્રકાશ;
સુખે ગાય સાંભળે જે કોઇ જન, તેને કૃતાર્થ જ કહીએ ધન્ય. ૪૫

બોલો નંદ નંદનનો જય આજ, સહુ એક શબ્દથી ભકતસમાજ;
સર્વ સ્થળ વાસુદેવ વસી રહે છે, જોડી જુગ હાથ પ્રિતમદાસ કહેછે. ૪૬

પ્રસ્તાવિક દોહરા.

પ્રથમ નમુ ગુરુદેવને, જેણે આપ્યું નિજ જ્ઞાન;
જ્ઞાને ગોવિંદ ઓળખ્યા, (ત્યારે) ટળ્યું દેહ અભિમાન. ૧
નામવિના કોઇ નવ તરે, ભવસાગરની માંય;
નિરતર વંદુ નામને, જ્યાં જ્યાં દેશુ ત્યાંય. ૨
તત્વસાર ત્રિલોકમા, ગુરુગોવિદ એક રૂપ;
આદિ અંત્ય મધ્ય એક છે, હરીગુરુ સત સ્વરૂપ. ૩
છુટ્યાનો ઉપાય કરે, તેમ તેમ જીવ બંધાય;
આપ બળે છુટે નહીં, છોડે ત્રિભુવન રાય. ૪
સંત ગુરુનું વંદન કરુ, માગુ પ્રેમ પ્રસાદ;
દયા કરીને દીજીએ, હરીરસ અમૃતસાર. ૫
વાણી શકે નહીં વર્ણવી, સદ્ગુરુ કેરુ સ્વરૂપ;
બુદ્ધિ બળ પહોંચે નહીં, ઉપમા રહીત અનૂપ. ૬
ગુરુ મહિમા કો ન કહી શકે, શેષ પામે ન પાર;
કહે પ્રીતમ કૈસે કહું, વાણી રહિત વિચાર. ૭
જાત ન જોઇ એ સતની, સંત નિરજન દેવ;
કહે પ્રીતમ શુદ્ધ ભાવથી, કીજે તાકી સેવ. ૮
સુમરણુ જોગ સંતછે, તર ગયે પતિત અનેક;
વધો ઘટો નહીં સંતદા, નામ એકકો એક. ૯
આકાશે ધ્રુજી જપે, જપે પાતાળે શેષ;
મૃત લોકમાં સતદાસ, સુરીનર મુનીજન મહેશ. ૧૦
સજ આ મન કે સાધકે, બોધ નામક જૂટ;
ચોરાશી ઝગડા મટે, કામ રહે શીર ફૂટ. ૧૧
કાયા કાળકો પાસ હે, સાર નામ હૈ દૂર;
જીવા હસકો પાલ હી, હોય જ્ઞાન ભરપૂર. ૧૨
ત્રિગુણ ભકતીમાં, મત ભૂલો ધર્મદાસ;
ચતુ નીરગુણ હૈ, જ્યાં જોગીકા વાસ. ૧૩

નામ નીરંતર લીજીએ, મૂકીએ મન ગુમાન;
કહે પ્રીતમ દુગ્ધા મટે, પ્રગટે નિર્મળ જ્ઞાન. ૧૪
અધર્મી અજામીલ પાતકી, અતિ મતિ મંદ ગુમાન;
કહે પ્રીતમ હરી નામસેં, સહેજે પામ્યા જ્ઞાન. ૧૫
ગુણીકા બહુ ગુણ હીનથી, અવગુણકો ભંડાર;
કહે પ્રીતમ હરી નામ તે, ઉતરી ગઇ ભવપાર. ૧૬
નામ બરાબર કછુ નહીં, તપ તીરથ વ્રત દાન;
કહે પ્રીતમ સાધન સબહી, નહિ હરી નામ સમાન. ૧૭
રામ નામ જોગી જપે, તપે નહીં ભવ તાપ;
કહે પ્રીતમ મન જીતકે, જપે અજપા જાપ. ૧૮
રામ નામ છે મહાધિક, મહિમા અધિક અપાર;
કહે પ્રીતમ વીરલા લહે, જાકું તત્ત્વ વિચાર. ૧૯
નામ ઉચ્ચારે જગપતિ, સકટ ભાગ્યાં (બહુ) વાર;
કહે પ્રીતમ એક પલકમાં, કાપ્યા સકલ વિકાર. ૨૦
રામ નામ ચિંતામણી, કલ્પતરુ કામધેન;
કહે પ્રીતમ રટે પ્રેમસું, લાગ્યો રહે દિન રેન. ૨૧
નામ નગારો ગડગડે, અનહદ આઠે પોર;
કહે પ્રીતમ દીલ ના ડગે, રહે ઠોરકો ઠોર. ૨૨
નામ ઉપર એક સાહેબ, સદ્ગુરુ દેવ સાક્ષ;
કહે કબીર ધર્મદાસને, જતન કરીને રાખ. ૨૩
સતબાસી વૈકુંઠ કે, ઉતરે અવનિ મોઝાર;
કહે પ્રીતમ પાવન કીયો, પાપ રૂપ સંસાર. ૨૪
ગાય શીખે ને સાંભળે, ધરે નીરંતર ધ્યાન;
કહે પ્રીતમ નરનારમાં, નહીં કોઈ એહ સમાન. ૨૫
રામ નામ શંકર જપે, સુમરણ અખંડ સમાધ;
કહે પ્રીતમ મંગળ મહી, ન મળે એક ઉપાધ. ૨૬
રામ નામ રટણા કરે, સનકાદિક શુક શેષ;
કહે પ્રીતમ સદગુરુતણો, રામ નામ ઉપદેશ. ૨૭
રામ નામ રટણા રટે, જો કોઇ પ્રેમ સુજાણ;
કહે પ્રીતમ નામે તર્યાં, પાણીમાં પાષાણ. ૨૮

રામ સુધારસ પીજીએ, જન્મ મર્ણ ભય જાય;
કહે પ્રીતમ પ્રેમે રટે, હોય અલપદ પાય. ૨૯
પર્વતમાં મેરુ બડો, તીર્થ બડો કેદાર;
કહે પ્રીતમ સબ નામ તે, ગમનામશુભ સાર. ૩૦
રામ નામ પારસમણી, મન લોહ હોય હેમ,
કહે પ્રીતમ એક નામસેં, કરનુ નિરતર પ્રેમ. ૩૧
હરી હરી હરદે ધરે, મીટે મોહ અધકાર;
પ્રીતમ રવી પરમાત્મા, પ્રગટે હદય મોઝાર. ૩૨
રામ નામ મહીમા ધણો, કાટ કોટી વિકાર;
કહે પ્રીતમ નીજ નામકી, ઝગમગ જ્યોત અપાર. ૩૩
નામતણી રચના સકળ, સપ્તદ્વીપ નવખડ;
પ્રીતમ સારા નામકા, ગાજ રહ્યા બ્રહ્માંડ. ૩૪
નામ લીયે નામા મીલે, એસો નામે બળવત;
કહે પ્રીતમ સ્મરણ નામકો, ભ્યાસી ગેજજ સ્મત્. ૩૫
નીર્મળ નામ ઉચારતાં, ઉઘડે નેન અનત;
પ્રીતમ સર્વ પદ પરસતાં, હોય પર્મ સુખ સંત. ૩૬
એક નામે અધર તરે, નામ વિના નહીં કોય;
પ્રીતમ નામ ઉચ્ચારતાં, જીવ ટળી બ્રહ્મ હોય. ૩૭
નામ બરાબર કછુ નહીં, જોગ જ્ઞાન વ્રતદાન;
કહે પ્રીતમ ભજે ભાવસુ, તજી દેહ અભિમાન. ૩૮
નામ સકળ સસારમાં વ્યાપક અડ બ્રહ્માંડ;
કહે પ્રીતમ સત નામહે, ઓર સકળ પાખંડ. ૩૯
નામ સુધારસ પીજીએ, જનમ મરણ ભય જાય;
કહે પ્રીતમ સુખ સેહજમાં, અભય અમરપદ પાય. ૪૦
રામ રતન અમૂલ્ય હે, દિલ દરીઆકે માંહિ;
પ્રીતમ મરજીવા લહે, દુજા પાવે નાહિ. ૪૧
નામ દીપ ઉદ્યોત હે, મન મંદિરકે મધ્ય;
કહે પ્રીતમ રટે નામકું, પાવે જ્ઞાન પ્રસિદ્ધ. ૪૨

——:○:——

ભકિત પદસગ્રહ.

પદ ૧ લું.

ચરણ કમળનોરે મોટોરે મહીમા, જેનું ધ્યાન ધરે સુર બ્રહ્મા;
નિગમ નીરંતર ગાય છે રે—ચરણ. ટેક.
જેના ચરણ સેવે મહા મુક્તિ, વાહાલપણા વદેરે વ્રજ જુવતી;
સિંધુ સુતા નિત્ય ગાય છેરે—ચરણ.
ગંગા તુળસી ચરણ નિવાસી, રિદ્ધિ સિદ્ધિ કહીએ જેની દાસી;
સૌ કોઇ સેવે શ્યામનેરે—ચરણ.
ચરણ સરોજ સુગંધ સંજોગી, ભક્ત અનેક ભ્રમર રસ ભોગી;
નિમેષ તજે નહીં નામનેરે—ચરણ.
પદપર શિતળ જળ પાવનકારી, સેવક સેવે સદા ત્રીપુરારી;
અમર લોક આશા કરેરે—ચરણ.
મનમાં જાણો ગૌતમ નારી, તન મન ધન કરે બલીહારી;
પ્રેમ પ્રીત હ્રદયે ધરીરે—ચરણ.
પદ પરસી તે રજ વ્રજ વંદાવન, પ્રેમે પામે કોઈ પ્રેમી જંન;
જેની શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરેરે—ચરણ.
પ્રીતમનો સ્વામી શ્યામળીયો, અલબેલોજી અકળ કળીઓ;
નીરખીને નૈણાં ઠરેરે—ચરણ.

પદ ૨ જું—રાગ ધોળ.

પ્રથમે ગુરુને ગોવિંદ કરી જાણો, ભીન ભાવ કશો મનમાં ન આણો;
પાખંડ પૂજીને શું પરમાણો, બોલે તે બીજો નહીંરે.
બોલતા પુરુષની બુજવી વાણી, સમસ્યામાં સંત બતલાવે એંધાણી;
પલક એકમાં ભેટાડે પુરુષ પુરાણી, તો તન મન ધન તેને અર્પીએરે.
જીવતણું ગુરુ જોખમ ટાળે, ખટ ચકર વેધી ચડાવે માળે;
ત્રિવિધી તાપ ગુરુ તરત જ ટાળે, ભેટાડે સાતમી ભોમિકારે.
રવિ શશી વિના મારે ચાણું છે વાહાણું, નીરભે નાણાંનું ઉઘાડું છે સાનું;
ધનવંતા ધનીનું સુરૂપ વખાણું, જ્યારે જોવું ત્યાં વહાલા વડેરે.
ઠામ નથી દીસતો એક ઠાલો, સ્થાવર જંગમ સુક્ષ્મ વહાલો;
પાંચ પચીશ પ્રકૃતીને ટાળો, તો વહાલો નથી કંઈ વેગળારે.

ઘર જડ્યું ને ઘર મેડી જડી, સંતોને શબ્દે ગુરુ ગમ પડી;
લાલ ચમેલી વાલા સાથે લડી, ત્રીવેણીના તીરમાંરે.
ગગન ગઢાની વાલો ગોખમાં બેઠા, સોહં સોહં શબ્દ લાગે છે મીઠા;
દશમે દ્વારે દામોદર દીઠા, જાત જડી જીવ શીવનીરે.
અનભેયઊગ્યો મારે ટળ્યું રે અંધારું, અગમ અગોચર ઘર લાધ્યું છે મારુ;
દાસ પ્રીતમ કહે સાંભળો સંભારું, તો અનછતો લાધ્યો આતમારે.

પદ ૩ જું.

તમો હરી બોલો મીથ્યા ભાષણ, મનથી મુકી દીજે;
તમે ચીતવોને, હરી રૂપ બીજું, ચિતવન શાને કીજે.
બીજી લવરીમાં લાભ ન જડે, બહુ બોલ્યાથી અપરાધ પડે;
હરી વસ કરો મન વાણી વડે, તમો હરી બોલો.
વાણીથી વેર ઘણું વાધે, વાણીથી સ્નેહ ઘણો સાધે;
વાણી છોડે વાણી બાંધે, તમો હરી બોલો.
એવી વાણી અવસ્થા નવ ખોઇએ, હરી હીરો દલ દોરે પ્રોઇએ;
સઉ રોતાં દેખી નવ રોઇએ, તમો હરી બોલો.
એવી વાણી વિચારી જે બોલે, નર નહીં કોઈ એને તોલે;
જેનાં બોલ્યાથી બંધન ખોલે, તમે હરી બોલો.
હરી નામ વિના વંઝા વાણી, બીજી કથની કાગની જાણી;
કોઈ રેહેતા હશે ઉરમાં આણી, તમે હરી બોલો.
કહે પ્રીતમ એવા પુરૂષ કહીએ, જેને સદા વિચાર વસે હૈયે;
એને ચરણે ચિત આરોપી રહીએ, તમે હરી બોલો.

પદ ૪ થું–થાળ.

નંદે આવોરે, જીવન જમવાને, બહુ પાક બનાવું રે, ગીરધર ગમવા
શોદક આલું રે, નટવર નાહવાને, પીતાંબર લાવું રે, પ્રેમે પેહેરવા
બડીએ ચડીને રે, આવ્યા અંતરજામી, ચંદનની ચોકી રે, બેઠા બહુનામ
નનો બાજટ રે, સોવર્ણની થાળી, ભોજન કરવાને રે, બેઠા વનમાળ
જાં ને લાડુ રે, ઘેબર ઘીનાં છે, પકવાન ભલાં છે રે, સૌ મીસરીનાં છે;—
ના ભોગ છપન્ન છે રે, વિંજન બહુ ભાતી, સાકર મેવાદિક રે રહ્યો છે સહુ જાતી.
તી રૂચી આવે રે, તે લેજો માંગી, જમતાં મુખ નીરખે રે, જે મહા બડભાગી;

જમુનાં જળ શીતળ રે, એલચી એવાસી, પાનનાં બીડાં રે ખવડાવું ખાસી.
કંકુ ને કેસર રે, કુમકુમ થાળ ભરી, પ્રીતમનો સ્વામી રે, પૂજું પ્રેમ ધરી.

રઘુનાથદાસ.

એના રચેલા ગ્રંથોઃ—શ્રીમદ્ ભાગવત, રામાયણ, ધ્રુવાખ્યાન, આચ્છવકિર્તનનાં પદો, છપ્પા, સવૈયા, પરચુરણ પદો ને ગરબીઓ.

રાધાકૃષ્ણ સંવાદ.

પદ ૧ લું.

પાલવડો મેલોરે મોહનજી, મારગડે મને જાવા દે;
વળતાં રે આપીશ દાણ તમારાં, મહી મારાં વેચાવા દે.
વેચતાં તને કોણ વારે છે, સાંભળને રાધિ પ્યારી;
દાણ દધીનાં આપને અબળા, વેહેલી થા તું વ્રજનારી.
વ્રજનારી કહી નવ બોલાવીશ, છાનો રહે તું છોગાળા;
કઠણ રાજ્ય છે કેસરાયનું, ગૌ ચારંતા ગોવાળા.
હું ગોવાળીઓ તું ગોવાળણી, ફરી ગમે તો આવજે;
કંસ સરીખા સોલસેં માટી, સાથે તેડી લાવજે.
તેડી લાવું દ્યો મને જાવા, રોકી રહ્યા છો પરનારી;
રઘુનાથના સ્વામિ સામળીયા, ઘેલા થયા કંઈ ગિરધારી.

પદ ૨ જું.

ઘેલો છું પણ દાણ ન મુકું, દોકરડો એક ઓછો;
ગિરધારીએ ગોકુળ વસાવ્યું, ઇંદ્ર કરતાં કૃષ્ણ મોટો.

મોટો હતો ત્યારે મથુરાં મેલી, અડધી રાતે સીદ આવ્યો;
પર ઘેર રહીને પેટ જ ભરતો, તું દાણી કેમ કેહેવાયો.
વાંકા બોલી વ્રજની છોડી, કહે તો હૈયાનો હાર તોડું;
અમે દાણી છીએ ગોકુળ ગામના, કહે તો મહીનાં માટ ફોડું.
હાર ન તૂટે માટ ન ફુટે, ન્યાય નગરમાં પૂછાશે;
રઘુનાથના સ્વામિ સામળીયાને,એમ કેમ ગોકુળ રહેવાશે.

પદ ૩ જું.

ગોકુળ ન રહે તો જા આ ટાણે,દાણ દધીના નહીં મેહેલું;
વસ્ત્ર હર્યા તે ગયાં વીસરી, કાનાનું કાય નહીં ભેળુ.
એક નહોતી તો નવ લખ ધેનુ, નહોતું તે ધન ફાવ્યું છે;
માતા તારી મહી વેચંતી, હવડે રાજ જ આવ્યું છે.
હવડે હવડે કરતી રહેજે, મેહેણાં દેતી મહીઆરી;
ધૂર્તપણું તુમાં ધૂતારી, ઠગપણામાં ઠગારી.
બોલ્યા વગર તુ છાનો રહે, તારી માને મેહેણાં દેવરાવે;
રઘુનાથના સ્વામિ સામળીયા, ઝાઝું શીદ કેહેવરાવે.

વસંતનાં પદો.

પદ ૪ થું–રાગ વસંત.

વસંત વધાવો મારી સૈયર સમાણી,વસંત આવ્યો જાણી;
મોતીડાની થાળ ભરીને, ઉઠો રાધા રાણી. વસંત વધાવો.
આંબા ડાળે કોયલ કાળી, બોલે અમૃત વાણી;
વસંત રતને આવતાં દેખી, મન ઘણું મકલાણી. વસંત.
ફૂલડે ફગવા ભરાવે ભામની, ફૂલડીયાં બહુ આણી;
રઘુનાથના સ્વામીને વધાવો, પ્રીત રહી પરમાણી. વસંત.

પદ ૫ મું–રાગ વસંત.

આજ અનોપમ આંબો મોરિયો, કેસુ ફુલ્યાં કેવાં;
સાત દ્વિપ ને ચૌદ લોકમાં, નહિ કોઈ કૃષ્ણ જેવાં. આજ.
અબિલ ગુલાલ કુમકુમ કેસર, કરો શ્યામની સેવા;
તાલ પખાજ બાજે બાંસુરી, ફુલ વરસાવે દેવા. આજ.

હેતે હરી, રમાડે રસીઓ, આપે મુકતા મેવા;
રઘુનાથ કહે કોઇ આવો છોરે, અખંડ સુખડાં લેવા. આજ.

પદ ૬ ઠું–રાગ વસંત.

કેસરીયાનો વાઘો પેહેરી, પાઘ ધર્યો છે ટેડી;
રૂપાનો દડુલો કરમાં, સોનાની મારે તોડી. કેસરીયાનો.
રાતા માતા મંદીર આવો, ઘેરઇઆને તેડી;
મોતીડે વધાવું તમને, આવ્યાની મારે હેડી. કેસરીયાનો.
આવો ભાવ વ્હાલ વધારો, દુઃખડાં નાંખો ફેડી;
રઘુનાથ પ્રભુ મારા ભવની, ભાગોને બેડી. કેસરીયાનો.

પદ ૭ મું–રાગ બીલાવર.

આવને અલ્યા કહાન ગોવાળા, આપણ રમીએ હોળી રે;
હુંરે ગોરી ને તુંરે સામળીઓ, સરખા સરખી જોડી રે. આવને.
ચુવા ચંદન અત્તર અર્ગજા, કુમકુમ કેસર ઘોળી રે;
હું જાંઉં ને ગીરધર જાંરે, ભરી ગુલાલની ઝોળી રે. આવને
તમારું પીતાંબર પલાળ્યું, મારી નવરંગ ચોળી રે;
રઘુનાથ સૌ સખીઓ જોતાં, રાધે રંગમાં રોળી રે. આવને

પદ ૮ મું–ગરબી.

ચાલ ચાલ ચતુર ઓ નાર, હોળી રમવાને;
શ્રી વૃંદાવન મોઝાર, હોળી રમવાને.
ત્યાં ઉભા તે નંદકુમાર, હોળી રમવાને;
સૌ સજ્યા સોળ શણગાર, હોળી રમવાને.
ક્રીડએ નહીં કંઇ વાર, હોળી રમવાને;
લીજે રંગ અપાર, હોળી રમવાને.
ટોળાનો નહીં પાર, હોળી રમવાને;
અબલાને અખંડ સોહાગ, હોળી રમવાને.
સૌ કોને મન છે શર, હોળી રમવાને;
જેમ ચાલ્યું સાગર પૂર, હોળી રમવાને.
શ્યામળીયાની સાથ, હોળી રમવાને;
ત્યાં આવ્યા સખી રઘુનાથ, હોળી રમવાને.

પદ ૯ મું-વસંતની ગરબી.

હોળી રમવા આવને, અલબેલડા રે;
તું તો મારે મનડે ભાવ, ગીરધર ઘેલડા રે.
સાથે સાયડાં તેડી લાવને, અલબેલડા રે;
મને વહાલપણે બોલાવ, ગીરધર ઘેલડા રે.
પીળી તમારી પાઘડી, અલબેલડા રે;
વહાલા વાંકી તમારી ચાલ, ગીરધર ઘેલડા રે.
વહાલા કરગરીને કહુંછુ, અલબેલડા રે;
વહાલા વસંતનું સુખ આપ, ગીરધર ઘેલડા રે.
કોણ રમાડે તુજને, અલબેલડા રે;
તું તો આવેલો કહેવાય, ગીરધર ઘેલડા રે.
વહાલા બાપુ તારો મથુરાં ગયો, અલબેલડા રે;
તારું કુણ છે
વહાલા જોઇ તમારી ૠ ગીરધર ઘેલડા રે.
વહાલા જોયું તમારું જોર,રુ, અલબેલડા રે;
રઘુનાથ પ્રભુ પાતળા,ગીરધર ઘેલડા રે.
વાલા મારા મહી માંખણના ચોર, અલબેલડા રે;

પદ ૧૦ મું-વસંતની ગીરધર ઘેલડારે.

આજ વસંત રતમારે બીજનારી, સહુ રમી.
સાહેલીનામનારિ કામાતૂર.
આજ જુવતીનાં જુથ મળ્યાં જોવાને, આજ વસંત આવ્યિો૦
આજ વાજે મધુરી વાંસળી, આજ વાજે સરરે અંગન માય, સા૦
આજ અબીલ ભરાભર ભામની, સૌ નિરખત રે મૃદંગ તાલ. સા૦
આજ હરખ ઘણો વ્રજ સાથને, અતિ ઊપન્યું રે નંદજીનો લાલ; સા૦
સખી અરસપરસ મળી સુંદરી, સખી ગાવ૯અતિઘણું વ્હાલ. સા૦
આજ હરખ ઘણો વ્રજનારીને, ભલે આવ્યો૦ભાવતી ગાલ; સા૦
આજ વસંત વરને જોઇને, ઘણું રીઝ્યોરે રસંત પાસ. સા૦

પદ ૧૧ મું-વસંતની ગરબી. નાથદાસ. સા૦

આજ મારે મંદીર આંબો મોહોરીઓ, તેની સુંદર સરખી સા
જે રસ પીશે તેને રે ભાવશે, જે કોઈ ચતુર હોય તે ચાખો.

મૂરખ શું જાણે સ્વાદમાં, પીયે પોસલડે ભરી ઝેર;
અમરીત લાગેરે અતિ અળખામણું, એને કર્મે કીધું વેહેર. આજ૦
પ્રેમી જનની પ્રેમક લાગણી, તેમાં શું જાણે સંસારી;
દુઃખના ભોગી તે સુખને શું કરે, જેને વ્હાલી નિશદિન નારી. આજ૦
હિરાને પરખે કોઇ ઝવેરીડો, હું તો મારે દેવી દેહી;
બેઊ કરજોડી કહે છે રઘુનાથ ઓ, આજ મારે સ્યામળિયો સ્નેહી. આજ૦

પદ ૧૨ સું–વસંતની ગરબી.

ઋતુ વસંત સુખ ખેલીએ, સાહેલડી રે;
સખી આવ્યો ફાગણ માસ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
જોવન જોવનથી ભામની, સાહેલડી રે;
સજીઆ સોલે શણગાર, મોહન સંગ ખેલડી રે.
પાયે તે નેપૂર વાજતાં, સાહેલડી રે;
કંઠે એકાવળ હાર, મોહન સંગ ખેલડી રે.
કર કંચન પીચકારીઆરે, સાહેલડી રે;
ભરી ભરી કેસર રંગ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
બાધું ગોકુળ ઘેરીયુંરે, સાહેલડી રે;
બેહેકી રહ્યાં બાળ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
વિધ વિધ વાજાં વાજતાંરે, સાહેલડી રે;
ઉપંગ મૃદંગ તાલ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
ગીરધારી ને ગોપીઆરે, સાહેલડી રે;
હરી ચાચર ખેલે ફાગ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
ગૌ દોવંતાં ઘેરીયાંરે, સાહેલડી રે;
આ આવ્યો ઓચિંતો ગોપાળ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
મંદીરથી હરી લાવીયાંરે, સાહેલડી રે;
ચો દેશે ખેલે ફાગ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
જુવે સ્વર્ગના દેવતારે, સાહેલડી રે;
વિનતાનાં બડાં ભાગ્ય, મોહન સંગ ખેલડી રે.
એકે તે લીધી મોરલી, સાહેલડી રે;
એકે આંજ્યાં નેણ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
કહાન તમારે કારણે રે, સાહેલડી રે;
અમે મેલી કુળ મરજાદ, મોહન સંગ ખેલડી રે.

માનનીઓ કહે માવનેરે, સાહેલડી રે;
તમે ફગુવા આપો જેમ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
લેઇ ફગુવા મન ભાવતારે, સાહેલડી રે;
તમે મોરલી અમારી આલો, મોહન સંગ ખેલડી રે.
રંગ લીધા સોહામણોરે, સાહેલડી રે;
હરી માતો ખેલે ફાગ, મોહન સંગ ખેલડી રે.
રઘુનાથના સ્વામી સામળારે, સાહેલડી રે;
વાળી રસની રેલ, મોહન સંગ ખેલડી રે.

પદ ૧૩ મું–વસંતની ગરબી.

ચાલો ગોપીઓ મળીને ગોકુળ જઇએરે;
સુંદર સામળીઆની સાથે ફગુવા લઇએરે.

રાગ ફેર–ધોળ.

મળી માનનીઓ અપાર રે;
મહીં રાધીકા રંગીલી સરદાર રે.
આવી હરખ ભરી વ્રજનારી રે;
ત્યાં તો શ્યામળીઆ સખા ગીરધારી રે.
મન ગમતાં તે ગીત ગવાય રે;
રંગ છાંટણીઆં છંટાય રે.
તમે આશું કીધું નંદજીના લાલ રે;
મારી આંખલડીમાં ભર્યો છે ગુલાલ રે.
આવો હોળી રમીએ આપણ બન્યો રે;
ઉભા જુએ સરખા સરખી અન્યો રે.
પ્યારી પીચકારી ભરીને છાંટે રે;
અબીલ ગુલાલ લઇને ચીર ભરે રે.
રાધા અલબેલાની આંખડી આંજે રે;
મોહન રાધાનું મુખડું માંજે રે.
વાલાજીએ વાંસળી લીધી રે;
છેલ છબીલીને રસબસ કીધી રે.
એમાં કોણ જીત્યું ને કોણ હાર્યું રે;
દેખી દેવતા કરે છે જે જે કાર્યું રે;

જન રઘુનાથ રાખી રહ્યો આશ રે;
તેનો ગોમતી તે પુરમાં વાસ રે.

પદ ૧૪ મું–રાગ કાફી ધુમાર.

વાજે છે ડફ વાંસળી હો;
હો મેરી લલનારે, ઉડે છે અબીલ ગુલાલ વાજે છે ડફ.
નાચે છે રે નટુવા નહાના, ગાય છે ગોપાળ લલના;
રમે છે ગોકુળને રે ચોરે, મોહ્યો છે નંદાજીકો લાલ. વાજે છે.
ઘેરઇયામાં ગમે તે બોલે, ગોપી જોઈ ઘેલી થાય લલના;
વહુવારુથી વાટે ઘાટે, સેહેજે તે નવ નીસરાય. વાજે છે.
અલબેલાને દેખીને આવે, રોળે રંગ અપાર લલના;
રઘુનાથના સ્વામી સંગે રમતાં, હોળીનાં ઉઘાડાં દરબાર. વાજે છે.

પદ ૧૫ મું.

રમે છે હોળી રંગમાં હો;
અને હોલે રે લલના રે, સંગમાં સકળ આહિર. રમે છે.
ભાત ભાતના ભેખ બતાવે, હેતે હળધર વીર લલના;
અબીલ ગુલાલ ને હળધર કુમકુમ, કેસર કેસુડાંનું નીર. રમે છે.
ભેરવાજે ને બહુવારે નાચે,નઈણું મચમચાવે ગોપ લલના;
કેડ હલાવે ને બગલ બજાવે, આળ કરી થાય અલોપ. રમે છે.
શીવ સનકાદીક નારદ મુની, જોઇને મન મકલાય લલના;
રઘુનાથના સ્વામી સંગે રમતાં,એમના પુન્યતણો નહીં પાર. રમે છે.

પદ ૧૫ મું–રાગ કાફી–ધુમાર.

ઊભો છે વાલમ વાટમાં હો.
હો મેરી લલનારે. સાથે છે ગમતા ગોવાળ. ઊભો છે.
ભરી છે કેસર પીચકારી, ધરી છે તે કેમ લલના;
આવે છે તેને છાંટે છે, ધાય છે તેની કેડ. ઊભો છે.
અબીલની હેલી કીધી, ગુલાબ રંગરોળ લલના;
એક એકના માથા ઉપર, કરે છે ઢોળાઢોળ. ઊભો છે.
એક એકની વહુવારુને, બોલાવે છે ઘેર લલના;
રઘુનાથના સ્વામી સંગે રમતાં, વાજેછે ભુંગળો ને ભેર. ઊભો છે.

પદ ૧૭ મું-રાગ મારૂ.

રમવાને હોળી, ચાલો સખી રમવાને હોળી. ટેક.
સુના ચંદન ઓર અરગજા, કેસૂડાં ઘોળી. ચાલો૦
હાથમાં થાળ ગુલાલ ફેંટમાં, અબીલ ભરાભર ઝોળી. ચાલો૦
તાલ પખાજ ઝાંઝ ડફ વાજે, મોરલીકી ધુન થોડી. ચાલો૦
રઘુનાથના સ્વામી સંગે રમતાં, પ્રેમ રસમાં રોળી. ચાલો૦

પદ ૧૮ મું-રાગ સોરઠ.

સખી શ્રી ગોવરધન રાય, રમે રંગ હોળી રે;
વહાલો જુગત તણો પ્રતિપાળ; કેસૂડાં ઘોળી રે. રમે.
ગોકુળ ગામ સોહામણું રે, સુંદીર યમુનાં તીર;
સુંદર વૃજની ગોપીઓ રે, સુંદર વૃજ આહીર. રમે.
રતન જડીત પીચકારીઓ રે, હરી હળધરને હાથ;
સોના ગગરીયાં શીરધરીરે, માંહી સુગંધ ભરી બહુ જાત. રમે.
રાધા મોહન રંગ ભરીરે, રંગ ભિનો ગોપી ગોવાલ;
વાજંતર વાજે ઘણાં રે, ગોપી ગીત મધુરાં ગાય. રમે.
રમતાં રસ વાધ્યો ઘણો રે, સુખ પામ્યો સહુ સાથ;
બેઊ કરજોડીને વિનવે રે, ગુણ ગાયે જન રઘુનાથ. રમે.

પદ ૧૯ મું-રાગ સોરઠ.

સખી શ્રી નંદજીનો લાલ, રમે રંગ હોળી રે;
અતિ ઉડે અબીલ ગુલાલ, કેસુડાં ઘોળી રે. રમે-ટે
ગોકુળ ગામની ગોપિઓ રે, લીનો રંગ અપાર;
ચુવા ચદન અગર કુમકુમ, કર લીધી કનક પીચકાર. રમે રં
સખા રૂપે સુંદરીરે, ગોરે રૂપ રસાળ;
સોના ગગરીઆં શીર ધરીરે, આવી ઘેર્યાં નંદકુમાર. રમે ર
વાજિત્ર વાજે ઘણાંરે, વાજે વેણુ રસ તાળ;
મધુરી શી વાજે મોરલીરે, થેઇ થેઇ નાચે નંદકુમાર. રમે રં
કનક કટોરામાં કેસર ઘોળ્યું, સબ મળી વૃજબાળ;
એકભરે ને એક ભરભર છાંટે, રંગ ભીને ગોપી ગોવાળ. રમે રં
દયા કરી દીનાનાથજીરે, ફગુવા દોને મગાય;
બેઉ કરજોડીને વર્ણવેરે, જન રઘુનાથ જુગજુગ ગાય. રમે રં

પદ ૨૦ મું–રાગ ધુમાર.

નીહારેહો, ફાગ રમે રાધા રાણી, રમે રગીલો રંગ ભીને હો. ફાગ૦
નીહારેહો, સરખી સૈયર ટોળે મળી, મુખે બોલે હો હોળી હો. ફાગ૦
નીહારેહો, સૌને શણગાર શોભતા, શોભે ચીર ચરણાં ને ચોળી હો. ફાગ૦
નીહારેહો, જેમ ઓઢ્યાં ઓઢણાં, ચાલી પતી સુતને મેલી હો. ફાગ૦
ની૦ કુમકુમ કેસર ઘોળીઆં, ભરી અબીલ ગુલાલની ઝોળી હો. ફાગ૦
ની૦ મધૂરી શી વાજે મોરલી, રમે રાધા મોહન હોળી હો. ફાગ૦
ની૦ પાર નહિ પીચકારન કો, મોહન પકડી મુખ રોળી હો. ફાગ૦
ની૦ પકડે મોહનકું લાડણી, લલિતા સંગ લપટાણી હો. ફાગ૦
ની૦ સહુ સખીઓને હેતે પ્રીતે, તમે દર્શન દેજો દહાડી હો. ફાગ૦
ની૦ ચિત્ત ધરી ચતુરાં માનો, તમે ફગુવા દોને મગાવી હો. ફાગ૦
ની૦ બેઉ કર જોડીને વિનવે, દાસ રઘુનાથ જુગજુગ ગાવે હો. ફાગ૦

પદ ૨૧ મું–રાગ રાઅસો.

અહો સુજની હોરી ખેલત નીકસે, નવલ નાગર આહીર સુજની;
અહો સુજની બલીહારી બાનકકી, સુંદર સ્યામ શરીર સુજની.
અહો સુજની બોલત ડોલત ફાગ, નંદજીકો લાલ સુજની;
અહો સુજની વાજાને ધસરકે, તાકે શબ્દ રસાળ સુજની.
અહો સુજની ચોવા ચંદન કુમકુમે, કેસર રંગ રસાળ સુજની;
અહો સુજની પીચકારીજલ જંમકી, ઉડાવત અબીલ ગુલાલ સુજની.
અહો સુજની મેઘ રવી શશી દામની, ઉડેધન અદ્ર ચોપાસ સુજની;
અહો સુજની એક કાલે સબ આંખકે, દેખ ટળે સબ તાપ સુજની.
અહો સુજની મેરે ગઇ સુંદર શામરો, એહુ એહુ અપાર સુજની;
અહો સુજની પીતાંબરથી રવી જલે, મળ્યાં સુંદર હથીઆર સુજની.
અહો સુજની દેખી દેવ સખી મુની, તારાં વીખે ફુલ સુજની;
અહો સુજની રઘુનાથ એ ઉર ધરી, ગઇ ભવ મારગ ભૂલ સુજની.

પદ ૨૨ મું–રાગ સામેરીની સાખી.

સામેરી વસંત સુહામણો, આણંદ ભયો અપાર;
ઘેર ઘેરથી ગોવાલણી, પ્યારી ખેલન નીકસી બહાર.

રાગ સામેરી.

ઇયાને ઘેરરે અબળા સહુ મળીરે, હેરતીતો હેડેરે વ્રજની નાર;
ડાંને ઘોળ્યાં રે વિધવિધ ભાતનાં રે, ફેંટમાં તે લીધાંરે અબીલ ગુલાલ. ઘેર.

જોહુકયુંને જોસેરે ઉન્મત ફાગમારે, ગોવિંદજીકું ગાલી દેત અપાર;
તાલ પખાજરે વાગે બન બાંસુરી રે, એક સખી કર બજાવે કિરતાલ. ઘેર.
જમનાની કાંઠે રે હળધર ઊભલારે, મોહનજીકું કર કંચન પીચકાર;
કેસરીઆંનો વાઘો રે પ્રભૂજીનેરે, કેસરી તો તીલક બીરાજે ભાલ. ઘેર.
એક સખી આવી રે ગિરધર ઘેરીયોરે, એક સખી પકડ્યો હે નંદલાલ;
એક સખી આંજીરે એકે મુખ માંજ્યું રે, એક સખી ગુલછાદીનો ગાલ. ઘેર.
એક સખી માગેરે ફગુવા ભાવતારે, એક સખી ગાવત ગીત રસાળ;
રઘુનાથનાસ્વામીરે સુંદરસ્યામળા રે, મોહનજીએ આપ્યો આણંદ અપાર. ઘેર.

પદ ૨૩ મું-સાખી.

રત આઇ વસંતકી, સઘલે લીલા લહેર;
રઘુનાથ પ્રભુ રાધીકા, હોળી રમે રંગ ભેર.

રાગ સામેરી.

રંગ ભેર રમે રે, રાધા નાગરી રે; રંગ ભેર રમે રે, નંદકીશોર;
રંગ ભેર રમે રે, ગોવાળીઆરે; રંગ ભેર દીસે રે, સુંદર જોડ. રંગ ભેર૦
રંગ ભેર વાજે રે, મધુરી શી મોરલી રે; રંગ ભેર વાજે રે, મૃદંગ તાળ;
રંગ ભેર રાજે રે, કર પીચકારીઓ રે; રંગ ભેર ઉડેરે, અબીલ ગુલાલ. રંગ ભેર૦
રંગ રસાળાં રે, સૈનાં બોલણાં રે; રંગ ભેર દીસે રે, વૃજનો સાથ;
રંગ ભેર જુવે રે, સ્વર્ગના દેવતા રે; રંગ ભેર ગાએ, જન રઘુનાથ. રંગ ભેર૦

પદ ૨૪ મું–રાગ થાળ.

સખી સુવર્ણકેરી છે થાળી રે, મારા વાલાજીને કાજે;
ભરી જળ જુમનાની ઝારીરે, ભાવે ભોજનીયા નીપજાવે. સખી૦
ગવરી ગાયનાં ઘી તવરાવીઆં, સુંદર સુખલડી સમારી;
માંહે પેંડાં પતાસાં ને પૂરીઓ, સાકર શેવોમાં ચુરી. સખી૦
ગળ્યાં ગુંદવડાં ઘી મસમસ્યાં, લાવી સૈયર સમાણીથી છાની;
બરશી દળ ઘેબર ભરીયાં, વાહાલે વેહેલેરાં પરવારી. સખી૦
સારાં સાદાં ને સેતુરીયાં, માંહી સાકર રવાની સેવુરી;
કાચાં કરમલડાં ને કરેણાં,ખાટાં મીઠાં ને રસ વઇણાંની લેરી. સખી૦
જાયફળ જાવંત્રી ને ચારોળીરે, આછી એલચી લવીંગ સોપારી;
મારી સાસુ છાનાં હું લાવી, રઘુનાથ સખી કહે પોકારી. સખી૦

પદ ૨૫ મું–રાગ થાળ.

મારે મંદિર પધારો, હરી મુખ હસતા;
હરી મુખ હસતારે, હરી મુખ હસતા. મારે૦ હરી૦ ટેક.
ધોખો કોઇનો ધરશો નહીં, આવો મોહન એમ હસતા. મારે.
જરકસીનો જામો પેહેર્યો, કસબી કણુ કમર કસતા; મારે.
માળીડામાં છોગાં મેલી, આવો મોહન મસ મસતા. મારે.
બોલ્યું કોઇનું કાને ના ધરશો, દુરીજન કુતર છો ભસતા; મારે.
રઘુનાથ પ્રભુ પ્રીતે તમને, લાડવા આપું લસ લસતા. મારે.

પદ ૨૬ મું–રાગ થાળ.

તમે ભાવ તણા છો ભોગી, રાણી રાધાના સંજોગી;
રીધ સીધ તમારી દેવા, હરી માનો અમારી સેવા.
મેવા મીઠા ને મીઠાઈ, અહીંઆં જમરુખની નવાઈ;
સારી શેરડીની કાતરીઓ, રાયણ ગોટાનો રગ મળીઓ.
આછી પોળી આંબાનો રસ, ઘી ભાવતું મેલ્યું મસ;
થોડાં થોડાં લો દાળભાત, મહી ફ્જેતાનો સવાદ.
જળ પીઓ પછે પાન આવો, મારે આજ ઘણેરા લહાવો;
લાવી સહુ નીધ સાસુથી છાની, મારી મનુહાર લેજો માની.
રઘુનાથ પ્રભુ રસ પીધો, મારો મનખો સફળ કીધો;
તમો ભાવ તણા છો ભોગી, રાણી રાધાના સંજોગી.

પદ ૨૭ મું—રાગ થાળ.

ભોજન કરવા આવો મારા વાલા, સુખ સાગર ગીરધર ગોપાળા;
દ્રુપદીની રસોઇ વીદુરજીની ભાજી, તેણે તમે રસીઆ છો રાજી.
સુદામાના તાંદુલ સબરીનાં બોર, કુરમાનો ખીચડો ને વહાલો છે કૂર;
ગોપીઓનાં ગોરસ પ્રેમે પીધાં, મન માન્યા તેનાં માગીને લીધાં.
આરોગો જળ ફળ જદુનાથ, કરજોડીને કહે દાસ રઘુનાથ.

પદ ૨૮ મું–રાગ થાળ.

તમે વાળું કરવા આવો, મારા વહાલારે;
સાથે સંગાથી બોલાવો, મારા વહાલારે.
બેલે બલભદ્રને લાવે, મારા વહાલારે;
જોડે જુગતાઇઓ જેમ ભાવે, મારા વહાલારે.

લજ્યા રાખો મા આ ટાણે, મારા વહાલારે;
નાહાની નણંદી વાત ન જાણે, મારા વહાલારે.
નવા મેવા ને મીઠાઈઉં, મારા વહાલારે;
મારી સાસુ છાનાં લાવું, મારા વહાલારે.
તળ્યાં સુરમાં મીસરી દાણા, મારા વહાલારે;
વડાં વેહેડમી વટાણા, મારા વહાલારે.
ભીંડા વંટાકપર નાંખ્યા ધાણા, મારા વહાલારે;
ઊપર લૂણ મરીનાં લાણાં, મારા વહાલારે.
કહડ્યાં દૂધ ખાંડ ને ભાત, મારા વહાલારે;
હેતે પીરસે સખી રઘુનાથ, મારા વહાલારે.

પદ ૨૯ મું–રાગ સામેરી.

અનીહા રે હો, ગીરધારી ગુણવતો રે; મારે ઘેર પરુણલો રે;
એની મા રે હૈડે તે હરખ ન માય;
અનીહા રે હો, સુખલડી સમારી રે, મેવા મંગાવીએ રે;
જમવા બેઠા જાદવરાય. ગીરધારી૰
અનીહા રે હો, દુધપાક ખાંડ રે, વડાં ને વેડમી રે;
સુંદર સેવો ને કંસાર;
અનીહા રે હો, હેત કરીને રે, હરીને હું પીરસું રે;
માંહી ઘીની રેડું ધાર. ગીરધારી૰
અનીહા રે હો, લવિંગ સોપારી રે, બીડી પાનની રે;
વાહાલાને હું આપું હાથો હાથ;
અનીહા રે હો, સખી રઘુનાથનો રે, સ્વામી શ્યામળો રે;
સઘળો સંગે તે વ્રજનો સાથ. ગીરધારી૰

પદ ૩૦ મું–રાગ થાળ.

જદુનાથને જુગતે જમાડું,
ઓરા આવો રે રંગ ભેર રમાડું,
નેહ ધરીને રે હો, નંદના કુંવર, જુગતે જમાડું. ટેક.
સાત પકવાન મીઠાઈ ને મેવા, શાક સમારી રે હો, તળીઆં સાર; જુગતે૰
દાળ ભાત ને કઢી વડી રે, સુરતી સોપારી રે હો, પાન આપું રે. જુગતે૰
રઘુનાથના પ્રભુ રસીક શરોમણ, મુજ અબળાના રે હો, પ્રાણઆધાર. જુ૰

પદ ૩૧ મું-(હિંદુસ્થાની) રાગ ખીહાગરી.

નવલલાલ બલ મોહનાં હો, ખેલત જુગલ કીશોરી હો. નવલ૦
કુળ દિપક બ્રખુભાનહી હો, શ્રીમુખ સન્મુખ ધામા હો. નવલ૦
રત્ન જડીત પીચકારીઓ, સંગે સુબલ સુધામા હો. નવલ૦
બાજાં દોદસ બાજહી, મોરલી મૃદંગ તાલરી હો. નવલ૦
સંગે લેંધો શોભિતો, ડફ ઔર ઝાંઝઝાલરી હો. નવલ૦
અપને અપને જુથમેં, દોદેશ ગોરી ગાએ હો. નવલ૦
કેસર માંજે રંગ કે, લાવન વારી લાવે હો. નવલ૦
અબીલ ગુલાલની ધુનસે, છાયો અરુણ આકાશે હો. નવલ૦
શ્રી મુખ રાધે નાગરી, શ્રી મુખ સનમુખ ધાઇ હો. નવલ૦
જલ જંત્ર કે જોરસે, ઘેર કુંવર કનાઈ હો. નવલ૦
તબ સલિતા ભરી રંગકી, અદ્દભુત મચીયો કીચ હો. નવલ૦
ખેલ મચ્યો બ્રજ આંગણે, શોભા કહી નવ જાએ હો. નવલ૦
શોભા દેખી બ્રજ બાસીની, ભમર રહ્યો ઊદાશી હો. નવલ૦
તોએ સખીઓ સુખ ચાહીએ, રઘુનાથ ગુણ ગાએ હો. નવલ૦

મુકતાનંદ.

એના રચેલા પ્રસિદ્ધ ગ્રંથઃ–ઉદ્ધવગીતા, સતીગીતા, ધર્માખ્યાન, રુક્ષ્મણી વિવાહ, કૃષ્ણ પ્રસાદ, વિવેક ચિંતામણી, શિક્ષાપત્રી, ધર્મામૃત, સંત સમાગમ, નવ હજારને આશરે પદો.

શૃંગારનાં પદ.

પદ ૧ લું-રાગ ગરબી.

વાલા રમતાં જમતાં કાન, મારે ઘેર આવે।
મારે કરવા પૂરા કોડ, હસીને બોલે।

તારા કરના લટકા કાન, ચિતડું ચોરે રે;
હું તો મોહી રહી મહારાજ, ફુલડાને તોરે રે. ૨
તારી વનમાળા વ્રજરાજ, અતી સુખકારી રે;
તારાં કુંડળીઆપર કાન, જાઉં બલીહારી રે. ૩
તારાં ભાળ તીલકની શ્યામ, શોભા ન્યારી રે;
તારા મુખડા પર ઓ માવ, જાઉં હું વારી રે. ૪
તારે ફુલના બાજુબંધ, ગજરા શોભે રે;
તને નિરખતાં નંદકુમાર, મન મારું લોભે રે. ૫
એવી શોભા ધરતા શ્યામ, મારે ઘેર આવો રે;
મુક્તાનંદ કહે મહારાજ, હસીને બોલાવો રે. ૬

પદ ૭ મું.

તમે મેર કરી મહારાજ, સામું જોયું રે;
તે દિનથી સુંદરશ્યામ, મન મારુ મોયું રે. ૧
મારી પશુ પંખીનિ પેર, તે તમે ટાળી રે;
મને કરુણાનિ દ્રષ્ટે કહાન, રહો છો ભાળી રે. ૨
મારા અવગુણીઆ આ વાર, મન નવ ધરતા રે;
રહો છો અધિક અધિક અલબેલ,કરણા કરતા રે. ૩
તારા ગુણ જોઈ ગીરધરલાલ, મનમાં હું હરખી રે;
હું તો જીવું છું જગદાધાર, તમને નીરખી રે. ૪
મારે તમ થકી જગમાં કોઇ, નથી બીજું પ્યારું રે;
વાલા તન મન ધન ને પ્રાણ, તમપર વારું રે. ૫
મારે મંદીર આવી માવ, મહા સુખ દેતા રે;
મુક્તાનંદ કહે મહારાજ, મન હરી લેતા રે. ૬

પદ ૮ મું.

મારે મંદીર આવો માવ, રંગભર રમીએ રે;
વાલા ભોજનીઆં બહુ ભાત, જમાડું તે જમીએ રે. ૧
મેં તો ફુલ સમારી સેજ, આનો તમે વાલા રે;
મારા મંદીરિયામાં માવ, આવો નંદલાલા રે. ૨
વાલા અબળા ઊપર મેર, કરજો મોરારી રે;
મુક્તાનંદ કહે મહારાજ, દાસી તમારી રે. ૩

પદ ૯ મું.

મારા અંતરના આધાર, પ્રીતમ પ્યારા રે;
તમે મોટા થઇ મહારાજ, કેમ રહો ન્યારા રે. ૧
તમે શેથે બાણે નાથ, મુજને મારો રે;
મારા મંદીર આવિ લાલ, કારજ સારો રે. ૨
મારે એક તમારી આશ, દેવ મુરારી રે;
મારું કરજો ગમતું કાજ, કુંજ બિહારી રે. ૩
તમે જગજીવન રસ રીતમાં, ઘણું જાણો રે;
મારી સેજલડીપર શ્યામ, મોજડી માણો રે. ૪
તમે રસમાં છોગ્યાં નાથ, શું કહી દાખું રે;
હું તો અંતર તમશું નાથ, રચના રાખું રે. ૫
મારું નૌતમ જોબન નાથ, તમને દેખાડું રે;
મારા ઊરપર એ અલબેલા, રંગ રમાડું રે. ૬
મારા મનમાં છે પ્રેમની ઝાળ, શ્યામ સમાવો રે;
મુક્તાનંદ કહે મહારાજ, મદીર આવો રે. ૭

પદ ૧૦ મું—રાગ રામશ્રી.

મનરે માન્યું નંદલાલસું, જોઇ પાઘ પેચાળી;
રીઝી રહી એના રૂપમાં, ભુધરજીને ભાળી. મનરે.
ભાળ તિલક કોઇ ભાતનું, કેશરનું વિરાજે;
નેણુંની શોભા જોઇને, કોટી રતિ પતિ લાજે. મનરે.
ફુલડાના તોરા ઝુકીયા, ઝળકે કુંડળ કાને;
મુખડાંની શોભા જોઇને, મોહી ભીનેલ વાને. મનરે.
હીંડલતા શુભ હારને, જોતાં રહીછું લોભાઈ;
મુક્તાનંદના નાથ શું, કીધી અચળ સગાઇ. મનરે.

પદ ૧૧ મું.

જનમ સુફળ કર્યો માહેરો, નટવર નંદલાલે;
સુખડું અલૌકીક શ્યામળે,આપ્યું અતિ ઘણું વાલે. જનમ.—ટેક.
મનના મનોરથ પુરિયા, ગુણવંત ગિરધારી;
ભાવ ઉપર મેં માહેરું, નાંખ્યું તન ધન વારી. જનમ.

પરવશ થઇ હું પ્રેમમાં, સ્યામળિઆની સંગે;
રસિક સલુણા વ્રજરાજને, રાચી હું તો રંગે. જનમ.
જુતનો ઉંડો વાગીઓ, રીઝયા કુંજવિહારી;
મુક્તાનંદના નાથને, વરી થઇ જગ ન્યારી. જનમ.

પદ ૧૨ મું.

સગપણ કીધું રે સ્યામશું, મનમાં સમજી વિચારી;
આશ તજી સંસારની, ધાર્યો ઉરમાં મોરારી. સગપણ.—ટેક.
નિમિષ ન મેલું નાથને, નેણુંથી ન્યારા;
પરમ સ્નેહી સ્યામળો, મુને પ્રાણથી પ્યારા. સગપણ.
ભવ બ્રહ્માદિક મહામુની, તેને દુર્લભ વાલો;
તે રસિયો મુજને મળ્યા, નટવર નંદલાલો. સગપણ.
થઇ છું અધિક અલબેલડી, લજ્યા લોકની મેલી;
મુક્તાનદના નાથસું, બાંધી દઢ કરી બેલી. સગપણ.

પદ ૧૩ મું.

આજ મારું ભાગ્ય ઉદે થયું,નિરખ્યા વ્રજપતિ વાલો;
છેલછબીલો સ્યામળો, લેરી નંદજીનો લાલો.—આજ.—ટેક.
જરકસી પાઘનાં પેચમાં, તોરા અધિક વિરાજે;
મુખ શોભા જોઇ માવની, પુરણ શશિ લાજે.—આજ.
ભાળ વિશાળ વિરાજતું, નેણાં અણીઆળાં;
અતિ ચંચળ રસનાં ભર્યાં, કેકોલેલ કાળાં.—આજ.
અંગો અંગ મુર્ત્તિ માધુરી, રસિઓ ગિરધારી;
મુક્તાનંદના નાથની, છબિપર બલહારી.—આજ.

પદ ૧૪ મું–રાગ ગોડી.

ફૂલના પેરીરે, જામા ફૂલના પેરી;
ફૂલ્યો રસિક સુજાણ, જામા ફૂલના પેરી. ફૂલના—ટેક.
ફૂલનો મુગટ, કુંડળ ફૂલનાં છે કાન;
ઓઢી ઊપરણિ ફૂલોની શોભે, વાલો ભીને વાન. ફૂલના.
સુગંધી ફૂલોના શોભે, હૈડે સુંદર હાર;
માથે ફૂલડાંના તોરા, અંગે તેજનો અંબાર. ફૂલના.

ફૂલડાંના ગજરા, બાજુ ફૂલની છડી;
કરે ઇન્દ્ર ઉપરથી, પ્રેમે ફૂલની ઝડી. ફૂલના.
ફૂલડાનાં ઝાંઝર ચરણે, પેરી સુંદર શ્યામ;
મુક્તાનંદને વાલે કીધું, ઘેલું ગોકુળ ગામ. ફૂલના.

પદ ૧૫ મું.

ફૂલડાં ધારીરે, અંગે ફૂલડાં ધારી;
શોભે શ્યામળીઓ સુજાણ, અંગે ફૂલડાં ધારી. ટેક.
જરકસી પાઘડલીમાં, ફૂલના તોરા;
માથે ભ્રમર ગુંજાર કરી, આવે છે ઓરા. ફૂલડાં.
હૈડાં ઉપર હાર, સુંદર ફૂલના પેરી;
ચોરે માનનિયુનાં મનને, પ્યારો લટકાળો લેરી. ફૂલડાં.
ફૂલોના સણગાર, પેરી પ્રીતમજી પ્યારો;
અતિ આનંદ વધારે, નિત્ય નંદનો લાલો. ફૂલડાં.
મુક્તાનંદનો વાલો, ફુલ્યા ગોપીને રંગે;
ગોપી અંગોઅંગ ફુલી, રહી શ્યામળા સંગે. ફૂલડાં.

પદ ૧૬ મું.

નેણુને બાણેરે મારી, નેણુને બાણે:
મને મોહનજી મરમાળે, મારી નેણુને બાણે. ટેક.
નેણુંને નેજારે પ્રિતમ, પ્રાણ હર્યા મારા;
એક ઘડી અલબેલો વાલો, નહીં મેલું ન્યારા. નેણુને.
નંદકુંવરના નેણું કેરાં, જાદુડાં ભારી;
એની આંખડીયુંને જોતાં, સર્વે મોહી રહી નારી. નેણુને.
જોયા વિના જંપ ન થાય, શું કરિયે બેની;
હું તો વાલાને વશ થઈછું, લાગી મોહની એની. નેણુને.
મુક્તાનંદને વાલે મારું, ચિત્ત લિધું ચોરી;
એનું મુખ જોઇ જીવું, જેમ ચંદ ચકોરી. નેણુને.

પદ ૧૭ મું.

પ્રીતડી બાંધીરે, મારી પ્રીતડી બાંધી:
સખી શ્યામળીઆ સગાથે, મારી પ્રીતડી બાંધી. ટેક.

નંદકુંવર નવરંગી સંગે, લાગી રંગ ઝડી;
મારે ગોવર્ધન ધારીસું, ગાંઠ પ્રેમની પડી. પ્રીત.
હૈડા કેરો હાર મોહન, નહીં મેલું ન્યારો;
મારા જીવલડા સંગાતે,' જડ્યો નંદ દુલારો. પ્રીત.
સુંદર વરને સંગે મારૂં, અંગ રહ્યું ફુલી;
એને સુખે હું સસાર કેરો, મારગડો ભુલી. પ્રીત.
મુક્તાનંદને પ્યારે પ્રેમે, બાંહે ગ્રહી મારી;
પ્રીતમને પ્રતાપે સેજે, થઇ રહી જગ ન્યારી. પ્રીત.

પદ ૧૮ મું.

લગની લાગીરે, મારે લગની લાગી;
સખી શ્યામળિયા સગાથે, મારે લગની લાગી. ટેક.
મીઠે સ્વરે મોહનજીની, મોરલી વાગી;
સાંભળતામાં ચટકી લાગી, ઝબકી જાગી. લગ.
વૃંદાવનની વાટે ચાલી, કુળલજ્જા ત્યાગી;
વાંસલડી વજાડતાં જોયા, શ્યામ સોહાગી. લગ.
રસિયા સંગે રમતાં સર્વે, બ્રહ્મણા ભાંગી;
મેં તો અખંડ સોહાગ લીધો, મૂખડે માગી. લગ.
મુક્તાનદંકે પલ એક ન્યારો, નહીં મેલું વાલો;
શિરને સાટે ક્યાંથી મળે, નંદનો લાલો. લગ.

પદ ૧૯ મું.

ગીરધારી રે, સખી ગીરધારી,
મારે નિરભે અખૂટ નાણું, ગીરધારી રે. ટેક.
ખરચ્યું ન ખુટે, એને ચોર ન લુંટે;
દામની પેઠે એ ગાંઠે, બાંધ્યું ન છુટે. ગીરધારી રે.
અણગણુ નાણુંસંચે અંતે, નિરધનીઆ જાય;
તેની પેઠે નિરભે નાણું, દૂર ન થાય. ગીરધારી રે.
સંપત વિપત સર્વે, સ્વપ્નું જાણું;
હરિનાં ચરણુની સેવા, પુરણુ ભાગ્ય પરમાણું. ગીરધારી રે.
મુક્તાનંદકે મોહનવરને, ઉરમાં ધારી;
હવે દુઃખને દારીદ્ર થકી, થઈ હું ન્યારી. ગીરધારી રે

પદ ૨૦ મું.

સુખ પામીરે, સખી સુખ પામી;
હું તો શ્યામળિયાને શરણે જાતાં સુખ. ટેક.
શર્ણાગતને પાળે સદા, બહૂ નામી;
મારે હરિનો ઉપર હાથ, કશી ન રહી ખામી. સુખ.
તપ ને તીરથ મેં તો, કાંઇ ન કીધું;
મારે ઘેર બેઠાં શ્યામ, થયું કારજ સીધું. સુખ.
સંસારીનું સુખડું જુઠું, આવે ને જાયે;
હરીનો અખંડ સોહાગ, કેદિ કાળ ન ખાય. સુખ.
મુક્તાનંદ કહે હરિજન કેરી, ગતી છે ન્યારી;
તેને દેહ દરસિ દેખે, પોતા જેવા સંસારી. સુખ.

પદ ૨૧ મું.

છેલ છોગાળો રે, મીઠી મોરલીવાળો;
મારે મંદિરીએ પધારે, નિત્ય છેલ છોગાળો. ટેક.
હસતાં હસતાં મુજને દેખી, આનંદ પામે;
એની કરુણાની દષ્ટી, સર્વે દુખડાં વામે. છેલ.
મોતીડાંની માળા પેરી, મલપંતો આવે;
ગાવું ત્યાં સગાતે મારે, પ્રેમશું ગાવે. છેલ.
મેં વાલો વશ કીધા, મુજને વાલે વશ કીધી;
સામાં સામી પાંન બીડી, દીધી ને લીધી. છેલ.
મુક્તાનંદ કહે મોહન સંગે, લાભ ઘણો લીધો;
મુખડેથી તંબોલ મુજને, મેર કરી દીધો. છેલ.

પદ ૨૨ મું.

આજની ઘડી રે, ધન આજની ઘડી;
મારે પ્રભુજી પધાર્યા, ધન આજની ઘડી. ટેક.
જેની નિત્યે વાટ જોતાં, જરુખે ચડી;
તે તો અમપર આવ્યા કરતા, અમૃત ઝડી. આજ.
પિયુજી પધાર્યાં, એવી ખબર જડી;
ઉમંગેસું ઉઠી હું તો, તજી આ ખડી. આજ.

મારા મનમાં લોકડીયાની, નાવે લાજડી;
હરિને જોઇ જોઇ, જીવું એવી ટેવ પડી. આજ.
મુક્તાનંદ કહે મોહન સાથે, લાગી પ્રીતડી;
તેને સ્વપ્ના જેવો સંસાર, ન શકે નડી. આજ.

પદ ૨૩ મું.

હરિને જોઇ રે, સખી હરીને જોઇ;
મારો જન્મ સુફળ થયો, હરીને જોઇ. હરી.—ટેક.
મોહનજીનુ મુખડું જોતાં, રહી છું મોહી;
હું તો ત્રીકમજીને તોલે, બિજું ન દેખું કોઇ. હરી.
લોકડિયાની લાજ મેં તો, ખાંતે શું ખોઇ;
જાણ્યું કોય મુને કાનુડાની, કેછે વગોઇ. હરી.
દરદિડાંની વાતુ જાણે, દરદિડાં શોઇ;
હરીને નિમખ ન દેખું, ત્યાં તો મરું છું રોઇ. હરી.
મુક્તાનંદ કહે મોહનજીમાં, મનડું પ્રોઇ;
મેં તો જાણપણું જગતનું, નાખ્યું છે ધોઇ. હરી.

પદ ૨૪ મું—રાગ ધોળ.

ગોપિનાથ આવો મારે ઓરડે, તમ સાથે રે વાધ્યો પૂરણ પ્યાર;
મેં તો શેરિ વળાવીને સજ કરી, શેરડિયે રે વેર્યાં ફૂલ અપાર. નાથ.—ટે
મેં તો મોતિડે ચોક પુરાવિયા, પ્રેમે બાંધ્યાં રે તરિયાં તોરણ દ્વાર;
મેં તો જુગતેથિ તમને જમાડવા, ભાવે ભોજન રે કિધાં વિવિધ પ્રકાર. નાથ.
મેં તો પલંગ બિછાવ્યો પ્રીતશું, વેગે સજ્યા રે સોલે શણગાર;
હું તો ચાતક સરખી થઇ રહી, તમ કારણ રે પ્યારા પ્રાણ આધાર. નાથ.
મારે તમ સંગ પૂરણ પ્રીતડી, તેણે વિષ સમરો થયો સર્વે સંસાર;
મુક્તાનંદના સ્વામ સુજાણ છો, હવે શું કહું રે ઘણું વારંવાર. નાથ.

પદ ૨૫ મું.

ગોપિનાથ રહો મારા મોલમાં, સુખદાયક રે પ્યારા શ્રી ઘનસ્યામ;
મેં તો તન મન ધન તમ અર્પે કર્યું, મારી પૂરો રે હૈડા કેરી હામ. નાથ.
મેં તો શકા તજી રે સંસારની, તમ સાથે રે કીધી પૂરણ પ્રીત;
હું તો હાથ જોડી હાજર રહું, તમને સેવું રે રસિયા રસ રીત. નાથ.

એક નિમખ ન મેલું વેગળા, કરિ રાખું રે મારા હૈડાનો હાર;
મારે તમથી વ્હાલું કોયે નથી, પુરુષોત્તમ રે પ્યારા પ્રાણાધાર. નાથ.
ક્યારે મરજી લેશ લોપું નહીં, જે જે જોઇયે રે તે તો રાખીશ સાર;
મુક્તાનંદના શ્યામ છબીલડા, તમ સાથે રે વાધ્યો પ્રેમ અપાર. નાથ.

પદ ૨૬ મું.

પ્યારા મુજને લાગી તારી મોહની, રસિયા વર રે તારું જોઇને રૂપ;
તારાં નેણાં ચપળ ચિત્તને હરે, મિઠિ મુખની રે સુણી વાણી અનૂપ. મુજને.
વાંકિ પાઘમાં તોરા મુકી રહ્યા, જોતાં હૈડે રે ફુલડાં કેરા હાર;
અંગોઅંગમાં આભ્રણ ફૂલનાં, તેને નિરખી રે વાધ્યો વિરહ અપાર. મુજને.
તારા મુખ પંકજને માવજી, જોતાં નેણાં રે મારાં તૃપ્ત ન થાય;
તમને અણદિઠે થાઉં આંધળી, જોતાં રસિયા રે હૈડે હરખ ન માય. મુજને.
હું તો પ્રેમે દિવાની થઈ રહી, તેણે ભૂલી રે જુઠો જગ વ્યવહાર;
મુક્તાનંદના શ્યામ છબીલડા, કરિ રાખિશ મારા હૈડાનો હાર. મુજને.

પદ ૨૭ મું.

મારાં નેણાં હરે છે જોઇને, મન મોહન રે તારું રૂપ રસાળ;
માથે મોર મુગટ સોહામણો,કાને કુંડળ રે ગળે મોતીની માળ. નેણાં.
રુડું મંદ હાસ મનને હરે, વાંકિ ભ્રુકુટિ રે શોભા ભાળ વિશાળ;
તારાંલોચનની છબી લાલજી, જોતાં રસિયા રે વશ થઈ તતકાળ. નેણાં.
કાઢિ પતિતથી પાર ઉતારવા, ઇન્દ્રિ અગોચર રે રસિયા તારું રૂપ;
મુને પ્રગટ મળ્યા તમે માવજી,સુખદાયક રે કોટિ ભુવન ભૂપ. નેણાં.
મારું મન તમ સાથે માનિયું, મુને લાગ્યો રે રસિયા તારો રંગ;
મુક્તાનંદના નવલ સનેહિડા, મારા ઉરમાં રે ન સમાય ઉમંગ. નેણાં.

ભકિતનાં પદો.

પદ ૧ લું-રાગ સોરઠ.

હરિ ગુણ ગાતાં, દુરીજનીયાનો ધડક ન મનમાં ધારિયે;
શીરને સાટે, સાસ ઉસાસે, સુંદર વર સંભારિયે. ટેક.
જે સાચું સ્મરણ આદરે, તેનો મૂરખ માણસ દ્રોહ કરે;
તે ઉલટો નિજ શીર ભાર ભરે, હરી ગુણ ગાતાં.

જે સુરજ સામી રજ નાંખે, તે ઉલટી આવી પડે આંખે;
રવી રોષ રાગ મન નવ રાખે, હરીગુણ ગાતાં.
એમ સમજી મન દ્રઢ રાખિયે, મુખ કાયેરતા નવ ભાખિયે;
તન પ્રભુપર વારી નાંખીએ, હરીગુણ ગાતાં.
તન મન ધન હરી ચરણે ધરે, તેને સુંદર શ્યામ સહાય કરે;
કહે મુકતાનંદ તારે ને તરે, હરીગુણ ગાતાં.

પદ ૨ જું.

સર્વે માન તજી, શ્યામળિયા સંગાથે મન દ્રઢ બાંધિયે;
તજી લોક લજ્યા સાધુજન સંગાથે પ્રીતિ સાંધિયે. ટેક.
જે સાધુજનનો સગ કરે, તેના કામાદિક સંતાપ હરે;
તેનું મન લઇ મોહન ચરણે ધરે, . સર્વે માન તજી.
એમ હરી ભજતાં મોટમ પામે, તેનાં જન્મ મરણનાં દુઃખ વામે;
ફરિ મન ન ચડે બીજે ભામે, સર્વે માન તજી.
ધ્રુઆદી અચળ થયા હરી સેવી, તેની શિખામણ મન ધારી લેવી;
ભકિત પણ કરવી તે જેવી, સર્વે માન તજી.
દુરિજનના સંગથી દૂર રહિયે, હરિજનનો અવગુણ નવ લઇયે;
મુકતાનંદ દાસના દાસ થઇયે, સર્વે માન તજી.

પદ ૩ જું.

તન ધન જાતાં, હરિજન હોય, તે હરિ ભકિતથી નવ ચળે;
જેમ નાર સતિ, સર્વે મમતા છોડી પતિ સંગે બળે. ટેક.
જુવો પ્રલ્હાદે પણ નવ છોડયું, નિજ તાતતણું સગપણ તોડયું;
દ્રઢ કરી મોહનસંગ મન જોડયું, તન ધન જાતાં.
જુવો હરીશ્ચંદ્રે હરી નવ તજીયા, પરઘેર વેચાઈ પ્રભુને ભજીયા;
ત્યારે મોહનના મનમાં રજીયા, તન ધન જાતાં.
જુવો બળિનુ મન નવ હારિયું, ગુરુ વચન હ્રદે નવ ધારિયું;
તન મન ધન પ્રભુપર વારિયું, તન ધન જાતાં.
એવિ દ્રઢતા ધારે તે સુખિયા, તે કોય કાળે નવ હોય દુખિયા;
કહે મુકતાનંદ તે મહા સુખિયા. તન ધન જાતાં.

પદ ૪ થું.

હરિજન થઇને, હાણુ વરધ સુખ દુઃખ મનમાં નવ ધારિયે;
ટાળ્યા ન ટળે, ઘટ સાથે ઘડિયા હિંમત નવ હારિયે. ટેક.

જુઓ ધ્રુવજી મહા દુઃખિયા કાવ્યા, તે સુખદુઃખ મનમાં નવ લાવ્યા;
ત્યારે મોહનના મનમાં ભાવ્યા, હરિજન થઈને.
જુવો વસુદેવ દેવકિ બંધ રહ્યાં, બહુ કાળે બંધન દૂર થયાં;
હરિ પુત્ર તોય મહા દુઃખ સહ્યાં, હરિજન થઈને.
જુવો પાંડવ હરિને અતિ પ્યારા, જેથિ પલ એક નાથ ન રે ન્યારા;
તે વન ભટક્યા લઇ સંગ દારા, હરિજન થઈને.
એમ સમજી હરખ શોક તજીયે, થઇ એકમના પ્રભુને ભજીયે;
કહે મુક્તાનંદ હરિને ભજીયે, હરિજન થઈને.

બ્રહ્માનંદ.

એના રચેલા ગ્રંથઃ—બ્રહ્મવિલાસ, શરદ્વર્ણનનો રેણકી છંદ, દાણલીલા, છંદ પ્રબંધ તથા પુષ્કળ ગુજરાતી તથા હિંદુસ્તાની પદો.

દાણલીલા.

પદ ૧ લું.

ગોરસ લઇને ગોપીકા, ચાલી વેચવા કાજે;
આડો ઊભો આવીને, વચમાં વ્રજરાજે. ૧
મટુકી લીધી માથડે, ચાલી મહીવાળી;
ઓચિંતાના આવીયા, વનમાં વનમાળી. ૨
મારગ રોક્યો માવજી, આડા ઊભા છે આવી;
આવ ઓરી મહીઆરડી, એમ કહીને બોલાવી. ૩

મહીડું તારું અમે લુંટશું, ઊભી રહેને મહીઆરી;
સાચું જાણો સુંદરી, લેશું રીત અમારી. ૪
જાવા દેને જાદવા, વાટે રોકો મા વહેતાં;
અમે મરજાદે રાખીએ, તમ સામુંરે કહેતાં. ૫
સમજ્યા વિના નવ ઝાલીએ, પરનારીનો છેડો;
બ્રહ્માનંદ કહે રહો વેગળા, મેલી દોને રે કેડો. ૬

પદ ૨ જું.

કેડો અમે કેમ મેલીએ, રીત લાગે તે લેશું;
દાણ લીધા વિના સુંદરી, જાવા કેમ કરી દેશું. ૧
દહાડી ચોરી મારું દાણ તું, જાતીતી રે છાની;
જોબન ધનના જોરથી, થઇ છે મસ્તાની. ૨
આજ મળીછે એકલી, મહીડું નહીં મેહેલું;
દાણ અમારું ચોરતાં, શું ધાર્યું તું પેહેલું. ૩
કોરે રહોને કહાનજી, જોયા જેવું રે થાશે;
રહીએ રાજાના રાજ્યમાં, લૂંટી નહીં લેવાશે. ૪
મુખડું સંભાળીને બોલીએ, મા કરો જોરાજોરી;
દીઠા વિના નવ નાંખીએ, કોઇ ઉપર ચોરી. ૫
દુરીજન લોક દેખશે, થાશે નામ રે હાલું;
બ્રહ્માનંદ કહે વાલમજી, મહી ટાંક ને આલું. ૬

પદ ૩ જું.

ટાંક લેવું નથી માહ રે, મટુકી દેવી બાધી;
ઉભી રહે અલબેલડી, આજ ખોળેમાં લાધી. ૧
તું તો કેને નથી લેખતી, મચ્છરાળ મનમાં;
ઉપર પ્રકટ દેખાયછે, હલકાઇ તારા તનમાં. ૨
બીક દેખાડછ કંસની, તું ભરાણી છે બળમાં;
કુંઆરે બોલી કામની, બોલે છે રે છળમાં. ૩
રો'રા' હું તમને ઓળખું, હમણાં થયા છો દાણી;
એવું બોલોછો આકરું, કાના શું તમે જાણી. ૪
અમને તો હલકાં દીઠાં, તમે લક્ષણતા ભારી;
રસિયાજી નવ રોકીએ, વનમાં પરનારી. ૫

કુડાં બોલીરે હું કામની, તમે સાચનું ગાડું;
બ્રહ્માનંદ કહે વઢવા જેવું, શીદ બોલોછો આડું. ૬

પદ ૪ થું.

આડું તો કંઇ નથી બોલતા, દાણ દેને તું મારું;
નહીં તો વિખાશે વાટમાં, મહી માટલું તારું. ૧
ગરવ ભરી તું ગુજરી, જોબનની તું માતી;
દહાડી દહાડી સૌ દેખતાં, દાણ ચોરી તે જાતી. ૨
કહેજે જઇ તું કંસને, દાણ લાગે તે દઇને;
મોવડ આવે માનુની, વેહેલું દલ લઇને. ૩
કરીએ નહીં ઝાઝી કાનજી, પરનારીની હાંસી;
બળ તો તમારું જાણીએ, આવ્યા છો નાસી. ૪
દહાડી અમે નહી ચાલીએ, દાણ કેદી ન દીધું;
ખોશો મા ઠાલી આબરુ, કહીએ છીએ સીધું. ૫
લાડકવાયા લાલજી, અલફેલ ન બોલો;
બ્રહ્માનંદ કહે જોરાવરી, સીદ બાઝંતા ડોલો. ૬

પદ ૫ મું.

મુજને અચબો થાય છે, તું દીઠામાં છોટી;
સાચું બોલ કોણે શીખવી, આવી તુંરે મોટી. ૧
મહીની મટુકી ઉતારીને, અહીંઆં આવને ઓરી;
નાહાની વયમાં નાર તું, શીખી દાણની ચોરી. ૨
આવું રે રુડું આજથી, તુંમાં લક્ષણ ભારી;
માન ઉતારીશ માનની, ધીરી રહેને ધુતારી. ૩
નાર રુપાળી જોઇને, ઘેલા થાવ મા ગિરધારી;
મોંઘી છેરે માવજી, મહીડાની ગોળી. ૪
ધુતી કહી તેં મુજને, તમે મેણલું દીધું;
કોહોને તમારું કાનજી, અમે ધુતી શું લીધું. ૫
લાજ ખોશો તમે લાલજી, માણસમાં ભારી;
બ્રહ્માનંદ કહે અમે જાણતા, તમને બ્રહ્મચારી. ૬

પદ ૬ ઠું

મન મસ્તાની માનુની, ડાહાપણમાં ડોલે;
મુજને તે મોહ પમાડવા, મીઠું મીઠુંરે બોલે. ૧

ડાહાપણનું શું કામ છે, દાણ દેને તું મારું;
નહીં તો આ ઘડીએ ફુટશે, મહી માટલું તારું. ૨
એકલી વનમાં આવડે, છો કેનીરે છોડી;
રૂપ ઘણું તારા અંગમાં, લજ્જાનીરે થોડી. ૩
કોણ છે ઉંરા કુડીયા, એવું બોલજ આવી;
આવીરે વાતો તુજને, ક્યારે કોણે શીખાડી. ૪
રહું છું રાજાના રાજમાં, મુજને કોણજ લૂંટે;
સમજીને રહેજે વેગળો, મટકી નહીં ફુટે. ૫
તું તો દાણી આવ્યો વાટનો, એમ સાંભળ્યું નોહોતું;
બ્રહ્માનંદ કહે ઘર નંદનું, જાશે ઓસરી સોતું. ૬

પદ ૭ મું.

બહુ એલી થા મા બોલકી,હું તો તુજને કહુંછું;
માનુની તારાં મેણલાં, કદી વારનો સહું છું. ૧
ડોળ ઘણો દરબારનો, મનમાં મહીયારી;
ઠગ વિદ્યા વ્રજમાં ઘણી, તારી આંખ ઠગારી. ૨
બાર વરસની બાળકી, ચોરીમાં બહુ શૂરી;
કાચું નથી કોઇ વાતનું, લક્ષણમાંરે પૂરી. ૩
નાનારે સરખા નંદના, છેટે રેહેજે રે છોરા;
છેલ થયો તેને જાણીએ, ઘાલ્યા ફુલના તોરા. ૪
ફુડારે બોલા કાનુડા, હુંથી વેગળો રેહેજે;
તુજ સરખી હોય નિર્લજ, તેને જઇને રે કહેજે. ૫
ઉભા રહો અલબેલડા, તુંને કરશું રાજી;
બ્રહ્માનંદ કહે મહી નહીં મળે, જડશે ગાળો ઝાઝી. ૬

પદ ૮ મું.

છેલ છબીલે સાંભળી, વ્રજ વનિતાની વાણી;
રીસ ચડી વ્રજરાજને, મસ્તાની જાણી. ૧
જોર કરીને જાદવે, મહી મટુકી ઉતારી;
મોહનજીએ મહી લૂટીયું, જોઇ રહી મહીયારી. ૨
કોડીલે વર કાનજી, મનગમતું રે કીધું;
મહીની મટુકી માંહેથી, પોતે પૂરણ પીધું. ૩

પાયું પછી સખા સાથને, મનવાર કરીને;
ભેળા થઈ ગોવાળીએ, પીધું પેટ ભરીને. ૪
બીજું તે ઢોળી નાંખીયું, મહી મટુકીરે ફોડી;
ફાડી તે નવરંગ ચુંદડી, વળી બાવડી મરોડી. ૫
મનમાં રીસાણી માનુની, કાંઈ દાવ ન લાગ્યો;
બ્રહ્માનંદ કહે રાવે ગઇ, જશોદાની આગે. ૬

શૃંગારનાં પદો.

પદ ૧ લું–રાગ રામગ્રી.

ધન્ય ધન્ય મારી આંખડી, નિરખ્યા વ્રજપતિવાલો;
માથે સુંદર મોળીયું, ઓઢ્યો નવલ દુસાલો. ધન્ય-ટેક.
ભાળ તિલક સોહામણું, ભ્રકુટી રૂપાળી;
લોચન તીખાં લાગણાં, નાશા મરમાળી. ધન્ય.
કુંડળ જડાઉ કાનમેં, મકરાકૃત ભારી;
તે જોઇને ફૂલી ફરે, સરવે નર નારી. ધન્ય.
કાજુ ગોળ કપોળમેં, તિલ ત્રાજુ શોભે;
ગોકુળવાસી ગોપનાં, જોઇ જોઇ મન લોભે. ધન્ય.
અધર લાલ સુભ દાંત છે, દાડમ કળિ જેવા;
બ્રહ્માનંદના નાથને, હસિ બોલ્યાના હેવા. ધન્ય.

પદ ૨ જું.

આજ મારે આનંદ અંતરે, જગજીવન જોઈને;
મનમોહનની મુરતી રાખું, નેણામાં પ્રોઇને. આજ-ટેક.
ઘોડલાની વાંસેરે, ડમરુ હાથિડાં નિહાળું;
અસવારી અલબેલની, જોઇ તન ધન વારું. આજ.
ગિરધર ગજ અંબાડિયે, આવ્યા મથુરાં સેરી;
વિનતાજ લેછે ઓવારણાં, ફુલડલાં વેરી. આજ.
વાજાં ભાંત પ્રકારનાં, નિસાણુ પટાળા;
ચમર ઢળે શિર શ્યામને, લાગે રૂપાળા. આજ.
ચોબદારે ઊંચે સ્વરે, જય જય વાણી ઉચારી;
બ્રહ્માનંદ છબિ જોઇને, જાયે બલહારી. આજ.

પદ ૩ જું.

હરિવર બેસી હાથીએ, માણીગર માલે;
ચમર ઢળે તે શ્યામળો, છોગાળો ચાલે. હરિ–ટેક.
મથુરાં નગરની માનની, હેતે અતી હેરે;
ગોખ ચડિ ગજગામની, ફૂલડાં વેરે. હરિ.
ડમરિ અબિલ ગુલાલની, ઉડે અતિ ભારી;
તે જોવાને આવિયા, બ્રહ્મા ત્રિપુરારી. હરિ.
ઢોલ દદામા ગડગડે, ત્રાંબાળુ વાજે;
કુબુદ્ધિ મંત્રિ કંસના, દેખિને દાઝે. હરિ.
બ્રહ્માનંદના નાથની, ઓપે અસવારી;
કોટિક જન પાવન થયા, નીરખી નરનારી. હરિ.

પદ ૪ થું.

શું કહું શોભા આજની, વર્ણવ્યામાં નાવે;
ગિરધર ગજ અંબાડિયે, મલપંતા આવે. શું કહું-ટેક.
પાગ ઉપર શિર પેચને, શોભા અતિ સારી;
અજબ દુશાલો ઓઢિયો, વ્રજરાજ વિહારી. શું કહું.
હૈડાની ઉપર હિંડલે, મોતીડાંની માળા;
મથુરાં કેરિ શેરિયે, લાગે રૂપાળા. શું કહું.
કરયું નિકંદન કંસનું, નિજ જન સુખ આપ્યું;
દેવકી ને વસુદેવનું, ભવબંધન કાપ્યું. શું કહું.
જોગી જતી જલે જપે, સનકાદિક આવે;
બ્રહ્માનંદ પાવન કર્યાં, લોચન નંદલાલે. શું કહું.

પદ ૫ મું–રાગ ગરબી.

મારા નેણાતણા શણગારરે, મંદીરે પધારો તમે માવજીરે.–ટેક.
હરિવાલા તમરે વિના ગમતું નથિરે, મારા હરીવર હૈડાકેરા હારરે.-મંદીરે
હરિવાલા ચટક રંગીલી પેરી ચાંખડીરે, આરા આવોને પ્રાણ આધારરે.-મંદીરે
હરિવાલા પ્યારી ને રંગીલી બાંધી પાઘડીરે, રુડા ઝળકે સુનેરી માંહી તારરે.-મંદીરે
હરિવાલા બ્રહ્માનંદ કહે હવે તમ વિનારે, મારે ઝેર થયો સંસારરે.-મંદીરે

પદ ૬ ઠું

મારા મનડાના માનેલ માવરે, સેજે પધારો તમે સ્યામળારે.–ટેક.
હરિવાલા માથે અલૌકિક મોળિયુંરે, માંહિ ફુલડાંના અધિક ભરાવરે;–સેજે.
હરિવાલા ઓરા આવોને હવે અમભણીરે, પ્રેમે ધરતા ધીરા ધીરા પાવરે;-સેજે.
હરિવાલા હેતે લટકાં કરો હાથનાં રે, મારા નવલા રંગીલા છેલા નાવરે;–સેજે.
હરિવાલા બ્રહ્માનંદના નાથજીરે, મારા દિલડા કેરા દરિયાવરે;–સેજે.

પદ ૭ મું.

મારા છોગાવાળા ઘનસ્યામરે, કરુણાના સાગર કાનજીરે.–ટેક.
હરિવાલા છેગું તમારું ચિતમાં વસ્યુંરે, મારે રટણા લાગી છે આઠું જામરે;-કરુણા.
હરિવાલા તમથી લાગી છે મારે પ્રીતડીરે, કાંઈ નથી બીજા કેરું કામરે;-કરુણા.
હરિવાલા લટકાં કરીને રળીઆમણુંરે, તે જોઇને થાય છે આરામરે;-કરુણા.
હરિવાલા બ્રહ્માનંદના છેલડારે, તમે દોહ્યલી વેળાનું મારું દામરે;-કરુણા.

પદ ૮ મું.

બંસીવાળા રૂપાળા વ્રજ વીરવાલા, આવી બીરાજો મારે ઓરડેરે;–ટેક.
હરિવાલા મનમાં વસી તમારી મુરતીરે, છેલા સુંદર સ્યામ શરીર;–વાલા.
હરિવાલા ઘોડલાં ખેલાવો આવી ચોકમાંરે, અલબેલાજી વ્રજના અમીર;–વાલા.
હરિવાલા અવગુણ અમારા વિસરાવીએરે, તમે ગુણના સાગર ગંભીર;–વાલા.
હરિવાલ બ્રહ્માનંદ કે નિરખ્યા વિનારે, નથી રહેતી હૈડામાં મારે ધિર;–વાલા.

પદ ૯ મું–રાગ ધોળ.

પ્યારી લાગે છે વાલાજીની પાઘડીરે, ચોંટી છે ચિતડાં માંય,
છબી ઘનસ્યામનીરે–ટેક.

નિરખીને નટવર નાથનેરે, લોચનીઆં લોભાય; છબી.
માથે નવલ કલંગી વાંકડીરે, ફુલે થયા લટકેર; છબી.
જોઇ જોઇ વ્રજભામનીરે, ઘુમે ભમર કેરી પેર; છબી.
કેશર તિલક સોયામણું રે, લોચનિયાં રંગરોળ; છબી.
રેખા અલૌકિક ભાળમાં રે, સુંદર ગોળ કપોળ; છબી.
ગોપ ત્રિયા ટોળે મળી રે, નિરખવા નંદકુમાર; છબી.
જદુવર ઉપર જાય છેરે, બ્રહ્માનંદ બલહાર; છબી.

પદ ૧૦ મું.

જોને સખી છબી આજની રે, વેશ બનાવ્યો નાથ;
મનોહર મૂર્ત્તિ રે—ટેક.
કુંડળ જડાઉ કાનમાંરે, મોરલી લીધી હાથ; મનોહર.
મુગટ જડાઉ માથડે રે, તિલક અલૌકિક ભાળ; મનોહર.
ભ્રકુટી ભ્રમરકેરી પાંખડીરે, નેણાં ગુલાબી લાલ; મનોહર.
નમણી અલૌકિક નાસિકા રે, દાંત દાડમ કેરાં બીજ; મનોહર.
અધર પ્રવાળાં જોઇને રે, રાધા રહી મનમાં રીઝ; મનોહર.
હૈડે ફુલાં કેરા હારડારે, પેર્યાં છે પ્રાણ આધાર; મનોહર.
બ્રહ્માનંદનો વાલમો રે, નેણા તણો શણગાર; મનોહર.

પદ ૧૧ મું.

આજ સખી અલબેલડો રે, ઉભા છે જમુનાને તીર,
નટવર નાયજી રે—ટેક.
નેણાં કમળ કેરી પાંખડી રે, સુંદર સ્યામ શરિર; નટવર.
શોભા બની શીર પેચનરિ, પ્યારી અલૌકિક પાઘ; નટવર.
મોરલી મનોહર સાંભળીરે, ડોલે પિયાલી નાગ; નટવર.
મુખની શોભા સોયામણી રે, કુંડળ કાન જડાવ; નટવર.
બેઉ ભુજા માંહી બાંધીયા રે, બાજૂ તે ખૂબ બનાવ; નટવર.
જદુવર મુર્ત્તિ જોઇનેરે, લાજે છે કોટીક કામ; નટવર.
બ્રહ્માનંદનો વાલમોરે, છેલ ચતુર ઘનસ્યામ; નટવર.

પદ ૧૨ મું.

વેહેતા રોકો માં વાટમારિ, જાતું છે ભરવાને નીર;
કોડીલા કાનજી રે-ટેક.
જાણો મા મુજને એકલી રે, તાણો મા નવરંગ ચીર; કોડીલા.
જો જો અજાણે તોડતારે, બાજુડાનું બોર; કોડીલા.
વહાલા જણાવો છો વાટમાં રે, દુજાણાંનું જોર; કોડીલા.
મહિની મટુકી જોઇનેરે, હૈડું રેહેતું નથી હાથ; કોડીલા.
આવા થાવો મા આકળા રે, નાનાજી તમે નાથ; કોડીલા.
મુખથી વિચારીને બોલિયેરે, રસિયાજી મજરાજ; કોડીલા.
બ્રહ્માનંદના વાલમારે, લોકોની રાખો લાજ; કોડીલા.

જ્ઞાનભકિતનાં પદો.

પદ ૧ લું–રાગ ગરબી.

નારાયણ નામ લેને તું પ્રાણી રે, બદ્રીનાથ પ્રગટ જુગ જાણી; નારાયણ.
નર દેહ દીધો તુંને નાથે રે, હોય ધન તો વાવર તારે હાથેરે;
પડ્યું રેહેશે નાવે કોડિ સાથે, નારાયણ—૧.
ગર્ભવાસ રક્ષા કિધિ તારી રે, લીધો જઠરાગ્નિથી ઉગારી રે;
એહો તેને તું કેમ વિસારી, નારાયણ—૨.
વીના સમજ્યો કહે છે મારું મારું રે, ધન કાજ ભમે મન બહારું રે;
તારે હાથે નથી તન તારું, નારાયણ—૩
મિથ્યા સુખમાંહી તું ભરમાણો રે, બાંધ્યો લોક લજ્યા ગળે પાણો રે;
જાય છે તૃષ્ણાને પૂરે તણાણો, નારાયણ—૪.
કાચા માયા છે જે તારી કાચીરે, તેને રંગે મા રેજે તું રાચીરે;
બ્રહ્માનંદ કહે વાત સાચી, નારાયણ—૫.

પદ ૨ જું.

બદ્રીપતી નાથનું લેને શરણું રે, મીટે માહા દુઃખ જનમ મરણનું;–બદ્રી.
તાકે પરધનને પરનારી રે, નથી ભજતો તું દેવ મોરારી રે;
આગે શી ગત થાશે તારી, બદ્રી—૧.
નહિ આવે ભેળાં સુત દારારે, મેલી મેડીને મંદીર સારાં રે;
કરવા જંગલ માંહી ઉતારા, બદ્રી—૨.
ફરી બાંધ કમર ટળ ફેલીરે, થાને તતપર આળસ મેલી રે;
બહુ નામી થાશે તારો બેલી, બદ્રી—૩.
રહેછે મનરે માંયામાં રાચીરે, જુઠું બોલે ને મમતા ઝાઝી રે;
દેખી કોઇનું રુડું મરે દાઝી, બદ્રી—૪.
કર પ્રીત તું સંત સમાજે રે, જેમ પ્રગટ હરી નિત્ય રાજેરે;
બ્રહ્માનંદ કહે તારે કાજે, બદ્રી—૫.

પદ ૩ જું.

આજે બદ્રીનાથને તું રેને રે, નર સહિત નારાયણ કેને; આજે–ટેક.
જમ હાથે જરુર તારે જાવુંરે, પછી થાશે તુંને પસ્તાવું રે;
પ્રાણી અવસર નહીં મળે આવું, આજે—૧.

ખેત્ર સબળ સમારો છો એડીરે, ધાર્યાં રહેછે મંદીર ને મેડીરે;
હાલિ જાય છે જોને તારી હેડી, ઓળે—૨.
દેખી પુલીશ મા તન ગોરેરે, હું હું વાણુ કરે ઓરે ઓરે રે;
તિય કાળ આવરદાને ચોરે, ઓળે—૩.
દિલ પાપ થકી તું ડરજે રે, ઝાઝો ભાર માથે મત ભરજેરે;
કર્મ સમજી વિચારીને કરજે, ઓળે—૪.
ચિત ચડાવ મા બાત તોફાનેરે, કથા પ્રભુની સાંભળજે તું કાનેરે;
બ્રહ્માનંદનું કયુ સત્ય માને, ઓળે—૫.

પદ ૪ થું.

પ્રાણી નર દેહ સુંદર પામીરે, ભજ નરરે નારાયણ સ્વામી; પ્રાણ—ટેક.
સાચા સંતને શરણે તુ રેજેરે, દયા આણીને અન જળ દેજેરે;
તારો જનમ સુફળ કરી લેજે, પ્રાણી—૧.
ભવતારણ જગપતી ભેટીરે, મેલ લોકની લાજ સમેટી રે;
બાંધ પ્રેમ તણી કસી પેટી, પ્રાણી—૨.
સાચા સંતનો સંગ કરીને રે, દૃઢ અતર ધિરંજ ધરીને રે;
ભજ પ્રગટ પ્રમાણ હરીને, પ્રાણી—૩.
લાગુ જમનું વાસેં તારે લારુરે, આવી લેશે સાંજ સવારુ રે;
માટે કર તારા જીવનું સારું, પ્રાણી—૪.
મેણું અનત જનમનું ઉતારો રે, હવે જીતી બાજી મત હારો રે;
બ્રહ્માનંદનું કયુ હૈડે ધારો, પ્રાણી—૫.

પદ ૫ મું—રાગ ખમાચ.

નર નારાયણ ગાવોરે, અવસર નહિ મળે આવો; ટેક.
નર અમૃત કેરાં મૂળ ઉખેડીને, ઝેર બીજ સીદ વાવો; અવસર–૧
માલ વિલાસ ઓર મંદીર મેડી, મેલી એકલા જાવો રે; અવસર–૨
મૂરખ નર નિસદિન તારે માથે, થાય છેં જમનો દાવો રે; અવસર–૩
બ્રહ્માનંદ કહે હરિ ભજી લેની, નહિ તો થાશે પસ્તાવો રે; અવસર–૪

પદ ૬ ઠું.

ભજતો નથી ગીરધારી રે, શી ગતી થાશે તારી; ટેક.-
ગર્ભવાસ ઊંધે મુખ ઝુલ્યો, તે દુઃખ મેલ્યું વિસારી રે; શી ગતી–૧
જઠરાગ્નીથી જતન કરીને, લીધો છે તુજને ઉગારી રે; શી ગતી–૨

હરીજનની હાંસી કરી હરખે, નીરખે છે પરનારી રે, શી ગતી-૩
બ્રહ્માનંદ કહે જમ કર્મે, થાશે ફજેતી ભારી રે; શી ગતી-૪

પદ ૭ મું.

અર્થ સાધી લેને તારોરે, અવસર આવ્યો છે સારો, ટેક.
તતપર કાળ ખડો શીર ઉપર, લેશે સાંજ સવારો રે; અવસર-૧
ચાર દિવસના જીવત માંઇ, શાને થાય છે અકારો રે; અવસર-૨
મનુષ્યતણો અવતાર અમૂલ્ય, ઉતારવાનો આરોરે; અવસર-૩
બ્રહ્માનંદ કહે ગુરુચરણે, છોડ કરમડો ભારો રે; અવસર-૪

પદ ૮ મું.

શ્યામ સુદર સુખદાઇ રે, હરી ભજી લેને તુ ભાઇ, ટેક.
સૌ કો નાવે તારે કેડે, એ સર્વે તો જુઠ સગાઇ રે; હરી-૧
સ્વપ્ના જેવા સુખને કાજે, સિદને કરે છે અન્યાઇ રે; હરી-૨
ભરતખંડે મનુષ્ય તન પામી, કરી લેને સુકૃત કમાઇ, હરી-૩
બ્રહ્માનંદ કરે હરી ગુણ ગાઇશ, તો પામિશ મોટાઇ, હરી-૪

પદ ૯ મું-રાગ ગરબી.

ભજિયે રે, નિસ ભજિયે, સૂખદાયક રામ, અતર કામ વિસારિયે, નિ. ૧
એ છે રે, અતે એ છે, ઠરવાનુ ઠામ, શ્વાસ ઉશ્વાસે સભારિયે, નિ, ૨
જાવું રે, મેલી જાવુ, ધરતી ધન ધામ, જન્મ વૃથા નવ હારિયે; નિ. ૩
ફૂલે રે, નવ ફૂલે, તન ગોરે ચામ, લેઈ જાશે જમ દ્વારિયે, નિ; ૪
નંદનો રે, બ્રહ્માનંદનો, વાલો સુદર સ્યામ, એ છબિ અંતર ધારિયે, નિ. ૫

પદ ૧૦ મું.

જૂઠું રે, સર્વે જૂઠું, સગા કુટુબ શરીર, જગપતિ સાચા જાણજો, સ. ૧
ન કરે રે, અંતે ન કરે, તારી કોઈ ભીર, ભાર વૃથા નવ તાણજો, સ. ૨
જડશે રે, જમ જડશે, પગે લોહજંજીર, માર જોઈ સુખ માણજો, સ. ૩
આગે રે, તારે આગે, ઊઠિ ગયા રે અમીર, ક્યા ન રાજા રાણજો, સ. ૪
નંદ કહે રે, બ્રહ્માનંદ કહે, ધારિ અંતર ધીર, ભજને ભરસો આણજો, સ. ૫

પદ ૧૧ મું.

જાવું રે, મરી જાવુ, મેલી ધન માલ, કોઇ સગું નહીં કોઇનિ, મ. ૧
કાજે રે, શાને કાજે, તું થાય છે બેહાલ, ચિત્ત માયામા પ્રોઇનિ; મં. ૨
છેટે રે, નથી છેટે, જાવુ આજ કે કાલ, પગલાં તું ભરજે જોઇનિ, મ. ૩

કામ નાવે રે, કામ નાવે, હીરા મોતી ને લાલ, મૂઢ રચ્યો શું મોહિને; મ.
બ્રહ્માનંદ કહે રે, બ્રહ્માનંદ કહે, જમ પાડશે ખાલ, રહેશે સગાં સર્વે રોઇને; મ.

પદ ૧૨ મું.

સ્વારથિયાં રે, સ્વારથિયાં, સગાં માત ને તાત, ભજજે તું ભગવંતને; સ્વા.
મેલી દેજે રે, મેલી દેજે, અંતરથી ઘાત, દુખવિશ મા કોઇ જંતને. સ્વા.
કેદિ મ કરે રે, કેદિ મ કરે, અનરથ ઉતપાત, જો ઇચ્છે દુખ અંતને; સ્વા.
રુડિ રીતે રે, રુડિ રીતે, નિસ દિવસને રાત, સમરે તું કમળા કંથને. સ્વા.
બ્રહ્માનંદ કહે રે, બ્રહ્માનંદ કહે, તારા હિતની વાત, સેવ્ય તું સાંચા સંતને; સ્વા.

પદ ૧૩ મું–રાગ ધોળ.

દાટ્યો રહેને ચોર દૈવના, શું મુખ લઇને બોલે જી;
સ્વારથ કારણ શ્વાનનીપેરે, ઘર ઘર ફરતો ડોલે જી. ૧
આતમ સાધન કાંઇ ન કીધું, માયામાં ભરમાણો જી;
લોક કુટંબની લાજે લાગ્યો, સઘળેથી લુંટાણો જી. ૨
પિંડને અરથે પાપ કરંતાં, પાછું ફરી ન જોયું જી;
કોડી બદલે ગાફલ કુબુદ્ધિ, રામ રતન ધન ખોયું જી. ૩
વિષય વિકાર હૈયામાં ધાર્યાં, વિસાર્યા મોરારી જી;
મૂરખ તેં આમે દશ મહિના, જનની ભારે મારી જી. ૪
સંતપુરુષની સોબત ન ગમે, ભાંડ ભવાઇમાં રાજી જી;
બ્રહ્માનંદ કહે નર તન પામી, હાર્યો જીતી બાજી જી. ૫

પદ ૧૪ મું.

પ્રભુ ભજ્યા વિના ગાફલ પ્રાણી, આમે ઊમર ખોઇ જી;
મેડી મંદિર માલ ખજાના, કામ ન આવે કોઇ જી. ૧
માયા માયા કરતો મૂરખ, તૃષ્ણામાંહિ તણાણો જી;
લોકતણી લજ્યાનો લેઇને, કોટે બાંધ્યો પાણો જી. ૨
ઉંચ કુળ અવતાર લેઇને, કહે શું સારું કીધું જી;
લખ ચોરાશી કેરું લગડું, તાણી માથે લીધું જી. ૩
જીવતણું કાંઇ જતન ન કીધું, મન માયામાં મોહ્યું જી;
રાત દિવસ તત્પર થઇ રળિયો, ઠાલું નીર વલોયું જી. ૪
લોક કુટંબમાં મોટા થાવા, કામ બગાડ્યું તારું જી;
બ્રહ્માનંદ કહે રે પ્રાણી, હજી સમજ તો સારું જી. ૫

પદ ૧૫ મું.

આ તન રંગ પતંગ સરીખો, જાતાં વાર ન લાગે જી;
અસંખ્ય ગયા ધન સંપતિ મેલી, તારી નજરો આગે જી. ૧
અંગે તેલ ફુલેલ લગાવે, માથે છોગાં ઘાલે જી;
જોબન ધનનું જોર જણાવે, છાતી કાઢી ચાલે જી. ૨
જેમ ઉંદરડે દારુ પીધો, મસ્તાનો થઇ ડોલે જી;
મગરુરીમાં અંગ મરોડે, જેમ તેમ મુખથી બોલે જી. ૩
મનમાં જાણે મૂજ સરિખો, રસિયો કોઇ નહિ રાગી જી;
બહારે તાકી રહી બિલાડી, લેતાં વાર ન લાગી જી. ૪
આજ કાલમાં હું તું કરતાં, જમડા પકડી જાશે જી;
બ્રહ્માનંદ કહે ચેત અજ્ઞાની, અંત ફજેતી થાશે જી. ૫

પદ ૧૬ મું.

મનુષ્ય દેહ ધરીને મૂરખ, કહે શી કરી' કમાણી જી;
શ્વાનતણી પેરે ફરતો ડોલ્યો, બોલ્યો મિથ્યા વાણી જી. ૧
પેટ ભર્યાનો ઉદ્યમ કીધો, રાત દિવસ ધન રળિયો જી;
નરતનનું મહાતમ નવ જાણ્યું, પશુ જાતિમાં ભળિયો જી. ૨
માત પિતા સુત બંધવ મેરી, અંતે નહિ કોઇ તારાં જી;
આવરદા હરવાને કાજે, સર્વ મળ્યાં ધૂતારાં જી. ૩
સગાં કુટંબી સર્વ મળીને, લુશી ચૂશી લીધો જી;
છેલી વારે સ્વારથ સાધી, જમને આગે દીધો જી. ૪
કાગળ ઘડી ઘડીનો કાઢી, લેખાં જમડા લેશે જી;
બ્રહ્માનંદ કહે સૌ વાંસેથી, કાંઇ ન માણ્યો કહેશે જી.

પદ ૧૭ મું.

દસ મહિના માના ઉદરમાં, ઉંધે માથે ઝૂલ્યો જી;
જઠરાગ્નીની ઝાળે દાઝ્યો, તે દહાડા કેમ ભૂલ્યો જી. ૧
આળા ચમરતણા પેટમાંહી, આઠ પહોર અકળાતો જી;
રાત દિવસ મળ ભિતર રહેતું, મળનો રસ તું ખાતો જી. ૨
ખારું ખારું માતા ખાતી, તેની થાતી પીડા જી;
કોમળ જાણી બહુ કરડતાં, કૃમિયાં ને વળી કીડા જી. ૩

ગર્ભતણા દુખમાં ઘેરાણો, ત્રાહિ ત્રાહિ તું કરતો જી;
કોલ દેઇને બહાર આવ્યો, ત્રાસ હૈયે નથી ધરતો જી. ૪
ઉલ થઇ મરડાતો ચાલે, જેમ કીધું તેમ પાવ્યું જી;
બ્રહ્માનંદ કહે હરી ભજ્યા વિના, એ દુખ આડું આવ્યું જી. ૫

પદ ૧૮ મું.

જે તન દેખી છાક્યો ડોલે, તે તું દેખ વિચારી જી;
નખ શિખ સુધી નિંદા જેવું, શી માંહિ વસ્તુ સારી જી. ૧
માંસ રુધિર તે માંહિ ભરીને, ઊપર મઢિયું આણુ જી;
મોહતણે વશ થઇને મૂરખ, દેખે છે રૂપાળું જી. ૨
હાડતણા પગ હાથ બનાવ્યા, કટકા કટકા સાંધી જી;
તેમાંઈ દઢ મમતા બુજને, એ શી આવી આંધી જી. ૩
ઊદર માંહી આંતરડાં ભરિયાં, આવે ગંધ નઠારી જી;
રગ રગમા રોગે વીટાણું, મળ મૂતરની કયારી જી. ૪
ટળતાં એને વાર ન લાગે, આદ્ય અંતનું ખોટું જી;
બ્રહ્માનંદ કહે એ સારુ તેં, કામ બગાડ્યુ મોટું જી. ૫

પદ ૧૯ મું.

બાળાપણ તેં જીવ અજ્ઞાની, ખબર વિનાનું ખોયું જી;
સારુ ભુડું કાઇ ન સુઝ્યું રમતમાંહિ મન મોહ્યુ જી. ૧
જુવાનપણું જુવતીમાં ખોયું, ધનને અરથે ધાયો જી;
મનમાં સમજે મુજ સરીખો, નથી જગતમાં ડાહ્યો જી. ૨
વૃદ્ધપણામાં ચિંતા વાધી, હાથ પાય નવ ચાલે જી,
ઘરેનાં માણસ કહ્યુ ન માને, તે દુખ અંતર સાલે જી. ૩
ભાળે નહિ રોગે ભેળાણો, પડિયો લાંબો થઈને જી;
જમના કીંકર ગરદન ઝાલી, ચાલ્યા જોરે લઈને જી. ૪
ઠાલો આવ્યો ભૂલો ભુઠ્યો, કાંઇ ન લઇ ગયો સાથે જી;
બ્રહ્માનદ કહે જમપુરિ કેરુ, મહા દુખ લીધું માથે જી. ૫

પદ ૨૦ મું.

પશુતણી પંકિત મેલાવી, દેહ મનુષ્યની દીધી જી;
અનત કાળ રડખતો જોઇને, કરુણા અતિશે કીધી જી. ૧

જળ્યો નહીં જઠરાગ્નીમાં, રાખ્યો તાપ નિવારી જી;
તે હરિને તું ભૂલ્યો પામર, ધિક ધિક સમજણ તારી જી. ૨
જીવાડ્યો તેનો તું જીવે, અન્નજળ તેણે દીધું જી;
જ્યાં ત્યાં તારી રક્ષા કીધી, તેનું ભજન ન કીધું જી. ૩
કૂડ કપટ અતિ તષ્ણા કરિ કરિ, માયા કષ્ટે મેળી જી;
પામર હૈયે વિચારી જોને, કોડી નાવે ભેળી જી. ૪
સમજુને અર્થે શીખામણ, કહિ છે હેત કરીને જી;
બ્રહ્માનંદ કહે નિશદિન સમરો, શ્વાસોશ્વાસ હરિને જી. ૫

પદ ૨૧ મું-રાગ ગરબી.

હરિજન સાચા રે, જે ઉરમાં હીમત રાખે;
વિપતે વરચી રે, કદિ દીન વચન નવ ભાખે. ૧
જગનું સુખ દુખ રે, માઇક મિથ્યા કરિ જાણે;
તન ધન જાતાં રે, અંતરમાં શોક ન આણે. ૨
પર ઉપકારી રે, જન પ્રેમ નિયમમાં પૂરા;
દેહિક દુખમાં રે, દાઝે નહિ સાધૂ શૂરા. ૩
હરિને સમરે રે, નિત્ય અહોનિશ ઉમંગ ભરિયા;
સર્વ તજીને રે, નટ નાગર વાલા કરિયા. ૪
બ્રહ્માનંદ કહે રે, એવા હરિજનની બલિહારી;
મસ્તક જાતાં રે, નવ મેલે ટેક વિચારી. ૫

પદ ૨૨ મું.

ટેક ન મેલે રે, તે મરદ ખરા જગમાંહી;
ત્રિવિધિ તાપેરે, કદિ અતર ડોલે નાંહી. ૧
નિધડક વરતે રે, દઢ ધીરજ મનમાં ધારી;
કાળ કરમની રે, શંકા દેવે વિસારી. ૨
મોડું વેહેલું રે, નિશ્ચે કરિ એક દિન મરવું;
જગસુખ સારુ રે, કદિ કાયર મન નવ કરવું. ૩
અંતર પાડી રે, સમજીને સેવળી આંટી;
માથુ જાતાં રે, મેલે નહિ તે નર ચાંટી. ૪
કોઇની શંકા રે, મનમાં નવ ધારે;
બ્રહ્માનંદના રે, વાલાને પળ ન વિસારે. ૫

પદ ૨૩ મું.

જો હોય હીમત રે, નરને ઉરમાંહે ભારી;
દઢતા જોઇને રે, તેનિ મદદ કરે મોરારી. ૧
બીક તજીને રે, નિત્ય હીમત શોતો બોલે;
મસ્તક માયા રે, સર્વ તરણ જેવું તોલે ૨
કેસરી સિંહને રે, જેમ શંક. મળે નહિ મનમાં;
એકાએકી રે, નિર્ભે થઇ વિચરે વનમાં. ૩
પંડે છોટો રે, મોટા મેગળને મારે;
હિમત વિનાનો રે, હાથી તે જોઇને હારે. ૪
બ્રહ્માનંદ કહે રે, એમ સમજે તે જન શૂરા;
તન કરિ નાંખે રે, ગુરુ વચને ચૂરાચૂરા. ૫

પદ ૨૪ મું.

પેટ કટારી રે, પેહેરીને સનમુખ ચાલ્યા;
પાછા ન વળે રે, કોઇના તે ન રહે ઝાલ્યા. ૧
સામા સામા રે, ઊડે ભાલા અણિયાળા;
તે અવસરમાં રે, રહે રાચી તે મતવાલા. ૨
સાચા શૂરા રે, જેના વૈરી ઘાવ વખાણે;
જીવત જૂઠું રે, મરવું તે મંગળ જાણે. ૩
તેની પેરે રે, હરિજન પણ જોઇએ નીખા;
અંતર શત્રુને રે, લાગે અતિવજ્ર સરીખા. ૪
માથું જાતાં રે, મુખનું પાણી નવ જાવે;
બ્રહ્માનંદ કહે રે, તે સંત હરિને મન ભાવે. ૫

મનોહર સ્વામી.

ભાવનગરનો વડનગરો નાગર ગૃહસ્થ, સંવત્ ૧૮૪૪ માં જન્મ, સંવત્ ૧૯૦૧ માં મરણ પામ્યો છે. એ સંન્યાસી થયો હતો ને સચ્ચિદાનંદ સ્વામી નામ ધારણ કીધું હતું. એના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ–મનોહર કાવ્ય ભગવદ્ ગીતાપર પદબોધિની ટીકા, રામગીતાપર ટીકા, વલ્લભમત ખંડન, પુરાતન કથા, નિત્ય કર્મ, ગુજરાતી વ્યાકરણ, સન્તસુજાતિય આખ્યાન, બંદાનું આખ્યાન.

મનહર કાવ્ય.

પદ ૧ લું.

એક અખંડિત નરહરિરાય, તે જાણ્યાવણ દ્વૈત જણાય; ટેક.
ચક્ષુ એક રૂપ જોવાને, શ્રવણે શબ્દ શુણાય;
રસનાયે સહુકો રસ જાણે, ઘ્રાણે ગંધ જણાય. એક. ૧
વાચા એકવડે સહુ બોલે, સ્પર્શ ત્વચાયે થાય;
કરથી કામ કરે સહુ કોઇ, પગથી પંથ પલાય. એક. ૨
ઉપસ્થથી આનંદ કરાયે, ત્યાગ ગુદે મલ થાય;
મનથી સહુ સંકલ્પ કરે, બુદ્ધિયે સકળ જણાય. એક. ૩
જ્ઞાતા જ્ઞાન જ્ઞેય વૃત્તિથી, જ્ઞાન વિષયનું થાય;
કર્ત્તા ક્રિયા કર્મવૃત્તિયે, લૌકિક કાર્ય કરાય. એક. ૪
જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિ અવસ્થા, સહુને સમ કહેવાય;
ચૈતન એક સકલ ઘટ વ્યાપક, પ્રકટ શ્રુતિ એમ ગાય. એક. ૫
ચારે આહાર સકળને સરખા, પાંચ કોશ કહેવાય;
અણજાણે પોતામાં જાણી, અહંકારે બંધાય. એક. ૬

જ્યમ રવિ એક માત્ર જળનાં બહુ, તેમાં બહુ દેખાય;
જ્યમ જલ લહેર ચપલતા માંહિ, ચંદ્ર ચપલ દરસાય. એક. ૭
ત્યમ બહુ લિંગભેદમાં પોતે, પણ બહુ રૂપ જણાય;
વ્યાપક રૂપ અનંત અગોચર, કોઇ થકી ન કળાય. એક. ૮
પુત્ર વિત્ત લોકાદિક કેરી, આશાયે અથડાય;
કર્મ કરે બહુ તે પામ્યા ને, ત્યમ ત્યમ પાપ જમાય. એક. ૯
ધ્યાતા ધ્યાન ધિયવૃત્તિયે, કોટિ દેવને ધ્યાય;
સાધે લોક ભાંતિ બહુ વાધે, ભુવન ભુવન ભટકાય. એક. ૧૦
તપ તીરથ વ્રત સ્નાન દાન જપ, વિધવિધ કરે ઉપાય;
હૃદય ગ્રંથીનો ભેદ ન જાણે, અવળાં ઓસડ ખાય. એક. ૧૧
દેહાદિકમાં હું મારાથી, ત્રિધા ભેદ દૃઢ થાય;
આપ સજાતિ વિજાતિ સ્વગત, રૂપે બહુ રૂપ જણાય. એક. ૧૨
કામી ક્રોધી લોભી કોઈ, દાતા દીન જણાય;
કઈ રાગી કઈ ત્યાગી કોઇ, સુખી દુખી દેખાય. એક. ૧૩
કઇ પંડિત કઇ જાણ્યા જોષી, છળીયા બળીયા થાય;
કઈ ઘરબારી કઈ ભીખારી, કઈ નાચે કઈ ગાય. એક. ૧૪
કઇ પાખંડે પંથ ચલાવે, પ્રભુ થઇને પૂજાય;
શિષ્ય તણો સંશય નવ ટાળે, ધૂતીને ધન ખાય. એક. ૧૫
દેહાકૃતીને બ્રહ્મ ઠરાવે, ચૈતન નવ લહેવાય;
અંધ અંધની પાછળ ચાલે, ઉભય કુવામાં જાય. એક. ૧૬
દૃઢ વિશ્વાસ ધરીને જે કોઇ, સદ્‌ગુરુ શરણે જાય;
તેનાં સંશય તર્ક વિપર્યય, હૃદય ગ્રંથી ભેદાય. એક. ૧૭
સચ્ચિદ આનંદરૂપ લહીને, નિજપદમાં લય થાય;
મનોહર જન્મમરણ ભય ભાગે, સંશય દૂર પલાય. એક. ૧૮

પદ ૨ જું.

અદ્વય રૂપ પ્રગટ શ્રુતિ ગાય નર જાણે તેને ભય ચાય; ટેક.
વ્યાપક બ્રહ્મ અનંત અગોચર, અમિત શક્તિ કહેવાય;
નિજ માયા ત્રિગુણાત્મક વડીયે, ત્રિધારૂપ દરસાય. અદ્વય. ૧
નિજ ઇચ્છાથી ત્રિગુણાત્મકના, ત્રણ ભેદ કલ્પાય;
તમથી ભૂત રજોથી ઇંદ્રિ, દેવ સત્વથી થાય. અ૦ ૨

તેથી ચૌદ લોકની રચના, માયા માત્ર જણાય;
અજ્ઞાને સાચી કરી જાણે, તેથી સત્ય ન થાય. અ૦ ૩
પૃથિવી એક સકલ ઘટ માંહે, જલ પણ એક ગણાય;
તેજ પવન આકાશ એક છે, ભિન્ન જાતિ ન જણાય. અ૦ ૪
નેત્ર સકલના એક દેવતા, જગત વિદિત રવિરાય;
શ્રવણતણા દિગપાળ ત્વચાનો, વાયુ દેવ કહેવાય. અ૦ ૫
રસના વરણ ઘ્રાણના, અશ્વનીતનય પુરાણે ગાય;
વાચાતણા અગ્નિ કર કેરા, અધિપતિ ઇંદ્ર ગણાય. અ૦ ૬
વિષ્ણુ દેવ ચરણકેરા, ગુદકેરા યમ કહેવાય;
ઉપસ્થકેરા દેવ ગણાયે, પ્રજાતણા જે રાય. અ૦ ૭
દેહ ભેદ અગણિત દેખાતાં, ભૂત ભેદ ન ગણાય;
ઇંદ્રિ ભેદ અનંત થયાથી, દેવ ભેદ ન થપાય. અ૦ ૮
ત્યમ જડ ભેદ અનત જણાતાં, ચૈતન ભિન્ન ન થાય;
માયા ઠાઠ સકળ જડ વસ્તુ, જોતાં જોતાં જાય. અ૦ ૯
દેશ કાલ વસ્તુ ભેદેથી, જડ વિકારી ભેદાય;
અવિકારી ચૈતન ઘનવ્યાપક, સાક્ષીરૂપ સદાય. અ૦ ૧૦
માયા અસત કાલ ત્રયમાહે, અનિર્વાચ્ય કહેવાય;
તે વડીયે આ જગત જણાયે, તે સત કયાથી થાય. અ૦ ૧૧
માયાકૃત દેહાદિક માંહે, હું માની ભરમાય;
લોભ તણી લેહેરોમાં પડીયો, ગાફલ ગળકાં ખાય. અ૦ ૧૨
મારાં માત તાત દારા સુત, મારુ કુટુંબ કહેવાય;
હું દરમી હું સહુને પાળુ, હુંવણ એ કયાંહાં જાય. અ૦ ૧૩
મારુ ઘર દોલત પશુ મારાં, ઘોડાં ભેંશો ગાય;
એણી પર દેહાકૃતી સંબંધે, અન્યો અન્ય બધાય અ૦ ૧૪
હું શૂરો હું પંડિત પૂરો, મારુ વેણ મનાય;
હું વેપારી દાતા ભારી, હુ સમ કોઇ ન થાય. અ૦ ૧૫
હું રાજા સહુ રાજા છત્રુ, મારુ રાજ જમાય;
મોટા દેવ મંત્ર હુ સાધુ, સહુ મારે વશ થાય. અ૦ ૧૬
મૂઠ ચોટ સમશાને સાધુ, મારા શત્રુ મરાય;
ગુટિકા સાધુ આકાશે ઊડૂ, પાતાળે પેસાય. અ૦ ૧૭

ઓસડ સર્વ સિદ્ધ કરિ રાખું, મહા રોગ ઝટ જાય;
જ્યોતિષ વિદ્યા સિદ્ધ કરું તો,. કાલ ભાગ્ય પંકાય. અ૦ ૧૮
ભૂઓ થઇને ભૂત ભગાડું, અધિક આબરુ થાય;
નટવો થઇને નાચું ગાઉં, સુખથી પેટ ભરાય. અ૦ ૧૯
આચારજ થઇ પંથ ચલાવું, શિષ્ય ઘણેરા થાય;
વિશ્વમાંહિ ઇશ્વરતા વાધે, સર્વે કામ સધાય. અ૦ ૨૦
સ્વર્ગાદિકનાં સાધન સાધું સુર લોકે ગતિ થાય;
અગણિત કાલઅમિત સુખ મોટાં, ઇચ્છા માત્ર પમાય. અ૦ ૨૧
એણીપેર કોટી મનોરથ કરતાં, કાલપાશ બંધાય;
લખ ચોરાસી યોનીમાંહિ, ભવોભવે ભટકાય. અ૦ ૨૨
પથર તેટલા દેવ કરે, તીરથમાં ડબકાં ખાય;
વ્રતઉપવાસે દેહ દમે પણ, મનનો મેલ ન જાય. અ૦ ૨૩
કામ ક્રોધ મદ મોહ મચ્છરનું, મનમાં જોર ન માય;
વિષય પામવા વલખાં વીણે, રાંક રલાઉ રાય. અ૦ ૨૪
માયા કાળતણા બંધનમાં, લાલચથી બંધાય;
મરીચિકાજલ મોહોમાં નાવે, આશા અદકી થાય. અ૦ ૨૫
ત્રિવિધ તાપની ભાડ વિષે, ધાણીની પર ભૂંજાય;
તોપણ લાલચ લેશ ન છૂટે, અધિક ઉપાયે ધાય. અ૦ ૨૬
અવિચળ ભાવ ધરો હરિ ભજતાં, મમતા દૂર પલાય;
પ્રભુકૃપાએ અંતરમાં, વૈરાગાદિક થિર થાય. અ૦ ૨૭
ગુરુ વેદાંત વચનથી તેણે, નિજ સ્વરૂપ સમજાય;
વૃત્તિ અખંડ જ્ઞાનમય રાખે, જન્મ મરણ ભય જાય. અ૦ ૨૮
બ્રહ્માનંદ મગનમાં વિલસે, ત્રિવિધતાપ ટળી જાય;
દેહ છતે દેહભાવ તજે, દૃઢ સંશય શોક પળાય. અ૦ ૨૯
હસે રમે સ્વયમાં સ્વય ખેલે, સ્વયમાં બોલે ગાય;
સ્વગતાદિક માયિક ઉરમાંથી, ભેદ અશેષ વિલાય. અ૦ ૩૦
એ સુખ જે માણે તે જાણે, વાણે નવ કહેવાય;
મનોહર હરિ ગુરુ પૂર્ણ કૃપાથી, આત્માનંદ પમાય. અ૦ ૩૧

પદ ૩ જું.

જે જન આવે શંકર પાસ, તે જન પામે ચિદ્દઆકાશ. ટેક.
વૈરાગાદિક સાધન સઘળાં, કરે હૃદયમાં વાસ;

પ્રત્યક્ષ બ્રહ્મસ્વરૂપ પમાડે, ટાળે ભવના પાશ. જે જન. ૧
બ્રહ્માનંદ મગન થઇ ખેલે, ન કરે બીજી આશ;
અધિદૈવાદિક તાપ ત્રિવિધના, નિશ્ચય થાયે નાશ. જે જન. ૨
દેહાદિક મિથ્યા કરિ માને, એક સત્ય અવિનાશ;
શુષ્ક પર્ણસમ જગમાં વર્તે, ખલથી રહે ઉદાશ. જે જન. ૩
ઉન્મનિ ગંગા જલમાં ઝીલે, સદા તૃપ્ત સુખ રાશ;
ભેદ રહિત વ્યાપકમાં વિલસે, સ્વય સ્વામી સ્વય દાસ. જે જન. ૪
જે સુખ પામી પાર ઉતર્યા, શુક સનકાદિક વ્યાસ;
મનોહર સેજે તે સુખ પામે,. મટે કાળનો ત્રાસ. જે જન. ૫

પદ ૪ થું.

જે કોઈ સદ્ગુરુ શરણે જાય, તેના સંશય દૂર પલાય. ટેક.
કામ ક્રોધ મદ મોહ મચ્છર, આશા તૃષ્ણા લય થાય;
અતિશયિતાદિક દોષ વિષયના, ઉરમાંહે દેખાય. જે કોઈ. ૧
તેથી દૃઢ વૈરાગ્ય ઊપજે, સત્યાનૃત્ય જણાય;
શમ દમ ઉપરતિ સહનશક્તિથી, દૃઢ વિશ્વાસ બધાય. જે કોઈ. ૨
સમાધાન સ્વરૂપમાં જાણી, ઇચ્છા અતિશય થાય;
વાક્ય વિચાર નિરંતર કરતાં, બ્રહ્મરૂપ દરશાય. જે કોઈ. ૩
અહંપણું તત્કાળ આળસે, નિત્યાનંદ જમાય;
માયિક ભેદ બુદ્ધિ મેલીને, નિજ પદમાંહે સમાય. જે કોઈ. ૪
સમરસવ્યાપક સચ્ચિદ આનંદ, રૂપ થઇનિ વિલસાય;
મનોહર મરણતણો ભય ભાગે, જીવન્મુક્ત કહેવાય. જે કોઈ. ૫

પદ ૫ મું.

જેને કૃષ્ણ વચન વિશ્વાસ, તેને ન રહે યમનો ત્રાસ. ટેક.
વિશ્વેશ્વરનાં વચન વિચારે, વર્તે બારે માસ;
વાક્ય વિરુદ્ધ ન બોલે મુખથી, કરે સંતમાં વાસ. જેને. ૧
કામ ક્રોધ તૃષ્ણાદિક કેરો, કરે હૃદયથી નાશ;
શીલ દયા સંતોષાદિકની, ખરી જમાવે રાશ. જેને. ૨
નિરાધારા આધાર સર્વનો, તે હરીનો વિશ્વાસ;
તેને ભજે યજે ધ્યાયે નિત્ય, અન્ય ન રાખે આશ. જેને. ૩

સાધનવંત થકો નિત્ય સાધે, એક રૂપ અવિનાશ;
ભેદ રહિત નિજરૂપ જણાયે, ચિદાકાશ સુખરાશ. જેને. ૪
કૃષ્ણ કૃપાથી નિશદિન તેને, બ્રહ્માનંદ વિલાસ;
મનોહર મુક્ત જગતમાં વિચરે, છૂટે આપાપાસ. જેને. ૫

પદ ૬ ઠું.

મન તું મેહેલ જૂઠ જંજાળ, માથે ભમે અચાનક કાળ. ટેક.
માત પિતા દાગ સુત બંધુ, મિત્ર શિષ્ય રખવાળ;
પ્રાણ સતે સહુ સગું જણાયે, વૃદ્ધ યુવા ને બાલ. મન તું. ૧
પ્રાણ ગયા પર પલ ન રખાયે, ફોગટ કરે કતાલ;
બાળી જાળી ખાખ કરીને, વામે નાંખે વાળ. મન તું. ૨
કાલતણા મુખથી નવ છૂટે, જો પેસે પાતાળ;
જ્યમ આવે ત્યમ ચાવે જાયે, શું બુઢો શું બાળ. મન તું. ૩
ભવસાગરમાં ચાર ખાણના, જંતુ લઘુ વિશાલ;
અગણિત પ્રગટે અગણિત મારે, કાલ પાથરી જાળ. મન તું. ૪
કાળતણો જે કાળ નરહરિ, તે સાચો રખવાળ;
વેગે શરણ ગ્રહે તે હરિનું, લેશે શીઘ્ર સભાળ. મન તું. ૫
ચેત ચેતરે ચેત શીઘ્રથી, મૂકી આળપંપાળ;
મનોહર મૃત્યુથકી મૂકાવે, ચિદ્દ્ઘન દીનદયાળ. મન તું. ૬

પદ ૭ મું–રાગ જંગલો.

કપટી પાપ આપતો, હીંડે ઠારોઠાર. ટેક.
ચપટી ચોખા લઈ ફરે, સર્વ દેવનાં દ્વાર;
કરજોડીને વીનવે, મારાં પાપ નિવાર. કપટી. ૧
એકાંતે પૂજા કરે, ગંધ પુષ્પ બહુ પેર;
કાલો થઈને કરગરે, જાણે આણે મેહેર. કપટી. ૨
નીચો થઈ પાયે નમે, બહુ નાચે બહુ ગાય;
આંખો વિંચે પ્રેમથી, મન માગે ન ધરાય. કપટી. ૩
કામ ક્રોધ ભરમા અમિત, ધન માન માટે બહુ ધાય;
ચોરી ચાડી કપટ છલ, જ્યમ ત્યમ કરીને કમાય. કપટી. ૪
મન જાણે કહેવાયકી, પાપ થાય છે નાશ;
પાપ મૂલ પસરી પડ્યાં, રૂંધ્યું હૃદયાકાશ. કપટી. ૫

પાપતણું તો મૂલ છે, કામાદિક મન મેલ,
ત્યાંસુધી નહીં સાંભળે, દેર ગણે છે ફેલ   કપટી   ૬
પાપ ટાળના ચાહે તો, કામાદિકને ટાળ
સત્ય દયા સંતોષની, આડી કરની પાળ   કપટી   ૭
નિર્મળ થઈ હરિ ભજન કર, રાખી દૃઢ વિશ્વાસ,
મનોહર સદ્ય મૂકાવશે, કાપી પાતક પાશ   કપટી   ૮

પદ ૮ મુ.

મૂરખ પાપ ટાળવા, વીણે વગડા ક્રોડ   ટેક.
કાશીમા પટ્ માસ જઈ, કેહેવા રાખે કોડ
નિત્ય જઈ નાહે ગોમતી, સેવે શ્રીરણછોડ   મૂરખ   ૧
ભવ બાંધ્યો ભટક્યા કરે, અડસઠ તીરથ નાહાય,
પગલે પગલે પાપનો, અધિક ઉમેરો થાય   મૂરખ   ૨
ગોમય માટી લેપશું, માધવટા બહુ નાહાય,
ચડચડ બોલે ચામડી, કડકડ જાડા થાય   મૂરખ   ૩
પંચાગ્નિ સાધન કરે, ઉનની ત્વચા દઝાય,
ધૂમ્રપાન તપ આદરે, મુખમા ધૂમ ભરાય   મૂરખ   ૪
કૃચ્છ્રાદિક બહુ વ્રત કરે, તેથી તન સૂકાય
લાલચ ધારા ચાલતી, તે પલ નવ મૂકાય   મૂરખ   ૫
દેવ વિવિધ વિધિ વીનવે, પૂજા કરે અખંડ,
દશે આગળા દાંત દઈ, પાય પડે જ્યમ દંડ   મૂરખ   ૬
એહિપર ધાવે અતિ ઘણો, ન લહે પાતક મૂળ,
ખીલો ડાભે ક્યમ મટે, અશ્વ ઉદરનુ શૂળ   મૂરખ   ૭
શત સંવત્સર તૂંબડી, જળમા ડુબકા ખાય,
અંતર ધોયાવણ કદી, કડુતાઈ નવ જાય   મૂરખ   ૮
ત્યમ અંતરથી પાપનું, મૂળ કર્યાવણ દૂર,
કાય કલેશ વૃથા કરે, મમતાતણા મજૂર   મૂરખ   ૯
કામાદિક મનથી તજે, સત્યાદિકને સાહે
અંતરયામી ઈશનુ, ધ્યાન ધરે મનમાહે   મૂરખ   ૧૦
ભેદ રહિત હરિને ભજે, સરળે હરિ દરશાય,
તો સાધન સરવે ફળે, પાતક દૂર પલાય   મૂરખ   ૧૧

દેહાદમતિ વીસરે, શુદ્ધ સ્વરૂપ પમાય;
મનોહર માયા ઝાઝવા, દેખત મિથ્યા થાય મૂરખ ૧૨

પદ ૯ મું—રાગ કલ્યાણ.

જય જય જય જગન્નાથ, જગનિરામ સ્વામી,
સકળ જગાધાર પ્રભુ, જગદાંતરયામી જય ૧
ત્રિગુણાત્મક રૂપ ધરી કહાવો બહુ નામી,
આપે નિર્લેપ શુદ્ધ, વ્યાપક નિ કામી જય ૨
માયામય ઘાટ કરી, ઠાઠ રચ્યો ભારી,
બ્રહ્માદિક પાર ન લહે, કોણ મતિ મારી જય ૩
ઈંદ્રિયોના કરણ કરવા, તેથી મન ભારી,
તેથી પર બુદ્ધિ કરી, મુખ્ય કારભારી જય ૪
પોતે વ્યતિરેક થકા, પૂતળાં નચાવો,
સહુને ચિદ્ શક્તિ વડે, જીવતા જણાવો જય ૫
અજ્ઞાને આપ ભૂલી, જડમા ભરમાયે,
પોતાને બંધ માની, નીરવણ તણાયે. જય ૬
જે જન જડ વસ્તુ વિષે, અહતા ન આણે;
ચેતન અખડ એક, અમિત શક્તિ જાણે જય ૭
મનમા દઢ ભાવ ધરી, નાથ શરણ આવે,
તેના ભવ તાપ હરો, પુનર્ભવ ગમાવે જય ૮
આપોપુ તજીને અન્ય, નાથ વણ ન જાણે,
મનોહર આનદ રૂપમાહે, મોજ માણે જય ૯

પદ ૧૦ મું.

ચૈતન અભેદ લહે, તે જાણે સાચુ, ટેક
જ્યાસુધી ભેદ બુદ્ધિ, ત્યાસુધી કાચુ ચૈતન ૧
અરૂપી અછેદ્ય વસ્તુ, તેને કોણ કાપે,
કરમા ગ્રહેવાય નહીં, કોણ કેને આપે ચૈતન. ૨
સ્વાભાવિક ભેદ ચાર, ભૂતમા ગણાયે,
પાચમુ આકાશ ભૂત, કયાહી ન ભેદાયે ચૈતન ૩
તેથી પર ચૈતન ઘન, વ્યાપક સહુ માહે,
ઔપાધિક ભેદ જોઇ, મૂરખ મુઝાયે. ચૈતન ૪

જ્ઞાનગમ્ય ચૈતનને, આંખે જોવા જાયે;
ત્રણ્ય દેહોપાધિ તજ્યા, વિના ભરમાયે. ચૈતન. ૫
બ્રહ્મ સ્વરૂપ જાણે, તો ખરું સમજાયે
મનોહર પોતે જ પછી, ભેદ મિથ્યા ગાયે. ચૈતન. ૬

પદ ૧૧ મું.

કાંઇ નહીં મારું નાથ, હું તે શું સમરપૂં. ટેક.
આગેના સ્વરૂપ માંહિ, આપોપું અરપૂં. કાંઇ નહીં. ૧
ત્રિગુણાત્મક મૂલ શક્તિ, પ્રકૃતિ તમારી;
તેથી ગુણ ભેદ રૂપ, સૃષ્ટી વિસ્તારી કાંઇ નહીં. ૨
પૃથિવ્યાદિ ભૂતતણી, વિકૃતિ અનંતા;
દ્રવ્યાદિક સકલ વ્યર્થ, મારુ હુંમંતા. કાંઇ નહીં. ૩
ઉભય દેહ ભૌતિક છે, મારુ નહીં એકે;
તે વડે સંબંધી ગણું, સત્ય નહીં વિવેકે. કાંઇ નહીં. ૪
વિશ્વ વિષે વ્યાપક, ચિદ્દરૂપ છે તમારું;
સ્થાવર જંગમમાં કોઇ, તેથી નહિ બાહારુ. કાંઈ નહીં. ૫
મીરુ તો અજ્ઞાન એક, તેથી હું મારું;
દેહાદિકમાંહિ હું તું, નાહક નઠારું. કાંઇ નહીં. ૬
નાથ કૃપા સિંધુ વિષે, તે સકલ ગમાવ્યું;
ભેદ રહિત ચૈતન ઘન, હૃદયમાં જમાવ્યું. કાંઇ નહીં. ૭
અનંત અભેદ એક, તમને નિત્ય ગાઊં;
મનોહર ભૂલેથી ભેદ, હુંકરો ન જાઊં. કાંઈ નહીં. ૮

પદ ૧૨ મું.

સ્વસ્વરૂપ જણાવવા, શીદ સ્વામી ખોલે;
છીપે નહિ તરશ, કદિ પગે નીર ડોલે. સ્વસ્વરૂપ. ૧
ત્રણ્ય અવસ્થાથી પર, પ્રકાશ કલા સોલે;
ચૈતન કહે વેદ તેને, જડમાં કાં ઝાલે. સ્વસ્વરૂપ. ૨
અરૂપી તું રૂપી નાથ, નિત્ય ઉઠી ખોલે;
અસુત પર સુતાનાં, જયમ માગાં બહુ ઝોલે. સ્વસ્વરૂપ. ૩
પરમાણું રૂપ કદી, જીવને તું માને;
તેને તો દેહ જેવું, નથી શુંણ્યું કાને. સ્વસ્વરૂપ. ૪

દેહસમ ચૈતન કહીએ, તો નાહાનું મોહોટું;
દેહ થયે વધે ઘટે, અંતે થાય ખોટું. સ્વસ્વરૂપ ૫
તેમાટે ચૈતન છે, વ્યાપક પ્રમાણુ;
ઉપાધીને દૂર કરી, એમ જોએ જાણુ. સ્વસ્વરૂપ. ૬
બુદ્ધિથી પર સ્વસ્વરૂપ, કૃષ્ણજી બતાવે;
ઉલટું જડમાંહિ જોઈ, વીશ કાં પકાવે. સ્વસ્વરૂપ. ૭
શુદ્ધ સ્વામી વ્યાપક છે, સેવક સોપાધી;
તે તજ્યાવિના ન મટે, અતરાય વ્યાધિ. સ્વસ્વરૂપ. ૮
સ્વસ્વરૂપ શોધ્યા વણ, કોટિ કલ્પ સુધી;
સ્વામી ન સચ્ચિદાનંદ, બ્રહ્મ પામે બુદ્ધિ. સ્વસ્વરૂપ. ૯

પદ ૧૩ મું.

પ્રેમથી ભજી લે આજ, ચિદ્‌ઘન સુખકારી; ટેક.
કાલ કળી કોણ શકે, ઘડી પલ પીયારી. પ્રેમથી. ૧
સ્વર્ગાદિક ભોગતણી, કામના વિસારી;
જડ વૃત્તિ દૂર કીજે, મનમાંથી મારી. પ્રેમથી. ૨
વિશ્વ વિષે વ્યાપક છે, સાક્ષિપણું ધારી;
જેની ચિદ્‌શક્તિયે છે, જાણ મતિ તારી. પ્રેમથી. ૩
તે હરિ નિર્લેપ સદા, શુદ્ધ નિર્વિકારી;
બુદ્ધિ પર વિરાજમાન, નિશ્ચે લે ધારી. પ્રેમથી. ૪
ચૈતનમય વૃત્તિ એક, અખંડ સમારી;
પામ્ય તું સચ્ચિદાનંદ, બ્રહ્મ ભય નિવારી. પ્રેમથી. ૫

પદ ૧૪ મું.

એક તું અભેદ સમઝ, ચિદ્‌ઘન શુભકારી;
વ્યાપક નિર્લેપ જટા, પ્રકાશક અઘહારી. એક તું.
જાગૃતમાં જે ગણે છે, સ્થૂલ વસ્તુ પ્યારી;
સ્વપ્ન વિશે તેજ જાણે, સૂક્ષ્મ વસ્તુ સારી. એક તું.
સુષુપ્તિમાં તેજ સર્વ, વસ્તુને વિસારી;
અજ્ઞ થકો ભોગવે, આનંદ ભોગ ભારી. એક તું.
ત્રીતનથી ભિન્ન સતે, ભાસે સંસારી;
જહાં જેવો ત્હાં તેવો, દીસે અહંકારી. એક તું.

જાગૃતાદિ જાય આવે, જડ ભાસે ન્યારી,
ચૈતન અવિચલ પ્રકાશ, જોને નિરધારી એક તુ ૫
જ્ઞાતા નહિ અન્ય મારે, ભેદ મતિ વારી,
શેષ તુ સચ્ચિદાનંદ, બ્રહ્મ રહે ધારી એક તુ ૬

પદ ૧૫ મું-રાગ ધોળ.

પરથમ વરણાશ્રમ ધર્મ પાળતા, કીધા જપ વ્રત દાન અનેક
ભ્યુ ધન તેહનુ
તેથી હરિ ભક્તિ ઉપર ઊપની, જાણ્યો સાચો સ્વામી એક ભ્યુ૦ ૧
તેણે તીવ્ર વૈરાગ પ્રગટ થયો, ગઇ ભોગ વાસનાદૂર, ભ્યુ૦
જડ ચૈતન શુદ્ધ વિવેકથી, જાણ્યા જૂજવા જ્યમ તમ સુર ભ્યુ૦ ૨
દશ ઇંદ્રિયો જેણે વશ કરી, જીત્યા મન બુદ્ધિ ચિત અહંકાર, ભ્યુ૦
ઉપરતી પામ્યુ મન સર્વદા, ન કરે કાઇ વિષય વિચાર ભ્યુ૦ ૩
સુખથી ઉછ્છાગ ન મન ધરે, ભય દુખથી ન પામે લગાર, ભ્યુ૦
વિશ્વાસ ગુરુ વેદાંતનો દ્રઢ કરી ચિત રાખે ઠાર ભ્યુ૦ ૪
નિજ રૂપ જાણવા ચિત રહે, એકાગ્રપણે દિન રાત, ભ્યુ૦
એક મોક્ષની ઇચ્છા મન વિષે, બીજી કાઇ ગમે નહીં વાત ભ્યુ૦ ૫
સેવે શ્રી ગુરુ દેવને હેતેશુ, કરે નિકટ એકાંતે વાસ, ભ્યુ૦
કરે શ્રવણ મનન વેદાંતનુ, નિશીવાસર એજ અભ્યાસ ભ્યુ૦ ૬
મહાવાક્ય વિચારતા મૂકીને, રહ્યુ ચૈતન સર્વાવાસ, ભ્યુ૦
જીવ ઇશ ઉપાધિને પરહરી, નિજ રૂપ લહ્યુ ટળ્યો દાસ ભ્યુ૦ ૭
પાચકોશના પડદા ટાળીયા, પામ્યો જલહલ જ્યોત પ્રકાશ, ભ્યુ૦
પાચ ભૂતના પૂતળા પરહરા, જાણ્યો સૂત્રાત્મા સુખ રાશ ભ્યુ૦ ૮
ધ્યાતા ધ્યાન ધેય વૃત્તિ પરહરી, રહ્યો ધ્યેય નિરંતર આપ, ભ્યુ૦
ગુણ ત્રણના દેવની એકતા, જાણ્યો બ્રહ્મ પ્રણવનો જાપ ભ્યુ૦ ૯
પુણ્ય પાપના ત્રાજવા ત્રોડીયા, મેહેલ્યો વધઘટનો વેપાર, ભ્યુ૦
કર્મકાંડના કાટલા પરહર્યાં, પામ્યો જ્ઞાન અખૂટ ભંડાર ભ્યુ૦ ૧૦
ખટ શાસ્ત્રના ખોટા રાજવી, કાહાડ્યા કરતા કૂડા વાદ, ભ્યુ૦
થાણુ બેઠુ વેદાંત ભૂપાલનુ ઉઠ્યો અનહદ નોબત નાદ ભ્યુ૦ ૧૧
હીંડે જ્ઞાન ગગનમા મલપતો, છૂટ્યો મોહ માયાનો પાસ, ભ્યુ૦
તુરીયા પદમા વરતે સદા, અજ્ઞાન થઇ ગયુ નાશ ભ્યુ૦ ૧૨

સંસારસમુદ્રને શોષીયો, સુખ સાગર લહેર અપાર; ઉ૦
વસે અડસઠ તીરથ અંગમાં, દેવ ઓચરે જય જયકાર. ઉ૦ ૧૩
પરાપાર તે વરતે પ્રેમમાં, મુખે બોલે બોલ અમૂલ; ઉ૦
અણુસમજુનાં આળ ગણે નહીં, જેમ કરીવર ઊપર ફૂલ. ઉ૦ ૧૪
જેનો કાલ તે કીંકર થઇ રહ્યો, મૃગ તૃષ્ણા જલ ત્રલોક; ઉ૦
તેને ચરણે તે શીશ નમાવતાં, ટળે ત્રિવિધ તાપ ઉર શોક. ઉ૦ ૧૫
દાસી આશા પિશાચી થઇ રહી, કામ ક્રોધ તે કેદી લોક; ઉ૦
ભાસે બ્રહ્મ કલોલ તે સર્વદા, ચાર ખાણ ને ચૌદ લોક. ઉ૦ ૧૬
દુઃખરૂપ તે સુખ સાગર થયું, થયો દ્વૈત વૃત્તિનો નાશ; ઉ૦
રવિમાં જ્યમ તમ ભાસે નહીં, ભાસે સઘળે તે પૂર્ણ પ્રકાશ. ઉ૦ ૧૭
દીસે દેહવંત જડબુદ્ધિને, પોતે ત્રણ્ય દેહને પાર; ઉ૦
દીસે ખાતા પીતા બોલતા, નિત્યે છે નિરંજન નિરાકાર. ઉ૦ ૧૮
જાણે સંત સલોણા તેહને, જેને હોયે કેલો અવતાર; ઉ૦
જગ પાવનકર તે અવતર્યા, અન્ય માત ઉદરનો ભાર. ઉ૦ ૧૯
તેને ચૌદ લોકમાં વિચરતાં, અંતરાય કોઇએ નવ થાય; ઉ૦
રિદ્ધિ સિદ્ધિ તે દાસિયો થઇ રહી, બ્રહ્માનંદ હ્રદે ન સમાય. ઉ૦ ૨
જાણે એક અખંડિત બ્રહ્મને, નવ દેખે તે માયા ગોલ; ઉ૦
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ રૂપે સદા, કરે આનંદમોજ કલ્લોલ. ઉ૦ ૨૧

પદ ૧૯ મું.

શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરી ઓચરે, તમે સુણજોરે, સહુ ચતુર સુજાણ;
અવસર રુડો આજનો. ટેક.

નરદેહ તે તરવાનું નાવ છે, રખે ફરતારે, વળી ચારે ખાણ. અ૦ ૧
ગુરુ વચને તે સાધન સિધ્ધ કરો, અરપો શરણેરે, તેને તન મન પ્રાણ; અ૦
જાણો આતમા શુદ્ધ વિચારથી, જાગૃતમાંરે, જે છે સરવનો જાણ. અ૦ ૨
સ્વપનામાં પણ તે જાગતો, સુષોપતીનો રે, જે છે સાક્ષી પ્રમાણ; અ૦
નહીં ત્રણ્ય અવસ્થા તેને વિષે, તુરીયાપદ રે, પોતે પુરુષ પુરાણ. અ૦ ૩
ચૌદ લોકમાં ખેલે એકલો, નહીં જગમાંરે, બીજો ઇવણ જાણ; અ૦
નહીં લોક તે જેના સ્વરૂપમાં, જે છે ચિદ્‌ઘનરે, જગનું અધિષ્ઠાન. અ૦ ૪
સચ્ચિદાનંદ જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, જેનાં બોલેરે, ચારે વેદ વખાણ; અ૦
એવા આતમરામને ઓળખો, એક અનુભવરે, જેનું સત્ય પ્રમાણ. અ૦ ૫

જીવનમુક્ત થઇ જગમાં રમો, મેલો જુઠારે, તમે તાણમતાણ; અ૦
એક મુક્તિનો મારગ એજ છે, એવું બોલેરે, શ્રુતિ શાસ્ત્ર પુરાણ. અ૦ ૬
ઉત્તમ દેહ ધરી ભૂલે આતમા, એવા નર છેરે, મહા પાપની ખાણ; અ૦
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મને ભેટીયા, તેણે કીધીરે, બહુ અખૂટ કમાણ. અ૦ ૭

પદ ૧૭ મું-રાગ ગરબાનો.

ગરબો ગાઇયે તે નિરગુણ નામનો રે લોલ;
જે કોઇ શામ છે અકામ ને સકામનોરે લોલ. ૧
આપે ચૈતન ઘન વ્યાપક અપાર છેરે લોલ;
ચૌદ લોકનો આધાર નિરાધાર છેરે લોલ. ૨
જેની શકિતયો અનંત તે અનૂપ છેરે લોલ;
એક ઇચ્છા શકિત તે ત્રિગુણરૂપ છેરે લોલ. ૩
તેથી શીવ વિષ્ણુ વિરચી પેદા થયારે લોલ;
રચી વિશ્વસકળ માંહેતે વ્યાપી રહ્યા છેરે લોલ. ૪
ગુણ કામ ભેદથકી નામ ત્રણ્ય છેરે લોલ;
એક ચૌદ લોક વ્યાપક ચૈતન્ય છેરે લોલ; ૫
તેણે ઇચ્છાએ અનંત સૃષ્ટિ આદરી રે લોલ;
બહુ નાટક રમવાને રચના કરી રે લોલ. ૬
દેવ દનુજ મનુજ પશૂ આદિ પૂતલાં રે લોલ;
પુણ્ય પાપતણા સૂત્ર વિષે સૂતલાં રે લોલ. ૭
પામી દેહ અભિમાન વડે ફૂલીયા રે લોલ;
સૂત્રધાર નાથ હૃદયથકી ભૂલીયા રે લોલ. ૮
કામ ક્રોધ લોભ મોહ જાલમાં પડ્યા રે લોલ;
સહુ નાટક રમવાને ચાલે ચડ્યા રે લોલ. ૯
કઇક અષ્ટ પોહોર ઘરતણા કામમાં રે લોલ;
કઇક રાત દિવસ એશ ને આરામમાં રે લોલ. ૧૦
કઇક ધરે બહુ વેશ મન ભાવતા રે લોલ.
હીંડે મૂરખોને બહુ બીહીવરાવતા રે લોલ; ૧૧
ધરે ધ્યાન થઇ સિદ્ધ રચે ફંદને રે લોલ;
જુદા ઇશ બને જોઇ મતિમંદને રે લોલ. ૧૨
કરે નિત્ય નવા વેષ પંથ જૂજવા રે લોલ;
બહુ મંદિરો બનાવે જડ પુજવા રે લોલ. ૧૩

પરણુ ભેદ તજી ભ્રષ્ટ કરે સૃષ્ટીને રે લોલ,
દેવ ભૂતથી વધારે વિષય દ્રષ્ટીને રે લોલ ૧૪
પીતળપાના ઘોડીને રચના કરે રે લોલ,
ધામધૂમ કરી પથીને રાજી કરે રે લોલ ૧૫
કઇક રચના જોવાને ફરતા ફરે રે લોલ,
તેને ઇશ માની શીશ નામી કરગરે રે લોલ ૧૬
કઇક ચોર જાર ક્રૂર વાદુકાર છેરે લોલ,
વેશ નાટકના અનંત અપાર છેરે લોલ ૧૭
ભૂલી નાથ ને પાપણુ હીંડે પૂજતારે લોલ,
શ્રુતિ સ્મૃતિતણી વાત વણુ બૂઝતા રે લોલ ૧૮
બાંધી પાપતણા પોટ ગતી નીચમા રે લોલ,
થાય કીટ ને પતંગ વિષ્ટા કીચમા રે લોલ ૧૯
કઇક કરી શુભ કર્મ દેવલોકમા રે લોલ,
જઇ ભોગવે અનંત સુખ અશોકમા રે લોલ. ૨૦
કઇક જાણે છે શાસ્ત્ર મરજાદને રે લોલ,
સાચા નાથને ભજે છે મૂકી વાદ ને રે લોલ ૨૧
એક વ્યાપક ચૈતન્ય સાર વેદનું રે લોલ,
જાણી ધ્યાન ધરે ચૈતન્ય અભેદનુ રે લોલ ૨૨
નીજ રૂપ લહી ઇશ સૃષ્ટીમા ફરે રે લોલ,
જીવનમુક્ત મનોહર નવ ભવ ધરે રે લોલ ૨૩

પદ ૧૮ મુ–રાગ ગરબીનો.

સુણો કૃષ્ણતણી વાણ છે પ્રમાણ રે, તાણ પડી મેહેની રે,
ભજો ચૈતન્ય અખંડ તજો સર્વ વિષય કામના ઘેલી રે ૧
શોક દુખ થયે સુખેથી આનંદ રે, મનમા ન આણો રે,
રાગ દ્વેષ બીક વહેમ કામ ક્રોધ રે, શત્રુ કરી જાણો રે ૨
શ્રેષ્ટ દુષ્ટ શુભાશુભ કરે વેણ રે, કોઇને ન કહેજો રે,
સર્વ લોકશૂ ન પ્રીતિ નહીં વેરરે, સાક્ષી જેવા રહેજો રે ૩
સર્વ ઇંદ્રિયોને કૂર્મ તણી પેરરે, નિજ વશ કીજે રે,
સર્વ વિષયને વિષરૂપ ગણી કોઇને, ન મ્યાહી જાવા દીજે રે ૪
ભૂખ દુખ થકી ઇંદ્રિ મંદ થાય રે, પણ રહે પ્રીતિ રે,
બ્રહ્મ લહે ન રહે વિષય તણી પ્રીત રે, તેણે ઇંદ્રિ જીતી રે ૫

સાધન ટાળે પણ ઇંદ્રિયો બળવત રે, મન જાયે તાણી રે,
તેને જીતિ લહે આતમા તે શૂર રે, અન્ય ભરે પાણી રે ૬
વિષય સાંભરતા થાય તેનો સંગ રે, તેથી કામ જાગે રે,
તેથી ક્રોધ તેથી મોહ તેથી બુદ્ધિ તણી, સમજણ ભાગે રે. ૭
માટે કરે વિષય તજી રાગ દ્વેષ રે, નિજ મન જીતે રે,
નિત્યે ધરે બ્રહ્મધ્યાન તજી માન રે, પ્રીતિ તણી રીતે રે ૮
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સાક્ષાત રે, જે જન જાણે રે,
તેના જાય દુઃખદોષ થાય મુક્ત રે, આનંદ મોજ માણે રે. ૯

પદ ૧૯ મું.

ચૌદ લોક તણા વિષય ગણે તુચ્છ રે, તે જન વૈરાગી રે,
અતિશયતા અનિત્યતા ને નાશ જોઈ, જેની મતિ જાગી રે ૧
કામ કિંકર નર તજી વર્ણ ભેદ, એકવરણ થઇ બેસે રે,
ધરે તિલક છાપ માલ કૂટે તાન રે, જ્યાં ત્યાં પેસે રે ૨
સાધુ તે જે અહિંસા ધર્મ રે, સત્ય નિત્ય પાળે રે,
ચૌદ લોક વિષે ચૈતન ઘનરૂપ રે, એકલું નિહાળે રે. ૩
બીજા ફંદીયોની વૃત્તિ પરોવાય રે, માણસોની વાસે રે,
જેમ તેમ સમજાવી બાંધે તર્ત રે, પથતણે પાશે રે ૪
દશ ઇંદ્રિયો જીતે તે યતી જાણ્ય રે, શાસ્ત્ર પરમાણે રે,
ધરે ધ્યાન નિજ રૂપનું અખંડ રે, અન્ય નવ જાણે રે ૫
વિકલ ઇંદ્રિયો કરીને તાલમેલ રે, વખાણ લઇ બેસે રે,
જેમ જેમ રીઝે લોક ફાવે દાવ રે, ત્યમ ત્યમ આઘા પેસે રે ૬
સત્ય બ્રહ્મશું અભેદ જેને સંગ રે, તે જન સત સંગા રે,
અસત જડ દુઃખરૂપ જગત વિષય તણા, સદાયે અસંગા રે ૭
બીજા અન્નને રીઝાવવાના દાવ રે, નિત્ય નવા ધારે રે,
સતસંગી જૂઠું નામ, અસત પૂતનાની સંગત વધારે રે ૮
વિષ્ણુ વ્યાપક જાણે તે જન રે, વૈષ્ણવ સાચા રે,
કામ કિંકર રસ ગાન તાન મગ્ન રહે ભોગ સંગ રાચ્યા રે. ૯
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ વિષે મગ્ન રે, સત રહે શૂરા રે;
અન્ય પડ્યા કાળપાશ વિષય મૂઢ રે, તરફડે જ્યમ પૂરા રે. ૧૦

પદ ૨૦ મું.

સેવા કૃષ્ણજીને વ્યાપક રૂપ રે, સંત તણી રીતે રે;
જાણો ચૈતન્યઘન આનંદ બ્રહ્મ રે, પૂરણ પ્રીતે રે. ૧
સેવક સેવ્ય સેવારૂપીયું નિરમાય રે, તેને દૂર કીજે રે;
કામ ક્રોધ રજ લેશ દેવ મંદિરમાં, રહેવા ન દીજે રે. ૨
પૂજા કીજીએ અખંડ ધ્યાન રૂપ જ્ઞાન દીપ અજવાળી રે,
કીજે નાથમાં સમર્પણ જગ સર્વ રે, આપોપાને ટાળી રે. ૩
એક ધ્યેય શેષ ચૈતન્ય ઘન અન્ય, શેષ રેશ નવ જાણો રે;
કરે અવિચલ વૃત્તિ દિન રેણ, નિજાનંદ મોજ માણો રે. ૪
ગદી દેહ રૂપ જન અન્ય દેવ, જડ વસ્તુને ઠગાવે રે,
કાચ કીડીયા વગેરે જુઠા ઠાઠ રે, પોકલ બનાવે રે. ૫
એવા મૂરખોની વાત મનમાહિ રે, પેસવા ન દેજો રે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મરૂપ કૃષ્ણ જાણી, જગતમા રહેજો રે. ૬

પદ ૨૧ મું.

અર્જુન સાથે બોલ્યા હરિ એમરે, મિત્ર સુણો વાણી રે,
હું છઉં વ્યાપક અનંત ને અપાર, મૂઢ શકે નહીં જાણી રે. ૧
આદિ મધ્ય અંત સહુથી નિર્લેપરે, શુદ્ધ હું બિરાજુ રે;
બ્રહ્માદિક સર્વ દેવ થકી પૂર્વ રે, એક રૂપે છાજુ રે ૨
સર્વ તણા આદિ મધ્ય અંત્ય રૂપરે, એકલો હું જાણું રે;
કોઈ નથી હુંથી ભિન્ન જગમાહિ રે, અણુ ને પરમાણુ રે ૩
હું તો સદાયે અસંગ જડ ભૂત થકી, શુદ્ધપણે વર્તુ રે;
છઉં અકર્ત્તા સ્વરૂપ નિજ શક્તિ વડે, જડને કરુ પ્રરતુ રે ૪
સત જનને સ્વરૂપ ઉપદેશ રે, દુષ્ટ નાશ કરવા રે;
ઇચ્છા શક્તિયે ધરુ તે નર વેશરે, નરમા વિચરવા રે. ૫
તેથી ચોર પામી દાન મુંજ નામ થકી, પૂતળાં બનાવે રે;
જુઠા ગ્રંથ કરી પંથ રચી કુડ, ભોળા લોકને ભુલાવે રે. ૬
અમે માડ્યુ નથી કોઇયે ગામરે, મંદિર અમારુ રે;
અમો કેહેતા નથી જે વશ વારસને, માને તેને તારુ રે. ૭
સર્વ લોક છે સમાન મારે, કોઇ નથી પારકુ પોતાનું રે;
સર્વ તણો ઇશ વ્યાપક છઉં એકરે, નથી કેહેતો છાનું રે. ૮

હુંને ' વ્યાપક સ્વરૂપ જે અનન્યપણે, ભજે તે તો મારા રે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મરૂપ જાણુ રે, લોકથી તે ન્યારા રે. ૯

પદ ૨૨ મું–રાગ કાફી.

સદ્ગુરુ શાસ્ત્રની વાણીરે, સમજે સાચા પ્રાણી; સદ્ગુરુ. ટેક.
ઘણા ભણ્યા બમણા ભરમાયે, મન' બાંધે મત તાણી;
અણસમજુને અવળુંરે ચિંધે, જૂઠું બોલે જાણી જાણી રે. સદ્ગુરુ. ૧
મૂરખ લીધી વાત ન મૂકે, મરકટ મૂઠી બધાણી;
વણુ બાંધે બધાઇ પડ્યા પછે, મથે મિથ્યા મત પાણી રે. સદ્ગુરુ. ૨
અસલથકી રે ગુરુ એ જ આપણા, તે કયમ મૂકીયે જાણી;
એવું કહી અણઘડને રે પૂજે, ન જુવે પામર પ્રાણી રે. સદ્ગુરુ. ૩
દામ ચામ રસમાંરે બન્યોની, બુદ્ધિ બહુ ભરમાણી;
કૃષ્ણવચનને કાને ધરે નહીં, વાહાલી તે વિષય કહાણીરે. સદ્ગુરુ. ૪
આચારી થઇ અળગારે બેસે, વૃત્તિ સદાયે અભડાણી;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ લહ્યા વણુ, શુદ્ધ કરે નહીં પાણી રે. સદ્ગુરુ. ૫

પદ ૨૩ મું–રાગ ખમાચી.

સંતો બાલપણામાં ચેતોજી.
ચેતોજી ચેતોજી તમે ચેતોજી, સંતો બાલપણામાં ચેતો જી. ટેક.
ગુરુ સેવા કરી શ્રુતિ સમજાશે, તનમાં ત્રેવડ છે તો જી. સંતો. ૧
શાંતપણે હરીને સમ જાણી, કામ હણીને દુઃખ દેતો જી. સંતો. ૨
બ્રહ્મ લહ્યા વણુ અન્ય ન તારે, આ ભવજલમાં વેહેતો જી. સંતો. ૩
કાળ ફરે ચૌદશ દુનીયામાં, શેશ દલામાં દેતો જી. સંતો. ૪
નરતન પામીને તરી ન શકે તે તો, હીંડે ડબકાં દેતો જી. સંતો. ૫
જે પલ જાય તે નાવે પાછી, કોટી ઉપાયે કરે તો જી. સંતો. ૬
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ ભજ ઝટપટ, જો સારું વાંચે તો જી. સંતો. ૭

પદ ૨૪ મું–રાગ ગરબી.

એક છે એક છે એક છે રે, પ્રભુ આદ્ય મધ્ય અંતે આપ એક છે. ટેક.
આદ્ય અંત પૃથ્વીના મધ્યે ઘાટ દીસે, નામ રૂપ માત્ર તે અનેક છેરે. પ્રભુ. ૧
તેમ એક ચૈતન ઘટ ઘટ વ્યાપક, ભેદ વિના અટલો વિવેક છેરે. પ્રભુ. ૨
ભૂમી વિકારી માટે ભિન્ન ભિન્ન થાયે, ચૈતન અવિકારી છેક છેરે. પ્રભુ. ૩
અવની રૂપી ને ચૈતન અરૂપી, જેમ વસ્તુ નભમાં હરેક છેરે. પ્રભુ. ૪

દેહાભિમતીથી અનેક જીવો, જાણે છે એ જ અવિવેક છેરે. પ્રભુ.
તેથી શુભાશુભ સુખ દુઃખ માને, કામ ક્રોધ મોહાદી વિશેક છેરે. પ્રભુ.
તે માટે ગુરુ શરણે રહીને, સાધન સાધ્યાની જેને ટેક છેરે. પ્રભુ.
તે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ લહી જાણે, ભેદ જેવાં તેવાં હામે ભેક છેરે. પ્રભુ.

પદ ૨૫ મું.

કામની કામની કામની રે, કાયા નરની તો છે મોટા કામની. ટેક.
જો જડ વૃત્તિ નહીં તજે તો ત્યાં, કીમત છે પૂરી બદામની રે. કાયા.
તે માટે સદ્‌ગુરુ શરણે રહી, સાધન મુક્તીને પામની રે. કાયા.
વૈરાગાદીક સિદ્ધ કરીને, રાખ્ય વૃત્તિ ચીદ્‌ઘન ધામની રે. કાયા.
જે સમ વ્યાપક અનંત અગોચર, દૂર કરણુ જડ કામતી રે. કાયા.
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મમય થઈને, જનમ મરણુ ભય વામની રે. કાયા.

પદ ૨૬ મું.

આવીયો આવીયો આવીયોરે, નર દેહ તારે તરવાનો આવીયો. ટેક.
જાગ્યો ત્યાં લગે જડનોરે ગડબડ, બાકીનો સૂઈને ગમાવીયોરે. નર.
ખૂટશે આયુષક્ષણુક્ષણુ જાતાં, ક્રોડ ગણું દુઃખ કદી લાવીયોરે. નર.
લખ ચોરાશીમાં રઝળીશ જો કદી, કાળે અચાનક આવીયોરે. નર.
તે માટે તું શરણુ જા તેને, જે ગુરુ વેદ ફરમાવીયોરે. નર.
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ અખંડ ભજીને, છૂટીશ માયાથી તો તું ફાવીયોરે. નર.

પદ ૨૭ મું.

નાથને નાથને નાથને રે, અમે ભજીયે નિરંજન નાથને. ટેક.
જે બંધાણુલ તે ક્યમ છોડે, બીજાના બાંધેલ હાથનેરે. અમે.
મમતા મોહમાં જે ભૂલા ભટકે, શોધે તે કામનાના સાથનેરે. અમે.
રોગ અવિદ્યાનો અમને ન આવે, પીધો છે જ્ઞાનના ક્વાથનેરે. અમે.
ચૈતન્યકલ્પતરુ તણી ક્યમ ભરીયે, જાહુ જડ બાવળે બાથનેરે. અમે.
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ વણુ બીજી, અન્ય ન ગાઈએ ગાથનેરે. અમે.

પદ ૨૮ મું.

પ્રભુ તુંને પ્રસન્ન તે ક્યમ થાશે, તારી ઉલટી ચાલ ન જાય. પ્રભુ. ટેક.
કૃષ્ણ સ્વરૂપ કહે પ્રભુ કેરું, તે સુણતો નથી કાને;
જગ ધૂતાનાં વેણ સુણીને, ભટકજે રાને રાને. પ્રભુ. ૧
માલ રોગ સતાનાદિકની, માનતમાં ધન નાખે;
શીકોતર હનુમાનાદિકને, ઈશ કહી મુખ ભાખે. પ્રભુ. ૨

કામ વિવશ પામર વિષયીને, દેવ ગુરુ કહી માને;
સો મણ સાબૂએ ખર ધોયે, અશ્વ ન થાય નિદાને. પ્રભુ. ૩
વૈરાગાદિક સાધન જે ગુરુ, પ્રભુ પામ્યાનાં બોલે;
તે ગુરુ તો તારા મનમાંહે, નહીં પામરને તોલે. પ્રભુ. ૪
જેવર અશ્વાદિક જોઇને, પ્રભુ કહી પાયે લાગે;
ત્યાગી સંત મલે સામો તો, અવળુ મુખ કરી ભાગે. પ્રભુ. ૫
કોઈ સુણે વેદાંત કથા તો, મન માંહીથી ખીજે;
શોભા અન્ન વિષય ચરચા ને, ગાન તાનથી રીઝે. પ્રભુ. ૬
જગ કરતા પાલક સંહરતા, સાક્ષી સઘળે પોતે;
બાહર ભીતર ઘટ ઘટ વ્યાપક, તેને તું નહીં ગોતે. પ્રભુ. ૭
આકાશાદિક ચૌદ લોકમાં, અગણિત તન ઉપજાવે;
કલ્પ લગે તે હોયે કેવો, ઈ કાંઈ ન મનમાં લાવે. પ્રભુ. ૮
કલ્પ લગે બ્રહ્માંડતણાં તન, અગણિત પાળી જાણે;
એક પલકમાં સૃષ્ટિ ટાળે, તું તેને ન વખાણે. પ્રભુ. ૯
સર્વે મન બુદ્ધિનો પ્રેરક, અળગ રહ્યો ન જણાયે;
વણુ મેહેનત એ સઘળાં, કામ કરે નવ આવે જાયે. પ્રભુ. ૧૦
નિદ્રામાં આનંદ ભોગ, આપી સહુને સંતોકે;
કહેવાથી એ કામ બને, તે વાત ન મનમાં તોકે. પ્રભુ. ૧૧
સર્વ કાલ જે સરખો જાગે, ઠામ ન ન એ વણુ ઠાલો;
તે ઉપર તુંને નહીં પ્રીતિ, નિત્ય મૃતક છે વહાલો. પ્રભુ. ૧૨
કરતાદિક જે કારણ સઘળાં, ઇશ તણાં કહેવાયે;
અલ્પ એકદેશી શું કરશે, ભૂલે કાં ન ભરમાયે. પ્રભુ. ૧૩
માયાના ચકડોળ વિષે જે, બહુ બ્રહ્માંડ રમાડે;
તે મેહેલી તું અલ્પ સિદ્ધ પાસે, જઇ પાય પછાડે. પ્રભુ. ૧૪
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવાદિક સરવે, જેથી થર થર ધ્રુજે;
તે પ્રભુ મૂકી ઘાસફૂસને, ઇશ કહી તું પૂજે. પ્રભુ. ૧૫
એથી ભિન્ન નહીં તું તો પણ, દેહાધ્ય' કરી નાશે;
કર્ત્તા ભોકતા થઇ ફૂલ્યો, તેથી પડીયો યમને પાશે. પ્રભુ. ૧૬
જે દિન રેણ જુએ છે સહુને, તેને તું નથી જોતો;
ક્ષુદ્ર દેવ મંત્રોની માળા, તાણુછ રોતો રોતો. પ્રભુ. ૧૭

પેદા કર્તાં જો કદી કાયા, પશુની કરતો તારી;
તો દેવાદિક આડા આવત શું, તું જોને વિચારી. પ્રભુ. ૧૮
તન જોબન પામી ફૂલ્યો, મન ગમતો મારગ ધાર્યો;
આયુષ ખૂટે પાછો પશુમાં,રઝળીશ માર્યો માર્યો. પ્રભુ. ૧૯
જો પ્રભુ પૂર્ણ પ્રકાશક સઘળે, ગુરુ શરણે જઇ ટાણે;
નર તન ચટપટ ચાલ્યુ જાયે, પાછું નાવે નાણે. પ્રભુ. ૨૦
જે કર તે કર અરપણ તેને, જે સચરાચર સ્વામી;
રાત દિવસ રહે મમતા મૂકી, તું તેને શિર નામી. પ્રભુ. ૨૧
વૈરાગાદિક સાધનથી, સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ તપાશી;
જો પામીશ તો છુટીશ તેવણુ, રહેશે કામ ખવાશી. પ્રભુ. ૨૨

પદ ૨૯ મું.

જોજોજોજોરે, આ ઉંધમતિ જન અપાર; જોજોજોજોરે. ટે
સાચ જુઠ તણો કશો, મન ન વિચાર;
અંધ ધંધ જાયે ચાલ્યા, આંધળાની લાર. જોજો॰ ૧
કૃષ્ણની પ્રમાણુ વાણી, સુણે નહીં લગાર;
ભાંડ ભાટ વેષધારીતણો એતબાર. જોજો॰ ૨
અમકાથી છે આબરૂ ને લાજ મારી સાર;
પ્રભુથી વિમુખ એમ માને ગમાર. જોજો॰ ૩
વેર તણાં નામ માથે ધરે નિરધાર;
તંત્ર ને પુરાણ માને સાખી બેસુમાર. જોજો॰ ૪
શૂદ્ર તણા ગુરૂ ભાઈ જનોઇનો ભાર;
નાહક ઉપાડે તેની લાજ નહીં લગાર. જોજો॰ ૫
આચારજ રહિત આપા પંથીઓ અપાર;
કાખમાં વેદાંત ઘાલી ફરે બારેબાર. જોજો॰ ૬
કોળી નાળી લાવી માંડે પૂતળાંની હાર;
ઇશ માની શીશ નામે મૂંઢના સરદાર. જોજો॰ ૭
ચોરે ઠગ છીનાળ જાર તણે બહુ દ્વાર;
દેવધર માની બેમે મુડિયાંની હાર. જોજો॰ ૮
શોભા વિના દેખે ત્યાંથી તર્ત ભાગે બહાર;
ઘણી શોભા સાંભળે ત્યાં દોડે લારોલાર. જોજો॰ ૯

આપ્યો લાલ કરી બેસે બાહાર ચોળી છાર,
જાત જાણ્યા વિના જઈ સેવે જણ હજાર જોજો૦ ૧૦
મનમાથી નામ દેવ તીર્થનાં અપાર;
પેટ માટે પાડી ખોસે ઝડા હગીહાર. જોજો૦ ૧૧
જૂઠમાં ઠગાયે ભૂલી ઇશ આપનાર;
પત્થર પૂજારીને માને કામના કરનાર જોજો૦ ૧૨
ગગા આવ્યાં ખાડમા કહે વાટનો જાનાર;
તેને માને પણ ન માને વેદનો પોકાર. જોજો૦ ૧૩
એવાતણનાં વ્રત કરે ને કૂટે બહુ પ્રકાર,
રાડ્યાં મોહોટાં જોતા થાકે તોયે નાવે પાર. જોજો૦ ૧૪
લીંબડામાં મોહો જેવો છે દેવનો આકાર,
એવું સુણી જોવાને બહુ રઝળે નરનાર. જોજો૦ ૧૫
કૃષ્ણ કહે કર્મ છે સકામ તો અસાર,
તોયે શોભા માનતામાં ખોએ ઘરબાર. જોજો૦ ૧૬
લોકમા પૂજાવા ખમે ભુખ દુખ માર,
ગુરુ બોળી ઇશ જાણ્યા તણો નહી પ્યાર જોજો૦ ૧૭
પત્થર માંડે ઉકરડાને કાહાડવાને બાહાર,
લોક હનુમાન માને જાણતા ધરાર. જોજો૦ ૧૮
ત્યાગી આવે ગામમા તો ઉતરવા નહીં ઠાર,
ઢોંગીને સામૈયે જાવા હોકારા હોકાર. જોજો૦ ૧૯
મન્ને પૂજે ત્યાં ન લાગે પગે ઘરની નાર;
પાળીયો શણગારે ત્યા ખાયે ધક્કા માર. જોજો૦ ૨૦
કોરા બાણ પામે આવે નહીં કોઇ જોનાર,
કાચ મોહોરા બાંધે આવે લોકના અમાર જોજો૦ ૨૧
જેમે કહે હું સાધુ બ્રાહ્મણ તપસી યતિ સાર,
તેજ માને પણ ન જાણે ચોર શાહુકાર. જોજો૦ ૨૨
છતે હતે હાથ ઓડે ભીખારાં અપાર,
દાનપાત્ર જાણી તેને આપે ફાંફામાર. જોજો૦ ૨૩
પીતળને જે પૂજે તેને પૂજે બહુ પ્રકાર,
સાચો પ્રભુ ચિંધે તેથી કરે મારામાર. જોજો૦ ૨૪

વિદ્યાવંત તીર્થતણો શઠ્ઠાંનો નહીં ભાર;
પાણી પાદાડા ખોળ્યા કરે અભણ ને ભણનાર. જોજો૦ ૨૫
ખાડે પેસે બેસે કોઇ પાથરી તરવાર;
ગંજેરુ ભંગેરુ તેને માને સિદ્ધ મદાર. જોજો૦ ૨૬
અમકી પાસે લાલજી આવ્યા છાપો દીધી ચાર;
અમકી દોલત દીકરા આપે ધૂણે ખોડીયાર. જોજો૦ ૨૭
અમકો હૂતો પુનમ ઉપર જાતરાનો જનાર;
ડાકોરનાથે કરજ આપ્યું રૂપેયા છો બાર. જોજો૦ ૨૮
એવી વાતો સાંભળી તેને માને રેદીયાર;
સંભારે નહીં વિશ્વતણો પતિ પાલનાર. જોજો૦ ૨૯
પંથને પાખંડ એમ મૂઢનાં અપાર;
પ્રભુથી વિમુખ નીચ ગતિ આપનાર. જોજો૦ ૩૦
તેથી પાછો ફરી ખોળે ગુરુ તારનાર;
દેહાદિક વિષયતણો તજે અહંકાર. જોજો૦ ૩૧
ગુરુ વેદ થકી જાણે સાક્ષી નાથ સાર;
ત્રણ્ય દેહ તજી પોતે પહોંચે પરાપાર. જોજો૦ ૩૨
જાણ્યા સુધી ત્યાગ ભક્તિયુત કરે વિચાર;
પામે તે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ ભય નિવાર. જોજો૦ ૩૩

પદ ૩૦ મું.

જોજોજોજો રે, આ અજબ જગ બનાવનાર. ટેક.
ઇચ્છા માત્ર માયામાંથી પ્રગટે અહંકાર;
તેથી શબ્દ સ્પર્શ રૂપ રસ ગંધ સાર. જોજો૦ ૧
તેનું પંચીકરણ બને, ભૂતો થાય તૈયાર;
આકાશાદિક પૃથ્વી સુધી, પાંચે નિરધાર. જોજો૦ ૨
ભૂમીથી બહુ ઔષધી ને તેથી તન અપાર;
લખચોરાશી જાતતણા બોલે સૂત્રકાર. જોજો૦ ૩
પાયા વિના ચૌદ લોક અધરધરણહાર;
દેવો પ્રગટ કીધા તે તો ફરે નિરધાર. જોજો૦ ૪
ભૂમી જોતાં કાંઇ ન દીસે, ગુણ છે બહુ પ્રકાર;
રસ ગંધાદિક નીપજે તેને, જાણતાં નાવે પાર. જોજો૦ ૫

મીઠા મોળા ખાટા તીખા, તૂરા કડુ ખાર.
એકકકાના ભેદને જાણતા, બુદ્ધિ પામે હાર. જોજો૦ ૬
રક્તશ્વેતાદિક રંગ એકકા, જગમા બેસુમાર,
તેમજ પાણિને તેજાદિકના, ગુણ ન કો લેહેનાર. જોજો૦ ૭
પાચ ભૂતોના દેહો દીસે, મોટોટા ચમતકાર,
ચામે મઢેલા જુજવા ઘાટના, કોણ કળી શકનાર જોજો૦ ૮
પવન તણા થભથી, ચલાવે કારબાર,
પ્રાણાપાન વ્યાનોદાન, સમાન મદાર જોજો૦ ૯
આકાશાદિક ભૂત તણો, સત્વ ભાગ સાર,
તેથી મન બુદ્ધિ કરે, ચિત ને અહકાર જોજો૦ ૧૦
શ્રોત્ર ત્વચા ચક્ષુ ને રસના, ને ઘ્રાણ બાહાર,
આકાશાદિક તણી જ્ઞાન, ઇંદ્રિ જાણનાર. જોજો૦ ૧૧
વાગાદિક પાચ ઇંદ્રિ, કામ કરનાર,
નભાદિકથી પ્રગટ કરે. રજોનો વિચાર. જોજો૦ ૧૨
સ્થુલ સૂક્ષ્મ કારણ છે, દેહ ત્રી પ્રકાર,
તેના ચૈતન્ય આડા નાખ્યા, પડદા ભુલવનાર જોજો૦ ૧૩
પોતે માંહિ ને બાહાર બિરાજે, ભિન્ન ન થાયે લગાર,
કોઇ કરી ન શકે એવા સર્વે, કામ કરે દિલદાર. જોજો૦ ૧૪
વંધ્યાપુત્ર જેવો, અસભવતો પરીવાર,
શબ્દાદિકથી કરે એવો, બીજા કેનો ભાર જોજો૦ ૧૫
કરતે સતે નિત્ય અકર્ત્તા, લેપ ન પામે લગાર,
ચૈતન્ય આનદરૂપ છે વ્યાપક, જેનો પાર ન વાર જોજો૦ ૧૬
પડદામાં હુ મારુ માની, જે કરે વ્યવહાર,
કર્મ તણે આધીન ગણી, તેને ફેરવે આપ મુઆર. જોજો૦ ૧૭
ગુરુ શરણે રહી ત્રણ્યે પડદા, દૂર કરી જોનાર,
પુરુષને નિજરૂપ જણાવી, ટાળે અધકાર. જોજો૦ ૧૮
જે સચ્ચિદાનદ બ્રહ્મને જાણ્યા, તણો રાખે પ્યાર,
તેને થઇ ગુરુ રૂપ જણાવી, સાક્ષી કરે ઉદ્ધાર. જોજો૦ ૧૯

પદ ૩૧ સું.

જોજો જોજો રે, આ સત્ય સમજનો પ્રકાર ટેક
અહ અભિમાની કરી, મનીને મદાર,

જ્ઞાનેંદ્રીને સંગે સકલ, વિષય જાણનાર. જોજો૦ ૧
તે મન સાથે મળી કરે, સર્વ કર્મ સાર;
કર્મેંદ્રી દ્વારાયે તેથી, ચાલે વ્યવહાર. જોજો૦ ૨
માટે યજ્ઞ તીર્થ દાન, સેવાદિ ઉપચાર;
કર્મ વિદ્યા સકલ જેની, ઇંદ્રિયો સરદાર. જોજો૦ ૩
તે સત્વ રજ તમ ભેદેથી, ભિન્ન પ્રકાર;
તેમાં સાત્વિકને કરે છે, કૃષ્ણ અંગીકાર. જોજો૦ ૪
વિદ્યા વધે એવા યજ્ઞદાનાદિક, સેવાદિ આચાર;
ઇશ્વરાર્પણ બુદ્ધિયે કરે, સાત્વિકો કરનાર. જોજો૦ ૫
ઐહિક આમુષ્મિક ફળ શોભા, પોરસ પ્રત્યુપકાર;
માટે કરે તે રજોગુણી કર્તા, દુઃખ ભાગી નિરધાર. જોજો૦ ૬
તામસી કામ અંધારા આળસ, ને મગરુરી મુઝાર;
જે વિપરિત કરે તે તમોગુણી, અજ્ઞતા પામે અપાર. જોજો૦ ૭
વરણાશ્રમનાં કામ જરૂરી, સાત્વિક જાણે ભાર;
સદ્‌ગુરુ ને સદ્‌શાસ્ત્રની સંગત, તણો ઘણો પ્યાર. જોજો૦
રજોગુણી દુઃખરૂપ ધંધામાં, માને સુખ અપાર;
તમોગણીનાં સઘળાં કારજ, અંધારે અંધાર. જોજો૦
...ે ઉપાસન વિદ્યા, લિંગ તેનું કરનાર;
તપ્યાથી તે સિદ્ધ થાયે, માટે સાધવો પ્રત્યાહાર. જોજો૦ ૧૦
...યે પ્રાણાયામાદિક, યોગ કરે નિરધાર;
...ા તો આવડે જો ગુરુ, સિદ્ધ છે શીખનાર. જોજો૦ ૧૧
...સાધે વ્યાપક કાં તો, સાત્વિક મુર્ત્તિ સાર;
...ી તો રજોગુણી દેવનું, ધ્યાન હૃદે ધરનાર. જોજો૦ ૧૨
...ણી છે ભૈરવ ભૂત, પિશાચનો ચિતવનાર;
... ધ્યાનાદિક માંહે, છે મોટો ફેરફાર. જોજો૦ ૧૩
...ણી ને તમો ગુણી બંને, તે તે લોક મુઝાર;
...ં ફલ ભોગવે તો પણ, પાછો હારનો હાર. જોજો૦ ૧૪
...ણી શુદ્ધ સત્વને જીતી, પોહોંચે પરાપાર;
...ોકે કાં આ જગ માંહે, સદ્ય પામે ઉદ્ધાર. જોજો૦ ૧૫
...વા તો સદ્‌ગુરુ જાણે, અન્ય ન જાણણહાર;
...ુ પેટભરાનાં પાંપળાં, જગમાં બેશુમાર. જોજો૦ ૧૬

ત્રીજી વિદ્યા મોક્ષનું કારણ, બંનેમાં નહીં સાર;
પણ તે સાત્વિક લોકજ પામે, અન્યને નહીં અધિકાર જોજો० ૧૭
માટે નર તન પામીને,સાત્વિક વૃત્તિને ન વીસાર;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મને માથે, નિશ્ચે ધણી તું ધાર. જોજો० ૧૮

પદ ૩૨ મું–રાગ ગરબી.

જે જન જાગ્યા, ઘોર અવિદ્યા ઘેન તજી જગમાંહે;
નિજ રૂપ લહ્યું, ભેદ ભાવના મનમાં નાવે કયાંહે-ટેક. ૧
તેને સઘળે આતમારામ સદા, મનમાં ભય પ્રગટ ન થાય કદા;
હરખે નિરખે નિજ રૂપ મુદા, જે જન. ૨
દુખરૂપ જગત સુખરૂપ થયું, જડ વૃત્તિ વિલાસ સમાઇ ગયું;
ચૈતનઘન પૂરણ શેષ રહ્યું, જે જન. ૩
જાગૃતમાં અજાગ રહે કરતે, સ્વપનામાં નવ ભૂલે ફરતે;
સુષુપ્તિમાં સાક્ષીપણે વરતે, જે જન. ૪
ત્રય જીવતણા ત્રય ઇશતણા, ષટ ભેદ નિરંતર દૂર ગણ્યા;
એવા ચૈતન રૂપી વેદ ભણ્યા, જે જન. ૫
જડ બુદ્ધિ તે તેને નવ જાણે, જે મોહ્યા તન યૌવન નાણે;
કોઇ વરતે વિરલા એંધાણે, જે જન. ૬
તે નર તન ધારી બ્રહ્મ ખરે,જેના શરણાગત ભવસિંધુ તરે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સ્વરૂપ કરે, જે જન. ૭

પદ ૩૩ મું.

મોહોટમ મેલો, હું મારું એ અલ્પપણું દુઃખદાઈ;
મહાવિષ્ણુ તણે, ચરણે અરપો સઘળી કર્મ કમાઈ–ટેક. ૧
મોહોટપથી ભાર વહે જગમાં,મોહોટપથી પેહેલ મરે ઢગમાં;
પાડે સુરાને દલના પગમાં, મોહોટમ. ૨
અહંકારે રાવણ રાજ ગયું, કૌરવમાં કહેવા કોઇ ન રહ્યું;
નારદનું મરકટ વદન થયું, મોહોટમ. ૩
જેને દેહોહં મનમાંહે વસે, ચૈતનતા તેથી દૂર ખસે;
શબવત જીવત જોઈ શાસ્ત્ર હસે, મોહોટમ. ૪
ધન તન પશુ આદિક હરિમાયા, તેને મારું મારું કરી ધાયા;
ફરે ચકળવકળ મન ભરમાયા, મોહોટમ. ૫

હીંડે ચાર ખાણુમાં નિત્ય ફરતા, સુખ પામ્યાની ત્રેવડ; કરતા;
કરી પાપ અસંખ્ય પેટ ભરતા, મોહોટમ. ૬
તેથી વધતો જાયે પંથ ઘણો,! માટે પાલવ સાહો સંત તણો;
એક નાથ નિરંજન નામ ભણો, મોહોટમ. ૭
મેલો મમતા હંતા દૂર પરી, ભજો એક નિરંતર નાથ હરી;
જેથી આવાગમન ન થાય ફરી, મોહોટમ. ૮
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ અખંડ ભજો, બીજી કૂડ કલ્પના સર્વ તજો;
તેથી મુક્ત તણો શણગાર સજો, મોહોટમ. ૯

પદ ૩૪ સું.

ગુરુ શરણ રહી, જાણો સ્વાત્માને સર્વાંતર્યામી;
કઇ મુક્ત થયા, ભવબંધનથી જે સ્વરૂપને પામી-ટેક. ૧
જે પૃથ્વીમાંહી વસે છે સદા, જેને પૃથ્વી પાણી શકે ન કદા;
જેને વશ વર્ત્તિ રહિ ભૂમિ મુદા, ગુરુ શરણ. ૨
જલ અનલ અનિલ નભ એ રીતે, વશ વર્ત્તિ રહ્યાં પૂરણ પ્રીતે;
ન લહે તેને જે જગ જીતે, ગુરુ શરણ. ૩
રવિ શશિ ગ્રહ ગણ છે વશ તેને, બ્રહ્માદિક લહિ ન શકે જેને;
બ્રહ્માંડ વિષે નહિ ગમ કેને, ગુરુ શરણ. ૪
તે વેદ્યજનમાં નિત્ય રહે, તેને સ્વય જાણે પણુ તે ન લહે;
તેથી ફલ આપે ઉપદેશ કહે, ગુરુ શરણ. ૫
મન બુદ્ધિ ઇંદ્રિયો તન સર્વે, નહિ સમરથ એ વણુ કો કરવે;
તેને જાણી શકે નહિ નિજ ગર્વે, ગુરુ શરણું. ૬
વ્યાપક છે સહુમાં એજ સદા, બીજું ચૈતન અન્ય ન એથી કદા;
રમે બહુ રૂપે નિર્લેપ મુદા, ગુરુ શરણ. ૭
સહુને દેખે બોલે ધારે, કરે સહુનાં કામ રહી ન્યારે;
કોઇ એને ન દેખી શકે કયારે, ગુરુ શરણ. ૮
એ તો ધીથી પર વ્યાપક બાધે, પોતાથી સામો નવ લાધે,
કરી લાંધણુ કોટી કલ્પ સાધે, ગુરુ શરણ. ૯
દેહાદિકમાંહિ હું માની, જૂએ ભિન્ન દેવને અજ્ઞાની;
તેથી વ્યાપકની રહે બેભાની, ગુરુ શરણ. ૧૦
દ્રષ્ટા શ્રોતાદિક એ પોતે, બીજો જગમાં એવણુ નહીં જોતે;
જાણી શકશો આપોપું ખોતે, ગુરુ શરણ. ૧૧

તનથી પર જ્ઞાનેંદ્રી ગાજે, તેથી મન તેથી પર ધી છાજે;
તેથી અંતર્યામી પર રાજે, ગુરુ શરણ. ૧૨
નિયતાદિક કહીને જગ સારુ, શ્રુતિયે સ્વરૂપ શુદ્ધ નિરધારું;
માટે ચિદ્‌ઘન નિર્દ્ધર્મક ચારુ, ગુરુ શરણ. ૧૩
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સ્વરૂપ લહી, તુરીયા પદમાંહે થાઓ સહી;
પછે કાલકર્મની બીક નહીં, ગુરુ શરણ. ૧૪

પદ ૩૫ મું.

નહીં તન સરખો, તું તો તું હરિ તન સરખો કાં ખોળે;
તેથી લાભ કશો, વણુ દીઠે મન કલ્પિત ડાહાપણ ડોહોળે–ટેક. ૧
આ તન જડ પ્રગટ પડ્યુ રહે છે, શ્રુતિ લિંગ શરીરને જડ કહેછે;
જે સ્થુલ દેહ સઘળા વહે છે, નહિ. ૨
લખ ચોરાશી તનમાંહે ફરે, જ્યાં જેવું તેવું ત્યાં વિચરે;
તે તો સ્વર્ગ મહી પાતાલ ફરે, નહિ. ૩
તું તો સ્વસ્વરૂપનો અજ્ઞાની, તેથી લીંગ દેહમાં હું માની,
બધાણો બુદ્ધિ કરી નાહાની, નહિ. ૪
તેથી કર્તા ભોક્તા થઇને ફરે, ગુણ દોષ પરાયા શીશ ધરે;
હું કોણ વિચાર ન એવો કરે, નહિ. ૫
વિશ્વાનર હિરણ્યગર્ભ નામી, ત્રીજા ઈશ્વર પ્રલય પાર ગામી;
તારી ત્રણ્ય અવસ્થાના સ્વામી, નહિ. ૬
વિશ્વાદિકને તેમાં લીન કરી, ત્રણ ભેદ તજી જો એક હરી;
તેમાં મગ્ન થઇ રહે ધ્યાન ધરી, નહિ. ૭
એમ કરી ન શકે તો એક ગણી, જગ કર્તા પાલકહાર ધણી;
જગ વ્યાપકનો રહે દાસ બની, નહિ. ૮
કર સર્વે કર્મ અર્પણ તેને, જો એમ ભજી શક નહિ એને;
એમ કહે છે શ્રુતિ છે બાપ જેને, નહિ. ૯
કર્તાને ભૂલી તનધારી, ભજતાં ગતિ નીચ થશે તારી;
નરતન અમૂલ જાઇસ હારી, નહિ. ૧૦
ચૈતન થઇ રાખજી જડ સાંહામી, એવી વૃત્તિ મૂઢતા કાં પામી;
ભજ સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સ્વામી. નહિ. ૧૧

પદ ૩૬ મું–રાગ જંગલો.

કર્મ કરીને તરી કયમ શકનાર, અંધા હો–ટેક.
રાત દિવસ બહુ પાપ કરીને, આપી શકીશ મૂકી જાર. અં. હો. ક.
સ્નાનાદિક આચાર સકલમાં, બહુ અભિમાનનો છે ભાર; અં. હો. ક. ૧
વેદ પ્રમાણુ કાંઇ કરી નથી શકતો, ઉલટો બને છે ગુનેગાર. અં. હો. ક.
નાશવત ફળ ઝટ જાયે ખૂટી, પાછો તે ઠારનો ઠાર. અં. હો. ક. ૨
તજ અભિમાન શરીરાદિકનું, પ્રભુ ચરણે ચિત્ત ધાર; અં. હો. ક.
તેનો થઇ રહે જે છે કરતા, જગતનો પાલણહાર. અં. હો. ક. ૩
ચાકરને નહિ જોખમ ધણીનું, ધણી થયે ગેરુનો માર; અં. હો. ક.
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ એક વૃત્તિયે, રાત દિવસ તું સંભાર; અં. હો. ક. ૪

પદ ૩૭ મું–રાગ પ્રભાતી.

પાછો વળ પાછો વળ કહેતાં, મૂઢ તણાણો જાય રે;
જમ જમ જગ જલ ઉંડું આવે, તમ તમ અધિક તણાય રે. પાછો૦ ૧
માયા પર ચિદ્‌ઘન જગ વ્યાપક, નજરે નવ દેખાય રે;
માયિક ઘાટ રૂપ તેને લહી, ઘેર ઘેર ધક્કા ખાય રે. પાછો૦ ૨
જડ ઊપર દઢ મરકટ મૂઠી, ગૃહી મતવાદી થાય રે;
ધણો સંઘ ભેળો લહી, ભવ સાગરમાં બહુ ડોહોળાય રે. પાછો૦ ૩
સદ્‌ગુરુ ને સદ્‌શાસ્ત્રને જાણી, નૌકા રૂપ પમાય રે;
તો થઇ સાધનવાન અખંડિત, ચિદ્‌ઘન તીર પમાય રે. પાછો૦ ૪
પણ વિષયાંધપણે તે સામું, નજરે નવ જોવાય રે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સુખ મેલી, શ્રી ધનમાં લપટાય રે. પાછો૦ ૫

પદ ૩૮ મું–રાગ પ્રભાતી.

કૃષ્ણ દાસ તે જન જે સ્વપને, કૃષ્ણ વચન નવ લોપે રે;
અન્ય વચનને ગ્રહણ કરે, તે ઊપર શ્રીવર કોપે રે. કૃષ્ણ–ટેક. ૧
કૃષ્ણ કહે જે દૈવી સંપત્તિના, જે જન તે મારા રે;
આસુરી સંપત્તિના જે જન, તે તો નહિ મુજને પ્યારા રે. કૃષ્ણ. ૨
પર પીડા ન કરે મુખ વાણી, સત્ય પ્રિયે હિત બોલે રે;
અક્રોધી સંન્યાસી શાંતિવાન, ન ચાડી ખોળે રે. કૃષ્ણ. ૩
પ્રાણી ઉપર દયા લોલતા, વર્જિત કોમળ પોતે રે;
લજ્જાવાન ન લંપટ પ્રબલ, પ્રતાપી દીસે જોતે રે. કૃષ્ણ. ૪

ક્ષમાવાન ને ધીર શુચી, અદ્રોહી નહીં અતિમાન રે;
દૈવી સંપત્તિનાં એ લક્ષણ, સુણીએ તજી અભિમાન રે. કૃષ્ણ. ૫
સતવાદી જડ અસત પૂતલાંને, ઈશ્વર નવ બોલે રે;
તમો ગુણી મૂર્તિને ઈશ્વર, માની ઘેર ઘેર ડોલે રે. કૃષ્ણ. ૬
શાંતપણે હરિને ભજનારા, ક્યમ ટંટાલ વધારે રે;
જૂઠ ઠાઠ રચી ઝાંઝ ઢોલકાં, પાખંડી નર ધારે રે. કૃષ્ણ. ૭
કૃષ્ણ કહે સચરાચર વ્યાપક, એક રૂપ હું પોતે રે;
તે નવ માને શીશ ન નામે, ઘર ઘર મૂર્તિ ગોતે રે. કૃષ્ણ. ૮
કૃષ્ણ કહે મન બુદ્ધિ થકી પર, આત્મ સ્વરૂપ નિહાળો રે;
ઉલટા કહે જે અમે માનીયે, રાધા કાનડ કાળો રે. કૃષ્ણ. ૯
અણી પર એક વેણ ન માને, જગમાં વૈષ્ણવ થાય રે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ લહ્યા વણ, ભવે ભવે ભટકાય રે. કૃષ્ણ. ૧૦

પદ ૩૯ મું.

સજ્જન ચૈતનનાથ તજીને, પ્રતિમા શાને ધારી રે;
એ શું કરશે કામ તમારાં, મનમાં જુવોની વિચારી રે.સ૦–ટેક. ૧
તે નર કહે પ્રતિમાએ પૂર્વે, કાજ ઘણાંનાં સાર્યાં રે;
તે વણ ક્યમ આચાર્ય ગણીને, સેવક થાય અમારાં રે. સ૦ ૨
એક મૂર્તિયે દૂધ જ પીધું, એકે આપ્યો હાર રે;
એક મૂર્તિના વાઘ ફાટા, ફરતાં માલણ લાર રે. સ૦ ૩
એક મૂર્તિયે રીસ ચડાવી, ઠેલ્યો ભોજન થાલ રે;
એક મૂર્તિ મોટી તોળાણી, સોને સવા વાલ રે. સ૦ ૪
ચમતકાર અગણિત પ્રતિમાના, જગત સુણે છે કાને રે;
લાખો દૈવી જીવ અમારી, આપેલ મૂર્તિ માને રે. સ૦ ૫
સિદ્ધાંતી કહે આજ અચેતન, મૂર્તિ પ્રગટ જણાય રે;
આગળ પીતલ ખાતું પીતું, તે ક્યમ સત્ય મનાય રે. સ૦ ૬
ખરું હોય તો આજ બતાવો, ખાલી ન ગાલ ફુલાવોરે;
દેખી પેખી કાં ભૂલો છો, પરને કાં ભરમાવો રે. સ૦ ૭
તે કહે આજ કોઇને એવો, નહીં ભાવ વિશવાસ રે;
નહીં કાં આજ મૂર્તિ પણ બોલે, જમે અન્નના ગ્રાસ રે. સ૦ ૮
સિદ્ધાંતી કહે ભાવ વિના કાં, જૂઠા પંથ ચલાવો રે;
ભોળા જીવોને ભરમાવી, કાં ચાળા ચૂંથાવો રે. સ૦ ૯

ધન્ય ધન્ય આચારજ ધન્ય, દેવી જીવ તમારા કહીયે રે;
જેને ભાવ ભક્તિ વિશવાસજ, ખરેખરો નથી હૈયે રે. સ૦ ૧૦
આચારજને ભાવ નહીં ત્યારે, સેવકને હોય શાને રે;
વણ સામાને ગામ નોતરે, શું પામે શોભાને રે. સ૦ ૧૧
સમજવાના ભાવે ફલ આપે, કાષ્ટ પૂતળી નારી રે;
ભાવે કીધે પુત્ર જણીને, વંશ ન શકે વધારી રે. સ૦ ૧૨
લાખો માણસ મૂર્તિ પૂજે, એકની નવ બોલે રે;
લાખે એક ન બોલે એવો, મારગ મૂરખ ખોળે રે. સ૦ ૧૩
અમકે મૃતક ગાય દોહી હતી, એવી સાંભળી વાત રે;
કોઇ ન મુરદાં કરી એકઠાં, પૂજે દિન ને રાત રે. સ૦ ૧૪
કોક સિદ્ધિયે ભીંત ચલાવી, કો પ્રતિમા કો પાહોડ રે;
કોક સિદ્ધિ પ્રતિમામાં મૂકે, કોક નચાવે ઝાડ રે. સ૦ ૧૫
તેથી પ્રતિમાદિક જડ વસ્તુ, ચૈતન કદી ન થાય રે;
દુર્ગ દ્વાર દાંતે નવ તૂટે, મૂવા પછે ગજરાય રે. સ૦ ૧૬
ધ્યાન ધારણા પ્રાણાયામ ન, આસનનો ઉપદેશ રે;
ફક્ત ઢીંગલાં શણગાર્યાથી, વિદ્યા નાવે લેશ રે. સ૦ ૧૭
સમજ સિદ્ધની તેની પાસે, તેની સાથે જાય રે;
સાપ ગયે દરડાને વળગે, કદિ ન સાપ ઝલાય રે. સ૦ ૧૮
ત્યમ પ્રતિમાને વળગી પડ્યાથી, સિદ્ધ કલા ન પમાય રે;
એવી અલ્પ સિદ્ધિથી, જગદીશ્વર પણ કેમ થવાય રે. સ૦ ૧૯
પેદા કરનારની સિદ્ધિ, પ્રગટ જગત દેખાય રે;
દેવ દનુજ નર તિર્યક જલચર, અગણિત મૂર્તિ થાય રે. સ૦ ૨૦
સૂર્ય પ્રકાશ કરે સૃષ્ટિને, ચંદ્ર સકલને પોષે રે;
મેઘ જગતમાં વરસે અગ્નિ, બાલે વાયુ શોષે રે. સ૦ ૨૧
એક કાળમાં અગણિત કામ, કરે દેવાદિક સર્વ રે;
તે આગળ નર પ્રતિમાની તૃણ, સિદ્ધિનો શો ગર્વ રે. સ૦ ૨૨
સૂર્યાદિકના કાલ વિષે બહુ, નર પ્રતિમા પલટાય રે;
સૂર્યાદિકનો સ્વામી ઇશ્વર, પ્રતિમા ક્યમ કહેવાય રે. સ૦ ૨૩
ચમતકાર અગણિત દેવાદિક, જેવડીયે દેખાડે રે;
તે વ્યાપક ચિદ્રૂપ તજીને, પ્રતિમા શીદ રમાડે રે. સ૦ ૨૪

અમિત શક્તિ ઇશ્વર ઘટ ઘટમાં, તેને તો નથી જોતો રે;
પત્થરને ચૈતન કરવાનો, ધંધો ક્યાંથી ગોતો રે. સ૦ ૨૫
પામી સક તો પામ હરીને, ઘટમાં પ્રગટ બિરાજે રે;
ગીતામાંહે ચાલ કહી છે, તેજ જાણવા કાજે રે. સ૦ ૨૬
કૃષ્ણ વચન ઉપર મેહેનત, કરી શકતો નથી લગારે રે;
પીતલમાંથી પ્રભુ બતાવું, એવાં ડીંગ કાં મારે રે. સ૦ ૨૭
નિજ મમત્વ તજી ગુરુ શરણે રહી, ચૈતન સરવાવાસ રે;
તે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ લહીને, કાપો ભવના પાશ રે. સ૦ ૨૮

પદ ૪૦ મું.

ચોરઠગોર ન ચાલી શકે ભાઇ, શાહ રાહમાં એક ઘડી;
ઉઢાંઢલ મારગ તે ઝાલે, પર ધન ઊપર મરે પડી. ચોરઠગોર. ૧
સૂરા જન ચિદઘન પ્રભુ પામે, પ્રગટ જગતમા ઢાલ ખડી;
કાયર કામાદિકની ઠેશે, દોડતાં જાય દડી દડી. ચોરઠગોર. ૨
માયા ઘેન ભરયા શું કરશે, ખાશી ચોકી ખડી ખડી;
પિપિલિકાનો પગ ન ટકે ત્યાં, શું જાશે પગહીણ ચડી. ચોરઠગોર. ૩
કાચ કીડીયાં જોવા સારુ, ધક્કા ખાયે ચાર ઘડી;
બ્રહ્માદિક સુખ કરી વેગળું, અંતરમાં કયમ શકે ગડી. ચોરઠગોર. ૪
લોક રીઝવા માંડ માંડતાં, નવરા થાય ન એક ઘડી;
મન બુદ્ધિ પર સ્વામી પાસે, તે શું પોંટી શકે પડી. ચોરઠગોર. ૫
ભક્ત સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મના, બેસે માયા પાર ચડી;
બીજા વિષય ભૂખ ભડભડતા, નાના યોની પડી પડી. ચોરઠગોર. ૬

પદ ૪૧ મું-રાગ પ્રભાતી.

તે છે નાથ અમારો, જેપર નાથ ન બીજો કોએરે;
જેની સત્તાયે જડ ઝૂઝે, મૂઢ વિચારી જોએ રે. તે છે. ૧
જે કરતા પાલક સંહરતા, આપ અકર્તા સોએ રે;
સર્વ તણો જે જ્ઞાતા, જેનો જ્ઞાતા અન્ય ન હોએ રે. તે છે. ૨
નહીં સમાન ન સાહક જેને, આપે એક ન દોએ રે;
જે અપાર જગમાં પણ વ્યાપક, વારે ન વાયુ ન તોએ રે. તે છે. ૩
ત્રણ્ય ઇષણા ત્યાગ કરીને, પામે દ્વિજવર કોએ રે;
રાજા રાજ તજે જે માટે, તું કાં વેષ વગોએ રે. તે છે. ૪

તન ગોળીમાં પ્રણુવ નેતરે, પ્રણુવ રવાઈ પરોએ રે;
તો સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ લહે જે, ચંચલ ચિત્ત વલોએ રે. તે છે. ૫

પદ ૪૨ મું.

નિત્ય પ્રકાશક નાથ નૃસિંહ, માયા નિશા નિવારો રે. ટેક.
અહંકારરૂપી ધન ધારો, ચોદશથી અંધારો રે;
મહા મમતા જલ મોટી ધારે, વરસે છે ચોધારો રે. નિત્ય. ૧
સ્વસ્વરૂપનો પંથ ન સુઝે, ફોગટ ફરી ફરી હારવો રે;
નિજાનંદ નિજ જનને દેવા, અંતર આપ પધારો રે. નિત્ય. ૨
કામ ક્રોધ મદ મચ્છર લૂટે, આશા દે .લલકારો રે;
જ્યમ જ્યમ સુખ સાચવણી કરીયે, ત્યમ ત્યમ ક્લેશ વધારો રે. નિત્ય. ૩
જલધર હર વૈરાગ સ્વરૂપી, વાયુ વેગ વધારો રે;
જ્ઞાન દિવાકરને પ્રગટાવી, તમ ભય સહિત વિડારો રે. નિત્ય. ૪
સત્ય દયાદિક સાહકનું બલ, આપી કારજ સારો રે;
મનોહર મનમથ દૂર કરી ભવ, પલમાં પાર ઉતારો રે. નિત્ય. ૫

પદ ૪૩ મું-રાગ કલ્યાણ.

જે પૃથિવીમાં વ્યાપી રહી, ઔષધિ આદિક રૂપે થઇ;
અગણિત ઘાટ બનાવે ખરો, તે પ્રભુ મુજને પાવન કરો. ૧
જે જલમાં વ્યાપી મહી ધરે, ભૂ ભેળો થઇ સૃષ્ટી કરે;
જલ રૂપે સઘળે પરવર્યો, તે પ્રભુ. ૨
તેજ વિષે વ્યાપ્યો નિરધાર, ભૂતલનું જે કારણ સાર;
એ રૂપે સહુમાં વિસતર્યો, તે પ્રભુ. ૩
વાયુ વિષે જે વ્યાપક સાર, જેનો નભમાં છે વિસ્તાર;
પ્રાણ થઇ જગમાં સાંચર્યો, તે પ્રભુ. ૪
જે રવિમાં રહી કરે પ્રકાશ, ચંદ્ર વિષે વર્તે સુખ રાશ;
જે ગ્રહગણુમાં સમ રસ ભર્યો, તે પ્રભુ. ૫
મેઘ વિષે રહી વૃષ્ટી કરે, વિદ્યુત રૂપ ચમકે ખરે;
દિગપતિમાં દિક્‌માં પાંશરો, તે પ્રભુ. ૬
દેવ યજ્ઞ વેદોમાં રહી, કર્મ તણાં ફલ આપે સહી;
તેથી યજ્ઞ પુરુષ જે ઠર્યો, તે પ્રભુ. ૭
ચક્ષુ વિષે રહી દેખે રૂપ, શ્રવણ વિષે લહે શબ્દ અનૂપ;
વાચામાં બોલે ફરફરો, તે પ્રભુ. ૮

સ્પર્શે ત્વચામાં જાણે જેહ, રસનામાં રહી રસ લે તેહ;
મનમાં મન રૂપે આકરો, તે પ્રભુ. ૯
બુદ્ધિ વિષે રહી જાણે સર્વ, અહંકારમાં પોષે ગર્વ;
સર્વ વિષે ને સહુથી નરો, તે પ્રભુ. ૧૦
ચૌદ લોકમાં વ્યાપક સદા, કોઇ જગો લેપાય ન કદા;
જ્યમ આકાશ ન લેપે ધરો, તે પ્રભુ. ૧૧
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ અવિનાશ, જે સર્વત્ર અલુપ્ત પ્રકાશ;
તરશ અવિદ્યા નાશક ધરો, તે પ્રભુ. ૧૨

પદ ૪૪ મું–રાગ સામેરી.

પ્રભુને ભજીલેરે, પૂરણ પ્રેમશું, જે ચૈતન ઘન રૂપ અપાર;
સરવે કાલેરે, સઘળે જાગતોરે, સાક્ષી શુભાશુભ ફળ દાતાર. પ્રભુને. ૧
જોને તું વિચારીરે, જગ કરનારનેરે, જ્યાં ત્યાં અંધ કાં માથાં માર;
બોલી ને ચાલીરે, જે શકતો નથીરે, તે ક્યમ વહે બ્રહ્માંડનો ભાર. પ્રભુને. ૨
પ્રભુની પૂજા તો રે, તે નરથી બને રે, જે જીવત મૃત થઈ રહેનાર;
કોકને સાટેરે, પૂજ્યછ કોકનેરે, તું તો અંધેર નગર સરદાર. પ્રભુને. ૩
છે પ્રભુ તુંથીરે, તુજને ઢુંકડોરે, તું છો અવળે મુખ જોનાર;
મુખ નવ દીસેરે, આડે મુકે આરશીરે, ફોગટ કાં સામો પોકારય. પ્રભુને. ૪
સદ્ગુરુ શરણે રે, જઈ જાણે તું ખરું રે, તો મન સંશય રહે ન લગાર;
સમજે સાચો રે, કરતાં આવડે રે, જે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ વિચાર. પ્રભુને. ૫

પદ ૪૫ મું–રાગ સામેરી.

આ તન કેનુંરે, સંગે ચાલિયું રે, મનમાં તું જોને વિચારીને વીર;
ભૂપતિ કોટી રે, ભોં ભેળા થયા રે, અવતારી ન ટક્યા ધરી ધીર. આ તન
ક્ષણભંગુરતીરે, પ્રતિમા પૂજતાંરે, ક્યમ પતિ પામીશ તું અશરીર;
અકરણ ખોદે રે, કોણીયે કૂપને રે, તે નવ ભાળે નજરે નીર. આ તન.
જગતપતિનેરે, જોવા ખોળતાં રે, તું ધૂતારાને કાં ધીર;
શાખ ન પામે રે, સેવે આકને રે, કલ્પ લગે ભેળા થઈ કીર. આ તન.
સદ્ગુરુ કેરી રે, સત્ય વાણી સુણીરે, ત્યમ કામાદિક કૂડા ભીર;
ધરો ઘર ગોથાં રે, ખાતો આલશી રે, ભજને તું ચિદ્ઘન નાથ ગભીર. આ તન.
જેને ત્રાસે રે, સમ વર્ત્તે સદા રે, રવિ શશિ અનલ યમાદિ સમીર;
તે પતિ સાચો રે, સઘળા લોકનો રે, છે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ અતીર. આ તન.

પદ ૪૯ મું–રાગ કલ્યાણ.

તે પ્રભુને તું ભજ નિરધાર. ટેક.
જે સચ્ચિદાનંદ વ્યાપક રૂપ, નિર્ગુણ નિર્મળ અકલ અનૂપ
માયાયે કરે જગ વિસ્તાર, તે પ્રભુ. ૧
ઇચ્છાથી ઇશ્વર કહેવાય, હિરણ્યગર્ભ સંકલ્પે ગાય;
વિશ્વરૂપ વિરાટ ધરનાર, તે પ્રભુ. ૨
જાગૃતનો છે સાક્ષી વિરાટ, હિરણ્યગર્ભ લહે સ્વપ્નનો ઘાટ;
સાક્ષી સુષુપ્તિનો ઇશ્વર સાર, તે પ્રભુ. ૩
ત્રણ નામ પણ ચૈતન એક, કામભેદથી ભિન્ન વિવેક;
જગકરતા પાલક હરનાર, તે પ્રભુ. ૪
સર્વ દેવમાં આપ પ્રકાશ, સૂર્યાદિક જેથી પામે ત્રાસ;
લેપ ન પામે ક્યાંહી લગાર, તે પ્રભુ. ૫
કંઇક દેવ નર નારી ભજે, પણ કોઇથી કાંઈ નવ નીપજે;
સહુને એ ફલનો દેનાર, તે પ્રભુ. ૬
સર્વ જીવનાં જાણે કર્મ, રક્ષક સભાળે સ્થળ મર્મ;
જન્મ મરણ દાતા સરદાર, તે પ્રભુ. ૭
મન બુદ્ધિનો પ્રેરક આપ, વળગે નહીં જેને પુણ્ય પાપ;
જે વણ અન્ય નહીં જાણણહાર, તે પ્રભુ. ૮
ઋષી આદિક સ્વરૂપ જે ધરે, સાંગ વેદને પ્રગટ જ કરે;
જે મચ્છાદિક લે અવતાર, તે પ્રભુ. ૯
જ્ઞાની જનમાં પ્રગટ જણાયે, નિજ સ્વરૂપને પોતે ગાયે;
અકળ કળા નહીં કો કળનાર, તે પ્રભુ. ૧૦
માયામય બહુ રૂપ જણાયે, આપ અરૂપ ન આવે જાયે;
જાણે તે પોહોંચે ભવ પાર, તે પ્રભુ. ૧૧
પ્રગટ અસત જડ થાયે નાશ, મૃગજલસમનો શો વિશ્વાસ;
ચૈતન સત્ય પરાને પાર, તે પ્રભુ. ૧૨
ગુરુ શરણે સાધન સિદ્ધ કરી, વચન વેદાંતનાં શ્રવણે ધરી;
રાત દિવસ કર બ્રહ્મ વિચાર, તે પ્રભુ. ૧૩
વિશ્વાદિકનું ત્યજ અભિમાન, કર વિરાટ આદિનું ધ્યાન;
એક કરી જો અનંત અપાર, તે પ્રભુ. ૧૪

સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ ન જણાયે, ભેદથી માટે અભેદ ઉપાયે;
કરી થઇ રહે ચિદ્ઘન ભંડાર, તે પ્રભુ. ૧૫

પદ ૪૭ મું.

તુંને વારૂં વિરા હે, તું તો અવળે મુખ મ ચાલ. તુંને. ટેક.
કૃષ્ણજી બે કહે મારગોરે, વેદ તણો એ માલ;
એક કર્મ ને બીજો જ્ઞાન છેરે, તેમાં મન માને તે ઝાલ. તુંને. ૧
કર્મનો મારગ જો ગ્રહેરે, તો કામનાથી મન વાળ;
દેવ ગુરુની સ્મરુરે, તું રજ તમને ટાળ. તુંને. ૨
જો સકામની લાગશેરે, ઉરમાં તારા ઝાળ;
લખ ચોરાશીની જુતીયોરે, ખાતાં જાશે વાળ. તુંને. ૩
જ્ઞાન વિદ્યાનું જો કામ છેરે, તો વૈરાગ્યાદિ સંભાળ;
સદ્ગુરુને શરણે રહીરે, ભેદ મતીને બાળ. તુંને. ૪
કેવળ ઐહિક કામનાની તું, મનમાં બાંધીશ માળ;
તો તારૂં મન રેંટીયાની જ્યમ, ફરતું ભરશે ફાળ. તુંને. ૫
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મનેરે તું, રાખ માથે રખવાળ;
પાછો વળીને વિચારનેરે, તારે વાંસે ફરે છે કાળ. તુંને. ૬

પદ ૪૮ મું.

અમે બોલીયે વેદ પ્રમાણ, નિશ્ચે જાણજે વીરા હે. ટેક.
મેઘની વૃષ્ટિ સમાન છેરે, પણ જ્યાં જે બીનું વવાણુ;
તેવા તેવા રોપો નીપજેરે, હોયે ગંદકી ત્યાં કચકાણ. નિશ્ચે. ૧
ખારમાં ખાર વધે ઘણોરે, ભીંજે નહીં પાષાણ;
ત્યમ સુમતિને આનંદની વૃદ્ધિ, દે ઉપદેશની વાણ. નિશ્ચે. ૨
કામી ક્રોધી ગધાઇને ઉઠે, સુણતાં સત્ય વખાણ;
પંથી પાખંડીને દ્વેષ વધે, વાગે આકરાં મર્મનાં બાણ. નિશ્ચે. ૩
મૂઢ ન જાણે મર્મમાંરે, જે લાભ કીયો શી હાણ;
એમ બહુ બુદ્ધિ ભેદથીરે, દ્વેષી થાય છે લોક અજાણ. નિશ્ચે. ૪
મેઘને દોષ ન મૂલગોરે, ત્યમ બોધ પ્રકાશક ભાણ;
વિશ્વમાં પ્રગટ જણાવીયેરે, જે માને તે પામે નિરવાણ. નિશ્ચે. ૫
જે અતિ વ્યાપકના ભયથી છે, બ્રહ્માદિક પાંશરા બાણ;
તે સચ્ચિદાનદ બ્રહ્મનેરે, અમે કયમ કહીયે પાષાણ. નિશ્ચે. ૬

પદ ૪૯ મું.

તું તારું ન કામ વિસાર, તુંને વારુ વીરા હે. ટેક.
ચારે આહાર લહે સહુરે, પામર જીવ અપાર;
પેટ ભરાઈનાં પાંપળારે, પણ જાણે નર ને નાર. તુંને. ૧
પોતાને ભૂલી ફરેરે, , જગમાં બેસુમાર;
તે જાણ્યાને આપીયોરે, તુંને નરતનનો અવતાર. તુંને. ૨
તેજ વિદ્યાને જાણવા, વેદો મોકલીયા છે ચાર;
સદ્ગુરુમાં પ્રગટી કરીને, છે પોતે શીખવનાર. તુંને. ૩
એ તારું છે કામ માટે, તેને મનમાં તું વિચાર;
વૈરાગાદિક સાધનેરે, તુ કામાદિકને માર. તુંને. ૪
સદ્ગુરુથી બ્રહ્મ સાંભળી તેને, શાંતપણે ઉર ધાર;
માયિક ફલનો સગ તજીને, કર સઘળો વ્યવહાર. તુંને. ૫
કાળ શીંચાણો ચોર છેરે, માટે ચોંપથી રાખી પાર;
જો સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મનેરે, તો તુ સાત પેહેડીને તાર. તુંને. ૬

પદ ૫૦ મું.

પ્રભુ વ્યાપક રૂપ અપાર, નિશ્ચે જાણજે વીરા હે. ટેક.
એ વણુ ધરણીને કોણુ ધરેરે, કો ધરણી કરનાર;
અગણિત જડ આકાશમાંરે, તેનો કોણુ ઉપાડે ભાર. નિશ્ચે.
ચારે ખાણોનાં પૂતળાંરે, ચૌદ લોકમાં એ ઘડનાર;
ભૂજવા રગથી ખેલવેરે, નહિ ટાળતાં વાર લગાર. નિશ્ચે.
એ ચૈતનઘન એકલોરે, છે જડ માયા વિસ્તાર;
જીવોને જાણે ભૂજવારે, તે તો પામે યમના માર. નિશ્ચે.
માટે તે ગુરુ સેવીયેરે, જે વ્યાપકનો જોનાર;
તેજતણા ઉપદેશથી થાશે, મહાજનમાં પેસાર. નિશ્ચે. ૧
કામ ક્રોધાદિક ભાગશેરે, કરતાં નિત્ય સત્ય વિચાર;
તે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મનેરે, તું તો પામીશ આપ મુઝાર. નિશ્ચે. ૧

પદ ૫૧ મું–રાગ જંગલો.

જગતપતીની કળા કોણુ કરનાર, વીરા હો. ટેક.
સર્વ કરે ને સહુથી અળગો, વળગે નહીંજ લગાર; વીરા હો. ૧
વ્યાપક ચિદ્ઘન સાક્ષી સકલનો, પ્રેરક શક્તિ અપાર. વીરા હો. ૨

બાહ્યાભ્યંતર કરણુ ન જાણે, સહુનો એ જાણણહાર. વીરા હો. ૩
હું માનીને સુખ દુઃખ દાતા, કર્મ તણે અનુસાર. વીરા હો. ૪
નિજ જન રક્ષાકર બહુ રૂપે, રાત દિવસ તૈયાર. વીરા હો. ૫
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ ભવ તારણુ, ભૂલે નજ ગમાર. વીરા હો. ૬

પદ પર મું.

હરીને ભૂલી થયો જડે જડનો ગુલામ. અંધા હો. ટેક.
ઘેલાની પરે નાક ઘસણીયો, કરતો ફરછ ઠામો ઠામ. અંધા હો, હરી. ૧
તુંજ બનાવછ, તુંજ શરણુગારછ, તુંજ કરછ ધૂમધામ. અંધા હો, હરી. ૨
હરિજનથી અવળે મુખે ભાંખછ, જે પ્રભુ જાણ્યાનું ધામ. અંધા હો, હરી. ૩
પૂજારાને પૂજછ ભૂલછ, સદ્ગુરુજન વિશ્રામ. અંધા હો, હરી. ૪
છતે ધણીયે થયો નીધણીયો, જડ નહિ આવે કોઇ કામ. અંધા હો, હરી. ૫
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ જો સાચો, પ્રગટ પ્રતાપી સ્યામ. અંધા હો, હરી. ૬

પદ ૫૩ મું.

જનમ ધરીને ન જાણ્યો શ્રુતિ સાર. અંધા હો, ટેક.
મંત્ર યંત્ર છળ તંત્ર ને જાદુ, કરતે ગયો અવતાર. અંધા હો, જનમ. ૧
નહીં સતસંગ ગમે મન ઢોંગી, વામી કુટિલ ખળ જાર. અંધા હો, જનમ. ૨
આયુષ જાશે અચાનક ખૂટી, ખાઇશ જમતણા માર. અંધા હો, જનમ. ૩
ચેત ચેત સદ્ગુરુ શરણે જઇ, ઇશ ભજન ઉર ધાર. અંધા હો, જનમ. ૪
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સમ વ્યાપક, વણુ નહીં તારણહાર. અંધા હો, જનમ. ૫

પદ ૫૪ મું–રાગ ખમાયચી.

ઘણું સારા લાગોછોજી હો જાુઠ બકેરે.
ઇચ્છા વણુ કરી ન શકે કોઇ, માનત કીધે જકે રે. ઘણું૰ ૧
હરિ દે ને પરને કરગરવું, શાને અવળી લકે;
પાછું દુપણુ હરિને દેવું, મેહેનત કરીને થકે રે. ઘણું૰ ૨
દગલબાજનો ડોળ જોઇને, લૂટાઓ છો શકે;
જગ માયા ચકડોળે ફરતું, જોઇ નથી શકતા તકે રે. ઘણું૰ ૩
માન્યા યોગ્યને માની ન શકતાં, ત્રાંબા કેરે ટકે;
ફોગટ ધન વાંસે ધન ફેંકે, મરશો યમને ધકે રે. ઘણું૰ ૪
સાધન સદ્ગુરુ શરણુ જઇને, જો કરશો મન પકે;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ તો મળશે, નહીં કાં જાશો નરકે રે. ઘણું૰ ૫

પદ ૫૬ મું.

કૃષ્ણ પ્રગટિયા હૃદયમાં, બીજો એવર્ણુંરે નહીં બોલણહાર;
આનંદ ઓચ્છવ આજનો.
.પે આપ સ્વરૂપને ઓળખ્યું, શ્રુતિ કહેછેરે જે પરાને પાર. આ. ૧
ી શ્રવણ સુંણે સ્પર્શે ત્વચા, દેખે ચક્ષુરે રસના લે સ્વાદ; આ.
ણ ગંધ જાણે કર્મ ઇંદ્રિયો કરે કારજરે ઉઠે પ્રાણથી નાદ. આ. ૨
મન સંકલ્પ બુદ્ધિ લહે, ચિત્ત ધારેરે સ્મૃતિનું દાતાર; આ.
ંતા અહંકાર કરે વળી, મમતાનોરે ઉપાડે ભાર. આ. ૩
ગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિમાં જાગતો, તેનો સાક્ષીરે ફલનો દાતાર; આ.
ે જેવડીયે સહુ જીવતું, પોતે વ્યાપક રે જગ બાહાર મુઝાર. આ. ૪
શશિ આદિ ગ્રહગણ સહુ, જેવડીયે રે ફરે દિવસ ને રાત; આ.
ી આકાશાદિક શોભતાં, પાંચે ભૂતોરે કરે કાજ વિખ્યાત. આ. ૫
ો રાજે વિરાટાદિક સદા, ચારે વેદોરે શિક્ષા શુભ સાર; આ.
તે વણ કાંઈ દીસે નહીં, મૃગજલ છેરે જડ ઘાટ અપાર. આ. ૬
મારું ને તું તારું ગયું, એક વિલસેરે પોતે આતમરામ; આ.
શુષ્ક પરણ સમ પૂતળાં, નાનાં મોટાં રે સહુ ઠામો ઠામ. આ. ૭
ઇચ્છાયે વરતું ખરે, ભિન્ન સત્તારે મારી નહીં નામ; આ.
દાનંદ બ્રહ્મ કલ્લોલમાં, ડુબ્યાં ડુબ્યાંરે હવે ચૌદે ધામ. આ. ૮

પદ ૫૭ મું.

પ્રતનાં લક્ષણ સાંભળો, જે છે સાધનરે બ્રહ્મવિદ્યાનાં સાર;
જતને તે ઝટપટ સાધીયે,–
લક્ષણ-મોટાં એજ છે,' ગીતામાંરે પ્રભુ કહે નિરધાર. જત. ૧
ર્વ સંકલ્પજ. કામના, ત્રુષ્ટિ રાખેરે ચૈતન મુઝાર; જત.
ઉદ્વેગ ન મન ધરે, નહીં લાલચરે સુખમાંજ લગાર. જત. ૨
ા ક્રોધ ભય લોકમાં, કોઈ સાથેરે ન બંધાણુસ મન; જત.
મે આનંદ ન મન ધરે, બદ પામેરે નહીં દ્વેષોત્પન્ન. જત. ૩
વિષયથી ઇંદ્રીયો, પાછી વાળેરે કચ્છપાંગની જેમ; જત.
તપથી ભૂખે અન્નને, મટે વિષયોરે પણ રહે મન . પ્રેમ. જત. ૪
ે બ્રહ્મને તેના મન થકી, શાંતિ પામેરે વિષયોના પ્યાર; જત.
ધન કરતાં પણ વિદ્વાનને, ક્ષોભક ઇંદ્રિયોરે ખેંચે મનને લાર. જત. ૫

કરીને વશ તેને સર્વને, હું પરાયણરે રહે યોગમાં લીન; જત.
સર્વે ઇંદ્રિયો જેને વશ થઇ, તે છે સ્થિરમતિરે વળી અજ્ઞતા હીન. જત. ૬
કરે વિષયનું ચિંતન તે થકી, આસક્તિરે તેથી કામના થાય; જત.
કામ કુંઠીત થયે ક્રોધને ચઢે, કૃત્યાકૃત્યનોરે વિવેક પણ જાય. જત. ૭
ગુરુ શાસ્ત્ર તણા ઉપદેશની, સ્મૃતિ કેરોરે તેથી થાએ નાશ; જત.
સ્મૃતિ ગયે સમજણ જાયે બુદ્ધિની, બુદ્ધિ વેણુરે ઉવિત છે લાશ. જત. ૮
મન વશ ઇંદ્રિયે વશી કૃતમના, આવશ્યકરે કરે વિષયનાં કામ; જત.
રાગ દ્વેષ વિના છે પ્રસન્નતા, તે તો પામેરે ઉરમાં વિશરામ. જત. ૯
જાયે દુઃખ સઘળાં મતિ સ્થિર થયે, ચિત્તશુદ્ધિરે સ્થિતિ બ્રહ્મમાં હોયે; જત.
વણ શુદ્ધિયે બ્રાહ્મી સ્થિતિ નહીં, આત્મ ચીંતનરે નવ્ય જાણે સોયે. જત. ૧૦
વણ ધ્યાને તે શાંતિ ક્યાં થકી, વણ શાંતિરે તેને સુખ કેમ થાય; જત.
જેની ઇંદ્રિયો વિષય વાંસે ફરે, તેમાં મન પણરે તેની પાછળ ધાય. જત. ૧૧
તેની આત્મ સંબંધિ બુદ્ધિ હરે, વાયે ઉલટું રે જેમ નાવ તણાય; જત.
તેથી સમજણ નાવે જીવને, ભવોભવમાંરે બહુ બહુ ગોથાં ખાય. જત. ૧૨
માટે સર્વ વિષય થકી ઇંદ્રિયો, જેની જીતલરે તે સ્થિરમતિ જન; જત.
આત્મનિષ્ઠા નિશાવત લોકને, તેમાં જાગૃતરે છે જીતેંદ્રિ પ્રસન્ન. જત. ૧૩
છે વિષયનિષ્ઠામાં જાગતા, લોકો તેનેરે જ્ઞાની માને છે રાત; જત.
જેમ ઉલુક ન દેખે દિવસમાં, થયે રજનીરે તેને થાય પ્રભાત. જત. ૧૪
જેમ નદીઓ આવી મળે સિંધુમાં, નહીં ઉદધિનેરે તેનો પોરસ લોભ; જત.
તેમ વિષય મુનીવર ભોગવે, પ્રારબ્ધેરે નહીં કામ ન ક્ષોભ. જત. ૧૫
પામે તે જન શાંતી પણ કદી, નવ પામેરે જેને કામનું જોર; જત.
તજે જે નિસ્પૃહ સર્વ કામના, નહિ મમતા રે તે છે શાંતિનો ઠોર. જત. ૧૬
જે એ બ્રાહ્મી સ્થિતિ પામે ખરે, અજ્ઞતાથીયે તે કદી ન મુઝાય; જત.
અંતકાળે આવે જેને એ સ્થિતિ, સદ્ય તે પણ બ્રહ્મમાંહે સમાય. જત. ૧૭
તજે સર્વ મનોદભવ કામના, એ છે સઘળારે સાધનનું સાર; જત.
ભજતાં સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મને, એક તારેરે ઉતરે ભવ પાર. જત. ૧૮

પદ ૫૮ મું.

કૃષ્ણ જગદ્ગુરુ માનો સાચે મનરે; વિશવાશી.
તેથી સજ્જન કેહેશે તમને ધન ધનરે. વિશવાશી. ૧
જેણે જન સારુ જગમાં ધરિયો નરવેશરે; વિશવાશી.
આપ્યો અર્જુનને વિદ્યાનો ઉપદેશરે. વિશવાશી.

જેનું જગમાં ગીતા પ્રગટ કહાવે નામરે; વિશવાશી.
જે જાણેથી જન પામે ચિદ્દઘન ધામરે. વિશવાશી. ૩
જુઓ તેમાં પ્રભુજી આપ કહે નિજ રૂપરે; વિશવાશી.
કાંઈ પ્રકૃતિથી પર વ્યાપક શુદ્ધ અનૂપરે. વિશવાશી. ૪
છે તે પ્રકૃતિ ભૂ આપ તેજ ને વાતરે; વિશવાશી.
નભ મન બુદ્ધિ અહંકાર ભેદ વિખ્યાતરે. વિશવાશી. ૫
એ આઠ પ્રકાર લહે તેથી પર જેહ રે; વિશવાશી.
હરિ પ્રગટ રુપ પ્રભુજીનું જ્ઞાની તેહરે. વિશવાશી. ૬
જુઓ એ રીતે ભગવાન કહે સિદ્ધાંત રે; વિશવાશી.
કાંઈ જે રીતે કેહે છે સર્વે વેદાંત રે. વિશવાશી. ૭
તે માટે જગમાં જ્ઞાની સદ્દગુરુ આપ રે; વિશવાશી.
કાંઇ તે સેવ્યાથી જાશે સઘળાં પાપ રે. વિશવાશી. ૮
માટે સેવો સદ્દગુરુ મનમાં આણી પ્રીત રે; વિશવાશી.
જે કહે સદ્દશાસ્ત્ર કરો તે સઘળી રીત રે. વિશવાશી. ૯
છે પ્રગટ ગુરુ ભવજલ તરવાનું નાવ રે; વિશવાશી.
તરશો જો હોશે પૂરણ તમને ભાવ રે. વિશવાશી. ૧૦
ગુર દેવતણાં છે વચન વિષે કલ્યાણ રે; વિશવાશી.
માટે પાળીજે મન કર્મ વચનથી પ્રમાણ રે. વિશવાશી. ૧૧
કરો કર્મ ફલોની લાલચ મનથી દૂર રે; વિશવાશી.
કરો બ્રહ્માર્પણ જે હોયે શુભ કામ જરુર રે. વિશવાશી. ૧૨
તજો પોરસ વાદ અહંતા મમતા કામ રે; વિશવાશી.
જાંઠુ છળ જારી ચોરી ખુન હરામ રે. વિશવાશી. ૧૩
જડ બુદ્ધિ જન વિશ્વાસ ન રાખો [illegible] રે; વિશવાશી.
તજો જગધુતા રજતમગુણીયો જે [illegible] રે. વિશવાશી. ૧૪
રાખો મનમાં એક પ્રભુજીપર [illegible] રે; વિશવાશી.
જણ જણના ધર ધરના નવ્ય [illegible] રે. વિશવાશી. ૧૫
જાણો જગકરતા પાળક પ્રભુજી [illegible] રે; વિશવાશી.
ઘટ ઘટમાં વ્યાપક સાક્ષી [illegible] રે. વિશવાશી. [illegible]
એ વડીયે કામ કરે મન [illegible] રે; વિશવાશી.
અહું રાશી શશિ ધન [illegible] રે. વિશવાશી.

નિરાધાર' સદા નિરલેપ નિત્ય અવિકાર રે; વિશવાશી.
સ્થૂલાદિક રહિત સદોદિત જગદાધાર રે. વિશવાશી.
જેને નવ પોહોંચે મન બુદ્ધિ ને વાણુ રે; વિશવાશી.
જેથી વિમુખપણે ભટકે જન ચારે ખાણુ રે. વિશવાશી.
જે: જાણે સઘળે સુણે સંભારે સર્વ રે; વિશવાશી.
કોઇ સાથે રાગ ન દ્વેષ કપટ નહી ગર્વ રે. વિશવાશી.
એતો નિજમાયાથી રચે અનંતા ઘાટ રે; વિશવાશી.
જેના રોમ રોમમાં અગણિત છે વૈરાટ રે. વિશવાશી.
પુરુષોત્તમ એક અજન્મા પુરૂષ પુરાણુ રે; વિશવાશી.
જેના માયાથી બહુરુપે થાય વખાણુ રે. વિશવાશી.
એતો અમિત શક્તિ જેને કેહેતાં થાકે વેદ રે; વિશવાશી.
ધન્ય ભાગ્ય લહે જે ગુરુથી એક અભેદ રે. વિશવાશી.
એવા પ્રભુજીને દિન રેણુ ભજો એક તાર રે; વિશવાશી.
કરી વૈરાગાદિક સાધનને તૈયાર રે. વિશવાશી.
તજી ભેદ અભેદમાં ખેલો આનંદરૂપ રે; વિશવાશી;
કરો ધ્યાન અખંડ સમાધી સહજ અનૂપ રે. વિશવાશી.
જ્યાં સુધી વૈરાગાદિક સાધન રાશ રે; વિશવાશી.
પામો ત્યાં સુધી એક ભજો અવિનાશ રે. વિશવાશી.
નિત્ય ગાઓ સુણો પ્રભુવ્યાપક કરી સતસંગ રે; વિશવાશી.
મન વર્ચન કર્મથી રાખો એનો રંગ રે. વિશવાશી.
પ્રભુ જાણે સહુના મનનો ભાવ અભાવ રે; વિશવાશી.
ભાવિકને ભેટાડે તે સદ્ગુરુ નાવ રે. વિશવાશી.
નિજ ભક્તો ઉપર છે નિત્ય કરુણાવાન રે; વિશવાશી.
ટાળી દુર્ગુણ આપે સઘળી રુડી સાન રે. વિશવાશી.
જ્યમ બાળકને હેતે સંભાળે માત રે; વિશવાશી.
ત્યમ પ્રભુજી પાળે નિજ જનને દિન રાત રે. વિશવાશી.
જ્યમ નવ પ્રસુત ધેનુને પ્રેમનું પૂર રે; વિશવાશી.
વત્સ ઉપર ત્યમ સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ હજૂર રે. વિશવાશી.

પદ ૫૯ મું.

આવોરે સજ્જન મળી હરિગુણ ગાઇયે રે;
અવિચળ ગંગોદકે ઉર' વિષે નાહીયે રે. ૧

સૃષ્ટિકાળે જેની ઇચ્છાથકી અહંકાર રે;
તેથી નભ વાયુ તેજ જલ મહીં સાર રે. ૨
તેથી બહુ ઔષધી ને તેથી તન થાયે રે;
જૂજવા ઘાટોનાં કોઇથકી ન ગણાય રે. ૩
સર્વે પશુ તન ધારી કરે છે સ્વકામરે;
જેને જેવી ઘટે તેવી હરિ આપે હામરે, ૪
થાવર વૃક્ષાદિ જીવો બુદ્ધી વોણા જેહરે;
બોલી ચાલી કારજ ન કરી શકે તેહરે. ૫
બંનેથકી નરતન પૂરણ છે સારરે;
સર્વે કામો કરવા જેને શક્તિ છે તૈયારરે. ૬
કાને સુણે આંખે દેખે જીભે રસ જાણેરે;
નાસીકાયે ગંધ સ્પર્શ ત્વચાયે પ્રમાણે રે. ૭
વાણે બોલે હાથે ગ્રહે પગે ગતિકાર રે;
ઉપસ્થે આનંદ કરે ગુદે મળ બાહાર રે. ૮
મનથી સંકલ્પ બુધ્ધિ જાણે વસ્તુ સર્વ રે;
ચિત્તે તો સંભારે અહંકારે કરે તાર્વ રે. ૯
જાગૃતમાં સ્થૂલ સૂક્ષ્મ સ્વમ વિષે ભોગ રે;
સુષુપ્તિમાં આનંદભોગ તણો છે સંયોગ રે. ૧૦
દૂરદેશી જાણે ઘણી સમજી કરે કામ રે;
સંભારે લખીને રાખે ઘણાં જાણે નામ રે. ૧૧
સાર્થ વાણી બોલે ઘણી યુક્તિયો પ્રમાણો રે;
ગુરુ બોધ ગ્રહી શકે સાચું જુઠું જાણે રે. ૧૨
દેવ યક્ષ બ્રહ્મ વિષ્ણુ શિવ લોક સાધે રે;
પ્રભુજીને પામે કદી તેને જો આરાધે રે. ૧૩
બહુ વસ્તુ ભેળી કરે સઘરે સંભાળે રે;
એ રીતે જાણેં ને કરે સર્વે વ્રત પાળે રે. ૧૪
હાડ્યામમાંથી એવું નરતન કીધું રે;
નાથજીયે કૃપા કરી આપણને દીધું રે. ૧૫
ઘણું સમરથ પણ અચાનક ભાગે રે;
માટે સમજે તે હરિ ભજનમાં લાગે રે. ૧૬

એવા નરતનને જે ફોગટમાં ખોહોશે રે;
યમતણા માર વાગે તેતો ઘણું રોશે રે. ૧૭
માટે આપણે તો મળી ચિદ્દ્યન ભજીએ રે;
શુભ ગુણ સંધરીને દુર્ગુણ તજીએ રે. ૧૮
તજીયે ચોરી ને જારી ખળતા લબાડી રે;
ખુન દગા બાજી ફંદ રિંદગી ને ચાડી રે. ૧૯
રાખીએ સંતોષ દયા ક્ષમા સત્ય ધારી રે;
શમ ને આર્જવ દમ વૃત્તિ ખરી પ્યારી રે. ૨૦
તજીયે ભીખારી પ્રેતો કુમતિનો સંગ રે;
રાખીયે ચૈતનધન ચૈતનનો રંગ રે. ૨૧
જે જગતપર રાજે અનત અપાર રે;
અધો ઊર્ધ્વ મધ્ય સદા શુધ્ધ નિરાધાર રે. ૨૨
જે અપાણિપાદ ગ્રહે ગતી કરનાર રે;
આંખ્યો કાનો વિના દેખે સુણે ઠારેઠાર રે. ૨૩
બુદ્ધિ ચિત્ત વાણી સર્વ જાણે ને સંભારે રે;
અખંડ જ્ઞાન છે જેનું કદી ન વિસારે રે. ૨૪
એને કો ન જાણી શકે સહુનો એ જાણ રે;
નિત્ય જગદાદિ રાજે પુરુષપુરાણ રે. ૨૫
ભક્તની સહાય કરે આપે લે ઉધ્ધારી રે;
શુભ ગુણ આપે પ્રભુ કામનાને વારી રે. ૨૬
સનમુખ થાતાં તે પોતાના કરી થાપે રે;
કોટી કોટી ભવતણાં પાતિકને કાપે રે. ૨૭
કોટી અપરાધે હરિ ક્ષમા કરી તારે રે;
શરણે આવ્યા જે તેને કદી ન વિસારે રે. ૨૮
ઉરમાં પ્રકાશ કરે પોતે નિજ રુપ રે;
સદ્દગુરુ રુપે આપે બોધ તે અનૂપ રે. ૨૯
સાધંતાં સાહેતા કરી સવ સિધ્ધિ આપે રે;
સ્વરુપ પમાડી મૂલ અવિદ્યાને કાપે રે. ૩૦
જગમાં જીવતાં સુધી બહુ સુખ રાશ રે;
આપે નાવે રોગ શોક દુઃખ કદી પાસ રે. ૩૧

સર્વારંભ સિદ્ધ કરી શુભ ફળ આપે રે;
જડ બુદ્ધિ હાથે જોડે ડરે રે તેને તાપે રે. ૩૨
એવા પ્રભુજીને નવ ભૂલીયે લગાર રે;
આનંદ ઉમંગે રહીયે ભજન મુઝાર રે. ૩૩
કથા ને વિચાર વાતો પ્રભુજીની કરીયે રે;
કરતાં ભજન કામ કરીયે ને ફરીયે રે. ૩૪
ગાન તાન આજી કરીયે હરિ ગુણ કેરી રે;
ખાતાં પીતાં તેને સભારીએ ફેરી ફેરી રે. ૩૫
ભજીયે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ એમ દાહાડી રે;
ધારતાં ચૈતન જડ બુદ્ધિ દઈએ કાહાડી રે. ૩૬

પદ ૬૦ મું.

આવું રુડું નર તન પામી, ભજીયે ચિદ્દ્ઘન સ્વામી રે;
જુઠામાં જીવન ન ગમાવિ રે. ૧
ક્ષણ પળ ઘડી દિન રાત્રી થાયે, આયુષ ચાલ્યું જાએ રે;
ચેતીને સદ્દગુરુને શરણે આવિયે રે. ૨
સાચે ભાવે ગુરુ સેવીને, સુણીએ વચન પ્રમાણ રે;
જગવ્યાપક પ્રભુ અમિતશક્તિ ઉર ધારિયે રે. ૩
સાંઝ સવાર બપોરે ભજતાં, કામાદિકને તજતાં રે;
અખંડ આનંદ મનમાં લાવિયે રે. ૪
હરતાં ફરતાં પીતાં ખાતાં, મનમાં હરિને ભજતાં રે;
કામ ક્રોધાદિકને દબાવિયે રે. ૫
દુરિજન જડ જડ વાંસે ડોલે, મનમાં આવે ત્યમ બોલે રે;
તેનો કશો ડર ન ધરાવિયે રે. ૬
ઘટ ઘટ વ્યાપક નાથજ ભજતાં, જડ બુદ્ધિને તજતાં રે;
પાખંડીના પક્ષોને હરાવિયે રે. ૭
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મને ભેટી, કાળ તણો ભય મેટી રે;
નરકેથી નિજને બચાવિયે રે. ૮

પદ ૬૧ મું.

આવું સુંદર ધામ શરીરનું, જ્યાં નાથ રાજે સરદાર;
વિશ્વતણા સહુ દેવતા રે, ત્યાં છે સેવા કરનાર. આવું. ૧

દિગપતિયો શ્રવણે રહીને, શબ્દ પોહોંચાડણહાર;
વાયુ ત્વચામાં રહીને અર્પે, સ્પર્શ અનેક પ્રકાર. આનું. ૨
ચક્ષુ વિષે આદિત્ય રહીને, દાખવે રૂપ અપાર;
રહિ રસનામાં ને રસ, પોખે વરણ બેસુમાર. આનું. ૩
નાસિકાયે ભૂમિ રહીને, ગંધતણી દેનાર;
કર્મેદ્રીમાં અગ્નિ આદિક, રહી કરે બહુ કાર. આનું. ૪
ચંદ્ર રહી મનમાંહિ ચલાવે, સંકલ્પોની ધાર;
બુદ્ધિ વિષે બૃહસ્પતિ રહિને, જણાવે સારાસાર. આનું. ૫
ચિત્તવિષે ક્ષેત્રજ્ઞ રહી, સંભરાવે કરે વિચાર;
રુદ્ર અહતા પોષક રાજે, સ્થાન કરી અહંકાર. આનું. ૬
જાગૃત સ્વપ્ન સુષુપ્તિમાં, બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ કરનાર,
સાહેતા દેહોહ જ્યાં સુધી, છે પોતે ભતાર. આનું. ૭
સદગુરુ શરણુ જઈને વિચારે, ચિદ્દઘન રૂપ અપાર;
દેહ બુદ્ધિને દૂર કરીને, પોહોચે પરાપાર. આનું. ૮
છે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મજ બાકી, ભેદ મતિ ન લગાર;
આનંદ રુપ અભેદમાં, ઝીલે નહીં તેને સસાર. આનું. ૯

પદ ૬૨ મું.

તમે જપ નૃસિંહ જપ નૃસિંહ મન ધરો જો;
ભવસાગરથી તારક છે જે ખરો જો. તમે જપ. ૧
નિજ સેવકની સાહેતા કરે ધણી જો,
બીજો એવો નહીં જગમાં ધીંગો ધણી જો. તમે જપ. ૨
એ તો સઘળે દેખે સુણે જાણે સદા જો;
નહીં એથી છાનું જગમાં કદા જો. તમે જપ. ૩
ચૌદ લોક વિષે રાત્રિ દિવસ જાગતો જો;

પદ ૬૩ મું.

બોલો જેજેજે નિરંજન નાથની જો;
તજો સંગત સહુ કામનાના સાથની જો. બોલો૦ ૧
જે કોઈ કામનાની જાળમાં બાંધ્યા બકે જો;
તે તો અન્યને છોડાવવાને ક્યમ શકે જો. બોલો૦ ૨
પ્રભુ વ્યાપક છે ધરણી આકાશમાં જો;
એતો નાવે કદી કામનાના પાશમાં જો. બોલો૦ ૩
રવિ ચંદ્રાદિ ગ્રહ વિષે રાજતો જો;
તેને ફેરવે ને રહે પોતે અણછતો જો. બોલો૦ ૪
ફેરે જીવોને જુદી જુદી વાટમાં જો;
કોઇ સમજી ન શકે એના ઘાટમાં જો. બોલો૦ ૫
માયા માત્રથી રમાડે ચૌદે ધામને જો;
તેને જાણી ન શકે જે સેવે કામને જો. બોલો૦ ૬
એતો નરને છોડાવે માયાપાસથી જો;
જાણે નાથને જે વ્યાપક વિશ્વાસથી જો. બોલો૦ ૭
સાચે મને સદ્ગુરુની જે સેવા કરે જો;
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ જાણે તે ખરે જો. બોલો૦ ૮

પદ ૬૪ મું.

બોલો જેજેજે હરિ જગ ધામની જો;
એતો દૂરકરણ જડ કામની જો. બોલો૦ ૧
પ્રભુ જાણે છે જનતણા ભાવને જો;
સદ્ય ભેટાડે તે સદ્ગુરુનાવને જો બોલો૦ ૨
જે કોઈ કૃષ્ણતણી વાણીને અનુસરે જો;
તે ઉપર કૃપા નાથતણી છે ખરે જો. બોલો૦ ૩
જે કોઈ આવે શંકરતણા સાથમાં જો;
આપે જગપતિ મુક્તિ તેના હાથમાં જો. બોલો૦ ૪
જે કોઈ શંકરના દાસની સેવા કરે જો;
તેનો વાસ વિષ્ણુતણા ધામમાં ઠરે જો. બોલો૦ ૫
સાચે ભાવથી જે વ્યાપક ચૈતન ભજે જો;
તેના ઉપર ન જોર જમનું રજે જો. બોલો૦ ૬

એવી અમતણા નાથજીની રીત છે જો;
જાણી આવે શરણ જેને મન પ્રીત છે જો. બોલો૦ ૭
વિશ્વપતિ શરણાંગત વત્સલ સદા જો;
અતિ નીચને પણ દૂર ન કરે કદા જો. બોલો૦ ૮
પ્રભુ ટાળી શકે પાતક અનતને જો;
નિજરૂપ કરી શકે ક્ષુદ્ર જંતને જો. બોલો૦ ૯
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સમર્થ ધણી જો;
ચારે વેદ ન કહી શકું સત્તા તે તણી જો. બોલો૦ ૧૦

પદ ૬૫ મું.

સંતો આવો અમારડા દેશમાં જો;
શાને ભટકો છો કંગલીયા વેશમાં જો. સંતો. ૧
જ્યાં શોક રોગ મૃત્યુનો ભય નહીં કદા જો;
બ્રહ્માનંદ સુખ વરતિ રહ્યું સર્વદા જો. સંતો. ૨
કાયા કલેશ દોડ ધૂપ ન કરવો પડે જો;
જ્યાં જોઇયે ત્યાં સ્વામી સનમુખ જડે જો. સંતો. ૩
બાધા વિશ્વમાં વિરાજે નાથ અમતણો જો;
રક્ષા કરવા નિજ જનની, ચંચલ ઘણો જો. સંતો. ૪
જેની બ્રહ્માદિક દેવતા આશા કરે જો;
કામ ક્રોધ ચોર દૂરથી નાઠા ફરે જો. સંતો. ૫
એ છે સદા ચૌદ લોક વિષે જાગતો જો;
જાણ્યા પછી કદી થાય નહીં અણજતો જો. સંતો. ૬
મહાવ્રત તપ યજ્ઞ દાન આદરે જો;
તેથી નાથજી કબૂલ કદી નવ કરે જો. સંતો. ૭
સત્ય ધ્યાનથી જણાવે નિજરૂપને જો;
વણ ધ્યાન ન જણાવે મોટા ભૂપને જો. સંતો. ૮
એવા દેશમાં જો આવ્યાની આશા કરો જો;
સદ્ગુરુજીને શીશ ચરણે ધરો જો. સંતો. ૯
ગુરુ વચનેથી સાધન આદરો જો;
એ તો સદા નિજદેશ પમાડે ખરો જો. સંતો. ૧૦
સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ ધ્યાન પામશો જો;
તેથી જનમ મરણ ભય વામશો જો. સંતો. ૧૧

પદ ૬૬ મું. રાગ સારઠ.

તમે હૈડામાંહે વિચારો રે, પાંજરીયે પ્રભુ કેમ પડે રે; ટેક.
ભૂજલાદિમાં બાહારે સલંગ બિરાજે, વળગે નહીં રહે ન્યારો રે. પાં૦ ૧
આવરણોથી પર જગમાં ભરિયો, ઘટઘટમાંહિ ને બાહારો રે; પાં૦ ૨
નર દેવાદિક એના વશ વરતી, રહે ક્યમ રોકેલો તમારો રે. પાં૦ ૩
પરવશ જડ તેને નાથજી કેવો, જુઠી ઠગબાજીનો એ ધારો રે; પાં૦ ૪
તરવું હોય તો મનમાં દઢ કરી રાખો, સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ પ્યારો રે. પાં૦ ૫

પદ ૬૭ મું.

તમે સુંદર મતિને સંભાળો રે, દીવાની કરી કાં મારો; ટેક.
જડે જડ વાંસે તેને બહુ રઝળાવી, નરતન હીરો શાને હારો રે. દી૦ ૧
જમના ચપેટામાં જો પડશો અચાનક, તો નહીં પામો કદી આરો રે; દી૦ ૨
વેદ વચનનો તમે કરીને ભરોસો, સદ્‌ગુરુ શિરપર ધારો રે. દી૦ ૩
સ્થિર મન કરી હરિને જગ વ્યાપક, લહી અભિમાન નિવારો રે; દી૦ ૪
ભેદ રહિત સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મને, ભેટી પોતાને તમે તારો રે. દી૦ ૫

પદ ૬૮ મું.

તમે આવો રુડો અવસર પામીરે, ભજોને પ્રભુ શિર નામી; ટેક.
તન મન બુદ્ધિનો જે પ્રેરક પાલક, જગતણો અંતરજામી રે. ભ૦ ૧
તનાદિક પ્રત્યે બહુ જુદિ જુદિ શક્તિ, યુકિતયો લખાવે નહિ કામીરે; ભ૦ ૨
નવ જાણે તેને ન મળે કદાપી, જાણે તે રહેછે નીત્યે પામી રે. ભ૦ ૩
સહુને એ દેખે એને કોઇ નવ દેખે, ટાળે ભવ તણી બેઆરામી રે; ભ૦ ૪
સેવકતણાં તે સર્વે કારજ સુધારે, સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સ્વામી રે. ભ૦ ૫

પદ ૬૯ મું-દોહરા.

એક અખંડિત બ્રહ્મનું, મનમાં રાખો ધ્યાન;
જેથી ચૌદે લોકમાં, સઘળે પામો માન. ૧
કૃષ્ણજી એણિપેરે એચરે, વ્યાસ વસિષ્ઠ શુકદેવ;
નારદાદિક મુનીવરની, સહુની એક જ ટેવ. ૨
વેદવિદ્યા જે લાવીયા, તે પણ એને ગાય;
જે પ્રભુ વ્યાપક વિશ્વમાં, નવ આવે નવ જાય. ૩

જે પ્રભુને ભજવા થકી, નીચ ઉચ કેહેવાય;
ઊંચ ભુલે અભિમાનમાં, નીચથી નીચા થાય. ૪
જે પ્રભુ પાળે વિશ્વને, સાક્ષી પ્રકાશકરૂપ;
મન ઈંદ્રીમાં રાજતો, સંગ વિના છે અનૂપ. ૫
પ્રેરે પાળે સર્વને, યોગ્ય કરાવે કામ;
અળગો રહી વળગે નહીં, પૂર્ણ પ્રકાશક ધામ. ૬
તનને મનને તાજગી, જે રાખે દિન રેણ;
રુપ દેખાડે નેણને, વાંણીને આપે વેણ. ૭
રવિ પ્રેરક થઇ નેણને, સાહે કરે છે જેહ;
દિગપતિ પ્રેરી કાનને, વેણ સુણાવે તેહ. ૮
વરુણનો પ્રેરક જે થઈ, રસનાને દે સ્વાદ;
ભૂપ્રેરક થઇ ઘ્રાણને, આપે ગંધ પ્રસાદ. ૯
ટાહાડું હુનું દાખવે, ત્વગને પ્રેરી વાત;
કર્મેન્દ્રિના દેવને, પ્રેરક તે વિખ્યાત. ૧૦
ચંદ્રાદિકને પ્રેરણા, હૃદય દત્તકે કાજ;
કરિને ચલાવે એકલો, ચૌદ લોકનું રાજ. ૧૧
માયામય બહુ સૂરતો, નવલા નવલા ઘાટ;
ઇચ્છા માત્ર રમાડતાં, લેશ નહીં ઉચ્ચાટ. ૧૨
અકળ કળા જાણી શકે, કોઈ ન એવો કળનાર;
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવાદિકનો, નવ લાધે કંઈ પાર. ૧૩
ચૈતન રૂપ ભરી રહ્યો, જગમાં બાહાર, મુઝાર;
નજર તો આવે નહીં, નભથી સૂક્ષ્મ અપાર. ૧૪
જ્યાં સુધી લહે દેવને, પૃથિવી કેરો વિકાર;
ત્યાં સુધી તેને નાથજી, કરે ન અંગીકાર. ૧૫
માટે સદ્ગુરુ સેવિયે, શરણ જઇએ તત્કાળ;
કૃષ્ણ વચન ઉર ધારીયે, કેહે ત્યમ ગુરુજી કૃપાળુ. ૧૬
જ્ઞાની ગુરુજન આચરે, સત્ય વચન નિરધાર;
વ્યાપક ચિદ્દ્ઘન નાથનું, ભજન બતાવે સાર. ૧૭
દુષ્ટ ગુણો દૂરી કરે, શુભ ગુણ શીખવનાર;
પામરતાને પાલટી, આપે વસ્તુ અપાર. ૧૮

માને સદ્ગુરુ શીખવે, તેજ કૃષ્ણનો ભાવ;
તે પરમાણે ચાલતાં, ગીતા ભવજલ નાવ. ૧૯
ગુરુ ઉપદેશને પાળીયે, મોટી સેવા એહ;
જેથી પાતક પાંગરે, આવે ભવનો છેહ. ૨૦
પિંડ પુજાવે આપનો, ચિંધે પીતળ પાહાણ;
એવા ગુરુ શિષ્યને મળે, મહા નરકની ખાણ. ૨૧
ગુરુ વચનેથી સાધીયે, સાધન પ્રથમ વૈરાગ;
બીજુ નામ વિવેક તે, જડ ચૈતનનો ભાગ. ૨૨
શમ અંતરની શાંતિ, દમ ઇંદ્રિ જય હોય;
ઉપરતિ વિષયો ઉપરે, મન નવ જાએ સોય. ૨૩
સુખ દુ:ખ સહન તિતિક્ષા, શ્રદ્ધા ગુરુ વિશ્વાસ,
સમાધાન મનમાં રહે, નિજ સ્વરૂપની પ્યાસ. ૨૪
મોક્ષની ઇચ્છા મુમુક્ષુતા, એ સાધન શુભ સાર;
ગુરુ ચિંધે તો આવડે, મોક્ષતણા દાતાર. ૨૫
માટે ગુરુસમ કો નહીં, જગમાં બીજો અન્ય;
જે જન ગુરુ શરણે રહે, તે જનને ધન ધન્ય. ૨૬
જ્યાં સુધી એ આવડે, અંતરંગ સાધન,
ત્યાં સુધી હરિને ભજે, શુદ્ધ કરે નિજ મન. ૨૭
હક નિષ્ઠા રાખે ખરી, ગ્રહે ન ચીજ હરામ;
દાન દયા સત્સંગતિ, અન્ય ભજન નહીં નામ. ૨૮
ચિત્ત સંતોષ પ્રસન્નતા, વિદ્યાનો અભ્યાસ;
મદ મત્સર રાખે નહીં, ચોરી ન ચાડી ન હાસ. ૨૯
કેફી ન કૂસણ આળસ, દીર્ઘસૂત્રી નહીં ચોર;
દુર્ગુણથી ડરતો રહે, મનને રાખે ઠોર. ૩૦
મૃત્યુતણો ભય મનમાં, રાખી ન ગાફલ થાય;
દિન દિન પ્રભુને પામવા, પ્રેમ વધારે જાય. ૩૧
સહુ સાધનમાં શ્રેષ્ઠ છે, સાચે પ્રેમે ધ્યાન;
કરે સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મનું, તો ઝટ થાયે બ્રહ્મજ્ઞાન. ૩૨

પદ ૭૦ મું.

પરમગુરુ પરમેશ્વર સ્વામી, કરતા ભરતા હર બહુ નામી,
ચૈતન રૂપ પ્રકાશ નિરંતર, વ્યાપક એક કૃપાકર શંકર. ૧

તમ વડિયે રવિ આદિક મંડળ, તમથી વિધિહરિ શિંવ આખંડલ;
દશદિગપતિ વસુ તમથી રાજે, તમથી રુદ્રાદિત્યો છાજે. ૨
ઇંદ્રિય દેવ વિષય રહે તમથી, આજ્ઞા લોપ કરાય ન યમથી;
લોક ચતુર્દશ અજગ રમાડે, નિજ જનને નિજરૂપ પમાડે. ૩

ચૈતન ભિન્ન ન તમથી લાધે, વિમુખ થયે નર ભટકે બાધે;
હું મન વચન કરમથી શરણે, આવિ નમ્યો પ્રભુ અંતઃકરણે. ૪
પાહિ પાહિ ભવતાપ નિવારક, સાત્વિક મતિ દીજે તમહારક;
રાજી હો ત્યમ રાખો જગમાં, પણ મતિ રાખો સદ્ગુરુ પગમાં. ૫

નાથ સ્વરૂપ ન ચૂકું ઘડીયે, શ્વાસો શ્વાસ જપું તમ વડીયે;
ક્ષુદ્ર સ્વરૂપથકી મન ફેરો, દ્યો વિશ્વાસ ચિદાનંદ કેરો. ૬
વ્યાપક રાખું મનમાં ધારી, અન્ય ન વાદ કરે મતિ મહારી;
નાથ પ્રતાપ વધારો તનમાં, વાસ સદા આપો સજ્જનમાં. ૭

જડ બુદ્ધિને જેર કરીજે, અભયદાન નિજ જનને દીજે;
પાપમતિ મનમાંહથી કહાડો, કામાદિકને શાંતિ પમાડો. ૮
દૃઢ વૈરાગ વિવેક વધારો, શમ દમ ઉપરતિ આપી સધારો;
સહન શકિત શ્રદ્ધા પ્રભુ દીજે, સમાધાન સ્વરૂપમા કીજે. ૯

શુદ્ધ મુમુક્ષુપણું પ્રભુ આપો, મૂલ અવિદ્યા બંધન કાપો;
ઘટમાં નાથ સ્વરૂપ નિહાળું, પ્રેમામૃતથી હૃદય પખાળું. ૧૦
જ્યાં જોઉં ત્યાં તમને દેખું, જડ ધાટો મનમાંહે ન પેખું;
ચૈતન આનંદ ઘનમાં ભમતો, દિન પ્રતિ રાખો સુખમાં રમતો. ૧૧

ક્રૂર કટાક્ષ ન સ્વપ્ને ભાળું, રિઝ મોઝ દેતાજ નિહાળું;
સર્વ સૌમ્ય શકિતથી પેખો, મુજને અંગીકૃત કરી લેખો. ૧૨
ઘટઘટથી ભર પ્રેમ નિહાળો, જે જે વચન કહું તે પાળો;
જ્યાં જ્યાં મુજને ગમન કરાવો, ત્યાં ત્યાંથી શુભ લાભ અપાવો. ૧૩

ઉત્તમ ચાલ અહરનિશ આપો, સમજણ દઈને કલેશજ કાપો;
જે જે પ્રેરક પ્રેરો અમને, તે તે ઉત્તમ દોષ ન તમને. ૧૪
રાજી ત્યમ જ્યમ આપ ચલાવો, જગપતિ પર નહીં કોઇનો દાવો;
પણ નિજજન તો કરુણા માગે, મુશકલ કાંઈ નહીં તે આગે. ૧૫

નાથ કૃપાથી આનંદ પામું, ભેદમતિની ભ્રાંતિ વામું;
સર્વ સિદ્ધિ મુજ આગળ સ્વામી, રાખો અનુચરવત શિર નામિ. ૧૬

જય જય અશરણ શરણ દયાકર, ઇચ્છા માત્ર વિરાટ અભર ભર;
જય જય નિદ્રા રહિત ઉજાગર, અમિત કોટી શશિ ગુણસાગર. ૧૭
જય જય જ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રકાશી, જય જય અતિવ્યાપક અવિનાશી;
જય જય અનિર્વાચ્ય રહિતોપમ, જય જય નિત્ય પ્રકાશ અલગતમ. ૧૮
જય જય પૂર્ણ પ્રકાશ અભયકર, જય હૃત્કમલ નિવા કુમતિહર;
જય જય ઈશાધીશ સનાતન, જય સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મ સનાતન. ૧૯

ધીરો

એના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ કોઈ નથી. પણ કાફી રાગનાં પુષ્કળ પદો છે. તેમાં વેદાંતના ટેકા છે. તે સિવાય બીજાં પણ શૃંગાર ભકિતનાં પદો પણ છે.

ભકિત પદ સંગ્રહ.

પદ ૧ લું–રાગ ધોળ.

દમકા ભરોસા મત કર ભાઈ, સાધન કરદા સાઈ;
સાધન કરદા સાઈ, મેં વારી વરયા. દમકા. ટેક. ૧
પાવ પલકકી ખબર ન જાણે, કરે કાલકી આશ;
શીરપર જમડા જડપ રહે, હોયગા જંગલ વાસ. દમકા. ૨
હસ્તી ઘોડા માલ ખજાના, કોઇ કામ નહીં આવે;
અચેત હોકર કબ બેઠા હો, પીછેથી પસ્તાવે. દમકા. ૩

સદ્ગુરૂકે શરણે જાઈ, ચરણે શીશ નમાવી;
આધીન હોકર નીશદિન રહેનાં, જમકી ત્રાસ મિટાઈ. દમકા.
જેઆ આશ જાનેકુ ભાઈ, રહેનેકુ થીર નાહી;
સદ્ગુરુ ધીરા ભગત બતાવે, રાગી ભગવાન ભલાઇ. દમકા.

પદ ૨ જું-રાગ કાફી.

ભવૈયા ભાવે ભજો બ્રહ્મ રે, ભૂતળ ખેલ ભજાડો;
નૃત્ય કરો નાયક નાયકા રે, રચો આનંદ અખાડો. ટેક.
મન નાયક ન્યાય કર નેકી, અદલ ચલાવો નાવ;
ભાત ભાત ખેલો ખેલ ખાંતે, ભલો દેખાડો ભાવ;
સોહમ્ સરતે રે, આત્મા રમાડો. ભ.
જ્ઞાન ઘુઘરા ઘણુણુણુ ઘમકે, રણુણુણુ રોમ રણકાર;
સણુણુણુ સુર ઝણઝણે, ભણુણુણુ ભાન ભણકાર;
ગડડ મૃદગ ઝડ રે, લાગે ને લોટ ચોંટાડો. ભ.
ભાવ ભુગળો ભલી પેર બોલે, ડોલે શબ્દ સુણી દેશાંત;
તનનન તાન તાલ તમ્બુરા, સુરત નુરત થાય શાંત;
નિજ નામ નરઘાં રે, માન મઞ્જરાં વજાડો. ભ.
ધારી લાખા વેશ લાવો મન નાયક, રિઝ્યો રાજા જ્યોર્તરૂપ;
દાસ ધીર ધણી અકળક ઢળિયા, મોટા કોટિ બ્રહ્માંડના ભૂપ;
મન માની મોજ મળી રે, ધન્ય ઘડી ધન્ય દહાડો. ભ.

પદ ૩ જું.

અમારે દેશ આવો રે, લહાવો ઘણો લેવાને;
દેહગામ શેહેર સુંદિર રે, સાધો સોહમ્ સેવાને. ટેક.
શેહેરની લેહેર બની નૌતમ નગરી, પંચરંગી બંગલા બિરાજે;
મેહેલ મેહેલ મોતીનાં તોરણ, ઘેર ઘેર વાજીંત્ર વાજે;
નિવૃત્તિનો નાવલો રે, જૂવે તે જોયા જેવાને. અ.
દશ દરવાજા ને પાંચ બારી, છત્રીસ નારી કરે છંદ;
પ્રેમની વાતો સરસ સોહાગણ, માણે સચ્ચિદાનંદ;
પિયુની વાડીમાં રે, દીઠા મીઠા મેવાને. અ.

બાવનબજાર ને ચોરાશી ચૌટાં, ભવન ભવન પ્રત્યે ભાવ;
જ્ઞાન ભમરી ચિત્તને ચૌટે, બની ખૂબી ખેલ બનાવ;
તે નાભિના ઓરડા રે, રાજને રહેવાને. બ.
ઉન્મુની મંદીર અખંડ જ્યોતી ઝળકે, જડ જીવ સર્વની જાત;
શૂન્યમંડળ મળી હંસમંડળી, નિશ્ચેના ઘરમાં નાથ;
ધીર ગુરુ ગાદીએ રે, ભેટ્યા બ્રહ્મદેવાને. બ.

પદ ૪ થું.

સમજ્યા તે સુખ પામ્યા રે, સમ્યા તે સત્ય શેરડિયે;
હરખ શોક સમતુલ્ય રે, અલખ લેહેરડિયે. ટેક.
હસ્તામળ રવિ પ્રકટ્યો ઘટમાં, જળબિંબ જ્યોતિ પ્રકાશ;
સેજ સમાધિ અનહદ ધૂન લાધી, અસિપદ આનંદ ઉજાસ;
અદ્વૈત મગ્ન ઉગ્યુરે, લલુતા પ્રેમ પાંખડિયે. સમ૦ ૧
જ્ઞાન મેડકે કાળ મણિધર માર્યો,મને મોહ દધીના કીધા અહાર;
અજ અનુભવે આભ શોષ્યો, બગબુદ્ધિએ માર્યો અહંકાર;
તૃષ્ણા સિંહ નાઠો રે, સંતોષ શ્વાન ચઢયો કડિયે. સમ૦ ૨
હરિનામ નાવે ઉદક ત્યાં ન ચઢિયું, ચરુ અસત્ય સત્ય ચૂલ;
અસવાર અધર્મ ધર્મ તુરગમ, અસ્વારી ઉલટ અમૂલ;
ક્ષમા દયા દોડાવી રે, ક્રોધ કામ બાંધી બેલડિયે. સમ૦ ૩
પોતાના બનાવ્યા પોતે પ્રકટ્યા, સોનાએ ઘડ્યો સોનાર;
કીડી કુંજરને નાચ નચાડે, એમ કાદવે કીધો કુંભાર;
ધીર ધણી ભેટ્યા રે, પ્રકટ્યા ઘટ પ્રેમ ઝડિયે. સમ૦ ૪

પદ ૫ મું.

અકળ ગતિ તારી રે, પૂરણ બ્રહ્મ બ્રહ્મચારી;
તારો મર્મ ન જાણે રે, જોગીંદ્ર મોટા જોગધારી. ટેક.
અકળ ગતિ તારી અલબેલા, મર્મ નવ જાણે ભેદ;
કર્મ દાન દયાળ દાખલા, હાર્યા વિરચીના વેદ;
પાછા વાળી લાવ્યા રે, અસમાને ઉતારી. અકળગતિ. ૧
જગ્યયજ્ઞમાં હરિએ અવનિ માગી, લઘુરૂપ ગોપાળ;
વામનરૂપ ધર્યું પાતળિયે, બળિને ચાંપ્યો પાતાળ;
પ્રભુ પેર ન જાણી રે, પ્રતિહાર રહ્યા પાલી. અકળગતિ. ૨

પાણીમાં પાળ બાંધી પુરુષોત્તમ, રાવણ હણ્યો તત્ખેવ;
દશ મસ્તક હરિએ હાથે હણ્યાં, એવા દેવાધી દેવ;
જાનકીને લાવ્યા રે, રામાવતાર ધરી. અકળગતિ. ૩
કોટિ કૌતુક કર્યાં કૃષ્ણજીએ, દાવાનળ પીધો દયાળ;
ધણી ધીરાના ધીરજવંત છો, ગોવર્ધન ધર્યો કૃપાળ;
કાળિનાગ નાથ્યો રે, ઉપર કરી અસવારી. અકળગતિ. ૪

પદ ૬ ઠું.

હોલો હોલી કહે છે રે, પ્રભુજી મારી વ્હારે ચઢો;
બચ્ચાં મારાં માંહે રે, તળે આવી બીજા ખડો. ટેક.
બાણ તાણીને ઉભો પારધી, ઉપર આવ્યો બાજ;
પોલારમાંથી સર્પ નિસરિયો, તેને તો સરી ગયાં કાજ;
ગરુડનો ગામી રે, હરિ બિરદદાર બડો. હોલો. ૧
વિનતિ સુણી વિઠ્ઠલ પરવરિયા, સાપ માંહે નિરવાણ;
ભિલને ડેસતાં પારધીના, તત્ક્ષણ લીધા પ્રાણ;
બાણ ત્યાંથી છૂટયું રે, બાજ આવી હેઠો પડયો. હોલો. ૨
જૂઓ હરિ કેવા સંકટ મોચન,બચ્ચાં બચાવ્યાં કૃપાળ;
કાળું કરનારનું કરતો કાળું, એવો એ દીન દયાળ;
કાળનો કાળ કાળોરે, પ્રલ્હાદની વ્હારે અડયો. હોલો. ૩
કઠણ વેળાએ કારજ કરશે, ભજન કરો ભય જાય;
સ્વામી સેવાનું ફળ અમોલે, અંત સમે કરે સહાય;
થાય હરિ ઉભોરે, કદી કાળ સામો તડુકયો. હોલો. ૪

પદ ૭ મું.

અધનો નાસે આટલો રે, રણછોડ તમે રમો રમો;
દેવ ડાકોરનો ઠાકોર રે, મન ક્રમ વચને નમો નમો! ટેક.
બોડાણાનું બિરદ પાળવા, ગોકુળ કરી ગુજરાત;
લાવનારને વૈકુંઠ આપી, હરિ ડાકોરના થયા નાથ;
હવે ભાવતાં ભોજન રે, જુગતે જમો જમો! અધનો. ૧
દ્વારામતિ પે અતિ અનુપમ, કીધું ડાકોર ગામ;
ચૌદ લોકની ચળકી આણી, કીધું ચાર ધામનું ધામ;
ભગતનું ભાવ્યું રે, દયાળ દુઃખ ખમો ખમો! અધનો. ૨.

અંગે અગણિત પહેરો આભૂષણ, હરિ જેવી ઉપજે રુચી;
વસ્ત્ર વિવિધ જરકશી ઓઢો, પ્રિય પ્રેમીજન શુચી;
ચંદન ભાવનાં ચરચ્યો રે, ભૂલો નહીં સમો સમો! અધનો. ૩
અડસઠ તીર્થના અધિપતિ, હરિ નિર્ધનિયાનું ધન;
રાંકની રિદ્ધ સિદ્ધ રાજ અમારા, ત્રિકમ અપંગના તન;
ગોપીને ગુણીજનરે, ગોવિંદ ગમો ગમો! અધનો. ૪
અનુભવિયાનો અંતર દેવ તું, રાજ મહારાજ કૃપાળ;
કૃષ્ણ સ્વરૂપે કાળને કરડો, દામોદરજી તમે દયાળ;
સંભાળો સત સ્વામિ રે, દુષ્ટને દમો દમો! અધનો. ૫
અવનિ નભ અપ તેજ વાયુમાં, વ્યાપી રહ્યા રે વિશ્વેશ;
દશ દિશાને સ્થાવર જંગમ, પાતાળ માંહે પ્રવેશ;
ધીર બ્રહ્મદેશ ભૂલ્યા રે, તે ભૂતળે ભમો ભમો! અધનો. ૬

પદ ૮ મું.

કપોતની કહે છે રે, કંથ મારું કહ્યું કરો;
શિંચાણાનો ભય છે રે, પારધીએ બાણ ભર્યો. ટેક.
અહીંથી ઉડી અળગા રહીએ, આ દેશ તજી ઉપદેશ;
મર્મ વચન પિયુ મારું રે, માનો, અસત્ય નહિ લવલેશ;
પ્રમાદ પ્રભુ મૂકો રે, રાંક વેણ હૃદે ધરો. કપોત. ૧
કપોત કંથ કહે કાયર કામની, હોનાર પદારથ હશે;
શત્રુનું સાલ સેજમાં ટળશે, કરતાનું કહ્યું થશે;
હૃદયે હરિ રાખો રે, કૃષ્ણ કૃષ્ણ મુખે ઉચરો. કપોત. ૨
જીવ જાયે ઘટે ઘટ ગોવિંદ, પલકે અંક પ્રમાણ;
ડગમગતા તમે દિલથી રે ટાળો, સંભારો સારંગપાણ;
ચિંતા ન રાખો રે, દિલથી ના ડરો ડરો. કપોત. ૩
અહી ડસ્યો પારધીને પાયે, તૂટયો બાણ તેવાર;
ઉડયું શીર શિંચાણા કેરું, એવા કૃષ્ણ કૃપાળ કરતાર;
ભાવે ગુણ ભાખો રે, ભવજળ તરો તરો. કપોત. ૪
તન તરુવર પ્રાણ પંખીડો, નિવૃત્તિ કપોતની નાર;
અહંકાર અહી અને જરા પારધી, ક્રોધ શિંચાણો નિર્ધાર;
ધીર મુકુંદ મધુસૂદન રે, પલક ન રાખો પરો. કપોત. ૫

પદ ૯ મું.

સ્મરણ કરો શ્યામનું રે, જેનું નામ છોગાળા;
વારી જાઉં મુખપર રે, કાનડ કપટી કાળા. ટેક.
મુસ્તકે પાઘ ને કલગી તોરો, કુંડળ ઝળકે કાન;
ભાળ તિલક કર્યું કેસરી, શોભે છે ભીનેવાન;
આદ્ય અનાદ્ય રે, રાજ ઘણું રૂપાળા. સ્મરણ. ૧
દોરો કંદોરો ઝાંઝર લંગર, કનક બાજુબંધ બાંધે;
કંઠે લેઉં હાર હીરાનો, મળી સોના સાંકળી માંયે;
ઉપર આપે રે, મુગતાફળ માળા. સ્મરણ. ૨
પીળાં પીતાંબર જરકશી જામો, ઓઢી ઉપરણી અમૂલ્ય;
પટકેને લટકે મન મારું અટકે, નહીં કોઈ નાથ સમતુલ્ય;
ભયભવભંજન રે, ભક્ત પ્રતિપાળા. સ્મરણ. ૩
સોલ કળાવંત શ્યામ સ્વરૂપી, ધરો શોભીતા શણગાર;
નખશિખસુધી નંગ જડિયાં, તેનો કહેતાં ન આવે પાર;
દેવને દુર્લભ રે, નયણાં ભરી ન્યાળ્યા. સ્મરણ. ૪
એ પ્રભુરૂપ અંતરમાં દેજો, વળી વધારજો પ્રીત;
ધીરાને સદ્‌ગુરુ પ્રતાપે, અંતર દરશન દેજો નિત્ય;
પરસન થઇ ભક્તિ રે, દ્યો ઠાકોર ડાકોરવાળા. સ્મરણ. ૫

પદ ૧૦ મું.

અમારી અરજ સુણીએ રે, ગરવા ગુરુ બ્રહ્મજ્ઞાની;
સંશય સર્વ ટાળો રે, ગુરુજી આતમજ્ઞાની ટેક.
દીન બાળ હરિ શર્ણું તમારે, કોને કહે ગુરુ મારા;
પ્રશ્ન પૂછી કોને પાગે પડે એ, સચરાચર અવિધારા;
ભ્રમણા હરિ ભાંગો રે, જ્ઞાની માની અજ્ઞાની. અમારી. ૧
હરિહર હરખ્યા ગુરુજી ગરવા, ધરવા જાઇએ કિનું ધ્યાન;
નૃત્ય ગુરુ જેણે નારદ કીધા, તે પૂછે શું અન્યને માન;
તાન તાલ વિચારે રે, મહન્ત ગુરુ માની માની. અમારી. ૨
મોક્ષનું સાધન કર્મ હશે કે, જ્ઞાન હશે મહારાજ;
કે જ્ઞાન કર્મ મળી બે હશે, એ સંશય નિવારો રાજ;
ભ્રમિત થઇ ભટકું રે, મિથ્યા હું માણી માણી. અમારી. ૩

નિશ્ચે કરી તમે નાથ નિરંજન, બોલો બોલો બિરદાળ;
ત્રણ પક્ષમાં કહો ચક્ષ મિંચી, હરિ કિયો હશે રસાળ;
ધીર ધરે ધારણ રે, જોગદેવ જાણી જાણી. અમારી. ૪

પદ ૧૧ મું.

સુંણ શિષ્ય શાણા રે,તારી ભાંજું ભ્રમણ મતિ;
બુદ્ધિને અનુસારે રે, ગાજીને કહું જેવી ગતિ. ટેક
જેમ કેરીથી આંબો થયો ને, આંબાથી થઈ કેરી;
મેરીએ તો મર્દજ ઘડિયો, મરદે ઘડી ભાઈ મેરી;
ન લેં'રી જળ જૂદા રે, એકમેક વતી વતી. સુંણ. ૧
નભચર કેરી ગતિ ન થાયે, વિના બંને બે પાંખ;
ત્રયલોક કયમ દર્સે સંતને, હોય ન જ્ઞાનની આંખ;
પક્ષ એક ખોટો રે, જૂઠ નહિ રતિ રતિ. સુંણ. ૨
જ્ઞાન કર્મવડે મોક્ષોપાસન, નહિ એક નિરધાર;
કર્મ મૂકી એક જ્ઞાન ગ્રહે તેણે, ઉતરે નહિ ભવપાર;
વાર વાર કહીએ રે, અમે તો સત્ય મથી મથી. સુંણ. ૩
જેમ જળનિધિ જળધરરૂપે, જળધરરૂપે જળરાજ;
ઉભય મળ્યા વિણ વૃષ્ટિ ન વર્સે, થાય ન સૃષ્ટિનું કાજ;
ધીર વીર ધારો રે, એક શ્રેય નથી નથી. સુંણ. ૪

પદ ૧૨ મું.

સિદ્ધાંત કહો સાંઈ રે, જેની મન માંહિ આંટી;
ઘુંટાય ઘટ ભીતર રે, ઘણા તે દિન કેરી ઘાંટી. ટેક
બ્રહ્મને કહો બ્રાહ્મણ જાણે, જાણે પંડિત પુરાણી;
ન્યાયિક વ્યાકરણી વેદાંતી જાણે, કે જાણે સાંઈ કુરાની;
પુરાણી વચનો રે, જાણે કહો અમી છાંટી. સિદ્ધાંત. ૧
વેદી જોઇએ કે ભેદી જોઇએ, જોઇએ જ્ઞાની કે અજ્ઞાની;
રાય જોઇએ કે રંક જોઇએ, કહો જોઇએ માની કે અમાની;
ધ્યાની ધણી કેરો રે, કે જોઇએ જુવતીનો માંટી. સિદ્ધાંત. ૨
વ્યાજખોર નિરખે હલાલખોર નિરખે નિરખે, રાણી કે મહારાણી;
પટેલ નિરખે કે કોઈ મે'તાજી નિરખે, નિરખે કહેજે બહુ કા'ણી;
જાણીને ઝીણું જોતાં રે, નિરખે જેની ચાલ રાંટી. સિદ્ધાંત. ૩

ઘણા દીનો ધુચાગી ઘટમાં, સંશય નિવારો નાથ;
જો સંશય મિટે નહિ મારો, હરિ લાજે મઝ્યો હાથ;
સાથ સારો શોધ્યો રે, ધીરે બહુ ખાંટી ખાંટી. સિદ્ધાંત. ૪

પદ ૧૩ મું.

સુંણ ચેલા ચારુ રે, શ્રમણાને પરી કરી;
બ્રહ્મને ભેટે દેવા રે, તેવાને કહું ધ્યાને ધરી. ટેક

સંસાર બંધે બંધાયો જાણે, જાણે મુક્તિ જ્ઞાનવડે;
સમદૃષ્ટિને તૃષ્ણા ત્યાગી, વળિ વિષયાદિકથી લડે;
અડે જઈ એવા રે, ડરે ન કોના ડરચ્યા જરી. સુંણ. ૧
દૃષ્ટાંતવડે સિદ્ધાંત કહું સુંણો, સુંણો શિષ્ય મારા;
જાંબુવાન ક્યાં મનુષ્ય હતો, રિંછ હતો અવિધારા;
ધારા નવ જોઇએ રે, કહું તને ફરીફરી. સુંણ. ૨
હનુમાનજી વાનર રૂપે, વાલ્મીક વાલ્મીક રૂખ;
અસુરરૂપે વિભીષણ રાજા,શુકીએ જણ્યા મોટાશુક;
મુખ જેનું જોતાં રે, જ્ઞાની વડા જાણી હરિ. સુંણ. ૩
તાધ્યાં પિંજારાં જ્ઞાની ગણાયાં, માને જેને બ્રહ્મરાજ;
અત્યજ આદિ પૂજાઇ ગયા સાં, કોહો શું વડાનું કાજ?
રાજ ધીરા રીઝે રે, નવ જૂએ કીડી કેકરી. સુંણ. ૪

પદ ૧૪ મું.

મન મેવાસી, મગરુરીમાં રહો છો, પણ આખર તમારે મરવું છે;
તિલ તિલ તારે લક્ષ્મીવરની-આગળ, લેખુ કરવું છે. ટેક.
તેં શું પરઠ્યું ને શું પાળ્યું, અહીં આવી ઊંધે ઊંધું વાળ્યું;
જડ બુદ્ધિ જીવ બાધુ ગોતર બાળ્યું-મન૦ ૧
તારાં દશે દ્વાર જ્યારે બંધ થાશે, તારીવ્હારે તે વળતી કોણ ધાશે;
તારે આકાશ અવની એક થાશે-મન૦ ૨
બાની બકરી કસાઇ ઘેર આણી છે, તે તો પોણી પલની પરોણીછે;
એવી તારા અલ્પ આયુષની એંધાણી છે-મન૦ ૩
તારાં નીચાં કરમ નિશ્ચે નડશે, તુજ પાપી શરિરે પેજારાં પડશે;
જમ કિંકરની લાતો જડશે-મન૦ ૪

કાંઇ પુણ્યતણાં પગલાં ભરજો, કાંઇ પરમાથ કારજ કરજો;
દાસ ધીરના ધણીને હ્રદે ધરજો-મન૦ ૫

પદ ૧૫ મું.

જેને પિયુ મંળવાનો પ્રેમ હોય તે, આવો દેશે અમારેજો;
આડે અર્ણવે ઊતરી, નાવડું આવે છે આરે જો. ટેક.
દૂર બતાવે નાથને, તેને પ્રકટ પાસ દેખાડું જો;
એક સદ્દગુરુની કૃપાવડે, તેને બ્રહ્મલોક પોહોચાડું જો- જેને. ૧
એક અચરજ મારા દેશમાં, ગૌવાં ને સિંહ રમે ભેળાં જો;
અવળાંનાં સવળાં થર્યાં, કરમદીએ લાગ્યાં કેળાં જો. જેને. ૨
એક સદા પુનમ મારા દેશમાં, અમાસ ભુવન નવ આવે જો.
શીત ને તાપ વ્યાપે નહીં, એક બકરો બળદને ધાવે જો. જેને. ૩
એક અમૃત ફળ મારા મુલકમાં, તેના ભોગદારી ત્રિપુરારી જો;
ભરે વારિ દોરી ગાગર વિના, સુરતા સોહાગણ પણિયારી જો. જેને. ૪
એક અઝાડ ઝડે પરજન્ય પડે, પૃથ્વીનાં પડ રહ્યાં કોરાં જો;
પોઢયા હંસરાય ચોગાન ચોતરે, તેને અંગે ન અડકે ફેરાં જો. જેને. ૫
એક કંઠ વિના ગાય નાયકા, ને ચર્ણ વિના તે ચાલે જો;
એક ધીર સખી પિયુ પાસ રમે, મહાનંદ સુખ મહાલે જો. જેને. ૬

હરીભટ.

વડોદરાનો વતની. સંવત ૧૮૮૫ માં હૈયાત હતો. એણે દાતા હરીનો પંથ ચલાવ્યો છે. એના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથમાં દશમલીલા, હાલરડું, તથા કેટલાંક પદો છે.

સંક્ષિપ્ત દશમલીલા.

રાગ કાફી.

શ્રી ગુરુ ચર્ણ કમળરે, આદે આરાધુંજી;
સંક્ષેપે દશમ લીલારે, હરીગુણ ગાઉંજી. ૧
સકલ વૈષ્ણવ જનરે, કરુણા કીજીએ;
સરસ્વતી આદી માતરે, વાણી શુભ દીજીએ. ૨
હરીગુણ ગાવાનેરે, અતર ઇચ્છા હવી;
વર્ણવું બીજાપુરીરે, નહીં મોટો હું કવી. ૩
ભાખુ તે બાળલીલારે, ગોકુળ ગામની;
ગાઉં હરીગુણ ગાથારે, શ્રી કેશવરામની. ૪
ભૂતલે ભાર થયેરે, અસુર વાધીયા;
વસુધા સ્વર્ગે ગઇરે, સુરને આરાધીયા. ૫
ઇશ્વર* ઇંદ્ર આદેરે, અમર ટોળે મળિયા;
દયાળને દુઃખ કહેવારે, સભાળવા ક્ષીરત પળિયા. ૬
સુર સૌ સ્તુતિ કરેરે, મુનિવર તપ કરે;
વેદ તણી ધૂનીરે, બ્રાહ્મણ મુખથી ભણે. ૭
અરૂપનું રૂપ ન જાણેરે, વેદ તે શું વખાણે;
બ્રહ્મ અગોચર સાખીરે, રહ્યો વિશ્વને પાળે. ૮

* શંકર.

અચ્યુતાનંદ વાણીરે, અંતરીક્ષથી ઊપજી;
ઘન ગર્જી રહ્યોરે, જાણ સર્વને થઈ. ૯
બોલ્યા દયાળજી રે, કાં દેહ દમન કરો;
મથુરામાં જઈનેરે, અમર સૌ અવતરો. ૧૦
અમે અવતાર લેશુંરે, દેવકી માવડી;
ચારસું ગોપ થઈનેરે, ગોકુળની ગાવડી. ૧૧
વરસ અગીઆર સુધીરે, ગોકુળ વિષે વસશું;
વર્ષ તે બારમે રે, મામાને મારશું. ૧૨
એવો સંકેત કીધોરે, દયાળે દેવશું;
ધરાને મન દુઃખરે, તે ભાર ઉતારશું. ૧૩
સ્વજન સર્વ 'સાથેરે,' અસુરને મારીશું;
દુષ્ટ જે દમતારે, સર્વે સહારીશું. ૧૪
શેષને આજ્ઞા આપીરે, થજો તમે વીર વડા;
દુઃખ પામે છે ઘણુંરે, લોક તે બાપડા. ૧૫
તેડી ત્યાં જોગમાયારે, થજે તું વીજળી;
જશોદા કુખરે,' નંદઘરે દીકરા. ૧૬
હરીની માયારે, જાયે નવ ક્ષણ કળા;
વહાલે સંકેત કરીરે, ગઈ દેવ મંડળી. ૧૭
અમર અવતર્યારે, જાદવ થઈ ઘણા;
સેવક થઈને વર્તેરે, પાપી તે કંસતણા. ૧૮
પરવશ થઈને પ્રજારે, પાપીને પૂજતી;
અધર્મે કંસનેરે, ધરણી ધ્રૂજતી. ૧૯
ન થાયે યાગ યજ્ઞરે, કે યજન બ્રહ્મનાં;
શેવાળે સર્વે વિંટ્યુંરે, દર્શન દેહેરાં દેવનાં. ૨૦
બીજા જે રાજા મોટારે, દેશવિદેશ ચાંપે;
અસુર અન્યા ભર્યારે, કંસથી કાળ કાંપે. ૨૧
વીમાસણ કંસરાયરે, મનમાં કીધીજી;
ભગીની દેવકીજીરે, વસુદેવને દીધીજી. ૨૨
પેહેરામણી ઘણી કીધીરે, મહિમા રાખવા;
બેનને સાસરે વળાવેરે, પોતે રથ હાંકવા. ૨૩
પ્રજા જોવાને મળીરે, લાગી શુભ મુખે કહેવા;
બેનનાં લાડ પાળ્યાંરે, પીતરાઈ ન હોય એવા. ૨૪

શ્રવણે સ્તુતિ સુણીરે, હરખ્યો કંસનો પ્રાણી;
રાયને ચિંતા કરવારે, થઇ આકાશે વાણી. ૨૫
"શું સગાઈને મોહ્યોરે, વળાવે શેરડી;
દેવકી દુઃખદાયીરે, વિષની વેલડી. ૨૬
વીરો થઇને વળાવેરે, જાણે બેન આપણી;
ડંસસે તુને દેવકીરે, થઇને સાપણી. ૨૭
ભગની કેરેડોરે, આઠમો દીકરો;
તે તુંને મારશે રે, બોલ તું માને ખરો."· ૨૮
સાંભળી સ્વર્ગની વાણી રે, કસ કોપે ચડયો;
રાશપરોણો નાંખીરે, રાય પ્રથવી પડયો. ૨૯
રાયજી રોષે ભર્યારે, રાતી થઈ આંખડી;
ચોટલો ગૃહીને તાણીરે, દેવકી રાંકડી. ૩૦
મારવા ખડગ કાઢ્યું રે, જાણે શું વીજળી;
દેવકી પગે લાગે રે, વીનવે લળી લળી. ૩૧
"વિરા શો વાંક મારોરે, મન વિચારીએ;
જેને તમે લાડ લડાવ્યારે, તેને કેમ મારીએ. ૩૨
નમાઈ હું ન બાપીરે, આશરો તમતણો;
પ્રીત કરી પરણાવીરે, હવે મુને કાં હણો?" ૩૩
પ્રજા જોવાને મળીરે, રડે સૌ સુંદરી;
વસુદેવ કરજોડીરે, વીનવે વિનતિ કરી. ૩૪
આણી મેંયે આપવોરે, બાળક એ તણો;
તેને તમે મારજોરે, એને કાં મિથ્યા હણો. ૩૫
વચન સાંભળીરે, કારાગ્રહ રાખીઆં;
હાથે પગે બેડીયોરે, દોહીલાં દાખીઆં. ૩૬
નારદના કહ્યા માટેરે, છોરુ છ મારીયાં;
કંસનાં કર્મ કૂડરે, વહાલે વિચારીયાં. ૩૭
તેડી ત્યાં જોગમાયારે, કહ્યું ત્યાં શ્રીમુખે;
સાતમો ગર્ભ મૂકોરે, રોહીણીજીને કૂખે. ૩૮
પેટ જશોદાતણેરે, જોગમાયા અવતરી;
કંસે તે વાત જાણીરે, ગર્ભ ગયો ઓગળી. ૩૯

આઠમો ભગવાનનો રે, કેવળ કાળ કહીએ;
કંસ રાજાતણો રે, નાશ કર્યો જઈ ભઈએ. ૪૦
દેહ દેવકીતણો રે, તેજ ઘણું કરે;
અંધારા મંદિરમાંહે રે, મણીની જ્યોત ફરે. ૪૧
સેવકે જઈને કહી રે, કંસને વાતડી;
રાયજી આવી જૂઓ રે, બેનની જાતડી. ૪૨
કારાગ્રહ કંસ આવ્યો રે, જોયાં ત્યાં ભગની;
દેહ દેવકીતણો રે, દીઠો શુદ્ધ અગની. ૪૩
કપોળે સુરજ તપે રે, વેણીશું વિષ ધરી;
દ્રષ્ટી બે બાણ તાણ્યાં રે, ભ્રગુટી ધનુષ ધરી. ૪૪
દંત બે અધુર ડંસે રે, મરડે બાંહેડી;
હીંડતાં ધરણ ધ્રુજે રે, વાંકી રોમાવળી. ૪૫
દેખીને કંસ ફાટ્યો રે, વેરીડો ઉપન્યો;
ગર્ભ ઘણું બીહાવે રે, બેન સ્વરૂપનો. ૪૬
સૌ રખવાળને તેડ્યા રે, સાચવો ખપ કરી;
બેનને આકરી રે, કરી બધીગરી. ૪૭
રાયને ઊંઘ ન આવે રે, ચિતમાં ચિંતા ભરી;
નિશદિન ફાટ્યો ફરે રે, મનમાં વિષ ધરી. ૪૮
ગર્ભનું રૂપ બીહાવે રે, આંખમાં તમર આવે;
ચિત્ત તો વ્યગ્ર થયું રે, અન્નોદક નવ ભાવે. ૪૯
કુંવર કાળ કેવળ રે, કેમ જાએ કળ્યો;
કંસને કષ્ટ વાધ્યું રે, સુકીને સ્વલ્પ વળ્યો. ૫૦
રાયજી દિવસ ગણે રે, પ્રસવ તે બાળના;
ભૂપતિ વિનય કરે રે, બહુ રખવાળના. ૫૧
ભાઇ રખે ભૂલતા રે, રહો નિશદિન જાગતા;
ચારે પોહોર કરો ચોકી રે, ફરો ઢોલ વાજતા. ૫૨
અવાસે સિસું ઢળાવ્યું રે, પાણનાં પાટીયાં;
સાંકળ ભૂગળ મારી રે, તાળામાં રાખીયાં. ૫૩
પ્રસવની અવધ આવી રે, માસ પૂરણ હવા;
દેવકીએ દીવસ જાણ્યો રે, આવ્યું પેટ દૂખવા. ૫૪

સ્વામિનાથ વિનય કરતાં રે, બોલતાં બીજીયે;
નાયજી વાંકી વેળા રે, લાજ ન કીજીયે. ૫૫
મારે નહી પીયર પાસું રે, સાસુ ને સજની;
કોને કહું વેદના રે, દોહેલી રજની. ૫૬
ઓછાં તપ કરીને રે, અવની અવતર્યાં;
આઠ બાળક હવાં રે, એકો નહીં ઉગર્યાં. ૫૭
હવે શી આશડી રે, મનોરથ મેલોજી;
કાંઇ થકો ઉગરે રે, એ છઇયો છેલોજી. ૫૮
કપરું કર્મ દીસે રે, છુટીએ કેમ કરી;
દુશમાં હુંજ દુઃખી રે, એમ કહી આંખ ભરી. ૫૯
સેવક જઇ જાણ કરશે રે, કંસ ભૂપાળને;
ઝીકશે શિલા સાથે રે, કાળ એ બાળને. ૬૦
પ્રસવે સદ્ય રોશે રે, બાળકની ટેવજી;
રાણીને રોતાં રાખે રે, રાય વસુદેવજી. ૬૧
ઘરુણી ઘેલાં થાશો રે, રડી રડી અતિઘણું;
ભોગવી છુટવું રે, કર્મ પોતાતણું. ૬૨
કીધું હરીનું થાશે રે, જે વાત હોય ભાવી;
વાત સુખ દુઃખની કરતાં રે, બેઉને નિદ્રા આવી. ૬૩
અષ્ટમા બાળક સમે રે, વેળા છે કષ્ટની;
શ્રાવણ માસની રે, અંધારી અષ્ટમી. ૬૪
ગર્ભની સ્તુતી કરવા રે, આવ્યા અમર મળી;
શીવ બ્રહ્માજી આદે રે, ગતી ન જાયે કળી. ૬૫
નારદ વિણા વાય રે, નૃત્ય કરે અપછરા;
વાજે વાજિંત્ર ઘણાં, ઘમકે ઘૂઘરા. ૬૬
ન જાણે કંસના દાસ રે, માયા જે દેવતણી;
કારાગ્રહ ઉપર આવી, સ્તુતી કીધી ઘણી. ૬૭
અમો સૌ આતુર બોલું, પામીને ખેદના;
કંસનો વધ કરોની, વહેલાજી એ વેદના. ૬૮
ગર્ભની સ્તુતિ કરે રે, અગમ નિગમ હરિ;
રૂપ અરૂપ ધરી રે, પ્રગટો દેહ ધરી. ૬૯

પ્રજાપતિ પચમૂખેરે, નમે છે ફરી ફરી,
શેષ સહસ્ર મુખેરે, વિનવે સ્નેહ ધરી ૭૦
ગગને વાચા હવીરે, જાઓ ધીરજ ધરી,
હવડા ઉદે થાશુંરે, મનસા દેહ ધરી ૭૧
અમર સર્વ વળ્યા રે, વેદના વામીજી,
એવે ત્યા દેવકી માતારે, સ્વપનુ પામીજી ૭૨
જાણે પુત્ર પ્રસવ કીધોરે, કારણ રૂપજી,
તેણે અમને છોડ્યારે, મોટી કસ ભૂપજી ૭૩
શુકજી કહે કથારે, રાયજી સાભળો,
એમ ત્યા ઉદય હવોરે, સમરથ સ્યામળો ૭૪
કોણ કોણ કારજ કર્યારે, તે અમને કહો,
સમર્થ ગુરુજીરે, સર્વે તમે લહો ૭૫
સુણ પરીક્ષિત રાયરે, પાડવ વશના,
તુને હરી લીલાનીરે, લાગી છે ઝખના ૭૬
બીજ જુવતી જનકેરેરે, પ્રેમ અવિલોકના,
પારણે પોઢવારે, પૂતના શોષવા ૭૭
મઘવા માન મોડવારે, ગોવર્ધન ધારવા,
કસને મારવારે, ભૂ ભાર ઉતારવા. ૭૮
દાસિ પચાળી કેરીરે, લજ્જાને રાખવા
સખા અર્જુન કેરારે, રથને હાકવા. ૭૯
જરાસધ મારવારે, શિશુપાળ સહારવા,
અધર્મ છેદવારે, ધર્મને ધારવા. ૮૦
પાડવ પ્રતિ પાળવારે, રાય મૂકાવવા,
નદ જશોમતિનારે, મનને લડાવવા ૮૧
મદન કોટી રવીરે, તેજ જેમ જળહળે,
રૂપ પ્રગટ કર્યુંરે, નરહરી નિરમળે, ૮૨
જાગીઆ દેવકીરે, દીઠા દયાળજી,
કોટે કૌસ્તુભ મણીરે, મોતીની માળજી ૮૩
અતિ અણીઆળા લોચનરે, ફુલ્યા અબુજજી
કુડળ લોલ કપોલરે, ચત્વારી ભૂજજી ૮૪

ગદા ને પદ્મ ધારીરે, શંખ સારીંગજી;
પિતાંબર પેહેર્યારે, શ્યામલું અંગજી. ૮૫
દેખીને દેવકીરે, આનંદ પામીજી;
ભવોભવ ગર્ભનીરે, વેદના વામીજી. ૮૬
હાંપૂળી હર્ષ ભરીરે, જગાડ્યા સ્વામીજી;
ઉઠો નાથ મારારે, વેદના વામીજી. ૮૭
જાગ્યા વસુદેવજીરે, દીઠા દયાળજી;
ચતુર્ભુજ ચર્ણે લાગ્યારે, નમાવી ભાલજી. ૮૮
જોડી કર બોલીયારે, સુણો વસુદેવજી;
અમે કરવાને આવ્યારે, તમારી સેવજી. ૮૯
વિષ્ણુ વિશ્વના કર્ત્તારે, પ્રજા પ્રતિપાળજી;
અમે અવતાર લીધોરે, તમારું બાળજી. ૯૦
ઘણાં સુખ પામશોરે, માંડી ઘરસૂત્રજી;
છઉં અમો રામકૃષ્ણરે, તમારા પૂત્રજી. ૯૧
છોરુ છ મારીયારે, મૂરખ મામડે;
મને તમે મેલી આવોરે, ગોકુળ ગામડે. ૯૨
ઉછરશું ગોકુલમાંહે, ગાવડી ચારશું;
વર્ષ તે બારમેરે, મામાને મારશું. ૯૩
તમો આવ્યા પછીરે, સેવક જાગશે;
જમના મારગ દેશેરે, ભોગળ ભાગશે. ૯૪
નંદની નારીએરે, પુત્રી પ્રસવ કરી;
મને ત્યાં મૂકીનેરે, લાવજો એ દીકરી. ૯૫
જશોદા જાણતાં નથી રે, પુત્રી પ્રસવ થઈ;
માટે તમે વેહેલા થઈને રે, પુત્રી લાવો અહીં. ૯૬
એમ ત્યાં શિક્ષા કરીરે, હરી બાળક થયા;
માયાને વિસ્તરીરે, બાળાવસ્થા ભર્યાં. ૯૭
માતાએ પુત્ર જાણીરે, દુઃખડાં વીસરી;
હૃદયા સાથ ચાંપ્યોરે, બેઉ ભૂજ ભરી. ૯૮
લઈ પયપાન કરાવેરે, સુખડું જોઈ હસે;
વાસના પુત્રમાંરે, હરી વાસો વસે. ૯૯

ઘણું આનંદે હુલાવે રે, રમાડે માવડી;
મીઠડાં લઇને રે, મરુ શોભા મુખ આવડી. ૧૦૦
ાલને ચુંબન દેતી રે, હસે મુખ હાલે મોતી;
પાલતાં બીહે માડી રે, હરીને વસ્ત્ર ઓરાઢી. ૧૦૧
ાસુદેવ પુત્ર માગે રે, રાણી આપે નહીં;
ંને નેત્ર માંહેથી રે, જળ ચાલ્યાં વહી. ૧૦૨
ોલી પ્રભાત થાશે રે, શત્રુ રહ્યા અવાસે;
ાણી શું ઘેલાં થયાં રે, કંસને જાણ થાશે. ૧૦૩
ાલણી પુષ્પ આપે રે, તેમજ લીધો બાપે;
ારે આંખડી ઝરે રે, હરી ભયને કાપે. ૧૦૪
આપતાં કહે હું માતા રે, કૃત્રિમ કાંઈ નથી;
પ્રસવ તે મેંજ કર્યો રે, રમાડશે જશોમતી. ૧૦૫
ાલી પુત્ર હુલાવે રે, પ્રસવે પોપટી;
જશોદા ગોવિંદની માતા રે, હું તે શું શોકટી. ૧૦૬
ેલાં દીસો છો ગોરી રે, જાણો છો કંસને;
પુત્ર મુજને આપો રે, જો ઇચ્છો વંશને. ૧૦૭
ગોરીને જ્ઞાન આવ્યું રે, સ્વામી ઉપદેશડે;
ાલાને લેઈ પધારો રે, નંદને નેસડે. ૧૦૮
જાઓ જીવન મારા રે, જશોદા માવડી;
તમારા મુખ સરજી રે, છાશ ને રાબડી. ૧૦૯
પુત્ર લખાવી લાવ્યા રે, ચારવા ગાવડી;
ઉસરડો ગૌ ગોબર રે, કરમાં પાવડી. ૧૧૦
નંદનું ઘર વસાવો રે, પોઢજો પારણે;
જશોદાને ફોગટ ફાંસુ રે, તોરણ બારણે. ૧૧૧
હું તે માવડી મિથ્યા રે, રોઇ રોઇ આંખ જશે;
દીઠી દેવની લીલા રે, પરઘેર મંગળ થશે. ૧૧૨
જશોદા મા કહેવાની રે, સગાઈ મારી ખરી;
મરીજાઉં મીઠડાં કરી રે, વેહેલા ઘેર આવજો ફરી. ૧૧૩
શીખ સ્વામીને દીધી રે, દેવકી ઘણી ડાહી;
પુત્રને આપતી વેળા રે, રાખજે કાંઈ ગુહાઈ. ૧૧૪

અંધારે એક જતાં રે, ન રાખશો કોની તમા;
બાળક જો વાટમાં બીહે રે, કરજો ખમા ખમા. ૧૧૫
આલિંગન દઇને આપ્યા રે, હાથ થકી હરી;
વસુદેવ લઇને વળ્યા રે, ધરા ઢગી સુંદરી. ૧૧૬
સેવક જાણતા નથી રે, મોટું માયા ધારણ;
ઉઘાડ્યાં બારણાં રે, કો ન જાણે કારણ. ૧૧૭
કારણ રૂપ દીસે રે, છોકરો છેલ્લોજી;
જળ બિંદુ નવ અડે રે, વરસે મેહુલોજી. ૧૧૮
વસુદેવ જાણતા નથી રે, શેષે ફેણા ધરી;
નદીએ માર્ગ આપ્યો રે, ચાલ્યા રાય ઉતરી. ૧૧૯
કહ્યું તે સાચું મળ્યું રે, ઉપન્યું વહાલજી;
હળવે હળવે ચાલે રે, રખે આવે આલજી. ૧૨૦
યમુના અંગુઠે ટાંપે રે, કે છોલો મારતી;
વસુદેવ મન બીહીતા રે, કરે મન આરતી. ૧૨૧
ગોકુલ માંહે પધાર્યા રે, ઉઘાડ્યાં બારજી;
જશોદા જાણતી નથી રે, જે પ્રગટી બાળજી. ૧૨૨
સ્યામ સેજે સુવાડ્યા રે, રાય રોયા ઘણું;
વહાલા વીસારશોમાં રે, સગપણ આપણું. ૧૨૩
દેવ દીકરાને મેલી રે, લેઈ જાઉં દીકરી;
સામું રતનને મેલી રે, લઉં છું ઠીકરી. ૧૨૪
હરી પોપટને મૂકી રે, લઈ જાઉં કાગડી;
વહાલા જો વિલંબ કરશો રે, મરે તુજ માવડી. ૧૨૫
વહાલા વીસારશોમાં રે, આંગણું આપણું;
મારા મન કેરા ઠારણ રે, ઘણું શું હું ભણું. ૧૨૬
મારા સ્યામ સલુણા રે, મથુરાં આવજો;
અમો બેઉ દંપતીને રે, માવ મૂકાવજો. ૧૨૭
બાંધે કન્યાને નાંખી રે, ચાલ્યા રાય શ્રમ કરી;
કારાગ્રહમાંહે પેઠા રે, ભીડયાં દ્વાર ફરી. ૧૨૮
કન્યા દેવકીએ લીધી રે, રોવાને લાગીજી;
રખવાળ ભડકી કરી રે, ઉઠયા તે જાગીજી. ૧૨૯

કંસને જાણુજ કીધુરે, ધાયો ભૂપાળજી;
દેવકી ના ના કીધીરે, બળે લીધી બાળજી. ૧૩૦
વીરા એને શું મારોરે, બાળા એ જીવડો.
રેહેવા દે કુળ અમારેરે, દીકરી એ દીવડો. ૧૩૧
દુષ્ટને દયા નહીંરે, કરવા નાશજી;
શિલા સાથે ઝીકતાંરે, ઉડી તે આકાશજી. ૧૩૨
અંતરીક્ષથી જૂએ રાજારે, બોલતી બાળજી;
ધાસકે ધરણુ પડયોરે, કંસ ભૂપાળજી. ૧૩૩
કન્યા થઇ વીજળીરે, ગગને ગડગડે;
મામા તારો મારનારોગે, ગોકુલ ગામડે. ૧૩૪
રાયને ચિંતા થઇરે, છોડ્યા વસુદેવજી;
છોડીયાં દેવકીરે, કરે કંસ સેવજી. ૧૩૫
શુકજી કહે કથારે, પરીક્ષિત સાંભળો;
એમ ત્યાં ઉદય હવારે, સમરથ સ્યામળો. ૧૩૬
ગોકુળની કહું કથારે, વ્યથા ગઈ સહુ;
ગગન ગરજી રહ્યુંરે, પુષ્પ વૃષ્ટી બહુ. ૧૩૭
પનોતી પ્રેમદારે, જાગી જે જશોમતી;
પાસામાં પુત્ર દીઠોરે, ત્રિભુવનનો પતિ. ૧૩૮
જેમ આકાશમાંહેરે, શશિ હોય નિરમળો;
તે થકી અધિક શોભેરે, સેજાએ સ્યામળો. ૧૩૯
ઘરમાં તેજ ઘણુંરે, કીધા કોટી દીવડા;
નંદને કહે જશોદારે, ઉઠોને પિયુડા. ૧૪૦
કંઇ કંઇ સબળ સારુંરે, સુફળ જીવ્યું મારું;
ઉઠો જુઓ અજવાળુંરે, વસ્યું છે ઘર તમારું. ૧૪૧
જાગીઆ નંદજીરે, નાથજિને નિરખીયા;
હરીમુખ જોઈ જોઈરે, હઇડે હરખીયા. ૧૪૨
શ્રાવણ માસ સુંદરરે, રાત સોહામણી;
તીથી છે અષ્ટમીરે, નક્ષત્ર છે રોહીણી. ૧૪૩
પાછલી બે ઘડીરે, નિશા આનંદની;
મહાફળ પુણ્યે પામ્યારે, શ્રી ગોકુળચંદની. ૧૪૪

નદ આનંદે 'નહાયારે, કુશળી કાનજી;
મોટે મનડે કરીરે, માંડ્યાં છે દાનજી. ૧૪૫
સવત્સી વિપ્રનેરે, આપી લક્ષ ગાયજી;
સાતભાર સુવર્ણરે, આપ્યું હર્ષે રાયજી. ૧૪૬
મુક્તાફળ માણેકરે, હીરા ઝવેરજી;
નંદજી પોતે આપેરે, પુત્રની ખેરજી. ૧૪૭
આનદ ઘેર ઘેરરે, દુ ખ દારિદ્ર હર્યાં;
ગાવાને ગુણ ગાયારે મહિઆરા ટોળે મળ્યાં. ૧૪૮
હરખે મલપતિરે, મહીડા ઢોળતી;
માહોમાહે દધી છાંટેરે, પથે અગોળતી ૧૪૯
કુંકુમ રોળ કાદવરે, દધિનો બારણે;
પકજ પોયણ બાંધ્યાંરે, પ્રભુજીને પારણે ૧૫૦
મહુવર વીણા વાજેરે, ઢોલ નીશાનજી,
બીજના લોકને વહાલોરે, પ્રાણપે કાનજી. ૧૫૧
પુષ્પની વૃષ્ટી થાયરે, નંદજીને આંગણે;
હાથા ત્યા કુંકુમ કેરારે, નદજીને બારણે. ૧૫૨
ગોકુલ વૈકુંઠ જેવુંરે, તેમ વીરાજતું,
બીજપુરને દેખીનેરે, સ્વર્ગ ત્યા લાજતુ. ૧૫૩
જેણીયે જેમ સાભળ્યુરે, તે તો તેમ નીસરી;
અવળા પાધરણ પેહેર્યારે, ભૂષણ વીસરી. ૧૫૪
જીવન જોવા સરખોરે, જશોદાને પેટજી,
ભામની ભાવ ભરીરે, લાવે બહુ ભેટજી. ૧૫૫
જામે ઝવેર જડયારે, ઝગે તાસ ટોપીજી,
ઝુમતા ઢળકતારે, ઝળકે મોતીજી. ૧૫૬
ચિત્રામણ હંસ મોરરે, લખ્યાં છે ટોપીએ;
ફરતી ઝાળરે, કોરણ બહુ ઓપીએ. ૧૫૭
હીરાગળ ગોદડીરે, ભર્યાછે લાછા જતનકરી,
શોભતા સાકળારે, પગે છે લચરી. ૧૫૮
હાથે હાથસાંકળારે, પ્હોંચી ને બેરખા;
કાને કુંડળ શોભતારે, હાવરી હીરા લેરખાં. ૧૫૯

કોઈ કંદોરા લાવે રે, મોતીની ધૂઘરી;
એણી પેરે ભેટ લાવેરે, ભામનીભાવે ભરી. ૧૬૦
રોગ દોષ ને કલેશરે, ગોકુલના સૌ ગયા;
બીજ વૈકુંઠ કીધુંરે, નાથ ઊદે થયા. ૧૬૧
પ્રથમે પૂતના સોધીરે, શકટ હણ્યો નાથે;
વત્સાસુરને પછાડ્યોરે, પાડ્યો કુળ સાથે. ૧૬૨
પ્રલંબ પ્રધાન માર્યોરે, અઘ ઉતરડીયો;
બકાસુર ચીરીયોરે, રાસભ ભચરડીયો. ૧૬૩
માંખણ લઈને નાઠોરે, આવી કરજોડીયા;
અનુખલે બાંધ્યો તાણીરે, જમલાર્જુન મોડીયાં. ૧૬૪
જશોદાએ બાંધીઓરે, નંદજીએ છોડીયાં;
ચોરીને માખણ ખાધુંરે, મરકટ રમાડીયાં. ૧૬૫
નહાતાં ચીર હર્યાંરે, બીજને સુખ પમાડીયાં;
ગોપીને ક્રીપા કરીરે, લાડ લડાવીયાં. ૧૬૬
પાવક પાન કીધુંરે, કાલીને નાથીઓ;
રમતા દાણલીલારે, હરજી હાથીઓ. ૧૬૭
અન્ન લઈ ભાવ જોયોરે, રુખી પત્ની તણો;
ગોવર્ધન કર ધર્યોરે, મૃગ વાનર હણ્યો. ૧૬૮
એવાર નંદ મૂકાવ્યારે, ટાળી ગોપની પીડા;
ગોપી સૌ કોમળ કીધીરે, રમાડી રાસ ક્રીડા. ૧૬૯
વૃષભ કેશીને મારીરે, મથુરાં જાય મોરારી;
અક્રૂરની સાથે પળ્યારે, ગોપીને વાયદો કરી. ૧૭૦
રજકનો નાશ કીધોરે, કૂબ્જા ખોડ ટાળી;
ધનુષ ગજ મારીરે, જોઇ મલ મંડળી. ૧૭૧
મેડીથી મામો પાડ્યોરે, માર્યો કંઠ મરડી;
અહમેવ મોડયો નાથેરે, રહ્યો તો મૂછ મરડી. ૧૭૨
માતુલને રાજ આપીયુંરે, માબાપ મૂકાવીયાં;
પછી ઉદ્ધવ સંગાથેરે, ગોપીને કહાવીયાં. ૧૭૩
દ્વારકાં લીલા કીધીરે, અસુરને મારીયા;
પાંડવને પાળીયારે, ભકત ઉદ્ધારીયા. ૧૭૪

વ્રોજવાસીને મળ્યારે, કુરુક્ષેત્રમાં હરી;
રાસનું સુખ દેખાડયુંરે, ગોપીકાને ફરી. ૧૭૫
વાલે બહુ દૈત્ય માર્યારે, સૌને રાખે લેખે;
મુનિજન દેવ સર્વેરે, પાર ન પામે પેખે. ૧૭૬
શેહેર વડોદરા વાસીરે, દાસનો દાસજી;
હરી ભટ પગે લાગેરે, માગુ વૈકુંઠવાસજી. ૧૭૭

હાલરડું

માતા જશોદા બોલાવે જમવા લાલને,
ચાલો લાડકવાયા લાગુ તમને પાય;
તેમ તેમ રીસાઇને રંગ રસિયોજી આવે નહીં,
પાછળ દોડે તેમ તેમ નટવર નાશી જાય; માતા જશોદા બોલાવે. ૧
કાળા કેમ સંતાપો મુજને ઘરમાં કામ છે,
વાટ જુવે છે કાના બેશી રહ્યા બળવીર;
તમને શીખામણુ દેઉછું તે કેમ નથિ લાગતી.
શા માટે શામળિયા ભરો નેત્રમાં નીર; માતા જશોદા બોલાવે. ૨
આવા ઢંગ ધુતારા જે કોઇ તુજમાં જાણુશે,
ત્યારે પરણ્યાની શી થાશે હરિજી પેર;
કોઈ કન્યા નહિ આપે કાના કહુંછું તુજને,
રાખો ડહાપણુ ચાલો રાડ તજીને ઘેર; માતા જશોદા બોલાવે. ૩
હવે નહિ મારું મારા સમ મુજને છે બાપના,
હું તો હારી તુજથી તું જીત્યો જગદીશ;
શું કરું લાડકવાયો એકનો એક છે નંદને,
શું કરુ સાંખિ રહું છું બાકિ ચડે છે રીશ; માતા જશોદા બોલાવે. ૪
જેમ તેમ સમજાવી લઇ ચાલ્યાં સુંદર શ્યામને,
કટિયે બેસાડીને ચુંબન કીધું ગાલ;
મુખડાં નરખી હરખી રંગમાં રીઝયાં ઘણું,
લાવી મુખડાં આગળ મુકિ કનકની થાળ; માતા જશોદા બોલાવે ૫
માંહે પકવાનો પિરશાં છે ભલિ ભલિ ભાતનાં,
માંહે ખાજાં જલેબી બરફી ખુરા ખાંડ;

પેંડા પુરી કચોરી પડસુલીની પાતળી,
લો લો મારા સમ એમ મુખથી કેતાં માંડ; માતા જશોદા બોલાવે. ૬
ઘેબર , સુતરફેણી આણી અતિશે ઊજળી,
બીજા નાના વિધના પવિત્ર કીધા પાક;
અતિ આનંદે જમાડે માતા લાલને,
તળ્યાં તાતાં લાવી તરત મૂક્યાં શાક; માતા જશોદા બોલાવે. ૭
મેસુર મગદળ તે લાવ્યાં માતા જશોમતી,
સકકરપારો શારો તેમાં શાકર બહુ;
મારા અલબેલા હો લાલજિ શે નથિ બોલતા,
મારા સમ જો હવે કશું તને નહિ કહું; માતા જશોદા બોલાવે. ૮
મારા સમ જો તુજથી વાલું મુજને કોઇ નથી,
મારી આંખડિયેથી રખે વેગળા થાઓ:
મારાં આંગણિયાં રુડાં દીસે છે તમવડે,
સમ ખાધા શામળિયા હવે ન આઘા જાઓ; માતા જશોદા બોલાવે. ૯
પ્રેમે આરોગી ઊઠયા તે હરી બળદેવજી,
માતા જશોદાને આનંદ અંગ ન માય;
આપે રમકડાં રઢિયાળાં રીઝી રંગના,
ઊભો દાસ હરીભટ ઢોળે પ્રભુને વાય; માતા જશોદા બોલાવે. ૧૦

—

બાપુ.

મીયાગામનો વતની ને ધીરા ભક્તનો શિષ્ય-સંવત ૧૮૯૯ માં
આસો શુદી ૧૧ ને દિને એ સ્વધામ ગયાં છે. એના પ્રસિદ્ધ
ગ્રંથ કોઈ નથી, પણ ભજન કીર્તનો ને ગરબીઓ ઘણી છે.

જ્ઞાન-ભક્તિનાં પદો.

પદ ૧ લું.

ભાઈરે હરી નામની ટેક તમે ઝાલેરે; બીજું ભુખ્યાને ભોજન આલેરે; ભાઈરે-ટેક
કોટી સાધન ના આવે નામના તોલે, બંનેને કાંટામાં ઘાલેરે; ભા
નામ વધે તેને શાસ્ત્ર શાખ દે છે, જાણી જોઈ સિદ થયો છે કાલેરે; ભા
(અંતે) આંબા ઉપર ચડવું ને કેરી ઉતારવી, સીદને ફાંસો પાળેરે; ભા
બીજાં સૌ સાધન પાળા જેવાં જાણજો,(હરી) નામ સમજે તે મારો વાલેરે; ભા
આંખોને ખુદો ને દમને રૂંધો, કાનમાં પુંમડાં ઘાલેરે; ભા
જ્યાં જાઓ ત્યાં પત્થર ને પાણી, (ગમે તો) લાખો ગાઉ ધરતી ચાલેરે; ભા
આતમા ચીન્યો તે તો ટેક સાચી, હરી સભર ભર્યો છે નથી હાલેરે; ભા
સતનામ બાપુ સદ્‍ગુરુએ ઓળખવું, તમો સંત સંગતમાં માહાલેરે; ભા

પદ ૨ જું.

કાણાને કાણો કહીએ તો થાય વઢવઢનું; ભાઈઓ સાચું કહેતાં તો લાગે કડવુંરે; કાણા૦ ટે
મૂળ મરમ તમો જુઓ માટીનો, મુસલમાન બંદનું હીંદુ કહેછે ચડવું રે; ભા
મારોડાના ગણપતી ને કાંચડાનું ત્રાણુ, એને કાગળ વતે મઢવું મઢનું રે; ભા
સેવા કરે છે ને જળમાં બોળે છે, બારે મહીને એને ઘડવું રે; ભા
ઢીંગલાની રમત તો છોકરાંને વાહાલી, ભાગી જાય તો તરત આવે રડવું રે; ભા
હરી ભજનવિના ધીક એની મૂછને, ગૃછ વિના મોઢું લાગે કડવું રે; ભા

મુસનમાનને આકડી જમાનાની બીક છે, હિંદુને ચોરાશીમા રખડી પડવુ રે, ભા૦
જમનો હાથ એક છે ને ધણી જુઓ એક છે, એક છે મરવુ ને અવતરવુ રે ભા૦
બાપુ કહે સત નામની સમશેર ઝાલી, અતે છુટે પટે થઇને લડવુ લડવુ રે, ભા૦

પદ ૩ જું.

ના સમજે તે બરાબર કરેછે રે ભાઇરે, ના સમજે તે બરાબર કરેછે—ટેક
છાશ ને દૂધ બંને છે ધોળા, ને દૂધને તો સૌ જગત લે છેરે,
દહીં વલોવીને માખણ ઘર મેલે છે, પછી છાશને તે વેચી દે છેરે ભા૦
કેસર ને હળદર બને છે પીળા ને, હળદર કેસર બરાબર કહે છે,
હળદર રુપીઆની આઠ શેર મળે છે, કેસર તોનાના બે વસુને છે, ભા૦
નિર્ગુણને શીર એ બનેથી ન્યારો, ન્યા મુક્તીજી પાણી ભરે છે,
મુરખને તો ગુચવણ ઘણી પણ જ્ઞાનીને મન મગ્ન થઈ રહે છેરે, ભા૦
સાચુએ મોતી ને જૂઠુએ મોતી, જુઓ દરિયામા છીપ રહે છે,
સાચુ મોતી તો બાપુ નામ આવ્યુ હાથમા, સદ્ગુરુની સાનવિના મિન કા છેરે ભા૦

પદ ૪ થુ.

નકટાની વાત છે ન્યારી જુઓની ભાઈ નકટાની વાત છે ન્યારી—ટેક
કર્તા પરમેશ્વર તેને નથી માનતો, ને માતા છેરે મારી માડી
હરીવર મેલીને એ તો માયાને મોહ્યો, એનું નાક નાખોને વાઢી રે જુ૦
સાધુને મારે ને સગા જીવાડે, મારે પાડો ને ઉછેરે પાડી,
સ્વારથમે એણે આતમા ના ચીન્યો, એણે ભવની ભેલાડી વાડી રે જુ૦
માત પિતાની સેવા નથી કરતો, અને મોટો પામ્યો આણેલી લાડી,
મતર શીખીને એતો મુઠો મારેછે, નથી જાણતો મૂર્ખ સાહેબની વાડીરે જુ૦
નકટા હોય તેને નકટારે કહીરે, એને પાપની ધજા ગાડી,
બાપુ કહેરે હરી નામનુરે પારખુ, એની બળી મૂછો ને ધીક દાઢીરે જુ૦

પદ ૫ મુ.

ભાઇરે તારુ મૂળ તપાસીને જોજે,આત્મારામના સગ મન મોહોજોરે—ભાઇરે૦ ટેક
ચીત વસ્તર તારુ મેલુ થયુ છે, બ્રહ્મ જળમા જઇને ધોજે
બધનપણુ તે મેલ સરવે જાણજે સમજીને સરો ખોજોરે, ભાઇરે૦
માટીના ઘાટમા શુ મોહી રહ્યો છે, ઘાટ નાનો કે મોટો હોજે
વાઝણી ગાયને દૂધ ક્યાથી આવશે, એ અનુભવી દુઝણી ગાય દોઝોરે, ભાઇરે૦

હિંદુ તીરથ વ્રત કરિ કરિ થાકયા, મુસલમાન કરે રોજો;
એ તીરથ વ્રત તારાં કરેલાં, વણુ સમજીને દોડીને ચડો મોજોરે, ભાઈરે૦
પ્રગટ દેવ હું તુજને બતાવું, સદ્ગુરુને જઈને પૂજો;
સતનામ બાપુ એમ કરી કહે છે, મન માને તો ખરું કહેજોરે. ભાઈરે૦

પદ ૬ ઠું.

ટેક રાખે તેઉને પદ પેહેલું, સેહેજે થાય તે ભજન સેહેલું. ટેક૦ ટેક.
કાશી દુવારકા હું જઇ આવ્યો, એવું લોક કહે છે રે ઘેલું ઘેલું;
મેલું હતું લુગડું ને મેંસ ઘણી ચોળી, એ તો બમણું થયું છે મેલું મેલુંરે. ટેક.
માળા ફેરવું ને નહાવાનો નીમ છે, દરશનની ટેક ના મેહલું;
બોલતાને મુગાનેજી વાકે ને ભૂખે મારે, તારુ કામ કેમ થાશે વે'લુંરે. ટેક.
એવી આ છે દુનીયા ને અંધી ગાય છે, ચાટે છે વાછરડું પેલું;
તાંબા વાસણ ને પીતળની મુરતી, ભાન ભુલી ગયો પોતાનું કરેલુંરે. ટેક.
જોતી તપાસી જીવ તારા મનમેં, આ સર્વ આતમાનું કરેલું;
બાપુ કહે વિચારી એજ નીજ નામ છે, સત ગુરની સાથે જડેલુંરે. ટેક.

પદ ૭ મું.

શાંતિ પમાડે તેને તો સંત કહીએ, તેના દાસના દાસ થઇને રહીએરે; શાંતિ૦
વૈદ મળ્યો મળતીઓને, રોગ રહ્યો ઊભો, ત્યારે તેની તે ગોળી સીદ ખાઈએરે. શાં૦
રાણાની ચાકરીમાં, ભૂખ રહી ઉભી; ત્યારે તેનો તે પાડસીદ સહીએરે. શાં૦
વિદ્યાનું મૂળ ભણે, પુરુ ન ભણાવે, ત્યારે પંડ્યાનો માર સીદ ખાઇએરે. શાં૦
કલ્પવૃક્ષ સેવે જ્યારે દારિદ્ર ના જાય, ત્યારે તેના તે ગુણ સીદ ગાઇએરે. શાં૦
લીધા વળાવો ને લૂંટવાર લાગ્યો, ત્યારે તેની તે સોબતે સીદ જઇએરે. શાં૦
આપી બાંહેધરી ને પછી માથું વઢાવે, એવી સંગત સીદ કરીએરે. શાં૦
બાપુ કહે મારા ગુરુએ બતાવ્યું, તે તો લાગ્યું છે મારે હઇએરે. શાં૦
બાપુ ભગત સરવે રિદ્ધિ સિદ્ધિ તેને, એવા પુરષને લહીએરે. શાં૦

પદ ૮ મું.

પડિતે ખેલ બગાડયો, આ જીવનો તો પંડિતે ખેલ બગાડયો.
ગુરુને દયા આવી માટે કાડયો, આ જીવનો તો પંડિતે ખેલ બગાડયો. ટેક
ધર્મ અધર્મના બે મારગ કીધા, પાપ પુન્યનો દીધો ધોખો;
મરવા અવતરવાની બીક તને બાપડા, મર્કટમે ઘેર ઘેર નચાવ્યો. આ

રાજ કરવાને તપ કરાવે, પંચ તત્વ અગ્નિ લગાડયો;
સંશેરૂપી ગધેડે જિવને બેસાડી, પછી ચોરાશી ઢોલ વગાડયો. આ૦
આંધળાને લુંટવાની બીક દેખાડી, મધ્ય રાત્રે ઉંઘેથી જગાડયો;
જાગતો હોય તો કોઈને તું પુછની, જાણી જોઇ કુવામાં પાડયો. આ૦
સીધો છે રસ્તોને આવ્યાં ત્યાં જવું છે, પંથવાળાએ ઘાલીછે આડી વાડો;
સુર્ય પ્રતિબિંબને બીજા કો કહેવું, બાપુ સતનામ સમજીને ફંદ કાઢો. આ૦

પદ ૯ મું–રાગ પ્રભાત.

ભણી ભણીને શું જાણીએરે, ભાઈ, ભણવાનો કંઇ પાર નથી;
મૂળ વિદ્યાનું કોઈ ના જાણે, ઘણા ભણેલા મુવા મથી. ટેક.
ભણી ચાર વેદ ખટ શાસ્ત્ર જાણીએ, વ્યાકરણ વાણી કથા કથી;
સરકૃત સૌ સમજ્યામાં આવ્યું, મૂળ ના સમજ્યા વિદ્યાથકી. ભ૦
વાલ્મીક વ્યાસ વૈશંપાયન ઋષી, સનક સનાતન નારદથી;
આદ અમુલ તો નવ ઓળખાયું, શુક શેષ ને શારદથી. ભ૦
બ્રહ્મા ભાસ્યા વેદ પ્રકાશી, હરીહર હાર્યાં હારદથી;
તેથી ભારે કોણ ભણેલા, બ્રહદેવ ઉદારથથી. ભ૦
પરાપસ્યંતિ મધવા વૈખરી, વિદ્યા આદ્ય ભણી વાણીથી;
વાણીના પ્રેરકને પ્રીછો, આદ્ય કહો એધાણીથી. ભ૦
ઓંકાર આદ્ય ત્રૈ સઉ ઉતપત, કાર ઉપન્યો માયાથકી;
માયાના પ્રકારને પ્રીછો, બાપુ આદ્ય ત્રૈ અનાદીથી. ભ૦

પદ ૧૦ મું–રાગ કાફી.

સશયરૂપી સ્વપનું રે, સદ્‌ગુરુ વીખવાળે;
એનું વગળ કાઢી નાંખે રે, સોની જેમ સોનું ગાળે. સશયરૂપી. ટેક.
એક હસ્તીએ બકરી જનમી, બીજું જન્મ્યું ઊંટ;
ઊંટની ગરદન એવી લાંબી, પોહોંચી ચારે ખૂંટ;
ખુંટે બાંધેલું રહેશેરે, છૂટે તો ઉંધું વાળે. સંશયરૂપી.
ઊંટ બકરીને સંજોગથયો, એના બચ્ચાં થયાં વીશ ને સાત;
જ્ઞાની જન તો મગન થયા છે, બીજા શું જાણે વાત;
જાણેલા ભેદૂ ભૂલ્યા રે, બળી મુવા બકરીના બારે. સંશયરૂપી.
બકરીનું ઝેર વાપ્યું ત્રણ લોકમાં, ઊંટને કરી નાંખી બકરી;

રાજા ગરનું કાંઈ ના ચાલ્યુ, બખ્રી તો એવી ગૈ વકરી,
બકરીએ મારગ પાડયો રે, રબાગી વિના સૌને ખાજે. સશયરૂપી
ઊંટ બકરીને એક ચારના ગ, હાય પગ નહીં શીશ,
જ્ઞાની જન તો મગન થયા છે, અજ્ઞાનીને ચડે રીશ,
બાપુ નામ સાચુ રે, મરે ના કદાપી કાળે સંશયરૂપી.

પદ ૧૧ સું–રાગ કાશી.

સમજ્યાવિના સાધન રે, તેની નવ થાય ગતી,
હરી નામ વિના રે, જે નર રહ્યા મૂઢ મતી ટેક
હરી નામ વિના જે જે કરવુ તે, ભાત ભાતના ક્રમ
સદ્‌ગુરુ મળે તો સરો ટાળે, ભાગી જાય સૌ ભ્રમ,
ક્રમ ગયા સૌના રીરે રે, પાને પડે ગતી મુક્તિ. સમ૦
જોગ જગન કરુતો દોપ ઘણો ઊમે, લક્ષ લક્ષ જીવ મરી જાય,
એક કુળ ગુરુ તો આતમા દુખે, ત્યા સુધી ક્રમ કહેવાય,
નામ ઘણું મોટુ રે, આચરણુ ના આવે રતી સમ૦
દમ ના ઘુટુ ને મુખ ના રટુ, સુરત નામ એક રૂપ,
નામી અનામી પોતે બન્યો છે, ભગી બ્રહ્માડનો ભૂપ,
જાપ ક્યા જપીએરે, પોતે તો બન્યો જગપતિ સમ૦
સદ્‌ગુરુ મહિમાનો પાર ન આવે, અતર રેરુ છે મહા શૂળ,
ભૂન હતી તે સદ્‌ગુરુએ ભાગી, વસ્તુ આપી છે અમૂળ,
ગુરુ નિરાત બાપુ કહે છે રે, પ્રગટ કરી ગુપત હતી સમ૦

પદ ૧૨ સું.

પાણીના ખેન બના વો રે, એની તો કહિએ અકલ ઘણી
સહુથી રમનારો રે, શોભા તો એના નામ તણી ટેક
ખરુ એ પાણી ને ખોટુ એ પાણી, પાણી અગ્નિ ને ખાડ,
એ પાણિથી થયા નર નારી, ને એ પાણીથી ચૌદ બ્રહ્માડ,
પાણીનુ બન્યુ મોતી રે, પાણીની બની હીરાકણી પાણીના ખે
પાણીની અમુલ્ય કાયા બનાવી, હાડ ચામ લોહી માસ,
પાણીના રે પશુ પખી બનાવ્યા, પહાડ પત્થર ને ઘાસ,
પાણીના હાથી ઘોડા રે, પાણીની શાન પામરી બણી પાણીના ખે

પાણીનારે પંચ રંગ બનાવ્યા, અઢાર ભાતનારે અન્ન;
સહુથી ન્યારો મારો સાંઈ બીરાજે, તેને દેખીને થયો છું દંગ;
સંગ કીધો તેનો રે, સત્તા તો આત્માની ગણી. પાણીનો ખેલ.
અક્ષરાતીતે અક્ષરબ્રહ્મ નિપજાવ્યા, ને અક્ષરથી નર થવાનાર;
ઓંકારથી ત્રણ ગુણ નિપાવ્યા, એ અઠાવીશ નિર્ધાર;
ઓગણત્રિશમા મહા વિષ્ણુરે, ત્રિશમા બાપુ ગાય ભણી. પાણીનો ખેલ.

પદ ૧૩ મું.

નામ જેણે જાણ્યુંરે, તે તો વેદ ચારે ભણ્યો;
ભેદ જેણે જાણ્યોરે, તે તો ખરો નરત બણ્યો. ટેક.
બતરીશ આભ્રણ અંગે ધરે નારી, નાક વિના શો શણગાર;
કવિયે જો આપનું આપ ન જાણ્યું, તે કેમ કરી ઊતરે પાર;
સાર કયાંથી મળશેરે, ભણ્યો ખરો પણ જરાએ ન ગણ્યો. નામ જેણે.
વાંઝણી નારીને સુપનું આવ્યું છે, પુત્ર નથીરે એની પાસ;
એમ ભજન દેખાદેખી કરે છે તેની, કેમ પૂરી થશે આશ;
કેને બાપ કહેશેરે, વેશ્યાયે જે પુત્ર જણ્યો. નામ જેણે.
નામ ગુણ ને રૂપ ને નાશ વળી, ચોથું પદ અવિનાશ;
એ ચોથા પદનો ભેદ જાણે તેને, કહિયે હરી તણો દાસ;
નાશ કરી કર્મનારે, સશે એક પળમાં હણ્યો. નામ જેણે.
ગરીબી રાખી તમે ગુરુજીને સાહો, કરો શબ્દનો તોલ;
આપણ થકી જો અદકો મળે તો તેનો, ધારણ કરજો બોલ;
ગુરુને સંગ બાપુરે, અનામી નામ પોતે બણ્યો. નામ જેણે.

પદ ૧૪ મું.

પુનમિયા તેને કહિયેરે, પૂરણ નીમ જેણે રાખ્યો;
હરિ સાથે પ્રીતિરે, અદ્વૈત પ્યાલો તેણે ચાખ્યો. ટેક.
રણ મુકાવે તેને રણછોડજિ કહિયે, સદ્ગુરુ તેનું નામ;
મરણ જનમનો સંશય મટાડે તો, વીશ વસા થયું કામ;
આત્મારામ જાણેરે, દ્વૈતભાવ કાઢી નાખ્યો. પુનમિયા.
ગુરુમતિ જળમાં સ્નાન કીધું, 'સાકર માખણ પ્રેમ;
સુરતા તુલસી વા'લાને ચઢાવી, એમ રાખ્યો છે નેમ;
ધન મળ્યું જુનું રે, ગુણગાગર દ્રવ્ય દાખ્યો. પુનમિયા.

દેહ દ્વારકામાં દીનાનાથ બિરાજે, હરિ નામની છે છાપ;
સદ્‌ગુરુદેવે કૃપા કીધી ત્યારે, ટળ્યા ત્રિવિધિના તાપ;
પાપ ગયું નાશી રે, ગુરુએ આપી જ્ઞાન આંખ્યો. પુનમિયા.
સચરાચરમાં હરી દેખાણા, જેમ જળમાં રંગ;
વા'લા વિના કોઈ ઠામ ન ઠાલો, જ્યાં જોઉં ત્યાં ભરપૂર;
બાપુ નામ સાચું રે, ગુરુ કૃપાથિ હરિ ઝાંખ્યો. પુનમિયા.

પદ ૧૫ મું.

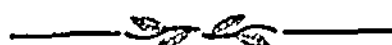
કૈવલ્યપદ સાચું રે, પડિતા તમે ઊરમાં આણો;
જેને વડે બોલે રે, તેને તો તમે નવ જાણો. ટે
ખત વાંચે તો પાર ન આવે ને, વસુલ કરે વસુલ થાય;
કુરાન પુરાણ સૌ વાંચીને થાક્યો પણ, આત્મા સમજે તો દુખ જાય;
સુખ થાય ઝાઝુ રે, મત મમત શીદ તાણો; કૈવલ્યપદ.
પીઉ પરદેશે ગયા ને મુકી ગયા, પોતાના ઘાટનો રંગ;
મન મનોરથ પૂરો થાય જ્યારે, સ્વામી મળે અભંગ;
આપ નવ શોધ્યું રે, તો જ્ઞાન દિવો કીધો રાણો. કૈવલ્યપદ.
લાજ મુકીને માથે છેડોરે નાખ્યો, તેને સ્વામીનો નહીં પાર;
પતિવ્રતા સ્વામીની વાતો કરેછે ત્યાં, પુંશ્ચલીને આવે ખાર;
એક આંખવાળો રે, દુખી થાય કહેતાં કાણો. કૈવલ્યપદ.
તાંબાનો રુપૈયો કહિયે ન ચાલે, ગમે તેવી પાડો છાપ;
જડને જાચે કરજોડીને તોય, ન મટે ત્રિવિધી તાપ;
બાપુ નામ સાચુ રે, સંત તમે સત્ય માણો; કૈવલ્યપદ.

પદ ૧૬ મું-રાગ સોરઠ.

કુળભગતીનું શુદ્ધ સહુથી મોટું, તેમાં સમાન સહુ સારું ખોટું રે. કુળ૦-ટેક.
ચાર વેદ ભણે ગતી ના થયા;
કરે અડસટ તીરથ ગગા નહાય;
તજે અન સદા દુગધાય;
તોએ તેના મનતણો સદેહ નવ જાય;
ઓળખે આતમા અખંડ; ઓળખે આતમા અખંડ;
થાય વાસનાનો ભંગ;
ત્યારે ચડે અખંડ રંગ;

જ્યારે મન થયું અપંગ;
ત્યારે ગુરુ ચર્ણમાં ચિત ચોટું ચોટું કે કુળ મોટું. કુળ૦
મન શુદ્ધ એક વરતે વરતે;
ઘણા મરી ગયા સેવા પુજા કરતે;
આતમા જડે નહીં સેવા સાધન ધરતે;
ઘણા મરી ગયા એવાં કરમ કરતે;
ભગમા આવે તેને કાળ, ભગમાં આવે તેને કાળ;
ભગથી નાગો તે ગોપાળ;
તેને એકુ નહીં જન્જાળ;
તેને એકું નહીં ફાળ;
ભણું એમને, પછી ગુરુ ચરણમાં લોટું લોટું કે કુળ મોટું. કુળ૦
સીપાત ભગત થયો સુધ એક બ્રહ્મ લાધે;
ઝેર ચડે નહીં સાચી ખૂટી ખાધે;
દેવ વશ થયા કીયા મંત્ર સાધે;
આતમા ચિંત્યા થકી જ્ઞાન ઘણું વાધે;
મૂળ માટીનો આ ઘાટ, મૂળ માટીનો આ ઘાટ;
તેના બન્યા બહુ ઠાઠ;
તેને જુજવાં માંડયા હાટ;
તેથી થયો છે ઉચાટ;
તેને ચડી ગયો કાટ;
તેથી ફરે ચારે વાટ;
તેથી ગુરુ પ્રતાપે સહેથી હું છુટું છુટું કે કુળ મોટું. કુળ૦
ઘઉંની બને સીરો પુરી ને સેવો;
ખાંડ એક ભરે તો થાય ઘણો મેવો,
અગ્ની એક, મસાલ કંડીલ દીવો;
રંગ રૂપ નહીં તેને ઓળખી લેવો;
જાત જાત મળી જાય, જાત જાત મળી જ
તેની વાત નવ થાય;
પોતે પોતાનું જે ગાય;

તેને ઘણું સુખ થાય;
તે તો કહીએ નવ જાય;
બાપુ કહે સતનામ દ્રવ્ય મળ્યું તેને, રૂડું રૂડું રે કુળ મોટું. કુ

બાપુ સધામ પધાર્યા તે વિષે.

પદ ૧૭ મું-રાગ પરજ.

જગતને મરણની બીક છે, આનંદ મારે મંન રે;
સાંધે સાંધા મળી ગયા, માટે ગુરુજીને ધન્ય રે. જગતને.
સમા તે જોગ આવી મળ્યો રે, બિંદુ પડ્યાનો આ જોગ રે;
તાશીર આવી મળી દેહની, ઊદે થયો છે આ રોગ રે. જગતને.
બિંદુ પડે ને બીજ સુધરે રે, દેહી રહે ઘણા દંન રે;
મૂળમાંથી પાઇઓ ખશી પડયો, ક્ષણભંગુર આ તન રે. જગતને.
એકવિશ હજાર છસેં કાળ છે રે, દિન રાત કહિયે કાળ રે;
અમને રંધીને જો રાખશો, માથે મરણતણી ફાળ રે. જગતને.
અંતઃકરણ તો ગુણમાં રે, ઇંદ્રી બ્રહ્મમાં કહેવાય રે;
પંચે તત્વ ને તનમાત્રા, તમોગુણમાં સમાય રે. જગતને.
ત્રણે ગુણ ઓંકારમાં રે, ઓંકાર માયા લીન રે;
પુરુષ પ્રકૃતિ મળી આતમા, ભેદ કહો બીન બીન રે. જગતને.
મન હતું તે મટી ગયું રે, આત્મા પરમાત્મા એક રે;
બાપુ સમાયા સતધામમાં, કોઈ સમજે વિવેક રે. જગતને.

પદ ૧૮ મું.

બાપુ પધાર્યા સતધામમાં, સૌને કહ્યા જે શ્રીરામ રે;
નામ નિરાંત નીશાનમાં, અમો જૈશું ગોવિંદ ગામ રે. બાપુ.
ફુલ ખીલીને ખરી પડે રે, કારમું કાયાનું છે કામ રે;
માટે ચેતી ચોંપે ચાલવું, મુકી મમતા તમામ રે. બાપુ.
આજ આનંદ મારા અંગમાં રે, પરિબ્રહ્મ વેળા થઇ રે;
જ્ઞાન રાખીને ગર્વ ટાળજો, સત માનો સાચી કહી રે. બાપુ.

સ્વપ્ન હતું તે સમાઈ ગયું રે, સુરતા થઈ એક તાર રે;
સલિતા સિંધુમાં ભળી ગઈ, પળમાં પામી ભરથાર રે. બાપુ.
સંવત અઢાર નવાણુંવે રે, ઉત્તમકારી આસો માસ રે;
શુદિ એકાદશી બુધ રાત્રિયે, ગયા ધામ બાપુદાસ રે. બાપુ.

શીવાનંદ.

સુરતનો વડનગરો બ્રાહ્મણ—પાછળથી સન્યસ્ત ધારણ કીધેલું.
સંવત ૧૮૧૦ માં હૈયાત હતો. એની આર્તિઓ, વસંત
પૂજા, તથા બીજાં કીર્તનો ગુજરાતમાં ઘણાં પ્રસિદ્ધ છે.

ગણપતિ સ્તવન.

પદ ૧ લું—રાગ ગોડી.

આદ્ય નમું એક દંત;
શંકર તનુજ અંબાજીકો અર્ભક, સકલ દુ:ખદારિદ્ર હરણં. આ૦—ટેક.
વક્ર તુંડ લડુંકા ભક્ષણ, મુષક વાહન અંગીકરણં;
અંકુશ ફરસી મોદિક કરમાં, વરદા ભય આયુધ ધરણં. આ૦
મદ ગલિત કર્ણ કપોલે, ભાલે ચંદ્રકલા ધરણં;
સુધ બુધ સુંદર ઉત્તર દક્ષિણ, લક્ષ લાભ ઉસંગ ધરણં. આ૦
સૌભાગ્ય ચંદન હૃદયે વદને, દૂર્વા માળા કંઠાભરણં;
શિવાનંદ કહે શંભુકુંવર, સકળ મનોરથ પૂરણ કરણં. આ૦

પદ ૨ જું.

કુંજર બદન જગ અઘ હરણં;
માહી રૂપ કહત નિગમ દરતાપ ત્રિવિધિકો ભય હરણં.

કુંજર બદન જગ અઘ હરણું.- ટે
શીશ મુકુટ પ્રગટ રવિ છાદિ તન, ગભાનુ ઝલકત અલકે કિરણું;
ભાલ બિરાજિત તિલક ભાનુ, ઇંદુ બિંદુ કૃશાનુ ભોનયણું. કુંજ
કનક નગમધ દોઉ મિલ, અર્ક શશિ રુચિર યુગ સદનં;
મોહે ધનુપપર અનંગ સર ધરે, નેંન ભુવન જય કરણું. કુંજ
અધર યુગ રક્ત બિંબ સમ, રસન નિરજ દલ એક રદનં;
પરિઘ યુગ દોઉ ભુજ બિરાજિત, યાહિ દિતીજ કુલ દરણું. કું૦
નવકંજ માલ કંઠ લિસિત માનુ, ભુવન કંજ કોશ ઉર ધરણું;
પીત પટ કટિ તટ વસન, ચારુ માનુજ ધન યુગ સધનં. કું૦
પદ યુગ કોકનદ લલિત ઘૂઘરૂ, નાદ વિમોહિત સુર લલનં;
પ્રમથ પતિ નંદન સિદ્ધિકો સદન, શિવાનંદ પ્રભુ ભવ ભય હરણું. કું૦

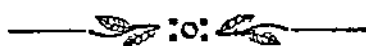
પદ ૩ જું.

પ્રથમ પ્રણુમુ ગજવદનં. ટેક
શિવજીકો સુત ઉમયાજીકો નંદન, વંદન વિશ્વ વિઘ્ન હરણું; પ્રથ
મોદિક અહાર સિંદૂર વિલેપન, શ્વેત પુષ્પ ચર્ચિત ચરણું. પ્રથ
એક દંત, શ્રવણુ દોઉ કુંડલ, મુષિક વાહન સ્વસ્તિ ધરણું, પ્રથ
સુધ બુધ સુંદર વર દોઉ સ્યામા, લક્ષ લાભ અતુલી વરણું. પ્રથ
વર્ણે એકકે પ્રભુ વાંછિત દાતા, સુખ સંપત શુભ મતિ કરણ. પ્રથમ

પદ ૪ થું.—આરતી.

જય દેવ જય દેવ, જય જય ગજ વદના, જય મૂષિક વહના;
આરતી ઓવારું, આરતી ઓવારું, સુંદર કટિ રસના. જય.
હરહર શભુ વધુ - કમલાસન, વિષ્ણુ શશિ શમદા;
ચરણુ કમલ મદ જીવન, મત્તાલિપ્રમદા. જય૦
હરેહર જય ચામિકર, કુંડળમંડિત, શ્રવણે એક રદના;
જય કુંભસ્થલ શોભિત વરકર, પુષ્કર ધૃત ભુવના. જય૦
જય જય કોટિ સુધાકર, સીતલ જય ફરસી ધરના;
સુધ બુધ સુદર ઉત્તર દક્ષિણુ, જય જય વર વદના. જય૦
હર હર જય ભુજંગીત શોભિત, અહિવર ઉપવિત ધરના;
જય જય ભગવતિમાન શશીધર, સિંદૂર તનુ રચના. જય૦

પૂરવ છેદન નિરગત પુર રિપુ, પૂજિત પદ સદના;
જય પુરભંજન પ્રમુદિત સુર વધૂ, જય જય કૃત ભુવના. જય૦
હર હર જય નીરજ મુખ વધુ, પદ્માકર ધવલિત ત્રિદશના;
જય જય મધુમણિ હીરક ખચિત, કિંકિણી કટિ રસના. જય૦
હર હર જય શરણાગત વત્સલ, પાશ્રી જય નિરજ નયના;
જય લંબોદર મોદિક વર કર, પુષ્કલ ધૃત ભુવના. જય૦
હર હર સિંદુર ચર્ચિત અંગે, સકલ કર જય પાશી લલના;
ત્રિદશ વધુકર ચામર વિંજિત, દૂરિ કર સમના. જય૦
હર હર જય જય ખંડ નિશાપતિ, ભાલે જય લોચન જ્વલના;
જય જય ભક્ત મનોરથ પૂરણ, શિવાનંદ શરણા. જય૦

શિવ વૃષભ સ્તવન.

પદ ૫ મું–રાગ ગોડી.

પ્રથમે વૃષભ પુજ્ય શિવ દ્વાર;
પૂજકના મનોરથ પુરે, પ્રસન્ન કરે ત્રિપુરાર. પ્રથમે. ટેક.
હિમગિરિ સરખો ગૌર અંગે, શૃંગે નિલમણિ સાર;
કંઠે ઘંટા રત્ન પલાણે, ચામર શોભા અપાર. પ્રથમે.
ચારે પાયે ઘૂઘર ઘમકે, નેપૂરનો ઝમકાર;
શિવાનંદ પ્રભુ વાહન પૂજો, નાના કુસુમને ભાર. પ્રથમે.

પદ ૬ ઠું–રાગ આશાવરી. (હિંદુસ્થાની.)

શિલાદિનંદન ઠાયો શંકર દ્વાર;
રત્ન ખચિત કર વેત્ર જ સોહે, સુર મુકુટ ધરાવનહાર. શિલાદિ.
અયુત દિનમણિ અંબર સોહે, ઐસો તનુ અતિસાર;
જાકે શિરપર છત્ર બિરાજે, ભક્તના તાપ નિવાર. શિલાદિ.
સુરવર જાકે ચર્ણ કમલપર, છોરત મુકુટ શૃંગાર;
રીઝત તાપર તત્ક્ષણ શિવ ગણુ, નિરખત વે ત્રિપુરાર. શિલાદિ.
જાકો મહિમા નિગમ વખાણે, દર પાવત જાસોં કાળ;
શિવાનંદ પ્રભૂ નિકટ બરતિ, સોઉ ઉતારે પાર. શિલાદિ.

પદ ૭ મું-રાગ આશાવરી.

શિવ કૈલાસિક ભજતા તાગે, ટળશે ભવનો ભાર રે;
ચામિકર કરદડ વિનાશી, સૃષ્ટિ પાલન મહાર રે. શિવ૦
અબર મધ્ય અહરપતિ અગણિત, અદ્ભુત તેજ પ્રકાશ,
ચતુરાનન ચતુર્ભુજ આદિ, સેવે ચરણ વિમાન શિવ૦
ચૌદ ભુવન જેની હાકને માને, દશ મુખ ક્રોધ અપાર,
શિવાનંદ પ્રભૂ ગિરિ ઉચનતા, રાવણ નામે પ્રસાર. શિવ૦

શિવ પંચધૂન્ય.

પદ ૮ મું.

શભૂ શિવ હર ગૌરીશા, શિવ ચદ્રશેખર ગૌરીશા.
હર હર મૌનિ જટાધર ગૌ૦ શિવ વમન ગજાનન, ગૌ૦
હર હર ત્રિપુર વિનાશી, ગૌ૦ શિવ ગરલ વિકાશી, ગૌ૦
હર હર નગ પતિ વાસી, ગૌ૦ નિત નૃત્ય વિનાશી, ગૌ૦
હર હર ધનુસ પિનાકી, ગૌ૦ શિવ કુંડલ વાસુકિ, ગૌ૦
હર હર રુંઢમાળી, ગૌ૦ શિવ ઉરગ વિશાલી, ગૌ૦
હર હર બ્રહ્મ કપાલી, ગૌ૦ શિવ કરુણા શાલી, ગૌ૦
હર હર ગંગાધારિ, ગૌ૦ શિવ તાપ હારી, ગૌ૦
હર હર ચંદ્ર વરણા, ગૌ૦ શિવ અંગે અપર્ણા, ગૌ૦
હર હર શિવહર મગન, ગૌ૦ શિવ ભક્ત વત્સલ, ગૌ૦
હર હર ભુજંગી ભૂષણ ગૌ૦ શિવ ભસ્મ વિભૂષણ, ગૌ૦
હર હર અનગ દાહક, ગૌ૦ શિવ અચ્યુત શાપક, ગૌ૦
હર હર સુરવર નાયક, ગૌ૦ શિવ મુક્તી દાયક, ગૌ૦
હર હર સુત ગજાનન, ગૌ૦ શિવ નદી વાહન, ગૌ૦
હર હર દેવ દેવા, ગૌ૦ શિવ શિવ મહાદેવા, ગૌ૦
હર હર શભુ ત્રિલોચન, ગૌ૦ શિવ ભવ દુ ખ મોચન, ગૌ૦
હર હર આનદ કદ, ગૌ૦ શિવ રસિક શિવાનદ, ગૌ૦

પદ ૯ મું-રાગ કેદારો.

વ શિવ હર હર ગૌરી રમણ ગૌરી રમણ ગિરિજા રમણ શિવ શિવ
ભર તરંગિણી રચિરા ભરણ ભાલ સુધાકર અમૃત ઝરણ શિવ શિવ

ગ વરાધિપ કુડલ કરણુ, હિમગિરિ તનયા કૃત કર ગૃહણુ શિવ શિવ૦
પતિ શકર ભવ ભય હરણુ સુર પ્રથમાધિપ વદિત ચરણુ શિવ શિવ૦
૪ મન શકર પદયુગ શરણુ, શિવાનદ કે ભવ જલ તરણુ શિવ શિવ૦

ગિરિજાનાં કીર્તન.

પદ ૧૦ મું–રાગ ગરબી.

આવો સવળા ગરબે રમીને, આસો નિશા ઘણી સારી રે,
સારદ ઘનમા દામિની મોહે, એમ કૈનાસે નારી રે આવો
શૃગાર સજીને સુર વધુ આવી, દુર્ગા શ્રી ત્રિપુરારી રે
શભુવધૂ મધ્ય નાયકા મોહે, મડળ સુદર નારી રે આવો
ભારતિ કરમા રણઝણુ વાજે, વીણા સગીતે ભારી રે,
વીરનદીને હાથે મરદલ, મેઘ ગભીરતા ઝાની રે આવો
સુરવર વદને વેણુ વજાડે, પદ્મા કરમા તાળી રે,
ગરબે રમતા દેવી પદને, શિવાનદ ઘણુ વારી રે આવો

પદ ૧૧ મું–રાગ ગરબો.

મારી ગિરિજા તે બાળ કુમારીજો, જેને શભૂએ નિજ અગ ધારીજો – ટેક.
મારી ગિરિજાને કુતલ ભારીજો, દીર્ઘપણે ફણી નારીજો,
માને ઝળકત હીરાદિ મીનીજો, મેઘ મધ્યે સૌ દામીનીજો મારી
ભાલે ચંદ્ર કલાનો સગજો, મૃગ મદનો મધ્યે રગજો,
માની ભ્રકુટી સુંદર માનેજો, મન્મથ તે ચાપ પ્રમાણેજો. મારી
માને સુવર્ણ સુદર કુડલજો, દિનકર ચંદ્રના મડળજો,
મારી ગિરજાના નેન સલુણાજો, અનગ શરના તૂણાજો મારી
માએ કજ્જલ નયણે સાર્યાજો, જેને શકર રૂપ નિહાળ્યાજો,
માની નાસિકા ચપક સરખીજો, મારા શભુજીએ પ્રેમે નિરખીજો મારી.
માનુ વદનાબુજ શશિ શરદજો, જ્હા શભુ થયા જાણે પટ પદજો,
માનો અધર અરુણ રગજો, વિદ્રુમ કીધા જલ સગજો. મારી
માને કઠે આભર્ણ શોભા ઘણીજો, કનક મરકુમ નીલ મણીજો
માનો કર કમળનો નાલજો, જાણે શભુજીનો પ્રેમ વિશાલજો મારી
માને કચુકી કુસુમ સમૂલજો મૃગ મદના બિંદુ અતિ ફૂલજો,
માને હાર પદ કડી ચરણાજો, માને કોને ન જાને વરણ્યાજો. મારી
માને પેહેરણુ ચીર પટકુલજો, જ્હા શભૂ થયા રગરોળજો,
માનો નાભિ હ્રદય ગભીરજો, ત્રિવલી થયુ તટ તીરજો મારી

માનાં પદઅંબુજ અતિ સારજો, જ્યાં નેપુરનો ઝમકારજો;
માની નખ ચંદ્રિકા સારીજો, જાણે ત્રિવિધ તાપ નિવારીજો. મારી.
મા તો અચલ તનયા ભગવતિજો, જેનો સુંદર વર કૈલાશ પતિજો;
પૂજ્યા સીમંતનિએ પ્રેમ મન આણીજો, થયાં ચદ્રાંગદની રાણીજો. મારી.
માને અગસ્ત મુનિએ ઉપાસીજો, જેથી શોષી લીધો જળ રાશીજો;
એમ અનેક ભક્તે આરાધ્યાં જો, તેમનાં મન વાંચ્છિત ફળ સાધ્યાંજો. મારી.
મારી ગિરીજાને પદ શિર નામેજો, તે ધન સુખ મંદિર પામેજો;
માનો ગરબો ગાય નરનારીજો, તેને પ્રસન્ન થાય ત્રિપુરારીજો. મારી.
જે કો નિર્મળ ચિત્તે ગાયજો, તે ભવ પદ નિકટે જાયજો;
જેનો પાર ન પામે શ્રુતિ અગજો, તેનો શિવાનંદ પદ ભૃંગજો. મારી.

પદ ૧૨ મું.

માતા વેણી વિશાલે શોભતાં; તે તો ભુજંગ કેરી યુવતી રે,
માતાજી કરુણા વિલોકય નિહાળીએ રે. ટેક.
માતા ભાલે સુધારકની રેખ, તે તો કાલ ગજાંકુશ પેખ રે; મા૦
માની ભ્રુકુટી દીર્ઘ માનીએ, તે તો કોકનદ અલિ જાણીએ. મા૦
માને કરણે કુંડળ શોભતાં, તે તો વેલ કુસુમજ ફરતાં રે. મા૦
માતા પાંપેણની અતિ સુંદરતા, તે તો સૃષ્ટિ સંહારની કરતા રે. મા૦
માતા લોચન કંજ વિરામ, તે તો શંભુને વસવાનો ધામ રે. મા૦
માતા નાસિકા સુંદર ઝળકે, તે તો હારે મૌક્તિક લળકે રે. મા૦
માતા અરુણ અધર દંત સાર, કંજે કર્ણિકા કેસર ભાર રે. મા૦
માતા વદન આનંદ કદ જ્યાં, શંભુ થયા મતિ મંદ રે. મા૦
માતા કંઠ શંકર અનુમંત, તે તો શિશ કમલનું વ્રંત રે. મા૦
માતા હૃદય મંડળ સૌભાગ્ય, તે તો પૂરણ જળનું તડાગરે. મા૦
માના યુગ્મ બાહુ રસાળ, તે તો સરોવર તટ વિશાળરે. મા૦
માતા પયોધર જગતને પોષે, તે તો સરોવર સરસિજ કોષરે. મા૦
માતા ત્રિવલી ઉદર વખાણીએ, તે તો ત્રિગુણ શક્તિ પ્રમાણીએરે. મા૦
માતા ગંભીર નાભિનો કૂપ, શંભુ થયા સ્મર ભૂપરે. મા૦
માતા કટિ નિતંબને રંગ, તે તો અચલ મૃગાધિપ સંગરે. મા૦
માતા ઉરુ કદલીનો દંડ, તે તો ગિરિવર ગજની શુંડરે. મા૦
માતા સૌંદર્યની તરંગીણીરે, તે તો જંઘા યુગ તાં સરીણીરે. મા૦
માતા પદ અંબુજની રચિરતા, તે તો જોબન ભૂલોક સુરતારે. મા૦

માતા વિવિધ અમ્બર તનુ સાજે, તેણે ભુવન ચતુર્દશ લાજેરે. મા૦
માતા નવરંગ ભૂષણ અંગ, તે તો શર્દ શશિ ઉડ સંગરે. મા૦
માતા જડને બુદ્ધિની દાતા, તેનો શિવાનંદ ગુણ ગાતારે. મા૦

પદ ૧૩ મું–રાગ મારુ.

ગિરિજા પદાંબુજરે, ભવ દુઃખ ભજનકારી;
ચર્ણોદક સુરધુનિ જેનો, અલતો મુકુટ મોરારી. ગિરિ.
વિષ્ણુ વિરચી પતિ શિરે, જે પદ તાપ નિવારી;
ઉપનિષદ જેને મુકુટ તોલાએ, રાખે ગૌરવ ભારી. ગિરિ.
અમર ભય નિવારણ કારણ, કોટી દનુજ સંહારી;
શંભૂ વધૂના ચર્ણ કમલપર, શિવાનંદ બલિહારી. ગિરિ.

પદ ૧૪ મું–રાગ મારુ.

મંગલદાયનીરે, મગલ મા તેથે જાણું;
વિષય રસોદધિથી માયામાં ભૂલ્યો, ગિરિનંદનીમનઆણું. મંગલ.
સુમનસ ગુચ્છા કુંતલ ચળકે, ધન મધ્ય ચંચલ ચટકે;
ખંડ નિશાપતિ ભાલે બિરાજિત, રાશિ હીરક જલકે. મંગલ.
મણિધર ખચિત દામિની સોહે, રુચિપૂર સોહે;
વદન કમલ મકરંદનો લોભી, શંકર મધુકર મોહે. મંગલ.
શ્રવણે કુંડલ અલિ રવિ લોચન, ભગવતિ ગિરિજા ભાસે;
નેપુર ઘુઘરુ વસન પદાંબુજ, ભમર શિવાનદ આશે. મંગલ.

પદ ૧૫ મું–રાગ કેદારો.

મન મોહ્યુંરે, સુંદર મહાકાળી. ટેક.
સેવા કીધા વિના સુખ નહીં ઉપજે, મુખ દીઠે અઘ ખોયુંરે; સુંદર.
પાર ન પામે બ્રહ્માદિક સુર મુની, કોપે અસુરશું જોયુંરે; સુંદર.
ત્રિશૂલ શંખ ફરસી ને તોમર, ખડગ ખપર કર સોહ્યુંરે; સુંદર.
શિવાનંદ સેવક કરે વિનતી, ચર્ણ વિષે ચિત્ત મોહ્યુંરે; સુંદર.

પદ ૧૬ મું–રાગ ગરબાની ચાલ.

હનિહારે, ગિરિજાદેવીને સેવતાંરે, પામતાં નિધિ નહિ વાર;
ગૌરી ગુણ અશેષ છેરે, જ્યાં શેષ ન પામે પાર. ગિરિ.
કોટિ સુધાકર શીતલરે, અંબા નિર્મળ રૂપ પ્રકાશ;
ભવના તાપ સમાવતીરે, અંબા પૂરતિ મનની આશ. ગિરિ.

અસુર કુલને સંહારતરિ, અંબા તારતી સુર ગણનાર;
શિવાનંદને ત્યાં આપતરિ, અંબા ભારતિ વિવિધ પ્રકાર. ગિરિ.

પદ ૧૭ મું-રાગ ગરબાની ચાલ.

મંગલ મંગલા તુંને આપરોરે, તારો ટળશે ભવનો ભાર;
ભજતાં શભૂજીની ભામિનીરિ, તારે કામિની કનક અપાર. મંગળ.
મણીએ ખચિત સિંહાસનરે, એવે આસને ગિરિજા માત;
ચામર બેઉ પાસ ઢાળતરિ, કરે વિજયા જયા બેઉ વાત. મંગળ.
મણિવર હાર અતિ શોભતારે, આરોપિત નૌતમ થાળ;
વ્યંજન ઓદન અતિ શોભાતાંરે, આરોગતાં ગિરિવર બાળ. મંગળ.
લવિંગ એલચી પુગી ફળરે, એની બીડી નવરંગ ભાત;
આરતી પુરતી સુર સુંદરીરે, ત્યાં શિવાનંદ ગુણ ગાત. મંગળ.

વસંત પૂજા.

પદ ૧૮ મું-રાગ વસંત.

કુસુમાકર શ્રી ઋતુરાજનું, રૂપ અનોપમ ભાસે;
તારકાસુરથી સુરપતિ બીનો, અનેક ઉપાય બિમાસે. કુસુ૦
વદન ચંદ્ર વિવર્ણને દેખી, સુરગુરુ વચન પ્રકાશે;
શંભુ કુમારથી તારકાસુરનું, મરણ કિન્નર ગાશે. કુસુ૦
સુર ગુરુના પદ પંકજ વંદે, મઘવાનું ભય નાસે;
શભુ સમાધિના ભંગને કરવા, મનસિજ મનમાં ભાસે. કુસુ૦
મનમાં સંભારતાં મનસિજ આવ્યો, સુરપતિચર્ણ નિવાસે;
કારણ કોણ સંભાર્યો કિંકર, આજ્ઞા દીજે દાસે. કુસુ૦
શભુ તપના ભગને કરવા, સંભાર્યો તું આશે;
શિવાનંદ પ્રભુના તપને ભાંજું, સાહે વસંત જ્યારે. કુસુ૦

પદ ૧૯ મું.

સુરપતિ શીશને શીશ ચડાવી, મત્તમદન મદમાતો;
સંગ વસંત સખાને લઈને, રસભર રંગે રાતો. સુર૦
કુંજ નિકુંજ મુકુલ અંકુર, ફૂલ્યાં વન વન ફૂલ;
અલિકુલ સંકુલ મુકુલ સરોવર, સારસ હંસ સમૂલ. સુર૦
લતા ગ્રહીને દેહેલી ઊભો, શિલાદિ નંદન દ્વારે;
મદન લીલા ગણ સંગને જોઇ, નાશ અંગુલીયે વારે. સુર૦

ગિરિરાજકુમારી કુસુમાભરણે, પ્રેમે પૂર્ણ નિહાળે;
શિવાનંદ પ્રભૂ પ્રેમે નિરખી, અતિશે મનમાં મહાલે. સુર૦

પદ ૨૦ મું.

રસભર લોચન મોચન ભવનો, પ્રેમે પૂર્ણ નિહાળે;
કુસુમાંજલિ શિવકંજે આપી, નિરખે શિવ વાહાલે. રસ૦
મન્મથ મઘવાના કામને કાજે, પંચશર કર ઝાલે;
શર કોદંડ ચડાવી મેલ્યો, પ્રેર્યો પતંગ જમ કાળે. રસ૦
ઉત્સગ મનને દેખી શંભૂજી, પોતે પૃષ્ટ નિહાળે;
શિવાનંદ પ્રભુ મન્મથ જોતાં, પ્રગટયો ધનંજય ભાલે. રસ૦

પદ ૨૧ મું.

મન્મથ મંથન ત્રિપુર ગંજન, કહે વસંત કુરંગ;
કુસુમાવલીસે નમી પદઅંબુજ, માગે અનંગનું અંગ. મન્મથ૦
દીનવચન ઋતુરાજ સુની,' શિવ થયો મન ઉમંગ;
મનસિજ નામ ધરૂં કરણાનિધી, તે કરે ભુવન ભંગ. મન્મથ૦
ચારુ જટાધર લટકટ શીશે, સોહત ભાલ મૃગાંક;
ત્રિલોચન જગમોહન શંભુ, શિવાનંદ પદ ભૃંગ. મન્મથ૦

પદ ૨૨ મું.

બિરહે નિદાન બાણ જબ લાગ્યો, સુધ તનકી તબ ભૂલ;
કોણ કહે યહ ક્ષત અાંપટ, સુર તટ નિહુમ કૂલ. બિર.
જડપેં ચૈતન કિનહુય થયો, પ્રગટયો વસંત ઋતુમૂલ;
યહે વિનોદ દેખન હિતશંભુ, ચલે ગૃહી તબ શૂલ. બિર.
શિશ ઝટા જૂટતાપર ઝલકે, લલકે ધૂનિ સિશ ફૂલ;
માનહુ કનક કંકણુ શોભે, લલિત મૌક્તિક ઝૂલ. બિર.
બામા અમ અગ દહી દેરુ, કર કપાલ કુરંગ;
શ્વેત વરણુ ગજાંબર ચંદન, વીંટયો કૃષ્ણુ ભુજંગ. બિર.
ખેલ મચ્યો ભર્યો સબ સુરગણુ, બાજે ઘોર મૃદંગ;
શિવાનંદ પ્રભુ ઘન મંડલમાં, નાચત રંગ સુરંગ. બિર.

પદ ૨૩મું

ગિરિજાવર શિવશેખર શંભૂ ખેલત ઋતુ માતંગ;
વિધિ વિધિ નગ ગણુ બનબન ફૂલ્યો, ફૂલત મન્મથ અંગ. ગિરિ૦

શીશ મુકુટ છબિ અટપટિ સોહે, ઝલકત રુચિર મૃકંગ;
માનહુ કનકાચલ શેખરપર, ઉદીત કોટિ પતંગ. ગિરિ૦
ઉરવત અબીલ ગુલાલ અમરગણુ, બાજત રુચિર મૃદંગ;
રીઝત શિવાનંદ પ્રભુ શંભૂ, બેઠા બસંત સુરંગ. ગિરિ૦

પદ ૨૪ મું.

વસંત રમવા ચાલ્યા શંભુજી, સાથે ગણુની તો ટોળી;
સહકાર શાખા કોકિલ બોલે, માલતિ મધુકર રોળી. વસંત૦
માનુનીને ઉપદેશજ કરવા, વળગી તરુને વેલી;
મદન સહિત ઋતુરાજ વચનથી, વર્તી સઘળે કેલી. વસંત૦
વિરહિણીવનિતાના દુઃખને જોઇ, રવિ દક્ષિણથી ચાલે;
અશ્વને હાંકતાં અરુણને વારે, હળવે રાશને વાળે. વસંત૦
ચંગ મૃદંગ વીણારસ વાજે, ગાજે જમ ઘનઘોરી;
શિવાનંદ પ્રભૂ અબીલ ઉડાડે, સ્વામિ ગુલાલની ઝોરી. વસંત૦

પદ ૨૫ મું.

નટવર રંગ ઋતુધ્વજ વનમો, અજુરી સુમનસ સોહે;
કદલી દલપટ કટી ત્રતિમદમો, ત્રિદશ વધૂ મન મોહે. નટવર
શ્રવણે કર્ણિકા કુંડલ સોહે, અલિભૃત પંકત શીશ;
ફુલત માકદ પાઘ બન્યો હૈ, તાપર કુસુમ સરીશ. નટવર
બરખા ઋતુકર મૃદંગ ગાજે, વાજે શિશિર કરતાલ;
શરદ વિણાધર અધરે હેમત, બંસિ રુચિર. બિશાલ. નટવર
માલતી ઘુઘરુ પદ પંકજમો, ગ્રીષ્મ બદત થેઈકાર;
મદન કરત નિરાંજન ઋતુપર, ત્રિધિવિધિ સુમનસ ભાર. નટવર
શ્રી પંચમી માઘ મનોહર, પ્રગટયો વસંત વિલાસ;
શિવાનંદ પ્રભૂ ખેલે ગિરિજા, અદ્ભુત પામે વિભાસ. નટવર

પદ ૨૬ મું.

ઉદગ અયન વિકસત દેખી, ઉન્મત્ત ભયો બસત;
અત હેમંત અંતર અબ પાયો, નિકસ્યો પુષ્પ બસત. ઉદગ
બ્યુંજુરી માકદ ષટપદ મોહે, સોહે પરબ્રહ્મ કુંજ;
બન બનમેં કુસુમ ભર દેખિ, ગઈ સબનકી સૂજ. ઉદગ
શીશ જટા જૂટ તાપર ઝળકે, લળકે ધુનિ શિશ ફૂલ;
માનુ કનક કંકણુ સોહે, લલિત મૌક્તિક ઝૂલ. ઉદગ

ઉડવત અબીલ ગુલાલ, અમરગણ, બાજત ચંગ મૃદંગ;
શિવાનંદ પ્રભુ ગણ મંડલમાં, ભયો મન ઉમંગ. ઉદગ૦

પદ ૨૭ મું.

ગંગાધારિ ખેલત બસંત, મેરો શંભુ નાથ ખેલત બસંત;
ઇતથેં આઇ ગિરિજા સુંદરી, કોટિ સખિ લેઇ સાથ. ટેક.
ઉતથેં આયે મણિભદ્ર મણિગ્રિવ, બાણભદ્ર શિવનાથ. ગંગાધા૦
એક પલાશ કુસુમ રંગ છિરકત, એકે અબિલ ગુલાલ;
વાજત ચગ મૃદંગ ભેર ધુનિ, ગાવત ગીત રસાલ. ગંગાધા૦
ઉલટી સખિ શંકરપર ધાવત, ગિરિજા સંગ સુહાયે;
પકરે ગંગાધર શંકરકું, સબગણ હાર મિલાયે. ગંગાધા૦
કિ ફગુઆ દો હો હમ શંકર, કરત કહા મુજ કામ;
છૂટ ન પાઓ અબ ગંગાધર, મોરિ ગિરિજાકો શિરનામ. ગંગાધા૦
ખેલી ફાગ પ્રેમસું શંકર, ફગુઆ દિયો હો મગાય;
ભૂષણ બસન બિબિધ સબયનકું, શિવાનંદ બલિજાય. ગંગાધા૦

પદ ૨૮ મું.—રાગ કાફી.

ગિરિનંદની શિવ ફાગ, ખેલે નૌતમ ગૌરી; ટેક.
સુર તરંગિણી જૂટ જટા મધ્ય, કુંતલ હીરક દોરી. ખેલે નૌતમ૦
શશધર બિબજકલા ત્રિપુંડ્ર, મૃગમદ ચંદ્રક ભાલ;
દિનમણિ વન્હિ શશિ રવિલોચન, નીરજ દલ વિશાલ. ખેલે નૌતમ૦
રુચિર શૃંગવર સૂર શિરોધર, કંઠે મૌક્તિક માલ;
પ્રભૂ શિવાનંદ સોમ સદા શિવ, નિરખો અંતક કાલ. ખેલે નૌતમ૦

પદ ૨૯ મું.

ગંગાધર ખેલે ફાગ, રસ રંગ ભરે;
સંગ ખેલે ગિરિરાજ સુતા, ગજ મૌક્તિનકી ઉરમાલ; રસરંગ૦ ટેક.
ચોદશ ગણ મતબારે દોડે, ગણપતિ પુત્ર કુમાર;
હસત હસાવત બીણ બજાવત, ગાવત ગીત રસાલ. રસ૦
કેશર ભર છિરકત પિચકારી, સરસ સુગંધ ગુલાબ;
તેલ ફુલેલ લે મુખ રોલત, ઉડત અબિલ ગુલાલ. રસ૦
દ્વાદશ બન ઋતુ ભારે ફૂલે, બકુલ માલતી જાય;
તાબિચ હોરી ખેલત શંકર, શિવાનંદ બલ જાય. રસ૦

પદ ૩૦ મું.

નેનો નેહ ભરે મુશકાત, કરંગ ધરે;
રંગ મચ્યો ગિરિરાજ સુતા, અબ ખેલે બસંત ફીરાત. કરંગ. ટેક.
સખી અલી સબ નિકટે આઇ, સમ સ્વરન મિલિગાત;
દલ કમલ મધ્ય કરણિકા, જાતિ શતારત સુતાત. કરં૦
અબીલ ગુલાલકી ભ્રવ પડત ધન, ગરજે મૃદંગ પ્રભાત;
સત્વર જો ગુણ સુદ્ધ કરે તમ, દેખિ આગે ધરે અબ ઘાત. કરં૦
પશુ પક્ષી વન થક્તિ ભયે, કહિ ન પરિ યહ બાત;
શિવાનંદ પ્રભુ ખેલ મચ્યો ફરિ, ફગુઆ દેજગ તાત. કરં૦

પદ ૩૧મું–રાગ વસંત.

આનંદ ભર શિવ ખેલત હોરી; ટેક.
પ્રથમ ગણુ સંગ મુદિત શંકર પ્રભૂ, દોરત બાહે પરસ્પર જોરી. આનંદ.
બાજત તાલ મૃદગ ધિધિકટત, તથેઇ તતથેઇકારી;
ગાવત રાગ વસંત સરસ ગતિ, રહ્યો રંગ અતિ ભારી. આનંદ.
છપન કોટિ સખિ શિ ખેલન, ગિરિજા શિવપે આઇ;
અબીલ ગુલાલભર શંકર પ્રભૂ, રિઝિ રિઝિ મુશકાઇ. આનંદ.
ઈંદ્રાદિક બ્રહ્માદિક સુર મુની, પુષ્પ વૃષ્ટિ કરાઇ;
શિવાનંદ પ્રભુ અસે બિરાજીત, યહ સુખ બરણિ ન જાઇ. આનંદ.

પદ ૩૨ મું-કાફીનો ફાગ.

શિવ નિરખો નેન રસાલ, ઋતુરાજ બને શિવ;
કમલ શીશે હંસ બિરાજે, ગરજત મેઘ વિશાલ. ઋતુરાજ. ટેક.
જાકે શિશ કલાનિધિ સોહે, રુચિર બાસ શોભાલ;
કરુણા સરિત માન ઉલટી હિતમાં, ઝીલે કેલિ મરાલ. ઋતુરાજ.
જ્વલન લોચનપર હું વારું, દિનમણિ કોટિ પ્રકાશ;
સ્વર્ગ તરંગિણી બિચમેં સોહે, માનુ કોક નદકી ભાસ. ઋતુરાજ.
લુંહિ માયલંજા સન્મુખ ખેલે, બિધિબિધિબસંત બિલાશ;
શારદ ધનમાં દામિનિ દમકે, વિજયા જયા કર પાશ. ઋતુરાજ.
ફાગ મચ્યો જય શબ્દ ઉચ્યો, સુરગણુ કિન્નર સાથ;
અબિલ પરત શિવાનંદ પ્રભૂપર, બરખે ધન જિઉ પાઠ. ઋતુરાજ.

પદ ૩૩ મું.

મન ઉલ્લટ ભરે ખેલ મચ્યો હૈ ફાગ; મન૦
ક્ષીર પયોનિધિ પુનેમ ચંદે, ઉડત તરંગ બડભાગ. મન ઉલ્લટ૦ટેક.
નેહકા ઓઢ સબ ઓમ્બર, ભઇ ભઇ કેશર મારે ગુલાલ;
રજતાચલમાં તું મેરુ, બિચે ભારતી બહુત બિશાલ. મન ઉલ્લટ૦
નેનનિ મૂદ સબ ઉકલાઇ, દેખે નાહિ બિચાર;
ઉગ્ર સુધાકર કિરત પરત માનુ, સુરજ કંજ નિહાર. મન ઉલ્લટ૦
બીણા બંસી મૃદંગ બાજત, ઉપજત ઘોરનિ નાદ;
શીતપયોનિધિ એક ઠોરભયે માનુ, ગરજત શબ્દ અનાદ. મન ઉલ્લટ૦
ઉલટો આનંદ માનુ ફાગ બન્યો, રસ રંગ કહ્યો ન જાય;
સોમ સદાશિવ ફાગ બને માનુ, શિવાનંદ બલ જાય. મન ઉલ્લટ૦

પદ ૩૪ મું.

અબ ફાગ ખેલત શિવનાથ, મનમોદ ભરે;
લાજકિ ઠોર સબે અબ ગઇ, ખેલ રચ્યો ગણુ સાથ. મનમોદ ભરે. ટેક.
ત્રિદશ વધુ સંગ ગિરિજા આઇ, ઓઢ ભરી હૈ ગુલાલ;
મોતિન માલ બિચ મધ્ય નાયક, ઝળકત જ્યોતિકા જાલ. મનમોદ ભરે.
કેશર રસ પિચકારી મારે, ઊડે અબીલ ગુલાલ;
માન સરોવર મધ્યમેં ફૂલી, કોક નદકી માલ. મનમોદ ભરે.
ફગુઆ દેત બોલાએ શિવકુ, બાજત સંગ રસાલ.
શિવાનંદ પ્રભુ એસે બિરાજે, સુર વર્ષે પુષ્પ રસાલ. મનમોદ ભરે.

પદ ૩૫ મું.

રસ બઢત બસંત બિલાસ, ત્રિપુરારી રમે૦
વિવિધ લતા સંગ દ્રુમબર ખેલે, ઠોરહી ઠોર પ્રકાશ. ત્રિપુરારી રમે. ટેક.
કરિમે કરિ લગ રહી વનમો, કુરંગ મૃગિ તજી ઘાસ;
વિષય વિનોદ ક્રિડા રસ લંપટ, કોકિલા માકંદ પાસ. ત્રિપુરારી રમે.
ઝોક પરી અબઅબિલ ગુલાલકી, બાજત મૃદંગ વિકાશ;
શિવાનંદ પ્રભુ ખેલત બનબન, માનુ પ્રગટ્યો મન્મથ રાસ. ત્રિપુરારી રમે.

પદ ૩૬ મું–રાગ કેદારો.

શંભુ ખેલે રંગ હો હો હોરી;
સંગ સોહે ગિરિજા ગોરી, શંભુ ખેલે રંગ હો હો હોરી. ટેક.

ત્રિદશ ગણુ સબ મિલિ આવે, ગાવે રાગ તો ટોરી;
શંખ મૃદંગ વીણા ચંગ વાજે, બરખે સજ્જલ ધનઘોરી. શંભુ ખેલે રંગ હો.
મૃગમદ કેસર છરકત અંગે,ઉડવત અબીલકી ઝોરી;
યહ શોભાકો પાર ન પાઇએ, બરણો કોઇ જોરી. શંભુ ખેલે રંગ હો.
પશુ પખી દ્રુમ વેલી મધ્યમો,ચેતના નાઠી જો થોરી;
શિવાનંદ પ્રભૂ રંગ સુરગ તોડન પેં, અંગે મુદ ધારી. શંભુ ખેલે રંગ હો.

પદ ૩૭ મું–રાગ જેજેવંતી.

હર હિમનંદની અબ ખેલે હો હોરી. ટેક.
જાકો રંગ સુર વધૂ દેખત, થક્તિ ભઇ બેલી;
જાકો રંગ સુર વધુ દેખત થક્તિ ભઇ બેલી;
દ્રુમસબરછે જ્યાતિથોરિહો. હર હિમ.
અલિક વિલોચન મૃગંક ગગ રગ, વિશેષ કસ બહી ઉપમા છોરી;
પદ યુગ ઘુઘરુ નૂપુર વાજે છદ ભર શિવાનંદ ભવતટિ હોરી. હર હિમ.

પદ ૩૮ મું–રાગ ધન્યાશ્રીના ઢાગ.

કોમળ વચને શિવ પદ વારી, હો ભવસિંધુ ભારી. હું તો કોમળ વચને. ટેક.
માયા જાલ અગાધ જસાકુલ, વિષય મનોરથ નારી;
પંચ વિષય અહિ વિષજ્વાલા, વાસના વિચિત્ર વિશાલી. કોમળ વચને૦
ભવ અનલને તાપે તપાયો, શિરા ગંગાજલ ધારી;
ભજ તું પ્રાણી સોમ સદાશિવ, સાહે છે ત્રિપુરારી. કોમળ વચને૦
અધમ ઉદ્ધારણુ નર્ક નિવારણુ, ચંદ્રશેખર સુખકારી;
કહે શિવાનંદ શિવભજ વેહેલો, શંભૂ છે ભવ હારી. કોમળ વચને૦

હિંડોળાનાં પદ.

પદ ૩૯ મું–રાગ ગોડી.

શૃંખલ ચામિકર હિંડોલે, મધ્યે હીર કલશેરે;
ચંપક વર્ણી ગિરિવરબાલા, કૈરવશંકર ઝલકેરે. શૃંખલ૦
મુક્તાફલની માલા તોરણુ, રુચિરવિતાને સોહેરે;
સૂર્ય શશિથી આસન સુંદર, ઉડગણુ જોતાં મોહેરે. શૃંખલ૦
ત્રિવિધ સમીર શ્રી ગંગા તટનો, સેવે સોમ મહેશરે;
પ્રભૂ શિવાનંદ પદપંકજ • લોભી, વર્ષે કુસુમ સુરેશરે. શૃંખલ૦

પદ ૪૦ મું.

જન્મ કૃતારથ તત્ક્ષણ કીજે, દર્શન શ્રી ત્રિપુરારરે;
દિનકર કોટિ સુધાકર શીતલ, સંગે શેલ કુમારરે. જન્મ કૃતા૦
જૂટ જટા અલકાવલિ શીશે, દામિની સુર ધુનિ સોહેરે;
કુંડલ ફણી મણી લોચનકંજે, અંજન મધુર મોહેરે. જન્મ કૃતા૦
કંઠે ભૂષા વિષ જ્વાલા કંઠે, મુંડ મુક્તાવલી જળેરે;
ચીર અજિન કટિ અંબર ગૌરિ, પ્રભૂ શિવાનંદ લાલકેરે. જન્મ કૃતા૦

પદ ૪૧ મું.

દોલે વિલસિત શિવશંકર ને, ત્રિપુરી સગે જાણેરે;
સેવકજન કલ્પ દ્રુમશંભૂ, નિરખી મનમાં આણો રે. દોલે વિલસિત.
માસ બસંત નિસા અજવાળી, ચંદ્રવિતાને મોહેરે;
ઉડગણ લલિત મૌક્તિક ઝુલે, સારસ હંસ વિહંગેરે. દોલે વિલસિત.
અમર તરંગિણી શીશે ઝલકે, ભાલ સુધાકર લસકેરે;
તાથૈ તતથૈ સુરનારી નાચે, પ્રભૂ શિવાનંદ મોહેરે. દોલે વિલસિત.

પદ ૪૨ મું.

અવલોકન ત્રિલોચન શભૂ, દોલારોહણ નીરખોરે;
સુરપતિ તો સુરસંગે આવ્યો, કમલે કેસર પરખોરે. અવલોકન.
મૃગમદ ચંદન વસ્ત્ર સુશોભિત, કંઠે કુસુમની માલરે;
કૃષ્ણાગરુના ધૂપ ઉભારા, વાજે મૃદંગ ને તાલરે. અવલોકન.
સન્મુખ ઝુલે ગિરિજા ગૌરી, જય જય ગાન રસાલરે;
શિવાનંદ પ્રભૂ દોલારોહણ, દર્શન ટાળે કાળરે. અવલોકન.

પદ ૪૩ મું.

સૂરતરંગિણી તીર વિલાસિ વન આનંદ રે;
વિરચી આદે સુર મુની આવ્યા, બાંધ્યા કર અરવિંદ રે; સૂર તરંગીણી૦
રચિ રમવા સિંધ મણી હીરક ખચિત, દિનમણિ કોટિ પ્રકાશરે;
હિંડોલારુઢ શિવ ગિરિજાને, નિરખો નાથ કૈલાશ રે. સૂર તરંગિણી૦
ગંગા યમુના ચામર વીંજે, ત્રિવિધ સમીર રે;
દુંદુભિ નાદે સુમનસ વર્ષે, પ્રભૂ શિવાનંદ ધીર રે. સૂર તરંગિણી૦

પદ ૪૪ મું.

આદોલાશ્રિત ગિરિજા વલ્લભ, સુર સેવિત પદ કંજે;
મત્ત મનોલિ વિહરમદાલસ, નિગમ મધુવ્રત ખંજે. આદોલાશ્રિ
નખ મણિચંદ્ર મયૂખ વિદારિત, જન્મના પાપ તમોહે,
અમૃત પયોધર ધાર શીશપર, સંચિત ભકત સમૂહે. આદોલાશ્રિ
વિષ્ણુ વિરચિ શચિપતિ માનસ, પંકજ કર્ણિકા વાસે;
પ્રેમ સરોવર મગ્ન શિવાનંદ, પરિપૂરિત નિખિનારો. આદોલાશ્રિ

પદ ૪૫ મું.

પ્રેમ સુવાપી પંકજ પરિમલ, જન સુખદાન સરાગે;
કુમુદનિ નાયક ખંડ સુધાકર, પરિ સપ્લુત પર ભાગે. પ્રેમ સુવાપ
વિદ્યુત પુંજ કપર્દ કલાપ, સુમંડિત મૌક્તિ માલે;
અલિક વિલોચન સજ્વલિતાનલ, ક્રીલજ્વાલિત ભાલે. પ્રેમ સુવાપી
ચિત્ત નિવેશય ધી મમવા મિતિ, સુર ધુમિ હીરક ઝાલે,
સસારાનલ તપ્ત શિવાનંદ, પયોધર ધારા સારે. પ્રેમ સુવાપી

પદ ૪૬ મું.

રત્તન ખચીત હિંદોલ વરાસન, સશ્રિત ગિરિજા સંગ,
ત્રિપથ ગાસુ શીતલ ઘનરસ, ત્રિગુણ નિવર્ત્તન રંગ.
ભજ ગગાધર અદ્ભુત રૂપ, ગિરિજા રંગ સુરંગ. ટેક.
શૃંગારાદિ રસાકુલ ગિરીજા, મુખ ચંદ્રામૃત લોલ;
ગંગા તરંગ સુરંજિત મૌલિકટિ, હરિણાજિન ચોલ. ભજ ગંગાધ
નિગમ વૈતાલિક મુનિગણુ સસ્તુત, ગણુ ગણુના કુતભગ;
સોમ ભજ મુનિ માનસ કૈરવ, કર્ણિકા કેસર ભૃંગ. ભજ ગંગાધ
ગિરિજા વદન સુધાકર મડલ, પીયૂષ પાન ચકોર,
કોદરચ્યુત માર્ગણુ ભિન્ન, ત્રિપુર વધૂ જન ઘોર. ભજ ગંગાધ
રુચિરમદોદક શ્રીવગોદર, પૂજિત ચરણુ સરોજ;
ભાલ વિલોચન નિર્ગત વન્હિ, જ્વાલિત લલિત મનોજ. ભજ ગંગાધ
મકરધ્વજ ગજકુભ વિદારિત, કેસરી રૂપ મનોભ,
સોમ શિવ મારાધય ભક્યા, મુક્તિ ધૂની કલ્લોલ. ભજ ગંગાધ
તપ્ત જનાવન સશ્રિત, ભાલામૃત ધારાધર ખડ,
ભજ શિવેશ શિવાનંદ પ્રભુ, મપિપરિવંચય યમદંડ. ભજ ગંગાધ

પદ ૪૭ મું.

નિરખ છબિ ગગાધરન જનકત ચારુ હિંદોલે જગ બધન,
ગિરિરાજજનિ શૃગારરસ ખનિ, લોચનચામર મન વિંજનં   નિરખ છબિ
એનત્વફ્રૂ અહિપુર અનિક મયક, લખમાનુ મુનિગન રંજન,
જય રન સુર વધૂ નારદ તુમરુ, સગીત સ્વરણુ   નિરખ છબિ
આશુ મહોદધિ પાર ન પાવે, ધાવે નિગમ કજ ચરણુ
દીન શિવાનંદ કહાનીં બરણે, ભારતિ ભૂનિ બરણુનં   નિરખ છબિ

પદ ૪૮ મું–રાગ મારુ.

હિંડોલો ત્રિપૂરાર નિરખો, હિંડોનો ત્રિપુરાર,
હરનેસગે શૈનકુમારી ચારુ, ચામિકર ચચનાચટકે સાર વિહાર, નિરખો હિંડોલો
મૃગમદ પકિલ ચદન રપિત, સૌરભ છે ધન સાર,
ગધ વિમોભિત અનિવર ગુજે, પુજે સુ મનસ ભાર નિરખો હિંડોલો
શીતન મદ સુગધ સમીરે, પરિ સેવિત ધુનિવાર,
સોમ સદાશિન પદપકજ લોભી, શિવાનદ ભવહાર નિરખો હિંડોલો૦

પદ ૪૯ મું–રાગ મારુ.

ઝુલે હિંડોલે, દેવ, ગિરિજા ઝુલે હિંડોલે દેવ   ટેક
ભારતિ ભૂલી વેદ રટણથી, ભૂલ્યો નિરખી તતખેવ   ગિરિજા ઝૂલે૦
સ્થભ કનકમય હીરક ખચિત, ધવલવિતાને સોહે,
શૃખના કનક આસન તકિયા, જોતા મનડું મોહે   ગિરિજા ઝૂલે૦
ગગા યમુના ચામર કરમા લિંએ શ્રીત્રિપુરાર
જય જયનિનદે સુરગણુ વદે, સોમ શિવાનદ તાર   ગિરિજા ઝૂલે૦

પદ ૫૦ મું.

શભૂ શ્રી ઋતુરાજ, વિલાસિત શભૂ શ્રી ઋતુરાજ,
મધુ અવદાત તૃતીયા ડોલે, સોમ મહેશ મહારાજ   વિલસિત શભૂ૦
કુસુમ સહિત વનરાજિ ફૂલી, સ્થન નનનીર વિશાન,
કોકિના કુજે મધુરે નાદે, કિન્નર ગાન રસાન   વિનસિત શભૂ૦
સુર સુંદરી કટિ કિંકણી રસના, ચરણે ઘૂઘરુ નાદ
એકપે એક અનોપમ નાચે, પ્રભુ શિવાનદ આદ   વિનસિત શભૂ૦

પદ ૫૧ મું–રાગ આશાવરી.

મંજુ માલ મરાલ વિભૂષિત, સુરતટિ બિનિનું તીર રે;
ચંદન ચંપક બકુલ પાટલ, બોલે સારસ ક્ષીર રે. મંજુ માલ૦
મત્ત મધુવ્રત સેવિત વ્રતથી, તહીંએ વિરાજિત નીર રે;
વિકસિત પંકજ ગંધે લોભી, અલિગુંજનરવ ધીર. મંજુ માલ૦
આંદોલે કુસુમારક ખેલે, ધરી સદાશિવ વીર રે;
શિવાનંદ પ્રભૂ સંગે ગિરિજા, અંગે ઉજ્વલ ચીર રે. મંજુ માલ૦

પદ ૫૨ મું–રાગ કેદારો.

વિલસિતશંભુ શૈલકુમારી,
હરિ હિંડોલે વિલસિત શંભૂ શૈલકુમારી. ટેક.
ઉદિત રાકાપતિ નારી, નારદ તુંબરુ ધારી;
તાલ તેત્રીસ સ્વર ભારી, સોહત કિન્નરકારી. હરિ૦
સુરપતિ રમણિ, સંગિત સ્વર મણિ;
ઉપજત નાદ ગહનિ, મોહિત મૃગ નયની. હરિ૦
શુક્લ શશિ ધારિ, ભવ તાપ નિવારી;
જય જય સ્વર ભારિ, શિવાનંદ બલિહારી. હરિ૦

પદ ૫૩ મું.

બનત શ્રી ગંગાધારી,
હરિ હિંડોલે બનત શ્રી ગંગાધારી. ટેક.
સારદ ઘન શંભુ, ચપલા પુંજે ગૌરી;
નિરખી આહા છબિ, ગર્વ અનંગ હારી. હરિ૦
કર કંકણ શાલી, અંગદ ભુજંગ ધારી;
મુક્ત મુંડ વિલાસિ, સોહત ત્રિપુરારી. હરિ૦
અજિન ચીર કટિ, નુપુરી ઘુઘરુ ધારી;
જય જય સુરકારી, શિવાનંદ બલિહારી. હરિ૦

પદ ૫૪ મું.

ગિરિનંદની શિવ ઝૂલે, હિંડોળે ગિરિનંદની શિવ ઝૂલે;
દેખિ સુરિનર નિમેષ ભૂલે; હિંડોલે૦
ચારુ વિમાન ચઢી સુર વર્ષે, કલ્પતરુને ફૂલે. હિંડોલે૦ ટેક.

રુચિર પદાંબુજ નેપૂર ઘુઘરુ, કટિ રસના શરભારી;
અંગદ કંકણ ભૂષણ શરદા, મેઘે ચપલા વારી. હિંડોલે૦
રાકા નિશાકર પૂર્ણ કલાધર, દંતમયૂખ વિશાલી;
ચિકુર જટા વલિ સોમ સદાશિવ, શિવાનંદબલિહારી. હિંડોલે૦

પદ ૫૫ મું.

ખેલ મચ્યો હિંડોલે, વસંતે ખેલ મચ્યો હિંડોલે;
પ્રેમ રસાલ સુશૈલ કુમારી, શોભે સુંદર ઓલે. વસંતે૦
ગીત સુધાકર નારદ તુંબરુ, દેત ત્રિતાલ મૃદંગ;
રંભાઓ દે સુર વધુ નાચે, જય જય ગાન સુરંગ. વસંતે૦
નંદન વનમાં સુમનસ વર્ષે, મઘવા દેવ કદંબે;
હિંડોલારુઢ શંભુ શિવાને, શિવાનંદ પદ અંબે. વસંતે૦

પદ ૫૬ મું.

ઝુલે સદાશિવ જોગિ, હિંડોલે ઝુલે સદાશીવજોગી ટેક.
એવો ચૌદ ભુવન નહિ ભોગી; હિંડોલે૦
વિપની નિલિમાં કંઠે શંભુ, મૃગ મદ અંગે ગૌરી. હિંડોલે૦
ગંગ કપર્દની નદ કરે શંભૂ, ચિકુર કુસુમ અલિગુંજે;
ઇંદુ વિલેપન અંગે ગિરિજા, ભવ ભૂષિત ભસ્મને પુંજે. હિંડોલે૦
અંગદ 'ફણિવર ફૂત્કૃત શંભૂ, રત્નકલાપ સુરંગે;
વિરચિ વચને વિજયા જયાને, પ્રેમ કલાહર' સગે. હિંડોલે૦

પદ ૫૭ મું.–રાગ મારુ.

શંભુ પધારે રે, ગિરિ કૈલાશ ગંભીર;
વસંત વિલાસ હિંડોલે વિલસિત, સૂર તરગિણી તીર. શંભુ પધારે.
ઘટા ચામર ગજવદ- સોહે, હય હંસારવ ધીર;
સખ્યા રહિત ગણ નાયક સાથે, નવરંગ ભૂષણચીર. શંભુ પધારે.
વિષ્ણુ વિરચી શચિપતિ આદે, સુરવર સઘલા વીર;
વિંજન છત્ર પતાકા ઝલકે, જય જય બોલે ગીર. શંભુ પધારે.
અગણિત સુમનસ વર્ષે સુરપતિ, કામ દૂધા તહાં ક્ષીર;
મૃદંગની નાદે શિવાનંદ પ્રભૂને, તાલતંત્રી સ્વરધીર. શંભુ પધારે.

પદ ૫૮ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

લે હિંદાલેરે, સોહત ગિરિજા સંગ;
ાસ મધૂ સુરતટિની તટમાં,અબ પધારે બૈરિઅનંગ. ખેલે૦ ટેક.

દુંદભિ ભેર મૃદંગનિ નાદે, વાજે સુંર વધુ ચંગ;
હય હંસારવ અગણિત સોહે, કુંજર ઝહણુ રંગ. ખેલે હિંદોલેરે.
ચંદ્ર મયૂખ પતાકા ઝલકે, લલકે છત્ર મયંક;
ચામર શોભા કહિ ન પરે, અબકર કાલી રંગ. ખેલે હિંદોલેરે.
અગણિત ગણુ જય જયનિનદે, નાચત તતથૈ ચંગ;
ધિમિકટધિમિકટ ધિમિકટધિમિકટ,બાજત રુચિર મૃદંગ. ખેલે હિંદોલેરે.
સુર કિન્નર મુનિ ગણુ આદે, વર્ષે સુમનસ સંગ;
કમલાસન વૈકુંઠ શચિપતિ, અંજુરિ કરત ભુજંગ. ખેલે હિંદોલેરે.
સ્યદનતેં રજતાચલ આયે, સોહિ ગીરિજા સંગ;
રસિક શિવાનંદ પદ પંકજ મકરંદ, બદન કહો પદ ભૃંગ. ખેલે હિંદોલેરે.

પદ ૫૯ મું–રાગ ગોડી.

ગિરીશગિરિજા બેહુ મળી રંગભર, આનંદહો દધિ ઉલટ્યોરે;
ભાલ શશિ અતિ સુંદર સોહે, પરવરીયા ગણુ સુભટો રે. ગિરીશ ગિ:
રત્ન ખચિત કનકાચલ બેથે, શૈલ સુતા શિવ નિકટે રે;
મણિધર મણિ અલિ કુંડલ ઝલકે, લલિત વદન જટા મુકુટે રે. ગિરીશ ગિ:
કૈલાશપતિ શિવ નિરખી નયને, ઉતરો ભવસાગર તટ રે;
શિવાનંદ કહે હું એટલું માગું, મોરિ રસણા શિવ શિવ રટે રે. ગિરીશ ગિ:

ભોજન સમયનાં પદો.

પદ ૬૦ મું–રાગ આશાવરી.

આહો ભોજન રચ્યું સપ્રેત;
સપરિવાર સકલ ગણુ નાયક, સન્મુખ ગિરિજા સહેત. આહો ભોજન.
આસન મણિ ગણુ ખચિત રંજિત, તામધ્ય બૈઠે ગિરિજા હેત;
થાલ કનક ને રત્ન ખચિત મણિ, રજત કલશ જલ લેત. આહો ભોજન.
પુરી પાયસ શર્કરા ગોઘૃત, વિંજન કીનો બહુ બિધિ હેત;
દાલ ભાત ભયો અતિ સુંદર, લૂણ સહિત દધિ હૈ ભવ હેત. આહો ભોજન.
લવિંગ એલચી પાન સુંગી ફલ, શંકર નાથ લહો નગ સ્વેત;
શિવાનંદપર કરુણાકર અબ, દોઊ મિલે અપને કર લેત. આહો ભોજન.

પદ ૬૧ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

ષટ રસ પૂરી રે થાલ સદાશિવ, ગિરિજા સંગ ભોજન કીજે;
અષ્ટધા ભક્તે નવ આનંદે, નવવિધી પૂજન લીજે. ષટ રસ પૂરી.
ગોપ વધૂ સુત પ્રેમ સરોવર, મરલ થઈ રસ પીધો;
રત્ન પ્રસાદે મણિમય લિંગે, પ્રગટિ શિવ કર કીધો. ષટ રસ પૂરી.
સોમ પ્રદોષ સિમંતિની પૂજા, ચંદ્રાંગદ ભયહારી;
વીણા તાલ મૃદંગ સંગીતે, છત્ર ચામર સુર નારી. ષટ રસ પૂરી.
શંબર વંરણી પૂજા નિવેદન, પ્રસન્ન શ્રી ત્રિપુરારી;
કાયા ચિતાનલ ભસ્મ વિલાસી, ભિલ્લ વધૂ તનુતારી. ષટ રસ પૂરી.
વિંજન ઓદન મોદિક પાયસ, અન્ન ચતુર વિધિ ભોગી;
કવથિકા વટક રંભાફલ હિંગુ, જિરક મરી સુસંજોગી. ષટ રસ પૂરી.
દેવ કુસુમ તાંબુલ પુંગીલા, મૃગમદ ગંધ સુવાસી;
રાજત કલશ સીતલ જલ બીડી, વંદન ચંદ્રે ભાસી. ષટ રસ પૂરી.
દીનબંધૂ દયાનિધિ શંભો, કાલાંતક ભયહારી;
કહે શિવાનંદ ગંગાધર વિના, કોણ છે તાપ નિવારી. ષટ રસ પૂરી.

પદ ૬૨ મું–રાગ ધન્યાશ્રી.

જેમ અષ્ટધામકે આનંદ, વનમાં નવધા પૂજન લીધાં રે;
તેમ ગિરિજેશ કૃપાલ ગંગાધર, કરણા કટાક્ષ નિહાળો રે. ટેક.
જેમ ઉજ્જેણીમાં ગોપકુવરનો નવરંગ પ્રેમ રસ ભાવ્યો રે; તેમ ગિરિ૦
જેમરે સિંહાદ્રી શૃગ મનોહર, ત્રંબકનાથ પધાર્યા રે; તેમ ગિરિ૦
જેમરે ગોકર્ણના મંડળ મધ્યે, દશ કંધરવર આવ્યો રે. તેમ ગિરિ૦
જેમરે શબરના તાપ સમાવ્યા, નવરે કલસ જલ કીધા રે; તેમ ગિરિ૦
વિશ્વેશ્વરની નગરીમાં હો શિવ, શિવાનંદ શિવ પૂજા રે. તેમ ગિરિ૦

પદ ૬૩ મું–રાગ ગોડી.

ઉઠોને શ્રી મહાદેવ, અવશ્યમેવ, પધારિએ, મારાશંભુજી રે. ટેક.
અતિ ઘણું થાય અસુર, ઉદયો સૂર મસ્તક ચઢે; મારા૦
ચરણુ કમલ મુજ શીશ, ઉમયા ઇશ, પધારીએ; મારા૦
ગણપતિ પુત્ર, કુમારા વીરભદ્ર, બોલાવીએ; મારા૦
નંદી ભૃગી ગણને, પુષ્પદંત, તેડાવીએ; મારા૦
બીજા ગણ જે સર્વ તેડીને, મુજ ઘેર આવીએ; મારા૦

કૃપા કરો મુજ ઘેર, જેમ પેરો વિશ્વકર્સેનનો; મારા૦
મર્દન કરું કુસુમે ઉષ્ણોદક, સદ્દ લ્યાં સહી; મારા૦
પેહેરો વાઘાંબર સાર, પ્રાણ આધાર, ચઢો પાવડી; મારા૦
ચંદન તિલક વિશાલ, ભાલ કપાલ, બિરાજતી; મારા૦
ભાલ નેત્ર વિશાલ, ચંદ્ર કલા, સોદામણી; મારા૦
સર્પ કુંડળ બેઉ સાર, નાગહાર હારાવળી; મારા૦
દક્ષિણ વાસુકિ નાગ, વામાંગે તક્ષક ભલા; મારા૦
મૌલિ બિરાજિત ગંગ, અંગ ઉમા રળિયામણાં; મારા૦
ભુજંગ બાંધ્યા બંધ, મુદ્રિકા કંકણ દર્પણે; મારા૦
નિલમણિ નિલકંઠ ચરણે, નેપૂર વશિયરતણાં; મારા૦
પિનાક પાણી ત્રિશુલ, વૃષભ વાહન બેસણે; મારા૦
એવાં અકલ સ્વરૂપ રૂપ, દેખી મન હરખીએ; મારા૦
ઉત્તમ થાનક થાલ, અન્ન રસાળ, બહુ નીપજે; મારા૦
ગળી વેઢમી વડાં સાર, લો કંસાર પ્રભૂ ભાવતા; મારા૦
આછા માંડા ને ક્ષીર, પૂરી પેંડા પ્રેમશું; મારા૦
ઉત્તમ શાક બહુ પાક, નિપજ્યાં નાના વિધિતણાં; મારા૦
કુર કમોદ મગ દાળ, સેહેતાં તે ઘી ગૌરીતણાં; મારા૦
દૂધ ભાત ને ખાંડ, ઉદક શીતળ છે ભલાં; મારા૦
બીડલે બાસઠ પાન, લો શંકર કરું આરતી; મારા૦
એ ભોજન જે કો ગાય, ભાવ ધરી જે સાંભળે; મારા૦
તેનાં ભવનાં પાતક જાય, કૈલાશે વાસો વસે; મારા૦
તે નર કૈલાશે જાય, પુનરપિ જન્મ પામે નહીં; મારા૦
પ્રભૂ શિવાનંદ દેવ, સેવા કરે મન ભાવતી; મારા૦
તેને કરી લો અગીકાર, પછી કરું આરતી; મારા૦

પદ ૬૪ મું (આરતી)–રાગ ધન્યાશ્રી.

જય જય શંભૂ જય જય શંકર, જય જય રુદ્ર મહેશા;
અમર વિદ્યાધર મુનિજન કિન્નર, જય જય કરત સુરેશા. જય
ભાલ સુધાકર જય કરુણાકર, જયજય ત્ર્યંબક વિશ્વેશા;
કાળ વિદારણ અધમ ઉદ્ધારણ, જયજય સ્મર હર દેવેશા. જય
જય ગંગાધર પશુપતિ ભવહર, જય જય તું ભુવનેશા;
જય ત્રિલોચન જય ભવ મોચન, જયપુર હર ગિરિજેશા. જય

જય જટાધર જય ઉમયાવર, જય ધનસાર પ્રકાશા;
જય જય ભસ્મ વિભૂષણ, જય જય, પૂર્ણ શિવાનંદ દાસા. જય જય.

પદ ૬૫ મું-રાગ આશાવરી.

નીરાંજન જગજીવન ભવહર;
પૂર્ણ બ્રહ્મકલા સપૂરણ, નહિ ન જાનતયા બિધિકિંકર; નીરાંજન જગ૦
કાહ પ્રકાશ કરે દિપકણિકા, આગે ધરે તેજો નિધિસૂર.
એસો નિરાંજન વિધિચંદ્ર શેખર, શિવાનંદપર કરુણા પૂર. નીરાંજન જગ૦

પદ ૬૬ મું-રાગ આશાવરી.

જય ચંદ્ર મૌલી ત્રિપુરારી, દુરી કર હર ભવપાશા. જય ચદ્ર૦
તુજે મસ્તક ગંગા બીરાજે, જય જય ભુવનાચા શરણા. જય ચદ્ર૦
અગ વિષધર ક્ષિતધર બાલા, જય જય રંજિત ત્રિનયના. જય ચદ્ર

પદ ૬૭ મું.

ચદ્રચૂડ મહાદેવ દેવં હરં, પાર્વતિ વલ્લભં ત્ર્યબકં શંકરં;
ભાલચદ્ર જટામધ્ય ગંગાધરં, નિલકંઠં શિવં વિશ્વનાથં ભજે.
શૈલજા વલ્લભં કામ સંદાહકં, રુદ્રમીશ ભવં સિદ્ધ સેવ્યં;
નાગહારં સુરેશં વૃષેંદ્ર ધ્વજં, ભૂતિ ભૂષં શિવં સિદ્ધનાથં ભજે.
શૂલ પાણી વૃષારૂઢ અંબાપતિ, ચંદ્ર ગૌરં ભવં ભર્ગ ભીમં પ્રભું;
શૈલજા લોચના પાંગ સંદર્શિતં, ધાન્ય ગમ્યં શિવ સોમનાથ ભજે.
રત્નપીઠ સ્થિતં શૈલભૂ રંજનં, વેદ ગીતં સદાનંદરૂપં શિવં;
કોટિ સૂર્ય પ્રભં યોગિ સપૂજિતં, દેવ દેવ સ્તુતં શમ્ભુનાથં ભજે.
અક્ષમાલા કરં અગ વામાધરં મૌલિ મધ્યસ્થ ગગાજલં શકરં;
પ્રેત ભૂતાવલી રંગ મધ્ય સ્થિતં, દક્ષ વિધ્વંસિન કાશીનાથ ભજે.
વામ દેવં મહેશં ગિરીશ મૃડ, રુદ્ર માલાધર વ્યાઘ્ર ચર્માંબરં;
ચદ્ર મૌલિં ત્રિનેત્રં ત્ર્યંબકેશાધિપં, ભક્તિ મુક્તિપ્રદં રામનાથં ભજે.

રણછોડ ભકત.

એના પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ.–રણછોડજીનો ગરબો, રાધા વિવાહ, રામાયણ, રાધિકાના રૂપણાની ચાતુરી, છુટક પદો.

રાધિકાના રુપણાની ચાતુરી.

પદ ૧ લું.

એક સમે વ્રખુભાન ભોવને, પ્રીતશું પ્રભુજી પધારિયા;
રાધિકાજીની સંગે રમવા, અંગ ઉમંગ વધારીઆ.
આપ્યું તે આસન બેસવા, હરી બેસાર્યા બહુ આદર કરી;
સામાં તે બેઠાં સુંદરી, નાથ નિરખવા નયણે ભરી.
સામા સામી દૃષ્ટિ માંડી, છાંડી કોઈની નવ શંક;
છબીલાની છબી જોઇ જોઇ, છબીલી પ્રેમે છકે.
શુદ્ધ ન રહી શરીરની, દિવ્ય ચક્ષૂ છે બેહુ જણાં;
એક એકથી રૂપે રુડાં, ડાહાપણમાં ડાહ્યાં ઘણાં.
ચૌદલોકના નાથ સામાં, હાથ જોડી ઉભાં રહ્યાં;
પૂર્ણ બ્રહ્મ અખંડ અધિપતિ, તે વનિતાને વશ થયા.
ઇશક લાગ્યો રે સખીરી, આશક માશુક જોઇને;
ત્રણ દિવસ એમ વહી ગયા, તોયે મન રહ્યું છે મોહિને.
ત્રણ દિવસનું એક આસન, એક ચિત્તે જોઇ રહ્યાં;
અંગ આભ્રણ સામાં સજવા, એક સખી મૂકી ગયાં.
મંન વાળ્યૂં મોહનજીએ, ભાવે ભાળ્યૂ ઘર ભણી;
દૃષ્ટિ ચુકાવી ચાલીયા, રણછોડ ગુણ ગાયે ગણી.

પદ ૨ જું.

ઘેર આવ્યા ગોપાલજી, આવી આંગણીએ ઉભા રહ્યા;
માતા જશોદાએ પૂછીયું, કહો કુંવર મારા કયાં ગયા?

ક્યાં ગયાતા કુંવર મારા, સાચૂં કહો મુજને સહી;
પુત્ર તમારા દર્શન માટે, હૂં ઘણી વ્યાકુળિ થઇ.
આંખેથી અળગા થાઓ છો, શૂં જાણોછો જીવન બારણે;.
તમ વિના કળ પડે નહીં, વ્હાલા જાઉં તમારે વારણે.
તારા વેણુ મધુર ને મીઠડાં, હરી બોલીયા હેતે કરી;
હૂ ગયો તો ગૌ ચારવા, આવીયો તે વ્રજ ફરિ કરી.
ઘેન ઘોળી ને કુંજ ખ્હોળી, ખલક ખોળી હૂ વળ્યો;
માતા જશોદાએ પૂછીયૂં, ત્યારે મમતણો અંતર ટળ્યો.
વ્હાલ ઉપજ્યું લાલ સાથે, મદિરમાં લઇ ચાલિયાં;
ભાત ભાતનાં ભાવતાં ભોજન, અધિક અધિક આલિયાં.
દધિ માખણ ને શરકરા, પકવાન પિરસ્યાં પ્રીતસૂં;
ઇચ્છા થકી આરોગિયા, રંગ રસિયોજી અમરીતસૂં.
વ્હાલો વન તત્પર થયા, અને ગયા ગૌ ધન ચારવા;
દાસ રણછોડ ચરણ સેવક, તેનાં તે કારજ સારવા.

પદ ૩ જું.

શણગાર સજીને સામની, તે સખી પાસે આવીયાં;
ભાત ભાતનાં અંગે આભ્રણ, અતિ અતિ કોડે બનાવીયાં.
ત્યારે પ્રેમે સખિને પૂછિયૂં, કહો છબીલોજી કહાં છપ્યા;
સાચું કહોને સહિયર મારી, શી જુગતે જીવન જપ્યા.
સખિ કહે બાઈ સાંભળો, કાંઈ સ્યામળાને સાંભર્યું;
અહિંથી ચૂંપે ચાલિયા, શૂ જાણૂં તે હ્રદિયે શૂં ધર્યું.
નથી જોયું ને નથી વગોયું, રૂપમાંહિ રંગીયું;
દ્દષ્ટિ ભેદ કર્યો નથી ને, સ્વામિ તમારે સંગીયું.
રાધે કહે સખિ સાંભળો, તમે પ્રભુજી પાસે પરવરો;
અર્જ અમારી આધિન થઇને, કરજોડીને કરગરો.
જેથી રીઝે રંગ રસિયો, તેમ તેને મનાવજો;
પાય લાગી પ્રીછવીને, અહિં લગી તેડી લાવજો.
શાખામણ દઈ સરવસુંદર, સખિ મદિર મોકલી;
જઇ જશોદાને પૂછિયૂં, કરિ વાત ભાવે ભલિ ભલિ.
પ્રીતે લાગી પૂછવા, કહો બાઈ હરીજી કયાં હશે;
એ ગયા ગૌ ધન ચારવા, રણછોડને હ્રદિયે વસે.

પદ ૪ થું.

સખી કહે બાઇ સાંભળો, તમે અઘટતું શું આચરો;
એવાને વન મોકલી, તમે આ કારજ શાને કરો.
જેને તે પ્રીતે પૂજીએ, તેને નિસ વન શું મોકલો;
પુત્ર જાણીને પ્રેમદા, તમે ભાવ રાખો છો ભલો.
સ્વારથીને સૂજે નહીં, અતિ લોભ પાપનું મૂળ છે;
નવનીધ અષ્ટમા સિધ ધારો, વળી ઉત્તમ કૂળ છે.
માટે વિવેક વિચારીએ, એ રાંક ઘેર રતન છે;
અજાણ્યું જાણે નહીં, જાણે તેને જતંન છે.
એ વિશ્વંભર છે વિશ્વકર્તા, વિશ્વમાંહી રહ્યા મળી;
ઇંદ્ર બ્રહ્માદિક શિવમુનિ, સનકાદિક કોઇ ન શકે કળી.
જોગ જગ્ન ને જપ તપ સાધન, નિગમને ગમ નહિ પડે;
તે હરિ તમારે બારણે, મહા રાંક થઇને રડવડે.
એનું સ્વરૂપ સુંદર લલિત લાવણ્ય, અધરે મધુરાં વચન છે;
જે ત્રીભોવનનો રાજ રસિયો, તેહ તમારો તંન છે.
સખિ કહે બાઇ સાંભળો, તમે એ રસ ચુંપે ચાખજો;
રણછોડના સ્વામિની સેવા, હૃદિયા માંહિ રાખજો.

પદ ૫ મું.

સખી સ્યામની શુંધ લેઇને, આવી સામાજી કને;
આવીને એવું કહ્યું, મહારાજ ગયા, છે મહાવને.
તે ઘડી તત્પર થઇ, મહીની મટુકી શીર ધરી;
શણગાર સોલે સજીને સુંદરી, ‘મહાવન દિશાએ પરવરી.
એક પંથ ને કારજ દૂજે, કોઇ ન જાણે ભેદમાં;
પ્રીતના પરપંચ એવા, નથી એ કાંઇ વેદમાં.
ચુપે ચાલી ચોકમાં, વન ગોખતી ગજગામિની;
શેરીએ શેરીએ સાદ કરતી, આવી વનમાં ભામિની.
કુંજ કુંજ ને વૃક્ષ શાખા, પત્ર પેખ્યાં કળી કળી;
જગજીવન જડયા નહીં, ચતુરા તે ચાલ્યાં ઘર ભણી.
અવળા તે સવળી શેરીએ, આશ અતી મળવા તણી;
અવલોકન કરતી એકલી, મનમાં તે આતુરતા ઘણી.

આવી તે વનના ચોકમાં, જોતી જિવનને ફરિફરી;
વ્હાલોજી મળીઆ નહીં, મુખ ઉચરે શ્રી હરિહરિ.
તેથી વિશેષે થયા આતુર, વ્હાલોજી ચિત્તમાં વળી;
ત્રીજ ધામ નિરખી આવિયા, રણછોડને અંગે રળી.

પદ ૬ ઠું.

વનમાંથી આવીયા વ્હાલો, મનમાં વ્યાકુળ થાતા;
પોતાની સખિને પૂછિયું, મને સાચી કહોને વારતા.
કહો રાધિકા પાસથી, કોઈ આપણે ઘેર આવીયું;
સાચું કહોને તેની સાથે, કાંઈ મુજને કહાવિયું.
સખિ કહે તમો સાંભળો, મહારાજ મારી વીનતી;
એક રાધિકાની અગના, ઘેર આપણે આવી હતી.
જે કહીતી વારતા તે, માંડીને સરવે કહી;
શ્યામ શ્રવણે સૂણતાં, ધિરજ મનમાં નવ રહી.
શ્યામ કહે સુણ કિંકરી, તું પાછી જાને તે ભણી;
બનાવીને વાત કરજે, જેમાં રીઝ પડે ઘણી.
સખી ત્યાંથી સંચરી, આનંદ પામી અંગમાં;
એ રાધિકાને મંદિર જઇને, રસિક બોલી રંગમાં.
શ્યામા સોહાગણ સુંદરી, એમ કોણ કામે પરવર્યા;
હવડાં ગયાં મહી વેચવા, એમ માતા મુખથી ઓચર્યાં.
સાંભળીને લાહ્ય લાગી, સેહેવાયું નહિ સૂખથી;
રણછોડના સ્વામિની દાસી, મરમ બોલી મૂખથી.

પદ ૭ મું.

સખિ કહે બાઈ સાંભળો, મારી વીનતી સાચી સહી;
એ રંગ ભીની રાધિકા, તેને મોકલ્યાં વેચવા મહી.
એનું લક્ષણ તો લેહેતાં નથી, શું લાલચમાં લેવરાઓછો;
જ્ઞાન તમારૂ ક્યાં ગયું, શું ઘણા ઘણાને ધાઓ છો.
એ સુરીનરનું સાર સરવે, રાજ કેરી રંગનાં;
કુંવારી કુળદીપ છે, અર્ધાંગે હરિની અંગના.
એ ચંદ્રવદની ને મંનમદની, સુંદર એનું રૂપ છે;
એના ગુણને ધ્યાય નિર્ગુણ, ચૌદ લોકનો ભૂપ છે.

એ મૃગાનેણીને હંસહેલી, ગજની તે ચાલે ચાલતી;
કેશરી લંક કપોલ કાંતી, મનમાંહી ઘણું મહાલતી.
કોકીલાના શબ્દ સરખી, મધુરિ વાણી ઓચરે;
વેણુ ફેણુ કપોલ લોલક, ભ્રકુટી ભ્રમર વળે.
જો ચૌદ લોકની શોભા જોઇ, નાર નિર્મિ વિરંચિએ;
પૂર્ણ બ્રહ્મને વશ કરવાને, સાર વસ્તૂ સંચિએ.
એટલે આવ્યાં રાધિકા, કહ્યું સખીને સાનમાં;
રણછોડના સ્વામિને કેહેજો, મોહન રાખજો મનમાં.

પદ ૮ મું.

સખી ત્યાંથી સંચરી, આવી હરી પાસે હેતમાં;
જે થઇ તે કહી સરવે, સ્યામને સંકેતમાં.
વેગે વેહેલા જાઓ વ્હાલા, પ્યારી પાસે પરવરો;
બીજનો શણગાર લઇને, કોડ એના પૂરણ કરો.
જેમ રીઝે રાધિકાજી, તેમ તેને મનાવજો;
અતી આતુર અબળા તેની, આશા પૂરી આવજો
સુણી વચન સાહેલીનાં, સજ્યો શણગાર શ્યામળે;
માનુનીનું મન હરવા, ધર્યાં આભ્રણ આંબળે.—
પહેર્યું પિતાંબર મુગટ ધરિયો, પાવડીએ પોતે ચડ્યા;
નખ શિખનો શણગાર સુંદર, હેમ અતી હીરે જડ્યા.
વાળ્યો પલવટ લક્ષણ લંપટ, મુખે સોહાગી મોરલી;
લાલરંગે લાલજીએ, જેષ્ટીકા કરમાં ધરી.
એકાએક બીજ વિવેકે, રાધિકા પાસે ગયા;
આવી એને આંગણે, અલબેલડો ઉભા રહ્યા.
સાન કીધી સંકેતમાં, કુંજસદન આવ્યા વળી;
રણછોડના સ્વામિ સંગાથે, રાધિકા હેતે હળી.

પદ ૯ મું.

એ હળી હેતે મળી મનસું, રમત માંડી રંગમાં;
નાના વિધના વિનોદ કરતાં, આનંદ પામ્યો અંગમાં.
એક એકને આલિંગન ચુંબન, અધિક અધિકે આદર્યું;
જે વેળાએ જોઇએ જુગતું, તે વેળા તેવું કર્યું.

રંગ રાતો ને વેણુ વાતો, માતો એલ મચાવીઓ;
રસિક શ્યામને સુંદરીએ, થનીક થનીક નચાવીઓ.
જેમ હોંશ હૈયામાં હતી, તેમ તેમ હેતે હુલાવીઓ;
અંગ ઉપર લેઇને, જતન કરિને ઝુલાવીઓ.
રમતાં રમતાં રસ વાધ્યો, રસિક સામો સુંદરી;
પરતી ફરે છે પૂદડી, અતી હેતમાંય હસ્યા હરી.
એક એકના મુખસામું જુએ, અનંગ વશ થયાંબેઉ જણાં;
સુખમાં તે કાંઈ બાકી નહીં, રૂપ ગુણમાં કઈ નહિ મણાં.
એના મુગટમાં એક માનુની, તે પ્યારીની દ્રષ્ટે પડી;
પોતાનું પ્રતિબિમ્બ દેખી, રીસ ચિતડામાં ચડી.
એ કોઇ નવલ નાર દીસે, એના મુગટ માંહી મ્હાલતી;
નપટ કપટી જાણીયા પ્રભુ, રણછોડ ચતુરા ચાલતી.

પદ ૧૦ મું.

એ રીસાવીને ચાલ્યાં રાધા, ક્રોધ ભરીયાં કામની;
વ્હાલાસું વીરોધ માંડી, રુદન બેઠી ભામની.
દ્વેશ વાધ્યો ને ડંશ ઘણો, લવલેશ વળગ્યું નવ રહ્યું;
જીવતાં તે મળવું છે નહીં, એમ પોતાના મનમાં કહ્યું.
ભવિષ્યભજિયું ને તત્વ તજિયું, હું શું જાણું એની ચાલને;
શોક લઇને બેઠી શ્યામા, દોષ દઈ દયાળને.
તજ્યાં આભ્રણ અંગથી, હવે સંગ નહીં ગોપાળનો;
રાધિકાનું રષણું જાણી, સ્યામળો સૂનો બન્યો.
એ માનુનીનું મૂખ જોવા, મોહ ઘણો મનમાં રહ્યો;
જાણે વિજોગે વરસ વીત્યુ, શોક જાએ નહિ કહ્યો.
એનૂં મુખ જોયા વિના, સખીને કહે શૂ થશે;
મુજને કળ પડે નહીં, દિવસ રજની કયમ જશે.
એનૂ મુખ જોયા વિના મારે, અન્ન જળની આખડી;
સખીને કહે શોધી લાવો, પ્રીતસૂ પાયે પડી.
સખી ત્યાંથી સંચરી, આવી રાધિકા પાસે રહી;
રણછોડના સ્વામિની વીનતી, કળાકળે સરવે કહી.

પદ ૧૧ મું.

શ્યામા સોહાગણ સુંદરી, વળી રાડ વિના શાં રૂસણાં;
વાંક વિના વિરોધ ઘેલી, છે ડાહાપણ તુજમાં ઘણાં;
એ ત્રિભોવનનું તત્વ તારણિ, તે તુજને ભાવે ભજે;
રાધે રાધે રટે રસિયો, પલક મુખથી નવ તજે.
તેને જીતિએ તારુણી, ઘેલાં થઇએ એના ગુણે;
મેલ આંટી ઉઠ અબળા, ચાલો જઇએ હરિ કને.
એ ઓળખી આદર કરો, તૂ માનજે મહા મર્મનૂં;
ભાગ્ય તારૂ ભામની જે, પ્રીત પૂરણ બ્રહ્મનૂં.
સખી એ રસ રપણા, જેમ રહે માટ અને મહી;
ઝાઝૂ તાણે ફૂટશે, પછી કહેશો જે કહ્યું નહીં.
અબધ બાંધ્યો નાથ અબળા, તુજની નથે નાથીઓ;
પ્રેમ બધનમાં પડ્યો, જેમ પડે મદગલ હાથીઓ.
અકળ અજીતને જીતિએ, છે સુકુળની તૂ સુંદરી;
પળ વિલબ ન કીજીએ, તૂં ચાલને વેગે કરી.
ભૂંડી ભારજ રાખીએ, આવાં છેક હળવાં ન થઇએ;
રણછોડનાં સ્વામિને મળવા,ચાલો આપણ ચુંપે જઇએ.

પદ ૧૨ મું.

અમો એને પાલવ બાંધ્યાં, કાંઇએ એથી નવ ડર્યાં;
સખીનું બોલવું સાંભળી, બોલ્યાં રાધિકા રોષે ભર્યાં.
એ ધુતારાના ઢગ જોતાં, સગ એનો શૂં કરું;
લક્ષણ એનાં સર્વ જોતાં, જીવ કાઢીને મરું.
એ કાળો કપટી કામણગારો, લોભી લંપટ લાલચી;
પોતા કેરા સ્વારથ માટે, રમત સઘળી કુડી રચી.
નવલી સાથે નેહ અને, પલક પાછી નવ કરે;
સુંદરીને સગ લઇને, વન વને વ્યાકુળ ફરે.
અજાણ્યૂં જાણ્યૂં એ મેં જે, જાણ્યું અજાણ્યું મેં કર્યું;
વગોવાયાં વ્રીજમાં, પછી ભાવસું એનું ભર્યૂં.
અમે અંતર નવ કર્યો, તોએ અમારો નવ થયો;
જેનું દિલ બદલાણું હોય તે, ફરે વેદ વળો વહો.

એની વાત કરશો મા નારી, એને મનથી હું મુઈ;
તે માટે તુજને કહ્યું તે, માનજે મારુ સહી.
જીવ કાઢીશ જીભ કરડી, દોષ એને શિર દઈ;
રણછોડ કહે રાધા ભણે, એનું સર્વ લક્ષણ મેં લહ્યું.

પદ ૧૩ મું.

સખી ત્યાંથી સંચરી, ને આવી મોહનને મળી;
જે થઇ તે વાત કહી, રિસ રાધિકાની નવ ટળી.
શું કહું રીસ એ તણી, શ્યામા સોહાગણુ સુંદરી;
પેરે પેરે પ્રીછવી તોય, દ્રષ્ટિ ઊંચી નવ કરી.
રાધિકા રીસે ભરાણી, કહ્યું અમારુ નવ કર્યું;
સ્વામિ શો ઊપાય કરિએ, કારજ એકે નવ સર્યુ.
જે કહ્યું મેં જીભથી, તે કાન તળે સૌ કાઢીયું;
પાપ પૂરવ જન્મનું જે, કામ એસું પાડીયું.
વીષ સરખાં વચન બોલી, રોષ રાખીને રહી;
રાધિકાનૂ રુપણૂ તે, શોભિતું સરવે સહી.
સમજાવી સમજી નહીં, ડાહાપણુ એનૂ કયાં ગયું;
માન દઇ મનાવીએ, કોણ જાણે એને શૂં થયું.
વાહાલે મન વિચારિયુ, પરપચ રચિએ પ્રીતસુ;
માન મૂકી મનાવીએ, એમ ચાલ્યા રસિઓ રીતસું.
બીજનો શણગાર સજિઓ, વિવિધ પ્રકાર વિવેકમાં;
ચૌદ લોકની શોભા બની, રણછોડ અબળા એકમાં.

પદ ૧૪ મું.

સોલ વરસમાં સુંદરી, નારી બની નવ જોબના;
અંગ આભ્રણ સજી સુંદર, અધિક ઓપે અંગના.
કોટિ શશિયર કોટિ ભાનૂ, જાણે કંદર્પની કળા;
રૂપનિધાન સ્વરૂપ સુંદરી, એવી નહીં કોઈ અબળા.
નહીં બ્રહ્માણી નહિં ઈંદ્રાણી, નહિં કોઇ ઉમયા ઇશ્વરી;
ચૌદલોકનું ચિત્ર ચતુરા, એવી થઇને નીસરી.
છણુ છમકતિ ચાલિ ચતુરા, ઘણુણુ વાગે ઘૂઘરી;
રાધિકાના મૂખ આગળ, નીસરી લટકો કરી.

રૂપ જોઈને મોહી માનની, સ્વામિની બોલ્યાં સહી,
આ શ્રીજમા તમે એકના છો, સુંદર રૂપ રહ્યા અહીં
પ્રીતે લાગી પૂછ્યા, કોણ કૂળની તમે કામિની,
કયાથી આવ્યાં કયા જશો, મને વાત કહોની ભામિની
આ શ્રીજમા તમે એકના છો, આવો રૂડો રગ છે,
સાચૂ કહોની કામિની, વળી કોનો તમારે સગ છે.
મને ચિંતા ઉપજે, તમે છો અતી આનદમા,
રણછોડનો સ્વામી મળશે તો, રોકટ નાખશે ફદમા.

પદ ૧૫ મું.

રાધિકાનું કહ્યુ સાભળી, અનુપમ વાણી ઓચરે,
હઇયૂ આપણું હાથ હોય તો, કોઇ કેને શુ કરે
એ નદજીના કુવરનો, અમે કિરતી શ્રવણે સાભળી
તેને ભેટવાને સખી, સુરતા તે મારી ત્યા વળી
અમો જઇશૂ એ કને, ત્યા જુગત સરવે જોઈશૂ,
આ જિવ્યાપે જોવૂ ભલુ, એમા ગાઠનૂ શૂ ખોઇશૂ
રાધે કહે સખિ સાભળો, ભલુ થયુ તે વેહેલૂ કહ્યુ,
આત્ર ઓરી મ કર ચોરી, જ્ઞાન તારુ કયા ગયુ
મને પૂછે તો પ્રેમદા, મારી મિતી કહું તૂજને,
ઉપજ નીપજ એ તણી, તૂ સાભળજે એક મને
નવના સાથે નેહ એને, નિત પ્રતે પરનારસુ,
જેને મળશે તેને કહેશે, તારા કરજ સારસુ.
એ ધુતારામા ધુર્ત વિદ્યા, ભુંડી તુજને ધૂતશે,
પછી મેતળે પરહરી તે, દરદ તુજને ખુચશે
એ મળવાપેં મરવુ ભલું, તું માનને મારુ કહ્યુ,
રણછોડ કહે રાધા ભણે, એનુ સર્વે લક્ષણ મેં લહ્યુ

પદ ૧૬ મું.

રાધિકાનુ કહ્યુ સાભળી, પછી વીનતા વાણી વદે,
રગ ભીના રણછોડજીનુ, ધ્યાન છે મારે હદે
સારુ નરસુ ભાગ્ય પોતાનું, જીતવુ કે હારવુ,
લખ્યા લેખ મટે નહીં, કાઈ મન પોતાનુ મારવુ

તમે કહ્યું તો રહું રાધા, (પણ) કુંજમાં મારે કામ છે;
ત્યાં નહિ જઇએ સહિયર મારી, જ્હાં સુંદર સ્યામ છે.
સખીનું કહ્યું સાંભળીને, પાછાં બોલ્યાં સ્વામિની;
તારા સમ જો તારે કાજે, કહું તુજને કામિની.
રખે જાણે સામો મળતો, મારગડામાં મીઠડો;
ઘર તજાવી ઘેલાં કરશે, એવો મેં તો દીઠડો.
વશીકરણ છે વ્હાલાજીમાં, મુરલિમાં મનડું હરે;
દ્રષ્ટે દીઠે ધિરજ ન રહે, પછી કાંઇ કામણ કરે.
જાણીએ ને કહીએ નહિ તો, દોષ અમને ઊપજે;
તાણિને કહિએ તારણી તો, સ્વારથ સરખું તે બને.
સખિ કહે એમાં શો સ્વારથ, તમે મને કહેતાં હશો;
રણછોડનો સ્વામી રંગીલો, સદાય મારે મન વસ્યો.

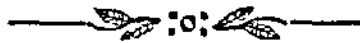
પદ ૧૭ મું.

રાધા કહે સખિ સાંભળો, આવો એકઠાં આપણ રહીએ;
સુખદુખની હોય વારતા તે, એકએકની આગળ કહિએ.
હું પાડ માનીશ તાહરો, બાઇ કરી ગુંજ કેમ વીસરે;
આવ બેહેની આપ ધારણ, જીવ માહરો નીસરે.
જો મન રાખો માહેરુ, જાણે દાન જીવત દીજીએ;
સખી કહે શું આપશો, એક મોજ માગી લીજીએ.
મન ગમે તે માગજો, મારે સમરપણ છે શીશનું;
મારુ છે તે તમારું છે, જૂઠતું જુગદીશનું.
સખી કહે તારા શીશને, હું આઢું કે વળી પાથરું;
દે વચન મારા હાથમાં જે, હું કહુ તે તું કરુ.
વચન આપ્યું હાથમાં, પછી સખી ત્યાં બોલ્યાં સહી;
નંદજીના કુંવર સાથે, રૂષણું રાખો નહીં.
રાધા કહે સખિ સાંભળો, એ વિના બીજૂં માંગીએ;
જેવૂં ભાવે તેવૂં કહીએ, મીઠ મીઠું લાગીએ.
સખિ કહે રાધા સુણો, તમ વચન ગયું વેહેતે પાણીએ;
રણછોડના સ્વામી સંઘાતે, બોલ મધુરી વાણીએ.

પદ ૧૮ મું.

બોલ્યાં વાણી હા ભણાવી, હાથ લીધો હાથમાં;
શ્રી પુરુષોત્તમ પ્રગટિયા, શોભ્યા સહિયરના સાથમાં.
સામું જોઇને લાજ પામ્યા, નીચું પોતે નીહાળીયું;
માનનીનું અપમાન થયું, પછી વચન પરઠ્યું પાળિયું.
રસવાધ્યો ભાગ્યું રુષણું, સંતાપ વામ્યા સ્વામિની;
આવો ભાવે ભેટિએ, એમ કહે કૃષ્ણને કામિની.
રળિયાત કીધાં રાધિકાને, બાઝ્યાં અંગમાં લેઇને;
મન મનાવ્યૂં માનનીનૂં, દરદિલાસો દેઇને.
લગન લાગી ભ્રાંતિ ભાગી, મગન થઇને બેહુ મળ્યાં;
આલિંગન ને ચુંબન દેતાં, મનતણાં મેહેલાં ટળ્યાં.
અગોચર લીલા આદરી, ને એક રંગ મચાવીઆ;
શણગાર વર્ણવ્યો બીજનો, ને થનિક થનિક નચાવિઆ.
દશ આઠ પદ પૂરણ થયાં, એક પદની આઠજ પાંખડી;
કહેનારે તેવી કહી, ધરિ શ્રીહરિ ઉપર ધાંખડી.
નરનારી જે સાંભળે, તેની આશા પૂરે શ્રીહરી;
દાસ રણછોડ ચરણ સેવક, માગે મોજ ફરી ફરી.

રામકૃષ્ણ.

એનો પ્રસિદ્ધ ગ્રંથ કોઇ નથી;–રાધાકૃષ્ણના વિલાસનાં પુષ્કળ પદો છે.

નંદનંદનનાં પ્રેમ પદ.

પદ ૧ લું–રાગ ગરબી.

ના સલુણારે મારા નંદનારે, લોલ; તે મુને નાંખી છે ફંદમાંરે, લોલ.
તાં બેસતાં તે જીવણ સાંભરેરે, લોલ; કાને પડે છે ભણકારડેરે, લોલ.
ી જમતાં તે જીવણ સાંભરેરે, લોલ; કોળીઓ તે કંઠથી ના ઉતરેરે, લોલ.
તો ઝબકીને જોવા નીસરીરે, લોલ; ઓઢવાનાં અંબર વીસરીરે, લોલ.
ગ્રીડાંને મસે હું તો સંચરૂંરે, લોલ; એક ઢોળું ને બીજું ભરૂંરે, લોલ.
ણું જે વાર લાગે ઘણીરે, લોલ; મોહનની મોરલી સુણીરે, લોલ.
ાં દુરીજન દેખીને બહુ હસેરે, લોલ; મારે મન તે કૌતક વસેરે, લોલ.
રી આંખડી ઉલટી તમ ભણીરે, લોલ; ખસ્યો ઘડો ને પડી ઉઢણીરે, લોલ.
ી નણંદી બોલે છે ઉછાંછલીરે, લોલ; જાઓ વહુવારુ વાજે વાંસળીરે, લોલ.
રે ગાવડી હેલતુંરે, લોલ, ચોદશ નઇણાં ફેરતુંરે, લોલ.
ા ઘેહેલાની હારમેં હું મળીરે, લોલ; પરભા નથી મારે તું ધણીરે, લોલ.
ાલા ખાટે અમો હીંડતારે, લોલ; વારાફરતી દોરી ખીંચતારે, લોલ.
ુમાં શેરી શેરીએ આવતારે, લોલ; મોહન મોરલી વગાડતારે, લોલ.
કૃષ્ણ પ્રભૂ રાચીયેરે, લોલ; નીતપ્રતે ચરણ કમળ જાચીએરે, લોલ.

પદ ૨ જું.

છમકલડે કેમ રહું છાની, રસીયા છોગાળા, વાહાલા.
દુરીજન દેખતાં મારી કોટે, આરોપી વરમાળા, વાહાલા.
આગે હું આલવણા લેતી, દુરીજનીયાં ભાગી, વાહાલા.

હવે તો શો ઉપાય કરું, તુને ઘેલાઇ આવી લાગી, વાહાલા.
દાહાડે દાહાડે ડહાપણ જોઇએ, આ શી ઇતરાઈ; વાહાલા.
ગોળ પોતાનો ચોરી ખાઇએ, તેમાં શી ચતુરાઇ, વાહાલા.
માણસના માથે ચડતું, ઉપરાણા ને પડતું, વાહાલા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ તમને વાહાલુ, વરઘોડે ચડતું, વાહાલા.

પદ ૩ જું.

નંદકુવર નાચતો આવે, કરતો બહુ ચાળા, વાહાલા.
મોર મુગટ ને કાને કુંડળ, ઉર લેહેકે માળા, વાહાલા.
ધૂન કરે મોરલીની મોહન, ધુંગેડ કહેશે, વાહાલા.
નારી કેરાં નેણ ઠરે તે, નટવરને વેશે, વાહાલા.
કાળી ધોળી ને કાબલડી, ધેન ભલી ધમકે, વાહાલા.
સોતાસી હલાવતાં પાયે, ઝાંઝરીયાં ઝમકે, વાહાલા.
સખા સુભટની મંડળીમાં, શોભે વનમાલી. વાહાલા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુના ગુણ ગાતાં, નીતનીત દીવાળી, વાહાલા.

પદ ૪ થું.

મારા સમજો મારે મંદિર, થાતાને જાજો, વાહાલા.
દુધ દહીં માખણ માગી, ખાતાને જાજો, વાહાલા.
પ્રેમ ધરીને લટકે પાલવ, સ્હાતાને જાજો, વાહાલા.
મધુરે મધુરે નાદે મુરલી, વહાતાને જાજો, વાહાલા.
તમારે તો ઘણી ઘણેરી, ગણતાં નવ નીઠિ, વાહાલા.
અમારી તો આંખ ઠરે છે, દામોદર દીઠે, વાહાલા.
અમો આહીરડાં કંઇ ન જાણું, એક તમો જાણું, વાહાલા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ સરવસે સોંપ્યું, હ્રદીયામાં આણ્યું. વાહાલા.

પદ ૫ મું.

સખનો મખનો ચાલ્યો જારે, શાન કરે શાને, વાહાલા.
ઘરનાં છઇયાં પરવશ થયાં, તે તારે તાને, વાહાલા.
વાહાલા નણી વરણાગી તારી, જેને ઉર લાગી, વાહાલા.
કુટુંબતણું તે કામ ન આવે, તારી લેહે લાગી, વાહાલા.
નાનડીયો નખ જેટલો, તેને બાણ મારે, વાહાલા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ ઘેલડો, સરખો ગાવડી ચારે, વાહાલા.

પદ ૬ ઠું.

હું તો તમને પરખી રહી છું, ગાવડલી દોહોવા, વાહાલા.
હવડાં મેં માણસ મોકલ્યું, હરી તમને જોવા, વાહાલા.
આવો બેસો આસન આપું, નટવર નાનડીયા, વાહાલા.
કરકરે કટકા આપું, પેંએતણા પડીયા, વાહાલા.
મોર મુગટ ને કાને કુંડળ, વનમાલ વારુ, વાહાલા.
આવા સુંદર કેમ દીસો હરી, ધાબળી સારુ, વાહાલા.
મેં જાણ્યું જે લાજ તજીને, જાશક લેઉ શાહી, વાહાલા.
રામકૃષ્ણ પ્રભુ કીકી માંહે, કામણ છે કાંઇ, વાહાલા.

પદ ૭ મું—રાગ પંચમ.

રાતડીયાં રમતાં રે, રસીયા કાહાન શું રે;
રંગ રેલ થયાં વ્રીજની નાર,
કાહાન કોડીલો રે, કરતો છાંટુઆં રે;
જાએ જુવતી પ્રબલ હાર૦ રાતડીયાં.
આંખડલી અણીયાલી રે, અતિશે ઓપતી રે;
ભ્રક્ષે ભમે ભૂધર ભમરા મન,
વલી વલી ઇચ્છેરે, મોહન મોર કળા રે;
રસીયો રીઝયો રે દરશન૦ રાતડીયાં.
ચતુર શિરોમણ રે, ચતુરા તે મળી રે;
પીઉનો પ્રેમ પોખે પ્રાણ,
રામકૃષ્ણ પ્રભુ રે, રસિક શિરોમણી રે;
લાડીલો લક્ષવક્ષ આપે લહાણ૦ રાતડાયાં.

ગોવિંદદાસ.

પ્રસિદ્ધ ગ્રંથો;-રાધા હાર, સતભામાનું રૂપણું, દાણલીલા, છુટક પદ.

રાધાહાર.

પદ ૧ લું.

ઓ સુજની ચાલોને રે ન્હાઇયે; આપણ ગુણ ગોવિંદના ગાઇયે. ઓ સુજ
સરવ ગોકુળની વ્રિજનારી રે, ભ્રખુભાણ તણી દુલારી રે;
પ્હેર્યાં ચરણા ચોળી ને ચીર, જઈ ઉભાં છે જમુનાની તીર. ઓ સુજ
એના આભ્રણનો નહિ પાર રે, માંહિ મળિયો એકાવળ હાર રે;
સરવ સખીઓ મળીને ન્હાય, તેમને અંગ ઉલટ ન માય. ઓ સુજ
હરિ ઊભા છે જુમનાંને કાંઠે રે, નારી નાતાં દીઠી જદુનાથે રે;
હરિયે પોપટનો વેશ કીધો, પછે હાર રાધાજીનો લીધો. ઓ સુજ
હાર ભરવ્યો આંબલિયાની ડાળેરે,પાળે ઊભા પછી શ્રીગોપાળ રે;
જળક્રીડા કરીને નિસરીયાં, પછે આભ્રણ અંગે ધરિયાં. ઓ સુજ
રાધા કરતાં તે આવ્યાં હાંસી રે, સહુ આભ્રણ જોયાં તપાસી રે;
તપાસ્યા તે સોલ શણગાર, નવ દીઠો એકાવળ હાર. ઓ સુજ
સખી સખી મળીને પૂછે રે, હાર ગયો તે કારણ શું છે રે;
સરવે સખિયો મળી સમ ખાય, રાણી રાધાને ચિંતા થાય. ઓ સુજ
એક સખી બોલી રાધા પ્રત્યે રે, હાર હરિયે લીધો છે સત્યે રે;
નારી જોર પ્રભુજીની પાસે, હવે ગુણ ગોવિંદજી ગાશે. ઓ સુજ

પદ ૨ જું.

છબીલાજી આપોને હાર અમારો, અમને આવે ભરુસો તમારો.છબીલાજી.
રાધા કેરાં છે મર્મ વચન રે, એમ બોલ્યા છે જુગજીવન રે;

એમ કહીને ભુધરજી બોલ્યા, ચોરી કરે તે તો નર બીજા. છબીલાજી.
સારો ગોકુળમાં ચોરી કરોછો રે, વ્રજનારીની પુઠે ભમોછો રે;
તુંને નકટને કુણ ધીરે, નહિ રહેવા દઉં જમુનાં તીરે. છબીલાજી.
રાધા કહે છે તે આપ વિચારો રે, ચોરી કરતાં ગયો જનમારો રે;
તું તો જન્મારાનો જૂઠો, હાર આપ્યા વિના નહીં છૂટો. છબીલાજી.
તેં તો વન વન ચારી ગાય રે, તારું ગોવાળપણું કામ જાય રે;
તું તો મહી માંખણનો ચોર, ચાર્યાં વૃંદાવનમાં ઢોર. છબીલાજી.
રાધા કેરાં તે મર્મ વચન રે, શુંણી બોલ્યા તે જુગજીવન રે;
નથી બ્હીતો ગોવિંદાનો સ્વામી, એમ બોલ્યા અંતરજામી. છબીલાજી.

પદ ૩ જું.

આ રાધા જૂઠી નાર ઠગારી, ધુતવાને આવી છું ધુતારી. આ રાધા૦ટેક.
નદી નદીયોનાં નીર મંગાવો રે, સહુ દેખતાં મુજને પાઓ રે;
તે જો પૂછે તિરથનાં પાણી, હાર તતક્ષણ આપું આણી. આ રાધા.
ચાર ગજની તે કયારી ખોદાવો રે,તેની મધ્યે અગ્નિ ધીકાવો રે;
પગ પરસીને નિસરું બહાર, જો ચૂકું તો આપું હાર. આ રાધા.
ચાર કાળા તે કુંભ મંગાવો રે,માંહે મોટા મણીધર મૂકાવો રે;
સર્વે દેખે સાહેલીનો સાથ, હું ઝાલું તે જમણે હાથ. આ રાધા.
ધીજપતીજ કરતાં હું ચૂકું રે, હાર હેલામાં આણી મૂકું રે;
નથી બ્હીતો ગોવિંદનો સ્વામી, પછી રાધા બોલી શીર નામી. આ રાધા.

પદ ૪ થું.

ભુધરજી ભૂલાં શિદને ભમાવો, હાર મૂકયો હોય ત્યાંથી લાવો. ભુધરજી. ટેક.
સઊ તિર્થ તમારી કાયા રે, કોણ દૂભે જસોદાના જાયા રે;
તારાં પ્રાક્રમ સરવે જાણે, તને વેદ પુરાણ વખાણે. ભુધરજી.
મંદ્રાચળનો રવૈયો કીધો રે, રતનાગર મંથન કીધો રે;
પ્રભુ પાવક નહિ પરજાળે, હાર આપ્યા વિના નહીં ચાલે. ભુધરજી.
કાળીનાગ તેં નાથ્યો કાળા રે, વિખ તાણીને નાંખી જ્વાળા રે;
હું તો જાણું તમારી ઘાત, વીહલ મ્હેલો વાલાની વાત. ભુધરજી.
પ્રભુ દાવાનળ તમે પીધો રે, સર્વે દેખતાં પસળિમાં લીધો રે;
પ્રભુ પાવક કઈ પેરે જળશે, હાર આપે મારો જીવ તલશે. ભુધરજી.

પ્રભુ ચિદને તે રાદ વધારો રે, દાર ઈજ્તે આપો અમારો રે;
દદ મેલીને દરજી દડીલા, ગોવિંદના સ્વામી રસિલા. બુધરજી.

પદ ૫ મું.

રસીલા રસમાં રવ્યા છો ખડી, રંગ રેલ તણી છોળ ઊડી. રસીલા૦
રસે રીઝયા શ્રી વૈકુંઠનાથ રે, હરિયે ઝાલ્યો રાધાજીનો હાથ રે;
રિઝયા રિઝયા શ્રી વનમાળી, રાધા સંગે લીધી કર તાળી. રસીલા.
રાધા રૂપે તે દીસે રૂડી રે, ખળકે કંકણુ ને વળી ચૂડી રે;
રસે રીઝયાં રાધા રાણી, ધન્ય ધન્ય શ્રી પુરાણ પુરાણી. રસીલા.
મધ્ય રાધે કીશોર કીશોરી રે, શ્યામ શ્યામ ને રાધા ગોરી રે;
હરિયે રમવાનો રસ સ્થાપ્યો, પછે હાર રાધાજીનો આપ્યો. રસીલા.
હાર ગાશે જે નર ને નારી રે, તેને કૃપા કરે મોરારી રે;
હરિયે પ્રેમીને રસ પાયો, હાર ગોવિંદદાસે ગાયો. રસીલા.

સતભામાનું રુસણું.

કડવું ૧ લું.

નારદ સ્વર્ગ ભોવનથી આવ્યા; એક પુષ્પ અનુપમ લાવ્યા.
જઈને ભેટ બુદરતે કીધું; હરિએ હેતે કરીને લીધું.
પુષ્પ આપ્યું છે રૂક્ષમણી નારી; સતભામાને મૂક્યાં વિસારી.
નારદ સતભામા મંદિર ગયા; પેહેલા માંડી સમાચાર કહ્યા.
તમને નવ ગણ્યાં તરણાને તોલે; એવાં વચન રષિરાય બોલે.
મેં તો વાત સાંભળી તમારી; દિલમાં દુઃખ ઉપન્યું છે ભારી.
મારી ઘેલી ધરીએ નવ રોષ; શામળિએ તો પાડયો સોસ.
હું તો શું કહું તમને મુખથી; આવાં નિધણિયાં થયાં ક્યાંથી?
સુણી નારદજીની વાણી; ઘણું રોષે ભરાયાં રાણી.
એવું કહીને નારદજી સધાવ્યા; સાંજ પડીને શામળિયોજી આવ્યા.
સ્વામી ગોવિંદજીના પૂછે; નારી રોષવું તે કારણ શું છે?

કડવું ૨ જું.

સતભામા વચન:

માણુ માણુ મનના ભામા, રાજ મારે ઘેર શિદ આવ્યા ?
એમ ખીજી બોલ્યાં સતભામા, રાજ મારે.
તમે ગોવાળિયા મત કીધી, રાજ મારે.
અહીં આહીરની છાસ પીધી, રાજ મારે.
તમે મર્દ મટીને થયા મેરી, રાજ મારે.
મારા વહાલા મટીને થયા વેરી, રાજ મારે.
તમે નારીને વેશે નાચ્યા, રાજ મારે.
તમે જાચક થઇને જાચ્યા, રાજ મારે.
ઓલી રુક્ષ્મણી વાલી કીધી, રાજ મારે.
મારે બાપે છાની છરી કમ દીધી, રાજ મારે.
તમે અમથી છાનાં અંતર કીધાં, રાજ મારે.
અમને વિખડાં ઘોળી શે ના દીધાં, રાજ મારે.
એમાં ગોવીંદજી શું જાણે, રાજ મારે.
તે તો લીલા તમારી માણે, રાજ મારે.

કડવું ૩ જું.

માર વહાલા સનાદે રેજો રે, મીઠા બોલા સનાદે રેજો રે;
અમસરખું કાંઇ કામ પડે તો, અળગા રહીને કહેજો. મારાવહા૦ ટેક.
પારીજાતકની પાંખડી નારદ, સ્વર્ગભુવનથી લાવ્યા;
હૈયામાં તો હોળી લગાડી પછી, હોલવવા શિદને આવ્યા. મારા વહા૦
એવાં અનુપમ પુષ્પ મંગાવી, આપ્યાં વેદરભી રાણી;
માયા તમારી જાણી મોહનજી, હેત હૈયાનાં લીધાં તાણી. મારા વહા૦
પરણ્યા પહેલી સાસરે આવી, એનું કુળ જુઓ વિચારી;
જાદવ કુળને કલંક લગાડી, એ તો નીસરી આવીછે નારી. મારા વહા૦
દ્રાવિડ દેશમાં રહેતીતી ત્યાં, કોણુ કરમ ગત લાગી;
ઓઝામાં એક પૂરું કરવા એ, મારે કર્મે ક્યાંથી ભાગી. મારા વહા૦
ક્રોધ કરી બોલ્યાં સતભામા, જા જીવડલા મારા;
'આ જીવ્યાથી મરવાં ભલાં' કહેતાં, નયણે વહે છે નિરધારા. મારા વહા૦

અમે અમારે ઘેર કૃષ્ણજી, જેમ રાખશો તેમ રહીશું;
આ દુખથી અધિકું પડશે તો, તમને આવીને કહીશું. મારા વહા૦
કૃષ્ણ—ત્યારે બોલ્યા રસિયો જાદવપતિ, ફુલ લાવીશું દહાડી;
તારા સમ જો તારે આંગણે, વવરાવું કહે તો વાડી;
સોહાગણુબોલોરે;હેત નાભી કમળનાં બોલો,સોહાગણબોલો રે. ટેક.
સતભામા—એક ફુલ એકલીને આપ્યું,અમે રહ્યાંજ આખો ઓંચી;
મેં જાણ્યું જે મારા નાથજી, સૌને આપશો સરખું વહેંચી. મારા વહા૦
કૃષ્ણ—નારદને તો સરવે જાણે જે, ઘેર ઘેર રાડ ઘલાવે;
બે ચાર ઘેર જ્યારે રાડ ઘલાવે, ત્યારે અનાજ એને ભાવે. સોહાગણ૦
સતભામા—નારદ રુષિ સદાએ સુખી, કદી ન જુઠું બોલે;
જેવું હોય તેવું કહે મુખપર, તમે નથી નારદને તોલે; મારા વહા૦
કૃષ્ણ—ત્રિકમ કહે તમે સુણો તારણી, ઘુંઘટ ખોલો મુખ નિરખું;
આજ શિખામણ પૂરી લાગી, હવે આપીશ સૌને સરખું. સોહાગણ૦
સતભામા—એવાં વચન તો ત્યાં કહીએ, જ્યાં બાળક હોય નાનાં;
સાચું જુઠું તે તો માને, પછી ફુલરાવ્યાં રહે છાનાં. મારા વહા૦
કવિ—અલબેલો કરજોડી ઉભા, જાદવ પાથરે જામા;
ગોવીંદજી કાલાવાલા કરે બહુ, તોય ન માને સતભામા; સોહાગણ૦

કડવું ૪ થું.

સતભામા—તમે છાનામાના જાઓ રાજ, જાદવકુળ ક્યાંથી જોયું?
મારે બાપે લાંછન લોહ્યું રાજ, જાદવકુળ કયાંથી જોયું? ટેક.
કોઈ પરણી લાવ્યા કોઇ કુંવારી, કોઇને લાવ્યા ચોરી;
એવાં હીંણાં કામ કર્યાં તે, ભૂધરજી મન ભાવ્યા રાજ. જાદવ૦
મરજો મારાં માબાપાં જે, સ્યામ મૂરત મન મોહ્યું;
છપ્પન કોટી જાદવ મુકી, કૃષ્ણ કુળ કયાં જોયું રાજ. જાદવ૦
પંડ પાપી તો પડતો નથી ને, પ્રાણ મારા નિસરજો;
મૂએલાં મારાં માબાપાં, મુઆં જ ત્યાંથી મરજો રાજ. જાદવ૦
કઠણ કાળજું નથી ફાટતું, શી કહું મુખથી વાણી;
કાલ અત્યારે આણી તેને, આજ કરી પટરાણી રાજ. જાદવ૦
વહાલાં તો વેરી થઈ બેઠાં, દુખના ડુંગર રેલ્યા;
કર્મે પેલી ક્યાં રાખીતી, કુળના મારગ મેલ્યા રાજ. જાદવ૦

કૃષ્ણ—ત્યારે રહિ રસિયોજી બોલ્યા રે, માનીતી મુખ બોલો;
માહરિ મીઠા બોલી નાર રે, માનીતી મુખ બોલો. ટેક.
તારા સમ જો તારા સરખી, કોઈ મુજને નથિ વાલી;
જો નારી તું કહેતી હોઉં તો, સિંહને લાવું ઝાલી રે. માનીતી૰
શાને કાજે રાડ વધારો, સાચું કહો સતભામા;
એને હાથે એક પુષ્પ છે, હું તારો ગજગામા રે. માનીતી૰
મૂખ તમારું ચંદ્ર સરીખું, અમૃત સરખી વાણી;
જો નારી તું કહેતી હોઉં તો, ઇંદ્રપુરી લાવું તાણી રે. માનીતી૰
એક વાર મુખડું દેખાડો, એટલું હું તો જાચું;
જો નારી તું કહેતી હોઉં તો, ઊભો થઇને નાચું રે. માનીતી૰
મોહનજીએ મૂગટ ઉતાર્યો, અલબેલે શીશ નામી;
બેઉ કરજોડ પાયે લાગ્યા, ગોવિંદજીનો સ્વામી રે. માનીતી૰

કડવું ૫ મું.

સતભામા—તમે અણબોલ્યા જાઓ રાજ, કહાના કહેવું પડશે;
તમને રીસ ઘણેરી ચડશે રાજ, કહાના કહેવું પડશે. ટેક.
મામાને તમે હાથે મારી, મામાનું મૂળ કાઢ્યું;
મામાનું ધન આવ્યું તેનું, દ્વારામતિ વસાવ્યું રાજ. કહાના૰
નંદ જશોદાએ મોટા કીધા, મૂખ તમારું જોતાં;
ધન લેવાને ધાયા ત્યારે, માબાપ મહેલ્યાં રોતાં રાજ. કહાના૰
પાંડવ જ્યારે થયા તમારા, બહુ ભાતે વણઝાડ્યા;
નગરમાં કૌરવને રાખ્યા, પાંડવને વન કાઢ્યા રાજ. કહાના૰
પ્રાર્થના કરતી પાંચાળીને, શોકાતુર બહુ કીધી;
પાસે રહીને પાતળિયાજી, તેની લજ્જા લીધી રાજ. કહાના૰
મોટા મોટા સૌ મહા જોદ્ધા, રહ્યા જ તમથી હારી;
ઇંદ્રાદિક સરખા હાર્યા તો, નારી કોણ બિચારી રાજ. કહાના૰
ગોવાળિયા થઈ ગાયો ચારી, છાશ આહિરની પીધી;
કળા નારિને રીઝવવાની, ક્યાંથી શિખી લીધી રાજ. કહાના૰
લાજ શરમ નવ તમને લાગે, હું તો તમથી લાજું;
આવાં લાંછન જોઈ તમારાં, દિલમાં હું તો દાઝું રાજ. કહાના૰
ઘેર તમારે આવ્યે મારા, કુળને લાગી ખામી;
જાઓ જાઓ કાંઈ કહેતી છું નહિ, ગોવિંદનો સ્વામી રાજ. કહાના૰

કડવું ૬ ઠું.

મારો વહાલો અઢળક ઢળિયા રે, સમ ખાય સામળિયો.
વિધ વિધ ભાતે વિણુ વેરે, ઉભો રહી માત લીધો. ટેક.
કૃષ્ણ—લોઢાના ગોળા ધિકાવો, તે કરમાં હું સાહું;
તાતું તેલ કરાવો તેમાં, કહો તો બેશી નાહું રે. સમ ખા
વનિતા કહો તો વિષધરને, હું ઝડપથી હાથે ઝાલું;
અંગારા ધીકાવો એમાં, ચતુરા કહો તો ચાલું રે. સમ ખા
માનનિ હોય મરજી તો મૂકો, હું માળા ઉપાડું;
પાત જ પ્યારીને આવે હું, એવા સોગન ખાઊં રે. સમ ખા
સતભામા—જળ અગ્નિની તેજ તરણુમાં, સઘળી વાતે પૂરા;
શા સોગન ખવડાવું તમને? એક નથી અધૂરા રાજ. સમ ખા
ગંગાજળની ઝારી મગાવો, તે કરમાં લો જાણી;
કોઇ દહાડો આવું ના કરવું, તેનું મૂકો પાણી રાજ. સમ ખા
કૃષ્ણ—ઈંદ્રવૃક્ષ અહીંયાં લાવું, ત્યાં સુધી અન્નની બાધા;
ગોવિંદજીના સ્વામીએ ત્યાં, સાચા સોગન ખાધારે. સમ ખા

કડવું ૭ મું.

બોલ્યાં બોલ્યાં સોહાગણ બોલ્યાં રે;
હેત નાભી કમળનાં ખોલ્યાં, સોહાગણ બોલ્યાં રે.
સંતભામા—આવો મારાં મંદિરિયામાં, શું બેઠા છો છેલા;
બળી પેટની હું બોલી છું, થાઓ છો મનના મેલા. સોહાગણ.
વહાલામાં વઢવાડ કશી નથિ, રસિયા રોષ ન ધરિયે;
મોહનજીના મુખડા ઉપર, વીરા વારી મરિયે. સોહાગણ.
ચૌદલોકના નાથને મેં તો, અસત્ય કહિ બહુ વાણી;
વચન વદેલાં વિચારીને, સતભામા ભરે નેત્ર પાણી. સોહાગણ.
ત્રિભુવનપતિ દુખ પડે તમથી, કહો કેને તે કહિએ;
નથી અમારું મહિયર પાસે, ત્યાં જઈ વાસો રહિયે. સોહાગણ.
કાલે આવ્યાતા નારદજી, સાચુ જુઠું કીધું;
તેથી ત્રિભુવનપતિ તમને, મેં થોડું દુઃખ દીધું. સોહાગણ.
ઉઠો નાથજી પલગ પધારો, ચૂવાચંદન ચોળું;
કાળજડાની કોર હું તમને, વીંજણુલે વા ઢોળું. સોહાગણ.

આ રુષણું શિખી સાંભળીને, નરનારી કોઈ ગાશે;
નિરમળ ચિત્તે સાંભળવાથી, પાપી પાવન થાશે. સોહાગણ.
રીતે ભાતે રસની છોળે, રસ વાધ્યો નરનારી;
ગોવિંદજીના સ્વામી સંગે, તેણે લીધી તાળી. સોહાગણ.

જૈનકવિ.

જશવિજય.

અઢાર પાપસ્થાનની સઝાઓ.

પ્રાણાતિપાત પાપસ્થાન ૧ લું.

"કપુર હોય અતિ ઉજળોરે" એ દેશી

પાપ સ્થાનક પહેલું કહ્યુંરે, હિંસા નામ દુરંત;
મારે જે જગજીવનનેરે, તે લહે મરણ અનંતરે.
પ્રાણી જિનં વાણી ધરો ચિત્ત.
માત પિતાદિ અનંતનાં રે, પામે વિજોગ તે મંદ;
દારીદ્ર દોહગ નવિ ટળેરે, મળે ન વલ્લભ વૃંદરે. પ્રાણી.
હોય વિપાકે દશગુણોરે, એકવાર કર્યાં કર્મ;
શત સહસ્ર કોડે ગમેરે, તીવ્ર ભાવના મર્મરે. પ્રાણી.
મેર કહેતાં પણ દુખ હોવે રે, માર્યે કિમ નવિ હોય;
હિંસા ભગનિ અતી બુરિ રે, વિશ્વાનરની જોય રે. પ્રાણી.
તેહને જોરે જે હુઆ રે, રૈદ્રધ્યાન પ્રમત્ત;
નરક અતિથી તે નૃપ હુઆ રે, જિમ સુભૂમ બ્રહ્મદત્ત રે. પ્રાણી.

નૃપ વિવેક કન્યા ખિમારે, પરણવે જશ સાથ;
તેહ થકી દૂરે ટળે રે, હિંસા નામ બલાયરે. પ્રાણી.

મૃષાવાદ પાપસ્થાન ૨ જું.

"ક્ષાછલદે માત મલ્હાર" એ દેશી.

બીજુ રે પાપનું સ્થાન, મૃષાવાદ દુરધ્યાન, આજ હો.
છાંડો રે ભવિ માંડો રે, ધર્મશું પ્રીતડીજી.
વૈર ખેદ અવિશ્વાસ, એહથી દોષ અભ્યાસ, આજ હો.
થાય રે નવી જાય રે, વ્યાધી અપથ્યથીજી.
રહેવું કાલિક સૂરી, પરિજન વચન તે ભૂરી, આજ હો.
સહેવુ રે નવિ કહેવું, જૂઠ ભયાદિકેંજી.
આસન ધરત આકાશ, વસુનૃત હુઓ સુપ્રકાશ, આજ હો.
જૂઠે રે સુર રુઠે, ઘાલ્યો રસાતલેજી.
જે સત્યવ્રત ધરે ચિત્ત, હોય જગમાંહિ પવિત્ર, આજ હો.
તેને રે નવિ ભેને, સુર વ્યંતર જક્ષથીજી.
જે નવિ ભાખે અલીક, બોલે ઠાવું ઠીક, આજ હો.
ટેકે રે સુવિવેકે, સુજશ ને સુખ વરેજી.

અદત્તાદાન પાપસ્થાન ૩ જું.

"નિદ્રડી વેરણ હુઈ રહી રે" એ દેશી

ચોરી વ્યસન નિવારિએ, પાપસ્થાનક હો, ત્રીજું કહ્યું ઘોર કે;
ઇહ ભવે પરભવે દુખ ઘણાં, લહે પ્રાણી હો, એથી અતિ જોર કે. ચોરી.
ચોર તે આગે દરીદ્રી હોય, ચોરીથી હો, ધન ન રહે નેટ કે;
ચોરનું કોઇ ધણી નહીં, પ્રાયે ભુખ્યું હો, રહે ચોરનું પેટ કે. ચોરી.
જિમ જળમાંહે નાંખિયું, તળે જાયહો, જળને અપગોળ કે;
ચોર કઠોર કરમ કરી, જાય નરકે હો, તિમ નિપટ નિટોળ કે. ચોરી.
ગાંઠે પડ્યું વળી વીસર્યું, રખે રાખોહો, થાપણ કર્યું જેહ કે;
તૃણ તુસ માત્ર ન લીજીએ, અણદીધું હો, કિહાં કોઇનું તેહ કે. ચોરી.

દૂરે અનર્થ સકળ ટળે, મળે વાહાલાહો, સગળે જશ થાય કે;
સુર સુખનાં હોય ભેટણાં, વ્રત ત્રીજુંહો, આવે જશદાય કે. ચોરી.
તજી ચોરપણું દેવતા, હોય નિશ્ચે હો, રોહિણીયા જેમ કે;
એ વ્રતથી સુખ જશ લહે, વળી આણીહો, વહે પૂણ્યશું પ્રેમ કે. ચોરી.

અબ્રહ્મચર્ય પાપસ્થાન ૪ થું.

"તુમે બહુ મીતી રે સાહીબા" એ દેશી.

પાપથાનક ચોથું વરજીએ, દુર્ગતિ મૂળ અબભ;
જગ સવિ મૂઝો છે એહમાં, છાંડે તેહ અચંભ. પાપ.
રુડું લાગેરે એ ધુરે, પરિણામે અતિ ક્રૂર;
ફલ કઇ પાકે તે સારિખો, વરજે સજ્જન દૂરે. પાપ.
અધર વિદ્રુમ સ્મિત ફુલડાં, કુચફળ કઠિન વિશાળ;
રામા દેખી ન રાચિયો, એ વિષય વેલી રસાળ. પાપ.
પ્રબળ જ્વળિત અયપૂતળી, આલિંગન ભલુ તંત;
નરક દુઆર નિતંબની, જઘમ સેવન દૂરંત. પાપ.
દાવાનળ ગુણ વનતણો, કુલ મસિ કર ચક એહ;
રાજધાની મોહરાયની, પાતક કાનન મેહ. પાપ.
પ્રભુતાયે હરિ સારિખો, રૂપે મયણ અવતાર;
સીતાએ રાવણ યથા, છાંડો પરનર નાર. પાપ.
દશ શિર રજમાંહે રોળવ્યાં, રાવણ વિવશ અબંભ;
રામે ન્યાયેરે આપણો, રોપ્યો જગ જયથભ. પાપ.
પાપ બંધાય અતિ ઘણાં, સુકૃત સકળ ક્ષય જાય;
અબ્રહ્મચર્યે ચિંતવ્યો, કદિય સફળ નવિ થાય. પાપ.
મંત્ર ફળે જગ જશ વધે, દેવ કરે સાનીધ;
બ્રહ્મચર્ય ધરે જે નરા, તે પામે નવનીધ. પાપ.
શેઠ સુદર્શનને ટળી, શૂળિ સિંહાસન હોય;
ગુણ ગાય ગગને દેવતા, મહિમા શિળનો જોય. પાપ.
મૂળ ચારીત્રનું એ ભલું, સમકિત વૃદ્ધિ નિદાન;
શીળ સલીલ ધરે જિકે, તસહોય સુજશ વખાણ. પાપ.

પરિગ્રહ મમતા પાપસ્થાન ૫ મું.

"સુમતિ સદા દિલમે ધરો" એ દેશી.

પરિગ્રહ મમતા પરિહરો, પરિગ્રહ દોષનું મૂળ સલૂણે;
પરિગ્રહ જેહ ધરે ઘણું, તસ તપ જપ પ્રતિકૂળ સલૂણે. પરિ.
નવિ પલટાયે રાશથી, માર્ગે કદીય ન હોય સલૂણે;
પરિગ્રહ ગ્રહ છે અભિનવો, સઉને દુખ દિયે સોય સલૂણે. પરિ.
પરિગ્રહ સદગુરુવતણે, ભવમાંહે પડે જંત સલૂણે;
પાનપાત્ર . જિમ સાયરે, ભારાક્રાંત અત્યંત સલૂણે. પરિ.
ગ્યાન ધ્યાન હય ગય વરે, તપ જપ શ્રુત પરિતંત સલૂણે;
છાંડે સમ પ્રભુતા લહે, મુનિપણુ પરિગ્રહવંત સલૂણે. પરિ.
પરિગ્રહ ગ્રહ વસિ લિંગિયા, લેઇ કુમતિ રજ શીશ સલૂણે;
જિમ તિમ જગ લવતા ફરે, ઉન્મત્ત હોયનિશ દીશ સલૂણે. પરિ.
તૃપતી ન જીવ પરીગ્રહે, ઇંધણથી જિમ આગ્ય સલૂણે;
તૃષ્ણા દાહ તે ઉપશમે, જળી સમ ગ્યાન વૈરાગ્ય સલૂણે. પરિ.
નૃપતિ સગરસુત થઇ નહીં, ગોધનથી કુચિકર્ણ સલૂણે;
તિલક શેઠ વળિ ધાન્યથી, કનકે નંદ સુકર્ણ સલૂણે. પરિ.
અસંતુષ્ટ પરિગ્રહે ભર્યાં, સુખિયા ન ઇંદ નરિંદ સલૂણે;
સુખી એક અપરીગ્રહી, સાધુ સુજશ સમકંદ સલૂણે. પરિ.

ક્રોધ પાપસ્થાન ૬ ઠું.

"રિષભનું વંશ રયણાયરુ" એ દેશી.

ક્રોધ તે બોધ નિરોધ છે, ક્રોધ તે સંજમ ઘાતી રે;
ક્રોધ તે નરકનું બારણું, ક્રોધ દુરિત પરિત પક્ષપાતી રે;
પાપ થાનક છઠ્ઠું પરિહરો.

પાપ થાનક છઠ્ઠું પરિહરો, મન ધરો ઉત્તમ ખંતી રે;
ક્રોધ ભુજંગની જાંગુળી, એહ કહી જયવંતી રે. પાપ.
પૂરવ કોડિચરણ ગુણે, ભાવ્યો છે આતમ જેણે રે;
ક્રોધ વિવશ હુતો દોય ઘડી, હારે ફળ સવિ તેણે રે. પાપ.
બાળે તે આશ્રમ આપણો, ભજતા અન્યને દાહે રે;
ક્રોધ કૃશાનુ સમાન છે, ટાળે પ્રશમ પ્રવાહે રે. પાપ.

આક્રોશ તરજના ઘાતના, ધર્મભ્રંશમાં ભાવે રે;
અગ્રિમ અગ્રિમ વિરહથી, લાભે તે શુદ્ધ સ્વભાવે રે. પાપ.
ન હોય ને હોય તો ચિર નહીં, ચિર રહે તો ફળ છેહો રે;
સજ્જન ક્રોધ તેણુ હવો, જે હવો દુર્જનને નેહો રે. પાપ.
ક્રોધી ' મુખે કટુ બોલણાં, કંટકિયા કુટભાખી રે;
અદિઠ કલ્યાણુ કરા કહ્યા, દોપના તરુ શત સાખી રે. પાપ.
ક્રૂર ગડૂચો તપકરા, ચરિત શુણી સમ આણો રે;
ઉપશમ સાર છે પ્રવચને, સુજશ વચન એ પ્રમાણો રે. પાપ.

માન પાપસ્થાન ૭ મું.

"નદિ જમુનાને તીર ઉડે દોય પંખિયાં" એ દેશી

પાપથાન કહે સાતમું, શ્રીજિન રાજ એ;
માન માનવને હોય, દુરિત શિર તાજ એ.
આઠ શિખર ગિરિરાજ, તણાં આડાં વળે;
ન આવે વિમળા લોક, તિહાં કિમ ટળે.
પ્રજ્ઞામદ તપમદ વળિ, ગોત્રમદે ભર્યા;
આજિ ' વિકામદવંત, ન મુગત્યે અગી કર્યા.
ક્ષયોપશમ અનુસારે, જો ગુણ વહે;
શો મદ કરવો એહમાં, નિર્મદ સુખ લહે.
ઉચ્ચભાવ દગ દોષે, મદજ્વર આકરો;
હોય તેનો પ્રતિકાર, કહે મુનિવર ખરો.
પૂર્વ પુરુષ 'સિંધુરથિ, લઘુતા ભાવવું;
શુદ્ધ ભાવન તે પાવન, શિવસાધન નવું.
માને ખોયું રાજ્ય, લંકાનું રાવણે;
નરનું માન હરે હરિ, આવિ એરાવણે.
શુળીભદ્ર શ્રુત મદથી, પામ્યા વિકાર એ;
માને આવે જિવને નરક, અધિકાર એ.
વિનય શ્રુત તપશીળ, ત્રિવર્ગ હણે સવે;
માન તે જ્ઞાનનો ભંજ, કહ્યો છે ભવોભવે.
લુંપક છેક વિવેક, નયણુનો માન છે;
એહ જે છાંડે તાસ, ન દૂષણ રહે પછે.

માને બાહુ બળિ વરસ, લગે અનશન રહ્યા;
નિર્મદ ચક્રી સેવક, દોઈ મુનિ સમ કહ્યા.
સાવધાન તજિ માન, જે ધ્યાન ધવળ ધરે,
પરમ સુજશ રમા તાસ, આલિંગન નિત્ય કરે.

માયા પાપસ્થાન ૮ મું.

"સ્વામી સ્વયંપ્રભૂ સાભળો અરિહંતાજી" એ દેશી.

પાપ થાનક કહ્યું આઠમુ સુણો સતાજી, છાંડો માયા મૂળ ગુણવંતાજી
કષ્ટ કરે વ્રત આદરે સુણો સતાજી, માયા તે પ્રતિકૂળ ગુણવંતાજી
નગન માસ ઉપવાસિયા સુણો સતાજી, નિય વિધે કૃશ અન ગુણવંતાજી
ગર્ભ અનંતા પામશે સુણો સતાજી, જો છે માયા મન ગુણવંતાજી
કેશ લોચ મળધારણી સુણો સતાજી, ભૂમિ શય્યા વ્રત જાગ ગુણવંતાજી
સુકર સરવ છે સાધુને સુણો સતાજી, દુકર માયા ત્યાગ ગુણવંતાજી
નયન વચન આકારનું સુણો સતાજી, ગોપન માયાવંત ગુણવંતાજી
જેહ કરે અસતી પરે, સુણો સતાજી, તેહ નહીં કરતત, ગુણવંતાજી.
કુસુમપુરે ઘરે શેઠે, સુણો સતાજી, હેઠે રહ્યો સવિન્ન, ગુણવંતાજી,
ઉપરે તસ બીજો રહે, સુણો સતાજી, મુલ્કળ પણ સુગુણન્ન, ગુણવંતાજી.
દભી એક નિંદા કરે, સુણો સતાજી, બીજો ધરે ગુણ રાગ, ગુણવંતાજી;
પહિલાને દૂત્તર કહે, સુણો સતાજી, બીજાને કેવળિ ત્યાગ, ગુણવંતાજી
વિધિનિષેધ નવિ ઉપદિસે, સુણો સતાજી, એકાંતિ ભગવંત, ગુણવંતાજી,
કારણે નિષ્કપટી હોવુ, સુણો સતાજી, એ આણાં છે તંત, ગુણવંતાજી.
માયાથી અળગા ટળો, સુણો સતાજી, જિમ મળો મુક્તિ સુગ્ગ, ગુણવંતાજી,
સુજશ વિલાસ સુખી રહો, સુણો સતાજી, લક્ષણ આવે અગ, ગુણવંતાજી.

લોભ પાપસ્થાન ૯ મું.

"જીરે મારે જાગ્યો કુંવર જામ, તવ દેખે દોલત મિલી જિરેજી" એ દેશી

જીરે મારે લોભ તે દોષ અપાર, પાપ થાનક નવમુ કહ્યુ, જિરેજી.
સર્વ વિનાશનું મૂળ, એહથિ કુણે નસુખ લહ્યુ, જિરેજી.
જીરે મારે સુણિયે બહુ લોભાત, ચક્રવર્તિ! હરિની કથા, જિરેજી.

જીરે મારે પામ્યા તે કટુક વિપાક, પીવત રકત જળો યથા, જિરેજી.
જીરે મારે નિર્ધનને શત ચાહ, શત લહે સહસ ત્નેડીયે, જિરેજી.
જીરે મારે સહસ્ર લહે લખ લોભ, લખ લાભે મન કોડિયે, જિરેજી.
જીરે મારે કોટીશ્વર નૃપ નીધ, નૃપ ચાહે ચક્રીપણું, જિરેજી.
જીરે મારે ચક્રી ચાહે સુર ભોગ, સુર હોઇ સુરપતિ સુખ ઘણું, જિરેજી.
જીરે મારે મૂળે લઘુ પણ લોભ, વાધે સર્વપરે સહી, જિરેજી.
જીરે મારે ઊત્તરાધ્યયને અનંત, ઇચ્છા આકાશ સમી કહી, જિરેજી.
જીરે મારે સયંભૂરમણ સમુદ્ર, કોઇ જો અવગાહી શકે, જિરેજી.
જીરે મારે તો પણ લોભ સમુદ્ર, પાર ન પામે બળીયકે, જિરેજી.
જીરે મારે કોઇક લોભને હેત, તપશું જે હારે જડા, જિરેજી.
જીરે મારે કાગ ઉડાવણ હેત, સુરમણિ તે નાંખે જડા, જિરેજી.
જીરે મારે લોભ તજે જે ધીર, તસ સવિ સંપતિ કિંકરી, જિરેજી.
જીરે મારે સુજશ પુણ્ય સુવિલાસ, ગાવે તસ સુરસુંદરી, જિરેજી.

રાગ પાપસ્થાન ૧૦ મું.

"સુણો મેરી સજની રજની ન જાવેરે" એ દેશી.

પાપનું થાનક દશમું કહું રાગોરે, કુણે ન પામ્યો તેહનો તાગોરે;
રાગે વાહ્યા હરિ હર બભારે, રાચે નાચે કરે અચંભારે.
રાગ કેસરી છે વડરાજા રે, વિષયાભિલાખ તે મંત્રી તાજારે;
જેહનાં છોરુ ઇંદ્રિય પંચરે, જેહનો સકળ છોરી એ અપંચરે.
જેહ સદાગમ વશ હુઇ જાશેરે, અપ્રમત્તતા શિખરે હાશેરે;
ચરણ ધરમ નૃપ શૈલ વિવેકરે, તેશું ન ચલે રાગ ટેકરે.
બીજા તો સવિ રાગે વાહ્યારે, એકાદશ ગુણ ઠાણે ઉપાહ્યારે;
રાગે પાડ્યા તે પણ ખુતારે, નરક નિગોદે મહાદુઃખ જુતારે.
રાગ હરણ તપ જપ શ્રુતને ભાખ્યારે, તેહથી પણ જેણે ભવફળ ચાખ્યારે;
તેહનો કોઇનિ છે પ્રતિકારોરે, અમી હોય વિષ તિહાં શો ચારોરે.
તપ બળ છૂટા તરતણો તાણરિ, કંચન કોડી આખાડભૂત નાણરિ;
નંદીષેણ પણ રાગે નડિયારે, શ્રુતનિધિ પણ વેશ્યા વશ પડિયારે.
બાવિશ જિન પણ રહ્યા ઘરવાસેરે, વરસા પૂરવરાગ અભ્યાસેરે;
વજ્રબંધ પણ જશ બળે ત્રુટેરે, નેહ તંતુથી તેહ ન છૂટેરે.

દેહ ઉચ્ચાટણુ અગ્નિનું દહેવુંરે, ઘણુકુટણુ એ સવિ દુઃખ સહેવુંરે;
અતિ ઘણિ રાતી જે હોય મજીઠરે, રાગતણો ગુણુ એજ દીઠરે.
રાગ ન કરજો કોઈ નર કુશુરે, જો ન રહેવાય તો કરજો મુનીશુંરે;
મણિ જિમ ફણી વિષનું તિમ તેહોરે, રાગનું ભેષજ સુજશ સનેહોરે.

દ્વેષ પાપસ્થાન ૧૧ મું.

"રોતુંજે જઈએ લાલણુ, રોતુંજે જઈએ" એ દેશી.

દ્વેષ ન ધરીયે લાલન દ્વેષ ન ધરિયે, દ્વેષ તજ્યાથિ લાલન શિવસુખ વરિયે; લાલ.
પાપ થાનક અગ્યારમું ભુંડું, દ્વેષ રહિત ચિત્ત હોય સવિ રુડું. લાલ.
ચરણુ કરણુ ગુણુ બની ચિત્રશાળી, દ્વેષ ધુમે લાલન હોય તે કાળી; લાલ.
દોષ બેંતાળિસ શુદ્ધ આહારી, ધુમદોષે હોય પ્રબળ વિકારી. લાલ.
ઉગ્ર વિહારી ને તપ જપ કિરિયા, કરતાં દ્વેષ તે ભવમાંહિ ફિરિયા; લાલ.
યોગનું અંગ અદ્વેષ છે પહેલું, સાધન સવિ લહે તેહથી વહેલું. લાલ.
નિર્ગુણુ તે ગુણુવંત ન જાણે, ગુણુવંતના ગુણુ દ્વેષમાં તાણે; લાલ.
આપ ગુણી ને વળી ગુણુરાગી, જગમાંહે તેહની કીરત જાગી. લાલ.
રાગ ધરી જે જિહાં ગુણુ લહિયે, નિર્ગુણુ ઉપર સમચિત રહિયે; લાલ.
ભવથિતિ ચિંતન સુજશ વિલાસે, ઉત્તમતા ગુણુ એમ પ્રકાસે. લાલ.

કલહ પાપસ્થાન ૧૨ મું.

"કિસકે ચેલે કિસકે પુત" એ દેશી.

કલહ તે બારમું પાપનું સ્થાનક, દુર્ગતિ વનનું મૂળ નિદાન; સાજન સાંભળો.
દંત કલહ જે ઘરમાંહિ હોય, લછી નિવસે તિહાં નવિ જોય. સાજન.
શુ.સુંદરીનું ન કરે સાર, ન કરે આપે કાંઈ ગમાર; સાજન.
ક્રોધમુખી તું તુજ ધિક્કાર, તુજથી અધિકો કુણુ કકાર. સાજન.
સામું બોલે પાપણી નિત્ય, પાપી તુજ પિતા જુઓ ચિત્ત; સાજન.
દંત-કલહ ઇમ જેહને થાય, તે દંપતિને સુખ કુણુ ઠાય. સાજન.
કાંટે કાંટે થાયે વાડ, બોલે બોલે વાધે રાડ; સાજન.
જાણીને મૌન ધરે ગુણુવંત, તો સુખ પામે અતુલ અનંત. સાજન.
નિત્યે કળહણુ કોહણુ શીળ, ભંડણુ શીળ વિવાદન શીળ; સાજન.
ચિત્તે ઉતાપ ધરે જે એમ, સંજમ કરે નિરર્થક તેમ. સાજન.
કળહ કરીને ખમાવે જેહ, લઘુ ગુરુ આરાધક હોય તેહ; સાજન.

કળહ અભાવે તે ધન્યધન્ય, ઉપશમ સાર કહ્યું સામન. સાજન.
નારદ નારી નિર્દય ચિત્ત, કળહ ઉદેરે કરે ત્રિણુ નિત્ય; સાજન.
સજન સુજશ તે શીળ મહંત, વારે કળહ સ્વભાવે સંત. સાજન.

અભાષણુ પાપસ્થાન ૧૩ મું.

"અરણીક મુનીવર ચાલ્યા ગોચરી" એ દેશી

પાપસ્થાનક તેરમું છાંડીયે, અભ્યાખ્યાન દુરતો રે;
અછતાં આળ જે પરનાં ઉચરે, દુખ પામે તે અનંતો રે.
ધન્ય ધન્ય તે નર જે જિનમત રમે.
અછતે દોષેરે અભ્યાખ્યાન જે, કરે નપૂરે ઠાણુ રે;
તે તો દોષેરે તેહને દુષીયે, ઇમ ભાખે જિનભાણુ રે. ધન્ય.
જે બહુ મુખરી રે વળિ મત્સર ભર્યા, અભ્યાખ્યાની તે હોઇરે
પાતક લાગેરે અણુકીધાં સવે, તે કીધું સવિ પોઇ રે. ધન્ય.
મિથ્યા મતની રે દશ સન્ના જિકે, અભ્યાખ્યાનના ભેદોરે;
ગુણુ અવગુણુનો રે જે કરે પાલટો, તે પામે બહુ ખેદોરે. ધન્ય.
પરને દોષ ન અછતા દીજીએ, પીજિયે જો જિનવાણીરે;
ઉપશમ રસથીરે ચિતમાં ભીંજીએ, કીજિયે સુજશ કમાણીરે. ધન્ય.

ચાડી પાપસ્થાન ૧૪ મું.

"શિરોઇનો સેલોહો કે ઉપર જોધપુરી" એ દેશી.

પાપસ્થાનક હો કે ચૌદમું આકરું, પિશાનપણાનું હો કે વ્યસન છે એ ખરું;
અશન માત્રનું હો કે શુંનત કૃતજ્ઞ છે, તેહથી ભુંડું હો કે પિશુન લવે પછે.
બહુ ઉપ કરિયે હો કે પિશુનને પરપરે, કળહનો દાતા હો કે હોય તે ઊપરે;
દૂધે ધોયો હો કે વાયસ ઊજળો, કિમ હોય પ્રકૃતિહો કે જે છે શામળો.
તિલહ તિલક્ષણુહો કે નેહ છે જિહાંલગે, નેહ પણુ છે હો કે ખળ કહિયેં જગે;
ઇમ નિસ્નેહી હો કે નિર્દય હ્રદયથી, પિશુનનિ વાતાં હો કે નવિજાયે કથી.
ચાડી કરતાં હો કે વાડી ગુણુતણી, સૂકે ચૂકે હો કે ખ્યાતિ તે પુણ્યતણી;
કોઇ નવિ દેખે હો કે વદન પિશુનતણું, નિર્મળ કુળને હો કે દિયે કલંક ઘણું.
જિમ સજ્જન ગુણુ હો કે પિશુનને વિષે, તિમ તેણે સહેજે હો કે ત્રિભુવન ભૂષિયે;
ભસ્મે માંજ્યું હો કે દર્પણુ હોય ભલું, સુજશ સવાઇ હો કે સજન સુકુળ તિલું.

અરતિ-રતિ પાપસ્થાન ૧૫ મું.

"પ્રથમ ગોવાળાતણે ભવેજી" એ દેશી.

જિહાં રતિ કોઈક કારણે જી, અરતિ તિહાં પણ હોય;
પાપ થાનક તે પંનરમુંજી, તિણિયે એકજ જોય;
સુગુણ નર સમજો ચિત મોઝાર.
ચિત ન અરતી રતિ પાંખશુંજી, ઉડે પંખીરે ચિત્ત;
પંજર શુદ્ધ સમાધમેંજી, રૂંધ્યો રહે તે મીત. સુગુણ.
મન પારદ ઉડે તહીજી, પામિ અરતિરતિ આગિ;
હોય સિદ્ધ કલ્યાણનીજી, ભાવ વિજાયે ભાગિ. સુગુણ.
પરવશે અરતિરતિ કરીજી, ભૂર્તાર્ત્ત હોય જેહ;
તસ વિવેક આવે નહીંજી, હોય ન દુખનો છેહ. સુગુણ.
નરતી અરતી છે વસ્તુથીજી, તે ઉપજે મનમાંહિ;
અંગન વલ્લભ સુત હોયજી, શુકાદિક નહિ કાંહિ. સુગુણ.
મન કલ્પિત રતિ અરતિ છેજી, નહિ સત્ય પર્યાય;
નહિ તો વેચે વસ્તુમાંજી, કિમ તે સવિ મટી જાય. સુગુણ.
જેહ અરતિરતિ નવિ ગણેજી, સુખ દુખ દોય સમાન;
તે પામે જશ સંપદાજી, વાધે જગ તસ વાન. સુગુણ.

પરનિંદા પાપસ્થાન ૧૬ મું.

"સાહિબ બાહુ જિણેશર વીનતી" એ દેશી.

સુંદર પાપ થાનક તજો સોળમુ, પરનિંદા અસરાલું હો; સુંદર.
નિંદક જે મુખરી હોય, તે ચોથો ચાંડાળ હો. સુંદર
જેહને નિંદાનો ઢાળ છે, તપ ક્રિયા તસ ફોક હો; સુંદર.
દેવકિ વેષે તે ઉપજે, એ ફળ રોકારોક હો. સુંદર પાપ
ક્રોધ અજીરણ તપતણું, જ્ઞાનતણું અહંકાર હો; સુંદર.
પરનિંદા કિરિયાતણું, વમન અજીરણ આહાર હો. સુંદર પાપ
નિંદાનો જેહ સ્વભાવ છે, તાસ કથન નવિ નિંદ હો; સુંદર.
નામ ધરી જે નિંદા કરે, તેહ મહામતિમંદ હો. સુંદર પાપ
રૂપ ન કેહનું ધારીયે, દાખિયે નિજ નિજ રંગ હો; સુંદર.
તેહમાં કાંઇ નિંદા નહીં, બોલે બીજું અંગ હો. સુંદર પાપ

એહ કુશીળને ઇમ² કહે, કોપ હુય જેહ ભાખ હો; સુંદર.
તેહ વચન છે નિંદાતણું, દશ વૈકાલિક સાખ્ય હો. સુંદર પાપ.
દોષ નજરથી નિંદા હોય, ગુણ નજરે હોય રાગ હો; સુંદર.
જગ સઉ ચાલે માદળ મંઢ્યો, સર્વગુણી વિતરાગ હો. સુંદર પાપ.
નિજ મુખ કનક કચોલડું, નિંદક પરમળ લેઇ હો; સુંદર.
જેહ ઘણા પરગુણ ગ્રહે, સંત તે વિરલા કેઇ હો. સુંદર પાપ.
પર પરિવાદ વ્યસન તજો, મકરો નિજ ઉત્કર્ષ હો; સુંદર.
પાપ-કર્મ ઇમ સવિ ટળે, પામે શુભ જશ હર્ષ હો. સુંદર. પાપ.

કપટ પાપસ્થાન ૧૭ મું.

"સખી ચૈત્રજ મહિને હરિ ચાલ્યા" એ દેશી

સત્તરમુ પાપનું ઠામ, પરિહરજો સદ્‌ગુણ ધામ;
જિમ વાધે જગમાં માંમ હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
એ તો વીપને વળી વધાર્યું, એ તો શસ્ત્રને અવળું ધાર્યું;
એ તો વાઘનુ બાળ વકાર્યું હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
બગલાં પરે પગલાં ભરતાં, થોડું બોલે જાણે મરતાં;
જગ ધંધે ધાલે ફરતાં હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
જે કપટી બોલે જૂઠું, તસ લાગે પાપ અપૂઠું;
પડિતમાં હોય મુખ ભુંડું હો લાલ, માવા મોહ ન કીજીયે.
દંભીનું જૂઠું મીઠું, તે તો નારી ચરિત્રે દીઠું;
પણ એ છે દુરગતિ ચીઠું હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
જે જૂઠો દે ઉપદેશ, જન રંજન ને ધરિ વેષ;
તેનું જૂઠું સકળ કલેશ હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
તેણે ત્રીજો મારગ ભાખ્યો, વેષ ને દેઈ દંભે રાખ્યો;
શુદ્ધ ભાષકે સમ સુખ ચાખ્યો હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
જુઠું બોલિ ઉદર જે ભરવું, કપટીને વેષે ફરવું;
તે જનમારે શું કરવું હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
ખેડ જાણે તોપણ દંભે, માયા મોહને અધિક અચંભે;
સમકિત દ્દષ્ટિ મન થંભે હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.
શ્રુત મર્યાદા નિરધારી, રહ્યા માયા મોહ નિવારી;
શુદ્ધ ભાષકની બલિહારી હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.

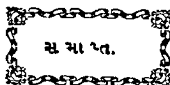
જે માયાયે જૂઠું ન બોલે, જગમાં નહીં કોઇ તેને તોલે;
તે રાજ સુજશ અમોલે હો લાલ, માયા મોહ ન કીજીયે.

મિથ્યાત્વ પાપસ્થાન ૧૮ મું.

"હત્સર્પિણી અવસર્પિણી આરો" એ દેશી.

અઢારમું જે પાપનું થાનક, તે મિથ્યાત્વ પરિહરિયેજી;
સત્તરથી પણ તે એક ભારી, હોય તુળાયે ધરિયેજી.
કષ્ટ કરો પરિપરિ દમો અપ્પા, ધર્મ અર્થે ધન ખરચોજી;
પણ મિથ્યાત્વ છતે તે જૂઠું, તિણે તેહમાં તમે વિરચોજી.
કિરિયા કરતો તજતો પરિજન, દુખ સહેતો મન રીઝેજી;
અંધ ન જીતે પરની સેના, તિમ મિથ્યાત્વિ ન સીઝેજી.
વીરસેન સુરસેન દષ્ટાંતે, સમકિતની નિર જુક્તેજી;
જે જોઇનિ ભલિ પરે મન ભાવો, એહ અરથવર જુક્તેજી.
ધર્મે અધર્મ અધર્મે ધર્મહ, સન્ના મગ્ગ ઉમગ્ગાજી;
ઉન મારગે મારગની સન્ના, સાધુ અસાધુ સગ્ગાજી.
અસાધુને સાધુનિ મતિ જીવે, અજીવ અજીવે જીવ વેદેજી;
મુત્તિ અમુત્તિ અમુત્તે મુત્તિ, સન્ના એ દશ ભેદેજી.
અભિગ્રહ ઇકનિજ નિજમત અભિગ્રહ, અનભિગ્રહિક સઉસરિખાજી;
અભિનિવેષે જાણતો કહે જૂઠું, ન કરે તત્વ પરીક્ષાજી.
સંશય તે જિન૰ વચનનિ શંકા, અવ્યકતે અનાભોગીજી;
એ પણ પાંચ ભેદ છે વિશ્રુત, જાણે સમજા લોકોજી.
લોક લોકોત્તર ભેદે ખંડ ત્રિધ, દેવ ગુરુ વળિ પર્વજી;
સગતિ તિહાં લૌકિક ત્રિણ આદર, કરતાં પ્રથમ નિગર્વજી.
લોકોત્તર દેવ માને નિયાણે, ગુરુ જે લક્ષણ હીણાજી;
પર્વનિષ્ટ ઇહ લોકને કાજે, માને ગુરુપદ લીનાજી.
ઇમ એકવીશ મિથ્યાત્વ તજે જે, ભજે ચરણ ગુરુકેરાંજી;
સજે ન પાપ રજે નવિ રાખે, ।મત્સર દ્રોહ અનેરાજી.
સમકિત ધારી શુભ આચારી, તેહનિ જગે બલિહારીજી;
શાસન સમકિતને આરાધે, તેહની કરો મનુહારીજી.

મિથ્યાત્વ જે જગ પરમરોગ છે, વળી મહાઅંધકારોજી;
પરમશત્રુ ને પરમશસ્ત્ર તે, પરમનરક સંચારોજી.
પરમદોહગ ને પરમદરીદ્ર તે, પરમસંકટ તે કહિયેજી;
પરમ કંતાર દુર્ભિક્ષ પરમ તે, તે છાંડિ સુખ લહિયેજી.
જે મિથ્યાત્વ લવલેશ ન રાખે, સૂધો મારગ ભાખેજી;
તે સમકિત સુરતરુફળ ચાખે, રહે વળિ અણિયે આખેજી.
મોટાએશું ગુણ હોય પાખે, ગુણ પ્રભુ સમકિત દાખેજી;
શ્રીનયવિજય વિબુધપય સેવક, વાચક જશ ઇમ ભાખેજી.

કોશ.

અ.

અગોચર--ન સમજાય--દેખાય તેવુ
અવર્ણાય-જેનુ વર્ણન યથાર્થ ન થઇ શકે એવુ
અવશેષ-બાકીનુ; બાકી રહેલુ
અર્ઘ-જળની અંજલિથી પુષ્પ ગંધ વગેરે સાથે
પૂજા કરવી તે.
અજા-બકરુ, (૨) માયા, સુડદુ, ખોળીયુ
અરિઓ-શત્રુઓ
અગાધ-પાર ન પમાય તેવુ, ઘણુ જ ઉંડુ
અબુધ-થોડી બુદ્ધિનુ, બુદ્ધિહીન.
અશના-ખાવાને માટે
રાખડતી ભરે-રડે
ઐરાવત ઇંદ્રનો હાથી
અહ્ને-નફ્ફીપણે
અપરિમિત-ઘણુ જ
અભે પદ-અભય પદ, કોઇનો પણ ભય નહિ
એવી સ્થિતિ
અર્ક-સૂર્યનારાયણ
અજ-બ્રહ્મા.
આયુધ-હથિયાર.
અંતર્ધાન-અલોપ, ગુપ્ત, અદૃશ્ય
આશ્વાસન-આસનાવાસના.
અનુચર-દાસ, ચાકર
આયુ-આવરદા
અક્ષત-પૂજા કરવાના કાચા ચોખા
અજાનબાહુ-જેના હાથ ઘુટણ લગી હોય તે.
અગ્ન્યાસ્ત્ર-(અગ્ન્યસ્ત્ર) જે બાણ છોડવાથી
અગ્નિ વરસે તે

અગ્નિહોત્ર-હમેશા અગ્નિમા હોમ કરવો તેવુ
કૃત્ય વ્રત
અસ્ત્ર-છેટેથી ફેંકીને ઘાત કરવાનુ હથિયાર
અભ્ર-આભલુ, વાદળુ
અહમેવ-અભિમાન
અક્ષય-ન ખૂટે-ન નાશ થાય એવુ
અશુચિ-અપવિત્રતા
અયુત-દશ હજાર
આકર્ષવુ-ખેંચવુ
અર્કાકાર-સૂર્યના જેવુ
ઓઘ-ઢગલો, જથ્થો, પ્રવાહનો વેગ
અગ્ર-ટોચ, અણી
આવર્ણ-ઢાંકણ, આચ્છાદન
અંબુજ-કમળ
અનલ્ભ્ય-પ્રાપ્ત ન થાય એવુ
અનંત-ઘણુ, પારવગરનુ. (૨) શેષ નારાયણ
અબનખ-કાબરચીતરુ
આભઉડણ-આકાશમા ઉડી શકે એવુ
આબુ-ઘોડાની એક જાત
અગ્નિવર્ણ-ઘોડાની એક જાત છે (૨) અગ્નિના
જેવુ તેજસ્વી
અંબાર-ઢગલો.
એકાંતીત-પ્રભૂ
અબાધ-જેને કોઈ બાધ-હરકત કરી શકે નહિ
તેવુ
આરૂઢ-અસ્વાર.
અખાદ્ય-ખાવા યોગ્ય નહિ તેવુ

અધરાત્ર–મધ્યરાત્ર.
અસ્થિ–હાડ.
આદિત–સૂર્ય.
આઇ–મા.
અશ્વમેવ–(અવશ્યમેવ) જરૂર; નિશ્ચે.
અન્યોન્યે–એક બીજાને.
અનંતાનંદ–અપાર આનંદ. (૨) પ્રભુ.
અતિસાર–બહુ સારું; ઘણું ઉત્તમ.
અખંડસૌભાગ્ય–સ્ત્રીએ પતિની સાથે હમેશ રહેવું તે.
અવલંબી–રહીને; થઇને.
અંગીઠી–સગડી.
આશય–ઉદ્દેશ; વિચાર.
અઠાટ–ઘણું; (૨)સાર વગરનું.
અહંતા–હુંપણું.
આપોપું–પોતાપણું.
અનુભવ–અભ્યાસ-અવલોકન; કાર્યથી મેળવેલું જ્ઞાન તે.
ઐશ્વર્ય–ઈશ્વરપણું.
અસંભાવના–અઘટિતપણું, ન સંભવતું.
અદ્દભદ–અદ્દભુત તે.
અણુ–ઝીણામાં ઝીણું; રજકણ.
અરૂપ–આકૃતિ વગરનું.
અજરામર ઘડપણ.–(૨)મરણ વગરનું.
અવકાશ–આકાશ; ફુરસદ.
અંશ–ભાગ.
અવાચ્ય–વર્ણન–વ્યાખ્યા–ન કરી શકાય તેવું; ન વર્ણાય તેવું.
અપંચિકૃત–પંચીકરણ નહિ તે.
આવૃત્તિ–આવવા થવા-બદલાવાપણું.
અનેરી–જુદી જુદી.
અમીત–અપાર; પમાયેલું નહિ તે.
અવતરણ–અવતરવું તે; ભાષ્ય; ટીકા; સમજણ.
આસક્તિ–પ્રીતિ.
[illegible]ાત–અજ્ઞાની.
અવ્યક્ત–અજાણ્યું; ન સમજાય એવું; આત્મા.
અદ્વૈત–દ્વૈત નહિ તે; એકતાવાળું.
અક્ષ–અવિનાશી.
અચવ્યું–નહિ ચાવેલું;–નવું.
અવગાહ–તરનાર; ડુબકી મારનાર.
અખંડિત–સરખો; પૂરો; ખરેખરો.
અધોમુખે–નીચે મોઢે.
અભોગત–નહિ ભોગવેલું.
અભિધાન–(સંસ્કાર પામેલું) નામ.
અશ્વિની–ઘોડી.
અવાસ–ઘર; મકાન.
અલૌકિક–આ લોકમાં; પૃથ્વીમાં ન મળે તેવું· પરલોકમાંનું.
આમંત્રણ–તેડું; નોતરું.
અટણ–મુસાફરી; ફરવું તે.
અનશન વ્રત–એક દિન અપવાસ તથા એક દિન ભોજન કરવું એવું લાંબું વ્રત.
અવંતી–ઉજ્જેણ.
અર્ભક–બાળક.
અકલસ્વરૂપ–કોઇથી કળી ન શકાય એવું રૂપ
અઘનાશા–પાપ નાશ કરનાર.
આલાપિયો–ગાયો; લલકાર્યો.
અવગાહન–નહાવું; તરવું.
અવધપતિ–અયોધ્યાના પતિ શ્રી રામચંદ્ર.
અતલિત–ઘણું જ.
અગર–એક જાતની સુગંધી.
અજાચીક–અયાચક; નહિ માગનાર.
અગો–પર્વત. (૨) સૂરજ (૩) સાપ.
અજ્ઞ–અજ્ઞાન; અજાણ્યો.
અપભ્રંશી–અશુદ્ધ થયેલા રૂપમાં બોલાની ભાષા
અર્ણવ–સમુદ્ર.
અટે–ફરે.
અભક્ષાભક્ષ–ન ખાવા યોગ્ય વસ્તુનું ખાવું તે.
અધન–નિર્ધન.
અકળાતીત–જાણી શકાય નહિ તેવું; અકળ.

અંવર-યજ્ઞ.
અધોગતિ-નીચી-ખરાબ ગતિ.
અનુદિન-હમેશાં.
અવિઘટ-દુર્ઘટ.
અનુમાયા-સંસારની પછવાડે.
અધ્યાત્મક-આત્મા પરમાત્મા સંબંધી.
અધિભૌતિક-ઇંદ્રિયોનાં તત્ત્વ અથવા વિષય સંબંધી પંચ મહાભૂતોથી થયલું સુખ દુઃખ.
અધિદૈવિક-ઇંદ્રિયોના દેવ સંબંધી, ઇંદ્રિયો થકી થયલું સુખ દુઃખ.
આવહુક-શરીરનો બાંધો બાંધનાર.
અવિછિન્ન-જૂદું પડેલું નહિ તેવું.
અવિગત-વિગતવગરનું.
અનિર્વચનીય-કહી શકાય-બોલી બતાવાય નહિ તેવું.
અભિનવ-અજાયબ જેવું; અચરત જેવું.
અંતર્ગત-માંહેનું; અંદર આવી ગયેલું; પેટાનું.
અલક્ષ-લક્ષમાં ન આવે એવું; જાણી ન શકાય એવું.
અગ્નિહોત્રી-જેને ત્યાં હમેશાં અગ્નિ પૂજન તથા તેમાં હોમ થતો હોય તેવો બ્રાહ્મણ.
અધોવદને-નીચે-ઊંધે મોઢે.
અનુગ-દાસ; ચાકર.
આયાસ-મેહેનત; શ્રમ; મુસીબત.
અલ્પજ્ઞ-થોડું જાણનાર.
અચ્યુત-હરી.
અધમ-પાપી; નીચ.
અક્ષિફૂટા-આંધળા.
અહોનિશ-સદા; બારે પહોર ને બત્રીસ ઘડી.
અટળ-અનિવાર; છૂટું-જૂદું ન પડી શકે એવું; ન ટળે એવું.
અંતક-કાળ; અંત આણનાર.
અપકવ-કાચું.
અવાચ્ય-બોલી-કહી શકાય નહિ એવું.

અનુકૂલ-ઠીક પડતું; બેસતું આવતું; માફક.
અસંન-ખોટું.
અખેલા-(એકલા.) એકલો.
અસનપણે-અશાંતપણાથી.
અપરિ-ઘણી જ.
અશ્વનીતનય-અશ્વિનીકુમાર નામનો દેવ.
અતિશયિતા-અત્યંત હોવાપણું.
અછેદ્ય-છેદન ભેદન ન થઇ શકે તેવું.
ઔપાધિક-ઉપાધિથી થયલું.
અંતરાય-છેટું.
અધિષ્ઠાન-ઉપરીપણું; સત્તા.
ઐહિક-આ લોકનું.
આમુષ્મિક-પરલોકનું.
અકરણ-ઇંદ્રિયો વગરનો.
અતીર-કાંઠા-પારવગરનું; (૨) હરિ.
અપ-જળ.
અનંતા-પાર-છેડા વગરની.
આર્જવ-આજીજી; સ્તુતિકથન.
અંતરગ-અંતરનાં; માંહેનાં.
આખંડલ-ઇંદ્ર.
અલગતમ-અંધારાથી વેગળું.
અનિર્વાચ્ય-વચને કહી શકાય નહિ એવું.
અવિધારા-આધાર વિનાનો.
આરતી-દુઃખની પ્રાર્થના.
અલક-કેશના ગુચ્છા; ચોટલો.
અહિવર-નાગમાં શ્રેષ્ઠ તે.
અહરપતિ-સૂર્યનારાયણ.
અપર્ણા-પાર્વતિ.
અનગદાહક-કામને બાળનાર. શંભુ.
અચ્યુતશાપક-વિષ્ણુને શાપ આપનાર શંભુ.
અમરતરંગિણી-ગંગાજી.
અલિ-ભમરો.
અચલતનયા-પર્વતપુત્રી; પાર્વતી.
અનુમંત-અનુમાન થયેલ
ઓદન-ભાત વગેરે અન્ન

ઔષધ-(ઔષધ)
અંજુરી-હજારાના ફૂલ
અલિભૂત-ભમરાવાળુ
અતંકાર-કાગના પણ નાગ રાકર
અંબર-વસ્ત્ર
અવમાવલિ-ખિગળિયા ફેરા
અજિન-ચામડું
અહિંવાશ્રિત-હીંડાળે ચડેલા-બેસેલા
અહિપુર-નાગલોક
અલિવર-સુંદર ભમરો
અલિગુંજારવ-ભમરાને ગુંજુ કરતો શબ્દ
અંગદ-બાજુબંધ,
અષ્ટધા-આઠ પ્રકારે
અંબાપતિ-પાર્વતીપતિ-શંકર.
અક્ષમાળા-રુદ્રાક્ષની માળા-સ્ફટિકની માળા
અપથ્યથી-પરી નહિ રાખવાથી.
અનીક-કપાળના મધ્યનો ભાગ (૨) જાડુ
અદત્તાદાન-(અદત્તન આદાન) ન દીધેલાનુ લેવુ
અપગોળ-અપ-બરફ ગોળ-હડી, બરફની હડી
અબ્રહ્મ—અબ્રહ્મચર્ય
અય—આ
અભિનવો—અચરજ જેવુનવુ
આક્રોશ—નિન્દા
આગમ—આગળ.
આજિવિકામદ-પેદાશ સારી હોય તેનુ અભિમાન
અૈરાવણ—અહિરાવણ, રાવણનો મામો
અસતી—_લગ
અવગાહી—આદ્રિત ઘાર
અપ્રમત્તતા—સાવધાનપણું

અહિ—સાપ
અસુયા—અદેખાઇ, ઇર્ષા
અચિન્ત્ય—જેને વિષે ચિન્તવન ન કરી શકાય તે.
અધ્યાસ—ભ્રમ, મિથ્યા ભાસ ।
અગ્રેસર—આગળ ચાલનાર
અનિલ—વાયુ
અનુપાન—પથ્ય, પરેજી
અણુલિંગી—વિદેહી, દેહ વિનાનો.
અહંકૃત—અહંકારી
અસ્તપામવુ—અદૃશ્યથવુ, લોપ થવુ, નાશપામવુ
અધિષ્ઠાતા—પતિ
અલેખ—પરમેશ્વર, જેની ગણના નહિ તે
અભિનિવેશ—માહિતગારી
અસ્તિ—હોવુ તે
અનુસંધાન—સંબંધ, સંબંધ પૂર્વક રચના
અર્વાચીન—હમણાનુ
અહંભાવ—હુ પણુ
અનલ—અગ્નિ
અમન—મન વગરનુ
અશન—ખાવુ તે, ભોજન
અલંકૃત—શણગારેલુ અલંકારોથી સજેલુ
અવધૂત—જોગી.
અસંભાવ્ય—સંભાવિત નહિ તે
આલાપ—સ્તુતિનુ ગાયન
આજ્ય—ઘી
આમિષ—માસ
આત્મદર્શી—બ્રહ્મજ્ઞાની
આરજ—આર્ય

ઈ.

ઈશ—શંકર, ઈશ્વર.
ઇક્ષુરસ—શેરડીના રસથી ઉત્પન્ન થતા
ગોળખાંડ આદિ પદાર્થો.
ઈચ્છુ—ઇચ્છાવાળા (ઈચ્છુ)

ઇષણા—ઇચ્છા.
ઇશાધીશ—દેવનો દેવ
ઇહ—અહિં

ઉ.

ઉપસર્ગ—વિસ્તાર.
ઉર્મી—તરગ.
ઉર્વિ-પૃથ્વી; ધરતી.
ઉદયો-ઊગ્યો.
ઉદ્યોત-ઉગેલું; પ્રકાશ પામેલું.
ઉષ્ણોદક-ઉનું પાણી.
ઉનમારગ-એ માર્ગ-ધર્મ માર્ગ.
ઉપહાર-સામાન.
ઉવેખીને-તજીને. (૨) ન ગણકારતાં.
ઉદ્ધારી-મોક્ષ આપ્યો; તારી
ઉગ્ર-અતિ તીવ્ર; મોટી.
ઉદરનિમિત્ત-પેટને માટે.
ઉચ્ચૈઃશ્રવા-સૂર્યના ઘોડા.
ઉદાન-કંઠમાં વસનાર પ્રાણ વાયુ; પાંચ વાયુમાંનો એક.
ઉચ્છિષ્ટ-એઠું.
ઉપનિષદ્-વેદ માંહેનો વેદાંતનો ભાગ-ગ્રન્થો.
ઉલસ્યું-ઉભરાયું.
ઉછેદ-નાશ.
ઉદુંબર- ઉંબરાનું ઝાડ.
ઉમટ્યાં-ફુટ્યાં; પેદા થયાં.
ઉડુ-નક્ષત્ર; તારા.
ઉડુગણપતિ-રવિ, ચંદ્ર.
ઉર્ધ્વમુખ-ઉંચે મોંડે.
ઉપાધ્ય ધિ-કારણ; હેતુ; પ્રસંગ.
ઉપસ્કરણ-સરસામાન; સાહિત્ય.
ઉદવસ-ઉદ્વસ્ત; ઉજ્જડ; શૂન્ય.
ઉપહિત—ઢાંકે.
ઉંઠ—સાડા ત્રણ હાથ.
ઉન્મની-માયામાથી મુક્ત થઇ બ્રહ્મમાં ભળવું તે; આત્માની પાંચ અવસ્થામાંની એક.
ઉલુક-ઘુવડ.
ઉદધી-સમુદ્ર.
ઉપસ્થ-પુરૂષ જેથી ઓળખાઇ આવે છે તે ચિન્હ; ગુહ્યેન્દ્રિ.
ઉપરતિ-શાંતિ; વૈરાગ્ય.
ઉરગવિશાલી-મોટા સર્પવાળા-મહાદેવ.
ઉત્સંગ-ઉત્સાહ.
ઉદગઅયન-ઉત્તરાયન.
ઉપશમે-શાંત થાય
ઉપદિસે-કહે.
ઉપાદ્યા-ઉત્પન્ન કીધા.
ઉઘરક્યો-ઉભરાઇ જાય તેટલો પ્રગટ થયો.
ઉપાન-જોડા.
ઉન્માદ-અભિમાન-મસ્તી.
ઉરવત-ઉરાવે છે.
ઋતુધર્મ-સ્ત્રી રજસ્વલા થાય છે તે.
ઋચા-મંત્ર; કંડિકા (વેદની).
ઋષભદેવ-હરિનો ચોવીશમાંનો એક અવતાર.
ઋતુરાજ-વસંતઋતુ; કામદેવ.
ઋતુમૂલ-પહેલો ઋતુ-વસંત.
ઋતુંત્ત્રજ-કામદેવ.

ક.

કેવડી-કેવડો.
કટિતટ-કમ્મરપર.
કંકણી-સ્ત્રીઓનું કમરે પહેરવાનું ઘરેણું.
કુચ-સ્તન.
કુસુમ-પુષ્પ; કસુંબો; લાલ ફૂલ.
કામકેલિ-રતિસુખ, રતિરમત.
કાલી-એ નામનો પાતાળનો સર્પ હતો.
કાત્યાયની-એ નામની દેવી.

કુભસ્થળ-હાથીના કપાળપરના બે ઢેકા-વમણા
કુબરી-કુબ્જા.
મિહિરા-બાપ
કોરીન-હાથી
કદર્પ-કામદેવ
કૃતાર્જલિ-પ્રતિજ્ઞા.
કપોત-કબુતર (૨) હોલો.
કીર-પોપટ
કલ્પ-સૃષ્ટિનો અત
કાલભાથી-મગ જેવા વિકારાળ બળવાન.
કર્ણાત્મજ-કર્ણનો પુત્ર, વૃષકેતુ
કાલાગ્નિ-પ્રલય વખતનો અગ્નિ
કપિધ્વજ-જેની ધજા ઉપર હનુમાન છે એવો અર્જુન
કર્ણપર્યંત-કાન સુધી
કિરીટિ-અર્જુન.
કમલાસન-બ્રહ્મા
કબધ-હાથ પગ ને શિર વગરનુ ધડ
કોરગ કરગ મૃગ જેવા ઘોડાની જાત છે
કુમેદ-ઘોડાની જાત છે
કેશરીવકો-વાઘના જેવા વાકનો (ઘોડો)
કણુતરા-ઘોડાની એક જાત છે
કક્ષા-મત, કૂખ (આ ઠેકાણે)
કાકુસ્થ કુળ-રઘુકુળ
કમુદની-પોયણી
કરગ-મૃગ,
કુભ-ઘડો.
કમળભૂ-કમળમાથી ઉત્પન્ન થયલા બ્રહ્મા.
કૈવલ્ય-મુક્તિ મોક્ષ.
કનકલતા-સોનાની વેલ-વૃક્ષ
કુધી કોઠીયો.
કામધેનુ-ઇચ્છિત પદાર્થ આપે એવી ગાય (દેવ લોકની)
કડુ-ખજવાળ ખસ
કૃમિ-કીડો
કુરગનયના-મૃગના જેવા નેત્રવાળી સ્ત્રી.
કુત્સિત-નીચ નિન્દા કરવા જોગ
કલત્ર-સ્ત્રી
કર્ષક-ખેડુત
કલૌ-કલિયુગમા
કૃષ્ણાદિક-કૃષ્ણને આદે લઈ બીજા વગેરે.
કરીવર-હાથીઓમા ઉત્તમ
ક્વાથ-કાઢો, ઉકાળો
કુંઠિત-બધ થયનુ ગભરાયનુ
કુમતિહર-નબળી મતિ દૂર કરનાર
કંઠાભરણ-ગળાનુ ઘરેણુ
કુજરવદન-હાથીના જેવુ મો છે જેનુ એવા ગણેરાજી
કૃશાનુ-અગ્નિ
કજકોશ-કમળની માળા-ભડાર.
કોકનદ-રાતુ કમળ
કટારાળી-કટારાવાળા
કૃતકરગ્રહણ-પાણીગ્રહણ કરેલુ-પરણેલા એ
કુતળ-ખિટલિયાળા કેશ.
કુસુમાકર-વસત ઋતુ
કુજ-વેલીઓથી છવાઈ રહેલુ સ્થળ
કુસુમાભરણ-પુષ્પોના ઘરેણા
કિમ્નુય-(મરાઠી ભાષામા) કેમ કરી થયો
કનકાચલ-મેરૂ પર્વત
કટિત્રતિમદમો- કટિ ત્રટના મદમા.
કરગ-(કુરગ) હરણ
કીરાત-ભીલરૂપે થયેલા શિવ, ભીલની એક જાત
કલાનિધિ-ચદ્ર
કિરત-કૈકતો
કૃષ્ણાગરુ-કાળો અગર ચદન
કરઅરવિન્દ-હાથ રૂપી કમળ.
કણિકા-કળિ
કુમુદનિનાયક-ચદ્ર
કપર્દકલાપ-જટાનો અબોડો
કીલજ્વાલિત-જ્વાળાએ કરીને સળગેલુ

કૈરવ—સફેત કમળ.
કાકોદર—સર્પ.
કંકણશાલી—કંકણવાળા
કવચિકા—એક જાતની ઔષધી.
કામસંતાહક—કામ દેવને બાળનાર.
કુવિકર્ણ—જૈન લોકોનું એક નામ છે.
કોડિચરણ.— „ „
કુટભાષી—ખોટું લાગે તેવું બોલનાર.
કેશલોચ—વાળ ચુંટાવવા તે
કેવળિત્યાગ-જ્ઞાનથી ત્યાગી.
કાં—નગરી—કાં નગી ?
ક્લેદન—સડાવવું; ભીંજાવવું.
કર્મેંદ્રિય—હાથ, પગ, ગુદા, લિંગ, મુખ.
કુશાગ્ર—દર્ભની અણી.
કલ્પદ્રુમ—ઇચ્છિત વસ્તુ આપે તેવું વૃક્ષ.
કદલી—કેળ.
કોટિસૂર્ય પ્રભા—કરોડો સૂર્યના જેટલા તેજવાળા.
કાલાંતક—શંકર (કાળના પણ કાળ.)
કાનન—વન.
કાલિકસૂરી—કાળને જાણનાર વિદ્વાન.

ખ.

ખરમુખા—ગવેડાંના મોં જેવા મોંઢા વાળા.
ખર રાત—છસો
ખગ્ગા—આકાશમાં ગતિ કરનાર પક્ષી
ખંડિત—સાંધાવાળું [મિઠ વિગેરે.
ખદ્યોત—તારો; આગીઓ.
ખજન—હસતાં હસતાં ગાલે ખાડા પડે તે; (૨)એક જાતનું પક્ષી
ખટ—છ.
ખગ—પક્ષી.
ખચિત—જડિત; જડેલું
ખંડનિશાપતિ—અધુરી કળાથી ઉગેલો ચંદ્ર.
ખંજ—લુલો.
ખનિ—ખાણ.
ખિમા—ક્ષમા.
ખેચર—આકાશમાં ગતિ કરનાર-ફરનાર.
ખં—આકાશ.
ખંધાર—રી—કંદહાર દેશમાં ઉત્પન્ન થતો ઘોડો.
ખીણ—(ક્ષીણ) ઓછુ.

ગ.

ગચલ-બિગાડ; ભરાવ.
ગુણ-દોરો
ગર્યા-દ્રવિત થયાં.
ગ્રહી-લીધી.
ગૂઢ-છાનું; ઉંડું.
ગ્રીવ-ડોક; ગળું.
ગુડ-ગોળ.
ગરલ-વિષ; ઝેર
ગૃહી-ઝાલી
ગંડસ્થલ-હાથીના માથાનો કાનની પાસેનો ભાગ.
ગૌર-ગોરું.
ગુલ્મ-લશ્કરની એક રીતની ગોઠવણ
ગાંગેવ-ભીષ્મપિતા.
ગજગામી-હાથીના જેવી ચાલવાળી સ્ત્રી
ગુહ્ય-છાનું.
ગર્ધવ-ગધેડું (ગર્દભ).
ગંગાજળીયો-ઘોડાની જાત છે.
ગોરટો-ગોરો રંગ હોય જેનો એવો ઘોડો
ગુજરીયા-ગુજરાતમાં ઉત્પન્ન થતા ઘોડા
ગાંધાર-ગાંધાર દેશમાંનો (ઘોડો).
ગુણગ્રામ-ગુણની સ્તુતિ.
ગદાયુદ્ધ-ફક્ત ગદા નામના હથિયારથીજ [લડવું તે

ગોરજ-ગાય નીચેની રજ (૨) ગાયો સાંજે જેવી ઘેર તરફ આવે તે વખત
ગોષ્ટ-વાત
ગ્લાનિ-ખેદ, કમકમી
ગાંધર્વવેદ-ગાયન વિદ્યા
ગરલવિકાશી-(શંકર) વિષ પીનાર
ગૌરવ-મોટાઇ
ગ્રીષ્મ-જેઠ ને આસાડ બે મહિના (ઉનાળો)
ગંગાધર-શંકર
ગિરિજાવલ્લભ-શંકર
ગજકુંભ-ગંડ સ્થળ (હાથીના)
ગ્રામ-ગાયનમાં સૂર સબંધી એક માપ છે
ગૌરી-પાર્વતી (૨) ગાય
ગવાન્ન-ગો ગ્રાસ, જમતા પહેલા કાઢવાનો ગાયનો ભાગ
ગોરસ-ગાયના દુધથી ઉત્પન્ન થતા દહીં માખણ, ઘી, ઈત્યાદિ પદાર્થો
ગ્રામસારણી-ગામને સુધરાવવું, શોભાવવું, જમાડવુ વગેરે.
ગરુડારૂઢ-ગરુડપર સ્વાર થયેલા
ગોધુમ-ઘઉં.
ગજસ્નાન-કર્યુ ન કર્યા જેવું. (હાથી નાહીને તરતજ શરીરપર ધૂળ નાખે)
ગ્રાસ-કોળીયો
ગલિત-ગળવુ, ઝરવુ
ગ્રહશાંતિ-નવ ગ્રહની વિગ્રહારંભે શાંતિ કરે છે તે
ગાતાના—ગાને ગાતે
ગોપ્ય-છાનુ
વાગાદિક્-વાણી-જિહ્વાને આદે લઇને.
ગતિકાર-ચાલનાર, ગતિકરનાર.
ગુહાઈ-છાની સાક્ષી
ગૌરીશ-પાર્વતિના પતિ-શંકર
ગજાંબર-હાથીના ચામડાનુ વસ્ત્ર
ગડુચો-ઔષધ
ગોપન-છાનુ રાખવુ તે
ગ્રાહ-મગર
ગોત્રાચાર-પોતાના બાપદાદાના વખતથી ચાલતી આવેલી રૂઢી
ગહનગતિ-અતિ ગૂઢ-ઉંડી.
ગિરિવરબાલા-પાર્વતી.
ગિરિરાજજનિ-પાર્વતી.
ગીર-વાણી
ગિરીશ-કૈલાસપતિ
ગોત્રમદ-કુટુંબ મોટુ હોય તેનુ અભિમાન
ગ્રાહ્ય-ગ્રહણ કરવાની વસ્તુ

ઘ.

ઘરેટ-ગાડી ચાલતા પૈડા વતે જમીન પર થયેલી નિશાની
ઘોષ-શબ્દ
ઘોર-ક્રૂર દુષ્ટ, ભયંકર (૨) ઉંડું, (૩) ઘણુ
ઘટિકા-ઘડી
ઘન-ઘણો.
ઘઉલો-એક જાતની સુગંધી
ઘ્રાણ-નાક, નાસિકા ઇંદ્રિ
ગેહ-ઘેર
ઘોર-ભયંકર.
ઘનસાર-કપુર

ચ.

ચંચલા-વીજળી
ચિકુર-કેશ
ચિતાનલ-ચિતા-ચેહનો અગ્નિ
ચંદ્રચૂડ-શંકર

ચંદ્રગૌર—ચંદ્રમાના જેવા ગૌર.
ચિર—હમેશ.
ચક્ર—પૈડું.
ચારૂ—સુંદર.
ચામખેડુ—એક જાતનો જીવડો.
ચિદાકાશ—જ્ઞાન રૂપ આકાશ.
ચતુષ્ય—ચાર પ્રકારનું.
ચોજ—ટાપટીપ.
ચિદ્રૂપી—જ્ઞાન રૂપજ.
ચર—ફરનાર.
ચક—પડદો.
ચિત્રવત્—ચિત્રામણ જેવું; સ્તબ્ધ.
ચક્રવર્તી—ઘણી મોટી પૃથ્વીનો રાજા; ઘણાં રાજ્યો જેના તાબામાં હોય તે.
ચતુરાં—ચતુરાં સ્ત્રી.
ચલબંચ—અચળ; સ્થિર.
ચતુર્વિધાંતઃકરણ—ચાર પ્રકારનું અંતઃકરણ.
ચપળચર્ણા—જેના પગ જમીન પર ઠેરતા નથી એવા ચાલાક ઘોડા.
ચિત્રલંકા—ચિત્ર વિચિત્ર, ચીતરાના જેવી કમરના ઘોડા.
ચતુરંગણી—ચાર જાતની.
ચેષ્ટા—ચાળા, ખો.
ચાપ—ધનુષ્ય.
ચાવડી—દેવડી; સીપાઇઓને રહેવાની જગા.
ચર્ચિત—ચોળેલું.
ચિદવિલાસ—જ્ઞાનનો વિલાસ—આનંદ.
ચર્મચક્ષુ—(ચામડાની આંખો) પ્રાણીની આંખો તે.
ચખ્યો—પીધું.
ચૈતનઘન—ચૈતન્યથી ભરેલું; ચૈતન્ય રૂપ.
ચરુ—રંધાવા મૂકેલો ભાત—અન્ન.
ચામિકર—સોનું.
ચતુરાનન—ચાર મુખવાળા બ્રહ્મા.
ચંદ્રશેખર—જેણે મસ્તકે ચંદ્ર ધારણ છે તે.
ચંદ્રાંગદ—શંકર
ચોલ—પેહેરણ; ચોળો; ઝભો.

છ.

છીલર—છાલકો, હલકટ. (મનુષ્ય).
છિદ્રિત—કાણાંવાળું.
છાર—રાખ.
છોરત—છોડે છે

જ.

જટાજુટ—જટાનો અંબોડો
જસાકુલ—યશે કરીને આકુળ—જશ ઇચ્છનાર
જયરવ—જય જયકારનો શબ્દ—ધ્વનિ.
જયનિનદે—જય શબ્દથી
જરક—જીરું.
જ્વલિત—બળતી; જ્વાળા જેવી
જઘન—પેડુ.
જિકે—જે.
જાહરી—જાહેરમાં; ઉઘાડી
જનની—મા
જુવતી—યુવતી—યુવાન સ્ત્રી.
જીરનઘડ—જુનાગઢ
જામિની—રાત્રી.
જીવન્મુક્ત—જીવતાં જ આત્મજ્ઞાની થઇ જન્મ મરણથી મૂકાયેલ એવો.
જાયા—પુત્રી.
જોષિતા—યોષિતા સ્ત્રી.
જાબુકાળ—શિયાળવાં; કૌડીઓ.
જંઘા—સાથળ.
જમાત્ર—જમાઇ.

તિષ્ટ-ઉભું રહેવું.
ત્રીશિરા-ત્રણ માથાંવાળા.
તરલ-ઘોડાની એક જાત.
તિલંગા-તૈલંગ દેશના.
તેજી-ઘોડો.
ત્રિનેત્ર-ત્રણ આંખવાળો (ઘોડો)
તત્ર-ત્યાં.
તાતું-ગરમ.
ત્રયલોક-ત્રણ લોકસ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાળ.
તુષ્ટપુષ્ટ-રાજી; તત્પર.
તરગ-લેહેરી મોજા (પાણીનાં).
તદ્રૂપ-તેના જેવું.
તત્વ-કેવળ ખરી વસ્તુ; સારનું સાર.
તૈત્તરી-વેદનો ભાગ છે.
તમો ગુણ-ક્રોધવાળો-સંહાર શક્તિનો ગુણ તે.
તત્-તે.
ત્વં-તું.
તાસું-તેનેથી.
ત્રીતન-ત્રણ શરિરઆધિદૈવિક આધિભૌતિક ને અધ્યાત્મિક.
તોકીન કબુલત કરવું; કરતાં વારવું, મના કરવી.
ત્વગ-ત્વચા; ખાલ.
ત્રિદશના-ત્રણ દાંતવાળુ.
ત્રિલોચન-ત્રણ ચક્ષુવાળા.
તરીયાતોરણ-ત્રણ પ્રકારનાં તોરણઃ-આસો પાલવ, આંબો, નાળિયેર.
તનુજરસ-પુત્ર પૌત્રાદિકથી ઉપજતુ સુખ તે.
ત્રિયારસ-સીથી ઉપજતું સુખ તે.
ત્રિશૃંગ-ત્રણ શિંગડાંવાળું. (એક રાજાનુંનામ છે)
તૃષિત-તરસ્યું; તૃષ્ણા-આશાવાળું.
ત્રિગુણાત્મક-ત્રણ ગુણ જેમાં છે તેવું.
તીવ્ર-ઝીણું; તીખું; અતિ ઉગ્ર.
તુષારબિંદુ-ઝાકળનું ટીપું.
તદા-ત્યારે
તનુ-શરીર.
તદુપરાંત-તે ઉપરાંત. તે પછી.
ત્રિશત-ત્રણસેં.
તદપિતો પણ.
ત્રિપુરારી-શંકર.
તિલોત્તમા-એ નામની સ્વર્ગની રંભા.
તાજણો-ચાબકો
તૂણાં-ધનુષ.
તડાગ-તળાવ.
ત્રિપુરભંજન-ત્રિપુરાસુરને મારનાર શંકર; ત્રિપૂરને ગળાવનાર.
ત્રિપુંડ્ર-આડું-ત્રણ રેષાવાળું તિલક.
તમોહે-નાશ કરે.
તપ્ત-તપેલો.
ત્રિપથગા—ગંગા (ત્રણ રસ્તે-સ્વર્ગ-મૃત્યુ-પાતળે વેહેનારી.)
ત્રિપુરવધૂ—ત્રિપુરાસુરરાક્ષસની સ્ત્રી.
તાલ તંત્રી—તાળ વગાડનાર.
તેજોનિધિસુર—તેજનો સમુદ્ર એવો સૂર્ય.
ત્રિનયના-ત્રણ નેત્રવાળા શંકર.
ત્ર્યંબકેશાધિપ-શંકર. નાશક પાસે ત્ર્યંબકમાં વસે છે માટે.
તુષ-ઝાકળ.
તસ-તેને-નો.
તપકરા-તપસ્વી.
તપમદ-તપના બળનું અભિમાન.
તાસ-તેને.

દ.

દશન-દાંત.
દહિતા-(દુહિતા) પુત્રી; દીકરી.
દધિસુત-સમુદ્રનો પુત્રચંદ્રમા.
દારા-સ્ત્રી.

દોલા રોહણુ—હિંડોલે ચઢવુ-બેસવુ તે
દક્ષવિધ્વંસિત—દક્ષ (પાર્વતીનો પિતા)ને મારનાર તથા યજ્ઞનો નાશ કરનાર
દિવ્યચક્ષુ—ઇશ્વરી ચક્ષુ જેનાથી સર્વ અદૃશ્ય વસ્તુ દીસે તે
દોહગ—(દોહદ) નવી નવી ઇચ્છા થાય તે
દગ—નજર, દૃષ્ટિ
દુકર—કરવુ મુશ્કેલ તે
દુત્તાર—(દુસ્તર) મુશ્કેલીથી પાર પડે તેવુ

ધ.

ધુનિ—(ધ્વનિ) શબ્દ એકસરખો શબ્દ ધ્વજ કમળ, અંકુશ, વજ્ર, યવ—એવા સામુદ્રિક ચિહ્નો—રેખાએ। પ્રભુના પગમા હોયછે
ધાવન—દોડવુ
ધારકશક્તિ—ધારણ કરવાની શક્તિ
ધીમત—(માન)—બુદ્ધિવાન
ધ્યાવા—ઉપાસવા
ધરાધર—પૃથ્વી ધારણ કરનાર હરિ
ધુમ્ર—ધુમાડો
ધરણીધર—શ્રીકૃષ્ણ (શેષ)
ધનંજય—અર્જુનનુ ઉપનામ છે (૨) કામદેવ
ધુધકાર—અંધકાર જેવુ, ધાધળું
ધર્મધુરધર—મહા ધર્મવાન
ધ્વસ—નાશ
ધ્યાતમ—ધ્યાન, વિચાર કરેલો તે
ધનનિમિત્ત—પૈસો કમાવા માટે
ધીવર—બુદ્ધિમાનોમા ઉત્તમ, સમુદ્રોમા શ્રેષ્ઠ
ધર્મશીલ—જેના શીલ-લક્ષણો ધર્મવાન છે તે જન,
ધરથી—પહેલેથી
ધૃત—ધારણ કરેલુ
ધવલિત—સફેદ, ધોળુ થયેલુ-કરેલુ
ધનુષ પિનાકી—પિનાક ધનુષ ધારણ કરનાર
ધવલવિતાન—ધોળો ચદ્રવો.
ધર્મભ્રંશ—ધર્મ મૂકી દેવો-તજવો તે
ધાન્યગમ્ય—(ધ્યાન ગમ્ય) ધ્યાને કરીને પ્રાપ્ત થાય તેવા

ન.

નિગમ—વેદ
નેડા—લાગ પત્તો
નદન—પુત્ર
નાઇ—હજામ
નિર્બોધ—બોધ થઈ શકે નહિ તેવુ
નવપલ્લવ—સપૂર્ણ ખીલેલુ તાજુ ખીલેલુ
નીલાબર—લીલુ વસ્ત્ર
નિવાતકવચકપોત—એ જાતના દૈત્યો
નૃપનદન—રાજપુત્ર
નિજપદ—હરિનુ પોતાનુ પદ
નિપાત—પાડવુ
નાસા—ના
નવધાભક્તિ—અર્ચન, વદન, કીર્તન, સેવન, શ્રવણ, સ્મરણ, દાસત્વ, સખ્ય આત્મનિવેદન એવા નવ પ્રકારની ભક્તિ
નિઃસત્વ—સત્વ-દમ વગરનુ
નિર્વેદ—નિશ્ચે
નિરાલબ—આધાર-આશરા વિનાનુ
નિર્ગમવુ—ગુજારવુ
નૃપાત્મજ—રાજપુત્ર
નૈષધનો સ્વામી—નળરાજા.
નદી—પોઢીએ.
નિમિષમાત્ર—આખ મીંચાઇને ઉઘડે એટલી જ વાર
નવધરુ—નવે ગ્રહના હીરા વગેરે ઝવેરથી જડેલુ ઘરેણુ માથે બાધવાનુ ફાળીયુ
નિશાચરી—રાક્ષસી

નિતબ—ઢગા (પ્રાયે સ્રીના)
નિકુંજ—કુજ.
નગગણ—પર્વત સમૂહ
નિખિલાશી-નિખિલ=સકળ=આશે-આશા સકળ આશા.
નિરેશય—નાક •
નિવર્તન-રોકાઇ જવુ
નિરાજન-આરતી ઉતારવી તે
નિવિ-નીવારા, ઉદારા
નિવારી-નિવારણ કરનાર.
નીલકંઠ—વિષ પીવાથી લીલો છે કંઠ જેનો એવા શકર
નાગહાર—નાગના ઘરેણાવાળા.
નવિ—નહિ.
નરકઅતિથી—નરકે પડવાને યોગ્ય.
નરિંદ—રાજા
નેહો—પ્રીત
નિર્મદ—અભિમાન વગરનો.

પ.

પ્રાત કર્મ—બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય આદિ વર્ણોને સવારમા હારસ્મરણાદિ આવશ્યક કર્મ કરવાનુ હોય છે તે
પરસે—અડકે
પલાશ—ખાખરો.
પરહરવુ—તજવુ.
પરા—વેગળા
પિયુષ—અમૃત
પ્રેમાકુશ—પ્રેમરૂપી અ કુશ
પરમેષ્ટી—બ્રહ્મદેવ
પ્રાકૃત-સસ્કૃતમાથી વિકાર પામી અપભ્રષ્ટ થયેલી ભાષા.
પાદ્ય—પગની પૂજા કરવી તે
પુરદર—ઇંદ્ર
પોણ-પણ, ત્રેન,પ્રતિજ્ઞા
પરોક્ષ—પ્રત્યક્ષ નહિ તે
પારથ—અર્જુન.
પ્રાચી—પૂર્વદિશા.
પરિયક—પર્યંક-પલગ.
પાણ—હાથ.
પ્રણિપત—નમસ્કાર, નમન
પર્જન્ય—વરસાદ
પુરુષપુરાણ—આદિ-જુનો પુરુષ, હરિ
પચવદન—શકર.
પથાઇ—પાછીનુ, પાછળ
પટોધર—ટિલાટ, યુવરાજ.
પાતકી—પાપી
પ્રજ્ઞાવાન—બુદ્ધિવાન.
પરાકાષ્ઠા—હદ, અત્યત, છેલ્લી મર્યાદા.
પરાત્પર—પરથી પણ પર.
પ્રણવ—ઓકાર.
પિપાસા—તૃષા, (તરસ)
પ્રસારણ—ફેલાવુ તે
પરા—સદુથી ઉંચી ગતિ
પશ્યતિ—શબ્દ સ્વરૂપની ચાર સ્થિતિમાની બીજી
પ્રાજ્ઞ—બુદ્ધિવાન્, ડાહ્યુ
પચપ્રાણ-પ્રાણ, અપાન, સમાન, વ્યાન, ઉદાન.
પચકોશ—અન્નમય પ્રાણમય, મનોમય, વિજ્ઞાનમય તથા આનદમય.
પ્રિય—વહાલુ.
પરાગત—દૂર ગયા.
પ્રતિપાદન—પ્રમાણ આપીસ્થાપન નક્કી કરવુ તે.
પુરજન—એક રાજા. એનુ આખ્યાન ભાગવતના ચોથા સ્કધમા છે
પાડુવર્ણ—કઇક પીળો ને ઝાઝ ધોળો એ
પારગત—પાર પામેલો.
પ્રાભવ—પરાભવ-નાશ
પક્ષાપક્ષ-પક્ષ અપક્ષ.

પુરપતિ—રાજા
પ્રૌઢી—મોટી
પ્યાસ—તરસ
પર્વણી—પર્વ, પવિત્ર દિવસ, પૂર્ણિમા
પુષ્પિત—ફૂલેલો
પ્રતિંચા—ચાપ,દોરી (ધનુષની)
પ્રહાર—માર
પચવટી—જ્યા શ્રીરામાવતારમા પાચ વડ હતા એવુ નાશિકની પાસે આવેલુ સ્થળ.
પદ્મ-૧૦૦ કરોડ અથવા ૧૦૦ અબ્જ જેટલી સખ્યા તે
પ્રહસ્ત-રાવણનો પ્રધાન
પિશાચમુખા-રાક્ષસના જેવા મોના
પતાકા-ધ્વજ
પીડાતા-પિડાયના
પ્રબળ બળવાળુ
પચવર્ણા—પાચ ભાતના, ઘોડાની એક જાત છે.
પંગારા—ઘોડાની જાત
પાખરિયા—જેનાપર પાખર નાખેના એવા ઘોડા.
પોપગા—પોપટીયા રગના, એ નામના ઘોડા
પિરોઝા—ઘોડાની જાત
પખાળ-પાખો હોય એવા
પદ્મપત્ર—કમળનુ પાદડુ-પાખડી
પ્રસૂતા-મા
પુષ્પક—એ નામનુ વિમાન
પ્રીછ-સમજ, ખબર
પરિશોષ-બાળ
પ્રજ્વાળો—બાળો
પ્રમાદ—બેપરવાઇ, આળસ
પવનકુમાર—હનુમાન
પ્રાજે—પરાજય-નાશ, હાર
પતન—પડવુ તે.
પેંજર—પગરખી, જુતી
પ્રજાળે—બાળે.
પાણપકજ—હસ્તકમળ, કમળ જેવા હાથ
પરિધાન—પેહેરવુ તે.
પિતૃ—પૂર્વજો.
પ્રયાસ—મેહનત, શ્રમ
પાખડી—કપટી, દભી, ખોટો મત ચલાવનાર
પરસવી—પૃથ્વી-કુલિટા-વ્યભિચારણી સ્ત્રી.
પોખીએ—પોષણ કરીએ
પ્રફુલ્લિત—સારી રીતે ખીલેલુ
પય—દૂધ.
પ્રલાયન—નાસવુ તે
પ્રથક—જૂદુ
પ્રવૃત્તિ—લોક વ્યવહાર પ્રત્યે મનનુ વળવુ હોય તે
પ્રાયે-ઘણુ કરીને.
પરિહાર—ત્યાગ.
પ્રતિકાર—બદલો
પાતજળી—છ માનુ એક શાસ્ત્ર
પગે—જાય
પરિવર્તક—બદલાવનાર
પ્રકૃતિપુરુષ—આધારશક્તિ-માયા અને પ્રભ
પિંડ—શરીર.
પ્રાક્તન-પેહેલેનુ
પ્રિયકર—રૂડુ કરનાર.
પરતત્રતા-પારકે અધિન રહેવુ તે
પચિકૃત-પાચ ભાગ જૂદા કરીને મેળવેના
પ્રેરક-પ્રેરણા કરનાર, બુદ્ધિ દેનાર
પ્રતિબિંબ-(પ્રકાશવાળી વસ્તુનો) સામો પ્રકાશ પડે તે
પોગર-(પુદ્ગળ) પડ.
પચભૂત-પાચ તત્ત્વો, પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ, આકાશ
પ્રક્ષાલ-પખાળવુ-ધોવુ-નહાવુ તે
પ્રણિપત-નમસ્કાર પૂર્વક પ્રાર્થના
પૂર્વસસ્કાર—આગળના કર્મ-સબધ, પ્રારબ્ધ
પયોધર—સ્તન.
પ્રતિષ્ઠા-માન, આબરુ, મત્ર ભણી દેવમા દેવપણુ લાવવુ તે

પૂર્ણાનંદ-સંપૂર્ણ આનંદમય-પ્રભુ.
પ્રાશન-ખાવું-ચાખવું તે
પરનારસહોદર-પારકી સ્ત્રીને વિષે ભાઈ ભાંડુ જેવો.
પદ્મક—કમળ.
પરોઢા—પ્રૌઢા-મોટા.
પ્રાઘૂણ્ય—પરોણો.
પદસ્પર્શથી—પગના અડકવાથી.
પૂત—પવિત્ર.
પ્રથા—રીત; રિવાજ.
પિપિલિકા—કીડી.
પ્રતિપાલન—પાળવું-પોષવું તે.
પદસરોજ—ચરણ કમલ
પલિત—પળિયાં; ધોળા વાળ આવે છે તે.
પર્ણકુટી—ઝુંપડી; પાંદડાંની બનાવેલી.
પક્વ—પાકું.
પ્રવિલ—પીડા.
પોહોપ-પુષ્પ.
પુનરપિ-ફરીને પણ.
પ્રિયાલી-પ્યારીરૂપી (નાગ).
પ્રત્યક્-જીવ તત્વ.
પ્રત્યક્સ્વરૂપ-જીવસ્વરૂપ
પ્રત્યુપકાર-સામો ઉપકારનો બદલો વાળવો તે.
પરા-બીજી.
પુંશ્ચલી-વ્યભિચારિણી સ્ત્રી.
પુનર્ભવ-ફરી આવવું-થવું તે.
પરિધ-ઘેરાવો;
પ્રમથ-મહાદેવનો ગણ.
પુષ્કર-કમળ.
પુરભંજન-મહાદેવ. (પુર-નગર, ભંજન ભાંગનાર)
પ્રમુદિત-આનંદથી; આનંદી.
પદ્માકર-તળાવ.
પશુપતિ-શંકર.
પદ્મા-લક્ષ્મી.
પૃષ્ઠ-પુંઠ; પીઠ.
પંચશર-પાંચ બાણ.
પતંગ-સુરજ.
પરિપૂરિત-સંપૂર્ણ ભરેલું.
પરિસ્પ્લુત-ભુંજાયલું.
પુંજ-ઢગલો.
પરિવંચય-છેતરવું.
પંકિલ-કાદવવાળું.
પરિસેવિત-ચોતરફથી સેવાયલું
પાટલ-ગુલાબી.
પાયસ-દૂધ. (૨) ખીર
પેરો-(પોઢરો) ચોકી.
પ્રાણાતિપાત-પ્રાણનું જવું
પ્રમત્ત-ઘેલો.
પરિજન—સેવકજન.
પરિગ્રહ—દાન લેવું તે.
પ્રજ્ઞામદ-બુદ્ધિનું અભિમાન.

ફ.

ફોફલ-સોપારી.
ફગવા—ફાગ.

બ.

બરકેલું-બોલાવેલું.
બંસીધર-વાંસળી ધારણ કરનાર શ્રીકૃષ્ણ.
બાળી-બાળા; સ્ત્રી; કન્યા;
બગબગે-મોટે પરોઢીએ
બકબકી-એ નામનાં રાક્ષસ રાક્ષસી.
બાધા-હરકત; અટકાવ.
બહુલ-અત્યંત.
બાહ્યાભ્યંતર—બાહેર અને અંદર.

બુદ્ધિગોચર—બુદ્ધિથી માલમ પડે તેવુ.
બ્રહ્મવેત્તા—બ્રહ્મ-પ્રભુને જાણનાર.
બ્રહ્મતનયા—સરસ્વતી.
બ્રહ્મકપાલ—બ્રહ્માનું કપાળ
બહાર—ગુવારીકાદિ-વાગે.
બુંબારવ—મોટા મોટા બમના શબ્દો.
બળરથ—બળવાન.
બંદીજન—ભિક્ષુક, ભાટ, ચારણ
બિલ્વ—બીલીનુ.
બ્રહ્મસદન—બ્રહ્મલોક, સત્યલોક
બ્રહ્મરંધ્ર-મગજ, તાળવુ.
બળાબળ-ઓછું વધતુ જોર હોય તે.
બુદબુદા-પરપોટા.

બુ—જળ
બ્રહ્મર્ષિ-બ્રહ્મ નામના ઋષિ, ત્રણ ઋષિમાના એક.
બાનવડી-(સ્ત્રી—ની) જુદી જુદી જાત
બહુનામી-ઘણા નામવાળો હરિ
બાનુ-શિવાલિંગ, (૨) તીર.
બદ-ખરાબ
બિંબ-પિંડાકૂ
બકુલ-એક જાતનુ પુષ્પ (બહુ સુગંધીદાર)
બામા—સ્ત્રી (પાર્વતી) વામા.
બરખા—વર્ષા ઋતુ ચોમાસુ
બિંબ રેખા—પ્રભાતના બિંબ.
બૈદિઅનજ—(હિ) નામના રાજુ-શત્રુ.
બમ્મા—(હિ) બ્રહ્મા

ભ.

ભરતા-ભર્તા-ભર્તાર, પતિ
ભાજન-વાસણ
ભેર-સહાર
ભૂચર-પૃથ્વીપર રહેનાર ગતિ કરનાર.
ભાવના-કલ્પના, ધારણા, મનમા કલ્પેલી મૂર્ત્તિ
ભેવ-ભેદ મર્મ
ભાતિ-શોભે છે
ભાવાદ્વૈત ભાવની ઐક્યતા.
ભવસિંધુ-સંસારરૂપી સમુદ્ર
ભારતી-સરસ્વતી
ભાસ્કર-સૂર્ય નારાયણ
ભ્રુવ-ભમરચો
ભ્રમર-ભમરો.
ભ્રમ-સંશય.
ભેદાભેદ-ભેદ-અભેદ-જુદાપણુ ને એકપણુ
ભટ-મોટુ બળવાન
ભારણુ—જે એકની ભાર વસ્તુ બીજી પર મૂકવાની હોય તે.
ભાસ્યુ—દેખાણુ, માલમ પડ્યુ
ભૂત—તત્વ

ભૌતિક—પંચભૂતોથી બનેલુ
ભવ—સુંદર-બનનાર.
ભગ—યોની.
ભવભંજન—સંસારના આવાગમનાદિ દુઃખોનો નાશ કર્તા
ભવેનૂ—થાય
ભવ—સંસાર, (૨) શંકર.
ભુજંગભરિત—સાપથી ભરેલો
ભવસર—સંસારરૂપી સરવર.
ભીતિ—ભય, બીક.
ભગ્ન—ભાગી ગયેલ
ભીર—વાર, મદદ
ભાટ—મોટી બહી, (ભાટ જાતની)
ભૂરિ—ઘણુ વધારે.
ભૂ—પૃથ્વી
ભુજંગવરાધિપ—નાગપતિ-વાસુકી
ભૂખા—ઘરેણુ
ભક્ત્યા—ભક્તિએ કરીને.
ભવઅનલ—સંસારરૂપી અગ્નિ.
ભવહાર—સંસારનુ આવાગમન ટાળનાર.

મિષ્ટ-મીઠું.
મધવા-ઈદ્ર.
મુખમંડ-મોંઢાનું ઢાંકણ-શણગાર
માર્જન-નહાવું; શરીરપર પવિત્ર જળ છાંટવું તે
મધુર-મીઠું.
મૃગજળ-ઝાંઝવાનું ખરું જાણે તે, મિથ્યા વસ્તુને
ખરી માની તેની આશા રાખવા પછી
અતિ નિરાશ જ થવું પડે છે તેમ.
મનન-વિચાર કરવો તે
મુક્તિકેશ-કેશ છોડાવેલા હોય તે
મધ્વ-મધ્વચાર્ય અથવા પૂર્ણ વાચ્યાચાર્યે ચલાવેલો વૈષ્ણવ સંપ્રદાય
મૃદુલ -કોમળ, નર્મ
મોદ-આનંદ.
મદન-કામ.
મહિષ-ભેંશ.
મન્ત્રિકારયાપન-ગોત્રેજ બેસાડવી તે.
મત્તદું-મદદાસ્યવાળું; મદવાળું હોય તેવું.
મુગ્ધા-(રતિરસથી) અજાણી સ્ત્રી.
મુહુર્ત-બે ઘડી
મોખીક-(માખી)
મરજીવા-દરિયામાં મોતી કાઢવા માટે ઉતરનારાઓ.
મેરી-સ્ત્રી
મેગળ-હાથી.
મનુજ-મનુષ્યનો.
મલિન—મેલું
માઘવ્રત—માઘ માસનું સ્નાન દાનાદિ વ્રત
મુદા—આનંદથી.
મુમુક્ષુતા—જિતેંદ્રિય થઈને મોક્ષની ઈચ્છા રાખવાપણું.
મોડી—નાશ કરી.
માતુલ—મામો.
માનુજ—મનુષ્ય (૨) ચંદ્રમા (મા-લક્ષ્મી+અનુજ=નાહનો) લક્ષ્મીનો નાહનો ભાઈ.
મુરલિકાદના—મુરલીના વાદનવાળા.
મત્તાલિપ્રમદા—(મત્ત થયેલી અલી તેની પ્રમદા) ભમરી
મૌલિ—અંબોડો (જટાનો)
મરદંગ—હાથે વગાડવાનું ઢોલક.
મન્મથ—કામદેવ.
મૃગાધિપ ચન્દ્ર, એમાં મૃગ લાંછન છે માટે
મનસિજ—કામ
મત્તમદન—ઉન્મત્ત કામ.
મુક્ત -છૂટી
મૃગાંક (મૃગાંક) ચન્દ્રમા.
મૌક્તિક—મોતી
માકંદ—આંબો.
માલતી—મોગરાની જાતનું એક પુષ્પ.
મુશકાન—હસવું.
માનુ—માનવું.
મુરજ—પખાજ.
મુક્તમુક્તાવલી—મસ્તકની માળા
મરાલ—હંસ.
મનો હે—(મન.)
મધુવ્રત—ભ્રમર.
મયૂખ-કીરણ.
માનસપંકજ—મનરૂપી સરોવરોનાં કમળ.
માગણ-ભિક્ષુક
મકરધ્વજ—કામદેવ.
મુનિગણ—ઋષિઓનો સમુહ
મૃગજ-ચંદ્રમા.
મન્દ—મંદ; ટમકું.
માસમધુ-(મધુ માસ) વૈશાખ મહિનો.
મહેશ—મોટા ઈશ્વર.
મૃડ-શંકર.
મમતણો—મારો.
મૃષાવાદ—જુઠું બોલવું.
મુઓ—મુઝાયેલો
મસિ-મેષ, (૨) શાહી.

ય.

યથેષ્ટ—જોઈએ તેવી રીતે.
યજ્ઞશાળા—જ્યાં યજ્ઞ થતો હોય તે જગા.
યોને—યોનીએ; (૨) જાતિએ; (૩) દેહે.
યોગવું—જોગવું; (૨) પામું; (૩) સહું.

યુગલ—બને; બે.
યમતરજન—યમનો તિરસ્કાર કરવો
યમઅનુચર—જમના દૂત.
યજે-પૂજે;

ર.

રેવંત-ઘોડો.
રૂપનિધાન—રૂપનિધાન-રૂપનો સમુદ્ર.
રમાનાથ-નારાયણ; વિષ્ણુ.
રસના-જીભ.
રત્નકોશ—રત્નનો ભંડાર.
રતિરસ-સંયોગ સુખ.
રાજીવલોચન—કમળ જેવાં નેત્રવાળા.
રીસ-ચીસ.
રેણુ-રજ; ધુળ.
રોમાવળી-રૂંવાટાંની હારો.
રંભા—અપ્સરા.
રૂઠ—રૂઠેલું.
રાગ—પરાગ-ફૂલની માંહેની સુગંધીદાર રજ.
રૂપદર્શી—રૂપ-આકૃતિ દાખવનાર.
રજોગુણ—અહંકારવાળો ગુણ; પ્રવૃત્તિ સ્વભાવ.
રજ-ઝીણું રેત-આભડછીંટ.
રાજસુતા—રાજાની પુત્રી.
રાવળી-રાજા તરફની; રાજ્યની.
રુદ્રદેહા-નર્મદા (નદી.)
રસમય-રસથી ભરેલું!
રોધન-રૂંધવું; બંધ કરવું તે.
રાજર્ષી-રાજા ક્ષત્રિય છતાં તપથી ઋષિ થયેલો હોય તે.
રસવાને-પીવાને.

રામાનુજ—શ્રીરામાનુજ સ્વામીએ ચલાવેલો વૈષ્ણવોનો ચારમાંનો એક સંપ્રદાય.
રસૌક-રસનું ઘર; રસક ચોક.
રહસ્યિ-ખાનગીમાં.
રોમાંચિત-રૂંવાટાં ઉભાં થયલાં એવું.
રજક-ધોબી.
રહિતોપમ-ઉપમા વગરનું.
રુચિર-સુંદર; મનોહર.
રદન-દાંત.
રત્નખચિત-રત્ન જડેલાં એવું.
રુંઢમાલી-મનુષ્ય રાક્ષસાદિનાં મસ્તકોની માળા પહેરનાર શંકર.
રજતાચલ-કૈલાશ પર્વત.
રસાકુલ રસવાલો.
રુચિરમદોદક-સારૂં મદજળ.
રુષિત-રિસાયલો.
રાકાપતિ-ચન્દ્ર.
રંભાફલ-કેળું
રુદ્રમીશ-અગિયાર રુદ્રના પતિ શંકર.
રૌદ્રધ્યાન-ભયાનક ધ્યાન.
રોહિણિયા-તારા.
રમા-સુંદર સ્ત્રી.
રત્નપીઠસ્થિતં-રત્નની જળાધારીમાં બેઠેલા.
રજતકલશ-રૂપાનો લોટો.

લ.

લોપી-મુકી દઇ; તજી દઇ.

લલિતત્રિભંગ-સુંદર, નાજુક, એવા ત્રણ વાંકવા
[ળા પ્રભુ.

લાજુની-લજ્જાવંત.
લઘુલાઘવી-ઝીણામાં ઝીણું તથા મોટામાં મોટું રૂપ ધરવાની વિદ્યા.
લોમપ્રતિલોમ-ઉલટપાલટ, સવળું.
લક્ષાલક્ષ-જાણ્યું અજાણ્યું.
લક્ષણા-શબ્દ-વાક્યમાંના અર્થમાં બીજા કોઇ સંબંધી અર્થનું ગ્રહણ કરવાની જે શક્તિ રહી હોય છે તે.
લંબગ્રીવાં-લાંબી ડોકવાળા.
લંબકર્ણો-લાંબા કાનવાળા.
લંબઅધરા-લાંબા હોઠવાળા.
લંકેશ-રાવણ.
લઘનીત-પિસાબ.
લંકાદિનકર-લંકાનો સૂર્ય ઇંદ્રજીત
લઘુરૂપ-નાનુંકદ.
લઘુશંકા-પિસાબ. લક્ષ્મણા-દુર્યોધનની પુત્રી.
લિંગ-ચિહ્ન; નિશાની. (૨) દેહ.
લીલા-ખેલ; નાટકી તમાસો. (૨) અવતાર.
લુંચિતકેશ-વાળ (માથાના) ચુંટાવી કાઢેલા હોય તેવા
લોલ-ફેર.
લાયા-(લાવ્યા.)
લાર-પાછળ.
લસિત-શોભે.
લલિત-સુંદર; નાજુક.
લલન-પ્રેમરસ ભરેલું; સુંદર; નાજુક.
લંબોદર-લાંબું મોટું પેટ છે જેનું એવા ગણપતિ
લોચનકંજ-કમળ જેવાં નેત્ર.
લોલ-ચપળ
લખમાનુ-ચિન્હ.
લિંગિયા-લેંટેલા.
લુંપક-ચોર.

વ.

વિહંગમ-પક્ષી.
વાચ્છલ્ય-વાત્સલ્ય; સંતાનો પરનો પ્રેમ.
વિતાન-ચંદ્રવો
વર્ણીય-વર્ણન થઇ શકે તેવા.
વલુખતું-મંદલું; વળગતું; વિકલાતું.
વિદ્રુમ-મણિ;
વિનોદ-આનંદ;ગમત.
વ્યાધ-પારધી; શિકારી.
વચ-વચન.
વિલસતાં-વિલાસ કરતાં
વિહાણી-વહી ગઇ.
વિરથ-રથવગરનો.
વરદ્વય-અતિ મોટો બળિયો યોદ્ધો.
વ્યોમ-આકાશ.
વિકલ-આકળો; દુ:ખી.
વિપત્તિ-દુ:ખ
વૈગુણ-વગર ગુણવાળાપણું.
વિવિક્ત-એકાંત
વામજ્ઞાની-દેવી ભક્ત.
વિષમ-ઓછું વધતું; એવી.
વ્યતિરેક-જૂદું.
વિકાશ-ફૂલવું-પસરવું તે.
વિમર્દન-ચોળવું.
વિવર-ગુફા.
વરુણ-જળનો દેવતા.
વિદેહ-દેહ વગરનો.
વૈખરી-વાણી.
વિદ્યા-જાણવું-જાણવાનું તે; જ્ઞાન.
વિશેષણ-ઉપનામ (બ્રહ્મનો) એ ત્રણ છે સદ્; ચિદ્; આનંદ.
વીચી-તરંગ.
વસન-વસ્ત્ર.

વાચારંભણ–બોલવાની શરુઆત. (૨) વાણીથી વ્યવહારનો વિષય.
વિવર્જિત–શિવાયનું; વગરનું.
વિશ્વપ્રકાશી–સૂર્યનારાયણ
વામ–ડાબું.
વિરજા–નિર્મળ; પવિત્ર
વિત્ત–દ્રવ્ય. (૨) બળ.
વિષ્ટી–સમાધાન; સલાહ.
વેદી–હોમ કરવાનો માટીનો ઓટલો.
વાનરિયા—એ જાતના ઘોડા.
વાયણુ—દિવાની છાબડી.
વાંકડા—લાંકદાર ઘોડા.
વાયસ—કાગ.
વાયુ વેગા—ઘણીજ ઝડપથી દોડનાર ઘોડા.
વિંછીયા—એ જાતના ઘોડા.
વિધિ–બ્રહ્મા.
વપુ–શરીર.
વિગ્ર–વ્યગ્ર.
વૈષ્ણવમણિ—હરિ ભક્તોમાં ઉત્તમ.
વિધાતા–પરમેશ્વર. (૨) બ્રહ્મા.
વૈરાટ–પ્રભુનું સૌથી સ્થૂલ–મોટું રૂપ.
વિશાળ–મોટું.
વિલપે–વિલાપ કરે.
વાસવી–સાંગ.
વિસર્જન–નાશ કરવું; લોપવું; બરખાસ્ત કરવું તે.
વાટવ–બ્રાહ્મણ.
વેસર–નાકનું (લાંબુ) મોતી.
વિબુધ–વિશેષ બુદ્ધિવાન્
વક્ર–વાંકું
વશિયર—નાગ.
વિરહવન્હિ–વિરહ–કામરૂપી અગ્નિ.
વધવાજોગ–વધ કરવા–મારવા જોગ.
વાર–રી–જળ; પાણી.
વરજીએ–મૂકી દઈયે; તજીએ.
વક્તા–કહેનાર; બોલનાર.
વ્રજબાળા—ગોપી.
વિચાર–મનન; તુલના કરવાની–સમજવાની શક્તિ
વૃત્ય–વૃત્તિ; ઈચ્છા; મનની વલણ.
વિપરીત ભાવના–ઉલટું થવાપણું.
વ્યાખ્યાન–વર્ણન; ટીકા.
વૈશેષિક–છમાનું એક શાસ્ત્ર.
વેદાંત–છમાનું એક શાસ્ત્ર જેમાં બ્રહ્મ પ્રતિપાદિત કરેલો છે તે.
વત–પેઠે; સરખું.
વિરહિત–વગરનું.
વ્યક્તિ–આકાર, ગુણ વગેરે જાણી શકવાપણું.
વિશદ–ખુલ્લું; (૨) સફેત.
વૈરોચન–ઇંદ્ર.
વૈજયંતિ–વિષ્ણુને પહેરવાની માળા.
વિષમ–અસહ્ય; ઘણું જ.
વન્હિ–અગ્નિ.
વાસના–ઈચ્છા.
વણનિરમ્યા–વગર રચેલાં–પેદા કીધેલાં.
વીરજ વીર્ય–રેત.
વિદ્યુત્–વીજળી.
વ્હાવી–બજાવવી; વગાડવી.
વાન્તી–ઉલટી; વામીટ થવું તે
વર્રા–વાર.
વુઠયા–વરસ્યા.
વનવિજયા–ભાંગ.
વહી–ઝેર.
વિદિત—જાણીતું; જાણ કરવું તે.
વપુવંત–દેહધારી.
વર્તિક–શ્રાવકોનો જતિ–ગોરજી.
વસુધાપતિ–રાજા–પૃથ્વીપતિ.
વસુ–આઠ. (૨) પૈસો.
વિશ્વદેવ–અગ્નિ.
વક્તવ્ય–વર્ણન; બોલવું તે
વિરંચી—બ્રહ્મા.
વિધિનિષેધ—બાધ.

વિહંગમ-પક્ષી.
વિષ્ણુ સ્વામીનો સંપ્રદાય—પુષ્ટિમાર્ગસંપ્રદાય- વલ્લભાચાર્યે ચલાવેલો.
વિશ્રમી—વિશ્રામ પામી; શાંત થઈ.
વલી—વૃદ્ધાવસ્થામાં ગાલે ખાડા પડે છે તે.
વિકલ—દુઃખી; આકળું.
મજવિભૂષણ-શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર
વરાટિકા—કોડી.
વંધ્યા—વાંઝણી (સ્ત્રી.)
વૈરાગ્યવલ્લરી—વૈરાગ્ય રૂપી વેલ.
વિલોચન—લોચન; આંખ.
વિક્રય-વેચવું તે.
વિમોદ-મોદ.
વૃંદા-તુલસી.
વ્યાઘ્રવદના—વાઘના જેવાં મોંવાળા.
વિભૂત—જગદૈશ્વર્યના બીજરૂપ જે ભસ્મ તે.
વરચી-તેજવાળો.
વિપર્યય—ઉલટું.
વિલાય—મટી જાય.
વગધાં—ફાંફાં.
વિકૃતિ—શરીર મનની મૂળસ્વાભાવિકનિત્યની સ્થિતિમાં જે ફેરફાર થવો તે.
વિશ્વાનર—અગ્નિ.
વિષયાંધપણું—કામવાસનાને લીધે બીજું કંઈ ન સૂઝે તેવી અવસ્થા.
વિદારવું—નાશ કરવું.
વાત—વાયુ.
વક્રતુંડ—ગણપતિ (વાંકા મોંવાળા).
વરદાભયઆયુધ—અભય વરદાન આપનારૂપી હથિયાર.
વરકર—સારો હાથ; (૨) સારી સુંઢ.

વરાવદના—સારા મુખવાળા.
વિજિત-શોભે છે (ચામર.)
વૃષભ-પોઠીઓ.
વેત્ર(જ)-છડી.
વે-તેઓ. (હિ)
વદનાંબુજ—કમળ જેવું મુખ; મુખ કમળ.
વિદ્રુમ—પરવાળું.
વિષયરસોદધિ- વિષય કામ ક્રીડારૂપી રસનો [સમુદ્ર.
વંદન—અથાણું.
વિચાનું-રંગ વગરનું ફીકું.
મત કલ-જેપર બેસે છે તે ફીટી.
વિભાસ-શોભા.
વિકાસ—ફૂલે છે.
વ્યવલુરી—(મંજરી.)
વિલસિત—વિલાસ કરેલો. [આનન્દ)
વિદ્રરમદાલસ-(વિદ્રર=ફરવું+મદાલસ=મદે કરીને
વૈતાલિક—વખતપર ગાયન કરી બોધ કરનાર.
વિશોભિત—શોભાયલા.
મુદ્દાગુ—હાથીનો ચિટકાર કરવો તે.
વૈકુંઠ—હરિ.
વૃષકેત-શંકર.
વટક-વડાણુ.
વિશ્વક્સેન-ભગવાન.
વૃષારૂઢ-નંદિપર બેસનાર થયલા.
વૃષેંદ્રધ્વજ—મહાદેવ.
વેદગીતં—વેદ જેને ગાય છે એવા.
વ્યાઘ્રચર્માંબર—વાઘના ચામડાનું વસ્ત્ર છે જેને
વિપાક-પરિણામ.
વસુવ્રત-પૈસાનોભય પૈસા ઉડાવ્યા તે.
વિવશ-બેભાન.
વિમળા-પવિત્ર.

શ.

શકટ—ગાડું.
શ્રવણરંધ્ર—કાનનાં દ્વાર-છિદ્ર.
શકે—રખે.
શકટાસુર—એ નામનો દૈત્ય.

શર્કરા—સાકર.
શ્રોતા—સાંભળનાર.
શૂલપાણી—ત્રિશૂલ ધારણ કરનાર શંકર.
શ્યામ શ્યામા—રાધાકૃષ્ણ.
શર્વરી—રાત્રી.
શશિયરવદની—શશિવદની—ચન્દ્રના જેવા શોભીતા મુખવાળી.
શિષ્ટ—કુળ-વિધા-ડાહાપણથી મોટું મનાયલું
શ્રમજળ—પરસેવો.
શૃંગ—શિખર.
શંભ—(શંભુ.)
શુચિ—પવિત્રતા
શ્રેણી—પંક્તિ; હાર.
શુક્ર—રેત; વીર્ય.
શૂન્ય—આકાશ
શૈલસુતા—પાર્વતી.
શતકોટિ—અબ્જ.
શબ્દકુતોહલ—શબ્દગર્જના.
શ્વાનમુખા—કુત્રાના જેવા મોંઢાના.
શર—બાણ
શૂકર—ભૂંડ; ડુક્કર.
શબ—શવ-મુડદું.
શોણિત—લોહી.
શતસહસ્ર—લાખ.
શતખંડ—સો કટકા.
શ્વેતબિંદુ—સેતુબદ્ધ—જ્યાં શ્રી રામે સમુદ્રપર પૂલ બાંધ્યો તે પરના મહાદેવ.
શાર્દૂલ—વાઘ
શ્વશુર—સસરો
શ્રીપતિ—વિષ્ણુ.
શ્વેત—સફેત.
શિવલાંછન—શિવનું ચિહ્ન.
શનૈઃ શનૈઃ—હળવે હળવે.
શ્વશુરપક્ષ—સાસરું.
શીતસમે—શિયાળામાં; ટાઢ વખતે.
શીલો—સારા સ્વભાવવાળો.
શાલિગ્રામ—વિષ્ણુ.
શિશ્ન—લિંગ; અંડકોષ.
શુશ્રૂષા—આગતાસ્વાગતા, સેવા.
શબ્દાતીત—શબ્દથી જાદું-ભિન્ન.
શિવનિર્માલ્ય—શિવને અર્પણ થયેલું, (૨)અગ્રાહ્ય
શ્રીસ્થળ—સિદ્ધપુર શહેર—જ્યાં માતૃ ગયા, સરસ્વતી, બિંદુ સરોવર આદિ તીર્થ છે.
શઠ—જડ; મૂર્ખ
શૃંખલ—લા-સાંકળ.
શરણાગત—શરણે આવેલું
શુષ્કપર્ણ—સૂકું પાંદડું
શમ—જોસ્સાઓને સમાવી રાખવાની વૃત્તિ.
શૃંગ—શિંગડું. (૨)શિખર(પર્વતનું.)
શંભુવધૂ—પાર્વતી.
શિશિર—શિયાળાની ઋતુ.
શરદ્—છ ઋતુમાંની એક; આસો ને કાર્તક બે મહિના.
શૃંગવર—પર્વતોમાં-શિખરોમાં શ્રેષ્ઠ
શિરોધર—ડોક
શરદા—(શરદ્ ઋતુ.)
શિવમારાધય—શિવને આરાધવા-ઉપાસવા.
શચિપતિ—ઇંદ્ર.
શંબર—એ નામનો દૈત્ય.
શૈલજાવલ્લભ—પાર્વતીના પ્યારા શંકર.
શૈલભૂ—પાર્વતી.
શિવસાધન—કલ્યાણ કરનારું સાધન.
શ્રુતમદ—પંડિતાઇનો ગર્વ.

ષ.

ષટ્આનન—કાર્તિક સ્વામી.
ષટ્વિંક—છત્રીસી.
ષટ્ દર્શન—છ શાસ્ત્ર (૨)' છ ભેખ, આશ્રમ.
ષોડશ—સોળ.
ષટ્પદ—ભમરો.

સ.

સુરતશૂર—રતિ સંગ્રામ વિષે શૂરા જેવા શ્રીકૃષ્ણ.
સંયમની—યમપુરી.
સાંખો—સહન કરો; ખમો.
સ્વામિની—રાધાજી (૨) પત્ની.
સદન—ઘર; ઘેરે.
સ્વલ્પ—થોડુંજ.
સ્વ—પોતે, પોતાનું
સોપાન—પગથિયાં
સામુદ્રિક—મનુષ્યના શરીરમાંનાં પ્રારબ્ધ દર્શક [ચિન્હો.
સખાણી—સરખી.
સકલ—સર્વ; બધું
સંચિતપાતક—એકઠાં થયેલાં પાપો.
સમીર—પવન, વાયુ.
સદ્મ—ઘર.
સ્વસ્તિ-દાન લેતી વખતે બોલવાનો આશિર્વાદ સૂચક શબ્દ કે "કલ્યાણ થાઓ."
સવ્યસાચી—અર્જુન.
સુમેરુગિરિ-મેરૂ પર્વત.
સર્વતોગોચર-ચોતરફનો વિષય-જાણી શકાય તે.
સોહં-તે હું છું (બ્રહ્મને હું એકજ છઉં) એવો જે વેદાંત વિચાર તે; યોગ સાધનથી શ્વાસોચ્છ્વાસમાં સોહં એવી થતી [ધ્વનિ.
સયમ-નિયમ. (૨) યમ.
સર્વાતીત-સર્વથી વેગળું-આઘું; જુદું.
સૂત્ર-પદ્ધતિ.
સ્વય-પોતે; પોતાની મેળે.
સંપુટ-દાબડો.
સાક્ષીવત્-સાક્ષી જેવું.
સૂત્રાત્મા-ઇશ્વર.
સાલોક્ય-ચાર મુક્તિમાંની એક જ્યાં ઇશ્વર રહે છે ત્યાં રહેવું-હોવું તે.
સામીપ્ય-ચારમાંની બીજી મુક્તિ-પ્રભુની નજીકમાંજ હોવું તે
સારૂપ્ય-ચારમાંની ત્રીજી મુક્તિ પ્રભુના જેવા રૂપે હોવું-રહેવું તે.
સાયુજ્ય-ચારમાંની ચોથી-છેલ્લી મુક્તિ; હરિનામાં સમાઇ જવું તે.
સ્થિત-રહે એવું, સ્થિતિવાળું.
સુભાષિત-સારી વાણીવાળું.
સંમત-એકના મતને બીજું મળતું આવ્યું હોય તે (જન.)
સહોદર-સગું; એક ઉદરેથી પ્રગટેલું.
સમ્યક્-રૂડી રીતે.
સરિતા-નદી
સપાખરા-પાખરવાળા.
સજળ-આંસુવાળાં. (પાણીવાળું)
સંસર્ગ-સંબંધ; અતિ સંબંધ.
સહસ્ર નામ-વિષ્ણુનાં હજાર નામ.
સૌમિત્રિ-લક્ષ્મણ.
સમીપ-સામે; પાસે
સુભલ્લ-સારું ભાલું.
સહચારી-સાથે જ રહેનારી સખી
સુરરાય-ઇંદ્ર.
સવિતા-સૂર્યનારાયણ.
સ્વચ્છ-પવિત્ર; ચોખું.
સારંગ-મૃગ.

સુંદરી—ભામી, મીઠી, (૨) સ્ત્રી.
સ્તન—ધાવણ (પુરપુરી)
સેતો—પૂર્ણ કરેલ
સમારંભ-કોઈ કામે, સ્થાપન ને સંયમ
સંસુપ્ત-સમાચાર.
સંશય-સંદેહ (૨) નિશ્ચય.
સામર્થ્ય—બળ; પરાક્રમ.
સાંખ્ય-છમાંનું એક શાસ્ત્ર.
સૂપકાર-રસોઇયા.
સ્ફુટ-સ્પષ્ટ
સમદર્શ-સૌપર સરખી દૃષ્ટિ હોવી તે.
સંમેલન-સમેળવું-એકઠું થવું તે.
સ્થૂળ-જાડું મોટું.
સુમધુર-મીઠું, સારું.
સિદ્ધિ-દેવતાઓ હુંઢ મંત્ર તપાદિક સાધન વડે પ્રાપ્ત થનાર અણિમાદિ અદ્ભુત સામર્થ્ય તે.
સર્વોત્તમ સૌથી ઉત્તમ
સર્વેશ-સૌનો પ્રભુ-ઈશ્વર-પતિ.
સ્થિર-એક ઠેકાણે રહેનાર.
સ્ફુરણ-એકાએક થઇ આવવું-સાંભરવું તે.
સિદ્ધાંત-નિશ્ચય
સુંદરતર—બીજાથી મીઠું.
સ્મૃતિ—ધર્મ શાસ્ત્ર (૨) યાદ દાસ્ત
સાકાર—આકાર આદિક ગુણ સહિત હોય તે
સાક્ષાત્-રૂ-બરૂ-દૃષ્ટિ.
સુધાકર—ચંદ્રમા.
સર—સરોવર
સુધરેખે—(સોયરો) ઓશીકું મારું
સ્પર્ધા—સરસાઈ, હરીફાઈ.
સવત્સી—સવત્સા, વાછરડાવાળી (ગાય)
સુભટ—વીરયોદ્ધો.
સુરપુર—સુરત શહેર.
સનાતન—સદાનું, હતું, છે ને હોશે એવું.
સંન્યાસ

સંમુખ—સામે.
સાક્ષાત્કાર—પ્રત્યક્ષ હોવું. નજરો નજર જોવું તે.
સ્વર્ણંકાર-સોનાર, સોની.
સુધારસ—અમૃતરસ.
સ્વવનિતા-પોતાની પરિણિત સ્ત્રી
સુત-પુત્ર.
સદ્વૃત્તિ-સદાચાર
સુરનદી-ગંગા.
સમસ્ત-અખંડું.
સુરાપી-દારૂ પીનાર
સુહૃદ-મિત્ર, વહાલું.
શિવ-શુભ, શુદ્ધ, પવિત્ર
સૌમ્ય-શીતળ, શાંત
સુપવિત્ર-ચોખ્ખું; નિર્મળ, ઉત્તમ
સુગ્રહ-સારા ગ્રહ.
સુમન-પુષ્પ
સીમા—સિમ.
સિંધુસુતા-સમુદ્રની પુત્રી, લક્ષ્મી
સ્વમનમાંહિ—મનમાં
સત્યમેવ-સાચું જ.
સર્વે-બધાં.
સરજ્યાં-બનાવ્યાં; રચાયાં
સ્વાત્મા-પોતાનો આત્મા
સર્વાન્તર્યામી-સઘળાંના અંતઃકરણનો જાણનાર.
સાંગ—અંગસહિત, (૨) એક જાતનું હથિયાર;
સંકટમોચન-દુઃખથી મુકાવનાર
સૌભાગ્યચંદન-શુભચન્દન, હરિદ્રા કંકુ વગેરે
સુદિકાળે-જન્મ ઉત્પન્ન થયું તે વખતે
સપન-પાટું.
સુરવધૂ-અપ્સરા, દેવની સ્ત્રી
સમના-સમન કરનાર.
સલિલજ—કમળ.
સ્મરભૂપ—કામ દેવ.
સરીખી—(સરખી)

પ્રેસમાં વેચાતાં પુસ્તકો

સાસુન બિલ્ડિંગ્સ—મુંબઈ.

વેદાન્ત

રૂ. આ. પા.

નામ.

આ ગ્રંથ પૂજ્યપાદ ભગવાન શ્રીમત્ શંકરા-
ર વિદ્યારણ્ય સ્વામીનો રચેલો છે.
ચન્દ્રકાન્ત નામનું વિવરણ આપવામાં
તો સરળતાથી આપવામાં આવ્યું છે કે,
વેદાન્તનો જિજ્ઞાસુ પણ વેદાન્ત જેવા
અંદર અતિ સરળતાથી પ્રવેશ કરી શકે.
માં આવેલી છે, પછી મૂળ શ્લોક, પછી
ર વિસ્તારવાળું વિવરણ આપવામાં આવ્યું
ને સરળ પડે તેટલા માટે સ્થળે સ્થળે
દિ કરેલા છે. આ પ્રકારની કોઈ પણ જાતની
ા કોઇ પણ ગ્રંથમા થઇ નથી. સુપર રૉયલ ૬— ૦—
પાકાં પૂઠાં અને ઉત્તમ કાગળપર છાપેલું છે.
રણ—(સચિત્ર—બીજી આવૃત્તિ). બહુ સરસ
ત્ર છે. એ એક રામાયણ સમજવાની કુચી
... ... ૧— ૮
... ... ૧— ૦
(રેશમી પુઠાં—ચોથી આવૃત્તિ) ... ...
—(શ્રીધરીને આધારે) સરળ ભાષાંતર.
... ... ૦— ૧
મી આવૃત્તિ) ... ... હિંદી ને
—મૂળ શ્લોક, ગુજરાતી ટીકા, ... ૦—
... ...
—મૂળ શ્લોક અને શ્રીધરી ટીકાને આધારે કરેલુ
મથી વાંચનારાઓને માટે આ ગ્રંથ બાળબોધ
ાંતર સહિત પોથીના આકારમાં મોટા